

Digitized by the Internet Archive
in 2013

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII
MADRITENSIS EX SOCIETATE IESV
IN ACADEMIA REGIA MADRITENSI
PHYSIOLOGIÆ PROFESSORIS
HISTORIA
NATURAE,
MAXIME PEREGRINAE,
LIBRIS XVI. DISTINCTA.

In quibus rarissima Naturæ arcana, etiam astronomica, & ignota Indiarum animalia, quadrupedes, aues, pisces, reptilia, insecta, zoophyta, plantæ, metalla, lapides, & alia mineralia, fluuiorumque & elementorum conditiones, etiam cum proprietatibus medicinalibus, describuntur; nouæ & curiosissimæ quæstiones disputantur, ac plura sacre Scripturæ loca eruditè enodantur.

Accedunt de miris & miraculosis Naturis in Europâ Libri duo:
item de iisdem in Terrâ Hebræis promisâ Liber vnus.

Coll. Lix.

Sc. Lem

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA
BALTHASARIS MORETI.

M. DC. XXXV. * 8

Biblioth.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

1881

1881

1881

1881

1881

1881

1881

1881

1881

1881

1881

1881

EXCELLENTISSIMO
DOMINO
D. GASPARI DE GUSMAN,
COMITI DE OLIVARES,
DVCI DE S. LVCAR LA MAYOR,
SANCTIORIS CONCLAVIS
CONSILIARIO,
THALAMIARCHO ET HIPPARCHO
REGIO,
INDIARVM CANCELLARIO
MAXIMO

S. P. Q.

LIBROS Naturalis Historiæ, no-
uitium Minerualium tuorum
opus, natum apud me proximâ
feturâ, licentiore epistolâ narra-
re constitui tibi, EXCELLEN-
TISSIME PRINCEPS. Indi-
gna res quam Magnitudini tuæ nuncupem, cu-
ius irrequieta cælorum ritu prouidentia, non in
Hispaniarum, adeóque nec terrarum finibus hæ-
ret; transit quoque maria, nec vno mundo strin-
gitur. Sed si quæsissem, fastigio tuo dignum mu-

nus non haberem : si maximè conueniens , istud erat. Te desiderat , te quærit hoc duplicis naturæ theatrum , qui è penetrali tuo vigil vtrumque contemplaris orbem : te quidem in excelsissimo positum, & summo ingenio præditum , quem religiosè adiri etiam à salutantibus oportet : & idèò immensa præter ceteras subit cura , vt quæ tibi dicantur, te digna sint. Maiorem te scio, quàm vt descendere huc liceat. Verùm & lacte rustici, multæque gentes supplicare solitæ, & molâ tantùm falsâ litare qui non habebant thura. nec vlli fuit vitio, quoquo modo colere. At meæ quidem temeritati hoc accedat, quòd leuioris operæ hos tibi dicarim Libellos. Nota ego mihi nunc patrociniâ præsumptâ nuncupatione exoro: & plurimum interest, fortiatur aliquis iudicem, an eligat: namque & tu meas aliquando esse aliquid putasti nugas. Iussu & auspiciis tuis lucubrationum mearum primitias dudum consecraui , & tuæ inscripsi Magnitudini. Quid mirum ? tuæ erant , & tui potiùs inuentum egregij in omnes virtutes studij, quàm ingenij mei partus : at qualemcumque meus labor efformauit fetum , obstetricante liberalitate tuâ felici puerperio in lætam effudi lucem. Quid inde ? vt tuus (planè & eram) ipse manerem. audacter hoc dico. sed grati animi scelus pronam impetrabit veniam, & ipsâ se piaculi deuotâ temeritate expiabit. Cuius autem arbor,

bor, eiusdem & poma. Ergo & secundæ feturæ
tui quoque iuris erunt, erunt & omnia. Ad te
vltrò profugit agrestis Minerua mea. Si cùm
urbana & aulica fuit, deliciaretur oleis; nunc
siluatica & montana sacram arborem non lin-
quet: amabit potiùs, quæret. Præstabat Attica
Minerua. præstat Bætica oliua: non hæc confe-
crata Deæ, sed Dea illi. Attica Minerua sacra est
Bæticiæ oliuæ, latissimos profundenti ramos, noua
recreanti Lycea. Te auspice (magnificum hoc,
id est, tuum; pænè putem animi tui celsitudine
dignum opus, cui æternum gratulabimur) Athe-
nis Madritum translata Minerua est, non olea.
Nostra frondosior, fecundior, sacratior, in quam
(hanc ignorauit metamorphosin Naso) ipsa trans-
formata est Pallas. Anne ausus erit æquoris pa-
rens intrudere Hispanis priscum litigium, an e-
quus Bæticus, an olea Bætica excellat? Si de
fructu lis est, ius dicit arbiter: *Batica quidem uber-
rimas messes inter oleas metit; non alia in Baticâ maior ar-
bor.* Pudeat Persicum Regem opulentæ suæ
platani, & inuideat Hispano oliuam; non sibi,
sed Principi suo feracissimam. In multis vicisti
maximorum Imperatorum Achatas; in hoc ne-
mo te. nec facilè prisci Annales etiam ex optimis
pares racemabunt. Scilicet non quæ tua, sed quæ
tui Principis, indefessâ fide quæstisti: vtique in-
star Thessali oleæ sibi sterilis & nudæ, vt Regias

tota fecundaretur in baccas. Maçte hac frugal-
lis fidei gloriâ. Et quia plures taceo tuarum virtu-
tum laudes, ignosce vnam indicasse. nec tibi hoc
vno videar iniurius, qui mihi violentus sum mul-
tis. Scio hanc maximam tuis laudibus adiecisse,
eas odisse. Iniustus in hoc nobis es; nec mirum
si aliquando nos tuo simus pudori iniurij. multa
nunc illi do, imò omnia, dum nulla tibi. At
quamuis in tuam peccem modestiam, quale pia-
culum erit, si vnus mussitem quod plures to-
nant? Sub te non merces studiorum modò, sed
præmia sunt. Aufoniæ oleæ honorem Romana
Maiestas magnum præbuit, turmas equitum Idi-
bus Iuliis ex eâ coronando; item triumphis ouan-
tes. Athenæ quoque victores oleâ suâ coronabant.
Nostra quoque tota coronaria est Minerualibus:
ni fallor, sicut ramosa vitis, Iustino teste, prodi-
gium Persis fuit Asiatici Imperij. Frondosam
oleam suspicio, magnum pollicitam Regnum eru-
ditis. Nullam feliciorem frondem Physiologia
mea miratur; & reuocat arborea comitia, cum
plantarum Regnum ad vitem detulere: id in oli-
uam conferunt recentis orbis plantæ. Interpre-
tem naturæ cœpto agere, & oleæ miranda narro.
Non olim tales oliuæ. Si Hesiodo & Theophra-
sto manet fides, correctâ est & mutata iam hu-
ius plantæ natura. Lenta olim, ingrata, sicut pal-
ma, fatori; fructum nullus, qui seuit, percepit:
nulla

nulla in Hispaniâ . At hodie nullibi præstantior:
optimâ Hispanum solum gaudet oleâ ; in deliciis
est , liberalis iam , grata , propera fructu , vtilissima,
& vber vigiliarum annona . Ad exemplar scilicet
tui emendauit se natura , & senior se compfit or-
bis . Atque vt nouus æquè de te mereatur , iu-
nioris mundi se tibi sistunt naturæ : & ego exile
mei animi monumentum , supplex oro , ne de tuis
tholis refigas . Vale , non oleaceos modò sed Phœ-
nicios annos .

EXCELLENTIÆ TVÆ

denotus seruus

Ioannes Eusebius Nierembergicus.

tota fecundaretur in baccas. Maeste hac frugalis fidei gloria. Et quia plures taceo tuarum virtutum laudes, ignosce vnam indicasse. nec tibi hoc vno videar iniurius, qui mihi violentus sum multis. Scio hanc maximam tuis laudibus adiecisse, eas odisse. Iniustus in hoc nobis es; nec mirum si aliquando nos tuo simus pudori iniurij. multa nunc illi do, imò omnia, dum nulla tibi. At quamuis in tuam peccem modestiam, quale piaculum erit, si vnus mussitem quod plures tonant? Sub te non merces studiorum modò, sed præmia sunt. Ausoniæ oleæ honorem Romana Maiestas præbuit, turmas equitum Idibus Iuliis ex eâ coronando; item triumphis ouantes. Athenæ quoque victores oleâ suâ coronabant. Nostra quoque tota coronaria est Minerualibus: ni fallor, sicut ramosa vitis, Iustino teste, prodigium Persis fuit Asiatici Imperij. Frondosam oleam suspicio, magnum pollicitam Regnum eruditis. Nullam feliciorum frondem Physiologia mea miratur; & reuocat arborea comitia, cum plantarum Regnum ad vitem detulere: id in oliuam conferunt recentis orbis plantæ. Interpretem naturæ cœpto agere, & oleæ miranda narro. Non olim tales oliuæ. Si Hesiodo & Theophrasto manet fides, correctæ est & mutata iam huius plantæ natura. Lenta olim, ingrata, sicut palma, fatori; fructum nullus, qui seuit, percepit:
nulla

nulla in Hispaniâ . At hodie nullibi præstantior:
optimâ Hispanum solum gaudet oleâ ; in deliciis
est , liberalis iam , grata , propera fructu , vtilissima,
& vber vigiliarum annona . Ad exemplar scilicet
tui emendauit se natura , & senior se compsit or-
bis . Atque vt nouus æquè de te mereatur , iu-
nioris mundi se tibi sistunt naturæ : & ego exile
mei animi monumentum , supplex oro , ne de tuis
tholis refigas . Vale , non oleaceos modò sed Phœ-
nicios annos .

EXCELLENTIÆ TVÆ

denotus seruus

Ioannes Eusebius Nierembergius.

SVMMA TOTIVS OPERIS.

ISTORIÆ NATVRÆ LIBER I. *Velut prolegomenus est, tractans de dignitate, utilitate & voluptate Philosophia naturalis.*

LIB. II. *De substantiâ & essentiâ animalis: ubi plura & noua & curiosa de calorum naturâ.*

LIB. III. *De gradu sensitivæ substantiæ: ubi multa Philosophica, novè & eruditè.*

LIB. IV. *De primâ origine & causâ naturali animalium: & novâ eruditione explicatur cap. I. Genesis.*

LIB. V. *De causâ efficienti, maximè de origine extraordinariâ animalium. plura interim amcenè disputantur.*

LIB. VI. *De generatione ordinariâ animalium per coitum, per vim masculinam; sine coitu, per vim solam femininam, per spontaneum ortum, per divisionem, per fauaginem, per degenerationem: ubi iucunda & curiosa multa.*

LIB. VII. *De causâ formali & finali animalium, ubi comprehenduntur differentia illorum ex singulis membris, ex moribus, ingenio, proprietatibus, virtutibus.*

LIB. VIII. *incipit agere de animalibus in particulari, & primum de homine: ubi varia figura & ingenia hominum describuntur, nondum notata aliis.*

LIB. IX. *agit in particulari de quadrupedibus novi orbis & peregrinis; qui aliis Auctorebus ignoti omnino, aut leniter tacti.*

LIB. X. *De avibus extraordinariis similiter.*

LIB. XI. *De piscibus similiter.*

LIB. XII. *De reptilibus similiter.*

LIB. XIII. *De insectis & zoophytis similiter.*

LIB. XIV. *De plantis peregrinis.*

LIB. XV. *De plantis Indicis.*

LIB. XVI. *De metallis & aliis mineralibus exoticis, & elementis: ubi de variis aquarum & terrarum proprietatibus.*

Accedunt *De miris & miraculosis Naturis in Europâ Libri duo, & De iisdem in Terrâ Hebræis promissâ Liber unus.*

I

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII
EX SOCIETATE IESV
HISTORIÆ NATVRÆ
LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

*Vsus, & voluptas, & dignitas Philosophiæ
de Naturâ animatâ.*

INTER angustos vitæ terminos peruagata humana curiositas, ipsam perdit vitam, dum inutiliter occupat. Auidam libidinem sciendi, quam puto cupiditatum maximam, fortasse, quod mireris, auaritiâ maiorem, sine delectu alit, quidquid ignoratum, nouitatem simulat: & dum superflua discit, vtilia & necessaria omittit. Siue enim mens nostra præfaga, beatitudinem suam, cognitionem aliquam, quæritat vbique; eundem enim opinor inquietum appetitum sciendi cum innato felicitatis ardore: siue natura se prior demirata, venustatis & industriæ suæ conscia & placens, sollicitat quibus placeat, qui conspèctent, qui commirentur; & ad hoc ingenium exagitaui humanum. Namque partissima materfamilias superflua egisse sibi videretur, si nemò videret quæ egit: non solitudini tam pulchrû ostenderet theatrum, tam compta, tam ordinata, tam varia, tam magna, tam multa, tam multis digna spectatoribus. Nos omnia torsumus; in peius semper vergimus, atque pruriginem sciendi, naturæ & Deo dicatam, in quoduis cæci impingimus, iam stulti, quia scituri. Scilicet ibi plus ignoramus, dum quærimus non ignorare, dum scire superuacua, id est inutilia. Non mihi tam subtilis & acris obtutus est, vt inutilem scientiam ab ignorantia discernam.

Remedium puto aliquod huius adulteratæ & ignorantis sciendi appetitionis edere naturæ spectacula, atria sua pandere tot spirantibus ornata statuis: hîc innocenter curiositas conspatiabitur, hîc salubriter fames recreabitur nouitatum, & cum satietate, & sine fastidio. In sum mâ, non inutiliter scioli erimus. Amplû in hac materiâ privilegium sapiendi curiositas nacta, vbi in maximâ licentiâ aut securitas erit, aut vtilitas. Non fer-

pit, non humi sistit: namque reptantium etiam contemplatio ad superna nos transmittit: Summissus ad vermiculum obtutus, mentem ad cælum transfuehit. Ad auctorem cogimur extollere, qui in tam humilibus, tam paruis, simulachrum aliquod suæ magnitudinis, suæ immensitatis, nescio dicere an circumscripserit, an dilatauerit. Vbi nam Deus, vbi homo ex naturalibus disciplinis plus notet? Illud beatitudo, istud sapientia est. Nullo alio natura beneficio, aut ingenium solertiâ humanam dignitatem, diuinamque dignationem explanauit euidentiûs, quàm in speculatione animatæ substantiæ. Si Theologiam demas, scientiarum omnium est præstantissima: nulla latior, excellentior, placidior, certior, vtilior, ausim dicere diuinior. Iam satisfactum curiositati erit amplitudine & iucunditate, erit & prouisum præstantiâ & vsu: expiabitur vtilitate voluptas, latitudo non languescet excellentiâ. Adeò itaque innocens & fortunata erit hîc curiositas, vt non iam excusare, sed prouocare velimus.

CAPVT II.

Quàm chara fuerit ista Philosophia Regibus & alijs magnis viris.

IAm si lucrum & voluptas conspirabunt, quid opus erit honestate lenocinandis cordibus, quorum illa sunt rapacissimi magnetes; nisi vt expiemus non nihil infamiam auaritiæ & libidinis, atque honore suo omne prolubium consecremus? Quare breuî præmonenda est eius maiestas. Sacra & Regia ista Philosophia est. Aliquam certè meretur obseruationem & reuerentiam, quod ex pristinis Ecclesiæ Doctõribus, qui ad naturæ deprimi speculationes sunt dignati; atque ex Regibus, qui sceptri onus leuitate calami recrearunt, nulla alia Philosophiæ portio ita occupauerit aliquos, aut plures tantâ morâ, tanto studio, tantâ libidine. Duo Ecclesiæ sidera ex octo Orientis & Occidentis Doctõribus non meruit alia naturalis contemplatio. Non est idem vnum Philosophiæ le-

gitimæ argumentū, quod tot Reges euocaret aut à curis publicis, aut licentiâ priuatâ quam fortuna indulget. Sacra itaque Philosophia est, in quâ sacri homines auctoritatem suam tutati sunt, & exercuere ingenia. Ne alios adferam, ipsum Deum laudo primum huius doctrinæ magistrum. Primogenitam istam eruditionem statim edocuit Benjaminum omnipotentia, vltimū & dilectum partum dextræ suæ, hominem. Ipse Deus, adductis vndeque animalibus, Adamo ostendit, vt periculum Philosophiæ suæ faceret, quâ illum instituit. suggererat scilicet cunctorum naturas & ingenia. Primus itaque Doctor istius Philosophiæ, Deus fuit; primus homo, primus discipulus: nullam aliam eruditionem, nullam aliam Philosophiam in illâ innocentia felici conditione legimus. Sacra igitur, siquidem sanctissimi illius statûs. Sed & obuia consideratio contemnenda non est, ignorantiam ipsius fuisse nostri generis ruinam. Ignara communis mater Eua serpentina naturæ, non agnouit calliditatem dæmonis ibi delitentis. Scilicet non putarat omnia bruta muta; nec enim pernouerat omnia, sicut Adam: nondum enim ædificata mulier fuit, cum animalia præsentauit Deus homini, & in eorum cognitione instituit; quare rudis & ignara naturæ, decepta Eua fuit. Auarè dixi primam omnium Philosophiam, & primigeniam felicissimi illius statûs occupationem: dicam & Theologiam, & primam Dei scripturam, iuxta Georgium Pisidem. Præcipuo hinc ardore diuinitatis radius in naturâ reflectitur: per hanc priscis locutus Deus, & maxima diuinitatis suæ vestigia reuelauit. Sacra Scriptura natura est, ipsis conscripta digitis omnipotentia: quapropter viros mire spirituales, & sacris studiosos litteris, occupauit aliquando animalium litteratura.

Regia quoque studia dignitas huius doctrinæ, aut voluptas (quod facilius crediderim, magnus ista titulus fortunæ) impetrauit. Numidia, Sicilia, Macedonia, & aliæ prouinciæ Principes suos hinc viderunt Philosophos: viderunt Doctores Iubas, Attalos, Hierones, Philometras, Archelaos; certè & orbis dominum suum, aut tyrannum, Antoninum aliquem, & Alexandrū Magnum. Huius beneficium præcipuè fuit, si non scripsit, dedit, fecitque vt scriberent alij. Cuius aut felicitas, aut gloria maxima fuit, gustum (rem quidem insidiosam & confragosam felicibus) habere creditorem litterarum. Eius libidine & expensis absoluit Aristoteles, quod de animalibus mandauit æternitati. Furtum Salomonicorum librorum nonnulli putarunt. Si ita est, Regius quoque labor iste fuit.

CAPVT III.

Motus caelestes in animalibus inueniuntur.

Iam à maiestate huius cognitionis ad delicias regredior. Certè si vlla scientia, hæc maximè delectat: namque omnes pænè aliquâ contingit consanguinitate aut imitatione. Ita est pars Philosophiæ speculatio sentientis naturæ, vt totâ quodammodò complectatur. Parum itaque dixerim, istam sentientium rerum cognitionem compitum & triuium esse maximarum scientiarum: in eâ enim Theologia concurret, & Philosophia, atque huius soror Medicina. Comitia sciendi in illâ celebrantur: nam Theologiæ non contemnenda pars est, maxima Philosophiæ, necessaria Medicinæ, vtilis aliarum artium. Iam nulli inferior; cum sit aut omnis, aut omnium: & obinde, si non cunctis, solum non vni superior. Si aliqua expertus illius est, fortasse inuida fuit. Excludes Mathematicas? ego illas æmulationis arguo. Vel cælos suos animalia mentita est Astrologia, vel astra animalibus consecrauit. Scorpionum Orionis odiū, pisces à Typhone refugium, cetum Andromedæ periculum, leonem Alcidaë auspiciū, arietem Phryxi anathema, delphinum Amphitritæ lenonem in cælo locauit; sicut & suum Indi camelum, & sua Persæ monstra. Mortuo cælo noluit occupari, quadam scilicet Zoologiæ imagine, nimis dixi, imaginatione contenta, cui isto nomine iam cedit, dum imitatur aut inuidet. Ceterum si libeat ius dicere inter speculationem cælorum & animalium, & alterutrius præstantiam definire, quod in sideribus mirabilius est & augustius, Astronomorum speculationes sunt. Illi motus ordinatissimi, tempestiui, statim, maximè erronum, qui certissimum ordinem sequuntur toto cælo errantes: non minùs certos & ordinatos, non minùs admirandos in animalibus reperies, & quod mireris, in signa & tempora. Cynocephalus noctes diesque designat: singulas horas duodecies noctu, totidem interdium, latratu & perfusione lotij demonstrat, si fides Horo Apollini sit. Galli & coturnicis cantus in stata tempora distinguit. Hemerobios æmulus Solis est; par facinus audet, eodem die nasci & mori. Heliodromos auis quotidie & Orientem & Occidentem cum Sole petit. Ælurus gemino lumine diei progressus ostendit: ritu solari protenduntur diluculo, meridie componuntur in perfectum orbem, sub noctem obscuritate hebescunt. Accedo ad lunares menstruosque excursus & crementa. Eiusdem æluri oculi eadem cum Lunâ tempora paribus incrementis &

damnis

damnis ostendunt: crescunt, decrescuntque. Formica, minimum animal, non minimæ admirationis, sine calculis, sine Calendarû, sine Epactæ ratione, sine respectu Lunæ, eiusdem vices noscit & ostendit: cuius quies aut labor, signa interlunij aut plenilunij sunt. Item & cynocephalus se abscondit celato sidere, & cæcitate suâ orbitatem lunaris lucis solatur, dum consortem damni se exhibet. Coitum Solis & Lunæ exortus scarabeus denuntiat: nec admirationi obstat vilitas bestiolæ; imò, vt puto, iuuat. Quid admirabilius, quàm, vnde minù speras, esse quod plus mireris? Partes quoque anni diuidunt. Ipso solstitij die virio auis prodit. Æquinoctium caniceps manifestat, per horas diei noctisque æqualiter distributo lotio & latratu. Cicada æstatem, papilio ver. Nec minù quàm Sol & Luna, præfagia temporum suggerunt lasciuens delphinus, affixus echinus, volitans loligo, matutinus fulicæ clangor, rana vociferans, noctua garrula, grus silens, alcyon nidulans, mergus fugitiuus, anas se expurgans, ardea tristis, bos odorans, & sexcenta alia. Fixorum quoque siderum officia & motus consequuntur. Parra auis Orientem indicat sirium, ipso die fugax. Sed & caniculæ sensus multis communis est feris. Carystius in Mirabilibus ita ait: Huius germanû est quod Lycus narrat, in Africâ iumenta reliquo tempore alia alijs aduersa, alia vtcumque posita, cubare: nocte autem eâ, quâ Canis oritur, cubare ea ipsi astro obuersa, eoque ortûs caniculæ signo incolas vti. Itane quæuis iumenta? Atqui capras tantum nominat hîc Plutarchus lib. De solertiâ animalium: *Λίβυες δὲ Αἰθιοπίων καταγελῶσι μυσολογόντων ὡς τὸ ὄρουσθαι, ὡς φωνῶν ἀφέντθαι ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὄρας, ἧς ἐπιτέλλει τὸ ἄστρον, ὃ Σώθω αὐτοὶ, Κυνία δὲ καὶ Σείριον ἡμεῖς καλοῦμεν. Τὰς γὰρ αὐτῶν ὁμῆ πάσας αἰσας ὅτ' αὐτὰ ἀνάχη μὲν ἡλίε τὸ ἄστρον ἀφεκῶς, ἔχει σρεφομύχας ἀποβλέπειν πρὸς τὴν αἰαθλὴν, καὶ περὶ μῆρον τὸ πῦρ περιόδου βεβαυότατον εἶναι.*

CAPVT IV.

Præfagia ex animalibus.

SI expectemus præfagia, quibus cælum nobis aut blanditur aut minatur, & signa contingentium non superstitionis quæ ostentat, quibus Deus & se memorem nostri commendat, & nos immemores sui arguit, licet in æthere patientiora sint, in terris non sunt pauciora. Monstra cælestia Cometæ sunt, nec tamen credo minù animalium prodigijs interminatum nobis & præmonitum, quàm æthereis. Mulæ partus, præiudicium Babylonice seruituti fuit. Fugam

Xerxis editus ab equâ lepus præmonstrauit. Parricidium Iulij, bouina sine corde extra Atilio & Manilio Consulibus, angues nigri præiudicarunt Romanam à Lusitanis cladem; sicut & aliquando Lusitanam à Romanis, editus ab equâ centaurus bouinus, cuius anteriora tauri erant, extrema equi. Prædie quàm interficeretur Cæsar, alitum pugna prædixit. Varij generis volucres regaliolum auem, cum laureo ramulo Pompeianæ curiæ se inferentem lacerarunt.

Sed & formicæ Phrygiæ, & Platonice apes, Midæ opulentiam, & Aristoclis pueri eloquentiâ initiarunt. Significantiora sunt ab animalibus prodigia, quàm à cælo, diuinæ indulgentiæ aut iræ clariores interpretes. Maguntia femina hæretica omni naso & conuitio proscindebat Religiosos mei Ordinis, rabido furore obuios adlatrabat, absentes mordebat. Accidit illi partus mirus. Præ horrendum spectrû: scilicet, simulachrum vitij, editus est scetus canino vultu, excoriato, præcisus nare & rictu, opertus pileo quadrangulâri, vt nostri sunt. Quid clarius? Nemo non intellexit. Ipsi adhuc nostri Ordinis & fidei hostes non negarunt diuinæ indignationis interpretamentum. Quando è cælo patientius eluxit signum, quàm monstrum è palude Mexicanâ delatum ad Motezumam? Auis erat proxima grui magnitudine & colore, sed inauditæ formæ: fastigium capitis lucidum & speculari. Ibi conspecti sunt ab Oriente milites armati magnâ occisione irruentes. Sic Hispanorum aduentus non tantum prænuntiatu est, visus fuit.

CAPVT V.

Utilitas ex animalibus.

HÆc potissima astrorum beneficia, vaticinandi, dirimendi quæ tempora, præmonendi ventura, demonstrandi diuinam iram, non minori miraculo aut vindicant, aut usurpant animantia: *quid minus restat, quàm vt profint nobis, quantum cæli? cuius, vt ad summam hæc trahamus, computemus vires. Mirum est, quantas præstent animalia fouendis roborandisque nostris corporibus. Calefaciunt, refrigerant, humectant, exsiccant, commotant affectus, & affectiones incitant, remittunt. Ista licet astris sint communia, non incontrouersa: negarunt & negant multi, nemo animalibus; quorum etiam partibus aliæ plures sunt vires nobis salutare, & extra liberalitatem siderum Emolliendi vim adipis & medullæ habent: concoquendi, cæsypus & butyrum: admouendi pus, vitulinus adeps: abstergendi, testacea, & sepiarum ossa, & erinaceorum cinis: adurendi seu causticam vim, pityocampa,*

buprestis, cantharis: replendi alopecyas, hippocampus crematus. Quid moror? in immensum ibo, si enarrare cœpero. Præstat abstinere notissimis.

CAPVT VI.

Animalia in aëre genita.

IAm meteororū contemplatio, imitatione Astrologiæ phænomena sua animalium titulo etiam dicauit. Capras dicit ignes suos, quales apparuerunt in bello Persei, & sub excessu Augusti & Germanici, & cum de Seiano actum est. Dicit & dracones, vt omitam Dioscuros & sororem. Sed nec ab ipsis metecris, viuentia exclusa. Creati sunt in æthere pisciculi: ortæ in sublimibus ranæ: decidit aliquando bos, correptus ecnephiâ. Imperante Carolo IV. venenatæ bestiolæ ceciderunt, quarum contagium magnas provincias ablorbuit: pluerunt animalia, non sunt astris deleta, quid mirum si inferior admitat regio? Lac & sanguis perpluit M. Aelio & C. Porcio Consulibus. Non opus est commemorare, aliquibus Italiæ locis stillas e nubibus deciduas, contactu terræ in ranas repente faceffere. Id mirum; cum grossior gutta scinditur resultu, tot emergunt & quasi asperguntur ranæ, quot aspergines.

CAPVT VII.

Meteora in animalibus generantur.

Quin in ipsis animalibus meteora contemplari licet, & pluias, & grandines, & typhones, & fulgura, & fulmina. Consideremus corpora nostra, vbi natura plus lasciuir, aut irascitur lascitiæ nostræ, cupiditatibus, intemperantijs. Defluxiones & destillationes à capite, mundi minoris pluuie sunt ex similibus & proportionatis causis. Auicennæ dogma est, omnem destillationis materiam e icore calidiori suscitari, multos inde vapores in caput efferrî, qui dein de cerebri frigore in aquam versî, protinus dilabuntur, perinde, atque terrarum expirationes, quæ in nubes concrecentes mox dissoluntur in imbrem. Hollerius lapillos in capite generatos obseruauit. Galenus exhibet pluiam simul & grandinem, in eo qui diuturnâ tussi lapillos per os eijciebat, grandinationis instar. Typhonis quoque ritu impediti flatus in capite volutantur, vertiginosâ affectione in præcordijs in intestinis per gyros illati. Fulgurationes in patre Theoderici visæ sunt, emittentes, quoties artus fricabat, igniculos. Quidam monachus Carmelita, quoties capitum ad occiput reducebat, scintillas vibrabat. Antonius Cranfius, & Ma-

ximus Aquilanus, flammæ leui subuculæ contractu iaculabantur. Collum nigerrimi equi fulque deque fricatum scintillat. Tempestatem Alexander simulauit, fulgura cum pluiâ, & quidem sanguineâ: incensus bili in ancipiti conflictu, merum sanguinem, vt fertur, desudans, & inflammatus ignes vibrabat. Non minorem terrorem Indis iniecit, quàm cælorum horrifonæ minæ per crebra fulmina: & semel dedit Macedoni victoriam, non robur Græcum, sed metus barbarus. Ad hæc epilepsia fulgur est, fulmina paralysis & apoplexia. His affectos eleganter Plautus *sideratos* dixit, & Salius apoplexiam vocauit *paruam siderationem*. Eadem & *attonitus* appellatur *morbis*, quod fulminû similitudine stupefaciat: fulminat enim aër, siue spiritus accensus, & vnum ex illis tribus malis parturit. Quid amplius? Et stellas labentes reperiemus. Narrat Faber Philothymicus Castronouodarenfis, vidisse nobilem puellam, formâ gratissimâ præditam, quæ dum coram me, inquit, capillos venustè admodum pectine implicatos dissolueret, flammæ, veluti cadentes cælo stellas, e capite suo in linum exuebat suum: quo meteo perterrita ipsa puella, in syncopen ferè incidisset, nî subito verbis lepidissimis resocillata, metum e pectore depressisset, explicatâ harum flammarum causâ & ipsi & parentibus suis.

CAPVT VIII.

Cælestes imagines in animalibus inueniuntur.

Denique vt non solùm mutationes viresque cæli siderumque, similes aut æquipollentes, in animalibus mireris, ipsum cælum, ipsum firmamentum, ipsa sidera, ipsos planetas hîc miraberis. Neque tantum vt cælum in imaginatione habet animalia, sed in imagine animalia habent cælum. Habet mare suas stellas sentientes, suum solem viuum, habet suum orbem animatum: raræ piscium species, quæ stellarum imaginem ferunt, & stellati cæli: torus rotundus est piscis orbis, muricibus radiatis circumquaque compunctus, siderum ritu, vt paruulum aut inuersum firmamentum putes. Aster piscis suis vndique diuiditur radijs, quinque frequenter, visus est qui tredecim; nec tantum formæ similitudinem cum astris habet, sed vigoris. Ignæ naturæ est, ignei in medijs aquis feruoris: quodcumque in mari attingat, adurit, & cibum statim peragit. Quantulus ignis, quem mare non extinguit. Ceterum de pisce *lunâ* hæc habet Ælianus. Demonstratus vir rei piscatoriæ peritissimus, si-

mul

mul & difertus, piscem quemdam esse affirmat specie perpulchrum, & appellari *lunam*, exiguâ magnitudine, latâ figurâ. Idemque adfert, cyanei coloris speciem similitudinēque gerere: in dorso pinnas habere molles & lenes, eademque innatando explicare, & ad similitudinem Lunæ femicirculum efficere: simul & eum ipsum (vt Cyprij piscatores aiunt) cum est plena Luna, tum impleri, tum implere arbores, si ex his illum appenderis: decrescente verò Lunâ, exiccari atque interire; ac si ad plantas admoueris, eas marcescere & euanescere. Item si iam plenâ vel crescente Lunâ in id aquæ, quod in persolis puteis reperitur, quis hūc piscem iniecerit, aquam iugem & perennem fore; sin extremâ aut decrescēte Lunâ, aquam exarescere. Quod si hunc eundem in fontem scaturientem conieceris, quomodo dixi de puteo, is ad rationem Lunæ, vel euanesceret, vel implebitur. Non omnia hæc asseuero, solum commendo aliqua.

Nec munditia stellæ marinæ deest, maximus & proprius cælorum census. Nescit excrementa & sordes. Confanguinæ aquæ cælis qui ex aquis sunt; sin minus, sub illis. Scilicet illa comitas & vrbalitas aquarum, cum decesserunt terræ loco, impetrauit supremum. Pignus & insigne aliquod cognationis meritò retinent, atque inter alia elementa cælestes præcipue seruant formas: namque licet aër, etiam vicinior cælo, stellares accipitres, & aquilas, & ardeas admittat; minor multò ista proportio est, & nominis potius similitudo, quam virtutis aut figuræ. Stellionis quoque, quæ terra hospitatur, minima atq̃ râtilla comparatio est, macularum aquæ, quia testum mundi sunt, firmamentum Planetarūque complectuntur. Instrumentum tantæ maiestatis oportuit edi, complectente oceano orbis & stellæ. Certè libenter humor decessit terræ, obsecutus iubenti naturæ Patri. Elatis super cælum aquis, parum referebat, non esse super terram: vniuersum reuera ambiebat, & imaginem vniuersi. Non erat opus, punctum ambire, dignitati suæ: secuta est sincera maiestas in omni aut vrbantitate, aut humilitate.

CAPVT IX.

*Præstat consideratio animalium
contemplationi cali.*

Itaque quantum æther & cælum patet, immò quantum est, lasciuit animalium Philosophia, & magnis exultat spatij maiori iucunditate. Numquam plus admiranda, quàm quæ solum visa merere fidem, nonnulla opinionem adhuc possibilitatis. Mira-

cula sunt: cum primùm nosces, tanta nouitas admirationem incitat, admiratio voluntatem sibi parem gignit. Quid iucundius, quàm id nosse quod putares non posse esse. Sunt plura in terris, quæ supra cælos miremur. Anaxagoras præmium vitæ suæ æstimauit obtutu vnus astris, vt Solē dumtaxat videret. Poterat non minùs gratulari, vt bestiolam, vt vermiculum, vt apem, vt sciniphem, in quibus maius ingenium artificis est, cum & in ipso artificio ingenium inût. Sed non opus est industriam animantium aduocare: sufficit natura & compositio, ad cuius imitationem cælum & mundum, ne minor esset parte suâ, alij animal putarunt, alij appellarunt; artus dederunt, cerebrum dixere lunam, cor solem; alijs membris ita distributis, vt facturi animal, monstrum fecerint. Pulcherrimam ordinatissimamque molem deformatarunt, dum componebant. Ceterùm si in vnâ formicâ aut ape est quod plus mireris quàm in astris, & præstantiores cælis sunt; quanta planities curiositati dilatatur per innumera & diuersa animantium demiranda ingenia, & partes, in quibus natura quotidie nouis miraculis ludit?

CAPVT X.

*Plantæ & mineralia in animalibus
generantur.*

Parum dixi, animalium speculationem patere quantum cælum; addâ & quantum terra, & quantum subterranea, vt relinquam vitam stirpium, quæ aut auspiciū totius animantis est, aut partium aliarum incrementum. Pullulant animalia ex plantis, & ex animalibus plantæ. Bernecæ sunt aues, quæ poma sunt arborum: aliæ ex pomis, sicut pisces ex frondibus in Iuernæ fluuio. Ex draconum lumbis plantas nasci Bustamantinus tortuosè & prolixè narrat; nihilominus eius verba dabo. *Hoc verò mirabile est nimis huic generi animantium, tantæ esse molis, quandoque magnitudinis aded immensa, vt dorso tergoribusq̃, multoties, sepium instar & riparum, herba adnascantur; virentia plurima, quæ propria substantiâ alta & nutrita, sanguine irrigata animantis, altas in hæc ipsa immensa radices, germinent, fructificent, confita tergoribus vastæ molis, monströse & grandis, per poros & venas sucto alimento proprio viuētis vastissimi: qui floridus ramis, abditus & latens, fructibus plenus, & ocellus, virentibus varijs, amantate & loci sciti delicijs, in animantia irruit illecta, cibo escag, decepta, vt miserè depradetur & discerpas. Hinc plurimi lepidium, dracunculos,*

herbas, sic dici, quod huic animanti insint, orianturq; ex eius substantiâ, opinantur. Imò draconea hinc euenisse videntur, quod senectâ draconum cutemq; emuletur coloribus; ut magis huius planta cortex corium draconis videatur, quàm herba pars aliqua. Cùm enim hæc primò draconibus innascerentur, eis varietate & venenatâ substantiâ corrosiuâ non absimiles, postea semine terra commisso, pullularunt, eam semper obseruantes naturam, qualitates easdem; semel draconum ac extitere genimina, genitorum malitiam referentes, heredes relicta virulaginis abditæ, etsi spuria soboles: ut & terris nascuntur adhuc illa, at primò draconibus. Scimus enim & cornibus ceruorum adnasci hederam frequenter; refert Aristoteles 9. de Historiâ animalium, c. 5. oririq; cornum in hominum auribus, osculo intra ipsas elapso, experimur, loci vditate alto, animantiumq; aliorum. Animalcula imò animantibus procreari, pediculos, vermes, lumbricos, sub cute, qui postea se exerunt, ruptâ cute eâ parte & lacera- tã, aut poris erumpentia. Arboribus adnasci solent alia, quæ aluntur substantiâ, succis, expensisq; illius cuius sunt exorta: quorum extat exemplum agaricum, fungiq; non minùs, muscus dictus, herba alia non pauca. Testatur experientia communis, multaq; videntia, inserta omnia quæ crescunt trunco supposito, in quo aluntur & viuunt. Spicas adactas, vocatos surculos inditos intra suppositam arborem cui inseruntur. Sues crassissimos generare mures in natibus scimus, obesis nimis, cùm loco moueri nequeunt, ignauos & desides. Herba dicta draconis sanguis, hisce debetur: est ijs adnata primò, quæ succum reddit similem draconis sanguini. Hæc & plurima alia, tergoribus draconum innasce, quæ & nascerentur ventre, si attritu & reptu terra non abraderentur reptili animantis motu, conspicimus. Hinc tergoribus adnascuntur illa, non sicco capiti aut ventri, qui reptu hæc impedit, & compressu, pondere atterit. Plinius lib. 25. c. 2. Edoardus lib. 6. c. 118. Pausanias, Aristoteles de ceruis supra. Cùm enim sanguine nutriantur ista, draconum dum insunt, hunc succum reddunt, sanguis draconis dicta videntia, seruantq; in posterum, radicum opere, ex terrâ nata virtutem illam adeptam semel. Folijs imò draconem sculptum formâ & effigie tenent exorta illa, dictu mirabile nimis: norunt Indi Hispania noua, & nos vidimus, communiter plantis aduectis, & 2. lib. 7. c. Historia Indiarum occidentalium inuisitur. Hæc enim planta altissimas radices im- mittit, pertingentes intima vasa seminaria animantis huius lumbis adnata, per quos se- minis ductus decurrunt, semen ut trahere possint formatum, prolificum, efficere potens dra- conem verum, formetq; ut illum folijs primò, draconibus inserta ortu acceptâ virtute, serua-

tâq; in posterum, terra commissa loco fraticis, quæ nullum alium fructum gerunt umquam, quàm folijs draconem efformatum mirabile satis. Hæc Bustamantinus, quæ fortasse nonnullis ardua erunt, & mihi non omnia explanata fidei. Gignuntur quoque metalla mortua, & gemmæ, in membris viuis. Puerio Silesio dens aureus est innatus. Crystallini lapides inuenti sunt in humanis corporibus: in quorum ferè omnibus partibus alij lapides sunt visi, in capite, in linguâ, in iuncturis, in stomacho, in utero, in intestinis; frequentissimè in renibus & vesicâ. Draconitis gemmæ fodina nota est, cerebrum colubri, margaritas conchis debet auaritia.

CAPVT XI.

Politica & Ethica ex animalibus.

OMnem enim Philosophiâ naturalem per suas particulas connectit exquisita animatæ naturæ notitia, cui, velut Pandoræ numina, suum pignus singulæ dederunt.

Pars moralis, si non dedit, accipit multa ex brutorum scholâ. Liber moralis Philosophiæ, natura est: de omnibus virtutibus in animalibus disputat. Nec tantum mores docet, sed monet: scilicet docet exemplo. Felicissima est operis eloquentia. Prudentiæ effigiem in paguro lege, patiente, fugienteque rixarum occasiones cùm se exermem videt, donec armis reparatis valeat; nolente, nisi certus salutis, periclitari. Cuius maior prudentia, quàm cuius in arbitrio ira sit? quàm eius qui pericula dissimulatione vincit? Non magnam molem tantæ virtutis exhibeo, non elephantem, sed pusillum cancrum. Temperantiæ formam cape ab aquilâ Iouiali, abstinenti carnibus. Et ne aliquam superstitionis speciem intrudam, iuana serpens per multos ieiunus dies, inediâ colit. Quid abstinentius quàm cephalus, contentus aquâ & limo, alterius edulij ignarus? Fortitudinis definitionem vbi putabis? in leone? Nequaquam. Fortius est ferre mortem, quàm inferre. In mure est quod mireris. Mauult mus Armenius occidi, quàm fœdari. Ista fortitudo est, mori millies, ne semel vita sit turpis. Essentiam iustitiæ auis diceris exhibet, defodiens excrementa sua letalia, ne quem lædant. Nulla maior iustitia, quàm innocentia.

Alias virtutes, his quatuor appendices, carpe. Ab elephantibus Religionem, adorantibus & salutantibus cælum, latice Anuli fluuij lotis. Quis docuit istas belluas, sancta sanctè tractanda, & munditiam Religione requiri? Merops, astur, ciconia, docent pietatem senium parentum, officijs suis eos al-
leuian-

leuiantes. Alcyon coniugalem amorem; ossifraga misericordiam, destitutos aquilæ filios sustentans. Elephas quoque studiositatem. Visus est ad Lunam gestus & motus à magistro præscriptos exercere: lectionem vltro recolebat. Quis maior studij amor? Cassiæ aues amicitiam: numquam conspiciuntur ab incolis, nisi cum opus est illos aduersus locustas iuuare. Apum rex clementiam colit innocenti aculeo, ipsæ apes fidelitatem in Regem: quærunt aberrantem, gestant imbellem, deserunt numquam. Columba continentiam fidelissima coniugi, elephas castitatem, semel in triennio aut biennio coiens ad remedium suæ speciei, & id secretissimo loco. Quid pudicius, si pudorem adhuc sui habet? Idem pœnitentiam docet. Magistros aliquando per calorem aut furorem occisos, luxerunt hæ bestiæ, inediã sese punierunt capitali. Idem obseruantiam: reueretur grandiores, & senes, quibus de loco, cibo, potu concedit. Simij quidam eutrapeliam; canes magnanimitatem & gratitudinem; imò hanc omnia. Mansuetudinem à quo expectabis? ab oue? ab agno? Dabo leonem. Si semel cicuretur leo, præ omnibus mitis & comis est: conuictor Onomarchi fuit, comptor Berenices, iumentum Hannonis. Mansuetudo quid est, nisi correctio iræ? ibi laudabilior, quàm vbi furor præcipitaret. Fuit leo Barcinone; qui vt corrigeret iram, tanto animo se compressit, vt subito exanimaretur. O pudor noster, cum æstiment feræ virtutem pretio vitæ! Constantiæ effigies cozcacoauthlus est: eadem perstans sede immobilis, inconcussus ventis, quibus aduersantibus vehementissimã resistit vi. Ad hæc continuo gestit volatu: nescio an lassetur; cum non quiescat, qui vix intermittit. Nec affabilitas abest. Vbi? rogabis. Inter hostes etiam. Narrat Scaliger, lupum inter oues, leporem inter canes, sine noxã, sine metu versatos. Amplius ipse testor cum plausu, cum festiuitate: in domo parentis mei vidi lepusculum non tantum inter canes securum, sed lætum, iocosum, & ludibundum ipsos venaticos canes mordentem.

Quid inoror? virtutum omnium theatrum natura in animalibus pandit. Præter Ethicem, reliquas Philosophiæ moralis partes callet: Politicã apiculæ, Oeconomicen formicæ, militarẽ grues. Tres Reipublicæ formas in iisdem inuenies: in apibus Monarchiam, vnius regnum est; in formicis Aristocratiam, parent præstantioribus & senioribus; in gruibus Democratiam, quibus popularis est ciuilitas, & communitio curæ. Nequid desit, cyanus monasticen colit, cui minimè

— *Visus omnis humanus
Malum reducit omne pristinum mentis.*

Sanè vel huius titulo Philosophiæ contemplationem animalium præposuit Deus, dum solum proposuit, Adamo non elementorum pacificam inimicitiam, non cælorum immensam fabricam, non siderum ordinatas choreas, non Planetarum tripudiantes discursus videnda exhibuit: bestiolas, auiculas, pisciculos voluit videre, voluit contemplari, & eorum cognitionem habere, vt suo omnia sciret & vocaret nomine. Feliciter inaugurata est diuino suffragio animalium cognitio: sed & diuinus Spiritus eandem nobis sæpè renouat notitiam, memoriã nos bestiolearum suffundens. Per Salomonem ad formicas & apes pigros amandat; per Ieremiam miluos, turtures, hirundines, ciconias, improuidis obiectat: per Isaiam inertis asini & bouis exemplo accusat ingratos. Doctores morum bruta dedit: magna doctrina est, ex imparibus pudor. Pater maiores natu filios exemplo minorum castigat: infirmioris virtus fortius prouocat. Non ita Horatius aliquis aut Torquatus hortantur ad fortitudinem, ac imbelli femina sexu Pyrrhi interfestrix. Optima morum virtutisque academia, animalia sunt, quorum doctrina tantò præstantior est, quantò efficacior. Efficacissima autem est, quia ex minimis, & quia non verbo, sed exemplo: idèd sæpissimè animalium mentione in sacris libris admonemur, vt non leuis momenti sit ista historia ad eos interpretandos.

CAPVT XII.

Medicinam docent animalia.

AD alias scientias & artes quantum præstabit, vt eius iam vtilitatem discas pro expiatione curiositatis? Taceo pecuariam, rusticam, œconomicam, ad quæ iuua-mur; dicam adhuc, quæ docemur. In multis hominem rebus discipulum animalium Herophilus dixit. Inuentum brutorum est, aut Medicina omnis, aut pars. Relinquo, quantum ponant in alimentis & pharmacis. Apothecarij debent aui ibi clysteris vsum: chirurgi hippopotamo phlebotomiã. Cum grauem se sentit, recentes arundinum scissuras speculatus, vbi acutiorem videt stirpem, imprimens corpus, venam in crure vulnerat: ita profluuium sanguinis exonerat morbidum corpus, rursus plagam limo obducit. Debemus & alijs brutis multarum vsum herbarum & lapidum salutarium. Aquilæ ætitem petram, quæ puerperis pro Lucinã est. Omnes medicæ artis partes, & pharmaceuticen, & diætericem, & chirurgicem, discere à brutis potes. Cognitionem vsumque simplicium nulla est bellua quæ non habeat. Palumbes,

graculi, merulæ, superfluos humores expurgant, lauri degustatis folijs; columbæ & turtures helxine. Canes & feles, vt deiciant ventrem, quoties nimîa colluue sentiût op-pleta viscera, comedunt perfusa rore gramina. Vrsi & apri ex incommodâ valetudine se colligunt, illi mandragoris, mox formicis, isti hederâ.

Diætâ, alteram Medicinæ portionem, colunt lupi & leones. Cùm nimis se sentiunt crassescere, abstinent carnibus. In vniuersum aliæ bestiæ temperant cibo, quoties satisfactum est fami.

Chirurgicen, tertiam Medicæ disciplinæ partem, elephantés docti sunt. Tela absque periculo, & neruorum conuulsione aut contractione, eximunt, & à se, & à socijs; aloës deinde lacrymas vulneribus instillant, vt Philostratus tradit. Cerui dictamo pellunt sagittas. Ciconiæ vulneri per pugnam accepto cunilani apponunt. Vsum artis quæstuosum oculum gratis exercent, ad imitationem aliquando Hippocratis, aut æmulationem. Tantæ charitatis sunt, vt quos vident sui generis casos sagittâ, aut alio telo, quantam possunt opem ferant, & admotis plagæ arborum folijs, sanguinem sistunt, & curant.

CAPVT XIII.

Diuersarum artium exempla in animalibus.

ENcyclopædiæ quoque & liberalium artium meminimus. Grammaticen discunt elephantés: nouère pingere litteras, linguas intelligere frequenter, aliquando loqui; & hoc non industriâ humanâ, vt psittaci & picæ. iisdem tripudia didicère, ad fistulam saltare, choreas ducere. Cynocephali etiam musicam, & tibias inflare, & citharam pulsare. Et ne tantùm discentes musicam, sed docentes videas; memento philomelæ, in quâ etiam pædagogiam nosces. Suos instituit pullos, accentuû obseruationem docet, vt vno pronuntient spiritu, iam producant, iam corripiant, iam inflectant, minuunt; mox per semitonos mutant, distinguunt, diuidantque in breuissimos exilesque garritus, actutùm reddant vocem tremulam, in variolque transforment modos. Si Democrito fides est, huic auiculæ Musicam debemus, cum iniuriâ obseruationis Pythagoricæ. Quid, si memorem cencontactollum? luscinia muta erit. Simiæ, quod miraberis, vsque ad periculum fidei Arithmetica nouerunt. Oculatis testibus, & certis nuntijs compertum est, in Peruanâ regione

simias tantam cum incolis familiaritatem contraxisse, vt cum ijs pro argento colludant. Vbi eos vicerint, vnâ tabernam petunt bibendi causâ, & pretium numerant ex lucro parto. Nec Geometriæ rudes hirundines: sciunt figuram circularem capaciore & cautiorem suis castrulis, sepè per segmenta & diametrum scindunt. Hexagonos suos apes fabricant per obtusos angulos: grues se disponunt per acutos siue curuilineos, siue mixtos, siue rectilineos. Si Astrologiam desideras, orygen vocauit Ægyptus feram, quæ cælum speculatur, & ortum Sirij obseruat. Diuinationem vnde expectabis? à regisne animalibus, aquilâ, leone, delphine? etiam in vilissimis est. Musculi præigi ruituræ domus, præmigrant. Perspectiuæ & sciagraphiæ calliditate inuisum miluum gallina videt, & soboli prouidet, ex umbrâ hostem coniectata.

Ad sellularias & mechanicas facultates venio. Textoriam & venatoriam aranæ exercent, bombyces lanificium, simiæ ad æmulationem sartoriam. Architecturæ inuentrices hirundines feruntur: ligna in primis crassa & solida fundamenti loco iaciunt, superstruunt molliores virgulas & paleas: quando cœnum, quo calcis & cæmenti loco vtuntur, non inueniunt, ad riuum aliquem aduolant, vbi se mergitant, donec toræ maceant; mox in puluere se inuolunt, donec efficiant limum ex puluere humore macerato, vnde ædificent nidos, intercludant rimas, fissuras murorum oblinant: orbiculari formâ habitacula construunt; norunt aptiorem quadrata esse ad pullos tuendos & fouendos. Didicère elephantés theatricen artem, spectacula populo per funem fuerunt. testis nunc est aula hæc Philippica. Capram funambulam vidimus. Machinas & ingenia excogitauere corui, cum quadam notitiâ naturalis magiæ. In Lybiâ, cùm sitientes aquam inferiorem vident quàm rostro attingere queant, calculos ore & vnguibus apportantes inferunt, desidentibusque in fundum petruis humor ex subsidentium corporum occupatione alleuatus, superiorem replet vacuitatem. istâ solerti machinatione reficiuntur. Mirare hîc Physicæ etiam peritiam, vnum & eundem locum duo corpora non capere. Mirare magicen naturæ, leuia ferri sursum, quando grauia mittuntur deorsum. Par calliditas alijs est. Canis quædam, absentibus coquis, silices in olei lecythum tantisper iniecit, donec pro voto elamberet.

CAPVT XIV.

Quanti fecerint Aristoteles, Ælianus, & Oppianus contemplationem animalium.

PER tot artes, per tot scientias, per tot miracula excurret lætissima curiositas. Si iucundum fuit, bucolæ statuam videre factam Myronis manu, aut equū Aglaiphontis arte pictum, quantum oblectauit, tot virtutum, tot artium, tot sapientiæ diuinę simulachra, non humanâ industriâ, sed Dei manu & ingenio, in naturæ locata esse teatro. Quantum delectabantur Demostratus, Metrodorus & Leonides piscatione; Hippolytus, Actæon, Zephalus venatione? Iucundius erit, sine æstu, sine sudore, sine morâ, sine patientiâ, sine sumptu venari tot animalia, eorum vestigare ingenia, affectus, mores, calliditatem, temperantiam, fortitudinem, iustitiam; in summâ, venari Deū ipsum,

— & ire per omnes

Terrasq̄, tractusque maris, calumq̄ profundum.

Aristoteli nulla iucundior naturæ aut artis alicuius cognitio fuit, quàm ista animalium disquisitio. Quantam in hac voluptatem perceperit, ipse prædicat in Volumine de Partibus animalium. Ælianus plaris fecit hanc notitiam, quàm aulam, quàm diuitias, quàm auctoritatem popularem. Renuntiavit, quod maximum est, avaritiæ: omnes spes, quas tanti facimus, pro istâ voluptate commutavit. Hoc concludit consilio Commentarios suos: *Mihi anserum & gruum migrationes nouisse, & draconum naturas, & reliqua hoc Volumine comprehendere, volupe est, copiosis & locupletibus hominum annumerari, & ex illorum ordine censeri, non libet.* Non tam miror, delectasse Ælianium præ omnibus diuitijs istam speculationem animatæ substantiæ, quàm Aristotelem præ omnibus speculationibus suis, & vtrumque præ omnibus doctrinis. Ille liberalior, non solum iucundiorem putavit, sed gloriosior. Credes superbire, cum ait: *Quod si de numero hominum natura studiosorum, inter quos & Poëta sunt eruditi, & Philosophi ingeniosi, & alij scriptores rerum experienciâ clari, etiam ipse vnus esse cupio & enitor, multò sanè honestiore loco, & dignitate maiori, quàm pro illorum consilio, futurum me confido.* Oppianotantopere placuere Commentationes suæ de animalibus & piscibus, vt litteris aureis omnes versus conscriberet: tantopere placuere alijs, vt dedissent, vnde sic scriberet cum iniuriâ avaritiæ, quod vltra Ælianium mirere, etiam alienæ.

CAPVT XV.

De fide admirabilium natura.

CVRIOSITATIS gustum, & scientiæ dignitatem, certitudo ampliat: conscientia enim vanitatis, frangit impetum admirantis; & periculum violat auctoritatem doctrinæ. illo etiam nomine, & placidior ista naturæ contemplatio, & dignior, fidem oculorum sequitur. Nulla certior, nulla expeditior opinionibus, nulla immunior ancipitibus ratiocinationibus. Quæ de eius obiecto occurrunt, probabiliore sunt & pauciores, quas certissimus obtutus dirimit, cuius maius momentum est incerto discursu. Securus arbiter est conspectus. Quantum ille titulus præstet huic speculationi, exemplo exponam. Vides quanta conturbatio Philosophorum & Mathematicorum sit circa cæli naturam, quo nihil patentius. Alij solidos orbis putant, & alienæ ab elementari essentia: alij solidos vtique, sed ex aquâ gelatos: alij ex aliâ materiâ densatos, communi tamen, & minimè excellentiori: alij (legi sic opinantes) spongiosæ cedentisq̄ substantiæ, sed digestos per suas integras sphaeras, contrahi & extendi habiles, quibus tamen insint verè sidera; sic putant eripi plurimis difficultatibus, quas patitur cælorum duritas: alij elegantius (fortasse plausibilius, non præoccupato iudicio, atque consentaneè aliquibus sanctis Patribus, & multis diligentibus Philosophis) purissimæ, tenuissimæ & peruiæ credunt esse materiæ, præcipitibus stellis cedentis, vt iste aër volucris. Ista controuersia æterna erit: nemo cælum proximè vidit, nemo videbit, nemo poterit vicino aspectu rem definire. Ita standum est indicijs externis, ob penuriam contingentis euidentiæ. In animalium tamen narratione, licet aliqua vulgus controuersa intruserit arbitro sensui, paremus non opinioni populari, non opinationi. lætatur, An phoenix illo ingenio quo narratur, verè sit in censu naturæ. Turba semper fauit, artifex fabularum; Doctores dubitarunt. Ratio probabilis resistit non leuibus fundamentis ex penu ipsius naturæ. In hac lite noster obtutus adigendus sequester: qui si alitem vnicum in vniuerso vidisset ex cinere suo recreari contra omnem rationem, & repugnantiam speciem, extemplo assentiremus. Maiora miracula naturæ credimus, & sunt: at quia impossibile est, omnia, quæ in vniuerso patent, vni patuisse, cum eius omnes partes nondum viderimus (erat enim necesse cunctos scrutari prius angulos orbis, vt asseueretur vnica ista auis) quia etiam funus illud vitale, & carimoniam

moriendi nemo hætenus vidit, nemo fide dignus narrauit vidisse quod videri posset, credendum non est. Etsi nulla ratio contrà esset, fatis iam damnauit sensus, quòd nemini comparet.

Non minùs improbabile, non minùs incredibile ex se est, aliam auem, non post quingentos annos, sed quotannis mori & reuiuiscere, & tamen credimus, quia visum est. Neque minùs insolenti & mirandâ morte & natiuitate noitziltotlus auicula non diutiùs viuit, quàm flores quarumdam herbarum, quarum vescitur melligine: his marcentibus, ad pinus aut alias proceras arbores aduolat, quibus affixa rostro, appenditur circiter semestre, donec desideratę herbę restaurantur, quibus florentibus reuiuiscit. Æquè, opinor, irrationabilis videbitur ista narratio, quàm phœnicis historia: fides tamen sensuum, auctoritatem dedit & rationem. Viderunt multi, testati sunt maiores omni calumniâ, Notariorum fide publicâ multis comprobatum est locis: nec semel ipsa auis, stipiti affixa intra cubiculum seruata, post semestrem mortem rediuiua volitauit. Franciscus Hernandez, Medicus primarius Philippi II. cuius & iussu in Americâ profectus fuit, vt illa noui orbis miracula testis oculatus inquireret, & scriptis mandaret, scribit in suâ Historiâ manuscriptâ, dubium id nemini debere esse. Nolo nunc examinare, an reuerà per semestre illud mortua sit hæc auis, an solum specie, nam non valdè mouit admirationē: quid admirabilius, quàm suspendiū illud cum vitâ, & ieiunium sex mensiū?

Ad hæc sine dubio incredibiliora de elephante feruntur, credimus tamen. Si quis, rogo, ignaro veritatis narrasset hæc duo, elephantem, immanem bestiam, aspectu amen-tissimam & ignauam, inflexilium artuum, torpentium crurum, per funem in aëre protensum decurrere, & subire, & faciliùs regredi; tum esse alitem, quæ ex vermiculo cinereo nasceretur: vtrum proniùs crederetur? Opinor istud illud nec possibile putaretur. At contrà est, illud verissimum est. Vidit tota Roma, & Romæ totus orbis. Vicit fidem obtutus. Testes adhuc habemus Senecam, Dionem, Tranquillum, Plinium. In istâ commentatione animalium, non quod credibilius & probabilius videtur, statim est; sed quod patentius, illud credendum & probandum: quod sensus, non quod opinio recipit. Aded experienciâ & sensu constat hæc doctrina, & ex hoc (quia non omnia omnes experiri & intueri possumus) fide certâ: nec enim incertius est Romam esse quam non vidisti, quàm oppidum vbi habitas.

CAPVT XVI.

*Admiratio non debet obstare veritati
in effectibus naturæ.*

HÆc etiam contra incredulos iniecerim, qui asseuerantibus magna, aut miracula, aut prodigia naturæ, negant pertinaciter fidem, & eos qui scriptis mandarunt, vanitatis insimulant. Non tam magna enarrari continget, quàm sunt, quàm credis, quàm probasti multarum narrationum, quas in Horo, Plinio & Æliano fabulas putarunt, euentus, restaurauit auctoritatem aut ipsidem ostensis, aut similibus, aut maioribus. Nugas putabat Roma, quæ de elephantibus iactabantur: tandem credidit, tandem vidit maiora relatis. Vidit bestiam & choraulem, & funambulam. Quis, antequam factum esset, possibile putaret, supra vnum animal ædificari turrem firmissimam, plures protegentem milites, in quâ machinæ multæ, & præter ductorem, triginta duo strenui viri, qui capacissimè pugnarent, inde iactantes (que madmodum inueni in quadam epistolâ Arabicâ Aristotelis ad Alexandrum missâ) lapides machinis propulsandis, sagittas, tela venenata, missilia ardentia? Ad hæc, milites illi armati erant. Quis hoc probabile, quis credibile putaret, donec patuit, donec veritatem euentus definiret? Adhuc, cum nihil verius sit (ex sacrâ Machabæorum narratione id constat) multi vix credidère, & assensum, quem negare ausi non sunt, excusare tentarunt interpretatione ludicrâ. Patentissima tamen sunt Scripturæ verba, & suffragantur Aristotelica quæ vidi. At qui iam credit tot miracula, quot vires, quot mores sint rudis illius belluæ, quid iure discredidit veridico narratori? Quis, antequam videret, crederet, animal aliquod perpetuâ suspensione in aëre viuere, in vacuo coire, in vacuo incubare, nidulari, pendulum dormire? iam fidem rei incredibilis manucodiata fecit. Itaque non probabilitate solum standum est; nec omne, quod non est verisimile, putandum est falsum. Aliud est verisimile, aliud verum. Potest verum esse, quod vero non fuit simile. Fecit maiora natura, quàm ratio probare solet. In quo admiranda esset, si par esset præsumptioni humanæ? Ideò mirabilis, quia vltra opinionem ad pompam se ornauit: fidem gestit periclitari, maiestatem suam vultu mendacij sustentat, tandem fidem euentu superat. Si virtutes, calliditates, & astutias humanâ industriâ maiores de brutis legerimus, non obinde incredibile est: sed si ipsa attendas, mirabile; si auctorem, credibile. Multa ad-

miran.

miranda sunt, quia opera respicimus: cessaret admiratio, si operantem. Transibit no-uitas in fidem, cum respectu auctoris. Diuina manus hæc molitur. Quædam vis ratione superior, velut neruus sigillaria, ad rationales agitat motus, ad maiores humanis. Quare non vultu, & primo aspectu, veritas hic exploranda, sed cum computatione maiestatis naturæ, potestatis Dei. Nec quidquid admirabile & inopinabile, illud suspectum est: fortasse quod hic impossibile credit, ille factum vidit. Cùm in Academiâ Regiâ primo die de animalium historia dicerem, aliqua narraui miranda ad maiestatem naturæ, differui inter alia, simias quasdam apud Indos pecuniâ numeratâ soluere pretium vini in tabernâ, cuius narrationis serios laudauit Auctores: nihilominus non credebant auditores. Cùm ecce inueni patronum idoneum: exijt testis oculatus, qui è nouo orbe aduenerat, & sæpè id vidisse asseueravit.

CAPVT XVII.

Quid de Deo demonstratur ex naturâ animalium.

DEsiderabis fortasse aliquid sensu non iam certius, sed sublimius, nec intuitu, sed demonstrationem, ad notitiæ huius decus. Certè, cum iniuriâ Mathematicarum scientiaru, excellentiores hinc demonstrationes inuenio, nõ minùs certas, nobiliores, vtiliores. Non concludit, omnè trianguli maiorem angulû maiori laterisubtèdi: non, trianguli internos angulos duobus rectis adæquari: non, isoscelium triangulorû, qui ad basim sunt, angulos inter se esse æquales: non, æquiangulorum triangulorû proportionalia esse latera: non, circulum quadrato pariari: non totum assumit maius esse suâ parte. Assumit minima, concludit id quod totum est. Concludit Deum esse, magnum esse, potentem, sapientem, optimum, in summâ prouidum. O innocentissimam, ô felicem curiositatem noscendi Deum! Hinc passim occursabit immutabilis, hinc patet inuisibilis, hinc promulgatur arcanus. Quis, si statuam ligneam aut sigillaria moueri videret, & simulare humanos gestus, non statim diceret, humanâ aliquâ arte & vi latente moueri? Quis rationales, immò supra rationem, & consilium, & naturam humanam, ratione carentium actiones contemplatus, non colliget, aliquam superrationalem & supernaturalem vim exagitare?

CAPVT XVIII.

De industrijs animalium.

VIde formicæ industrias. Paruum animal, maximæ prouidentie: cuius summa diligentia comparat in æstate hibernam annonam. Construit horrea, seruando quæ congeffit: præcauet indurando ad Solis æstû, ne corrumpatur triticum, recondit mox siccatum. An ignorauit artem efficiendi ne virescant? Capitula granorum corrodit, quæ virtus germinalis erumpit, cuius mutilatione infecunda sunt. Quis hæc docuit? quomodo tot industrias excogitaret amens bestiola, sine mente aliquâ clandestinè dirigente? Miraris magnam industriam formicæ, quæ vincit necessitatem? adhuc mirare aliam, quæ vincit formicæ industriam. Aiotochtlus, solertis ingenij monstrum, plurimum delectatur his animalculis. Inuenit modum, quo sine labore, immò cum quiete suâ illa venetur, vt in os concurrat præda. Cubat supinus in formicarum semitis, caudâ super ventrem vsque ad os protensâ, quæ crustata & rigens est; venter tamen longiusculis & tenuissimis vestitus pilis, incommodam viam formicis præstat, quare per caudam procedentes, rectâ incident in insidias, & cibum deludenti hosti vltro ministrant. Quid solertius, quàm ita quærere prædam, vt ab ipsâ quæratur? Quid sollicitius, quàm summo otio, quàm quiescendo parare victû? Quanta alijs animalibus calliditas ad prouentus vitæ, ad propulsanda pericula, ad medicandos morbos, ad educandos fœtus? Adijce, quod hæc docta nascantur supra humanam felicitatem, nos sine longâ disciplinâ rudissimi simus. Quis docuit leporem timere canem, & non ceruum, cùm deformior sit? Quis pullum timere miluum, & non pauonem, cùm maior sit? Quis ceruum admonuit, plus valere leuitate quâ viribus? Quis leonem ad vsum vnguium instituit, equum calcium; vt ille fugâ sibi consulat, isti armis, cùm maiora armamenta sint cornua? Si sapias, non casu ita fieri dices. Bonasus inutilibus pugnæ cornibus multiplici in se flexu recurrentibus, vt offensione non vulneret, nouit, præsidium, quod frons negauit, aluum dedisse. Cùm fugâ sibi consulit, proluvie citi ventris simuni egerit per longitudinem trium iugerû, cuius ardens contactus exurit insequentibus ignis instar. Quis aiotochtlo dixit (cuius nuper mentio admirabilis fuit) vires & arma validiora esse, proiectum sui, atque defensiuâ arma posse offensiuâ reddere? Crustatis & duris laminis instructum hoc animal, cùm opprimitur, colligit se in globum, atque im-

petu

petu se conijciens, venatoris pectus validâ concussione dorfi durissimi, velut saxo projecto contundit, compressoque exanimat spiritu. Quæ viribus destituuntur, solâ arte nouerunt defendi. Quid sagacius calliditate perdicis, quæ elusura conspectum aucupis, in sulco resupina se operit glebâ pedibus apprehensâ. Illud maximè mirandum, imbecilliora sagaciora esse, aut cautiora. Sæpè timor vel ars vires compensat. Istud iure Salomon Prou. 30, 24. miratus dixit: *Quatuor sunt minima terra, & ipsa sunt sapientiora sapientibus. Formicæ populus infirmus, qui præparat in messe cibum sibi. Lepusculus, plebs inualida, qui collocat in petrâ cubile suum. Regem locusta non habet, & egreditur vniuersa per turmas suas. Stellio manibus nititur, & moratur in adibus Regis.* In minimis maxima sunt quæ miremur. Altè de humilibus Tertullianus dicit lib. 1. aduersus Marcionem, c. 13. *Ad humilia deficiam. Vnus, opinor, de sepibus flosculus, non dico de pratis; vna cuiuslibet maris conchula, non dico de Rubro; vna tæraonis pennula, tæce de pauo, sordidum artificem pronuntiabit tibi Creatorem? At cum & animalia irrides minutiora, quæ maximus artifex de industriâ ingenijs aut viribus ampliavit, sic magnitudinem in mediocritate probari docens, quemadmodum virtutem in infirmitate, secundum Apostolum. Imitare, si potes, apis edificia, formicæ stabula, aranea retia, bombycis stamina: sustine, si potes, illas ipsas lectuli, & tegetis tuæ bestias, cantharidis venena, muscæ spicula, culicis & tubam & lanceam. Quælia erunt maiora, cum tam modicis aut iuuaris aut lederis, ut nec in modicis despicias creatorem? De pulice sic Augustinus ait Enarrat. in Psalm. 149. *Attendat charitas vestra. Quis disposuit membra pulicis & culicis, ut habeant ordinem suum, habeant vitam suam, habeant motum suum? Vnam bestiolam breuem, minutissimam considera, quam volueris. Si consideres ordinem membrorum ipsius, & animationem vitæ quâ mouetur; pro se fugit mortem, amat vitam, appetit voluptates, deuittat molestias, exerit sensus diuersos, viget in motu congruo sibi. Quis dedit aculeum culici quo sanguinem sugat? Quam tenuis fistula est quâ sorbet? Quis disposuit ista? Quis fecit ista? Expauescis in minimis, lauda magnum.* Restituo me sagacitati ad tutelam vitæ, ne miraculum naturæ suppressam. Hoitziltototus exiguus avis est, sed incredibili prouidentia moritur victura. Proceras arbores quærit, vbi quo potest modo crucifigitur. Suspenditur enim & affigitur rostro per semestre, aut ieiuna, aut mortua, donec vitalis eius refloreat annona. In ligno putat se feliciter morituram, vnde resurrectionem. Documentum nobis est, astutè moriendi sæculo in arbore crucis, vnde im-*

mortales erimus, si mûdo crucifixione mortui. At, quæ maior sapientia, quàm quæ vincit fata? quæ artem reperit contra mortem nullius illufam astutiâ? Calliditas illius auculæ postuma est; prænoscit se rediuitam fore reuertente anno: scit interim securum adornare sepulchrum in pinorum cacumine, contextum denso frutice, vbi integra maneat sine condimento, vbi bestia non inueniant, vbi volucres carniuoræ non videant, vbi absconditam mortem seruet, in quâ seruetur sua abscondita vita.

CAPVT XIX.

De structurâ animalium.

SI structuram animalium, eorum munijs sapientissimam & accommodatam, attendas; supremum, potentissimū, & sapientissimum artificem agnosces, qui potuit quidquid voluit, & voluit summo consilio. Quid poterat exoptare piscis ad natandum, auis ad volandum, ceruus ad currendū, leo ad dilacerandum, quod non habeant præstantius votis? Suo quodque animal donauit amictu opportuno naturæ. Volucres alleuiavit plumis; pisces expediuit squamis, ne plumis aut lanâ induti, grauarentur humore concepto. Armenta, quia sine hoc periculo, protexit pilis. Infirmitate testis munivit, crustis armavit, conchis vallauit. Ad hæc, omnes istæ vestes & arma, coæua vitæ sunt: aut si deterenda & decidua, renouanda sine sartoris beneficio. Omnes præterea spectata artus, pro cuiusque indole & mole subtilissimè meditados. Euidētissimè studiosam istam molitionem diuinæ sapientiæ ostendunt acitlus, & anas variegati capitis, quam Indi vocant yzactzon iaiauhqui, quibus inclinatio est natare, non incedere: idè ijs concessa sunt admirandæ fabricæ crura, aptissima humori superando, & ad natationis dumtaxat vsū extremo adhærentia corpori. Monstra illa iudicares, si ignorares appetitum aquæ. Dico, vbinam putabis peccasse naturam, & cum negligentia informe aut deforme aliquid operatam? Fortasse in simillimo monstris elephante? At summâ arte narem huius inertis aspectu belluæ machinata est. Animal hoc terrestre, & palustre: sæpè cibos ab humore petiturum erat; at quia, quatenus terrestre, respirationem diu continere est impotens, nec ab aquâ recessurum statim, propter nimiam molem; donatur prolixâ promuscide, vt mersum aquis eleuare ad contrahendum spiritum posset: veluti vrinatores instrumento flatorio vsi sunt, vt extrinsecus spiritum detraherent, quamdiu in profundo siderent. Quid sapientius, quàm quod

quod homini sapientia est, belluæ naturam esse? Quid elegantius, quàm quod homines velut instrumentum desiderant, id elephantum membrum esse? Conueniunt sibi animalium artus. Camelus prolixo gutture erigitur, consentaneo proceritati corporis, vt ad pascua demitti posset: at ne deforme & graue onus esset, si par moli corporeæ collum esset elephantum, loco illius flexilis & cartilaginosa promuscis tribuitur, quæ pro manu & calice esset cibum aut potum sumpturo. Omne animal constat architecturâ aptissimâ indoli. Quot sunt in tantâ varietate constructiones membrorum, tot miracula sunt examinanti causas. Quotusquisque non demirabitur compositionem hacuatini sub vbera manticam ex ipsâ habentis cute; vt prolem editam ibi gestet & mulceat vsque ad quaternos & quinos catulos. Meritò ista miramur, immeritò, si minùs minora. Diuina ars æqualis est: eandem manum tot diuersa opera ostendunt. Non minùs admirandum est, cur magnum caput taurus habeat, & paruus camelus in maiori corpore, & orbis pisciculus nullum; nam aut totus caput est, aut totus corpus. Cur dentes etiam cornutos elephas habeat, & cephalus nullos: cur cenorzquus collum docile circumuoluat, vt inmoto corpore vndique prospiciat, & hyænæ inflexile sit: cur in pectore cor gestent terrestria, & asellus marinus in ventre, & angues in capite: cur, cum reliqua habeant illud dependente angulo, piscibus sit inuersum: cur equus solipes, & bos fissipes, & elephas multipedes: cur aues in vniuersum bipedes sint, quædam quadrupedes, quædam apodes, & quædam diuersipedes? Causæ harum & aliarum diuersitatum sapientissimæ sunt. Super omnia mirabitur contemplator humanæ constitutionis ossium, vertebrarum, ligamentorum, neruorum, muscutorum, cartilaginum, viscerum, venarum, arteriarum ordinem, necessitatem, officia, atque mirandam alchimix artem, ad conuertendum in carnem viuam hominis, carnem pecorum mortuam quâ vescimur. Tum artificiosas sensuum officinas, vt plus in oculo sit quod mireris, quàm in cælo: sed præ omnibus subtilissimam vnionem spiritus & materiæ, & vim illam traducendi corporea simulachra sensuum in mentem. Omnia tam rotunda, tam quadrata fabricata sunt, vt non sit quod adicias, nec quod subducas. Tulliani sermonis gloria fuit, nihil addi posse; Demosthenici, nihil demi: plura tamen illi demi, huic addi possent. Neutrum admittunt naturæ opera. Voluit Momus emendare taurum, & sub armos figere cornua, vt validiora essent. Improuidè, &

stultè: namque non tantum oportuit arma fortia esse, sed longiora, vt securius & à longè cedatur. Maximum periculum capitis maximè seruandi, præsidium humerorum tauro fuisset. Anne tam consultâ opera sine consilio facta? Summâ sapientiâ digesta sunt, non à se: nemo sui auctor est, ergo ab aliquâ summâ mente.

CAPVT XX.

Prouidentia Dei circa animalia. Agitur etiam de ocotochli astutiâ.

Post animalium fabricam, adijce sollicitam de ipsis curam. Singula sui gustus sunt, suæ indolis. At cui defecit annona? Quotannis renouantur nemora, agri virescunt diuersissimis herbis, fruticibus, arbutis, fructibus, ad quorumdam pastum, aliorum pharmacum, aliorum exultationem. Longum hinc narrare, quantâ œconomiâ, quantâ copiâ, quot artibus parata sint singulis accidentium morborum, & quotidiani, famis dico, remedia. Memorabo illud, vnde maximè & ipsa diuina mens & ipsius cura noscitur, astutiam & charitatem ocotochli. Necat ceruos, & ieiunus ipse conscendit in proceram pinum, inde intento vlulatu conuocat epulatum alias feras minùs valentes & innocetiores: hæ statim accurrunt conscix signi, acceptant conuiuium: demum, postquam omnes satiatae sunt prædâ alienâ, vltimus accedit esurus ipse ocotochlus. Pestifera ista bestia est, & iniquissimi veneni; atque ne, si prior libet cadauera, contaminet, & quos vult habere conuiuas necet, sustinet interim famem. ita prouisum est vnus feræ charitate multis, aut inualidis, aut tardioribus ceruo. Ad tutelam cuiusque vitæ quot instruxit modis, armis, robore, celeritate, timore, augurio, astutiâ. Aduersus pericula, totum istum salutis apparatus vincencia, admonitione publicâ præstruxit. Boiuningo, inuincibilis veneni bestia, admonet tintinnabulo suo obuios. Priuata est tanta pernicijs insidijs, ne instructa silentio pestis atrocius depopularetur: ita inuitabile virus se ipsum publicatione fecit irritum. Apud Bengalenses est rabidissimi & implacabilis generis tigris: persequitur omnes tam contumaci odio, vt nauigantes pænè per triginta leucas insequetur, in obuia quæque trux & atrocissima. Ad remedium periculi, antambulonem habet socium aliud animal, quod interito latratu significet vicinum malum. Non itaque tanta rerum prouisio sine curatore est. O quanta mens humana capit pignora diuinæ memoriæ, & dilectionis, atque sollicitudinis sui! curas enim amor metitur,

titur, cum videat vulgus viventium tam splendide & sapienter curari, nec tantæ liberalitatis & consilij decens putat neglexisse Regem, cuius mancipi sic curat; oblitum fuisse charissimi filij, cum sic pro seruis vigilauerit. Multis passibus meliores sumus. Istâ demonstratione ipse nos Dominus gloriæ arguit, & docet, & solatur, cum Matth. 6, 25. ait: *Ne solliciti sitis anima vestra quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini. Nonne anima plus est quàm esca, & corpus plus quàm vestimentum? Respicite volatilia celi, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea: & Pater vester celestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis? O quanto animæ gaudio gestit, hæc audiens, hæc videns, ad ruborem nostrum! Stoicus aliquis sine huius fide ita exultat. Quisquis es, iniquus æstimator sortis humanæ, cogita quanta nobis tribuerit Pater noster, quantò velociora assequamur, quàm nihil non mortale sit sub ictu nostro positum. Tot virtutes accepimus, tot artes: animum denique, cui nihil non eodem quo intendit momento peruium est, fideribus velociorem, quorum post multa sæcula futuros cursus antecedit. Ita benè æstimatâ naturæ indulgentiâ, confitearis necesse est, in delicijs te illi fuisse. Ita est, charissimos nos habuerunt Dij immortales, habentque.*

CAPVT XXI.

Providentia circa homines per animalia.

AD hæc proximè cognoscimus ex ipsis brutis providentiam erga nos, cum tot videamus subsidio vitæ seruire iumenta, armenta, greges, colendo terram, portando onera, sustentando vitam, protegendo corpus; alia valetudini, quotquot medicinalia sunt; alia delicijs, alia exemplo, alia societati, alia custodiæ, omnia admirationi. Iam hinc etiam æstima dignitatem tuam dignatione diuinâ, & quantus sis, cognosce e summis illis quæ dedit. A dominatione animalium, commendatam video ab ipso Deo maiestatem hominis, quem illis dominari voluit: cuius fidem & in communibus officijs experimur, & in raris aliquando obsequijs miramur, cum maximè eximia virtus reuocauit pristinam reuerentiam. Quid dominantius homine, cuius gratiâ mori vltro quærant famulantia animalia, non minori quàm Erycinæ hostiæ obsequio. Pisces constituerunt sine humoris impedimento, vt diuini viri Andreæ Ouiedi palato seruirent. Petro Canisio, sanctimoniâ & eruditione

admirabili viro, cupienti, cum langueret prostratâ appetitione, esum auiculæ, cum quæsitâ non reperiretur, vltro venit ad manus per fenestram ingressa,

Illater, illa quater per inane cubile pererrans,

Ambijt humanas cæna futura manus.

Iosepho Anchiætæ aues adumbrato sole adulatæ sunt. Noui ego cuius prece res miranda nuper contigit, hoc nimirum anno millesimo sexcentesimo vigesimo octauo. Duo ex nostris iter fecerunt: amittit alter Breuiarium: voluit retrò ire quæsitum; vetuit focius, minimè dicens amittendum. cum ecce post aliquot leucas occurrit canis rictu illud afferens. S. Xauerio effigiem Christi crucifixi, quam in mare sedandum miserat, cancer restituit. Hoc decus hominis concelebrauit Dauid Psalmo 8, 6, inquit: *Minuisti eum paulò minus ab Angelis, gloriâ & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum. Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues & boues vniuersas, insuper & pecora campi; volucres celi, & pisces maris.* Narraui solum aliqua animalium obsequia erga nonnullos sanctissimos viros nostræ Societatis; immensum esset si alios memorarem.

CAPVT XXII.

Quomodo ex rebus naturalibus philosophandum sit de diuinis.

IStis itaque demonstrationibus elicitur; non tantum quod Deus sit, sed quantus sit, & quod potentissimus, & sapiens, & optimus. Quemadmodum summo Phydias artificio vultum suum infixit Mineræ, vt prius dissoluendum esset totum Diuæ simulachrum, quàm auctoris deleri posset effigies; ita diuina mens notam aliquam sui in omni naturâ subtilissimè impressit. Petiti pictores ita ducunt extremas lineas, vt vltro aliam innuant formæ partem. Eodem modo excellentiores & supremas naturas demiror artefactas, vt vltro se aliam excellentiam, aliam naturâ superiorem naturam promittant. Non per se vult natura videri; sed in se, aut ex se auctorem ad tantum theatrum per tot spectacula introducit. Contemplator naturæ hoc primum in illâ videat, aliò nos remittere, & quasi gestu & digito innuere se maiora. Hoc primum in illâ placeat, quod nolit in se placere. Quod ornatus, quod artificiosius in rebus est, est ista indicatio Numinis. Cur, qui admittatur naturam, non spectabit admirabilius? Imperitorum est, detineri in minoribus & paruis. Cum Apelles prospectui populari suas tabulas objeceret,

ret, plebs optimos colores mirabatur, vestimentorum speciem, calceorum elegantiam, & quidquid primus aspectus dabat: at periti nutum aliquem viuudum, aut significationem affectus. Ita in pulcherrimis naturæ tabulis imperiti primam tantum speciem osculantur, peritiores non nisi reconditum & arcanum gestum illum, & significationem, quâ tacite Numen insinuat. Ceterum licet in vniuersum omnia naturæ opera, argumenta diuinitatis sint; sunt etiam clara diuinæ mentis ænigmata, amētes naturæ. In hoc tamen atrio animata substantia non signa dumtaxat Dei locauit, sed sigillaria expressiùs & viuidiùs, quæ rationalibus gestibus arguunt ratione superiorem mentem. Quare cum sit munus naturalis Philosophi; vt non ita illi placeat natura, quin placeat quod naturæ; oportet in hac præcipuâ parte eiusdem naturæ sequi gustum, & per feras venari Deum. Eustachius ceruum venatione insecutus, inter cornua feræ simulachrum Christi conspexit, ad immortalis vitæ prædam inuitantis. Non minùs in singulis animalium naturis effigiem quamdam diuinitatis conspiciere possumus, tacitis ad se clamoribus auocantis. Deus sancto Iob maiestatem suam ex animalium proprietatibus arguit, ex prouisione ceruæ, leænæ, ibicum, onagri, rhinocerotis, struthionis, equi, accipitris, aquilæ indole & moribus ostendit. Tres sunt diuinitatis lineamenta: tres sunt radij inuisibilis luminis per creata translucentes, summa potentia, summa sapientia, summa bonitas: & hæc ipsa vbique pignora sunt prouidentia. Potentiam copia monstrat, sapientiam forma, bonitatem vsus. Ille potentior est, qui plura potest; prudentior, qui meliùs disposuit; melior, qui plus prodest. Quare diuersitas animalium, structura & vtilitas, suis constantem lucibus diuinam effigiem adumbrabant. His itaque consæcro speculationibus totam hanc animalium doctrinam. Neque enim placet ignauiter philosophari, mechanicè, vt sic dixerim, compingendo solum historias & mores animalium, velut paxillos aut lateres; sed considerando, & sublime aliquid exprimendo. Non est magnæ eruditionis, naturæ vultum videre, sed sensum agnoscere: tantum interest inter vnũ & alterum philosophandi modum, quantum inter legere & intelligere. Nec iucundum, nec magna doctrina est, verba Latina legere, si non intelligas. Fæminæ & pueri ea legunt dumtaxat, do-

ctiores intelligunt. Prima Dei Scriptura, natura est: tot litteris, seu verbis, siue potiùs sententijs constat, quot formæ sunt. Parum erit, & ineruditi Physiologi, illas nudas spectare, sensu suo vacuas, & sine significatione. Ad hæc iucundior iste philosophandi modus est: sicut iucundius est Lectori, si intelligat, quàm si legat peregrinam & ignotam linguam. Adijce, quod ad ipsius naturæ cognitionem iuuat. Velut enim qui intelligunt quæ legunt, meliùs, & expeditiùs, & veriùs legunt; sic qui cognoscit significationem & sensum naturæ, meliùs de ipsâ iudicabit. Multi Philosophi, quia naturam considerarunt sine suo significato, ignorarunt ipsam, & pluribus vituperandis erroribus peccarunt. Viderit Empedocles, qui tribuit plantis & brutis intellectum; & Aristoteles, qui æternam illam dixit; & alij, qui calu factam præsumpserunt: ridiculi, qui tantum consilium fortunæ donum putarunt. Præterea, hanc præcipuam exceptionem curiositas obijcere potest, hunc solum scientiæ titulum præscribit. Plura sine suo vsu discere, plus quàm ignorare est, & inane, & futile, & vt mihi placet, insulsum. Quis autem melior rerum vsus, quàm cognoscere Deum, mirari, laudare, continuis sacrificare hymnis, & in hoc mundano templo adorare? Qui expendit naturas cum interpretatione sua, tot hymnos consecrabit Deo; quot formas demiratur, tot laudum sacrificijs honorificabit auctorem.

CAPVT XXIII.

Ratio huius Historiæ.

Quare non credo superfluum aut frustraneum istud opus ab omnibus videri, adhuc post tot exactos commentarios ex Græcis, Latinis, & barbaris; post diligentiam Aristotelis, curiositatem Æliani, studia Plinij, post anonymum Arabem & Elcarfini. Ex recentibus quoque accuratissimâ plurium doctissimorum Medicorum diligentia & vtilibus laboribus fruimur, opinionis præmio paribus, quos hæc Philosophia meritò occupauit, prætipiendo istam gloriam alijs Philosophis & Theologis, ex quibus tamen Alberto Magno & Vincentio Burgundio aliquam laudem debet. Nec superuacanea æmulatio erit labor alterius Theologi. Causabatur Ælianus, satisfactorius curiosis, se noua animalia facere impotentem; fat fuisse, ex prisca noua narrasse. Nolo ita excusari: vtrumque, vt spero, inuenies, & no-

ua animalia , & ex priscis noua.

— Πάντα γὰρ ἔγω

Ἐκ Διὸς ἀνθρώποι γνώσκομα· ἀλλ' ἐπὶ πολλὰ
Κέρυπται, τῶν αἰ κε θέλη, καὶ ἑσαυτίκα δώσει
Ζεὺς. —

— *Omnia nondum*

*Ex Ioue mortales cognoscimus; occultit ille
Plurima, dum libitum fuerit, quæ tradet. --*

Istam Arati sententiam euentus probauit. Numquam ita patuit natura , vt hodie. Tantum dimidius vultus antiquis est visus, & velut ex obliquo respectus; nunc integra facies , & ex directo ostenditur. Cum nouo orbe noua spectacula exhibuit , & se aut alteram , aut diuersam. Nemo integram hæcenus contemplatus est. Quare necessarius labor erat , ditioem aliquomodo historiam integrioris siue secundæ naturæ ordinare, vt non nihil supplerentur plenissimæ aliorum narrationes, mutilæ tamen non leuibus sui instituti membris.

Præmittam , ne iste Tractatus acephalus sit , aliqua ad notitiam gradus sensitiui spectantia, ab alijs Auctoribus neglecta , cum pertineant maximè ad integram metho-

dum huius Philosophiæ. Laxo spatari possem calamo , abstineo tamen multis , ne morer in ijs quæ alij inculcarunt. Curabo noua differere , aut nouè , & supplere aliqua prætermissa : non tamen omnia possum , nec promitto ; sat erit plura adijcere plurimis. Exordio itaque altius petito , in animalis definitione excludam ab hoc censu , quæ prisci sensu immò mente donarunt , maximè cælos , quorum naturam oportet perspectam habere ad notitiam naturæ sentientis , num aliquis gradus medius sit inter nutritionem & sensationem , tum etiam ad causas & originem animalium definiendam. Hic opus fuit parumper morari ab ipsis mundi natalitijs , quorum consideratio iuuabit ad locupletiolem cognitionem naturæ , maximè gradus sentiendi, nec leuiter ad animalium Indicorum narrationem. Ambiguum enim est , quo pacto post diluuium Noë genita in nouo illo orbe , qui velut deportatus , à commercio naturæ antiquæ aberat ; num à cælo genita, num à terrâ & aquâ iteratò producta , repetitione primæ formationis , aut quâ aliâ viâ illuc transuecta.

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII
 EX SOCIETATE IESV
 HISTORIÆ NATVRÆ
 LIBER SECVNDVS,

CAPVT PRIMVM.

De varietate animalium, & quid sit animal.

NUNC accedo ad propositum opus. Extollam in hoc Volumine anathema diuinæ omnipotentiae, per tot animalium formas & species ludenti: nec minùs se ostentanti ex diuersitate, quàm ex multitudine, cum nostris maximè sæculis noua animalia inuenta, diuersissima à priscis sint. Amplitudinem tantæ virtutis libertas ostendit. Fecit Deus quantù voluit, fecit quomodo voluit. Fortasse maius est fecisse ita differentia, quàm multa: nam plura fecit, dum eadè toties diuersa. Plures distinctiones sunt, quàm distincta; siquidem vnumquodque à cunctis multæ differentiae discernunt. Ostendit diuina omnipotentia, postquã tot fecerit, posse fecisse plura; dum facta à pluribus distingui possent, cum superent differentiae facta. Nec aliter, quàm in ædificijs imperfectis extrema murorum, lapidum laterumque partibus denticulatim exertis inæqualia, ostendunt superesse adhuc continuandum illâ parte ædificium, atque ipsum posse artificem procedere: ita tot animalium miræ & innumeræ diuersitates, inexhaustam, post tantam multitudinem, diuinam potentiam monstrant, & multiplicare potuisse tam multa, & perficere tam perfecta. Ista enim indicatio aliorum operum non debetur imperfecti factorum, vt in fabricis vsu venit: ex perfectione potius est. Tanta est consummatio diuinorum operum, vt vltra se commendent opificem, & fidem faciant ad plura, ad omnia. Faciet omnia, qui talia fecit: faciet quodcumque libeat, qui aliqua potuit facere quomodocumque libuit. Sed & istud maximum opus diuinæ omnipotentiae puto, operibus limitatis potuisse ostendere se illimitatam.

Descendam ad singularia animalium difficilia, postquam ostendero, in quibus ipsa à

non animalibus distent, & inter se conspirent. Quæ non sint animalia, decernet id quod animal est. Hoc nomine significo corpus animatum, sensu præditum. An aliquid animatum sit expers alicuius sensus, celebrior olim quæstio fuit & controuersa, fautoribus Stoicis negantibus vitam & animam stirpibus. Stoicis arrisit alicubi Tertullianus, & alij Patres; atque, vt videtur, diuinus Philosophus Moyles maximè fauit, auspiciatus vitæ & animæ nomen in solis animalibus, neutrius mentione factâ in plantarum procreatione. Solùm in quarto die, sentienti primæ naturæ dicato, cœpit ista vox *anima viuens* audiri. Deinde etiam animalibus dumtaxat tributa. Fortasse aliquando ad hæc redibimus: nunc satis per sensum à plantis distinguuntur animalia, neque abundat pro genere particula *corpus animatum*, propter reuerentiam eorum, qui plantas dicunt animatas, licet non animalia.

CAPVT II.

An mundus sit animal.

IAM discutiam, an animalia sint, quæ à pluribus hoc titulo aut infamantur, aut honorantur. Ridicula primùm narrabo potius quàm disputabo, indigna sunt deliberatione. Stoici iustitiam, fortitudinem, ceterasque virtutes, vitia, & affectus omnes, animalia dixerunt. Prò quanta animalium millia angustiæ nostri cordis caperent! Quis humanas libidines numerabit? Satis hoc reiecit Seneca, quamuis de Stoicâ disciplinâ meritus; nec in ridendâ disputatiunculâ detineri opus est. *Non enim tantum, inquit Epistola 113. virtutes animalia erunt, si hoc recipitur; sed opposita quoque illis vitia, & affectus, tamquam ira, timor, luctus, suspicio. Vltra res ista procedet. omnes sententiæ, omnes cogitationes animalia erunt: quod nullo modo recipiendum est. Non enim quidquid ab homine fit, homo est. Iustitia quid est? inquit. Animus quodammodo se habens. Itaque si animus animal est, & iustitia. Minimè, hæc enim habitus animi est, & quadam vis. Idem animus in varias figuras*

conuertitur, & non toties animal aliud est, quoties aliud facit: nec illud quod fit ab animo, animal est. Si iustitia animal est, si fortitudo, si cetera virtutes: virum desinunt animalia esse subinde, ac rursus incipiunt, an semper sunt? Desinere virtutes non possunt: ergo multa animalia, imò innumerabilia in hoc animo versantur. Non sunt, inquit, multa: quia ex vno religata sunt, & partes vnus ac membra sunt. Talem ergo faciem animi nobis proponimus, qualis est hydra, multa habentis capita, quorum vnumquodque per se pugnet, per se noceat. Atqui nullum ex illis capitibus animal est, sed animalis caput: ceterum ipsa vnum animal est. Nemo in Chimera leonem esse animal dixit aut draconem: hæ partes erant eius: partes non sunt animalia.

Delirium quoque Valentinianorum, sæcula constituentium animalia, maximi Ecclesiastici auctores refutarunt, Irenæus, Tertullianus, Epiphanius. At solemnis antiquorum existimatio fuit, mundum animal esse. ita ferè omnes probarunt prisca, nisi Democriti & Epicuri factio, qui inane & atomos introduxerunt; iidem exanimem fecerunt mundum; neque prouidentia, sed natura, bruta administrari. At, qui prouidum Deum voluerunt, animal fecerunt, pro corpore appendentes vniuersum, cui inesset, quod viuificaret & regeret diuina mens, non aliter quàm mens humana corpusculum suum gubernat arcanâ præsentique virtute. Præsentiam illam Numinis singulis rebus intimam, sine animatione non capiebant. Hi diuinæ immensitatis priuilegium ignorantes aberrarunt. Si Deus aut mundus animal est, sensu præditus est. Sensus ad externa est: præter mundum nihil est. Præterea, non quòd rebus insit Deus, eas cum putes animare, aut esse corpus diuinum. Animæ est, cum corpore & per corpus affici. Vulnerato tuo brachio, concutitur anima tua, dolet, gemit; alteratis spiritibus corrupto sanguine, exundanti bili languet, tristatur, deficit, imò desinit. Deus immutabilis est, indemnis. Turbentur maria, cælum parturiat fulmina, concutiantur vrbes, corrumpantur omnia; idem est, vnus, securus. Adijce, ex diuinâ præsentia, agitatione & gubernatione rerum non suaderi animationem; nam nec anima animæ est, nec spiritus alio informatur: at Deus non minùs assistit, non minùs intus est, non minùs gubernat, sustinet, conseruat immediatè spiritus & animas nostras, quàm corpora. non informat illas, ergo nec ista. Plura Empiricus cogit contra animationem Dei. *Omne enim animal ex participatione sensus intelligitur animal. Si autem sentiunt, amarore afficiuntur & dulcedine; non enim per alium quidem sensum apprehendunt sensilia,*

& non etiam per gustum. Vnde cum à Deo amputare, aut vllum, vt semel dicam, sensum, est planè non probabile. Plures enim habens sensus, eis melius vtetur homo; cum magis oporteat, vt dicebat Carneades, cum omnibus qui sunt quinque sensibus, alios quoque plures ei tribuere, vt possit res plures apprehendere, non autem quinque auferre. Dicendum est ergo, Deum habere aliquem gustum, & per eum apprehendere ea quæ sunt gustabilia: sed si per gustum apprehendit, etiam amarore afficitur & dulcedine. Dulcedine autem & amarore affectus, aliquibus delectabitur, & offendetur. Aliquibus autem offensus, erit etiam capax molestiæ & mutationis in deterius. quod si ita est, in eum quoque cadit interitus. Quamobrem si sunt dii, in eos cadit interitus, non sunt ergo dii. Et si est quidem Deus, est animal. Si est animal, sentit etiam; animal enim à non animali non aliquo alio differt, quàm eo quod est sentire. Si autem sentit, & audit, & videt, & odoratur, & tangit. Quod si ita est, sunt quedam in imo quoque sensu quæ ipsum sibi familiaritate coniungunt & alienant: vt in visu quidem, quæ cum eo habent symmetriam ac proportionem, & non aliter; in auditu autem voces modulata ac numerosa, & non quæ aliter se habent: similiter autem in alijs quoque sensibus. Quod si ita est, sunt quedam Deo molesta: & si sunt aliqua Deo molesta, existit Deus in mutatione ad id quod est deterius; quamobrem existit etià in interitu. Hactenus Empiricus.

CAPVT III.

An Angeli, planta & elementa sint animalia.

ITaque licet suprema illa mens rebus insit, non tamen animat diuinitate suâ. Plato præter communem animationem mundi introduxit quatuor genera immortalium animalium: vnum celestium, his corpus agglutinavit igneum & rotundum; alterum volucre & aëri-vagum, tertium aquatile, vltimum terrenum, terrâ ipsa victitans. Ista disceptatio, An dæmones & Angeli corporei sint, licet quondam valida & frequens, iam antiquata est. Puros spiritus agnoscimus & credimus. Empedoclem inter delirantes accenseo: non solum animalia plantas disse-ruit, sed intellectu eas exornauit. Fuerunt qui elementa etiam animata dixerunt, in quibus Olympiodorus Platonius; & Origenes insuper & Ægyptij per sexus distinxerunt. Aërem marem iudicarunt, quâ ventus est; feminâ, quâ nebulosus & iners. Aquam virilem vocarunt mare, muliebrem omnem aliam Ignem dixerunt masculum, quâ ardet flammâ; & feminam, quâ lucet innoxius

tactu. Terram fortiorem marem appellarunt, saxa, cautesque; femineum sexum putarunt istam partuientem segetes, & tractabilem ad culturam. At, quid mirum animalia? & rationalia dicerent, quæ deos adorarent. Orpheus terram infarciit Plutone & Proserpinâ viuificantibus, aquam Oceano & Tethide, aërem Ioue & Iunone, ignem Phæne & Aurorâ. Vt taceam, quantum illi licuisset in sublimium animabus coniuganti Eribromum, Perichthonium, Amphietum, Sebasium, Bassareum, Trietericum, Lysium, Silenum, Bacchum, totidem Pieridum sponfos.

CAPVT IV.

An cæli sint animalia.

Ceterum Aristoteles imis istis, & commixtis intra spheram lunarem naturis, negauit spiritum aliquem inesse. Noluit vniuersum per omnes suas partes animatum, neque sensu, neque mente, neque ratione præditum; neque à prouidentia temperatum. Cælestibus quidem hæc omnia adesse, quod orbibus contineantur animatis, & animalibus; ordinem autem terrestribus per accidens, non per se, aut causâ antegressâ, contingere. Plausibilior ista animatio cælorum fuit, quam omnes, Philosophi saltem, acceptarunt, nisi, vt nuper memini, aliquis Epicurus, aut Democritus; & tenaciùs Anaxagoras, qui quod mallet exanimari quàm animare cælos, ei contradicens occisus fuit. Theophrastus autem Philosophi nomé denegauit neganti cælis animam. Hebræos in eadem existimatione cum Peripateticis & Platonicis censuisse, Calcidius adhuc ethnicus scribit. Cabalistæ lineâ suam viridem, siue vltimâ suam Midah, siue Cheter Elion, animam cæli crediderunt, si credimus Archangelo Burgonouensi. Primis Ecclesiæ Patribus problema fuisse, Pamphilus Martyr restatur: nam & Origenes defendit, Ambrosius sequitur, Augustinus aliquando dubitat, Hieronymus constanter non horruit. Tatianus non propterea notatur. Plus quàm quingentis annis disceptatum liberè, vsque ad vniuersalem Quintam Synodum earum quæ Constantinopoli coactæ sunt, Secundam Agapeti & Iustiniani æuo, quæ censurâ ita Origenistas perculit: *Si quis dicit, calum, & Solem, & Lunam, & stellas, & aquas que supra cælos sunt, animatas quasdam esse & materiales virtutes, anathema sit.* quamuis & pridem Irenæus atque Epiphanius idem in Marcossijs damnarint. Scholastici tamen ignari Constantinopolitani Canonis (excidit enim à Concilij cetero Volumine, sed in-

uenies apud Nicephorum lib. 17. suæ Historiæ) adhuc libere disputarunt, dubitarunt. S. Thomas ad fidem non pertinere scripsit, nec improbavit Aduersus gentiles: benignus enim fuit Aristoteli, cuius reuerentiâ nonnulla aut asseruit, aut tolerauit. Fortassis si aliqua minùs certa tantus vir differuit aliquando, culpa Aristoteles fuit; siue quia ipse errauit, siue quia interpretes è Græco errarunt. Sub S. Thomæ statim mortem, & paulò ante, Parisienses in suis Articulis damnarunt Aristotelicæ opinionis tutores: nihilominùs sub nostrum sæculum Paulus Riccius fastidiosè differuit, & asseruit. Verùm quidam errores felicissimi sunt, quia quadam cæcâ reuerentiâ antiquitatis coluntur: multos sustentat sui originis obliuio, hæc vetustati debetur. Maximos assertores cælorum animatio obtinuit, sed peccantes Philosophicis principijs. Inspiciamus auspicia huius opinionis, inueniemus errorem: satis hoc refutationi, quid certum ex errore præsumes? Immò inueniemus errores, adde nostræ Fidei palàm aduersos. Cælos prisca animatos statuerunt, quia Deos putarunt, & ipsum summum Deum, magnum quoddam animal: contra Hebræi Deos crediderunt, quia animatos. Deleuit Iosias adolentes incensum Soli, Lunæ, duodecim signis, & omni militiæ cæli, quam antea Reges & Israël & Iuda adorauerunt, præsertim Manassés, dedicatione ararum in ipso templo Dei. Vtriusque Regni exitium ista superstitione meruit. Et apud Ieremiam placenta & libamina oblata sunt Reginæ cæli, Lunæ putata. Itaque & filia & mater idololatriæ hæc præsumptio fuit. nec Christianis pepercit. Manichæi idem cum ethnicis & Hebræis reputantes, eadem superstitione puniti sunt. Ignari autem Philosophi immensitatis Dei, vbi prouidentiam posuerunt, animam diuinam addiderunt; quasi iners diuinitas sine mole fuisset. Aristoteles præsertim astutè confixit cælos accommodatissimos mendacio suo de æternitate mundi; idè & incorruptibiles dixit, & sublimis alicuius essentia, & credidit animalia immortalia. At cuius tandè suggestio fuerit, non modò error, sed superstitione, aut infidelitas: qualem expectabis veritatem? Ignorantia immensitatis diuinæ, & præsumptio æternitatis mundanæ; cælos necessariò animatos & incorruptibiles introduxerunt. Sorores istæ opiniones sunt, nihil tamen verum aliqua vanitas cogit. Deinde, veneratio quædam Peripateticæ doctrinæ, cælorum animationem, parum necessariam visam, transtulit ad assistentiam Intelligentiarum, incorruptionem sustentauit. Istud, quia sine vllò inconuenienti videbatur; illud, quia sine magno, atque etiam

vt cum honore defereretur. In hac parte Aristoteles. Mitiùs gubernacula cælorum per Intelligentias interpretati sunt, Albertus Magnus, æquiocac permittens quasdam animas; & D. Thomas, vtique etiam Magnus, assistentes sufficiens mentes. Auctor libri de Causis vtrasque coniugauit. Sed & Trallianus & formam motricem, & Intelligentiam assistentem. Minor fanè debebatur reuerentia opinioni tantâ perfidiâ genitæ, ad cuius assertionem solus error impulit. Ablegato errore, animatio mentium necessaria non est, quare nec assistentia. Da Deum prouidum, da immensum, & tolle astris animam, ex æquabis terræ, campis, omnia ex æquo sine animatione diuinus vigor agitabit.

— *Cælum, & terram, camposq; liquentes,*

*Lucentemq; globum Luna, Titaniaq; astra,
Spiritus intus alit, totamq; infusa per artus
Mens agit molem, & magno se corpore miscet.*

Miscet quidem, sed immixtus; sibi vtique seque subiistens, nullâ corporis affectus contagione, nec commercio. Anne Deo contracta est Luna-tenus dominatio naturæ, quâ sua cuique rei committit officia propria? Saxa sine ductore, sine assistente, sine animante spiritu, sciunt viam terræ, & ipsam quærunt sine errore dilapsa. Quando ignis sublime iter ignorauit, etiam sine intellectu, aut insidente, aut comitante? Flumina mare repetunt sine pædagogo, prata flores pingunt, distinguunt colores; arbores circulant poma & fructus, animalia migrationes suas disponunt, astutias moliantur; & tamen amentia sunt ista, illa inanima. Tot miranda inferior natura sine magistro facit, cur terris rudiores fingimus cælos? O ignauissimam molèm, si se verti nescit, cum sciat apicula volare etiam onerata, sciat laborare, ordinare fauos, occupare nectare! Cur, si terrestribus munia sua & motus sunt natura, cælis non erit? Non. totum occuparunt Deum terrestria, superest diuinitatis etiam in cælos ipsos sine vicario alio quàm naturâ. Quem constituit alium super terram? aut quem posuit super orbem quem fabricatus est? Nempe ex æquo terræ cæliq; procuracionem agnouit Eliu. Anne non parèret diuinæ potentie spontanea volubilitas cæli? si paret, si potest fieri, cur non factum est? Vnde colligimus contrarium? Quid aliud fuisset, si cæli vltro & intimâ inclinatione mouerentur, quemadmodum omnis natura mouetur?

CAPVT V.

De motione calorum.

Nescio quid causari possis, nisi ordinem vniuersi, vt superiora per inferiora regantur, & connexionem superioris & imi mundi. Vtique naturæ superiores gubernent inferiora, sed habeant inferiora suas naturas. At quàm egregias dabimus cælis, si te concitare non est, quod vel calculus pendens habebit? Plane ex se torpidam naturam & otiosam largimur. Satis superiora administrant, ista inferiora dum curant, dum custodiunt singulos homines, dum conseruant singulas species rerum, de quo alibi disseiui. Satis in hoc connexio mundorum constabit sensibilis & intellectualis. Sin minus, respice hominem: nodus est vniuersæ substantiæ, nexus vtriusque mundi. Non opus est animabus cælestibus, nec Intelligentijs, vt sint vicariæ naturarum; sed Intelligentijs solùm vt prospiciant naturis, non vt sint; non vt suppleant, sed vt seruent, contineant.

Dices, tantam cælorum molem sine valentissimâ vi alicuius ediuissimæ & supermundialis essentia citari non posse. Controuersum est de cælorum naturâ & excursu. Demus nunc cælos omnino, quales feruntur, solidissimos, incorruptibiles, & omni suâ mole & parte circummouendos; nihil facilius esset moueri, nihil habilis iactatur. Nam qui cælos incorruptibiles prædicant, non dicent graues. Ista qualitas rerum pereuntium & inarum est. Si graues non sunt, quid resistet propellenti? At vbi nullam vides resistentiam, cur ingentes & pænè diuinas vires præparas? Anne credes fangationem, vbi nullus labor est? Labor non est, vbi non est difficultas: difficultas non est, vbi nec renisus. Ad hæc, nulla pronior, nulla facilior commotio, quàm circularis, & corporis penduli & volubilis. Non inuenitur in spatio eius cursus, quod peruadenti resistat; nam totum interuallum corpus peruadens occupat, nec extrâ it. Perinde sine impedimento, ac si per inane excurreret, vbi motus sine magno impulsu maximus erit, & citissimus libero campo. Adijce, quod hæc corpora circularia suspensa non conuoluuntur iisdem penitus lineis orbicularibus; nec tam exactè, vt omnino & ad infallibilem amussim in eodem spatio gyrentur, quin tantisper varient: quapropter verberatione circumflui aëris morantur, tum & ipsâ grauitate suâ. Nullum istorum obstaculum in cælis est: non enim variantur, nec minimum e sui præscriptione situs; non grauitant. Quid ergo obstat facilitati motus? Itaque duplici capite cæli con-

concitatio sine multâ vi, sine fatigatione erit, & quia sine impedimento, & quia sine grauitate, id est, sine intrinseco, nec extrinseco renisu. Quid restat? moles illa ingens? Da duplo maiorem magnitudinem, non dico sine grauitate, sed cum minore quàm formicæ sit. Da, non dico in vacuo, sed in expedito: vna formica mouebit. Quid refert infinita moles sit, si sine vllò pondere? Adhuc amplius censeo, licet exordio sui motus extrinseca excitatio cælestibus necessaria fuisset, at semel incitatum primum mobile irrequietè moueretur, vt posset iam dormire sua illa Intelligentia; functa esset officio. Videmus rotas aliquas in pendulo, si tantisper semel contingas, diu ipsas solas volui, licet grauescant, donec domet grauitas naturalis impulsum. At cælestem globum nulla grauitas sistet, nullum in se impedimentum habet, nulla ei repugnabit inclinatio naturæ. Etenim nemo passiuâ habilitatem & promptitudinem motionis sideribus negauit: quare non inuenies causam quietis, si semel dederis motus. Perpetua commotio erit, si aliquando.

CAPVT VI.

Non sunt duo motus in calis.

Contrarij cælorum motus impossibiles videntur: ne istud obtendas ad vanitatem animarum cælestium, aut necessitatem Intelligentiarum. Nullum corpus simplex binas motiones excipit diuersas; aliud enim est, moueri à duobus impulsibus contrarijs; aliud, per duos contrarios motus. Hoc tam arduum est, quàm simul in duobus esse locis. Nullum corpus nisi vnum locum parere sibi potest, nullum nisi in vno loco esse. Motus localis quid est, nisi comparatio loci noui? Quare vt distinguantur motus, loci distinguendi sunt. Nullum corpus simul potest habere simul distinctos locos, ergo nec distinctos motus.

Dices, eiusdem loci diuersas acquisitiones posse esse. Fateor, si à diuersis locis discedat mobile: at vt discedat à diuersis locis, quod necessarium est diuersis acquisitionibus loci, deberet fuisse in diuersis. Hoc impossibile est, fuisse aliquando simul in diuersis locis: ergo impossibilis est duplex consecutio eiusdem loci. Vnde distingues istas acquisitiones, si ab vno eodem loco profisciscaris in alium eundem locum. Cum isdem omnino terminis, à quo processit moles, & in quem accessit, non possunt motus diuersi esse. Bene autem potest idem motus à diuersis causis fieri, imò contrarijs. Tunc solum fiet, vt vnus motus sit attemperator.

Concurrentibus enim oppositis impulsibus, fiet vt motus diuersus sit, quàm si ab alterutro solum, non quòd duplex. Ita qui in nauì dilabente progreditur, non dupliciter mouetur, sed diuersè quàm si in solido & arido. Vectio nauis, & progressio hominis, efficit vt diuersè locum acquirat, quàm si solum veheretur, aut solum progredederetur; sed re ipsâ vnus tantum motus est. Adijce, quòd licet contrarias motiones, nisi oppositi impetus non agent. At vt impetum imprimat vnum corpus alij, non sufficit societas & vicinitas, id est contiguitas; sed impulsione, sed occursum est opus. Nulla moles alteram impellere valet, quin se etiam eodem versus impellat, & illò non nihil pergat quò pellit. Ergo pellens, vt impellat alterum, sedem mutare debet, siue tueri. Hoc addiderim propter repercussionem fortasse, cum paries cæsus reddit pilam: at prima impulsio minime est, quin se ipsum impellens illorsum mutet. Quis autem dixit, cælum vltimum mutare situm? Mutaret & mundus. Solum circularis motio in eodem omnino spatio conceditur sphaeris. Ergo cum necesse sit, vt qui concitat impulsu suo alium, mutet item spatium, cælum extremum alios non impellet, non enim discedit vel tantillum è suâ sede in eodem immobile spatio commotum. Adhuc ex naturâ impulsionis istud expediam. Omnis ratio impulsus inter corpora, contentio locorum est: nemo impellit, quin occurrat. Penetratio impossibilis moli, facit vt valentior infirmiore iactet è loco suo, vt ipsa occupet. Ergo si vnum cælum pellit alterum, sedem alterius appetit, aut partem sedis. At vnumquodque contentum non negabis suâ sede, ergo alijs nullum infensum erit, nullum inquietabit aliud. Incommodum exemplum iactatur nauis inuehentis homines, & rotæ conuoluentis formicam insidentem: nam & hîc impulsio est, & quædam rixa locorum. Grauitat homo super nauim, formica super rotam: imprimit homo grauitate suâ nauì impulsum, nauis impedit resistentibus item aquis, & tutatur locum suum, in ipsum quæ hominem etiam repellit. Hinc fit vt mutuo impetu & renisu cohærentibus conuehat hominem nauis.

CAPVT VII.

Primum mobile non potest rapere inferiores orbes.

AT cæli non onerosi sunt, non grauitant vnum super alterum, non se vicissim aut deprimunt, aut expellunt; ideò nulla sphaera rapax aliarum est. Finge totam cælorum molem quiescisse: anne dices, vnum orbem

orbem gravitate intra aut supra alterum? An vnus tunc impelleret alium? Non affirmabis. Ponito nauem consistentem: anne dices, hominem incumbentem non esse grauem illi, nec depellere suo pondere, ipsamque nauim non resistere homini sustentantem eius onus? Nequaquam, si velis philosophari: ergo ex differentiâ quietis collige discrimen motus. Tum si in illâ cælorum pausâ solùm prima Intelligentia extremum propulsaret orbem, nequaquam ceteros contentos post se conuolueret; tantùm enim adhærent, non inhærent. Quin si in ipsâ nauì aliquid esset quod tantùm adhæreret illi, nec deprimeret aliquo onere, sed suspensum omnino esset. Istud profectò non conferret nauis commotione suâ: relinqueret, vt erat, in se subsistens, in se sublatum, quamuis contiguum. Ideò licet aër attiguus tabulis, non vehitur. Hoc palàm videbis in corporibus ad latus nauigij iacentibus. licet ista contingat, non vectat, quia non est contentio, vel renisus. Adhærent, non incumbunt. Quid amplius in cælis inuenies, vbi nullum subsistit in alio, nullum reclinarur, omnes in se sustentati, omnes in se subleuati. Si per interualla distarent orbés, nullus vicissim corripere post se alterum, quia non se offenderent. Quid ergo refert, sint vicini, sint commissi, si neque tunc se offenderent?

CAPVT VIII.

De Intelligentijs cælorum.

ATque vt occludam omnes exitus, obuiam vndequeque ibo; & causantem, animas aut Intelligentias necessarias esse non tam ad motionem cælorum, quantum ad directionem; & ordinatissimos illos atque infallibiles errores Planetarum, illas mirabiles choreas, sine consilio aliquo non fieri, rogabo, vnde colligat istud: ex necessitate illarum, quia non discedunt Solemnibus excursibus, quia non fortuitò vagentur? Hincne vaticinariis voluntarias esse, à vi aliquâ liberâ, informantè aut dirigente? Nescio cur, quia non sunt fortuiti, colligas potius voluntarios, quàm necessarios. Constantiùs excludit contingentiâ necessitas, quàm voluntas. Quare tanta necessitas sine animâ, sine monitore veniet. Quidni? Adhuc, inquis, necessitatem ordinatissimam & sapientissimam esse, quare non sine mente? Vtique non sine mente, sed diuinâ, quemadmodum & arbor dirimit folia sua, & flores ordinatè pingit, & fructus denique format, atque animalia callent suas astutias. Hæc omnia sine coadiutore, sine vicario

molitur diuinæ mentis spiritus. Ij autem qui incuruantur coram Deo, qui portant orbem apud Iobum, *coadiutores superbè* sunt iuxta Hebræos, nempe elati tumidiq̄ue homines; hi tandem incuruantur, cum disperferit Deus superbos mente cordis sui: iuxta Chaldæos, *adiutores* sunt fortes viri, potentes, & robusti. Principes quoque & Reges aptè intelliges; immò, si libet, Angelos præidentes rerum speciebus, & hominum tutores. Nam Intelligentias impultrices non est opus intelligere. Cælus enim factis gubernabit diuina voluntas, vt placet Alpetragio, & Alberto Magno, & post hanc suâ formâ, vt alter Albertus de Saxoniâ censuit, & Ioannes Maior, cum nonnullis ex antiquis Theologis, quos S. Bonaventura memorauit. Quare non est Theologorum consensus, assistere Intelligentias cælis: ex Patribus nemo illas collocauit globis supernis, vt rotarent illos, vt alibi dissero, & locupletius in Libro ultimo nostræ curiosæ Philosophiæ.

CAPVT IX.

Censura de opinantibus cælus animalia esse.

CEterùm, his non irritantibus, mite iudicium de animatione cælorum tulerunt multi, & cum Fidei veniâ & pace. Ego seuerè ius dicam. Puto istam opinionem oppidò alienam doctrinæ & Religioni nostræ. An, quæso, mentes illorum corporum Deo fruuntur? an in viâ sunt ad delinquendum habiles? an in iudicio Christi comparèbunt vasti illi rei? Tum si fruitura Deo sunt, anne transmittendain empyreū erunt? Cur IESVS, qui omnia nobis nota fecit velut amicis, de istis conciuibus nostris tacuit? An pro illis mortuus fuit? Cur de illis siluit Moyles, qui tanto apparatu, & occupatione diuinâ, humanam conditionem descripsit? Cæli enim, si animalia sunt ratione prædita, homine nobiliores sunt, nec transcursum & perfunctoriè enarratio originis eorum debuit contemni. Cur in secundo & quarto die perfectæ perfectiores creaturæ, cum processus ab imperfectioribus fuerit? An nobilissima ista corpora propter hominem ignobiliorem sunt? nonne rationabilius esset, ignobilem homuncionem propter ipsa? Ad hæc, si Dei conspectu fruuntur, quid fecerunt cur deterantur demum, dissoluantur, adurantur in fine sæculi? corpora beatarum animarum, & quæ semper innocentes fuerunt, tam pessimè habenda non sunt. At pericula damnant istam opinionem, plurimarum hæresum matricem. Viderint Menandriani, Carpocratiani, Si-

Simoniani, Cerinthiani, Archontici, de suis Principibus mundi potestatibus. Ad hæc, quàm obnoxia superstitioni est licentia Aureoli, cælos permittentis adorari duliâ?

CAPVT X.

Excluditur illa animalium differentia, Aliud mortale, aliud immortale.

Fortasse ultra propositum imus. Non omnino, credo. Instituti nostri est, dirimere animalium naturas per veras differentias, ad hoc & discutiendæ sunt falsæ. Primam & summam intrusit superstitio, *Animal aliud mortale, aliud immortale.* Inde, propter cælestium animarum discrimen, adiectum à nonnullis in naturæ humanæ definitione proprium mortalitatis. Homo, inquit, est animal rationale mortale. Abundat extrema vox. Nullum animal est, quod mortale non sit: siquidem cæli animalia non sunt. Atque ut omnilaterè, inuadamus Peripateticos, & superuacuam ostendamus istam differentiam, dixero, nec immortales esse cælos, non formæ incorruptibilis, quantum minùs animationis æternæ? Ista quoque appendix necessaria erat, cum nuper cælorum communes commotiones impossibiles ostenderimus, ut aliquod expediamus iter sideribus. Namque cum incorruptibilitate aut soliditate cælorum constare sui motus nequeunt, licet in magnâ firmitate, quam meritò ridet diuinus Basilus, qui, non obstante summâ tantî viri modestiâ, dixit, esse puerilis simplicisque profectò mentis, tales de corporibus cælestibus opiniones habere. Equidem malo philosophari cum Basilio & alijs Patribus, ex Scripturâ doctus veriore Philosophiam, quàm cum Aristotele, è cerebro suo multa suo capitali errori de æternitate mundi accommodante. Fateor in rebus naturalibus, moralibus, & dialecticis summam huius viri auctoritatem, summum acumen: in his quæ diuiniora sunt, hebetior fuit, & hæc suos furculos emisere. Maximè autem obseruandum est in Auctoribus, in quibus palàm errarunt, ut caueamus non solum manifestò errata, sed plura alia inde tamquam colonias deducta. Vnus error multos consequentes habet. Radices dogmatum maximè expendendæ sunt, ut eas probemus. Quemadmodum locaturus filiam, scrutatur genus & profapiam sponsi: sic nulli dogmati tradenda est mens nostra, si non sit ingenuæ originis.

CAPVT XI.

An cæli solidi sint.

Fecimus manifestum, binas & contrarias cælorum reuolutiones ipsis cælis repugnare: ampliabo nunc, & adhuc negabo, simplices stellarum excursionses possibiles esse, incorruptâ cæli firmitate, quam satis perfringit ortus & motus nouorum luminum. Cometæ supra Lunam gigni & moueri, non in aëre, Seneca propugnat. Plinius noua sidera in cælo nasci fatetur. Hipparchus nonnumquam visam stellam inter fixa sidera, obseruauit. Proclus alium Cometam supra Iouem, Albumasar supra Venerem, in vniuersum Democritus, Artemidorus, Anaxagoras, Æschylus, Hippocrates Chius, Apollonius, Myndius, Cometæ in ipsis cælis, aut indigenas faciunt, aut hospites; illinc enim fulgent. Chaldæi, ut Myndius ipsorum discipulus testatur, in censu errantium stellarum ponunt. Nostris sæculis tres nouas lucas, Cassiopæia, Serpentarius & Cygnus iactarunt. Cometam anni 1577. in cælo fuisse, demonstrarunt Cornelius Gemma, Guilielmus Princeps Hassiæ, Hagecius, Tycho Brahe, Mæstlinus. Idem iste iudicium tulit de Cometâ anni 1580. quem Lunâ eminentiorem manifestò ostendit. Nuper anno 1618. aliqui cælestes quoque sunt visi: palàm id fecit noster Cysatus. Idem de Cometis anno 1585. & 1590. Tycho Brahe monstrauit. Certè tot nouis monstris cælum inuiolatum non erit, tot hospitem incursionibus integrum non erit; maximè cum extraordinarijs propriæ motionis periodis istæ nouæ lucas interdum ferantur. Cysatus suum Cometam eleuari obseruabit. Vbi ista via accliuus in cælo solido patuit? An perforauit? an penetrauit? Totiam sunt in cælis receptæ peregrinæ lucas, ut frequentia neget miracula: & credo, si par copia & diligentia instrumentorum antiquis fuisset, par intelligentia parallaxeos; ferè omnia accidentia lumina super Lunam notarent. Ad hæc, quantum miraculum foret, noua ista sidera pergere rumpendo aut penetrando cælos? Monstra, quæ in terrâ apparèt, aut ex vuluâ femineâ, aut aliunde, fortasse nonnulla miracula sunt, sed nullius motus miraculosus fuit. At Cometarum, si cælum firmum incorruptibiliter est, & ipsorum substantia, & quæuis progressio miraculosa erit. Adijce, quòd videatur peti, ut inquit, principium, cum miracula dicuntur. Cur, rogo, sunt miracula? Quia cælum, dices, firmum & incorruptibile est? Hoc nego. Vides quomodo id causeris, cui repugno. Planè nullum tam patens

patens argumentum est solidæ incorruptibilitatis cælestis, ut ista luminum temporarium capacitas ad eam refutandam, & religio philosophica non prodigendi miracula. Alij iniuriam visûs hoc putarunt, pro diuersitate mediorum ad interuallum mentientis longiùs illas luces: sed idem de stellis constantibus dici posset, æquè distantes aut vicinæ viderentur ac Cometæ. Tum & ipsa confixa astra, nunc edita, nunc ima videremus: at semper ex eodem situ arident terris. Sed indulgeo hæc, & inaudita miracula permitto. Nunc communes notissimorum Planetarum excursus miracula dicet: at erroneas, si cæli duri sunt, suisque veris & distinctis sphaeris separati, & incommunicabiles, absque dubio rumpunt orbem, aut penetrant. Namque per spatium solati sphaeræ deputatum Venus & Mercurius exultant, currunt, discurrunt, descendunt, ascendunt, transmeant; quod sine fractione aut penetratione orbium non fiet. Hos ascensus & præcipitia istorum Planetarum, præterquam quod recenter obseruata diligentissimè sint doctissimis cælorum contemplatoribus, reperio etiam in antiquis. Inuauit communis existimatio, solem in quarto orbe esse. Cur? quia notati fuerunt Mercurius & Venus sub Solem iacuisse. Hunc demissum situm obtinebant, cum obseruarent Auctores istius placiti. Atqui Aristoteles Solem dixit secundo cælo præesse. Cur? quia eisdem Planetas Mercurium & Venerem supra ipsum conspexit. scilicet cum illos obseruauit, editiorem sedem acquisierant: ergo transmigrant sphaeram Solis, cum nunc supra nunc infra renideant. Martianus Capella diligentius ista speculatus, utrosque vidit elatioris & demissiores Sole, quem elegantissimè collegit circumdari erronum choreis, atque istos Planetas iam subire, iam imminere; iam sequi, iam præcurrere Solem; iam in eadem, iam in minori, iam in maiori altitudine tripudiantes. Omitto alia corpuscula vaga, & stellulas errantes per notorum Planetarum districtum: nam & circum Saturnum & Iouem aliquæ, circum Solem plures tripudiant stellulæ, & choreas ducunt. Omitto etiam alia phænomena paria aut sublimiora Lunæ excursu, quæ recenter Astronomi obseruauerunt. Tantum transcribam quæ ad me misit Ioannes Baptista Cifatus, diligentis industriæ & iudicij Astronomus. In quadam è Barcinone epistolâ anno 1628. ita me docet: *Et quidem in eclipsi nuperâ solari, quæ fuit ipso die Natali Christi, obseruauit clarè in Lunâ Soli suppositâ quidpiâ, quod valde probat id ipsum quod Cometa quoque & macula solares urgent, nempe cælum non esse à tenuitate & variationibus aëris exem-*

ptum. Nam circû Lunam aduertit esse sphaeram seu orbem quemdam vaporosum, non secûs atque circum terram: adeoq; sicut ex terrâ in aliquam vsque sphaeram vapores & exhalationes expirant, ita quoque ex Lunâ. Si R^a vestra mecum fuisset, atque Lunam sub Sole inspexisset, demonstrassem R^a vestra & ratione, & ad oculum, id quod dico; nunc ego quidem scio. Itaque cæli non constât incorruptâ densitate. Planè si cum Patribus pluribus ab Scripturâ doceri volumus, & nuper cum S. Eustathio Antiocheno recens edito, ab Isaiâ cap. 51, 6. audio: *Ὁ ἄερας ὡς καπνὸς ἐς ἐπεισόδιον, Cælum sicut fumus firmatum est.* Non itaque maior firmitas cælestis quàm fumi est, ànne incorruptio maior erit? Non est necesse putare; nam cæli sicut fumus liquefcent. Tenuissima, purissima, & obsequens substantia erat necessaria pro cursioni & excursioni, & tanto ascensui descensuique errantium stellarum. Nam epicycli insufficientes & impossibiles sunt: maiores & grossiores suâ sphaerâ debebant esse. Canalicibus quoque excauatis Philosophia repugnat, non minus quàm vacuo inuiso naturæ. Quare non aliter Planetarum Cometarumque vagationes expediri possent, quàm in peruiis & dissipando incurfibus spatio. Miror quàm sibi consona sit veritas, quàm consentanea Scriptura sacra accuratæ rationi, & veræ Philosophiæ. Quot, quæso, pressit Philosophos difficultatibus tot cælorum distinctio per solidos globos? omnes vno verbo diluit Isaias dilutione cælorum, cuius materiæ docilitatem & subtilitatem egregiè fumi imagine representauit. Opinor, ut tantâ celeritate vasti illi siderum globi commodiùs prolabâtur, omnium tenuissima materia necessaria erat. Ad hæc contrarietas diuersorum discursuum hac liquidâ viâ liquidò utique compones: non multiplex, non diuersus motus in cælis re ipsâ est, sed aspectui nostro. Hoc optimè cõuenit, si velut spiratim sidera dicas moueri. Cum namque per spiras circumducantur, non à puncto in punctum idem, sed in proximum, nunc elatiùs, nunc humiliùs, & viciniùs occidenti, ideò videntur habere proprios quosdam motus, quibus accedant & recedât; nec opus est violentiâ & raptu valentiorum orbium.

CAPVT XII.

Tres solùm sunt cæli.

Quid? inquires. Dissoluimus cælorum classes, & numerum. Vnde, rogo, ista cælorum multitudo? Non ex fonte veritatis, non ex Scripturâ, in quâ, cum Emphyreo cælo ad quod elatus Paulus, ad summum tres cælos agnosco. Addere plures, cõtra sacras Litteras putant Chrysothomus, Theodoretus, Ambro-

Ambrosius, Basilius, & Clemens Romanus ex sensu S. Petri confirmat. Si enim pro siderum motibus diuersis, pro errantiū stellarum numero, definiendi orbes essent; oportebat liberaliū Basiliide agere, trecentos sexaginta quinque; cęlos prodigete. Sunt multa in æthere errantia lumina, licet, quia minoris molis, cōmuni aspectu inuisa. Quid, quæso, si plures essent cęli, Paulus ageret in cęlo Veneris? ad quid illuc eleuatus fuisset? aut quid illic videret, nisi immanem & vastam molem? aut vbi esset in solido & occupato loco, si fortè cum corpore euectus fuerit? spiritus nihil illic ampliū ageret, quā in terrā; corpus ibi non caperetur sine penetratione. Quid ibi curiosius videret? vnam solam stellā, quam è terrā noctu videmus? Hinc etiā patet concordia Scripturæ & Philosophiæ accuratioris, minuentium numerum cęlorum re ipsā, quamuis doctrinæ gratiā cōfingi possint plures circuli. Noua ista videbuntur. Sed videris an vera: nam noua minimè sunt, sed renouata. non alia sapientia antiquior, quàm sacra. Ad hæc, & Patribus multis & Philosophis nonnullis firmata. Pluribus, opinor, difficultatibus laborat naturæ consideratio, quia sacras obseruationes minū curamus in Philosophiā, quàm Aristotelicas; & quadam proteruiā quærimus interpretamenta conspicuis Scripturæ verbis, ne interpretemur Aristotelis obscura. Quid clariū & sepiū debuit dicere Scriptura, quàm aquas super cęlos esse? tum plurimi Patres id dicunt, palām id confirmant: nihilominus quæritur diuerticula, & interpretationes alienæ à Scripturā & ratione. Atqui numerū cęlorum impatienter fert Chrysostomus post notitiam Scripturarum sanctarum. Pænè iratus ait Homil. 4. in Genesim: *Quis igitur post tantam doctrinam ferret eos, qui ex suo capite loqui, & contradicunturam Scripturam multos cęlos dicere audent?* Nec mitior Theodoretus Quæst. 12. in Genesim inquit: *Adharere fabulis, postpositā diuini Spiritus doctrinā.*

CAPVT XIII.

An cęli corruptibiles sint.

REdeò ad corruptibilitatem cęli, & quæro, Quid inde capitibus nostris imminet? Nullum Plato inuenit periculum, nullum Empedocles, Epicurus, Leucippus, non timuerunt ruinam magnam. Anaxagoras, tamen si vidit aut putauit fragmen sideris ex sublimi lapsū, non expauit, tutum se adhuc putauit: nos cur timebimus, cum sciamus verbo Domini cęlos firmatos esse, & spiritu oris eius omnem virtutē eorum? Cū noscāmus, ordinatione Dei perseverare diem. An-

ne timeamus defecturam terram quam calcamus, aquam per quam velificamur, aërem quo recreamur? Ista corruptibilia sunt, & punctum, cęli comparatione; & tamen tutè currimus in sicco, nauigamus in fluido, nec putamus peritura elementa simplicia: cur timebimus defectum cęli, toties mole suā excedentis sublunaria, potentis validè resistere? Incompactus manebit, licet corruptibilis, vsquequò Deus velit omnia dissoluere & reficere. Aurum ex elemētis constat, & æruginem nescit; adamas paruulus est, & non cedit malleo; fragiles dentes, & resistunt ignibus; an nesciuit Deus cęlos constantes & resistentes facere, vt repugnēt aduersarijs omnibus, & vincant ignes, ictus, putredinem? O quàm ridiculi sumus, cum sciamus Fide nostrā, corrupendos cęlos, si adhuc incorruptibiles faciamus! Multi Philosophi, numquam corrupendos putātes, adhuc corruptibiles dixerunt. Deus nihil frustra agit; cur fabricaret orbes incorruptibiles, si corrupturus erat? Quid miraris, corruptibiles esse cęlos, & non corrumpi? Licet quidē mirari, ad hoc vtique factos. Hoc inter Dei mirabilia sancto viro Iob proponitur. *Tu forsitan cum eo fabricatus es cęlos, qui solidissimi quasi are fusi sunt.* Scilicet hoc miratu dignū. Perinde subtilissimum, æthera continere integrum, securū, ac si solidissimus & æreus foret. Potest Deus firmare tenuia: inde & firmamenti nomen cęlis inditum, quia verbo & potentiā Dei firmati. Non vtique firmi ex se sunt, sed firmati. Propter eā Isaias euaporati sumi similitudinem cum firmitate coniungit. *Cælum, ait, tamquam fumus firmatum est.* Hoc pacto etiā, qui cęlos alioqui solidos & duos putant, hunc locū accipiunt; nisi quòd, cum suæ cęlorum densitati non quadret, referant ad ventos & aërem. Maximè quoque considerandum est ad tenuitatem cęlorum, mentio suæ fabricæ, per expansionem & extensionem in sacris designatæ Litteris, in Latinis sæpè, in originalibus Hebræis sæpius. Ne ex proposito recedamus loco, illud *fabricatus es cęlos*, in Hebraicis est, *expandisti*; & illud *fusi, extensi*. Subtilitas & extenuatio extensione confit, densitas contractione. Quod etiam septuaginta *σπερμα*, vulgatus *firmamentum*, Moyses *רָקִיָּה* *rakiah* dixit, id est, expansionem seu extensionem, Interpres vertit *firmamentum*, quia hoc nomine notius Latinis pro cęlo. Idèò Deus dicitur extendisse cęlos, quia extenuauit materiam ex quā fecit, siue ignis fuerit, siue, vt multis placet, humor; quem tamen, licet ita sit, non nego in suā formā vniuersum conuoluere. Aptissima ista tunica & membrana erit, quā Leucippus & Democritus circumtendebant mundo. Nec Empedocles nec Plato absurdum iudicarunt,

carunt, elementum aliquod supra cælos circūscribere opinia: Aptiores aquæ erant con-
tegendo vniuerso; nam & copia & dēlitas re-
quirebatur huic officio. Maior mūdi massa,
aquæ fuerunt per abyssū exaggeratæ: & Tha-
les propterea valentissimum elementū iux-
ta sacras Litteras vocauit, & ex ijs pleraque
esse facta. Tum conueniēs spissitudo, incom-
municabile nostro aspectui empyrei cæli iu-
bar, commode reddit. Iuxta alios, qui solidos
cælos amāt, acutissima est consideratio Fer-
dinandi de Salazar, ideò cautantis necessita-
tem supercælestium aquarū, vt mollis aliqua
& fluxa materia e transmundanā illā regio-
ne impetum extremi globi non detineret,
quemadmodum sublunaris materies perte-
nuis subternitur sphæræ primæ. Sed istam
commodam alioqui Philosophiam, ac duri-
tiam cælestem eodem iētū contudimus.

CAPVT XIV.

An sint violentæ aquæ super cælos.

AT num aquæ istæ supercælestes violētæ
sint, an per miraculum suspendantur,
alienæ disputationis est. Breuē dicam, quod
fortē ridebis, si non expendas; breuitas ex-
piabit digressionis culpam. Semel opinor, ela-
tas sine miraculo contineri. In primis, si ge-
latas credas, sine quæstione est: tum si in gy-
rum concitari diceremus, minime cadent;
nam & lebetes humore plenos, celeriter sur-
sum & deorsum circumactos, videmus non
diffundi. Præterea non putamus miræculum,
quod nubes suspendantur. Adhęc, tantā pro-
portione & æqualitate libratæ sunt in purissi-
mā & pacatissimā illā regione, ad eò vndique
qualitatibus similibus attemperatæ, vt in se
velut in fornice contineantur: nam non est
maior ratio, cur hinc aut illinc exordiantur
dilabi. Omnes autem simul & vno vndique
impetu nequeunt; relinquerēt enim vacuum
suum locū. Non esset elementū, nec aptum
corpus, quod occuparet sedem illam: materia
enim empyrei cæli iam est extra iurisdic-
tionem naturæ, nec eius ritus colit. Vnde cum
materia non sit quæ succedat, consistūt. Ma-
teria autem inferior, aut ætheris, aut alia quæ-
uis, vt illuc insurgeret, oppressā defluxione
aquarum, iam supponeret aquas loco disces-
sisse, quare & vacuū. Autim hinc iam dicere,
sponte quadam, & cum naturæ gustu, illuc
aquas suspendi: nam & subeunt sine violētā
per fistulam attracto spiritu, impedituræ va-
cuum. Si ascensus non violentus est, nec sta-
tio tua erit. Adijce super omnia diuinam vo-
luntatem & potentiam: id omnibus rebus
natura erit, quod Deus vult esse.

CAPVT XV.

*Reijciuntur, qui Planetas & Cometas
putarunt animalia.*

CETERUM animalia cælos esse, bifariam
cintellexerunt Antiqui. Quidā omnem
cælestem molem rebantur in formam animā;
alij sidera dumtaxat, maxime erronee (præ-
sertim qui hos putarunt, vt Empedocles ali-
quis, cælo solutos, non, prout multi iudica-
runt, vt lucas firmamenti, alligatas siue con-
sertas (sphæræ) crediderūt & sensu, & mente,
in dē diuinitate præditos, nisi quod alimonia
indigos, vesci humore. R. dicule ista Clean-
thes. Tam insanis corporibus quæ annona
sufficeret? Oceanus, putauit Stoicus, missis in
altum vaporibus. Certe licet mille Oceani
exspirarent euaporati, ieiuna tot & tam va-
stissima corpora iussent. Plura sunt sidera
quàm vides, quæ & victui & sensationi cita-
tissimus cursus inepta redderet. Quare quo-
rum natura tam prosperans est, sensus fuisset
sine vlu, tames sine l. ginā. Mentē ijs abesse,
in communi cum cælo causā vindicauimus.
Tum non erat, cur alligaretur sarcinē ineptæ
sensui. Quid corpori insensato mens pro-
desset? aut quid stupidū corpus menti igno-
raturæ sensibilia, cuius cognitionis gratiā
posset colligari corpori? Ad progressus tuos
statos & certos opus non erat; sufficit ad hoc
minor suggestus, naturæ innatā & propriā
aliquā quantitate: determinato & certo impe-
tu extimulari possent ad commotionem
circularem. Nec deficit vigor, nec ars diuinæ
menti, excogitandi aliqua vim appetentem
circuitus. Quemadmodum grauitas ad mo-
tus deorsum agit, leuitas ad sublimes, im-
pulsus ad obliquos, & omnes differentias ia-
ctationū, ita potest esse aliquis impetus, nec
ad sublimia, nec ad ima, sed veluti ad latera
vniuersi, qui cum rotundus sit, in circulatio-
nes præcipitaret. Hoc utique & potest esse, &
fortasse maxime expediebat ad consumma-
tionem, & absolutam mundi integritatem.
Certè admirationi potissimum seruiet, con-
templari, si sidera soluta palari per certissimas
ordinatissimasque periodos, aptissimis exul-
tabunda choreis, laudantia Creatorem, gra-
tulantia maximā eius potentæ & sapientiæ.
Mihi istud mirabilius est, & ad maiorem
maiestatē diuinitatis, quàm si alligata alicui
sphæræ voluerentur, aut alia vi peregrinā &
intelligenti. Cometa non magis digni sunt
mente, quorū causa non melior quàm stel-
larū ad summum erit: namque in æthere
videtur in territorio, vt sic dixerim, siderum,
non quod ibi aliquid faciliè putem denuò
generari, sed apparere. quodammodò enim
cælum

cælum incorruptibile vocare potes, vt cædrum, vt setim, vt aurum. Prô! quanta moles vaporum, quanta vis exhalationū tantis corporibus opus erat! licet Oceanus totus surgeret euaporatus, licet terra omnis in halitus alleuiaretur, non satis materiam ministrarent. Non itaque nimis errarunt Democritus & Anaxagoras, qui Cometas dixerunt coapparentiam errantium stellarum, cum, propterea quòd propè veniant, videantur se tangere. Nicephorus scribit, visam nouam stellam, ad quã, velut apes ad duce[m] suam, ingens aliarum stellarum vis aggregabatur. Dion quoque prodit, sidus per multos dies conspectum ab Vrbe, in multas dissolutum partes. Democritus experienciã doctus obseruauit, apparuisse, dissolutis Cometis, stellas quasdam: sunt namque plura corpuscula lucida, seu stellulæ in cælo inuisæ hactenus, tum fixæ tum erraticæ. Ipse nonnullas per tubum specularem conspexi; & in Pleiadibus videbit aliquas, qui velit, si commodum sit instrumentum. Quin in vnicâ stellâ nebulosâ Cancrî spectantur per tubum quini stellarum tumuli, ex nubilo constantes lumine, aliquot intermicatibus stellis. Est quædam stellarum congeries sub vltimam iugulæ, vbi angustissimo campo coaceruantur, interquæ iptas stellulas, & circumcirçâ, candidû affusum lumen, albæ instar nubis. Paulò supra sagittam Sagittarij globus etiam nubes est, intermixtis stellulis. Erratica quoque corpuscula conijciuntur è maculis quibusdam Solis, quas primus obseruauit noster Christophorus Scheiner, quæ variantur, & contemplanti patebunt, oppositâ chartâ radijs solaribus, per foramen aliquod impingentibus in cubiculo aliâ orbo luce. Hęc itaque aut alia corpuscula lucida, quæ seorsim

non videntur, confluentia splendent. Coactum ex pluribus lumen, fortiùs vibratur: proprijs enim illata motibus, & in varias certis vijs progredientia partes, cum accedit cœli, vnus corporis effingunt lumen. Quemadmodû cum Planeta aliquis cum alio Planetâ coniungitur, aut cum aliquo fixo sidere, ita confunduntur radij, vt vnus stellæ schema proponant. Atqui eadẽ causâ, quâ coeunt Cometæ, dissipantur, diffluentibus eisdem corpusculis quæ confluerant. Cumque ista corpuscula, non nimis vnita, & parua, sint lumine quodammodò confuso, non semper splendorem & claritatem exæquant notarum stellarû. His stellulis constare Cometem, diligentissimè obseruauit noster Cyfatus. Vidit per tubos opticos, per multos dies, Cometem, ex ijs qui anno 1618. apparuerunt, constare minimis stellis, nunc coactiùs distributis, nunc laxiùs, nunc paucioribus & maioribus, nunc pluribus & minimis. Coma & cauda Cometarum non est flamma, non incendium: transmissio fortasse est radiorum Solis eã formâ & figurâ per illa corpuscula non nimis vnita, eodem pænè ritu, quo per foramen aliquod, aut lentem vitri cõuexam, radiosâ illucent pyramide in conclaue, aut per diuersas nubes porrigitur illuminosus tractus; quemadmodum cum aquam bibi à Sole dicitur, aut virgas cælestes contorqueri, aut ignea cælo tela vibrari. Adiuuit fortasse refractio & reflexio ex tam varijs corpusculis, & sufficient ad varias Cometarum species, crinitorum, barbatorum, caudatorum. Cur autem extremitas incuruari interdum videatur, ex aliquibus theorematibus & axiomatibus Euclidis responderi posset: ampliùs in his morari, institutum opus negat.

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII
 EX SOCIETATE IESV
 HISTORIÆ NATVRÆ
 LIBER TERTIVS.

CAPVT PRIMVM.

De gradu sensitivæ substantiæ.

PORTVIT cælestium corporum dignitatem solertiùs discutere ad sentientis substantiæ dignitatē, & speculationem, ne minorem dicamus maximâ cæli mole, tum ne præcipuam reuerentiam originis illis debeat. Sunt qui ex cælorum siderumve animatione, causas plurimarum bestiarum supernè deducant; & à cælis gigni, quidquid non à patre. Hoc si cæli spiritu præstarent, ad expeditionem huius controuersiæ non minimum eonderet: nam in inquisitione originis animantium orphanorum (sic dixerim, quæ sine semine è terrâ videmus exposita) impunè id imputarem vniuersali & excellentiori causæ, vbi pro naturæ ritibus effectus non nobilior origine esset. Iam cum cælorum maiestatem temperauerimus, negato animo, restituitur eadem difficultas, vnde trahant natalitia isti spurij naturæ fœtus, qui, si cælos adhuc amentes Gentiles agnoscunt, ipsis cedere videbantur. Huic quæstioni dedicabimus suas moras; priùs tamen animalium dignitas vindicanda est, deinde ad causæ vestigationem surgemus, & plures sentientium naturarum originēs scrutabimur.

Animalium dos & fons suæ gloriæ, sensus est. Quædam intellectiois vmbra in hominibus vmbraçulû etiam. Nil adit mentem, nisi per sensus. Quantum igitur præstent animalia, cetero naturæ vulgo proum est conijcere, ex quo sibi dormienti quisque vigil præster. Tota natura simulachrum quoddam est, siue potiùs ænigma diuinitatis: quæ cum simplicissima sit, per minutissimas digeritur particulas, vt capax nostræ materialitatis fieret. Quemadmodum excellentes Magistri alta animi sensa, vt rudes percipiant, mille explicant modis, & per partes, cum vna sit animi conceptio: sic Deus, vt suam magnitudinem nostræ accommodaret

paruitati, diuisit seorsim perfectiones suas. Quasi cum methodo edocet, vt per minima ad magna scanderemus; vt miraremur illum, qui cum tot sit, simplex est; cum tam innumera, vnus. Qui hebetioris & infirmi obtutus sunt, si repenti ad magnam claritatem prodeant, nihil vident; oportet paulatim progredi. Sunt diuini luminis temperati radij, nec totus splendor vbique effusus; vsque ad minima extenuata est infinitudo. Ima linea, materia informis est: inde si infurgamus, simplicia corpora sunt, mox meteora, deinde metalla, postea lapides, classis ista inanimis est. Altiùs deinde surgit ad viuida & interna officiosa vigore; stirpes sunt ista, herbæ, frutices, arbores. Tertia deinde cohors apprehendentium, & iam expergefactæ vitalitatis, bestię sunt, volucres, pisces. Quartus ordo ratiocinantium est; hunc solum occupat maiestas humana. Quintus, proximusque diuinis, intellectualium est mentium. Itaque sentiens substantia media est, velutque diaphragma naturæ, cuius inter imas partes & supremas dirimit. In cunctis gradibus aliqua Numinis effigies sculpiatur. Hæc lex Dei, operum speculum aliquod sui esse. Inaugurata istum ritum fuit æterna processio,

— *quem Calitis alma Parentis*

Mens habet vnigenam, quem Numine facta perenni

Æternum paritura parit, fingitq; tuendo.

Scilicet in se aciem dum colligit, & sua cernit

Ora Pater, sat nota sibi, sat prompta videri,

Et propria visu faciem pulcherrimus haurit,

Nec sese aspectu cessat lustrare profundo.

Simili gestit tenore diuinitas, vt quæcumque producit, præstent specimina originis. Idem est, facere aliquid, ac se pingere, se videre. Recreatur scilicet repetitâ vmbra, & velut commemoratione geniti Verbi: hæc grata representatio obstericatur omnipotentis. At vbi primùm perspicacitatis suæ lineamenta duxit, sensus est, qui iam quædam apostasia est materiæ, & gestus quidam mentis: summi enim intelligibilitatis apicis, quæ character est, & decus diuinæ naturæ, e tanto fastigio excurrit vmbra vsque ad apprehensiuam vim.

vim. Neque minimã transcripsit in animalibus iconem Dei, siquidem im mensitatis libertas mouendi. Quocumque habiles sunt progredi, vbique adesse. Quid amplius? Trinitatis in his cœpit auspicari simulachrum. Procreatio filiorum diuinam progeniem memorat. Progressus, & proles pluribus negatur, sentire solũ commune est: nulli abest aliqua imago diuinę vigilię. Titulum itaque primum suę naturę sensum habent:

CAPVT II.

Quot sensus insint animalibus.

EXordior iam demirari potentiã Dei, in Leo ipso, quod commune est animalibus, quantum discriminet. Quot priuatos census ex publico ærario distribuit? Omnia quidem sentiunt, non omnia omnibus sensibus. Quædam solũ quatuor, quædam tribus, quædam duobus, quædam vnico. Nullibi, quã hîc, patentius monstratur, species esse sicut numeros, & ascensiones naturę. Variato numero sensuum, variantur formę, & surgit naturalis perfectio. Tactus solũ omnibus fidus est: alij absunt nõ paucis. Gustus quoque suspectus; fortasse aliquibus se negat. Talpa visu caret: effectu concedunt omnes, non potentiã. At, cur, si vsum perpetuò damnauit natura, facultatẽ prodigeret? In Indiã tamen genus talparum duplex: orbũ vnum, vt nostri; aliud oculatum: rucan iste dicitur, tametsi languenti hebes visu, & sub lucem irritò. Hoc sensu pariter & auditu carẽt, quæ testis includuntur: superuacuis esset obtutus & auditus ijs, quę desidiã & tenebris perpetui carceris damnantur. Dati hi sensus ad preuidendas iniurias, tuendumq; corpus: satis his prouisum innatis munimẽtis. Cum ijs accensio marinas vrticas, pulmones, lepores, priapos, soles, stellas, echinos magno otio torpentes. De his duobus extremis & nonnullis vrticis adhuc disquiri posset, ne intuitione priuemus: è loco enim mouentur, verũm cæcorum more vagantur huc & illuc improvido incurfu. præterquam dissectio litem diremit. In aquatilibus multa visus & auditus eadem est: qui cæci sunt, sunt & surdi. Non ita in terrestribus, potiũs vnus sensus dispendium altero reparatur. Talpæ liquidius audiunt. Quod imputat aliqui balenis, mutilas oculis esse, non ita accidit: non est peccatum naturę cæcitas illa, sed gulę. Plurimas ignorantias appendices abdomen habet; nimia pinguedo solet occludere oculos bestię, cui indulgentissima prouidentia præparauit pisciculum qui præduceret illam, alioqui

— *Ruit in rupes, amisso pisce sodali,
Bellua, sulcandas qui præuius edocet undas,*

*Immensumq; pecus paruo moderamine caudæ
Temperat, & tanto coniungit fœdère mon-
strum.*

Sunt quæ tertio quoque sensu, vt tethya, glandes, & alia, multari videntur: quibus enim alimentum præstò est, & sincera, & absque delectu gula, odoratus superfluit, qui ciborum interpret & explorator est. quare quæ humore contenta sunt, & in ipso contenta, spiritu dignoscendi vestigandiq; escas non egent, præter gustationem. Gustum potissimẽ fratrem tactus iudicant plerique, & velut geminos, neutrum sine socio reperiri. Et licet nemo sit, qui palam alterum negarit cui alterutrum indullerit, non sine probabili coniectione dirimeretur in spongijs, quas in animalium censu Aristoteles & Plinius conscribunt: hæ tactu pollebunt, non gustu. nullum tamen est tactione mutilum, quia sensus iste communior est, & ceterorum pauiementum seu basis.

CAPVT III.

*An sit gradus medius inter
animalia & stirpes.*

ITaque gradus sentientis naturę in suos quoque distributus est gradulos. Quædam animalia pluribus & præstantioribus ditata sunt sensibus, quædam paucioribus & hebetioribus contẽta. Scilicet per contextum natura assurgit paulatim, & sine saltu, velut cõtinuã procedit tramã, lento mitiq; conspatiatur tenore. Nullus hiatus est, nulla fractio, nulla dispersio formarum: inuicem connexę sunt, velut anulus anulo. Aurea ista catena complectitur vniuersum. Ergo quemadmodum in ipso sentientium gradu sius processus est, sui noduli inter se sunt, tum & alius nexus qui copulet sentientem naturam cum spirituali; ita oportebat fibulam esse inter plantas & sentiẽtia. Istud erit, si verẽ aliquid planta sit, & verẽ sentiens: quemadmodum homo nexus est inter animalia & Intelligentias, quia verẽ animal est, & verẽ intelligit. Hęc fibula stirpium cum sensu, spongia videtur esse, quæ cum plantarum formã sensum tuetur. Rondeletius restitit palam Plinio adornanti spongijs sensu, Aristotelem maiori reuerentiã coluit; nihilominus interpretamento illufit. Ego nec Rondeletio nec Plinio hærebo, persecutus fortasse Aristotelicam censuram circa spongijs, quibus sensum aliquem expediã, dum illas modo dicto in naturarum confinio statuo. Non enim se refurauit Aristoteles: dixit spongijs sentire, allegatione etiam communis suffragij, & coniecturã experientiaque id comprobans; nam vbi auulforem sentire,

contractæ multò difficiliùs abstrahuntur. idem faciunt flatu urgente, & vndabundo Neptuno, ne sede suâ excidant. Alibi tamen pronuntiat, omnino plantis similes esse. Iam in similitudine istâ differentiam aliquam fatetur, in quo Rondeletium perculit: namque si meræ plantæ essent, non diceret similes plantis, sed plantas. Quercus non est similis arboribus, sed arbor: nihil amplius dicit quercus quàm arbor; imò minus, dum sub illius significatu penitus concluditur. Itaque iuxta Aristotelem aliquid amplius habent spongiæ quàm stirpes. quid nisi sensum hunc ipse fassus est? Ad hæc ipse Aristoteles ait, genus vniuersum eorum quæ testâ integuntur, plantæ simile esse: at quis dicet plantas esse, cum gustent? Dixit itaque cautiùs non plantas, sed similes illis, nimirum respectu gradientium. Ita spongiæ, non plantæ omnino sunt, sed similes plantis, respectu etiam gustantium.

Rogas, Cur addidisse, omnino similes? Quia omnino carent gustu, quia omnino aluntur plantarum ritu. Quòd autem agnouerit Aristoteles diuersas quodammodò à plantis, contextus initij octauo Libri exponit: nam locutus de lento & insensibili processu naturæ ab inanimatis ad animata, deinde ad animalia; excusatâ consideratione de plantis, occupatur in sentientibus, quæ minimum sensum haberent, & maximâ cognationem cum stirpibus; inter quæ in spongiis incidit. Ceterùm cum tantâ similitudinem agnoscat, palàm à Plinio dissidet, tribuente spongijs exquisitiorem gulam: ali putat conchis, pisce, limo. Vterque fortasse in Aristotelem peccauit: Rondeletius, quia negauit tactum spongijs; Plinius, quia indulgit gustum, quas dumtaxat limo nutrirî, velut stirpes, Philosophus concessit, ob natiuam adhæsiõnem. Quòd autem Rondeletius obiecit, nulla viscera, nullos neruos, nulla apta organa illis reperta; hoc tantùm Plinium grauat, non si dixeris, gustu carere quemadmodum frutices: tactus enim parcus sensus est, sine magno apparatu, sine multo artificio, in homogeneis est: nec stirpes, vt gliſcant, abdomine nec stomacho egent. Ceterùm ad illud quòd adiecit Aristoteli Plinius, cruoris succum inhærerere petris, tolerari potest refutatio Rondeletij, illum humorem non sanguinem spongiarum esse, sed externum potiùs nutrimentum: quamuis, vt ego puto, non ita est, sed ex interno succo. Opianus tradit, à spongijs euulsis distillare sanniem: quæ si spongiatoris fortè naribus adhæreat, sæpiſsimè hominem suffocat. Sed hoc parum est, vt viscus illis concedamus, nam multis herbis reſectis, lac, & humor alius defluit.

Sed infeliciùs adhuc laborauit idem Rondeletius in Aristotelicâ commentatione. In primis ait, non ex mente suâ Aristotelem scripsisse, spongias sentire, sed narrasse alienum vulgi placitum, cum adiecerit, *vt aiunt*. Mihi non est dubium, Aristotelem sententiam suam tulisse, & confirmasse. Bis clarissimè pronuntiauit sentire spongias, semel deinde supponit. Quòd autem addiderit, *vt aiunt*, non ad sententiam circa spongiarum sensum refert, sed ad alias narrationes, quæ sibi omnes constare æquè certò possent. Patens istud erit ex primo Historiæ, vbi ait: *Δουκι δὲ ὁ ἀπὸ τῆς Σφύγγης πρὸς αἰσθησίν. Σημεῖον δὲ, ἐπὶ χαλεπώτερον ὑποσπᾶν, ἂν μὴ ῥῆνῃ λαθεραῖως ἢ κίνησις, ὡς φασί.* hoc est: *Videtur quoque spongia aliquo sensu esse prædita. Eius signum est, quòd difficillimè auellatur, nisi sensim circum eam motus fiat, vt aiunt.* Itaque Aristotelis censura est, cum difficulter, quemadmodum inquirunt experti, auellantur spongiæ, nisi sensim corripiantur illas sentire: nec suppositâ narratione, quam non potuit refutare, dubium illi fuit, sensu ornatas esse. Deinde in quinto libro eandem rescribit sententiam, nisi quòd fortasse puncti alicuius mutatio Rondeletium fefellerit, non quidem Scaligerum ita vertentem: *Sentire quoque eas hoc argumento deprehensum ferunt: nam si sese auulsum iri præsensent, contrahi adeò, vt haud facile auferantur.* Vbi illud ferunt non remittit ad sensum spongiarum; sed ad argumentum sensus. quare sic videtur appinxisse, *ἔχει δὲ καὶ αἰσθησίν, ὡς φασί.* Atqui, vt omni scrupulo Rondeletium leuemus, ratum, dubitationem etiam vulgi ab Aristotele admoueri, dū subdit, *sunt qui de hoc dubitent*; hoc neque ad sententiam de sensu referendum est, sed ad proximam narrationem de contractione in validis ventorum aut fluctuum incurſibus. Integra verba edo. *Spongia habet sensum, vt aiunt. Argumentum quidem est, quòd ad auulsoris accessum contrahantur, ita vt euelli difficile sit: quòd idem etiam faciunt, quoties flatus tempestasq; urget, ne de suâ sede pellantur, sed sunt qui de hoc dubitent, vt qui Toronam incolunt. Narrant tamen proculdubio, bestiolas quasdam veintineas lumbricosve, & eiusmodi alias consistere intra spongias, atque ali.* Duas historias proposuerat ad argumentum sensus: prior, quòd contraherentur ad accessum auulsoris; altera, quòd se constringerent aduersus Æoli Neptuniquè furores. Adiecit: *Sunt qui de hoc*, (non ait, *qui de his*) *dubitent.* Scilicet de proximo experimento dubitatio fuit, non de priori; nec de sensu, illarum nempe, prima historia obuia veritati erat; nam sine humanâ actione euenire non potuit. Altera

difficiliùs nonnihil potuit obseruari ; quare non mirum si controuersa. E vestigio pergat de iisdem dubitatoribus Toronenfibus, dicens: *Narrant tamen, bestiolas ali in ipsâ.* Et Theodorus adiecit, *proculdubio.* Vbi ostenditur, Toronenfium dubitationem fuisse de historiâ illâ, alia verò minimè perplexos narraffe. Potiùs ex Plinio constat, quanta fides Toronenfibus fuerit de spongiarum sensatione. Ipsi præcipuè illam sunt tuiti, multa argumenta eius gratiâ obseruantes, adeò liberales, vt etiam gustum illis prodigerent, quos & laudat Plinius. Ita inquit: *Circa Toronem vesci illis auulsas etiam aiunt.* His immoratus sum, vt expedirem Aristotelem, multis annis & sæculis in hac parte sine contradictione acceptum; neque ea, quæ aduersus aliquem spongiarum sensum iactauit Rondeletius, multos non ignobilis eruditionis & censure viros post se trahens, magnopere dissidere. Gustatu solùm interdicunt illas, & hoc certè ad gustum Aristotelis fuit: in primo enim libro non absolute dixit habere sensum, sed aliquem, id est vnum, tactum scilicet, cetera omnino similes plantis; nam & per radices siue limo, siue humore aluntur, & ijs relictis, post auulsionem recrefcunt. Sæpè etiam Aristoteles solum constantem sensum, & communem omnibus animalibus, tactum scilicet commendat, ceteros deesse multis; neque gustum excusat: immò in libro de Somno & vigiliâ manifestam censuram suam fecit; namque gustandi facultatem non omnia animalia habere dicit. Vbi istud aut verius, aut verè, quàm in spongijs? Alia quoque sunt magnopere participia stirpium, vt sunt thetya & holoturia, ancipitis quidem naturæ inter plantam & animal; maximè tamen omnium spongia vtrique contermina est, & medullium germinantium & sentientium.

CAPVT IV.

*Quanta communio sit stirpium
& animalium.*

Suggerit ista confusio vitarum, vt exploramus perfunctoriè ipsarum fœdera, quantum sibi tribuant, se communicent, & nouo modo alia zoophyta miremur, nec tantùm planti-animalia, sed animaliplantas videamus. Inuenio mutuâ retaliationè animalia germinare, & plantas sensu animare; Aristotele, Theophrasto, Plinio, & Thasso contestantibus. E cerui viui cornibus enata est hederæ: hoc fieri potuit, quia tenello fortasse cornu hæsit festuca eius stirpis, siue ex intrinsecis causis ipsius animalis erupit, vt Fortunius ait. Sed & aliâ etiam ratione

de cornu cerui sponte oriri valuit, nèpe quia ex ipsomet ceruino corpore substantia excrementitia, potissimùm ex hederæ pabuloeducta, vi coctionum in ceruo editarum, & à facultate propultrice vnà cum alijs excrementis tertiæ coctionis ad radices cornuum depulsa; quæ ibi lentoris alicuius; seu proprii, seu alieni; glutine adhærescens, ab ambientis calore digesta præparetur ad nouam vitam. Admirabilius est quod Plutarchus aliquando posteritati scriptum reliquit. nam *Quidam, inquit, cum diu laborasset vrine difficultate, tandem culmum hordeaceum geniculatum excreuit.* Porro in vesicam è stomacho via est per arctissimas mesaræi venas, & per substantiam renum; quas demonstrant sensui Anatomici, hordeaceo semini nullâ ratione peruias esse valere. Sponte igitur ortum in vesicâ hordeum oportuit: quod eò minus incredibile putandum esse reor, quò frequens est in renibus & in vesicâ solidissimorum lapidum exortus. Cum enim longè magis ab animalis naturâ, & renum vesicæque substantiâ lapis dissideat quàm planta; quidni, vbi in corpore viuientis animalis frequentissimè gignuntur saxa, ibidem aliquando culmus hordeaceus gigni potuerit? Insuper autem, vt in animalium viuientium corpore ex putri excrementorum colluie vermes gignuntur, quidni ex eadem consimilive materiâ, ob efficientis imbecillitatem, & patientis ignobilitatem; in viuente animali planta procreari valeat?

Ceterùm, stupendum est, quod Ioannes Gualterius in suo Chronico Politico ex Conrado Rubeaquense retulit, dum ait: Aretij mulieri è naso spicæ farris natæ: eadem farris grana vomuit, vrbe lustratâ, anno mundi octingentesimo sexagesimonono supra tria millia, ante Christum natum nonagesimo quarto, quo tempore Ptolomæus Rex Ægypti Cyrenis mortuus, Senatam Populumque Romanum heredem reliquit. Ceterùm quando in palpebrarum extremitate passim norint Medici, quid innasci consueuisse hordei grano consimile, quod propterea morbi genus *hordeolum* vocant; cur non in naso mulierculæ farris grana enasci potuerint? Nempe in eius corpore multa materies esse potuit farris, quod vomitus granorum farris demonstrat; quæ materies vnà cum alimento narium ad eas partes delata, illisque nutriendis inepta, simul cum elementis fuliginosis pilorum foras exiliens, lentore cuti adhærens, à calore ambientis subiacentiumque partium acquisierit debitum vitæ temperamentum. Si enim ex animali mortuo passim stirpes sponte nascuntur, vt mox apparebit; quidni ex viuo exoriri valeant? Immo verò, cum à stirpium natura,

turâ, quæ viuens est, longè magis terra dissi-
deat quàm corpus humanum (quippe terra
inanimis est, homo verò in vegetantium ge-
nere cum plantis collocatur) profectò si ex
terrâ sponte spica farris prouenire potest,
multò potiori ratione planta eadem ex naso
mulieris exoriri valebit. Taceo alias eruptio-
nes florum ex humanis corporibus, præter
mores & vites naturæ, qualiter Ioscioni viro
sancto accidit: Vincentius Burgandius &
Thomas Cantipratésis auctores sunt. Quin-
que flores illi enati, vnus ab ore, bini ab au-
ribus, bini ab oculis; præmium quotidiani
erga Deiparam obsequij, quam quinquies
salutarat totidem Salutationibus Angelicis,
& quinque Psalmis, quos literæ nominis
MARIA initiant. erant hi: *Magnificat:*
Ad Dominum cum tribularer: Retribue: In
conuertendo: Ad te leuauit. Hæc obiter me-
morauit: fortasse alicuius mulcebit cor recor-
datio benignissimæ MARIÆ, matris beni-
gnissimi IESV, & sub eius patrocinium libe-
raliùs se tradet, cum liberalissimâ erga suos
cultores videat. Redeo iam ad naturæ licen-
tiam. Frequentissimum autem est, in testa-
ceorum piscium, cetorumque dorso, musco-
sas herbas & algas prouenire: sæpenuerò
enim & cancri & ostreæ muscosis herbis
conuestiuntur. Quin etiam legimus apud
clarissimos Auctores, immanium cetorum
& balænarum speciatim tergora sic herbis
conuestiri, vt plerûque animalia hæc gran-
dia, dum in æquoris superficie (perestatu
dignum) temporis interstitium permanent,
nauigantibus insulas repræsentent, maximo
cum eorum periculo, qui belluarum dorso,
adactis introsum anchoris, & velut in so-
lum nauis descendentes in monstri tergum,
in eoque ignem etiam succedentes, cetum
dormientem à somno excitant, ad fugam
motumque in profundum concitant: vnde
naues & nauæ non rarò merguntur.

CAPVT V.

Plantæ quæ animalia generent.

Fortasse liberaliùs stirpes pariunt anima-
lia. Resurrectionem hoitziltototli è
pinu mirati sumus: nunc non tantum rege-
nerationem, sed generationes dabimus.
Trombas vocant Lusitani quoddam quasi
radicum genus, quibus dignoscunt in terram
Angolæ aduentare, licet non sit constans
signum, vt in suâ Arte nauigationis aduertit
noster Christophorus Borrus. Illæ quasi ra-
dices instar arundinum inanes sunt, nisi
quòd intus generetur genus vermiculorum,
qui inserti & continui sunt ipsi plantæ. Plu-
rimas quoque Fortunius collegit generatio-

nes, quibus ab stirpibus integris, vegetis, non-
dum corruptis innata sentiétia. Noster Aco-
sta narrat mures & vermes natos ex arundi-
nibus in nouâ Hispaniâ. Neapolitanus Por-
ta ex Aristotele decernit, anguillas in aquis
ex algâ sponte procreari. Quin ob id, inquit,
nos amicum nouimus, qui ligneis vasis aquâ
plenis, algis, & quibusdam fluminum herbis
immissis, & lapidis pôdere oppressis sub dio,
paucis diebus anguillas generabat. Carda-
nus ait, non secus è folijs mori bombyces
in calidiore cælo gigni, quàm ex bobus apes
orientur. A Plinio item habemus, terebin-
thum ferre folliculos, emittentes quædam
animalia ceu culices, nascique vermiculos
in frumenti radice, cum sementem imbri-
bus secutis, in cluserit repentinus calor hu-
morem: gigni & in grano, cum spicæ pluuijs
calor inferuescit; & caprificum parere culi-
ces, vt etiam robur. Adijcit, & colles nuncu-
patos vermiculos in lignis exoriri, laricemque
teredines procreare. Theophrasto autem cu-
lices è caprifico & è ficu prodeunt, & ex po-
lio; bestiolæque enipes nuncupatæ ex vlmii
folijs. Dioscoridi ex oleribus erucæ gignun-
tur, Aristoteli ex virentibus folijs, & ex pineis
frondibus, quæ cantharides nuncupantur.
Aristoteli orientur gramine rediuij; cui &
è legumintum vermiculis pennata anima-
lia prodeunt: & in ligno animalium mini-
mum gignitur, acari nomine. Costæus in-
ter plantarum morbos cum senioribus ver-
miculationem posuit. Scaliger asserit, vermi-
culos enasci è medullâ cardui fullonij, è nu-
cibus, è folijs lentisci. Addimus, è rosarum
spongijis, ac ferè ex omni stirpe animalia
quædam sponte produci; *stirpis* vocabulo
singulas plantarum partes & excrementa
intelligentes, radicem, stipitem seu caulem,
ramos, folia, flores, atque fructus. Apes or-
tum habere spontaneum ex flore cerinthi,
arundinis, & oleæ, veteribus ferè consentit
Aristoteles, argumento ducto ex eo, quòd
cum oliuarum prouentus fit largior, tunc
plura examina prodeant. Vermem in suâ
quemque nasci arbore, notauit Scaliger apud
Theophrastum; qui limaces & araneos è
plantis etiâ nasci confitetur. Sed mirum his
adiúgit vir alter summâ eruditione spectabi-
lis. *De Iuuerna verò fluuiio*, inquit, *non silebo.*
in eum quæ arboris vnus imminentis collapsæ
frondes fuerint, pisciû formam induunt, pisces
viuunt deinceps. Quamquâ subtiliùs consi-
deranti, non tam esse videtur hæc fluuij vis,
quàm arboris ipsius: nam quæ frondes in ter-
ram cadunt, animalia volucra effecta auo-
lât. Quid mirû? nempe vt in terrâ mutantur
plantæ aliæ in alias, ita supra terram gignunt
è seipsis animalia. Verum nos, vt accipimus
plantas alias in alias mutari (quod obserua-
tur

tur etiam in animalibus ab Aristotele non in vno loco) ita non probamus, plantam vllam generare posse animalia, quorum ipsæ sint veræ causæ procreatrices. Nam vltra suas vires agerent, generando quid se ipsis nobilius; quod nec in animalibus, nec in re vllâ (præter elementa fortasse, de quibus suo loco agemus) natura patitur. Sed redeamus ad pensum. Consimilem historiam texuere Saxo Grammaticus, Æneas Siluius, Munsterus & Delrius, afferentes, in Scotiâ inueniri arbores, quæ producunt fructum folijs conglomeratum; qui cum opportuno tempore decidit in subiectam aquam, reuiuiscit, conuertiturque in auem viuam, quam vocant anserem arboreum. Creuit etiam hæc arbor in insulâ Pamoniâ, quæ haud procul abest à Scotiâ versus Aquilonem. Siluius autem didicisse se asserit, cum in Scotiâ esset apud Iacobum Regem, in Orcadibus insulis arborem inueniri, quæ supra ripam fluminis enata fructus produceret anatum formam habentes, & eos quidem cum maturitati proximi essent, sponte suâ decidere, alios in terram, alios in aquam: & in terram deiectos putrescere, in aquam verò demersos mox animatos enatare sub aquis, & in aëre plumis pennisque euolare. Olaus Magnus Episcopus Upsalensis, agens de populis Septentrionalibus ex auctore Scoto, qui maiori diligentia tradat de rebus abditis, refert, in Orcadibus insulis ex quodam fructu arboris, qui in mare decidit, gigni anates, quibus sensim crescentibus alis, volant vel ad hominum habitationes, vel ad siluas. Sed & ipsemet Olaus in Regnis Septentrionalibus reperiri testatur aliquos anseres in arboribus nascentes, vt supra dictum est de anatibus Scotiæ. Obscurus auctor, Gesneri obseruatione, bernecam auem ait ex arbore nasci, & in quibusdam Flandriæ partibus inueniri. Turnerus refert eamdem historiâ auium ex arborum fructibus in mare collapsis sponte nascentium: nam præter blantam, aut berniclam, esse ait aliam auem, quæ originem suam arbori refert acceptam. Bartholomæus Anglicus etiam bernecam auem ex arbore nasci confitetur. Fulgosius item asserit, in insulis Hiberniæ, quas Orcadas vocant, & in eâ speciatim quam nunc appellant Irlandam, in locis quæ mari alluuntur arbores salicibus persimiles nasci, in quibus orta parua quadam pile paulatim crescendo in auem anatum formam habentes effigiantur, rostro ab arboribus pendentes; & cum ad maturitatem peruenerint, sui ipsarum nixu arboribus excussa in mari decidunt, atque euolant. Britanni vulgò bernetas appellant. Et quia ex auium genere non oriuntur, ijs Quadragesimali ieiunio sale conditis homines vescuntur, vt ab his, qui

viderunt, certiores facti sumus; & res tantum multorum grauiumq; virorum testimonio, qui hoc viderunt, probata est, vt minimè dubia duci debeat. Hæc Genuensium Princeps Fulgosius ad verbum. Hæctor Boëtius asserit se vidisse in algâ conchas enatas, è quibus apertis viuæ aues euolauerunt. His consentit etiam Salustus in suâ Diuinâ Hebdomadâ, sic vertente Italis Grifono, concinens:

Il Boote così perle gelate

Piagge vede volar gli aucei nomati

Grauagni, e figli d'arbuscei creduti,

La cui fronda s'inalza in mezzo à l'acque.

Quibus omnibus fidem sufficientissimam facit Aristoteles, asseuerans, Hypanem fluuium, apud Cimmerium Bosphorum, sub Solstitio deferre veluti folliculos acimis maiores, quos non nisi ex arboribus deciduos fatearis, è quibus quadrupedes volucres erumpunt; quod genus animalis in postmeridianum vsque diei tempus viuit, & volat, mox descendente Sole macrescit & læguet, deinde occidente emoritur, vitâ non vltra vnum diem peractâ, vnde *ephemerum*, id est, *diarium* appellatum est. Plinio arboribus cochleæ adnasci solent, peculiaria ficorum vitia; & oleis erucæ. Nascuntur & phalangia in eruo, bestiolarum aranei generis; & limaces in viciâ. In tritico maxime cresunt animalia, quæ *curculiones* appellamus. Beatus denique Odoricus in Itinere, quo perrexit ad Magnum Cham, referente Rhamusio, *Rem*, inquit, *admirabilem scribo, non à me visam, sed ab hominibus verè fide dignis auditam, asserentibus in quodam Regno esse aliquos montes, nomine Capescos, vbi nascuntur permagni pepones, qui maturescendo aperiantur, & intra eos reperitur animal ad instar agni pusilli, qui habet peponem, & carnem simul. Et si hoc videatur incredibile, tamen, vt in Hiberniâ sunt arbores quæ producunt aues, ita possunt verè ibi tales reperiri pepones.* Et in alio loco idem repetit, inquit: *Quodam die vidi belluâ ad magnitudinem agni, albâ ad instar niuis, cuius lana, æmula gossypij, facile à cute vellebatur. Circumstantes interpellati dicebant datâ à Magno Cham cuidâ Baroni, pro carne optimâ humano victui inter alias omnes. Subdiderunt, montem esse Capsij nomine, in quo pepones nascuntur magni, qui maturescendo hiant, & huiusmodi bestiam exerunt. Subiunxerunt etiam, in Regno Scotiæ & Angliæ arbores esse, quæ producunt poma violacea, & rotunda ad instar cucurbitæ, à quibus maturis exit auis. Hoc magis credo, quia id audiui à Magnatibus, & fide dignis, quàm si proprijs meis oculis vidissem.* Ita ergo ex plantis viuentibus plurima nascuntur animalia.

CAPUT VI.

*An planta borametz, seu agnifera,
ad zoophyta spectet.*

Ceterum, Tartarica quædam stirps aliquam moram meretur. Affirmant eius historiam Sigismundus in Moscouiæ descriptione, Surlius in Commentario anni 1504. & de eâ Scaliger hæc habet: *Superiora ludum putes, præut est admirabilis Tartaricus frutex. Tartarorum orda primaria Zauolha est, vetustissimæ nobilitatis commendatione. In eo agro ferunt semen seminis melonis simillimum, sed minus oblongum. Ex eo satum plantam exire, quam borametz, id est, agnum vocant; crescit enim agni figurâ ad pedum fere ternum altitudinem, quem pedibus, unguibus, auribus, toto capite, præterquam cornibus, representat. Pro cornibus pilos gerit, singularis cornu specie. Obducitur corio tenuissimo, cuius detracti usus ad capitum tegmina incolis. Ferunt internam pulpam gammari referre carnes. Ceterum è vulnere quoque sanguinem manare. Dulcore esse admirabili. Radicem humo exertam surrigere ad umbilicum usque. Illud miraculi fouet magnitudinem: quamdiu vicinis obsidetur herbulis, tamdiu viuere quasi agnum in leto pascuo, absumptis illis, tabescere atque interire, idg; non solum vel casu, vel tractu temporis, sed etiam experiundi gratiâ subtractis atque ablatiis euenire. Quin illud auget admirationem, appeti à lupis eam, non item ab alijs bestijs quæ carne vescantur. Hoc quasi condimentum atque intritum ad fabulæ & agni allusionem. Illud scire velim, ab vno stipite quatuor dissita crura, cum suis pedibus, quæ possint provenire atque produci. Hæc, quod non ignorarem haud ingrata fore tibi ceterisque Philologiae studiosis, enarraui, partim à nobilissimis, partim ab exercitatissimis in rerum naturâ viris non solum lecta, sed etiam audita, quibus ingenij tui amplissima spatia implere aliquâ ex parte posses. Sanè vix certò decernere possumus, nisi arbitris oculis, an hæc mera stirps, an mera bestia, an zoophytum sit, & in re dubiâ ne negemus naturæ maiestatem, & licentiam eius, & summam interdum libidinem. Haud displicet penitus censura Liceti. Putarem, vt ab vno trunco quatuor pluresque rami dissiti, cum suis folijs, vi vegetantis animæ proveniunt; vrque ab vno umbilico in vtero matris quatuor dissita crura perfectorum animalium cum suis pedibus, operâ vegetalis animæ à sentiente gubernaræ, producuntur; ira posse ab vno stipite quatuor dissita crura Tartarici agni cum suis pedibus provenire atque produci. Sed neque ratio deest, quâ huius agni*

natura Physica esse demonstratur. Nam agnus hic esse potest cum fructus illius plantæ, solam retinens agni figuram, non verè animal sensu præditum, sed purè vegetans; tum verum animal de stirpe nascens; tum nouum genus zoophyti, mediam inter animalia & plantas naturâ obtinens; siquidem fructus plantæ sine sensu dicatur. Iam eius origo spontanea non est, cum planta illa femine oriatur. At fructum plantæ posse figuram agni physicè nancisci, duo sunt quæ doceant. Primum est, quia plurimæ stirpes in suis floribus à naturâ pictam habent imaginem animalium, vt muscarum, & aliorum à quibus denominantur; aliæ in radicibus testiculos animalium referunt: quin & fungi alij linguam aptissime repræsentant in colore, carne, ac figurâ; alij animalium oua, vt boleti. Quidni ergo plantæ Scythicæ fructus agnum possit æmulari? Secundum est, quia in lapidum genere plerique à naturâ in se bellissimè delineatas habet arborum ac stipitium imagines, vt in borsycite, ac dendrachate. Cum autè magis differat à lapide inanimato planta, quàm à stirpe viuente agnus; cur fieri non possit, vt plâta Scythiæ fructum proferat agno consimilem?

Non obstat sanguis ex eo fructu dissecto manans: quia è ficu tirhymalo, & alijs lac; è chelidoniâ fractâ cruentus humor emanat. Minus officit pulpa cancrorû carni similis; quia vix nigræ pulpa talis est, è quâ vinum sanguini simile provenit. Minimè refragatur lana, quâ vndique circumdatur agnus ille Tartaricus, quia Persici fructus supra pelliculam induunt albam lanuginem. Si verò dicatur hic agnus esse verum animal, tunc eius origo de stirpe non nisi sponte fieri poterit: nam stirpis anima vegeta nobiliorem se sentientem in agno procreare non potest. At ex plantâ sponte animal oriri posse agno consimile, illud apertum facit, quod & in lapidibus ranas, bufones ac serpentes sponte nasci certum sit; & ex arbore aues anati similes, & ex putri nauigiorum ligno volucres anseribus consimiles, nomine *bernachias*, ortu spontaneo provenire demonstrauimus. Nec officit, quod umbilico radice alligetur humo: nam & foetus in vtero est animal verum, & umbilici vinculo ceu radice matri alligatur, quod nos docuit Aristoteles, alicubi monens, foetum in vtero viuere ac enutriri veluti adnascencia & pura vegetatia terræ affixa. Minus obest, si ore comedat herbas circum se natas, & è terrâ, etiam radice in umbilicum insertâ, sibi alimentum attrahat: nam & foetus in vtero grandior, & ore fugit sibi alimentum, & umbilico succum itidem sibi in nutritionem attrahit, vt ex Hippocrate comprobari potest. Minimè repugnat,

si duas habeat partes, quibus trahat alimentum, quia vnicâ dat Aristoteles animalibus perfectis: hoc autem animal est imperfecti generis, cum sponte nascatur, & nondum à matrice absoluat. Sed & illud adhuc non satis compertum est, vtrum & ore & vmbilico nutriatur, an ore solo, an vmbilico tantum; dum non referunt Historici, an egerat excrementa primæ coctionis per aluum atque vesicam.

Sin autem statuatur hic agnus esse nouum quoddam zoophytum, mediam naturam habens ex animali & plantâ constitutam; iam ei ortus est plantâ spontaneus inerit necessariò, quod conuenit zoophytis. Et certe vt est saxis oriuntur spongiæ, vrticæ marinæ, & alia plant-animalia cruorem, carnem muliebre virileque pudendum referentia; quidni est stirpe nasci poterit zoophytum agnum? Id planè, quâ plantæ naturam habet, poterit vmbilico per radicem terræ insertam sibi ex humo alimentum trahere; quâ verò animal est, ore valebit vicinas herbas in pabulum sibi arripere. Sed si contendas cum Auctore Dierum caniculariù, agnum Tartaricum esurire & edere, ac belluarum more pasci herbis, ex oreque sumere plantam humorem quo radix viuat; non autem vt in ceteris plantis est, radicem humorem è terrâ fugere, quem ramis omnibus communicet. Neque huic exemplum deerit in naturâ zoophytorum: nam ex Aristotele habemus, inter plant-animalia vrticas marinas scopulis affixas prænatâti pisciculo frondem suam spargere, complectentemque deuorare; vt obseruat etiam Plinius, non radicibus alii. quid enim è saxo sibi possit in alimentum haurire? Non obstat, quòd huic agno natura corneos pedes non dederit, quia nec lepore; & eò magis, quòd procul à radice, cum progredi nequeat, nulli vsui sibi essent cornei pedes, quos verendum non erat nimio itinere atteri. Non ergo ita gratis accipiendum est, fabulosam penitus esse historiam de agno Tartarico ex plantâ nato à tot tantisque viris promulgatam.

CAPVT VII.

An sint plantæ, quæ præter tactum alios sensus habeant.

Potest quoque in medium venire, an sint aliqua vnico alio sensu pollentia præter tactum. Dederunt aliqui inanims quibusdam plantis gustum; pereunt enim, nisi saluginem degustent in potu: alijs olfactum, quo accessum mulieris menstrualis sic percipiant, vt inde languescant: alijs auditum, vt violæ albæ, quæ in Mycæno mote, vbi nomi-

natur nouerca, corrumpitur: alijs visum, vt araxæ, quæ simul atque inuentam se vidit à virginibus, sanguinem emittens contabet. At vana hæc sunt: nec nimis iam obstaret, vt paliuro, cum è ceteris auibus cuculum dignoscat, iudicium tribueretur. Abeat Plutarchus talia commendans. Tum neque sine exemplo spongiæ tactus concedendus spinosæ illi circa Memphim plantæ, quòd eius folia contacta in se concidant, cuius argumentum non est: quòd aliquæ absque solo in aère suspensæ in ediam sustineant vigeantque, vt aloë & scylla, sed quòd ab aère interclusæ tamquam spiratione priuatæ, omnes denique pereant.

CAPVT VIII.

An inter plantas & animalia mediam perfectionem obtineant cælestia corpora.

Sed an sit alia intercedens natura inter herbas & belluas extranea vtrisque, in medium venire potest: spongia enim & vrtibula seu calli, atque tubera, vt Theodorus Latinè vertit, ita interfecant, maximè spongia, vt vtrumque esse; tethya & holoturia quodammodò, spongia omnino videatur. Num aliquod medium erit, quod neutrum vsurpet? Quòd mihi, tale quid cælestia corpora esse non arrideat, impulit Moyses philosophia: si Moyses, vtique Dei. Iuuat & ratio, non omnino recusanda. Summâ religione scientificam coluit methodum Moyses in historiâ de generatione vniuersi, perpetuo ascensu naturarum ab imperfectioribus progressus ad excellentiora, ab elementis primùm, deinde ad alia vsque ad hominem; continenti ascensione. Quare cum astrorum conditionem inter vegetabilia & animalia conscripserit, mediâ inter vtrumque perfectione videtur honorasse. Nihil Deus inconsultò, nihil fortuitò fecit; nihil Moyses sine magno enarravit consilio, nihil sine arcano: vt mirer, quanta doctrina, naturæque peritia, quàm præstans Philosophia se offerat examinanti verba & apices, atque omnem dispositionem. Num, quæso, cum opportuna producendorum siderum occasio (totasse necessitas) primâ die fuisset, ne lux peregrina vagaretur absque domicilio, dilata sine causâ, sine mysterio fuit ad quartum diem? Inuiolabilem methodum tueri voluit, vt imperturbatâ rerum perfectione ius suum & decor cuique seruaretur. Audio te dicere cælos non viuere. Num & plantas audisti à Moysse viuere? Non puto. vitæ & animæ nomen animalia apud Moysen inaugurarunt. Si ita est, etiam cum Stoicorum applausu, astra solùm sentienti naturâ prædita minora sunt

sunt proculdubiò. Ad hæc, tribuamus vitam stirpibus, neganda fortasse non videtur sideribus. Vitam motio spontanei & perpetui impetûs maximè decernit: hoc sideribus excellentiùs & æterniùs competit. A se, vt dixi, mouentur; immò ob hoc solum dixisse possem. Tum præstantiùs & euidentiùs, locali nempe peregrinatione, tum constantiùs, & non ad quietem, vt elementa, idè exanima: illud enim viuit, cuius perfectio est se mouere. Hæc abest elementis: perfectio horum quies est, aut aspiratio quietis: motus inconuenientem eorum statum arguit. Astra tamen otium maximè oderunt, ergo vita aliqua competere illis videtur. Sanè si localis motio, vitalis actio est, vt pluribus perplacuit, vita quædam stellis inest media inter vegetantem & sentientem, maior illâ, minor istâ. Oportebat, exornationi naturæ, actionem istam vitæ localis progressionis in suo seorsim gradu vindicari, quemadmodum ceteræ vitarum functiones. Sensus est & intuitus, vbi mens abest; auditus, vbi visus deest; odoratio, vbi desideratur auditio; gustatio, vbi nullus olfactus; tactus, vbi non comitetur gustus. Quare progressio conuenienter in aliquâ naturâ erit, vbi nec tactus, sicut & nutritio suâ etiam exanimem classem meruit.

Obijcies, generationem vitæ munus esse, & tamen sine societate alterius non esse. Ad hoc dico, non esse integrum munus, sed partem & appendicem nutritionis. Inquies: Si vita conuenit cælestibus corporibus, ergo & mors. Cur istud negaueris, cum sacra Scriptura præiudicauerit fore interitura? Mors sideribus quiete suâ continget, cum cælestia munia & mutationes cessabunt: tunc creanda noua omnia prædicuntur, nempe in eadem priscorum siderum inquietorum materiam succedet alia forma noua pacatior, & amica stationis. Ceterum perituros hos cælos, non tantum mutandos & renouandos; quoad substantiam, non tantum quoad accidentia, multi iam Astronomi dabunt, multi iam Patres dederunt, Basilius, Clemens Romanus, Nyssenus, Ambrosius, Iustinus, Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius. Vehementiùs loquitur Scriptura de cælestibus & elementaribus mutationibus, quam de eâ quæ resurrectioni nostrorum corporum accidet. Nostra immutatio accidentalis est, ergo illa amplius aliquid obtinebit. Ad hæc, lux naturaliter effundetur ab cælorum essentiâ, ergo excellentiorem fontem exiget. Sed non opus est amplius hîc morari; præstruximus enim alia, atque in nostræ curiosæ Philosophiæ libro vltimo idem præmuniuimus, & satis asseruimus, vt publicis Theatris propositis locupletissimè illustratum, defensum, ac multis postea approbatum

plausumque sit. Illud admonendum, iuxta eruditissimos viros tanta mors, tanta ruina cælorum erit; vt verè & propriè stellæ corruant, iuxta prædictionem Christi Domini. Ait noster Maldonatus: *Magis Christo id affirmanti, quàm Aristoteli id fieri posse neganti assentior.* Iam quid obstat amplius? æqualitas cælestium: tersa, limpida, læuigata sunt, sine neruis, sine fibris, sine officinis alijs & organis viuendi? At quis sidera proximè vidit? quis dissecuit, vt de his decernere possit? nullam tantarum & sublimium molium anatomen nouimus. Sed ex Lunâ & Sole conijcere fortasse potes, heterogenea cetera esse, vt nonnulli præstantissimi Astronomi indicarunt. Inæqualitas in Lunâ videtur, & per partes à se dissidet. Sol quoque in summâ claritate sibi non est consentaneus, quod per chartam radijs eius in conclaue iaculatis resistentem, patescit. Cumque ex istis maculis obtutui differentijs in Sole & Lunâ multæ constantes sint, atque eadem in diuersis & sitibus & temporibus, ausi sunt obseruatores asseuerare, quòd inhæreant sideri, atque ob differentiam partium emicent. Adijce, quòd instrumenta vitalia pro genere & necessitate vitæ requirenda sint. Vegetationi minor apparatus desideratur quàm sensui, quare vitæ illi cælestium illocali seu procedenti, fortasse nulla aut exigua instrumenta requiruntur: poterit sine artibus hæc viuacitas esse, sine viscere, sine cruribus, sine radice.

CAPVT IX.

Quæ animalia præsent sensibus.

Postquam sensum, animalis characterè, definiuimus, & cum vicinarum naturarum decore contulimus, restat, vt domesticâ collatione ipsa expendamus, An fortasse non solum sensuum numero inter se dirimantur, sed præstantiâ eorundem aut mentis. id est, an omnes adæquet par sensatio, an intellectio. Priorem quæstionem facillè explorare possumus, alteram ridere; nihilominus discutienda est. In primis aquatilia hebetioris sunt sensus: imò fuerunt ante Aristotelem, qui penitus mutilarent auditu & odoratu. Iniuste: manifesto enim experimento audire & odorari probantur. Tintinnabuli sono in multis stagnis ad cibum vocati pisces accurrunt; fugiunt ingentes sonitus, vt facillè propterea capiantur in latibulis suis. Venaturi delphinos, eos repentè alueis circumdabant, mox obstrepentes compellebant vniuersos fugitiosos in terram, vbi ob strepitum capite grauatos capiebant. Exiguus namque extra aquam rumor, ijs orantibus, qui in aquâ

aquâ audiunt, difficilis est & magnus. Delphin quoque Simonis nomen agnoscit. Sturiones expauescunt tonitru, fortasse plus alosæ, quæ post illud insalubres dicuntur. Sed & illud cum vsu disciplinæ habet pisces, cicures adnatant ad vocantem. Tradit Ronderetius troctam quamdam properasse ad cibum, & de manu captasse. Odorari, demonstrat salpa, è longinquo adnatans ad sterces & porrum: polypus ad oleam, scarus ad linozostim; alij contemnunt escam non recentem. Plurimos latentes euocant piscatores, illinendo specus fauces cetarijs odoribus, carnemve sepiarum deustam hamis affigendo: quare nidores grati sunt piscibus. Canthari in nassam pelliciuntur nidore carabi aut polypi, Oppianus ait.

— Αὐτίκα δ' ὀδμήν

Κάνθαρον ὁ ἔρωει τε, καὶ ἰλεται ἐνδοδιχύρτα.

— Mox autem odor

Cantharum impellet, & perueniet intrā nassam.

Sentinâ navis eiectâ, fluctæ fugiunt: Scribit etiam Aristoteles, sanguinem suum sagaciter pisces odorari: quæ res eo patet argumento, quod quoties sanguis effusus piscium est, fugiant, & loca petant longinqua. Miror hoc iudicium admisisse: namque & horrore ex intuitu fuga tribui posset. Multi etiam homines, sed maximè feminæ, sanguinem effusum, aut venam incidi videre nequeunt, & recedunt. Terrestria, præter talpam, integriorum sunt sensuum, minusque controuersorum. Præstare autem canes olfactu, perplacet multis, visu aquilas, auditu anseres, gustu protogeustas Indica animalia, merita suum nomen, tactu serpentes, & quasdam aues. Vulgus tamen ferè ita dispensat sensus:

*Nos aper auditu, lynx visu, simia gustu,
Vultur odoratu, præcedit aranea tactu.*

Alij præstantiâ auditionis prætulerunt pisces: Plinius talpas; qui & reliquos sensus ita distribuit, vt ignobiliorum, tactus & gustus, faciat hominem principem: reliquis superari, accepit utique ab Aristotele. Tullius tamen inquit: *Omnis sensus hominum multò antecellit sensibus bestiarum, quorum ita clara iudicia & certa sunt, vt si optio nature detur, & ab eâ Deus aliquis requirat, contentane sit suis integrus incorruptisq; sensibus, an postulet melius aliquid, non videam quid querat amplius.* Interpretabor, vt sequar, istud iudicium Tullij de qualitate sensationis in vniuersum, & de excellentiâ absolutè ipsius sensus in nonnullis hominibus. Puto, omnes dotes animalium aliquem hominem præcessisse, celeritate ceruos, fortitudine leones, magnitudine elephantem, sic & sensibus lynces & aquilas. Istud decebat insigne maiestatem humanâ, in nullâ re aliquod brutum

omnibus præisse hominibus. Habidis pernicitas non fuit minor ceruinâ. In tractu Cardulinorum fuit genus hominum, cursu anteuerterentium canibus. Polymestor Milesius leporem consecutus est. Samsoni, Dauidi, Miloni, robur maius quàm leonibus fuit. Blasius Magærus sic lusit viribus, vt sublatum dentibus armatum hominem, militares inter choreas armatus etiam ipse circumferens, saltaret. Quid de mole dicam? Quanta apud Tercocanas & Tollucenses ossa reperta? Inter alia dentes maxillares, quinque circiter uncias lati, decem longi. Conijce hinc amplitudinem capitis, ex capite corporis: tantum cranium duo homines extentis brachijs vix possent redimire. Similis prærogatiua sentiendi erit. Excellunt inter animalia visu aquila, lynx, & quodam tenebrarum priuilegio nycticorax, & alia nocturna. At aquilæ perspicacitas exæquata Straboni fuit, ultra centum & triginta quinque millia passuum intuentis clarissimè exeuntem à Carthagine classim, numerumque nauium è Lilybætanâ speculâ denotantis. Tiberius noctu tam perspicax fuit, quàm interdiu alius. Nunc plures sunt, qui humorem & alia sub terram conspiciant, quæ licet per elatas vaporaciones coniecierint, acutissimo tamen id obrutui debetur. De gustu incredibilia nuper vidimus in hac Aulâ Philippicâ: hominem, qui omnia gustaret, omnia voraret, laneos adhuc pannos, & coria, & mures viuos. Imò semel visus est manducare viuum felem cum pelle & pilis: ipsumque eiulans & repugnans animal mordebat ille. Crudele prorsus spectaculum. Vidimus, quæ profectò non poteramus credere. Nihilominus ostendi, non nouum hoc in naturâ fuisse. Nam monstrum simile legi apud Realdum Columbium, qui in Anatome suâ libro vltimo sic ait: *Quod maiore admiratione me affectit, fuit inspectio Lazari, Vitri-voracis vulgò dicti, quem Patricij omnes Veneti, imò Veneti omnes, omnes Ferrarienses de facie nouerant. Hic nullo prorsus gustu, dum viueret, præditus erat, nullam in edendo voluptatem, nihil iniucundum persentiebat: insipida, amara, dulcia, pingua, salsa, acria non distinguebat, vitrum, saxa, lapides, ligna, viua animalia, carbones, pisces è viuario extractos adhuc salientes vorabat. Vorabat lutum, lineos laneosq; pannos, fœnum, stipulam, & vt breuè omnia complectar; quidquid homines, quidquid animantia vorant: quidquid illi edendum seu deglutendum potius offerebatur, mercede propositâ, dictum ac factum, ingurgitabat. Testis est inter reliquos Martinus Aromataris Patavij ad Angeli insigne, cui sacculum carbone refertum, & sacculum insuper deuorauit. Quo viso persoluit quod pollicitus fuerat, comminatus ne ad*

Pharmacopolium amplius accederet, veritus ne se cum tabernâ & vasis esitaret. Cum igitur hoc naturæ monstrum mihi dissecandum esset Patauij, cæpi huiusce rei diligenter, quoad eius fieri potuit, causam venari, quam me tandem, Deo duce, ex particulari illius structurâ assecutum esse confido. Nam quarta neruorum coniugatio, quæ gustus gratiâ in alijs hominibus à naturâ producta est, in hoc Lazaro Vitri-vorace neque ad palatum, neque ad linguam reptabat, sed ad occipitium reflectebatur. Hæc Realdus. Regredior ad institutam quæstionem. Præter dicta in sensuum vsu & placiditate nullum animal homini præit, nullum tot aromatum florumque generibus delectatur, pulchra nulli ita placent, harmonia nullum ita suspendit, aut suauitas mulcet. Duo officia sunt sensuum; vnum necessitatis aut conuenientiæ naturalis, alterum voluptatis. In gustu & tactu, vbi vtrumque officium vendicant bruta, homo proculdubio omni ex parte superat, cui optimâ temperie fundati hi duo sunt sensus. In olfactu, auditu, visu, vbi voluptatis beneficio carent quæ & ratione, parum refert superet in vno vultur, in altero talpa, in tertio aquila: in parte sensus dumtaxat excessus est; in alterâ parte, & vsurâ voluptatis, nõ tam præstat homo, quàm totam vsurpat. Ad calculos voca omnia officia sensuum, in omnibus reperies vicisse humanos; ad hæc, adstrumento & societate mentis sagaciores sunt, & latius patent. Adijce, temperationem omnium, præstare intemperanti aliorum excessui. Mugil si euidentiùs audit, hebetis est obtutus: talpis auscultationis gloria damnatur oculis. Quare si omnes simul complectaris sensus, nullum animal præstantiores habet quàm homo, & cum quadam excellentiâ æqualitatis. Bruta adeò inadæquatos habent, vt non diuersorum, sed eiusdem sensus inæqualitate mulcentur. Thunni si perspicaces sunt dextro lumine, hebescunt læuo. Tum & mediocritas humanæ sensationis maxima est, tanta scilicet quantam eius exigit natura. Quid amplius quæres? Aquila validissimæ aciei est, quia alti uolans conspicari humi lepusculum debebat; vultur ad explorationem annonæ odoratu iuuari, talpa ad nuntium periculi auditu: his hominem suppetijs adiuuari non erat opus; liberaliùs ei & compendiosiùs prouisum est.

C A P V T X.

Quo fundamento antiqui assignarint mentem animalibus.

NVnc ad certamen venio de gloriâ mentis, an scilicet sint animalia, quæ cum humanâ sagacitate competât, sicut cum sen-

su. Anaxagoras indulgit illis mentem agentem; Pythagoras, Plato, & Diogenes otiosam: illi ob incommoditatem temperamenti, iste ob humoris crassitiam; non aliter, ac qui insaniunt, cassæ mentis sunt. sed mentis quidem scilicet metempsychosis istud commentata est. Empedocles ait:

Οὐ πάντες εἰς φόνον δυσήχεται. Οὐκ ἴσοι εἶτε Ἀλλήλους δάπτοντες ἀκιδεῖσι νόοιο; Μορφῶ δ' ἀλλάξαντα πατὴρ φίλον υἱὸν ἀείρας Σφάζει πέτυχον ἄνθρωπος μέγα νήπιος· οἱ δ' ἐπορεύοντες Λισόμυθοι θύοντες. Οὐδ' ἀθήκοις ὁμοιῶν Σφάζας ἐν μεσάρκοις, κακῶ ἀλεγύνεται δαΐτα, Ὡς δ' αὖτως πατέρ' υἱὸς ἐλάων, & μητέρα παῖδες, Θυμὸν ἀπορρίζουσιντα φίλος καὶ σάρκα ἐδδοσι. Non desistetis crudelem admittere cadem. Pulchrūmne afflictā sic vos discernere mente Inter vos? Formā mutatā namque parentes Charos occidunt natos, per multa peccati Stulti, alijsq; Ioui facientes sacra precantur. Ast alius non exauditus in adibus istum Occidit clamans, miseræ epulasq; parauit: Atque pater nati crudeli cade perempti, Et matrum nati carnes in viscera condunt.

Brachmanes, nunc Indorum, & fortasse Bodinus aliquis, vt Libanius imputat, pari peccarunt amentiam. Nec Occidens minus superstitiosus quàm Oriens. Indorum noui orbis opinio de simijs & vox communis est, intellectu pollere, & maximam calliditate, sed loqui non le astute, ne compellantur ab Hispanis ad operas & laborem. Nescio an liberaliùs ethnicis, & liberiùs egerit Laurentius Valla de brutorum intellectu. Plutarchus antea adstruxit, Gnostici definierant, Strabo elephantes ratione præditos commendat, Oppianus exaggerat cum cecinit:

Μανικὸν ἐν στήθεσιν ἔχειν κρέαρ.

Diuinum cor habere in pectore.

Dion illos exornat scientiam rerum caelestium. Lipsius scripsit se omnino carere ratione, si elephas. In cuius argumentum vsurpabimus aliqua ab eodem disertissimo & diligentissimo Scriptore. Porphyrij tamen pertinacior sententia est, animalia sensibus & memoriâ prædita, rationem habent, tum quia inter se plura significant, tum quia diligenti solertiâ suâ consulunt, vsuique futuro prouident; tum quia distant, & à se ipsis inuicem doceant: & omnes qui veritatem de animalibus percontati sunt, rationis participacionem inuenisse in animalibus asserunt. Tot solertiæ, tot calliditates videbantur mereri rationem; sin minus, tot virtutes, quas à bestiis discere possumus. Postea omnia refutabimus, prius brutam hanc opinionem de brutorum mente fundamentis suis nixam exhibebimus.

CAPVT XI.

*Ex calliditate animalium probarunt,
mentem aliquam ijs inesse.*

ORdo & prouidentia, filix rationis sunt. Quomodo amentes grues scient se ordinare in profectioe digesto agmine, in statione designatis excubijs, diuisâ etiam per vices noctu vigiliâ, quam suspensus lapide grauatus pes à somno eripiat, quæ clamore edito pericula nuntiet? Elephantes feri maximum ingeniû adhuc in periculis monstrant, aciem suam magno consilio imò virtute dirigunt, defessos aut infirmos in medium agmen recipiunt: in fugâ suos non deserunt, gregatim abeuntes circumdant & propugnant. Sed & cicures, quàm feroces pro homine? In bellis quàm fideles? quàm habiles institutionibus militaribus? Bellicos motus decorè edunt. Viginti quatuor Indorû Regi assistebant, excubias agebant, fidissimi custodes Regij corporis: alterni in stationem succedebant sine somno aut conuiuentiâ oculorum. Ad extremum spiritum pro illo pugnas, elephantus Pori ostendit. An apiculæ sine ratione erunt, quæ etiam cum fide sui Regis, quæ cum labore quæ cum industriâ fallunt humanas artes? Adiciam formicas, quarum etiam astutia nostrum consilium vincit. Quidam quoddam vasculû, ne in id se intromitterent, circumunxit visco, vt impeditæ hærent: illæ callidiùs pontem deportatâ terrâ fecerunt, quâ possint tuto transmeare, illusâ hominis prouidentia.

CAPVT XII.

Ex sermone & sermonis intellectu.

ATque vt hæc vrgeam, quod argumentum mentis potest euidentius esse sermone & moribus? Canes & equi intelligunt humanas voces, sistunt, accedunt, vadunt prout iusseris. Ceruus educatus à Ptolomæo Philadelpho, loquentes Græcè intelligebat. Elephantes patrium norunt sermonem. Sed & Porphÿrius censuit, omnia inter se bruta sermocinari, & eorum loquelas calluisse Apollonium Tyanæum, Melampum Thiresiam, & Thaletem. Idem de Salomone Doctores Hebræi putarunt. Adiecit vanissimè non-nemo, serpentem locutum suo idioma te Euæ, & ab ipsâ intellectum.

Sed nullum maius rationis testimonium, quàm ipsius obsequium. Bacchationes & furores Veneris comprimunt elephantés, si exhorteris. Non alio pharmaco illum morbum ferè annum tolles; nisi increpet, ex-

probret fœditatem magister: Tantâ mne belluam, & Reginam aliarum, ita dementire per affectum? Vilitatem eam esse, degenerationem à naturâ, à stirpe: rediret ad sese, & conculcaret amorem, qui turpiter ipsum: Ad hæc sermo illos cicures reddit, ad varia instruit. Post intellectum, sermonis vsus feris est. Christophorus Acosta prodidit, in vrbe Cochinchinæ defessum elephantem solitum operas diurnas præbere ad portum, & res marinas; nihilominus coëgisse vrbis Præfectum, vt liburnicam, quam mouere cœperat, deduceret porrò in mare. Ille abnuere; instare alter multis blandisque verbis, & ad extremum, in gratiam Lusitani Regis vt id veller, orare. Hic bestia hæc duo verba clarè ingeminavit, *Hoo, Hoo*, quod Malabarum linguâ est, *Volo, Volo*, atque sine morâ traxit in mare nauim. Certum autem, apud Malabares bestias istas inter se communicare sermone.

Oppianus quoque ait:

*Φήμη δ' ὡς ἐλέφαντες ἐπ' ἀλλήλοις λαλέουσι,
Φθογγὴν ἐκ σομάτων μεροπηίδα πνθορίσαντες.
Fama est, sese inter sermocinari elephantés,
Distinctasq; susurrare atque emittere voces.*

Scripsisse eos constat. Ælianus oculatus testis ait: *Vidi ego ipse quemdam in tabulâ litteras Romanas promuscide scribentem rectè, & non contortè. Quin etiam cum scriberet, oculi eius cum rigore deiectioni in tabulam erant, vt planè intentos diceret.* quare Plinius non mendax è Muciano asseuerat, quemdam Græcas litteras pingere didicisse, eaque linguâ scripsisse, *Ipse ego hæc scripsi, & spolia Celtica dicaui.* In scripturâ saltem disciplinæ intellectio requiritur. Voces aliquas, postquam didicere, cum sensu opportune videntur emisisse aues. Psittacus quidam doctus istam Litaniam, *Sancte Thoma, ora pro nobis*, correptus à miluo clamauit, pro opportunitate periculi inuocato Sancto. Res mira! exanimis raptor derepentè concidit, liberato & incolumi precatore. Non ex more cantionis implorasse Apostolum, discrimen suadet, vbi metus omnem significationem, omnem morem præoccupauit lætitiæ. Aliquas loquaces aues narrat Macrobius, quas referre iuuat, non tam ad argumentum mentis, quàm voluptatis. Sublimis Augustus Adriacâ victoriâ potitus reuertebatur: occurrit ei inter gratulantes coruum tenens, quem instituerat hoc dicere, *Aue Caesar victor Imperator.* Miratus Cæsar officiosam auem, viginti millibus nummum emit. Socius opificis, ad quem nihil ex illâ liberalitate peruenerat, affirmavit Cæsari, habere illum & alium coruum, quem vt asferre cogeretur, rogauit. Allatus, verba quæ didicerat expressit, *Aue victor Imperator Antoni.* Nihil exasperatus, satis duxit, iubere illum

illum diuidere donatium cum contubernali. Salutatus similiter à psittaco, emi iussit eum. Idem miratus in picà, hanc quoque redemit. Exemplum futorem pauperem sollicitauit, vt coruum institueret ad parem salutationem: qui impendio exhaustus, sepe ad auem non respondentem dicere solebat, *Opera & impensa perijt*. Aliquando tamen coruus cœpit dicere dictatam salutationem. Hac auditâ dum transit Augustus, respondit: *Satis domi saluatorum talium habeo*. Superfuit coruo memoria, vt & illa, quibus dominum querentem solebat audire, subterxeret: *Opera & impensa perijt*. Ad quod Cæsar risit, emi que auem iussit, quanti nullam adhuc emerat. At peritia sermonis, & acumen intellectiois, vbi patientius, quàm ex fide Christophori Acoſtæ, narrantis, ex stupore populi spectantis: elephanti cuidam in vrbe Cochîn ad horam cibus non oblatus. Queritur, & barrit. Magister excusat, & vas æneum eius cibarium ostendit perfluens & pertusum. Causam hanc moræ esse, quòd cibi non vltra tenax: iubet igitur, si esse velit, ad fabrum çrarium ferat reconcinnandum. Ille parer, promuscide aufert, fabro offert. Faber siue per negligentiam, siue ludos belluam faciens, infideliter reparat, atque obstipat. Elephas refert. Herus vitium videt, & indignatur, inclamat illum absentem, hunc præsentem. Denique redire iubet cum illo ipso vase. Facit, & fabro querulus impingit. Ille homo suauis iterum imponere conatur, & admoto malleo claudere rimam simulat, non claudit. Nec tamen imponit. Nam ille carus lebetem resumptum ad flumen defert, immergit, & aquâ implet, periculi faciendi causâ. Videt effluere. Plenus igitur irarum ad fabrum recurrit, insonat magnâ voce. Confluunt vicini, & inter eos Vicarius Regis. Faber blandis verbis demulcet (nescio an vltra audeam dicere) belluam: vas denique sumit, & refingit probe atque ex fide. Sed ille ne tum quidem fidens, iterum ad flumen, & ad haustû, dum contineri aquam videt, vertit se ad adstantes, & ostendit, velut testes eos aduocans in hoc factum. Ita demum abiit domum. Appendo quod, conteste item populo, alter Acoſta noster, Iosephus inquam, de simio prodit, in exequendis officijs prudentissimo, sollicito, fideli, obsequioso. Mittebatur ad tabernam, in vnâ manu lagenâ, in alterâ pretio numeratis numis accepto, id minimè soluebat, neque è manu patiebatur eripi, donec reciperet vinû. In viâ pueros inuadentes, depositâ interim lagenâ, correptis iniectisque lapidibus fugabat. Expeditâ securaque viâ, resumens illam pergebat, donec referret illibatam, etiam à se, cum meri quàm maximè bibacissimus

esset. Sed & cornicis obsequium Marrhen Ægypti Regem celebrauit: quòd vellet altor, epittolas perfererebat, pterophori cursorisque officio functa. Monita, noscebat callidè quâ transuolandum, quò dirigendus impetus, vbi sedendum.

CAPVT XIII.

Ex ludo & iocis.

AMpliat admirationem contestatio Romæ. Munere illo quod publice dedit Germanicus Tiberio Principe, duodecim elephanti theatrû inducti sunt siue circum, induti floridas & histrionas vestes. Ac primum ad vocem Magistri diuidebantur in diuersas Circi partes, inter eundem molli & saltatorio gressu inundantes: iterumque ad eandem vocem coibant, flores spargebant & corollas, & ad cantum terram pedibus leniter & numerosè pulsabant, & omnia præstabant quæ peritissimi ludorum. Iam ijdem (quod insanum mirum) docti mensis accumbere, cibum potumque sumere, parçè, modestè, ordine, humanum in modum. Lecti erant humiles (agnosce Romanum ritum) instrati purpurâ & aulæis: mensæ ad eos, vario & dapili instrumento, disposita pocula aurea, argentea, minuta, grandia; cibi in lancibus, panis, caro, fructus. Ecce ingressi duodecim elephantes, sex marces, totidem feminæ; illi togati, hæ stolatæ. Decorè & verecunde in lectis se reclinant, mensam accumbunt. Tum signo dato (non enim antè) in mensam promuscides siue manus suas extendunt, summa modestiâ cibos capiunt, delibant. Non voracitas vlla in ijs, non auuiditas visa, non maioris meliorisve partis appetitio, præreptio. Denique cum bibendum, pateram pueri porrigebant: ijque promuscide eandem genialiter hauriebant, & (iucundæ potioni hoc adnexum) reliquijs vini circumstantes aspergebant, velut cottabum facientes. Sed ex indisciplina ludicris seria nonnumquam ratio disciplinaque se prodit: non enim tacebo quod Plutarchus obiecit. In Syriâ elephas quispiam alebatur: seruus curator additus, cotidie de dimenso subtrahebat, & dimidio belluam malo furto fraudabat. Fors fuit, vt hero præsentem cibum daret: & ad mensus igitur est totum. Elephas, vt iniuriam diu sibi factam, quâ possiet, detegeret, accuratè hordei partem separat, dimidium sibi seruat, altero repulso. Quid nisi clamans faceret, callidissimo & ludicro inuento, illud diarium sibi hætenus fuisse? Alius cum rudera & terram magister ad explendam mensuram pabulo idemtidem misceret,

ret, fraude fraudem hanc vltum iens; in ollam eius carniū plenam, è foco corruptum, cinerem iniecit.

CAPVT XIV.

Ex furore.

Post iocos furor rationem comprobet: Amentia nõ est, vbi mens non fuit: ergo si aliquando infani, sæpè cordati. Ferè annuo morbo dementantur istæ bestix: restituuntur, vt narraui, pharmaco rationis. Nunc furorem non solemnem memoro. In Antiochiâ vrbe Syriæ elephas inter cicures more suo ad pastiones iens, vidit fortè mulierem haud inscitam, paritèr corollariam. Vidit, perijt. Assiduus ille apud eam, promuscide faciem, manus lambere, tergere, & quacumque poterat, blandiri, insinuare. Quin & illa redamauit, corollas & flores, aliasq; amoris illecebras sæpè offerens. Cùm perseuerasset mutuus hic amor, mulier ecce ad plures abiit. Elephas desideriu non tulit, nec mentis suæ vltra compos, datus est in furorem.

CAPVT XV.

Ex virtutibus.

Maximum rationis indicem, nunc ostendo virtutem. Vt fileâ religionem, castitatem, pœnitentiam, obseruantiam; & reliquas quæ in primo Libro ex animalibus præsentauimus, pietatem pro cunctis nunc exhibeo maximam; documentum edam charitatis. Antigono Regi elephas femina fuit. Euenit, vt in obsidione oppidi Megarensis puerum pareret vxor Indi elephantistæ. Is suâ linguâ commendat infantem inter bellicas turbas elephantum (ita nomen eius fuit) Nicæ. Capit illa seridè in fidem, & omnia officia exhibet quæ piissima aliqua nutritrix siue mater. Infans ante pedes eius deponi debebat; nisi fieret, cibū non capere, iram omnibus signis ostendere, & dolorem. Gaudere contrâ, eo adiacente, & tum cunas mouere ad oblectandum, aut somnum conciliandum; tum ventilare & pellere muscas, quod faciebat sanè scitè, arundinis ramum promuscide suâ motitans. Atque hæc officia interdum etiam vsurpabat elephas maritus.

CAPVT XVI.

De canibus ex Empyrico.

Canum virtutes Sextus Empyricus ad construendâ bestiarum intelligentiam collegit, & ne mutilem, eius dissertationem

integram præsentò. Non vltra vnum animal progrediemur canem, quo nullum vilius esse videtur animal: nam etiâ ita comperiemus, nihilo inferiora esse nobis ea, de quibus nunc loquimur animalia, ad fidem de apparentibus obtinendam: Sensus ergo nos antecellere hoc animal; ore vno fatentur omnes Dogmatici: nam odoratu magis quàm nos percipit, per hunc feras, quas non videt, indagâs; & oculis eas celerius cernens, quàm ipsi possumus. Sed & acuto aurium sensu præditus est. Itaque ad sermonem veniamus, qui intrinsecus & in animo situs est, aut enuntiatus. Videamus igitur prius de intrinseco. Hic certè, secundum eos qui maxime nobis aduersantur nunc Dogmaticos Stoicos, in his videtur agitari; videlicet in eligendis ijs quæ ad naturam nostram accommodata, & in fugiendis ijs quæ aliena sunt: item in cognoscendis quæ ad hoc conferunt artibus, in percipiendis ijs quæ ad propriam naturam pertinent virtutibus, quæ circa affectiones versantur. Canis ergo (quod vnum ex brutis in exemplum afferre libuit) eligit quæ sibi sunt commoda, & fugit quæ noxia: quacumque esculenta sibi esse cognoscit, quærens & persequens, intentato autem flagello recedens. Sed & artem habet sibi commodorū compartricem, nimirum venatoriâ. Nec verò virtutis est expers: nam cùm iustitia sit ea, quæ vnicuique id quo dignus est, tribuit; canis familiaribus quidem, & ijs qui de ipso benè merentur velut assentans, eosque custodiens, externos autem, & qui ei iniuriam inferunt, vlciscens, iustitiæ expers non fuerit. Quod si hanc habet, cùm virtus vna ab alijs separari non possit, etiam ceteras habet virtutes, quas ipsi sapientes vulgus hominum habere negant. Quinetiâ & magnanimum ipsum esse videmus in propulsandis iniurijs, videmus & prudentem, vt etiam testatus est Homerus, qui Vlysses omnibus domesticis ignotum inducit, à solo autem Argo agnitum: cùm nec immutatione corporis ipsius hominis deceptus esset canis, nec à comprehensiuâ phantasiâ descuiisset, quam magis quàm homines habere ipsum apparuit. Secundum autem Chrysippum (qui maxime irrationalibus animalibus aduersatur) etiam illius tam celebratæ dialecticæ particeps est: ait enim hic vir, tertij notitiam per multa cum anapodicta consequi, cùm ad triuū venerit; & ex tribus vijs, cùm iam duas indagauerit per quas non transierit fera, tertiam ne indagans quidem, statim per eam magno impetu fertur. Perinde enim hoc valere ait vetus ille Philosophus, ac si ratiocinaretur hoc modo: Aut hac, aut istac, aut illac transijt fera; neque autem hac, neque istac, ergo illac. Sed & morbi sui, quales sint,

percipit, & leniendo dolori curam adhibet. Si quis enim illi palum impegit, ad hunc extrahendum properat, pedem terræ adfricans, & dentium vtens ministerio. Quod si illi tortè sit alicubi vlcus (quoniam sordida vlcera magnâ cum difficultate curâtur, munda autem tacilè) leniter tabum inde fluentem abstergit. Sed & Hippocratis præceptū pulcherrimè obseruat: quoniam enim pedis medicina, est eius quies; is si quod fortè vulnus in pede habuerit, hunc sursum attollit, & quantum potest dat operam ne agitur. Cùm verò faceffunt illi negotium humores incommodi, herbâ vescitur, cuius ope quidquid est incommodum illi, egerens, valetudinem recuperat. Si igitur ostensum est, canem (quod vnum animal sermoni nostro exemplum suppeditauit) & quæ sibi commoda sunt, appetere, & quæ negotium exhibent, fugere, & arte sibi commodorum comparatice præditū esse, talem etiam esse, qui passiones suas percipere, & remedia, quibus eas mitiget, excogitare possit. Nec verò virtutis expertem esse, in quâ sermonis intrinseci consistit perfectio, perfectus, quâ tum ad hunc spectat, canis iure dicatur. Vnde mihi factum videtur, vt nonnulli Philosophi se huius animalis cognomine commendauerint. De sermone autem enuntiatiuo in præsentia quidè disputare non est necesse. Hunc enim etiam nonnulli Dogmatici respuerunt, vt virtutis adeptioni aduersantem: idè & toto tempore, quo instituendos se tradebant, silere solebant. Præterea fingamus hominem aliquem esse mutum: non eum propterea quisquam irrationalem dicit. Verum vt hæc quoque omittamus, primū videmus hæc animalia, de quibus loquimur, humanas proferre voces, vt picas, & aliqua alia. Sed vt etiam hoc missum faciamus, etiam si animalium irrationalium voces non intelligamus, non absurdum fuerit dicere ea inter se differere, sed nos non intelligere. nam cùm Barbarorum audimus vocem, minimè eam intelligimus, sed vniformem nullaquæ varietate distinctam esse putamus. Quin etiam canes audimus aliam quidem edentes vocem, cùm aliquos persequuntur, aliam cùm vlulant, & rursum aliam cùm vapulant; sed & aliam cùm ceuent: ac, vt semel absoluam, si quis hoc attentè considerauerit, magnum comperiet discrimen esse vocis, non in hoc animali solū, sed & in alijs, prout diuersa contingunt. Itaque meritò his de causis animalia, quæ irrationalia appellantur, sermonis enuntiatiui non expertia esse dicantur. Iam verò si & tam exactis prædita sunt sensibus quàm homines, & æquè pollent sermone intrinseco ac illi, & (vt hoc ex abundantiam addam) etiam enuntiatiuo; in ijs certè quæ

ex phantasiâ pendent; nihilominus penes ea quàm penes nos fides esse poterit. Possim autem, vnumquodque animalium oratione percurrens, eadem ostendere: nam & illud quis negauerit, & solertiâ præstare aures, & enuntiatiuo vti sermone: quippe cùm non presentia solū, sed & futura norint, & hæc ijs qui intelligere possunt, prænuntient, cùm alijs modis ipsa significantes, tum etiam voce prædicentes? Sed hac comparatione vsus sum (vt etiam antea admonui) ex abundantiam, cùm, meo quidem iudicio, satis superque iam declarassem, non posse nos phantasias nostras phantasias animalium irrationalium præferre. Hactenus differuit Empyricus.

CAPVT XVII.

Ex vitijs.

Quid restat? ane & vitiorum suffragium expectas? Fortasse: nam & malignitas ingeniosa est. Sed nec istud deest, in maximâ omnium calumniâ, gloriæ cupiditate, ambitione, *ἀντιπρία*. Erat Antiocho Regi elephas, cui (ita enim hominum canumque exemplo distinguuntur) nomen Ajax. Is dux plerumque agninus, generosus, celsus, & velut Rex in Regio illo grege. Euenit vt flumen transmittendum esset: renuit infelix, & malâ suâ sorte Ajax. Pronuntiatum enim illic à Magistris, Principatum eius fore qui prior transisset. Intellexit, & arripuit Patroclus (& hoc elephanti alteri nomen) fluuiumque transiit. Præmio igitur donatus est, phaleris argenteis, quibus mirè gaudent, ornatus, & velut in possessione positus principis loci. At Ajax noster properè ab hoc Vlyssè circumuentus, fatum etiam, quâ potest, illius veteris exsequitur; & mortem ignominia præferens, inedia se confecit.

CAPVT XVIII.

Ex discretionè.

AD hæc quid magis probabit iudicium, quâ diiudicare? Leo discernit magnanimos ab humilibus, gestiens non tantum rationem humanam, sed prouidentiam maiorem æmulari.

Parcere subiectis, & debellare superbos.

Eidem delectus precum est. Equo præiudicium periculi: præsentiscit insidias, quod non rarò dominis saluti fuit. At illa in prælijs discretio quanta est? tela humi deiecta necessaria pugnae iudicat, hero sæpè porrexit. Tigrides discernunt inter homines: canes inter hostes & amicos, de quibus suo loco verissima dabimus, non sine periculo fidei, scilicet admi-

admiranda. Suliac animal Scythiæ, de quo scribit Camerarius, se quasi ductorem præbet capreolorum gregibus, ipsiſque præire solet: acerrimo visu viuidoque auditu percipiens, longè lateque circumſpiciens, omnia obseruans, hominum persequentium insidias è longinquo deprehendit, comitibus sibilo acuto signum fugæ dat, vt in loca tutiora se recipiant. Typus pulcherrimus Principis, idem Camerarius ait, solliciti ac solertis, rectorisque vigilantis, quem Homerus ideò *ποιμνία λαών*, id est *pastorem populorum* vocat. Chrysanthas apud Xenophontem ait, nullum esse discrimen inter bonum Principem, & patrem bonum. Quidam attribuunt huius symboli inscriptionem Adriano Imperatori Rom. qui etiam in frequenti Senatu, vt Dion memorat, publicè hæc verba protulit: *Ita Imperium administrabo, vt sciam non mearum rerum, sed subditorum curam me affici debere.* Sic legum quasi colophon, clausula hæc additur: *Salus populi suprema lex esto.* Ipse Camerarius animali ipso ita depicto vt capreolis præcurrat, ad eosque respiciat, pulcherrimum confecit symbolum seu emblema, cum lemmate, *Non mihi, sed populo.*

*Rex bonus est pastor populi, tuorumq; patrumq;
Nec sua sed populi commoda sola cupit.*

CAPVT XIX.

Ex varijs actionibus.

Commiscebo denique aliqua argumenta mentis, quæ collegit Antigonus. Apud Canopium, ad lacum Mæotidem, inquit lupos accipere à piscatoribus alimenta, & eorum piscationis instrumenta custodire: quod si aliquam se affectos iniuriam putent, lina & pisces eorum tunc infestare. In Thraciâ, eo loco qui olim Cedripolis fuit vsurpatus, homines & accipitres societatem aucupij seruare: nam auiculas ab hominibus lignis exagitari, insectari exagitatam accipitres, fugientisque auiculas in homines incidere, itaque homines prædæ partem accipitribus dare. Pardalim ferunt deprehendisse, quod suo odore animalia delectentur: itaque se occultare, & iuxta prætereuntia venari. Ichneumones, aspide conspectâ, non prius eam aggredi, quam alios ad auxilia acciuerint: contra morsus autem & ictus humectare eos corpora, & in puluere volutare, itaque se luto oblinere. Trochilos aiunt dentes crocodilorum purgare, indeque ali, & sentire crocodilum hanc suam utilitatem: ideoque cum exire vult trochilus, collum mouere, ne eum commordeat. Mustelam prius quam cum serpente pugnam ineat, rutam edere, cuius

odor serpenti est inimicus. Quin & contra serpentum ictus, merum, per rutam decolatum, ac potum prodesse aiunt. Sus quoque à serpente morſa, statim ad aquam fertur, & cancrum quærit: nam & is inter ea recensetur, quæ aduersus serpentum ictus valent. Columbas nolle cum pluribus coire; neque omittere coitum, nisi viduus aut vidua fiant: pullis salſugine præditam terram præmansam in os inspuere, alimentumque ijs ita præparare. Pelicanos conchas femellas deglutire: cumque eos aliquantulum in summo ventris detinuerint, hiscentes iam euomere, sicque carnes etuere & vorare. Vulpes quæ vocantur, cum sentiunt se hamum deglutisse, sursum efferri, ac funem mordicus rumpere. Polypum alimenta reponere in suas cauernas, & consumptis quæ vsui erant, inutilia eijcere, pisciculosque ad eiecta conuenientes captare: colorem imitari lapidum, aliarumque, ad quas accedit, rerum; idque facere, cum est in metu. Vide quid nauata polypus subtilitatis vsurpet. Testam habet, quâ inuersam sursum fertur, vt deinde facilius deorsum ferri queat: cum enim sursum euasit, obuertit eam. Habet autem inter sua flagella quidpiam continuum, membranæ intar: eo, cum ventulus est, loco veli vtitur, demissis flagellis, quæ ei clauis vsu exhibent. Ferunt Scytharum Regi equam fuisse generosam: ad hanc adductum pullum ex ipsâ natum, vt eam iniret, detrectasse, equam tamen velatam ad se adductam conscendisse; cumque detectæ faciem vidisset, profugisse, ac seipsum per præcipitium deiecit. Animalium in mari degentium esse mansuetissimum delphinum: nam & puerorum amore eum capi, vt circa Tarentum, Cariam, aliisque multa loca. In Cariâ cum vincus esset delphinus, ac multis affectus vulneribus, multos ferunt alios delphinos in portum auxiliij ferendi causâ aduenisse, dum illum piscator dimitteret.

CAPVT XX.

Sagacitas animalium sine ratione vindicatur.

Verum licet prodigamus fidem, & maiora de animalium astutijs credamus, nisi nos mente damnemus, illis concedenda non est. Erimus sicut bruta, si bruta putemus sicut nos. Diuinâ finitione istud constat. *Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.* Fumus quidem, si illis demus: ignari honoris nostri, pares erimus brutis. Lamentari quoque licet: *Homo, cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Cur non potius nos censemus mente in-

pes, cum irrationabiliores illis nos faciamus? Cur bruta, quod ultra sensum assurgant, demiramur; & nos ipsos, quod infra insensatas dilabamur naturas, non erubescimus? Negligentes sumus dignitatis nostræ, fortasse quia non memores. Sublimiùs ratio in cælo in Deo hospitatur, quàm quod vulgus naturarum assurgat. Cognata cum sit diuinitatis, & dos atque frons humanæ gloriæ, erigitur ad cælum capitolium mentis, arx rationis in homine erecto stat vultu; ille solum cælestia respicit, diuinitatis cognatus, ratione decorus. Inustæ tamen sunt quædam eius notulæ brutis, ut quam in nobis non colimus, in alienis aris quamdam eius statuam reuerentur: ut sciamus cuius umbra feras nobis similes facit, eiusdem veritatem nos Deo similes facturam. Si tantam nobis incussit admirationem vestigiâ mentis, quantum ipsa mens nos admirabiles reddet: Si bruta sensus rationalia simulauit, nos ratio diuinos: si, quæ nos, illa sensu agunt; nos ratione agemus, quæ Deus. Quantum possimus mète, noscimus ex ijs quæ amétia agunt imaginatione. Intelligit natura quid faciat: opus eius rationale est, addo & diuinum. nam rationale non ab aliâ ratione est nisi diuinâ. Non sunt rationalia dote domesticâ, quæ iuxta rationem se mouent; velut quæ eleuantur, non statim sunt ignis. Videndum est à quo moueantur. Sagitta alieno impulsu scopum quærit: ita quidquid videtur ratione agere, videndum à quo agatur; alioqui tota natura rationalis esset. In omni eâ est quædam rationis affectatio, quædam discretio. Elementa norunt, cum exulant suis sedibus; repetunt sine errore viâ. Ignis similia cogit. Stirpes noxios fuccos à salutaribus distinguunt; illos recusant, hos attrahunt. Cucumeres oleum aduersantur, an quia sciunt eo se perfusos morituros? perreptant verò ad viginem & humorem quo irrigentur. Vitis brassicam odit propter inuidiam succi ab illâ vsurpandum: fugit laurum insensam nimiâ caliditate. Audiâ Tertullianum, vitis hederæque sapientias contemplantem lib. de Animâ, cap. 19. *Video enim & vitem, adhuc teneram & impuberem, intelligentem tamen iam opera sua, & volentem alicubi adherere, cum innixa & innexa proficiat. Denique non expectatâ rusticâ disciplinâ, sine arundine, sine corno, siquid attigerit, ultrò amabit: & quidem viriosius amplexabitur de suo ingenio, quàm de tuo arbitrio properat esse secura. Video & hederas, quantum velis premas, statim ad superna conari, & nullo præeunte suspendi; quod malint, parietibus inuichi textili siluâ, quàm humi teri voluntariâ iniuriâ. Contrâ, quibus de edificio male est, ut crescendo recedunt, ut refugium sen-*

tias ramos aliorum destinatos, & animationem arboris de diuortio parietis intelligat, contenta suâ paruitate, quam ex primordio prouidentissimi fruticis edidit, timentis etiam ruinam. Has ergo sapientias & scientias arborum cur non contendam? Viuant ut philosophi volunt, sapiant ut Philosophi nolunt; intelligant & infantiam ligni, quò magis hominis.

Ad hæc affectus pariter planta simulant. Palmæ se diligunt; sed & in extraneum genus charitatem colunt. Myrtus & malus amicitiam colunt. Quare quemadmodum delirarunt Anaxagoras & Empedocles, tribuentes stirpibus vota, cupiditates, ille animalia ratus, iste & sexu distinguens; atque insuper accedens Democritus, mente eas exornans: ita delinquent qui irrationabilibus rationem tribuunt. Ceterum & tantam mentem bestiarum in argumentum nullius sumo: iam enim prudentiores nobis essent, feliciores: naturalis illis ars, & ab vtero sapientia. Nobis fera est ratio, pigra mens, laboriosa ars, post multos labores: post multas ineptias magnum præmium est, minus insanire. Illis idem nasci, & sapere sine disciplinâ, sine labore; non igitur gloria suæ naturæ est, sed donum; non census proprius, sed beneficium alienum. Ad hæc perfectius aliquando quàm nos agunt: perfectiori enim gubernantur mente, nam alienâ: impetus ille à diuinâ est ratione. Puer aliquando elegantioris formæ characteres exarat quàm adultus, si peritus scriba ducat manum. Diuinus vigor illa ducat: ab illo prudentissimos impetus dispensant, non aliter quàm directus sagittæ motus ab impellente homine est. idè quia à Deo puriores interdum virtutes edunt, id est, purioris virtutis simulachra. Adijce, quòd si ab euentu non à principio mens definienda esset, non tantum brutis ratio esset, sed fermè diuinitas. Noscunt futura, præsagiunt: scilicet diuinitas potissima diuinitatis est tessera. Istam agitationem diuinæ manus in nobis experimur, cum infantes fuimus; & si quando adulti desipimus, tunc aliqua rationalia facimus, sed sine ratione, interdicto eius vsu. Ad disciplinam nostram ista sunt, omnem morum institutionem, & solertia rationis officia finxit in amentibus naturis diuina mens, ut erudiremur, commendatâ ratione, vbi non est; & prouocatâ, vbi debuit esse. Ad hoc sunt plura rationalia officia manifestè irrationalium, quæ per insolentem naturæ ordinem eueniunt, ad aliquam eruditionem nostram. Infantes videmus cum sanctitate, bruta cum religione, insensata cum ratione, muta cum linguâ. Infans Nicolaus aliquoties in hebdomade ieiunabat. Brigitta conticuit, vsquequò triennis cœpit extemplò perfectè loqui.

loqui inopinâ oratione. Illatenus muta visa prudentissimè: noluit loqui, donec sciret. Quid sapientius, quàm morâ vincere errores? Cùm feruidus Pater, homo quidè Dei, Ignatius Martinus in Lusitaniâ doctrinæ Christianæ rudimenta cœpisset in plateis docere, rogauit auditores, num vellet aliquis salutare Virginem. Tenuit omnium ora quidam pudor, sed infans in vlnis maternis tunc insonuit: *Aue Maria*. quo prodigio percussâ verecundiâ adulatorum, progressi sunt vociferantes, *gratia plena*. Bos quidam ignarum & negligentem rusticum Religionis nostræ sacramenta edocuit, intonando articulatâ voces *Credo in Deum Patrem*, & omnem reliquam Fidei professionem. Eloquentem etiam bouem C. Volumnius & Seruius Sulpitius Consules notarunt. Alius sub secundum bellum Punicum exclamauit, *Caue tibi Roma*. Alius ante imperium Augusti dixit ad aratorem frustra se vrgeri, cùm breuî non frumenta, sed homines sint defuturi. Loquacem canem ethnici viderunt: pulso Tarquinio Epidius arbores locutas prodidit: meminit & Plinius, speciatim Philostratus vlmû, Orpheus fagum. Saxum quo se portari Motezuma iussit ad idolorum sacra ubique peragenda, immobile constitit, nullaque vi nec arte sedem suam reliquit: diffractis pluribus rudentibus, quibus innumeri barbari id protrahere sunt conati, & porrò contententibus, insonuit vox, nullo pacto posse dimoueri, Dominum enim naturæ nolle illa fieri sacrificia. Nuntiatò Regi prodigio, iussit ibi sacrificari. sed iterùm vox: *Nonne iam dixi, displicere ista creatori? In huius fidem permitiam tantisper me portari, & iterùm fixum stabo, vt dimouere me non valeatis*. Accidit ita facilè: promota rupes aliquantulum fuit, mox rursus immobilis constitit. Muri Babilonici hac voce resonuerunt, tunc urbem captam iri, donec mula pareret: atque numquam capiendæ urbis spem enixa Zopyri Perse mula refutauit. Quemadmodum hæc & alia rationalia insensatarum rerum argumenta propter aliquam institutionis nostræ maiorem necessitatem dispensata sunt; ita & ordinaria quædam documenta virtutis, & vestigia mentis propter communem eruditionem imprimi brutis oportuit. Erubescat homo aut brutorum æmulum non esse, aut fuisse imitatore. Pudeat illâ virtutis imagine carere, quibus ferules naturæ commendantur, aut per imitationem vitiorum in eorum censu rescribi. Ad fastidium vitij, ad inuidiam virtutis, animalia cum vtriusque gestu, & rationis effigie, diuina illa ratio fabrefecit. Ad hæc fides diuinæ sapientiæ est, dum sapere videmus bruta; miramur maiestatem illius mentis in amen-

tes naturas refusæ: quò minùs possunt sapere, plus est sapuisse. Subtiliorem artem difficiliorem materiâ commendat. Adijce, solentiora esse minima, aut deformia, formicam, apem; elephantem aspectu stultum & inertem. Quemadmodum calidior est aër remotior à Sole, quàm in mediâ spherâ; resistente enim opacitate terræ, geminantur reflexione radij: ita ex naturæ, quæ humiliores videntur, sagaciores sunt. productus vsque ad illas diuinitatis splendor, velut ibi resumptus roboratur. Gestit quoque in minimis diuina se ostentare ratio: plus formæ habent, aut tota pæne sunt forma. Quanta illa mens erit, quæ sine materiâ, quæ simplicissima, quæ tota actus est, quæ tota forma, limpida omni complexionem. Quæcumque igitur prudentiæ signa edunt bruta, idola quædam & velut sigillaria mentis sunt, arcana virtute, non suâ perspicacitate gubernata. Nec mirandum est, quæ de ipsorum astutijs narrantur (fortasse non omnia sine negligentia veritatis) nisi quia rationabilia sine ratione peragant: affectant mentem, non obtinent; nec illam sacram discendi vim imis concludunt pectoribus, in territorio adhuc materiæ contenta. Diuortium corporis & spiritus ignorant. Quare in illis totum corpus est, & demissum, nec ultra phantasiam, citra debitum laudis, citra meritum, citra præmium.

CAPVT XXI.

An disciplina sit brutis.

I Am, & disciplinam omnem nego brutis. Solus homo notitiâ principiorum pollet, quibus artes scientiæque struuntur. Solus ille discipulus, sciens, artifex: solus diiudicat per compositionem rationum, solus discursus necit, solus mentem reflectit, ex proarsu statuit, reminiscitur. Quid denique ad vindicationem artium & ingenij desideras? Specta corpus ad artificia promptum, erectum, subsistens, instructum manu aptissimâ operi. Instrumentum dedit natura genuinum, nouit cui vsui. Blandè itaque capiendi sunt Auctores, qui à disciplinâ bestias commendant. Extulit ad hanc gloriam hirundines Theophylactus. Simocata initio sui Dialogi, vbi ait: *Τὰς χελιδόνας ὑπὸ τῆς μητέρον ἀκήκοα τὴν πορ' αὐταῖς ὡδὴ διδάσκουσαι μωσικῶς οὐδέ γδ ἀπαιδύτου γυνήματος χελιδὼν ἀκούειν μητράρχη*. *Διδασκουσι ὄντως ἐκείναι τὰ ἔκγονα, ὡς λέγει εἰσὶ κίβητος, καὶ ὡς ὁ ἀδελφὸν ἀνθρώποις, καὶ ὡς λαλεῖν θαλάμοις ὡδὴν ἠαρμόδιον*. *Hirundines maternos cantus, secundum modulos musicos à matribus edoceri percepi: non enim indocte prolis audire ma-*

ter sustinet hirundo. Docent ea igitur suos fatius urbes inhabitare, & apud homines canere, ac circum superiores adium partes carmine perstreperere continuo. Idem, ut omittam alios, elephantum exemplum sic commendat Epistola decimatertia. Φιλομαθία τὸν ζῶον φασι τὸ ἐλέφαντα, καὶ αἰθεροπέδιον διδασκάλου μαθητῶν ὁπιδέξιον· ἔτι δὲ ὁ τὸ σῶμα τὸ ὄγκο δαυμασδὸς παρ' αὐτῶν, ὅσον ὁ τὸ παιδείας κόσμος τετίμηται. Καὶ αὐτὰ μὲν παῖδες θεοβρυλλῶσιν Ἰνδιῶν. Ἐγὼ δὲ τὴν Νιλίαν τεταύμακα, τὴν ἀλόγων ζῶων ἔχοντα τὸ λογισμὸν ἀλογώτερον ὑπάρχον γὰρ παῖς ἀνθρώπου σοφιστοῦ, ἢ παρ' ἑαῖα ἐκλελάκηκας, καὶ δὲ κίβους καὶ παλαίστρας τὴν τὴν βίαν ὁλοκλήρως κατέλωσας, καὶ γέροντας πέρασ ἀφηνείας τῶν γῆραι. Ἐπὶ τὴν παῖς ἀκούειν Ἐρμαγόρου ἐθέλει, ὅψι πορὸς τὸν ἑαῖον ἐπὶ ἀννηκε, ἀγαθὸν, καὶ ἐς ἡῖρας σοφία τε καὶ φρόνησις παρῆ; καὶ δὲ δὸκίμῃ καὶ τῶν Πλάτωνι. Ἐπὶ δὲ τῶν πάλαι κακῶν δυσαναχετεῖς μεδιζάναι, καὶ παῖδα σαυτὸν Ἐρμαγόρου κερύττης, τυμβορῦχον ἴδιον τὴν παρ' αὐτῶν τάφου γυρόμενον τῆ σῆν γὰρ κακία τὰς ἐκείνου ἀρετὰς καθυβρίσεις. *Disciplinosissimum dicunt animal esse elephantum, & dexterrimo caput ad omnia ea quaecumque ab hominibus edoceatur: neque enim in illo tantum moles miranda corporis, quantum disciplina cultus aestimatur. Et ea quidem Indorum pueri diuulgant. At ego Niciam admiratus sum irrationalibus animantibus rationem habere irrationaliorem, ut qui cum sis viri eloquentis filius, paternis studiis abiectus, in alea ludo ac palastra otio vitam deteras, egressus ingenuitatem generis. Quare si filius audire velis Hermagora, serò aliquando ad eius vitam redi: & bonum est, si in senectute sapientia adsit & prudentia, quod & Platoni videtur. Si verò molestum est ex pristinis vitijs resurgere, & te ipsum Hermagora filium iactitas, scito te futurum fore patris sepulchri. Nam tuâ malitiâ virtutes eius infamas, & contumeliâ afficis.*

Exempla bestiarum disciplinam simulantium, laxè quoque admittenda vultum solum discendi obiectant. Fuit felis cuidam Fratri nostro familiaris, cuius curæ erat pulsare nolam ad surgendum. Id munus felis didicit: si fortè, cum hora insonabat, abesset Frater, felis accurrebat ad funem, & manibus pressò vngue detrahebat.

CAPVT XXII.

An sint in brutis affectus.

Proximum est querere de appendicibus mentis, num passiones aut vexent aut versent bruta. Et quidem affectus nostros affectant, non habent. Ita Stoici, qui & ipsos affectus animalia censuerunt, sed negarunt animalibus: ita & Seneca. cum quibus dicendum est, feras irâ carere, & omnia præter

hominè. Nam cum sit inimica rationi, nusquam tamen nascitur nisi ubi rationi locus est. Impetus habent feræ, rabiem, feritatem, incursum, iram quidem non magis quam luxuriam. Et in quasdam voluptates intemperantiores homine sunt. Non est quod credas illi qui dicit,

Non aper irasci, meminit non fidere cursu

Cerua, nec armentis incurrere fortibus urfi.

Irasci, dicit incitari, impingi. Irasci quidem non magis sciunt, quam ignoscere. Muta animalia humanis affectibus carent; habent autem similes illis quosdam impulsus. Alioqui, si amor in illis esset, & odiû esset; si amicitia, & similtas; si dissensio, & discordia; quorum aliqua in illis quoque extant vestigia. Ceterum humanorum pectorum propria bona malaque sunt. Nulli nisi homini concessa prudentia est, diligentia, cogitatio. nec tantum virtutibus humanis animalia, sed etiâ vitijs prohibita sunt. Tota illorum, ut extra, ita intra forma humanæ dissimilis est. Regiû illud & principale parum subtile, parum exactum, ut vox est quidè, sed non explanabilis, perturbata, & inefficax, ut lingua, sed deuincta, nec in motus varios soluta. Capit ergo visus specielque rerû, quibus ad impetus euocetur, sed turbidas & confusas. Ex eo procurfus illarum tumultusque vehementes sunt; metus autem sollicitudinesque tristitiaque & ira non sunt, sed his quedam similia. ideo citò cadunt, mutantur in contrariû: & cum acerrimè sæuierunt, expaueruntque, pascuntur, & ex fremitu decursuque vesano statim quies soporque sequitur. Libanius etsi refutet Stoicos, qui opinionis elogio diffamarunt affectus, secutus tamen Aristotelicum sensum, imaginè illorum, nõ ipsos, bestiis indulgit. Umbra amoris fuit, cum elephas puellas, cum delphinus pueros dilexerunt, cum amalijs mortuis tabescebant.

CAPVT XXIII.

An risus & fletus competat brutis.

Quid de risu & fletu? Ridet cuculus, ridet & auis fulua, quam Indi quapachtototl dicunt: meruit propterea infamiam inauspicati ominis. Adeò Barbari philosopharunt timentes lætitiâ, festiuumque & ridibundum cantum minas computarunt. Luxerunt canes & equi. Paulò ante mortem Cæsaris greges equorum abstinentes pabulo, vbertim profudere lacrymas. De Pallantis equo Virgilius cecinit:

Post bellator equus, positus insignibus, Aethon,

It lacrymans, guttisque humectat gradibus ora.

Eadem fidei lege descripsit Homerus equos Achillis:

Perstabant curru iuncti, lacrymasque cientes,

Quæ miseris calida malas per & ora fluebant.

Plinius lib. 8. c. 42. equis tribuit pugnae præfagium, & lacrymas, in obitu dominorum. Consentit Isidorus, qui adiecit, solū equum, præter hominem, lacrymari, & doloris affectum sentire. Sed istæ commotiones contingunt ratione, & pro excessu aut defectu stultitiæ, aut inhumanitatis elogia merentur: quare quibus deest ratio, similitudo erit dumtaxat. Latius ista Libanius, nos dūtaxat libamus. Sed de lacrymis definiamus non nihil. Non animalibus tantū, sed & plantis quidā lacrymas assignarunt: putarunt lacrymas non aliud esse quā prolicitū guttatim humorē ex viuētib. Sed hoc & sudor est. Quid amplius lacryma erit? Fluxus oculorū? Vtrique, sed non simplex, sed quem affectio animi extorserit. Iam si lacrymatio inuoluit affectū, vbi iste non legitimus, simulatio dumtaxat lacrymandi erit. Ophthalmiā vexati ab oculis stillāt humorem, nec lacrymare dicimus: item & frigore afflicti, & inflātes buccas, & bibentes immodicū, aut ridentes. Quare sicut homo non semper lacrymatur, cū oculi aquas stillant, ita nec bruta. Homo autem solus lacrymatur. Prima humanitatis cærimonia fletus est, primum vitæ vestigal, prima lucis salutatio. Scilicet præfatio vitæ, lacrymatio ceteras vitæ partes prædictat.

Fuerunt & qui in ipso vtero lucis timorem fletibus indicarunt. VVeintrichius in eruditionum historiarum de monstris tractatu facit mentionem. Operæpretium est eius verba adscribere. *Quin & flets, inquit, in vtero puer natus est, teste Fabricio, qui & versibus suis illustravit, & Baptismo ipse adstuit. Nostris etiam his paucis annis clarissime vociferari auditus est, alius in hac ipsa vrbe (Vratislaviā) homo in omni suā vitā postea miserrimus factus. In Alpibus Noricis vagitus cuiusdam diebus quatuordecim ante partum exauditus est, infantis etiam verè monstrosi, quod cornutus esset.* Hæc ille. Crusius ex lobo Fincelio anno 1546. *infans in vtero materno fleuit, vnus in Misniā, alter Rotvvila ad Nicrum. Eo verò anno bellum fuit Protestantium cum Cæsare.* Meminit eius & Cardanus de Varietate rerum, sed *et vbi tantū, additque paricidas tales postea fuisse, aut aliās improbos.* Quid? Iamne in hoc refutamus asserta? infantibus affectus non est, nam nec ratio, quare nec lacrymæ. Fateor affectus & rationem infantibus actu deesse, non facultate; illius autem lacrymæ sunt, qui mentem habet, licet non exprimat. Nobilioris animæ vigor plus dominatur etiam sine ratione corpori, & extundit argumenta sui morsus ex oculis.

CAPVT XXIV.

An soli equi lacrymas fundant.

Laxius interpretanda est illa Isidori sententia, quod solius equi & hominis sic lacrymari, scilicet frequentius. Nam Claudianus inquit,

— *Lacrymis torui maduere leones.*

Fauēt Plinius & Lucretius, lacrymis & mœrore Regem ferarū donantes. A sinos Mauritanix acerrimas lacrymas scripsit Ælianus fundere. Elephantibus tribuit Xiphilinus lugubrem vocem, canibus Calaber sensum doloris, tauris Calpurnius mœrorem. Omnia hæc capienda eo sensu, quo superiori Capite constrinximus, lacrymas proprias, affectui dumtaxat rationalis naturæ competere.

CAPVT XXV.

Memoria quibus brutis insit.

Alia lis de memoriā est, num cōmendet bestias. Et quidem reminiscētia nullis inest (appendix intellectionis est) memoria multis inaginationis viribus contenta, quis illā elephantō negabit? Glycas testis est, elephantem quemdam, cū in Circum deduceretur, sedentem in foro ad Milliarium aureum Magistrum ferarum, subitā irā atque impetu interfecisse. Causam nō aliam violentiæ fuisse, quā quod ante annos totos decem, eodem illo loco, idem Magister eundem elephantū ferro percussisset, quam iniuriam tot annos recondens, tunc demum ijt vltum. Ex Acoftā plura Lipsius. Miles quispiam in vrbe Cochīn elephantem per lasciuam in fronte putamine nucis percusserat (grandem illam Indicā intelligo, quam incolæ coccum appellant.) Elephantus putamen studiosè tollit: illud, atque iram, recondit. Post dies pluscūlos, in viā quapiā publicā obambulāntem militem conspicit, accedit, & elatum ex ore putamen, promuscide suā acriter in illum conijcit: tum exultābundus abiit, quasi talione illā iniuriam probè vltus. Iterū ex eodem. Miles elephantum in eadem vrbe cum rectorē obuiū habuit, noluit decedere. Elephas suam & rectoris contumeliā id interpretatur, vlcisci tamen à rectorē prohibetur. Post dies aliquot, in ripā Mangatæ fluminis (id vrbe alluit) militem fabulāntem otiosè reperit. Cū rector non adesset, corripit illicō hominē, in altum tollit, nec precibus nec clamore adstantium motus, aliquotiens flumine merfit, alleuas subinde & demittens. Cūque lusum eum satis diu lussisset, contentus hac vindictā, hominem

minem vitæ suæ iam diffidentem, rectum & illæsum destituit eo ipso loco vnde sustulerat. Sed hæc in deteriorem, & vindicem partem memoriæ exempla: ecce etiam in beneficam & benignam. Acoſta idem suggerit. Elephantum in vrbe Goâ fuisse, qui annuo illo & solemni furore correptus, catenas abrupit & vincla. Fugientibus omnibus, feruulum quempiã, qui vlnis infantem dominicum gestabat, in ædes properè irrupisse, oblitum sarcinæ quam deposuerat in illâ trepidatione ante ædes. Elephas adest, mortem omnes & obtritû pueri exspectant. Ille contrà manu suâ leniter attollit; in humile tectum, quod è regione ædium, collocat; respectans curiosè fatifne puer illic sine damno. Dein furibundus cursum suum exsequitur. Id datum omnes interpretabantur veteri beneficio, quia mulier earum ædium domina, & infantis mater, elephantum transeunti sæpius panem aut fructus obtulerat. Ad hæc: rependant feræ cubilia sua, vtique memores. Canis post multos annos domum agnoscit; & reduces excipit dominos, adorat, blâditur, & aduentum celebrat magnis lætitiæ gestibus. Maius dissidium est, an omnibus insit recordatio brutis. Diuus Basilius piscibus iniquus fuit, nullâ pænè illis reliquit, est tamen quædam illis species disciplinæ & experienciæ. Nihil sine memoracione discitur. Ad signa prandij accurrunt in stagnis, cymbalo aut crepitaculo vocati, scilicet non immemores significatûs: repetunt suas latebras, nempe non obliti viæ. Aristoteles quoq; nimis parcus videtur, dum apibus & formicis imaginationem negauit, memoriã eripuit. Iniusitè quidem: formica enim per eamdem semitam redit ad domicilium, quærît amissam viam: apes quoque importunæ sunt degustatis floribus. Fateor tamen, aliqua animalia memoriæ expertia, vt omnia pigra, & adhærentia saxis, suo contenta accubitu, suo fida loco: nãque indulta recordatio brutis ad repetitionem latibuli, aut opportunæ rei inquisitionem, aut fugam. Illa sunt tenacia sedis, nihil quærunt, fugiunt nihil; superuacaneum esset meminisse. Sed & tucani minima memoria est, aut maxima ignauia: nescit repetere antrum, si fortè egrediatur, idè alterum fodit quò se condat: nihilominus alicuius recordationis argumentum est, seruire in suis latebris congesta in annuos cibos semina.

CAPVT XXVI.

*An libertas aut indifferentia aliqua
brutis insit.*

Liberalissimi nonnulli Theologi, in quibus noster Petrus Arrubal in Codicibus

manuscriptis, indifferentiam indulgent brutis circa delectabile & vtile, vt reijcere vel arripere illa possint, solum circa honestum negatã libertate: tum alij imperfectã quãdam discursionem circa hæc obiecta prodigunt. Planè mihi non est dubium, aliud esse arbitrium, aliud rudem libertatem; & posse hanc aliquo modo sine illo esse, scilicet sine iudicio, sine mente integrã aut sanã. Pueri & amentes non solum sponte agunt, sed multa etiam liberè, quæque in eorum libidine & potestate sit ea efficere, aut omittere, aut aduersa amplecti. Sic Victoria censuit, sic & Molina noster in Concordiã suã. Neque ea culpæ illis vertuntur, non merito, non opprobrio, quia non discernunt inter bonum & malum morale. Atqui hæc libertas non est exacta, nõ quam dicimus arbitrium: liberum enim arbitrium ibi est, vbi voluntas. Ea sit, in quã formaliter, vt aiunt, libertas explicetur præiudicio rationis iudicio. Quid? tantãne dabimus licentiam & libertatem brutis ac pueris? Non, credo, opus est: aliquam verò necessariam indifferentiam reorum cum Molinã nostro; & ad minus, cum Arrubale, inest eis vestigium libertatis quoad aliquos motus, & alterutrius partis ius eligendi à sentienti appetitu. Quando namque (ait Molina) bellua fatigata ex diuturnâ fessione ambulare appetit, neque in aliquem peculiatem locum trahitur à notitiã & appetitu alicuius obiecti, quod in eo loco sit, planè in potestate ipsius videtur esse situm, in vnã aut in alteram partem moueri. Non tamen tantum vestigium libertatis cõcedam belluis, vt si ab appetitu, præiudicio cognitione alicuius obiecti, incitentur in obiectum certum, nullaque existente causã quã retrahantur, vt metu sustis aut alterius rei, in potestate ipsarum sit non moueri in tale obiectum. Qui tamen neque vestigium hoc libertatis bestiis voluerit concedere, is nullã ratione appetitui brutorum radicem proximam alicuius contingentia tribuere debet. Hæc Ludouicus censuit, & mihi quidem vt minimum ea indifferentia libido danda brutis, stuperet namque equus tamquam statua, hinc inde æquè oblati duobus hordei manipulis. Recurrere ad causam primam vnus coacturæ, longum iter est, & superuacaneum.

Neque tamen liberaliores oportet fieri in libertate brutorum. Conspiratio illa suorum morum necessitatem magnam suæ naturæ arguit. Omnes vulpes fraudulētæ sunt, omnes grues cautæ, omnes araneæ ingeniosæ & insidiatrices, omnes lupi prædones, omnes leones magnanimi, omnes lepores timidi, omnes apes industriæ & sollicitæ, omnes formicæ prouidæ & laboriosæ. At
humana

humana ingenia ob facultatem liberi arbitrij dissipantur. Egregiè Persius:

*Mille hominum species, & rerū discolor vsus:
Velle suum cuique est, nec voto viuatur uno.*

Sed & Horatius aptè canit:

Millia quot capitum viuunt, totidem studiorum.

CAPVT XXVII.

Quomodo animalia presentiant.

Ceterùm quia prælagium, scilicet diuinationis æmulum, supra mentem sit, lubet hîc definire, quo pacto cum recordiâ concordet animalium. Obinde opinor presentiscere futura, quia sine mente sint; vacât enim sensibus intellectionis, famulatu exemptis, liberisq̃ seruitio alieno: idè habiliores sunt conditionibus temporum, influxuiq̃ue elementorum. Aduentitię temporalium qualitates in otiosiores brutorum sensationes meliùs se insinuant: idè gestiunt aut mœrent pro humorum effusione, aut contractione; atque pro diuersitate phantasię gubernant affectus præuios serenitati aut pluuix. Ita delphinus placato mari lasciuit; commota enim phantasia naturalium impressione caularum ad ludos prouocat.

CAPVT XXVIII.

Quid sit instinctus animalium.

Nec enim animalium instinctum aliud reor, quàm operationem phantasię ad iudicium commodi vel incommodi determinatam, determinantemq̃ue appetitum ad imperum vel fugam. Iudicium non propriè intelligo, sed histrionem quemdã eius. Differt autem instinctus, licet brutorum

phantasia in eandem spectem cœat, pro formarum & temperamentorum diuersitate, quæ bases indolis sunt; inde tanta operum varietas, vt bombyx lanam, apis fauos, formica horrea, araneus telam, hirundo nidum architectentur. Quemadmodum iuxta insignium Philosophorum placitum cogitativa hominis facultas illud priuilegium ex coniugio mentis obtinet, vt circa singulatia discurrat. Ita in brutis ex diuersæ formæ & temperamenti contubernio diuersæ phantasię instinctusq̃ue dirimuntur, vt opus habeant aliquâ rerum specie, innatâ ab origine suâ, insigniri: nec ab Auctore naturæ nouis & aduenticijs favoribus iuari, vt nonnullis placuit; in illo enim excederent homines, in hoc exæquarent.

CAPVT XXIX.

Cur nullum animal præter hominem cum intellectu sit.

INquiret tandem curiositas, cur nullum, præter hominem, animal mens exornet. Nata omnia non sunt, nisi homo, imperio. Obsequium cæcum oportet esse: nec obedientia discretionem magnopere habet opus. Circa eandem quæstiunculam hoc oraculum B. Brigitta accepit. *Respondeo tibi: Omnia quacumque creata sunt, ad utilitatem hominis sunt, aut ad necessitatē eius & sustentationem, aut ad informationem & correptionem, aut ad consolationem & humiliationem. Si ergo bruta haberent intellectum sicut homo, essent utique homini in tribulationem, & potius nocerent quàm prodesent. Idè vt omnia subiecta sint homini, propter quem omnia facta sunt, & omnia ipsum timeant, ipse verò neminem nisi me Deum suum, propterea animalibus non est datus rationalis intellectus.*

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII
 EX SOCIETATE IESV
 HISTORIÆ NATVRÆ
 LIBER QVARTVS.

CAPVT PRIMVM.

An cælum sit causa aliquorum animalium.

DISCVSSI sentientis substantiæ dignitatē, nunc aliquas causas euoluam, antiquiores saltem; & primū quæstionem illam, quam suspensam reliqui, vt omnem expiem scrupulum eorum, qui cælos exornarunt intellectu & animo, An cælum alicuius bestiolæ pater, earum scilicet quæ sponte dantur. quamuis in hac parte etiam ij qui amentes & exanimis iudicarunt orbes, censuerint generatores horum sentientium, non vt causas præcipuas, sed vt instrumenta diuinæ: proxima enim aliqua causa signanda erat, quæ si non auctor, ministra saltem fuisset horum viuentium. At vnde cælis hæc officia tribuimus, & non potiùs elementis, quibus istam efficaciam video in Philosophiâ Moysis commissam? *Producant, inquit, aqua reptile anima viuentis, & volatile super terram sub firmamento cæli. & rursus: Producat terra animam viuentem in genere suo, iumenta, & reptilia, & bestias terræ secundum species suas.* Non audio, Producat cælum. quare si à Deo virtutem non accepit, vnde istam paternitatem obtinuit? In signa & tempora audio exornatum æthera, non ad fecunditatem. Sine astrorum vi peperit terra stirpes: tunc cælum rude erat, incultum, obscurum, inefficax sine suâ lucis manu; nulla tunc sidera. Igitur ista vis non est sublimis, cum cælum nec parens nec obstetrix potuerit esse. Idem cenſeo de omni animatâ naturâ, quod de vegetabili. Ceterum in illâ Dei iussione, aliqua sine dubio efficacitas terræ & aquæ producendis viuentibus tributa; ergo sufficet. Quare non damno eruditos aliquos Astronomos, qui cū pluribus Patribus temperant cæli vires. Obseruanda sunt diuersa genera diuinæ elocutionis. In quibusdâ verbis nulli delegatur creaturæ procreatio alterius, in alijs committitur. Lux, firmamentum, sidera, homo immediatè à Deo fuerunt,

nullâ secundâ interueniente efficaciâ siue societate creaturæ, idè horum productio conuenienti edicitur formulâ, *Fiat lux, Fiat firmamentum, Fiant luminaria, Faciamus hominem.* Igitur discrimen aliquod est, cum dictum fuit, *Producat terra, & Producant aqua.* Quod verò discrimen? nisi quòd aquæ & terra, vltra materiæ suppeditationem, conatum adhibuerint; acceptum ex diuino præcepto. Sidera autem & firmamentum ex præiacenti materiâ facta sunt: non enim fuit denuò creata materia, cum ipsa formata; & tamen, quia Deus illa immediatè & solus effecit, *Fiant* dicitur, non, *Producat terra*, aut aquâ, aut aër, aut ignis, aut quinta aliqua substantia. Deinde obseruandum est discrimen inter ea ipsa quæ Deus immediatè fecit: de aliquibus dixit, *Fiant*; de homine, *Faciamus.* Nullum verbum Moysis sine sacramento, sine doctrinâ est. Cur ita diuersa eloquia? nimirum sidera & firmamentum Deus solus fecit, sed ex materiâ; at humanum animum solus fecit, & sine materiâ: non solùm eduxit, sed totum tunc produxit. Satis itaque constat ex formulis diuini imperij, terræ & humoris commistio ad generanda viuentia. Non otiosa Dei vox est. *Producat, inquit: producere vim notat.* Terra iam tunc inaugurata vitalium rerum procreatione, ius aliquod nunc vsque retinet in aliquarum bestiolearum partu, quemadmodum diuinus vir Basilius censuit. *Præceptum hoc, scilicet producendi animalia, sic impressum est terra elemento, vt ne hodie quidem desinat subseruire suo creatori. Nam animalia partim ex antecedentibus oriuntur successionem, partim nunc etiam ex ipsamet emergere terrâ generariq; cernuntur. Non solùm enim cicadas humus pluuiis tempore edit, & innumeras alias bestiolas in aère peruolantes, quarum plurimæ præ tenuitate nullam sortita sunt nomenclaturam; quin & mures ranasq;, ex se ipsâ iam profert & edit, utpote cum circa Aegyptias Thebas post vehementes in aestibus pluuias, vniuersa arua soricibus impleri protinus nouimus. Anguillas quoque nec alio vllò modo, nisi ex faculentâ constitui materiâ limoq; conspiciamus; quarum nec ouum, nec alium vllum*

modum, successionem efficere constat, sed è terrâ hæc prædignuntur.

Neque leue est argumentum efficacitatis elementorum, ex diuino præcepto terram & aquâ inuiolata tenuisse iura sua. Piscium & auium productio aquis delegata, ergo solum humoris hæc vis: quam obrê terra numquam gehuit legitimam auem. Nullam è terrâ solâ sine humore genitam vidimus, nullâ genuinam, vt videmus innumeras bestiolas. Quare? quia ista iurisdictio aquarum est. in humore vtique aues natę produntur. Barliathes in aquis generantur: aquæ quoque produxerunt monstrificum alitem, qui Motezumæ præmonstrauit classem Hispanicam. Allata quoque fuit Francisco Regi Gallię conchacum auiculâ intus pænè perfectâ, alarum fastigijs; rostro pedibus hærente extremis oris ostraci. Hector Boëtius asseuerat se vidisse enatas in algâ côchas, quibus apertis, viuę aues euolarunt. Si cæli ista virtus esset, non adstringeretur humori, & aliquando legitima auicula è terrâ suapte nasceretur, & maria & terras cælum respectat, omnia claudit, vnde quaque voluitur.

Obijcies aliquas aues ex frondibus genitas. Apud Iuvernæ fluuiū fertur, frondes aliquarum arborum in aquas dilapsas, in pisces abire, quæ in terrâ, volucrum animalium formas induere. Dico adhuc è terrâ non procreatas aues (si legitimæ aues sunt) sed exuberanti aut arborum aut littoris humore. Potius hoc probat, germanos esse pisces & volucres. Ex eisdem humidis folijs vtrumque genūs emergit; hoc solum discrimen, quod ex humidioribus pisces.

Atqui difficultatem illâ, quod elementa imperfectiora sint bestijs cõtra ius originis, etiam digerunt illi; qui horum animalculorum cælum exanime progenitorem vindicât. Putauit Albertus, virtute seminali, vt instrumenta diuina, cælum continere vim generandarum bestiolarum: istud tamen priuilegium ad terram & aquam transfero. Namque si cælum imperfectius animalibus ipsorum causa potuit esse, potest & terra sine impedimento imperfectionis. Ad hæc, diuina vis assistit, quemadmodum nulla creata virtus sufficit producendo spiritui; nihilominus homo hominem generat, cuius generationi spiritus necessarius est, quem homo nequit producere: coronat tamen diuina vis conatum secundæ causæ, & ad exigentias dispositionesque accedit, expletura vota naturæ impotentis. Ita, licet elementalisis virtus minor sit sentiente formâ, huius Deus explebit generationem, & primis fauebit conatibus, præparationique materiæ.

CAPVT II.

Opiniones Gentium de animalium origine.

Nonnulla præterea sunt in animalium origine dispicienda, atque ad absolutam tractationem altius petenda res, ab ipsis scilicet mundi natalibus. Vnde diuersa placita, prout quisque aut finxit, aut interpretatus. Philosophorum decreta sat erit, vt refutemus, narrasse. Peripatetici obtendebant mundi æternitatem, negabât reperiri posse, auesne antè an oua generata sint: cum & ouum sine aue, & auis sine ouo gigni nequeat. Ad fauere Pythagoras, Ocellus, Archytas, Xenocrates, Dicæarchus, qui semper humanum genus fuisse credidere. Qui autem homines aliquos primigenios diuinitus naturæ factos crederent, multi fuerunt, sed aliter atque aliter in hac existimatione versati. Nonnullos narrat Censorinus. Vt omittam, quod fabulantes Poëtarum historia ferant, homines primos aut Promethei molli luto esse formatos, aut Deucalionis Pyrrhæque duris lapidibus esse natos; quidam ex ipsis sapientiæ professoribus nescio an magis monstruosas, certè non minùs incredibiles rationum suarum proferunt opiniones. Anaximander Milesius videri sibi ex aquâ terraque calefactis exortos esse siue pisces, siue piscibus simillima animalia: in his homines concreuisse, fetusque ad pubertatem intus retentos, tunc demum ruptis illis viris mulieresque, qui se iam alere possent, processisse. Empedocles autem egregio suo carmine, quod eiusmodi esse prædicat Lucretius,

Vt vix humanâ videatur ab arte creatum,
tale quiddam confirmat: primò membra singula ex terrâ quasi prægnante passim edita, deinde coisse, & effecisse solidi hominis materiam igni simul & humori permixtam. Cetera quid necesse est persequi, quæ non capiant similitudinem veritatis? Hæc eadem opinio etiam in Parmenide, vel in Ste fuit, pauculis exceptis ab Empedocle abeuntibus. Democrito verò Abderitæ ex aquâ limoque primùm visum est homines procreatos. Nec longè secus Epicurus: is enim credidit, limo calefacto, vteros nescio quos, radicibus terræ coherentes, primùm increuisse, & infantibus ex se editis ingenitum lactis humorem naturam ministrantem præbuisse: hos ita educatos & adultos, genus hominum propagasse. Zenon Citæus, Stoicæ sectæ conditor, principium humano generi ex nouo mundo constitutum putauit, primosque homines ex solo adminiculo diuini ignis, id est, Dei prouidentia genitos.

Denique etiam vulgò creditum est (vt plerique Genealogiæ auctores sunt) quarumdam gentium (quæ ex aduentitiâ stirpe non sint) Principes terrigenas esse , vt in Atticâ , & Arcadiâ , Thessaliaque , eosque autochthonas vocitari ; vt in Italiâ Poëta cecinit Nymphas indigeraque Faunos nemora quædam tenuisse : & non difficilè rudis antiquorum credulitas recepit. Nunc verò eò licentiæ Poëticæ processit lubido , vt vix auditu ferenda confingant , post hominum memoriam , progeneratis iam gentibus , & vrbibus conditis , homines è terrâ diuersis modis editos , vt in Atticâ fertur regione Erichthonius ex Vulcani semine humo exaratus , & in Colchide vel in Bœotiâ confitis anguis dentibus Spartæ ; quibus mutuâ cæde inter se necatis , pauci superasse traduntur , qui in conditu Thebarum Cadmo fuerint adiumento. Nec non in agro Tarquinienfi puer dicitur diuinitus exaratus , nomine Tages , qui disciplinam cecinerit extispicij , quam Lucumones , tum Etruriæ potentes , exscripserint. Paucas adijciam hiltorias immediatiorem statuendum procreationem. Euripides , qui ex diremptione cæli & terræ eam esse putauit , ita ait :

Calum terræq; vnius formæ fuit :

Sed cum fuissent abiuncta complexu mutuo ,

Emersit omnis in lucem res progenita ,

Arbores , aues , fera , quasq; affert mare .

Hermogenes nò vi diuinâ , sed aspectu ebullijisse cuncta delirauit , cum inertia diuinitatis. Alij quosdam secundos Deos in hac prouinciâ occupant. Plato ex his præcipitibus est , ex cuius doctrinâ Alcinous ait : *Cum hæc omnia fabricata essent , animantium tria restabant genera , quæ mortalia erant futura , volatile , aquatile , & pedestre , quorum generationem filijs mandauit suis , ne si hæc quoque genuisset , immortalia non minus essent quam reliqua . Illiigitur à primâ materiâ particulas quasdam ad definitum mutuati tempus , mortalia finxerunt animantium genera .* Ægypti beneficium Nili censuerunt , vt Marcus Aurelius scripsit ex putrefactione terræ post magnam inundationem erupisse animalia & bestiolas inter illas feminam , nec longè Trismegistus est , ardori Solis plurimum tribuit ad primum viuentium ortum. Alij aues ex aquâ , in Arabiâ maximè Phœnicem genitam feminam , ex carie arborum , & solari æstu pro ingenio muliebri ardentis linguæ , carioli pectoris. Lactantius celebre plurium sensum , qui pænè Epicuro imputatus iam est , sic prodit : *Aiunt certis conuersionibus cæli & astrorum motibus , maturitatem quamdam exiitisse animalium serendum . Itaque terram nouam semen genitale retinentem , folliculos ex se quosdam in ute-*

rorum similitudinem protulisse , de quibus Lucretius :

Crescebant uteri terram radicibus apti , eosque , cum maturassent , naturâ cogente ruptos , animalia tenera profudisse . Deinde terram ipsam humore quodam , qui esset lacti similis , exuberasse , eoque alimento animantes esse nutritos . Quomodo autem vim frigoris aut caloris ferre aut vitare potuerunt , aut omnino nasci , cum Sol exureret , frigus astringeret : *Non erant , inquit , in principio mundi hiems & æstas , sed perpetua temperies , & ver aquabile .* Cur ergo nihil horum fieri etiam nunc videmus ? quia semel fieri necessarium fuit , vt animalia nascerentur , postquam verò esse cœperunt , concessâ his facultate generandi , & terra parere desijt , & temporis conditio mutata est .

CAPVT III.

Fabularis origo animalium .

SEd & aliarum singulariû generationum Smira deliria apud antiquum vulgus. Monedulam nugabatur ex Arne factam , bubonem ex Ascalapho , ciconiam ex Antigone , simias ex Cercopibus , cygnum ex Neptuni sobole , gruem ex Pygmæâ , araneam ex Arachne , mergum ex Æsaco siue Bulide , atcyones ex Ceyce & comuge , vespertilionem ex Acithoë , cornicem ex Coronide , lupum ex Lycaone , ranas ex colonis Lycijs ; noctuam ex Nyctimene , lusciniam ex Philomelâ , picas ex familiâ Enippeij , hirundinem ex Progne , perdicem ex Talo puero , delphinos ex Tyrrhenis nautis , parum siue ægithalum ex Timandrâ , ocnum ex Autoonoo , erodium ex Autho , & sexcenta alia , quæ nugantur Boëus lib. de Auium ortu , Nicander in Alteratis , & Antoninus Liberalis in suis Metamorphosis , vt taceam Ouidianam licentiam. Idem adhuc ingenium barbari vulgi (error sui mali tenax est) plura animalia & plantas per metamorphosim iactat. Egregiâ Brachmanes commentatione vpupam honorarunt , Indis propterea Regibus charam , & in delicijs præcipuam. *Regi Indorum , inquit , olim filius fuit minimus natu , quem fratres improbi propter ætatem contempserunt . Cum verò parentes senectute graues contumeliosè ab eis tractarentur , vt improbitatem eorum declinarent , assumpto filio minimo discedunt ac fugiunt , & laboribus in itinere consumpti moriuntur . Defunctorum cineres filius in sui capitis vulnere , quod ense sibi inflixerat , sepelit . Insignem hanc eius pietatem conspicatus admiratusq; Sol , puerum in auem formosam admodum & viuacem conuertit , cristâ supra caput*

put eius erectâ , ut gloriosi facinoris monu-
mento. Feracioribus commentis Boëus, Co-
rina, & Nicander suas paginas implent, &
vno mendacio plura animalia creant. Exem-
plum sit narratio Munichii, quam libro 2.
Mutatorum Boëus scribit. Μένιχος ὁ Δρυ-
αντῶ ἐβασίλευσε Μολοσσῶν, καὶ ἐγγυῖετο μα-
τις ἀγαθός, & αἰὴρ δίκαιος. Ἔχεν δὲ παῖ-
δας ἐκ Ληλαΐτης, Ἀλκανδρον αὐεῖνονα μά-
νινεωπῆ, καὶ Μεγαλύτορα, & Φιλαῖον, καὶ θυ-
γατέρα Ὑπερίππων. Τούτοις γηρομύους παύ-
τας ἀγαθούς καὶ δικαίους, ἐφίλησαν οἱ θεοί. Ἐπεὶ δὲ
δὲ αὐτοὺς ὅπῃ τῆς ἀγρῶν νυκτὸς ἐπελθόντες λη-
σαι συνελάμβανον, οἱ δὲ ἐκ τῆς πύργων ἐβαλλόν,
καὶ γὰρ ἦσαν αὐτοῖς ἰσόμαχοι, πῦρ ἐπέβαλλον οἱ
κλωπῆς εἰς τὰ οἰκίαια. Ζῶς δὲ ἐπεῖδεν αὐ-
τοὺς ὀσιότητος ἔνεκα, τελευτήσαντας οἰκτίσων
θανάτῳ. Μετέβαλε δὲ πάντας εἰς ὄρνιθας, καὶ
Ὑπερίππων μὲν ἐπεὶ φουροῦσα τὸ πῦρ εἰς ὕδωρ
κατέβη, γέροντι αἰθια, οἱ δὲ ἄλλοι ἐκ τῆς πυ-
ρὸς ἀπέπτησαν. Μούνιχος μὲν ἑξίοντος γηρομύους,
Ἀλκανδρος δὲ ὄρχηλος, Μεγαλήτωρ δὲ καὶ Φιλαῖος,
ὅπῃ τὸ αὐτῶν φύροντες, δεῖα τῆς τοῖχου ὡδῶ τὴν
γλυκῆς ἐδυσάν, ἐγγυῖετο μικροὶ δύο ὄρνιθες, καὶ ὅσῃ ὁ
μὲν αὐτῶν ἰχθυόμων, Φιλαῖος δὲ ὀνομαζέτω κύων.
Ἦ δὲ μητὴρ αὐτῶν ἐγγυῖετο κνιπολόγος πιπῶ. πρὸς
ταύτην αἰτῶν πολεμὸς ὅστι καὶ ἐφοδῶ καταγρησσι
καὶ αὐτῶν τὰ ὡὰ κόπτεσσι τὴν δρυῶν δεῖα τῶν κνι-
πῶ. Καὶ εἰσιν οἱ μὲν ἄλλοι σωόμενοι ἐν ὕλῃ καὶ
ὡδῶ κενθιμῶνας, αἰθια δὲ ἐγγυῖετο πρὸς λίμνας
τῆς καὶ θαλάσσης. Molossorum Rex fuit Muni-
chus Dryantis F. vates egregius, idemq; vir
iustus. Is è Lelantâ filios habuit, Alcandrum,
qui vaticinio patri præstabat, Megaletorem,
Phileum, filiamq; Hyperippam, eos omnes ob
probitatem Dij dilexerunt. Quadam nocte eos
latrones subitò in agris circumuenerunt. Cumq;
pugna impares de turribus se defenderent, ig-
nemq; latrones domibus inijcerent, Iupiter,
habitâ eorum pietatis ratione, miserrimâ mor-
te perire non est passus, sed in aues transmu-
tauit. Et Hyperippa quidem, quoniam ignem
fugiens, aquam subijt, facta est fulica; ceteri
ex igne euolarunt. Munichus buteo, Alcander
orchilus factus. Megaletor & Phileus, quod
ignem fugientes, per parietem ad terram se
demississent, in exiguas auiculas abierunt: hic
in eam quæ canis dicitur, ille in ichneumonem:
mater in piponem, quæ culices miliones legit.
Cum hac bellum est aquila & erodio, quorum
oua confringit, dum quercum cadit propter cu-
lices. Viuuntq; vnâ reliqui in siluis & late-
bris, fulicâ ad lacus & mare obuersante.
Nec steriles fabulas Corinna narrat; nunc
ista primò occurrit. Μινύς τῆς Ὀρχομῆδος ἐ-
γγυῖετο θυγατέρες, Λοκίππη, Ἀρσίππη,
Ἀλκαθὼν καὶ ἀπῶσαν ἐκτόπως φιλοργῶι,
πλείστα δὲ καὶ τὰς ἄλλας συαῖνας ἐμέμφαντο,
ὅπῃ ἐκλιπῶσαι τὴν πόλιν, ἐν τοῖς ὄρεσιν ἐ-
βάλεχου ἄχει Διόνυσῳ, εἰκασθεὶς κόρη, πα-

ρῆνεσεν αὐταῖς μὴ ἐκλείπην τελεταὶς ἢ μυσθία
τῆς θεῆς. Αἱ δὲ ἐπεσεῖχον. Πρὸς δὲ ταῦτα χα-
λέπηνας ὁ Διόνυσος, ἀπὸ κόρης ἐγγυῖετο ταύρας, καὶ
λέων, & παρδαλῆς, καὶ ἐκ τῆς κελόντων ἐρρύη
νέκταρ αὐτῶ καὶ γάλα· πρὸς δὲ τὰ σημεῖα τὸς
κόρας ἔλαβε δεῖμα, καὶ μετ' ἐπὶ πολὺ κλήρους εἰς
ἀγρῶν αἱ θεῖς ἐμβαλοῦσαι ἀπέπτησαν. Ἐπεὶ δὲ ὁ
κλήρος ἐξέπεσε Λοκίππῃς, ὄξυατο θυμῶ τῶ.
θεῶ δ' ὡσφν, καὶ Ἰππασον. Ἐαὐτῶ παῖδα δέστω-
σε σὺν τοῖς ἀδελφαῖς. Καταλιπῶσαι δὲ τὰ οἰκίαια
τῆς πατρὸς, ἐβάλεχου ἐν τοῖς ὄρεσιν, καὶ ἐνέμοντο
κισσὸν, καὶ μίλακα, καὶ δάφνην, ἀχρῆς αὐτὰς
Ἐρμῆς ἀψάμβρος τῆς γάλακτος, μετέβαλεν εἰς ὄρνι-
θας, καὶ αὐτῶ μὲν ἢ μὲν ἐγγυῖετο νυκτελῆς, ἢ δὲ
γλαυξ, ἢ δὲ βύζα· ἔφυγον δὲ αἱ θεῖς τὴν αὐτὴν τῆ
ἡλίου. Minyas Orchomeni F. habuit filias
Leucippam, Arsippam, & Alcathoem. Hæ ope-
rum nimio studio arserunt, plurimumq; alias
mulieres reprehenderunt, quòd urbe relicta, in
montibus ea baccharentur. Tandem Bacchus
puelle sumpta formâ, eas hortatus est, ne
sacra & mysteria Dei desererent. Cùmque
animum non aduerterent, indignè ferens
Bacchus, è puellâ in taurum, leonem, & par-
dalim est mutatus: fluxitq; ei nectar & lac.
His prodigijs territa, paulò post sortes in
urnam coniectas concusserunt: exijtq; sors
Leucippæ, quæ vouit Deo sacrificium, suumq;
filium Hippasum adiuantibus sororibus di-
laniauit. Inde paternâ domo desertâ, in
montibus bacchata sunt, pastaq; hederam,
smilacem; & laurum; donec eas Mercurius,
virgâ tactas, in volucres conuertit, vesper-
tilionem, vlulam, & byzam; & hæ tres
fugiunt radios solis. Non magis infecundas
nugas præter Ouidium scripsere Didy-
marchus, Pherecydes, Hesiodus in magnis
Eois, & Antigonus in Alterationibus. Sci-
licet ingenium naturæ alicuius mirandæ
contaminauit superstitio, nonnullâ vanita-
te accommodatâ; quemadmodum exor-
dium habuit id quod excogitatum fuit de
parizacati, quem florem Persæ & Turci
vocant Gul, Lusitani florem tristem, estque
mirabilis fragrantix, inauditi ingenij. Fe-
runt igitur Malabares, Parizacati Satra-
pæ cuiusdam filiam pulcherrimam ama-
tam fuisse à Sole, cùm ille verò postea mu-
tasset amorem, illa zeli sui impatientiâ se
absoluit, dira fata suâ manu amplectens,
postumoque etiam odio Solem, cum dam-
no suo, auerfatur. Ex cinere enim feminæ
arbor illa fertur nata, cuius flores inimicæ
lucis, & quibus aurora autumnusest: deci-
dunt quotidie, nascuntur singulis noctibus,
adedò festini, vt ad sensum crecant.

CAPVT IV.

*De opinione Metempsychosis apud Indos,
& eorundem fabulis.*

ALit adhuc nugas Pythagoricas superstitiosus Oriens, & pænè vulgus auium ex hominibus fingit. Metempsychosis Samia intrusit metamorphoses. Isto imbuti errore Brachmanes, viciniam vaccarum moribundis exoptant, si manu cluni armenti impositâ quis exspiret. Huius felicem putant animam, quæ bouino tumulata fuerit corpore. Nosocomia volucrum erigunt, ægrotantibus medentur, magnis sumptibus illas quærit bruta misericordia, ex opinione cognitionis & communicationis animarum. In Occidente quoque transformationis opinio valuit; valuit scilicet superstitio, quam liberalibus commentati sunt mēdacijs Barbari Hispaniolæ, de quibus Petrus Martyr ista prodit. Est in insulâ regio nomine Cavanaugh, vbi ex duobus montis cuiusdam specubus prodijisse genus hominum garrunt: maiorem hominum partem ex amplioribus faucibus antri, minorem ex arctioribus exilijs prædicant. Rupem, ex quâ specus aperitur, Cautam appellant: maius antrum, Cazibaxagua; minus, Amaiauna nominant. Priusquam hominibus inde egredi licuerit, simpliciter inquirunt, per hominem nomine Machochael singulis noctibus antri fauces custodiri solitas. Is Machochael cum longius ab antro visendi studio perrexisset, à Sole deprehensus, cuius aspectum minimè pati posse dabatur, in lapidem mutatus dicitur. De pluribus item alijs blaterant, quòd si piscandi cupiditate noctu ab antro longius processerint, vt redire ante Solis ortum nequiverint, quem non licebat intueri, in arbores myrobalanos (quarum suâ sponte copiam terra illa producit) fuisse transformatos. Aiunt præterea, Vaguoniõnam primum quemdam ex antro, clausis familiaribus, piscatum emisisse vnum, quem inde in philomelam, eâdem causâ, quòd Sol superuenerit priusquam se reciperet, mutatum inquirunt; qui & quotannis eo tempore quo versus est in auiculam, noctu suo cantu & sortem conqueri, & Domini Vaguoniõnæ auxilium implorare, putant & hinc noctu cantare lusciniam. Vaguoniõna verò, familiaris sui desiderio, quem ardentè amabat, viris in antro relictis, feminas tantum cum paruulis, quos lactabant, eduxit: è quibus feminas in vnâ insularum eius tractûs, quam appellant Machinino, reliquisse fertur, infantulos autem secum asportasse: qui miselli fame oppressi, in cuiusdam fluminis ripâ,

*toa, toa, id est, mama, mama clamitantes, in ranas conuersi feruntur: inde vocem illam ranis verno tempore dicunt infedisse. Ita in antris illis, è quibus per Hispaniolam sparsi sunt homines, viros tantum sine feminis permansisse balbutiunt. Referunt insuper, Vaguoniõnam ipsum per diuersa vagantem, nec vniquam ex speciali gratiâ mutatum, ad mulierem, quam in fundo maris formosam viderit, descendisse, ab eaque marmoreos calculos, & quos *cibas* vocant, & *rebellas* quasdam flauas ex aurichalco, quas *guani-nos* appellant, habuisse dicunt. Hæc monilia pro sacris apud Reges habentur in hunc vsque diem: viros autem illos, quos sine feminis in antris relictos diximus, lotum se ad pluuiarum aquarum receptacula noctu referunt exiisse; atque vnâ noctium animalia quædam, feminas æmulantia, veluti formicarum agmina reptare per arbores myrobalanos, à longè vidisse. Ad feminea illa animalia procurrunt, capiunt: veluti anguillæ de manibus eorum labuntur. Consilium ineunt. Ex senioris consilio, scabiosos leprosoque, si qui sint inter eos conquirunt, qui manus asperas callosasque habeant; vt apprehensa facilius queant retinere. Hos homines ipsi *caracoles* appellant. Venatum proficiscuntur: ex multis quas capiebant, quatuor tantum retinent: pro feminis illis vti adnituntur: carere femineâ naturâ comperiunt. Iterum accitis senioribus, quid faciendum, consulunt. Vt picus auis admittatur, qui acuto rostro intra ipsorum inguina foramen effodiat, constituerunt: ipsismet caracolibus hominibus callosis, feminas apertis cruribus tenentibus. Quam pulchrè picus adducitur? picus feminis sexum aperit. Hinc bellissimè habuit insula quas cupiebat feminas, hinc procreata soboles. Eia mirari iam definito, quod de Myrmidonibus Græcia verax tot Voluminibus descripserit, è formicis procreatos.*

CAPVT V.

Mundi ortus.

SERIOS nunc animalium ortus à mundano Auspicabor. Deducunt nonnulli à primo elementorum diuortio originem viuentium, quare vt numeris cõstet suis hæc nostra narratio, aut licitum, aut veniale erit enarrare cursim mundi natalitia. Ex sacrâ doctrinâ colligenda sunt. Et licet obscura multis visa Moysis historia, mihi plana est & admirabilis, si recentiores aliquas diligentissimorum Astronomorum obseruationes & placita non contemnamus inauditâ parte. Satis hoc titulo probabilia erunt, quòd sacram probent histo-

historiam, & conueniant reuelatis mysterijs sine extortis & inuitis interpretamentis. Igitur mundi historia hæc est. Primum omnium fecit Deus cælum empyreum, & eundem terræ massam, quam statuit in centro vacuitatis, quam empyreum cælum clauderat, cuius concaua superficies orbicularis est, intra quam elementorum siderumque regio latissimo spatio nunc stringitur. Hæc figura circularis capax est, & officijs astrorum; ceteraque mundanæ machinæ percommoda; ipsum tamen empyreum in immensum pænè portenditur, fortasse quadratum consistit. Constantiæ & permanentiæ est quadrangularis forma, nec capacitate maiori eget regio illa latissima. Terræ vox, cum dixit Moyses, *In principio creauit Deus cælum & terram*, complectitur totam materiam mundi, globum scilicet ex grauibus & sidentibus elementis, aridâ & humore; quemadmodum nos quoque terræ titulo utrumque elementum sæpè complectimur, maximè comparatione cæli, cum dicimus terram esse punctum respectu cæli, globum terræ & aquæ intelligimus. Cum designamus ambitum aut diametrum terre, etiam aquam inuoluimus. Hæc elementa, materia totius mundi fuerunt: ex his alia elementa; mixta, plantæ, sidera, animalia, homo. Satis è Moyse constat, qui ante digestionem rerum, solum terræ & aquæ meminit, & ex his narrat omnia creata, cum suffragio præstantissimorum Philosophorum è Græcis. Empyreum cælum absolute statim fuit cum pluribus sedibus, cum incolis morituris illas. Præparata gloria est iustis à principio: fortasse & mansiones siue throni Christi & Virginis; aliquod adiuuentum inuidentiæ perduellibus angelis fuerunt, si humanæ gloriæ impatientes corrumpere, ut Bernardus & Amadeus putarunt. Hic in suis Reuelationibus scripsit, aliquoties humanâ (adhuc antequam homo crearetur) specie apparuisse Deum spiritibus aliquando illo habitu, ad experimentum Angelicæ fidei & charitatis. Oportebat aliquo periculo præparare beandis merita. Tunc, si ita est, primum introductus primogenitus Dei in mundum. Massa inferior nondum fuerat exornata. Suspensam Angelorum res detinuit. Quis scit, An, illis non peccantibus, aliter digerendam? Quamdiu inculta permanferit, quis decerneret nullus antea annus, nullus dies? Amadeus per aliqua sæcula intelligibilia scripsit. Ipse nollem vel minimo Hermogenianis fauere. id puto ignotum mansisse usque ad lapsum Angelorum.

CAPVT VI.

Quenam fuerit materia mundi.

Postquam actum de spiritibus apostatis, cœpit diuina mens, superlata aquas sapientiæ & potētiae suæ viribus, moliri mundi nostri fabricam; chaos eruditura, restauraturaque è terrâ ruinam cæli. Quale tunc chaos? Ego, postquam perstrinxero aliorum sensa, quid probè exhibebo. Bifariam massa ista & velut argilla mūdi accipitur. Quidam extraneam elementis molem indigestam, inconfusam, in quâ omnia præfeminata potentiâ, nihil præiactum actu. Hanc maximè compositionem confusam amplexi sunt ethnici. Sententia Diodori, & in illâ, si non omnium, plurimorum vox hæc est, vnam enim ante initium omnium, cæli & terræ cunctis simul confusis, formam fuisse tradunt: postea disseparatis diuisisque molibus vniuersi, ordinem mundi conspectum, aëraque motum habuisse continuum, cuius pars quidem ignea ad superiores ascenderit partes, naturâ suâ propter leuitatem semper sursum tendente, eaque ex causâ Solem, ac stellarum multitudinem volutione totius circumferri; pars autem turbida atque terrestris vnâ cum humidis ad infima propter grauitatem loca descenderit, quæ pars continuè & longo tempore in ipsa conuoluta maria, ex humiditate & ex durioribus, terram lutosam ac tenerâ aggregauerit, & quàm primum, posteaquam solaris calor exæstuauerit, constipata fuerit. Deinde superficie calefactâ, pluribus in locis corruptionem humidam esse consecutâ: ex quâ (ut etiam nunc in pluribus fieri solet) cum subito ad transfactum frigus calor exarserit, animalia concreta fuerint, quæ noctu à circumfusâ caligine alebantur, & in die à calore solidiora reddebantur; postremò sufficiens iam incrementum consecuta, erupisse ab illâ colluue varias has animalium formas, quorum calidiora leuioraque ad altiora loca exilierint, volucrum appellatione nuncupata; sicciora verò ac grauiora, serpentibus ac terrenis connumerata. Eodè quoque modo humidiora in consentaneum sibi ipsis locum confluxisse, aquatica nuncupata, & sic animalium diuersa genera producta fuisse. Terram verò postquam magis sole ac ventis induruit, nihil ex perfectioribus producere posse, atque idè ex mutuâ sexuum coniunctione, perfectiora generari. Hanc rem ita se habuisse, tragicus etiâ Euripides, Anaxagoræ Physici auditor, in fabulâ, quam Menalippem nominat, his verbis testatur: *Vna calorum olim ac terræ forma, sed separatio cuncta in lucem tulit, vo-*

lucres ac feras simul, arbores, generaq; natantum, mortaliumq; genus. Hæc de chao, & rerum origine prima à priscis.

Alij non confusam substantiam, sed elementales, aut aliam simplicem, præcessisse putarunt, sed maximo, pro cuiusque cerebro, discrimine. Terream Xenophanes, aqueam Thales, aëream Anaximenes, igneam Parmenides, compactam ex elementis Empedocles, iugifluam quamdam materiam Xenocrates dixit. Sed & ex nostris Hieronymus terram solam censuit. Tertullianus terram, aquam, & aërem. Accessit Claudius Victor, qui ita canit:

*Vt verò semel attingam primordia rerum:
Excelsi conuexa poli, terraq; iacentes,
Pars prima est operis: sed terras vnda tegebat,
Aëraq; in medio sordenti nube madentem,
Et tenebris se vasta nigris velabat abyssus.*

Pluribus massa prima ex quatuor elementis, Basilio, Ambrosio, Iunilio, Damasceno. At cur tantum duo elementa mentionem Moysis meruerunt? nisi quia ex istis omnia, & inter omnia duo alia & aër, & æther, in æthere ignem claudo. Anne ex aquis ardor, ex humore ignis excussus? Vtique inclinavit in hoc Guilielmus Parisiensis, Steuchus affirmavit: qui etiam duo illa elementa grauia præiecerunt ad suggestum orbis. Thales quoque valentissimum elementum aquam dixit, & ex eâ omnia, inter omnia ignem. Quomodo ex liquore æmulo flamma? Non difficile. Si ex elementis mixta ram varia, cur non & elementa alia? Quis Philosophus eorum commutationes negavit? Ex aquâ aër non difficulter fit; ex aëre ignis facile. Igitur aquæ illius portio attenuata facessit in aërem, & rursus expansus amplius aër, in æthera & ignem. Quando ista extensio? Cùm Deus extendat cælos. Quando hoc? Cùm firmamentum, id est, extensionem fieri iussit, quod cælum vocauit. Vox *firmamentum* in Hebraicâ voce & origine, quam oportet in his controuersijs vereri, expansionem notare notissimum est. Porro firmamentum esse spatium istorum elementorum satis Moyses admonuit, cùm ortum edixerit volatilium. Sub firmamento cæli, in Hebræo *super*. Tertullianus explicuit *per firmamentum*. itaque istius aëris vicina regio firmamenti nomine honoratur. Meruisse quoque cæli titulum, notius est & in sacrâ & profanâ litteraturâ, nec dignum aut dubitatione, aut morâ. Iam supra adstruximus, cælorum ætherisq; naturam huic sententiæ esse accommodam & expeditam. Ita Moyses non oblitus creationis integræ elementorum: & fortasse, pro vetustâ dialecto sui temporis, perspicue declarauit antiquitati Iudaicæ omnem totius mundi narratio-

nem. Mihi quidem plana est, licet non torfissent. Vt hoc sentiam mouent inuictæ difficultates aliter sentientium, siue firmamentum sublime cum soliditate statuentium, siue eorum, qui nuper terram firmamentum dixerunt ad aquarum diuortium. Et memoranda pendendaque sunt quæ præstruximus.

CAPVT VII.

Quâ facie chaos subsidebat.

Restat, postquam chaos & argillâ mundi, humorem & puluerem finiimus, faciem eius exhibere. Quidâ mole quadam confusâ, & vasta intra claustra, & velut intestina empyrei, concauâ huius superficiem implent. Credo sic suspicatos Nyssenum, Alensem, & Catherinum. At Hugo & Richardus Victorini ex terrâ subsidente in centro, & deinde tribus elementis confusis & mixtis, in caliginis modum vsque ad empyreum farciunt. Ordinatus Basilius & Ambrosius per suas classes distinxere simplicia, inum locum vindicante terrâ, mox liquore ambiente, deinde lambente humorem aëre, & denique igne confouente, & æthere complectente. Proximè nobis Iunilius & Guilielmus terram & aquam solum conclusam cælesti membranâ putarunt. Ego ex Moysse ita colligo, intra ambitum empyrei cæli terram in medio subsidisse, immensâ aquarum mole conuolutâ; istum tamen immanem globum terræ & aquæ non occupasse totum spatium, sed restasse inanitatem maximam, implendam mox in eruditione sequenti orbis.

Irrupit modò recens placitum inuertens ista elementa, vt terra superior aquam complecteretur. Istud contra appetitum elementorum est, quorum natiuitatem non credo auspiciatam iniquis violentiæ ritibus. Difflabo postmodum istud interpretamentum, quod propugnatum Compluti est, sed exiguam reuerentiam illi debeo, quod Magister meus doctissimus Gaspar Sanctius illius inuentor potius quàm assertor fuerit. Subtiliter excogitatum est, non verè; nec obseruantia ultra veritatem est. Nunc opinionem meâ expediam. Moyses postquam scripsit facta à Deo cælum & terram, cùm in terræ nomine aquas communi fuisset sensu complexus, ne videretur eadem tunc formâ fuisse quâ modò, explicuit, incomptum indigestumque illum globum & vacuum præcessisse viuentibus naturis, quas modò terra & aqua Mulcebri fouent hospitio. Quòd aqua superasset terram, euidentiùs est. Nec magnum operæpretium id adstruere: ipsa humoris dignitas id exposulabat, & segregatio

tio aquarum, & apparentia aridæ fidem facit, tum caligo conuoluens abyssum. Ceterum immediatè post abyssum, id est, aquarum immensam profunditatem (tantus suggestus vniuersitati necessarius erat) non fuisse cælum empyreum, Moyfes narrat. *Tenebræ*, ait, *erant super faciem abyssi*; empyrea verò regio lucidissima, quare inter illam & abyssum nihil erat, id est, tenebræ: tenebræ nihil sunt. Si alia creata moles præter tenebras circumiaceret, scripisset Moyfes. Factor itaque solùm erat super aquas, qui purissimus spiritus, non aliquid factum, non corpus, scilicet spiritus Domini, eruditurus vastam molem. Oportebat quoque vacuû aliquod esse. Namque vel cæli tenues sunt, vel solidi. Si tenues, & extensi ex aquis, iuxta Scripturam, ergo ante illorum expansionem, ante firmamentum, aquæ, ex quibus facti, contractiorem locum occupabant, depleto illo spatio, per quod postea expansa materia, quæ subijt subtilissimam substantiam ætheris. Si solidati sunt ex aquis, ergo nunc est vacuû aliquod, contractâ per densitatem & soliditatem materiâ aquarum dilutiore, quare in minus collecta interuallum, quàm antea. Absurdus istud est, ergo illud prædicendum. Iam & hoc desolatur soliditatem cælestem ipsi Aristoteli inauditam. Præterea si totum spatium abyssus sarciret, quâ uolueretur primo die lux primogenia? an per empyreum? Certè non communicat cum imâ naturâ Aula Dei; ergo per spatium intercedens inter cælum & abyssum. Itaque chaos in vacuo iacebat, terrâ & humore constans.

CAPVT VIII.

An Sol in primo die eductus.

FAcies ista rerum, rudis quidem. Computura illâ diuina mens, primûm excussit lucem. Ornatus nec caligini fit, nec in caligine: luci dicatur, & à luce. Nemo cæcus, aut in tenebris aliquid ordinatû aut pulchrum fecit, & nemo cæcis. Præterea lucem præstruxit Deus ad notam temporis velut diligentes artifices: & studiosi, daturi operam alicui penso, clepsydrâ constituunt, aut horologium obseruant. Rationem nos temporis in operâdo monet æterna ratio. *Fiat lux*, ait. Quotiescûmque istâ formulâ promulgatur naturæ alicuius creatio, causa eius efficiens Deus solus notatur, sed ex præiacenti materiâ. Itaque ex globo illo aqueo erepta lux. Quomodo lux ex aquis? Certè istud viderunt Israëlita in columnâ illâ nubis sua illustrante castra. Vicaria Solis aquea moles Hebræis fuit. Pleraque phænomena lucida

materiam aliquam ab humore vsurpant, igneæ trabes & capræ. Igitur lux illa fuit moles quædam corusca, velut nubes Hebræorum, circumducta impetu extraneo alicuius Angeli, non ex proposito naturæ, nec ad perpetuitatem quam natura colit, accensa illa fax fuit, sed vicaria Solis, interim rerum facies monstratura. Nec opus est fingere peregrinantem qualitatem, & sede suâ extorrem sine subiecto, sine materiâ: non opus eleuare cum Platonicis, & spirituales commentari, non cum Empedocle impinguare, & crassitie corporeâ onerare. Licebit fortasse maturare cum Amadæo Solem, siue cum Steutio emendare, quod in primo die factus, in quarto perfectus fuisset. Astrorum natiuitas quartum nobilitauit diem. Textus sacer hoc dicit, hoc interpretantur Ecclesiastici cantus:

*Quarto die qui flammeam
Dum Solis accendis rotam,
Luna ministras ordinem.*

Noluit Deus inuertere dignitatem rerum: scrupulosâ methodo ius cuique seruauit, ab imperfectioribus orsus: auctoritas Solis maior est elementis, maior stirpibus, post illas dari mundo perfectus debuit. Adijce quod nondum penitus præparata sedes, siue campus excursionis assidua.

CAPVT IX.

Distributio partium mundi.

HÆc prima cura Dei, præparare domicilia rebus. Post illustratum recenti lychnio chaos, informem adhuc vniuersum cœpit figurare sed: um distinctione, & diremptis aquis, quibusdam adhuc protegentibus terram, alijs contegentibus vniuersum, ex alijs in medio tenuatis, spatium intercedens aër & æther occuparunt, firmamenti nomine insigne, quia extenuatione & expansione aquarum interiectum, firmante tantâ subtilitate diuortia humoris grauioris. Iam inde vacuum nullum. Eleuata aquæ immensa portio ad empyream superficiem, & tenuitate dilata materies interclusa omnem locum expleuerunt. Iam astris præparatum contubernium, iam volucris circus fabricatus. Oportuit bestijs expedire patriam, piscibus deputare secessus imarum aquarum conuoluentium terram. Vtrumque fecit, apparense terrâ, restagnante mari: factum istud, velut complicante se terrâ in colles & valles, extuberante in montes, deprimente in barathra, aperiente in gremium amplissimum, vbi excepit molem aquarum illuc prolapsarum.

Nouitiam opinionem nunc refellam, quæ firma-

firmamentum terram adstruit. Ita componit rerum seriem. Primum creatam terram & aquam, sed hanc conclusam intra illam. Deinde die secundo factum firmamentum, eleuatis extrâ, id est, supra terram aquis, alijs intrâ abstrusis, intercidente circulo terrestri moles immensas aquarum. Tandem aquas extimas in locum vnum secessisse ad obsequium apparituræ aridæ. Contra ista sunt, violentia naturæ, & superfluitas actionum. Cur aquis tegenda erat terra statim apparitura? Tum Scripturæ stilus & historia præmonstratur die primo abyssum eminuisse: tenebræ dicuntur fuisse super faciem eius, non terra. Denique nulla necessitas est noui huius firmamenti, & contradictionis simplicitati Scripturæ. Deinde firmamentum Deus vocauit cælum. Vbinam proprio nomine terra dicta cælum? consideranda quoque est vox Hebræa, non vtcumque vocasse Deum firmamentum cælum. Sunt enim apud Hebræos multa nomina quæ cælum significant, גלגל *galgal*, ערב *hereb*, ערפימ *hariphim*, עכקימ *sechakim*. nullum ex his nomen firmamento Deus imposuit, excogitauit aliud quod eius naturam indicaret; idque terræ aptari nequit. Vocauit Deus firmamentum עמם, ab aquis etymon ductum est, non, vt multi putant, quasi עים עים *sam-maim*, id est, *ibi aque*. tamquã quod in eo fuissent aquæ, neque enim in totâ terrâ, nec in toto cælo funtaquæ. Commodior & germanior origo est, quod cum relatiuo elemento ita dictum sit ex nomine עים, & relatiuo ע, quasi *quod aqua*, scilicet, quod erat aqua, nempe quod factum firmamentum ex aquâ esset: terra autem ex aquâ non fuit. Prætereà ipsa significatio Hebrææ dictionis ערפימ *rakiah*, quam *firmamentum* vertit vulgatus, terræ nequit competere, expansionem & extensionem significat, & potius actioné notat per quam factum aliquid, non ita illud quod factum: nam si iam haberet nomen res facta, cur Deus imposuit nomen? idèd autem vocauit Deus *samaim* quod per expansionem fecerat, quia nomen non habebat; *rakiah* enim potius fuit nomen actionis. Ceterum terra non per expansionem constituta esset in medio aquarum, sed potius per contractionem condita fuisset, iuxta opinionem hanc, plus extensa quàm modò, quippè quæ omnes aquas complexa.

CAPVT X.

Occupatio partium Uniuerſi.

Destinatis naturarum prouincijs, incolæ desiderabantur. Stirpes primum parturijt terra: annona animantium prius procuranda erat. *Germinet terra*, ait Deus, *her-*

bam virentem, & facientem semen. Isto tenore præcepti aliqua vis delegatur secundæ causæ. Mox æthera dedit habitanda astris. Sed diuersâ formulâ. *Fiant*, inquit, *luminaria*. Hic nullius efficacitatis commissio datur creaturæ; ministeriū materiæ dumtaxat exigitur. Deinde aquas occupauit piscium vulgus, & partem firmamenti cæli natio auium. Postièdie Deus terram impleuit animalibus. Cur astrorum conditio media inter stirpes & sentientes naturas, iam præmonuimus: imperfectiora sunt animalibus. Denique hominis celebrata conditio amatorio illo & suauis edicto, *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*: vbi aliquid significatur, cuius productio creaturæ causæ non committitur. Nam licet homo hominem generet, nulla humana vis spiritum hominis procreat.

CAPVT XI.

Ad aliqua elementa spectare quæ inde non fuerunt.

Istam itaque primam scimus animalium originem, ex elementis & ab elementis causas complexam materiales & efficaces: determinandum quoque est, an omnis elementalium prouincia occupata sit incolis. Et quidem omnem puto, licet non indigenis: licet enim bestię sint aborigines terræ, pisces humoris, ær tamen nulli viuenti natalis locus fuit. Auium patria liquor est, non ær. Ignis quoque benignitas solum se flexit vsque ad viuentium patientiã: parcat, patitur animalia nonnulla, nulla facit aut fecit: hospitari possunt ibi, non innasci. Astrorum solum patria sterilis, tamen æther est.

CAPVT XII.

Ær quos incolas habeat.

Ista euoluenda subtiliùs sunt, qui cuiusque elementi incolæ, qui indigenæ à primordio. Et quidem humus, humorque suos incontrouersos aborigines habent bestias, pisces. De aëre his, quorumnam viuentium regio sit. Si Philosophos audiamus, animantia aëris non aues, sed dæmones sunt. Ita dispensabant mundi sedes, vt volucres terræ habitatores dicerent. Dæmones aëris animantia, Deos ætheris. Verum iam retudimus cælorum animationem, & spiritus iam Philosophia & Theologia corpore exonerant: neque si crassi mole aliqua essent & animati, in exornatione orbis intercedentem istam prouinciam fuissent adepti; lapsus fuit causa, & ex præcipitio ob culpam suspensi aliqui. Quare aër eremus relinqueretur,

retur, si alios non promeritus accolat. Qui, nisi volucres? At cur isti ablegantur sublimi sede, relegantur inter terrestria? Fortasse quia scribunt, humi quiescunt? Iam ista ratio & aquas depopulatur, nam & pisces confident, in latibulis conduntur, humi cubant. Quare aut pelagus sine incolâ est, aut aër cum incolis alitibus. Ad hæc, auiculæ nonnullæ sunt, quæ non sublidant. Paradisiaca semper suspenditur, nullam terræ requiem debet. Nos itaq; ex sacris Litteris & ratione docti, aëri indulgemus volucres. Quin & Plato reuerentiam habens Moysaicae historiæ, non ausus negare volatilia ornatû aëris esse, idèd dicit, vt inferior aëris regio volucruum territorium esset, eminentior demouum. Ad illud elementum spectant animalia, vbi frequentia sunt, quæ spatiantur, quo viuunt, in quo delectantur. Ait enim Albertus, *Dicendum, quòd motus auium est in aère, & quies in terrâ: & istud elementum dicitur ornari illo genere animalis, quod est locus motus eius, & non quietis.* Vnde plantæ à Sanctis dicuntur non pertinere ad ornatum, quia immobiles sunt secundum locum: omnia enim natatilia generaliter pertinent ad ornatum aquæ, & volatilia ad ornatum aëris, & gressibilia ad ornatum terræ; natatilia enim non natant nisi in aquâ, & volatilia non volant nisi in aère, & gressibilia non gradiuntur nisi in terrâ.

CAPVT XIII.

An aues ex aquâ edueta fuerint.

ERgo aues ad exornationem aëris sunt. At vnde? Aliunde quidem, ex aquâ scilicet. Fraterculant enim cum piscibus. Communis vulua humor est. Idèd & pisces per aquam volant, & aues per aërem natant, illi aues pelagi, istæ pisces sublimes. Similitudo incestus & elementi coniunxit natiuitatem. Quid mirum si aërei incolæ ex aquis, si & ipse aër? egregiè & palàm Claudius Victor celebrat genethliacon alicum ab humore.

Hinc volucres quoque, molle genus, traxere vigorem:

Nam liquidas dum format aquas, immissaq; pontum

Vita subit feruēt multo tumida aquora partu:

Nec satis est pisces genus omne exurgere, quòdque

Squamea turba salo sumas euadit in vndas,

Ni volitans in aquis sensim natet aethere puro,

Aethereos volucris contingere docta recessus.

Ergo materies auibusq; & piscibus vna est.

Par sententia Ambrosiani Cantici Ecclesiasticâ probati auctoritate. Suprà iam exemplis barliathum seu bernicarum, & Mexicani

monstri confirmauimus, licet amplius cum Eugubino: credendum est enim, talem fuisse tunc auium generationem, qualem pænè prodigiosam, & ad cuius considerationem animus stupefcatur, hodie quarundam auium accepimus. Sæpè fit, vt ad Oceani littora appulsum naui aliquod fragmen, & sabulo affixum diuque fluctibus contusum, & aquis & diurnitate peresum, fungos albentes primùm proferat; pòst certo temporis spatium, & calente Sole, pedibus alisque adformatis, è ligno auellant sese aues, quondam fungi, nunc volucres aëra tranâtes. Est extra Italiam locus, vbi, mirabile dictu, nascuntur in frutice quali formæ teretis vellera. Hæc certo temporis spatium ex arbore in flumen quod infernè elabatur, decidentia, vt primùm aquam attigerunt, dant aues volatum, & in sublimes regiones more ceterarum auium aufugiunt. De ephemero simile quid prodit Aristoteles. Quid tam multa genera volucrum, stagna, lacus, paludes & flumina accolentium, nõne testantur originem suam id fuisse, quo nunc maximè delectantur? Credendum est autem, omnes aues generatim aquâ procreasse, conuersam in aliquam materiem densiorem, quales aquatiles aues esse cernimus: ex hisque temporis progressu quasdam, quæ longius ab aquâ recessissent in remotiores terras, mutasse colorem cum sedibus, ibique ex propagatione nascentes, his in locis perseuerasse, vt ab aquâ non videantur habuisse principium.

Scio esse qui contrà putent. Ne tamen contra Moysis contestationem corrigant textum, quasi expiaturi quod irrepsisset, vt suspicantur, mendu lectiois. In suffragium suum Hebraicam trahunt, Chaldaicam etiam torquent, dum ita legunt: *Producant aqua reptile anima viuentis, & volatile volet super terram.* Verbo *producant* eximunt *volatilia*. Hac castigatione confisi Catherinus, Thomas de Vio, & VVielmus, aduersum Patribus amplectuntur placitum. At ipsos rogo, vnde sciunt, peccasse Latinam Græcamque Septuaginta versionem, quarum in Ecclesiâ auctoritas maior, & non potiùs corruptam Hebraicam ab infidis Rabbis? Prætereà non vrget ista lectio, vt minùs aquis debeamus volucres. Non negat ipsarum matricem humorem fuisse, nec aliam memorat: ergo aut negligentia diligentissimus erat Moyses accusandus, aut liquori danda erant volatilia. Ceterum Eucherius, & Aletensis secutus Augustinum (fatentem ex aquis volatilia, sed per aquas) aërem hunc vicinum, & vaporibus infectum, & nubes hospitantem, intelligunt: namque ultra olympum, vbi intemeratus suaque puritate tenuissimus, nullus ales exercuit pennas.

Om-

Omnium fortasse clarissimè Rupertus in aëre productas maluit aues, verùm reuerentia vocis exigit, vt aquas sine interpretamento capiamus.

CAPVT XIV.

Quomodo aues ex aquâ eductæ.

Dices, Quinam ex liquore volatilia? crassa corpora sunt. Dico ego, quinam & cetacea? Si ex latice solùm nõ putas fuisse aues, cur & pisces? cur monstra quibus exornatur Oceanus, si misceas piscium massæ glebulam aliquam? potest item volucrum argilla temperari densatione aliquâ. Albertus duas scindit humoris portiones: humidum aqueum frigidum, & humidum vaporale calidum; ex illo pisces, ex hoc aues. Ait ita: Quia verò in piscibus & volatilibus præcisè passiuum est humidum, & humidum aëris spirituale est, non incorporale; idè materiale in auib; & piscibus est humidum aqueum: sed ex humido constante per frigidum, secundum sui generis naturam, magis sunt pisces, & idè secundum suum genus sunt frigidi, sicut & locus aquæ in quo sunt. Ex humido verò vaporali, coniuncto cum calido secundum sui generis naturam, magis fiunt aues; & idè sunt naturæ calidæ secundum suum genus. Per hoc patet solutio ad duo prima. Rupertus ita putat.

Cùm ergo dicitur, *Producant aquæ*, licet aërem quoque simul intelligi, quia videlicet cùm ascendentes aquæ per aëris spatia vi frigoris vertantur in niues, eadem facultate per virtutem præcepti potuerunt verti in aues: itaque & de aquis productæ sunt, & tamen sub aquis viuere non possunt, quia forte nequaquam sub densis fluctibus vitam sumpserunt, sed de rarioris, & per nubeculas volantis aquæ globis volantium auium corpuscula facta sunt. Verùm quocumque modo eas aquæ produxerint, illud constat, quia produxerunt aquæ reptilia animæ viuentis, & volatilia super terram sub firmamento cæli, naturæ suæ terminis ab eo, cuius præceptum, quod semel posuit, non præteribit, informiter ibi definitis.

Sunt qui putent in superficie vndarum vtrumque genus factum, pisces absorptos statim, alites emissos. Non dissimilis originis exemplum Rutheni vident, in quorum piscinas, vt auctor est Michouius, non deferuntur pisces, sed vbi adunata est aqua, in eam decidunt pisces è cælesti rore sine curâ aut industriâ humanâ.

Dicere potes, non ex aquâ solâ genitas aues, sed ex limo dilutiore, sub oras. Fortasse & istud ex Scripturâ, dum rerum creatio ita

resumitur: *Formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animantibus terra, ac volatilibus cali.* ita & pisces credo non ex puro fluctu progenitos.

Rogabis, cur potiùs dicantur ex aquis. Forsitan vel præ dominij ratione, vel quia ex eo loco, seu ex illâ massâ vbi praualeret humor, vel propter aliquam virtutem genitalem aquis in hæc viuentia concessam, de qua supra nonnihil.

CAPVT XV.

Quod genus causæ aquæ præstiterint in piscium auiumque productione primâ.

TRibuimus iam aliquam humoti efficaciam viuificandi: non tantum materia latex fuit, vt VVielmus voluit, virtute etiam quadam donatus est, diuino indulgente edicto. *Producant*, ait, *aquæ*; ergo effecerunt aliquid. Satis sit meminisse eorum quæ iam diximus, non est opus denuò inculcare. Id adijcio, istum primum partum aquæ terræque, quo auspicata natura, non fuisse ex solâ naturâ, nisi cum valida & insolenti virtute primæ causæ. Instantanea illa generatio perfectioque perfectorum animalium non omnino naturalis potuit esse, sed perinde vt per miraculum ex sterili proles nascitur, vbi virtus diuina præualet, concurrunt tamen parentes.

CAPVT XVI.

An aër aliquid generet.

NVm alia duo & nobiliora elementa, & cælis saltem proxima, sterilia erunt? Aërne nihil dabit? Fecunditatem non accipit à Deo, sterilis est. Quamuis enim Olympiodorus in Meteorologiâ coturnices ab aëre corrupto dicat enasci, non aër ipsarum genitor erit, sed infectio alicuius euaporati humoris. Nec obstat, Fauoniû implere equas, celebre Hispaniæ & Cappadociæ priuilegium. Vultures quoque feruntur secundari vento, sed sine efficaciâ spiritus fiet. Ceterum licet aër infecundus sit, in ipso humor est fecundus. Plura in ipsâ Prouinciâ aëreâ genita dilabuntur. Mures plueret quotannis in Aquilonari cælo, Ziglerus auctor est. Alij pisces ab imbre prodiderunt deciduos, quorum originem è nubibus & rore deducunt. Isidorus & Maiolus bestiolas illas pestilentes, quas Scaliger & Fortunius vocant *lemmer*, putant in nubibus nasci. Sed controuersum hoc facit quæ de illis narrat Vpsalensis Præsul in Historiâ Septentrionali. *Non solum in Nortuegiâ, verum etiâ in Helsingiâ,*

& in multis alijs Prouincijs diœcesis Vpsalensis quadam bestiola quadrupes, lemna, aut lemna appellata, magnitudine muris, pelle variegata, cum imbre de celo cadunt; & unde veniant, adhuc est incertum, an ab insulis propinquis, an à remotis, ibi à ventis delata, an potius in nubibus nata sint. Hoc tamen compertum est, eas statim ad terram delapsas, dissectas, inuentas fuisse habentes in stomacho herbas crudas, nondum digestas. Hæ cadentes locustarum instar in maximâ copiâ vniuersam destruant stirpium viriditatem, inficiuntq; quidquid ore contingunt: viuuntq; vsque dum gustant herbam renascentem: & simul eunt, hirundinum volantium more. Sed statuto tempore moriuntur magnâ multitudine, maiori terra infectione, & maximâ aëris contagione, qui pestilens fit; unde homines vertigine ac icterici corripuntur. Quidquid de his sit, nonnulla suspicor in aëre gigni, non ipsius sed aquarum fecunditate. Fortasse iam non nemo putarit productas in exordio mundi volucres ab aquis sublimibus, secutus partim Rupertum.

CAPVT XVII.

An ignis admittat aliqua viuentia.

Nunc antequam ad terram veniamus Nexornatam frequentibus suis indigenis, causa quoque ignis producenda in medium est, num aliqua hospitetur viuentia, num generet. Astris iam æthera ornamus, ignem fortasse, ne ista regio mundi deserta sit, pluraque palati corpora lucida, quàm videmus, dixi. nunc de alijs inquisitio procedit, an vitam aliquam præter cælestem ignis toleret. Scio aliquibus rebus ignoscere. Antisthenes apud Simocatia *Ἀπερίεστα* Physica ait: Subtilissimi pori propter nimiam soliditatem sunt in adamante, quapropter & ferrum nihil in eum potest: neque enim scalpitur, neque frangitur ob nimiam densitatem. inde flammam non sentit, quasi prohibentibus poris, ac omnino obfistentibus, ne lapidem ignis natura penetret; cumque ita nulla sit commixtio, dissociantur. Dissociatorum verò disiunctorumque nullus ad se inuicem est habitus. Adamas igitur cum igne coniungi nequit, quate neque aduritur, & ignis naturæ hostiliter aduersatur. Ferrum contra & aurum ignis naturam recipiunt, unde illa aut liquefunt, aut molliuntur. Equidem sanè propter maiorem ariditatem combustioni non est obnoxius adamas: nam omne quod liquefit, plurimum necessariò habet humoris. Parcit quoque ignis asbesto, & carbaso, mulcet pyragmum stirpem, amiantum non deuorat. Strabo ait, nasci ad caristum lapi-

dem, quem peccunt, nent, texunt; inde mantilia confici egregie contexta: vbi fordescunt, in flammam proiecta, non secus emundari quàm si maculâ elueres. Quid non credemus, si ardor pro humore est? Iam si & lino & palmiti benignus ignis est, solùmne in sentientia implacabilis erit? Iuxta Aristotelem fornaces ærarios Cypriæ insulæ; vbi chalcites lapis crematur, bestiolæ pennatæ paulò muscis grandioribus maiores incolunt medio igne securæ: adeò qui omnia consumit, nonnulla viuificat, namque exules rogis pereunt. Inimicum naturæ elementum minutis naturis fauet; est quod impunè flammam violet. Subscripsit Seneca, transcripsit ex Aristotele. Plinius vocat pyrales aut pyraustas. Viuacia quoque inter ignes, *πυρρίβια* dixit Laërtius in Pyrrhone. Sed & Solinus & Iorach carystias aues exhibent immunes inter flammam. Reiecit hos duos Albertus, sed pyralibus & salamandris ipse indulgit, quod carystius negauit, securitatem ardoris.

CAPVT XVIII.

An in igne aliquod animal generetur.

Ceterum quia in historiâ Moysis nulla genitilis virtus ab igne celebratur, nulla iussio Dei flammam fecundauit; videndum est, num istos formarum incolas ignis procrearit. Diuiserunt suffragia puritas & vehementia elementi. Ouidianum est:

Nec tu aliud vestiam, quàm puram intellige flammam,

Natq; de flammâ corpora nulla vides.

Olympiodorus omnem natiuitatem ablegat rogis. Hæserunt ex recentibus Mercurialis, Cardanus, Matthiolus. Ille seuerius nec credit rogos admittere viuentia, nec se inquit in Germanicis fornacibus inuenisse pyraustas, nec Galenum in Cyprijs. At certè Galenus non dixit contrà: nec dicere rursus opus erat, quod iam Aristoteles, quod Plinius: & Aristotelicæ sane gloriæ æmulum se exhibuisset, si falsum aut inueniret, aut crederet. Tum si in Germanicis nõ inuenit Matthiolus, fortasse inuenit Agricola. Fatetur in fornacibus bestiolas enalci. Quin, neuter viderit in Germaniâ, an obinde nec in Cypro? an nullibi? Ceterum Mercurialis, & Cardanus patientiam ignis non negant, solùm dicunt nullius sentientis patriam esse, sed hospitium. Ita ille putat ex terrâ metallis commixta erumpere. Cardanus in imo ignis, seu in ignis vicinâ parte gigni ex excrementis. Detrectant nimium calorem posse esse fontem vitæ, cuius pignus humiditas est aliqua.

Contrà sunt Seneca, Scaliger, Agricola, & Licetus, qui flammeam patriam aliquorum animalculorum concedunt, & tres priores patrem. Ego Aristotelem probo; & vnde illum infamavit Matthiolus sui oblitum, maximè laudo. Nulla dictorum repugnantia est in Historiâ, atque in secundo de Generatione animalium: ibi in medio ignis nasci bestiolas affirmat, hîc *nullum, ait, ignis animal generat.* At, quæ in his locis contradictio? nullam video, ytramque sententiam amplector. Et in igne nasci sententia, & non ab igne: nullum vtique animal ignis generat, at in medio ignis aliquod generatur. Non video in primordio tributam fecunditatem ignis, nisi soli humori & terræ: quare flamma nihil procreat. A quo igitur generantur, quæ in igne? Ab illo vtique elemento generantur, ex quo: neque enim quòd in igne pyraustæ enascantur, ex igne nascuntur. Permixtus, impurus iste ignis est, turbulentus vapore & halitu, quos fumus inuoluit, & quos emittunt metalla & lapides adusti. Itaque ex aquâ aut terræ substantiâ ista animalia erumpunt. quare ab illâ? Dices, iam non in igne generari. Fortasse religiosè dixit Aristoteles, in medio ignis, non in igne: nâque in medio ignis sunt plura, non ignis; ad hæc ignem nunc voco istum impurum, qui forsitan cum humiditate est. Flammas ignes vocamus, flamma fortasse nõ sine humiditate. Quid flamma est? Fumus ardens. Fumus nonnihil humidus est, alioqui quomodo parieti camini adhæresceret?

Dices, istas spurias generationes eorum, quæ sponte oriuntur, sine obstetricante putrefactione non esse. Ignis huic obstat. Hippocrates incensis siluis expiauit peste Græciam ex putrido aëre. At talibus vaporibus infici fumus potest ex lapidibus, & metallis, vt sufficiens corruptio ministret exiguas has bestiolas, præterquam quòd Aristoteles istud cõmendet, quòd in ijs quæ putredinem nullam posse recipere existimantur, nasci animalia nouerimus; vt vermes in niue, pyrales in igne. Verùm obseruandû est, non dixisse nullam putredinem esse, sed, non existimari: aliqua quidem potest esse, ideò in his turbidis flammis morari aliqua possunt & enasci; in puro tamen & æthereo igne nihil quod sentiat habitat, nihil adhuc quod non sentiat nascitur. Incolæ illius sublimis plagæ, luces sunt cælestes. Sed videndum est, quomodo isti ignicolæ flammæ in Cyprijs fornacibus auiditate ignis compescant. An odio aliquo naturæ, an familiaritate? Hac credo. nec audiendus Cardanus, qui putat frigore reniti. namque quomodo exilia illa corpuscula tot flammis obstarent?

CAPVT XIX.

An ignea sit salamandra.

Diuersa salamandra est, aduena quidem ignis, & ex aquâ aut limo. Scio D. Thomam ignei putasse ingenij, nutriri in igne, ex sicco terreo adusto, fumoso, propter conuenientem similitudinem ad complexionem suam. Famam fortasse secutus est confundentem pyraustâ cum salamandrâ. Ita Phile, quod illius est, huic dedit, dum cecinit:

*Τὴν σαλαμάνδραν καὶ ἀπὸ ἀἰθρῆς, καὶ ἀπὸ γῆς ἔστιν,
Ἐν ὁσείοις γὰρ ἔστιν ἰχθύν σαρκίον,
καὶ δέσματι λιτὸν καὶ πτερόν ἔχει σκέτωλον.
Ἀλλ' οὐκ οὐκ σιωδῶν, Ἀυσονάρχα, θαυμαστότης.
Τὸ πῦρ γὰρ αὐτῷ ἐφοβεῖ τὸ παμφάγον,
Ἐφίπτα δὲ καὶ διώκει τὴν ζέον,
καὶ σέβενυσιν μὲν ἢ καμίνε τὴν φλόγα,
κινεῖ δὲ πικρὴν τοῖς βανάνοις ἀσβόλω,
ψυχρῆς περὶ αὐτοῖς ἀθερακίς δεδεδωμένη,
καὶ ζῆ μεταξὺ τῶν πυρῶν, καὶ τῶν βρομῶν
καὶ πῶσα κωπῆ καὶ δριμύτης κωπῆ
τῆς ἀθάλας πρὸς ἡδὲ ἡρεδισμῶν.*

Quid salamandram, aërne tellûsve educat?

In ossibus namque est caruncula tenuis,

Cum pellis alarumq; paruo tegmine.

Sed tu, Imperator, hanc videns miraberis

Quod non tremiscat deuorantis omnia

Ignis furorem, quem inuolans atrociter

Elidit, ac fornacis astus enecat;

Fabrisq; densam suscitât fuliginem

Ingressa fornacem dolôsè feruidam,

Rogumq; viuit inter & flammæ sonos,

Spiratq; fumi dissipata acredine,

Sursum fauilla prouoluto vortice.

Non hæc salamandra est; succo imbuitur, pennis non alleviatur: lacertæ species est, cute asperâ atque scabrâ, animal graue, tardissimum, punctis velut stellis variegatum, in fontibus inuenitur, & sub terrâ, atque in macerijs murorum. Sine dubio domat ignes æmulo rigore; vincitur tamen à magnis. Visa est comburi. quare falsò cecinit Nicander in Alexipharmacis:

Cui nullus poterit fumus ignisve nocere.

Exiguos solùm ignes refuso humore extinguit. Non amplius illi tribuit Aristoteles. Greuinus tamen immunitatem hanc cuti tribuit. Non sicco terreo alitur: namque elisa tetrum humorem, qualis est terreus adustus, fundit, sed lacteum, tamquam saniam, pituitæ pignus. Licetus ex aquâ generari probat, Greuinus ex limo: ego istas origines, si diuersæ sunt, duabus salamandarum speciebus distribuo. Vtraque pestifera est, & terræ & aquæ: est enim quædam aquatilis, in stagnorum ripis & fontibus habitat, inde in terram

terram nonnumquam profilit. Iuxta descriptionem Rondeletij, corporis specie lacertam refert, nisi quod capite sit latiore paulò, oris rictu æmula ranæ, caudâ acutâ & longâ. Mitiùs hæc virus fundit, quamuis ego meminerim aquatili salamandræ imputatam subitam necem totius cœnobij, præter coquum qui nondum cibum sumpserat. Itaque hæc bestiola non spectat ad exornationem ignis, cum æmula sit, vt aut extinguat, aut comburatur, & cum alienigena sit, alibi viuit, aliunde nascitur ex humore, aut fimo. Num pro genie etiam gaudeat, dubitari potest. Negat Greuinus. At Dalechampius hæc testatur. Grauida salamandra mensè Martio pede & baculo elisa, lactea sanies ex omnibus corporis partibus, capite, dorso, aluo, caudâ, pedibus exiliit, non aliter, quàm ex papillâ vberis, digitis compressâ: dum etiam ex disrupto ventre plus quàm triginta fœtus adhuc palpitantes, & in aquâ natantes, ac plus quàm triginta oua prodierunt. Ego quidem feminam dissecui prægnantem, tum ouis, tum catulis plenâ; alijs inchoatis tantùm, alijs iam perfectis gradientibus, & in aquâ natantibus. Fortasse mater est, quamuis oua non sint certa indicia libidinis. Aristoteli ostrea omnia non nisi sponte nascuntur, licet habeant quæ oua nuncupantur. nihil hæc generationi feruiunt. Argumenta dumtaxat sunt melioris nutritionis, quale in sanguineis est pingue, in aluo quoque muris feminæ fœtus extitere prægnantes, in quarum uterulis musculi sponte orti ex recrementorum colluue, non paterno semine.

CAPVT XX.

An aliqua grandior bestia ignem toleret.

Restant & aliæ appendices quæstiunculæ, Num & aliud nobilius animal amicum ignibus sit. Sapiens enim in vndecimo cap. memorat bestias vaporem ignium spirantes, aut fumi odorem proferentes, aut horrendas ab oculis scintillas emittentes. Iam si spirant ignes, vitale illis erit inimicum naturæ elementum. Tum Moyse scribit aduersus murmuratores misisse Deum ignitos serpentes, par supplicium flagitio. Ad hæc Cacus Arcadiæ monstrum fetosum & exitiale, vt scribit Adelinus Philosophus, eructat anhelitu sui pectoris flammam, maximè cum per iram excandet. Fortasse quispiam dicet, hæc monstra Philonem aut Salomonem respexisse in igniuomis suis feris. Virgilius quidè hoc animal nouit, inde superstruit multa. Pænè omne mendacium originem sui alicui veritati debet, adeò sibi secumque parum subsistit. Sic Poëta illum describit:

*Hic spelunca fuit vasto submotâ recessu
Semihominis Caci, facies quâ dira tegebat,
Solis inaccessam radijs; semperq; recenti
Cade tepebat humus, foribusq; affixa superbis*

*Ora virum tristi pendebant pallida tabo.
Huic monstro Vulcanus erat pater, illius
atros*

Ore vomens ignes magnâ semole ferebat.

Non, credo, insolens natura est, si euomat flammam furens aliqua bestia. Tibetij Cæsaris equus, cum in pugna calebat furore, spirare ignes visus est, vt Heliodorus & alij scribunt. Architrenius quoque cecinit:

— Ignis equus arduus efflat.

Verùm ista ignium eructatio non est argumentum sustententiæ tanti vigoris. Innocens est anhelitus. In corde, in pectore animalis per varia latè diffusus membra tepidusque manet, nondum exuberatus in flammam, donec rictu cogatur, & iam multiplicatus adurendi vim concipiat; quemadmodum solares radij per crystallum aut beryllum multiplicati in summo mucronis acumine, exurunt obuia, exciunt flammam. Nimia bilis recocta & torrefacta, in igneam & causticam substantiam degenerat, calidos halatus fouet & incendit: dum enim stringuntur afflatione, tandem inflammantur. Nihilominus ignitos serpentes Moyse non est opus dicere ignes euomuisse, sufficit ad rationem appellationis, si eorum morsus pestem ignis æmulentur; quemadmodum Lucanus similia damna à serpente sæpè atque ab igne narrat:

*Seps stetit exiguus, quæ flexo dente tenacem
Auulsiq; manu, pilosq; affixit arenis.*

*Parua modò serpens, sed quâ non vlla cruetæ
Tantum mortis habet: nam plagæ proxima
circum*

*Fugit raptâ cutis, pallentiq; ossa retextit;
Namq; sinu laxo nudum est sine corpore
vulnus.*

*Membra natant sanie, sura fluxere, sine
vllò*

*Tegmine poples erat, femorum quoque musculus
omnis*

*Linguitur, & nigrâ distillant inguina tabe.
Disiluit stringens uterum membrana,
fluuntque*

*Quidquid homo est, aperit pestis natura
profana.*

*Parua loquor, corpus sanie stillasse perustū:
Hoc & flamma potest. Sed quis rogas abstulit
ossa?*

Ipsam venenum dipfadis ignem vocat:

Ecce subit virus tacitum, carpitq; medullas

Ignis edax, calidaq; incendit viscera tabe.

Et de eo qui illo fuerit percussus addit:

*Ille vel in Tanaim missus, Rhodanumq̄,
Padumq̄,
Arderet, Nilumque bibens per rura va-
gantem.*

Tam parum abest quod Moyfi ignitus, aut
Lucano torridus serpens dicatur.

CAPVT XXI.

*An in niue nascantur viuantque
aliqua animantia.*

Contrariorum prona reminiscencia exci-
tabit curiositatem, an nix æquè hospi-
talis sit, ac ignis. Negarunt Mercurialis, &
multi; Aristoteles tamen, Strabo, Plinius,
Agricola, Olaus testantur: defendunt Mar-
filius Cognatus, Fortunius Licetus, & Scali-
ger. Possunt gigni vermiculi in niue, quòd in
eà multum sit aëris, & spiritus, qui postea
concalesfactus, illos generet. Ad hæc: humi-
dum cum calore aliquo est, iuxta Aristote-
lem; quare nix titulo humiditatis non peni-
tus friget; gelu autem omnino infecundum
puto. Has bestiolas niueas vermes appellat
Apollonides, oripas seu montanas teredines
Theophanes, lumbricos Pseudo-Aristoteles
lib. de Plantis. Sunt candidi hi vermiculi, &
in vetustiore niue rutili; nã & ipsa nix senio
purpuratur: tanti alboris canities rubor est.
Sunt præterea hirsuti propter fuliginum copiam
in vetustâ niue coaceruatarum.

CAPVT XXII.

Quomodo è terrâ exorta primùm animalia.

Nunc restituo me primæ generationi
Nex aridâ. Terra gremium multorum
animaliû & genitrix prima est. Videndum
quomodo parturijt bestias? Claudius Victor
tribuit virtuti & afflatui Solis.

*Iam bis terna dies claro radiabat Olympo,
Tertia post calidi genitalia munera Solis:
Iamq̄, tepēs tellus grauidos laxauerat artus,
Cùm maiora agitas iussit Deus edere terram
Omne animal, vegetat ratio quod sola mo-
uendi:*

*Cui seruire datum, quo rerum postulat usus.
Nec mora, prorumpunt factis vitalia terris
Pignora, quæq̄, sui generis sortita figuras.*

Iuxta Eugubinum quoque produxit terra
superioribus aquis conspersa, & Sole tume-
facta, quæ gremio ac ventre suo parturiebat
animalia, prius generata quinque dierum
spatio, & concrelcentia, membrisque infor-
mata, quintâ luce edita iam & perfecta. Ge-
nerabantur autem simul atque aquæ separa-
tæ terras apertas reliquerunt. Tunc, mirabile
dictu, passim feruebat humus, vtque terrestris

humor in medullas arborum, vitalem stir-
pium succum, Solis calore conuertitur, sic
vertebatur humus in carnes. Vt in vtero
matris exiguum semen tepesfactum crescit in
carnem & membra; sic item exigua semina
& humorum partes coalescebant in diuer-
forum generum animantes. Fiebat id volente
Deo, qui omnia quæcumque voluit, fecit
in cælo & in terrâ, in mari, & in omnibus
abyssis. Sed & naturas parauerat ipse tales,
vt inde nasci hæc possent: terram tamquam
matrem ac genitricem, Solem tamquam ge-
nitorem; iacentem straramque latè terram,
Solem desuper incumbètem; cupidissimum
hunc generandi, hæc cupidissimi me rapientem,
in seque continentem cælestem genituram.
Modum hunc generationis animalium cum
enarrasset, locum etiam, quo effecta est hæc
animantium procreatio primùm, & quo
effici potest, his tradit. Attulimus superius
de stagnante Nilo, & confidente terra que
humentes relinquente, & animalibus nascenti-
bus exemplum, flagrante regione Ægypti
magno Solis ardore. Non fieret idem in lo-
cis frigidis. Idèd vbi inchoata est creatio, lo-
cus erat calidissimus, in Arabiâ scilicet &
Mesopotamiâ, vbi paradysus erat prima pars
Aquilonaris. Eoque sciendum est, istâ ani-
malium primo tempore propagationem,
non in cunctis terris extitisse, sicut nec om-
nes aquis principio patefactas: sed in locis
tantum æstuantibus Solisque ardore fla-
grantibus. Hæc, vt dixi, Mesopotamia est,
& Aramea, id est, Armenia; vbi fuit etiam
prima hominum habitatio, & paradysus ter-
restris, & homines ante diluuium. Hic ardo-
re Solis nata sunt primæ animalia, ex hisce
natis, & per orbem profeminatis, nata sunt
alia ex propagatione. Mihi celerior fuisse
videtur prima illa generatio, nec per dies du-
raste. Efficaciam analogæ originis nisi ex
Dei imperio non habuerunt. Istud imperium
tunc fuit, cum factum imperatum. Tum
quia stirpes antecessere Solem & sidera, non
ergo rerum generatio cæli effectus est. Præ-
fero propterea Caietanum, & Lipomanum,
qui terræ aliquam efficaciam feminalemque
virtutem delegatam à Deo putarunt. Iam
ista tetigimus, atque exemplum aquæ. Inde
hic suppleri possunt quæ desunt, ne aut ea-
dem aut similia inculcemus.

CAPVT XXIII.

In quâ magnitudine animalia creata.

Superfunt quæstiunculæ nonnullæ, nunc
Sexcutiendæ, An prima illa animalia edita
magna, an multa, an omnia. Iussio Dei con-
sequens exigua videtur, & pauca arguere, alio-
qui

qui cur crescere & multiplicari imperaret? Quare dicere quis posset animalia eâ magnitudine facta, vt crescere potuissent. Nihilominus puto in staturâ perfectâ erupisse. Exemplum Adam est in virilitate creatus. Veritati incrementi virtus augmentatiua satis erit.

CAPVT XXIV.

An initio creata multa animalia ex unoquoque genere.

Circa multitudinem considerandû est, an duo ex singulis generibus; an plura, licet pauca; an multa. Moyse Barcepha, & Vielmus plura arbitrantur. Allegat ille Dominum Ephræm, & in argumentum sumit pelliceas tunicas, quibus Adam è paradiso emissus fuit. Vnde sumptæ pelles, nisi aut pereunte aliquâ specie, aut superfluente indiuiduo? Vielmus plura congerit indicia. Nam terram totâ alloquebatur Deus, cum dixit: *Producat terra animam viuentem in genere suo*, non solùm hortum in Eden, aut vicinam ei dumtaxat regionē. Rursus, cum eiusdem generis animalia apud Antipodes reperiantur, quæ apud nos sunt, nec sit rationi consentaneum ea omnia ab hominibus vltro citroque fuisse aduecta, aut etiam ipsa tranasse pelagus, quod nos ab illis hominibus latè disternat, videtur probabilius, plura quàm duo fuisse initio ab opifice formata. Ad hæc legimus, ex pellibus animalium Deum fecisse tunicas Adæ & Eux: quod sanè testimonium euidentis facit, plura quàm duo eiusdem speciei indiuidua initio fuisse edita, præsertim si eadem die Adamus eiectus à Paradiso fuit, & opertus pellibus, nisi ad miracula & nouas formationes cum quibusdam confugiamus. quod D. Augustinus prudenter vetat. Et fortè plures feminas in gregibus & armentis mundis Deus effecit quàm mares, vt species citius auerentur; quòd videamus vnum marem plures femellas generatim fermè implere, quamuis sub diluuium plures seruati mares fuerint quàm feminæ, ob sacrificia, & in immundis pares, ex equo mares & feminæ. Hæc pro sententiâ istâ: nihilominus non obstant. Nam friuola est illa Antipodum consideratio. Nunc idem incommodum restat, namque in Noëtica inundatione omnia animalia periire, nisi bina reseruata; nihilominus nunc videmus in omnes mundi angulos effusa. Quod Syrus Episcopus obijcit de pelliceis tunicis, mox examinabimus. Non obest, vt bina genita cum Theodoro & Lactantio credamus exemplo nostri generis, & reseruatiōis in arcâ. Procopius censuit ve-

rissimile, in initio bina in omni animantium genere, quemadmodum & cum homine accidit, esse condita. Erant itaque solummodò paria, seu coniunctiones quædam singularium animalium, cum adducerentur ad Adamum, vt ipsis nomina daret quibus foret imperaturus. Id quoque conijcere licet ex diluuiō, quando bina & bina in arcam compellebantur, ad exemplum creationis mundi. Quòd verò plura animalia munda in arcam inducta sint quàm immunda, idè factum est, vt Noë, vbi præsentis periculo ereptus fuerit, & salutem consecutus, haberet victimas quas immolaret Domino. Præterea Deus malebat, vt plura animalia, quæ prodesse homini, conseruarentur. Oportebat sumimū artificem prima solùm exemplaria effingere, & naturæ deinde relinquere negotium, vt sui imitatione in iterandis viuentibus operam strenuam daret. Ascanius nec plura vult genita animalia, nec tantum bina, sed plures femellas. Huius causa eadem est cum antecedenti, eodem retundenda istu.

CAPVT XXV.

Quorumnam animalium erant tunice pelliceæ quibus indutus Adam.

VT institutam finiamus causam, dissertandum nonnihil est de pelliceis tunicis, & transitu animalium ad insulas & ad nouos orbes. Vnde illæ pelles? S. Iustinus putat, præparatas à Deo prænoscente lapsum Adami, non tamen detractas ab aliquo animalium, nam bina dumtaxat. At cuius animalis pelles erant, aut simulabantur? Ouis verissimilius puto, nec istud è meo cerebro, pulchram sanctæ Hildegardis excerptam sententiam in Epistolâ ad Prælatos Moguntinenses, cum per illos diuinis fuisset interdicta, ita scribit: *Ouis enim præ alijs animalibus patiens, humilis, mansueta, & munda existit. Vnde etiam Deus pelliceas tunicas primis hominibus, per inobedientiam à claritate, quâ vestiti erant, denudatis, pelles scilicet ouium pro veste tribuens, significationes ouis calliditati antiqui serpentis opposuit, & tali veste eos obtexit, ne nudi paradysum exirent. Ipse enim æternus Deus, qui in scientiâ suâ æternaliter habuit tunicam, id est, humanitatem Filij sui, ad cuius imaginem hominem fecit, quemadmodum Moyses ipsum ad imaginem & similitudinem Dei creatum esse testatur, hominem deceptum vocauit, & tali veste induit; in hoc ostendens, Verbum, scilicet vnicum Filium sibi coæternum, ad requirendum & liberandum, ex virgineâ naturâ humanitate induendum, iussione in significatione ouis, patiens, humilis,*

*mansuetus, & absque omni maculâ ullius contagij mundus existeret. Ioannes enim Baptista, & ceteri Prophetæ, idem in Spiritu sancto intelligentes, eum nomine agni & ovis sapiissime appellant. Ipse namque est immaculatus agnus, & speciosus formâ præ filijs hominum, qui non de virili semine, sed de Spiritu sancto conceptus virtute altissimi Dei, de carne Mariæ Virginis, Deus & homo natus processit. Hactenus S. Hildegardis. Placitum D. Ephræm, ex pecudibus fuisse arbitrantis, laudat & amplectitur Barcepha. Huius ista sunt: *Negamus unicum dumtaxat par in animalium generibus singulis fuisse effectum: neque enim hoc sacris Litteris proditum est. Enimvero Deus, qui permisit Adami arbitrio, ut peccare posset, opusq; haberet indumento, creauerat complura animalia: cumq; ille violatâ lege peccasset, humanâ se specie primis parentibus ostendens, induit ipsos pelles solo eius nutu pecudibus detractas, atque verbo in tunicas conformatas. Et verò Dominus Ephræm ait, fortasse coram illis iugulatas esse pecudes, ut earum carnes ipsi vescerentur, corijsq; nuditatem suâ cooperirent: denique ex ipsarum morte se quoque mortalia habere corpora intelligerent.* Hæc Barcepha. Verùm propter indumentum primorum parentum non erat opus plura animalia ex singulis generibus fieri, ut Barcephæ placet, bina sufficiunt ad summum, ex ouibus solùm quatuor aut sex, duo ad semen referuata, alia præparata ad vestitum hominis; quem admodum & Noë non nisi ex mundis bina animalia clausit. Horum tamen excessus non remedio naturæ seruatus, sed Religioni destinatus fuit.*

CAPVT XXVI.

Animalia carniuora, & recenter creata quibus rebus vescerentur in arcâ Noë.

TAntâ circa hanc rem religione tangebar, ut pænè cõsentirem, plura ex nonnullis animalium generibus in exordio congenita, debuisse ferarum annonâ pasci. Quo pacto leo, tigris, aquila, accipiter epularentur? necesse videbatur, per aliquot annos ieiunos perdurasse, aut aliquas animalium & auicularum species consumpsisse, si bina dumtaxat ex omnibus condita. At nec illud, nec istud Philosophicum, nec expediens naturæ rerum, nec dignum prouidentissimo auctore. Ceterùm prodigere tunc naturas, ut putarem plures effusas, obstat secunda propagatio rerum, cum post vniuersi illuuiem, binæ dumtaxat in arcâ referuatae reparationi mundi, binæ ex eadem arcâ dimissæ. Idem hic scrupulus, ex quâ carnificinâ leo, tigris, lupus, miluus nutriti in arcâ, &

proximè post exitum; siquidem in arcâ nullum animal fuit nisi saluti aut hostiæ referuatum; post exitum incolumitati dumtaxat speciei, quæ in binis illis constitit per plures dies quàm sustineretur fames. Quare necesse est alita interim carniuora herbis, & fructibus, aut terrâ; lupus enim carniuorûs est, & tamen terrâ vescitur: idem quoque illis penu fuit in recenti origine mundi, atque in claustris arcæ. Quid moror? dubitare non licet, primum omnibus animalibus promumcondum fuisse terram? Hæc verba creatoris sunt. *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & vniuersa ligna, quæ habent in semetipsis sementem generis sui, ut sint vobis in escam, & cunctis animantibus terræ, omniq; volucris calis, & vniuersis; quæ mouentur in terrâ.*

Quæres: Quî tanta immutatio palati leonis, tigridis, & lupi, ut à pastu ad raptum deficerent, à gramine ad greges? Fortasse non incommodas plâtas gustui carniuoro, & satissimiles illis præparauit Deus. Vnum aut alterum exemplum memorabo. In primis plantæ borametza, quæ pro carne agnina est lupis, ut supra differuimus. crescit enim, ait Scaliger, agni figura ad pedum ferè ternum altitudinem; quem pedibus, vngulis, auribus, toto capite, præterquam cornibus repræsentat. Pro cornibus pilos gerit, singularis cornu specie. Obducitur corio tenuissimo, cuius detracti vsus ad capitum tegmina incolis. Ferunt internam pulpam gammari referre carnes; ceterum è vulnere quoque sanguinem manare. Dulcore esse admirabili. Radicem humo exertam surrigere ad vmbilicum vsque. Illud miraculi fouet magnitudinem, quamdiu vicinis obsidetur herbulis, tamdiu viuere quasi agnum in læto pascuo; remotis illis, tabescere atque interire: idque non solùm casu vel tractu temporis, sed etiam experuendi gratiâ subtractis atque ablatis euenire. Quin illud auget admirationem, appeti à lupis eam. Surtius item scribit, eius plantæ suauitatem lupos & cetera rapacia animantia ad eam deuorandam inuitare. Alterius magni fructus in corde suo agnum quoque ferentis, testis fuit beatus Odericus. Bernetas aues esse fructus arborum, Æneas Siluius & Fulgosus scribunt, plurimis alijs contestantibus. Verùm in superioribus egimus de his sat diffusè. Præterea, cur carniuora aliquamdiu herbis non possent esse contenta, cum visa sint herbiuora carnis ali? Marcus P. Venetus scribit, equos in Regno Var coctis carnis simul cum riso ali: in Prouinciâ etiam Aden boues, equos, camelos, & oues piscibus vesci. Taceo quod de equis Anthropagis celebrauit vetustas.

CAPVT XXVII.

*An aliqua viuentia & marina animalia
creata plura quàm bina ex eadem specie.*

PLantas porrò necesse est erupisse plures eiusdē speciei, perijissent alioqui multæ, cùm omnibus feris parauerint suo tempore macellum. Quare non solùm creatæ, quæ sufficerent prolapiæ propriæ, sed quæ suppetijissent annonæ alienæ. Quid de piscibus dicemus? Reor non binos solùm editos, sed maximum vulgus pisciculorum, & bestiolarum aquatiliū, ad grandiorum piscium voracissimorū, cetaceorumque gulam sustentandam. Non forum his ab agris: suum illis elementum carcer est. nec illis à Domino preparatas plantas Scriptura dicit, sed neque omnino celauit terrestria bina genita, aquatilia tamen in maiori vbertate. Nam vbi dicitur, *Producant aqua reptile*, verbum *sarax* ibi non casu positum, maiorem emphasim habet, quod S. Ambrosius, Vielmus & Pererius notarunt. Significat non quamuis productionem, sed multiplicem quasi scaturiginem & ebullitionem in maximâ vbertate & copiâ.

CAPVT XXVIII.

De piscibus vescentibus auro.

Non obinde inficior, multis pisciculis hoc necesse non esse, qui marinis plantis aluntur, imò terrâ, imò metallis. Multi putarunt, aliquibus piscibus auriferorū fluminum aurum gulam esse. Pesqueræ incolæ ad Benacum lacum, atque etiam qui salo accolunt, sibi persuadent, eos pisces quos ipsi carpiones appellant, è puro auro alimentum sumere. Et ne tam longè exempla petamus, Lugdunensis Prouinciæ incolæ certò statuunt, pisces quos *humbles* & *emblons* nominant, alio cibo non vesci quàm auro. Nullus est rusticus lacus *Bourget* accola, qui non asseueret pisces *Lauarets*, quos perpetuò in piscatorio foro Lugduni venales reperias, alium cibum non degustare præter aurum. Lacus autem *Paladrou* in Sabaudiâ accolæ *emblon* piscem, atque vmbra auro sustentari arbitrâtur. Similiter Laudenses retulerunt, in Mediolanensi Ducatu, piscem *themolo* vel *ahemero* illis dictum, veterum thymalum, auri depastione pingue fieri. Admoneo, non omnino in omnibus verum esse: nam Bellonius facta anatome obseruauit, plures ex his piscibus alijs cibus præter aurum vesci.

CAPVT XXIX.

*An fuerint aliquarum specierum creata
solùm singula animalia.*

Reliquum est disquirere, an si aliquarum specierum animalium plusquam bina fuerunt genita, nonnullorū sint genita minori numero: hoc est, an singula in ijs naturis, quarum incolumitas stirpis non pendebat è maris feminæque cõplexu. Pisces plures fecundantur solo humore, vultures ventro, vt fertur. Quare multiplicationi sui generis non esset opus collega. Eadem quæstio est de animalibus geminæ originis e putri, aut è vuluâ; eadem de multis plantis. Puto in primis fabulam esse singularitatem Phœnicis, vt non semel differui. Nec maior fides de Rhinocero, quem Oppianus carere sexu sic canit:

Ῥινοκέρως δ' ὄρυγος μὲν φύδεμας αἰθυκτῆρος
 Οὐ πόλλον μείζον, ὀλίγον δ' ὑπὸ ἀκείῃ ριπῆς
 Ἀντέλλει κέρας αἰὼν αἰ κάχμητον ἀργιον ἄορ.
 Κεῖνω κεν χαλκὸν τε διαξίσειεν ὀβυσσας
 Οὐτήσας βελιρῆν τε διατμήξειε χραδρῆν.
 Κείνος κ' ἀθαναρῶ περ' ἐφορμηθεὶς ἐλέφαντι
 Πολλάκις ἐκ κοίτης νύκην τεῖστον ἔθηκεν
 Ἡρέμα δὲ ξανθοῖς ὀπιγαλλικόμοισι μετώπις,
 Καὶ νώτω ριθαμίγες ἐπαήσομα πορφυροῦσι.
 Πάπτες δὲ ἀρρένες εἰσὶ, ἔσποτε θήλις ὀρεῶ,
 Καὶ πόθεν οὐκ ἐδ' ἀν φερέζω δ' ἐχὼς δοδ' ἀνησ,
 Εἴτ' ἐν ἐκ πέτης ὀλοὸν τὸ δὲ φυλον ἐπῆλθεν,
 Εἴτ' αὐτόχθονες εἰσὶν ἐπαντέλλουσι δὲ γαίης
 Εἴτε πρὸς ἀλλήλων, τέρας ἀργιον ἐκφύον)
 Νόσφι πόθων, ἔ νόσφι γάμων, κ' νόσφι τέκνοιο.
*Rhinoceros autem oryge, a sino Indico, est
corpore impetuoso,
Non multò maior, paruū verò supra sum-
mitatem nasi
Surgit cornu, graue, acutum, indomitum te-
lum:
Illo ferrumq̄, penetrarit impetu facto
Vulnerans, solidumq̄, dissecuerit, saxum.
Sapè in pulueribus mortuum ipsam prostra-
uit,
Sensim verò in rufâ, & pulchricomâ fronte,
Et in dorso macula confertim purpura-
sunt.
Omnes verò mares sunt, nec vniquam femi-
na conspicitur,
Et vnde nascantur non noui, loquor non
tamquam sciam,
An ex petrâ perniciosum hoc genus pro-
dierit,
An ex terrâ geniti sint, existantq̄, è tellure,
An ex sese mutuo, portentum horrendum,
procreentur,
Sine amoribus, & sine nuptijs, & sine puer-
perio.*

At licet fileant generationem Rhinocerotis Aristoteles, Philo, Ælianus, Agatharatas, solemnem illam nouerunt Plinius & Solinus, aduerso tamen coitu, ut elephantès, cameli, lynces, leones, tigrides. Par vulgi commentum in Plinio de hyænâ, alternis annis marem, alternis feminam fieri, & sine coitu parere, quod negat Aristoteles. Nec vultus fama veridica est. E piscium autem plebe, licet virgineæ fecunditatis sint nonnulli, non tamen propterea censeo singulares editos; namque oportebat turbam esse ut ferirent grandiorum palato, quemadmodum diximus. Idem de humilioribus plantis censeo. Fateor tamen aliquas nobiliores vnicas fortasse tunc fuisse. Id opinor de vitæ arbore. Fortasse idem accidit aliquibus animalibus sponte nunc nascentibus, si terra etiam aliqua ex ijs tunc auspicata fuit. Suo postea loco dirimenda hæc lis erit.

CAPVT XXX.

An animalium ingenia mutata fuerint, & diuersa facta, quam Deus illa creauerit.

DIgerenda quoque est quæstiūcula hæc, an alterius ingenij & naturæ fuerint animalia in primordio cum illa produxit terra, quam nunc sint, hoc est, an idem tunc feris fuerit furor, idem reptilibus virus. Perfectiones disputabo hæc. In vniuersum inficiari non licet, ingenitam illam erga Regem suum reuerentiam hominem amisisse. Et iure quidem dominatione ferarum multatus fuit, qui dominum suum seruitio debito priuare nitebatur. Rebellis factus Deo, meruit rebelles sibi pati feras. Insurrexit pars hominis sensitua aduersus rationalem: vnà quoque sensituius gradus animalium aduersus rationale animal se extulit. Egregiè Gregorius Nyssenus in suâ Philosophiâ ait: Ceterum antiquitus nullum aliorum animantium homini nocere audebat, sed quamdiu proprijs passionibus & irrationali, quæ in ipso erat, particulæ dominabatur, subiecta & obedientia ei erant omnia. Quia verò suis affectionibus minimè decenter impetibat, ab eis denique possessus, & ab exterioribus subactus est: quod enim ab iisdem iam impetamur & lædamur, peccatum fecit. Cuius sanè veritas ex his, qui optimam transegerunt vitam, manifestum est: ferarum enim insidijs indubitanter hi superiores visi sunt, ut leonibus Daniel, viperæ morsu Paulus.

CAPVT XXXI.

An rapacia, iracunda, exitialia & carnivora animalia à Deo in initio creata eodem ingenio.

Nunc quæramus, an absolutè rapax vtraxque ingenium denegandum sit bestijs, pro eo quidem tempore cum mundus honorem suum illibatam habebat. Theophilus enim Antiochenus ad Autolycum hæc scribit: *Feras autem Græci nominant Ἰν-πεῖα ἄπὸ τῆς Ἰνπεύουσι, id est, quod venando capiuntur. Nec tamen à rerum primordio noxiæ & exitiales creata sunt. Nam nihil noxium ab initio à Deo conditū est. Sed hominis delictum conditionem creaturarum deteriore reddidit, ubi primum homo legem Dei transgressus est, etiam reliqua præuaticata sunt, & degenerarunt. Ut enim si pater familias sapienter vitam instituit suam, etiam domestici, & reliqui familiares ordinatè & decenter viuunt, sin autem herus peccarit, & negligentia se corrumperendum dederit, dubiumne est, quin & serui delinquant, & socordiam amplectantur? Parè ratione contigit in presenti negotio, ut peccante homine etiam reliqua quæ in hominis ministerium creata erant, præuaticarentur. Vbi autem homo ad suam naturam, & pristinum ingenium, nec non dignitatem redierit, cessans malefacere, etiam aliqua animalia in primitiuam restituentur mansuetudinè. Hæc ille. Ipsa nihilominus structura formæ, unguis, dentes, & alia arma ferarum exigunt indolem acerbam & carnivoram, alioqui frustra multa in naturâ; quare & nociua essent alijs, carnibus victitura. Nec obstat sententia Patrum, innocentiam animalium ante peccatum commendantium: solum essent innoxia homini, non alijs brutis. Optimè sanctissimus Eucherius dixit: *Si nobis pro peccato nocent, quare sibi inuicem nocent, nisi quia alia sunt in cibum aliarum data?* Conspirat Augustinus simili interrogatione. Dicit aliquis: Cur ergo inuicem bestiæ nocent, quibus nec peccata vllasunt, ut vindicta ista dica- tur, nec vllam recipiunt tali exercitatione virtutem. idè nimirum, quia scilicet aliæ cibi sunt aliarum. Nec rectè possumus dicere, Non essent aliæ quibus aliæ vescerentur: habent enim omnia quamdiu sunt mensuras, numeros, & ordines suos. Quæ cuncta meritò considerata laudantur, nec sine occultâ pro suo genere moderatione pulchritudinis temporalis, etiam ex alio in aliud transeundo, mutantur. Quod etsi stultos latet, sublucet proficientibus, clarum perfectis est.*

CAPVT XXXII.

*An viperæ & serpentes venenum solum
post peccatum habeant.*

Quid de pestilentia, quam euoment serpentes, dicimus? Rupertus ex peccato immissam disserit, cuius ista sunt. Nunc illud sciendum, quia reptabat prius, ut nunc omne huius speciei vel generis animal: sed reptatio ista nihil horroris haberet, si non illa diabolus ad mortem domini eius, hominis, usus fuisset. Multo magis vero nec virus pestiferum vomeret, nec in se ipso haberet, si non illud idem creaturæ Dei adulterator veneficus illo suæ malitiæ veneno polluisset, & per os suum homini mortem insibilasset. Ecce hodieque (ut taceam quod multis sanctorum Christi seruorum non solum innocuos, sed etiam obediens legamus fuisse serpentes) gens tota esse traditur, quæ in medijs tutam agat vitam serpentibus. Vnde ait quidam Romanorum auctor nobilissimus:

— *Gens unica terras*

*Incolit à sereno serpentum innoxia morfu,
Marmaridæ Psylli, par lingua potentibus
herbis.*

*Ipse cruor tutus, nullumq; admittere virus,
Vel cantu cessante potest. —*

Quanto magis tunc homo cunctorum animalium præses, & dominus, reptilibus quoque terræ ordine legitimo imperitaret, si vel diabolus per os serpentis numquam sibilasset; vel si ipse homo, cum in honore esset, sic intellexisset, ut venenum suasionis eius non admisisset. Ergo bona quidem creatio cunctorum, sed homini, quia Deo contrarius factus est, existens sibi metipsum grauis, in malum iure versa sunt ea quæ bene facta erant. Hæc Rupertus. Dicendum tamen idem de peste venenatorum ac de sæuitiâ ferarum, utramque dotem indolis esse, sed innoxiam soli homini.

CAPVT XXXIII.

*Cur Deus venenata & noxia
animalia fecerit.*

Dices, cur beneficentissimus auctor lethifera & virulentâ animalia fecerit. Respondit iam Augustinus, nec luculentius expectes dictum. Solent enim Manichæi, inquit, mouere quæstionem, ut dicant; Quid opus erat, ut tam multa animalia Deus faceret, siue in aquis, siue in terrâ, quæ hominibus non sunt necessaria? Multa etiam perniciofa sunt & timenda. Sed cum ista dicunt, non intelligunt quemadmodum om-

nia pulchra sunt conditori & artifice suo, qui omnibus vitur ad gubernationem vniuersitatis, cui summâ lege dominatur. Si enim in alicuius opificis officinam imperitus intraverit, videt ibi multa instrumenta, quorum causas ignorat; & si multum est inspiciens, superflua putat. Iam vero si in fornacem incautus ceciderit, aut ferramento aliquo acuto, cum id malè tractat, seipsum vulnerauerit, etiam perniciofa & noxia existimat ibi esse multa. Quorum tamen usum quoniam nouit artifex, insipientiam eius irridet, & verba inepta non curans, officinam suam constanter exercet. Et tamen tam stulti sunt homines, ut apud artificem hominem non audeant vituperare quæ ignorant, sed cum ea viderint, credunt esse necessaria, & propter usum aliquos instituta. In hoc autem mundo, cuius conditor & administrator prædicatur Deus, audent multa reprehendere, quorum causas non vident; & in operibus atque instrumentis omnipotentis artificis volunt videri scire quod nesciunt. Ego vero fateor me nescire, mures & ranæ quare creata sint, aut muscæ, aut vermiculi: video tamen omnia in suo genere pulchra esse, quamuis propter peccata nostra multa nobis videantur aduersa. Non enim animalis alicuius corpus & membra considero, vbi non mensuras, & numeros, & ordinem inueniam ad vnitatem concordia pertinerere. Quæ omnia vnde veniant non intelligo, nisi à summâ mensurâ, & numero, & ordine, quæ in ipsâ Dei sublimitate incommutabili atque æternâ consistunt. Quod si cogitarent isti loquacissimi & ineptissimi, non nobis tædium facerent, sed ipsi considerando omnes pulchritudines, & summas & infimas, Deum artificem ubique laudarent: & quoniam nusquam offenditur ratio, sicubi fortè sensus carnalis offenditur, non rerum ipsarum vitio, sed nostræ mortalitatis meritis imputarent. Et certè omnia animalia aut vtilia nobis sunt, aut perniciofa, aut superflua. Aduersus vtilia non habent quid dicant. A perniciosis autem vel punimur, vel exercemur, vel terremur, ut non vitam istam multis periculis & laboribus subditam, sed aliam meliorem, vbi securitas summa est, diligamus & desideremus, & eam nobis pietatis meritis comparemus. De superfluis vero quid nobis est querere? Si tibi displicet quod non profunt; placeat quod non obsunt: quia et si domui nostræ non sunt necessaria, eis tamen completur huius vniuersitatis integritas, quæ multo maior est, quam domus nostra, & multo melior. Hanc enim multo melius administrat Deus, quam vnusquisque nostrum domum suam. Vsurpa ergo vtilia, caue perniciofa, relinque superflua. In omnibus tamen cum mensuras,

& numeros, & ordinē vides, artificem quære. Nec alium inuenies, nisi vbi summa mensura, & summus numerus, & summus ordo est, id est, Deum, de quo verissimè dictum est, quòd omnia in mensurâ & pondere & numero disposuerit. Sic fortasse vberiore capies fructum, cùm Deum laudas in humilitate formicæ, quâ cùm transis fluiuium in alicuius iumenti altitudine. Augustini sententiæ adiungamus alia Patrum dicta. Gregorius Nyssenus lib. 1. Philosophiæ ait. Quòd si non omnia nostris necessitatibus ancillentur, sed homini noceant quædam; considerandum, hæc ijs vsui esse, quæ in famulatum & conuenienter creata sunt, vt eorum creationi desit nihil quæ generari decens erat. Sed neque horum vlus omnifariam hominum effugit intelligentiam, imò venenosa ad propriam homini conducunt vtilitatem: vitur enim eis in medelam ab ipsis inflictæ læsionis, & ad aliarum ægritudinum sanationem. Tales quædam sunt thetriacæ vocatæ compositiones, quas ratio adinuenit, vt per huiusmodi & his dominetur, & ab eis veluti possessis hostibus adiuuetur. Innumeras autem homo contra hæc virtutes habet à conditore tributas, quæ cohibere, defendere, & insidias eorum corrigere queunt. Nam alia quidem alijs indigentijs conueniunt, generatim autem omnia ad hominis medelam conferre nata sunt, etiam vtilitatis aliàs expertia. Et hæc quidem de præsentī nostræ vitæ cōstitutione dicta sint. Theodoretus accedit quæst. 18. in Genesim. Prætereà, & ad alia bestię nō sunt nobis inuiles. Nam ex eis Medici pharmaca non pauca componunt ad morbos propulsandos. Ne quis igitur, bestijs per se consideratis, de creatore conqueratur, sed vtilitatem inuestiget: siquidem ipsum etiam corpus humanum, quamuis formosum, temperatum, & variâ partium vtilitate præditum, muco tamen & sputo, ac fœtido stercore non caret; nullus tamen sanæ mentis ex his animal vituperat. Neque enim absque his agere vitam potest, sed per hæc firmum est & vegetum, siquidem eget pituitâ, sanguine, & vtraque bile. At quemadmodum per hæc consistit, sic per eadem dilabitur: vnus enim horum excessu aut defectu enecatur animal. Beda in libro De sex dierum creatione, aliam rationem breuī complectitur. Aut proptereâ ista animalia venenosa creata fuerunt ad terrendum hominem, quia Deus præuidebat eum peccantem, vt intelligeret pœnas infernales, quia alibi dicit: *Vermes eorum non moriuntur, & ignis eorum non extinguuntur.* Nec contemnendus est Petrus Comestor capite 8. Scholasticæ historiæ. Quæritur quoque de nociuis animalibus, si creata

sint nociua; vel primò creata mitia, post facta sint homini nociua. Dicitur quòd ante peccatum hominis fuerint mitia, sed post peccatum facta sint nociua homini, tribus de causis: propter hominis punitionem, correctionem, instructionem. Punitur enim homo, cùm læditur his, vel cùm timet lædi, quia timor maxima pœna est. Corrigitur his, cùm scit ista sibi accidisse pro peccato suo. Instruitur admirando opera Dei, magis admirans opera formicarum, quàm onera camelorum. Vel cùm videt hæc minima sibi posse nocere, recordatur fragilitatis suæ, & humiliatur.

CAPVT XXXIV.

*An sit mutata animalium complexio
& vitalis vis.*

Illud quoque illucidandū, an virtus viuifica animalium nimis sit labefactata saltem post diluuium. Num, quemadmodum humanæ vitæ periodus contracta est, sic & brutorum: quorū nec tunc ætas longæuior esset quàm humana, alioqui ferme æternam tunc diceres. Plusquã ad decem millia annorum protenderetur, si simili proportione superaret nostram; nam si cùm vita hominum vix nonagesimum attingeret annum, ad nongentesimum cerui cornicesque peruenerint; proh quanta horum brutorum longæuitas, & pænè immortalitas, tunc cùm homines nongentesimū superabant! Cur ergo nostra nunc tantâ sui parte mutila, & brutorum integrior? Prouidentię diuinæ id imputo, vt vicinia mortis nos compescat à peccando. Deinde conditioni mutabili ingenij humani, disciplinas omnes præuertentis. Peritia illa naturæ, quâ se primogenitores illi generis salutaribus alimentis medicamentisque iuuebant, paulatim amissa est; at bruta instinctu aguntur, docta nascuntur, nec patrum curæ & traditioni suū columen fideicommissum.

CAPVT XXXV.

An aliquorum animalium figura mutata.

DVbitari quoque potest, propter serpentis damnationem, an animalium nonnullorū gēstus sit diuersus ab habitu quem primâ conditione acceperunt. Verum antequam dolum Euxæ struxisset serpens non erectus (vt Basilius & Didymus dixerunt) gradiebatur, sed pectori incumbens reptabat. Interminatio diuina diabolum præcipue percudit, & serpentem vtique, sed tamquam instrumentum; nec enim tantum damnatur sceleris auctor, sed & pugio; quare id ipsum quod

quod habuit à naturâ , recepit in pœnam & ad ignominiam , quemadmodum Adam mortem, iris quoque ante vniuersi eluuium naturalis erat, deinde in signum datur diuini pacti : si enim Adamo naturalia omnia secura, cur non seruaerentur serpenti?

CAPVT XXXVI.

*Quæ species serpentis fuerit, quâ
dæmon decepit Euam.*

O Buïam istâ appendicem annecto, qualis serpens causa nostri damni. Eugubinus putauit basiliscum, quia Rex serpentium; Pererius scytalin, quia magnitudine & tergi varietate intuentes detinet; Martinus Delrio viperam; Camara communem anguem, aliqui murem araneum, qui virulentus est atque specie gratus, & dicitur suspendere intuentes in sui admirationem. Vnde Hispani dicimus de hominibus suspensis: *Miras las musarañas*. Bonauentura & alij draconopedem malunt. Auctor quoque Hortuli ex libro de Naturâ rerum ita ait: *Draconopedes serpentes sunt magni, & potentes, facies virgineas habentes, humanis similes, in draconum corpus desinentes. Credibile est, huius generis illum fuisse per quem diabolus Euam decepit, quia (sicut dicit Beda) virgineum vultum habuit. Huic etiam diabolus se coniungens, vel applicans, ut consimili formâ mulierem alliceret, faciem ei tantum ostendit, & reliquam partem corporis arboris frondibus occultauit. Ceterum non admodum absurdè facere mihi viderer, si draconem fuisse suspicatus fuero. blandiculus enim est, gratam quamdâ speciositatem habet, ama-*

torijs quoque assentationibus decipere nouit, adeò callidus est & versutus. Ælianus hæc scribit: *Apud Idumæos, seu Iudæos, cum Herodes rerum potiretur, eximiâ magnitudine draconi perpulchram admodum adolescentem feminam in amore fuisse indigenæ prædicant: ad quam ille quidem ventitaret, & simul cum eâ amanter dormiret. Hæc verò, etiamsi amator, quoad poterat, leniter & mansuetè ad ipsam adreperet, eius tamen metu perterrita, sese subduxit: & ut ex amica absentia eum amoris obliuio caperet, menstruum spatium absuit. At ei sanè, cum absentis desiderium augebatur, indiesq; amatorius affectus eatenus ingrauescebat, ut noctes & dies ad eum locum, ubi cum adolescentulâ versari solitus erat, frequens accederet. Cum verò eam quam amabat non inueniret, tamquam amator cui amor optatis non respondet, acerrimo dolore afflictabatur. Postea autè quàm puella reuertisset, confestim eam audiuit: ac valdè amatorie, tamquam spreteus, ob eamq; rem amanti simâ irâ incitatus, reliquum per adolescentis corpus circumplicans, eius crura parcè & molliter verberabat. Non ergo expertia rationis animalia Cupido ille, Iouis etiam dominus, negligit: sed ex his & alijs, quemadmodum & erga ea affectus sit, & singula curet, ostenditur. Hactenus Ælianus.*

Sed & Tertullianus videtur insinuare non nihil de dracone, cum in lib. De habitu muliebri inquit: *Siunt & de frontibus draconum gemmas erui, sicut & in piscium cerebris lapidositas quedam est. Hoc quoque deerit Christiana, ut de serpente cultior fiat. Accedit S. Ioannes, quoties meminit antiqui huius serpentis, draconem in Apocalypsi appellat. Res tamen nihilominus incerta. Sunt quoque dracones qui terram gustent.*

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII
 EX SOCIETATE IESV
 HISTORIÆ NATVRÆ
 LIBER QVINTVS.

CAPVT. PRIMVM.

*De animalibus noui orbis, quomodo illò
 transfuecta, opiniones varia.*

VNC potiùs curiositas prouocat & nostra historia, quã Vielmij confutatio, cuius sententiã in superioribus meminimus. Quomodo in disiecta mundi membra illata bestia? An eo transfuecta? Quo ponte Oceanus superatus? Quã velificatione ad insulas, & quartam mundi maximamque partem appulerunt? Sunt qui putent, continuari orbem ignotis vijs, ijsque sua peregrisse itinera. Huic obstat primum, feruida esse plura animalia appetentia æstum, quare nouum cælum non ambirent per aduersas ingenio plagas, quæ necessariò rigent Septemtrioni vicinæ. Ad hæc quomodo ad insulas? An, quod noster Acoſta putat, communia nobiscum animalia, aprum, leonem, vrsum, vulpem in semotis & aufugientibus commercium nostrum insulis non esse, esse tamen in Americã. Hoc inexploratum est. Quidam ex nostris Fratribus naufragio pulsus ad insulam quamdam, vidit tigridem. Iam quid refert, ista animalia non sint, si alia sunt? aut quã illuc viã perrexerint? Quidam malunt terræ beneficium esse, parturientis bestias, repertiisseque aliquando primum puerperium; idè ubique reperiri animalia, aut eadem, aut diuersa, pro qualitate humi. Istam terræ fecunditatem mox examinabimus. Fateor Augustinum in insulis eam facillimè concessurum. Alij negotium Angelorum credunt, quibus regionum cura commissa, suasque eos exornasse ditiones brutis incolis. Minor difficultas fortasse est in natione auium: eadem ijs via patebit, atque quadrupedibus insuper & sua. Plures pertinaces sunt volando, & industria. Grues Ponticum mare peruolant: visæ nauigantibus multæ volucres ultra ducentessimam è terrâ leucam. Olores in suis peregrinationibus ad remedium lassitudinis colla imponunt præcedentibus, fessos

duces ad terga recipiunt. Pater Dominicus de S. Nicolao è nauigatione Lusitanicã scribit, aues toto mari passim vidisse, atque omnes tam pertinaci volatu, vt mirum sit, corpus ex elementis conflatum tam assiduo posse versari in labore. De quodam genere (alcatrazes vocant) aiunt, ne noctu quidem à volando cessare, sed efferre se admodum in altum, tum collo sub alteram alam reducto, alterã expansã, permittere se ventis, donec suo pte pondere ad hæc citima delabatur: id vbi senserit, excitari, ac rursum ætheris alta repetere, sicque noctem subeundo ac descendendo transigere, neque aliter quàm laborando quiescere. Hirundo, nescio vnde defecisset, ducentas circiter leucas circumuolitaui. Capitaneam, nec quo liquore, nec quo pabulo viueret, satis sciri potuit. Ceterum coturnices in pelago diuersoria inueniunt periculo nauigantium; insidentes enim velis, & hoc noctu, mersere sæpè nauigia. Quin in mari intemerato ratibus, in ipsã aquã, putauit Acoſta considerare posse adhuc submersas. Equidem scio, iuxta Aristotelicam sententiam, aues patientes spiritus, & sub aquas non difficulter sustinere; tum per proximas insulas recreabuntur, iteraturæ viam. Garcilassus Inca scribit, se vidisse tot aues in mari Sur, vt vsque ad duas leucas occuparent visum, denso grege: quasdam quiescere in aquis, quasdam reparatas ex aquis assurgere. Nihilominus vastum illud spatium immensi Oceani non credo pennã superatum, nisi quã parte sit vicina nostris orbibus. Nec hoc pro omnibus auibus satis: nam & struthio-cameli, & gallinæ in ijs plagis inuenta, quibus sublimis progressus negatus.

CAPVT II.

Quomodo homines & animalia transfuecta in nouum orbem.

VERUM quid querimus, quomodo in dorso mundi bestia & volucres, si sunt homines qui secum plures potuerunt comportare? aliquando fortasse fuit nonnulla communicatio orbi. Ophir putauit Christophorus

stophorus Columbus Hispaniolâ insulam, quam ipse reperit, eadem existimatio est Roberti Stephani, & Francisci Vatabli: alij Perüense Regnum crediderunt triennialibus Salomonis classibus solemne. Rapuit multos ista cogitatio, Postellum, Goropium, Montanum, Genebrardum, Posseuinum, & alios non vulgaris iudicij. Si ita est, aliquando notuit vni orbi alter. Quidquid sit, communicati mundi fuerunt: siquidem ille nostri colonia, siue Ophir filius Iectan, nepos Heber, illuc produxit imperium ex vltimis Orientis oris, siue Hebræi decem tribuum illud exilium elegerunt, vt quidam huc torquent verba Esdræ in quarto libro, siue tribus Issachar, vt Petrus Simon trahit vaticinium Iacobi. Tum Phœnices & Carthaginenses inuenerunt. Proditum est reperisse nouas & remotissimas regiones prolixæ nauigationis: sed cautum legibus, ne quis illò peteret, ne Carthago desereretur. Cunctos inflammarant nuntia felicissimi & ditissimi soli. Siue incolæ Atlanticæ insulæ apud Platonem eas prouincias occuparint, siue Hispani, vt quibusdam placuit, primùm Hesperides insulas, deinde vltiores plagas incoluerint, siue Tartari, siue Sinæ, vt non paucorum existimatio est, siue Romani cùm rerum, cùm Hispaniæ, cùm mundi potiebantur. Namque inter prisca Perüensium Regum nomina, Titus & Paulus ab aliquibus agnoscuntur: nec enim sine causâ aliquâ Noui notitia mundi quibusdam ex prisca fuit, Platoni fortasse, Senecæ, Luciano, Arriano, Clementi Romano, Origeni, Hieronymo, alij. Ceterùm & longissimas nauigationes in antiquitate agnoscimus, ab Iudæâ & Tyro per triennium. Credo Salomoni innotuisse magnetis vires, & perfectam Geographiam & Hydrographiam. Hannon & Eudoxus non minùs nauigauere quàm Lusitani. Ante diluuiû ab hominibus primum occupatum mundum, Petrus Simon putat Notitiâ 1. c. 10. id suadere videtur hominum multiplicatio, vt angustus ijs foret, iste mundus; si namque in paucioribus annis post diluuium, cùm homines minùs viuerent, ita multiplicati fuerunt, vt opus fuerit Ophir quærere nouum orbem, iuxta quorundam sensum; potiori iure id credi potest accidisse ante corruptionem terræ & naturæ. Ad hæc iuxta plausibilius ipsi Petro Simoni placitum, ex sententiâ Alensis & Alberti, paradysus sub Æquinoctiali posita est; in hac autem plagâ duntaxat portendi Perüanam regionem & Abyssenos. Tum fuere qui paradysum in Peru locarunt. Ceterùm nonnullæ ruinæ subterraneæ habitatas inexpliato orbe illas regiones sollicitant. Namque iuxta Callaum portum Limæ in Peru, cùm euiscera-

ret auaritia terram, infecuta auri venam, nauigium inuentum est sub ipso monte, quod à nostris & hætenus famâ & scriptis antiquorum notis plurimum dissidebat, creditumque ab vniuersis, illuie ibi fuisse humanum. Eiusdem argumenti est inuentio prodigiosi elephantici dentis iuxta Mexicum, sub editissimi meditullio collis; cùm tamen Occidentales Indiæ non ferant modò hanc bestiam. Tum in nouo Regno Granatæ, iuxta ciuitatem quæ appellatur *Nuestra Señora de los Remedios*, in quadam fodinâ profundâ dolium integrum inuentum, & fella ex ligno incorruptibili, & alia supellectilia, ollæ, vrcei: similia sæpè inuenta sub terrâ. Idem Petrus Simon scribit. Fidem his adstruit aliquâ præcipuè nauigij inuentione Petrus Mexia, qui sub eminenti monte aliud repertum narrat. Trahi possent eodem ossa gigantum reperta. Ad hæc, naufragia olim frequentiora euenere. In Arabico sinu res gerente C. Cæsare Augusti filio, signa nauium ex Hispaniensibus naufragijs feruntur agnita. Nepos de Septemtrionali circuito tradit, Q. Metello Celeri, C. Afranij in Consulatu Collegæ, sed tum Gallix Proconsuli Indos à Rege Sueuorum dono datos, qui ex Indiâ commercij causâ nauigantes, tempestatibus essent in Germaniam eiekti, Annij Plocami, qui maris Rubri vectigal à fisco redemerat, libertus circa Arabiam nauigans, aquilonibus raptus præter Carmaniam, decimo quinto die in Hippuros portu inuentus. Fertur & Carthaginensium classi, flatibus ductæ, nouus apparuisse orbis. Sed & is qui primus inuenit, naufragus fuit, dictus Alfonso Sanchez de Huelua, ex Comitatu Nieblæ, ex oppido Huelua, vt Garcilassus scribit, licet alij nominent aliter. Is narrauit Columbo, & imbuit audacissimâ spe. Ceterùm & Apostolos nouum orbem visitasse, Euangelicæ tubæ sono in omnem terram euecto, certissimum mihi puto iuxta vaticinium Davidis, & interpretationem Pauli: neque enim censendus est exitus sui soni, sed vt sonat capiendus. De vehementissimo Christi amatore (sic Nicephorus vocat S. Thomam) ita scribit noster Emanuel Nobrega ex Brasiliâ citeriori Americæ parte anno Domini 1552. *Habent incola S. Thoma notitiam, quem Zome nuncupant* (mutando Th in Z dialecto propriâ) *eumq; hac iter fecisse, à maioribus acceperunt, & vestigia Apostolica etiamnum cerni prope quemdam fluuium affirmant. Quod vt certius cognoscerem, ipse abij, & proprijs oculis inspexi quatuor pedum & digitorum satis altè impressa vestigia, qua nonnumquam aqua excrescens cooperit. Ferunt autem eam relictam, dum D. Thomas persecutores ipsum configere*

volentes fugeret, flumenq; diuisam fuisse, per cuius medium ad ulteriorem ripam sicco pede profectus in Indiam abiit. Pari modo narrant sagittas, quibus ipsum petebant, in sagittarios reflexas, siluasq; per quas gradiebatur, cedentes, viam præbuisse. Illum quoque pollicitum fuisse, se aliquando has regiones reuisurum. Porro exploratis mihi testimonijs constat, apud Tanaobæ Indos in Occidenti traditâ per auos memoriâ eius Apostoli, quam retinent ab eius per eas plagas transitu, cuius non leuia, imò ad miraculum vsque extant indicia, præcipuè semita quædam hætenus in vastis illis solitudinibus contumax sui, nullâ herbâ obsita; cum ab utroque latere ultra modum herbescat. Eâ dicunt iter peregrisse Apostolum, atque inde profectum in Perûana Regna. Traditio quoque manuit, in regionem Paraguay venisse, postquam per fluuium iguazu descendisset. Deinde in Paranam per Aracaium. Ibi obseruatur locus, vbi lassus quieuit, recreaturus paulisper marcentes artus. Prædixitque, vti à Maioribus acceptum est, illuc post se aduenturos viros, qui posteris suis fidem veri Dei repetitâ prædicatione annuntiarent. Non leue solatium & animum fecit nostri Ordinis operarijs, ingentes labores inter illos barbaros pro ipsorum salute & Ecclesiæ incremento perpetientibus. Sunt præterea alia signa nostræ religionis euulgatæ in Occidentem vsque. Reges Ingarum crucem marmoream in pretio habuerunt in aulâ suâ Cuzco, quod certissimum est, non item quod alij scripturiunt de vestigijs alijs nostræ Religionis. In Regno Yucatâ crucem adorabant. Interrogati ij barbari vnde illum cultum habuissent, dixerunt, quemadmodum prodit Petrus Martyr Decade 4. transisse virum formosissimum per eos tractus, qui eis id insigne in sui memoriâ reliquerit. Alij, obijisse lucidiorem Sole hominem quemdam in eo opificio. Memoria quoque Trinitatis in Chiapâ colitur, vt latius narrat Hieronymus Roman; tum passionis Filij, crucifixionis, flagellationis, & spineæ coronæ, triduanæ mortis, resurrectionis, ascensionis in cælum, & aduentus Spiritus sancti. Nota quoque ijsdem beata Virgo. Sed & Apostolici habitus signa exhibebant: doctos se confessionem dicebant, & ieiunium præsertim sextæ Feriæ in memoriâ mortis Filij, à quibusdam viris illò aduentantibus oblongo indutis pallio, prolixâ comâ, aperto capite, & cum sandalijs. Quo pacto agnoscere Americam Apostoli potuerint sine miraculo, multis ostendit argumentis Iacobus Nauarcha in Epistolâ suâ Asiaticâ. Itaque verè & simpliciter in om-

nem terram exiuit sonus eorum. Arbitror igitur, non vno modo tantùm homines & bestias illuc traiecisse. Homines partim naufragio illuc adacti, partim constructâ eum in finem classe, partim terrestri itinere vbi continens fuit terra, aut iuxta freta, idque temporis longiore tractu; non vnâ in parte, nec ab vno populo. Bestiæ autem partim eò aduectæ nauigijs, partim ipsæmet per freta migrarunt, & ex vicinis continentiq; appositis Prouincijs transmearunt.

CAPVT III.

An aliqua animalia reproduxerit terra.

Illud diligentius inquirendum, An aliquando terra partum aliquem solemniorum, & qualem in primordio, iterauerit. Non simplex hæc quæstio, sed an fecerit, an possit, & quantum possit. Maximè ista pertinent ad institutas de origine & propagatione animalium disputationes, & ad narrationem de animalibus Americæ rarioribus, quorum historiæ nunc proludimus. Augustinus viam istam inter alias expedit, vt insulis donet bruta. Si ibi sponte essent data puerperio aut abortu lasciuientis humi, iam cessaret curiositas quâ viâ illuc conuecta. Priscis illud pronum fateri fuit: fuit & pronum in physicâ rerum narratione, vbi ex putrefactione auspiciam datur viuentibus, etiam homini: fuit denique pronum & in commentitiâ historiâ, vbi per Deucalionem & Cadmum è rupe, ex osse disseminantur homines, vbi Pegasum & alia bruta perfecta insolenti natiuitate exorta esse consinguntur. At quia veritatem vestigamus, seueriorique incumbimus Philosophiæ, sincerius agendum est, & primùm dirimenda quæstio. Ea igitur vel potest capi de maioribus feris, vel de vastis illis & insolentibus. Insolentia aliqua animalia, licet immania, terram & aquam credo peperisse. Bellua quam fugauit diuinus vir Paulus Leonensis Præsul in Armonicâ, cuius toruitatem accepimus è vetusto codice Floriacensi, terræ abortus, vt puto, fuit. Eadem mihi censura de ablegato terribili serpente à sancto Samsone coram Childeberto Rege, vt Anonymus scripsit in ijsdem membranis Floriacensibus: sicut & de Boâ terræ filio ab Hilarione incenso, quemadmodum Hieronymus prodit. Similiter & humi fœtus erat immanis colubrus solerti astutiâ, & summâ animi magnitudine, à fortissimo equite Theodato Gezone occisus apud Rhodios. Alium terræ filium balistis & tormētis bellicis Regulus in Africâ expugnauit. Centum & viginti pedibus pro-

producebatur moles stupenda belluæ, cuius pellem & mandibulam ad miraculi fidem Romam attulit. Sunt alia monstra nunquam nisi semel visa, deinceps non videnda, quæ luxuriæ humi humorisque imputari possunt. Fortasse in horum censu immanes harpyiæ, de quibus Martyr in calce Decadis septimæ. Ceterum licet non difficulter concedam, monstra similia ebullisse è terrâ; non tamen credo omnia ebullisse simpliciter suâ virtute, sed partim diuinâ eiusmodi prouidentia incubante, ad humani generis, prout bonum sibi videbatur, exercitationem expiationemque.

CAPVT IV.

De hominibus repertis quasi sponte subortis.

Nunc ad vilitata animalia venio, an præter usum communis ortus aliqua enata sint. In mediū primū produco humanam originem, an ortu aliquo peregrino acciderit: inde ad bestiarum natalitia pronior erit lapsus. Planè, si homo ignobilem ortum pateretur, paterentur etiam ea quæ sunt ignobiliora homine. Vulgus priscū per omnia mendacia adulabatur vanitati suæ. Imperante Tiberio Augusto in Lusitaniâ, cum Olyssipponenses Legati fidem suam obstringerent, apparuit iuxta mare quidam homo ignotæ originis cornu per interualla intonans; tum marinæ Nymphæ, humanis artibus, nisi quod cutis anguillæ similior, in Cycladibus duæ apparuerunt, omnino humanam effigiem simulantes. Recentiora quoque portenta sub Eugenio IV. in Illyrico apud urbem Sibinicum homo inuentus, qui ex aquis prodierat, & ad mare puerum trahebat. Ista tamen monstra sunt, aut ex luxuriâ maris, aut ex ludibrio dæmonum: nullus verus homo, mentis, quæ diuinitatis cognata quædam est particula compos, tam vili habitus fuit; numquam vllus quis ad tam abiectam conditionem demissus, vt quasi è fungo profilire deprehederetur. Quid, quod necdum aliquid ex brutorum genere sic sponte ebullisse visum sit?

CAPVT V.

An homo sponte possit ab humo nasci.

Ceterum quandoquidem solemnia & præstantiora animalia è terrâ ortum habuisse, re & euentu satis constare nequit, porrò expendamus, an possint fœtus ab humo esse. Auspicabimur verò à nostro genere, Num luxuria humi possit hominem quo-

dammodò dare. Istam inquisitionem superuacaneam putabunt multi, necessariam tamen censuit acutus vir Cæsalpinus, qui & propterea corripuit sectatores aliquos. Multi patronos huius opinionis Auicennam & Albertum aut accusant aut collaudant. Auicennæ præsertim imputarunt Auerroës & Petrus Apponensis, imò Albertus Magnus; sed & hunc vltimum probasse Auicennicum dogma, notarunt Soncinas & Fonseca in Primâ Philosophiâ. Quin & Cæsalpinus ausus est trahere in suum sensum Aristotelem. Deinde muniunt ratione multâ. Sic ferè philosophatur: Viuentiū generatio nunc naturalis & physica est; quare & prima omnium naturalis debuit esse: at prima nulla potuit esse nisi spontanea, ergo vltro neū ortum, cuiusque etiam perfectissimi viuentis, amat natura, cui necessaria fuit ista generatio in penu & viribus suis, vt modum haberet quo auspicaretur viuentia. Deinde, vt repararet, si casu aliquo periret tota species, oportebat industriam aliquâ habere restaurandi illam, & noua parturiendi indiuidua; species enim æternæ sunt. Tum natura est chara similitudo sui, semper sibi similis. Videmus multa è semine genita, etiam sponte gigni. In muribus hæc anceps generatio communis est: expertum quoque, serpentes è muliebribus capillis genitos, deinceps ad prolem adiunctos. Tum scorpiones, quos ab amico suo artificiosis natalitijs factos vidit Auicenna, idem testatur (sunt enim scorpiones è plantâ ocymo in sinu hominis aut in terrâ putrefactâ) alios è coitu procreasse. Ergo quidquid per artificium congressus mutui fit, vltro fingere humus potest. Ad hæc: oportuit vadimonium aliquod speciei esse, nec confidere rem perpetuam corruptilibus causis. Parentes circa singularia negotiantur, quare necessaria erat tutrix aliqua totius naturæ causa. Ista communia sunt etiam brutis: specialius humanam genesim adhuc facilitant, animam scilicet non induci materiali virtute, sed affectam materialium dispositionum esse; at istas cælum negotiari potest, & temperamentum dignum humanâ anima præparare (quidquid enim sublunaris vis valet, præualet supercælestis) in effigiandis autem humanis artibus subesse astris vires ostendūt editi à brutis fœtus homini-formes, & lapilluli humanâ specie sponte suâ cultitum quia contrariorum æmula existendi ratio est. Sunt in cælo vires quæ impediunt humanum ortum, & monstificæ; ergo erunt quæ iubeant & efficiant. Ista omnia etiam Philosophiæ ratio diruet; nunc satis sit præmittere Theologicam. Ab vno omnes sumus. Redemptor noster vnus Christus, quibus, rogo, nouis legibus salus curaretur eius

qui è terrâ exiliret, qui nullam Christi partem haberet, cuius gratia reparationis est post piaculum communium parentû? Tum nec terrâ confidit Deus humanâ fabricam, nec primum partum hominis meruit hamus, quemadmodum ceterum vulgus animantium effudit. Ipse Deus manu suâ, subministrantibus argillam Angelis, humanum elaboravit vultum, & præcordiali mox animavit halitus sui osculo. Tantum tamque pulcherrimum opus, maius est conditione adedè vili. Quod dignum labore diuino fuit, sponte non enascitur. Recogita totum illum Deum occupatum ac deditum homini, manu, sensu, opere, consilio, sapientiâ, providentiâ, & ipsa in primis affectatione, quæ lineamenta ductabat? an tantum tamque elaboratum Dei opus parergon terræ poterit esse, & vili adedè natalitio effundi? Tanto in pretio habebatur limus. Toties, ait Tertullianus, honoratur, quoties manus Dei patitur, dum tangitur, dum decerpitur, dum deducitur, dum effingitur. Ratio quoque Philosophica recusabit vilitatem humanæ natiuitatis: si bruta namque dedecet partus spontaneus, potiori iure hominem.

CAPVT VI.

An humanus aliquis foetus præterquam à femineâ vuluâ prodire possit.

ANtequam ad alia descendamus, obuia est ista curiositas, num aliena matrix, non muliebris, humanæ sobolis hospitium fuerit. Plutarchus ex secundo Paradoxorû Aristotelis prodidit, asinam peperisse filiam humanâ formosissimam effigie, Onoscelin dictam. Idem ex tertio libro Italicarum Agesilai narrat, ab equâ partu editam filiam Eponam nomine. Idem in Symposio scribit, quemdam adolescentem pastorem attulisse Periandro infantem equæ partu editum, qui quamuis postremâ equina habuisset, infantium more vagiebat. Sed de Centauris mox disputabimus; nunc ad institutam quaestionem videtur dicendum, si vtriusque parentis efficacia foetus desiderat, non nisi feminea vulua hominem verum & mente exornatum nouit, nec nouisse potest: at si maris solùm vis foetum fabricat, & femina solùm officina est, fortasse iuxta Physicos possibilis erit post nefandum coitum hominem foueri in belluino vtero præiacto humano semine. sed istud numquâ contigisse, Theologos potius decet asserere. Quare si qui veri partus bestiarum fuerunt, vnde foetus homini-formis prodire, inanes potius mente fuerunt, & semper cum pignore ali-

quo irrationalis naturæ. Fertur quidam apud Belgas vir pius è vaccâ genitus; dubia tamen mihi fides est.

CAPVT VII.

An ex semine non humano homo verus possit oriri.

HVic proxima curiositas est, an ex horribili coitu femineæ & feræ verus homo edi possit. Ioannes Saxo, Ioannes Magnus, & eius successor Olaus, scribunt Reges Danorum vrsum progenitoré habere, quem aiunt rapuisse virginem pulcherrimam, quæ ex ferâ peperisset filium elegantem formâ, nisi quod villosus, strenuum item robore, vocatumque à patre Vrsum. Hunc genuisse Trugillum Sprachalog eximium ducem, hunc deinde Vlfonem celeberrimum illius gentis historijs. Vlfonem autem Suenum, qui Daniæ Rex fuit. Ioannes Barros, Titus ille Lusitanus, testatur constanti traditione in regno Pegu asseri eam nationem provenire à cane, qui rem habuerit cum puellâ naufragâ. In nostrâ Hispaniâ fama est, inter Gallecios familiam, quam dicunt Marinorum, è Tritone concumbente cum adolescentulâ originem duxisse. Antonius Turrecremata scribit, nostris pænè temporibus è simio quodam feminam, deportatam ad quamdam insulam ex ijs quas vocant Lacerarum, sustulisse aliquot liberos. Non tamen liberaliter ista credi oportet. Nec etiam puto esse ultra naturæ vires, si muliebre semen efficax est.

CAPVT VIII.

An Centauri fuerint.

AT quid de Centauris dicemus? Num fuerint, an cum micâ aliquâ mentis. Olim certè post dispersionem è diluuiio, gentium lasciuiente per omne nefas libidine, edidit aliqua monstra licentia cupiditatum, quæ auspiciis plurium mendaciorum fuerunt: nec enim minor est famæ licentia. Neque tantùm animâ Chironem donauit superstio, sed summam insuper ei tribuit sapientiam, & dimidiam diuinitatem. Nihilominus fuisse aliquos fetus ancipitis forme humanæ atque equinæ verum censeo. Plutarchus de quodam fuit testatus, humanum fuisse vsque ad ceruices & manus, cetera equum. Vidit Centaurum in deserto diuinus vir Antonius, dum Paulum primum eremitam requirebat. Natus quoque alius in Thesaliâ proditur. Historiam quâ inuenio apud Phlegontem Trallianum, Hadriani Cæsaris liber-

libertum, in suis Mirabilibus & longæuis, inficiari nemo potest, tota fuit contestis Roma. Sic Phlegon scribit: Εὐρέθη ἐν Σαύνη τῆ Α'ραβίας πόλις ἵπποκένταυρος ὅτι ὄρεος μάλα ὑψηλῆς, ὅθεν γέμον φαρμάκου θανάσιμος. Καλεῖται δὲ τὸ φάρμακον οὐώνυμον τῆ πόλει. Οὐξύντατον δὲ καὶ ἀνυπνώστου ἴσθ' ὀλεθρίων καθέστηκεν. Τὸν δὲ ἵπποκένταυρον συλλαβῶν ὁ βασιλεὺς ζῶν ἀποπέμπει σω' ἐτέροις δώροις πρὸς Καίσαρα εἰς τὴν Α'ιγυπτὸν. Τροφὴ δὲ τῶ ἀπὸ κρέα. Οὐ φέρον δὲ τὴν μετὰ βολὴν τῆ ἀέρος, τελευτᾷ. Καὶ ἔτιος ὁ ἑπάρχος τῆ Α'ιγυπτου, ταρχύσας, ἀπέστειλεν εἰς Ρ'ώμην, καὶ προσέειπεν ἐν τοῖς βασιλείοις ἀπὸ εἰχθρῶν. Τὸ μὲν πρὸς τὸν ἀγριώτερον τῶ ἀνθρώπου ἔχων· χεῖρας δὲ καὶ τὰς τῶν δακτύλου περιχωμῶνους, πλῆρσι δὲ σωματῆ τοῖς προσώτοις σκέλεσι, καὶ τῆ γαστρί. Ὅπλα δὲ ἦσαν αὐτῷ ἵππου σερραὶ, καὶ ἐπίξανθοι χεῖρ', καὶ περὶ τὸν τὰς χεῖρας συμμελαινόμενοι τὰ δέρματα. Μέγιστος δὲ ἦν ἐχ' ὄϊον περὶ οἱ γραφόμενοι, ἐδ' αὖ πάλιν μικρόν. Ἐν δὲ τῇ χειρῶν πόλει Σαύνη ἐλέγοντο καὶ ἔτεροι ἵπποκένταυροι, ἃ δὲ περιφθίντα εἰς Ρ'ώμην, ἔτιος ἀπὸ εἰ, Διῶν ἰσορήσας ὑπόκειται ἃ δὲ ἐν τοῖς ὄρεισι τῆ Α'υτοκράτορος, τὰ ταρχύσας, ὡς προσέειπον. hoc est: *Arabie urbs est Sauna. In eâ inuentus est hippocentaurus in monte admodum excelso, qui lethali abundat veneno: cui veneno idem est cum vrbe nomen, estq; omnium pestiferorum acutissimum atque efficacissimū. Hippocentaurum Rex cum cepisset, viuum cum donis ad Cæsarem alijs in Aegyptum misit. Vescebatur carnibus. Sed aëris mutati impatiens, mortuus est. Eum conditum Præfectus Aegypti Romam misit, primumq; in palatio est monstratus. Facies quàm humana fuit ei truculentior: manus & earum digiti pilis intecti, latera item ventri & prioribus pedibus contigua. Ungula equina solida, inba subfulcea, quamquam condimenta eam ferè cutis in morem nigram fecissent. Magnitudo non quanta pingitur, non tamen exigua. Feruntur in nominatâ vrbe etiam alij esse: sed eum qui Romam misus est, si quis discredidit, videre potest, repositus est enim in sinibus Imperatoris, conditus ut dixi.* Haecenus ille.

De onocentaurâ Crates ex Mysio Pergamo testatur Pythagoram narrare, eam ipsam scilicet homini ore similem esse, & pilis prolixis faciem eius ambiri: simul & collum & pectus humanam speciem similitudinemque gerere: mammas quoque turgidas in pectore: humeros, brachia, cubitos manusque humanam figuram habere: dorsum, latera, ventrem, posteriores pedes asino persimiles esse; & quemadmodum asinum, sic cinereo colore esse: imum ventrem ad latera leuiter exalbescere: duplicem vsum ei manus præstare: nam celeritate vbi sit opus, eâ præcurrunt ante posteriores pedes; ex quo fit, vt

ceterorum quadrupedum cursu non superetur; ac rursus vbi habet necesse vel cibum capere, vel quidquam tollere, ponere, apprehendere aut constringere, qui antea pedes essent, manus efficiuntur; tumque non graditur, sed in sessione quiescit. Animal est graui animi acerbitate: nam si capiatur, non ferens feruitutem, libertatis desiderio ab omni cibo abhorret, & fame sibi mortem consciscit. Ex hac narratione fide dignum censet Ælianus, centauros aliquos fuisse. Addiderim, si non sacrae Scripturae suffragium, saltem nobilissimorum septuaginta Interpretum, iuxta quos onocentaurus Babylonem desertam habituros prædicit Isaias. Οὐκένταυροι dicunt, quod vulgari interpretis *ulula*. Illos hac eleganti sententiâ sequitur Chrysostomus: *Arceamus atroces bestias, & prauas cogitationes mucrone spiritus confodiamus, ne nobis quoque Propheta Iudeorum mala intentet dicens, Centauri, ericij, & dracones illic tripudiabunt. Sunt enim, sunt certè homines asino-centauris multo peiores, qui ceu in deserto viuentes calcitrent, & atatemiuuente miserabiliter agant. Nam cum atroci cupiditate vexentur, non aliter quàm asino-centauri circumeuntes saliant, & calcitrant, nulli rei probè studentes.* Siluestre igitur aliquod animal, quale apparuit diuino Antonio, videntur fortasse illi Septuaginta viri centauros reputasse, namque & Hebræa vox *ijm* siluestres bestias significat. Ipse communis noster interpretis *onocentauri* nomen expressit ad caput trigessimum quintum, iuxta quem Isaias dicit, *Et occurrent demonia onocentauris.*

CAPVT IX.

An Satyri omnino sint commentitij.

FAma quoque flexibilior quàm cera, & habilis ad omne figmentum, examinanda est quid de Satyris commendarit, & quid veri elapsum ei sit inter tot commenta. Et quidem fuisse similia monstra, Antiochia testis est; imò, iuxta diuinum virum Hieronymum, vniuersus orbis. Nam Alexandriam sub Constantino Imperatore istiusmodi homo cornutus & capripes viuis perductus magnum populo spectaculū præbuit. Postea cadauer exanime, ne calore æstatis dissiparetur, sale infuso Antiochiam, vt à Cæsare videretur, fuit allatum. Sed & recentius ad Imperatorem Germanum feruntur delati. Albertus Magnus in siluis Saxoniae versus Daciam duo scribit paulò ante illa tempora capta fuisse monstra pilosa, humanam habentia formam. Femina morsibus canum telisque venatorum perijt. Mas aduixit cicuratus,

ratus, didicitque erectus incedere, & quamuis impedire, loqui, & exili capreoli instar voce, sed sine vestigio firmo mentis. Hæc fortasse monstra ex Satyrorum familiâ fuerunt: nã ea salacissima fuerunt: luxuria enim præcipuè celebravit priscos Faunos. Scribit ipse Albertus, superstes illud monstrum feminas oppidò appetijisse, vt publicè obuias quascumque opprimere tentauerit. Antonius quoque vir Dei homunculum in deserto inuenit ad uncis naribus, fronte cornibus asperatâ, cuius extrema pars corporis in caprarum pedes desinebat. In insulis vasti Oceani, quas Satyridas vocarunt, narrat Pausanias repertos ab Euphemocare Satyros rufos, caudis, non minoribus quàm equorum, salacissimos, vt qui mulierem expositam turpissimâ Venere petulantissimè vexarint. Plinius constituit Satyros in subfolanis Indorum montibus, aitque esse perniciosissimum animal, tum quadrupes, tum erectâ currens effigie.

CAPVT X.

An Isaias Propheta Satyros fuisse agnouerit.

EX sacrâ quoque eruditione Satyros colligo, dum Isaias pilosos saltaturos in dirutâ Babylone minatur. Exploremus quid pilosi sint. Quidam interpretantur hircos, alij Faunos ficarios, Isidorus incubos siue Panitas, Tharguin & septuaginta dæmonas. Sequuntur hoc Cassianus & plures. Cur autem dæmon pilosus? Dauid Kimhi in libro Radicum ait, quòd appareat pilosus credenti. Et quidem ita est, gestit specie caprinâ aut hircinâ maleficis videri, adorarique. Tum priscos hirsuta Faunorum imago delusit. Aliâ causam adiecit Aben Ezra, quòd phantasmate suo homines exhorrere faciat seu horripilare: hunc tamen sensum integra excludit Isaiæ interminatio. Sic ait cap. 13, 20. *Non habitabitur, Babylon nimirum, vsque in finem. & non fundabitur vsque ad generationem & generationem: nec ponet ibi tentoria Arabs, nec pastores requiescent ibi. Sed requiescent ibi bestie, & replebuntur domus eorum draconibus: & habitabunt ibi struthiones, & pilosi saltabunt ibi.* Ecce cùm dixerat in communi bestias, singillatim illas numerans, pilosos accenset: ergo feræ sunt, non spiritus; comminatio enim fuit habitaturas ibi feras, vbi homines. Hirci quoque intelligi non possunt commune & vulgare istud animal atque gregale, parentisque pastoritiæ curæ, Isaias tamen monstra quæsiuit; & exquisitas feras, vt sum mam desolationem indicaret: propterea adhuc pastores ablegat Babylonico situ. Vaticinium euentus pro-

bauit. Exundauit belluis Babylon desolata: & suo tempore Hieronymus testatur in ferarum omne genus lustra abijisse, eoque Reges eos ad venationem ire. Igitur *pilosus* peregrinum & ferum aliquod animal est. Ipse idem Kimhi in Commentariis ait: *Possibile est quòd sit genus animalis commorantis in deserto.* Qualenam animal? fortasse (si non aliud exploratius subiret) illud de quo Astyages Perfes, quem corruptè allegat Auicenna. Apud Indos narravit Astyages belluam esse vrsò similem, sed ex lupino grege (Mariconmorion, fortasse etiam corruptè, vocat Albertus.) Trino dentium ordine vtramque mandibulam munit. leoninam magnitudinem refert: pilosa est leonis instar, cuius & pedes imitatur, superat feritatem: cauda scoriacæ formæ, & aculeata, iuxta Auicennam: color tamquam cinio rubricatus: oculi humani, sed fusci: mores inhumani: pilis se pro tempore exuit, & induit recreatis. Tum loqui imperfectè Albertus scribit voce sonorâ & tubali, & pernicitate æquari ceruis. Dicere hoc animal pilosum diuinus Vates posset, commendatum prolixitate, colore, & reparatione pilorum. At quia non frustra *saltabunt* adiecit, ista occupatio mihi Satyros significat, & omnem alium deserti incolam facillè negat siue dæmonem, siue hircum, siue Mariconmorion, siue, vt noster Gabriel Aluarez putauit, quoduis hirsutum animal, lupum, vrsum, leonem. Namque saltatricem indolem in Satyris cognouerunt veteres, & cum risu imitari ludicri voluerunt ridiculos saltationis gestus in ipsis obseruatos. quare celebre fuit genus saltationis, quod Satyrum vocarunt ob repræsentationem. Virgilius ait:

Saltantes Satyros imitabitur Alphesibeus.

Similiter & Horatius inquit lib. 1 i. Epistolarum:

Ludentis speciem dabit & torquebitur, vt qui

Nunc Satyrum, nunc agrestem Cyclopa mouetur.

Perfius quoque accinit:

Tres tantum ad numeros Satyri mouere.

Sed nec Manilium ex Poëtis negligamus concinentem:

Nunc Satyro gestu refertq; affectibus ora.

Ceterum eiusdem saltationis Plato in septimo de Legibus, & Lucianus de Saltationibus meminere. Qui illam saltabant, hircinis amiciebantur pellibus, setas in capite gestabant, ex Halycarnasseo & Polluce constat. Hic dixit esse inter formidabiliores saltationum Laconicarum. Similis huic alia saltatio, Silenus dicta, de quâ Dion, Ælianus, & Pollux. Erat quoque Sicinis saltatio quædam Satyrica, iuxta Eustharthiû & Scholiam

liasten

liasten Aristophanis. Dion in Antiquitatibus ostendit Satyros Sicinistas dictos. Item scopeuma, secundum Hesychium. Quare per pilosos saltantes, Satyros intellexit Isaias, quos ex præcedentibus approbavimus fuisse, & ex ipso nunc Vate comprobamus: vox Hebræa omnia hæc significat, & dæmonas, & hircos, & Satyros; ego istos hinc præterrim, quorum habitatione summa Babylonis desolatio aptè prædicitur. Multi quoque, iuxta Hieronymum, Faunos & siluestres Satyros in Isaiâ intellexere.

CAPVT XI.

An Nereides & Nymphæ extiterint.

Procedo ad mitiora monstra, an muliebri aliquâ formâ fuerint. Sub Augusto Legatus Galliarum Nereides mortuas renuntiavit inuentas; & Vlisiponenses Legati Nymphas. Recentius Alexander Neapolitanus ita testatur, Theodorus Gaza, vir Græcâ facundiâ clarus, & philosophiæ præceptis imbutus egregiè, apud Iouianum Pontanum, ad quem frequens ventitabat, compluresque nostrates, scitè admodum & luculenter ratiocinabatur, se, dum in Peloponeso ageret, & scædâ maris tempestate obortâ, durissimo tempore anni nonnulla piscium monstra procellæ ad litus illisissent, inter cetera vidisse Nereidem in littore fluctibus expositam, viuentem iam & spirantem, vultu haud ab simili humano, facie quoque decorâ, neque inuenustâ specie, corpore squamis hirto ad pubem vsque, nisi quòd cetera in locustæ caudam desinebant. Ad quam properè visendam, cum frequens concursus fieret, ipseque, & nonnulli è propinquis oppidis vicini affinesque eò se contulissent, illam frequenti turbâ circumdatam, mœstam, & animo consternatam, vt ex vultu coniectari erat, in littore iacentem, crebroque suspirio fatigatam conspexisse: mox cum à tam frequenti coronâ inspiceretur, seque in sicco destitutam videret, præ dolore gemitus spirantes & lacrymas vberes dedisse. Cuius misericordiâ motus ipse, vt erat mitis placidusque, cum turbam decedere de viâ iussisset, ipsam interim brachijs & caudâ quo maxime modo poterat humi reptantem, paulatim ad aquas peruenisse. Cumque se præcipitem magno nixu in mare dedisset, ingenti impetu fluctus secare cœpisse, momentoque temporis elapsam ex oculis, nusquam apparuisse. Gregorius quoque Trapezuntius, vir multi nominis & magnæ eruditionis, apertâ professione referebat amicis, se, cum haud procul à littore in fonte quodam spatiaretur, puellam conspexisse eleganti formâ vn-

dis extantem pubetenus, & quasi lasciuires subinde emergentem summergentemque se, quoadusque se conspectam intelligens, haud ampliùs apparuit. Isidorus noster fatetur, belluas esse marinas toto corpore hirsutas & hispidas, habereque speciem aliquam conformem homini. Horum aliqua cum mortalis conditionis imitatrix emori debet, auditur procul gemitus eius ac planctus. Massarius quoque scribit, visas à nauigantibus. Ælianus circa Taprobanem scribit reperiri cete muliebri facie, quibus pro criminibus spinæ dependent. De pisce muliere alibi dicimus.

CAPVT XII.

An Sirenes sint.

Nereidum nationem, sirenum inuentio suadet. Multas etiam eâ formâ, quâ pinguntur, inuentas, Galliarum Legatus scripsit Cæsari Augusto. Recenter reperta in Frisîâ quædam hoc nostro sæculo. Captum enim monstrum marinum ore & pubetenus virgo, infernè piscis, vixit inter homines multos annos, & quod mirificum est, didicit nere. Ita noster contestatur Cornelius. Similia Cardanus & Bellonius narrant. Hæc dixerim pro his qui sirenes, à Nereidibus distinguunt, & semipisces putarunt.

CAPVT XIII.

Quid Isaias Propheta per Sirenes intellexerit.

Sed si maris incolæ sirenes sint (ait enim Suidius:

Monstra maris sirenes erant, quæ voce canorâ

Quaslibet admissas detinere rates;)

quomodo Isaias in eremum inducit depopulatæ & desertæ Babylonis? Prædicit sirenas futuras, vbi antea fuerant delubra voluptatum, prætorica scilicet & palatia voluptuosa lasciuiæ nobilitatis. Quænam ista monstra montana, alioqui æquoris pericula? Chaldæus dracones intelligit. Hieronymus demones aut monstra aut dracones magnos cristatos & volantes. Scholiastes autem Isaiæ Græcus sirenes dicit vocari ea, quæ inter volatilia emittunt noctu querulam vocem, ac propè vlulant. Ignoro tamen vbi ista acceptio solemnior aut tolerabilior, nisi monstrum volucre intelligat. Fortasse pro genere speciem substituit Latinus interpret, & simile aliquod monstrum siremibus femineo vultu indicauit quod alatum esset, fors non ab simile illis quæ in nouo orbe reperta, de

quibus Petrus Martyr scribit. Est fonti Dabaibæ arinis proxima regio, nomine Camara, vltima producta. Memoriâ viuientium proditum est, maximam ventorum & turbinum ab Oriente vim exortam in eâ regione, repente quæ arbores quascumque obuias radicibus euelleret, domos multas ligneas præcipue per aëra raptaret. Eâ vi deportatas ferunt in regionem volucres duas decantatis Strophadum harpyijs ferè similes, quod virgineo vultu, mento, ore, naso, dentibus, & leui supercilio, oculisque venerandis, & facie constarent. Tãtæ molis fuisse vnã inquit, vt nullius arboris ramus potis esset accedentem sustinere, quin frangeretur: immò & aiunt illius pondere in rupium faxis, quò pernoctatura se conferebat, extare vnguium vestigia. Sed quid hæc recolo? non difficilius viatorem prehenderat vnguibus hominem, ad celsaque montium culmina comedendum ferebat, ac milui solent raptare pulliculum. Alteram, quòd minor esset, maioris fuisse prolem arbitrantur. Hispani qui regiones illas ad quadringentas vsque leucas ab ostio huius fluminis classibus vecti peragrarunt, allocutos fuisse multos, qui peremptam viderint maiorem, profitentur, probati præcipue viri, quos sæpè memorauimus, Iureconsultus Corrales, & Cantor Osorius ac Spinosa. Quomodo autem à tali tantaque se peste Camarani Dabaibenses liberauerint, non ineptum est auditu. Cùm sit excitatrix ingeniorum necessitas, perimendæ rapacis volucris historiâ dignissimam inuenerunt Camerani viam. Celsam scindunt trabem: in vnâ eius cuspidum virilem sculpunt effigiem (sunt namque artis imaginariæ cuiusque periti) trabem in viâ proximâ itineri, quo prædam quæsitura ex vertice montium se prodigiosa dimittebat auis, effossâ scrobe per lucidam sub clarâ Lunâ noctem figunt solo, virilem formam supereminere permittunt. Aderat silua densa viæ proxima: latent ipsi arcubus & missilibus paratis ad ictum in insidijs. Ecce sub exortu Solis monstrum horrendum ruit ab alto æthere ad prædam inanem: simulachrû adoritur, prehendit, stringit, vngues ita infixit, vt euoluere sese nequiverit, donec ab lateribus insipientes barbari, tot illam sagittarum ictibus confixerint, vt cribro pertusior euaserit. Exoluta tandem, in vicino cecidit exanimis: rudentibus colligatam, & longis hastis appensam portarunt humeris occisores per viciniam vniuersam, quò à conceptâ formidine omnes liberarent, scirentque tuta esse itinera, quæ rabida volucris fecerat inuia. Pro dijs habiti sunt interfectores, fueruntque à populis illis honorificè nec sine oblati muneribus suscepti, vt apud gætes accidit mul-

tas, vbi leonis, vrsi aut lupi alicuius interfecti signa gerenti dona præbentur à vicinis, qui ab eâ ferâ iacturas expectabant. Magno virili femori aiunt ei fuisse crassiora crura, sed breuia, vt in aquilis & rapacibus reliquis. Iunior, matrè peremptâ, nusquam visâ fuit. Ceterum vt ad propositum restituamur, Theopompus in Callæschro, & Isacius, & Isidorus sentiunt, sirenas inferiore parte aues esse, superiore tamen humanâ præditas formâ. Conspirant in hoc Græci Grammatici. Albricus quoque & Buccatius illis tribuunt vmbilicotenus corpus virgineum, deinceps gallinæ pedes: sed & sirenû cum Musis certamen, cuius in Bœoticis Pausanias meminit, aliquid voluere in illis ponit. Euulsis ipsarum pentis, ferta inde sibi contexere Musæ. Suidæ quoque ista sententia est. Sirenas mulieres quasdam canoras vetus Græca fabula celebrat, quæ in insulâ sedentes, ita præternavigantes suauitate vocis delectarint, vt eos ibi vsque ad obitum detinerent. A pectore vsque ad verticem formâ fuisse traduntur muliebri, infernè passerum.

Mythologi dicunt, sirenas esse quasdam femineâ facie præditas auiculas, quæ prætereuntium nauarum canticis quibusdam meretricijs demulceant aures: nec alium cantus suauitatē finem habere, nisi mortem. Narrationis autem veritas ita se habet. Loca esse quædam maxima montibus angustata, quibus allisi fluctus argutum sonum edant: quo audito, prætereuntes fluctui vitam suam committant, ipsique vnâ cum nauibus pereant.

Sirenes verò & onocentauri, quorum meminit Isaias, dæmones quidam sunt, eâ figurâ apparentes in desolatione vrbis irâ diuinâ inflictâ. Syri autem olores esse dicunt, qui post lauationem ex aquis in aërem subuolantes, suaue quoddam carmen canant. Iob verò dicit: *Frater factus sum sirenum & sodalis passerum*, hoc est, cantillo meas calamitates quemadmodum siren. Passeres autem dicit, quem nos struthio-camelum appellamus: qui auis cùm sit, pedes & collum asini habet. Hactenus ille. Nullus panè antiquorum sirenas pisces fecit: ipse adhuc Ouidius alites describit:

— *Vobis Acheloides vnde?*

An quia cùm legeret flores Proserpina vernos,

*Quam postquã toto frustra quæsistis in orbe,
Posse super fluctus alarum insistere remis
Vidistis vestros subitis flaccescere pennis:
Tantaq; dos oris lingua deperderet vsum,
Pluma pedesq; auium cùm virginis ora geratis?*

*In comitum numero mixta sirenes eratis?
Protinus vt vestram sentirès aquora curam,*

Opta-

Optastis, facilesq; deos habuistis, & artus.

Ne tamen ille canor mulcendas natus ad aures,

Virginæi vultus, & vox humana remansit.

Peccatum itaque pictorū est, aquatili gestu pingi sirenas. Sed & serpentes cum alis sirenas appellari, quorum celerrimum virus, Isidorus etiam scribit. Quare doctus Interpres noster aliquas sirenas nouit quæ omnino aquatiles non essent, sed potius aëreæ, corruptâ tamen mille fabellis sirenum historiâ, quemadmodum & gryphum, harpyiarum, seleucidum auium, symphalidum, & Diomedarum.

CAPVT XIV.

An Tritones fuerint.

TRitonum quoque fabulæ lasciuia Oceani opportuna fuit. In Lusitaniâ marinus homo visus, qui concham inflans resonabat. Sed recentius anno 1523. tertio die Nouembris repertum est Romæ in ripâ maiore marinum monstrum homini-forme vsque ad umbilicum, deinde piscis bifida cauda in semilunæ speciem recurua, ferè quemadmodum Apollonius in quarto Argonautarum Tritonem descripsit.

— Δέμας δὲ οἱ εἶς ὑπαίτιο

Κεράτος, ἀμφὶ τε νῶτα, καὶ ἰξίας ἔς' ὄπα νηδῶν,

Ἀντηρὺ μακάρων ** ἐκπαγλὸν εἶκτο.

Ἀυτὰρ ὑπαὶ λαγόνων δικράσια οἱ ἔνθα ἔνθα

Κήτεως ὀλκῆνι μινύνετο. κόπτετ' ἀκάνθας

Ἄκρον ὕδωρ, αἶ τε σκολιοῖς ὀπινείοι κέντροις

Μύνης, ὡς κρεαεσσιν εἰσιδύδρα διχρόωντο.

Par fuerat formâ superis humerosq; caputq;

Et latera, & partes supremas corporis omnes.

Inferius sed enim cauda hinc pendebat & illinc

Immanis ceti, tum spinis verberat alti

Terga freti, hæ Luna similes curuantur in orbem.

Sed & Satyros marinos desinentes in pisces, memorant Demostratus & Ælianus circa Taprobanam insulam. E Noruegiâ in Germaniam recentius aduecti duo fuerunt, mas & femina. Alexander Neapolitanus allègat, Draconetum Bonifacium testatum sæpè fuisse, se, dum in Hispaniâ militaret, marinum hominem vultu & corpore prorsus humano absolutâ similitudine pubetenus, postremis verò in piscem desinētibus vidisse, in melle ex vltimâ Mauritaniâ, & Oceani finibus ad Regulos, sub quibus stipendia faciebat, & honestum ordinem duxerat, pro monstro allatum. Fuisse autem facie hominis vetusti, capillo & barbâ hispido atque hirto, colore cæruleo, staturâ procerâ, &

maiore humanâ. Alis quoque è tenui cartilagine, quibus marinos fluctus secabat, & membra passim interlucente, fuisse munitum. Et hanc rem non sibi tantum, sed plerisque summæ nobilitatis viris notam & conspicuam fuisse. Sed super omnia nostro æuo haud absimile profecto exemplum accepimus in Epiro, inter pauca memorabile, quod nonnulli prodendū posteris putarunt, & actis quoque publicis testatum est. Ad fontem iugis aquæ, ad quem mulieres ex oppidulo aquatum ventitabant, Tritonem seu marinum hominem è speluncâ, quam fortè ibi nactus fuerat, obseruare solitum, si quando solam ad aquas accedentem, aut per litus obambulantem mulierem videret, ipsum ex vndis & speluncâ leni gressu tacitissime vestigijs desilire, & à tergo accedere, ac vi compressam mulierem ex insidijs adoriri, & ad mare concubitus causâ arripere, arreptamque sub vndis deferre consueuisse.

Quod cum apud loci incolas percrebuisse, diligentius marinum monstrū obseruasse. Et cum diutulè laqueos illi intendissent, haud multò post dolo captū, & laqueis vinctum cepisse. Cumque cibo abstineret extra aquas, diutius viuere nequisset; squalloreque tandem & tædio ad extremam tabem venisse. Tenet fama, venereos eos & flagrantissimos mulierum amasios esse: propterea oppidi incolas edicto inhibuisse, nequa deinceps ad fontem mulier, nisi viris comitata, accederet. Pausanias quoque in Bœoticis alium Tritonem describit in Bacchi templo seruatum Tanagræ. Memoriam quoque proditum est in Volumine rerum Romanarum, apud Ægyptum in Nilo flumine Menâ Præfecto vnâ cum populo deambulante, in loco qui Delta nominatur, sole orto animalia humanæ formæ apparuerunt in flumine, vir scilicet & mulier. Et vir quidem erat pectorosus, vultuque terribilis, rusâ comâ, canisq; permixtis, & vsque ad lumbos denudabat naturam, & cunctis monstrabatur nudus; reliqua autem corporis membra cooperiebat aquâ. Hunc Præfectus iuramento constrinxit, ne destrueret aspectum, priusquam omnes saturati fierent hoc inopinato spectaculo. Porro mulier & mammillas habebat & femineum vultum, cæsariesque prolixas: & vsque ad horam nonam omnis populus mirabatur videntes hæc animalia, quæ horâ nonâ in flumine demersa sunt. Sanè Menas Imperatori Mauritio hæc scripsit. Nec prætermittenda est sententia Gillij. Cum Venetijs essem, quidam Dalmatæ, spectatâ fide viri, mihi religiosè testati sunt, se ad oppidum Dalmatiæ, Spalatum nuncupatum, vidisse marinum hominem, qui se spectantibus sum mum terrorem inie-

cisset,

cisset, cum se in terram incitauisset, ut mulierem, quæ circum litus fortè tum versabatur, corripere; verùm ubi eam fugere prospexisset, statim ad mare regressum in amaris sedem petiuisse, eundem mihi descripserunt hominis omnino speciem similitudinemque gerere. Itemque magnâ fide homines, qui ad Mare rubrum per multum temporis versati essent, sanctissimâ asseueratione mihi affirmarunt, illic marinos homines sæpè capi solere, quorum durissimis pellibus calceamenta tam robusta conficiant, ut ad quindecim annos durent. Non igitur quod de Tritonibus & Nereidibus hominibusque; marinis iam vsque ab heroicis temporibus in sermonem hominum venit, vanum esse constat cum ex Plinio, tum ex hominibus, & patrum & memoriæ nostræ. Nam (ut præteream veteranos piscatores, qui mihi testati sunt, cum mare vicinum est ad pariendas tempestates, se ex alto humanos gemitus sæpè exaudiuisse) cum nuper Massiliæ essem, piscator & senex & probus mihi narrabat, se puerum de parente suo audiuisse, Regi Renato à piscatoribus captum muneri militum fuisse marinum hominem. Itaque non immeritò homo marinus inter monstra pelagi à multis accensetur. Visus est, auctore Plinio, ascendere nauigia noctu, statimque degrauari quas infederit partes, etiam mergi. Alius in Noruegiâ repertus monachi habitu, alius in Poloniâ Episcopali ferè cultus ornatu. In Indiâ alium narrat Petrus Martyr apparuisse. Legi quoque genus piscium esse tibicinum, qui in aridam consiliantes, personant conchis velut buccinis, choreas ducunt: qui licet formam humanam referant, nonnulli negant esse Tritones.

CAPVT XV.

An homines Cynocephali fuerint.

DE canicipitibus quoque hominibus dicamus, quorùm Megasthenes & Ctesias Gnidius serìò meminerunt. Historiam huius ita excerpit Photius. Degere iisdem hisce in montibus homines memorat canino capite, qui ferarum pellibus vestiuntur. Sermone hos nullo uti, canum tantùm more latratum edere, atque ita mutuò sese intelligere. Dentes illis esse quàm canibus maiores, & caninos similiter unguis, sed longiores ac rotundiores. Montes incolere ad Indum fluuium vsque, & colore esse nigro, insignesque iustitiæ cultores, ceterorum Indorum more inter quos versantur. Intelligere quoque quæ ab Indis dicantur, licet ipsi loqui minimè possint, ut propterea latratu,

manibus atque digitis signarent, quemadmodum ferè surdi ac muti solent. Vocari hos ab Indis *calistrios*, quod Græci dicerent, *κυνοκεφάλους*, id est *canicipites*. Carnibus eorundem vesci crudis, totiusque gentis capita numerari ad centum & viginti millia. At licet refutata fuerit à pluribus ista hominum natio, & inter prisorum nugas accensa; proximioribus tamen sæculis memoriæ prodita est inuentio eorundem. Ioannes de Plancarpio & Vincentius Burgundius auctores sunt. Ille ita attestatur: Cum autem per deserta redirent, in quamdam terram venerunt, in quâ, sicut nobis apud Imperatoris curiam per Clericos Ruthenos, & alios qui diu fuerant inter ipsos, firmiter asserendo referebatur, monstra quædam imaginem femineam habentia repperunt. Quas cum per multos interpretes interrogassent, qui viri terræ illius essent, responderunt, quòd in illâ terrâ quæcumque femine nascebantur, habebant formam humanam, masculi verò speciem caninam. Dumque moram in terrâ illâ protraherent, Canes in illâ fluuij parte conuenerunt. Et cum esset hiems asperrima, omnes se in aquâ proiecerunt. Post hæc in continenti sponte in puluerem voluebantur, sicque puluis admixtus aquæ super eos congelabatur. & ut ita pluries fecerunt, glacie super eos depressatâ, cum impetu magno contra Tartaros ad pugnam conuenerunt. At verò cum illi sagittas super eos iactabant, ac si super lapides sagittassent, retrò sagittæ redibant. Alia quoque arma eorum in nullo eos lædere poterant. Ipsi verò Canes insultum in Tartaros facientes, moribus vulnerauerunt multos, & occiderunt, sicque illos de suis finibus eiecerunt. Vnde adhuc inter illos est Prouerbiū de hoc factò, quòd dicunt ad inuicem ridendo: *Pater meus, vel frater meus fuit à Canibus occisus*. Mulieres autem illorum quas ceperant, ad terram suam duxerunt, & vsque ad diem mortis eorum ibidem fuerunt. Hæc ille & Vincentius. Verùm ista non mihi maiori religioni nec fidei erunt, quàm quæ idem Ctesias addidit, quæ iuuabit magis legere quàm credere. Narrat insuper hos Cynocephalos in montibus habitâtes, nullum exercere opificium, sed de venatione viuere, ferasque, quas occiderint, ad Solem torrere. Magnam nihilominus pecoris copiam alere, caprarumque & ouium, quarum quidem ouium lac atque oxygala pro potu illis sit. Vesci tamen etiam sipachoræ fructu, è quâ arbore succinum emanat, dulcem enim illum esse. Hunc item illos fructum arefactum in corbes constipare, ad eum modum quo uas passas Græci. Eosdem illos Cynocephalos ratem quoque extemporariam construere, quâ impositum huius

huius fructus onus, vt & purpuræ, sed purgato prius eius flore, itemque electri, ad ducenta & sexaginta talenta quotannis auerant, additis talentis totidem illius pigmenti, quo infectores puniceum colorem inducunt. Electri præterea mille talenta quotannis ad Indorum Regem aduehere. Immo & alia plura deuehere ad Indos venalia, pro quibus vicissim panes, farinam, xylinas vestes accipiant. Habere quoque enses venales quibus ipsi ad venatum vtuntur, cum arcibus & iaculis: peritissimos enim esse iaculandi atque sagittandi. Præterea, quod montes habitent altos atque inaccessos, belloque insuperabiles, Regem ipsis pro munere quinto quoque anno præbere trecenta arcuum totidemque iaculorum millia, item peltarum centum viginti, & gladiatorum quinquaginta millia. Nullas item apud hos esse domos, sed in antris eos degere. In venatione iaculis potissimum feras vel sagittis petere, easdemque persequendo, quod cursus velocitate præstent, etiam assequi. Horum vxores semel dumtaxat per mensem, cum menstrua patiuntur, lauare, aliàs numquam. Neque viros vnumquam omnino lauare, sed manus tantummodò abluere. Oleo tamen ex lacte confecto ter saltem mensibus singulis vngi. Non villosis, sed glabris maceratisque pellibus quàm tenuissimis ipsos æquè atque vxores vti, exceptis fortè ditissimis inter eos, & ijs quidem paucis, qui lineos gestent amictus. Nec item lectorum nouisse usum eos, qui extemporaneos sibi toros extruunt. Hunc apud eos ditissimum haberi, qui plurimum habeat pecoris; ac reliquas opes his prope modum esse similes. Caudam insuper habere omnes, tam viros quàm mulieres, supra clunes, caninæ similem, nisi quod maior sit, & pilis densior. Quadrupedes item hos, canum more, cum mulieribus congregi, aliumque congregiendi modum omnem pro turpi habere. Illusterrimos eosdem esse, vitæque reliquos inter homines longissimæ: vivere namque ad centesimum vsque & septuagesimum, nonnullos ad ducentesimum quoque annum. Alibi plura de Canicipitibus aceruauit. Pleraque ista censeo vana. Multis veritas dehonestata est simbrijs. Sunt quidem Cynocephali, sed simiorum astutissimorum natio, qui humanam mentem panè simulant. Tanta industria fabulam initiauit. Fuerunt & homines nonnulli caninos rictus imitantes. Quæ monstra commendarunt Ctesias & Plancarpus miris vanitatum appendicibus.

CAPVT XVI.

An Pygmaei fuerint.

Minutum quoque genus Pygmarum dispiciamus, num sint, num fuerint, an tantum fabula mera. Nec tam parui nobis sint, vt inuisibiles prætereant. Certè vix in villâ humanorum monstrorum narratione antiqui Scriptores plus conspirant, aut ferius narrant. Imò Philostratus, cum alia hominum monstra fabulam ex Apollonio dicat, Pygmos excipit: dicit eos viuere, nec vanam esse narrationem. Cumque olim dubia de ijs vulgò fides, Homerus historię pondus addidit, eam tertio Iliadis suæ libro inserens. Conscijs tamen huius Aristoteles, vt refutaret sinistram opinionem, quam licentia Heliconis impetrauit, seridè & datâ operâ animaduertit fabulam non esse. Satis hoc ad aliquam fidem comparandam, cum tantus interpretis nature, vir vnde quaque prudentissimus, & non solum serius, sed & verus eorum quæ in rerum natura existunt indagator, dum eius rei incidit mentio, notantissimè moneat, *Ὅτι γὰρ ἔστι τῶν κείνων. Neque enim hæc res fabula est.* Hanc Aristotelis testificationem, quod minus Cynocephalos commenticios esse putent, venerati sunt Ioannes Camers, Hector Pintus, & ex prisca Iudorus: sed & tolerat Augustinus. Nihilominus sunt Auctores qui fidem aut negant aut detrectent, Strabo, Agellius, Scaliger, Cornelius noster, Aldrouandus, & alij qui incredulitate gestiunt doctrinæ opinionem mereri, & se uero aut iniquo magis quàm vero iudicio vendici videri. Quod mihi non placet: nec austeritate censura omnis ferenda. Quemadmodum mores asperi non sunt meliores, sed mediocres; ita in iudicâdo non semper iniquos esse iuuat, sed medios, & ad omnem sententiæ partem idoneos, ratione magis fultos quàm resolutione. Commentum occasionem aliqui putant, quod ijs locis, vbi Aristoteles eos statuit, exigua animalia sint. Inde facilis lapsus, vt eadem pusillitas ad homines trãnderetur. Hac ratione ductus Strabo diffidit. Atqui hæc ipsa ratio probabiles Pygmos facit: nam si illarum regionum ingens æstus sic minuit & contraxit animalia, cur non & homines? præterquam quod non vnâ tantum in sede eos Auctores locent, sed diuersis, & temperatis aliquibus. Plinius enim lib. 4. in Thraciâ ponit Pygmos ad Geraniam, vbi Pygmarum, inquit, gens fuisse proditur, quos *Carijs* barbari vocant, creduntque à gruibus fugatos. Constat enim, plurimas in his locis esse grues, vnde Strimonæ dicuntur à Strimone Thraciæ fluuio,

& Gerania Græco nomine à gruibus dicitur, Γεράνια à γέρων. Idem Plinius lib. 5. opinionem eorum refert, qui Pygmæos Eudonis Cariæ fluminis putarunt accolas. Lib. 6. ex aliorum traditione Pygmæos in Prasiorum montanis, quæ sunt in Indiâ, statuit: quam sententiam Philostratus sequitur. In eodem lib. 6. Plinius tradit esse qui ante Nili paludes Pygmæos ponant; ex quibus est Aristoteles, qui in Æthiopiâ regione Troglodyticâ Pygmæos dicit viuere, subireque cauernas, & ob eam causam Troglodytas vocari, fabulamque esse negat, quod vulgò de staturâ eorum, deque pugná cum gruibus fertur, quam Homerus cantauit: qui etiam ad meridiem terræ Pygmæos dixit agere, nempe in Æthiopiâ, vt etiam Strabo interpretatur, in quâ regione tâta est gruum per hiemem nostram frequentia, quanta in Thraciâ per æstatem, videlicet eisdem gruibus pro tempore migrantibus & remigrantibus. Mela in Arabiâ interiore scribit fuisse Pygmæos minutum genus, & quòd pro satis frugibus contra grues dimicando defecerit.

Dices, Ista situum diuersitas, vanitatem arguit historiæ. Anne & propterea gigantes fabula sunt, quòd in diuersis orbis partibus siti? Natio gigantum circa Palæstinam fuit, fuit & in Peruianis plagis, fuit alibi. Dices adhuc, multa omnino fabulosa in hac Pygmæorum historiâ. Fateor aliqua esse omnino fabulosa, non tamen omnia, non rem ipsam. Quænam, quæso, expiata omni furo & vanitate historia humana est? Et ne alias quæramus, ipsa gigantum historiacelebrata fabulis est solemnissimè apud Poëtas, num propterea omnis rei series est fabula? Scaliger Pygmæos idèd negat, quòd nunc omnis exploratus sit orbis, nulloque eius angulo inuenti fuerint. Quia modò non sunt, negat olim fuisse. Hac argumentatione & gigantes fuisse negabo. Non constat nunc superesse, sed fuisse. Non nisi aliquis Mercurialis temerè negauit. Ad hæc, nonnulli Auctores, qui illorum meminere, eosdem deletos iam scribunt. Pomponius defecisse dicit, Solinus pullos esse. Vbi eos quæret Scaliger post tot annorum absentiam? Sed ex recentioribus Scriptoribus aliqua ad Pygmæorum fidem hauriri possent. Iouius in Moscouiticâ legatione Pygmæos vltra Iaponem dicit esse. Olaus quoque lib. 2. de Gentibus Septemtrionalibus, in Insulâ Gruntaldix prodit Pygmæos esse, ad minus incolas cum gruibus pugnare. In Epistolâ quadam ad Pontificem missâ ferunt esse paruulos viros non vltra puerulorum molem. Nunc quoque in Tartariâ plurimos nanos esse Lusitani produunt. Antonius Pigafeta inter Mo-

lucas in insulâ Aruchetto eos reperit: imò inter easdem Moluccas in insulâ Caphicos idem affirmat esse. Ibidem statuit eos Argensola. Odoricus de Rebus Indicis Pygmæos trium palmorum à se compertos ait, qui ætatis anno quinto iam gignerent. Petrus Simon inuentos scribit vltra Andes à Ioanne Aluarez Maldonato, cum nouas Indiæ terras exploraret. Gemma Frisius narrat cymbam Pygmæorum visam in Septemtrione vi cuiusdâ tempestatis appulsam ad regnum Noruegiæ. Sed non opus est iuuari alijs historijs, neque omnium fidem exaggerabo. Sic quamuis Theophilus, Sergius, Hyginus in Vitâ sancti Macarij Romani inuētos Pygmæos prodant, non laudo, dubiæ mihi auctoritatis, aut nullius, acta illa sunt. Ignatius Aldrouandus languidius negat Pygmæos auctoritate Strabonis. At quo iure vnus Strabo anteponendus tot antiquioribus, imò vni Aristoteli? Ad hæc ipsius Strabonis argumentum infirmum est, & refutatum à nobis. Ceterum Albertus Magnus Pygmæos concedit, sed mente illos orbat. Putat genus esse bestiarum homini-formium. Hoc placitum mitius est, & tolerabile, nec penitus repugnat Aristotelicæ asseuerationi. Licet enim Philosophus Pygmæos omnino adstruat, palàm tamen homines non dicit. Theodorus Gaza in Latinâ interpretatione adiecit genus hominum pusillum esse: in Græco solum est, ὄμοιοι μινεῖν. Cardanus quoque ex simiarum quodam genere exortum Pygmæorum sermonem putat. Iouius quoque magis ad simias quàm ad homines accedere prodit, Albertum præsertim secutus. Niphus, Pygmæi, inquit, homines non sunt, Primò, quia non habent rationis vsum perfectum; deinde quia nec verecundiam, nec honestatem, nec iustitiam Reipublicæ exercent. Sed quia in multis imitantur homines, adèd vt loqui possint, idèd creduntur homines: non sunt autem, quia locutionem imperfectam habent. Ad hæc, non videntur homines esse, cum careant Religione: est enim religio, vt Platoni placet, propria homini, & soli, & omni homini conueniens. Ioannes Tinnulus in Dialogo 2. censuram Niphi probat. Ego nescio vnde hoc asseuerauerit Niphus, cum non vidisse, nõ legisse ipse non possit, si Auctores priscos cõsuleret, ea quæ Pygmæis ipse negat, istos concessisse. Photius ex Cretiâ hæc scribit: Narrat præter ista, in mediâ Indiâ homines reperiri nigros, qui Pygmæi appellantur. Eadem hos quâ Indi reliqui linguâ vti, sed valdè esse paruos, vt maximi duorum cubitorum, & plerique vnus dumtaxat cubiti cum dimidio altitudinem non excedant. Comam alere longissimam ad ipsa vsque genua dimissam, atque etiâ infra,

cum

eum barbâ longiore, quàm apud vllos hominum: quæ quidem vbi illis promissior esse cœperit, nulla deinceps veste vti, sed capillos multò infra genua à tergo demissos, barbâque præter pectus ad pedes vsque defluentem, per totum corpus in orbem constipare, & cingere, atque ita pilos ipsis suis vestimenti loco esse. Veretrum illis esse crasum ac longum, quod ad ipsos quoque pedum malleolos pertingat. Pygmæos hocce simis esse naribus, & deformes. Ipsorum item oues agnoscunt nostrorum instar esse, boues & asinos arietum ferè habere magnitudinem: equos item mulosque, & cetera iumenta omnia, nihilo esse nostris arietibus maiora. Tria horum Pygmæorum millia Indorum Regem in suo comitatu habere, quòd sagittarij sint peritissimi. Summos esse iustitiæ cultores, iisdemque quibus Indi reliqui legibus parère. Venari quoque lepores vulpesque, non canibus, sed coruis, miluis, cornicibus, aquilis adhibitis. Lacum apud eos esse octingentorum stadiorum ambitu, cui oleum (nostro simile) supernatet, quoties nullus adspirat ventus. Per hunc ergo paruulis nauigijs vectos ex eius meditullio scaphijs oleum ad vsum haurire. Vti quidem & ex scéfamo expresso oleo, vt & è nucibus: præstantius tamen esse illud è lacu haustum. Pisces nihilominus habere hunc lacum. Annectam hîc quod Hispania vidit annis præteritis, ad aliquam huius gentis pusillæ fidem. Homuncionem paruulum, optimè constitutum membris, qui natus cum dentibus nunquam vllum amisit, prodijt quoque è vuluâ maternâ cum pilis & pube. Septennis iam barbatus erat, decennis omne robur suum habuit, & genuit filium.

CAPVT XVII.

De pugna Pygmæorum cum auibus.

PVgna illa cum gruibus, incerta fortasse, vtcumque egregiæ, nec sterili fabellæ occasio fuit, quam Boëus lib. 1. De auium ortu ita narrat: Παρά τῶν χρομῶν ἀδράσι Πυγμαίοις ἐγγύετο παῖς ὄνομα Οἰνία, τὸ μὲν εἶδος ἐ μεμπτή, ἀχρεὶς δὲ τὸ ἦθος καὶ ἰσχυρῆσαν. Ταύτη φροντὶς ἐδεμία ἐγένετο τῷ Ἀρτέμιδι ἐδὲ Ἡέρας. Γαμηθεῖσα δὲ Νικοδάμνη τῆς πολλῆς ἐνὶ μέτρῳ καὶ ὑπερῆς, ἔτεκε παῖδα Μόψον καὶ αὐτῇ Πυγμαίοι πάντας καὶ φιλοφροσύνῳ πλείστα δῶρα πρὸς τὴν γένεσιν τῶν παιδῶν ἀπέπεσε. Ἡέρα δὲ μεμψῶσα τὴν Οἰνίαν, ὅτι αὐτῷ οὐκ ἐτίμα, γέρανον αὐτῷ ἐπέισεν, καὶ τὴν ἀχρεὶα μακρὸν ἐλάουσε, καὶ ἀπέδειξεν ὑπερῆσιν ὄρνιθα, καὶ πόλεμον ἐβέβαλεν αὐτῇ τε καὶ τῶν Πυγμαίοις. Οἰνία δὲ εἶχε τὴν πόδον τῶν παιδῶν Μόψον πρὸς τὴν τετὰ ὀπίσθια, καὶ οὐκ ἐξελίπαντες, Πυγμαίοι δὲ

καὶ ἀπὸ πλείστων πάντας, ἐδίωκον αὐτήν. Καὶ ἐπὶ ταύτῃ ἐπὶ κρήνῳ Πυγμαίοις καὶ γέρανους πόλεμον ἐβέβαλε. hoc est: Apud Pygmæos puella fuit Oenoë formâ non contemnendâ, ceterum moribus inuenustis & superbis, & quæ nihil neque Dianam neque Iunonem curaret. Nuptia Nicodamanti, mediocri & probo ciui, filium peperit Mopsim: ob cuius natales Pygmai vniuersi beneuolentiæ ergo plurimus eam donis affecerunt. Sed Iuno Oenoæ infensa, quæ nullo honore ipsam dignaretur, in gruem eam mutauit, collumq; in longum protraxit, altiuolantemq; auem fecit, interq; eam & Pygmæos bellum excitauit. Oenoë autem desiderio filij Mopsi absque intermissione domos circumuolauit, quam Pygmai omnes armis sumptis profligarunt. Atque ab eo tempore in hunc vsque diem inter Pygmæos & grues bellum est.

CAPVT XVIII.

An Propheta Ezechiel nouerit Pygmæos.

VERùm si Pygmæi concedendi sunt, liceret ob venerationem Ezechielis homines asserere, ne cogamur Versionem vulgatam ad alienos torquere sensus & ad rationem peculiarem nominis, quàm ad sensum communem, vsitataque significata, cum opus non sit. Ait diuinus Propheta in descriptione Tyri cap. 27, 11. *Pygmai, qui erant in turribus tuis, pharetras suas suspenderunt in muris tuis per gyrum, ipsi compleuerunt pulchritudinem tuam.* Sincerè posse intelligi Ezechielem de veris Pygmæis homuncionibus, probabile ostendam. Nam vel, si non fuerunt Pygmæi, aliter interpretandus est Vates; vel quia, licet sint, nullius vsus causâ in turribus locarentur. De primo membro nunc ratione agam. Cur, rogo, Pygmæi concedendi non sunt? cum constet testimonio Prophetæ. & ne causeris, licet immeritò, nos petere principium, testimonio & admonitione Aristorelis, veram hanc historiam attestantis, quid miraris hæc monstra? mirari poteris, non negare. Non omne admirandum, mendacium est. Miraris fortasse Gigantes, & tamen non negas, cum tamen nullius tantæ molis experimentum oculis hauseris: cur, quæso, neganda est gens pusilla, cum & minus mirabilis sit lapsus naturæ, & defectus rerum, & tantæ pusillitatis exempla, modò videre velimus, passim occurrât. Vidi ego, & vniuersa aula Philippica, homuncionem eiusdem staturæ cuius Pygmæi esse feruntur, in nullâ re præter exiguitatem monstrosam aut deformem. Bonami dicebatur. Eiusdem pænè pusillitatis vidialium, aptissimæ tamen & absolutæ compositionis virum, iam quadragenariû, elegantis comæ

& barbæ. Nicephorus prodit, sub Theodosio hominem in Ægypto natum, qui tam brevis fuerit, ut pernicii similis esset. Neque ingratum, inquit, spectaculum erat si cum illo in globo hominum conuersaretur, & ad contentionem excitatus colluderet. Porro, quod mirabile dictu est, prudentia ei inerat qualis homini formoso competit, quippe cui corporis exilitas eâ de re nihil ademisset. Vox à Musis non abhorrebat. Sermo mentis generositatem spectandam exhibebat. Addit vitam tamdiu tenuisse, ut non multum abfuerit quin vsque ad vigesimū quintum annum pertigerit. Quid igitur, quod minus sit eiusmodi pusilla natio, discredere nos cogat? Non pusillitas, videmus enim passim homines nanos & exiguos. An pugnacitas, & cum gruibus dissidium? Sed pugnam istam adhuc adstruit Olaus in suo Septemtrione. Assenties quidem Pygmæos fuisse, at quid in turribus Tyri paruulū istud præsidium? Lyra non ad tutelam ciuitatis putat, sed ad hostium irrisionem, quemadmodum Iebusai claudos & cæcos posuerant. Reijcitur hoc, quod non opus esset accersere è specubus suis, ad iactantiam istam, homunciones: sat erant claudi quoque, & cæci, & infantes, imò straminci homines, terriculamenta auium. Tum quomodo de illis Ezechiel exaggerat, *Et ipsi compleuerunt pulchritudinem tuam?* Quamuis contentaneè posset existimatio Lyræ excusari, alio ipse tramite pergo, & concordiam sacrę profanæque eruditionis exhibeo. Dicit Ezechiel, Pygmæos istos suspendere pharetras suas; quare sagittarij erant. Iam patebit quid in turribus agerent: Photius enim in ijs quæ ab Gnidio excerpit, ait, tria horū Pygmæorum millia Indorū Regem in suo comitatu habere, quod sagittarij sint peritissimi. Æmula itaque Tyrus totius maiestatis, ad pompam, ad magnificentiam has fortasse cohortes peregrinas allegit, ut nihil iam ad amplitudinem exoptaret. ideò Vates commendat compleuisse pulchritudinem & maiestatem suam. Et licet Gnidius insperferit commentis aliquibus sua commentaria, vbi nostris Scriptoribus arridet, refutandus non est. Quare si commodo significatu nominis venerari nostram versionem possumus, & cum vsu gentis illius, quid opus est ad peregrinas aufugere interpretationes, ut quod Chaldæus vertat *Cappadoces*, Septuaginta *custodes*, Theodotion tenax vocis Hebręæ, *gammadim*, Symmachus *Medos*. Singulares istæ scriptiones sunt. At nostra non singularis: conspirant Aquila, Vatablus, Pagninus, Lyra. Tum seruatâ nostrâ lectione, quid opus est quærere nouum & contrarium significatum ex ratione nominis, & confusionē im-

poni sinceritati Scripturæ, cum opus non est? Cur, cum Pygmæus pusillum hominem notet, Ezechiel notaret gigantem? vult enim Cornelius per Pygmæos, quod idem ac *cubitalis* valet, indicasse Prophetam immanes viros, quod cubitu non pede mensurarentur. At alij homines vulgares sæpè cubitu taxati sunt. sicut ipsi pusilli Pygmæi. Etymon quoque Hieronymi, quod Pygmæus ab Ezechiele pugil significetur, *ἄπὸ τοῦ πύγμης*, à luctâ & certamine, necessarium non est: nec consideratio Forerij, quod præ turrium, in quibus erant, proceritate, desideribus alijs in planicie viderentur pusilli, nec ultra cubitum excedere. Certè in re dubiâ, probabilior mihi est asserta existimatio, & sine incommodo, non contumax, non firma, sed præcipua. Deinde putarem, si non homines, species simiorum Pygmæos esse, cum Alberto. Ezechielem autem cum Forerio intelligerem.

CAPVT XIX.

An animalia perfecta sponte nasci possint.

Nunc post tot moras finiam controuersiam principem diu interpellatam, An animalia perfecta humus parturire valeat. De homine iam negauimus, de alijs nunc negamus breuissimâ disquisitione: nulla enim ad assensum ratio vrget Cæsalpini; perpetua enim specierum columitas, Angelorum custodiâ curata est. Singulis animalium generibus suis patronus spiritus antistat, ut in Quæstionibus naturalibus discepto: nec tantæ socordię obnoxius custos est, ut clientes suos negligeret. Præterea maiestas illa naturæ in suis præcipuis ciuibus indigna videtur ignobilitate successionis: nec enim quod fæx reptilium ambiguum ortum habeat, debuit ita habere nobilior substantia; neque casu apparari potest suggestus formationis eius, maximè cum cælos iam sæpè eiurauerimus. Neque hominem formant, neque brutum, quod etiam in Quæstionibus naturalibus disserimus, & latius ista Fortunius Licetus disceptauit. Ceterum, & affusio illa naturarum in primordio mundi non fuit omnino naturalis, nec ex putri: propterea argumentari non licet ut iterari naturaliter posset, non quidem illæ ex corruptione, ut hodiernæ fuerunt. Nullum denique perfectorum animalium visum hæctenus sponte nasci, nisi pegasus aliquis, famâ, non veritate nobilis. In Hispaniâ dumtaxat euenit nonnihil, quod istius generationis spontaneæ fidem nonnihil mitigare aliquibus placuit. Equa peperit mulam grauidam aliâ mulâ. Cum-
que

que non ex coitu mulæ fecunditas fuisset, nec vlllo modo ex masculino semine, oportet dicere, ex putrefactione aliquâ aut corruptione humorum compactum fuisse fœtum illum mulæ. Si ita fuit, non puto fœtum secundum, nisi solum in imagine eiusdem naturæ cum matre, neque perfectum animal futurum: sed eodem modo intumuisse illam mulam, atque visæ aliquæ feminæ gravidæ serpentibus, & alijs animalibus ex putri in visceribus genitis. Nonnumquam accidit, illud, quod ex alterius corruptione generatur, similem vultum contrahere. In Brasiliâ ex fornicarum cadaueribus vermuli nascuntur, qui mox in alatas formicas prioribus similes facessunt.

CAPVT XX.

An animalia, quæ sponte nascuntur, produxerit Deus in creatione primâ rerum.

ET illud dirimendum modò, an in mundi exordio aliqua genita spuria, id est ex ijs naturis quæ sponte dantur, dantur quippe multa. Oppianus canit:

*Ἦδη καὶ διεξῆσαν ἐν ὑδροπόροιο θαλάσσης
βένθεσιν, ἀντόρρεκτα φύσιν καὶ ἀμήτορα φύλα,
Ὅσπερον, ἠπέδ' ἀναί τ' ἀφύαι, κόχλων τε γυέθλα,
Ὅσρα κα' τε, σελύβοι τε, τὰ τε ψαμάθοισι
φύον).*

*Iam etiam in humidis undosi maris
Gurgitibus à se ipsis facta nascuntur sine
matre sacula,*

Ostreum, imbellesq; apua, cochlearumq; genera,

*Testacea q; conchyliaq; & quæ in arenis
nascuntur.*

In hac dubitatione perspicua est Augustini definitio, qui sic ait: Sed vtrum in primis, vt dixi, rerum conditionibus, quæ isto sex dierum ordine creatæ narrantur, hæc quoque minima instituta credamus, an postea consequentibus corruptibilium corporum solutionibus, hoc quæritur. Et potest quidem dici, ea minutissima, quæ vel ex aquis vel terris oriuntur, tunc creatæ: in quibus etiam illa non absurdè intelliguntur, quæ nascuntur ex ijs quæ terrâ germinante orta sunt: & quia præcesserunt conditionem non solum animalium, sed etiam luminarium; & quia terræ continuantur per radicum connexionem. Vnde illo die quo apparuit arida, exorta sunt, vt potius ad supplementum habitationis, quàm ad numerum habitatorum pertinere intelligerentur. Cetera verò quæ de animalium gignuntur corporibus, & maximè mortuorum, absurdissimum est dicere tunc creatæ cum animalia ipsa creatæ sunt, nisi quia inerat iam in omnibus animatis

corporibus vis quædam naturalis, & quasi præseminata materia, & quodammodò initiata primordia futurorum animalium, quæ de corruptionibus talium corporum proprio quæque genere ac differentijs erât exortura per administrationem ineffabilem omnia mouente incommutabili creatore. Non enim magnum videbatur pretium operæ ad propaginem horum animantium, bina tunc edi, siquidem & non edita, ederentur postea nauseâ aliquâ putridorum vaporum, aut alio abortu terræ. Obseruandum est, quod etiam facit ad Augustini sensum, animantia minuta non indiscriminatim ex quavis materiâ gigni. Vnumquodque genus propriam sibi vendicat argillam aptatam ac præparatam. Alia ex coitione & putri gignuntur, alia ex putri tantum. Non est autem modò nobis animus (neque enim id præsens locus exoptulat) disceptandi, num quæ ex maris cum femellâ congressu oriuntur, vt mures, verè ex coitione illâ edantur in lucem, prout naturæ exploratores grauissimi que Philosophi luculenter affirmant, an fictitiè. Num etiam hæc & illa eiusdem sint speciei, cum eorum operationes vtrisque cômunes & promiscuæ videantur. Prolixa enim esset disputatio. Rursum quæ tantum ex putri prodeunt, alia ex exhalationibus profiliunt, vt papiliones ex aquâ, bibiones ex vino & aceto, quos etiam muriliones Auerroës lib. 12. Metaphysices appellauit. Nonnulla ex elementorum putrefactione emergunt, vt vermes in cisternâ ex aquâ, ranæ verò, bufones, culices, & quædam vermium genera ex limo terræ, pulicesque ex puluere. Plurima ex mistorum tabescunt, adeò vt singula mista, dum putrescunt, aliquid partant quod ipsa exterminet. Ex herbis & floribus multa oriuntur, vt erucæ ex oleribus, de quibus Aristoteles libro 5. de Historiâ animalium latius scribit. Ex fructibus etiam plurimâ proferuntur, vt gurguliones ex fabis: ex lignis alia, vt teredines, & cimices: ex corruptis vestibibus alia, vt tineæ, & blattæ: ex cadauerum verò tabe discriminatim multa prodeunt, muscæ ex humano corpore, vespæ, crabrones ex equi caribus, apes ex tauri cadauere; vnde & à Sophocle apud Suidam *taurorum filia* nuncupantur. Infinita sunt propemodum genera minorum animantium, quæ non fortuitò ac citra naturæ deliberantis consilium nascuntur, sed Intelligentiæ non errantis prouidentia oriuntur.

Quæsitatur itaque, Num omnia hæc animantium genera in primâ temporum hebdomadâ à Deo cum ceteris producta sint, an quædam tantum, reliquis in seminarijs viribus elementorum solum præseminatis, adeò vt post natura ipsa spatijs temporum

opportunitis ea proferret ac ederet. Equidem puto, ex putri nulla tunc edita, sed ex humo, ne corruptione aliquâ teneram & vernantem naturam dehonestemus. Oportuit nihilominus mundum suis, quoad fieri posset, articulis integrum enasci, & digna quæque minima ostendi diuinitate artifice, in omnibus miranda, id est diuina. Eleganter Tertullianus Marcionem naturæ irrisorem ita percillit: Et superiores quidem situ aut statu substantias sufficit facilis Deos habitas, quàm Deo indignas. Ad humilia deficiam. Vnus opinor de sepibus flosculus, non dico de pratis; vna cuiuslibet maris conchula, non dico de Rubro; vna tetraonis penula, taceo de pauo, sordidum artificem pronuntiabit tibi creatorem? At cum & animalia irrides minutiora, quæ maximus artifex de industriâ ingenijs aut viribus ampliavit, sic magnitudinem in mediocritate probari docens, quemadmodum virtutem in infirmitate, secundum Apostolum, imitare, si potes, apis ædificia, formicæ stabula, araneæ retia, bombycis stamina. Sustine, si potes, illas ipsas lectuli & tegetis tuæ bestias, cantharidis venena, muscæ spicula, culicis & tubam & lanceam. Qualia erunt maiora, cum tam modicis aut iuuaris aut læderis, ut nec in modicis despicias creatorem?

Ceterum ea quæ magnam corruptionem vitiosumque subiectum necessariò supponunt suæ conseruationi, tunc prægenita non fuerunt. Vbinam Deus crearet lendes? In Adamo? Absit innocentem illum statum his miserijs deturpasse. An extra omne animal? Perirent: nec consultum esset satis suæ naturæ. Deinde alia sponte nascentia, quæ per solemnes generationes propagari nequeunt, valdè vereor nõ tunc eructata è terrâ, siquidem infecunda. Signum aliquod est, illam Dei benedictione non audisse, *Crescite & multiplicamini*. Cetera sponte nascentia omnino è terrâ primo suo puerperio effusa sunt.

CAPVT XXI.

*An adulterina natura à Deo condita
in primâ productione.*

Proxima huic disputatio de adulterinis naturis, Num & istas condiderit Deus in primis auspicijs rerum, an intrusæ fuerint in rerum naturam fortuitâ libidine. Hoc putauit Vielmus, hoc fortasse Rupertus. Fiunt tamen, inquit iste, quædam naturarum ex inæquali permissione adulterinâ, cum (verbi gratiâ) de equâ & asino mulus, de hirco & oue nascitur tityrus: quod hominû instinctu fieri, Lex vetuit, cum dicit Leuit. 19, 19. *In-*

mentum tuum non facies coire cum alterius generis animantibus. Hoc primus fecisse fertur Ana filius Sebeon, filij Esau scilicet, quod equarum greges ab asinis in deserto fecerit primus atcendi, ut mulorum inde noua contra naturam animalium progenies nasceretur. Verumta men & bestia quæ sub hominum magisterio non sunt, contra naturam diuersis speciebus permiscetur, ut dum leo permiscetur pardæ, nascitur leopardus, & dum lupo ceruæ commiscetur, lynces generantur. In reptilibus quoque permissionis inordinatio reperitur. Tradunt enim Physici, viperâ, nequissimum reptilium omnium genus, & omnibus quæ serpentine sunt generis astutius, vbi libidinem sentit, murænæ maritimæ copulâ expetere, progressamque ad litus, sibilo ad amplexum illam euocare; nec murænæ diu abesse, sed statim venenatæ serpenti expetitos vsus suæ coniunctionis impartiri. Diuini tamen viri Basilii & Ambrosii editas tunc has naturas censuisse videntur: primogenitorum enim animalium, quæ in exordio condita, proprietates demirati, leopardum memorauerunt, qui ex adulterio leonis & pardæ. Mihi videtur simili dirimenda regulâ, quâ vsus sum in sponte genitis animalibus, si quæ omnino sterilia sint, nullâ naturæ vi perducere genus suum valentia: ista enim opinor tunc non erupisse, cum diuinæ benedictionis, fecundantis naturas, sint expertia. Quæ autem effeta visa, absque dubio effusa pridem à terrâ fuere: nec aliter in his philosophandum ac in quibusuis alijs geminæ originis, dum altera è vuluâ, licet etiam è putri subnasci possent. At quid de mulis absolutè dicendum? Puto ebullisse è terrâ, sicut & equus & asinus erupit. Visæ sunt mulæ fecundæ. Licet enim in vniuersum sterilecant, & prodigij sit loco si impleantur, iuxta Aristotelem, Herodotum, Suetonium, Plinium; in Syriâ tamen & Phœniciâ omnes fuisse fecundas, in sexto de Naturâ animalium traditur. Idem scribit Theophrastus in Cappadociâ accidere. Illud quod Rupertus obiecit de Anâ primo adulterinæ generatoris auctore, non est iuxta Vulgatam versionem. Vndenam certius erit, *iamim* cum exemplaribus Rabbiorum, quàm *iamim* cum nostris scribendum? imò inter ipsos Hebræos inconstans sensus est. Sic Hieronymus tradit in primo de Traditionibus Hebraicis: *Iste est Ana, qui inuenit iamim in deserto, cum pasceret asinos Zebeon patris sui.* Multa & varia apud Hebræos de hoc capitulo disputantur, apud Græcos verò & nostros super hoc silentium est. Alij putant *iamim* maria appellata: iisdem enim litteris scribuntur maria, quibus & nunc hic sermo descriptus est. Et volunt illum, dum pascit asinos patris sui

fui in deserto, aquarum congregationes reperisse, quæ iuxta idioma linguæ Hebraicæ *maria* nuncupantur, quod scilicet stagnum repererit, cuius rei inuentio in eremo difficilis est. Nonnulli putant, aquas calidas iuxta Punicæ linguæ viciniam, quæ Hebrææ cõtermina est, hoc vocabulo signari. Sunt qui arbitrentur, onagros ad hoc admissos esse ad asinas, & ipsum istiusmodi reperisse concubitum, vt velocissimi ex his asini nascerentur, qui vocantur *iamim*. Plerique putant, quod equarum greges ab asinis in deserto ipse fecerit primus ascendi, vt mulorum inde noua contra naturam animalia nascerentur. Strabus autem putat, aquas calidas, id est thermas reperisse. Pagninus & Lusitanus venas aquæ falsæ exponunt. Cur autem in Legge Deus interdixit permistiones diuersorum animalium? Certè non quia inuisæ Deo, & naturæ omnino, sed, vt multa alia, in detestationem idololatriæ Ægyptiorum, diuersis vtentium commistionibus in Planetarum obsequium. Putabant secundùm diuersas commistiones habere diuersos effectus, quippe super diuersas rerum species. Tum ad præcidendum omne libidinis prouocamentum: Qui enim animalia diuersa ad coitum incitant, dum spectatores & testes luxuriæ eorumdem, se quoque facillè possent deturpare pruritu; propterea etiam in Traditionibus Hebræorum præceptum erat, quemadmodum Rabbi Moyses scribit, vt à coeuntibus animalibus auerterentur oculi. Caietanus allegoricam hanc causam putat, vt homo abstineat penitus à nouitatibus præter rationem: mistio enim animalium nouum parit animal præter naturam neutrius speciei.

CAPVT XXII.

An gryphes verè fuerint.

INter adulterinas species celebrior fertur gryps: quapropter suo examini titulus dicandus. Sanctissima Hildegardis grifonem in suâ Physicâ narrat primùm inter volucres, scribitque quiddam naturæ volucrum & etiam bestiarum in se habere. Mela, Solinus, Apuleius veras aues & quadrupedes asseuerant gryphes. Facit Ioannes de Mandauilla, qui Bachariam regionem vocat, cuius incolæ truces admodum sint, immanes atque efferi: hîc gryphes dari affirmans, hunc ferè in modum ex Italico sermone Latinè facto loquitur: Qui gryphibus anteriorem corporis formam aquilinam tribuunt, & posteriorem leoninam, vera memorant, cum reuerà talis eorum forma sit. Verumtamen vnicus dumtaxat gryps & magnitudine & corporis robore octo etiam leones centumque aquilas

superat, vtpote qui vel equum vnà cum insidente etiam equite, vel binos etiam coniunctos boues, vnguibus suis, qui bouum cornibus multò longiores sunt, & ex quibus incolæ cyathos conficiunt, abripiens, è viâ in ruidum suum importet. Goropius scribit, Regnam Hungariæ Mariam Caroli V. sororem, cuius ipse Medicus fuit, inter pocula sua habuisse cornu quoddam nigredine splendens, dodrante longius, quod aiebant vnguem esse gryphis, quâuis ipse ex cornu alio fictitium quid fuisse existimet. Ita quoque Ornithologus se vidisse scribit apud aurifabrum Tiguri cornu nigrum leue, & in summo aduncum ferè vt in rupicapris, triplo fortè crassius, cuius labris argentum introducturus erat; vt pro poculo mensis adhiberetur, dicens se illud pro vngue gryphis accepisse. Verùm id fortè bouis alicuius peregrini, vt quem Indicum vocant, aut bubali cornu fuisse idem indicat. Fateor ipse, gryphes verè esse: nec enim cum Origene notare Moysen decet, quod inter immundas aues censuerit, quæ non essent in mundo. Puto equidè esse magnas aliquas & efferas aues, siue genus aquilæ siue vulturis, non eo modo quo feruntur: nam fabulâ conuincit Mathias Michouus, qui non solum gryphes, sed & aurum in extremo Aquilone, montes denique ipsos Hyperboreos seu Riphæos, quos vocant, reperiri negat. Ad extremum Septemtrionem Riphæos & Hyperboreos montes aliqui posuerunt, quos illic nullos esse, experienciâ constat. Quin etiam in Iurâ monte & locis Septemtrionis non effoditur aurum, argentum, nec alia metalla, nec inueniuntur illic gryphi, & magnæ aues prohibètes effodere & efferre aurum. Ego sanè contra veteres Auctores gryphos nec in illâ Septemtrionis nec in alijs orbis partibus inueniri affirmarim. Hæc ille. Ceterùm magnas aues appellari gryphes, admittit Aldrouandus, qui omnem historiam gryphorum pro more locupletissimè scribit. Varinus gryphes inter cetera inquit genus esse animantis volucris, quod γύπων, id est vulturem vocant, & γρυπαί Ηεσυχιο etiam vulturum nidi dicuntur. Aristophanis interpretes γρυπαίετες exponit peregrina scuti insignia: aquilas enim solebant, inquit, in scutis pingere. Heliodorus memoriæ prodidit, Persinam bouum armenta, & equorû, & ouium, coturnicum, & gryphum permisisse greges, partim vt ex vnaquoque horum hecatomben adornaret, partim vt populum inde aleret. Hos gryphes aquilas fuisse, verisimile est, quas ad hecatomben Regum & Imperatorum adhibere solebant. Conscripsit Itinerarium Iudæus quidam nomine Benjamin Tudelensis Hispanus, ante annos quadringentos, quod ab Ariâ Montano ex Hebraico

idiomate in Latinum conuersum est. In hoc ab insulis Chesil in Sinarum regionem per fretum alioquin æstuosissimum, ita vt nauigando superari interdum non possit, com-
meandi inter cetera rationem profectò miram exponit, & simul vastarú quarumdam eius loci auiú, quas gryphes vocat, naturam & tortitudinem, quarum scilicet ope & industriã transportati homines trahant, aperit. Verba eius sunt: Ab insulis Chenerag quadraginta dierú nauigatio suscipitur transire volentibus in regionem Sin, quæ pars Orientalis est. Sunt verò qui dicant, mare illud quo iter suscipitur, esse mare excisum seu fretum, interdum æstuosissimum, astro Chesil subiectum (quod Orion est nobis) cuius vi tantus nonnumquam excitatur ventus, vt nulli mortalium nauigando superari possit aut effugi. Intrudit enim nauigia in ipsas maris angustias, vnde extricari & effugere non possunt: hærentque diutiùs quoad còmeatu omni absumpto homines pereant, & neque hoc modo naues periclitantur. Verùm huic incommodo hominum industriã prospectum est, atque euadendi ratio est inuenta, quam agnoscere non fuerit iniucundum. Sic autem res habet. Boum coria integra quamplurima in nauibus imponunt nauigantium hominum numero paria: qui cum vento acti in illas angustias intruduntur, singuli singula subeunt, atque collo introrsum complicato ita colligant, vt aquæ aditus obcludatur, cum sese rotantes & mouentes in mare è nauigio deiiciunt. Quos cum maximæ aquilæ illis regionibus familiares, gryphes dictæ, prospiciunt, boues aut animalia esse putantes, aduolantes eripiunt, atque in aridam asportant. Tum verò depositis in valle vel monte incumbunt, vt ipsi disruptis pascantur. Verùm opportunâ celeritate vsus qui intra cornu includitur homo, feram ipsam gladio confossam vulnerat atque occidit, & hoc pacto complures euadunt. Ex hisce, vt res sese habeat, saltem hoc licet colligere, maximas certè aquilas, & his similes alites gryphes aliquando dictas, & harum ratione gryphes reuerà reperiri, affirmari posse, secus verò minimè. Hæc sententia est Aldrouandi. Ego putarem facilè, gryphes esse eas aues, quæ condores dicuntur ab Indis, aut similes. Vel si non est fabula, auem rucquam in insulâ vltra Madaigascar reperiri scribit Marcus P. Venetus, tanti roboris, vt elephantum capiat & eleuet. Porrò beata Hildegardis non diuersum sensum habuit, nam de pauone codem scripsit modo: Pauo calidus & humidus est, & de naturâ volucrum & bestiarum in se habet, & vox eius secundum volucres & bestias permixta sonat; non tamen proptereà quadrupedem nec

monstrum pauonem fecit, sic nec suum grifoneum. Facit quoq; S. Eustathius Antiochenus, qui in Hexaem. ita ait: Τὸν δὲ γριῦπα ἔδωκεν ἡμεῖς, ὅς ἀερίαιον, σκιὰν ἐκτελεῖν. ἀπὸ δὲ λέοντος ἔστω ὄχρεός, ὡς ἀπὸ παρ' ἡμῶν λεγόμενον. *Gryphem magnitudinis immensæ ferūt, ita vt umbra illius prædium opacet. Et veluti apud nos aquila leporem, sic ille leonem facillimo negotio raptum prædatur.*

CAPVT XXIII.

An. gryphes fuerint in Americâ.

Ceterum in Americâ innotuisse biformes Gryphes, quemadmodum antiquitas nostra confinxit, argumentum aliquod præstant stemmata Motezumæ Regis, quæ implebat gryps raptans tigridem. Dicunt etiã, in montibus Teguacan inueniri desertam vallem Auacatlan, ob sæuitiam & vastitatè harum semiuolucrum incolas deuorantiù meruisse nomen, proptereà eos mótes appellari Cricblach cepetel de crutlacti, hoc est, *gryps sicut leo*. Ad hæc videbantur depicti grypnes in antiquis Indorum imaginibus cum villo, non cum plumâ. Addebant Indi, tanti roboris fuisse, vt vngue perfringerent humana & ceruina ossa. Simulabãt leonem & aquilam: quadrupedes effigiabantur, alati tamen, cum rostro & vnguibus. Aliorum nobilium insignia eadè volucres ornabant, raptantes aut ceruum, aut aliam ferocissimam bestiam, at nullibi inuenta sunt, à nemine hæc monstra visã, nisi in imagine. Vnde ergo consentiebat Mexicana opinio aut fabula cum nostrâ? Fortasse dæmon simili specie apparuit barbaris, inde huius confictæ belluæ honos inter nobiliores. Stemma autem Mexici Imperatoris in alij fuisse aquilam. Reliqua gryphum fama inconstans & spuria. Non nouimus certam originem, licet Gomara scribat, etiam famam dictare in terris Agricolaæ gryphes inueniri. Sed fama nõ semper veridica.

CAPVT XXIV.

De adulterinis animalibus, seu bigeneribus.

Postulat cõmemoratio hæc animalium adulterinorum & bigenerum, vt saltem celebriora commemoremus. Colligit aliqua B. Eugenius Iunior Præsul Toleti hoc carmine:

*Hæc sũt ambigenâ qua nuptâ dispere constãt.
Burdonem sonipes generat, cõmixtus asella.
Mulus ab Arcadicis & equinâ matre creatur.
Titirus ex ouibus oritur, hircoq; parente.
Musmonem capra veruoco sanguine gignit.
Apris atque sue setosus nascitur hybris:
At lupus & catula formãt cõiundo lyciscam.*

Possunt

Possunt adijci alia. Alphet vel alpheil generatur ex leone & leopardo. Arcadici canes & Hircani, ex cane & tigride. Arcades canes primùm ex canibus & leonibus natos fama est, & appellatos *λεοντομίσεις*, Pollux notat. Conciipiunt canes etiam ex lupo. Canes Laconici alopecides dicti, ex vulpe & cane gignuntur. Sunt qui lupum canarium eum putent esse, qui initu canis ex lupâ nascitur. Leonum genus ignobile ex leânis & pardis Solinus dicit. Leopardi, ex pardo & leânâ. Philostratus leânâ non ex pardo sed pardali concipere scribit.

Quærendum, an vt leânâ ex pardo concipit, & corpore sibi similem gignit, animo dissimilem, sic etiam pardalis seu panthera ex leone concipiat, & maculosum gignat fetum. Camelum Bractianam Didymus ex apris simul pascentibus concipere docet. Crocutâ ex leânâ Æthiopicâ & hyânâ tradunt Plinius & Solinus. Equus ex tauro & equâ quondam generatus. Franciscus Galliarum Rex equum habuit posteriore corporis parte ceruinâ, natum, vt fertur, ex ceruo & equâ. Adnotat Bellonius. Apud Rhætos ex capræ & arietis coitu nascuntur oves anteriùs, posterioriùs capræ. Thoes ex lupo, pardali, pantherâ, canit Oppianus. Mulus alius ex asino & equâ nascitur; alius ex equo & asinâ, qui hinnus appellatur. Generantur ex equâ & onagris mansuefactis mulæ veloces in cursu. Quartum genus mulorum ex asinâ & onagro; quintum ex asinâ & tauro. Omnia matrescunt bigenera: plus à matre accipere videntur, præsertim quoad molem & formam corporis.

CAPVT XXV.

An aliqua natura necne fuerint post peccatum Adami, quæ non fuissent si non fuisset lapsus.

Ista quoque curiositas in mediû vocanda breuiter, Num aliquas bestiolas impediret innocentia Adami. Quidam putant, vtique lentes & pediculos mûdo defuturos. At ipse non credo, quod ijs tunc carerent homines deficientes honore illo innocentia primæ. Quemadmodû enim Adami peccauit, possent peccare & liberi; quorum gratia non locupletioris priuilegij est quâ paterna. Quare qui semel in peccatum tunc dilaberentur, similibus miserij conditionis & naturæ obnoxij fuissent; naturalis enim generatio pediculorum est. Præterea non tantum ista nostri generis infamia est. Infestantur, iuxta Aristotelem, pediculis phasianæ etiam, & alia aues, quibus penna caule constat. Boues quoque & sues.

CAPVT XXVI.

An aliqua animalia exotica America & insularum remotissimarum post primam productionem enata fuerint.

Specta aliquibus fuere monstrosa feræ noui orbis & insularum natarum longo interuallo terris, siue quia adulterinæ viæ ex multiplicis generis commixtione nata, siue quia sponte illic enata, cum aliam viam non viderent transcurrendi ad tergo illud naturæ. Verum quia fecundæ sunt, & solemniter copulæ ritu suum genus propagant, participes diuinæ benedictionis sine dubio fuerunt, & fecundatæ Dei iussu ad incrementum & multiplicationem. Deinde, non puto adulterinum, quidquid aspectu monstruosum. Est quoque deformitas naturalis, vt formosior natura sit. Quo pacto in orbem illos remotos illata fuerint, iam discussimus.

CAPVT XXVII.

An in Americâ fuerint in principio mundi formata animalia quæ ibi inueniuntur.

Considerandum quoque est, vbi animalia formata: in quodam effusa solum. Suis credo quæque conuenientibus exortaplaxis per omnem terram, non simul, nec prope cum Adamo; ideò delata ad illum, insigni eda titulo qui aptissimus esset illorum ingenio.

Dices, quomodo post diluuium dissipata in dorsum vsque orbis? Quæro quomodo conuecta ad Adam? quomodo ad Noë, vt in arcam colligerentur? Rursus quomodo, postquam conuenere ad Adam, rursus dispersa? Eadem ratione puto post naufragium vniuersi restituta in suam quæque patriam. Hoc pertinebat ad Angelos specierum naturalium custodes aut præsides, ab his portata ad Adam & Noë feræ, quas senior noster orbis ignorauit, vt non possint dici coloniarum mundi antiqui, nec hinc peregrinatae illuc, sed indigenas semper fuisse eius soli.

CAPVT XXVIII.

In quibus regionibus animalia generentur.

Enata itaque & restituta sunt animalia in aliquam earum regionum quas incolunt nunc: colligam nonnullas. Africa generat oryges, dictyen: Æthiopia calen, callitrichen, quod animal negatur in alio solo viuere posse; sphinges, cepum, camelo-pardalim, item equos teros bifulcos: Lybia catoblepam.

blepam. Garamantes boues opistonomos habent. Aper nullus in Africâ creditur. Asia & Africa elephantes, pantheras, & chamaeleontes alunt. Syria, Libya, & Cyprus chalcidem lacertorum generis. Ægyptus & Oriens scincos. Africa & India simias & hystrices. Scythia & Sarmatia *κολός*. Ægyptus generat crocodilum & ichneumonem. India papiones, chiurcam, monocerotem. axim, pæphagum, boues vnicornes & folipedes, gazellâ. India & Hircania tigres. Cholchis tragelaphum Plinij. Syria colapum, Phrygia & Lycaonia præcipuos onagros. Bactriana & Arabica regio camelos. Norduegia pestem peculiarem habet, quam leem vel lemer appellant. Hispania & Baleares alunt cuniculos, zibethum, musmonem. Italia & Thracia stelliones. Summi Heluetiorum montes ibicem & murem alpinum; Septemtrionales regiones tarandum, armelinos, id est mustelas albas, zobellâ, noërzam, tragelaphum ex genere ceruorum; vrum, bisontem, bubalû, ericetum. Scirus à vario non nisi regione differt. Africa, Asia, & Europa cetera animalia promiscuè generant, leones tamen Europa tantum intra Acheloum & Nessum amnes aluit, teste Aristotele. Africæ deserta, India & Arcadia testudines habent. Perùana regio semiuulpâ, Creta strepsicerotem. Lupos, vulpes, aliaque quadrupedum noxia Creticus ager nusquam educat. Angliâ lacertis carere dicunt. Apud diuersas regiones eadem animalia diuersâ naturâ nascuntur. Duplex iecur est leporibus Bisaltinis. Æthiopicæ quædam sues gestare cornua feruntur. Leones Indici, Armenici, Parthici non aded robusti. Apud Neuros boues cornua in humeris habent. Omnes merulæ albæ sunt in Cyllene. Pisces in terrâ Babylonicâ fluuijs egredientes pabulari in sicco dicuntur. Capræ in Mimante natæ sex mensibus non bibunt. Oues pinguescunt in Ponto pastæ absinthio.

CAPVT XXIX.

De regionibus exitialibus.

ALiquæ regiones sunt noxiæ & exitiales. Narrabo aliquas ex Carystio. In Lemnorum insulis, quæ Neæ seu Nouæ vocantur, neque nascuntur perdices, & si importentur, pereunt. Quidam prodigiōsius narrat, mori eas, si vel conspiciant eam terram. In Bœotiâ magna talparum multitudo. In solo Coronico agro id animal non nascitur, illatum moritur; sicut & vlulæ in Cretâ, quam insulam ferunt nullum lethale animal tolerare. In Astypalæâ serpentes non nascuntur, neque lepores in Ithacâ, neque in Africâ sus siluestris, neque cerui, neque felis in Rheneâ Delo propinquâ, neque meleagris alibi vsquam conspicitur. In Scythicis regionibus, & apud Eliam mulus non nascitur. Theopompus apud Chalcidenses, qui sunt in Thracia, locum esse quemdam scribit eâ naturâ, ut quæcumque intrent animalia salua rursus exeant; cantharus autem nullus inde effugiat, sed omnes in orbem circummagitati pereant, itaque à peste cantharorû, loco nomen esse Cantharolethron. Cranone Thessaliæ vrbe aiunt duos tantum esse coruos. Itaque etiam publici eorum hospites, cum (qui mos est omnibus vrbibus) suis scriptis insigne vrbis subiiciunt: pingunt duos coruos curru æreo insidetes, quod his pluresibi numquam sint visi. Currus autem (nam hoc quoque mirum alicui videatur) additur hac de causâ. Inter sacra donaria currum seruant æreum, quem vbi siccitas incidit, pulsant, & aquam à Deo poscunt atque impetrant. Addit his aliquid singulare Theopompus, coruos nimirum tantisper Cranone morari dum pullos educunt: eo facto, ipsos relictis Cranone pullis discedere. Myrsilus Lesbicus in monte Lepetymno ait sanum esse Apollinis, ac sacellum Lepetymni, in quo, sicuti Cranone, duo tantum sint corui, cum non pauci in vicinâ sint.

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII
 EX SOCIETATE IESV
 HISTORIÆ NATVRÆ
 LIBER SEXTVS.

CAPVT PRIMVM.

De progeneratione animaliam.

OST primas origines processerunt species animalium principes propagine diuersimodâ: non eodem ritu, coitu, partu, numero, tempore. Imensum esset censere omnia: appingam aliqua. Humanitus inter se complexi coeunt simiæ, lacerti, erinacei: vrsi humi strati, erinacei verò stantes. Coitus auersus rhinoceroti, elephantis, tigribus, lycibus, leoni, lepori, cuniculis, canibus, lupis, & in summâ omnibus quibus auersa genitalia. His alij camelum annumerant, de quibus Aristoteles negat. Mus in coitu complectitur caudam. Elephas femina sedet. Camelus femina in coitu sedet, complectente mare, prodidit Aristoteles. Cerui currentes feminas ineunt, canit Oppianus. Cerui clunibus subsidentibus semen genitale recipiunt, vt Aristoteles scribit. Ceteræ in coitu tergis superueniunt. Testudines Aristoteles superuenire scribit, Ælianus supinas iacere tradit. Vulpes superuenire Aristoteles docet, Plinius verò feminam in latere proiectam marem amplexari scribit. Occultò coeunt elephanti, cameli, rhinocerotes. Ranæ magnâ ex parte noctu coeunt. Adulteria ignorant, & coniugij lege degunt elephanti, & capræ. Camelus cum matre & sorore non coit. reliqua promiscuè coeunt, licet singulare exemplû extet equi, qui matrem imprudens superuenit, & cognito indicio seipsum exanimauit, de quo Plinius, Ælianus & Oppianus. Canes cum lupis, vulpibus, & tigribus coeunt. Alia diximus inter bigenera. Sues tantum coitu spumam ex ore fundere, diligentiores tradunt, & Plinius scribit. Verno tempore admittitur lanigerû pecus optimè, aut etiam autumnali: idem de tauris intellige. Suillum pecus à Kalendis Februarijs ad duodecimum diem Martij. Æquinoctio verno equæ, solstitio æstiuo asinæ, per autumnû ferè capræ. Commodum

videtur, vt equi locis calidis mense Aprili, frigidioribus autem Maio admittantur. Equum post vnum à partu annum vtiliter admitti, putant Plinius & Varro. Camelus femina post vnum ab enixu annum rursus demum coit. Qui quadrimis minores sunt, maioresque quàm duodecim annorum, prohibentur admissurâ. Columella de tauris loquitur. Idem de vaccis intelligendum, sed vaccas etiam bimas rectè concipere putant. Arietis ætas ad prognerandum optima est trima, nec tamen inhabilis vsque in annos octo: Columella & Palladius dicunt. Hircus ad ineudas feminas, & ante anniculum congruus, non autem durat vltra sexennium: Palladius notat. Canibus non nisi post annum permittenda venus, iuxta Columellam. Elephantus tam mas quàm femina incipit coire anno ætatis vigesimo, scribit Aristoteles. & alibi: Femina incipit coire anno aut duodecimo celerrimè, aut decimoquinto lentissimè. Mas quinque aut sex annos natus superuenit ineunte vere. Alij aliter. Mas coit quinquennis, femina decennis, Plinius narrat. Coire incipiunt in trimatu cameli, mense trigesimo ætatis asini, octauo sues, sexto canes & cuniculi: sed canes magnâ ex parte anniculi, nonnumquam etiam mense octauo. Hircus septimo ætatis die, capræ adhuc lactentes. Coeunt tam oues quàm capræ. Item vaccæ quamdiu viuunt. Rarus coitus est ceruis, vaccis, elephantis: quam enim elephas mas impleuerit, eam rursus non tangit. Ceruæ, vaccæ, testudines coitum propter dolorem auersantur. Frequetior coitus est asinis, equis, leonibus. Coitus totâ die camelis solis ex omnibus quibus solida yngula, testatur Plinius. Coeunt & pariunt quoquo tempore lepores & cuniculi. Quadrupedum prægnantes venerem arcent, præter equam & suem. Aristoteles de muliere & equâ solis animalium id affirmat. Vere coeunt lacerti, elephanti, equi, glires, sciurus, canes. Mense Septembri cameli: hiemis initio vrsi, aprili. Lupi toto anno non coeunt dies amplius duodecim: sues agrestes semel quotannis coeunt, domestici sæpè. Canes ineuntur à partu sexto mense. Cameli vno interposito anno

anno. Libidinosæ præ ceteris sunt vaccæ, equæ, caprigenum pecus, omne genus simiarum, sues, cerui, cameli, mures, canes, vrsi, leones, lepores, cuniculi, testudò terrestris mas, & feminæ ex onagris. Lepus incerti sexus est, modò mas modò femina. Sexus discrimen iuxta Oppianum rhinocerotes non habent, sed omnes eius generis mares apparent, femiæ numquam; iam tamen clariùs constat legitima generatio huius bestiæ. Vulgus falsò credidit hyenas alternis annis feminas & mares fieri. Salamandræ nec masculinum nec femininù genus esse, falsò putat Georgius Agricola. Sexu tantùm differunt capra & hircus, aries & ovis, pardus & panthera, secundùm Plinium.

CAPVT II.

De conceptu animalium.

DE conceptu pauca addenda. Oues & capræ terno & quaterno coitu implentur, iuxta Aristotelem. Cerui non concipiunt ante Arcturi sidus, Solino & Aristotele testibus. Equæ ab asino citiùs implètur, quàm ab equo. Aquilonis flatu mares concipi dicunt, Austri feminas, scribunt Aristoteles & Plinius. Equos à vento concipere in quibusdam regionibus, auctores sunt Columella, Plinius, Virgilius, Solinus, sed fabula est. Mures salis gustatu prægnantes fieri æstimantur, iuxta Plinium & Aristotelem. Superfœtant lynces, vrsi, lepores, cuniculi, porcelli Indici. Equa peperit in Hispaniâ mulam aliâ mulâ grauidam. Bigenera plerumque steriliâ. Mula femina non concipit; mas potest implere & generare, iuxta Aristotelem. Idem scribit, mulas suo in genere procreare in Syriâ. Burdo quoque sterilis est vt mulus.

CAPVT III.

De fœtura animalium.

Elephantem decem annos in vtero gestare vulgus credit: alij annum & sex menses, alij biennium, alij triennium gestare scribunt, sed quod fœturæ tempus incertum sit, causa est quòd nõ pateat coitus. Annuam fœturâ equis, asinis, camelis adscribit Aristoteles. Camelis alibi decem tantùm menses assignat. Cerui & vaccæ fœtæ sunt decem menses (cerui tamen secundùm Plinium & Aristotelem octonos menses) oues & capræ quinque menses, sues quatuor, leonæ menses duos, secundùm aliòs sex; canes dies sexaginta & vnum, aut duos, aut ad summù tres, iuxta Aristotelem & Plinium. Lupus fert &

parit vt canis. Cati dies quinquaginta sex, viuerra quadraginta, histrix & vrsa triginta. Aiunt porcellos Indicos ante sexagesimum à conceptu diem non parere. Crocodili sexaginta dies ventrem ferunt, & totidem oua pariunt, totidemque dies fouent. Oua testudinis dicta ventri subdita sunt. Triennium dicuntur ferre vultures. Cyprini quinquies aut sexies in anno pariunt, ter chalcis.

CAPVT IV.

De fœtu.

Imperfectos fœtus edunt omnia multipara, præter suam. Vrsæ informem carnem massam edunt, quam lambendo figurant. Cæcos pariunt omnia multifida. Vrsa fœtum minimù pro magnitudine sui corporis edit. Ranarum fœtus primò sunt carnes parue, rotundæ, nigre, deinde oculis tantùm & caudâ insignes. Canes, capræ, & oues, & reliquæ parue quadrupedes, monstra pariunt frequentius, quàm maiores, obseruauit Aristoteles. Elephati, cameli, equi, vaccæ, cerui (quibus interdum tamen geminus partus, sed rarò) omnia solipeda, singulos pariunt. Vipera & salamandra viuipara sunt, vt pænè omnia quadrupeda, exceptis chamæleonte, crocodilo, vtroque lacertarum, ranarum, & testudinù generibus, quæ ouipara sunt. Salamandra viuipara in vtero primùm oua concipit. Bisulca pauca generant, præterquam sues. Multifida & parua eiusdem generis multa pariunt, vt canes, feles, oues, lepores, lupi, viuerræ, tigres, leones, lutræ, &c. Supra cuncta muriù fœtus: ex vnâ genitos centum viginti, tradiderunt Aristoteles & Plinius. Inter ouipara crocodili & testudines numerositate ouorum præstât. Ægyptiæ capræ fœtus quinos parere feruntur, quòd fecundissimas Nili aquas bibant, notat Ælianus. In regno Var, (sic fertur) quotquot equæ pepererint, edunt fœtus deformes siue retortis pedibus, siue alio defectu, vt nullius sint vsus.

CAPVT V.

De partu.

Ceruas parere solere iuxta vias maximè, Cob metum aliarù belluarum, prodit Aristoteles. Asina parturiens tenebras quærit. Elephas parturiens ingreditur aquas vsque ad vbera, metu draconis. Soricem in iuuentâ pinguefactâ, nec non in suis erosâ cute nidum fecisse, & mures peperisse, idoneis Auctoribus constat. Amphibia in sicco pariunt, & educant. Animalia quorum acuti sunt vngues, frequenter parere nequeunt.

Equa

Equa stans parit, aliæ quadrupedes iacentes, iuxta Aristotelem. Mustelam ore parere fabulantur. Partus asinarum & camelorum à trimatu legitimus. Totâ ætate asinæ & equæ parere possunt. Canes à duodecim ferè annis generare desinunt, oues & vaccæ plerumque à decem. Generare incipiunt cuniculi cum sex menses ætatis lunares habent, secundum alios anniculæ. Sues mares non ultra trimatum generant, scrophæ annos octo aut etiam quindecim. Annuus partus canibus, lupis, suibus, feris, lanigero pecori; in locis tamen nonnullis propter cæli clementiam oues bis pariunt. Idem vaccæ faciunt, ubi pabuli copia: aliòquin alternis annis pariunt. Suibus domesticis partus bis in anno. Omnes lupæ intra duodecim dies pariunt, nimirum quòd toto anno non ampliùs quàm duodecim dies coeant. Parit asinus eodem tempore quo coierit. Vere pariunt elephantum, camelum, sues, feræ, ineunte ætate lupus: vrsæ eodem tempore quo latet.

CAPVT VI.

De propagine animalium per coitum sine decisione feminis.

Ceterum propago nuptialis animalium, hoc est ex mare & feminâ, non vno tantum modo fit ex decisione masculini. Fit quoque sine istâ cærimoniâ, fœcundante solum genitali maris virtute feminâ, nullâ sui abscissâ particulâ, nec in femineam vuluam intrusâ. Quidam iuniores hoc fieri putant, communicatâ à mare feminæ incorporeâ quadam efficacîâ, vt progeneret, & suâ fœcundet materiam. Alij malunt fieri agente virtute genitali maris in feminæ semen, sed non decisâ. Hoc ritu generantur phalangia, verticilla, scarabei, muscæ, & illa insectorum animalia, quorum feminæ pudendum in marem inferunt longiore coitu scilicet, vt competens spatium supersit actioni fœcundanti. Aristotelicum istud placitum hac sententiâ explicatur lib. 5. de Historiâ animalium. Insecta auersa coeunt, deinde quod minus est superuenit maius, hoc est mas feminam, nec mas in feminam genitale vllû inserit membrum, more animalium ceterorum; sed femina sursum, in maris receptum, caudæ vltimum suæ meatum quemdam præducens reflectit, qui in nonnullis maior quàm pro ratione totius corporis esse videtur, cum ipsa parua admodum sint. Sed sunt etiam in quibus minus inconueniens æstimetur. Planum hoc fuerit, si muscas coitu venereo copulatas videris. Tardo etiam, quæ coiuerunt, seiunguntur digressu: diu namque eorum copulatio durat, quod in ijs quæ in nostro

conspectu versantur facile patet, verbi causâ in muscis, in scarabeis; omnia enim ad hunc modum coeunt, videlicet muscæ, scarabei, verticilla, phalangia, & si quid aliud generis eiusdem coire solet. Phalangij quæ texunt, coitus agitur hoc modo. Cum femina deductam araneam traxerit, mas eamdem mutuo trahit; quod ubi sapiùs fecerint, coeunt, & auersis clunibus copulantur; nam propter aluum orbiculatam, modus hic coniungendi ijs congruit.

CAPVT VII.

De propagine & fecunditate animalium sine coitu, nec vi masculinâ.

Lio quoque puriori modo, virgineo scilicet, propagantur aliqua animalia, sine nuptijs, sine coitu, sine mare, sine femine, absque virtute aduentitiâ in corpus generantis & parientis transfusâ aut communicatâ. Sic multiplicari feruntur ex piscibus qui dicuntur rubelliones & channæ: hos propterea feminas esse volunt omnes. Libentius putarem esse indistincti sexus, ex sese plantarum more propagantes, licet Aristoteles dixerit feminas, cuius sententiam de hac genitura non grauabor transcribere. *Si quod autem genus est, inquit, quod femina sit, & marem distinctum non habeat, id ex seipso animal generare potest. Quod etsi nondum fide dignâ exploratum habemus, tamen facit vt in genere piscium dubitetur: eorum enim quos rubros siue rubelliones vocant, mas nullus adhuc visus est, sed femine omnes fœtu plenæ reperiuntur. Verum de his nondum compertum habemus, quod fidem faciat satis. Quod autem nec mas, neque femina sit in genere quoque piscium, est, vt anguilla & genus mugilum quoddam in fluuijs lutulentis. At vero in quibus sexus maris & femine distinctus habetur, fieri non potest vt femina ipsa per se generet perfectè. Ita enim mas frustra esset, quamobrem in ijs mas semper perficit generationem, hic enim sensualem dat animam aut per se aut per genituram.* Similis fœcunditatis ritus vulturibus tribuitur, de quibus Theophylactus Simocata hæc scribit. Multa inter aues genera. Non opus habent masculorum copulatione ad conceptionem: sed alia quidem, quæ ventosa sunt, non pariunt; vultures autem, vt sine marium coniunctione pariant, naturæ ferunt leges. Vulturem itaque videre non est masculum, sed omnem sexum ijs interclusit natura feminæ: quod cum sciant vultures, orbitatem veriti, liberorum in conceptionem omne genus incumbit, quemadmodum Lemniades mulieres Heroum videntes appellantem classem. Multiplices deinde

inde necunt vultures astutias: aduersus Notum ventum volitant. quòd si Notus non sit, ad affinem ei Eurum expandunt alas, postea hiant, ac ita vento influente replentur, & pariunt, non oua ventosa, sed foetus viuos. Idcirco plurimo tēpore natura opus habet vt animal perficiat: difficile namque & operosum nimis est naturæ, animali dare essentiam, & ad animalis perfectionem perducere id quòd est tenuissimum. dicuntur enim vultures trienniam ferre. Perdices quoque scribit Antigonus, si ad ventum à maribus stent, femellas concipere. Phœnicis regeneratio, auis virginis ad spontaneâ originem remittenda est. Sed vt hoc fabulosum, ita alia fati certa non sunt.

CAPVT VIII.

De spontaneâ genesi animalium.

Frequentissima alia animalium generatio sine propagatione est, per spontaneum exortum. Quando nullo nascuntur certo, nullo conspicuo fata extrinseco progenitore, hæc sponte genita dicuntur, quasi per se nata, vt inquit Plinius, vel ex seipsis nata: quæ admodum angues & ranæ è limo, talpæ & mures è fimo, apes ex bouillo cadauere. Multiplex est ista genesis spuria. Quædam ex alijs animalibus prorumpunt non modò cadaueribus, sed viuentibus, quædam ex plantis, quædam ex mineralibus, quædam ex alijs mixtis, quædam ex elementis.

CAPVT IX.

Ex animalibus viujs sponte nascuntur alia animalia.

IN Hispaniâ, vt alibi commemoro, equa peperit mulam alio foetu grauidâ. Mures progignuntur ex muribus: implentur enim sine coitu, si salem, vt fertur, lambant. Non semel mure feminâ recisâ foetus pregnantis inuenti. De parte Persicæ terræ id testatur Aristoteles. Humano in sanguine, arbitro Plinio, animalia nascuntur exesura corpus. Sub initium Marsici belli ancilla peperit serpentem. Gigni ranas, vermes, & alia monstra in muliebri vtero, etiam Aristoteles scribit. Andreas Laurentius adijcit talpas, Porta rubetas & lacertos. Viperæ adhuc ex humano corpore natæ: Lumbricos per aluum egeri, frequentissimum. Egregiè Quintus Sereus & cecinit, & fleuit:

*Quid non aduersus miseris mortalibus addit
Natura? Interno cum piscere tinea serpens
Et lumbricus edax viuant inimica creanti,
Quod genus assiduo laniat præcordia morsu;*

*Sepè etiam scandens oppletis faucibus hæret,
Obsessasq; vias vitæ concludit anhela.*

Fœtidum animal in Indiâ non aliud excrementum emittit quàm colubros. Vermes in intestinis equorum & ouium, in linguâ canis gignuntur, & in capite cerui: qui si ad ætatem grandæuam veniat, osse capitis sub oculo terebrato, vespas progignit. Alij malunt ex medullâ prodire volantes. Aliquando concreuerunt è naribus cerui. Alia postea dabimus.

CAPVT X.

Ex animalibus mortuis alia animalia renascuntur.

EX humanâ cadaueris medullâ serpens progignitur. Enascuntur quoque ex mortuis hominibus serpentes, anguillæ, muscæ, mures. Transcribam de hoc historiam ex nonnullis Scriptoribus, Guagnino, Munstero, Ianitio, Fortunio, Liceto, in eius fidem conspirantibus. Pompilium seu Popelum Poloniæ Regem, in omni exercitatione dicere solitum, Vtinam me mures vorarent! Filium habuisse qui Pompilius secundus appellatus, relictus post patris obitum in ætate puerili, patris eius regnum administratibus, adultus factus vxorem duxit. Tunc illum conuiuia celebrantem, mero madentem, fertis coronatum, vnguentis delibutum, crapulâ & luxu resolutum inuadunt mures de cadaueribus patruorum, quos ipse & vxor eius Regina veneno interfecerant, ingenti magnitudine egressi, & in conuiuantem tyrannum, consortem eius, & filios rabidis moribus insiliunt militum cateruâ nequaquam abigente, quoniam humano suffragio fatigato mures infatigati perseverabant die noctuque. Extruuntur ardentes foci, & in medio eorum locatur Pompilius, coniux, & filij: illuc autem & mures per flammam transeunt, parricidam rodere non cessabant. Ad aliud tandem elementum ventum est: in nauibus adducitur occisor patruorû Pompilius cum suis in stagni altitudinem; mures tamen incessanter secuti abductos & naues rodebant, in tantum vt aqua perforatis rimis ingressa, submersionem minaretur. Ideò nauis timentes præfocationem, ab aquis deduxerunt nauem in litus, vnde alia caterua murium occurrens, iuncta prioribus acrius infestabat. His visis defensores, diuinam ultionem cognoscentes, omnes fugerunt. Pompilius autem protectoribus nudatus, recepit se in turrim altiorem in Grusvicza, vbi mures rapido cursu ascendentes consumperunt & vorauerunt duos filios, vxorem & facinosum Pompilium. Hactenus Licetus. Bruchi quoque oriuntur ex hominum mortujs,

ticinijs, ex cadauere equi crabrones & vespe, locustæ ex mulo, apes ex tauro, fuci & scarabæi ex asino; bufones ex anate; ex cancri exanimati & in sicco sepulti corpore fit scorpio: ex apuarum cadaueribus aliæ exoriuntur apuæ. Similiter ex quodam formicarum Indicarum genere vermiculi nascuntur, mox in formicas facessentes prioribus similes. Renasci verno tempore ranas ex mortuis, pride m Auctores aliqui affirmant. Muscæ quoque humore exanimatæ, si cinere condantur, scribit Plinius recuperare vitã. Apes non vno modo reuiuiscunt; extinctæ oleo rursus fuso aceto recipiant animã: utcumque mortuæ, si intra tectum hieme feruentur, deinde verno torreantur, Sole & cinere ficulneo toto ferueantur die, reuiuiscunt, iuxta Plinium.

CAPVT XI.

Ex plantis animalia.

Scoticæ aues ex arborum frondibus in Saquas delapsis emergunt. Apes sponte proueniunt ex floribus cerinthi, arundinis, oleæ. Terebines fiunt ex larice, bombyces ex mori folijs. Pisces quoque in Iuuerne fluuio ex frondibus arborum erumpunt. Mures nascuntur ex arundine, anguillæ ex algâ, vermes ex fungis & tuberibus. Ex lignis corruptis mytuli enascuntur, blattæ ex marcescentibus plantis. Tabanos ex lignis nasci, scribit Aristoteles. Ex ocymo multis modis scorpio fit: fiunt vermes, fiunt pediculi.

B L A N T A.

CAPVT XII.

De blantis.

BLantarum auium generatio mirifica est: eius narrationem ex Turnero exhibeo. Prior anser à nostris, hodie blanta & bernicla vocatur, & ferè anser minor est, pectore aliquousque nigro, cetero cinereo anserum ferorum more, volat, strepit, paludes frequentat, & segetes depopulatur. Caro huius paullò insuauior est, & diuitibus minùs appetita. Nidum berniclæ aut ouum nemo vidit. nec mirum, cum sine parentis operâ berniclæ ad hunc modù spontaneam habeant generationem. Cum ad certum tempus malus naus in mari computruit, aut tabulæ, aut antennæ abiegnæ, inde in princi-

pio veluti fungi erumpunt, in quibus temporis progressu manifestas auium figuras cernere licebit, deinde plumâ vestitas, postremò viuas & volantes. Hoc ne cui fabulosum esse videatur, præter commune omnium gentium littoralium, Angliæ, Hiberniæ, & Scotiæ testimonium. Gyraldus, qui multò feliciùs quàm pro suo tempore Hiberniæ historiam conscripsit, non aliam esse berniclarum generationem testatur. Sed cum vulgo non satis tutum videretur fidere, & Gyraldo ob rei rationem non satis crederem, dum hæc quæ nunc scribo meditarer, virum quemdam, cuius mihi perfectissima integritas fidem merebatur, professione Theologû, natione Hibernum, nomine Octavianum, consului, num Gyraldum hac in re fide dignum censeret: qui per ipsum iurans, quod profitebatur

tur Euangelium, respondit verissimum esse, quod de generatione huius auis Gyraldus tradidit, seq; rudes adhuc aues oculis vidisse, & manibus tractasse, breuique, si Londini mensem vnum aut alterum manere contingeret, aliquot rudes auiculas mihi aduectas curaturum. Berniclas igitur siue brantas ex putridis nauium malis fungorū more nasci, minimè fabulosum esse, doctorum & honestorum virorum oculata fides mihi persuasit. In VValliâ, quæ pars est Angliæ versus Hiberniâ & Scotiâ, aues istæ adhuc rudes & implumes in littore, sed non sine formâ certâ & propriâ auis, passim inueniuntur. Alexander autem ab Alexandro ex Iunio Dentato Parthenopœo refert, in penitissimis oris Britannie, sinu intimo, vbi est useffusi Oceani secundi & reciproci ad Lunę augmenta, & damna ac frequentes fluxus maris & refluxus haud secus quàm tempestates statis vicibus littora infestant, sæpè malos, & nauium carinas, vetustate tabescentes, ad littora expositas, & diutinâ aquâ madefactas, quosdam veluti fungos breui pediculo iuxta aquas gignere, paulatimque adolescere inter fluctus, elapsis que certis diebus etiam moueri, sed tamen à trunco minimè diuelli. Interiecto deinde tempore, velut ad iustam magnitudinem peruenerint (mirum dictu) tradit quod omnem superat fidem, fungos eiusmodi ita genitos ab eo trunco sponte auelli, mox alis emissis, & penniculis enatis euolare, & marinas aues existere, vesicique pisciculis littoralibus, perque maria passim enatare. pariterque apud incolas mirum non haberi, sed quia passim id euenire solear, quotidiano vsu miraculum esse desinere. Nec suppressendus est Hector Boëtius, cuius ista est narratio. *Præstat iam, inquit, de anseribus, quos vulgò perperam in arboribus nasci in Insulis Hybridibus credunt, ea quæ huius rei cognoscenda multo iam tempore studiosi, re diligenter exploratâ perspectâque, cognouimus, differere. Mari enim illis interiecto, mihi magis eorum procreandi vis quadam inesse videtur, quàm alicui alij vi: varijs enim modis, verum in mari semper, prouenire conspeximus. Etenim si id lignum in mare proyicias, temporis tractu primùm in eo vermes excauato ligno nascuntur, qui sensim enato capite pedibusque, atque alis, plumas postremò edunt, demum a se-ribus magnitudine aequales, cum ad iustam peruenerint quantitatem, calum petunt reliquarum auium more, remigio alarum per aëra delati, id quod luce clarius anno à partu Virginis millesimo quadringentesimo nonagesimo pluribus spectantibus in Buchananiam visum est. Nam cum in eam ad Pethslege castellum fluctibus huiuscemodi lignum quoddam ingens delatum esset, rei nouitatem, qui primi conspexerant,*

admirantibus, ad loci illius Dominum accurrentes, rem nouam nuntiant. Is adueniens, trabem ferrâ diuidi iubet: quo factò, ingens cõfestim apparet multitudo, partim vermiū, alijs adhuc rudibus, alijs quedam membra formata habentibus, partim etiam formatarum perfectè auium, inter quas quedam plumas habebant, alia implumes erant. Itaque in miraculo stupentes, iubente Domino in templum D. Andrea Teræ (aliàs Tyre, & melius, id pago cuidam est nomen) lignum comportant, vbi & hodie manet, vndique sicut erat à vermibus perforatum. Huius simile duobus subinde annis in Taum æstu appulsum ad Bruthe castellum multis accurrentibus ostensum est. Nec diuersum est, quod exinde duobus rursus annis Lethe portu Edimburgensi vniuersum populum spectare contigit. Ingens enim nauis, cui insigne ac nomen Christophori erat, vbi tres perpetuos annos ad vnâ Hybridum in anchoris constitisset, huc reducta, atque in terram subducta, plena omnia exesis trabibus, quâ mari semper mersa fuerat, vermium huiuscemodi rudium partim aut perfectam nondum auis formam habentium, partim iam absolutorum ostendit. Ceterum cauillari id quispiam possit, arborum truncis ac ramis illis in insulis natarum virtutem hanc inesse, Christophorum quoque illam ex trabibus Nebridianis contextam asserens. Itaque quod ipse quoque abhinc septem annis vidi, haud grauabor in medium adducere. Alexander Gallouidianus Kilkendensis Ecclesia Pastor, vir præter insignem probitatem rerum admirandarum studio incomparabili, cum extractâ algâ marinâ inter caulem & ramos à radice statim pariter, & vsque ad cacumen enatos, quâ coniunguntur, conchas adnatas videret, rei nouitate attonitus, mox cognoscendi cupidus eas aperit, vbi magis multo quàm antea obstupescit constitit: non enim piscem in testis conclusum comperit, sed (dictu mirabile) auem, ac pro illius magnitudine testas quoque inauetas. Quibus enim parua inerant, & ipsa quoque aperta, eas pro quantitate complectebantur. Itaque ad me extemplò, quem eiusmodi rerum cognoscendarum iam olim magnâ cupiditate detentum nouerat, celeriter accurrit, remque omnem monstrat, non magis rei miraculo obstupescit, quàm re tantâ ac tam inauditâ conspectâ lato: hac enim re satis constare arbitror, non hæc procreandarum auium semina, aut truncis, aut arborum inesse fructibus, sed ipsi Oceano, quem Maro & Homerus patrem rerum appellauit. Verum quoniam id fieri videbant, cadentibus in aquam arborum ad litus positarum pomis, ut temporis tractu ex illis ea apparent volucres, in eam sententiam abducti sunt, ut poma illa in ipsas alites commutari opinarentur. Sed falsò: nam tempore admatis exui maris primùm vermibus,

atque

atque ijs sensim excreſcentibus, vicissimq; pomis illis ex humiditate corruptis disparentibusq; non satis accuratè prospicientibus ex illis in hastransmutari formas visa sunt. Hactenus ille. Plura nos alibi collegimus.

CAPVT XIII.

In mineralibus animalia.

Descendo ad subterranea. Bufones & serpentes in solidissimorum lapidum meditullio inuenti. Fertur in Anconitano littore ac mari compertos esse lapides omni ex parte integros ac solidos, in quorum medio pisces latebant, quorum egressus ingressusve nullum vestigium fuit aut potuit esse. Disiectis tamen lapidibus illis, erumpunt ad hominum esum percommodi. Igitur pisces vixisse ibi, & adoleuisse putantur innato lapidis humore ac frigore. Fulgosijs scribit de ingenti bufone in medio saxo inuento in Athonis arce Verdunensis agri: nam in saxo, quod, vt eo vterentur, ædificantes medium secuerunt, nulla ingressus ad respirandum alimenta que accipienda signa apparebant, animal que illud tamen in eo vixerat, quod à multis perspectum fuit. Culicum quoddam genus Strabo scribit nasci ex flumine & bractea metallorum.

CAPVT XIV.

Ex varijs rebus animalia genita.

Serpentes ex capillis muliebribus, iubis equinis, & ex ouis ibidem exoriuntur. Ex cerâ vetustâ acar generatur. In Dariene insulâ ex sudore Indorum bufones nati, scarabæi, & mures ex fimo bubulo. In lignis & lanis multa animalcula gigni solita. Lanæ vestes, textæ ex vellere ouium à lupo occisurum, pediculos præsertim procreant.

CAPVT XV.

Ex elementis animalia.

Terrâ seu potius è limo formatur ostracoderma, vrticæ, purpure, lepades, pectines, holothuria, buccinæ, testata omnia, pisces apuæ, mugiles, cyprini, lumbrici, serpentes, anguillæ, mures, ranæ. Ouidianum est:

*Semia limus habet virides geminata ranas,
Et generat truncas pedibus. —*

Effodiuntur è terrâ pisces gratissimi nonnulli. Musculi iam parte corporis viuentes, nouissimâ tamen effigie adhuc terrenâ reperiuntur in Ægypto.

*Sic ubi deseruit madidus septemfluis agros
Nilus, & antiquo sua flumina reddidit alneo,
Aethereoq; recens exarsit sidere limus,*

*Plurima cultores versis animalia glebis
Inueniunt, & in his quadam modo cæpta per
ipsum*

*Nascendi spatium, quadam imperfecta suisq;
Trunca vident humeris, & eodè corpore sæpè
Altera pars viuit, rudis est pars altera tellus.*

Tipulæ, salamandræ, ranæ ex aquâ generantur. Licet non ab aëre & igne, in aëre tamen & igne concreantur aliqua. Corrupto aëre coturnices gigni, Olympiodenus prodit. Eruca è rore generantur, item & papiliones & pisces: nec semel tantum perpluere pisciculi. Scaliger & Olaus mira de lemmer narrant. Huius sententia hæc est. Non solum, inquit, in Nortuegiâ, verum etiam in Hislingiâ, & in multis alijs prouincijs Diœcesis Vpsalensis, quædam bestiolæ quadrupes, lemmer aut lenius appellatæ, magnitudine muris, pelle variegatâ, cum imbre de cælo cadunt, & vnde veniant adhuc est incompertum, an ab insulis propinquis, an à remotis ibi à ventis delatæ, an potius in nubibus natæ sint: hoc tamen compertum est, eas statim ad terram delapsas disiectas, inuentas fuisse habentes in stomacho herbas crudas nondum digestas. Hæ cadentes locustarum instar in maximâ copiâ vniuersam destruunt stirpium viriditatem, inficiunt que quidquid ore contingunt, viuunt que vsque dum gustant herbam renascentem, & simul eunt hirundinum volantium more, sed statuto tempore moriuntur magnâ multitudine, maiori terræ infectione, & maximâ aëris contagione, qui pestilens fit. Vnde homines vertigine ac ictericiâ corripuntur.

Quo pacto aliqua nascantur in igne, supra examinauimus. Plures Auctores contestantur. Aristoteles, In Cypro, inquit, æranis fornacibus chalcites lapis ingestus compluribus diebus crematur. Bestiolæ in medio igne nascuntur pennatæ, paullò muscis grandibus maiores, quæ per ignem saliant atque ambulant. Emoritur hoc genus, cum ab igne dimotum est. Aristoteli assentitur Diogenes Laërtius in Vitâ Pyrrhonis Heliensis, testatus, animalium alia absque coitu gigni, vt sunt quæ in igne viuunt, quæ *πυρρίσια* vocantur. Plinius etiam Aristoteli subscribens, eandem sententiam protulit dicens: Gignit aliqua, & contrarium naturæ elementum, siquidem in Cypri æranis fornacibus ex medio igni maioris muscæ magnitudinis volat pennatum quadrupes, appellatur *pyralis*, à quibusdam *pyrausta*. Quamdiu est in igne, viuit; cum euasit, longiore paullò volatu emoritur. Seneca idem, Ignis, ait, qui omnia consumit, quædam etiam creat: & quod videri non potest simile veri, sed tamen verum est, animalia igne generantur. Agricola quoque idem placitum recipiens, Ignis, inquit,

cùm nactus fuerit materiam ad id aptam , gignit bestiolas quæ apparent in ardentibus fornacibus volitare. Deinde verò Solinus, Minima etiam fuerit, inquit, auicula illa, cui nomen carystia, quæ in Cretâ insulâ viuit, ac etiam impunè in flammâ inuolat. Hæc collegit Licetus. Montanas terendas in niue generari, Strabo & Theophanes scribunt: animalia quædam paruula lumbricis, & hirtos rubrosq; vermes, Aristoteles, Plinius, Olaus, & Agricola contestantur. In niue recenti candescunt hi vermes, in vetustâ rubent.

CAPVT XVI.

De generatione per diuisionem.

REstant alij ritus multiplicandi animalia. Auulsione siue dissectione gignuntur aliqua, quorum animæ ad subiecti partitionem scinduntur, vt lumbrici, lauertulæ. Contigit ex vno diuiso fieri multa, quemadmodum ex vnâ arbore decisis ramis multæ possunt propagari, ex vnâ vite multæ fiunt.

CAPVT XVII.

De generatione per fauaginem.

Distinctam animalium generationem fauaginem censuere nonnulli. Dicuntur generari fauo adnascenti quædam. Accidit enim oriri sine femine stirpes, speciatim cæpe, & inter animalia myruli, buccinæ, purpuræ, quæ minores iuxta principium adnascuntur. Hanc genesim & nostram sententiam ex Aristotele conspicua habemus. Purpuræ verno tempore eundem in locum sese colligentes condunt, quam fauaginem nominant, quæ velut fauus est apum, verum non ita elegans, sed quasi è putaminibus cicerum alborum multa inter se composita, struem vnâ suâ cõhæsione coagmentarint. Nullum ijs patet foramen, neque ex ijs purpuræ enascuntur, sed cùm purpuræ tum etiam reliqua testis inclusa, è limo ferè & materiâ putrescente oriuntur. Illa verò coagmentatio fauo similis tamquam purgamentum tam ijs quàm buccinis euenit: nam buccinis quoque fauificare in amore est. Itaque ne ea quidem, quæ ex testaceis fauos fauuant, alio modo quàm cetera testis inclusa generantur, verum melius atque vberius quoties præsumt quæ eiusdem sunt generis: emittunt enim, cùm suos ordiuntur fauos, mucorem quemdã, ex quo putamineæ cellulæ illæ consistunt. Hæc ergo rupta diffusaque omnia humorem, quem continebant, in terram dimittunt. Mox eo quo effuderint loco, gignuntur purpurulæ exordio admo-

dum exiguo consistentes, quas sibi annexas gerunt, quæ grandes capiuntur. Nonnullæ etiam formâ nondum distinctâ cernuntur, si fortè prius quàm repererint capiatur. Fœtus interdum per crates & tegetes non qualibet elidunt, sed congregatæ eodem, vt facere in mari solent. Itaque per angustiam veluti vna specie fœtus conformatur.

CAPVT XVIII.

De generatione per degenerationem.

Alius generationis ritus per degenerationem, cùm scilicet animal non generat sui simile, sed alterâ deteriore specie. Hoc solemne esse aliquibus, Aristoteles obseruauit in apibus & pediculis, quarum illæ fucos, isti lendes generant. Philosophicè admonuit Licetus, sponte genitorum maxima cùm sit latitudo, alia quidem ad eò imperfecta esse, vt nihil omnino generent ex se. Huiusmodi censeas culices vinarios, & aliorum generum, vermesque vilissimos, ac potissimum in ventre puellorum exortos. Plinius addebat salamandram, sed Dalechampius in Plinianis adnotationibus eam grauidam dissecurasse testatur. Alia verò animalia sponte nata his paullo perfectiora generant quidem, sed tamen procreant viuens non suæ speciei, vt muscæ, quæ vermiculos procreant, numquam adolentes in muscas, & pediculi, qui lendes gignunt in pediculos non euadentes, vt docuit Aristoteles, à quo Plinius, vt alia multa, hoc quoque dogma suscepit. Alia demum inter sponte genita summum perfectionis gradû attingentia prolem sibi consimilem in specie generat, vt mures: hi autem sponte orti, ob suæ naturæ imperfectionem fœtus imperfectos edunt, eosque sobolis adhuc imperfectioris genitores, ad eò vt sensim fatifcente vi generatiuâ perennem indiuiduorum generationem, ac speciei æternitatem continuatam non habeant, sed in tertiâ vel quartâ generatione deficiant. Differunt autem hæc non essentiali, sed accidentariâ imperfectione, maiori ac minori, in eadem specie. Sic Aristoteles aliquando, reges apû & reges alios gignere, & apes hæcque fucos infecundos procreare statuit. Sunt autem fuci apibus imperfectiores, apes Regibus qui possunt sponte prouenire.

CAPVT XIX.

De generatione zoophytorum seu plant-animalium.

Zoophyta Græcè, Latine dici possunt plant-animalia. Sunt ea quæ naturam ancipitem sortiuntur inter plantas & animalia,

malia, vitam nacta mediam, per extremorum participationē, hebeti aliquo sensu donata. Præterea plantarum ritus colunt, ad hæsiōne contenta. Horū plant-animalium genitura erat indicanda, licet ad spontaneam spectare putem, & sponte natorum leges seruare. Sunt autem zoophyta, spongia, vorticæ marinæ, quæ edules sunt, & carunculæ illæ molles, & rubentes, quas quidam cum Plinio cruorem dicunt: tum etiã quas glandulas Athenæus appellauit. Muliebrem molam adiicit Fortunius, quæ plantarum instar immobilis adhæret vtero, & animalium more carnea moles est, obtusum licet sensum, tamen aliquem obtinēs zoophytorum proprium. Nec Plinio damus, molem istam esse inanimem: caro nulla inanimis est Aristoteleo monitu, sed anima cum vegetali tum sensuali pollet, præsertim caro quæ alatur & augeatur, vt mola. Imperatus adiungit inter zoophyta velam marinam appellatam. Dandinus ostrea, conchyliãque omnia. Non omnibus probatur: nam vela marina, ostreum & conchyle multiplex, nulli semper corpori aut corpori firmo adhærent vt planta; ab omni sede stabili plerumque absoluta, per se in mari vagantur animalium more, vt monet Aristoteles, & docet experientia, licet motu indeterminato. Ipsemet Imperatus paullo post, ceu veritate coactus, velam marinam inter animalia censet: & verè animal est iufimi gradus vela marina, ostreum & conchyle, habetque motū progressiuum imperfectū & indeterminatum, non autem determinatum & perfectum, vt obseruat Aristoteles. Nec defuere, qui plantam agniferam, de quã superius, & in nostrâ prolutione agimus, in zoophytis censuere, & carnem dubi animalis Lybici, quod est simile tarantulæ. Hoc post tres dies interfectum, igni admotum moueri, perinde ac si tunc recens iugulatum fuisset, scribit Ioannes Leo. Zoophyta ex igni siue in igni generari, non consideratè dixit Empyricus.

CAPVT XX.

De generatione basilisci.

Nunc inquiramus, an aliqua sit generatio anomala, qualis basilisci fertur, de quã opportunè agemus. Etenim non ineruditi asserunt, ex decrepiti galli ouo pestilens illud monstrum excludi. Christophorus Encelius in tertio Operis de Re metallicâ Libro addit, basiliscos etiam siluestres ex siluestrium quoque gallorum nasci ouis. Hæc (inquit in quarto supra quinquagesimum capite) *species gallinarum siluestrium, quæ à corylis & vitibus nomen habent, item quæ*

*ab agris quiescentibus nomen inuenere in Marchiã, coloris cyanei, optimi saporis, boni chymi, coeunt ore circa Aequinoctium vernum, osculatione factã, vt solent columba. Gallus enim istarum specierum rostrum inserit in os femellæ, & ita spermã infundit more viperarum in femellam. Hinc credibile est, quod ferunt aucupes & venatores, gallos de siluestribus gallinis, quæ à corylis nomen inuenere (quas aliàs, nescio an benè, bonasas vocant) senio confectos oua more femellæ ponere, quæ excludant bufones, & ex illis nasci basiliscos siluestres; sicut ex ouo galli gallinacei domestici post nouem annos excluditur basiliscus per rubetam domesticus: id quod testatur experientia. Sunt enim isti serpentes verè basilisci siluestres descriptione Nicandri, qui basiliscum siluestrem describit. Neque est genus per se, & rarissimè reperitur. In Marchiã, & in ditio- ne Abbatis Zinnensis, propè urbem Luckenwaldã, contigit mihi videre talem serpentem, interfectum à pastore. Et profectò magna in siluis ibi est copia talium gallinarum. Serpens erat capitis acuminati, flauo coloris, & fermè crocei, longitudine ad tres palmos & ultra, immensæ crassitudinis: cauda turbinata in latus, multis notis candidis aluo insignitus, tergo tendente ad colorem cyaneū, oris immensi pro proportione corporis. Pastor qui cum interfecerat acuminatã securi, narrabat mihi, illum vesci ranis, serpentibus, & omnium generum animantibus, præter bonasas, vt de quarum profapia sit genitus. Habitationem eius esse ad paludes, præcipuè ubi coryli sint: mirum in modum delectari lacte, propterea interficere eum vaccas venenato ictu, & propterea ipsum quoque eò magis peti à pastoribus, & interfici. Retulit idem mihi pastor, eius vocem esse veluti anseris defendentis pullos, & hanc vocem Nicander vocat *iygen*. Hæc ille: in Nicandro tamen non reperiuntur quæ citat, neque cetera quæ hîc asserit maiorem fidem merebuntur; alioqui non ineptè philosophatur. Alij eruditi Scriptores sine mentione gallinacæ sobolis, testantur, etiam in Saxoniã basilisci quoddam genus siluestre passim conspici, capite acuminato, colore flauo, longitudine dodrantali, hoc est triū palmorum, inusitatã crassitudine, ventre maculoso, multisque candidis punctis insignito, tergo caruleo, caudã turbinatã atque incuruã, hiaturicũque oris pro corporis proportione immenso. Qui serpentes an inter basiliscos referri debeant, non ausim certò pronuntiare: neque enim impunè se illis opponerent agricolæ, qui intrepidè fustibus ac tridenti vel furcã illos adoriuntur, nulloque percepto incommodo, aut halitûs contagione, conficiunt. Est fortè aliqua basilisci species, sed quæ non tam exitiali ac pestifero veneno*

imbuta sit, quàm qui in Africâ torridisq̃ue regionibus nidulantur ac stabulant.

Dicam nunc aliqua, quæ faciunt pro domesticis basilisci prodigioso ortu ex senescentis galli ouo. In primis Cardanus id putauit, qui ait: *Circulator quidam serpentem habebat inuentum in maceris domus diruta Mediolani Caput oui magnitudine, ac pro corporis ratione prægrande. Os ex illo mihi retinui. Dentes in utraque mandibulâ, ut viperis: corpore stellionis magnitudine, & formâ simili; sed pedes tantum duo, cruraq̃ breuia, ut constet non satis commodè à naturâ fabricatum, cum tanta longitudini quatuor pedes fuissent necessarii: sed tamen grandes erant, & unguibus magnis, ut felium. Cauda totius animalis longitudinem æquabat: in cuius extremo tuber capiti Italici stellionis magnitudine æquale, ac quasi rotundum aderat. Crediderim ego hunc è basilisci genere fuisse. Nam cum staret, gallo similis videri potuit, nisi quòd corio, non plumis tectus esset, careretq̃, alis.* Deinde Carolus Sigonius & Iulius Scaliger testantur, Leone IV. Pontifice Maximo Romæ iuxta ædem S. Lucie sub fornice stabulatum basiliscum, dirum serpentis genus, cuius afflatu magnâ lue affecta Roma fuerit, eumq̃ue illius Pontificis precibus extinctum. Hunc basiliscum non ex Africâ conuolasse, sed Romæ genitum, dicendum videtur. Faciunt quoque pro eadem re quæ Leuinus ait: *Vbi decrepitus gallus esse incipit, ac senectutis confici, quod nonnullis septimo, nono, aut ad summum decimo quarto euenit, pro virium robore vel imbecillitate, aut etiam concumbendi assuetudine, quâ nulli non animantium natura vis deijcitur atque enervatur, ouum profert astiuis mensibus, ac canicula sideris exortu, ex putrefacto, opinor, seminis excremento, aut humorum collaue conflatum, formâ non oblongâ vel ovali, ut gallinis asolet, sed rotundâ atque orbiculatâ, colore modo luteo, buxæ, flauescenti, versicolore, lurido, ex quo produci basiliscum, Latine regulum, nonnulli opinantur, venenatam bestiam, sesquipedali magnitudine, triplici frontis apice tamquã Regio diademate insignitam, erecto infestisq̃ corpore, atque oculis vibrantibus, quibus obuios halitus cõtatione conficit. Vulgus, in totâ Europâ eâ opinione est imbutum, ut ex hoc ouo basiliscum prodire statuât, si quando à rubetâ seu bufone fotum sit: quod an fabulosum & commentitium, non auisim certò pronuntiare; hoc tamen experientiâ comprobatum habeo, gallum incubatu id ipsum perficere. Ita nostrâ memoriâ in ciuitate Zirizæa, atque insule huius ambitu duo annosi galli agrè etiam sustibus abacti, ab oui incubatione abigi depelliq̃, potuerunt: ita, quoniam ciues eam persuasionè concepissent, ex huiusmodi ouo basiliscum emergere, ouum conterere, ac gallum*

strangulare visum est. Quòd autè gallus ouum concipiat, suoq̃ tempore, hoc est, vnde uigesimo die ruptâ testâ excludat, inquisitione dignum. Auctor de Naturâ rerum clarè testatur. Basiliscus interdum ex gallo nascitur, quia gallus in ætate decrepitâ facit ouum ex se, vnde basiliscus procreatur. Sed in generatione hac oportet vt multa concurrant. In fimo namque calido & multo ponit ouum, ibique fouetur vice patris, & post multum temporis exit pullus, & inualescit, sicut solent anatum pulli. Habet autem caudam vt coluber, residuum verò corpus vt gallus. Dicunt autem hi qui creationem eius se vidisse testantur, quòd nulla sit oui testa, sed validissima pellis, in tantum vt resistere possit ictibus validissimis. Opinio quoque quorundam est, quòd ouum illud galli coluber aut bufo foueat, sed hoc incertum est. Hoc tamen in antiquorum scriptis habemus, quòd basilisci quoddam genus sit, quod ex ouo galli decrepiti generetur. Videtur fauere Isaias c. 59, 5. vbi ait: *Oua assidum ruperunt, & telas araneæ texerunt: qui comederit de ouis eorum, morietur, & quod confotum est, erumpet in regulum.*

Ego tamen in nullo classico antiquitatis Auctore hanc basilisci genesim comprobata, sed nec commemorata inuenio. Quare quæ prisca mirabilia, veriora tamen, de hac peste prodiderunt, miris vulgus ampliauit & superauit commentis. Fundamentum aliquod fuit ad hanc fabellam de progenie reguli ex galli ouo, tum quòd Hermes dixerit, basiliscum generari in vtero siue fimo, quod non intellexit de vero basilisco, sed de elixir chimico, quo metalla conuertantur. tum etiam quòd aliquando visi serpens galli ouis incubare, & ex putrefactis ouis pestilens aliquod venenatum edi. Fieri enim potest, cum galli à concumbendi vsu defuescunt, excrementum intus cohibitum coagulari in ouum, conglobatâ intus putri concretionem, atque inde vermibus aut aliud animalculum pestilens generari, quemadmodum vermes, bufones, & alij angues in corporibus humanis reperti sunt ex pestilentibus humoribus geniti; hic tamen fœtus non est verus regulus: verus enim basiliscus serpens Africanus est virulentissimus, quem sic Greuinus describit: *Serpens est longitudine trium palmorum, corpore flauo, capite acuto, in quo tres habet eminentias maculis subalbidis insignitas, ad diadematis formam, ob quam etiam causam Rex serpentum fuit dictus. Cum progreditur, anteriorem corporis partem in altum attollit, & erectus incedit, & in eundo posteriore tantum parte adiuuatur. Quâ ob causam Aegyptij in Hieroglyphicis, cum aternitatem denotare vellent, basiliscum in columnâ, eleua-*

o extremè capite, collocare consueuerant. Tantâ præterea veneni vi pollet, vt mortuum etiam, bestia, aut auicula, vbi sædum cadaueris odorem perceperunt, attingere non audeant. Quid si fortè aliquid de eo comederint, subito moriuntur: imò idem contingit (quemadmodum aliqui litteris mandarunt) si de corpore, quod ex ipsius morsu perijt, aliquid asumant. Aerem præterea circumuicinum ita inficit (si quidem vera sunt quæ de eo scribuntur) vt inde & arbores & herbæ emoriantur: tam perniciosus est & pestifer. Refert Solinus, Pergamenies magnam pecuniæ summam pro basilisci cadauere numerasse, quod de summâ Apollinis templi parte suspenderunt, ne vel aues vel aranæ eò appropinquare possent. Scribunt quidam eum sibilo solo animantia interficere. Hinc Ægyptij in Hieroglyphicis eum depingere solebant, vt maledicum significarent. Quemadmodum enim basiliscus solo sibilo, ita maledicus solâ voce interimit. quam ob causam Lucanus ita scripsit:

*Sibilaq; effundens cunctas terrentia pestes,
Ante venena nocens, latè sibi submouet omne
Vulgus, & in vacuâ regnat basiliscus arenâ.*

Aliqui porrò è Scriptoribus non contenti scripsisse basiliscum solo oculorum radio interimere, paulò vlteriùs sunt progressi, & affirmarunt, si quis eum baculo tantùm contrectet, veneni vim tam subito, ita vt visum quoque effugiat, secundùm longitudinem ad manum vsque delabi, vt statim eam corumpat & putrefaciat. Hinc Lucanus scripsit:

*Quid prodest miseri basiliscus cuspidè Mauri
Transactus? velox currit per tela venenum,
Inuaditq; manum. —*

Scribunt nonnulli, si equum basiliscus attingat, non equum mori tantùm, sed & eum qui infidet, atque id tam facilè à basilisco fieri posse, quàm manuum & brachiorum torpor à torpedine induci. Atqui sagax natura, ne eiusmodi pestem absque capitali inimico relinqueret, mustelam creauit, quæ tantâ vi aduersus basiliscum pollet, quantâ ipse contra homines. Quod verò consentaneum esse potest: experientiâ quippe constat, leonem, quamuis vnus ex omni animantium genere maximè sit audax & furiosus, timere tamen sibi à gallo, qui tamen respectu illius imbecillis prorsus est, & resistere minimè potest. Ælianus addit, cantu gallorum examinari basiliscos. At Ferdinandus Ponzetus basiliscum connumerat inter serpentes surdos, quia priuantur auditu. *Nam aër,* inquit, *qui subseruit virtuti auditivæ, resoluitur ab intensâ eius caliditate.* Sed hanc rationem non satis probo. Belluacensis prodit, vbi cumque cinis eius fuerit delinitus, nec araneas posse intexere, nec venenifera quæli-

bet atrectare. Dicitur quoque, argentû eius cinere delinitum, imitari colorem aureum. Multa figmenta inferuntur inter reguli vires & virus. Illud prorsus fabulosum, quod Iacobus Aconensis & Belluacensis scribunt; hominem si primus viderit, solo visu eum interficere, quòd radij oculorum eius spiritum hominis visibilem corrumpant, quo corrupto, ceteri quoque spiritus corrumpantur, qui à cerebro & vitâ cordis descendunt, & sic hominem mori. Serpentem verò si primus homo viderit, serpentem extingui. Quod aliqui dicunt, dependere basilisco ante oculos membranulas quasdam obstantes visui, à nullo probato Auctore video comprobatum, imò nec relatum. Ex hoc angue Africano multa imputatur fœtui (si quis sit) ex gallinacei ouo, & ipsum nomen basilisci seu reguli, commune quidem alijs naturis: nam ex auibus, & ex piscibus, & ex plantis sunt quæ similem nomenclaturâ vsurpent: In Hispaniâ nobilis est Blascorum familia, quasi Basiliscorum dicta, ob virtutem suorum gentiliùm, tamquam qui solo conspectu hostes prosternerent.

CAPVT XXI.

De generatione plantarum.

Generationes autem plantarum hæc censentur: aut sponte, aut semine, aut radice, aut auulsione, aut ramo, aut surculo, aut ipso trunco factitantur, aut etiam ligno minutatim conciso; nam eo quoq; modo planta exoritur: sed principatû in his spontanea obtinent. Quæ verò semine radiceque fieri solent, naturales maximè inter reliquas esse apparet: nam & ipsæ quoque spontaneæ quodammodò sunt, & siluestrium ob id generi accommodantur. Reliquæ autem hominum arte aut instituto proueniunt. Hæc Theophrastus initio secundi libri Historiæ plantarum. Cui adijcere possumus, iuxta præstitutos animalium generandorum ritus, generationem per degenerationem. Vix vlla natura minus sui generis, siue, vt propriùs dicam, speciei siue naturæ suæ tenax est, quàm vegetabilis: neque latuit ipsum Theophrastum, fortuitam mutationem fieri interdum fructuum, nonnumquam arborû ipsarum. Exempli gratiâ, punicum acidum edere dulce, & dulce acidum. Rursus arbores ipsas, vt ex acidâ dulcis, & ex dulci acida veniat; sed deterius in acidam, quàm in dulcem mutari. Item ex caprifico ficum, & ex fico caprificum: sed de fico in caprificum deterius. Et ex oleâ oleastrum, & ex oleastro inuicem oleam, quod rarò euenit. Rursus ficum ex candidâ nigram, & ex nigrâ candidam. Pari-

etiam modo & ex vite. Ergo hæc tamquam prodigia, & præter naturam accidere arbitrantur. Solita vero nullo pacto in admiratione habentur, ut quod in vite, quam capniam vocant, cernitur: nam ex nigro racemo candidum, & ex candido nigrum hæc præstat. Neque enim aruspices ista interpretari solebant, quoniam ne illa quidem, quæ ratione regionis mutari solent, quemadmodum Punica in Ægypto mutantur. Sed hic ita fieri, mirum: quoniam vna tantum, aut duæ; & hæc raro per vniuersum tempus mutantur. Et si aliquando ita fit, in fructibus potius discrimen, quam in totis arboribus percipitur: nam talis quoque rei temeritas fructibus nonnumquam contingit, ut ficus poma auersa ramulis ferat, & Punica vitifque caudice suo fructificent. Ad hæc vitis fructum absque folijs produxit: olea folijs amissis fructificauit. Quod & Thessalo Pisistrati filio accidisse proditum est. Ex reliquis autem plantis silymbrium, nisi culturam coercetur, in mentham mutari videtur; quamobrem sæpius id transferre consueuerunt. Triticum in lolium transit. Sed hæc in arborum genere, si ita fit, sponte fortuitoque eueniunt: annuis autem paratu quodam & operam contingunt, ut tipha semenque mutari in triticum solent, si pista serantur; idque non protinus, sed anno tertio. Quod similiter ferè fit, cum semina ratione locorum permutantur: nam ea quoque singulis in locis ac temporibus, spatioque pari ferè atque tipha mutantur. Triticum quoque siluestre & hordeum culta & mitigata, per temporis tantumdem mutantur: & hæc fieri mutatione loci culturaque videntur, nonnulla etiam utroque modo, quædam culturam tantum. Ut legumina, ne incoctibilia fiant, nitro pridie macerata ferere in sicca tellure præcipiunt: lentem, ut crassescat, paxillo demittunt: cicer, ut grandescit, cum putaminibus madefactum obseritur. Temporibus quoque ratione semina immutantur, ut leuiores facilioraque reddantur: ut si eruum quis vere serat, facile gratumque exit, non graue, quemadmodum si autumno seratur. Fit & in oleribus culturae causam mutatio: sicut apium, si satum conculectur, cylindricoque spissetur coarqueturque, crispum inquit prouenire. Mutantur item, regione tellureque mutata, ut etiam cetera.

CAPVT XXII.

*De causis cur plantæ generentur
dissimiles & diuersæ.*

Miris natura gestibus ludit in agris. Licenter spatiosa per vegetabilia, nulli alij gradui magis infida, inconstans, & sui

dissimilis. Arbores in frutices degenerant, assurgunt frutices in arborem. Multa semina mentiuntur suam originem, cum generent dissimilia à quo sunt genita. Vix membrum idem omnibus commune, adhuc radix multis negata. Quin & eadem species non semper sibi similis est: diuersa videtur, quæ eadem est. Hoc infamavit priscos Auctores, quorum delineationes haud quadrare multis videntur, quod non ignavia aut infidelitas scriptorum est, sed inconstantia naturæ, cuius multæ sunt causæ, quas ex Maranthâ & Recco lubet narrare. Igitur mutant plantæ faciem suam, primò sui ipsius ratione, secundò ratione cæli, tertio ratione soli, quarto ratione cultus. Sui ipsius ratione dupliciter: Primò, Vel ratione substantiæ, quæ in cunctis plantarum partibus consideratur, ut si aliquam quandoque in plantam partem deficere vel superaddi contingat, siue pars illa sit naturalis, seu præter naturam: naturalis quidem, ut capillamenta, quæ triboli aquatici caulibus adnascuntur, quæ nec folia, nec caules Theophrasto auctore esse videntur, sed cauli adnascuntur, sic & viscum, & stelis, & hyphear, quæ non nisi in alienam arbore nascuntur. ita & ledon cisti species, in cuius folijs pingue quoddam verno tempore contrahitur. Ad substantiam etiam gummi, lacrymæ, lac, succi, & id genus alia referri possunt; quæ quandoque sunt, aliquando cum esse deberent deficiunt, ut mastices iuxta chamæleontis albi radices. Sic & quæ deficiunt, ut chondrillæ alterum genus, quod folia fert circumrosa, ut & othonna, & chamæleontis nigri radix, quæ interdum exesa est. Quæ præter naturam sunt, huiusmodi esse solent, ut cum ficui scabies nascitur, ærugo oliuis, atque eadem in frugibus ex serenitatibus, flatibus Austrinis, aqua & rore in spicis insidente, quibus ex sole feruifactis ærugo creatur: sic & cum præter naturam aliqua deficiunt, ut in myrtho, quæ iuxta balneum sine nucleis exijt. Secundo modo planta sui ipsius ratione faciem mutat ex ætate, quæ in eius pueritiâ, adolescentiâ & senectute consistit: etsi aliqui, senectutem diuidentes in marcorem & senectutem, considerent senectutem in plantam dupliciter, primò modo antequam planta à terrâ euellatur, secundo postquam lecta est. Nos tamen, hac subdiuisione omisâ, dicimus, plantas ætatis ratione mutare faciem, quia non eodem modo in pueritiâ, adolescentiâ & senectute erit, ut in tussilagine apparet, quæ luteum florem primam germinatione vere emittit, quo vnâ cum caule confestim exiit. inde nonnulli his vacare existimarunt. Ex Dioscoride 3. lib. cap. proprio. Ac ex hisce Auctoribus suam de tussilagine historiam sum-

sumpsisse Plinium credendum est; qui neque florem, neque caulem, neque semine proferre hanc plantam, tradidit. Sic & in alijs quibusdam herbis idem Dioscorides in sui Operis præfatione his verbis confirmat: *Quia causa etiam nonnullis scriptoribus imposuit, qui herbas quasdam, verbi gratia graminem, quinquefolium, & rufilaginem emittere florem, fructum & caulem negant. & hoc non ob aliud, nisi quia non omni ætate herbas inspexerunt. Ac propterea Dioscorides loco præallegato hæc verba prius scripta reliquit: Quare cui in animo est horum peritiam assequi, necesse est eum primam germinatione solo emergentibus, adultis, & senescentibus adesse: nam qui pullulanti herba dumtaxat adsiderit, adultam cognoscere non poterit, neque qui adultam tantum inspexerit, nuper erumpentem noscet. Quo fit, ut propter mutatam foliorum faciem, caulium proceritates, florum seminumque magnitudinem, & id genus alias peculiares notas, nonnulli, qui olim has rerum varietates non perspexerunt, magno in errore versentur.* Et paulo post subdebat: *Ergo qui sapius ad visendas herbas, & earum natales se contulerit, earum cognitionem maximè consequetur.* At si mutatio cæli ratione contigerit, hæc ob annorum varias constitutiones erit: prout enim cælum varias reddit anni constitutiones, annus clementior quandoque aut horridior fit, & ita plantas varias producit; aëris namque inæqualitas maxime spectanda est, ut Theophrastus docet. Alijs enim imbres conueniunt, quibusdam repugnant. Ita & flatus, & frigora, & calor. Ex quo fit, ut si his adsint, illis desint, non pauca varietates efficiantur. Vel enim figuram mutant, vel minores solito maioresque redduntur. Non solum vniuersæ plantæ, sed flores, frondes, radices, aliæque illarum partes, vel tempestiuus vel tardius proueniunt, vel etiam omnino marcescunt. Vnde rectè in proverbio est, ut Theophrastus inquit, *Annus fructificat, & non tellus.*

CAPVT XXIII.

Quomodo diuersa generentur plantæ ratione soli.

Sed nec solum parum mutat stirpiū vultum. Perinde ut locus varias temperaturas in primis qualitatibus sortitur, ita multas diuersitates in plantis procreare potest. At dupliciter locus intelligi potest, vel pro vniuersa regione, vel pro particulari alicuius regionis loco. Si primo sumatur modo, quàm plurimas in plantis mutationes efficere solet, ita ut & stirpium indagatoribus, & Medicis, ac Philosophis in earum causis inuestigan-

dis maximum facerent negotium: quantum enim naturæ ob regiones varientur, ex Hippocratis de Aëre, aquis & locis libro, ac Galeni Opusculo, cui titulus est, *Quod animi mores temperaturam corporis sequantur*, percipi facile potest. Ex regione homines timidiores, vel audaciores, petulantioresque effici videmus. In vna magnanimitas, ac ad vitium agendum, & ad labores quocumque perferendos aptissimi sunt: in alia debiles, inertes, infirmi que. In hac mansueti & mitres, & in illa feræ & immanes nascuntur. Sunt & regionum omnium vni peculiare, & aquæ: Sol etiam vel rectè respicit, vel oblique, vel medio modo. Sic etiam maiorem aut minorem, aut mediocrem moram trahit, & ob hoc hominum natura, mores, colores, & corporis habitus diuersissimi euadunt. Sic & ceteris animalibus, multoque magis in plantis contingere posse, rationi consonum est, cum hæc leui quauis ex causâ præ illis mutationem suscipere aptæ sint. Magnæ igitur ac plurimæ regionum ratione diuersitates in plantis esse possunt: amant enim plantæ has vel illas regiones, ita ut quædam quorundam locorum vernaculæ sint, aliæ in quibusdam nasci nullo modo possunt, Theophrasto teste, qui thus, myrrham, laser, cinnamomum, & cassiam, plagis ad Exortum Mendiamque vergentibus veluti peculiaribus, minime autem Septemtrionem versus, prouenire recusat. Quædam frigida loca amare, ut pinum, robur, abietem, taxum, castaneam, tiliam, & reliquas similes: & ex plantis humilibus nonnullas argentia loca quærere, ut febrisugam, & absinthium, ætemque radice succo medentur, ut veratrum agritonum, scammonium, & cunctas ferè quarum radix expeitur. Propterea substantiarum varietatem ex regione spectantes, inuenimus multas plantas omnes partes non posse perficere. Plinius loci vni quædam fieri in fructuosa tradit, sicuti cædua, quæ in Pato siluâ nihil fert. Pericæ ardores in Rhodo florent tantum. Galenus in regionibus non admodum calidis palmas non perfectè maturare assentit. Theophrastus vero inquit, quod si quis palmam nostratam in Babylone serat, loci illius domesticis similem reddi fructiferam. Quin & vitæ morbi que regionis ratione plantis euenire solent. Nam apud Tarentum (ut Theophrastus refert), oleæ, cum florent, quandoque penuriam flatus æruginis infestantur; nonnumquam, situ quodam ex mari caliginoso crassoque floribus inidente, odorem amittunt. Quare etiam arbores maximæ & pulcherrimæ illic sint, fructum tamen minimum reddunt. Idque etiam manifestum apparet in ali specie illâ, quam eruditiores Ægypticum arum appell-

lant; quàmve quamplures medicæ materiæ professores colocassiam esse autumant: quæ quamuis in Ægypto, necnon in Sicilia omnes sui partes compleat, in Italiâ tamen & Hispaniâ neque semen, neque florem, neque caulem vnaquam, vel certè rarò, proferre visa est. Idem etiam in dictamno Cretensi apparet; quod (vt Dioscorides ait) neque florem neque semen proferre deberet, in Italiâ verò florem, in Cretâ semen producere compertum est. At id mendosi codicis ratione euenisse, potiùs censendum est. Qui autem mira circa varietatem in substantiâ ex regionum naturâ scire cupit, legat quartum librum de Historiâ plantarum Theophrasti, plerisque in locis, ac præsertim cap. 5. & 9.

Nascendi tempus etiam à regione variatur, cuius rei multa leguntur exempla apud Theophrastum: inter quæ mirabile illud sanè videtur, quod in Melio contingere in frumentorum ortu asserit. Ceterùm quòd magnitudinem variare possit regio, facile sciet is, qui fructus ex Indiâ ad nos allatos inspexerit: sunt enim nostratibus decuplo maiores. quod cum animaduertisset Plinius, inquit: *In Indiâ arbores tantæ proceritatis traduntur, vt sagittis superari nequeant.* subdit deinde: *Hac facit vbertas soli, temperies calis, & aquarum abundantia.* Theophrastus asserit, quodam in loco Asiæ ultra Batra frumentum adèd grande fieri, vt oliuæ nucleos æquet. Alibi arbores in Corsicâ magnitudine amplissimâ, magnoque discrimine ceteras superare refert: & circa Memphim arborem tantæ magnitudinis esse, vt tres homines eius nequeant amplecti caudicem, idem Theophrastus asseuerat.

Qualitates etiam variari ex regione, sæpè contingit, vt odorem, colorem, saporem, & omnes alias differentias ad tactum pertinentes, vt duritiem, læuitatem, lentorem, atque his contraria mollitiem, hirsutiem, & ariditatem. Vt in Ægypto, vbi flores non sunt odorati, ob causam à Theophrasto narratam. Saporem in plantis variari ex regione, colligi potest ex Dioscoride lib. 2. vbi de brassicâ asserit, quòd in Ægypto propter amaritudinem non comedatur, quæ tamen in Hispaniâ, ac Italiâ, alijsque regionibus suauissimi est saporis. De aro loquens Galenus, inquit, ari radicem ad Cyrenem minimè esse medicamentosam, & acrem; vt rapis etiam sit vtilior, & eodem quo rapa modo mandi, in Asiâ magnâ ex parte esse acriorem, & in quibusdam regionibus ita acrem, vt ad dracontij radicem accedat. Sic de capari, de lupino, de minori chelidonio, & de batrachio sæpè obseruatur. Color quandoque ex regione variatur. Taxus enim in Ar-

cadia nascens, folio nigro est aut puniceo, vt constat ex Theophrasto; in Idâ flauo & cedro simili. Quòd ad tangendi qualitates attinet, alterationes in plantis fieri, vno ore omnes affirmant: & Theophrastus alicubi frumentum adèd firmum nasci tradit, vt si quis plus comederit, disrumpatur necesse sit, & plerosque Macedonum ita interiisse. Cuius causam reddens, agri proprietatem esse asserit: nam si aliò transponatur, commutabile fieri.

At si locus secundo modo sumatur, nempe pro particulari alicuius regionis parte, duplicem adhuc habet considerationem. Nam vel ita est, vt eius ratione figuræ variatio vel magnitudinis, vel saporis consilium contingat; vel quòd alijs locis oriri plantæ inueniantur ab illis quos Dioscorides vel alij Auctores recensent, nihil immutatâ facie: vtroque enim modo deceptiones cõtingere possunt. Quædam namque loca sunt pingua, quædam macra; quædam arida, quædam vliginosa, quædam sabulosa; quædam fertilia, quædam sterilia; suntque montes & valles, plana, promontoria, lacus, flumina, loca maritima, prærupta, culta, & harum partium particulæ, vt semitæ, limites, sepes, segetes, & id genus alia. Auctores ergo quandoque in his, aliquando in illis locis herbas oriri tradunt, ac quosdam locos quibusdam plantis peculiare esse. Id verò non perpetuò verum esse, sciendum est, sed magnâ ex parte. Cumque in loco ei minùs proprio (vt sæpè contingit) planta aliqua reperiatur, faciem adèd mutare solet, vt circa eius cognitionem dubium non contemnendum relinquatur. Singulis itaque locis suam esse in producendis plantis proprietatem, scriptum reliquit Theophrastus. Idemque alibi inquit: *Mutationes verò (vt supra diximus) in sapore, odore & magnitudine, tam ipsarum plantarum, quam fructuum foliorumque, fieri solet: folia enim angustiora latioraque redduntur, & ad summam plantam ipsam ad hunc modum diuersa efficiuntur. Quapropter locum vnumquodque sibi conuenientem queritat. Conuenit autem is, in quo vigere maximè valeat. Quamobrem non omnibus solum idem aptissimum est, sed alie gracile macrumque amant, alia arenaceum, quædam etiam sabulosum, vt brassica; ea enim que sicca sunt, siccum queritant agrum; que humida, humidum; & sic alimentum pro sua natura ratione queque attrahunt.*

CAPVT XXIV.

Quomodo generentur plantæ diuersæ ratione cultura, & de erroribus descriptionum.

Ceterum & culturæ ratio magnopere immutat plantas. Dupliciter hoc accidit, nimirum cum cui debetur cultus non adhibetur, vel econtrâ. Vterque modus magnam in plantis varietatē efficit: quâ fit quod minus cognoscantur. Variant enim magnitudinem, tactilem qualitatem, colorem, saporem, odorem, formam: atque hanc non solum quia ex culturâ diuersæ formæ in fructus, folia, plantas integras imprimantur, sed etiam quia quandoque vna species in aliam mutatur. Nonnumquam & substantiam ipsam variant, addendo vel diminuendo in plantâ: vt cum ex fructiferis infructiferæ fiunt, & econtrâ. Tandem obseruare oportet, in delineandis plantis duplex mutationum genus contingere posse: vnum, quod ex ipsis plantis ortum ducit, cum hæc ob mutatam faciem cum descriptionibus non conueniunt; alterum, cum descriptiones plantis auctorum culpâ accommodantur: propterea habito sermone de primo, restat de altero verba facere; descriptiones namque non accommodantur plantis vel ob ineptam comparationem & similitudinem, vel ob multorum signorum defectum, vel nullâ appositâ plantarum notâ, vel ob mendosum codicem: nam inter alias difficultates, quæ auctores omnes de materiâ Medicâ scribentes summopere fatigarunt, maximè ferè est plantæ delineatio. Vnde cum alicuius plantæ notas, vt posteris cognoscendam relinquerent, describere velent, nullâ meliori viâ id assequi potuerunt, quàm plantas plantis comparando. Quod si ex plantis non possunt, ad animalia sæpius, iterumque ad multa alia confugiunt. Quare si Dioscorides Aberidem describens, eius folia lilij foliis similia dixisset, mala esset comparatio, & erroris causam præbuisset. Sic si acori folia narcisci folijs similia fecisset, & arhamantici folia ferulæ folijs comparasset. Pariter si quis ahuiapatlim describens, eius folia lauri folijs similia fecerit; aut si ayoteclis folia, personatæ folijs comparauerit; vel si toapatlis folia, mali medicæ folijs similia dixerit, deceptionis causam præberet. Et sic in alijs comparationibus, quas breuitatis causâ omittimus. Contingit quandoque ob multorum signorum defectum deceptio, vt in acacali, arisaro, amoni, paliuro, nonnullisque alijs, in quorum descriptione paucas notas Dioscorides posuit, &

multas omisit. Ob hoc deceptiones in his dignoscendis multæ contingere possunt, nisi quis diceret, Dioscoridem posuisse perpaucas notas, ita tamen præcipuas, vt rectè inuenti non sit admodum difficile prædicta dignoscere simplicia. Sic in thilxochitl seu flore nigro describendo, si notæ ex siliquis desumptæ omitterentur, deceptio contingeret. Pariter & cozolmecatl, seu cunarum fune, si notæ ex fructu sumptæ non ponerentur: sunt enim nonnullæ plantæ his similes, sed hisce notis viribusque satis differunt. Ita etiâ in hoitziloxitl, seu arbore balsami Indici, signa ex floribus sumpta, si in descriptione omitterentur, errandi occasio præberetur. Interdum in plantarum descriptione nulla à descriptoribus ponitur nota, vt Dioscorides in bulbo esculento, structio, siligine, scandice, crocodilio, spinâ Arabicâ, pulegio, caro, stæbe, lagopo, epipactide, chameleucâ, empetro, & alijs fecit, quas tamquam suo tempore vulgo notas, suis signis describere omisit. Temporis postea diuturnitate, & Medicæ professorum materiæ incuriâ, harum memoria perijt: & hinc erroris ac controuersiarum posteris occasio orta est. Ob mendosum codicem errores quamplurimi quandoque contingunt, multæque reperiuntur in Dioscoride mendæ, quæ plantarum cognitioni sunt impedimento, quod librarijs aut versoribus potius quàm auctoribus adscribendum est, vt in dictamni Cretensis descriptione traditâ, in quâ neque florem, neque semen proferre Dioscorides asserit, quod penitus falsum est: contrarium namque ab omnibus obseruatur. quem locum perbellè Bartholomæus Marantha suâ de dignoscendis simplicibus Methodo restituit, à quo nonnulla eorum quæ diximus mutuauimus. Sic in brassicæ marinæ, tum etiam lithospermatis, nymphææ ac semperuiui tertij folijs à Dioscoride descriptis apparet: eodemque modo in agallochi descriptione textus deprauatio timetur, dum Dioscorides maculatum esse inquit; qui textus à Matthiolo ex Orisbasio, à quo nulla fit macularum mentio, emendantur.

CAPVT XXV.

De artificiosâ arborum generatione.

Artificiosissimus generandarum degenerandarumque & nobilitandarum arborum ritus, insitio est, cuius tria genera Græci nouerunt, vnum sub cortice, alterum in trunco, tertium per inoculationem, quod emplastro fit: de quibus disertè Florentinus, Didymus, & Diophanes. Latini verò professores colendi agri addiderunt quartum genus

genus per terebratione, seu perforationem, inter quos Princeps Columella contra veteres probat, omne genus surculorum in omnem arborem inferi posse. Cum antiqui, inquit, negauerint, posse omne genus surculorum in omnem arborem inferi, & illam quasi finitionem, qua nos paulo ante vxi sumus, veluti quamdam quasi legem sanxerint, eos tantum surculos posse coalescere, qui sint cortice ac libro & fructu consimiles ijs arboribus quibus inseruntur, existimauimus errorem huius opinionis discutiendum, tradendamq; posteris rationem, qua possit omne genus surculi omni generi arboris inferi. Quod ne longiore exordio legentem fatigemus, unum quasi exemplum subiiciemus, quo possit omne genus surculi omnibus arboribus inferi. Scrobem quoque versus pedum quatuor ab arbore oliuae tam longè fodito, ut extremi rami olei possint eam contingere, in scrobem deinde fici arbusculam deponito, diligentiamq; adhibeto, ut robusta & nitida fiat. Post triennium, aut quinquennium, cum iam satis amplum incrementum ceperit, ramum oliuae, qui videbitur nitidissimus, deflecte, & ad crus arboris ficulneae religa, atque ita amputatis ceteris ramulis, ea tantum cacumina, quae inserere voles, relinquito, tum arborem fici detruncato, plagamq; leuato, & mediam cuneo findito: cacumina deinde oliuae, sicuti matri coherent, ex utraque parte abradito, & ita fissurae fici aptato, cuneumq; eximito, & diligenter ramulos colligato, ne qua vi reuellantur. Sic interposito triennio coalescet ficus cum olea, & tum demum quarto anno, cum bene coierint, velut propagines, ramulos oliuae à matre ressecabis. Hoc modo omne genus in omnem arborem inferitur. Haecenus Columella. Nec pigebit excerpere nonnulla quae Crescentius scripsit ad huius artis ampliationem spectantia. Oportet, inquit, scire quod insitionum multi sunt modi. Primus quidem est, quod fraga eiusdem arboris omnia ultra medium medulla ex transuerso incidantur, & tunc alligetur quod incisum est, sicut vulnera ligari consueuerunt, & circumponatur cera vel lutum, ad pluuiae & extrinsecorum nocu-mentoriam defensionem; & ne rumpi, aut eorum plaga aperiri agitatione ventorum possint, conuenientibus perticis muniantur: statim enim consolidato vulnere superior pars emundatum in sapore profert fructum, propter digestionem succi in nodo factam. Et hoc proprie dicitur insitio: quae quidem plantam in alteram non transmutat speciem seu genus, sed eam de siluestri domesticam facit. Secundus modus est, quod una & eadem arbor abscindatur in trunco, & fragum superius in eadem arbore acceptum, trunco suo inseratur: tunc enim conualescens insita profert fructum alterius generis in sapore, & quantitate, &

figuram quam prius protulerat. Et iste modus fecit diuersitatem omnem, quae est in malis, & pyris, & ceteris fructibus. Tanta enim est vis nodi, & conuersionis pororum, qui prius ascenderunt, quod succum ex nodis retentum dirigunt ad aliam formam plantalem, quae monstratur in quantitate & sapore fructus. Tertius modus inuentus est in vite, & quibusdam alijs, quae ex medulla crescunt, videlicet quod gemma unius vitis excidatur usque ad medullam profundè, vulnere transuerso & obliquo, & tantumdem de gemma vitis alterius eruitur, & loco alterius ponitur, & fit colligatio sicut in alijs, & tunc conualescit, & fructificat. Fieret forte in alijs arboribus, sed in vite expertum est. Quartus insitionis modus est, quo fragum arboris unius in aliam inseritur arborem, conualescitq; & fructificat in ea per modum qui saepe dictus est. Et iste modus regulariter, cum fuerit magis similitum, erit melior, & citius conualescens: & fit proprie in illis arboribus, quae rectos habent poros, & per tunicas ligatas à radice accipiunt nutrimentum. Sed iste modus, & similiter secundus, in plures subdiuiduntur modos. Vnus quidem est, quo surculus inserendus inter corticem & lignum nouae matris imprimitur: secundus, cum surculus scisso ligno infigitur: tertius fit more emplastris: quartus dicitur ad buccellum: quintus vero salicis perticam perforatam.

CAPVT XXVI.

Mira inserendi industria.

NOlo hic praeterire quantum amet natura ingenium, quantum iuuet solertia naturam,

Quantum ars ipsa valet, quantumq; industria pollet,

*Et quantum insitio fecundos adiuuat hortos,
Cui fauet impatiens otij labor, optimus artis
Cuiuscumque dator. —*

Præsentabo ex teste oculato Portam Neapolitanam miraculum artis. Vnam, inquit, nouimus arborem, delicias horti nuncupatam, crassitudinis & proceritatis non ingrata, quae praepingui riguo, & superfatante solo consita erat: ut tum vigore, tum humi ubertate, insitis alimentum suppeditaret. Erat trifurca, in uno ramuam unam, & item alteram vinaceis vacuam, discoloram, & medicatam gerens: quarum altera soporem, altera alui deiectionem moliebat. Secundus ramus persicum adferebat, ex persico & nuci-persico interuallis pluribus aequè distinctum, absque villo osse. Quod si cui iuerat, nucicum dulcem uti amygdala dabat: & nunc hominum, nunc animalium faciem ementebatur, pomum diuersa lineamenta demonstrabat. Tertius cerasia exorsa, acida ac dulci

dulcia emittebat, adhac mala aurea. Cortex floribus rosisq̄, consitus erat, fructusq̄ ipsi debitam magnitudinem superabant, & alijs dulciores ac odoratiores erant. Verno tempore efflorescebat arbor, & ultra debitum tempus suos factus producebat, qui diu in arbore morabantur, & continua fecunditatis orbem toto anno ministrabant. Nam per quosdam gradus poma sibi succedebant, & factura interpolabatur. Brachia ponderibus inclinata procumbebant: denique sic calum fauebat, ut pulchriorem arborem non conspexerim. Hactenus ille. Audiamus quoque Plinium, alterum contentantem miraculum. Vidimus, inquit, insitam arborem iuxta Tiburtes Tullias, omni genere pomorum onustam: alio ramo nucibus, alio baccis, aliunde vite, ficis, pyris, punicis, malorumq̄ generibus: sed huic brevis fuit vita.

CAPVT XXVII.

De generatione mineralium, an feri possint.

EVoluimus omnē naturæ supellectilem: restant metalla & lapides, nam istis seminalis aliqua generatio erit. Hâc quæstionem

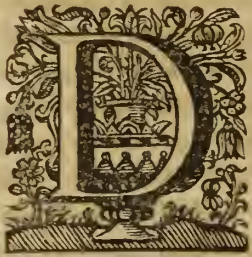
libet attingere, prætermisâ solemnî mineralium generatione, de quâ alij locupletissimè & feliciter, quæ inter spontanea conscribenda. Nunc quærimus, an plantarum ritu progigni queant, plantatione scilicet: Aristoteles enim hoc censere videtur. Ipse ait in Cypro iuxta Tirrham nuncupatam æs fieri, quod in parua frustra dissecatum seminetur; atque imbribus factis augeatur, & exeat; posteaque colligatur. Idem ex aliorum fide testatur, circa Philippos Macedoniæ metalla esse, quorum frustra etiam augeantur, aurumque producant, idque esse omnibus perspicuum. Tum etiam in Pieriâ Macedoniæ incertam quamdam auri copiam ab antiquis Regibus fuisse defossam; atque quatuor existentibus foueis, ex vnâ ad palmi magnitudinem concreuisse: Verùm omnia ista testatur siue Aristoteles, siue Theophrastus, in libello de Admirandis naturæ, vbi potius congesta sunt quæ fama incerta effutiebant, quàm quæ rigor Philosophiæ seridè admittebat. In metallorum lapidumque vitâ hîc morari nolumus, de quâ nonnihil in Quæstionibus nostris naturalibus. Sed neque implicandi sumus in artificiali generatione metallorum, Chimici in hoc laborent:

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII
EX SOCIETATE IESV
HISTORIÆ NATVRÆ
LIBER SEPTIMVS.

CAPVT PRIMVM.

*De formâ animalium, & generibus
diuersis.*

E argillâ, vt ita dixerim, hoc est materiâ, atque de efficacibus animalium causis diximus; nunc de formâ & specie indicandum nonnihil, mox de fine, vt per omne causarum genus properemus, & aliquam obiter lucremur generaliore notitiam eorû quæ specialiter narrare non est animus neque opus, cum potius rariorum animalium historias mihi sit præstitutum dicere. Singula sua sentiens anima gubernat, pro diuersitate suâ in varia dirimens genera, in quæ alia digerantur rediganturque animalia. Quæ saltem nominibus distincta reperiuntur, hæc sunt: auis, piscis, cetus, quæ quidem omnia habent sanguinem: & terrestre, quod sanguinem habet & pedibus caret, genus septentum est. Ad hæc genus testâ inteactum est, ὄστρεοδερμον Græci vocant & ὄστρεον, nos ostreum siue concham: & crustâ inclusum aliud, μαλακόσφυρον vocant, nec aliud nomen habet commune, vt locustarum & cancrorum genera. Aliud item μαλάκιον, id est molle, vt loligines, sepia. Adde ijs insectorum genus, quæ omnia genera sanguine carent. Reliquorum animantium genera nulla prætereà ampliora numerantur: vnum enim quod plura genera contineat nullum est, sed aut simplex est, nullis specificis euarians discriminibus, vt homo: aut diuidi quidem in alia genera potest, sed nullis nominibus distincta. Quæ enim in genere quadrupede non pennato continentur, sanguinem quidem omnia habent, sed alia animal pariunt, alia ouum. Dixerim hæc ὠτόκα, id est ouipara, illa ζωτόκα, id est viuipara. Multiplex adhuc intra idem genus distidium: incipiam ab adspectabili membrorum specie. Solùm nonnulla notabilia dabo. Iuuabor Aristotele, & egregiâ operâ VVettoni atque Fabricij, additis quæ è meo censu collegi.

CAPVT II.

*De partibus animalium externis,
de capite & cornibus.*

NON eosdem artus omnia animalia habent: carent aliquibus, dissidēt in alijs. Piscis orbis acephalus est; sic multa ostreorum, & aliorum aquatilium. Sunt aliqua marina cum cornibus: sunt & vnicornes pisces, sed quæ iure cornua intelligantur, quadrupedi tantum generi dedit Plinius. Bifulcis plerisque natura cornua affixit. Solipeda cornibus carent, præter onagrum Indicum, qui singulare cornu gerit. Nullis, qui superne primores habent dentes, cornua sunt: cornutos tamen asinos apud Afros reperi, Herodotus; apud Scythas, Ælianus testes sunt. Plinius apros Indorum cornutos esse scribit, Agatharsides siue in Æthiopiâ. Boues Scythici propter maximum frigus cornibus carent: Caspias etiam capras cornibus esse mutilas, Ælianus prodit. Ceruæ & capræ feminae cornibus carent. Elephantorum dentes multi inter cornua numerant. Ex simiarum genere cornigeri sunt Panes & Satyri. Cornua in capite gerunt omnia, præter monocerotem, onagrum, & orygem. Cornu rhinoceroti è naribus prominet. Ælianus Aonios boues cornu in mediâ fronte gerere scribit. Cornuum, vnguium, & vngularum colores, cutis pilorumque colorem sequuntur, iuxta Aristotelem. Cornibus robustis tauri, oryges, ibices, & omne bubulum genus, maximè siluestre. Cornua rugosa habent ibices, rupicapra, strepsicerotes, angli, damæ. Rugarum ambitu, id est spiris contorta, habent monoceros, strepsiceros Creticus, capreolus: cetera læuia habent. Ramosa habent cerui & congenera, capreoli, calces. Solida cornua ceruis tantum esse, reliquis omnibus caua, & in mucrone tantum concreta, Aristoteles & Plinius scribunt. Sed experientia ipsa diuersum docet, sunt enim capreolis, alcibus, orygi, platyceroti, & rhinoceroti etiam solida. Monocerotis cornu alij solidum esse scribunt, alij concauum pedem vnum, vbi capiti committitur. Cetera vacua & con-

caua

caua cornua habent. Mobilia cornua habent Æthiopici, Erythrei & Phrygij boues, item eale; caduca habent cerui, capreoli, camelopardalis, capreæ platycerotes. Plinius cornua capreis decidua esse negat, at Cœlius ex Pausaniâ, ut ceruorum, sic dorcadum quoque cornua decidere & renasci scribit. Elephantidentes, qui cornua à nonnullis dicuntur, caduci & recidui sunt. Non decidunt castratis cornua, nec renascuntur, scribit Plinius, at venatores id non castratione, sed vitio accidere affirmant. Cornua antrorsum vel in aduersum adunca, damis, bobus Indicis, & Garamanticis opistonomis, item Scotico boui ferro. Obliquè antrorsum spectant cornua bonasi, in dorsum adunca rupicapris, ibici, hircos, capris, camelopardali: modicè adunca gazellæ. Cornua in anfractum conuoluta (μυροειδῆ) arietis tragelapho, ei scilicet qui caprarum generis, musmoni. Cornua arcuata instar lunæ crescentis, mucronibus introrsum versis, bubalus habet. Cornua sinuosa vel tortuosa bubulo generi, erecta strepsiceroti. In Africâ arietes statim cornigeri generantur. Ceruis bina cornua oriuntur simplicia & recta, & tunc subulones dicuntur. Vnicorne bisulcum oryx. Oryx quem Plinius & Aristoteles cornutum faciunt, diuersus videtur ab Oppiani. Singulare cornu præterea habent monocerotes & boues Indiæ. item Aonij tauri, iuxta Ælianum & Oppianum. Ludouicus Romanus scribit, se in Zeilâ vrbe Æthiopiæ vaccas vidisse, cornu vnicum in mediâ fronte habentes. Bisulcis bina cornua natura tribuit, scribit Plinius. At verueces quatuor cornibus insignes reperiuntur. Quadricornes etiâ oryges reperiuntur, Ælianus prodit. Apud Rhætos arietibus sex aut octo annorû ad priora cornua producuntur alia, veluti adnata, parua bina vel terna, vel etiam plura. Cornua lata habent dorcas, platyceros, ceruus palmatus, taradus, alce. Cornua quaternorum pedum in latitudinem bobus Indicis tribuuntur. Cornua longissima habent monoceros (huius cornualiquando longitudine hominis proceri) oryx & ceruinum genus (cuius cornua vasta simul & ramosa sunt) & strepsiceros, non illa tamen Bellonij Cretica. Paruis cornibus & breuibus, rupicapra, rhinoceros, ῥόλϞ caprarum & ouium genera: ibex tamen proportionè longissimis est. Ceteris proportionè mediocria, ut bubulo generi. Varto manus scribit vidisse boues ceruorum cornibus. Inuenti quoque qui cornua moueant ut aures. In prouinciâ Aden verueces aures omnino carent, quarum loco cornua parua eminent. Lepus & canis cornuti visi sunt. & in hac Aulâ Philippicâ equum vidimus cum cornu.

CAPVT III.

De capite & sensibus.

Caput vrsi & pecori inualidissimum, leoni & tauro robustissimum. Capite rotundo mus agrestis, parua castor, lynces, ibices; magno elephas, salamadra, mus agrestis, oblongo ichneumon, & quibus rostrum. Frons torua leonibus, tauris; lata tauris, angusta suibus. Supercilium prægrande leoni. Oculorum cilia non habent lepores. Palpebræ nulli animantium, nisi cui in reliquo corpore pili. Cilium tamen in vtrisque palpebris habent simiæ. Quadrupeda ouipara palpebras inferiores tantum habent sine vllâ nictatione, lacertus tamen palpebras vtrique habet. Quadrupedi in superioribus tantum genæ. Oculis profundis & cauis sues, simiæ, chamæleoantes; non nihil cauis leones. Oculis prominentibus lynces, mures Alpini, & mures auellanarû. Chamæleontis oculos circummagitatos tradunt. Pilis in palpebris inferioribus carent equi, & quadrupeda viuipara. Visus acutissimus lyncibus, capris, capreolis, leonibus, & quibus flammantes oculi; hebetissimus muri araneo, nullus talpæ. Oculi quoque vrsorum & leporum crebro hebetantur. Visus crocodilo in aquâ hebes, extra acerrimus. Ratti obuium lumen non fugiunt. Oculi bini singulis quadrupedibus. Boues & oues, aliaque simplicis ingenij, oculos patulos; insidiosa verò, & malignè astuta, exiguos habent, ut castor, simiæ. Elephanti tamen oculis sunt minoribus quàm pro tantæ molis portione. Oculis prægrandibus serpentes in prouinciâ Caraiam, ex lacertorum genere, M. Paulus Venetus prodit. Muri araneo post talpam minimi omnium in quadrupedum genere oculi contigerunt. Libella oculos habet in lateribus. Vranoscopus sursum semper aspicit. Auribus carent talpa & mus citellus. Branchias habet cordula. Aures in omni iumentorum genere indicia animi præ se ferunt. Fessis marcidæ, nutantes pauidis, subrectæ furentibus, resolutæ agris. Auriculis rotundis pantheræ, castor, ichneumon, sciurus, getulus, cameli, mures, vrsi, tigrides, genethæ, leonæ, ciuetæ, taxi: mutilis mus Alpinus, glabris mus auellanarum, pilosis sörices, hirtis boues. Quibus aures acutæ, auriculas ferè erigunt; acutæ plerumque sunt timidis. Ex canum genere plures auriculis pendentibus. Aures ceruis tantum scissæ, aut velut diuisæ, ut scribit Plinius. Id Ælianus tantum de Helleponticis prodit, Aristoteles verò de Asiaticis. Aures mobiles habent quadrupeda. Auditu acutissimo & acerrimo sunt lepores, vulpes, capre. Talpa etiam terris

obruta audit. Aurita ferè sunt timida, vt asinus, lepus, mulus, onager, &c. Capræ in Syriâ sunt auriculis mensurâ dodrantali ac palmari. Iuxta Aristotelem in murium genere auriculis proportione sunt magnis mus auellanarum, rattus, & sciurus. Elephas minoribus auriculis, quàm pro tantæ molis proportione. Nares non alij animalium, quàm homini & cercopithecò eminent. Nare anteriore diffissâ feles, castores. Simis naribus simiæ, capellæ, vri. Rostratâ sus, cepus, canis, cynocephalus, porcus, mus araneus, vrsus, talpa, taxus, felis, ciuetta, ceruus. Nasus crassus leoni, vro. Sagacissimè odorantur canes, elephant, alces, leones. Labrú superius scissum in camelo & lepore. Labra crassa suibus, asinis, simijs. Alce propter superius labrú crassum ex opistonomis est. Proboscis in elephante, & alio animali Occidentalis Indiæ. Riçtu ampliore sunt omnia carniuora. Hianti semper ore chamæleon. Tantâ oris duritiâ testudines, vt lapides comminuant. Maxilla inferior soli ruminantium crocodilo immobilis est. Linguas habent omnes, præter testudinem marinam & crocodilos. Lingua crocodilis tota adhæret. Ranis prima cohæret, intimâ absolutâ à gutture, quâ vocem emittunt. Lingua imbricatæ asperitatis leonibus, pardis, felibus. Linguam spinosam esse orygi & monoceroti, Paulus Venetus notat. Lingua bifida lacertis, perexigua elephantis. Gustus ceteris in linguâ, homini potiùs in palato. Dentes habent omnes: tantùm in chamæleonte dentium & gingiuarum loco os continuum supra infraq; labra ambiens ferratum. Testudo quoque marina dentibus caret. Dentium superiore ordine carent (id est primoribus quatuor) quæ cornigera sunt, & ruminant. Camelus vna ex ijs quæ cornigera non sunt, in superiore maxillâ primores dentes non habet. Vtrimque dentati canes, equi, solipeda, & digitata pleraque, ex bifulcis verò sus & ceruus. Dentibus exertis mures, sciuri, fiber, lutra, glires, & murium generis omnia, moschi, capreolus, verres, aper, elephantus, crocodilus, histrix. Dentes bini prominentes porcello Indico. Nulli cui cornua, dentes exerti; nullis item exerti, quibus ferrati. Terrestrium minimis quadrupedibus dentes primores bini, vtrimque longissimi. Mustelæ non habent primores longos, sed breues. Dentes exerti talpæ & elephanto à superiore deorsum. Continui aut vtraque parte oris sunt, vt equis; aut superiore primores non sunt, vt bubus, ouibus, & ceteris quæ ruminant. Dentium genera tria sunt, ferrati, continui, & exerti. Serrati dentes pectinatim coeuntes, canibus, vrsis, catis, hyænæ, lupo, crocodilo, pantheræ, leoni. Color dentium plerumque albus, in castore

verò ex flauo rufus. Robustis & validissimis dentibus elephant, castores, crocodili, hyænæ, & congeneres. Dentes mutantur homini, leoni, iumento, cani, & ruminatibus, iuxta Plinium, sed leoni & cani non nisi canini appellati. Maxillares qui sunt à caninis, nullum animal mutat. Bobus dentes bis mutantur. Morsus venenatus leonis, interdum taxi, lyncis, cati, muris aranei, canis rabidi, ichneumonis, pantheræ, vrsi, simiæ. Caprarum morsus arbori exitialis. Equo dentes quadraginta numero sunt, iuxta Aristotelem & Plinium: martibus in summâ triginta duo: elephanto, præter eos qui præminent, quatuor: muribus araneis vtrimque octoni: reliquis muribus quaterni tantùm. Octo molares ore intimo habet in vtraque maxillâ castor. Dentes ceruo sunt quatuor vtrimque, & alij insuper duo molares. Maximis dentibus elephas, exilissimis lacertus aquaticus, & ranæ. Triplici dentium ordine vtrimque mantichora esse perhibetur. Statim cum natus est elephantus, dentes habet.

CAPVT IV.

De collo.

Sunt aliqui canes in Americâ sine vlllo collo. Collo longo & procerò, camelus, camelopardalis, gazellæ, rupicapræ, simiæ. Angusta colla leonibus, vrsis, tigris, qui ora in terram non deiiciunt pascendi gratiâ, vt notauit Ambrosius. Leporù quoque colla angusta sunt. Collum breuissimum & prope nullum talpæ. Quibus longa crura, iisdem quoque longa colla. Ceruice torosâ boues, tarandi, cerui: moderatè crassâ leones, crassissimâ sues. Ceruice rigidâ & ex vno osse constante, leones, lupi, hyænæ.

CAPVT V.

De mammis.

Mammæ datæ sunt ijs quæ animal & intra se concipiunt, & in lucem edût. Quæ mammæ habent, habent etiam lac. Ouipara mammis & lacte carent. Equi mares etiam mammæ habent, nonnulli tamen carent. Sub communi vêtre simi-vulpa Indica instar marsupij habet alium ventrem. Folliculus in quo continetur moschus, est iuxta aliquos vmbilicus dorcadis peregrinæ, siue circa vmbilicum vesica. Mammæ inter armos habet elephas, in pectore simiæ, lynces. Libycorum capræ ex pectore vbera appensa habent, vt notat Ælianus. Mammæ inter femina ouibus, bobus, capris, equis, ceruis, camelis. Animal cui pedes in digitos discreti

creti sunt, mammas inter femora non habent, iuxta Aristotelem. Mammas in ventre habent canes, sues, leonæ, pantheræ, & quæ numerofo sunt partu, & digitata. Hæc quæ numerofo sunt partu & digitata, habent mammas duplici ordine toto ventre. Sues generosæ mammas duodenas, vulgares denas tantum habent. Pantheræ habent quaternas. Cerua quaterna vbera habet vt vacca, quod notat Aristoteles: sed vacca tantum quaternas papillas habent. Mammas binas habent vacca, oues, capræ, equæ, asinæ, cameli, elephantis, simiæ, leonæ, & feræ quæ singula pariunt.

CAPVT VI.

De dorso.

Vaccas & canes gibbosas America nofcit. Tergo gibbofo bison, tubetæ terrestres, cameli. Bactrianis bina, Arabicis singula sunt tubera. Dorso gemino, id est præpingui, oryx: corpore lógo proportione martes, putorius, viuerra, & proprie dicta mustela, leo, & canum quidam.

CAPVT VII.

De lumbis, testibus & cruribus.

Non habent elephantis crura sine articulis, vt postea narrabimus, & obseruauit Aristoteles. Crura à latere adiuncta habent quadrupeda ouipara quæ cauernas subeunt. Testes intus lumbis annexos habent sues, erinacei, elephati, crocodili, testudines, & omnia ouipara. Testes pecori armætoque ad crura decidui. Auerfa genitalia habent cuniculi, leones, lepores, lynces, tigrides, cameli, elephantis, & omnia quibus auersus coitus. Crura gracilia ceruo, capris, capreis, ibicibus. Cruribus longis camelus, camelopardalis, lepus, lupus, canis, mulus, equus: breuibus crocodilus, salamadra, & omnes lacertæ, porcelli Indici, zobella, martes, thoës, mus Alpinus, taxus, monoceros, ericetus, talpa, lutræ, histrix: breuibus & cõpactis bubalus, elephas, rhinoceros, vrsus, bubulum genus. Crura priora posterioribus longiora elephas & camelopardalis habent, contrà sunt gazellæ, lepores, ranæ.

CAPVT VIII.

De genitalibus.

Genitalia ossea sunt lupis, vulpibus, mustelis, canibus, sciuro. Ictidis genitale aiunt totum ossis instar semper rigere. Genitalia neruosa camelis, ceruis. Genitale came-

li ita neruofum est, vt vel neruus ex eo confici possit, quo arcus intendantur; vt notat Aristoteles. Elephantis genitale paruum, cynocephali circumcisum est. Genitale vrsi, simul vt expirauit, cornescere aiunt.

CAPVT IX.

De genubus.

Genua singula in singulis cruribus camelis. Genua & cubita contraria vrsis, & simiarum generi. Crura anteriora in talpâ ossibus tantummodò geminis constât. Crura obliqua lacertis humani poplitis modo. Iisdem priora genua post curuantur, posteriora in priorem partem.

CAPVT X.

De pedibus & unguibus.

Solipeda equus, asinus, mulus, onager, Plinio item & Aeliano monoceros, & Aonij tauri Aeliano & Oppiano. Solidis unguibus boues India generat, iuxta Plinium. Sues solipedes etiam reperti sunt, & apri posterioribus solipedes anterioribus bisulci. Ungulas solidas habent Illyricæ capræ, vt Aelianus scribit. Bisulcæ sunt eadem cornigeræ, vt boum, caprarum, & ceruorum genera: item leucocuta, hippardium fera apud Aristotelem, monoceros Leodouici Romani. Suillum pecus quidam inter bisulca & solipeda numerant, quemadmodum & camelum & camelopardalim. Multifida sunt reliqua, pedesque digitis discretos habent, sed numero imparibus. Digitis vtrimque quinque elephantis, testudines, talpæ, &c: Castor & lutra posteriores pedes membranis connexos habent; ranæ tam anteriores quàm posteriores. Ungues vni rapacibus, ceteris recti. Sunt etiam canibus recti, & chameleonti vnici, simijs ungues imbricati, Plinius scribit. Ungues in talpis proportione maximi, in lacertis & scinco minimi. Vestigio pedis imo piloso lepores & cuniculi, carnosio cetera, ex bisulcis carnosio est camelus. Ungulas habet equi, asini, onagri, muli, oues. Sed quæ unguulas aut digitos habeant, ne toties omnia repetere sit molestum; pulchrè ex loco adiunctorum licebit colligere: ibi enim quæ solipeda, quæ item bisulca sunt, ostendemus; quibus præceptis; quæcumque erunt reliqua inter digitata, nullo labore referentur. Ungues habet digitata omnia, excepto elephantis, cui digiti indiuisi, & leuiter formati. Ex ouiparis rana & lacertus carent. Talos solipedum vnus asinus Indicus habet. Talos solipeda & digitata non habet; iuxta Aristotelem habere dicuntur cameli.

Bifulca animalia in posterioribus pedibus talos habent. Leo tortuosum quiddam pro talo habet. Lynx tantum digitos habetium simile quiddam talo habet. Sus etiam talo caret probiore. Unguium mucrones in digitorum vaginas condunt leones, pardi, pantheræ, cati, felis, ciueti. Quibus ex rapinâ victus quadrupedum, quini digiti in prioribus pedibus, reliquis terni. Pauca quoque in posterioribus quinos unguis habet, uno iuxta cruris articulum dependente. Quaternos digitos antè, quinos postè habet lacerti aquatici, mus auellanarum. Digiti seni anteriùs, quini posteriùs porcellis Indicis. Camelo tali similes bubulis, sed minores. Fertur ægithus anis clauda, de quo hæc Antigonus: *Aegithum auem aduolare ad capram, & lac eius sugere, inde ei nomen hoc factum, mammam autem quam sugit obturari. Clauda est hæc auis. Itaque Callimachus Aegyptius, ut admodum disertus videretur, factâ alterius auis mentione ita scripsit: Ἀγίθου ἀμφοτέρωθεν. Et partes claudus in ambas ægithus. Verum non stat hæc eius sententia, non est enim utrimque claudus, quod vox Græca ἀμφοτέρωθεν vult, quâ usus est, quæ Vulcano tribuitur claudo utrumque pedem.*

CAPVT XI.

De caudâ.

Caudæ, præter hominem & simias, omnibus ferè animalibus, iuxta Plinium: in simijs tamen caudæ sunt initia; sed & ranæ caudis carent. Quædam simiarum genera caudata sunt, ut cepi, cercopithecii, satyri. Natibus carent quadrupedes. Caudâ villosâ sunt lupus, & lupus Scythicus, taxus, lupus marinus, mus alpinus, vulpes, martes, glires, mustelæ, sciuri, mures Pontici. Caudâ setosâ equus, poëphagus, monoceros. Poëphagus setas habet subtilissimas. Imâ parte setosâ boues, leones. Caudâ conuolutâ & intortâ sues, ichneumones, canes, chamæleontes. Super dorsum reflexâ sciurus. Pilosâ pantheræ, mures auellanarum: squamosâ castor, glabrâ sues & mures, longâ crocodilus. Caudam habent eadem ferè quâ reliquum corpus longitudine, chamæleon, lacerti, pantheræ, ichneumones, feles, lutræ, genethæ, mures, leones, cercopithecii, cepi, equi, asini, boues, hinnii, axis, gazellæ, mures Indici, hyæna, lupi, vulpes, martes, sciuri, simiæ Præsiæ. In lacertis inueniuntur & geminæ caudæ. Scinci cauda ex acutissimâ in crassiusculam exit. Caudâ mutilâ sunt, capræ, lepores, cuniculi, mures Norici, caprearum & ceruorum genera omnia, taxi, talpæ, musimones, camelopardalis. Villosis animalibus caudæ paræ

sunt, ut vrsis. In reliquis mediocis longitudo, ut in mure Alpino, & mure araneo. Caudâ latâ castor, laxâ & latâ cordula. Prope Reane Arabiæ felicis urbem, veruecum genera reperiuntur, quorum caudas Vartomanus animaduertit pondo esse librarum quadraginta quatuor. Venenum in cerui caudâ reperiri traditur, sed verisimile est fellis esse substantiam.

CAPVT XII.

De tegumento.

Cortice teguntur lacerti, crocodili, chamæleontes, catus: testâ testudines; cute teguntur pænè reliqua. Aculeos & spinas habent histrices & erinacei, quas Aristoteles loco pilorum existimandas esse scribit. Omnia ferè quadrupeda, eademque viuipara, sunt pilosâ, ut notat Aristoteles. Sunt in Indiâ Occidentali aliquæ aues non plumis sed villis indutæ. Squamas castor, sed tantum in caudâ, lamia toto corpore habet. Cutis mollis est ranis. Tergora silicis duritiâ habent boues Æthiopici. Pellis perdensa velut crusta quibusdam; squamatim compacta rhinoceroti. Tergoris maximâ duritiâ sunt tarandus, taxi, bubali, elephantii. Hyæne pelles fulmine non tangi creduntur. Corticata omnia durâ cute sunt. Senectutem exuunt vere & autumnò lacerti, & quæ cortice teguntur omnia. Testudines terrenas apud Indos aiunt testâ exui. Spinæ in echinis & histrice acutæ; in histrice tamen longiores multò, albo nigroque distinctæ. Lamia draconum squamis est obsita.

CAPVT XIII.

De pilis.

Pilis inæqualibus sunt castor, putorius. Pilo in contrarium ad caput verso, oryges. Legimus idem de Æthiopico tauro. Pili suû, ericeti, & ouium tenaces sunt. In canibus, equis, bobus, catis, decidui. Felis pili venenosi. Pilo deo, & multos vrsi, simiæ, oues, ibices, cameli, sphinges, lupi, moschi, capreolus, gulo, vulpes, hyæna. Villosissimus animalium lepus, iuxta Pliniû. Pilos ferè molles habent timida animalia, ut ceruus, lepus, ouis, castor, lutra: & duriore pilo sunt capræ, atque aded omne genus caprorû & ouium siluestriû, taxus, ciuetta, mus Alpinus, latæ, bos, camelus, elephas. Durissimo pilo sunt hirci, sues, ichneumones, histrices, hyæna: hæc enim omnia sunt setigera. Hyæna setis longioribus per totum dorsum riger.

CAPVT XIV.

De colore.

Pillis nitidis castor, lutra, bubalus, gazella, talpa. Pilis albis mus Ponticus, bison albus Scoticus, simiæ Prasiæ, mustelæ, in terris frigidis hieme, & tunc armelini propriè vocari possunt, femine platycerotes, & rupicaprae, sed rarissimè lepores, etiam in Alpibus. Ceruus aliquando albus inuentus est, iuxta Aristotelem. In Indiis Occidentalibus nunc reperiuntur. Mysia albos vrsos gignit amphibios. Oryx colore lacteo (excepto ore.) Corpore albo onager Indicus, qui tamen capite est purpureo. Alij onagro eundem colorem tribuunt quem asino. Capiuntur interdum ratti albissimi: minores etiam mures albi conspecti. Vulpis color rarò candidus. Cano colore sunt lupus, gulo, taxus. Pilos in cinere candidos castor habet, item mus lassicius. Muli ex candido in cinerem canescunt. Nigro pænè colore, vrsi, talpæ, vri. Cinereo siluestres cati, mures, citelli. Varius monoceros; quem tamen alij album, alij fuluum faciunt. Pullo colore cameli; subnigro vel fusco murium genera ferè omnia. Color murinus in asino vulgaris. In fuluo subnigri martes: Sunt quædam bicolora, quæ dorso fusco sunt, & ventre albo, ex quo genere sunt glires, mures auellanarum. Putorius pilos habet inæquales, ex quibus breues subfului sunt, longiores nigri. Ruso colore & subrufo sunt mures agrestes, hinni, cerui, strepsiceros Anglicana, vulpes plerumque, sciurus, & mus aquaticus. Colore non nihil ad castaneum accedit lutra. Rupicapris color inter fuscum & rufum: Pilus gazellæ rufus ad pallidum vergens. Mustelæ domesticæ plerumque in dorso & lateribus rutilæ. Fuluo colore leones, bonasi. Subus colore flauescit splendido. Albo mularum colore nitent scinci. Colore nigro sunt lacerti aquatici, quibus vtrimque in lateribus puncta alba. Viridi colore nonnulli lacerti. Lucentibus guttis distincti stelliones. Nigro & flauo colore salamandra: Lacerta Chalcidica virgis quibusdam ænei coloris distinguitur. Testa varai luteo & nigro distincta testudini terrestri. Licentiam naturæ & otium in depingendis auibus, in earum narratione demonstrabimus. Sunt animalia, in quibus magna colorum diuersitas est. Albi, nigri, & rufi, fues, boues, cuniculi, cati domestici. Nigri, rubei, & cinerei, asini. Vulpes rarò candidus, rariùs niger. Pecudes pro regione cæli quæ statu & habitum corporis & pili colorem mutant, iuxta Columellâ: idem tu intellige de ceteris animalibus. Lepores, vt dixi, in ali-

quibus toti candidi reperiuntur. Mustelæ in nonnullis frigidis regionibus, quæ montanæ sunt, æstate fuscæ, hieme sunt candidæ. Sciurus in Franconiâ frequentius est niger quam rufus. Indici elephantum nigri & murini coloris reperiuntur, Æthiopici albi. Leones Æthiopici ab Oppiano, Syriaci à Plinio colore nigro esse perhibentur. Paulus Venerus in Tartariâ leones & nigros & rubeos esse scribit; vulpes, cerui, & vrsi, candidi in Sueciâ. Tarandus quoque colorem secundum anni tempus & locorum varietatem commutat. Chamæleon mutat colorem subinde, reditque semper eum quem proximè attingit; præter rubrum candidumque, vt notat Aristoteles. Thoës per tempora immutantur; & colorem diuersum hieme æstatè trahunt. Mures quidem siluestres in Pannoniâ ceu virides conspiciuntur. Varijs & maculosis pellibus sunt lynces, leopardi, capreoli, camelopardalis, mus Ponticus (propterea varius dictus) vormella, tigres, genetha, axis, hyæna, ciuetus, cepus, cricetus, & leem bestiola Noruegiæ. Ex cerui & cuniculi pellibus quædam etiam maculosæ sunt. Cutis colore igneo in ranâ venenatâ fossili, viridi in ranâ viridi maiore aquaticâ, & minore terrestri, quæ calamites dicitur. Colore lurido & sublucido rubetæ terrestres, quæ & rufis maculis habet distincta latera. Nigro colore cutis elephantum est. In Regno Coilum inuenti leones nigri, psittaci albi cum pedibus & rostro rubeis. Tarandus, polypus, chamæleon colorem variant pro adiuncti corporis specie. Sic risit adultores natura fœdâ & ignobili imagine, aut irascitur damnata statua.

CAPVT XV.

De oculorum colore.

Oculorum color equis solis animantium, præterquam homini, variat, iuxta Aristotelem. Vitulo marino & hyænae oculi in mille colores transeunt subinde. Oculis nigris onagri Indici, ignitis & splendentibus pantheræ, leones, cati, ibices, ciuetta, lynces, hyænae, lupi, caprae, capreoli. Hæc omnia etiam noctu vident: item equi præterea, & lepores, & quæ ex feris noctu pascuntur. Leporum alij charopis, alij glaucis sunt oculis. Lineam supra oculos nigram habent rupicaprae, & gazellæ. Aureus orbis ranarum oculos circuit. Pellucidus oculorum genas habent ranæ.

CAPVT XVI.

De carne.

INterna quoque animalium scrutemur. Nisi in capite & maxillis, caret chamæleon carne. Caro dulcis & suavis est cuniculis, bonafis, sciuris, tarandis, gliribus, camelis: amarissimæ carnes onagris Indicis. Ingrati saporis carnes bubali. Succu pessimi carnes camelorum, caprarum, & hircorum cum consenuerint, equorum, asinorum, simiarum, ceruorum, vrsorum, ouium. Difficiles concoctu ex iisdem, & præterea bubulæ, ouillæ: item muri Alpino, taxo, onagro, vulpi. Galenus agnorum esum propter insignem humiditatem fugiendum suadet. Rapacium omnium carnes declinant ad siccitatem, & facile in corporibus generant bilem atram. Carnes bubulæ nimum melancholicæ. Solius hœdi innoxium carnis usum notat Galenus. *Dama*, inquit Platina, *bonum alimentum præstat*. Cameli tum lac tum caro suauissima omnium est, iuxta Aristotelem. Vitulina caro bubulæ præstat, faciliusque concoquitur. Caro leporum melioris succi est quam bubula & ouilla. *Inter quadrupedes gloria prima lepus*, canit Martialis. Hœdine carnes hieme improbantur, conueniunt æstate, iuxta Rasin. Dorcadis carnem melioris succi esse quam ceterorum agrestium, scribit Simeon Sethi. Tigrium caro nihilo deterior bubulâ perhibetur.

CAPVT XVII.

De qualitatibus carniū.

IVuat hic subiicere ex Theodori Diætâ carniū censuras. Omnia animalia diuersa, agrestia & siluestria, sicciora sunt his quæ in domibus nutriuntur. Cetera verò quæ vino condiuntur, & siccant, & nutriunt, & calefaciunt. Oxyzoma verò nutriunt competenter, sed minus calefaciunt. Carnes sale condite, & coctæ, minus corpora nutriunt, & desiccant, & tenuant, ventrem sufficienter procurant. Bubula fortis est, & nimum ventrem stringit, & stomachi humores superfluos abstergit & consumit fortitudine & grauedine suâ. Vitulina minus quidem, sed tamen similiter. Caprina leuior est, & minus ventrem procurat. Porcina plus nutrit, & minus ventrem procurat. Porcellina minus nutrit, & plus ventrem procurat. Veruecina, suillina, & agnina digestibiles sunt, plus ventrem procurant. Hœdina similiter vt caprina. Porcellina garimatia minus nutrit, & ventrem & vrinam prouocat. Caprearum

agrestium caro siccior est domesticis, & ventrem stringit. Ceruina similiter, sed vntrem stringit. Aprina plus nutrit, & plus siccatur. Leporina plus stringit ventrem, membra desiccatur, & vrinam mouet.

CAPVT XVIII.

De carnibus volucrum.

OMnia volatilia naturâ sicciora sunt quadrupedibus, eò quòd neque vesicas ad vrinam segregandas concessas habeant, neque saliuas emittant. Phasianus siccat naturæ est, ventrem stringit. Parix similiter. Perdix & turtur sicciores sunt, vrinam mouent. Palumbus mansuetus ventrem stringit, plus nutrit. Galli, gallinæ, pulli minus sunt sicci, ventrem procurant, nutriunt competenter. Gallinæ rusticæ & anseres humidiores sunt, & ventrem procurant. Turdus similiter vt perdix. Ficedula minus siccatur, ventrem procurat. Anates, circicula, fulica, vel butiones humidæ sunt, & ventrem procurant. Struthio minus infundit, & ventrem procurat.

CAPVT XIX.

De carnibus piscium.

Pisces aliqui naturâ sicciores sunt, vt est scorpis, conchylia, draco glaucus. Omnes asperi semper leuiores sunt & delicati, quia occisi sunt. Omnes qui fluctibus & tepestatibus cæduntur, solidiores carnes habent, & sunt digestibiles. Pulpus & sepia videntur esse leues, neque nutriunt, neque ventrem procurant, & oculis obscuritatem adiciunt, sed iuscella eorum ventrem deducunt. Anguilla grauior est multis. Thynnus siccatur mediocriter, ventrem deducit. Lupus ventrem & vrinam procurat. Mugila & solia similiter. Mullus siccior est, & vrinam procurat. Afellus leuior est, & ventrem deducit. Aurata siccior est, & ventrem stringit, sed interiora eius ventrem deducunt. Muræna humidior est, & ventrem procurat. Locusta & rhombus sicci sunt. Sardina corpus & dentes siccatur, & vrinam prouocat. Umbra humectat, & ventrem procurat. Hyginus similiter ventrem soluit. Acerna siccior est, & vrinam procurat. Scaurus & torpedo similiter. Cancri siccant, & vrinam procurant. Ostrea humida sunt, leniter ventrem & vrinam procurant.

CAPVT XX.

De adipe.

Seuum propriè ruminantia habent, cetera adipem. Equus seuum non habet, sed pinguedinem, iuxta Hieroclem. Axungia & laridum sunt in animalibus non cornigeris, quorum quatuor dentes vt plurimum prominent, vt vrsis, canibus, gliribus. Adeps leonis calidior quàm vllius quadrupedis: hædorum minùs tum calidus tum siccus est quàm caprarum, & hircorum minùs quàm leonum, secundùm Galenum. Adeps caprinus humidior est quàm suum, taxi calidior quàm tauri. Adipem plurimum generant quæ cornigera, ob siccitatem, notat Galenus. Plerisque animantibus pinguedo sine sensu, quamobtem sues viuæ à muribus dicuntur arroscæ.

CAPVT XXI.

De sanguine.

Legitimus stellio cruore caret. Nonnulli nisi in oculis negant ranas sanguinem habere. In illis quoque chamæleon habet: in corde etiam, & quibusdam venulis ex eo nascuntibus, cetera exanguis est. Sanguis tauro & asino inter ea quæ animal generant crassissimus, iuxta Aristotelem: timidus sanguis est dilutior, & sine fibris, vt lepori, damæ. Sanguis aprorum crassus, quantumuis non spissetur; tauri contra celerrimè coit, idèd calidus in potu sumptus, venenum est. Apeithi & acanthidis sanguis ægrè miscetur.

CAPVT XXII.

De lacte.

Lac crassum vaccinum, leporinum, caninum, ouillum, suillum, asininum. Caprinum lac non admodum pingue crassumque est. Tenuius equis, tenuissimum camelis. Lac temperatissimum caprillum, mox asininum ouillumque, postremò vaccinum. Dulcissimum ab hominis lacte camelinum, efficacissimú ex asinis, iuxta Plinium. Ouillum & caprinum multò minus habent pinguedinis quàm bubulum. Adijcio quæ Theodorus censuit. Lac omne quidem nutritorium est, excepto bubulo, quoniam graue est ad digestionem, & ventrem stringit fortiter. Lac caprinum recens leue est, & ventrem procurat. Ouillum similiter & equinum vtilius. Lac asinæ plus ceteris nutrit, ventrem purgat, vires multum acqui-

rit. Lac caninum infantibus magnum est tutamentum, maximè si ab infante canis ipsa sugatur.

CAPVT XXIII.

De ossibus.

Ossa leones mares duriora habent quàm femine, adèd vt ijs percussis ignis quasi ex silice excutiatur. Ossa duriora ceteris habent carniuora, leones tamen omnium durissima. Costæ homini tantùm octonæ, suis denæ, cornigeris tredecim, serpentibus triginta, iuxta Plinium. Mirificum est quod Antigonus tradit de ossibus ceruinis, nullum sonum edentibus, si cacto saucietur ceruus, vt infra Cap. xxxii. ipsius verbis narramus.

CAPVT XXIV.

De medullâ.

Vrsi carent medullâ. Medulla seuosa cornigeris, pinguis ijs quibus adeps. Medulla arietis non caltrati inter venena numeratur. Leonum & suum ossibus parum medullæ inest. Medulla laudatissima est ceruina, inquit Plinius, mox vitulina, dein hircina, & caprina, quæ à Dioscoride quarto loco post ceruinam, vitulinam & taurinam laudatur, postrema est ouilla.

CAPVT XXV.

De cerebro.

Cerebrum humidissimum capræ, venosum cati. Incrementis & iacturis Lunæ crescit & decrescit cerebrum: suis tamen, lupi, & canis euidentius quàm aliorum animalium.

CAPVT XXVI.

De corde.

Corda inarticuliora suum, nervosa bouum, maximè taurorum. Proportione maximâ asino, hyenæ, muribus, lepori, ceruo, mustelis, & in summâ omnibus timidis, aut propter metum maleficis. Duplici corde inuenti elephantis, secundùm Galenû; & perdices Paphlagoniæ, secundùm Theophrastum.

CAPVT XXVII.

De iecore.

Non nisi sanguinem habentibus iecur inest. Iecur luporum equinæ vngulæ simile esse, ex traditione notat Plinius. Iecur ele-

elephanti quadruplo maius bubulo est, iuxta Aristotelem. Id Plinius asserit de pulmone. Iecusculū muris brumâ dicitur augeri & incrementum. Iecur testudinis vitiatum est ut reliquum corpus. Iecur geminum esse dicunt ranis & leporibus in quibusdam locis. Iecinora murium Lunam sequi, scribit Carystius. Minuuntur augeturque cum sidere.

CAPVT XXVIII.

De felle.

Felle carent omnia solipeda, excepto asino Indico. carent etiâ ex bisulcis cerui, capræ, apri, damæ, cameli. Oues etiam in quibusdâ regionibus, ut in Ponto & alibi, felle carent: in regionibus perfrigidis hieme carent, ineunte vere felle implentur. Inter digitata verò, murium alij fel habent, alij carent. Elephanto iecur esse sine felle, nonnulli putant, nec in iecore fel equis esse, sed in aluo. Fel venenatum pantheræ, equis, mustelæ siluestri. Felli leonis etiam venenosa vis tribuitur, sed plerique non leonis, sed leopardi felli id attribuunt. Facile ex colore, quòdnam fel vehementius sit, quod remissius, discernetur.

CAPVT XXIX.

De pulmone.

EX aquaticis pauca pulmonem habent. Ovipara alia exiguum pulmonem. Exiguum & siccum habent quadrupeda ouipara, ut lacerti, & testudines, iuxta Aristotelem. Plinius contra chameleoni & testudini pulmonem prægrandem tribuit. Pulmo maximus elephanto.

CAPVT XXX.

De stomacho.

Pisces stomacho carent, idèò magnorum ventriculus, cum minores infestantur, in os prolabitur.

CAPVT XXXI.

De extis.

EXta cuniculorum in Baticâ sæpè gemina reperiuntur. Hominibus ab inferiore viscerum parte separantur membranæ, quæ præcordia appellant, quia cordi prætenduntur. Veros glires & sciuros cecum intestinum tantum nascos scimus, Vesalius ait.

CAPVT XXXII.

De intestinis.

In testinum rectum nulli est, cui non sint parte utraq; dentes. Elephanto intestinum ita est sinuosum, ut aluos habere quatuor videatur. In hoc etiam cibus recipitur: nullum enim conceptaculū cibi aliud separatim adest. Antigonus Carystius scribit. Ἴδιον δὲ καὶ τὸ πρὸς τὰ ἔντερα τῆς περὶβάτων τὰ μὲν γὰρ τῆς κελῶν, ἔστιν ἀφωνα, τὰ δὲ τῆς θηλειῶν ἄφωνα. Ὅθεν καὶ ἡ ποιητὴν ὑπολάβοι τις εἰρηκέναι, πολυπεπύμονα πάντας καὶ περὶ τὸν ὄντα.

Ἐπὶ δὲ θηλυτέρον ὄντων ἐπιπέσειτο χορδῆς. Peculiare hoc est intestinis ouium, quòd arietum non edant sonum, sed femellarum tantum sint vocalia. Quòd respexisse etiam Poëtam aliquis posset censere, utpote curiosum ubique, & exacta diligentia, dum ita canit:

Septem femineos nervos intendit ouillos.

Appendo quod subdit de ceruinis ossibus, ut augeat admirationem naturæ. Οὐχ ἦτον δὲ τέταρτα δαυμασόν, καὶ θωμιλήμρον δὲ μάλλον, τὸ πρὸς τὴν ἐντῆ Σικελίᾳ ἀκανθαν τὴν καλεμυρίω κάκτον, εἰς ἣν ὅταν ἔλαφ ὄξει μὲν, καὶ φανματιοῦν, τὰ ὄσα ἀφωνα, καὶ ἀχεῖσα πρὸς αὐλὸς ἔχει. Ὅθεν καὶ ὁ Φιλίππος ἐξήγησατο πρὸς αὐτὸν, εἶπας:

Ἰνρῶσαι δὲ νεβρὸς ἀπὸ ζωῶν ὀλέσασαι,

Ὅξεις κάκτε τύμμα φυλαξάμδιν

Non minus admirabile, magis etiam vulgatum est, spina genus in Sicilia esse, quòd appellatur cactus, quam si ceruus calcet, & saucietur, ossa eius nullum sonum edere posse, idèò, ad fistulam inutilia fieri. Vnde etiam Philetas de eâ hac exposuit:

*Atque euitato cacti mihi vulnere acutæ,
Argutum carmen mortua cerua canat.*

CAPVT XXXIII.

De ventre.

Venter ruminantibus geminus, sanguine carentibus nullus, iuxta Plinium. Ex his quæ ruminant, & coagulatum habent, ventrem simplicem habet lepus, & ut facile conijcitur, congener cuniculus. Ventres elephanto esse quatuor, Plinius scribit. Ventriculus amplius visis & suis, arctus canibus & leonibus.

CAPVT XXXIV.

De liene.

Caret liene conspicuo chameleon. Lienem perexiguam habent quadrupeda ouipara. Bisulcis cornigeris lien rotundus, canibus & porcibus sicut homini longus.

CAPVT XXXV.

De coagulo.

COagulum soli lepori ex ijs quæ vnum ventrem habent, aliàs coagulum habent omnia ruminantia.

CAPVT XXXVI.

De renibus.

Renes habent omnia quadrupedū, quæ animal generant: oua parientium restudo sola, quæ & omnia alia viscera. Testudo tamen quam lutariam vocant, & vesicâ & renibus caret. Renes ouium ceterarumque quadrupedum æquabiles sunt, non sicut boum, qui tamquam ex multis exiguis renibus compositi videntur Aristoteli.

CAPVT XXXVII.

De vesicâ.

Qvæ gignunt oua, vesicâ carent, nisi testudo vt plurimum, nam testudo lutaria etiam vesicâ orba est.

CAPVT XXXVIII.

De excrementis.

Fimum siccū egerunt canes, lupi, leones, liquidum boues. Asini plus excrementi sicci egerūt quàm humidi. Stercus bubulum facultatis est exicatoriæ, iuxta Galenū. Odoratum fimū mustelæ, martis, fœtidum leonis, feruidissimum bonasi. Vrina graueolens leonis. Rattorum vrina libidine accensorum venenosa. Stercus asinorum optimū, postea ouillum & caprinum, item iumentorum. Stercus ex porcis pessimum. Vrina feminarum omnium tenuior est cum fœtæ sunt. Oues & capræ crassiores reddunt vrinam, quàm sui sexus mares: feminæ asinorum tenuiorem.

CAPVT XXXIX.

De magnitudine.

Albani & Indici canes inusitata sunt magnitudinis. Tigres in Indiâ maximi equi magnitudine. In Oriente mures sunt vulpium magnitudine. Elephantis Indici magnitudo maior est quàm Afris. Oues Indiæ & capras ad maximorū magnitudinem asinorum accedere, Ælianus narrat. In Calchut Indiæ regione lacertorum genus inue-

nitur aprorum magnitudine. In Galliæ quibusdam partibus lacertos catulorum canis magnitudine reperiri, fama est: maximorum equorum magnitudine Caspiæ capræ, iuxta Ælianū. Idem capras feras in Libycis montibus ad boum magnitudinem accedere scribit. In Tartariæ regione arietes non minores asinis sunt, vt scribit Paulus Venetus. Sunt apud Indos boues, qui maximos hircos magnitudine non superare videntur. Bubus alijs Indicis camelorum altitudo, & iuxta Plinium mulæ maiores quàm mares. Rana aquatica innoxia, femina mare maior. Inter ouipara sæpè feminæ maiores sunt maribus, inter viuipara contrà.

CAPVT XL.

De motu.

Gradiuntur animalia, volant, natant, saltant, repunt, labuntur, trahuntur, iactantur, alia consistunt semper. Bipedes & erecto corpore non rarò incedunt vrsi, mures Alpini, ericetus. Sunt mures qui bipedes ambulant, iuxta Aristotelem. Lacertus aquaticus irâ incitatus, rectis pedibus insistit. Simiarum genera omnia stant, sedent, incedunt vt homines. Arborem auersi derepunt vrsi, imitantur in eo homines. Pedatim (*κατασκελος*) incedunt leones, cameli. Saliunt magis quàm currant lepores, ranæ, ibices, rupicapræ. Elephas poplites intus flectit, hominis modo; cetera animalia diuersum, iuxta Aristotelem. Sed & lacertis priora genua post curuantur, posteriora antrorsum. Vrsis præterea & simiarum generi contraria sunt genua. Tardus incessus & piger bobus, asinis, lacertis aquaticis, crocodilis, testudinum generibus, chamæleonti, salamandræ, & omnibus quibus breuia & compacta crura, aut genua contraria. Natatilia sunt amphibia omnia, reliqua se in aquas non nisi refrigerandi gratiâ immittunt. Testudines supinæ sese inuertere nequeunt. Timida pleraque velocitate valent, & quibus longa & gracilia crura. Velocissimo cursu valēt snackij (animal apud Moscouitas) tigres, tarandi, asini Reatini, aded vt volare videantur, onagri, cerui, musmones, tauri Æthiopici, & omnes tauri feri, ibices, rupicapræ, cynocephali, satyri, monocerotes, capræ, leucrocuta, alces, cameli, κόλῳ, pantheræ, thoës, canes, equi, hyæna, lynces, leones, elephantum, lupi, lepores. Ea que sede stabili degūt, in humore sunt. Terrestriū nulla statu immutabili viuunt, vt quietem formicarum miretur Carystius. Nam Hellenicus Lesbicus narrat, Thebis Ægyptijs esse specum in vrbe, in quo trigesimo quoque mensium die nullus ventus sit, reliquis diebus

bus ventosis: viderique eum delectum aliquid inscrutabile & obseruatu difficile habere, sicut & hoc quod Euripus septimo quoque die non reciprocet, & formicæ non uilunio quiescant.

CAPVT XLII.

De temperamento.

Temperamento calido & sicco canes, leones, vulpes, mustelæ, cerui, cati, apri qui igneæ sunt naturæ, onagri, asini, leopardi, cameli, equi. Leporem alij calido & sicco, alij sicco & frigido faciunt. Calido & humido temperamento, sus, mus; frigido & sicco, boues, elephantia, canes, lutræ. Frigido simiæ: frigido & humido, vrsus, salamandra. Temperamento prauo testudines. Siluestria eadem quâ vrbana temperie sunt, sed sicciora & calidiora. Rapacium omnium carnes declinant ad siccitatem. Frigoris præ ceteris patientes vrsi, vaccæ, salamandræ, ibices. Leonina caro ceteris calidior. Bos temperamento quàm sus multò siccior. Canis animal est temperamenti calidi & sicci, si ipsum per se consideres: si ad hominè conferas, siccus est; si ad formicam, humidus. Rursus hominis respectu calidus est. Leo frigidus est, iuxta Galenum.

CAPVT XLIII.

De odore.

Solas animalium pantheras odoratas esse, apud veteres legitur, sed hodie ciueti & moschi animalia odorata reperiuntur, at pantheræ non homini, sed animalibus ceteris bene olent. Olida & foetida sunt lamia. Mustelarum genus omne irâ incitatum graue quiddam olet, maximè tamen putorius, histrix, cuniculi, lutra, castor, hirci, vulpes, cati, mus Alpinus, & mus araneus.

CAPVT XLIIII.

De aliis qualitatibus.

Lacertus dissectus partibus suis iterum coit. Homo, quem lupi Italici priores viderint, vocem amittit. Bitis si à muliere aspiciatur, ex templò eam in morbum adducit. Hyænæ umbræ contactu canes obmutescere tradunt. Vncia animal sæuissimum, cum libidine feruens aliquem fauciauerit, mures ad faucium conueniunt, & perminunt, & ita faucius moritur.

CAPVT XLIV.

De voce.

IN Indiâ Occidentali & Africâ muti canes inueniuntur. Muta sunt talpa, rubetæ genus terrestre, crocodilus. Ranas in Cyrenâ planè mutas esse, scribit Aristoteles; idemq; de Seriphijis Plinius: cetera sunt vocalia. Ranas mutas dumtaxat ex accidenti esse causâ, censet elegantissimus Simocatta. Quærit in Quæstionibus physicis, cur Seriphia rana muta sit. Respondet ita: *Quod muta sint ea, in causâ est aquarum natura ob nimiam humiditatem. Vnde si quis transferat hoc animal, loquax statim fecerit, & ad propriam naturam reducerit, quasi liberatum Circa vinculis.* Cyrenæa autem rana quod non sit loquax, amaror aquarum efficit. Cicada femina muta etiam fertur. De eadem idem Simocatta lepidè quærit, cur cicada femina sit muta facta: & respondet id fieri quasi per modestiam pudeat loquacitatis. *Non vides, inquit, compositè hanc istam cicadam insidentem ramo, nimis taciturnam, tamquam si Pythagoræ instituta dogmatis?* Frigidâ natura sunt cicadæ, ea propter circa æstiuam tropam incipiunt canere, & Sole recedente à suavi minuritione istâ desinunt, temporeque meridiei sunt vocaliores. Cicada igitur femina humore multum superat masculum, & natura ei silentium indixit, intendens humiditatem. Ideo garrula cicada, non est femina, sed Theano veluti quæpiâ secreta reticens, Homero quasi, qui sermonem viris curæ esse præcipit, obedit ac obtemperat. Fortia animalia vocem grauem edunt, vt leo, bos. Timidis vox plerumque acuta, vt lepori, murium generi, mustelis, canibus. Mures Alpini vocem argutæ fistulæ similem edunt. Voce argutissimâ præditum est rubetæ genus paruum. Sibila emittunt, vt dracones, lamia: sibilum perexiguum & abruptum, testudines. Ganniunt vulpes, & blandè immurmurant; latrando & vlulando canes etiam imitantur. Vox terribilis neadibus, obscœna & diracatis & monoceroti. Voces catis pro vario animi affectu variæ. Ouium vox mollis & remissa, *μελαίν', α' τ' ο' σ'.* Hyænæ tradunt inter pastorum stabula, nomen alicuius affiduo auditu addiscere. Crocutæ quoque, & leucrocutæ, mantichoræ, & sphinges hominum sermones imitari traduntur. Cynocephalos vlulare tantum, Aelianus scribit. De minoribus feris, vt sunt vulpes, choës, & lupi, *ὄλεκετῶν καὶ ὀρῶσας* dicitur, vt notat Pollux. Sunt singulis animantium voces propriæ ad venereum coitum. De varijs animantium vocibus lege Auctorem Philomelæ,

lomelæ, quæ proprij quasi effectus appellari possunt, vt mugire bouum, hinnire equorum.

CAPVT XLV.

De cibo.

Cordulus solus, vt multis videtur, ex ijs quæ humorem recipiunt, pastû aggregitur. Herbarû pastu viuunt ex carniuoris, præter vrsûm, nisi medicinæ gratiâ, nulla: ex amphibijs, genus alterum vrsorum aquaticum, & mures aquatici, ex ceteris solipeda & bisulca, item lepores. Vnum animal digitos habentium herbâ alitur lepus, iuxta Pliniû. Sed & alia quædam digitata herbis vescuntur. Ranæ quoque terrestres herbis & terrâ pascuntur. Sunt quæ fructibus arborum viuunt, vt simiæ, sciuri, taxus, tatus. Sunt qui fructibus arborum, herbis, & radicibus promiscuè vescuntur. Herbis odoratis pascitur moschi capreolus, odoratis floribus scincus: Mellis auida meles, ictis, salamandræ, stelliones, scinci, vrsi. Ad Chalibas aurum à muribus vorari aiunt; in Cypro, Paro, Gyaro insulis ferrum erodî. Lupus peculiare esse terram quamdam in fame edere, scribunt Plinius & Aristoteles. Non alio quàm aëris alimento chamæleon viuunt, iuxta Plinium & Solinum: sed alij chamæleontem rore & muscis ali scribunt. Venenis capræ & coturnices pinguescunt. Stellio araneis viuunt, & rore, & melle. Sues deuorant serpentes, limaces, & salamandras. Ichneumon serpentes in cibo appetit. Mortiferis herbis pascitur catoblepa, & taxus. Omniuora sunt vrsus, sues, vulpes, lacerti, mures Alpini, ichneumôn, feles. Carniuora sunt digitata viuipara omnia, præter leporû genera. Quadrupeda viuipara, quæ serratis sunt dentibus, carne omnia vescuntur, iuxta Aristotelem. Ex his cadaueribus vescuntur, quæ ex prædâ viuunt: sues etiam famis tempore cadaueribus non parcunt, quin etiâ proprios fœtus præ fame absumunt. Boues quosdâ luporum instar carniuoros esse, Rhafis scribit. Apud Garamantas ouillum pecus carne & lacte ali, Ælianus narrat. Ranæ mortuâ talpam deuorant. *Ἰχθυόφρα* omnia amphibia, & prætereà cati. Cynocephali genus quoddâ piscationis peritissimum. In vico quodam Indiæ pisces ab indigenis capris pro cibo obiici, Ælianus testis est. Agricola affirmat, iltissos, more fibri, in riparû cauernis pisces captos comedere. Noërza quoq; mustelarum generis victum ex aquâ petit. Pediculis delectatur simiæ, vermibus talpæ & testudines terrestres. Turdorum fimus bobus in pabulo datur. Aues & gallinas venantur vulpes, ichneumon, cati, putorius, & alia quædam mustelarum generis:

Opistonoma boues Indici, & Garamâtici: alce prætereà propter crassitudinem superioris labri. Prioribus pedibus pro manibus vtitur sciuri, & cetera murium genera, vrsi. Elephas promuscide loco manuum vtitur. Carpunt pascendo gramen oues & capræ. Sût qui capras à carpando dictas autument. Sunt quibus somnus pro cibo est, de quibus postea. Famis patientes sunt asini & leones. Vescuntur leones alternis diebus, iuxta Aristotelem & Pliniû. Echinum aiunt ad annum vsque sine cibo durare posse. Ruminant cornigera, & prætereà camelus, lepus, cuniculus, mures etiam vulgares, non tantùm Pontici. Noctu pascuntur lepores, cuniculi, vulpes, capreoli, lupus, hyæna, mures: testudines noctu è mari pastû egrediuntur, interdiu viuunt conchyliis:

CAPVT XLVI.

De potu.

Venustè morem elephantis commendat Theophylactus Scholasticus. *Exhorret, inquit, umbrâ sui in aquâ visam elephas: quapropter & Indos obseruare illunem noctem dicunt, quando transfretare volunt hoc animal. Narcisso isti, quem fabula celebrant, exemplo est elephas, vt suâ ipsius umbrâ declinatâ, amores auersetur à naturâ alienos.* Hæc ille. Aquâ turbulentâ suauius bibunt cameli, elephantis; equi, & muli, iuxta Aristotelem; sed Camerarius equis limpidam & recentem aquam vult administrari. A potu abstinent asini pastorales apud Afros, item histrices, secûdum quosdam, sed Georgius Agricola histrices bibere docet. Glires an bibât, non satis compertum. Cuniculi à potu menses aliquot abstinent. De mure quoque an bibat, non satis constat. Aristoteles murem bibentem facit: idem mures, cùm biberint, emori scribit. Hoc Michaël Ephesus vniuersale existimat omnibus muribus. Leo quoq; rarus in potu est. Cameli quadruido sitim tolerât. Aquas in Angliâ ouibus exitiales esse, Cardanus scribit. Vino delectantur pardalis & papiones. Elephantis & equi vino sumpto ad pugnam animosiores redduntur. Sues inebriantur vini facibus. Simiæ quoque inebriatæ capiuntur. Vrsi bibendo aquâ morsu vorant. Sorbendo bibunt, quibus continui dentes; reliqua lambendo. Corui æstate non bibunt. Nec minus mirificum, quod Carystius scribit: *Phyllis ferunt greges quinto demum die potari.* Prodigiosius eo est, quod in Zacyntho fit. Nam quo tempore spirant Etesiq; capri hiantes stant versus Boream, eoq; contenti, aquam non requirunt, neque bibunt.

CAPVT XLVII.

De morbis.

Pestis accedit lanigero maximè pecori. Scabies equis mortifera. Tussis sues, equos & oves angit. Angina morbus iuuenas necat, & sues. Alopecia morbus vulpium. Asthma in equis incurabile. Comitali morbo infestantur capræ, oves, equi, cati, alce. Viculæ (alij viiulæ) equos occidunt. Tres acutissimi morbi equis, & aliis quibus solidæ sunt vngulæ, accidunt, vesica, conuersio intestinorû quæ ileos vocatur, & cardiacus, iuxta Hieroclem. Oves & capræ numquam fariæ sunt, semperq; feбри obnoxia. Elephantiasis morbus boum & equorum. Feбри tentatur equi, leones, boues, oves, & capræ semper, mulus rarò. Patuit ceruos numquam febrescere, scribit Solinus. Ficus & frenes morbi equorum, quorum hic intra duas horas aliquando eos occidit. Hernia ex calcitratu equos occidit: ignis sacer oves. Mulis pestis, cuius multæ species à Vegetio numerantur, bobus, equis & asinis exitialis. Cristiasis morbus equorum, Latinè hordeatio. Coriago pestis bubuli generis, & equorû. Dracunculus vermis equos vexat, item dysuria. Hyosciamo potio sues insanunt. Potomage-ton herba crocodilis contraria. Rhododaphnes flores & folia mulis, asinis, capris, canibus, & quadrupedû plurimis; salina capris & ouibus; scrophularia suillo generi, mandragoræ mala vrsis venena sunt. Adamantis herba leonibus est aduersa. Aconitum lycotonon omne animal occidit: alij addunt, omne animal quod cæcum nascitur. Apocymum canes & omnes quadrupedes necat in cibo datum. Allium mustelæ & pantheræ aduersum. Herba quam nostri *anserinum pedem* vocât, suis venenosa est. Squillæ contactu lupus torpet. Vulpes aiunt, si ederint amygdalas amaras, nec superbiberint, mori. Fimum gallinæ à boue inter pabula sumptum, bouem necare dicitur. Cicuta herba ab asinis depasta in Tusciâ, grauissimum illis soporem inducit, adeò vt mortui videantur. Conyzam edentes capræ moriuntur. Crocodilus terrestris crocum timet, vnde quidam eum dictum existimant. Chamæleon albus canes, sues, mures; helleborus niger equos, boues, sues occidit.

CAPVT XLVIII.

De remediis.

Aegroto leoni simia pro remedio est, vrsis formicæ, suis & ceruis cancri; illis à serpentibus, his à phalango, vel alio

quouis venenato genere. Ictis hyosciamo deuorato, sues etiam sibi cancri medentur. Plura alibi collegi.

CAPVT XLIX.

Cur animalia egrotent.

Hic commemorare iuuat, cur animalia, incapacia culpæ, pœnam sæpè tolerant. Sciscitata istud fuit beata Birgitta, cui ita Christus respondit: *Quæris cur animalia patiuntur infirmitates. Hoc ideo est; quia in eis, sicut in ceteris, omnia sunt inordinata. Nam ego sum omnium naturarum conditor, & dedi unicuique natura temperamentum suum, & ordinem in quo unumquodque moueretur, & viueret. Verum postquam homo propter quem omnia facta sunt, dilectori suo, id est mihi Deo suo se opposuit, cæperunt & omnia alia inordinationem suam suscipere, & omnia quæcumque ei reuereri deberent, cæperunt se ei opponere & aduersari. Propter eam ex huius inordinationis vitio, sicut homini, sic & animalibus plurima contingunt molesta, & aduersa. Ceterum animalia etiam quandoque patiuntur propter intemperantiam nature suæ: quandoque propter mitigationem feritatis suæ, & purgationem ipsius nature: quandoque propter peccata hominum, vt cum illa plagentur, & subtrahuntur, quæ diligit homo; attendat ipse homo quantâ pœnâ dignus sit, qui maiore viturratione. Etenim nisi exigerent peccata hominum, non ita singulariter animalia, quæ ad manum hominis sunt, affligerentur. Sed nec ipsa sine magnâ iustitiâ patiuntur. Nam aut erit eis ad celeriore vitam finem, aut ad minorem miseriam laborem, & nature fortis consumptionem; aut propter mutationem temporum, aut ex incuriâ hominis labore proueniente. Timeat ergo homo præ ceteris me Deum suum, & tanto mitior sit circa creaturas meas, & animalia, quibus & propter me earum creatori misereri debet. Ideo enim ego Deus præcepi homini de sabbato, quia cura est mihi de omni creaturâ meâ. Adijciam quæ de dolore partûs subdit oraculum. Ad secundam questionem, cur omnia nascuntur cum dolore, respondeo: Homo quando contempsit delectationem pulcherrimam, statim incurrit vitam laboriosam, & quia inordinatio cæpit in homine & per hominem; iustitia mea est, vt etiam alijs creaturis, quæ sunt propter hominem, aliqua amaritudo sit propter temperamentum delectamenti sui, & fomentum nutrimenti sui. Ergo nascitur homo cum dolore, & progreditur cum labore,*

vt

ut ad quietem veram festinare studeat: moritur verò nudus & pauper, ut refranet inordinatum modum suum, & timeat futuram diffusionem. Animalia etiam ideò pariunt cum dolore, ut excessum temperet amaritudo, & participes sint hominis in labore & dolore; propterea homo quantò nobilior est animalibus, tantò feruentius diligit me Dominum Deum creatorem suum.

CAPVT L.

De vitâ.

NVnc dicamus de vitâ. Hesiodus cornicinouem nostras tribuit ætates, quadruplum ceruis. Camelos viuere quinquagenis annis, quosdam & centenis, Plinius & Aristoteles tradunt. Elephantem alij annos ducentos, alij trecentos viuere aiunt: Aristoteles, Ælianus, Solinus, Strabo. Ad senos annos viuunt ichneumon, hircus, catus: sed cati annos ferè decem etiâ viuunt. Ranæ téporariæ ex puluere & imbris ortæ breuissimæ sũt vitæ. Hemerobius diarius est. Ætate differunt capræ & capreolus. Discernuntur in primâ ætate vitulus & vitula, in secundâ iuuenus & iuueca, vt notat Varro. Longum tempus viuunt lupus, leones, mures, vulpes etiam iustam satis ætatem consequuntur. Vita aliquibus mulis ad octogesimum annum, asinis ad trigessimũ. Vita equorum plurimis ad decimum octauum atque vigesimum, longissima ad trigessimũ annum. Nonnullæ feminæ quadraginta vixerunt annos. Viuunt etiam annis quinquagenis, iuxta Plinium, qui & proditum fuisse ait, septuaginta annos equũ vixisse. Quindecim annos, aut ad summum viginti, viuunt boves, sues, canes: sed Laconici canes denos, feminæ duodenos tantum, vt scribit Plinius. Vita ouibus ad denos aut duodenos interdum, capris ad octonos complurimum annos, in Aethiopiâ verò ad vndenos etiam. Animalia quæ frequenter coeunt, breuioris sunt vitæ. Mulæ & asinæ maribus sunt viuaciores. In plerisque sanguineis viuiparis mares sunt viuaciores quàm feminæ, iuxta Aristotelem. Magna animalia plerumque viuaciora sunt paruis. Mares equi minus temporis viuunt quàm feminæ, propter coitum, secundum Aristotelem. Plinius contra maribus plures tribuit annos. In calidis regionibus animalia sunt viuaciora quàm in frigidis. Ea quæ felle carent, longioris sunt vitæ, quàm cetera quæ fel habent.

CAPVT LI.

De somno.

ERecto corpore somnũ capere elephantēs, dixerunt aliqui. Aries ad vtrumque Aequinoctium cubandi rationem mutat, vt scribunt Aelianus & Macrobius; id alij fieri negant. Oculis apertis dormiunt leones, lepores. Sunt qui leonem infomnem esse existiment. Testudo marina in aquis stertendo dormit. Somniant ferè omnia quæ animal pariunt. Hibernis mensibus somno sepulti latent vsũ mares quadragenis diebus, feminæ quaternis mensibus; glires item, testudines, mus auellanarum, crocodili, ericeti, mures Pontici, sciuri, lacertarum & ranarum genera omnia, chamæleon, mus Alpinus, histrices, erinacei, taxi, & mustelæ non totâ hieme dormiunt. Ex his quædam veterno pinguescunt, vt vsũ, glires, ericeti. Plurimum dormiunt sues & mustelæ. Dies in terrâ, noctes in aquâ degit crocodilus. Noctũ vigilat, interdum dormit histrix.

CAPVT LII.

De respiratione.

APes & alia insecta per poros saltem totius corporis respirant. Apros Indicos, quos vocant *sainos*, placuit nonnullis per dorsum spiritum emittere, veluti alij per nares ibi foramen habere instar umbilici. Cetacea aquam efflant. Sua quoque aliqualis spiritus emissio est aquatilibus. Cacum spirare ignes, scripsere aliqui.

CAPVT LIII.

De ingenio.

Post artus & corpus obuio demiremur ex cursu affectus & animum brutorum. Non idem omnibus: diuersus est, imò auersus. Lupus, camelus, vsus, & suilla omnia, naturali odio aduersantur equis. Quidam his struthio-camelũ addunt: Aristoteles & Plinius anthum auem, quæ equorum hinnitus imitatur. Vestigia lupi calcata equis, afferre torporem ferunt. Lupus echinum metuit: eidem maximè aduersus leo, aded vt corium leonis cum corio lupi positum, ipsum depilet. Basilisco serpentium venenatissimo mustelarum virus exitio est. Lepus omnium prædæ nascitur. Crocodilus infestus habet ichneumonem, delphinum genus in Nilo, cercopithecum, accipitres, bubalum. Ichneumon cum aspide inimicitias gerit.

Scorpius cum simia, simia cum testudine vel limace; testudo cum perdice, viperâ, & serpente; serpens cum buteone, ceruis, rubetâ, mustelis, fuis, muribus, & lacertis; lacerti cum rubetâ & cochleis; mustelæ cum cornice & suis; mures cum felibus, mustelis, viperis, vulpe, accipitre, & nocturnis auibus. Leoni dissidium est cum scorpione, quem mirè fugit; item cum leontophono, muribus, thoë, monocerote, & gallis, qui leonibus maximo dicuntur esse terrori. Scorpio stellionem hostiliter odit. Capitale odium muribus, & catis. Hyæna, mus araneus, hominis cranium, & gallinæus aduersantur. Si hyænae & pardalis pelles commiscantur, pardalina pilos amittit. Chamæleonti cum serpentibus, ceruis, & accipitri pugna est. Circus, accipiter, æfalo, Nili angues, miluus, lupus, vulpi aduersantur; lupus ouibus & tarrandis. Oves etiam mortuæ, mortuum lupum expauescunt: nam ouina tympana coram lupinis pænè obmutescunt, & ouina pellis cum lupinâ iuncta pilos amittit. Elephanti formidant hircum, porcum, mures, & dracones. Coruus infestus est tauro & asino. Asinus etiam colotam inimicam habet. Sorices & ardeolæ fœtibus inuicem aduersantur.

CAPVT LIV.

De industriis.

Industrias nunc admiremur, quas sæpè, quia libenter, intrudimus. Lupus contra magna armenta dimicaturus, ventrem terrâ explere dicitur, ut ponderosus non facile excutiat: visus est etiam frondes, quas ore gestauit, capris porrexisse, hocque modo enecasse. Idem minores pecudes auriculâ comprehensâ secum currendo abducit, & renitentium clunes caudâ ferit. Fertur de muribus Alpinis, quod alij pabulandi gratiâ ex cauernâ egressis, vnus ante aditum custos in speculis excubet, qui hominû ferarumque aduentum ceteris clamore denuntiet. Vnus ex muribus Alpinis pedibus supinis fœnum à reliquis congestum ceu plaustrum accipit, & sic onustus, caudaque mordicus apprehensus, in specum trahitur. Eodè modo castores ligna aduehere, & taxos effossam terram ex domicilijs euehere, apud recentiores legitur. Castores ex lignis quoque casas artificiosè extruunt. Crocodilus cum fame stimulatur, haustas vndas in semitas euomit, ut homines aquatum egredientes, in lubricâ viâ labantur, & faciliùs abs se corripiantur. Iam prouerbiales sunt *crocodili lacrymæ*. Vulpes in terram abiecta, mortuamque se simulans, aduolantes aues hianti ri-

tu captat. Eadem erinaceum conuolutum urinâ suâ suffocat. Pisces quoque astutè ex ripis caudâ illaqueat. Vespas præterea caudæ villo implicatas, ad obuias arbores aut muros excussas obtent, & deuorat. Echinus vindemiæ tempore vites subit, pedibusque botrorum acinos in terram decutit, quos ibidem volutatus vndique spinis confixos excipit, iuxta Plutarchum. Pantheram, cum venatur, sese abscondere ferunt, & odore suo belluas illectas inuadere. Hyæna vomitionem hominis imitâdo, canes capit, iuxta Aristotelem. Malignè astuta sunt, quæ sunt angustis oculis vel pupillis, ut mustelæ, ichneumon, catus, simiæ, vulpes, stellio, lutra, crocodilus, mures, lupi, lynces, castor, visi, ericeus, erinacei, hyænae, chamæleon: hæc omnia sunt etiam mordacia: simplicia & stolidia, bos, alce, ceruus, ouis, asinus, sues.

CAPVT LV.

De disciplinâ.

HYæna vocem humanam imitari fertur. Ptolemæus secundus ceruum ad Græcum sermonem assuefecerat. Susiæ boues numerandi scientiam tenuisse existimantur. Indicum sermonem intelligunt cynocephali. Ad omnia sunt dociles elephantum, simiæ, canes. Elephantum genibus summissis, Regibus aliquando supplices fuerunt. Est illis quoque religio siderum, iuxta Plinium. Equos & boues saltationes didicisse constat. Plura alibi dedimus.

CAPVT LVI.

De stratagematibus.

Astutias brutorum libentissimè mirati, iterum introducimus, mutato titulo. Sic placet ratio, ut inane eius simulachrum nos delectet, toties detineat. Imitamur quidè naturæ gustum, quæ imaginem mentis libentissimè & ubiq; pingit, & placens sibi, in eius occupatur pulcherrimâ effigie. De alce ferunt quod à venatoribus agitata ad aquas confugiat, easque frigidas ore haustas, feruidas denudò in canes eructet. Castorem in fugâ genitalia mordicus euellere, alij negant, alij affirmant. Leo cum à venatoribus quæritur, sua vestigia caudâ obducit. Canem insectantem vulpes caudâ hac & illac per ipsius rictum ductâ eludit. Elephantum à venatoribus fossis aut foueis dolo intercepti, ab alijs, congestis siluis, & iniectis faxis foueâ expletâ, liberantur. Idem cum fugiunt, aut pugnant cum venatoribus, infirmos aut fessos in medium agmen

agnem recipiunt. Mures mutuas caudas mordicus tenentes in aquas lapsos subtrahunt. Sciurus fluitum traiciens, asserere vel cortice pro naui vitur, & caudâ pro velo. Vifa est mustela continuatis saltibus fluuium Limagum transisse, & non esse demersa. Lupi caudis mordicus mutuò comprehensis, fluuios tranant. Faciunt idem mures Caspij, ne impetu fluminum abripiantur. Elephantum minimos præmittunt, ne maiorum ingressu atterente alueum, gurgitis altitudo crescat, utque contra insequentes hostes à tergo sese muniant: matres verò lactentes pullos promuscide aut dentibus ferunt. Ijdem cum fossâ transilire nequeunt, qui ceteris robustior est, in fossam se demittit, & per tergum transuersus gradientes pontis loco suffert, ceteri deinde seruati, promuscide & sarmentis eum qui in fossâ seruierat, extrahunt. Vulpem frigore concreta flumina transeuntem, obseruatum est aure ad glaciem appositâ, coniectasse crassitudinē glaciei. Asini pontes non transeunt, per raritatem eorum translucetibus fluuijs. Ceruorum astutiâ, fugientium ad consueta loca cum cornua deiecerint, sic commendat Simocara. *Novit sepia atramenti sui dolum; quo se piscatoribus facit invisibilem: sicut animalia, quæ curuis unguibus sunt, suas vires. Scit lepus cursu pedumq; velocitate venatoris insidias euitare: scit etiam ceruus deorsus cornua, quod ij qui vim faciunt, innuadant naturam se imbecilliolem, quocirca absconditur, veluti miles aliquis exarmatus aciem veritus, ac procul alibi à pugna abesse cupiens.*

CAPVT LVII.

De præfagio.

Quam sagacitatem demirabimur brutorum, si præfagia damus? Erinacei mutationem Aquilonis in Austrum, condentes se in cubile, præfagiunt. Mures quoque Alpini tempestates designant: pluuiâ impendente somnum petunt, serenitate instante ludis indulgēt. Cynocephali Lunæ eclipsin præsentiant. Idem animal Solis & Lunæ coniunctionis tempus cognoscit, & tunc mirè afficitur. Tempestatum præscia sunt bos, lepus, sciurus. Ranæ aquaticæ & terrestres pluuiam denuntiant. Testudines, cancri, & crocodili futuram Nili inundationem præsentiant: fibri etiam fluminum, in quibus posuere cubilia. Mustelæ & mures domum ruituram præsentientes, paulò antè migrant. Canes, boues, sues & capræ impendentem pestem, terræ motum, & frugum fertilitatem præsentiant. Oryx caniculæ stellæ exortum præscire ab Ægyptijs creditur: idem de Lybicis capris perhibetur.

CAPVT LVIII.

De conditionibus & affectibus.

Candidâ veste elephantum efferantur: eadem suis feris & domesticis est aduersa. Veste rubeâ boues efferantur. Pennæ rubræ aspectu terrētur cerui. Vrsos & leones mappa proritat. Ignem formidant elephantum, leones, lupi, asini. Leonem etiam rotarum orbem circumacti terrent. Mures aranei orbitam si transiere, moriuntur, iuxta Plinium. Ichneumon a vento admodum sibi timet. Tympani sonitu vrsi & lupi fugantur. Lupi etiam lapidum collisionem timent. Tigrem dicunt si tympanorum sono obstrepatur, insanire, seque ipsam discerpere. Gregalia sunt timida ferè omnia, cerui, oues, onagri, equi, sues, apri, elephantum. Castores gregatim lignatum exeunt: gulo gregatim exit ad prædam. Reliqua quæ ex prædâ viuunt, pleraque soliuaga sunt, ut vrsi, leones. Armenta mille tarandorum simul in siluis conspiciuntur. Ex ouiparis congregabiles sunt ranæ, crocodili, lacerti aquatici, rubetæ aquaticæ. Lacerti compares incedunt, iuxta Plinium. Timida sunt cuniculus, lepus, axis, pæphagus, chamæleon, oues, capræ, onagri, damæ, capræ, rupicapræ, equus, sus, dorcus, platyceros, mustelæ, & in summâ quæcumque malefica, ut mures cum suis singula generibus. Aurita animalia omnia sunt timida. Crocodilus fugax animal, audacissimum timido. Fortia & animosa sunt animalia, quorum sanguis crassus & fibris refertus est, contra quorum sanguis dilutior, & sine fibris, timida sunt. Mares in omni genere animantium fortiores sunt, præterquam in pantheris & vrsis, iuxta Aristotelem. Perpetuò mansueta sunt οὐραν-θεωπιζοντα, ut ouis, bos, equus, canis. Perpetuò fera hyæna, & quædam congenera, catoblepa, bison albus Scoticus, castor, monoceros, gulo, quædam murium genera, lamia, aper, lauzanum, vncia, crocodilus, chamæleon. Mediæ naturæ inter fera & mansueta sunt cuniculi, lepores, mustelæ, putorius, genetha, bubalus vulgaris, sciurus, simiæ Prælianæ, erinacei. Plinius etiam glires inter semifera numerat. Ex feris & semiferis cicurantur mus Alpinus, mus Noricus, alpheth, ceruus, elephantum, ita ut mansuetissimi fiant, boues feri, præter bisonem, equi feri, viuerræ, zibetis, lutra, tarandus, martes, putorius, camelopardalis, moschi, capreolus, onagri, meles, simiæ, sciuri, lepores, ichneumon, ibices, capreoli prætereà & capræ quædam siluestres. Rarè & difficillimè cicurantur monocerotes: non nisi adhuc pulli, vrsi, pantheræ, leones, tygrides, lupi, lynces, quæ tamen feritatem num-

quam prorsus exuunt. Rabie efferantur canes, cameli, lupi, & quibus dentes ferrati. Inuida sunt illa quæ perdūt quod prodesse poterat. Galeota cūm exuit senium, conuersus id deglutit, est enim, vt Aristoteles recenset, medicamentum contra epilepsiam: similiter phoca postquam peperit genituram, nam id eiusdem morbi est remedium. Feruntur & equæ vorare hippomanes, quod pullis recens natis in fronte nascitur, & ad varios vsus quæritur, & ceruæ dextrum cornu defodere, vtile ad multa,

CAPVT LIX.

De fine.

FInis causa capitalis est. Hæc primo & vltimo loco pertractanda. Cur edita animalia? Ad notitiam Dei, ad eruditionem nostram, ad vsum. Satis de inuestigatione diuinitatis ex animalū naturâ in Libro primo egimus, nec opus est id repetere: solum rememorare, continuis hymnis extollendum Deum, cuius maiestatis, sapientiæ & bonitatis vmbra & lituræ in naturâ clarissimæ & perspicuæ in omnem admirationem raptant.

CAPVT LX.

De eruditione ex brutis.

DE eruditione & exemplo brutorum ad omnem nos instituentium frugem, egimus non semel: pauca adijcere liceat. Parentes suos ætate grandes nutriunt elephâti, glires, leones, rupicapræ, & aliæ capræ fistules, taxi, ciconiæ. Semiuulpa vtero exteriore magnæ crumenæ similem habet loculū, quo recens natos filios circumfert, donec sibi victum per se quærere didicerint. Iustitia, liberalitas, & clementia tribuuntur leoni & elephant, vltima etiam cani. Φιλάνθρωπα sunt equus & elephantus, qui lacrymis dolorem in dominorum suorum funere sunt testati. Elephantos mulieris formâ captos, constat. Canum in dominos fidei multa sunt exempla. Lacerti quoque virides homini sunt beneuoli. Vnicornum aiunt ipsas puellas adeo venerari, vt ipsis visis mansuescat, alioquin ferus & indomitus. Thoës hominem diligunt, neque offendunt, iuxta Aristotelem. Elephantis & vrsi cadauera sui generis sepe liunt, vt Tzetzes commendauit. Elephantis iussa faciunt: eisdem nutricis omnia munia circa puerum obijisse, compertum est; litteras verò Græcas & Latinas didicisse, & in tabulâ scripsisse, auctores sunt Plinius & Ælianus. Ab iisdem hominū adulteria punita esse constat. Saltationes discunt, & funibus inam-

bulant: mirâ sagacitate vestigia hominum explorant: à patrio solo abstracti, vberimis lacrymis dolorem suum testantur. Asini ad natos per ignem tendunt. De temperantiâ coruorum, qui ætate non bibant, eleganter Theophylactus Scholasticus philosophatur. *Patiuntur morbum aliquem ætate corui, solutionem nimirum alui, ô Polycrates, vnde fit, vt fluuij, & fontes, & paludes nihil profint ætate coruis, ne humore fluxus alui augeatur. Sciūt igitur artem diæta corui, cūm neque Hippocratem didicerint, neque Machaonis aut Chironis pharmacis instructi fuerint. Vident quidem Arethusam ætate corui, vident etiam Istri fluenta, & sanè Nilum quoque Aegyptū inundantem, sed simul ijs non licet bibere. Verūm, ac si Tantali essent, castigati acerbissimam hanc pœnam luunt.*

CAPVT LXI.

De vsu animalium in alimento.

QUoad vsum, satis fit cōmemorare comoda quæ nobis adferunt alendo nostram vitam, protegendo corpus, adiuuando operas, medicando ægritudines. Caro vesca, bubula, leporina, suilla; ceruina, item muris Alpini, muris Norici, sciuri, capræ, rupicapræ, gliris, ouium & caprarum, echini suilli, cuniculi, lutræ, castoris, tarandi, taxi, testudinum, ranæ aquaticæ. Ex tantâ elephâti mole nihil esculentū esse nisi promuscidem, & labra, & corpuum medullâ, Aelianus scribit. Vartomannus renes addit. Indi comedunt clunes tigrium. Ariophagi populi Aethopiæ pantherarum & leonum carnibus vescuntur: Afri lacertis virentibus, & simijs, Borussii equis siluestribus. Hippophagi Scythiæ populi fuere. Fertur in Italiâ lupos ab Insucribus aliquando edi. Vulpes etiam, feles, pardales & pantheres quibusdâ pro cibo sunt. Pullos asinarum epulari, Mecænas instituit. Asinorum etiam vetulorum, vt & equorum & camelorum quoque carnibus nonnulli vescuntur. Αἰθιοποὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ἰσθμίων τε καὶ καμηλοῶδεις, Galenus ait. Quillum lac caprinumque, item bubulum, commodum est ad conficiendum reponendumque caseum. Caseus non fit ex vtriusque dentatis, quoniam lac eorum non coit, iuxta Plinium. Equorū lacte & caseo Scythiæ populos alios, Strabo testatur. V Vestphalos fertur hodie hippace in cibo vti. Nomades etiam cynocephalorum lacte viuere, scribunt Plinius & Solinus. In insulâ Madaigascar non alia caro comedebatur quàm camelina. Indis Occidentalibus serpentes, viperæ, bufones, cœnum vsque, vesca fuerunt.

CAPVT LXII.

De vestitu.

Pellificio inseruiunt & in vestimento-
rum vsum veniunt pelles lutræ, castoris,
lupi, lycnis, martis, omnium in summâ mu-
stelarum, vulpis, hyænæ, gulonis, leopardi,
ericeti, muris Pontici, muris Norici, cati sil-
uestris, ouium, cuniculorum, sciuri, talpæ, ru-
picapræ. Nobiliores pelles ferè primo loco
posui. Vestes camelotæ, ex pilis camelorum
seu caprarum. Nec silentio opprimendus
vsum passerum insulæ Corui, quam dicimus
del cneruo, siue *de las flores*, apta & idonea
omnia ibi pannis conficiendis, oleum dum-
taxat desiderabatur. Emendauit hoc natura:
tam liberaliter enim pinguefacit passerculos
eius insulæ, vt inde ex eorum frixorū pingue-
dine suppeditet oleum pannis & ellychnijs.

CAPVT LXIII.

De seruitio.

Portandis oneribus dossuaria sunt & cli-
tellaria, asini, cameli, muli. In Scythiâ
ceruis cicuratis vt equis insident. Plaustraria
sunt equi, boues, bubali vulgares: tarandus
etiam ad conficienda itinera domatur. Ara-
toria sunt boues, equi, & minores elephantii
apud Indos, quos nothos appellant. Arant
etiam asini, vbi leuis est terra. Tarandus quo-
que domatur ad opera rustica ab agricolis.
Venatica canes. Ex feris ad venationem in-
stituuntur bonasi, pardi, alphet animal. Leo-
nes quoque venatoribus prodesse ad capien-
dos vrsos, onagros & boues feros in Tartariâ,
Paulus Venetus auctor est. Rex Tartarorum
habet leopardos cicures, qui mirum in mo-
dum venationi inseruiunt. Etiam lynces non
minùs ad venandum industrios esse, scribit
Paulus Venetus. Magna, propter venatum
cuniculorum, viuerræ gratia est. Cicuratur
lutra aliquando, ita vt pisces circuitu suo in
retia compellat, magno piscatoris emolu-
mento. Sunt canes venatici, villatici, pasto-
rales vel pecuarij. Militaria, equus, elephantii,
cameli. Mithridates Ponticus dormiens ex-
cubias tauro, equo, & ceruo committebat.

CAPVT LXIV.

De medicamentis.

Liberalissimè Deus humanis ægritudini-
bus prouidet: præparata in animalibus
locupletissima est pharmacorū taberna. Sup-
perüt satis, ignoramus multa: nec quidquam
frustrâ fecit. Nihil in illis non vtile est, vt
pænè eorū stercorea pretiosa sint. Quantum

aliæ partes nobiliores iuuabunt, si sordidiora,
si turpiora medicantur? Immensum esset re-
censere omnia, audiamus Medicos aliquos,
quomodo vilissimorum commédent vsum.
Scribit Dioscorides: *Fimus caprarum silue-
strium cum vino bibitus ictericos sanat, cum
folio spica nardi bibitus menstruis imperat. Re-
liquos sanguinis fluxus cum aceto impositus
abstinet. Combustus & tritus cum aceto & oxi-
melle, alopeceias sanat. Axungia mixtus po-
dagricis medetur.* Auicenna ait: *Vrina cameli
confert hydropisi, & vehementer sætori narium,
& aperit opilationes colatorij, cum virtute
vehementi ablutione ex eâ facta confert.* Plin-
ius scribit: *Stercus cameli mundificat, & de-
struit verrucas: abscindit fluxum sanguinis ex
naribus, & quando bibitur cum medicinis, epi-
lepsiæ confert. Item resoluit bothor & ulcera,
scrophulas quoque, fortiter.* Haly inquit: *Coagu-
lū pulli bubali contra potū cicuta prodest ei qui
comedit fungos. Vrina bubali si cõtrita miscea-
tur myrrhâ aut oleo, & in aure ponatur, dolo-
rem eius ex frigido mitigat.* Dioscorides: *Fi-
mus bubali patienti impositus, tumores vulne-
rum tollit, & sciatica passioni conuenit. In ca-
taplasmatibus positus, duritias ac scrophas
purgat, & pustulas soluit.* Aesculapius docet:
*Stercus catti vel cattæ, cum sinapi & aceto alo-
peciam curat.* Dioscorides: *Lac primi partus
canis capillorum ortus amputat, & in vtero in-
fantes excludit.* Lotium caninum, addito nitro,
& medicamen factum, lepras & pruriginis
tollit. *Fimus caninus in canicularibus diebus
collectus, & siccus bibitus, ventrem abstinet
cum vino.* *Albus verò fimus eiusdem arcuato
morbo medetur.* Haly: *Fel bouis, tinnitibus &
auris sonitui medetur, si bombace supponatur:
si cum oleo mixto instilletur auri, mitigat dolo-
rem ex frigido.* In lotio quoque bouum si infun-
dat se homo, optimum est stomacho dolenti ex
frigido. Prodest etiam hæmorrhoidis. Fimus
bouū cataplasmatum super apostemata grossa,
dissoluit ea, si verò comburatur, & naribus
insuffletur, sanguinis fluxū ab eis sedat. Præ-
tereà si cataplasmetur eo modico cum buty-
ro, vètri hydropici manifestissimè medetur.
Quid iam opus esset addere, si excremen-
tum balnearum ambra fuisset? Alia subsidia
medicinalia ex brutis non est opus enarrare;
satis sit commemorare castoreū, lapidem be-
zoar, vngulâ alces, cornu monocerotis. Bea-
tissima virgo Hildegardis locupletissimè
collegit in suâ Phycâ utilitates animalium.

CAPVT LXV.

De generibus plantarum.

In finita plantarum silua est, quarum ta-
men non minora humanis vñibus com-
moda, & victui, & indumentis, & medicinæ,

quæ nec natrandi est animus, nec facultas. Satis erit pingui percurrere Mineruâ earum genera & partes, atque ipsarum cum animalium membris æmulatione. Vniuersalisissima vegetabilis naturæ partitio est in arborem, fruticem, suffruticem, herbâ. Non ita legitima & stabilis horum omnium definitio est, ut non eadem planta ab vnâ classi in aliam commigret. Nam frutex quandoq; faceffit in arborem, & arbor in fruticem. Audiamus Theophrasti definitiones. Arbor est, quod ab radice, caudice simplici, ramosû, nodosum, furculosû, aut facile dissolubile assurgat, ceu olea, ficus, vitis. Frutex, quod ab radice caudice multiplici ramosumque se attollit, ut rubus, paliurus. Herba, quod ab radice foliatum sine caudice prouenit, semenq; caule fert, ut frumenta & olera. Sed definitiones iam accipi probarique debent, ut notis ac lineamentis quibusdam quasi in vniuersum à nobis subsignantur. Etenim discrepare nonnulla suapte naturâ fortasse appareant: quædam etiam ob culturam diuersâ effici, atque à suâ naturâ deficere, ut malua in altum se attollens, atque in arborem trãsiens. Quippe ita fit: neque tempore longo, sed mentibus senis aut septenis, ita ut longitudine crassitudineque instar hastæ possit grandescere; quapropter cõmodè ad vsum baculi venit: tempore verò lōgiore exacto, pro ratione magis quoque incrementa capessit. Simili modo & beta: nam ea quoque ampliorem magnitudinem capit. Sed longè magis ametina, paliurus, hederâ, ut proculdubio arbores hæ efficiantur, quamquam frutices sint. At myrtus, nisi sæpius purgetur, in fruticem transit. Quin & nuxauellana, quæ quidem & fructum meliorem copiosiorēque feret, si quis plures virgas reliquerit, ut quæ scilicet suâ naturâ potius fruticosa sit. Neque malus verò, neque punica, neque pyrus, neque denique vlla quæ ab imis plâtigera sit, caudice vno esse appareat, sed culturâ, ceteris abscissis, utique tales redduntur. Nonnullas etiam caudice diffusas multiplici, causâ exilitatis relinquimus, ut punicam, ut malum. Oleas quoque & ficos multifidas dimittere assolent. Quin etiam magnitudine paruitateq; omnino diuidenda nonnulla quispiam fortasse censuerit, quædam etiam robore imbecillitateque, & diurnitate ac temporis breuitate: quippe cum virgultorum olerumque nonnulla caudice vno consistant, & arboris quasi naturam adipisci spectentur, ut radix, ut ruta, quam obrem eiusmodi olera nonnulli oler-arbores vocant. Et quidem omnia olerum genera certè, aut plurima, cum permanserint, quasi ramos quosdam capeffunt; totaque in arboris figuram mutantur, diu tamen durate ne-

queunt. Plurimas alias plantarum classes & differentias idem Philosophus tradit, quibus non est opetæpretitum diu immorari.

CAPVT LXVI.

De partibus plantarum.

NVllibi fortasse natura licentior, nullibi lasciuior, quàm in plantarum fabricâ. Lusisse potius quàm ordinasse videtur. Vix est dos quam omnibus communem dederit, sicut animalibus os, & ventrem, & alia, proportionem eadem. Nam neque radicē, inquit Antonius Reccus, neque caulem, neque germen, neque foliû, neque florem, neque fructum plantæ omnes habere videtur. Cortex rursus, aut medulla, aut neruus, aut vena, minime omnibus inest, ut in fungorum & tuberum genere patet, quibus rebus, hisque similibus, natura utique plantarum consistit. Sunt equidem arboribus & fruticibus partes plurimæ, suffruticibus pauciores, quibusdam herbis paucissimæ; quarum quædam primæ maximeque communes plurimorum sunt, calore & humore partibus primis ac simplicissimis cunctisque plantis communibus omissis, tamquam earum descriptioni cognitionique ac nostro instituto minus opportunis, ut radix, caulis, ramus, furculus, ex Theophrasto. Quædã perpetuò suis adsunt stiptibus, aliæ non semper adhaerent; sed pereunt ac decidunt, quas idcirco nonnulli partes esse negant, alij annuas appellant. Perpetuæ partes sunt radices, caudices, rami, cortices, ligni materies, matrix, medulla, & aliæ: annuæ verò, & non perpetuò præsentēs: flores, calices, iuli, fructus, semina, capitula, siliquæ, valuulæ inuolucra, umbellæ, pappi; & multis folia etiam, sed non omnibus tamen. Radix igitur est id quo terræ planta inseritur, atque coheret, & alimentum allicit. Cunctis plantis hæc inest, paucas si excipias, quæ sine radicibus viuunt & augentur, ut viscum, stelis, hyphear, arborumq; fungi. Caulis id quod ab radice simplex supra terram assurgit, & in quod alimentum defertur, scapusque Latinis nominari consuevit: ac in arboribus quidem & fruticibus caudex, in herbis verò caulis dicitur. Soboles illa coliculorum, inutilisque è radicibus fructificatio, stolones appellantur; qui iuxta arborû ac fruticum caudices erumpunt, qui que euulsi atque plantati viuunt & adolefcunt. Truncus inferior caudicis pars, radicique vicinior est, aliasque truncatis superest ramis. Rami sunt, qui in caudice aut caule fissi multiplices sparguntur, & veluti brachia quædam se expandunt, quos Theophrastus nodos appellat, licet minus rectè, ex nodis namque emergunt, ut ex articulis brachia crurave in homine. Quamquã non
vbique

vbique vbi nodi in stirpe sunt, ibi nascuntur rami: sunt enim nodi quidam verrucæ instar, qui non germinant, cæci ob id appellati. Surculus, quod ex ramis simplex ac indiuiduum oritur, quale potissimum germen annotinum apparet. At quia prædictæ partes cortice, ligno, & medullâ, quæ & matrix dicitur, constant, merito de his dicendum. Est ergo cortex pars vltima ac extima, à subiecto corpore separabilis, veluti crusta quædam ad tegendum data, quæ si velut ambiens membrana cingat, tunica à tuendo corpore dicta est; pars tamen corticis interior, quæ ligno pressius adhæret, propriè liber erit, is qui quos scribimus libris nomen dedit. Corium tamen à doctis non tam faciès summa, quàm statumen quoddâ crassius, cui & aliud subesse potest, nominatur. Sunt verò & partes quædam quæ per se nomine carent, similitudine autem ex animalium partibus appellationem sibi mutuuntur: quare appellant neruum id, quod cõtinuum, fissile, prælongumque spectatur, sed infociabile, ac germinis infecundum, & venas non habens. Venæ ipsæ cetera neruo similes, sed maiõres crassioresque sunt, & ramulos & humorem habentes. Item lignum alia sibi vendicant. Lignum interior pars, cortice circumdata, fissilis, ac dura, ac veluti corpus arborum & fructificum. Cuius exterior & cortici vicinior pars mollior est ac albidior (alburnum à quibusdâ dicitur) quæ & facillè putrescit, & teredinibus crebrò obnoxia est. Caro est id quod omnibus dimensionibus diuidi potest, quomodo terrea quæque ex terrâ constant. Vnde fit, vt inter neruum & venam ipsa media intercedat, ex Theophrasto; etsi corticem fortasse rectius medium inter neruum & venâ, quàm carnem dici posse censendum sit. Matrix, quod in medio ligni residet, & tertium à cortice continetur, velut medulla in ossibus: hoc nonnulli cor, alij medullâ appellare malunt. Medulla etiam est id, quod in medio ligni fungosum continetur, veluti sambucci medulla, salicis, virgæ sanguineæ, rubi. Sciendum etiam, quòd herbarum caules, si exigui sunt, cauliculi aut coliculi dicantur, quandoque & scapi, aut culmi, vt fabarum scapus, frumentorum & paruarum arundinum culmi. Folium est propriè quod ex carne, cortice, & neruis constat, plantæque vestit atque exornat, quo cum spoliantur, plantæ nudæ apparent. Flos gaudium est arborum herbarumque: concipiunt enim plantæ varijs diebus, & pro suâ quæque naturâ grauidæ partus gerunt, quod germinatio ideò vocatur. Pariunt cum florent, flosque ruptis constat vtriculis, tuncque futuri fructus spes est. Sunt etiam quædam alia peculiaris parturientis arboris indicia, quæ neque fructum neque florem

propriè dixeris (Cachryas Græci vocant) suntque sublonga pennicularum modo nomenclamenta, quæ squamatim compacta prodeunt è ramis, vt videre est in larice, piceâ, platano, iuglande, tiliâ, abiete, & alijs permultis. Verum quod in auellanâ nuce, corylõve, compactili callo racematim coheret, & veluti prælongus vermis singulari pediculo pensile nititur, Iulû tam Græci quam Latini vocant. Flores etiam suas partes habent, nempe calycem, stamina, apices, & vngues. Calyx est, quo flos primû continetur, deinde foetus clauditur. Stamina, quæ veluti filamenta è calyce erumpunt ab intimo floris sinu. Apices sunt crassiuscula quædâ dependentia, in staminum summo inherentia. Vngues in rosis, ceterisque foliatis floribus veteres intellexerunt imas foliorum partes, quibus calyci cohæret, decolores magnâ ex parte, ideò Medicinæ damnatæ. Fructus, quod carne & semine compactum est, frequenter tamen pro eo quod inuolucro perinde quasi carne & seminio coactum est: accipi solet non raro pro ipso semine, vbi nudum & nulli alteri inclusum nascitur. Sunt etiam herbarum permultæ partes, quæ ab humanarum similitudine nomen traxerunt, vt coma, caput, alæ, sinus, genicula, latera, capillamêta, fibræ, vertex, cacumen, & aliæ. Coma, quidquid hilari venustate crinium modo summum ramorum vel coliculorum exornat, vt frondes, cum foliatum est cacumen: sæpè corymbi & flores comare dicuntur. Id quod in globum extuberat, aut in orbem glomeratur, caput dici consuevit; si magnitudine cesserit, capitulum, à quo multa herbarum capitulata visuntur fastigia, vt papaueris, nymphææ. Causus inter caulem & ramulos anfractus, vnde sinuatim noua proles egreditur. Alæ dicuntur, factâ ab humanis alis translatione, velut in vtrorumque complexu angulus, in quem coierunt, sinus nuncupatur. Sic alarum caua sinusque idem sibi velle fatebitur, qui rectè inspexerit. Atqui partes, quæ in quosdam nodos intumescent, tam articuli quàm genicula nominantur; à quibus per sæpè vel geniculatim vel articulatim ramuli prodire dicuntur. Quod inter artus vel genicula medium intercedit, internodiû dici consuevit. Geniculatæ quoque radices nominantur, que nodis quibusdam interstinctæ protuberant, rotundæ, & leuiter capitulatæ. Partes crassiores, nodis conglobatæ, in quas internodiorum extrema coeunt, vertebræ nominantur. Lateribus etiam præditæ sunt herbæ, quibus laterales funduntur rami, aut vtrinq; in ordinem digesti prodeunt. Ad hæc particula teretes & oblongæ, in capilli modum extenuatæ, capillamenta dici consueuerunt: quæ si contorta crispentur, cirri mutuuntur appellationem.

Dissident cirri ab acetabulis: illi enim tota polyporum flagella sunt, hæc in flagellis cirrisque rotundæ cavitates ac cauernositates sunt. Capillamētis germanæ sunt fibræ, quæ plantarum minutiores sunt radiculæ, in quas veluti extremas crassiores effusæ sparguntur, sic radices multæ fibris capillatæ, nec non etiam capillamentis fibratæ pinguntur, quæ veluti crinibus quibusdā cirratæ comantur. Vertex, fastigiū, cacumen, id esse constabit, quod longissimo ab radice distiterit interuallo; vt crux, quod proximum sit pedi oculus dicitur, quod persæpè in huiusmodi alarum sinu videantur oculi: is inoculationi nomen fecit. Ceruix pars illa est, quæ à capitatis radicibus prodiens, prælonga, teres in colli speciem figuretur, vt in cepis, & pōtris, & id genus similibus. Umbella est, quæ in plantis summam in insidet, estque floris seminisve pedamentum in plures digestum longiores pediculos, qui simul ex fastigio eodem orti, in latius continuò radiantur, singuli que florem vel semen sustinent in orbem circumactum, vt in sambucco, fœniculo, aniso, dauco, & nonnullis alijs. In orbem quoque radiatas herbarum comas, cacuminaque in fascies coacta, Latini muscaria vocarunt, à flabii similitudine, cuius ventilatu muscæ conuiuij abiguntur. Cymæ sunt scaporum delicatiores tenerioresque coliculi, quos à primâ pullulatione præstant. Pappus lanosus villus est, qui deflorescentibus aliquot herbis remanet, & postea in auras euanescit, vt in carduis, fenecione, foncho, & plerisque alijs fit. Herbarum quædam arboreæve quadâ lanugine pubent, quæ est lanata quadâ hirsuties, quâ stirpium aliquot folia, coliculi termitisve canescunt. Aculei sunt, quæcumque duriuscula in cuspidem turbinata punitionem infligunt, spiculorum modo. Echinus est, quidquid numerosâ congerie aculeorum stipatur, siue tegmen, siue caput, siue cacumen: sic dictus, quod globoso spinarū agmine herinaceum mentiatur, vt in castaneis, dipsaco, & spinâ albâ apparet. Semina multis, varijs conceptaculis recipiuntur, nempe siliquis, valuulis, folliculis, loculis, vasculis. Folliculus est theca cuiuslibet rei, quæ granum vel semen continet inuolutum. Siliqua tegumentū est, quo vel grana leguminum, vel herbarum semina concluduntur: nam non legumina modò, sed & complures quoque herbarum & frutices siliquantur. Valuuli, cum ceterorum leguminum folliculi, tum præsertim fabarum, appellati sunt, quia vallo quasi viliuoli grana excutiantur. Vascula, reliqua seminū inuolucra: quæ si, veluti paruarum capsularum ea recludant, loculamenta dicuntur; si pecuniarij sacculi follicularem formam refert, vulgæ sibi nomen adsciscit. Circinatus florum vel

foliorū ambitus, qui coliculus aut ramulos herbarum coronat, verticillū est, ab instrumenti muliebris similitudine dictum, quod fuso vertendi gratiâ solitum est adhiberi.

CAPVT LXVII.

Arborum dissectio.

Appendam quoque pro arboreæ fabricæ declaratione eiusdem dissectionem ex Monlucensi Doctore. Vniuerso stirpium generi radices Deus velut fundamēta quædam iecit, vt ijs quasi pedibus (sic enim loquitur Plinius) subsisterent ac firmarentur. Quibus caudicem, vel, si maui, truncū superposuit, ramisque quasi brachijs rursus illum diffudit: & ex his caules ac furculos elicit, veluti manus & digitos, eorumque alios fructu donauit, alios fronde solâ & folijs vestiuit, quibusdam genitalia mēbra dedit, conceptu & fœtu suo tempore grauida, plerisque verò alijs umbracula dumtaxat & tegmina præscripsit ad tutandos protegendosque artus, & ob id fructibus priuauit. Arboreis itaque furculis & cauliculis genitalis fedes assignatur. Quod si nonnumquam à partu cessent, non tamen vt orbi & steriles à fertiliū choro sunt explodendi. His omnibus corticem ceu cutem quamdā apposuit, cui humor subest, qui sanguis intelligi debet, omnia alens, vegetans, & sustinens. vnde etiam arboris caro coalescit, cortici proxima; cui venæ insunt, per caules & furculos ad folia vsque perrepantes. Subest itaque humor quidam nutritius, ceu sanguis quispiâ & saliuua, non solum arborum cortici, verum etiam partibus reliquis: sed nō idem omnibus. Lacteus etenim ficis inest, ad coagulandos caseos non inutilis, cerasis gummosus, vlmis saliuosus, malis lentus ac pinguis, vitibus, pyris, aquosus; & ita de alijs. Sed viuaciores sunt arbores, quibus lentior subest humor. Insunt & succis arborum quarumdam adipēs, qui à colore albo alburnum vocantur, mollis ac pessima pars arboreæ carnis; nam facillè putrescit, & teredinibus obnoxia esse solet: ex quo velut marcori patens, in lignis ad ædificandum repositis excludi & refecari debet, ne pars sincera trahatur in vitium & corruptelam. Arboribus nonnullis pulpa tenui constat stamine, absque venis; & huiusmodi arbores fissiles maximè traduntur: quibus non adest, frangi quàm scindi aptiores sunt, vt in oleâ & vite experimur. Quæ recto neruorum stamine seu filamēto coaluerunt, quod frangentem præ ceteris violentiam respuant, vinctulis fasciū dicari solent. Hinc nimirum genistæ, coryli, vlmis, betulæ, & populi rami, aliarumque arborum quarumdam, ad id præ-

præcipua dos. Subtument & glandia nonnullarum arborum carni, perinde atque in corporibus humanis, quodam callo carnis in se conuoluto.

Nunc de medullâ paucis agendum, quæ latet in singularum arboris partium medullio, ut in solidis animantium partibus. Sed inter se discrepant arbores in hac medullâ: quibusdam enim carnosa subest, ut fico, sambuco, & alijs, quæ ob id fungosi generis existimantur: alijs lignosa sentitur, ut larici, abieti, pino, & similibus.

His utcumque elucidatis, nunc demum ad nutritionem calamum in hunc conuerto modum. Si omne quod adolescit augeturq; alimentum capit, & illud caloris attrahentis & concoquetis beneficio sibi comparat, necessum est, arbores caloris principium aliquod habere, quo suis radicibus alimentum ex nutritio terræ sinu, ceu ab altricis vberibus confectum, sugant & hauriant; nam terrâ perinde atque vberem utuntur: vnde succus alendis partibus dispensatur, qui seminibus ad educandam nouam sobolem conspirat. Sic autem procedit educatio. Radices maiores & crassiores proximo & illibato terræ succo primum aluntur, tum demum minores, ceu capillares quædam venæ ex maioribus obortæ; deinde residuum ad truncum & illius partes excurrit ac transmittitur, donec ad summum & vltimum vsque surculum ac folium iugi transmeatione & ministracione peruentum sit. Naturali enim vi ac facultate nutrimentum per trunci medullam, ceu per canalem & siphunculum, cæcis quibusdam meatibus ad summum vsque & extremum germen, flosculum, fructum, ramulum & foliolum vndequaq; distribuitur. Quod cum peruenerit, ibi consistit & absimitur, vnde tam multa in ramorum capitibus germina. Quod si, veluti redundans, ad crura radicibus vicina reflectatur & remigret alimentum ipsum, multos ibidem stolones edit, humore nutritio illuc conuerso, & à partibus superioribus

remisso. In his paucis præcipua consistit arborei corporis anatome, & explicata in suas partes dissectio à capite ad calcem, vel, si maioris, à cacumine summo ad imas radices, tam maiores quam minores.

CAPVT LXVIII.

An partibus heterogeneis constent mineralia.

EX mineralium quoque censu locupletissimum Medicina penus inacta est: scrutari tamē non vacat. Sat sit, appositè meminisse, num partibus constent diuersis, maxime lapides & metalla. Qui vitam his elargiuntur, possunt utique componere illa, atque diuersis cōpingere particulis aut venulis, ut aliquâ coquant officinâ, & deriuent alimentum si glutiant. Quidquid hoc sit (hanc controuersiam alibi differui) diuersitatem partium habent aliqui lapides & metalla, si non molè, saltem virtute. Magnes non est homogeneæ virtutis: fixas statasque partes habet, quibus ferrum trahat aut trahat. Ferrum quoque suam habet faciem, suum os, quibus conspectat & osculatur petram: suum quoque tergus & calces, quibus fugit & recalcitrat. Longa opera hæc esset, nolo tamen immorari. Mitto curiosos ad Tractatum nostrum de Magnete in quinto libro Curiosæ Philosophiæ. Hic solum adijcere operæ pretium erit, vim magneticam humano corpori inesse. Nam præterquam quod sint magnetes quos humana caro rapiat teneatque, in ipso humano corpore virtutem conuersuam ad Septemtrionem iam notarunt nonnulli; nec nauiculam, in quâ homo decumbat, conquiescere, nisi caput humanum cynosuram respiciat. Narro aliorum sententiam, nondum hanc expertus Philosophiam. Sunt etiâ qui aliquot lapides sexu distinguant. Numeravi quondam nonnullos. Propero ad alia.

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII
 EX SOCIETATE IESV
 HISTORIÆ NATVRÆ
 LIBER OCTAVVS.

CAPVT PRIMVM.

De varijs hominum figuris.

SATIſiam proluſum de cauſis;pergo ad narratio- nes animalium. Exotica procurabo multa. Noua natura iam patuit, noua miracula, nouus orbis; inde multa narrare animus eit, etiam intactas nonnullas, ignotaſq; eruditiffimis locupletú Commentariorum ſcriptoribus pandere naturas. Dupliciter pretium operæ facturum me puto, & iucundæ veritatis, & ſincerę nouitatis. Suppetit multa, ſine iniuriã fidei, imò ſine periculo, admiranda, id eſt noua & alium mundum præſentare curioſis. Accepi, quæ ex propriã ſententiã dixero, bonã & exploratã fide, nonnulla ab oculatis teſtibus, nonnulla à probatis Au- ctoribus, & manuſcriptis varijs omnem fidem merentibus. Seruantur in Bibliothecã Regiã S. Laurëtij in Eſcuriali Volumina Do- ctoris Franciſci Hernandi, qui iuſſu Philippi II. nouum peragrauit orbem, vt exploraret eius conditionem. Huius Au- ctoris auto- grapha penes me ſunt. Sunt & alij manuſcripti codices de rebus Indicis ad Reges Hi- ſpaniæ & Regium Senatuum miſſi: ex hoc theſauro licet proferre noua. Sapè vtar ver- bis Franciſci Hernandi. Latino quidem, ſed humili ſermone ſcripſit; cuius nihilominùs non temerabo ſtilum, vt ſaltem diſcolor ora- tio publicet aliena quæ accepi. Vtar quoque editis clariorem Au- ctorum commentarijs, vt locupletior hiſtoria ſit, quam ab homine iam auſpicor.

Varium apud Indos hominum genus ſta- turã, indole, formã, deformitate, quæ ſepiùs in Plinio cęſui vana. Fidem iam nonnullam impetrarunt, poſtquam aliqua monſtra ſi- milia nouus orbis oſtendit. Fides ſit penes Au- ctores, quos tamen in multis fide dignos reperi. Antonius Daça, & Petrus Simon au- ctores ſunt, & eiufdem miraculi fidem nau- gationes Hollandorum & Anglorum faciunt, homines inueniri Tutanuchas dictos (aurem ſignificat hoc nomen, quemadmo-

dum ſimilia ſpectacula in vetuſto orbe, ab ſtupendis auribus, appellarunt Enotocitos) quibus aded prolixæ aures ſunt, vt vſque ad terram dependeant, & ſex homines ſub vnã condi poſſent. Hos reperi in verſus Califor- niã. Non procul ab hac prouinciã aliã eſſe Honopueſtam nomine, cuius incolas ad oras magni lacus habitare, & ſub aquis merſos dormire aiunt. Alias gêtes in Xamocohuycã eſſe dicunt, quæ membris purgationi excre- mentorú deſtinatis careant, ali propterea ſolùm odore fru- ctuum, florum, herbarú, quas olfactui & naribus, non ſtomacho condiunt. Idem prodit Gregorius Garzia de quibus- dam Perüëſibus: quos & propterea ait ſem- per ſecum deferre fru- ctus & herbas odorife- ras, eo- que ſolùm com- meatu vti. Homines omnino gibboſos & incuruos memorat Frã- ciſcus Hernandus in manuſcriptis. Argenſo- la ſcribit, Petrum Sarmientum, cùm Ma- gellanicos ſinus exploraret, incidiſſe in ho- mines, quibus pro vocibus vlulatus fuit, in- ſtar mariorum luporum, & pro indumento argilla rubra, quã totos ſe vngunt. Eumdem occu- riſſe g gantibus, cepiſſe vnum, fugiſſe aliquos. Eit etiam Petrus Simon au- ctor in Expeditione quã Ioannes Aluarez Maldõ- natus ab Cuzco inſtituit, vt nouas exploraret terras, inuentos gigantes quinque vlnarum mole, panè canino vultu (ne cynoproſopi abſint) roſtro & dentibus acuminatis & pro- ductis, occiſum vnum vtroque ſexu mon- ſtroſum, tectum fuluõ, raro, nec prolixo pi- lo. Idem ſcribit, cùm villa quædam Patrum Societatis Ieſu ædificaretur quatuor à Mexi- co leucis, in cęmentis reperta gigantú oſſa, & dentem molarem parem humanæ manui contractæ, ſiue pugno. Torquemada pondo- duarum librarum inuentum ſcribit. Hæc pi- gnora inmanitatis omitto, plurima enim ſunt: de recentibus monſtris nũc eſt ſermo. Pergo ad Pygmæos, quos Ioannes Aluarez Maldonatus anno 1560. vltra montanas Andes reperi, non excedentes cubitum. Pila plumbea emiſſa à milite, fugacem feminam occidit. Captam marem intra ſex dies triſti- tia viduitatis & ſeruitutis confecit. Femina moribunda, cùm accederet percuffor, ma- num opponebat oculis, ne videret, ad tem- pera-

peramentum impotentis odij. Aliud hominum pusillum genus, non ultra quatuor drantes, in Orientis quadam insulâ, quæ tota aurifodina est, statuit Argensola, & veros pygmæos affirmat. Nec prætermittenda est natio Papuarum nigerrima, inter quos aliquos dicitur nasci non minùs candidos & rufos, quàm Septentrionales nostri. Hos obcæcari statim præsentia Solis, licet non aspiciant illum, sufficit adspici: adeò fascinat has gentes pulcherrimus naturæ oculus. Hispani hos vocant Albinos. Porro homines canino capite, dentibus & oculis deformes, in insulâ Anganiâ reperiri scribit Marcus P. Venetus.

CAPVT II.

De varijs monstrorum nationibus.

NON omnem penitus fidem similibus monstris oppignero, sed Auctores eam vindicent, maximè in his quæ sequuntur. Nec tamen prætermittenda duxi, non quia certò putem, nationes illas tantæ deformitatis esse, sed quoniam probabile existimem, singularia saltem nonnulla monstra occasionem fabulæ dedisse. Exhibebo quæ Lycosthenes in Appendice collegit. Non ita pridem à Lusitanorum nauibus reperti sunt in quadam insulâ in medio ad Colocutum itinere, vbi Cynosura videri non potest, homines cum duobus in latere dextro brachijs duabusq; manibus, auriculas asininas, faciem humanam, dextrum crus equinum, aliud humanum habentes. Abundant pilis circa pudenda, reliqua glabri. Ceruorum instar currunt & saliant, crudeles admodum sunt, & amentes. Eorum mulieres illis assimulantur, sed minores habent aures, pulchræque sunt feminae, ac magistræ in setæ atque auri artificio muliebri: bis in anno pariunt. Quibusdam in Arabia locis hæc monstra sunt. Tres habent oculos, nasum & os magna, aures binas amplissimas & rotundas, singula brachia, duas manus: mares etiam binas tam magnas habent mammas, vt eas commodè te gere nequeant. Belluinas induunt pelles, sine caligis & calceis incedunt, neque digitos in pedibus habent. Vocantur sterlochi. Non frustra ore magno sunt præditi, nam comedones & voraces sunt. Carnibus vescuntur semicoctis, vinum aut aquam non bibunt. Magni sunt bellatores, & perpetuò cum vicinis ac conterminis locis bella gerunt. Eorum Rex vectigal pendit Magno Camo. In Æthiopiæ partibus, quæ Occasum spectant, sunt homines benè formati,

præterquam quòd vnicam vno cum pede maximo habent tibiam, cuius pedis umbra, cum Sol ad meridiem surgit, in terram prostrati ab æstu se tuentur. Cum illis ambulandum est (neque enim aliter possunt) saltat. Loquuntur vt nos in suâ linguâ. Gemmarij sunt præcipui, quas Armenis mercatoribus, grano ad victum accepto, vendunt. Sunt magni roboris viri, & annos ducentos viuunt. Eorum femine pulcherrime sunt, & omnibus communes: quæ cum prægnantes sunt, non amplius vllâ ratione coitum admittunt. In Ægypti alpibus sunt hæc deformes creaturæ: faciem, brachia, & pedes humanis similes possident, cum duabus longis mammillis, reliqua similes camelis. Cum natos pepererunt, in dorso aut lumbis eos portant, & siluas peragrantes victitant. Viuunt ad summum annos triginta, nec plus quàm semel aut bis pariunt. Velociter currunt. Eorù mares sunt piscatores strenui, & suis vxoribus crudelissimi & ferocissimi. Regem proprium in humeris semper ferunt super ligneam lecticâ, & eum summè venerantur. Æthiopiæ in partibus Septentrionem versus tales inveniuntur, qui humanum corpus pulchrum habent, duo brachia, duo crura, & pedes humanos, sed in humeris habent prominens caninum caput, cum duobus brachijs humanis. Vitam degunt humanam, & affabrè laborant cum sericeis & aureis filis res varias, quas ad Magnum Camum mittunt. Non vident, neque plorant. Magnas exercent mercaturas margaritarum siue vnionum, castuncolorum, & aliarum gemmarum pulchrarum. Eorum Rex tributarius est Magni Cami. Tributum penditur ex rebus sericeis & auratis. In Oceano Orientali reperiuntur feminae crassissimæ, quæ collum longius habent, & præter naturam brachia seu lacertos coniunctos cruribus: retrò asininas habent tibias, sed pedes alterius formæ, caudam item asininam: altiores antè sunt quàm retrò: quatuor vno ventre gerunt filios, è quibus duos necant, alios educant: lac copiosum producunt, è quo caseos pro suo victu conficiunt. Mares feminis sunt similes, minoribus tantum ventre ac mammis. Nonnullis in Tartarorum Vallibus talia reperta sunt monstra: collum habent longum supra thoracem, & caput in modum gryphi, in pectore duos oculos, nasum & os, duas alas in illis diuersorum colorum, brachia & tibias humanas: in locis habitant aquis scatentibus, quoniam ex piscibus victitant. Grauitè vt anseres volant. Pennæ alarum ipsorum vsui sunt magnis dominis in sagittis aptandis, maximè apud Magnum Camum, & Pretoianum. Animalia sunt ferocissima, & ho-

minibus inimicissima: ex ore venenum projiciunt, cum propè sunt ut capiantur. In noui orbis eâ parte nouiter à Lusitano Rege repertâ, sub Aquilone ubi ad sanctam Crucem est inditum nomen, hoc hominum genus repertum est. Caput habent caninum, pilosum, cum auriculis longis: media corporis pars & brachia sunt humanis similia, crura equina, ungues bubali: induunt pelles: non loquuntur, sed fortiter latrant: magni sunt prædones, & ex raptu viuunt: *Baratria* vocantur: continuò cum vicinis insulis belligerantur, & homines vorant cum habere possunt, cum non habent, ceteris vescuntur animalibus. In regionibus Magni quondam Tamberlani reperire est huius formæ centauros. A medio supra humanum corpus & faciem gerunt, nisi quòd brachiorum loco duo habet breuia brachia bufonis instar: in capite sunt caninæ aures, cum tribus in vultu barbis; in illis sunt brachia humana cum manibus ac digitis: reliqua sunt equi. Celeriter currunt. Si quem amplectantur, tam arctè stringunt, ut rumpi cogatur. Solis vescuntur elephantibus. Amici sunt hominum & mulierum, quia illis nullam inferunt molestiam. In Taprobanâ insulâ tales repertæ sunt humanæ creaturæ malè formatae. Crura habet breuia, humeros eleuatos, collum subtile, caput maximum, cum vnico in fronte oculo. Rimantur gemmas, & similia pulchra. Truces ac ferini sunt homines, nec femellas à maribus quis dignoscit, nisi cum gravidæ sunt. Nudi incedunt, & ex rebus siluestribus vitam degunt. Ros illis potus est. Auribus carent, & acutè audiunt. Quoddam fucorum genus, quos Itali *tabanos* vocant, illos valdè molestat, ob eam causam fabulo se condit, quoad insulam fuci præteruolent. In vltimis Syricanæ partibus sunt talis figuræ homines. Præter gruinum collum, ac ferinum caput, cum oculis ac naso humanis, rostrum & barbudas habent ut galli. Vestiuntur pellibus. Agricultores sunt. Magnum illis est bellum cum gryphis, ita ut vtrimque ingens numerus pereat. Eorum mulieres sunt illis similes, sed barbudas non habent, & rostrum latius gerunt. Vinum non bibunt. Qui in bello cadunt, habentur ut sancti, & eorû vxores non ampliùs sunt alijs viris conspicabiles. Super insulis quibusdam Caspij maris tales reperiuntur leones. Humanâ sunt facie, sed siluestres & feroces, ex raptu viuunt, & supra atque sub aquis equè natant ut pisces. Horum plerique Historici meminere, ac Solinus præsertim de Mundi mirabilibus. In Libyæ desertis repertæ sunt mulieres quæ ad genua vsque promissas habent mammillas: visu carent loquendi, sed tamen vehementer clamant, vel strident. Domesticè versantur cum

viris. Velociter currunt, ita ut cursu siluestria capiant animalia, quibus vescantur. Inter album & nigrum colorem sunt, nempe fusci coloris, vel subnigri. Carent pilis, nisi quòd à genibus infra Satyris similes sint. Unguis manuum fortes ac rapaces sunt: caput crinibus abundat: deformi sunt corpore ac facie. Rident libenter, præsertim in virorum præsentia. In Asiæ siluis sunt tales appellati *Monopoli*. Capite carent, sed faciem habent in pectore: incedunt nudi, solis pudendis velo tectis. Caput integunt maximo pileo, propter ingentem Solis calorem. Colligunt hi piper, & illud Mechæ mercatoribus ex variarum mercium permutatione diuendunt, quas deinde merces ipsi antipodibus distribuunt. Sunt valdè continententes & modesti homines, neque vquam verbum malum proferre audiuntur. Sincerissimi sunt, & bonâ præditi conscientia iuxta suam legem. In Libyæ Alpibus hæc monstrosa animalia reperiuntur. Ex toto flaua seu gilua sunt, facies humana in pectore: crura sunt bouina, pedes humani, cauda vulpina, mammæ caprinæ, dorsum instar camelorum, collum longum, in cuius summitate non caput, sed tumorem in modum nate cum duabus porcinis auribus habent. Hircinâ sunt barbâ: viuunt ex herbis & radicibus, & admodum siluestres sunt. Dum parui sunt, his commodè vescuntur homines, quibus Magnus Camus vtitur: at cum grandæui, durissimè sunt concoctionis, idè iuuentuli sunt vescendi. Illic hi meliores sunt, quàm apud nos hœdi. Omnia hæc Lycosthenes; plurima vana. Illud quod in Quæstionibus naturalibus obseruo, nunc inculco, plerisque monstris fabulam dedisse dæmones deformi apparentes specie, quem admodum D. Antonio sub satyri & centauri vultu visi in deserto. Sed & Apostolico viro Balthasari Barrerio, ex nostrâ Societate Iesu, in reditu è Benâ apparuerunt varia monstra. Putabat is initio, cum procul esset, nigritas esse patriæ incolæ: sed locus desertus omnino erat, & spiritus cognouit esse humanam figuram emulantes. Accidit interdum, monstrosos homines ex incestis aut dæmoniis congressibus edi. In Brasiliâ è barbaræ mulieris cum incubo congressu horrendum monstrum prognatum fertur, & in sedecim palmorum altitudinem excreuisse, dorso laceratæ pelle contexto, turgidis mammis, brachijs leoninis, oculis ridentibus, & instar ignis scintillantibus, ceterisque membris foedissimis adspectu.

CAPVT III.

De insularis meridionalibus.

Appendo quod Bohemus ex Diodoro affert, licet vanum mihi de habitatoribus insulæ Iamboli. Sunt eius insulæ homines corpore ac moribus haud nostris similes, eadem tamē corporis formā, sed quæ magnitudine quatuor cubitos excedat. Horum ossa veluti nerui, quo velis flectuntur reflectunturque. Corpore sunt plus quàm nos agili ac robusto. Nam si quid manibus ceperint, nemo eripere ex digitis potest. Pellis corporis adeò perpolita, vt ne pauca quidem lanugo appareat. Pulchri sunt, decori, & corpore composito. Aurium foramina multò nostris parentiora, quemadmodum linguā à nobis differunt. Habet enim eorum lingua priuatum quid tum à naturā tum ab ingenio datum: diuisam enim linguam natura dedit, quæ scinditur in inferiori parte, vt ab radice duplex esse videatur. Ita variā vtuntur loquelā, vt non solūm voce hominū loquantur, sed auium diuersarum imitentur cantus. Et quod mirabilius videtur, vnā cum duobus hominibus perfectè simul respondendum disputādo loquuntur: vnā enim linguæ parte vni loquuntur, reliquā alteri. Longissimæ sunt ætatis, vt qui annis centum quinquaginta vitam agant, & absque alio (vt plurimum) morbo. Si quis febricitet, aut corpore æger fuerit, mori statutā lege compellunt. Non scribunt per latus, vt nos, sed à superiori parte rectā lineā ad inferiorem. Mos est eis ad certā vsque ætatem viuere, quā perfectā, variam sibi mortem sponte constituunt. Gemina est apud eos herba, supra quam si quis iacet, in suauem deductus somnum moritur. Mulieres minimè nubunt, sed omnibus sunt communes. Simili modo & filij educantur, communiq̄ amore sunt omnibus. Abducunt sapius à nutrientibus infantes, ne matres filium recognoscant: quo fit vt, cum nulla sit apud eos ambitio aut præcipua affectio, concordēs absque seditione viuant.

CAPVT IV.

De hominibus caudatis.

Inter tot fabulas illa quoque fortasse admittenda, de quā Petrus Martyr ita scribit: Est alia regio, dicta Inzignanin. Ad hanc autem incolæ referunt ex maiorum relatu quondam pelago aduectas gentes caudatas ad spithamæ longitudinem, & lacerti proceritatem, caudā non mobili, vt in qua-

drupedibus, sed solidā in turbinem, vt in piscibus & crocodilis videmus, & in ossæam duriciem protenta. Vnde quando sedere cupiebant, sedilibus perforatis utebantur, & illis deficientibus, effosā tellure ad spithamalem & paulò ampliùs scrobem, caudā immisā opus erat quiescere. Digitos habuisse gentem illam latos non minùs ac longos, pellem asperam, pænè squameam, fabulantur. Solo crudorum piscium esu vesci solitam, quibus deficientibus aiunt ad vnum interiisse, neque de se prolem reliquisse vllam. Hæc ille. Certius est in regno Lambri caudatos esse homines. Scribit Marcus Paulus Venetus, caudam vnus palmi esse. Eadem infamiā alij homines Europæi laborant.

CAPVT V.

De Amazonibus.

AMazonas aliquas fuisse in nouo orbe, fabula multis fuit, semifabula quondam Petro Martyri. In Decade septimā maiorem præstitit fidem, allegatione fide dignorum, contestantium vera esse quæ de insulā solis feminis arcuarijs, & suorum littorum acribus tutricibus referta narrantur, certisq̄ anni temporibus ad eas trajcere Canibales generationis causā, neque virum vltra pati ab vtero grauido, & remittere mares, feminasq̄ retinere. Appendo Gualteri Ralleggh narrationem. Ego sanè diligentissimè ex senibus, & illis qui multum experti erant, quæsiui de omnibus aquis fluminibusq̄ quæ circa Orenoque, & an Amazones reperiantur, & admodum cupidus eram veritatem de hisce bellicosissimis mulieribus cognoscendi, cum quæ de illis dicuntur, à quibusdam credantur, ab alijs verò pro figmentis habeantur. Et obiter quidem hîc, licet à proposito paulatim discedam, commemorare volui, quid mihi pro certo & vero de hisce mulieribus narratum sit à Cassiqui siue Ducē aliquo istius regionis. Mulieres hæ in Australi plagā prouinciæ suæ regionis Topago habitant, & dominium suum habent in insulis Australibus sexaginta milliaribus ab ostio fluminis distantibus. In anno semel tantum viros suos admittunt, & per vnum saltem mensem cum illis viuunt, idq̄, vt ex narratione eius colligere potui, in Aprili. Aliena dedi, incertā mihi fide: fortasse veritati superstruxit fama. Serio iam agimus.

CAPVT VI.

De hermaphroditis.

Frequentes hermaphroditæ inter nonnullos barbaros. Gigas ille cynoprofopus à Maldonato inuentus, hermaphrodita erat. In Virginiâ plures, ipsis etiâ Indis exosi. Eorum operâ, quòd robusti sint ad onera perferenda, iumentorum loco vtuntur. Deporant hermaphroditæ annonam Regum cum proficiscuntur ad bella. Defunctos gestant, contagioso morbo affectos ad loca destinata deferunt, & medicantur.

CAPVT VII.

De Penecaijs & feminis Arupinis.

Illud fortasse non naturæ sed miraculo imputandum, quòd inter Malabaros peculiaris natio sit, quæ à loco sancti Thomæ nomen habet, dicta *Penecays*. Illis proprium, tam viris quàm feminis, altero crure adeò tumefcente nasci, vt eo nomine à reliquis Indis pro maledictis habeantur. Concolores sunt Malabaris, & in ceteris per omnia iisdem similes. Feminæ quoque Arupini ferè omnes claudicant. Hoc tamen naturæ arcantum arbitrator.

CAPVT VIII.

De longæuis.

Quidam è Gangaridum gente, hodie *Bengala* dicitur, Prætorem Nunnium Acunam adiit. Natus erat annos trecentos triginta quinque. Seniores enim qui tum erant, de hoc eodem grandæuo se accepisse aiebant à maioribus. Ipse filium nonagenarium habebat: & cum litterâ nosset nullam, quæ referebantur ab eo de veterum gestis rebus, ad fidem Annalium congruebant. Aliquoties illi deciderant dentes, alijs continuò subnascentibus. Barba vbi sæpiùs incanisset, in atrum denuò colorem, idque paulatim, semetipsa vertebat. Ante centesimum annum idola coluerat, inde æquè miserabili errore ad nefariam Mahometis transierat sectam. Is propter miraculi nouitatem, Sultani, nempe Regis Cambaïæ stipendijs ali consuevit. Idem vitæ subsidium à Nunnio petit. Nunnius haud grauatè assignauit. In montanis Iucatan longæuitas communior est: plurimi ibi senes. Nec mirum, ibi Ioannem Na centum & quadraginta annorum superesse. Inuentus est qui trecentesimum vsque vixerat. Adiciam quæ in Phlegone Trullia-

no repperi, & Apollonius Grammaticus prodidit, prope Athenas insulâ fuisse quamdam, quam Athenienses cum vellent muris munire, dum foderent fundamenta, inuenerint sepulcrum longitudine centum cubitorum, atque intus cadauer ad ossa vsque absumptum, cum hac inscriptione:

*Sepultus ego Macrofiris in longâ insulâ,
Vita peractis annis mille quinquies.*

Quot & qualibus mensibus constarent illi anni, an merum commentum, incredulus aut prudentissimus quisque diiudicet. Celebris computatio fuit annorum quatuor mensium.

CAPVT IX.

De repuerascentibus.

Naturæ miracula si ingenio nostro examinentur, fide carent. Maiestatem suæ causæ decet incredibilitas, vt dissimulatione veritatis admirationem irretet. Plura sunt vera in naturæ censu, quàm digna fide, nisi maiestatem suam, imò eius causâ incredibilitatem alleget. Præter iteratam iuuentutem eius Barbari trifæculi, cuius nuper meminimus, Petrus Martyr scribit, Indum senem cuiusdam fontis lotionem & potionem omnino adoleuisse repetitâ iuuentute. Tarenti fuit centenarius senex capularis, qui pilis, cute, vnguibus, & situ & squallore ætatis decidentibus, de sene iuuenis factus sit, & quinquaginta post annis superuixerit. Apud nos quoque in Rioxa cartillæ par fors alteri viro accidit: vulgi famâ id notû, & ab Castellæ Ammiralio exploratum. Valefius Tarentafius scribit, se viuo Monuiedri (oppidû est Valentini regni, olim *Saguntus*) fuisse Monialium Abbatissam vetulam, cui subitò menstruis floribus reuocatis, dentes renati, comæ denigratæ, rugæ & sulci cutis adæquati, & mamma pendulæ & pannosæ instar virgunculæ forriarunt: sic denique vultu, facie, toto corporis habitu iuenculam se exhibuit, sed præ verecundiâ insolentis euentus, omnium oculis se subtrahebat.

CAPVT X.

De anthropophagis.

An te politiam Ingarum rupices illi Barbari, omni crudelitate famosi, Nobiles captos ad palum alligabant, vitios deuorabant: è brachijs, cruribus, furis secabant frustra carnis. Recenti cruore deglutiebant latissimi. Id nimirum illis religio erat, gratumque putabant Numini suo sacrificium. Ipsa victima superstes videbat se ven-

tribus sepeliri hostilibus. Alij è recentibus hostium vulneribus sugebant cruorem, quo etiam feminæ vbera inungebant, vt iam infantium instrueretur crudelitas. Alijs tanta gula, vt homines ad palatum nutrent, & darent operam generationi, quò plures ventri superessent hostiæ; mirum dictu & horribile. Captas feminas seruabant, vt ex illis procreatam sobolem, cum iam pubesceret, epularentur. Eadem fortuna matrum, cum sterilescent: nullafanguinis reuerentia erat, neque sine hoc vsu capti homines. Eisdem item seruabant, vt è feminis suis procrearent gulæ suæ. Eisdem senescentes edebant. Alicubi ipsi filij patres iam senio infecundos belluabantur.

CAPVT XI.

Leges politicae aliquorum Barbarorum.

In finitum esset ingenia, mores, leges, facta hominum barbarorum narrare. Ex ijs quæ statim occurrunt, non nihil carpiam, maximè Peruanorum, quorum politia cultior, in multis maior nostris: ne diuersa memoraturi ingenia brutorum, humana omnino contemnamus. Reges Peruanici ad publicam rem commodissimè gerendam quosdam Decurionum gradus statuerunt, ne quis ignarus iustitiæ esset. Decuria infima decem continebat vicinos. Vnus præerat reliquis nouem. Deinde quinque istæ decuriæ cum suis Decurionibus, id est quinquaginta vicini, parebant alij Decurioni maiori. Rursus duæ decuriæ quinquaginta vicinorum suberant alij Decurioni, cuius curæ centum erant patresfamilias. Quinq; eiusmodi decurijs, id est quingentis vicinis, alius erat Decurio præpositus. Tum duæ decuriæ quingentorum vicinorum sub alio chiliarcho erant. Non amplius prorogabatur iurisdictio, ne incommodè gereretur administratio plurium. Decurionum minorum munus duplex: prouidere ne quid subditis deesset, alterum, ne quid malè agerent: si id eueniret, admonere superiores Iudices. Qui tacebat, dupliciter reus; & quia iniquè atque infideliter publicum munus gesserat, & quia delinquentis culpam in se transmittabat: perinde plectebatur ac si ipse patrafset. Superiores Decuriones cum similem curam haberent, & etiam iurisditionem in minorem Decurionem, nulla huius negligentia, nulla subditi culpa, aut ignorata, aut impunis manebat: ita omnes mirificè in officio continebantur. Idem mos in militia seruatus. Idem Decuriones singulis annis renuntiabant Regi, quot illo anno in regno nati, quot vitæ functi: ita pro ratione natorum mortuorumque distribuebant iustissi-

mè per prouincias & ciuitates onera. Leges illorum, leges sanctissimæ cuiusdam fraternitatis diceres. Iubebat alia, cuiusque oppidi vicinos mutuo iuari, sine vllâ mercede, in colendis agris, segetibus metendis, ædificandis domibus. Alia lex interdicebat sumptus in vestibus, conuiujs, & delicijs. Bis tamen aut ter in anno iubebat epulari omnes simul coram Curacis, id est præfectis & superioribus; tum in ludis festiuè exerceri ad nutrimentum charitatis, & recreationem operariorum. Alia lex pro pauperibus iubebat claudos, cecos, mutos, senes, egrotos, publico censu ali. Alia pro hospitibus iubebat item ex communibus ærarijs exteros & aduenas hospitari, constructis ad hæc officia domibus, & per vias diuersarijs: item ad conuiuia publica, mutos, claudos, cecos, senes, & alios miseros conuocari, vt sic leuarent conditionem suam. Alia lex, domestica dicta, interdicebat otium, vt adhuc quinquennes pueros occuparet, & mutos, & surdos, & cecos, & senes, pro cuiusque facultate & viribus. Maximum inter illos dedecus & infamia, puniri otij causâ. Tum lege cautum, referatis foribus mensæ accumbere, vt à ministris publicis visitari commodius possent. Destinati erant ministri iustitiæ qui domos priuatas crebro visitarent. Militibus capitalis pœna erat, si quid surriperent à villis, si quam noxam vel leuem intulissent. Subactis nouis prouincijs, ad ponenda odia, victos duces cum victoribus splendidè & latè conuiuari legitimum fuit. Solemne erat inter Caziques Cumanæ, minorem natu in hereditate & principatu paterno succedere. Inter Peruanos ad fratres transmittebatur hereditas, non ad liberos. Extinctis omnibus fratribus, reuocabatur hereditas ad liberos fratris maioris, rursus ad natos secundi, & sic deinceps.

CAPVT XII.

Mores nonnullarum Gentium.

Cvinanenses Indi tutissimo pacto Medicis, quos dicebant *Piaches*, utebantur. Videret Medicus, cuius ægroti curationem admitteret: nam si restitueret sanitati, liberali præmio donabatur; si tamen obiret languens, nullâ mercede redditâ occidebatur Medicus. Virgo ante nuptias adulterio dissoluenda biennio clausa seruabatur. Dona recusans, pro inimico erat. Coriani pollutos nefando scelere damnabant conditione muliebri ad colum, ad coquinâ: nullus illis vsus permissus vite, nisi femineus. Hospitibus Hispanis aliqui Indi lauabant pedes. Alicubi nobiles puellas cognati manu rumpebant

coram sponfo ad virginitatis argumentum: alicubi ij ipsi cognati incesto auspicio libabant virginem. Apud Perüianos Reges ditissimi largiebantur subditis omnibus vestitum, prouidebantq; necessaria vitæ, ita cum nihil haberent, nihil deerat eorum quæ ad vitæ necessitatem opus erât. Nullus publicus, nec communis artifex; quisque sibi parabat, & nouerat conficere. Quæ ad delicias aut pompam, hæc occupabant artifices aliquos. Nemo insignibus dignitatis alicuius, aut nobilitatis militaribusque armis donabatur. Omnes in Perüiano & Mexicano regno fidi Principibus subditi, supremam Regum auctoritatem reueriti, & in excusabili agnoscentes onere. Pauperes qui nullum aliunde tributum Regi Mexicano poterant pendere, ex pediculis soluebant: plures propterea pediculorum sacculi deferebantur ad aulam ex tributis. Scutum Principum Cumanæ humanum erat: præcedebant quatuor Indi, inter quos destinabat sua spicula & sagittas: ipsi autem opponebantur hostium iaculis, ne Principem violarent. Si aliquis caderet, substituebatur statim alius. Apud Indos Coybæ & Chamæ mendacium capitale: qui falsò dixisse aliquid conuinceretur, morte damnabatur.

CAPVT XIII.

Religio Perüanorum.

A Feritate & rusticitate cœperunt auertere Barbaros Perüianos Marcus Capac & vxor eius (soror etiam dicitur) Mama Oello Huaco: nouam ij & mitiorem religionem instituerunt. Palantes homines ad societatem & rempublicam cœgerunt, fundatâ ciuitate Cuzco. Agriculturam & lanificium docuerunt, imperij fines ampliarunt. Deinceps reliqui ex eius stirpe Reges Ingæ interdixere humanas hostias, adhuc pro salute Regis, quem pænè vt Numen reueriebantur. Nec etiam licebat cruorem infantû litare: imò libentissimè amplexabantur Reges ægritudines. nuntios cæli illas vocabant, quibus se dicebant ad Deos acciri. Cultores erant præcipuè Solis, cuius progenie gloriabantur: non tamen illû summum Deum censuere, sed Pachatamac (hoc sonat *animam mundi*) hunc credebant vniuersi factorem, maiori religione prosequabantur, sed corde & opinione tenus. Nullum templum illi: dicebant inuisibilem & ignotum sibi, nomen non ausi pronuntiare. Si quando ad id compulsî, summâ reuerentiâ, osculato sæpius aëre, & ferè tremuli id faciebant. Fertur nonnullos pridem adorasse idolû Tangatanga, quem Deum dicebant vnum in tri-

bus esse, & tres in vno: alios confessionem peccatorum coluisse, ratos hac humilitate expiisse conscientiam. Visibili ritu Sol ab ijs adorabatur, cui victima agnus, cuius cor holocaustum. Animæ immortalitatem Ingæ nouerunt. Corpus vocabant alpacamasca, hoc est terram animatam. Credebant resurrecturum: idcirco detonsos capillos, sectosq; vngues diligentissimè seruabant, ne magno labore aut morâ opus tunc esset recipiendis partibus. In Saufâ (iam corrupto nomine Xauxa) canis olim adorationem impetrauit gula: summæ enim illis gentibus deliciae canina caro. In Huamachucu iaspis lapis Deus credebatur, cuius colorum varietas diuinitatem persuadebat.

In Cuzco ciuitate maximus virginitatis perpetuæ fuit cultus. Templû ibi erat Solis, vbi clausæ asseruantur multæ virgines Soli eiusque religioni dicatæ. Lasciua adhuc viua humabatur: complici, qui violaret puellam, pœna statuta viuicomburium, & occisio totius familię, vxorum, liberorum, parentum, cognatorum, imò omniû conciuium, totiusque patriæ desolatio; numquam tamen temerata vlla. Eadem lex lata adulteranti cum Reginâ, vel id tentanti. Virgines illæ numquam domo prodibant, nec virum videbât, nec à viro vel ipso Rege visæ. Id Reginæ soli liberum. Ignem sacrum seruabant, accensum solaribus radijs in gossipino per quamdâ reflexionem illuc directis. Perüensibus inusitatum iusiurandum. Coactus à lictore quidam Nobilis barbarus sententiam suam sacramento firmare, respondit: Nondum Christianus sum, quomodo vis vt firmem meum sensum nomine Dei tui? Lictor retulit, sufficere inuocare nomen Solis aut Lunæ. Tunc Indus: Nos non vtimur diuino nomine nisi vt adoremus, propterea non licet aliter ore sumere. Quid ergo, lictor inquit, faciemus? Sat sit, Curaca ille dixit, si promittam verum dicere, & cogitare coram Rege Hispano me loqui, cuius nunc ipse vicarius es. Perüenses & ipse Inga Rex exquisitis ornatu vestibus, agros Solis colebât, summâ magnificentiâ hymnos lætissimè decantantes, fallente laborem lætitiâ. Piaches, & alij, melodijs dæmonem aduocant.

CAPVT XIV.

De superstitione Congianorum.

Congiani idololatricę superstitioni dediti erant, tetra portentosaq; animalia vt Numen adorantes, atque inter cetera vnû, quod horribile & monstruosum est, & apud illos reperiri solitum. Draconi alato hoc aliquatenus simile est, bipes, & caudæ longioris;

ris, capite oblongo : fauces multiplici dentium vtriusque acutorum ordine repletas habet: magnitudine est ouis: pilo caret, sed squamato est corio, eoque viridi. Multi Cōgensium Dynastæ, dum idolorum cultui adhuc dediti essent, huiusmodi domi animal magnis sumptibus alebant, crudâ namque victitat carne, sed magnam quoque inde utilitatem colligebant: varia enim populus idolo donaria offerebat, quidquid verò offerebatur, in illorum commodum cedebat. Serpentes adhuc & colubros immensæ magnitudinis viuos etiam adorabant, quin & hircos, tigrides, bubones, aliaque animalia feralia, & visu horrenda. quò enim eadem & tetriora & terribiora, eò maiorem illis cultum deferendum putabant. Quin & vltius eorum processit vefania: cultum enim & honorem soli & vni Deo debitum, arboribus, herbis, aliisque plantis insensibilibus, imò & lapidibus, lignis, aliisque rebus inanimatis deferebant, diuersimodè ea formantes & figurantes, quibus aliquod inesse Numen credebant. Ipsæ quoque mortuorum animalium exuuiæ ac pelles (quod longè vefanus) fœno & stramine infertæ, à misellis & cæcis mortalibus vt Numina colebantur. Cærimonix verò & rirus, quos in deorum cultu adhibebant, erant varij, omnes tamen ad hoc spectabant, vt idolis, aut dæmoni in ijs latitanti, aliquod obedientiæ ac submissionis signum adhiberetur. Genu vt plurimum Numini flectebant, faciem solo illidebant, vultum puluere opplebant, aliaque humiliationis submissionisque edebant argumenta: denique quidquid domi aut charum aut rarum erat, idolo offerebant. Persuadebant popello sacrificuli, magnam horum Numinum esse potentiam, precibus supplicantium intendere, & omne quod habebant bonum ab his largientibus descendere. Quòd si quis æger inuocato aliquo Numine sanctitati esset restitutus, deorum id ope consilioque factum dicebant: si verò morbus ingrauesceret, Numen iratum iactabant, ideoque sacrificijs ac donarijs placandum. Ista ex Iarrico excerpta.

CAPVT XV.

De scientiâ & Astrologiâ Ingarum.

Scripturæ beneficio carentiâ felicissimorum inter Ingas ingeniorum inuenta perierunt cum Auctoribus, quæ nemo deinde ampliauit. Apud nos scientiæ vigent nouis Doctorum adiuuentis, velut si in collectam singuli adijcerent. Ad hoc scriptura iuuat, omnium artium ærarium. Philosophia naturalis optimis apud illos nexa legibus

perennauit, & sedulo exulta fuit. Ad Astrologiam eos nonnihil clarissimorum luminum conspectus prouocauit, sed vix pertraxit. Tres tantum erroneos nouere, Solem, hunc Ynti dixere, Lunam, quam Quilla, & Venerem, quâ Chasca, hoc est, crinitam aut crispam, ob crebritatem radiorum, appellauere. Ex constellationibus Pleiadas sunt admirati, & in Viâ lacteâ commeti ouem lactantem agnû. Annum solari periodo definierunt. Solstitiorum gnari, ad illa dignoscenda octo turres versus Orientem ædificauere, totidem ad Occidentalem plagam. Obseruabant ortum & occasum Solis, num per designatas turres iactaret radios. Ad examinandum æquinoctium columnas sacras deputarunt: quo die lux Solis vndique tingeret columnam, illam æquinoctialem dicebant, Solemque considere ibidem: pro cuius maiestate exornabant illam throno superposito. Lunæ maculas, vulpem esse ab ipsâ Lunâ complexâ fabulabantur. Amicum canibus idem astrum dixerunt. Ad diuinandum inutilia iudicabant sidera, somniorum interpretatione abusi. In hoc contemptu iudicationis ex astris minus desipiunt nostris Planetarijs. Recens supplicium prouidentix, seriâ animaduersione in hos superstitiosos ludentis, narrabo. Quidam miles fata sua à Planetario sæpius prædici postulauit: qui tametsi prius recusauit, victus importunitate, prænuntiauit intra triduum moriturum. Excanduit miles inopino & sinistro vaticinio, atque correptus militari furore licentiaque, arripuit pugionem, & confodit Mathematicum; sed comprehensus, ob patratum homicidium intra triduum suspendio necatus vitam clausit. Iustitia diuina fecit fidem falsæ alioqui prædictioni: nam si astrorum legibus & indicibus fata certa militis potuisset Astrologus vaticinari, præuium quoque facinus coniecisset; & si causam suspendij nouisset propriam necem, subticuisset, aut fefellisset rogantem. Redeo iam ad Peruanorum Philosophiam. Terram innatare Oceano rati, Solem dicunt quotidie mergi, & veluti strenuum vrinatorem exilire vltra. Geometriæ, peregrino tamen ritu, doctissimi fuere, satis etiam in Geographiâ instructi. Arithmetica quoque eximie docti; at, quia ignari litterarum, quibusdam funiculis discoloribus per quosdam nodos numerabant, multiplicabant, partiebant, prout vnus positus color antè aut post.

CAPVT XVI.

Admiranda.

Romanam magnitudinem noster orbis miratus est; fortasse illâ superauit Barbarâ. Catenam auream fecit Huayna Capac

Peritanorum Rex, longam septingentis pedibus, anulis connexam, quorum crassities brachiale siue carpum adæquabat. Ducenti iuvenes mouere illam non poterant. Delubrum Solis in aulâ Ingarum vndique auri tabulatione opertum micabat: nulla supellex ibi non pretiosa, vsque ad ligones & vilissima quæque vascula. Similis maiestas sacellis Lunæ, Veneris, Fulguris, Iridis, & cœnaculo Sacerdotum. Cadauera Regum in sellis aureis summâ maiestate considebant ante ingentem vultum Solis etiam aureum. Hortus ibi sacer totus aureus & argenteus. Ex his metallis quadam naturæ imitatione efficta fuerunt frutices, arbores, fere, reptilia. Ingarum quoque insanæ ædes auro intus opertæ: supellectilia omnia aurea vel argentea, vsque ad instrumenta coquinæ. Eadem maiestas in Prætorijs & hospitij Regis crebrioribus. Muri palatini exterius mille arbutis manufactis, & animalculis reptantibus variegati, & pulcherrimi horti cum fructibus, arboribus, auiibus, animalibusque ex auro argentoque. Ex eadem materiâ fontes. In aliquibus domibus Regijs cœnacula capiebant tria millia hominum. Duæ viæ regiæ à Cuzco vsque Quitum, vna per planiciem, alia per montana, manufactæ protendebantur per quingentas leucas, vt Huayna Rex, iter instituturus, per illas iret & rediret. Incredibilis laboris opera, adæquatis profundis vallibus, editissimis humiliatis rupibus. Vigintiquinque pedes latas aliqui putant, ad minus quindecim. Aded barbaries excedit Ægyptia & Romana miracula. Annibalis via, quâ per Alpes in Italiam irrupit, harum comparatione ignobilis est. Incredibilia in Thiahunacu prouinciâ Collai ædificia priscorum. Antepagmenta plura ex integro lapide dicunt ante Ingarum imperium facta vnâ nocte, & quasdam gigantes statuas. Iam non vnica superbia sexti Marij, vno die insanam ædificij molem extruentis. Ceterum tanta celeritas barbarorum non magnâ fidem meretur, vt magnitudo operis certissima. Illud quoque admirandum supra Romanam amplitudinem, in eadem regione esse atrium satis spatiosum, & quadratum, vndique cinctum muris, ad duo stadia elatis, tres dodrantes latis. In quodam atrij latere cœnaculum quadragintaquinque pedes longum, & viginti duos latum. Tectum extrinsecus velut paleis opertum videbatur, mirâ quadam simulatione artis. Omnia hæc ex vnico & integro lapide in rupe excisa. Templum hoc putabatur, sacrumque vniuersi conditori. Non procul multi saxei viri, & femine, diuerso gestu: quidam stantes, alij sedentes: alij simulabât bibere, alij transmeare torrentem: alix statux complexu fo-

uebant natos, alix ad tergos comportabant, alix aliter. Sententia Indorum fuit, in saxa conuersam turbam illam ob maxima flagitia, quorum vltimum fuisset, quod aduenam lapidibus iniectis acceperint. Inter admiranda censeri prodigia possunt. illud dumtaxat memoro. Yahuar Huacac septimus Ingarum, fertur guttas fleuisse sanguinis, siue puer tunc, siue recens natus.

CAPVT XVII.

De Sacerdotibus Tibetensium.

L Ambæ dicuntur Sacerdotes Tibetensium in Cathayo latissimo Regno, qui partim in communibus collegijs vitâ agunt, quemadmodum Religiosi nostri, partim in priuatis ædibus, velut Clerici sæculares, sed omnes paupertatem colunt, eleemosynis aluntur, calibes perseuerant. Sic ferè orationi vacant per integrum diem, ad minus per duas horas matutinas, & alias duas vespertinas: reliquum vitæ modum modestiâ ornant, nec indecens aliquid verbo tenus videntur committere. Incumbunt etiam lectioni sacræ, quam exæquant orationi, & per eam remitti peccata putant. Aliquando seuerè ieiunant, & omnes oris officio supersedent, seruantes silentium, nutibus contenti. Quibusdam temporibus compressis dentibus fundunt preces suas. Pater qui duos liberos habet, cum Deo diuidit, & alterum constituit Lambam, cultui illum diuino mancipans. Idque obseruatur etiam in Regiâ prole. Delubra habent limpidissima, accurantes in re sacrâ exquisitam munditiam, tamen in seipsis minus curent, cum pœnitentium habitum sordes aliquæ non dedeant. Tempora clausa habent, nisi bis in anno. Simulacra sunt aurea, & alicubi femineam effigiem colunt, quæ in altum manus attollit instar orantis, quam dicunt esse Dei matrem. Scilicet officium eius Barbari adhuc cognoscunt, idcirco hac illam insigniunt notâ, quasi tessera genitricis Dei sit intercessio iugis pro peccatoribus. Deum trinum & vnum fatentur. Secundam personam Trinitatis *librum magnum* vocant. Lambarum cœtum Rex veneratur triplici inclinatione capitis, non seorsim. In plerisque etiam nostris annuunt mysterijs. Illud non sine superstitione: primâ die cuiusque mensis solemnem pompam ordinantes extra ciuitatem, producant tres horrendas effigies diaboli; hac cærimoniâ ciuitatem purgant eo mense à laruis & dæmonibus, quos ritu illo putant ablegare. Pecora armenta que nigra benedictionibus armant, ne à dæmone inuadantur, quem putant illo colore

lore lætari. Funus virorum proborum celebrantes, proiciunt illos auibus quibusdam edendos, iniquorum cadauera canibus.

CAPVT XVIII.

*Pudor & charitas adumbrata in
Cuianorum superstitionibus.*

HÆc dæmonis industria, fallere lucem rationis, sub vmbra virtutis vnâ vel alterâ mille caligines miscendo, & offuscando; vt in superstitionibus Cuianorum in Valle adamantis (sic nominant) illud pudoris vestigium seruat. In septa virorum saltantium nulla femina intrò permittitur ire, aut intueri; & si fortè fortunâ per ostium transire contingat, aliò oporteat vultum auertere, quod inuiolabiliter & capitaliter obseruatur. Est alia amatorij officij & charitatis vmbra. Solemnia sua mutuis muneribus celebrant, inuicem collatis donis, & vestibus commutatis, quem amicitia ritum Dauid & Ionathas coluerunt. alioqui valdè superstitioni sunt. Ritus inuocandi dæmones, saltationes sunt, & pulsationes tympani. Senes puerorū carnes vnguibus findunt, & pungunt capita lapidibus idoneis ad id officij: mox collecto sanguine, perfundunt aërem; & denique concludunt pueros per duos vel tres menses, ibi continuò ieiunant. Id dicunt fieri vt fortes euadant.

CAPVT XIX.

A quibus Pilatus adoretur. Castitas demonibus iactata. Vis ligni sanctæ Crucis.

QVas non admittat humana malitia mendacissimas dæmonis suggestiones? Induxit Andaguailas adorare Pilatū, ipsūque verum deum appellare, quia potuit occidere Christum Deum Christianorum. Erant quoque apud eosdem duo lapides per quos loquebatur dæmon, & apparenti hac ratione in sui fidem trahebat, iactans cultores & adoratores suos plus castos & pudicos futuros quā Christianos. Est ibi oratorium perniciosissimum, quò cum contenderent, vt pestem illam vitarent, quidam Patres nostri Ordinis accusabantur temeritatis ab Indis, quibus fides & vox communis erat, cælitus dirè puniendos immixtis fulminibus, qui illuc accederēt curiositatis aut aliā causā quā venerationis. Patres non propterea cœptis destitire: at cum iam propius essent, ingruit extemplò tempestas, vt ferè pluuia loco fulmina caderent. Omnes stupuerè attoniti, præter illos Patres in Deo confidentes, qui demum obiectarunt nubibus parti-

culam ligni sanctissimæ Crucis, dicendo ecce lignum Crucis, quò repente tota tempestas euauit, cum stupore omnium, & fructu illarum animarum.

CAPVT XX.

*De ventriloquâ feminâ, & fulmine
adorato.*

CRebrò in priscis Auctoribus, interdum in sacrâ paginâ mētio ventriloquarum occurrit; quid autem sit, non liquidò constat. Nescio an nouam lucem hîc addemus. In Perùano regno celebris venefica fuit, quæ cum queri se videret, inter rupes abscondit se, rata tutiorem ibi se futuram: sed cum mox inde etiam timeret detrahi, minata est persequentibus, dicens, se fulminis filiam esse (fulmen enim adoratur à quibusdam Indis, Numen creditum) patremque suum vindictam sumpturū. Illicò ingruit nimbus densus cum tonitru, fulgure & fulmine, magnâ omnium consternatione. Ausus nihilominus fuit quidam pius Indus adhuc progredi & accedere ad illam, apprehendensque vetulam, detraxit ad Patres quosdam nostræ Societatis: qui cum quererent, num venefica gestaret secum in aliquâ crumenâ, seu alibi, signa malefica, quibus vsa esset; nuntiatum fuit, illam gestasse, & ita inuentum est: nam pendebat illi è ventre eius marsupiū ex ipsâ carne & cute factum, vnde ipsam alloquebatur dæmon, & oracula dabat. Alebat etiam hæc anus suâ ipsâ manu serpentem quemdam, in quo etiam loquebatur dæmon: qui cum prospiciebat nutrice, è latebrâ suâ prodibat velut catellus, mille benevolentia gestus formans, adulans, & blandiens, circumplicans se illi, velut eam amplexans. Et ferè semper ferebat venefica colubrum istum circumuolutum.

CAPVT XXI.

*Qui alantur viperis, & pictis contenti
vestibus nudi incedant: & ulia de
Guaycuris.*

GVaycuri, gens barbara, documentum Philosophiæ in nonnullis dabunt, in alijs nec vestigium humanitatis. Indiem viuunt, nulla bona possidere volunt, nec radicem, nec sementem, imò nec solum; incertâ semper sede obuia quæque edunt, nec alium coquum desiderant quā catum, nec venenatis abstinent: vel si vipera occurrat, deuorant, dempto capite. Nudi incedunt. Id faciunt vt securius viuant. Sic, inquiunt, non erit quod auferat Hispanus, nec quod timeatur. Nescio an

an nos quoque irrideat, cum nudi incedentes, pingat sibi in cute vestes Hispanicas formam propriam, femoralia, tibialia, thoraces, ut procul vestiti putentur. Credo elegantiam nostratum vestium merito videri, cum perinde sit vestimento forma & nitor, qui maxime curatur, ac si pictum gestaretur; æque enim à frigore defenderet. Alij se pingunt adeo deformiter, ut non minus horreas quam ad occursum dæmonis. Vnicam uxore contenti sunt. Ad militiam inaugurantur magnis constantiam (fortasse crudelitatis) experimentis, plus quam Sacerdotes Cybeles brachia exquisitis torturis cruentantes. Præcipuus ritus auctoramenti dolor est, & celebrior cærimonia, cruor. At quod admiratione dignum, & propè dignum fide, pueruli duorum vel trium annorum postulant, quasi lusum, pungi, atque eas cruentationes sibi fieri, & ferunt: adeo vincit usus, & ex exemplo maiorum præconcepta opinio, naturam ipsam & sensum corrumpit. Inaudita ibi virorum desidia, quippe nihil agunt, nec umquam laborant, ut nullibi gens magis pigritie vacet. Pensatur tamen hæc virorum ignavia feminarum solertia & industriam, cum nullibi magis laborent, nec ullibi magis officiosæ sint viris suis, quippe quibus omnia præstant, adeo ut vel barbas eorum tondeant. Id præcipuum in militari disciplinam: numquam decernunt conflagere, nisi certi vincere. Ceterum illud stupiditatis habent, quod Deum nullum agnoscant, nec etiam nominant: ut verò res inaudita sit, seueram naturam adeo in hac gente communes mentis dotes ac luces obtulisse. Sed & nec dæmones ullos agnoscunt, nec alios spiritus: solum putant animas, postquam è corpore egressæ fuerint, vagabundas palari.

CAPVT XXII.

*De septuaginta & octo partibus
maximi templi Mexicani.*

Vix de Mexicanam religionem & magnitudine aliqua libauimus, cum dignissima narratione sint omnia: plura alij dederunt. Ego præsentabo historiam nouam ex Francisco Hernando, cuius operam valde adiutus sum in hoc Volumine. Nec laudare piger, per quem profecerim. Dabo igitur quæ scripsit de partibus septuaginta octo maximi templi Mexicani, factis effuso sanguine, alijs ministerijs, generibus officiorum, votis, iureiurando, hymnis, ac feminis quæ templo inseruiebant.

Erat, inquit, templi maximi Mexicani epistylium quadratam formam, faxeis laminis stratum, ac ducentas vlnas vndequaque longum.

Cõplectebatur intra se varia membra, multasque turres, quarum aliam alijs altiores assurgebant, ac certis dicabantur dijs. Omnium maxima, & illustrior ceteris consecrata erat. Hoitzilopochtli seu Tlachahuepan cuexcotzin, diuisaque iuxta cacumen in duas alias, atque ita duas quoque complectebatur ædiculas seu altaria, circa summum tecta binis pinnaculis, non sine certis insignibus. In alteram earum, quæ amplior erat, collocata imago Hoitzilopochtli, qui etiam Ilhuicatl-xoxouhqui vocabatur; in alteram verò idolum Tlaloc. Ante has mensæ aderant lapideæ, orbiculari formam, quibus texcatl nomen, vbi ferui, aut in prælio capti, in horum deorum honorem mactabantur, è quibus lapidibus in pavementum vsque infernum riuus sanguinei conspiciebantur vestigia, quod etiam videbatur in ceteris turribus. Hæ omnes vergebant in Occidentem, eratque ad eas gradibus satis angustis & erectis ascensus.

Secunda pars principalis spectabat ad deos imbrum, quos vocabant Tlallicos; vbi in deorum honorem ieiunabant, criminum pœnitentiã ducti, quatuor dies ante festum eorum: quibus transactis, puniebant horum idolorum ministros, qui totius anni procursum aliquando officio, peculiariter ministerio defuissent, demergentes eos palustribus cœnolisque quibusdam locis. Verum puniti emergentes sese lauabant, ac ducebant choreas, gerentes manibus muizu, culmos instar scipionum. Cives quoque saltantes per vias publicas incedebant. Vocabatur festum hoc Etzalli. Quo finito, in honorem horum deorum captiuos trucidabant.

Tertia pars vocabatur Macuilcalli, seu Macuilquiahuitl, vbi hostium speculatores in bello captos, & eos qui Mexicanam urbem exploraturi accedebant, occidere ac membratim disseccare erat consuetum.

Quarta pars, Teccizcalli dicta, varia idola continebat. In eam se recipiebat urbis Dominus per festa solemnia, ibique pœnitens ieiunabat quatuor dies, & copalli vaporem in honorem deorum effundebat; vbi & captiuos nonnullos deinde trucidabant.

Quinta fabrica Poyauhtla vocabatur. Ibi ieiunabant duo maximi Sacerdotes, quorum alteri nomen Toteclamacazque, & alteri Tlalocantlenamacac. Ieiunabant verò ac pœnitebant quatuor dies, & deos ibi constitutos odoribus placabant (quod quotannis fieri mos erat quatuor dierum spatio circa festum Etzalqualiztli) captiuosque aliquos in eorum honorem trucidabant.

Sexta vocabatur Mixcoapantzompantli, vbi capita occisorum in honorem Mixcoatl, lignis acutis transfixa pendebant. Erant autem tzompantli ligna infossa terræ, duas vlnas

vlnas eminentia , per quorum foramina perticæ transibant septenæ octonæve , quibus transfigebantur prædictorum capita , faciebatur in Austrum conuersis.

Apud septimam, Tlalxico nuncupatam, noctu occidebat quotannis, in mense vocato Tititl, in honorem dei tartarei , quem Plutonem appellare possis , captiuum quemdam Sacerdos vocatus Tlilantlenamacac, ac deinde prædictum deum nidoribus suffimentisque placabat.

Octaua pars, Quauhxilco nuncupata, ædícula erat, in quam Rex pœnitentiâ ductus sese recipiebat, celebraturus ieiunium vocatum Netonatiuh Caoalo , quatuor dierum interuallo in honorem Solis, quod ieiunium ducenis quibusque trecentisve diebus transactis consueuerant exercere. Mactabatur etiam ibi quatuor captiui, quorum duos Chachame nuncupabant , duos verò alios Solis ac Lunæ simulacra ; cum multis alijs, quos deinde in eiusdem Solis honorem interficiebant.

Nona erat quadrata , omniq̄ue ex parte circumdata gradibus, vbi quotannis mactabant simulacrum Ometochtli, quo tempore vigeat hoc signum. Erat autem ea imago quidam captiuus, eius dei indutus ornamentis.

Decima erat nemus paruum , vbi conspiciantur iuga arte fastigiata , & in eis arbuta , quæ in huiusmodi locis sponte prouenire solent. Hinc per mensem Quecholli, postquam ordine processerant , profecti Sacerdotes in decliua montis Cacatepici , venari nitebantur omnis generis animalia.

Vndecima erat fons latus, cuius aqua ob eius altitudinem videbatur cærulea , vnde sumpsit Tillapæ nomen. Ibi balneabantur noctu sacrifici per eos dies quibus ieiunabatur, parantes se ad colenda festa, quaternis cuiusuis mensis diebus solita celebrari, qui erant veluti festi huius vocatæ vigiliæ: deinde verò nidoribus templum Mizcoatl perfundebant, atque ita in sua discedebant cœnobia.

Duodecima vocata Tlillan Calmecac, ædícula erat dicata deæ Cioacoatl, quam tres Sacerdotes illi ministrantes incolebant. Hæc dea passim sese conspiciendam familiariter præbebat, atque inde quò libitum erat proficiscebatur: & eundem dæmonem eâ figurâ conspicuum fuisse, non est ambigendum.

Tertiadecima, vocata Mexico Calmecac, cœnobium erat vbi habitabant Sacerdotes, passim ministrantes Oeditlallocum.

Quartadecima , vocata Coacalco , aula erat carceris modo clathrata , vbi dij alienigenæ in prælijs capti tenebantur inclusi.

Tertiadecima , dicta Quauhxiccalco , templum erat modicum atque rotundum,

tres vlnas tantum latum , ac consistens sub dio, vbi Sacerdos odoros vapores versus quatuor mundi partes quotidie effundebat. In hoc quoque ædificium conscendebat iuuenis ille , qui indulgenter anni vnus spatio educatus, demum occidebatur iuxta festum huius dei. Ibi fistulâ , quoties veniebat in mentem, noctu aut interdium canebat, cumq̄ id peregisset , odoribus placatis dijs sese in suam recipiebat domum.

Decima sexta, Quauhxiccalco secunda dicta , præcedenti similis erat. Ante eam infodiebant lignum vocatum xocotl , erigebantq̄ue multiplicibus ornatum papyris, supra quod congerro aliquis saltabat, compositus in formam sciuri, quem Mexicani vocant techallotl.

Decima septima , Teancalco nuncupata, templum erat, vbi quotannis multos captiuos , in magnam queindam pyram proiectos, comburebant circa festum Teuhtleci, moliebanturq̄ue Sacerdotes solemnitatem vocatam Amatlauitzoa.

Decima octaua, Tzompantli vocata, erant tria ligna defixa solo, quæ perticæ aliquot per interualla perforabant , quibus erant transfixa tempora capitum eorum qui occidebantur in deorum honorem.

In decimanonâ, Hoitznahoac teucalli dictâ, mactabatur imagines deorum, quos Centzonuitznahoac appellabant , in honorem Hoitzilopochtli, nec non plures alios captiuos. quod singulis peragebatur annis circa festum Panquetzaliztli.

Vigesima, Tezcacalco dicta, ædícula erat, vbi seruabantur simulacra Omacame , in quorum honorem captiui occidebantur, quamquam id non fieret singulis quibusque annis.

In vigesima primâ , dictâ Tlacohtcalco acatliyacapan , magna iaculorum seruabatur congeries, velut in armauentario. Interficiebantur ibidem aliquot captiui noctu, cum libebat , nullo ad id sacrificium peragendum tempore designato.

Vigesima secunda ædícula etiam erat Teicizcalco , vbi erant simulacra dei Vmacatl, aliorumq̄ue diuorum, vt & mactabant, quoties veniebat in mentem , aliquot captiuos, nullo quoque ad id præscripto tempore.

Vigesima tertia, Vitztepecalco vero, locus in quem Sacerdotes proijciebant mucrones metl, vbi se eisdem pupugissent, nec non videntes arundines, vbi eas proprio sanguine madentes obtulissent deis.

Vigesima quarta , Atuitznaoac Calmecac, erat cœnobium , quod incolebant Sacerdotes huic inseruientes deo , odores & vapores effundentes , ac solita alia præstantes obsequia.

Vigesima quinta, Occeni vero Quauh-xicalco, cœnobium simile prædicto, ante quod erectum visèbatur tzompantli, cui affigebantur occisorum capita. Huius templi cacumini infidebat simulacrum dei V-macatl, lignea materie effictum, in cuius honorem aliquot captiuos mactabant, vt eorum sanguine os labraque eius delinirent.

Vigesima sexta, Macuicipactli yjeupan vocata, erat magnum templum, erectum in huius dei honorem, cui captiuos noctu circa Cipactli peculiare eius signum consuetum erat immolari.

Vigesima septima, Tetlacman Calmecac nuncupata, cœnobium Sacerdotibus habitatum, dicatumque deæ Chantico, vbi noctu diuque ministrabatur ei.

Vigesima octaua, Yztac cinteutl Yteupan nuncupata, templum etiam erat prædictæ dicatum deæ, vbi homines leprosos immolabant circa ieiunium Solis, ab eorum tamen carniū esu abstinentes.

Vigesima nona, Tetlanman vocata, ædes erant dicata deæ Quaxolotl chantico, vbi captiuos sponte mactabant, dominante signo Cexochitl.

Trigesima dicata erat Chicumecatl Yteupan, vbi seruos etiam solebant occidere noctu, incipiente dominari signo Cexochitl.

Trigesima prima, dicta Tezcaapan, fons erat latus, vbi balneabantur pœnitentes ex voto. Erant enim qui deuouerent carnem suam aliquot menses afflicturos, annūnive, inferuientes templis, aut dijs in quos erant propensiores.

Vigesima secunda Tezcatlacho, locus erat vbi ludebatur pilâ exgumi olli, inter templa: & aliquot captiuos, quando in a nimum veniebat, consuetum erat trucidare dominante signo Omacatl.

Trigesima tertia, Tzompantli vocata, erat locus vbi capita eorum qui occidebantur in honorem deorum quos vocabant Omacame, seruabantur transfixa. Fiebat autem hoc sacrificium ducentisimâ secundâ cuiusuis anni luce.

Trigesimum quartum membrum, Tlamacatzinco vocatum, templum erat dicatum deo Tlamatzincaatl, in cuius honorem quotannis captiuos occidebant iuxta finem festi vocati Quecholi.

Trigesimus quintus locus, dictus Tlamazinco Calmecac, monasterium erat, vbi morabantur Sacerdotes, qui præcedentis templi dijs ministrabant.

Trigesima sexta, Quauhxiccalco nuncupata, templum erat paruum, latum tamen, & nonnihil profundum, vbi exurebantur papyri quas deuouerant obtulerantque dijs, inflammabaturque anguis quidam.

Trigesima septima, Mixcoa teupan dicta, templum erat dicatum Mizcoatl, vbi peragebantur quæ dicta sunt in festo Quecolitlami.

Trigesima octaua, seu Netlatiloian, templum erat, ad cuius radices patebat antrum, vbi recondebant excoriatorum pelles, vt in Tlacaxipehualitzli dictum est.

Trigesimus nonus, Teutlachco dictus, locus erat, vbi ludebatur pilâ, trucidabanturque captiui, Apanme vocati, in festo Panquetzalitzli.

Quadragesima, Ilhuicatitlan vocata, columna crassa & excelsa erat, vbi depicta Veneris stella visèbatur, cuius cacumini impositum erat pinnaculum consarcinatum ex stramento. Coram hac columnâ atque stellâ mactabant captiuos singulis annis, cum primum apparere incipiebat.

Quadragesima prima, dicta Veitzompantli, machina erat ante templū Vitzilopochtli, vbi occisorum in honorem huius dei quotannis in festo Pantquetzalitzli transfixa seruabantur capita.

Quadragesima secunda, dicta Mecatlan, domus erat, in quâ ministri deorum tubis docebantur canere.

Quadragesima tertia, Cinteupan nuncupata, templum erat dicatum deæ Chicumecatl, vbi mactabatur & excoriabatur quotannis mulier, quam eius deæ simulacrum esse ferebant.

Quadragesima quarta, Centzon todochti inteupan dicta, templum erat dicatum vini deo, in cuius honorem tres captiuos, interdum tamen & non noctu iugulabāt, quorum primum Teputztecatl nuncupabant, secundum Toltecatl, tertium verò Papaztac, quod fiebat quotannis circa festum Tepeilhuitl.

Quadragesima quinta Ynteupan dicebatur, templum nempe rotundum, vbi erat deus frumenti, quod maizium vocant, & quotannis eius iugulabant imaginem cum alijs seruis.

Quadragesima sexta, dicta Netotiloian, locus erat epistylis, vbi morituri choreas ducebant, & cum eis simulacrum signi Chicumecatl, nocteque intempestâ quotannis immolabantur in festo Xilomanitzli, aut Atlaconli.

Quadragesima septima, pars dicta Chililico, templum erat vbi interficiebant seruos in signo Chicu nauiecatl, iuxta intempestam noctem à solis Heroibus oblatos, quod fiebat in festo Atleaoali.

Quadragesima octaua, dicta Coouapan, fons erat, vbi balneabatur solus Sacerdos templi vocati Coatlan, nec vllus alius.

Quadragesima nona, dicta Puchtlan, cœnobium

nobium erat quod incolebant sacrifici templi; vbi erat simulacrum Yacateuhli mercatorum dei; cui interdium atque etiam noctu ministrabant.

Quinquagesima, Atlauhco vocata, erat quoque cœnobium, quod incolebant Sacerdotes, deæ Vitzilinquatec, diu noctuque inferuientes.

Quinquagesimum primum membrum, Iopico dictum, templum erat, vbi quotannis seruos quamplures, captiuosve interdium mactabant circa festum Tlacaxipêhoaliztli.

Quinquagesimum secundum, vero Yacatecutli yeupan dictum, templum erat dei mercatorum, vbi quotannis eius confodiebant vocatam imaginem circa festum Tititli.

Quinquagesimum tertium, Vitzilinquatec yeupan nomine, templum etiam erat, vbi immolabant quotannis iuxta festum Tititli in eius deæ honorem feminam, quam illius imaginem nuncupabant.

In ædiculâ verò quinquagesima quartâ, Iopici Calmecac, multos quotannis iugulabant captiuos iuxta festum Tlacaxipehoaliztli.

In quinquagesimo quinto, Iopico vero tzompantli, affigebantur capita iugulatorum per festum Tlacaxipehoaliztli.

Tzompantli quinquagesimus sextus locus erat, vbi capita mactatorum per festum Yacatecutli mercatorum dei primâ die festi Xocotuetzi palis affixa recondebantur.

Quinquagesimum septimum ædificium, vocatum Macuil malinal yeupan, templum erat, vbi simulacra duorum deorum colebantur, nempe illud Mucuil malinal, alterum Vero topantlacaqui, in quo signo solemniam hîc peragebantur cuiusuis anni tercentesimâ ternaque luce, nec non in honorem signi xochilhuitl.

Quinquagesimum octauum, dictum Aripac, ædicula erat vbi festum celebrabant, multaque offerre consueuerant deabus Cichoapilti per signum Chicumeco tonalli.

Quinquagesimum nonum, dictum Netlatiloyan, fuit antrum in quod pelles excoriatorum quotannis Inochpanitzli recondebant.

Sexagesimus locus, quem vocabant Atlauhco, ædicula erat honori cultique deæ ciuateutl dicatus. In huius honorem interficiebant feminam quotannis circa festum Ochpanitzli, quam eius dicebant esse imaginem, in templo Coatlani non longè ab hac ædiculâ.

Sexagesimum primum membrum, dictum Tzomolco Calmecac, cœnobium erat, vbi habitabant Sacerdotes Xiuhtecutli, ignis dei, nouumque ignem quotannis excutiebant iuxta festum Quauhquiltamal qualiztli, vnde etiam ignem desumi consuetudo obtinebat, quoties Sacerdos odoros vapores

esset in simulacra sparsurus.

Sexagesimum secundum, Temacatl nuncupatum, saxum fuit magnum, rotæ circa medium perforatæ figura, de quâ dictum est à nobis latius.

Sexagesimum tertium, Napatecutli yeupan dictum; templum erat dicatum huic deo, vbi simulacrum eius nocte intempesta quotannis circa festum Tepeilhuitl solebat immolari.

Sexagesimum quartum, Tzomolco dictum, templum erat dicatum ignis deo; vbi seruos quaternos trucidabant, velut eius imagines, & alios quamplures captiuos. Hic eadem die infra gradus erat forum in quod per gradus quoque erat conscensus. In eodem foro duas mulieres immolabant ex templo ductis choreis.

Sexagesima quinta pars, Coatlan vocata, templum erat vbi occidebantur captiuo aliquot in honorem deorum quos Cenzon vitznahoa vocabant, tum etiâ quoties recentes excitabant ignes per festum Vequecholli.

Sexagesima sexta, nuncupata Xochicalco, templum erat ædificatum in honorem dei Cinteutl & Tlatlahqui cinteutl, deæque Atlatonam, vbi trucidabant feminam quamdam, velut huius deæ imaginem, cuius corium induebat quispiâ Sacerdos noctu. Hic idem diluculo ad eum modum vestitus saltabat: quæ solemnitas quouis anno celebrari solebat in festo Ochpanitzli.

Sexagesima septima, Yopicalco yeocalco vocata, domus erat in quam diuertebant Heroës, qui se conferebant è longinquis Prouincijs in Mexicanam urbem gratiâ inuisendi templum hoc, & præcipuè ab illâ Anaocensi.

Sexagesima octaua, nuncupata Tozpalatl, fons erat maximo habitus in pretio, circa eundem locum scaturiens, vnde aquam hauriebant Sacerdotes quo tempore celebrabatur festum Hoitzilopochtli, alijque festiui dies, & oppidani magno animi in deos affectu potabant.

Sexagesima nona, Tlacochealco quauhquoac nuncupata, domus erat continens simulacrum dei Inacuiltotec, in cuius honorem aliquot captiuos immolabant circa festum Panquetzalitzli.

Septuagesima, Tulnahoc dicta, domus erat in quâ iugulabant aliquot captiuos in honorem Tezcatlipucæ, incipiente dominari signo Cemiquiztli.

Septuagesima prima, Tilocan nuncupata, domus erat vbi coquebatur massa, ex quâ imago Hoitzilopochtli circa eius festum efficienda esset.

Septuagesima secunda, Ytepeyoc dicta, domus erat vbi imago Hoitzilopochtli Sacerdotes ex masâ efformabant.

Septuagesimatertia, Huitznahoc Calpuli dicta, domus erat vbi fabricabatur signum alterius dei socij Hoitzilopochtli, cui nomen Tlacuepan Cuexcotzin.

Septuagesimaquarta, domus erat in quam agebant morituros infantes, ac ceteros lepre contagione affectos, quos vocabant Xixiotti, dijs etiam litandos: quos infantes in hunc locum primùm congregatos, ordine procedentes, lecticis humeris impositis, ornatifq; mille plumarum ac florum generibus, in locum vbi essent morituri ducebant.

Septuagesimaquinta, Tezcacooactlahoc calco nuncupata, domus erat vbi per multa seruabatur iacula atque sagittæ bellis gerendis idonea, trucidabaturq; aliquot annis bini ferui, verùm sponte, & nullis cogētibus legibus.

Septuagesimasexta, Acatlyyacapan huc calpulli nuncupata, domus erat in quâ congregabant seruos interficiendos in honorem Tlallicum, quos deinde dissecabāt in frusta, atque deuorandos decoquebant cum floribus cucurbitinis. Non licebat autem hos edere plebeijs, sed tantum Heroibus.

Septuagesimaseptima, Techelli nuncupata, templum erat paruum, vbi mos erat offerre fruticem vocatum acxoyatl.

Septuagesima octaua, vocata Calpulli, ædes erant parue, quibus vndique ambiebatur epistylium templi internâ parte. In has sese recipiebant Heroës pœnitentiâ ducti, vt sese ieiunijs distorquerent quatuor dierum intervallo, ac Reipublicæ magistratus, iuxta festorum vigiliis vicenâ quaque luce contingentes, quo tempore alij meridie, alij nocte intempestâ cibos sumebant.

CAPVT XXIII.

De carimonijs Mexicanorum.

ENumeratis tēpli maximi partibus, tempus iam exposcit vt facta etiam, seu dijs offerri solita munera adiiciamus, & nonnullas seruari solitas cærimonias. In domibus ergo vocatis Calpulli, quæ erāt veluti tēpla, vbi congregabatur incolæ vicorum, ad offerenda dijs munera, aliasq; cærimonias peragendas, offerebant cibariorum multa genera, aues, spicas metl, chian, phaseolos, flores ac lintea nuptæ, atque innuptæ vicorum virgines. At circa tectorum suorum ædificas atque altaria, nihil præter cibos offerre erat consuetum, quod fiebat diluculo tam ab heris quàm à ceteris, matrefamilias excitante matutino domesticos, vt dijs laribus quotidie aliquid sacraretur. At Sacerdotes copalli fultu placabant deos, appposito thuribus fictilibus, versus quatuor mundi partes, prius effuso vapore: quod etiam patresfamilias in

suis ædibus faciebant, facereq; cogebant domesticos, nec non & iudices, prius quàm sententiam de aliquâ re ferrent; & cantores antequam canerent; quasi in auxiliū ad hæc rectè atque feliciter peragenda inuocantes deos. Cùm verò nouæ Hispaniæ coloni locum quempiã adibant, vbi collocata essent suorum deorum simulacra, terram digito attingebant, atque admouebāt ori linguæve, quasi terram edentes in deorum honorem. Idem facere soliti erant, domum vndecumque reuertētes, aut cùm in vijs publicis deorum occurrerent simulacris, aut iureiurando ad rem quampiam adimplendam operæpretium erat adstringi. Religiosa etiam illis erat proiectio, quam vocabant Caliztli: quandoquidem nemo comedebat, quin prius offam quampiam modicam proijceret ignis, cui diuinū aliquid inesse suspicabantur, elemento. Nec quisquam patrium vinū potabat, quin prius nonnihil effunderet iuxta ignis imagines: & cùm primùm cadum quempiam siccare inciperent, in labrum nonnihil contenti vini effundebant, atque ex eo iuxta focū apposito, quatuor ignis partes in quatuor mūdi plagas vergentes rigabant; neque aliter cōuiuas potare erat permissum. Hoc genus cærimoniæ vocabatur ab Indis tlamauan tlatoa oyaliz, quod est libatio, aut gustus.

CAPVT XXIV.

De effusione sanguinis superstitiosâ.

IAm verò narrandum nobis est, quot modis sanguis effunderetur in dæmonum cultu intra atque extra templa. Nam præterquam quòd sanguis, vt sæpè dictum à nobis est (inquit Franciscus Hernandus) in templis diu noctuq; mittebatur, confossis viris ac feminis coram deorum simulacris; varias quoque corporis partes certis quibusdam diebus sponte suâ secabant, perforantes in vijs publicis aut calpulis, interdum linguam, interdum verò crura atque brachia, & per foramen ducentes aliquot fœni culmos, aut diuisos, aut inter se connexos, atque ita tinctos sanguine coram idolis relinquentes. Sanguinem prætereà mittebant Sacerdotes in antris atque collibus suapte sponte, noctu, virentium arundinum cuspidibus, ac mucronibus metl, quos (cruentatis etiam cruribus montes, in quos propensi, erant adeuntes) sanguine madentes supra foliorum arundinum cumulum relinquebant. Fundebant quoque humanum sanguinem sponte suâ quinque diebus antequam præcipuum Festum adesset, quod vigesima quaque diē celebrabatur, scissis auriculis, & educto sanguine, lineas in facie, si viri erant,

à cilijs usque ad mandibulas, si vero fixas, in circulum ducebant. Quis semina ignis coalescentia erat humilimodi linguam ostentat octiduaa dictum spatio, semis tertio aut quarto quoque die vans partes exponit quo tempore linguam etiam amularem habebat, ac pzoque coram Hozziopochta per omes fella empta coarctatione capta vellebant, ut a medio se subvolante corpore quærens sanguis effunderetur. Cum vero seruum quempiam vel capivum immolabant, hucus linguam emi vale recipiebant, papyroque madente eo ora simulacrorum perhibebat, quod ab igno potius incandescendo malebant exercere. Adam hoc Francisco Hernando, vno olim vniuersi dei sacrificio immolati septuaginta sex milia hominum in templo Tetacostango. Qui motum quempiam cadebant, Astrologia aliquis dacti coarctatio dæm formam eligebat, in quo domi multas papyros indammarant, in quibus Astrologia imagines depinxisset eorum deorum, quos comedebant tantum consequentia fuisse propitios. His docebat Astrologia famam reseruat, exponens quosdam deos expe fuisse imaginibus aliter vero acceptos in ignem coarctabat emtebatque, & cineres circa domi epuriam mediam homabat quod genus ceremoniarum vocabatur merilacaliti. Erant etiam, qui sponte sua in templis circa festorum vigiliam linguam ostentent: & ut oblatio eorum gratior esset deo, mucrones mediantibus crurum linguam, appertibus acroyal e filis delatis imponebant, oblatos ei deo in quem erant propitios: quod genus sacrificij acroyalacaliti mos erat tunccupare.

CAPVT XXV.

De variis superstitionibus.

Cum in bellum aliquid essent iturriti, ceteros omnes ligatum sese parit in filias conferebant, ut templorum focus, vbi perpetuus lucebat ignis, lignorum copia superpereret; reliquis vero temporibus ad templorum ministros, & eos qui habitabant Calmetac, ad molitionem, quod vocabant teccouh quetzaliti, solebat spectare. Verebant etiam non mediocri diligentia & cura diluclio in honorem deorum contentorum domi, penatruave, epurila, atque arma xolum. Patribus item ac matribus famulas coram erant, impetare domesticis, ut hinc opem perpetuo incumberent. Deinde vero odora medicamenta vtebant, & suffimentis giacabant deos: atque id genus cultus tachpachaliti vocabant. Magam

perpetua vniuersi Sacerdotes curam ponebant, ne ignis (qui in templis epurila perpetuo ardens seruabatur, & in vel momento temporis elangueret, seminum locum habebat) vniuersam extingueret, vique extinguerent eos, ad quos conchâ conuendo pertinebat populum ad facta celebranda vocare, aut qui suffimentis vel factis deos efficit oblectant; quod genus cultus vocabant teccouh. Confectum etiam plebe perant: non semel singulis quibusque annis, neque oblatio a capivum locum, vbi deos se tenere, non tamen a cibo, vocabantque ad contentum genus teccouh.

Cum celebrabant festum Anualiquilâ octavo quoque anno, Indi Anacoyati Macuetz, ut iudicium vniuersumque animi ostenderent, anques satulique iuvenes saltando paratum devotabant, deindeque lectos ab omnibus, et factus (ut ignis videretur) egyptiam, domi solebant. Iuvenes vero in festo Anualiquilâ amulas multorum generum diu longuiculis sub finitum vniuersum raris allegabant, eademque huc & illic inter frondes volantes, cum ordine in eo festo procedent, circumferbant. Erant etiam frequens vniuersa plebi, per festa ordine incidere, ac deorum imagines circa templorum ambulant, aliter magis distantia loca, lectis impeditas deportare homeris. Solebant etiam feminæ saltare pariter cum vniuersis in solembus festis. In festo vero dez Tacâ, singuli iuvenes in ens hircocem e libro quodam eracto, & penis referto, singulas pugiles creabant; sedque vniuersam infecta buant: adolens vero, qui pellem imagis ens dez super intempus iudicant, cum alijs committentibus illos iudicium impetabant lapidibus, ferente vniuersumque factum ei qui vniuersum in mentem neque non contingebant aliquos concideri in pugna. Erant etiam iuvenes amulas acceptos in festo Yacali, quod in ignis hircocem celebrabant, perantes in fovee vbi in maiores allegarent amulionem. Eadem in edebantur in vniuersum essent / famulas hircocem pzoque circumligant colto, appertibus orbibus cepilli: incidunt etiam & brachialia tralique similibus famulas circumligabant. Sed oportebat ad arxiam genus ad Astrologia aliquo adhiberi, quoque dies ille iudicet gestant, ac tandem dimoueri ad eodem, erantque in Calpohoc idque hircocem quatuor mensium spatio vniuersum iudicium trahere. In festo vero Teuchali, ne sibi noceret deus Accolacaliti, pzoque deosque brachialibus ac talis vniuersum colorum penis raris illis allegabant; nec non quarto quoque anno, in festo Tacali.

Aliud spectaculum tlauauanalitzli fiebat in festo Tlacaxipeoalitzli in Etzalqualitzli. Cùm aliquis ædium ædificium absoluerat, in honorem Solis atque ignis, dominante signo Solis, sanguinem ex auribus educabant, excipiebantque vngue digiti pollicis proximi aut medij, & proiiciebant in ignem atque in Solem, vocabantque eam cultus differentiam Tlacaltilitzli. Quando contingebat transire ante alicuius dei simulacrum, vellebant fœni manipulum, & coram illo deo reuerenter diffundebant: quod etiam fieri erat consuetum voti aut cærimonix gratiâ. Quibusque noctibus, non multò ante intempestam, Sacerdotes, ad quos id munij spectabat, conchis canebant, tubisque & cornibus: quibus auditis, cuncti assurgebant ad offerendum sanguinem & copalli idolis, tam in templis quàm in ceteris vrbis domicilijs. Cùm verò intempesta iam accederet nox, Sacerdotes vocati Quæquacuiltin tympana pulsabant, excitandi gratiâ eos, qui altiori somno grauarentur, puniebantque eos, qui in id usque tempus non surrexissent, feruenti aquâ desuper sparsâ carbonibusve. Perforabant etiam aures & labia, infusuri aurum ac gemmas cærimonix cultusque gratiâ; vocabantque nenacazapotlalitzli aut netéxapotlalitzli.

CAPVT XXVI.

De ministris deorum.

IAm ad ministros deorum, inquit idem Auctor, deueniamus recensendos, quorum vnus erat, Mexicoul tehuoatzin vocatus, Patriarchæ similis, electusque duorum Pontificum suffragijs, & Præfectus alijs sacrificis inferioribus, qui erant velut Episcopi. Ad eum spectabat curare, vt quæ ad cultum deorum pertinerent, in quibusque oppidis atque Prouincijs Mexicano parentibus imperio, diligenter atque exquisitè peragerentur secundùm leges ac ritus antiquorum Pontificum & Sacerdotum, ac præcipuè quæ ad educationem iuuenum instituendorum in cœnobijs collegiisve vocatis Calmecac. Puniebat idem subditos Sacerdotes, si pœnâ digni viderentur. Huius ornamenta erant thorax gossypinus, thuribulumque fictile, & faccus plenus copalli, cuius nidore placaret deos. In munere eum iuabat quidam alius, vocatus Vitznahoac tehuoatzin, nec non alius Tepantehuoatzin, cui præcipua cura erat, vt qui in cunctis Calmecac Prouinciarum, quæ subiectæ erant Mexico, educabantur, aptè commodeque gubernarentur atque instituerentur.

At qui vocabatur Vmetochtzin, erat velut magister cantorum templi, cogebatque omnes in templo ad munus suum exercendum. Quotidie verò vtebantur prædicti cantores, postquam pensum suum vnoquoque die absoluisset, vino vocato Teuhoctli. Nam cùm Paateclatl (qui erat huic cærimonix Præfectus) vasa attulisset, atque impleuisset mero, apposuissetque ducentas ac tres arundines, quarum vnica erat perforata, singuli cantores singulas capiebant, tantumque potiebarur mero, atque potabat, qui in perforatam incidisset.

Epocaquacuiltzin curæ erant festa catalogi, cærimonixque exercendæ in eis, vt in nihil negligenter perageretur; erat enim veluti Cærimoniarum magister: Molonæ verò Teuhoæ, parare quæcumque necessaria essent ad peragenda sacrificia, aut offerenda dijs munera in festo Chicunauecatl, velut papyrum & copalli.

Teutitzin eadem cura vexabat in festo Xilonen, szatempā, teuhoatzin, congerendi pennas molles, aliaque in festo matris deorum, congregandi que iuuenes vocatos Cuecuxteca, vt in vico Atempari vacarent ieiunio.

Tlapitzcatzin erat veluti cantorum Præfectus, curabatque docere, regere, & castigare canentes, per singula festa in honorem deorum modulatuos.

Tzaputlaleoatzin parabat necessaria festo deæ Tzapotlatenæ, velut papyrum, vlli & copalli, herbamque quamdam odoram, cuius vapor gratus erat dijs.

Tecamateuhoa verò quæcumque necessaria essent ad faces conficiendas, nec non rubricam fabrilē, atramentum, ac calceos quos vocabant cutaras, thoraces, & cochleas marinas: quæ omnia necessaria erant ad solemnia ignis dei celebranda.

Ad Tetzcatzoncatl pertinebat prædicta omnia rursus parare in diem festi dei vini in mense vocato Tepeilhuitl: Adumetochtli verò, cùm celebrabatur festum dei vini vocati Vmetochtli, in mense Tepeilhuitl: Adumetochtli tomi iahuh; quâdo celebrabatur festum Vmetochtli tomi iauh circa prædictum mensem: ad Acaloa vmetochtli in festo dei vini, vocati Tlapanqui: ad tlilhoa humetochtli in festo dei vini vocati Tlilhoaumetochtli, in mense Tepeilhuitl: ad vmetochtli Napatecutli in festo Tepeilhuitl: ad vmetochtli Papaztac pertinebat parare vinum vocatum tizaocctli, potandum circa Regias ædes, & in festo Tocotzli, vbi vino vti fas erat viris ac feminis, puerisque & puellis, nec non quæ superius dicta sunt in festo Atlcacaoalo.

Mulier, vocata Cioa Quacuilli, parabat quæ-

quæcumque offerenda erant circa festum deæ Toci, velut flores, tabacos, & huiusmodi alia.

Cioaquacuilli iz taccioatl verò præerat in templo Atenchicalcan, eis qui verrebant, admouebantque ignes eis qui deuuebant aliquod obsequium dijs in hoc templo se præsturos.

Ixcocauhquitzonmolco teuhoa curabat ligna deportari, vrenda in cœnobio Tzonmolco Calmecac vocato, quæ iuuenes deferebant, atque in prædicto cœnobio collocabant.

Tlacolquacuilli assidebat templo, vocato Mecatlan, indutus vestibus Sacerdotum, hoc est, thorace, quem xicolli vocabant, ferebatque pyxidem refertam picietl, diligenterque cauebat, ne quisquam irreuerenter accederet in hoc templum, aut quidquam sordidum in eo offenderetur, cuius rei gratiâ acerbè puniebantur, quicumque iuxta eum aut vrinam redderent, aut aluum exonerarent.

Tepatzinco teuhox curæ erat, ne quisquam in templo huius nominis quidquam irreuerenter tractaret, utque oblationum maiores prouentus accederent.

Epcoa qua cuillitepion hymnos componebat, tam in templis quàm in priuatis ædibus concinendos.

Ixtliléo teuhoa seruabat templum Ixtlilton vocatum, augerique curabat munera offerri solita, cum primùm infantes loqui incipientes deferebantur in hoc templum, ac statæ peragebantur cærimoniæ.

Aticipac teuhozin Xochipilli templi Aticipac vocati curam gerebat, & parabat quæ necessaria esse intelligebat, quando ibi femina quædam trucidabatur, excoriabaturque in honorem deæ Atupac Calquicioatl nuncupatæ: cuius etiam pellem indutus, per vias publicas incedebat, gestans viuam corturicem dentibus apprehensam.

Atluxeuhqui teuhoa obuchtli parabat omnia necessaria, quo tempore maçtabatur imago Obuchtli in festo Tepeilhuitl.

Xippe Iopico verò teuhoa parabat omnia quæ necessaria esse videbantur, quoties erat in hoc templo Iopico imago Tequitzin immolanda.

Pochtlan teuhoa Yiaca Tecutli parabat omnia quæ decebat, cum confodiebatur Yiacatecutl simulacrum in templo Pochtlan vocato.

Chiconquiauictl Pochtlan adiuuabat præcedentem ad prædictos effectus.

Izquitlan teuhozin distribuebat thoraces vocatos xicolli, Sacerdotum ornamentum, cochleas marinas, & cutaras, recipiebaturque primos rotes metl ad parandum

vinum Sacerdotibus Tzapotla.

Teuhozin præstò esse curabat papyrum copalli, thuribula, ceteraque interficiendis in festo Tepeilhuitl necessaria.

Chalciutli ycue Acatonal qua cuilli parabat oblationes necessarias confodiendis in festo chalciutli ycue, velut topalli & vlli.

Acol verò Nahuacatl Acolmitzli parabat quæ necessaria fore intelligebat, quando Rex Mexicanus esset ieiunaturus in festo Tlalloc & Solis, atque Quecholli, quæ ieiunia erant solemnia: parabat enim vestimenta, & cutaras quibus esset vsurus.

Tullanteuhoa parabat papyros copalli atque vlli imagini Tultecæ morituræ necessaria atque opportuna, quam iugulabant in mense vocato Quecholli, aut initio mensis vocati Tepeilhuitl. Quotidie offerebatur sanguis ac thus Soli, cum primùm summo manè oriebatur, sanguis nempe detractus auriculis, aut è corturicibus confossis destillans, quas vulsibus capitibus, ac fluente sanguine versus Solem attollebant, velut hunc sanguinem illi offerentes, atque dicentes ortum iam esse Solem nuncupatum Tonametl xihpil tontli, quauhteo amitl: nemini cognitum esse, quemadmodum cursum suum esset eâ die peracturus, aut si discrimen aliquod euenturum esset pertimescendum. Mox verò ipsum Solem adorabant dicentes: Domine nolter, perage feliciter munus tuum. Quod fiebat quotidie iuxta Solis exortum. Quater quotidie thus illi offerebant, quinque verò noctu. In die, semel ipso oriente, rursus ad nonam horam vocatam diei, tertio meridie, quarto occidente iam Sole: noctu verò, primò cum iam renebræ terras obscurabant; secundò, cum iam omnes cubitum se recipiebant; tertio, cum canebat cochleis ij quibus curæ erat ceteros ad laudes dijs concinendas excitare; quarto, non multò post noctem intemptam; quinto verò paulè ante diluculum. Cum verò thus offerebant inchoante iam nocte, eam salutabant, dicentes: Iam progressus est noctis dominus vocatus Iohalteuhtli, nescimus quo pacto cursum suum peraget. Festum huius Yoaltecutli celebrabatur in signo nuncupato Nahuioillin, ducentesimo tertio die rationis tonal amatl: ieiunabant quatuor dies ante illud. Circa meridiem verò huius festi canebant conchis, tubisque, & alijs consuetis instrumentis, viminaque per linguæ foramen ducebant, offerentes ei eum sanguinem; quem etiam ab auriculis puerorum in cunis vagientium mos erat tunc temporis extrahere, offerreque dijs, non solum à ceteris natu maioribus. Hoc fiebat, nihil coram Solis imagine eis dicentibus, quæ erat in templo Quauhxiccalco, aut picta, aut insculpta,

humanâ facie, velut & hodie à nostris exprimi solet, adiectis radijs in rotæ speciem vndeque prodeuntibus. In festo verò Solis quotannis seruos & captiuos plures in eius honorem circa eiusdem templum interficiebant, certumque habebant, cunctos prælio interemptos in domo Solis hospitari.

Sacerdoti cuidam in templo assidentium curæ erat, instituere ceteros in eo dijs inferuentes, quos iam institutos tradebat ceteris ministris, ut munia quæ didicerant exercerent. Hic idem ad bonam exhortabatur vitam, probatosque mores, & ab improbatis deterrebat, imperabatque pueris quos educabat, templi loca verrere, & scopis detergere, si quæ aderant sordes, & curabat ne ignis vniquam deesset focus templi.

Quidam iuvenes, qui suapte sponte templo assidentes ieiunabant, atque pœnitebāt, noctu vigilabant, cauentes ne quidquam eo tempore ibi indecens gereretur.

Pueri, qui educabantur in cœnobio Calmecac, ligna in templo comburenda è propinquis siluis deportabant; qui verò denuò in cœnobium venerant, ferebant mucrones metl, qui essent necessarij sacrificijs peragendis.

Adolescentes, quos vocabant Tlamacazque, laurifnos congregabant ramos, quos necessarios in templo esse admonebantur, pulsabantque cochleas, tibias, atque tubas pueri: & adolescentes, qui educabantur in Calmecac, idem atramentum parabant, quo se Sacerdotes totos tingebant quotidie tempore matutino; parabant autem illud in Monoxilo huic rei dicato.

CAPVT XXVII.

De votis, iuramentis, & nuptiis.

QUOD spectat ad vota atque iuramenta, deuouere consueuerant Mexicani, inferuturos se dijs aliquibus, sacrificijs atque oblationibus, quando quispiam ex domesticis in morbum incidebat; nec non iurare quidpiam, quod pollicebantur, adimplenturos, præcipuè cum id exigeret securitas eorum ad quos pertinebat promissio. Afferebant verò tunc in testem Solem, nec non & terram deam, dicentes, ad maiorem faciendam fidem, terram edere, attingentes pariter illam digitis, ori que admotos lambentes. Antiquus mox præterea perpetuò dæmonum fuit, absconditis laqueis homines irretire, atque ita hymnos instituit, quos vix vllus hodie, etiam ex ipsis Indis intelligat, nisi idem ipse hodie dæmonijs inferuere perseneret. Hos ego modò pertranséo, vel quòd in dæmonum hono-

rem inuenti sint, vel quòd à nemine pænè exquisitè percipiantur. Illud narrare satius duxi, fuisse feminas ab ineunte ætate deorum ministerio consecratas, quæ in templo à matribus familias studiosè educarentur, diuisque inferuissent, donec peruenirent in maturam ætatem, nubilesque essent & maturæ viris. Quo tempore si ab aliquo in vxores poscerentur, conuenireturque inter consocros affines, præcipui vici viri parabant munera, nempe coturnices, topalli, flores & tabacos, ac thuribulum fictile, nec non multa genera esculentorum, delataque puellâ in templum conspectumque Sacerdotum, ac strato in solo linteo, dona desuper apponebant, præterque linteum vocatum tlicaquechtli, cui humana per multa capita intexta erant: ac demum habitis vltro citroque permultis sermonibus, parentes natam locandam viro in domum reducebant. Hætenus Franciscus Hernandus.

CAPVT XXVIII.

De noui Mexici moribus.

SED nec prætereunda est noui Mexici Septentrionalis plaga, quæ nuper Christi iugum subiit. Leuior his gentibus idololatria, nisi quòd minutiores actiones superstitione aliquâ scædent. Præliaturi, farinam offerunt capillis & cæsariei occisorum hostium nationis inuadendæ. Venaturi pariter farinam offerunt ceruorum aut leporum capitibus. Feminæ validæ & pingues prodeunt in agros, & electo colle lapidem aut paxillum terræ figunt, cui postea farinam offerunt. Manent ibi plus minusve octo dies: interim se macerant verberibus, ieiunio & incommodis, cibisque infirmantibus stomachum. Iam marcidæ & exhaustæ discedunt, & à primùm obuio mercedem austeritatis sperant. Non tamen adorantur hi paxilli, nec cultu nec ratione aliquâ habentur; pessum potiùs dantur. Mirus ad inaugurandos duces ritus. Circumligat eligendum columnâ, & atrocissimâ lacerant verberatione, deinde mille gestis & iocis prouocant ad risum. Qui si utroque periculo sensum temperet, nec fletu nec cachinno inconstans, tunc probatur. Maximi Imperatoris munus est, præconio promulgare quæ seniorum cœtus decernit.

CAPVT XXIX.

De fortitudine Christianâ.

BATBAROS gentium mores narrauimus, nunc aliquos Christianos imò diuinos exhibebimus, ut videas, nulla esse tam effera inge-

ingenia, quæ gratiæ vis non erudiat, excolat & reformet. Colligam propterea nonnulla Heroicæ & Christianæ virtutis facinora, cum quibus laudata Romanorum gesta componi nequeunt; quæq; minimè superantur p̄fcorum Ecclesiæ militum constantiâ. Xeizayemon Simon vocabatur senex septuaginta duos annos natus, seruus & miles veteranus Christi. Is adductus ante tyrannum in Iaponicâ persequutione, quæ anno 1627. renouata fuit, constantissimè confessus est fidem Iesu, nullis persuasionibus nec minis flexus, donec iratus Præsul alterutrum imperauit, aut negare Christum, aut in pyram incensam, & cumulum ingentem ardentium anthracum se immergere. Prius illud recusans, spoliare se, abijcere vestes, & nudus penitus insilire in ignes iussus est, quos inter intermedius cõstitit immobilis, ac si alienum corpus torrere videret. Septies prætereà aut octies se circumegit, vt meliùs vreretur, & prout tyrannus imperabat, illò se vertebat, iam in hoc iam in aliud latus, ne inæquales flammaram morsus alicunde sentiret. Nullum puto maioris fortitudinis exemplum in Annalibus antiquis reperiri.

Neque parum admiranda erit pueri cuiusdam virtus, etiamsi comparetur cum sene. Eodem anno Iaponici tyranni excruciabant tædis ardentibus Quichisuque Gasparem, & coniugem Luciam dictam, vt Christi legem abiurarent. Crudeliùs sæuierunt in charam eorum sobolem Petrum nomine, tredecim annos natum, & alium puerum famulum vndecim dumtaxat annorum, quos arbori religatos incensis facibus adurebunt. At cum puerorum constantia superaret omnem sæuitiam, vasculum benè tostum & ignitum obtulerunt puero vt manibus sustentaret, hoc pacto, quòd si excideret, aut ipse abijceret, idem foret ac Christum detestari, & à fide parentum deficere. Accepit illud puer, & nudis sustinuit manibus, donec penitus frigeret, absque vllò motu & doloris significatione. Alium puerum sedecim annorum iussit Præsul aut negare Christum, aut in ardentium prunarum cumulum immitti. Mox ille (neque enim expectauit vt alius impelleret) spiritu ductus insiluit in pyram, & immobilis constitit medius inter ignes. Idè imperauit idololatra alijs duobus Christianis, adiectâ tamen hac conditione, accepturum se quemlibet motum in signum detestati Christi: at illi immoti perdurauerunt duas horas partim tosti, partim adusti ignibus.

CAPVT XXX.

De virtute Christianâ. Indii cuiusdam.

NON tantum bellis prouocatâ virtutem, sed in pace non ignauam spectemus, vt honorificentius claudamus Librum istum octauum humano ingenio dicatû. Michaël Ayatumus, inter Indos Pictos in Boholanâ Philippinarum insulâ anno sæculari puer septenis aquis Baptismi tinctus est: inde omnium virtutum in maximis incrementis profecit. Atque vt inde ordiar vnde vis omnis emanat, orandi studio apprimè deditus fuit, vt diu quotidie nouies recitarit B. Virginis Corollam. Dein vbi commentari didicit, in dies horam & amplius in rerum piarum meditatione posuit. Patronorum suorû B. Virginis, Iosephi, Michaëlis festa ieiunijs, vigilijs, verberibus corpori inflictis præuertebat. Iesu & Mariæ memoriam animo semper circumferebat, vt ab eorum laudibus nec inter alios, atque adeò nec inter ludendum abstineret, ea verba, *Laudetur vbique Iesus Christus, eiusq; mater sanctissima Maria*, idemtidem vsurpans. Adeam reficendam, eorundem effigies capsulâ conclusas, quòd iter erat, circûgestabat. Corporis atque sensuum omnium mira moderatio. Feriam sextam & sabbatum ieiunus trans mittebat. Solo pane & aquâ vitâ tolerare proclive illi fuit, sine omni cibo ac potu aliquoties diem traducebat. Quot diebus, vt primùm cubitu se leuabat, flagra tergo increpabant. Oculos ille vix in viro figebat, nedum vt feminam adspiceret: imò studiosè cauebat, ne quam corporis sui partem nudam adspiceret. vnde lecto consurgens, primò pedes talari veste obtegebat. Aures, ne quid indecens haurirèt, sedulò obsepiebat, si posset, saltem fugâ aut toruâ fronte sonos inuerecûdos excutiebat. His facile factum est, vt florem pudicitia ilibatum conseruarit, quem Deo anno tertio decimo deuouerat. Animi dimissionem præcipuè colebat. Vidit illum P. Petrus Annonius (à quo hæc habemus) nocte quadam, dum Seminarium inuiseret, sub lectulo in terrâ cubantem. Quem cum reprehenderet, Atqui, audijt ab eo Pater, ego istud humilitate magistrâ didici, quæ docet terrâ in terrâ sternendam esse. Vestitu paupere & mundo utebatur: & quamuis pretiosis non careret, induci tamen vix potuit, vt quo die Christi Corpus sumpturus erat, elegatiùs se vestiret. Vltimum in sedendo locum vbique sibi capiebat. Designatus reliquorum in eodem contubernio superior, tantâ animo tristitiam concepit, vt morbum inde contraxerit, quo priùs liberari non potuit, quàm in ordinem

redigeretur. Cùm eum alij passim sanctum vocitarent, ille B. Virginis patronæ suæ exemplo seruum se nominare consuevit. Paupertatis atque obedientiæ studijs inter primos addictus fuit, vt ne pomum quidem Superioribus inscijs ex horto tulerit, vt ne minima quæque imperia neglexerit, nec maxima detrectarit. In Religioso perfectionem maiorem non exigeres. Constantiam ac fortitudinem animi per omnem vitam tenuit, atque S. Iobi & B. Virginis sub cruce stantis recordatione subinde acuit atque confirmauit, vt ne suorum morti impatientius illacrymaret. Commodis aliorum impensè se dabat. Culinam verrere, vasa tergere, ollas eluere, lances expurgare solebat. Vitam denique suam præ aliorum negligebat, sed salutis omnium inprimis cupidus studiosusque fuit. Excurrebat cum Patribus ad ethnicos docendos, instituebat, monebat, terrebatur, nihil omittebat, vt ad Christi ouile errantes reduceret. Atque his omnibus virtutibus terminum immotum constituit perseverantiam, quâ ex incœpto semel pietatis officio neque ipse quidquam egressus, neque ab alijs deduci se vniquam passus est. Multa parentes, multa cognati attentarunt, vt eum à castitatis proposito ad coniugium adducerent; sed irritò omnia conatu Baylanus quidam superstitionum doctor, vniuersos ferme Indos ad mare elicuerat, vt ibi maiores suos in aureâ naui aduentantes conspicerent. Solus Michaël tunc puerulus risit insana promissa, & ludibrium solus euitauit. Hunc talem adolescentem aduersus casus afflixit,

& è viuis abstulit. Dum enim ad litus negotij cuiuspiam causâ excurrit, fallente gradu è ripâ in aquas perlapsus, cymbæ isthic religatæ pectus illisit, ac paulò post ritè inunctus, Iesum, Mariam, Iosephum inuocans mortuus est xiiii. Kal. Decemb. cIo. Idc. ix. Pridie quàm moreretur, & pœnitentiæ & sacre Eucharistiæ Sacramentis ad abitum se instruxerat. Præsagum enim vicinæ mortis suæ eum fuisse, plura indicant: nam germano fratri dixisse eum memorant, velle se sibi à Patribus chirographo cauere, ne ex oppido in maritimam aliquam expeditionem mitteretur, cùm morte instante non satis tutum sit à Sacerdote longiùs abire. Pridie rogauit Patrem, vt sibi sequenti die liceret per urbem flagris corpus cadentem incedere; extremo enim vitæ tempore magna pro salute conari, opportunissimum videri. Cùm negaretur, crebriùs institit, mortis incertitudinem prætendens, donec concederetur. Elatus est magnifico funere, tanto luctu & comploratione, vt Concionatori ac Musicis ferè silentium defuerit. Deplorabant videlicet omnes fortunas suas tam tristi funeremersas, parentes filium dulcissimum, Patres comitem fidelissimum, Bayenses popularem vtilissimum, pueri ac puellæ Catechisten gratissimum, contubernales socium charissimum, Parthenij sodalem optimum, omnes virtutum omnium exemplum. Quid nos? Nondum similia fecisse. Hæc ex probatis testibus accepi, & ex probatis Auctoribus exscripsi.

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII
EX SOCIETATE IESV
HISTORIÆ NATVRÆ
LIBER NONVS.

PINVVM DASYPVS.

CAPVT PRIMVM.

De pinuum Dasypode, siue Ocotochtlo.

DESCENDO iam ad rationis expertia, è quibus patefaciam rariora aliqua naturæ miracula. Iam laudavi Auctores quorū operā vsus sum in his Commentarijs, quorum læpe intermiscibo ijsdem suis verbis narrationes, licet incomptas & simplices: sed maior mihi ratio eorum auctoritatis est quàm elegantia, & saltem variegatione (sic dixerim) styli notabo aliena, vtcumque ex dignis fide Commentarijs excerpta. Pestilens, sed mirandum monstrū hîc narrabo, singula ris quidem charitatis, & in paruo corpusculo

vires & virus ingens, solertiâ tamen bestiolæ non omnibus noxiū. Dasypodem pinuum vocant Hispani, *ocotochtli* appellant Indi. Vertagi est magnitudine, tereti, humili, & crasso corpore, auriculis paruis, facie leoninâ siue felinâ, viuidis oculis & rubrâ iride, crassis cruribus, aduncis vnguibus, fusco circa dorsum pilo, circa ventrem candido, reliquum corpus cinereo, nigris vbique conspersum maculis; rostro ac caudâ breuibus, asperâ linguâ, vlulatu exili, & incredibili pernicitate. Viuit Tetzococamis montibus, venatur ceruos, & alia eiusdem molis animalia, interdum etiam homines. Lingua eius tanta inest vis veneni, vt si prædæ oculos vel allambuerit vel attigerit, eam confestim excæcet, imò interimat. Occisorum cadauera herbis, fœno, cespitibus tegit; deinde conscendens propinquas arbores, vlulat. Tunc

Tunc feræ circumiacentes, arcano naturæ documento conscię inuitationis, ad epulum ocyüs aduolant, prædâ ex signo inuentâ fatiantur: postremus ipse ocotochtlus descendit, vt innocuè pascantur conuiuæ; nam si ille prior vesceretur, corruptis veneno suo reliquijs, ceteræ perirent feræ, quotquot de-

inde gustarent. Tantâ vrbanitate charitati fauit, tam comi prouidentia saluti alienæ. Scilicet nemo est qui prodesse nequeat, si velit. Non ita viribus & opibus beneficentia, quàm voluntate & studio constat. Plurimi opulenti inutiles sunt, vtinam non etiam noxij; at nemo beneuolus non beneficus.

HOITZLAQ V A T Z I N:

CAPVT II.

De animalibus spinosis.

ADmirandum genus bruti sagittatoris nouus orbis alit. Animal spinosum, mediocris canis exæquans magnitudinem. Ab Indis hoitzlaquatzin dicitur, siue spinosus tlacuatzin. Nomen forma meruit. Simile est illi, quod tlacuatzin vocant, de quo suo loco sermo erit. Vestitur cauis & acuminatis spinis, tres uncias productis pilis quoque nonnullis (si caput excipias) mollibus insertis, siue atrâ lanugine, & circa exortum candenti: venter tamen, crura, & brachia aculeis omnino carent. Spicula tenuia sunt, candentia, & lutea: vbi desinunt nigricant, mucrones peracuti. Cauda breuior est quàm tlacuatzin, crassitie tamen maiori compensatur. Inops aculeorum est à mediâ parte vsque ad extremitatem. Pedes similes habet quauhpecotli; sed latiores (misceo sæpè verba & sententias Francisci Hernandi, nec meo cerebro & stilo loquor semper) nostrum pænè caninum, nisi quod resimum. Dentes supra infraq; bini, quemadmodum tuccæ. Iaculatur spinas suas in canes insectantes, nullâ excutiendas industriâ, nullo conatu: sensim magis magisque vi quadam arcanâ subeunt, & iactatione plus figuntur,

donec viscera perfodiant. Alliciunt & ebibunt innatum humorem, donec transfixum & perforatum canem tabefaciant. Quærunt Indi aculeos illos dolori capitis placando. Admoti verò fronti & temporibus, spontè adhærent, nec prius delabuntur, quàm hirudinum more hauserint noxium sanguinem, quo suam farciunt cauitatem. Causâ languoris remotâ, ægrotans valet. Cuicumque rei cuspis eius admisceatur, etiam postquam ab animantis cute est diuulsa, occultâ virtute, etiam cum à nemine vrgeatur, sponte penetrat carnem. Feminis eius vsus perforandis auriculis ad inaurium suspensionem. Perforatio profus fit nemine impellente, quasi exuat fetas. Experimento comperitum, vnius noctis interuallo crassissimo corio admotam, sponte coriû totum, perinde atque acus hominis impulsâ manu transmittitur, penetrasse. Eorundem aculeorum puluis dragmæ vnius penderes sumptus, dysenterijs medetur, vrinam euocat. Gaudet hoc animal montosis & calidis locis Xonoltz & Yzotzocolci. Fortasse ad Baticam nostram deportatus, non iniquum sibi cælum toleraret. Vescitur fructibus: cicurari potest. Aliqui putarunt hystricem aut mantychoræ speciem, cum multis differat, & in nonnullis admirabilior fortasse sit, vt ex collatione

latione videre licet. De mantichorâ hæc narrat Aristoteles lib. 2. de Historiâ animal. c. 1.

Apud Indos (si Ctesia credendum est) bellua gignitur (ut ille scribit) cui nomen mantichoræ, dentes triplici utrimq; ordine, magnitudo, hirtitudo, & pedes leonis, facies & aures hominis, oculi casti, color rubrica, cauda scorpionis modo terrestris aculeo armata, spiculaq; agnata iaculans, vox fistula tubæve non absimilis: cursus non minoris pernicitatis quam cervinis: feritas tanta, ut numquam possit mitescere: appetitus præcipuè carnis humana. Histrix autem in Æthiopiâ frequentissima; eam generat & India & Africa: reperiri quoque in Tartariâ, Paulus Venetus scribit; Cardanus addit, in Italiâ & Galliâ. Ego in Hispaniâ quoque, licet rarè, vidi tamen ipse. Est autem ex erinaceorum genere, & erinaceis similis: spinis tergum hispida (aculeos namque pilorum in vice gerit ut erinacei, sed longiores) quas plerumque, cum intendit cutem, laxatas, iaculatione emittit voluntariâ, ut assiduis aculeorum nimbis canes vulneret ingruentes. Magnitudine paulò minor lupo est, quâ haud facilè inter feras aspectu magis horribiles inuenias multas. Quæ verò de medicina produntur, quæcûque de erinaceis dicuntur, omnia tantò magis valebunt in histrice.

Sunt alia spinosa animalia, quæ non emittunt aculeos, inter quæ accenseri potest læcertæ genus, quod Indi *tapayxain* vocat: caput durissimum habet, eleuatum, horrensq; aculeis, de quo commodiùs alio loco dicemus, sicut & de histrice pisce.

Ad spinosa quoq; fortasse & ad histricem spectatilla bellua de quâ Cardanus. *Varij generis*, inquit, *incertæq; natura fuit animal*, quod presenti anno nimirum 1550. decimo nono Ianuarij Papiæ vidimus. *Vulpis magnitudo*, aliquantò longiùs, ore & rictu leporino cum pilis longis, duobusq; dentibus prælongis: siquidem digiti humani longitudine prominentibus ad modum sciuri dentium, oculis serpentinis, quippe qui angulis carerent, & nigri essent. *Pileus inerat capiti hircinæ barbæ simillimus*, sed non aliter quàm crista pavoni. *Pilus mustelinus ac pulcher*, nisi quod super collum velut lana candida videbatur. *Anteriores pedes, ut taxi: aures & posteriores pedes nihilo differentes ab humanis*, nisi quod pedibus unguis vrsi pro humanâ erat. *In dorso, postremaq; parte, spinæ circiter centum histricis instar, quarum quedam in apice curuabantur, & prominebant, alioquin immobiles, nec, ut de histrice ferunt, emissaria.* Cum moueretur, strepi-

tum, dum se colliderent, edebant. *Cauda anserina, sed in spinas plumæ finiebantur.* Si reliqua non videas, anserem dices, candidis ac cinereis plumarum sedibus, latoq; lumine anserem emulantibus. *Vox subobscura, rauca, quasi latrantis canis.* *Iracundum animal*, sed tamen quod facile à circulatorum tractaretur. *Canes odio prosequeretur maximo sexus feminei, et aetatis iuuenilis.* *Potus nullus: cibus, panis aquâ madefactus.* *Animal hoc sui generis vix esse credam, sed ex histrice alioq; velut vrsu natum.* *Histricem enim constat esse suam, spinas illas habentem in dorso, quas possit eiaculari.* *Africam mittere, proditum est; sed nunc & Gallia habet, & Italia.* *Spinæ palmi longitudine præcuta, leues, albo nigroq; distinctæ.* *Sunt erinaceo spinæ similes, sed longè minores, & quæ emitti nequeant.* *Hactenus Cardanus.* *Erinaceos quoque gerere aculeos, pilorum vice, omnibus notum est.* *Scit natura fœtus suos mulcere spinis.* *Parcissima mater familias multa officia vno beneficio complectitur, vno tegumento armat.*

CAPVT III.

De animali Sionio siue Cabim.

MEntio aculeorum hacuatziri elicientium sanguinem, suggerit memoriæ contrariam aliterius animalculi virtutem, continentis cruorem non minori miraculo. Animal Sionium dixit illud Maphæus, & apud incolas *cabim* vocari, *cabal* Antonius à S. Romano appellauit. Nascitur in Iauâ. Huius animalis vnam virtutem scio, sed mirificam. Si eius oscilli extremitatem aliquis gesserit, quantumuis mille transfuerberatus vulneribus, ne guttam sanguinis dabit. Experimentis pluribus probatum est: sed illud celebre & notissimum, quod cum Naodabeguea Malacensis infensus Lusitanis, & aduersus illos egregiè dimicans, tandem oppressus, multisq; confossus ictibus corrueret, ex patulis vulneribus nihil omnino cruoris manaret. Mox inter spoliandum, ut primùm detracta eius brachio est aurea armilla (mirum dictu) tamquam vase confracto, ita sese cum animâ vniuersus repente sanguis effudit. Cuius rei stupore defixi Lusitani, cum de alijs captiuis causam quæsisset, cognouere inclusum esse in armillâ os eius animalis, cuius in sistendo sanguine tam efficax esset vis.

TLAQUATZIN.

CAPVT IV.

De animalibus manticatis,
sive Tlaquatzinis.

NOn minùs admiràda fera, quam Indi vocant *tlaquatzin*. Antonius Herrera *taquatzin* dixit: recentes Hispani Scriptorum corrupto nonnihil nomine *tlaquacum*, Cardanus *chiurcam*, sive *chuciam*, Stadenius *Seruoy*, Nomenclator *semi-vulpam*, seu *lopecopithecum*: Raphe Hamor in descriptione Virginie *apostumen* dixit; alij *ancham*, alij

sasapim, alij *cerigonem* dixere, quia sic vocatur species vulpeculæ apud Brasiliam & Malucas, sed ea, de quâ exordium sermonis instituimus, etiam in Dariene & Floridâ reperitur. Animal est parui canis formâ & magnitudine, binos dodrantes longum, rostro tenui, proluxo atque depili, exili capite, tenuissimis mollissimisq; auriculis, ac pænè translucentibus, pilo longo & candido, sed circa extrema fusco aut nigro. Caudâ tereti, duos dodrantes longâ, & persimili colubrinæ, fuscâ, sed postremò candidâ, quâ mordicus

&

& firmiter, quidquid semel apprehenderit, retinet. Corpore verò ac pedibus melis. Quaternos aut quinos parit catulos, quandoque septenos & plures, quos vterò cõceptos, editosque in lucem, alui cavitare quadam, dum adhuc paruuli sunt, concludit & seruat; intra scilicet locũ, à naturâ huius rei gratiâ fabricatum; dilatatâ ac spõte velut excoiatâ iuxta mammarum sedem externâ pelle, tantâ equalitate, vt coaluisse cutem omnino putes: miro profectò nature artificio. Oculi ei sunt nigri, parui, viuidi, atque erecti. Scandit arbores incredibili pernicitate: interdiu in cauernis latitat: vescitur cohortalibus, quas vulpecularum & mustelarum siluestriũ more iugulat, illarum sanguinem absorbens. Cetera innoxium ac simplicissimum animal, quamquam versutiâ quadam congenitâ se interdum mortuum simulet, cum aliter venatoris manus effugere nequit, aut delusos apprehensores mordere gestit. Cauda huius animalis est depilis, & egregium medicinæ adiuuentum: tusa enim drachmæ vnius mensura atq; cum aquâ aliquoties, bis terve, aut quoties opus fuerit, intra corpus sumpta, si eo quis die à cibo abstinuerit, vrinæ meatus mirificè extergit, ipsam vrinam euocat, calculosque, & quæcumque alia vrinæ meatus obstruunt extrahit. Venerem excitat, generat lac, & medetur fractis & colicis. Partum accelerat, menses elicit. Tusa & imposita, extrahit aculeos infixos, ventremque emollit. Et fortassis nullum medicamentum ad omnia hæc præstantius. Antonius Herrera scribit etiam prodesse parturientibus, & tostam tusamque febricitantibus. Viuit bestiola in calidis, ac pascitur carne, fructibus, pane, oleribus, frumētaceisque; alijs generibus.

Huius animalis ita meminit Petrus Martyr: *Arbores in Parianâ regione ingentes sunt, inter quas repertum est animal monstruosum vulpino rostro, cercopitheci caudâ, vesperilionis auribus, manibus humanis, pedibus simiam amulans, quod natos sibi catulos circumfert quocumque proficiscatur, vterò exteriori in modum magnæ crumenæ dependente. Id, licet mortuum, ipse vidi conuolui, crumenamque illam nouum vterum, nouum naturæ remediũ, quod à venatoribus, aut alijs à ceteris violentis ac rapacibus animalibus natos liberet, illos secum asportado, admiratus sum. Numquam autem illos emittere dicitur, nisi aut recreandi aut lactandi gratiâ, donec sibi victum per se queritare didicerint. Cum catulis animal ipsum deprehenderant, sed ipsa tandem aëris & ciborum mutationem ferre nequiuit. Raphe Hamor hæc habet: *Apossumes, magnitudine ac formâ corporis porcello menstruo non ab simile, animal est robusta atque adedò incredibilis naturæ: septem plus minusve vt pluri-**

mum vno partu excludit fetus. quos donec mensuram aetatem attingant, pro libito nunc aluo recondit, nunc iterum promit. Testatur ipse Raphe comedisse hoc animal, & esse grati & salubris nutrimenti.

Simile huic animal, quod Brasilia nutrit, *cerigonem* appellant, buxco colore est, & vulpeculæ magnitudine: ex eius aluo duæ dependent veluti manticæ, in his catulos circumfert, & quidem adedò pertinaciter suo quemque vberi affixos (Maphæus inquit) vt à perpetuo suctu non auellantur, antequam ad pastũ ipsi per se progredi valeant. Animal quoque crumenatum ab Æthiopiâ mitti scribit Cardanus, & addit: *Mittit & India Occidentalis chiurcam ex mustelino genere, quæ eodem modo filios secum fert. & rursus in Opere De rerum varietate, Chiurcam, inquit, seu Chuciam noua Hispania mittit. Ea minor vulpe est, collo oblongo, pedibus breuibus, capite vulpino, colore cinereo. Velocissimè currebat, cum septem filios in crumenâ deferret. Videtur autem hoc animal medium esse inter leporem ac vulpem, sed alterius generis ab utroque, ob crumenam.* Scaliger sic scribit: *Vierra facie ac magnitudine est, capite vulpino, sub terrâ habitat, fecundissima est, duodenos parit exiguos. Cauda ei tenuis, penè glabra. Ipsa pilo atro. Catulos in bursâ sub aluo obtensâ secum fert.* Ioannes Stadenius scribit: *In Americâ vulgò vocatur Seruoy magnitudine felis animal, & caudâ eiusdem, pilis alijs ex albo fuscis, alijs ex nigro. Catulos parit quinos, aut senos. Locum in ventre ad sex digitos ferè scissum gerit, & intra scissuram illam mamillas habet, eidemque inclusos catulos circumfert.*

Ex his Auctoribus puto non vnum duntaxat animal cum bursâ esse, sed alia vnam habere manticam, alia duas, seu vnam diuisam: alia catulos lactandi gratiâ è manticâ emittere, alia etiam retinere; alia vbera intra bursam concludere, alia in posteriore ventris parte mamillas in interiõre, & circa pectus manticam, alia fortasse non omnino bursam habere, sed scissuram in ventre, vt Stadenius scribit.

Ceterum in tantâ charitate filiorum non est prætereundum, mustelas foetus suos & mittere, & rursus in periculis recipere intra seipfos: phocos, balænas, delphines suos recentes catulos & teneros ex aliquâ causâ consternatos, ore excipere, & condere: caniculam piscem in ventre pavidos filios suscipere & complecti, rursus deiuò edere in lucem: patitur enim aliquantulum venter cetaceorum alienas animas. Accidit nonnumquam festiua piscatio albicoris: qui cum sursum attraheretur, & os fortè aperisset patientius, vt respiraret, per illud piscis, quem *volucrum* vocant, paulò antè absorptus reuola-

uolauit. Auis flagana, quam Zebut in insula gignit, cornicis magnitudine, infriatur ori balenæ, à quâ integra deglutitur & viuens, quæ deinde corrodit belluæ cor, vt Pigafeta compertum sibi testatur. Idem testatur & Gomara. Sic patientes pisces sunt alieni spiritus.

CAPVT V.

De animali caudimano seu coyopollin.

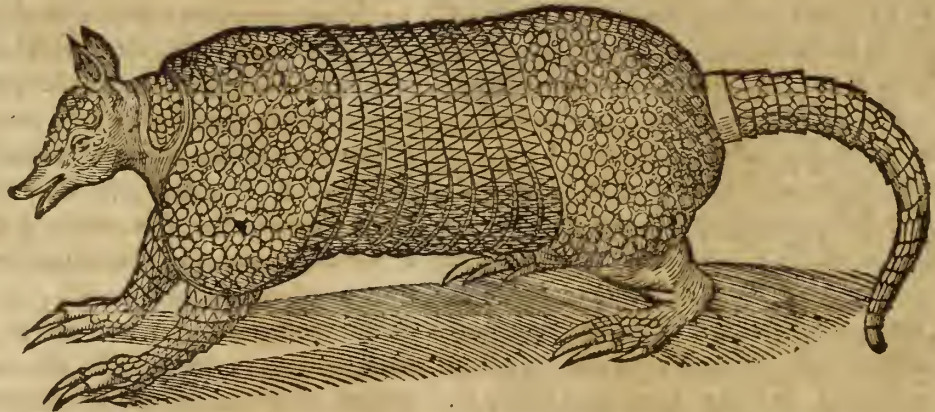
VOcant Indi coyopollin paruû animal, muris mediocris magnitudine, aut pau-

lo maius, caudâ veidò, auriculis & rostro tlacuatzin simile: nam caudâ & pro manibus vtitur, & natus matrem, cum metuit, stringit amplexu. Cauda est crassior murinâ, firmiorque: venter ex albo pallefcit: auriculæ sunt translucidæ, pedes & ciura cãdida. Educatur in arboribus sobolem. Possit ad genera tlacuatzin referri, nisi alicui præplaceat pertinere ad mures, aut esse sui generis. Inuenitur in montibus tepostlanicis. Ceterum crocodilis quoq; cauda pro manu est, illâ nimirum arripiunt prædam, belluas, homines.

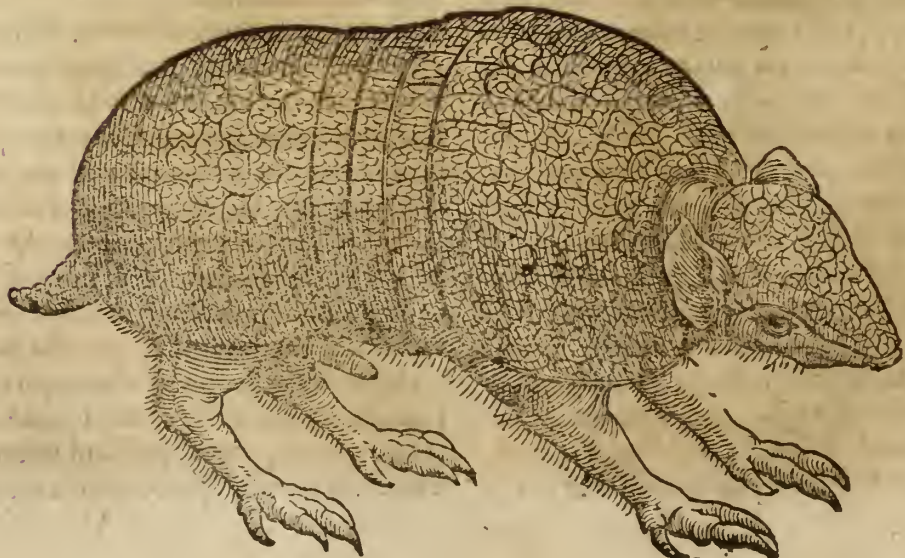
ARMADILLO siue AIATOCHTLI.

ARMADILLO CLVSII.

ARMADILLO GENVS ALTERVM CLVSII.

CAPVT VI.

De animalibus loricatis.

CAtaphræctum quoddam animal India-
rum variè appellatum inuenio. Hispani
nuncupant *armadillo*, Lusitani *encubertado*,
Itali *bardato*, Theuetus Brasílico nomine
taton, Maphæus *tatusiam*, Gesnerus *tatum*,
noua Hispania *chirquinchû*, alicubi *casacain*,
aliis Indis *aiatochtli* dicitur, hoc est cuniculus
cucurbitalis; specubus enim, quemadmodû
cuniculus conditur. Vnâ nocte spatium leu-
cè excauat; quare nisi ligetur, nullibi se inclu-
di patiens, perfodit vsquequò extra domum
& oppida emergat. Variè sunt species horum
loricatorum: mihi omnium mirabilior aia-
tochtlus, cuius & rarior mentio & sterilior,
quare illum præsertim narrabo. Duris arma-
tur laminis, quas ipse vidi. Canis Meliten-
sis est magnitudine. Pedes ei suis paruuli, rostrû-
que, sed oblongum & gracile. Armatur vn-
dique crustâ, militari & cataphracto equo
per simili, in laminas cónexas atque mobiles
diuisâ, quibus se conuoluit atque vndique
tegit. Auriculæ murinæ, sed longiores; nimis
graciles. Cauda ejus est longa, teres, geni-
culata, eodemq; modo laminis crustatis cir-
cumuallata. Venter candet, ac pelle operitur
mólili, humanæ haud dissimili, longiusculis,
exilibus, ac raris pilis vestitâ. Formicæ vena-
tur. Cubat supinus, atque caudâ ori admotâ,
quâ rectâ procedentes formicæ incidunt in
insidias, & cibum deludenti suggerunt. An-
tonius Herrera addit, lotio proprio implere
lacunam super ventrem inter crustas suas,
sic formicæ, humore obstante, per caudam
procedere vsq; ad os. Cùm fugit in præcep-
s, caput caudamque ventri applicat, ac tuetur
crustâ, & sese in spiram conuoluens rotat.
Quòd si pertinaciùs quispiâ insectari perse-
ueret, semet in venatorè contorquet, vt haud
rarò, validè tundens dorso suo pectus ho-
minis, exanimat. Versatur in vliginosi lacu-
bus. Lumbricis, piscibus ac vermiculis vesci-
tur, & quibusdam arborû baccis, & pomis.
Caro impensè pinguis, dulcis, ac pituitosi ali-
menti, & excrementis redundans. Vteban-
tur antiqui caudâ ad eas, quas zebratanas vo-
cant (quarum apud illos vsus frequens) mu-
niendas. Crustâ multis rebus utilis, tum ad
bellicos vsus, tum ad pacè opportunis. Aiunt
illius crustam tritam, ac drachmè vnus pon-
dere intrâ sumptâ, euocato sudore magno-
pere conferre morbo Gallico curando. In-
uenitur locis calentibus lacustribus, & vli-
ginosis. Duæ apud Iucatanenses horum ani-
malium sunt differentiæ. Quædam innoxia
& gratissimi alimenti sunt; alia noxia & ve-

nenata, vt vomitu ac flatu alui citato syncopè
inducant, tandem interimant. Antidotum
est oleum oliuarû, nisi virus inualuerit, fru-
stranea tunc remedia. Si fortassè aliqua iue-
rint, disfluunt superstitibus capilli, languet
color, marcent vires. Distinguuntur testarum
seu laminarum numero: innoxia octonis,
noxia senis constant. Innoxia etiam coxæ
osse carent, & maculis rubeis circa ventrem
distinguuntur. Est autem hoc animal viperis,
quæ sono quodam perstrepunt tam charum
& amicum, vt eodem foramine sine alteru-
trius iniuriâ condantur.

Primum illud genus videtur descripsisse
Consaluus, Ferdinandus Ouiedus hac sen-
tentiâ: *Καρδφρακτ* ☉, *sive vndique armis mu-
nitus, animal est aspectu admirabili, valdè di-
uersum ab ijs quæ aut in Hispaniâ, aut in alijs
Europa regionibus conspiciuntur. Quadrupes
est animal, totumq; corpus cum caudâ corio te-
ctum habet simili cortici lacerti, de quo infra
sumus dicturi* (crocodilum Americanum in-
telligit) *coloris inter album & cinericum mix-
ti, ad album tamen magis accedentis. Eiusdem
verò est formæ cum equo vndique armis mu-
nito, caniculæ autè vulgaris magnitudine. Non
est animal noxium; domiciliumq; habet in ter-
renis tumulis, pedibusq; terram egerendo, sua
latibula fodit cuniculorum instar. Capiuntur
hæc animalia retibus & baliistis, petita occi-
duntur, magnâ autem ex parte sementis tem-
pore, quando stipulæ aduruntur, aut agri co-
luntur, vt gramen producant in boum & ani-
mantium pabulum. Aliquoties me hoc anima-
li vesci contigit: ac sanè melioris saporis quàm
hædos, & salubrem cibum esse comperiebam.
Ceterum si hæc animalia in ijs Prouincijs con-
specta fuissent, in quibus equos vndique arma-
turâ muniendi consuetudo originem sumpsit,
ex huius animalis aspectu exemplar desumptum
opinari quis posset.*

Cùm alij Auctores Ouiedo refragentur,
aliud genus armatorum, quàm ille, cogitant.
Diuersa, quæ de loricate animali seu tato
narrantur, de diuersis speciebus, pro diuersi-
tate Prouinciarum accipienda sunt. Sic Mo-
nardus prodit numquam visum edere, ideo-
que sub terrâ dumtaxat & ex ipsâ terrâ ali:
Gesnerus contrà, licet perpauca, de illo ait,
allatum in Galliam seminibus & fructibus
visum vesci. Neutrû refuto, cùm de diuer-
sis loqui possint. Agnouerunt quoque tria
genera horum armatorum Iacobus Plateau
& Clusius: vnum breuissimæ caudæ, quod sic
describit: *Habebat porrò id animal pedis vnus.
& quatuor vnciarum longitudinem, corporis
verò ambitus erat quatuordecim vnciarum,
binis videlicet minor longitudine. Eius teg-
men durum & testaceum, fuliginosi colo-
ris, quem fortè vetustate & manuum tra-*

Etatione contraxerat, quodammodo tessellatum. A collo ad medium corpus, quasi orbiculata figura tessellis variè pictis distinctum, medio autem corpore ternis ordinibus quadrangularem tessellarum variè etiam pictarum insignitum. Postrema tegminis pars similibus orbibus distincta erat, qualibus pars anterior. Totum etiam caput ad nares usq; similibus testis tectum. Aures patentiores, nec adeò mucronatas habebat. Cauda brevis erat, duobus digiti humani extremis articulis non maior, tota etiam orbicularis, tessellis tecta. Vtrem nullâ crustâ tectum fuisse, sed villis dumtaxat obsitum, pictura representabat, quemadmodum etiam crurum posteriorem partem, atque guttur, & nares. Posteriore pedes ternis digitis, & calcari präditos fuisse, pictura fidem faciebat: anteriores verò dumtaxat binis & calcari, nisi à pictore fuerint pratermissi: penè satis longum & exertum habebat. Nescio an huic desit virtus, quam de armadillo, siue tato caudato Monardus dixit, præcipuam eius vim in caudæ ossiculo esse: cuius in tenuissimum pulverem redacti pilula, confecta magnitudine capitis acicula, atque auri indita, dolorem eius sedare, & tintinum etiam cum exigua surditate coniunctum curare traditur. Certè dolorem sedare, fre-

quenti experienciâ probatum est.

Adiicio astum chirquinchi, quod audiui ab his, qui primùm fama, deinde visu acceperunt. Testes oculati sic referunt: Pluente cælo supinus iacet; in ventre, qui exermis est, colligit aquam contentam inter crustas laterum, sic perdurat transacto imbre fermè diem integrum, donec occurrat incautè ceruus sitibundus, qui accedens ad potum, immergit buccam, tunc claudit se chirquinchus, labra & nares comprehendens cerai. Hic discurrit hinc inde: numquam laxat prædam chirquinchus, donec fatigatam interimat angustia spiritus. Astum quoque erinaceorû habet, in crustis suis se, dum timet, conglobat, nec nisi ad ignes relaxatur. Conchulis huius animalis vtuntur Indi in maleficis, præcipuè ad explorandos & puniendos fures. Tangût prius cum conchâ terram à fure calcatam, siue aliud quidquid ille attingerit: implèt maxillam potionem quam chicham vocant: tympanis deinde circumsonant, conchâ interim sponte subsultante & tripudiante. Hoc veneficio notatur vultus furis, pustulâ in genis quæ per vtramque maxillam serperet, nisi maleficium diligenter dissoluatur. Lacertæ quoddam genus loriatum suo loco dabo.

CVNICVLVS INDICVS, fortasse CVITLATEPOLLI.

Expressiorem hanc effigiem CVNICVLI INDICI accepi ab Excell^{mo} Principe Schilliacho Prorege Mexici.

CAPVT VII.

De dasypodibus Nouæ Hispaniæ.

LEgitima nunc percurram genera dasypodum seu cuniculorum nouæ Hispaniæ. Indi toctli vocant. Nouem illorū species narrabo. Prior est pactli, seu Hispanicus, si in pinguibus versetur agris, non minū iucundam præstat quàm apud Hispanos alimoniam. Secundus est eliztactochtli, seu candens pectus. Tertius tuitlatepolli, seu breuis caudæ. Quartus pertinet ad Perüinos, vocatur tocanthoçtli, talpæ Mexicanæ (quæ tucam vocant) figurâ. Quintus quauhtochtli. Sextus metochtli. Septimus cacatochtli. Octauus tuitlatepolli alter. Vltimus verò ac nonus à rubeo fuluoque colore, quo variat, nūcupatur hapaztochtli. Omnes formâ nonnihil inter se distant, idè diuersis appellantur nominibus. Nutrimentum nostratium alimento est insuauius ac durius. Hæc ex manuscriptis Doctoris Francisci Hernádi. Labet adijcere alterius scripti sententiã de cuniculis Hispaniolæ. Erant, inquit Anonymus auctor, cuniculi formâ & caudâ murinâ, licet aliquantulum minores quàm Castellani cuniculi. Caro idonea & iucunda. Degunt inter herbas & in monti-

bus, non sub terrâ. Quatuor eorum species: quidam quemi dicti, hi maiores & duriores; alij vtia, alij mohias, alij curies, hi paruuli, delicatiores, & salubriores.

CAPVT VIII.

De leporibus Indicis.

LEporum citli vocant Barbari nouæ Hispaniæ. Similis nostratibus est formâ atque alimento, sed auriculis pro corporis magnitudine longissimis latissimisque. Intexti solent eius pili ab indigenis vestibus & linteis, quibus vtuntur palliorū loco, quemadmodum & dasypodum lanugo, & variarum auium plumæ. Brasilienses cotias nominant animalia quædam magnitudine, & formâ, & sapore leporum, rufo colore, paruis auribus, caudâ ferè nullâ. Maiores sunt eiusdem ferè speciei, quas pacas vocant, rostro tereti, ad faciem felis, fusco colore, candidis maculis interstincto: neque carne tantum, sed & corio ipso prætenere; idè in delicatioribus epulas expetuntur. Similes quoque leporibus, villo, colore, magnitudine aliqui cuniculi sunt, qui se in subterraneis condunt. Vtia est animalculum cuniculis simile. Horum aliqui feruntur inopes omnino caudæ.

VISCACHA.

CAPVT IX.

De Viscachis.

Viscachæ contrâ dicuntur cuniculi genus, quod feles imitetur prolixita-

te caudæ. Amant niues, quos ibi etiam inquit gula. Pilus olim gratus, in pretio & vfu.

VULPECULA INDICA.

CAPVT X.

De vulpibus Indicis.

Vocant Indi *coyotl*, alij *atoc*, quod Hispani nonnulli vulpem, alij *ædipum*, alij sui generis esse putant. Animal est veteri ignotum orbi, lupino capite, oculis viuidis, magnis ac pallentibus, paruis & acutis auriculis, rostro longo, nigro, nec admodum crasso, cruribus neruosis, vncis, ac crassis vnguibus, caudâ valdè hispida crassaque, noxio morfu: valdè enim accedit ad formam nostratis vulpis, ad cuius fortasse genus spectat, mediâ constans magnitudine inter vulpem & lupum; vulpe enim nostrate pænè duplo maius est, & lupo minus. Quamobrem non sues solum ac similia animalia, sed ceruos quoque inuadit, & occidit interdum homines. Fusco, longo candidoq; promiscuè pilo tegitur. Sagax est venatui, ac vulpinis moribus, atque adeò pertinax iniuriæ vltor, & erepta aliquando sibi prædæ memor, vt post dies aliquot agnoscat raptorem, insectetur obuium, & interdum etiam alijs sui generis comitantibus aggrediatur, & si fieri possit, mordeat & trucidet, cognitisque magno studio & curâ ædibus, ac interemptis quibusque domesticis animalibus, vlciscatur iniuriam, & infesti hominis sumat pœnas. Est etiam erga beneficos tam comis & gratus, vt allatis antè eum cohortalibus, & ceteræ prædæ parte, animi beneuolentiam testari plerumque soleat. Quod spectat ad vsum Medicum, fertur, dolorem dentium pene eius expurgatorum è vestigio sedari. Incola est frequens novæ Hispaniæ multis in locis, ac præcipue frigus & rigorem declinâtibus. Visitat imbecillorum animalium prædâ, maizio, alijsque frumentaceis ac saccharinis quoque, si quando offenderit, arundinibus.

Capitur decipulis laqueisque, & occiditur sagittâ.

Pertinet ad harum vulpium differentias *cuitlaxcoyotl*. Iisdem quoque præditus est moribus, & formæ etiam esset eadem, nisi *cuetlaxtli* pilo similis videretur, vnde inuenit nomen: collo crasso, & impensè hirsuto, pectorisque & faciei pilorum longiorum aceruo terrificus.

Ad idem genus spectat *azcacoyotl*, & eodem præditus est ingenio, sed formicarum assidet cauernis, vnde nomen impetrauit. Cùm noctu ululat, multiformes edit clamores: necnon & *halcoyotl*, qui tamen versatur iuxta oppida, & ex cohortalium rapinâ magnâ ex parte viuit. *Ilpemaxtla* quoque species est vulpis, candido, nigro, & fuluo pilo vestita, capite paruo, auriculis modicis, corpore gracili, ac quatuor ferè dodrantes lógo, rostroq; proluxo & tenui: moribus verò victuq; & rapinâ ceterarum vulpium: offenditur vbique, sed præcipuè calidis in locis.

Exoticum etiam quoddam genus vulpis *oztoa* dicitur, simile nostrati formâ, magnitudine. Tres dodrantes vix superat, nigro candidoque vestita pilo, sed quibusdam partibus fuluo, similibus quoque moribus, & proxima versutiâ. Alitur cohortalibus & alijs imbecillis animalibus. Atrociter mordet, incolit foueas, vnde nomen meruit, & in terræ cavitatibus occultè educat sobolem.

Cùm aliter manus venatoris nequit eludere, simulat se mortuam. Apud has gentes in cibi iamdiu venit vsum, quamuis crepitus ventris sit illis foetidissimus. Ocuituensis reperitur in agris.

Alia vulpecula, quia maizium tostum colore imitatur, dicitur *Yzquiepotl*; technis & artibus vulpeculæ nostrati est similis, idè illi congener. Duos pænè dodrantes longa, humilisque, rostro tenui, paruis auriculis, piloso

piloso & nigro corpore, ac præcipuè iuxta caudam, quæ longa est, & nigro candidoq; pilo, quemadmodum & dorsum vniuersum, vestita. Breuib; cruribus nigrisq; & vncis vnguibus. Viuit in antris inter saxa, vbi educat prolem. Vescitur scarabeis atque vermibus; cohortales iugulat, solumq; earum deuorat capita. Fundit, cum pedit, halitum fœtidissimum: pedit autem, cum quis insectatur. His se tuetur armis, cum ipsa tota terribilissimum exhalet odorem. Vrina etiam atque stercus eius fœtidissimum est, atque adeò pestilens, vt nihil simile in nostro reperias orbe, cui possit hac in re comparari: quofit, vt in extremo constituta periculo, reddita vrinâ, aut fœcibus deiectis, ad octo plurimumve passuum interuallum (tanta vis est huius excrementi) sese ab omni vindicet iniuriâ, ac vestes inficiat indelebilibus luteisq; maculis, & numquam satis perspirante putore. Aliàs innoxium animal, eduleq; hac solâ ratione horridissimum. Editur eius caro stercusve, saluberrimo euentu, ab his qui patiuntur Hispanicam luem, aut Indicam potius, vnde citra dubium in alias nationes irrepfit, & contra articulorû dolores. Fit ex eâ oleum vulpinû, non minûs efficax illo, quod ex vulpe nostrate conficitur apud Hispanos.

Sunt & alia duo vulpeculæ huius genera, eadem pænè formâ & naturâ, quorum alterum izquiepatl vocatum fascijs multis candentibus distinguitur; alterum verò conepatl, seu vulpecula puerilis, vnicâ tantum vtrinque ductâ, perque caudam ipsam eodem modo delatâ.

Bachiræ quoq; dicuntur animalia vulpibus similia: rotundiora sunt, & iucundæ carnis.

Annæ etiam appellantur ab Indis, Zorri-næ ab Hispanis, animalia illa fele domestico minora, pestilentis odoris, quæ oppida noctu adeunt, fœtor illa prodit, etiamsi distent centum passus; nec fores, nec fenestræ clausæ obstant.

CAPVT XI.

De animali rotundæ faciei.

Vocant Indi *tlacaxolotl*, seu animal obrotundæ faciei, bestiam tauro vastiorem, capite magno, prolixo rostro, latis auriculis, a trocibus dentibus, humanâ pænè facie, vnde sumpsit nomen: crasso collo, manibus pedibusq; & in his taurinis vnguibus; sed maioribus, magnis latisq; clunibus, caudâ crassâ & prolixâ, ac pelle crassâ, fuluo & hispido pilo. Rarum animal, saxorumq; & solitudinum incola.

Atzaceani, tepozotzontlæ, & tlaquelapani, non procul à regione, quam à situ profundiore vocant *De honduras*, vescitur montano cacaoatl, quapachtli, & virenti haoli, vastatis passim aruis latisq; cum horum non adfuerit copia, folijs arborum & fruticum. Caro edulis est. Humanum conspectum non reformidat, neque sagittarum ictibus occumbit; tergus enim est impenetrabile. Quamobrem defossâ terrâ, ac desuper ramis frondibusq; contextâ, & subaggeratâ capitur, haud aliter ac apud Indos Orientis elephantem.

CAPVT XII.

De animali anonymo.

Aliud in nouâ Hispaniâ reperitur animal (nomen diligens Indicarum rerum Scriptor Franciscus Hernandus nondum accepisse fatetur) hispidum, vulpinâ caudâ, fuscâ, & subnigrâ, iubatam in senio, auriculis paruis & angustis, corpore iridis instar vario, planâ lataq; facie, qualis humana, crasso rostro, halitu lethali, sagaxq; & versutum, imbecilliorum animalium insidiator, & raptor atrocissimus.

PIGRITIA SIVE HAVT.

IGNAVVS, SIVE HAVT, CLVSII.

IGNAVI SIVE HAVT ALTERA EFFIGIES ACCVRATIOR CLVSII.

CAPVT XIII.

De animali Pigritiâ siue Haut.

INsigne est quadam vitij imagine animal, quod Lusitani ab indole Pigritiam vocant, alij Hispani per ἀντίπερον catulum agilem, seu Perillo ligero. Eius meminere Ouiedus & Mapheus, licet in aliquibus differant. Vtriusque narrationem dabo. Ille ita habet: Perillo ligero, siue canicula agilis, animal est omnium quae viderim ignauissimū; nam adeo lentè mouetur, vt ad conficiendum iter longum dumtaxat quinquaginta passus integro die illi opus sit. Primi qui illum conspexere Christiani, in memoriam reuocantes Aethiopem in Hispaniâ, Ioannem Album appellari solitum, per ἀντίπερον videlicet, vt oppositum intelligeretur. sic istud animal reperiens, & eius naturam considerans, nomen illi indiderunt eius natura prorsus contrarium, agile appellantes, cum adeo tardum & ignauum esset. Est verò hoc animal ex eorum nu-

mero, qua in continenti maximè admirabilia sunt, propter dissimilitudinem quam habet cum reliquis animalibus. Binos palmos longum est cum plenam magnitudinē adquisiuit, aut paulo maius: crassitudo ferè longitudini respondet. Quatuor exiles pedes habet, eosq; quatuor unguibus praeditos auium instar, istamen simul connexis, & minimè aptis ad corpus sustinendum; nam propter pedum exilitatem, & corporis grauitatem, ventrem quasi rependo per terram trahit: collum in sublime elatum & surrectum gestat, prorsus aequale ad supremum vsque fastigium, pistilli instar, in quo facies sita orbiculata, non valde dissimilis noctuae, ipsis pilis circulum formantibus: paulo tamen longior quàm lata. Paruos habet oculos, & rotundos, nares simia instar, os valde exiguum. Collum nunc in hanc, modo in illam partem torquet, tamquam attonitum. Summum horum animalium desiderium esse videtur, vt vel arbores vel palos conscendere queant; idè magnà ex parte in arboribus, vel etiam in altissimis earū ramis conspiciuntur, quas longis unguib;

unguibus apprehendentes lentè conscendunt. Caudâ caret, pilosq̄, habet ex albo cinericeos, ut taxus ferè. Eius vox à reliquorum animalium voce valdè differt, quia canendo sex voces per interualla dumtaxat profert, vnam altiore tono quàm alteram, semper diminuendo, videlicet ut prima sit altioris toni quàm reliqua, deinde aliæ sensim descendendo minuuntur. Nam quemadmodum si quis canat la, sol, fa, mi, re, ut, sic hoc animal simili tono pronuntiat ha, ha, ha, ha, ha, ha: & sicut de bardato dicebam, si id animal conspectû fuisset in illis regionibus, quibus equos armatura muniendi consuetudo originè habuit, ab eo animali exemplum desumptum fuisse videtur; sic primus musices inuentor eius initia ab huius animalis cantu formasse dici posset, potius quàm ab ullâ aliâ causâ: nam hoc animal per sex has voces nos idem docet, quod per la, sol, fa, mi, re, ut, ut intelligere licet. Sed ut ad eius historiam reuertamur, nocte dumtaxat hoc animal cantat per modica interualla, sex illas voces repetendo, interdum numquã cantare auditur, eam ob causam, & propter exiguos illius oculos, nocturnum animal esse arbitror, ac obscuritate & tenebris delectari. In ades translatum, naturali suâ tarditate mouetur, nec acclamatione ullâ, aut impulsione gradum accelerat. Alui aliquando domi hoc animal, & quantum ego, & alij qui etiam aluerunt, obseruare potuimus, numquam ullâ re vesci deprehendimus, sed ex aëre viuere existimauimus, quia caput & os ad eam partem semper obuertere conspiciebamus, unde ventus spirabat potius quàm ad aliam; ex quo apparebat, aërem illi valdè gratum esse. Noxium animal non est, neque mordet, imò nec etiam mordere potest, propter oris angustiam. Verùm aded fædum aut ignauum animal videre non memini. Arborem nactus quam conscendere queat, etiã in altissimos eius, ut dixi, ramos euadit, in quibus octo, decem & viginti dies harebit, nec sciri potest quâ re vescatur.

Mapheus verò sic narrat: Valde etiam inuisit atâ & effigie & naturâ est animal, quod ab re ipsâ Lusitani Pigritiam appellant, erigonum ferè magnitudine, sed rostro fædiore ad aspectum, & unguibus ad digitorum similitudinem prominētibus. Huic ex occipitio existens coma ceruicem velat, lentôq̄ ipsâ ventris adipe verrit humum, neque umquam in pedes exurgit: denique tam tardè mouetur, ut quindecim ipsis diebus ad lapidis iactum continuo tractu vix prodeat. Vicitat arborum folijs, & in earum cacuminibus degit plerumque, quarum in ascensu biduum circiter, tantumdem in descensu ponit. Neque verò adhortationibus tantum aut minis, sed ne plagis quidem, fustibusve bestiam tantillum de insitâ ignauia ac tarditate dimoneas.

Hanc historiam secuti in quodam Gnomoglyphico ita lusimus:

Te ridet natura, Piger: Brasilica Tempe

Bestia fæda colit nomine dicta tuo.

Tarda gradu reptat, pede non a surgit inani;

Ventre sed adlambit læto adipalis humû.

Ad iactum properat ter quinâ luce lapilli,

Et biduo frondens lasa cubile subit.

Acta minis, plagis, neutris ignauia cedit:

Nec sinit inflicto vulnere torpor incers.

Neque Clusij descriptionem ex pelle huiusce bestie contemnam. A collo, inquit, ad extremam dorsi partem paullo plus quàm quatuordecim uncias longum erat eius corpus, crassitudo verò siue ambitus penè totidem continebat. In viuo autem animali longè maiorem fuisse, non est dubium. Collum ipsum sex uncias longum erat, & quatuor crassum, comprehensis etiam ipsis villis. Anteriora crura ad pedum (quos planos habet instar vrsorû aut simiarum) usque flexuram septem unciarum longitudinem superabant: posteriora autem sex cum semisse dumtaxat longa, ut anterioribus ferè integrâ unciâ essent breuiora. Anteriores pedes, à flexurâ ad ungues usque tres uncias erant longi; posteriores autem eiusdem penè longitudinis, utriusque tamen valdè angustî, licet plani, ut mirum videri non debeat, si cum difficultate subsistere & progredi queat: singuli verò tribus contiguus unguibus binas uncias cum semisse longis, albis, & valdè mucronatis præditi, pronâ quidem parte arcûs instar elatis, supinâ autem siue infernâ carinatis. Vniuersum corpus à summo capite ad ungues usque densissimis, usq̄ prolaxis villis erat obsitum, coloris partim nigri, partim cinericei, penè ut moles quem vulgus tassû siue taxum appellat, mollioribus tamen; atque à collo secundum dorsi longitudinem, usque ad posteriora ferè crura, nigrorum pilorum quadam serie erat insignitum. Totum collum à ceruice ad anteriora usque crura veluti iubâ quadam nigrorum crinium in utrumque latus propendentium tectum habebat caput exiguum, breuibus pilis subrufis obsitum, cum mento & gutturis parte rostro simiam quodammodo referebat: breue enim, glabrum & obtusum, simisq̄ nariibus erat præditum, exiguis etiam dentibus, satis tamen latis: cum verò rictum amplum non habeat, hoc animal vix mordere posse mihi persuadeo.

Appendo Doctoris Francisci Hernandi narrationem de hoc animali: Canis genus est tardissimi, atque eius rei gratiâ VELOX nuncupatus, & mirandâ formâ: duos enim dodrantes plus minis in iuuentâ crassum cum sit, paulò maiorem longitudinem procedente tempore assequitur, quaternis valdè exilibus insistens pedibus, quorum singuli totidem unguibus armantur, illis auium similibus, sed comun-

Etis inter sese. Collum est excelsum, rectumq;, & omni ex parte equale, cuius postremam partem facies orbicularis occupat, in qua oculi modici, & rotundi nares cercopitheci. Os valde paruum, palis vero uniuersi corporis ex albo rubrescentes, & cauda nulla. Tanta vero est eius tarditas, ut unius diei spatio vix quinquaginta passus pertransire possit. Nocte dumtaxat sonitum edit, posterioribus syllabis sensim magis ac magis gracilescens. Arborea libenter scandit, & circa summos ramos confidens, viginti interdum commoratur dies, nullo cibo assumpto, quamobrem creditur chameleonis instar aëre pasci; nam & minimum habet os, & ineptum edendo. Stupidissimum animal est, innocentissimumq;, & ut creditur, nocturnum, quoniam & noctu dumtaxat canit, & hebeti visu praeditum est.

Illud autem quod Ouiedus & Hernandus dicunt, nullā re nisi aëre vesci, fortasse non absolute dictum. Folijs arborum potuit rure ali, & domi bestiolis quibusdam secretò, muscis, vespis, vermiculis, scarabeis. Scribit Acoſta etiam formicis nutriri, qui & tres dumtaxat ungulas singulis pedibus tribuit. Antonius Herrera addit, ad singulos gressus ingemiscere, sed tres tantum horas in ascensu arborum durare. Addunt aliqui, tantā pertinaciā adhaerescere arboribus, ut nisi mortua non auellatur.

Theuetus & Ioannes Leriſius alterius montri huic similis meminerunt, quod ille *han*, siue *hauthi* appellat, Leriſius vero *hay*: uterque enim illi tribuit simiæ faciem, cutem hispidam & villosam, crura hirsuta, ternos in singulis pedibus oblongos & acutos unguis, plerumq; in arboribus versari, captum autem sine difficultate cicurari & domesticum fieri; à nemine conspectum quidpiam edere, eā de causā à plerisque ex aëre viuere existimari. Neuter tamen tantā ignauitā praeditum esse dicit, aut caudā carere, sed breuē caudam habere uterque scribit. Lector ea quæ apud dictos Auctores extant, cum his quæ ex Ouiedo protuli, conferre poterit.

CAPVT XIV.

De quadrupede candenti.

Inuenitur in Nouā Hispaniā non procul ab Australi pelago in prouinciā Toztlanī & Cascapanī ferarum genus à capillorum candore vocatum tzon yztac, breuibus cruribus, atro colore, & corpore crasso. Manibus pedibusque & corporis magnitudine tigrinā, caudā proluxā. Animal rarò veniens sub hominum conspectum, & quod transixum sagittā quandoque succumbat. Fabulantur Indi, luteo capite visum, celerem

praenuntiare mortem; candenti vero, longam vitam polliceri, sed indigam, plenamque arumnis & laboribus.

CAPVT XV.

De tigribus Indiarum.

Tigris in nouo orbe non vnā aut mole, aut furore, aut specie. Vulgāris nostris est maior: huic alia similis, quæ, quia minor, ab Indis *tlaco ocelotl*, id est parua tigris nuncupatur, maculis fuscis & nigris conscripta, non pallidis & candentibus, ut alijs communes sunt. Perūani, ut Garcilassus putat, tigridem vocant *aturuncu*: nam, quod Ioseph Acoſta dixit, vrsos dici *oboronocos*, corruptā nonnihil ab Hispanis voce, non ita exploratum censet; veumari enim vrsus dicitur. Mira tigridi discretio gentium: parit Hispanis, inuadit Indos, ut inter multos Europæos barbarum intromiscens, impetum in illum destinet. Ferociores sunt leonibus: auide Indos quarunt, etiam in domibus & cauis; & nisi constanter fores sint clausæ, clanculum ingrediuntur, & correptum aliquem barbarum mordicus detinent, non secus ac felis murem: nec aduersus illas arbores asyla, quas ascendunt ut illinc deiciant fugientem, & laceient. In expeditione Fedremani quædam tigris cohortem militum aggressa, in medio omnium dilacerauit Hispanū vnum, tres Indos, tutaque & impunis euasit. Nihilominus tanta feritas elumbatur: si vel baculo circa renes cadatur, languet, & vincitur; non alia via patet victoriæ. Nulla alia fera magis timetur Indis Occidentalibus, imò in veneratione est. Dæmon illis sapissimè specie tigridis loquebatur. Ungues venenati creduntur, numquā reparatur plaga ex illis. Iam post introductum Euangelium reuerentiam imò timorem huius terge amisit barbaries. Capitur laqueis, alicubi muscipulis.

In Bengalā ferocissima inuenitur, & contumacis odij: vsque ad triginta miliaria insequitur per littora nauim quā aufugit læsor. Obuijs prætereā quibuscumque hominibus & feris atrox. Præuenit natura tantā pestem. Comitatur tigrim aliud animalculum, quod assiduo latratu illam indicat, quo audito feræ aliæ recedunt, aut conduntur; homines fugiunt. Sunt illę tigrides humanę carnis avidissime, auariores Nigritarum quos internoscunt: nauem, si quam in orā perspexerint, per viginti leucas cursitando prosequi solent, ut si quis in terram exscenderit, deuorent. De nocte in naues insiliunt, ut incautos nauicularios opprimant. Referam huius exemplum memoratu dignum, quod accidit interim dum nostri in Bengalā agerēt. Æthiops quidam

tam feruus cum somnasset à tigride se abreptum, sequenti nocte sub naui, quâ uehebatur, prorâ se abscondit. Rogatus à domino causam, somnium nocturnum enarrat; cuius ueritatem illâ ipsâ nocte euentus probauit: omnibus enim dormientibus, tigris in nauim insiliens, ceterisque, qui plus quam triginta in nauim iacebât, intactis, de sub prorâ miserem Æthiopsis apprehendit latus, & abripuit. Felicius alterius fors fuit, sed diuinâ protecti prouidentia. Hic cum haud procul à littore in nauim egeret, à tergo hinc eum tigris, ab aquâ e flumine illinc crocodilus inuadit: sed audi casum. Tigris, ut aduersarium praeueteret, prædamque extorqueret, nimia uelocitate ultra hominem delata, & in nauis latus impacta, in crocodili fauces incidit; ille utriusque belluæ impetum ac rabiem hoc modo euasit. Dicit nequit, quantopere Bengalani tigridum rabiem metuant: hinc varijs eas nominibus nuncupant, uenti ne si proprio dicerent nomine, continuo dilacerentur. In Brasiliâ magna tigrum vis, quæ famelicæ horribili pollent uelocitate, tremendis uiribus. Eadem pestis tantâ dicuntur esse ignaua, ut à gregarijs etiam canibus confestim in fugam agantur. Non homines tantum perdit gula.

In nouâ Hispaniâ speculatur ex arboribus ad ripas fluminum crocodilos: inde desilit, & incautos occidit.

Aliquando non minore iacturâ à tigride Indici infestata Darien fuit, quam olim a fero leone Nemea, & a rabido apro Calydonia, ut Petrus Martyr narrat. Integro namque semestri noctem aiunt exactam fuisse nullam indemnem, quin uel iuueniam aut equum, canem aut porcum intra uici ipsius uias interfecerit. Armenta gregesque iam minuebantur: imò & minime tuto referunt domo exisse quemquam, eo tempore præcipue quando catulos alebat, tunc namque adoriebatur & homines, fame urgente catulorum, si homines prius occurrebant quam brutum animal. Necessitate cogente tandem ars inuenta est, quâ tanti sanguinis poenas lueret. Exploratus quippe angustijs semitatum, quibus è cauernarum latebris ad prædam noctu prodire solebat: excavatâ ibi scrobe aliquâ, cranibus & aggestâ terrâ leui superstrans, fallaciam occultarunt Indi. Veniens incautus (mas quidem erat) tigris decidit in foueam, & sudibus acutis in scrobis fundo defixis inhaesit. Rancatu suo uersam replebat viciniam, & montes illi stridore eius reboabant. Saxa tum ingentibus ex fossæ margine in eum sudibus maxum deiecit, peremptus est. In nulle assulas, & nulle frustula fixâ dextrâ directas hastas, & ab alto iaculatas, dirumpebat. Semianimis

& exanguis formidine replebat intuentes, quid solutus & incolumis fecisset? Ioannes quidam Ledesma Hispalensis, Vellu Nuñez amicos, & laborum socios, de tigr. de illo se comeditisse fassus est, botinaque carne nihilò deteriore esse retulit. Unde tigridem esse dicant, interrogati qui numquam tigridem uiderant, respondent, A maculis, à feritate, à dextentate, signisque alijs ab Auctoribus datis tigrim arbarari, cum & pardos & pantheras maculatos ex ipsis plerumque se uisisse prædicent. Tigride mare perempto, montes uerius uestigia illius secuti, antrum, conuagale ipsius domicilium, adeunt, duos absente genitrice catulos uerbis adhuc matris indigos auferunt. Mutato consilio, quo grandisculos effectos in Hispaniam post hæc mitterent, ferreis catenis diligenter in colla compositis, ad maternam antrum paruulos reportant à matre lactandos. Post paucos inde dies regressi ad speluncam, nec catulos repentes, credebant eos à matre in frustra præ rabie dilaceratos, ablatosque, ne quiquam eis frueretur: asseuerat namque, solus è catenis nullo pacto potuisse uiuos. Pells peremptæ tigridis ad Hispaniolam, siccis herbis & culmo facta, missa est ad Admirantem & Primores.

CAPVT XVI.

De tigridibus Bambæ.

REgredior ad nostrum orbem, & appendo quæ de tigridibus Bambæ ex hæc Eduardi Lopezij Philippus Pigafeta scribit. Cum in Regno Anticano multi sint leones, ut & in alijs diuersis mundi partibus, nulli tamen in regno Congano, & præcipue in provincia Bambæ reperiuntur: Tigrides uerò, quas incolæ engn uocant, ibi sunt plurimæ: de quarum natura mirabile quiddam, serent expertos Eduardus, nimirum quod eius quodam ductu nullam uim inferant hominibus albis, cum nigris econtrâ sint infestissimi. Unde cum in campo aliquâdo cum comitibus cogeret pernoctare, nigros omnes esse à tigridibus occisos, absque uillo alborum detrimento. Tam sunt ibi feroces, ut cogente fame etiam ex ipsis domuum uestibulis pecudes auferant, leonibus sentare, uiribus, rugitu, & omnibus fere similes, excepto tantum colore, pelle maculis quibusdam distinctâ. Varijs eas capiunt modis, aut mortuas, propositis, quâ passu venire solent, catibus uenenatis, uelenam confectâ uiculis, aut uiuas, laqueis quibusdâ, propositâ captâ aut simili aliquo, ad allicendam, animali domestico, quibus fera passim ueniens implicata se soluere nequit, sed quanto plus se mo-
uet,

uet, tantò magis adstringitur. Capiuntur etiam aliquando parvæ. Vnde refert Eduardus, vnius sibi factam copiam, quæ quindecim dies nondum excefferat, quam quoque educarit, & canis loco aliquamdiu habuerit; quæ etiam à nullo, nisi à domino, contrectari voluerit; stridens & minitans si alius accederet. Sed cum tandem videret, innatam feritatem nullo artificio domari posse (canem enim & zebam ipsi charissima occiderat) glandesclopetariâ eam, maius aliquod præueniens malum, traiecit. Cum animal sit & hominibus & alijs omnibus animalibus infestissimum, præmium à Rege propositum est ijs qui allatâ pelle se occidisse aliquam testari possunt; eâ tamen conditione, vt pellis pilos illos longiores & duriores, qui circa os nascuntur, habeat; aliàs enim loco præmij plectuntur veneficij suspecti: præsentissimum enim ijs inest venenum, & comesti sub alijs cibis, mortem quasi rabiosam inducunt.

CAPVT XVII.

De zebra.

Procedit idem Auctor. Nascitur quoque in hoc tractu, vt & in alijs Barbariæ & Africæ locis, animal aliud zebra dictum: quod cum mulæ quoad formâ & staturam per omnia sit simile, mula tamē (parit enim) non est, & colore non tantum à mulâ, sed etiam ab omnibus alijs animalibus differt. Tribus enim diuersis coloribus, nigro, albo & spadiceo, qui per lineas tres digitos latas corpus à dorso versus ventrem hemicycli in modum ambiunt, per totum corpus distinctum est, caudâ colore rubicundo & lucente. Pes & ungulæ vt mulæ, incessu alioqui leui & alacri similis equo, quem cursus velocitate multum superat, ita vt Lusitanorum proverbio ansam præbuerit, qui cum celem aliquem dicere volût, *zebrâ velociorem* dicunt. Parit quotannis, vnde & maxima habetur copia; sed incolis, qui eâ vti nesciunt, est inutilis: equorû enim loco ipsi tam pace quàm bello esse possent, naturâ eas equorû loco, quibus hoc Regnum destituitur, subministrante. Incolæ verò ignari, cum equos non habeât, & boues iugo subdere nesciant, zebras insuper domare & frænare non valeant, varijsque alijs animalibus vti non possint, hominum ad hæc omnia operâ vti coguntur. Atque ita vt omnia hominum super imponuntur humeris, ita quoque ipsi ab hominibus vel in lecticis, aut sedibus portatilibus à Sole coopertis circumferuntur; ad manus semper seruos aut alios ad id conductos habentes. Et si magnum aliquod iter breui tempore est absolendum, multos ta-

les quasi *ἀνδραποδοί* circumducunt, vt prioribus detessis, alij atque deinceps alij possint substitui; qui etiam ita alternatim subinde mutari, tantæ sunt celeritatis, vt equos cursores anteuertant.

CAPVT XVIII.

De dante Africano.

Pergit Philippus, contestare nostro Marmole. Est & aliud animal quadrupes, *dante* dictum, boue paulò minus, formâ tamen capitis & corporis reliqui non multum absimile; colore subrufo, cornua caprina habens in capite, polita tamen & nigra, ex quibus, vt ex bubalorum, varia conficiuntur instrumenta. Pellis ad multa utilis; vnde in Lusitaniam, & inde in Germaniam defertur. Ea vt bubalorum, ceruorum, aliorumque animalium, ad vsus humanos, præcipue ad conficiendas vestes durabilis, præparatur. Haberet quidem Rex Congi libenter qui eas præparandi nosset artificium, sed cum voti non posset fieri compos, crudis vtuntur incolæ, parmas & scuta sua contra telorum vim ijs contegentes. Ferum admodum est animal, & venatorem suum, nisi dexterrimus & celerrimus sit, facile pessumdat: absque vilo enim timore visum insequitur, & si adipiscitur, cum cornubus nocere non possit, ore dilacerat, & pedibus vsque ad mortem conculcat. Arcu tamen & sagittis, & nunc scoplo occiditur.

CAPVT XIX.

De empalangâ.

Infit idem Scriptor. Aliud præterea animal ibi reperitur, quod *empalanga* vocitant, figurâ & magnitudine bouem referens, nisi quod & caput & ceruicem gerat erectam ceruorum more, cornua quoque habeat in capite recta & longa, nodosa in summitate, interius parum inflexa: quod quamuis etiam sit siluestre, nemini tamen est molestum; neque aded etiam est ferum, quia facili negotio aratro, si adesset incolarum aliquod ingenium, accommodari posset.

CAPVT XX.

De lupis Bamba.

Nec prætermittendum est quod subdit ipse Pigafeta. Lupi quoque eius regionis singulariter oleo palmarum delectantur, quod, cum vt canes sint sagaces, quamuis remotum indagant, & noctu, nisi in tigurijs atcu-

accuratè custodiatur, vel etiam in campis, portitoribus ibi pernoctantibus, & dormientibus, furantur. Oleum quod ex palmarum fructu exprimitur, crassum est, & butyri in modum ductile, quod cucurbitarum corticibus excipitur, ægrè reseruat. Et mirum est, quàm dextrè hi fures dentibus vasa comprehendant, & humeris, vt lupi nostrates, oues furati iniiciant, vt cursor tantò sit expeditior, & persequentium verbera effugiant.

CAPVT XXI.

De leonibus Indicis.

IGnauior apud Indos noui Orbis natio leonum, *puma* Perùiani vocant. Minores quàm Africani sunt, fugaces, aut innocentes, nisi inuadantur; degeneres omnino animo: mole, iubâ, colore fusci sunt potiùs, quàm fului. Ad eos venandos conueniunt Indi. Lapidibus ac fustibus occidunt. Conscendunt ferè aliquando in arbores, eò vsque hastis & sagittis illos infestant barbari. Vescuntur festiuè eorum carne (alba est & crassa) adipem medicamentis reseruant, ossa saltationibus & choreis. Quidam Hispanus deturbauit arbore leonem ingentem, quatuor transfuerberatam sagittis. In ventre duo tigridumcatuli inuenti, quos per adulterium sui generis conceperat. Paternæ maculæ indicia criminis fuerunt. Leones marinos comederunt Hollandi.

CAPVT XXII.

De leonibus exiguis.

EX insulâ Margaritâ minimum leonum genus missum ad Philippum II. in itinere perijt. Nescio an potiùs ælurorum species fuerit cum leoninâ facie. Ad eundem ipsum Philippum missus fuit ælurus laniger seu iubatus instar Melitensis canis, colore candidissimus, sed moribus mitissimus, & delicijs idoneus.

CAPVT XXIII.

De leone albo.

ESt in Chiappâ animal cani leporatio simile, nigrum, nisi caput & collum, hæc alba sunt, vocant propterea Indi leonem album. Venatu viuunt.

CAPVT XXIV.

De animalibus leoni affinis.

SVnt prætereà aliæ feræ leoni vicinæ: Miztli, quemadmodum à Barbaris appellatur, leoni nostro non iubato aut idem est, aut congener, in infantia fuscus, & fuluus in inuentâ, interdumque rubeus aut subalbidus, in maiorem tamen corporis assurgens molem (quod ob regionis diuersam naturam potest euenire) ac longè minùs ferox. Est quoque quamiztli affinis leoni, vnde nomen mutuatum, sed mitior, agiliorque: quo fit, vt quidam Hispanorum pantheram esse putauerint. Ad eiusdem pertinet differentias macamiztli, qui à ceruo & leone sumpsit nomen, quos quibusdam corporis partibus imitatur: necnon & cuitlamiztli, à leone & lupo indigenâ nomenclatione mutuata. Hæc bestia est leone crassior, mitior tamen minorque. Viuit ceruorum, ouium, & crocotalium venatione, interimit etiam satur quæcumque offenderit animalia. Cum famem semel expleuit, binos ternosve dies dormit, abstinens à prædâ, donec rursus esuriat. Est & tlalmiztli fele minor, sed facie leoninâ. Mirabilis est in paruò corpusculo animalis vultus & ferocitas. Cacamiztli vocatur aliud animal, quod ad leonum paruorum feliumve genus pertineat, & in iuncetis versari solet. Quadrupes est, quaternas spithamas longus, sed corpore non admodum amplo, fuluo pilo, & aliquantisper prolixo, auriculis breuibus ac pænè nullis, ælurino capite, caudâ prolixâ hispidioreque. Adeò est ferox, vt ceruos plerumque aggrediatur, etiam occidat. vnde fortassis ei nomen, nisi à fele potiùs profectum sit. mixtli enim apud Mexicanos interdum ælurum, interdum significat leonem. Viuit apud Panucenses.

CAPVT XXV.

De grato leonis animo.

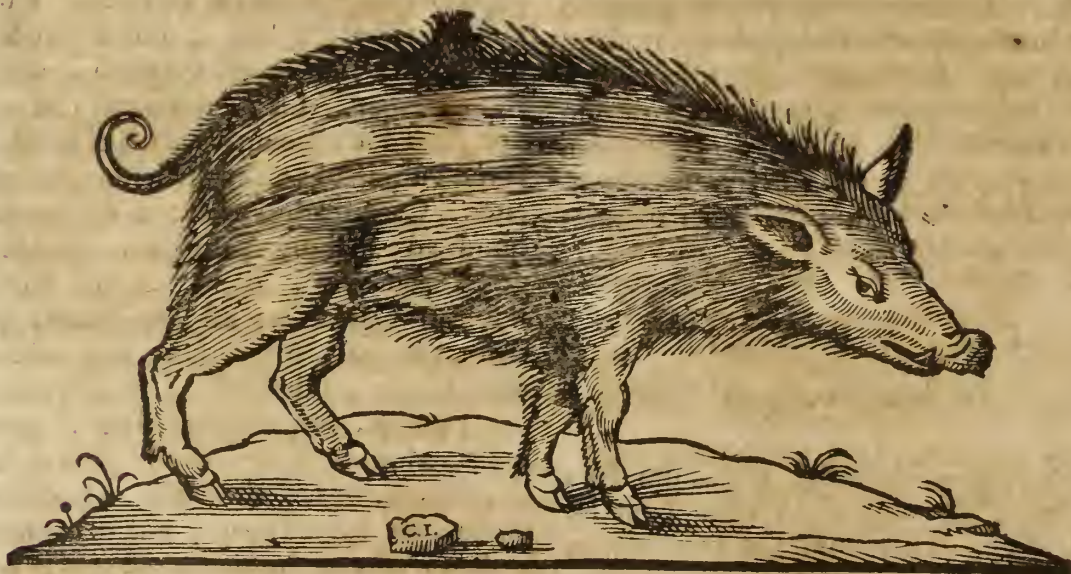
NOlo ad alia prodire, quin pro ingenio leonis paulisper hîc digrediar, & subijciam quæ Ioannes à IESV MARIA Carmelita Discalceatus libro de Arte amâdi Deum commendauit memoriæ & pietati. In Africâ, quæ, ad distinctionem Libyæ vel Africæ inferioris superior dicitur, quæq; haud procul à freti Herculei angustijs abest, nobilis

P qui-

quidam Hispanus, illustri fatis loco natus (cuius generositatem indicat ad patria & gentilitia familiæ insignia additum postea serpentis vel draconis caput) quoddam transiens desertum, videt leonem cum dracone (hæc namque animalia regio illa fert) acri certamine nisuque confligentem. Quo conspecto, humana nobilitas ei favere & opem ferre feræ cœpit, quæ inter ceteras dominatum fert, leoni inquam, aded vt Nobilis ille hastâ, quam gestabat, draconem aliquoties impetens, eumque mortali faucians plagâ, leonem ab eo in quo versabatur periculo eriperit. Leo porro suum liberatore m respiciens, nullo alio edocente vel impellente, ita ad amandû eum moveri cœpit, vt quocumque is se conferret, pænè ceu canes fidi & domestici, equum sequeretur, idq; amore aded sincero & vehementi, vt nullâ ratione abigi posset. Aded autem is affectus increvit, vt cum Eques nauem conscendere pararet, in Hispaniam traiecturus (iam enim vsque ad

littus eum leo secutus erat) videretque leo se eadē excludi, rugitu aliisque editis signis, quemdam mortis præferre dolorem cœperit, quibus scilicet ostendebat, quantopere hæc eû à domino ac benefactore suo dimissio torqueret. Denique cum nauem magis magisque à littore dimoueri elongariq; cerneret, ac dolorem diutiùs ferre non peruoleret, in aquam sese coniecit, vt quem aded diligebat, abeuntem saltem natatu sequeretur, & mirabili hac gratitudinis & amoris demonstratione vigente, tamdiu cum maris fluctibus luctatus est, donec & defatigatione nandi, & interiori afflictione victus fundum petijt aquis mergendus. Quid tu facis, ô anima, à draconis infernalis faucibus per nobilissimum illum Equitem, qui super candidum purissimæ humanitatis suæ equum vehitur, liberata? Quomodo post hunc liberatorem tuum non curris? quomodo ad eum non euolas, etsi vel cum maris vndis te conflictare oporteat?

Z A I N V S.

CAPVT XXVI.

De zainis & apris Indicis.

Montanam miri ingenij feram vocant Indi *coya metl*, alij *quauhcoya metl*, alij *quauhilacoyametl*, alij *quapicoil*, alij *faiasou*, alij *saynum*, siue *zabinum*. Similis est nostrati apro, nisi quod minor sit & deformior, umbilico eius existente supra dorsum & circa renes. Mirum aspectu: ibi humor aqueus receptus digitis expressus effluit, nec tamen, inquit Franciscus Hernandus, verus est umbilicus, aut subest quidquam ab eo quod in alijs animalibus reperiri solet diuersum (quod eo dissecto cognouimus) aliudve quam glandulosa quadam & mollis pinguedo. Antonius Herre-

ra putat respirare per supinum hunc umbilicum. Fœtidus est. Lærius omnino fauet. Scribit aprum Americanû habere foramen in dorso, quemadmodum in capite sues marini, quo spiritum emittit admittitque: addit frendere terribiliter, & macilentiorum esse nostratibus. Attentior est censura Francisci Hernandi de tumulo dorsû. Iracundi sunt. Venatores conscendunt arbores: accurrit grex zainorû, mordent & lacerant truncû, cum hominem non possint, quos ille superne tutus venabulo cædit. Gregatim discurrunt, eligunt ducem, & vt fertur, minorem aut viliozem omnium. Antonius Hererra scribit esse senem & flaccidum, neque nisi duce occiso societatem & cohortem dissoluere:

uere: prius enim occiderentur, quàm regem defererent; auctor est Petrus Simon. Aliqui Bachiris hoc impùtant. Mirum odium in tigridem. Dux zainorù conuocat quoscumque potest sui generis, vsque ad trecentos aut plures, quemadmodù Imperator conducit militem. His copijs inuadit tigridem: quæ, licet ferocissima præ omnibus Americanis feris, vincitur multitudine, non sine magnâ zainorum strage. Inuenti innumeri occisi simul cum tigride, vt paucissimi possint epinicium canere. De ingenio huius feræ sic narrat Franciscus Hernandus: *Ferus est ac truculento morsu, cum primùm est captus.* Sed cum cicuratur, placidus est domesticis, & habetur in delicijs. Caro est similis suillæ aprugnæve, sed durior atque insuauior. Setæ sunt asperæ, albo ac nigro promiscuè variatæ colore. Vescitur glandibus, radicibus, & alijs montanis fructibus, nec nõ vermiculis; lumbricis, atque alijs huiusmodi animalibus, quæ lacustribus, humidis & vlginosi locis nascuntur. Deuastant etiam fata, cum ab eis non arcentur. Gregatim ambulant; & redditi mites; aluntur quibuscumque esculentis. Digni pedum variant: siquidem alij productiores sunt, alij breuiores. Scribunt aliqui; apros Indicos breuissimis esse caudis, vt abscissas putes. Pedibus etiam esse nostratibus dissimiles, & posteriores vno digito non vngulato constare. Carnes multò nostrorum carnibus saporosiores salubrioresque, sed saynis opus est præcidi vmbilicum, alioqui vno die corrumpuntur. Communes sues *guadatinagæ* dicuntur; quas copia siluestres plurimas fecit. Perinde ac apri peruntur venatu. Alijs regionibus maizio saginantur, vt butyrum inopiam olei reparaet. Recens illorum caro salubris perinde ac arietina.

Apros insulæ Madaigascar ingentes esse narrat Marcus Paulus Venetus, & dentem apri, relatum esse ad Magnum Cham scribit quatuordecim librarum pendentem; nasci denique in eâ insulâ bubalorù magnitudine.

CAPVT XXVII.

De suibus Indicis.

SVes in Hispaniolâ lasciuzæ naturæ superant vitulum. Ex adipe eius eliquatâ, viginti quinque pondo prodierunt butyri. Testis oculatus est historicus eius insulæ Ano-

nymus, cuius manuscripta apud me sunt. Pel-
lis tympanis seruiebat.

CAPVT XXVIII.

De ursis Indicis.

INueniuntur in prouinciâ Veræ pacis maximi ursi, lanigeri fatis, nigris pilorù siue lanæ grumis. Cauda illis palmaris dütaxat: manus velut humanæ. Simi sunt velut nigritæ, rotundo rostro, depili & rugoso. In Virginiâ eduntur. Meticulosi sunt: fugiunt homines, aufugiunt ad arbores, inde deturbantur, sauciati iaculis.

CAPVT XXIX.

De vnicornibus Indiæ Occidentalis.

BArbari Veræ pacis narrarunt apud se esse animal magnum, equi instar, in fronte gestans crassum cornu.

CAPVT XXX.

De fele siluestri.

VOcant Indi *tepemaxtlaton* genus quoddam felis siluestris aut mustelæ; nam & æluro par ferè est magnitudine. Pilis vestitur nigris, & promiscuè candentibus. Puluis eius dicitur febrientibus conferre. Rostrum est longum, auriculæ paræ, breuia crura, & cauda eisdem transuersis fascijs nigris candidisque, quibus *tepemaxtla Ocoitucensis*, cuius videtur species.

CAPVT XXXI.

De mustelâ siluestri.

ALiam speciem mustelarum siluestrium appellant barbari *quauhcentzo*, prælongæ caudæ, fusci pili mollissimi que, & punctis nigris distincti. Micissimum est animal, licet vulpeculæ simile: accedit etiam ad cognitos & domesticos. Parantur è pelle vestes magno habitæ pretio, tum ornamenti gratiâ, tum etiam ad frigoris arcendas iniurias. Manus ac pedes habet quauhpecotl. Alitur platanis & alijs fructibus. Vitam agit in regionibus calidis Xonotlæ.

CAPVT XXXII.

De mustelâ Libycâ.

Venio ab Oriente ad Meridiem. In noto orbe minùs notum mustelæ genus ex Clusio dabo, quæ ad Iacobum Plateau deportata ex Africâ fuit. Erat porrò hoc animalculum maioris muris siue gliris non prorsus adulti magnitudine, corporis formâ mustelam & sciurum quodammodò referens: nam capite & caudâ longis pilis præditâ sciurum æmulabatur, illam quidem attollens, minimè tamen supra caput retorquens velle, sed in altum nonnumquam valdè explicans. Comedens, clunibus, sciuri instar, insidebat, anterioribus pedibus cibum tenens & versans. In vtraque mandibulâ binis longioribus dentibus in anteriore rictus parte erat præditum: aures ferè orbiculares habebat, & pilorum colorem varium à spadiceo, fusco, & albo, singulis coloribus à capite ad caudam, secundùm corporis longitudinem virgatim & radiatim excurrentibus: summa venustas erat in caudâ, similibus coloribus etiam virgatim distinctâ, cum, vt dicebam, illam interdum valdè explicaret pavonis caudæ pænè instar. Pedes in quinque digitos erât diuisi, quaternos antrorsum spectantes, eorumque binos medios longiores, quintum autem breuem calcari non dissimilem, retrorsum spectantem. Omni cibo ipsi obiecto indifferenter vesci intelligebam, præsertim verò pane delectari: ferox non esse, sed facilè cicurari & domesticum fieri, vt liberè, nullo vinculo adstrictû, quò vellet vagari, permitti posset; nam suâ sponte caueam repetere. Ipse Iacobus sibi relatû scribebat, in naui, quâ aduecta fuerant, hæc animalcula adeò cicura euasisse, vt nautarum sinum & caligas subirent, nullamq; noxam inferrent.

Huius animalculi meminisse videtur is, qui anno secundo supra millesimum & sexcentiesimum navigationis, quam Bataui in Libyam instituerunt, descriptionem vernaculo sermone euulgauit. Nam trigésimo capite Partis secundæ, in figurâ decimo numero insignitâ, eius iconem, ni fallor, exprimit notatam litterâ L. tamen si nullam eius descriptionem faciat, sed dumtaxat notet mustelæ genus esse. Nomenclator quoque Getuli sciuri meminit.

CAPVT XXXIII.

De vulpeculis Chiappe.

Genus vulpecularum Chiappa fert, insidiantium per arbores auiculis.

CAPVT XXXIV.

De sciuris Indicis.

Sciurus animalculum pilosum, cui pro tegumento villosior cauda est, quâ in Solis præsertim æstu se adumbrat. Pro manibus vtitur priorum ministerio pedum, quibus cibos ad os sedens accommodat. Præuidet tempestatem, & aliâ parte aperit fores, obturatis cauernis quâ ventus spiraturus est. Præter vetusti orbis species, quinque in nouo differentias sciurorum reperit in manuscriptis Franciscus Hernandus. Sciuros appellant Indi *quauhsechallotl* & *tequillin*.

Prior *quauhsechallotl* species dicitur *tlillic* siue *tlilocotequillin*, cognomine sumpto à corporis & caudæ colore, nempe nigro, & à pinibus quas incolit. Vescitur pomis quæ

ex arboribus decerpit, in earumdem cavitatibus reconditis seruatilque in hiemales alimonias, vbi etiam sobolem educat, & nihil non abrodit. Versutus est, passerum voces sonat, & caudam, quâ se totum operit, lanigeram gestat. Mitescit facili operâ, & quibuslibet alitur nutrimentis. Dum comedit, posterioribus insistit pedibus, ac ori cibos admouet prioribus, attollens maiori ex parte caudam, aut corpus eadem, nisi in cursu, regens; tunc enim protendit illam. Iratus, eiusdem pilos erigit. Adiunguntur eorum pelles internis vestium partibus, caloris conciliandi atque ornamenti gratiâ, fugatâ ad eum modum hiemalis rigoris sæuitiâ.

Secundus *quauhtechalotl*, *quapachili* aut *coztic olotequilin*, à luteo alui colore dictus, in duplam ferè crescit magnitudinem, alboque, nigro & fusco colore promiscuè tegitur, si ventrem excipias, qui pallens est, aut fuluus, quemadmodum attigimus, & caudam gerit prælongam pilosamque, quâ se interdum operit. Viuit in terræ foraminibus & antris inclusus, in quibus etiam educat prolem. Vescitur Indico frumento, quod ab aruis raptum in hiemem recondit. Versutus est velut & reliqui, nec vquam cicuratur, aut congenitam deponit feritatem.

Tertius *techalotl* dictus, caudam ferè depilem gestat, ac breuiorem, nec dodrantem vincit longitudine. Non cicuratur, sed semper mordet atrociter, & corrodit oblata omnia. Fusco & candenti colore promiscuè tingitur, & posterioribus quoque innixus pedibus, oblatam edit alimoniam, sed præcipuè maizispicas apprehensas anterioribus. Oculi sunt magni, si illos cum ceteris partibus conferas. Viuit in antris, quæ vnguibus facile excauat, consternitque lanâ, gossipiõe, & quouis alio stramento molli, ac passeris voce imitatur.

Quartus *slalmotosli* dictus, spithameus est, caputque & oculos habet pro corporis amplitudine maximâ: caudam verò longam pilosamve, & lineis, albis, fuscis ac nigris interstinctam, quâ se eodem quo alij modo tegit. Color totius corporis varius est, & aliquando in fuluum inclinans, cetera præcedentibus similis.

Quintus dictus *quimichpatlan*, seu mus volans, fusco pilo nigroque promiscuè tegitur, qui prope brachia ac crura prolixior est, ac paruorum volucrum formâ, cuius gratiâ tantâ celeritate in has & illas arbores sese vibrat, vt volare dicatur. Est autem ceteris minor, paruo & murino capite, magnis auriculis, nec aliâ quàm ceteræ horum animalium differentix vitur alimoniâ. Caudam eius vstam ac redactam in puluerem, & in corpus sumptum, aiunt parientes iuuare.

Est & aliud genus, *yztaftechalatl* vocatum, ceteris formâ simile, prolixitateque & lanuginosâ caudâ; capite, collo & clunibus desuper fuluis; caudâ per alterna interualla cyaneâ, subalbidaque, sed fuluis distinctâ lineis, cetero corpore subalbido, vnde nomen habuit.

CAPVT XXXV.

De pecuris.

Pecuris paruuli hinnuli magnitudo, color & celeritas in planicie leporis. Caro suauior.

CAPVT XXXVI.

De canibus Indicis.

Genus caninum variat in nouo orbe, præter illos quos vetustas nouit. Naturâ & moribus pænè omnia nostris vicina sunt, nec specie valdè diuersa. Illud, quod *xoloitzcuintli* vocant Barbari, excedit mole corporis, tres plerumque superat cubitos, nullo pilo protegitur, molli tantum & depili cute, fuluis & cyaneis maculis aspersum.

Alterum appellant *itzceuin tepozotli*, & à patriâ, vnde datur, *Michuacanem*. Simile est Melitensibus, variegatur candido, atro & fuluo colore, & quadam deformitate, accommodum delicijs, & gratissimum; nec iners blanditijs, gibbo quodam fœdum à capite velut ab humeris eminenti, collo enim pænè caret.

Tertium *techichi* dicitur, cetera nostratibus simile, nisi quòd triste aspectu, Indis edule, quemadmodum olim Thracibus, quo d fortasse in vsu Græcis fuit, si Sexto Empyrico credimus. Certè Diocles Medicus, ex eorum scholâ qui Asclepiadarum tempore fuerant, quibusdam ægrotis catulorum carnes dari præcepit. Sed Indis Cozumellæ canes non tantum sunt alimentum, sed gula. Nutriebant comedendos quemadmodum Hispani cuniculos: quos ad esum destinant, castrant; ita pinguescunt oppidò. Procreandæ soboli seruant feminarum copiam, ex maribus exiguum numerum, quemadmodum apud nos pecuarij. Ijdem inopiâ paruorum canibus litant.

Alco etiam vocabant barbari quoddam genus canum paruulorum, quorum societate mirè delectantur, & quos mirè diligunt. E suo cibo detrahunt, vt illos alant. Cum iter agunt, comportant secum aut humero, aut gremio. Cum ægrotant, consortio inseparabili & familiaritate catelli recreantur.

Sunt quoque canes muti apud Indos, qui non latrant, & vulpino vultu. Cozumella insula hos alit. Quin & percussi nec gemitum, nec clamorē edunt. Hos in Hispaniolâ Ouiedus statuit pro Calamitâ ranâ. His natura est; nec opus sunt membrana ex secundis caninīs, nec fimus leporis, nec pilus: superstitiosè ista Plinius obmutescendis canibus quærit. Anonymus manuscripti mei auctor in Hispaniolâ memorat fuisse canes paruos sine latratu, solùm cum grunnitu, & solùm palato aptos. In Quiuirâ maximi canes onerantur sarcinis.

CAPVT XXXVII.

De cane montano.

VOcatur tepeytzeuintli animal, canis parui magnitudine, audacissimumque: aggreditur ceruos, quandoque etiam occidit. Corpus vniuersum nigrum est, sed caput, pectus, collum candens. Pili longi, longa cauda, & caninum etiam caput, vnde nomen. Vescitur vitellis ouorum, & pane ex aquâ calidâ resoluto, cum cicuratur.

CAPVT XXXVIII.

De canibus ferocibus.

Ceterum communes canes transuecti ex Hispaniâ in Hispaniolam, aucti numero & magnitudine, cateruatim in siluis discurrere cœperunt, nocentissimi gregibus, quibus & pro lupis sunt; nec aliter præmium constitutum occidentibus illos, quàm apud nos venantibus lupos. Lusitani quidam plagarij canibus vtuntur in venatione Indorū. Instruunt, & saginâ humani cruoris alliciūt canes ad capiendos homines: quæ venatio non minimo, sed impio constat lucro. Vendunt barbaros captos. Vasques Nuñes canibus quoque vsus est pro carnificibus loco militum, cum cuiusdam domum Reguli reperisset nefandâ infectam Venere. Femineo amictu Reguli fratrem, pluresque alios comptos, & vicinorum testimonio pathicōs offendit; iussit canibus circiter quadraginta lacerari. Canum operâ nostri vtiebantur in prælijs contra nudas eas gentes, ad quas rabidi insiliunt, haud secus ac inferos apros, aut fugaces ceruos. Nec minùs fidos Hispani suos inuenerunt in periculis subeundis, quàm Colophonij vel Castabalenses, qui ad bella gerenda canum cohortes instituebant; ita quòd primam aciem in prælio canes seruant, nec vmquam detrectarent pugnam. Mira de his bellatoribus canibus narrantur. Ad indigenas armatos haud secus irruunt

præcipientes, ac in fugaces ceruos, aut feros apros, si digito monstrantur. Accidit interdum, non ensibus, aut sagittis vel telis alijs opus fuisse ad profligandos hostes obuios: datâ quippe tesserâ canibus solutis præeuntibus agmen, toruo molossorum ad spectu, atque insueto latratu perterriti, hæsitantes, pugnas ordinesque stupidi prodigioso inuento deserunt. Aliter tamen accidit, quando cum Caramairensibus & Caribibus manus conferuntur; ferociores namque bellisque gerendis aptiores sunt: inruentes canes citius fulgure icto venenatas destinant sagittas, & multos perimunt. Hæc Petrus Martyr. Addit Ouiedus, tantâ solertiâ captiuos Indos sibi commendatos asseruasse, vt qui aufugissent, etiam multitudini admistos internocentes, trahentesque reducerint; noctu autem effugientes siue interdiu, tamen iam ad multa passuum millia dilapsos, nutu dominorum odoreque insequentes inuenisse, dentibus abreptos dexterâ fortissimè retentâ ad reditum compulisse, reluctantes discerpisse; ideoque intra militum catalogum fuisse conscriptos, duplicique stipendio donatos. Similibus quoque canibus stipendiarijs & excubijs vsi sunt Milites Rhodienses, quia ita instruxere canes, vt cum noctu vagarentur, Turcos à Christianis odore dignoscerent: illos latratu & mordicus proscindebant, his blandiebantur. In Hispaniâ apud Bastitanos celebris fuit canis Dynastæ oppidi Xodar, Dia Sanches de Carauaxal, vocatus Mahumet, qui stipendium merebatur Celetis contra Mauros in regno Granatésii. Canes baiulos, quibus tentoria sua trāsmitunt, Indi Apaches, quos vocant *vaqueros*, habent, illosque mandræ in modum ordinant deportandis sarcinis.

CAPVT XXXIX.

De canibus ingentibus.

CAnes regni Thebeth validissimos narrat Marcus Polus, & vsque ad asini molem, aduersus feras omnes ringere, & pugnare. Eiusdem magnitudinis canes apud Tartaros Septemtrionis iugum binos subire, trahas vehere ritu boum. Hoc verisimile arguit quod Plinius & Solinus narrat de canibus Albanis, petenti Indiam Alexandro à Rege Albanæ dono duos missos, quorum alter sues sibi & vrsos oblatos vsque adeò spreuit, vt offensus degeneri prædâ, ignauo similis diu accubaret, quem per ignorantiam velut inertem Alexander extingui imperauit. Alter verò monitu eorum qui donum attulerant, leonem missum necauit. Mox viso elephantō notabiliter exultans, bel-

belluam primùm astu fatigauit, deinde cum summo spectantium horrore terræ affixit. Hoc genus canum crescit ad formam amplissimam, terrificis latratibus, vltra leones rugitibus insonans.

CAPVT XL.

Miranda de canibus.

MEntio canum aliquam celebritatem Mingenij meretur. In libro venationis Alfonsi Regis Hispaniæ scribitur, grauidam canem, vocatam Buseram, dum insequeretur ceruum, correptam partu peperisse vnum catulum, quem ore sumens percurrebat aliquod spatium: postea adlatrabat feram, interim pariens alium, quo cum alio catulo seruato, recurrebat mater, & relatrabat. Hoc pacto reliquos effudit. Occiso demùm ceruo, statim accurrit vbi catulos collegerat. Mirabilia narrabo. Quemdam nostri Ordinis Procuratorem canis comitabatur. Accidit vt cum Concham peruenisset, canis pareret quinque catulos. Discessit Procurator repetiturus Domum probationis Villaregensis, relinquens canem Conchæ commissam nostris. At vnâ nocte transtulit canis omnes catulos ex Conchâ in Villaregum. Distant

nouem leucas; itaque plusquam octoginta leucas vnâ nocte p̄currit. Alia canis puerpera etiam dimissa Vallisoletto, vt nuntium faustum latæ sententiæ pro Naualearnero oppido deferret, duabus horis peruenit illò, percurrens tam exiguo tempore plusquam triginta leucas.

De grato canum animo recens exemplum nunc miratur Belgium. Mortuo filio Marchionis Cannerentis, canis eius se in sepulchram vnâ immisit terra condendum. Violenter extracta, numquam ex loco sepulchri recedere voluit. Ibi hætenus perseuerare, accepi ex testibus oculatis.

CAPVT XLI.

De animali canicidâ.

Vlgaris est nouæ Hispaniæ fera canum interfectorix: *ytzecuicuan* dicitur vernaculis. Improbum est animal, & noxium indigenis. Accedit noctu oppidorum suburbia, vlulatuque euocat ad se canes, trucidat, vorat, atque ita interemptis probis fidisque domiciliorum custodibus, vitæ suæ parato victu prospicit. Sunt qui idem animal cum *cuitlamiztli* esse putent.

M A P A C H.

CAPVT XLII.

De animali Mapach.

ANtra & cauitates montium atque collium Tzozocolci hospitatur animal peregrinum, quod cuncta manibus prætentat. *Mapach* ab Indis dicitur, sed non firmo

nomine; alij *illamaton* seu *vetulam* appellât, alij *maxtle* seu *gossypinum cingulum*, alij *cioatlamacazqu* seu *sacerdotisam*. Exæquat magnitudinem quauhpecotli, imò cane Melitensi paulò est maius, humile, teres, pilis vestitum, nigro alboque colore promiscuè variatis, magno capite, paruis auriculis, rostro

canis venatoris, longo ac tenui, singulis iuxta oculos fasciis candidis in rectum utrimque procedentibus, caudâ longâ, humanis manibus ac pedibus, quibus prætentare videtur omnia. Cicuratum altumque domi (mitescit enim facîle, & quibusuis oblati vescitur) numquam non blanditur domesticis, quos industioso demulcet amore aut adulatione. Iuxta iacet, volutatur humi rotatione iucundâ, mille modis lasciuat ac ludat, vulpeculam imitatur astu & moribus: lauat instar ælurorum faciem manibus, eisdem cibaria haud aliter ac simia ori applicat: ferocem se ostentat exteris & aduenis, notis verò atque domesticis blandum atque amabile. Verùm non semper abstinet morsu, suapte naturâ mordax. Numquam eius innocentia certâ ac firma fides, non secunda consuetudo & familiaritas; perfidum enim est, & cum minus putes, crura aut manus inuolat. Versutè interdum blandimentis prouocat, quos adoriatur incautos. Terrorè industriè incutit inuadentibus sonitu quodam rauco & horrido. Technis & arte vincere tentat quos vi opprimere nequit. Aliquæ sanguine cohortalium aut gallipauonum, quos aut intra domicilia aut in agris clan-

culum ac per insidias corripit, lacerat: item culmis spicisque claolli (quorum pestis est) arborum pomis ac melle metl; hieme muribus ac lacertis, & alijs huiusmodi animalibus. Incedit quandoque posterioribus tantum insistentes pedibus. Furto quidquid offenderit, surripit. Sunt qui ad simiarum genus aut cercopithecorum id animal referant: sunt qui ad quauhpecotli; nec desunt, qui ad indigenas vulpeculas. Videtur tamen sui generis, ceteris formâ & moribus dissimile.

CAPVT XLIII.

De mole montano.

MElem montanum vocabant Indi No-uæ Hispaniæ quauhpecotli. Animal est duos plus minus dodrantes longum, rostro prolixo, tenui, versus superna contorto; prolixâ item caudâ, pilo longo, circa aluû candente, cetera fusco aut atro, candenti que, sed circa dorsû nigriore: atris pedibus, & incuruis unguibus. Mitescit facîle: vorax est; nullis parcit oblati escis; nec tamen edulis eius caro. Placidum est animal, ac mille modis blandiens ac ludens; noxium tamen ignotis. Melis videtur genus, propterea *sexon* vocari consuevit.

SIMIVS ZAMBVS.

LEVNCVLVS TITI.

S A G O V I N .

GERCOPITHECVS SAGOVIN CLVSII.

GERCOPITHECVS BARBATVS CLVSII.

CAPVT XLIV.

De cercopithecis.

Ver simiorum natio calidas Indiarum plagas occupat, mole, gestu, colore diuersa, & imitatione potius calliditatis humanæ, quàm formæ vna. *Ocumatli* vocant Mexicani. Inueniuntur nigri, pallidi, fusci, variegati, magni, parui, mediocres, barbati, caudati, leonicipites, caniformes: omnes pænè filiorum charitate insignes, amplexu graues. Meticulosi sunt. Vescuntur fructibus arborum, & ouis auium. Ebibunt plures lotium & sordes suas. Nonnumquam videntes hominem solum, descendunt ad ludendum cum illo. Omni sunt astu industrij. Mirificum est, arborum stipites, quas conscenderunt, in viatores torquere & iaculari; trāsire flumina caudis inuicem apprehensis, & ab arboribus fluuijs vicinis vibratos, tamdiu, donec extremus oppositæ trans amnem arboris ramum arripiat: quo affixo arbori, catena simiorum vtrimque protenditur. Deinde cum is qui in alterâ parte hæsit, tutò se affixit, vociferatur, signum iam notum ipsis,

sis, quo audito, alter extremus se soluit; ita omnes transmittuntur. Super omnia sagittâ alióve telo confossi, vicissim quantam possunt, ne dicam quantam solent homines hominibus, operam ferunt, admotisque folijs muscove arborum vulneri, sanguinem fluentem callent sistere, atque ita vitam, si fieri possit, tueri. Educant filios, singulos pariunt; circumferunt, amplexu tenaci adhærescentes mirâ pietate & amore erga prolem; atque id iuxta montium verrucas, & summa cacumina, vbi venatores pyram construunt maizio circumdatam, adiecto lapide caaloteti siue coruino, cuius est naturæ, si igne calefactus fuerit, tonitru edere, atque dissilire. Accurrunt cercopitheci, iuxta incubant, edentes sparsum cacaoathis; sed terrente eos subito in illos emissio lapide, obliti filiorum, ac velut expertes luminis, aufugiunt, desertes sobolem charissimum venatoribus prædam. Deportant quoque in tergoribus prolem, donec commodè iam sibi possit providere. Complectitur filiulus matrem manibus per collum, pedibusque per spinam. Magna aliquibus pernitas: ferè voluerium ritu occupant arbores, transvolantque ab vnâ in aliam. Visus est qui transcendent vno impetu fluuium. Plura de calliditate dixi aliubi, pauca adhuc hinc appendam, & diuersa.

Simiarum duces, quando agmen aliquod nostrum transire sentiunt (nec enim pauci, ne dicam soli, audent) plebeia multitudine variarum specierum conuocata, procurunt obuiam, & clamoribus horrendis ex arbore in arborem trãsilientes, nostros, quacumque gradientur, insecute, mille scurrilitatibus & gestibus mille derident, caudatæ præsertim, finguntque sæpius velle turmatim nostros impetere; sed vbi, ad arborum iam truncos demissæ, videt sagittas aut sclopetas, quas expertæ sunt aliquando, aptari, ac in se dirigi, vento velocius ad arborum culmina resultant, ibi conquestibus rabidis emissis, dentibus frendent minabundæ. Tantam esse illarum dexteritatem inquirunt, vt discussas in sua corpora sagittas euitare sciât, & manu prehendere, ac si sponte porrectas acciperent; sclopetarum tamè globulos non ita disijcere didicerunt, quibus multas iuniores, forrè non ita sagaces, nostri extinxere.

Quando sociam vident aliquam de suo grege præcipitem ruere vulneratam, à nostrisque tolli è terrâ, tanto fremitu ac strepitu tonant & replent æthera, vt mille leonum rugitus & tigridû totidem superent rancatus. Sed vnum est auditu gratissimum. Quæque simia, quando iam captant arbores ascensu suo, lapides quotquot vnâ manu gestare potest, ore etiam aliquot supportat, indeque lapidibus certant in transeuntes, quando aut

sagittas aut sclopetas in eas iaculari cessant nostri.

In vetulam melampo maiorem, caudatam simiam, sagittarius è nostris tetendit scorpionem: expectaturam se simulauit simia; sed vbi iam dirigi oculo clauso sagittam vidit, iaculato in sagittarium lapide, faciem acriter contudit, & dentes illi dicitur confregisse. De nouo tamen stratagemate pœnas cercopithecus dedit: quo enim tempore lapis ad sagittarium decidebat, sagitta in simiam ascendebat. Interfectam comederunt in delicijs. Comedissent & bufones, aut siquid deterius; tanta illos fames vrgebat. Quod de occurso in milites fertur, occasionem puto dedisse priscis, vt simios aliquos vetusti orbis homines putarint ob simile stratagemata. Hæc natalitia Cynocephalorum fabulis. Aliquando putauit & pygmarum fortasse fuisse, adeò in pluribus simulant humanos actus. Illud mirum; commercij quodammodò capaces esse.

Ioannes Ardenois scribit, magnam familiaritatem contrahere simios cum barbaris, pro argento cum illis ludere, deinde ex lucro parato inuitare ad tabernam, & soluere pretium vini numeratâ pecuniâ. Fortasse maior est calliditas quam ab oculato teste accepi. Aderat inter milites Hauanæ, dum luderet, simius: obseruabat illum qui plus lucraretur, hærebatque eius lateri donec colludium largiretur pro more. Si nolebat, pugnis simius cædebat; si donaret, statim ad tabernam conuolabat, & manu acceptum vas porrigebat vendenti vinum, vt sibi infunderet. Coronato calice tunc ebibebat, mox soluebat pretium, colludio tradito, & recedebat: quod si excederet pretium colludij, expectabat vt rursus venditor infunderet merum: quod bis aut ter repetebat pro valore argenti.

Iosepheus Acoſta alium narrat missum ad tabernam, non prius tradere solitum pecuniam, quàm acciperet lagenam plenâ, quam aduersus pueros tutabatur, fugans eos correptis per interualla lapidibus: & quamuis vini auidus potor esset, illibatam tamen domino referebat. Idem mulieribus fucis ornatis valde infensus, discerpebat crines & cultum.

De ferocia illud admirandum, quod Petrus Martyr prodidit hac historia, animalia nutrirî in orâ Cariai eadem, quæ iam diximus; sed vnum reperere naturæ longè dissimilæ, id est grandi cercopitheco par, caudâ longiore procerioreque. Caudâ suspensus, & robur, ter quaterve se deuoluens, captando, ex ramo transiit in ramum, & ex arbore sese proiecit in arborem, ac si volitaret. Arcuarius è nostris vnum sagittâ confixit. Vulneratus

ratus sese deijcit cercopithecus, hostem vulneratorem rabidus adoritur. Stricto ensē agit in pecus venator, lacertū cercopitheco abscidit, cepitque mancum ferociter renitentem. Ad classem perductus, inter homines parumper mansuetudinem induit. Dum sic ferreis vinctus catenis seruatur, è littoribus adducunt aprum venatores alij (cogebat namque carniū desiderium nemora perlustrare) cercopitheco aper, & ipse ferox, ostenditur. Setas excutit vterque. In aprum cercopithecus furibundus salit, caudā circumligat aprum, cum seruato à venatore viatore suo lacerto, guttur apriprehendit, reluctantem suffocauit.

Astuto etiā stratagemate scio vsū alium simium Hispali, quem volebant occidere: ille per domorum tecta fugax, vidit se à sagittario peti. Descendit illud per fenestram quamdam, & casu obuium infantem ab incunabulis corripens, complexus est, iterumque se tectis restituens, quoties sagittarium videbat, obijciebat pro clypeo infantem. Consciū erat, non emissurum sagittam cum periculo innocentis. Non sunt hæ bestiæ sine vsu medicæ artis. Ossa cercopithecorum tusa & hausta, dolores ex Gallicâ lue sedant, euocato sudore.

Formas nonnullas cercopithecorum, vt omittam communiores, ex Clusio narrabo. Barbatum vnum iam quidem ab alijs traditum, sed illud peculiare habuit, quod eius fatis longa cauda in floccum desineret, leonum ritu. Alium non barbatum narrat cum simili ornatu caudæ, cetera leuis & pænè depilis. Alterum maioris molis, rostro fusco, pilis capitis canescentibus, circa collum & pectus longis instar leoninæ iubæ. Ex Fernambuco etiam Brasiliarum scribit allatos cercopithecos quosdam non magnâ corporis mole præditos, sed minore quàm supra enumerati, eosque fatis prolixis villis tectos, gilui coloris, quibus similes postea mihi non sunt conspecti: habebant illi peculiarem quamdam notam, quam in nullo alio istius generis animali obseruavi: nam suauem quemdam, moschi quodammodò instar, spirabāt odorem: & Rodericus Lincius, qui eos aduexerat, mihi affirmabat, omnes istius generis similem odorem exspirasse. Vidi alios huiusmodi in hac Aulâ Philippicâ. Ceterum Ioannes Lerus cap. 10. Historiæ suæ Americanæ alterius cuiusdam generis meminit, quod apud Brasilianos Tououpinamboutios est frequentissimum, & ab ipsis cay appellatur, pusillum etiam, sed nigri coloris, quod maximâ ex parte in siluis versatur, & potissimum peculiaribus quibusdam arboribus insidere solet, ferentibus siliquas perinde crassas vt nostræ maiores fa-

bæ, quarum fructu vescuntur. Meminit & alterius pusilli generis, non maioris sciuro, & eiusdem ferè coloris, rufi videlicet, cui Brasiliani *sagouin* nomen indunt; habereque scribit formam (quantum quidem ad collum, rostrum, anterioremque aded corporis partem attinet) leoninæ similem, magno haud dubiè æstimandum, si in Europam transuehi posset: sed aded delicatulum esse, vt naus in mari agitationem nullo modo ferre queat. Præterea aded superbum, vt ob leuissimam occasionem inediâ potiùs & cibi abstinentiâ vitam finire cupiat, quàm minimam molestiam perferre. Huic formâ non ab similem aduehebat etiam cum psittacis & odorato illo cercopithecorum genere Rodericus Lincius, sed vnicum, reliquis eius generis in itinere mortuis, quia toto trimestri tempestatibus iactatus in itinere hæserat: longe verò elegantioris erat coloris, quàm is qui à Lero describitur. Erat autem quem videbam sciuro minor, & aded delicatulus, vt molli villosaque pelle fouendus esset, ob aëris frigidioris asperitatem. Rostrum & capitis pars anterior leoninam quodammodò formam referebat, tuscoque colore, cui rubedo quædam permixta erat, prædita. Aures albicantibus villis erant hirsutæ, quibus ruber color etiam admixtus: guttur & pectus longioribus villis partim fuscis partim albis tecta habebat; reliqui pili per corpus sparsi nigri & albi, radiati à dorso ad ventrem alternis erant dispositi: cauda etiam, quæ longa erat, similis coloris pilis alternatim erat tecta: venter nigris pilis tectus: crura breuiores albi pili quadam rubedine infecti tegebant. Pedes in quinque digitos non valde longos fissi, albis unguibus erant præditi, fortasse nullus elegantior.

Porrò sagouin quoque depictam habet Nomenclator, quam *sagouin* nominat & *galeopithecum*, quasi ex simiâ & mustelâ procreatum, quod non puto. Sui generis sole mne animal est, non monstrum. Agile ac timidum est animal, & viuudum, vt scribit Petrus Coudenbergius in quadam Epistolâ, qui & addit, pilos habere admodum molles, & cicuratum vesci vuis passis Sole siccatis, & pane albo modico. Ferunt aliqui, ad Salomonem delatos simios ab Occidente. Acosta mauult ab Oriente.

CAPVT XLV.

De baribus.

IN Guineâ scribit P. Iarricus existere simias, quæ instar famuli in pilâ tundant quæcumque in eam imponuntur, quæ aquam à fluuijs in hydrijs capite domum deferant, ita

ita tamen ut ubi primum domus fores attingerint, illicò hydrijs exonerandæ sint, alioqui eas excidere, casuque isto frangi, atque tum clamoribus ac fletu compleri vniuersa. Neque ista modò, sed plurima item alia obire de domesticis ministerijs: dicuntur hi simij baris. Torosì sunt & robusti.

CAPVT XLVI.

De simio albo.

Nequè enim in Nabathæis plagis minor huius bestię festiuitas & astus, ob quos superstitionem prouocauit. Usurpauit simij cuiusdam albi calliditas atque licentia diuinos titulos. Pænè totius Orientis celebre nomen & numen. Reliquias Zeilam seruabientem dumtaxat. Præda tandem fuit Constantini Proregis Lusitani, cum barbari Principis thesauros cepisset, inter quos & dens ille fuit. Tantà summorum Regum reuerentiã & diuinitatis opinione habebatur, ut singulis annis à Pegu mitterentur Legati magnis onusti donarijs & muneribus, ut solum permitterentur in argillã quadam aromaticã, quam in auro custodiebant, imprimere sigillum eius, ut absentiam tanti pignoris diuini, eiusdem adoratione vel solum per vmbra solarètur. Deinde conscius Rex Pegu captum à Lusitanis sacramentum suum, misit ad Constantinum Legatos onustã naui mercibus, & auri-cruciatis trecentum millibus pro redemptionis præmio, nec vlli pretio parcebat. Plerique Lusitani donandum censuere, exactã maiori summã: vsque ad millionem expectabant. Et quidem Rex ille plus dedisset: at noster Pro-Rex, etiam in angustiã ærarij, prætulit lucro pietatem, atque ut omnibus constaret, publico confessu iussit dentem afferri, agnosci, extrahi è locupletissimã thecã gemmis & auro exornatã, deinde manu suã in æreum mortarium iacit, tundi iubet vsque ad puluisculum, mox puluerem in ignes ad hoc præparatos dissipat, ut in fumum euanuerit.

CAPVT XLVII.

De animali maripeto.

Quia transuolauit ad Orientem, narrabo, licet cum periculo omnis fidei, quod Aloysius Almeida scribit, & multi confirmant, apud Iapones in regno Goto extare siluã, in quã tantum gignitur animal canismagnitudine, cruribus breuioribus, ad esum humanum percommodum, aureo colore, præmolli etiam villo. Cum senuerit hoc animal, di-

missã terrã, sponte mare ingredi, ibique paulatim transformari in piscem, ac per singulares corporis partes, certo quodam temporis interuallo, verè mutatã quadrupedis formã ac naturã transire in piscem. Idque aded verum esse obtestatur Auctor, ut affirmet aliquãdo contigisse, piscem huiusmodi captum inuentum nondum omnibus corporis quadrupedis partibus prorsus transformatis, nondum videlicet opportuno elapso tempore, quo omnia piscis membra effici potuerint: pars enim adhuc habebat formam quadrupedis, altera iam squamis & pinnis formata videbatur. Adijcit, fabulosum hoc non esse, sed compertissimum iam fuisse, veritatuque huic adstipulare indigenarum omnium consensum.

CAPVT XLVIII.

De ciacali.

DE hoc animali hæc narrat Augerius Busbequius: *Nicomediã, transmissò montis Olympi iugo, in pagum Kasockli venimus, ex hoc Nicæam, sed seriùs, captã iam primã vigiliã. Non procul inde audio magnum clamorem, & velut hominum irridentium insultantiumq; voces. Interrogo quid sit, & num fortasse qui naua. (nam ripa lacus Ascanij non longè aberat) nos irriderent, quòd præter eorum consuetudinem id noctis iter faceremus. Narrant mihi, ululatum esse bestiarum quas Turca Ciacales vocat. Lupi sunt vulpibus maiores, communibus lupis minores, voracitate tamen edendiq; ingluvie pares. Gregatim incedunt: hominibus armentisq; innoxij, furto magis & dolo, quàm vi victum querentes. Ab harum ferarum ingenio Turca homines fraudulentos & versipelles, maximè Asiaticos, Ciacales vocant. Tentoria Turcarum aut etiam domos noctu subeunt, in quibus quidquid inveniunt esculentum vorant. Quòd si aliud deest, quidquid est operis coriacei rodunt, velut calceos, ocreas, cingula, gladiatorum vaginas & quidquid est huius generis. Neque deest ad furtum solertia, nisi, quod in illis ridiculum est, suo se proderent indicio. Nam cum maximè sunt in ipso furto occupati, si quis fortè gregalium, qui foris remansit, ululare incipiat, mox ipsi idem faciunt; parum memores ubi versentur; quo clamore expergefacti homines, arreptis armis fures manifestarios malè mulctant.*

CAPVT XLIX.

De lupis Indicis.

Calidæ Nouæ Hispaniæ regiones lupum Calunt, quem *cuelachtli* Indi vocant. Nostratibus similis est, nisi amplitudine capitis.

pitis. Maior Indico est, inuadit tauros, interdum homines. Inueniuntur nonnulli albi; scilicet simplicissimus color damna huius animalis fallit.

CAPVT L.

De animali necrophago, siue iesef,
seu hyænâ.

DAbuh dicitur, ab Africanis iesef, animal Libycum formâ & mole lupinâ, nisi quòd pedes & manus humanæ. Innocens viuus, infestum tantùm cadaueribus, quæ exhumat & deuorat, in agris enim sepeliuntur Mauri. Miræ stoliditatis animal Musice capitur. Rusticâ tympani, & calami melodiâ lenitum venatores non fugit, nec resistit, inò patitur se ligari. Idem cum hyænâ videtur Busbequij, de quâ hæc scribit: *Turca procul comportatis ingentibus saxis, sepulchra suorum, alioqui inania, nullâ iniectâ terrâ tegunt, eâ quidem de causâ, ut malo damone accusante, & rationem vitæ à mortuo exigente (nam ita credunt) defendente verò bono Genio, locus sit ubi mortuus sedere, & se causa commodiùs dicenda possit erigere. Idcirco verò grauis lapis inicitur, ut tutiora sint cadauera à canum, luporum, reliquarumq; bestiarum iniurijs: in quibus in primis est hyæna, regionibus his satis frequens. Illa sepulchra suffodit, extrahitq; cadauera, portatq; ad suam speluncam, iuxta quam videre est ingentem cumulum ossium humanorum, veterinariorum, & reliquorum omne genus animalium. Bestia est hyæna lupo aliquantò humilior, sed nihilo breuior. Pellem habet lupi similem, nisi quòd pilo sit*

horridiore, & grandibus maculis nigris distinguatur. Caput ei spina dorsî contiguum, sine ullis vertebris; ut cum respicere velit, totam se vertere necesse habeat. Pro dentibus os habet continuum. In amatorijs vim magnam habere, Turca, ut etiam veteres, existimant. Cumq; essent duæ illo tempore Constantinopoli, mihi tamen vendere Turca grauabantur, quòd se Sultana, hoc est, Principis uxori, eas reseruare dicerent, quippe quas philtis & magicis artibus animam mariti retinere, recepta in vulgus, ut dixi, opinio est. Fallitur verò Bellonius, qui hyenam putat, quam ipsi cattum, siue felem Zibellinum vocant. Iam ride quantum lubet, si umquam risisti: fabulam audies, quam ex ore populi referam. Aiunt hyenam, quam ipsi zivilam vocant, sermonem intelligere humanum (veteres etiam imitari dixerunt) proptereaq; à venatoribus hunc in modum capi. Accedunt ad eius cauernam, quam ex ossium, ut dixi, cumulo deprehendi facile est: subit vnus cum fune, cuius partem extremam socijs tenendam foris relinquit; ipse idemtidem pronuntians, iocetur, iocetur, vcala, illam se non reperire, illam non adesse, introrepat: at hyæna, quæ se latere, nesciriq; ex eius sermone putat, manet immota, donec sibi crus fune vinciat, subinde venatore illam non adesse clamitante. Deinde cum eisdem verbis retrocedit. Sed ubi iam ex speluncâ euasit, derepentè clamore magno hyenam intus esse pronuntiat: quo illa intellecto, vehementi impetu, ut fugam capiat, ne quidquam profilit, venatoribus per funem, quo crus ei implicatum diximus, renitentibus. Sic eam vel occidi, vel adhibitâ industriâ narrant viuam capi: nam animal seuum est, & quod se impigrè defendat.

TAVRVS QVIVIRENSIS.

Q

CA-

CAPVT LI.

De tauris noui orbis.

PRæter armenta ab Hispaniâ veteri deportata, quæ lasciuiâ terræ vberi exundant prole, vt iam nullius essent vaccæ errantibus, nisi occupantis primò, Quiuirâ regio monstruosum alit quoddam taurigenus siluestre, fuluâ specie, humili corpore, incuruo dorso, frequentibus iubis, & lacinijs promissis, eduli carne, salubri, nec iniucudâ. Crudâ vescuntur incolæ, epotato cruore: pelibus proteguntur. In insulâ Madaïgasçar feruntur quoque gibbosi boues ex nimiâ ineraq; pinguedine in dorso exuberante. Ioannes Santander sic describit vaccas Sibolenses, quibus in victu vtuntur Apaches, quos *Vaqueros* appellat. Sunt similes nostratibus vaccis mole, sed valdè dissimiles formâ, nimum enim posteriores pedes exigui sunt. Sed eminent gibbo & pectore. Cornibus paruis, acutis, erectisque. A fronte copia iu-

barum oculos tegit, & valdè crispæ sunt: similiter è barbâ & genu. Colore fusco sunt, vix aliqua candens macula illas pingit. Caro illis suauior salubriorq; quàm nostratibus: adeps quoque præstantior. Non mugiunt instar taurorum; potiùs velut porci grunniunt. Cauda illis breuior, exiguâ lanâ impedita. Pilus omnis crispus, utilis vestibus & pileis conficiendis. Turmatim pascuntur hi tauri, & quadraginta millia vnus grex censetur. Nulla illis permixta vacca, nisi tempore coitus. Singulis annis exuunt se veteri lanâ, & nouam nutriunt. Venti aggregant decem lanam in aliqua loca.

CAPVT LII.

De alijs peregrinis vaccis.

Occurrit nunc Niloticus bos. Legi, ad aliquas Nili partes vaccas esse expiles, adeò prolaxis caudis, vt solû verrant, discoloreres, variegatis collis. Ægyptij vocant *dennies*.

ARIES MOROMORVS.

CAPVT LIII.

De equis & ouibus Indicis.

Occidentes Indi carebant equis. Vt primùm viderunt equitare, obstupere, Centauros rati: nunc tantâ lasciuiâ terræ exundant liberi greges, discurrunt per montana & agros. Currunt interdum turmatim, magno periculo: si quis obuius, pessum ibit, peribit. Egentiam equorum supplebat olim, quamquam imparibus & ineptis viribus ad bellum, copia & vis ouium, quæ iumentis magnitudine pænè pares, & ceterâ formâ, præter torosi pectoris strumam, camelis per similes. Quinquaginta onerum pondo sus-

tinent, & virum in terga sublatum, ad aliquot passuum millia vehunt. Si fessæ sint, & tamen virgeantur, sedent, & ore conuerso, virgentes fædo odore conspurcant. Si onustæ sint, tum humo sese acclinant, nec inde vllâ verberum vehementiâ, ipsis asinis contumaciores, nisi penitus clitellis exonerentur, propelli possunt. Vtile profectò animantium genus, non ad supplendam modò absentium equorum in sarcinis virisque vehendis commoditatem, sed ad alimonie etiam & optimi lucri vsum. Lanæ enim tenuitate longitudineque & copiâ facillè nostras superant, & ipsius carnis suauis gratitudine veruecium atque iuencorum nostratium delectabilem sapo-

saporem adæquant : frumento vescuntur, sed paucissimi cibi sunt, vsque ad eò exigui verò potus, vt illo triduum quatri-duumve abstineant. Hoc genus iumenti *peruicheatl* dicunt, alij llamas. Duo ipsorum genera sunt. Lanigeras dicunt *païos* : aliæ rasæ sunt. Incertus color illi est, vt pecudi nostro; ad multos vsus lana. Gaudet hoc pecus frigore : glacie & gelu testum gestit. Quæ rasæ sunt, stûpeditatis quodam gestu solent consistere, & serenè attendere obuios, aliquando territæ aufugiunt cum sarcinâ. Lanigeræ contumaci interdum ignauiâ aut irâ solent laborare. Defessæ irascuntur & procumbunt cum onere, vt diximus, nullisq; fustibus excitari se patiuntur, nec minis, nisi solùm blanditijs. Confident pariter Indi, & demulcent. Sic tandem pacantur, & restaurant laborem. Scabie laborant miræ contagionis : fuit remedium, ægotantem pecudem viuam humare. Franciscus Hernandes scribit

nonnihil dictis diuersum; nimirum inutili villo testasse, carnemq; nec grati nec probati alimenti. Sunt apud Mexicanos arietes, quatuor armati cornibus. Sed hos Hispania antiqua etiam alit, & ipse vidi aliquos, quosdam etiam cum cornibus caprinis. Vidi & arietes tam amplæ caudæ, vt quinta numeretur corporis pars, præ mole carnis. Similes Africa nutrit. Ad eò illis omnis corruat in caudam pinguedo, vt quò incedere, & ferre illam possint, imponatur cauda exiguo curru colligato cornibus. Incredibile dictu, centum & quinquaginta pondo cauda est visa. Allego fidem Ludouici Marmoris. Arietes noui Mexici scribit Ioannes Santander per muros perq; editas rupes ascendere tamquam per scalas, cursu ab interuallo concitato: eosdem in præceps se dare securos ab editissimis scopulis. Sed hi ad Musmonum genus referendi sunt. Nec Sardinia solùm hoc animal nutrit.

ADIM MAIN, siue CAPRA INDICA.

CAPVT LIV.

De pecoribus Libyæ, seu adim main.

A Lit etiam Libya admiranda pecora. Adim main vocatur familiare ani-

mal, pænè vitulinâ mole, & arietinâ specie; prolixis auribus, lacte lanaq; vile : feminæ dumtaxat cornutæ. Placidum pecus, iumenti instar. Portat pueros breue aliquod iter.

CAPVT LV.

De equis viridum iubarum.

IN peregrinatione Gasparis Balby circa Inpas fluuij Tigridis inuenti equi crinibus viridibus, & oculis glaucis.

CAPVT LVI.

De animali moschifero.

ESt in Sinarum regno, aut non procul inde, animal, quod moschi materiam suppeditat, quod odoramenti genus veteribus tam Græcis quàm Latinis incognitum fuit, nares tamen quàm iucundissimè afflat: & sane Chinense moschum ceteris præferitur. Animal est vulpis magnitudine, siluas incolere solitum. Hoc assiduis virgarum fustiumque verberibus enecant, ut toto sanguis effundatur corpore. Cadauer putridum, & iam aridum frustatum, non detraçtâ pelle, discindunt, sacculosque inde parant, quos Lusitani *papos* nuncupant. Pantoiâ verò è ventriculo cuiusdam feræ animalis, quod fele paulò grandius, educi moschum credit, nec in Chinâ ipsum sed in regione proximâ reperiri. Ciuettam haud dubiè intelligit; vel si idem omnino animal cum eo quod descripsimus credendum, nobilius ac pretiosius moschum ventriculo alioque educi; utque maior illius sit copia, verberibus ipsum, quoad cetera membra diffundat odor, enecari. Hæc Iarricus admonuit. *Gazella* dicitur, ab alijs Capra moschifera.

CAPVT LVII.

De ceruis.

Ceruinum non simplex Nouæ Hispaniæ genus. Macame vocât. Quidam rubei, quidam albitoti. Hos ceruorum reges dicunt Indi, & yztacmacame appellant. Alij nostratibus aut ijdem, aut valde similes formâ, magnitudine, ingenio; aculhuame nuncupant. His minores quauhtlamacame in magnam generositatem degenerant à ceruinâ timiditate: efferoçiunt vulnerati, adoriuntur venatores, sæpè occidunt. Eiusdem molis & moris sunt tlalhuicamacame, sed impares animo. Minimi sunt tamamacame, fortasse potiùs caprarum genus. In Duarhe, Xapidâ, & alijs noui orbis plagis, ceruorum erant armenta, quemadmodum nobis boum. Domi pariunt, nutriunt. Soluti, per nemora pastum querendo luce durante vagantur, ad vesperâ pullos

domi retentos reuifunt, intra cortes claudi se ac natis depastis mulgeri patiuntur, nullum aliud lac, aut ex alio lacte caseus. Septemtrionales nostri curribus & trahis iniungunt ceruos, quibus celerrimè vehuntur. In aliquibus Occidentis regionibus vexati cæsi que à vehatoribus, quærunt herbam atochielt (sic vocant Barbari, & species pulegij est) hac recreantur restauratione virium, nouam pernicitatem acquirunt: maioris illis vsus est, quàm dictami virtus. In Virginiâ cerui longiore caudâ sunt præditi quàm nostrates, & cornuum extréma in dorsum recurua habent. Ceruorum Americanorum quoddam genus Lerijs vocat seouasleu, qui differunt à nostris, quod multò sint humiliores, minora gestent cornua, & æque pilos demittant atque nostrates capræ. In plagis noui Mexici caudam habent valdè pilosam, alij prolixam, non aliter ac mulæ, cuius æquant aut superant molem. Maximi roboris sunt. Dux quidam Hispanus duos iniunxit mansuetos rhedæ suæ vehendæ.

CAPVT LVIII.

De venatione ceruorum.

Magnus Mogor in venationibus procanibus vtitur pantheris & industriâ aliorum ceruorum ad capiendos siluestres ceruos. Gestant illi laqueos in cornibus, quibus alij, dum arietant, & cornu feriunt, sese implicant, & à venatoribus instantibus capiuntur.

CAPVT LIX.

De vicunis.

Sunt apud Peruanos quædam perniciosissima animalia quæ vicunas vocant. Quidam putauere, ab Aristotele & Plinio capras dici, sed ignotas priscis vicunas censeo cum Acoftâ. Cornutum illi animal sic vocarunt; vicuna cornu exermis, cetera licet similis siluestri capræ, cuius & fortasse genus est. Nec obest inopia cornuum; namque & canes cornuti alicubi feruntur, cum communes excornes sint. Gaudet montanis & rupibus, frigus & deserta amat, gelu & niue videtur recreari, societate & grege delectatur. Ad obuios quoque fugax. In fugâ præmittit sobolem, cuius parca est. Capitur celebri venatione. Coeunt vsque ad tria millia barbarorum, circumdant montem, sic paulatim cogunt in vnam sedem feras, aliquando plusquam trecentas: dimitunt ad prolem feminas. Aliter capiuntur

VICUNA.

tur cùm ad conueniens interuallum accedunt, coniectis ad pedem funibus plumbo innexo extremitati quibus impeditur cursus. Tondent illas ad stragula. Lana earum subtilis & delicata instar sericorum. Pertinacis coloris est, quippe natiui, nullâ tincturâ opus habet; in æstu recreat, iuuat renum inflammationes: quamobrem culcitras ex eâ inferciunt. Dicitur mitigare etiam podagram. Caro haud iucunda, nihilominus Indis edulis. De salubritate Iosephus Acosta narrat, acerrimum dolorem oculorum pænè subito placasse sibi imposito frustulo carnis recenter occisæ vicunæ. Generant in viscere bezar, secundum post Orientalem.

CAPVT LX.

De lapide bezar.

DE hoc lapide sententiam Francisci Hernandi, quem sæpius laudauimus, non extra institutam narrationem erit hîc exhibere è manuscriptis seruatis in Regiâ Bibliothecâ S. Laurentij in Escoriali. Quinam, inquit, ceruorum dorcadumve lapidem vocatum bezaar, aut dominum veneni generent intra se, erit, vt opinor, narrare opportunum. Accepimus ergo ab expertis venatoribus, & qui in disiectis hisce animalibus prædictos lapides non semel inuenerunt, reperiri in ouibus illis perucinis cornu expertibus, quas vicunias vocant. Sunt enim aliæ cornuæ taruca vocatæ, & aliæ quas dicunt guacanas. Præterea in teuhtlalmacame, qui taprarum non mediocrium aut paulò maio-

re constat magnitudine, pilo teguntur cauo, & qui facillè auellatur, fuluoque, sed lateribus & ventre candentibus. Vnde berrendas indigenæ Hispani vocare solent. Cornua gestant iuxta exortum lata, atque in paruos paucosque teretes & præa cutos ramos diuisa, & sub eis oculos. Deinde in quodam damarum genere, quas *macatlechichiltic* aut *temamacame* appellant, cornibus breuissimis acutissimisque, coloris fului, fusci, & infetnè albi. nec non in ibicibus; quorum hîc redundat copia, vt Hispanos, & apud hanc regionem frequentes ceruos taceam, in quibus quoque est lapidem, de quo habetur sermo, reperire. Capreas etiam cornuum expertes, quas audio passim reperiri apud Perüinos: & vt summatim dicam, vix est ceruorû caprearumve genus vllum, in cuius ventriculo aliâve corporis internâ particulâ suapte sponte ex ipsis alimonie excrementis lapis hic, qui etiam in tauris vaccisque solet offendi, non paulatim concresecat & generetur, multis sensim additis & adhærescentibus membranulis; quales sunt caprarum; ideoque non nisi in vetustissimis ac senio iam confectis reperiuntur: neque vbique, sed certis statisque locis, vbi ea suppetit materia. Quâ ratione fieri potest, vt apud Hispanos aliâve gentes non ita facillè offendantur. Verùm non omnes hi lapides salubres sunt, tuendæve sanitati aut profligandis morbis apti; sed soli illi qui depastis herbis saluberrimis producuntur. Vnde non solum difficile sit censere, an illæ facultates mirabiles, quæ de eo lapide tempestate hac nostrâ iactantur, narrarique & prædicari cœperunt, veræ sint, sed etiam quinam sint

eligendi, aut qui vtilis aut inutilis reperiantur. Quibus de rebus nunc ego non ausim ullam ferre sententiam, quamquam audiam venenis venenatisque omnibus mirè subuenire, syncopen & epilepticas inuasiones digitis applicatos mirè arcere, somnum conciliare, augere vires, excitare Venerem, facultatesque omnes roborare, sedare dolorem, lapillos renum atque vesicæ non modò parua quadam portione deuoratos, sed manibus tantùm retentos, frangere ac pellere; urinæ destillationi ferre opem, partum iuuare, & procurare conceptionem, denique nulli ferè non auxiliari morbo; adeò vt sint, qui solius huius lapidis præsidio Medici sententiâ suâ consummati euaserint, pro talibusque sese imprudenter venditent. Varijs eos reperias formis & coloribus, alios nempe candescentes, fuscòs alios, alios luteos, quosdam cinereos nigrosque, & vitri modo aut obsidiani lapidis nitentes, hos oui, illos rotundâ figurâ, & alios triangulari. quid, quòd nonnulli eorum basis centrivæ loco glandem habent, & concussi sonant, nucleo intra crustam arefcente atque coacto, haud aliter ac hi quos ætites vocare solent, aut ipsi ætites sunt, quos aquilæ rapiunt, & transferunt in nidos suos? Alij puluerem, alij lapillum. Tot verò reperies apud Nouam Hispaniam, vt iam vili veneant pretio, ac vel vnico aureo singuli binivæ emi & commutari soleant, cum non paucis antè annis vnicus & modicus ducentis aut amplius aureis extorqueri non posset à mercatoribus. Id dictum est à me atque admonitum, ne deinceps reliquus sit locus istis impositoribus ex rapto viuentibus, iusque omne, dum rei familiari student, quomodolibet augendæ atque accumulandæ, violentibus, quibus opus non est, in tantâ copiâ & numerosâ redundantia, arte illos aut adulterio parare, quamquam & ad hunc modum non pauci conflati reperiantur. Verùm lapides illi fossitij, quos quidam Arabum ab infringendâ venenorum vi eodem nomine appellant, reperiuntur per hæc tempora apud nos, ac præcipuè in fluminis Tezhuatlani ripis varij multiformesque, influentibus vndis e montibus Boloarmeno redūdantibus: sed minimè quos ferunt ijdem in angulis oculorum prædictorum animalium concreſcere, cum remedij gratiâ, postquam deuorant serpentes, ab antris vi halitus aut occultâ aliâ vi tractas, se mergunt in flumina. Sunt etiam quidam lapilli, quos aiunt deuorari à femineo ceruorum sexu, vt faciliore enixus contingat, & in eius ventriculo reperiri.

CAPVT LXI.

De lapide bezar simiarum.

NEc prætereundam censeo industria Ænætorum venatorum Orientalium, qui miro artificio ex simijs conficiunt lapides, quos pro bezar venditât. Prodeunt certo anni tempore ad simiorum venationem, non vt occidant, sed vt vulnerent sagittis subtili emissis arte, quæ non penetrent, sed tantùm cruentent simios, quos deinceps non infectantur. Ex cruore interim petrea glans fit intra corpora simiorum. Singuli tot lapides generant, quot plâgas sustinuerunt. Cum iam norunt venatores maturos lapides, iterùm prodeunt ad capiendos illos, occisis simijs.

CAPVT LXII.

De lapide histricis seu Malacensi.

MAior vis alterius lapidis fertur, quem fel histricis gignit in Malacâ, saltem in Pâm regni Malacensis, de quo hæc habet Garcia orta: *Tantâ est in æstimatione apud ipsos indigenas ob raritatem, vt è duobus, qui simul meo tempore reperti fuerunt, alter pro ingenti munere missus sit ei qui pro Rege Lusitanie Indiam gubernat. Et licet istic frequens lapis bezar inueniatur, hunc tamen longè præferunt incola. Vnum dumtaxat vidisse memini, cuius color dilutioris videbatur purpuræ, gustu amaro, tangenti lauis & lubricus, quemadmodum Gallicus sapo.* Clusius adiicit: *Anno à Christo nato sexcentesimo tertio supra millesimum, ostendebatur mihi lapillus planus, unguis humani digiti magnitudinè non superans, lauis, coloris ex cineraceo candicantis, sed paruis quibusdam rubiginosis maculis aspersi, quem valde commendabant aduersus venena, inò etiam lapidi behazari præferebant. Illum ex Orientali Indiâ recenter allatum ferebant, & mastica de solo appellari dicebant, lapidem porcinum interpretantes.* Ex quibus notis coniecturam faciebam, Malacensem lapidem à nostro Auctore commemoratum esse posse, quem in histricis felle reperiri scribit. Certè glaber & lubricus erat, Gallici saponis instar. Ferdinâdus Lopes lib. 1. Hist. Indicæ meminit lapidis cuiusdam, quem non minore facultate præditum esse asserit, quàm sit lapis bezar, aut Malacensis, quippe qui mirificè omnibus venenis resistat. Est verò is lapis magnitudine auellanæ, rarus admodum, vt qui in capite animalis, quod Indi *bulgoldalf* appellant, existimatur nasci.

CAPVT LXIII.

De huanacu.

DVm huanacu feminæ pascuntur in pratis, ipeculantur mares ab editis locis, num omnia sint tuta: admonent hinnitu periculi. Cùm fugiunt, etiam præmittunt feminas.

CAPVT LXIV.

De tarugis.

Proximum vicinæ genus taruga, perniciosior, grandior, torridior colore, mollibus & decidens auribus: non gaudet locietate & grege, rupes sola peragrat. Repertus in his bezaar maior virtute & mole.

CAPVT LXV.

De dantis.

SVi generis animal danta est (aliqui Indiam vocant, alij tapirousson, alij doucanare, vt Lerijs scribit) sed multis similis. Mulares habet aures, vitulina labra: rostrum superius propendet per palmum super rictum; attollit cùm irascitur. pænè reliqua membra diuersæ bestię similia, sed plerumque vitulo conformior. Cornu caret. Ungula iuuat dolorem cordis, pellis lorice vsum supplet, impenetrabilis est ictibus. Dtos ventriculos habet, vnus alimēta excipit, alter ignoto adhuc naturæ sacramento inuenitur putrefactis lignis & virgulis plenus. Vna auctoritas partimonix naturæ excuset hinc superfluitatem. Nescitur vsus & finis eius ventriculi. Venator oportet vulneret illam ante ingressum aquæ: ibi enim morsu se defendit, & occidit canes. Phlebotomiam fertur ex hac bestia homines doctos, namque cùm crassescit, interna crura vulnerat arundine resectâ, eadem industriâ atque Hippopotamus. Lerijs de hac belluâ sic narrat: *Hanc tapiroussu appellant, pilo subrubescenti, atque promisso, vaccam magnitudine ac formâ valde referentem. Attamen cùm cornibus careat, sitq; contractiore collo, auriculis longioribus & pendulis, siccioribusq; tibiis atque gracilioribus, unguâ continua, & asini unguâ persimili, merito quis eam vaccæ asiniq; naturæ participem esse diceret. Differt nihilominus ab utroque plurimum, quod & breuissimam gerat caudam (obiterque hic monendus est Lector, per multa in Americâ gigni animalia, quæ omnino sine caudâ sint) & dentes habeat multo acutiores; nec hominibus propterea quidquam periculi*

ab eâ potest creari, cùm in fugâ potius quàm in viribus salutem ponere consueverit. Eam barbari sagittis confixam, vt & alias plerasque, interficiunt, aut fossâ excavatâ, muscipulisve alius modi ingeniosè fabricatis venari solent. Ceterum fera illa magno est in pretio apud barbaros, pellis gratiâ, quam simul atque illi detraxerint, dorsi corium in orbem circumcidentes, ad Solem exsiccant, in parmasq; findi mediocri cadi magnitudine conformât, quibus in bello hostiam excepta repellant. Tantam vero duritiem pellis ad Solem siccata contrahit, vt nullius ictu teli, quantumuis magna impetu vibrati, transfigi posse facile credam. In Galliam duas huiusmodi parmas studiosè afferbam: redeuntibus vero fames ita molestâ fuit, vt omni comœatu absumpto, ne cercopithecis & psittacis, eiusdemq; generis animalibus exceptis, quæ ex regione illâ nobiscum aduehebamus, parma illa duæ carbonibus imposita, fuerint etiam ad depellendam famem comedenda: quibus reliquæ pelles, quæ, vt suo dicam loco, in naui erât, addita sunt. Porro tapirousson caro ad bubulæ gustum ferè accedit. Appendo quæ Franciscus Hernâdus de dantis scribit: *Mediocrium mularam æquant magnitudinem, fuluo teguntur pilo, & firmâ & impenetrabili vestiuntur pelle. Capiuntur canibus, sed diligenter cauendum, ne prius confugiant ad flumina, in quibus sese aduersus illos vehementius tuentur. Carnes eorum, ac præcipuè pedum, si probè coquantur, gustu suaues sunt, ac bonum alimentum præstant, offenduntur autem hæc animalia non vnâ in parte continentis.*

CAPVT LXVI.

De capris Abyssinis.

QVoddam etiam genus capræ exoticæ cum Æthiopiâ colit. Mares accedunt ad vituli molem, prolixis pilis solum verrunt. Pili non sunt tenues, sed instar crinis equini. Magno in pretio habentur hircina hæc coria: *xarequias* vocant.

CAPVT LXVII.

De capris cymatilibus.

NEC omittenda est commemoratio illarum caprarum, ex quarum vellere siue pilo (ne de lanâ caprinâ mihi controuersia sit) pannus ille textitur, quem cymatilem siue vndulatum vocant. Est earum tenuissimus mireque nitens pilus ad terram vsque propendens. Hunc non tondent, sed depectunt caprarij, non multum pulchritudine cedentem serico. Capræ sæpius in fluminibus lauantur: gramine pascuntur

per eos campos exili & sicco, quod ad lanæ tenuitatem multum conferre certum est; nam constat, aliò translatis non manere eandem, sed vnà cum pabulo mutari, totasque ita degenerare capras, vt vix agnoscantur. Deductum ex huiusmodi velle ab eius regionis mulieribus filum, Ancyræ portatur Galatiæ urbem, vbi textitur & tingitur.

CAPVT LXVIII.

De capro lactante hædos.

ANtequam procedam, mentio caprarum in memoriam adduxit, quod diuinus vir Indiæ Apostolus S. Franciscus Xauerius in tertiâ Epistolâ secundi libri scribit, quod dignum duxi narratione. eius ista sunt: *In hac insulâ Amboino rem vidi incredibilem, & ante hoc tempus inauditam, quam fortassis opera pretium erit agnoscere. Caprum marem, inquã, vidi lacte suo paruos alentem hædos: vberem enim, quod prope genitalia vnicum habet, tantum lactis reddebat quotidie, quantum scutella capere potest. Ego ipse rem perspexi his oculis.* Hæc testatur S. Franciscus Xauerius in originali epistolâ manu ipsius propriâ Hispano idiomate scripta, quæ seruatur in hoc Collegio Societatis IESV Madritensi, & ego vidi & legi. Addit S. Franciscus manu suâ, expressisse lac illius capri. Similem caprum Aristoteles narrat lib. 3. suæ Historiæ. *In Lemno insulâ, inquit, caper ex mammis, quas geminas iuxta genitales gerit, tantum lactis emulgebatur, vt colostrâ inde conficerent, quod idem etiam proli mascula illius euenisse accepimus.* Hæc ille. Ceterum ego vidi meis quoque oculis mulam sterilem, quæ tamen lacte copioso nutrieat aliam mulam parua, quam pepererat quædam asina; vidiq; exprimi ab vberibus mulæ copiam lactis.

CAPVT LXIX.

De rossomakâ.

AVctor est Matthias à Michou, esse in Lithuaniâ & Moscouiâ animal voracissimum & inutile, quod alibi non compareret, *rossomaka* nominatum, quantitate canis, facie catti, corpore & caudâ vt vulpes, colore nigrum. Cadaueribus vescitur, intuentoque caduere, in tantum vorat, vt extendatur & inflatur tamquam tympanum, reperiaque angustia strictâ inter arbores, intrat, & intrudit se cum violentiâ premendo, vt violenter comesta violentius egerat, sicque extenuatum denuò cadaveri accurrit, & ad

summum impletur, cum vicissitudine expressiois, & ad morticinium reuersionis, donec totum absumat & deuoret. Et forsitan natura tam infatiabile animal in illis regionibus producit, vt homines simili voracitate laborantes redarguat: quoniam potentes cum conuiuari cœperint, sedent à meridie in medium noctis sese continuo cibo & potu opplendo, & à mensâ, quoties natura propellit, assurgendo & egerendo, iterum atque iterum vorant vsque ad vomitum & amissionem discretionis & sensus, tuncque inguinis & capitis quæ sunt discrimina nesciunt. Estque illa consuetudo perniciosa in Lithuaniâ & Moscouiâ, magis verò & absque rubore in Tartariâ.

CAPVT LXX.

De cynodetico siue itzcuintecuani.

Similis est itzcuintecuani, inquit Franciscus Hernandus, vocato quauhecotl, iac eodem modo meli nostrati cõgener, nõ solum corporis magnitudine moribusq; sed rostro etiam, quod prælongum est & tenue, ac pedibus qui illos quauhecotl suisve parui videntur imitari. Verum color albus est, maculis nigris ac magnis distinctus & spectabilis. Nomen habet à mordendo canes. Viuit tototepeci non longè à mari Australi.

CAPVT LXXI.

De cappâ.

Cappa dicitur animal asino grandius, nigrum, villosum, ferox, canibus quoque infestum. Obuium quemque raptat, non secus ac lupo pecudem. Forma pedum insolens: ungula similis est calceo Gallico, à fronte lata, rotunda, non scissa; à calcari acuta. Aspectum humanum formidat. Fortasse hoc est anonymum animal Francisci Hernandi, & ex dantarum genere, de quibus iam dixi.

CAPVT LXXII.

De eiulatore.

NOcentior astus alterius animalis, infantilem simulantis luctum, edito sono sub oppida & villas in primâ nocte. Statim miserenti accurrentes, affectu quæsituos plorantem perimit. Sed iam cauti repetito periculo oppidani, prodeunt è domibus incensis titionibus structi. Forma & moles huius feræ canem leporarium imitatur.

CAPVT LXXIII.

De animali quodam piloso.

INuenitur in agro tetzcocano animal pilosum valdè, vocatum *shalcopotl*, duas longum spithamas, vnguibus melis aut

quauhpecotli similibus, & cruribus breuibus, & nigro vestitis pilo, brevissimâ caudâ corpore toto & albo in fuluum vergente, sed dorso ac supernâ parte capitis & colli nigris, lineâque distinctis candenti. Caput est paruum, rostrum tenue & longiusculum, exerti canini, ac vita victusque eadem quæ quauhpecotli.

S V.

CAPVT LXXIV.

De su animali.

Belluam rapacem apud Paragones *su*, id est aquam vocant nonnulli, quod plerumque iuxta fluuios degat. Alij dicunt *succarath*. Torua est: primâ oris acie quodammodò leonem emulatur, aut hominè, nam ab aure barbata, haud promissis valdè pilis, pectore propendente: circa lumbos nimis constringitur, cauda ampla & longa sciuri instar. Gigantes eius regionis, quoniam calo non admodum calido fruuntur, protegunt se huius feræ pellibus. Cùm vrgetur pellis gratiâ, catulos in dorso admissos caudâ contegit, & fugâ elabatur. Capitur vnâ cum catulis scrobe effossâ & celatâ ramusculis. Inclusi, præ rabie aut generositate catulos obruncat, & horribili clamore venatores atterret, donec sagittis cæsa excorietur. Legi (licet auctor non sit oculatæ fidei) præ charitate ad prata portare filios, vbi fertis floridis & odoriferis comit & coronat illos, tum filios recitari simili in parentes vetulos pietate, eosque portare & alere.

CAPVT LXXV.

De glire Chiappa.

Aliud quoque animal Chiappa alit, cuniculi magnitudine, gliris formâ: prolem dorso vehit cùm victum quaeritat.

CAPVT LXXVI.

De penâ.

Tigrides in Bengalâ incredibilis odij, & noxiæ omnia dilacerant, perdunt, vorant, nec nauæ ab illis tuti: insectantur enim per viginti leucas nauim, vt si quis in terram descenderit, dilanient. Ceterum minime prouidentia euidens hic cernas argumentum: reperias enim hac in orâ animaculum quod *pena* nominant, catelli magnitudine. Hoc vbi tigridem conspexit, illius insistit vestigia, & allatrat assidue, vt latratu audito, tum feræ tum homines latebras petant, ac sibi ab instanti terâ caueant. Hinc sæpe fieri videmus, vt præ inediâ prædæque defectu in agris expirent. Hæc P. Pimenta.

CA-

CAPVT LXXVII.

De catis.

CHiribicensis regio siluestres catos alit. Mater amplexu gestat natos in arbores serpens. Capiuntur paruuli, matre cæsa telo aut sagittâ: deliciarum vsus ex illis non secus ac ex cercopitheco & simijs.

CAPVT LXXVIII.

De muribus.

GRandiores mures nec Hispaniola nec Galix noui orbis plagæ nouerunt ante Hispanorum aduentum, ex corruptione rerum Europæarum fortasse nunc geniti; fuerant tamen in Hispaniolâ exigui mures, quibus vescebantur barbari.

CAPVT LXXIX.

De animali sicco.

QVoddam genus bestiolæ, simile tarantolæ Neapolitanæ, Libyam colit, duos dodrantes prolixum, quatuor latum digitos. Potum nescit. Humor illi venenû est. Perit, si palatum tingat aquâ. Ouiparum est, innoxium: velocissimum: si subeat paululum foramen, quantumcumque distrahatur cauda, eripi nequit. Mirum dictu, post triduum mortis, si igni admoueas, motatur, & ebullit. Arabibus edule est assum.

CAPVT LXXX.

De fœtido animali.

APud Chiribicenses animal est gestu mirabile, ait Petrus Martyr, strigosum, cubitales loco stercoreis emittit colubros. Vnum domi suæ se nutrit, & aperto experimento rem ita esse deprehendisse, Fratres Dominicani asserunt. Quo solutæ tendant colubri, interrogati, Ad vicinas, dixerunt, siluas, vbi vitam agunt breuem. Putet animal plus quàm qualecumque cadauer fœtidum in sterquilinia proiectû: inde putoris eius impatientes, interfici animal Dominicani iusserunt. Vulpem rostro, pilo lupum imitatur. Cùm in infantum ventribus vermes passim creari, neque senes ab eâ peste esse immunes, atque vnâ cum excrementis emitti viuos didicerim, quos mutato nomine vulgus lumbricos appellat, cur & illud accidere posse non crediderim, talibus præcipuè viris id affirmantibus.

CAPVT LXXXI.

De myrmecophago siue tamendoâ.

IBidem quadrupes mirâ naturâ suggestione victum quaerit. Formicas venatur, acuto constat rostro spitha mali, oris loco. Foramen habet rostri cuspidem, vnde linguam exrens oblongam, portendit in cubilia formicarum, latentium in cauernulis arborum, atque colludendo linguæ motu pellicit, quam vbi sentit formicis refertam, reuocat & depascitur. Antonius Herrera vsos paruos vocat has feras: linguam canalis instar habere scribit, quâ mel furantur & exhauriunt; vbi non inueniunt, formicis astu illo satiantur obiectâ linguâ, per cuius foramen subeunt bestiolæ. Franciscus Hernandus diuersos narrat vsos formicarios à tamendois, quas *achaos* Yucatanenses vocat. Vtriusque historiam ex ipso dabo. De vsu formicario sic prodit: *Animal est vsis nostratibus simile, sed minus mitiusq; heberi visu, & caudâ nullâ. Cognomen inuenit à formicis quibus vescitur, adigens linguam rimulis cavitatum quibus illæ conduntur, atque ita deuorans adherescentes.* De Achais verò inquit: *Offenduntur apud Yucatanenses quadrupedes quidam dorso prædure & fului, agnorum magnitudine, sed qui ventre circiter terram attingant, dentium omnino experta sint, & solo formicarum venatu viuant, quarum cumulos duabus magnis unguibus, quibus singuli anteriores pedes arman- tur, excauant turbantq; ac deinde exeritâ linguâ, quæ dodrante longior est, scabra, teres, ac pennam anserinam crassa, formicas eam conscendentes ac densantes suscipiunt, eademq; contractâ, & in os, quod mirum in modum angustum ac paruum est, receptâ, gratum sibi pabulum capiunt, & innocetium animalium prædâ potiuntur. Iners animal est, sed quod suâ malitiâ non careat, cuius gratiâ cetera animalia eius consortium vitant. Ad eum namque accedentes, aut in binos pedes erectum, aut iacens in dorsum, ad eum vehementer prædictis unguibus innolat, vtræque disiectum in frustra diuelli queat, atque ita non raro inuenti sunt tigres ferocissimi, ab eo pares vices sortiti, interempti. Quod si animalia semel ab eo apprehensa emori ipso superstite contigerit, non prius sese ab eis explicat (tanta est eius animalis stultitia) quàm cum eo occumbat, & pereat.*

Mapheus in Brasiliâ quoque reperiri ait mirandum genus earum quas tamendoas vocant, veruecis altitudine; colore fusco, prælongo ac tenui rictu, neque eo ad malas deducto, sed modice ad imum inciso. Unguibus instructa est quadrupes mirè longis latisque, nimirum ad victum facilius com-
paran-

parandum. Namque formicis alitur, quarum latebras ubi crebro vnguinum iniectu ac fossione detexerit, illicò exertam trium ferè dodrantium linguam immittit exilem, operamque formicis repentè contrahit, glutinque deceptas. Huic, vti sciuro, valdè promissa & fetosa cauda pro tegumento est; sub eâ quippe ita se condit, vt nihil ex reliquo corpore prorsus appareat.

CAPVT LXXXII.

De graffâ.

IN insulâ Zanzibar potissimum inuenta graffa. Animal est exigui capitis, & longissimi colli: anteriora crura oppidò excédunt posteriora, colore vario albet, rubet, roseisque distinguitur maculis. Mitis bestia est.

CAPVT LXXXIII.

De snak.

MAthias à Michou loquens de Tartaris, inquit: *Fera apud eos reperiuntur, cerui, dama, dorca, & snak, quod est animal quantitatis ouis, in terris alijs non visum, lanâ griseum, duo parua cornua habens, cursu velocissimum, & esus carniū eius suauissimus. Et dum grex snak in aliquo campo inter gramina conspicitur, Cham seu Imperator Tartarorum cum suorum multitudine equestres vadunt, & omniquaque circumdant, in altissimis gramini- bus delitescentes. Dumq; tympanis incipiunt sonare, tunc snak tamquam metu percussæ, rapidissimè hinc atque illinc ab vnâ parte circumstantium ad aliâ procurrunt, & iterum atque iterum decursando vadunt, vsquequò fatigati deficiant. tunc irruentibus Tartaris cum clamore occiduntur.* Camerarius scribit de snhak siue snhak animali Scythiæ, quod se quasi ductorem præbeat capreolorum gregibus, ipsisque præire solitum. Acerrimo visu simul & auditu præditum, quare longè lateque circumspiciens, & omnia obseruans, facile hominum persequentium insidias è longinquo deprehendit, & comitibus sibilo acuto signum dat fugæ, vt in loca tutiora se recipiant.

CAPVT LXXXIV.

De elephante.

NOuus orbis elephante caret, tametsi satis profundè erutus aliquando dens eius: neque id ebur fossile, cum alioqui inueniri minerale credam, Italia illud concipit,

quidquid rideat Horta. Orientem nobilitauit hæc prudens bestia. Insula Zeilan nobiliores elephantes alit, & quos reliqui miro naturæ instinctu suspiciant. Siqui ex ceteris Indiæ elephantis ad hosce adueniant, non nisi cum reuerentiâ quadam & delato honore eos accedunt.

Illud maximū ingenuitatis argumentum in Zeilanis belluis; nolunt nauim ingredi, si suspicantur se mittendos ad seruitia Principum in regna extranea: at si restituendos patriæ iureiurando affirmeretur, tunc subsecundant.

Libentiùs quàm alias farcinas sustinent armatos milites. Per difficilia & salebrosa cum iam præ nimio labore pedibus fatiscunt, ne oneri succumbant, proboscidi velut scipioni innituntur. Pilâ ludunt, vt D. Rodericus Fernandez prodidit. Tanta peritia animalis inest, vt iacula aduersa sæpiùs plantâ pedis porrectâ excipiat, ad tuendos sessoros.

Gillius quosdam ait noctu deflere. Quod Plinius narrat de metu suis, incertum: namque inter ipsos securos & mansuetos pascunt suos, in stabula eorum ingrediuntur, impuidâ & quietâ bestiâ. Fortasse consuetudo vicit formidinem. Camelus etiam equum abhorret primò visum: vsu & consuetudine domat metum.

In alio verissimè Plinius de murium cautione, imò & formicarum. Metus murium cogit elephantes vt conuolutâ & tutâ promuscide dormiant. Inueniuntur elephantes albi in Lybiâ & Indiâ: hos Peguenses sicut sacrosanctos adorant. Regem quotidianis spectaculis exhilarant hæc belluæ: committuntur inter se, nec nisi ignibus pacificantur.

Nouus nunc in Oriente in bellis vsus, alligantur falces promuscidibus, quas gubernant in omne latus, magnâ hostium strage.

Vt adorent aliquos Reges Indiæ, afferuntur ornatae hæc bestia, doctæ cærimoniâ quadam salutare maiestatem. Ipse elephas à Ioguibus alicubi adoratur.

Non longè à Bazaino fanum elephantis ex petrâ quadâ dicebatur excisum, multis insigne simulacris, ac duobus præcipuè colossis ingentibus, terna queis capita, totidem pedes manusque.

Quidam elephas albus in Pegu fuit eodem quo Rex honore cultus, & non nisi cum regiâ pompâ, cum prodibat, solitus educi: at quotquot Reges illum habuerunt, fortunæ ludibrium facti sunt tragicâ catastrophe.

Elephas femellam conspicatus, à nullo deinceps regi patitur. Commisceri dicuntur mirificè: femella humi in tergum procumbit, cum quâ mas superueniens congregitur. Tantâ sunt verecundiâ, vt si à quopiam se vereri

veneri operam dare conspectos intelligant, summâ illum ope interficere conetur. Quilibet plerumque tres aut quatuor ducit femellas, ac duodecim catulos.

CAPVT LXXXV.

Historia Garziæ Ortæ de elephantis.

ADmirâda de hac prudentissimâ bestiâ Plinius & Auctores prisca narrant. Lippius collegit præcipua in lepidâ quadam epistolâ ex antiquis recentibus. His omnibus prætermisissis, nonnulla recentia appendam. A sententiâ auspicio Garziæ Ortæ, eruditissimi Medici Lusitani. In Indiâ elephantis naturâ melancholici sunt admodum, noctu pauent, & insomnijs metum incutientibus diuexantur: sed præsens remedium est, si eorum rectores (*Naires* linguâ vernaculâ vocantur) illorum tergis insideant, semperque eos alloquantur ne dormiant. Alui profluvio plerumque laborant. interdum verò adeò in zelotypiam rapiuntur, ut efferentur, & quodammodò furibundi reddantur, dirumpantque catenas & vincula. Eius autem mali curandi ratio est, ut rectores illos educant in agros, & grauitèr obiurgent.

Ceterum præter id ministerium, quod vehendis oneribus præstant, & tormentis bellicis è loco in locum commutandis, solent bello vtiles esse elephantis: interdum enim pectore & capite armati, equorum more in bellum educuntur. Sed qui his in prælijs vtuntur, id solum emolumentum referunt, quòd aduersariorum acies prosternant: aliquando tamen, velut intellexi, non sine suorum pernicie retrocedunt. Nonnulli Reges etiam interdum mille huiusmodi elephantos in prælium educunt, alij plures, plerique pauciores.

Crudele est id spectaculum, quando elephantis veluti monomachiâ præliantur: nam non modò dentibus suum aduersarium impetere student, sed magno interdum impetu capitibus concurrunt, ut alteruter eorum, capite fracto, in planitiem cadat. Fabulæ simile est, quòd quidam de maris & feminæ congressu tradiderunt: etenim haud aliter congregiuntur, quàm reliquæ quadrupedes. Multa Plinius libro 8. cap. 1. 2. 3. & sequentibus de elephantis scribit, sed pleraque parum probanda, & hætenus non experta.

Quòd verò in Taprobanâ insulâ maiores, dociliores, bellicosioresque elephantos gigni tradit, verum id est, si Taprobanam intelexerit eam insulam, quæ nunc *Zelan* vocatur: nam, ut postea dicemus, huius insulæ elephantis reliquis omnibus præcellunt, eorumque imperia reliquos agnoscere scribunt.

Huius etiam cum rhinocerotè inimicitiam meminit idem Plinius libro 8. cap. 20. eorumque pugnas describit. Est autem rhinoceros vastum animal, cornu in nare gerens, quòd difficulter domari potest. Multos in Cambayâ, Bengalâ finitimâ, & Patate inueniri tradunt, & ab incolis *gandas* vocari. Mihi hætenus rhinocerotem videre non contigit: illud tamen scio, Bengalæ incolas eius cornu aduersus venena vsurpare, vnicornu esse existimantes, tametsi non sit, ut ij referunt qui se probè scire autumant.

Ceterum de monocerotè tam incerta omnia ab Auctoribus referuntur, ut illum haudquaquam vidisse, manifestò appareat. Ego hoc loco referam, quæ à viris fide dignis accipi. Inter promontorium Bonæ spei, & aliud promontorium vulgò *De currentes* nuncupatum, vidisse se affirmant terrestre quoddam animalis genus, licet mari etiam delectaretur, quòd caput & iubam equi haberet (minimè tamen marinum equum esse) cornu præditum duos palmos oblongo, mobili, quòdque nunc in dexteram nunc in sinistram obueteret, modò attolleret, modò dimitteret. Id animal cum elephante ferociter præliari, eiusque cornu aduersus venena laudari. Eius experimentum factum, duobus canibus propinato veneno: alterum enim canem, cui duplâ quantitate propinatum esset venenum, sumpto huius cornu puluere ex aquâ, conualuisse, alium verò cui exiguâ quantitate venenum esset datum, nec exhibitum hoc cornu, statim mortuû corruisse.

Ceterum elephantis non modò vernaculam linguam intelligunt, sed etiam peregrinas, si eas edoceantur. Gloriæ sunt cupidi, beneficiorum memores, iniuriarum verò haudquaquam obliuiscuntur, & vindictæ cupidissimi sunt. In summâ, huic animali nihil deesse videtur, ut ratione præditum appareat, præter loquelam: tametsi non desint qui in Cochinchinâ publicum instrumentum (attestationem seu testimonium vocant) se vidisse asserant, quòd referret, elephantum istuc aliquando fuisse locutum, petijisseque à suo rectore (quem in Malabar *Naire*, in Decan verò *Piluanè* vocant) cibum: at rectorem respondisse, lebetem in quo illi oryzam coqueret, pertusum esse; tamen ad cacabarium deferret obturandum, deinde oryzam secoturum. Lebetem promuscide sumptum elephantus ad cacabarium defert. Is lebetem reparat, sed rimam, quam non animaduertat, in obturata relinquit. Lebetem refert elephantus. Rector oryzam cum aqua coquendam iniicit, sed per rimam effluere conspiciens aquam, rursus elephanto tradit, confarcinandam ut ferat. Defert elephas. Cacabarius de industriâ lebetem se reparare simulans

mulans, rimã auget. Elephas ad mare profectus, lebetes aquam haurit; hanc effluere videns, lebetem intelligit non reparatum: ad cacabarium redit, magno barritu intonans, quasi de eius perfidiã conquereretur. Cacabarius tandem lebetem probè ferruminat & reparat. Sed ei elephante non fidens; denuò è mariaquam haurit: quam non effluere animaduertens, domum redit, & oryzam in eo coctam edit. Viuunt etiam nunc, qui hoc spectaculum se vidisse affirmant, locutum tamen asserere non audent.

Rumor est, Regem Sian, in cuius regno præstantissimi post Zeilanos inueniuntur elephanti, candidum elephantum habere, eumq; propterea Regem candidi elephanti per excellentiam appellari. Retulit mihi amicus fide dignus, se duas elephantorum venationes vidisse, ad quas profectus esset Rex Pegu cum infinitâ hominum multitudine: in primâ enim ducenta millia hominum fuisse. Cingebant illi in orbem totum illum locum, in quo elephante sua pascua habere norant: deinde paulatim ambitum illum siue hominum coronam contrahentes, tandem in medio comprehenderunt non modò ingentem elephantorum multitudinem (nam eâ venatione quatuor millia capta sunt) sed & alia animantia, velut apros, tigrides, partim viua, partim iaculis confixa. Omnes autem elephante dimisit, præter ducentos tum adultos tum iuniores, ne suam regionem elephantis depopularetur. Illos verò domarunt in hunc modum. Magnis trabibus eos sepientes, paulatim circum, quo concludebantur, in angustius contrahabant, donec singulos elephante vix locus caperet. Deinde funibus è vimine contextis eorum pedes & dentes vinciebant, vt elephanti se mouere loco non possent. Hos binis funibus cinctos subibant rectores, & calcibus impetentes, tum baculo ferientes, perpetuò se verberaturos, & tandem fame enecturos minitabantur, nisi essent morigeri: sin verò essent morigeri, oleo se peruncturos, & cibum ministraturos pollicebantur. Deinde singulos educebant & lauabant. Lotis singulis, binos elephante domesticos, & iam domatos admouebant, inter quos vtriusque coërcerentur. Hac ratione domitos fuisse referebat.

Aliam præterea elephante capiendi rationem idem mihi narrabat. Intellexerat idem Rex Pegu elephantum in siluis oberare: vt eum caperet, aliquot elephante feminas domesticas eò mittit, prius communitas ne cum elephantis congregarentur, sed signis indicaret, se primùm congressuras vbi ad sua stabula peruenissent. Posteaquam eò

uenissent feminae, statim subsecuti sunt elephanti cum illis pascentes, donec in urbem Pegu, quæ admodum vasta est, deducti essent. Feminae ad sua stabula remearunt, subsequenteribus elephantis. Eductis inde feminis, solos elephante conclusos, eadem quâ supra retulimus ratione domuerunt. Iuniores etiam verberibus, obiurgationibus, & fame, interdum verò beneficijs domantur: maiores verò magnis ædibus concludunt, quæ multas habent ianuas angustas, è quibus ij qui elephante domare volunt, iacula & spicula in eos conijciunt, donec iam fessi, vulneribus & fame propè sint enecti. His deinde rectores significant, illos se ita exercitare, vt ferocitatem deponant: quòd si humi se prostrauerint, beneficia collaturos pollicentur. Procumbunt elephanti, lauantur, vnguntur oleo, & cibus datur: deinde singulis ferè momentis interrogantur, quæ valeant, quid perant: his rationibus paulatim edomantur.

Manifestus autè Plinij error in eo deprehenditur, quòd elephante minimo suis stridore terreri & retrocedere scribat lib. 8. c. 9. nam plerumque sues, vt & supra dixi, elephantorum stabula ingrediuntur, nec eis terrentur, aut illarum præsentia quidquã commouentur. Sed & in siluis Malabar multas sues cum elephantis versari certum est. Illud verum est, quòd mures oderint, quemadmodum idem tradit. Nam si mures in suis stabulis versari senserint, nunquam nisi contorta in se & còuoluta promuscide elephanti dormient, ne eam mures ingrediantur & mordeant. Eadem planè ratione formicas abhorrent.

Ossium elephanti non modò in medicinâ nullus est vsus (tamen si nonnulli falsò tradant, ex his crematis spodiũ parati) sed nec instrumentis & operibus faciendis. Dentium materies dumtaxat expetitur. Nam licet Ægineta lib. 7. c. 3. elephanti vngulas medicũ in vsum vsurpari tradat, falli arbitror. Appellatur autem Arabibus elephante *fil* (ipse verò dens *cenalfil*, quod dens elephanti est) in Guzerrate & Decan *ati*, in Malabar *ane*, in Canarâ *acete*, Æthiopicis *itembo*. Nullius in medicinâ vsus sunt ipsi dentes apud Indos, sed dumtaxat ab Arabibus & Turcis vsurpantur, ex Auicennæ præscripto, in iisdem remedijs quibus nos vtimur: verum in operibus & instrumentis, monilibusq; fabricandis tantus eorũ est vsus, vt ex Æthiopiæ parte, quæ est Sofala, vsque ad Melinde singulis annis in Indiã deuehantur millies sexcenta pondo, præter eos dentes, qui ex plerisq; Indiã regionibus conuehantur. Huius eboris pars in Sinarũ regionem defertur, maxima verò & potissima in Cambayã: dæmonis enim

persuasionè apud mulieres eius regionis certū superstitionis genus viger, vt è vitâ sublato aliquo ex sanguine iūctis, illicò omnia monilia, quorū viginti ex ebore confecta singulæ mulieres in brachijs gerunt (fiunt tamen & ea interdum è testudinum testis) confringāt, & posito luctu noua inducant. Ingens verò est apud hos eboris pretium, pro dentium magnitudine: minores enim dentes, non adeò magno æstimantur, magni verò ingentis sunt pretij. Habent autē singuli elephantum mares binos dentes in maxillâ superiori, sed non deciduos aut denuò renascentes, vt putant nonnulli; feminæ verò ijs magnâ ex parte carent, tametsi nonnullę dētibus vnus palmi longitudine præditæ sint. Mactantur ab Æthiopibus elephantum, vt eorum crudâ carne vescantur. Dentes verò ad nos mercimonij gratiâ transmittunt viminibus siue laqueis colligatos, quod facit, vt putem, apud eos maiora elephantorum armenta inueniri, quàm boum in Eutopâ.

CAPVT LXXXVI.

Narratio Edoardi Lopez de elephantis.

EX fide Edoardi Lopez adijciam quoque, quæ Philippus Pigafeta scribit in descriptione Bambæ Congiani regni. Inter animalia huius prouinciæ primas obtinet elephas, qui cum per totum reperiatur regnum, hinc tamen præcipuè & nascitur & habitat, propter siluarum magnitudinem, & pabuli, fluuiorum, aliarumque rerum ad vitum eius requisitarum tam abundantiam quàm excellentiam. Sunt itaque in hac prouinciâ, vt diximus, plurimi, ijque horrendæ magnitudinis, ita vt vestigia ipsorum quandoque reperiantur in arenis, quorū diameter se ad quatuor spithamas extendat. Vnde magnitudo belluæ fidem ferè superans facile cognosci potest, & quòd ij, qui vel in Hispaniâ vel in Italiâ nostris temporibus aliquando sunt visi, multò sint minores. Et datur ratio, quòd non nisi iuuenes educi queât, & cum viuant ad centum quinquaginta annos, mediâ ætatis parte semper crescant. Dentes ipsorum (non cornua, vt quidam autumant) inueniuntur aliquot ducentas libras duodecim vnciarum nostratium pendentes: aures Turcicâ peltâ latiores, formâ ouali, sex spithamas longæ, angustiore parte versus humeros tendente, quibus, vt & proboscide & caudâ, se defendunt contra mularum importunitatem, quas etiam in locis, quas nec auribus, nec proboscide, nec caudâ contingere possunt, contractâ pelle inter rugas retentas occidunt. In caudâ setæ ipsi sunt crassæ & rotundæ, nigre & lucen-

tes, quæ, seniorum præcipuè, quæ pretiosiores sunt & fortiores, expetuntur ab Angolanis & alijs circumiacentibus populis, tam ad virorum quàm ad feminarum ornatum. Tantæ sunt etiam fortitudinis, vt vir, quamuis fortis, manus citius lædat, quàm in diuersas tractas partes rumpere possit. Singulari etiam eos venatur industriâ. Belluam enim videntes in loco aliquo angusto, ita vt se vertere non possit, à tergo affiliunt: & cum neque proboscide se propter angustiam defendere possit, caudâ eam, vt pretioso spolio, ad id præparatis cultris priuant, non tamen sine periculo, dolore enim aliquando percita retrogreditur, & adhærentes caudæ venatores ad arborem vel lapidem vicinum comminuit: vnde etiam carò empræ setæ illæ, magno rursus venduntur pretio, vnâ nimirum tribus seruis ad minimum commutatâ. Alij quoque maiore audaciâ celeritati suæ confidentes, eas in pascuis à tergis affiliunt, vnoque ictu caudâ amputatâ, auferunt, non tamen rectâ (quamuis enim grauis sit bellua, & motu non ita celeri; cum magnos tamen faciat passus, in cursu recto equum celeritate superat) sed per gyros, ita vt mole impeditâ belluâ, & incellum non tam facile flectente, absque vllò ferè periculo euadat.

De elephante scripserunt veteres, cum nullas in cruribus habeat iūcturas, eum non posse humi decumbere, & si quando cadat, surgere non posse, vnde eius capturam talem sunt commenti: nimirum cum ad statam aut certam arborem molem corporis fulciens tantum capiat somnum, venatores arborem per contritos cortices agnitam, ferrâ in inferiore parte vsque ad extremum ferè refecare, belluam verò consuetum locum repetentem, impulsâ arbore lapsam capi. Sed contrarium testatur experientia: affirmat enim Edoardus, se vidisse iacentes, surgentes, & genua flectentes, imò anterioribus pedibus arbores, ad exhauriendâ aquam in trunci superiore parte à pluuijs restantem, & dulcem, scandentes. Habere etiam, vt cetera animalia, locis tamen diuersis, suas iūcturas. In siluis aliquando vel maximas radicitus, humeris & mole corporis adnixi, euellunt arbores, & minores inter dentes, qui etiam aliquando rumpuntur, insertas & contortas frangunt, vt earum depasci possint frondes, quas comminuunt minoribus dentibus, qui non se exerunt, ori eas proboscide (in cuius extremo membrum est digitum referens, quo etiam minuta grana comprehendunt) vt manu admouentes. Femellæ fetum non amplius duobus annis in utero gerunt: & cum eius difficilis sit educatio (tardè enim crescit, & diu ad sustentationem,

nem, donec sibi ipsi victum acquirere possit, materno lacte opus habet) prouidit natura, vt non nisi post septennium concipiant. Cutis firmissimâ & durissima, crassa quatuor digitos, ita vt vix vel sclopeto penetrari possit: nullo tamen incolis sunt vsui, qui eos nesciunt cicurare, magnum aliàs ab ijs in rebus suis ex vno ad alium locum transfereendis habituri solatium. Ad capiendos elephantos, fossas faciunt magnas (vt quæ tantam belluam capere possint) superiùs paulò quàm in fundo latiores, ita vt inferiùs compressi, viribus suis ad exsiliendum vti non queant; & has herbis & frondibus præcipuè ab ijs expetitis tegunt, vt fraus non nisi cum ipsorum illac transeuntium ruinâ cognoscatur. Et de hac capturâ memorabilem narrat historiam Eduardus, cuius se oculatum testem iuxta Coanzam affirmat; nimirum cecidisse paruulum adhuc, & à matre ductum elephantem in talem foueam: quem cum vidisset mater, omnibus viribus, frustra magno strepitu eam conantibus deterrere circumstantibus, tentauit extrahere. Et cum se nihil efficere sentiret, partum suum peremptum, quàm in potestate hominum constitutum malens, fossam terrâ, lapidibus & arboribus congestis, vsque ad summum impleuit. Quamuis, si vllum aliud, animal sit robustissimum, adeoque confidens, vt neminem timeat, adeò tamen innocuum, vt nemini quidquam faciat mali, nisi priùs sit prouocatum. Vnde etiam aliquando absque villo incommodo aut damno pagos peruagantur, obuios quosque saltem proboscide suâ in aëra parumper eleuantes, & placidè reponentes. Maximè delectatur aquis: vnde magnâ copiâ visuntur iuxta lacus & fluuios, præcipuè circa meridiem; tum enim contra Solis ardorem eos vsque ad corporis medium ingressi, reliquum aquâ proboscide haustâ perluentes se recreant. Numquam ferè incedunt soli, sed magnis, vt apud nos vaccæ aut etiam cerui, armentis. Vnde affirmat quoque Eduardus, se vidisse in frigidâ quadam valle, iuxta Casanzas ciuitatem, vltra centum simul tam magnos quàm paruos matres suas sequentes. Vnde & magna eboris, quod priùs quàm Lusitani eò peruenirent, non erat in pretio, ab ipsorum aduentu demum estimari cœptum est, à tot sæculis per campos, fluuios, montes & valles dispersi, vili pretio à Lusitanis empta est copia: nec mirum id hodierno die minùs quàm olium apud antiquos esse pretiosum.

CAPVT LXXXVII.

Narratio Cadamusti de elephantis.

EX teste oculato Cadamusto dabo etiâ de eadem belluâ aliqua, qui, vbi de Cambre regione agit, ferè sic loquitur. Fert etiam hæc regio elephantes, sed siluestres, neque ibi cicures fiunt, aut domantur, vt alibi gentium. Vidi ego aliquando quatuor ex huiusmodi nemus egredientes: quos vbi sum speculatus, è nauis ego & socij complusculi exiliuimus contententes ad eos. Qui vbi nos conspexere, mox nemori sese dedidere. Vidi & exanimatum elephantum, quem occidi iusserat Princeps quidam, dictus Gnumimensa, in gratiam meam. Is Princeps accola est Ossij fluminis Gambreæ, & profectus est venatum, concomitantibus compluribus Nigritis biduo ferè continuo. In hoc igitur venatu oppetijt prædictus elephas. Pedites exeunt ad venationem arcibus & machæris armati, & sua arma omnia illinunt veneno præsentaneo. Nec id vos lateat, hos populos elephantos in nemoribus venari, vbi cœni plurimum cernitur: nam id genus animalium suapte naturâ, vt sues, in cœno voluntatur creberrimè. Hi itaque Nigritæ pone arbores delitescunt, ac prætereuntibus elephantis sagittas & venabula infigunt, saliantque miro modo de loco in locum, ab vnâ arbore ad aliam, donec feriant elephantum; qui cum maximâ mole prægrauetur, nequit insidiantis velocissimos ictus deuitare. Si tamen id tentarent in locis apricis & patentibus Nigritæ, in eis potissimum vbi nullæ visuntur arbores, non euaderent profectò vires elephantorum; quandoquidem nullus homo tantæ pernicitatis inuenitur, quem mox elephas non comprehendat, etiam non currens, sed gradatim incedens. Id efficit animalis vasta magnitudo. Et vbi contingit elephantem in agris patentibus homines insequi & comprehendere, non aliter quàm promuscide eos enecat: hac enim eos corripit circumplexu, & adeò in sublime iacit, vt sæpenumerò correpti hoc modo priùs efflent animam, quàm terram contigerint. Hæc elephantis promuscis non multum absimilis labro suillo. In hæc differunt, quia huic ea est volubilis ad nutum, vt modò vibret, modò pro libito retrahat. Id à compluribus Nigritis accepi. Non efferantur tamen, nisi prouocati; nec hominem lædunt, nisi priùs iniuriâ intulerit ipse. Vidi ego aliquando illic occisum elephantem perquam mediocrem, cuius dentium amplitudo ternos palmos excedebat: emine-

bant ad duos palmos, verú palmus contactus carne in maxillas immergebatur, vt totus occultaretur, vt sunt aliorum radices dentium: & quoniam eorú fenecta è dentibus cognoscitur, aiebant argumento dentium feræ despicabilis, ipsum haudquaquam annosum fore, si consératur alijs procerioribus, quorum dentes tantæ sunt magnitudinis, vt vicem postium suppleant, & pro palis sepes muniant, teste Plinio. Et vt ipsi referebant, nonnullis eò amplitudinis crescunt dentes, vt duodecim palmorum mensuram excedant. Et licet dixerim hunc elephantum, si comparetur ceteris, minimè fuisse conspicuum, erat tamen tantæ proceritatis, vt solus plus carniū haberet quàm tauri quinque nostri. Donauit me igitur hoc elephanto Princeps, eo pacto, vt tantum carniū assumerem, quantum libuisset, reliquum verò venatoribus impartirer, quoniam illi in cibatu elephantos gratissimos habebant. Inuitabar propterea idemtidem ab eis, vt & ego carne huiusmodi vescerer. Iussi igitur partem animalis concidi in frustra, & ad classē deferri meam, moxque ahenis excoqui subiecto igne: alij etiam partem torrebant: vt elixum & tostum comederim, non quidem voluptatis (quæ nulla erat) sed experientia causa, vt iactare possem me aliquando comedissee eas carnes, quibus ceteranei numquam vesci consueuere. Hæc summa est, carniū videlicet huiusmodi me minimè delectatum fuisse: insuauis est gustu, & asperrima duraque nimium. Tuli etiam ad classē promuscidis partem, id est manus elephantis: euulsi etiam ab eo pilos qui nigricabant, & quasi duorum palmorum mensuram excedebant, erantque amplitudinis haud contemnendæ. Hos igitur, & carnis nonnihil in Hispaniam detuli, & Principi cuidam donauit, qui hæc omnia loco præclari muneris accepit, vtpote rem nouam, & hominibus regionis illius hæcenus incognitam: nam hunc Principem delectabant eximie quæ à remotioribus partibus orbis deferebantur, & in primis operam dabat vt earum rerum fieret particeps, quæ operâ suâ & diligentia comperta fuissent.

Noueritis igitur, elephatis pedem teretem esse instar pedi sequi, ob rotundum circumquaque, verum callo nigerrimo amplissimoque, inque pedis callo vngulæ quinæ in vnâ parte pedis, eâ videlicet quæ proximior est plantæ, quæ in minore illo vnus palmi & medij excedebat latitudinem, pro quadratâ qualibet parte, quoniam, vt dixi, pedes habent ob rotundos, vt sunt apud nos lignei asserculi, quibus in mensâ viri frugi vtuntur: Galli *trenchoir*, nos *talieros* siue orbes appellamus. Donauit me præfatus Nigritarum

Princeps pede elephantis alio, cuius planta mensuram trium palmorū superabat (ego met sum metitus, astantibus pluribus) eademque latitudinem omni ex parte habebat. Donauit igitur rursus Principem hoc pede, & dente palmorum duodecim mirè à naturâ exornato. Hæc itaque omnia Princeps prædictus, ceu rem præclaram, Ducissæ Burgundiæ dono dedit. Non est quod credant aliqui, elephantem non habere plicatiles tibias, quoniam falluntur plurimum, nam plicant genua vt cetera animalia, & pro libito humi se prosternunt, & surgunt cum libuerit, contra quorundam opinionem.

CAPVT LXXXVIII.

Narratio Ioannis Hugonis de elephantis.

A Nnecto quoque narrationem Ioannis Hugonis. Elephantorum greges maximi in Æthiopiæ finibus post Mozambiquen, vbi Caffres seu Nigritæ incolunt, videntur, vbi ab indigenis trucidati interdum in cibum adhibentur, dentibus excussis venum Lusitanis mercatoribus oblatis. Sed & in alijs Indiæ locis, nec minus in Bengalâ, præcipue tamen in Pegu, magnis cohortibus vagantur: quo loco illorum interdum duo millia, tum plurimorum hominum, tum cicurum & ad hanc rem institutorum elephantorum operâ, paratis septis aut stabulis impelli solent. Ex quo omni grege cum centum aut ducenti selectiores secreti fuerint, ceteri vniuersim quoquouersum liberè ad speciei propagationem rursus emittuntur: captos & asseruatos tum minis tum fame siti que eousque edomant, dum sermonem eorum cepisse & intelligere videantur. Deinceps lauari, & affuso oleo frequenter lini, & officijs beneficijsque omnibus demulceri solent: quibus studijs bestia tam mites & obsequiosæ redduntur, vt ipsos homines in plerisque, solo sermone excepto, obsequijs humanis apprimè referant. Ex illis qui in regno Scylon sunt, quondam vnus captus est, qui totus candebat, & à Pegu indigenis adorabatur. Elephantorum omnium Rex salutabatur, veneratione & titulis planè diuinis adhibitis. De hoc possidendo funestum olim bellum inter colonos Pegu & Scylon coortum est, sicut in terrarum istarum descriptione fusiùs commemorimus. Qui in Scylon capiuntur, ceteris omnibus qui vniuerso orbi noti sunt, & sensibus & intellectu præstare creduntur, vel Indorum ipsorum iudicio & attestazione, qui longi temporis experientia hanc veritatem confirmatam pronuntiant. Quâ causâ aliò traducti, præ ceteris quoque æstimari & amari solent. Officia seu ope-

operæ in Indiâ frequentiſſima ſunt, ut doli, falces, ſarcinas oneraque plura alia de loco in locum transportent. Hæc promiſcue omnia ab elephantibus obveniunt, qui hunc in finem ſumptibus Regis quoque abſcunt: quorum ſi quis opera egeat, cum illorum magiſtro ſeu moderatore de mercede paciſcitur: qui ex tempore rem confecturus, elephantum collo reſidet, pedibus intra aures inſertis, manibus præpharum bacillum, ſeu ſtimulum ferreum geſtans, quo caput illius, eo loco ubi teſticulos paulo ſupra auram conuallæ reconditos habet (qua cauſâ quoque ex illius loci conditione facile domantur) pungeudo, leui vi belluam alias in arietem domat. Elephantus ad ſarcinâ geſtandam adducto, illam magiſter ſunt ita ligat & circumſpicat, ut ex eo illa ſuſpenſâ hæſite poſſit. Quo pacto nullus a magiſtro elephantis, promiſcua arte ad ſonem dentibus, aliquot vicibus incedit inuolantque, & propendentem extremamque ori videt; eoque habitu vaſis eleuatis, quo a magiſtro agitur progreſſum facit. Quod ſi cui nauis onus interendum eſt, bellua ingreſſa illud imponit, & quæſitis lapidibus id adeo induræ firmat, ut loco vacillare aut reuolui hæud facile queat, dentibus adactus firmiſſimè premis experiens. Tormenta, & alia ferrameſta grandiora, ſumculis deligata, tanta facilitate proferte ſcunt, ut ſere iſdem trahendæ. Bivemes, ſuſtas, caranellas, & naues eiusmodi grandiores in litto tam leui manu extrahunt, quaſi nullo illis iſs oneri eſſent, & ut compendio dicam, ſeruiſque ac rebus promiſcue omnibus conficiendis deſtinantur, non ſecus ac apud noſtrates eorum, qui trahunt merces & onera hæc illuc ad placitum dominorum ſuorum proſequent. Illorum cibum eſt oryza aquæ perſuſa. Somnum vaccarum, bouum equorumque non capiunt, gemitibus ad decubitum flexis compoſitiſque. Cum hiſternis menſibus pluuiz increſcant, ſuo quodam annuo morbo inſeſtan, adeoque grauiſſe futere, bacchan, & rabie ſolent, ut a magiſtris ſuis regre coerceri valeant. Quo tempore extra ciuitatis portas aguntur, & ad arbores craſſis & ſolidis catenis ex pedibus reſignantur aut demorantur: ibidem cibantur, ibidem ſub aperto ioue ſtabulantur, eoque, dum deſciere hieme, & pluuioſo aere conſeſcente, id quod a Septembri menſe ad Aprilem ſere exportitur, quo intervallo ipſis hiems exigitur, unum vna fuerit ipſorum deſeruetat & leniatur. Quo faciente, ſpontè ſua ad ſe redeunt, operaſque deſtinatas tanta contentum manuſtudine exequuntur, ut mente motos illos nonquam ſuſſe, quis arduum queat, in reliqua ita ſentes & placidi, ut non offen-

ſorum vel alium quis ſolere aut deat cura noxam. Si quis tamen petulantior eſt, illud habere, & quomodolibet offendere præſumat, illius inuicem vindicandæ adeo ſeruetat & obſtinat ſunt, ut non niſi rahore reddat obſeruationem eius ſubeant. Ipſorum dentes, qui gemmorum ebor ſunt, in variatum gemma ornamentum indurata opificum ſecantur & poluntur, ut in omnibus quidem vniuerſis Indiæ locis, ſic maxime ex parte in Cambaiâ, ubi ornatus varios præſtant. Ex eo mulieres armillas (*manila* Indi vocant) fabricatas plerumque geſtant, ſingulis ſere brachijs decem vel duodecim conſpicuas: quâ cauſâ & magno ibidem numero ſonantur, & aliunde tum ex Æthiopiâ, tum Mozambique, tum locis alijs vberius importantur. In Seylon inſulâ Peguque elephantorum in bellis viſis frequentiſſimus eſt, quorum dentes ad pugnas ensibus armatis, terga vero impoſitis torriculis ſuperne onerant, ex quarum ſingulis quinque vel ſex arman promiſcantes, aut acrobis ſcolopetæque deſtinant, aut ignominis ex pice & ſulphure malleolis obuerſos hoſtes inſeſtant. Ipſi alias per ſe elephantum damno nullo grauiore in acie metuenti ſunt, quam quod ordines ſtrationeſque militum dirimant, & hoc pacto ſuorum in inſulâ quaſi viam paratorem ſeruet, ex quorum tamen omni numero, ſi vel vacuus ſeruetur ſingam parat, tum conuerſi ceteri quoque, ipſum ſuorum ignem proteſtant, & ſtragem coglobati in conſerta turba inſerantur edunt. Gentes interque natum quodam diſidio formidat, nec manus ipſas formidat, quas ne promiſcua ſe inſerant, accuratè obſeruat, ſed & ad ignem aſpectum, aut tormentorum fragorem, illud modicum patent, niſi longioris temporis conſuetudine ad ea tolerandæ obſeruantur. Quotieſcumque gregarij via, ſemper mas elatiore, femina vero depreſſiore loco ſtare conſpiciunt. Ingreſſantes vel e longinquo adire locat, necdum viſos, tum propter vaſtorum pedum violentum illuſum, tum propter inuicem diſuſurum, quas conuenienter ſe paciunt & inuigant, conſuetudinem in aere crepant. Pro corporis ſui vaſitate ſatis agiles ſunt, adeo ut curſu equis hæud longe poliatiotes ſint. Sed & gloriæ laudisque cupiditate hæud modicâ flagrant: nam onocrotæ Goz vel Exaltationis Corporis vel Alceſtionis Chama, vel aliter quocumque deſerutionis diei ſeſſum Proceſſione publicâ celebrant, cum in ſolem nem conuocatum quoque elepham adſeruantur, maiores prægreſſis, amoluntur poſte ſequentibus: qui promiſcua onocrotæ craces, & inſignis Regni Luſitanæ, a capite per vniuerſum corpus coloribus variis de-

pieta gestant, singulis insuper supra tergum quinque vel sex buccinatores, tubicines, aut musicos alios prouehentibus, quos non tantum placido animo sustinent, verum etiam incellum tantâ grauitate moderantur, ut tum ornamentis illis, tum infidentibus musicis eos expressè non secus ac homines superbire planè conspiciantur. Sed & hoc Goæ quondam accidit memorandum. Fusta seu naus quædam grandior in littus extrahenda fuerat. Qui id præstaret, elephantus adducebatur. Opus is aggreditur, sed primo frustrâ; dein vires vltimas colligit, conatur denuò, item frustrâ. Quâ re commotus elephantista, criminationes in eum crebras coniecit, ignauiam & infirmitatem exprobrans, & ni inceptum opus confectû dat, in contumeliam eius se adducturum, qui id præstaret, alium, comminans. Quibus auditis, tum pudore excitatus, tum irâ inflammatus elephantus, excussis omnibus extraneis suppetijs, opus de nouo tanto nisu & virilitate aggressus est, ut ex tractu illo violentissimo medius illicò creparet, eodemq; loco exanimis procideret. Præterea alio quoque tempore, cum reditum ex Cochino in Lusitaniam meditarer, & naus nostræ gubernaculum, casu quodam alicubi contractum, in littore redintegrari posceret; ad illud in terram, suppositis binis teretibus columnis (cylindros aut voluulos dicunt) facilius extrahendum adductus elephantus fuerat. Cum verò & hic iuuenculus, & gubernaculi moles pondusq; longè grauius & vastius esset, quàm ut ab vno illo emoueri posset, distinctis quidem vicibus aliquot illud extrahere annisus est frustrâ; dum tandem virium suarum extremum periculum faciens, rem omnem incassum citra effectum vllum se moliri cognouit, dolore & pudore victus, in genua se pronum abiecit, planctumq; & eiulatum tam profundum fecit, ut ex stillantibus lacrymis oculi eius vndiquaque madescerent. Quem cum insuper magister eius, in spectatorum gratiam, conuictijs incesseret, & increpationes acerbiores idemtidem ingeminarer, illumq; ut ad presentium hominum conspectum pudesceret, iuberet, extractionem quidem iterum aggressus is est, at successu non felicioe, et si nervos ad ruptionis vsque periculum intenderet. Tandem ad opem ferendam illi secundus inducebatur. Cum quo postquam collatis viribus clauum ex vndâ in solidum eousque extraxisset, ut iam voluulis subditis incubaret, successu tantillo illicò animosior factus, accessorium alterum tum dentibus tum capite non tantum ab operis continuatione audacter dispulit, verum etiam solus postea machinam in commodum locum

promouit. Quibus commemoratis exemplis cuilibet iam facile patere potest, quod & ingenio, & ratione, & gloriæ studio hominibus non multò inferiores sint. Quæ verò in plerisque hominibus cum publicâ infamiâ quadam desideratur, pro acceptis nimis beneficijs reponenda gratitudo, eius documentum mira naturæ prudentia huic ipsi quoque bellæ indidit, quæ non tantum benefactoribus suis ex tempore meritorum gratiam refundunt, sed illorum memoriam ad plures quoque annos secum fideliter reconditam asseruant. Calendis Ianuarij elephantistæ ad Pro-regem, Archiepiscopum, & Officiarios alios, xenia pro more loci petitum, ostiatim circumeunt, ad quorum aulas seu portas vbi deuentum est, elephantum cum quadam quasi humanâ reuerentiâ se incuruant modicè primùm, deinde verò, si quid strenæ aut munusculi acceperunt, in genua se totos demittunt, quasi gratias dicturi pro honorarijs quæ magistris suo (ut persuasum habent) nomine collata sint. Postea quoque à longo tempore, quoties ædes illas obiter prætereunt, ad ianuas illarum capite annuunt, & veteris benefacti gratiam memores renouant. A negotijs liberi ijdem nonnumquam in forum olitorium prodeambulare sinuntur, vbi raphani, lactuca & caules venum prostant. Ex hortulanis itaque mulierculis, quæ belluis faurices sunt, illis rerum venalium manipulos aliquot obiectant. Tempore verò illo appropinquante, quo in rabiem furoremq; agi sueuerunt, priusquam superius dicto modo de arboribus religentur, plerumque integræ septimanæ spatium antè discurrere solent: quas ponè consecrantes magistri, ut stipis aut pabuli quid furibundis belluis erogent, homines inclamant: illarum rabiem coercere interim nullâ facultate valentes, errorem sequi per omnia coguntur; à longè tamen populum, ut sibi caueat, elatâ voce inclamitant. Cum furoris illius tempore indiscretè quoquoerlum bestię grassentur, nullius respectum agentes, nemini obuio parcentes, omnia, ut sub pedes veniunt, pefsumdantes & proculcantes, ita ut hoc spectaculo quidam non minùs quàm Hispani taurorum siluestrium venatione suauiter saturentur, ludi interim catastrophâ non prodeunte priùs, quàm ex medio populo quaterni pluresve profusâ vitâ theatri pretium appenderint. Sed ad forum olitorium redeamus. Inter feminas illas quædam quoque considebat, quæ elephantum cuidam, quoties præteriret, aut olusculum aut fructus aliquos obieciebat. Sed cum postea idem elephas annuo illo & solempni furore correptus, per vicus vrbis passim diuagaretur,

ad forum dictum quoque obiter irrum-
pens, pedibus omnia quæ obstabant pro-
triuic & comminuit. Casus iste tumultua-
rius (vt fit) primò omnes in terrorem, post
in fugam egit, quolibet res suas relincente,
& vitæ seruandæ asylum quoduis prox-
imum arripiente. In transfugis his eadem
quoque mulier modò dicta fuerat. quæ re-
pentinâ consternatione propè emortua in-
fantem vicinâ vanno iuxta se dispositum
reliquerat, & proximis ædibus sibi salutem
accurarat. Elephas itaque nunc solus in a-
reâ debacchans, & sursum deorsum omnia
conturbans, cum iam relicto quoque infan-
ti proximus esset, quantam tum matri, tum
spectatoribus reliquis trepidationem incus-
serit, dicere hîc nihil attinet, cum præter
mortem infantis, & eius protritum lamen-
tabilem, nemo quidquam expectare posset
aliud. Quid fit? Elephas in sæuissimo sui
furoris paroxysmo maternorum beneficio-
rum dudum acceptorum memor, leni pro-
muscidis apporrectæ contactu infantem hu-
mo placidè attollit, eumq; in humile quod-
dam tectum officinæ proximæ obditum
quasi tutissimum quemdam receptum mol-
liter collocat, ad furoris sui & grassationis
importunitatem interim nihilominus de-
properans. Quæ res vt cuius meritò admi-
rationi, sic summè cum primis matri piæ
gratulationi exitit, quæ filium miserabili
internecone quasi iam defunctum, præter
spem omnem saluum & adblandientem re-
ceperat. Similes huic casus in Indiâ quoti-
diani sunt, quos ex ordine percensere, tem-
pore abutentis foret: mihi hæc saltem tria
enarrare exempla allubuit, quod & præ ce-
teris memorabilia essent, & expressum piæ
gratitudinis in vastâ hac belluâ & portento-
sâ pecudè simulacrum apprimè depinge-
rent. Ad cuius exemplum si homines quo-
que diuinâ quadam ratione à Deo peculia-
riter donati suos mores & vitam compone-
rent, scirent, hanc vnâ ob causam virtu-
tem hanc brutæ bestię à Deo singulari con-
silio inuitam, vt humanæ improbitatis quasi
capistrum quoddam esset, & animi ad fero-
rum animalium ductus similes moderatos
mansuefaciendi. Sed de ingratitude gli-
scente querimur potius omnes, quàm vi-
tandâ studemus.

CAPVT LXXXIX.

De armaturâ elephantorum ex Iarrico.

EX Petro Iarrico commemorabo etiam
elephantorum armaturam, prout Ma-
gnus Mogor vtitur. Tormenta bellica plu-
rima ad bellum trahit, quæ in primâ consti-

tuit acie, elephantos in postremâ, quos hoc
armant modo. Frontem laminâ conuestit
ferreâ, vel pelle induratâ, quæ ictibus resistat.
Proboscidi alligantur enses, dentibus promi-
nentioribus pugiones. Quatuor turrata
propugnacula lignea tergo gestant, & in his
totidem milites arcu vel sclopeto instructos.
Qui belluam regit, loricâ vel squamato mu-
nitus est thorace. Numquam elephas in pri-
mâ locatur acie, tum ne hostiû conspectum
magnitudine suâ impediat, tum ne faucibus
militum ordines cursitando turbet, & obuia
quæque prosternat: sed in extremâ statione
hæret, vt si forsan eatenus penetrarit hostis,
vndequaque emissæ belluæ illius impetum
excipiant ac retundant: nam nullis etiam
armis instructæ, ingentem suâ proboscide
stragem edere solent: arreptos namque ho-
stes in altum vibrant, humiq; deiectos pe-
dibus proculcant, vel certè, arietum instar,
ferratâ in obuios fronte ruunt.

CAPVT XC.

De venatione elephantorum.

Licet aliquas elephantorum venationes
mixtas superioribus narrationibus scri-
pserimus iam, præcipuam tamen historiam
meretur quod transcripsit Gothardus Ar-
thus. Solet quandoque Rex Pegu venatio-
nes elephantorum instituere, quæ quidem
visu omnium sunt iucundissimæ. Sunt au-
tem carceres in ciuitate ad hunc vsum desti-
nati, qui ex columnis ligneis tantillo solùm
interuallo à se inuicem distantibus constant,
vt homines transmittant, belluæ autem isti
transitum nullatenus permittant. Quando
igitur venationes instituere Rex cupit, di-
mittuntur femellæ quædam elephantos in
siluam, quæ ad hanc rem edoctæ, linguam
simul hominum istorum intelligunt. Ante-
quam autem exeant femellæ istæ, peculiari
quodam oleo partes earum obscenæ inun-
guntur, cuius odorem dum percipiunt ele-
phantes mares, tanto amore erga femellas
accenduntur, vt, neglectâ omni circumfusâ
multitudine, in ciuitatem & ad ipsos vsque
carceres eas sequantur. Hos dum ingressi
sunt, adsunt statim qui pessulum obijciant,
& exitum ipsis præcludant. Hoc factò, fe-
mellæ stabula sua quælibet repetunt, quæ
præter bestiam vnâ non admittunt, & à
venatoribus statim occluduntur. Remotis
autem femellis tandem sentiunt elephantos
se captiuos, & libertate suâ priuatos esse,
moxque in furorem quasi versi, totis viribus
se se liberare conantur, exhibentque adstan-
tibus spectaculum visu admodum iucundum:
gemunt enim & lacrymantur, currentes ab

vno loco in alium, & in homines magno cum impetu irruentes, donec cursu nimio defatigati, sudorem toto corpore emittant; tunc enim promuscidem in terram inserunt, tantamque aquarum copiam ex suis corporibus prouocant, ut adstantes omnes inde madesiant. Cum autem venatores stabulis illos includere volunt, femellas iterum producunt, quæ præcedentes eos, ad stationem destinatam siue stabulum traducunt, quod quidem tam angustum est, ut præter bestiam vnam non admittat. Femella tum progrediens stabulo immittitur, ipse verò elephas ad columnam alligatus ibi detinetur, donec mærore & inedia confectus (cibum enim potumve aliquot diebus non admittit) cicuretur, quod quidem octo dierum spatio fieri solet. Quo facto, ministri ei adduntur qui curam eius agant, & ad bellum aliaque officia eum assuetant: magnus enim elephantorum in bellis usus est, siquidem quatuor viri vni elephantum simul & semel insistere, & sese contra hostem bombardis, lanceis, arcibus gladiisque tueri quam rectissime possunt, cum non solum ingenti sint magnitudine & robore, sed & pellem habeant tam crassam, ut dispersoni scloporum, præterquam iuxta tempora & oculos, nequaquam cedant.

CAPVT XCI.

Alius elephantos venandi modus.

NOua quoque ratio capiendi siluestres elephantos visitur, in Patan elephantos insidentes aliqui in siluam abeunt, ubi cum elephantum quempiam aduertunt, in certamen eum prouocant. Congressi igitur elephantum, dentibus se inuicem apprehendunt, & in terram prosternere conantur. Dum verò ita exacerbati sibi mutuo resistunt, ad sunt à tergo qui posteriores alterutrius pedes fune constringunt: quod quidem non vsque ad eum difficile est, elephantum cicare siluestrem dentibus ita continente, ut pedes mouere non possit. Hoc igitur modo ligatum fame domare solent, si viuum eum è siluâ producere volunt. Quod si eum interficere est animus, facili id negotio perficere possunt: quod quidem sæpè etiam fieri solet propter dentes tantum, qui hoc loco in magno pretio habentur, & à Chinesibus magno numero aueruntur.

CAPVT XCII.

De fide elephantis Regis in Auua.

Claudat historiam elephantorum ipsorum fides. Quidam Rex Pegu commisso prælio interfecit Regem in Auua.

Concidit autem simul elephas Peguani, qui conscendit in belluam sui hostis. Illa mortem sui domini ægerrime ferens, inquit Gotthardus, totum diem eiulando & lacrymando consumebat, & vix persuaderi poterat, ut vel parum cibi gustaret. Viderunt equidem mercatores nostri ipsimet eum lacrymantem. Et licet in locum elephantum Regij, qui in acie occubuerat, constitutus, duos sibi adstantes haberet ministros, qui eum consolarentur, & monerent, ut deposito tandem luctu, cibum caperet & lætaretur, quod longè potentior iam dominum nactus fuisset, parum tamen proficere apud eum poterant; finem enim lacrymandi facere volebat, & in signum luctus sui promuscidem semper in terram propendentem habebat. Tandem tamen cum quindecim iam dies in luctu fuisset, apposito iterum cibo vesci cœpit, quod Regem quidem non parum exhilarauit, qui dentes demortui sui elephantum ad statuas idololatricas adhibuit, quarum quinque, humanam specie & mirabili aspectu parari curauerat. Sedebant illæ crucibus in formam crucis dispositis, & nihilominus tantam altitudine erant, quantum vix iactu lapidis assequi potuisses, digitis pedum viri alicuius staturam superantibus. Has statuas auro vndique obduci, & in patente loco ante aulam suam collocari iussit.

CAPVT XCIII.

De caoch.

REgredior ad Americam, ne omittam caoch. Animal est tres dodrantes longum, pilo vestitum nigro promiscue cum candenti, sed ventre fuluo. Clamans noctu, humanas imitatur voces. Suis instar edit mayzium cum viret, necdum spicas concoxit Sol.

CAPVT XCIV.

De cane quodam Vlyssiponis.

PRO confirmandâ fide, augendoque cultu facerrimæ mentis, nouum in vrbe Vlyssiponensi & mirandum profus euentum narrabo, quia dum hæc scribo, in omnium admiratione & linguâ versatur. In templi D. Iustæ viciniâ artocrearum quidam artifex habitat, qui domi canem alit mediocri magnitudine, denso rubore, nonnullis albis maculis distinctum, & nomine Tudescû. Duos ante annos Christum cum in niueo velo defertur ad egrotos, cœpit comitari, cum ex dicto templo exit. Et quamquam primo tempore minimè notabatur,

ab

ab septem verò octóve mensibus attentius id obseruatum est, cum nonnullis alijs quæ meritò visa sunt mirabilia. In primis quotiescumque paruum cymbalum (cuius sonitu admonentur vicini ad Domini corpus honorandum) vel campana è turri æra concrepant, domo erumpit celer, accurritq; ad templum festinanter, eoq; circumquaque lustrato repetit domum. Cùm verò ad templi ostium egredientis Domini paruum cymbalum alterum signum edit, incredibili velocitate redit ad templum, ibiq; prospectans consistit, donec sub pallio siue vmbaculo Sacramentum iam procedat. Tum repetito cum alacritate saltu, transmigrat ad canentes pueros, initium pompæ, huc illuc versus in pertranseundo sæpius repetens, quasi ipse ad vrbanam reuerentiam, & venerabilem comitatem disponderet pompam. Mansuetus licet cùm naturâ tum familiaritate canis, id temporis tamen obtemperat nemini, nullum sequitur, nullum agnoscit, ne herum quidem vocitantem. Sic ad ægroti venit domum: sic in propatulo, aut in plateâ expectat, sic redeuntem Dominum ad templum iterum deducit, sic manet vsquequò recondatur in sacram cellulam, mirus ille anteambulo.

Semel noctu excitatus clamore cymbali, cùm vellet more solito pergere, ianuam reperit interclusam, cœpitq; vnguibus frequenter pulsare, faucibusq; vlulare vt ostium solueretur: non exauditus, heri dormientiscubile intrat, circuit sæpè infusurrâs, clamitantq; & satis eâ arte exitum sibi dari flagitans. Hic autem vel à sopito hero non auditus, vel à nolente contemptus, adiit ancillam adhuc vigilem, & domestica famulatus officia peragentem: insiliit ludibundus, vestis oram leui dente momordit, perduxit ad ianuam, eaq; patefactâ ab ancillâ, ad templum procurrit, comitatusq; Christum, domum repetit, & eodem pacto, haud inattentâ ancillâ, vngue strepente pulsauit, portamq; sibi aperiri fecit.

Cùm iterum aliâ vice Christum dicto iam modo præcederet, baiulum quemdam offendit dormientem ad fontem Roris, tenentem capistro bestiam: hunc allatrat vehementer, vnde expergefactus ille, genua illicò venerabundus terræ applicuit, & sic à cane est dimissus. Rursus eadem datâ occasione reperit rusticam feminam insidentem asello. Eâ visâ commouetur acriter canis, statimq; eam assiliens admodum latrat. Illa perterrita, & à nonnemine monita descendit, & genibus procumbens, non amplius à cane impetitur. Biduo post subreptum in D. Engratiæ viuifici panis Sacramentum, cùm Christus simili pompâ vectaretur, suamq; sta-

tionem occuparet canis, en equitatem egregiè Nobilem; qui & ipse impetu à latrante cane petitus, ab equo, vt Christum transcuntem pronus in terrâ & pedes honoraret, descendere coactus fuit. Equus inter eâ vngulâ percusserat canis manum, vt eiularet conquerereturq;. Et licet dolore vrgeretur, famulo tamen, qui ab hero suo, vt illum medicatum duceret iussus fuerat, restitit valenter, & claudicans pendulam gerens læsam manum, non abcessit donec morem suo mori gessisset. Quo facto redijt domum, manumq; cui medendum erat, domesticis porrexit.

Obiuerat quis (vt lex est) extremum diem, ad cuius cadauer terræ mandandum iam campanæ insonuerant, & canis more solito adit templum, & aliquoties oberrat, sed pallium, & cetera exeunti Christo parari solita non conspiciens, diuertit domum, nec vltra petijt templum; & pluries hoc idem illi euenisse, manifestum est.

Viginti quatuor horarum spatio adfuit concluso Sacramento in repræsentationem sepulchri Hebdomadæ sanctæ. Quinimò cubabat subtus monumentum dormiturus, aliàs interiora tēpli leni deambulatione circumibat, aliàs per gradus scandens, quieto corpore fixoque obrutu contemplabatur Arcam.

Ingenti sexus vtriusque turbâ frequentissimum erat templum in Octauâ Paschæ, stabatq; iam ornatus super indumentis ad aram Prior vt sanctam Hostiam depromeret, & ad ægrotum deferret; cùm femina quædam vestitu non vulgari, quamquam vulgata turpitudine, per transuersum ostium ingressa staret. Hanc vt canis videt, extemplò accurrit, & furore admodum turbulento & terrifico ter quaterve eam assiliit. Pudore tangebatur misella simul & stupore: verum simulatque, à circumstantibus monita, genua sua inflexisset, & solo applicuisset, canis abiit, ab vltiore periculo eam liberam relinquens.

Varię artes, modiq; cōplures tentati sunt, quibus canis ille ab hoc more compesceretur, sed frustra; quin potius noua excrescunt quotidie indicia, nouaq; quæ metas naturæ rem transgredi suadent, comparuere vestigia. Efferebatur aliquando Christus Dominus, cælestis viæ cuidam ægroto futurus dux, interimq; Presbyter D. Antonius Mestrius eiusdem ædis œconomus, ianuam occlusit quâ ascenditur Odeum, & quò iam canis vagabundus ascēderat. Qui cùm descensurus, ostium esse clausum vidisset, iterum ascendit, & per lignatæ frontis intercidia circumcursans, per ea sæpenumerò intromittebat caput, vt omnes timerent, ne canis, ni refereretur ianuam, ad templi pauimentum è summo cade-

caderet. Ideoq; Mestrius Odeum subit, primoque scalæ ostio, vt antè, obserato, canem pellit: qui cum ob clausam illam ianuâ, quò minus solitum officium prodeunti Saluatori exhibere posset, vi derineretur, ad eò ingentem excitabat strepitum, tum ore tum vnguibus perstrepens, tantaq; cum vehementia incessanter latratu templum complens, vt ianua illicò aperienda fuerit: quo facto, magnâ vi se effudit, & perniciosè per medias turbas transuolans, ante omnes se solitâ in statione locauit. Non defuit qui existimaret, canem, puerorum decantantiû amore & blanditiæ pellectum, eum locum require: quod vt experimento constaret, ne pueri præirent, semel statutum est; nihilo tamen fecius canis ex solito se stitit. Accidit aliquâdo, ei carnis frustum obiectum fuisse, vt si quo pacto à supernaturali illo instinctu auocari posset experimentum caperetur, quam ille vix semel atque iterum admorsam reliquit, maximâ quâ poterat pernicitate ad locum se suum sistens. Semel famulus sui heri ad hortû, qui Collegio D. Antonij adiacet, tendens, canem se comitantem nullis non minis conabatur repellere, nec vt se defereret obtinere poterat. Statim verò atque cymbala Christi Corporis delationem persignarent, vtrò famulû deseruit, citatoq; & continuo cursu templum accessit. Aderat tunc ante templi illius ostium iuuenis quidâ Gonsalus nomine, & cani notissimus præ cunctis; quia tamen effectus stabat, in illum bestia valido impetu irruit, complicare genua coëgit, ac tum demum dimisit, locum de more ducto foras Sacramento occupaturus.

CAPVT XCV.

Miranda animalium obsequia.

Finio istum Librum, solùm admiranda aliqua animalium obsequia complexus, quibus sanctorum hominum innocentiam & mansuetudinem integræ naturæ venerata sunt; nam & hæc rara sunt, & in naturæ vsu & ritibus non occurrunt. Columbano Abbati vsû in siluis obtemperauerunt. Heleno onagri crocodilique. Hos insiliens trans fluuiû ibat, illos autem sarcinis onerabat. Haud ita repenti mansuescerent siluestria aquaticaque animalia, nisi in homine mansuetudinis vim sentirent cui obsequabantur.

Marinus in Arbâ Dalmatiæ insulâ natus, apud Ariminum vitam solitariâ duxit. Cum autem aliquando cellam suam versus ab vrbe Româ rediret, asellum, quo in viâ utebatur, versus terribilis inuadens peremit. Ille vrsu tenuit, & vt asini vices subiês, ad cellam vsque se deferret, iussit, subito siluestrem

exuens animû immanis bestia, dorsum homini præbuit, cuius asello non pepercerat. Diceres humanitatis eius consciâ, quoniañ ille amissi iumentum iacturam passus, in auctorem damni non excãduit. Neque indignatus est, sed tantum seruitio eius vsus, quo probari posse se ab ipso pœnas exigere, si vellet, cuius dorso potuit tam imperiosè insidere.

Clothario Britannorum Rege venationi indulgente, aper à venatoribus actus, ad Deicolum Abbatem confugisse perhibetur, & ab eo seruata siluestris bestia, tutiorem se in Deicoli sinu putauit, quàm si siluas fugâ petijset, præfugio quodâ lenitudinis pietatisq; eius. Qui insequerentur, pepercere belluæ ob reuerentiam viri, non ausi eam lædere, quæ sese fidei commiserat Sancti.

Marianus quoque Bituricensis cœnobij monachus, bubulci officio defungi nõ indignatus, aprum ad se confugientem tutatus est. Canibus insequentibus imperauit ne illum tangerent. Mira res est; canes obedierunt, aper discedere noluit: & cuius benignitate se seruatum agnouit, eidem veluti iam pridem mansuetus humiliter adhæsit.

Alia eiusdem generis fera ad Basoli Rheimensis Abbatis cellam confugiens, pedibus eius prouoluta sic in tuto fuit, vt canes, qui magno cursus impetu iam tergo fugientis imminebât, repente subsisteret. Tunc Attila venator rem admiratus, prædium quod ibi habebat, Abbati concessit, dignum omni beneficio asserens, cuius & mansuetudinem aper, & virtutem canes testati sint.

D. Hieronymus, cum inuidorû malitiam atque infestationes ne ferendo quidè posset reprimere, Româ cessit. Mansueti enim placidique hominis proprium est, dare locum improbitatibus aliorum, neq; cum pertinacium malignitate cõtendere. Sed cui Romæ homines aduersabantur, in Syriæ deserto feræ seruiuerunt. In Bethlemirico deinde monasterio manentem leo positâ ferocitate blanditer adiit, & reliquis qui aderant metu delabentibus, ipsi pedem spinâ vulneratum porrexit: sanatus famulatum exhibuit, nullique iam Monachorum metuendus asellum ad pascua educebat, reducebatq; ad stabulum, agafonis fungens officio, qui quondam prædonis functus fuerat ferocitate. Nempe non potuit, vbi hospitis benignitatè experiri cœpit, nec ab eo prorsus discedere, cuius beneficio se nouerat conualuisse.

At etiam timidissimû animal cerua dum venatorum tela saucia fugeret, ad Bassanum Episcopum Laudensem se recepit: qui persequebantur, miraculo obstupefacti steterunt. Quidam verò licentiùs accedens, eam de manu Episcopi eripere voluit: sed ipse præceptus à diabolo vexari cœpit. Episcopus autè, qui

qui bestiam blandè amiceque exceperat, & clemèter fuerat tutatus, nec in hominis violentiam irasci potuit, ab immundo spiritu oppressum miseratus incunctanter pristinæ restituit sanitati. Idem igitur & tutelæ fidem & patientiæ benignitatem seruauit, amicis inimicisque iuxtà fauens.

Ægidius quoque Abbas ad ostia Rhodani solitarius manens, & hominibus incognitus, ceruà lac præbete vixit: sed dum illa à venaticis canibus agitaretur, præpeti fugà cellam ipsius petijt, & trepida ac solito mœstius immugiens ante senis pedes peruoluta iacuit, vt cuius humanitatem diu experta fuerat, eius etiam auxilio ab imminente periculo tegeretur. Igitur illo orante canes propius accedere nequiere. Vnus autè de venatoribus (quia locus vepribus obductus erat) incertò sagittam dirigès, Abbati vulnus infixit. Post hoc penetrantes latebram, reperiunt senem ceruamque iuxtà accubantem, & religione quadam concussis animis procidentes, veniam ab eo, quem imprudenter læserant, suppliciter petunt atque impetrant, & ceruam dimittunt intactam. Tam enim ille libenter ijs à quibus vulnus acceperat offensam dimittit, quam pro ceruà orauit pari simplicitate, & de ipsa sollicitus, & in illos mitis.

Ad Remigiù Rhemensem Archiepiscopù passerès aduolare solitos accepimus, & de manu eius certatim cibù capere. Cur ita, nisi quòd non sic tutò se pasci posse in apertis cæpis putarunt, vt in mæsuetissimi Præsulis sinu.

Blasio Sebastæ vrbis Episcopo in solitudine persecutione declinanti siluestres auculæ victum suppeditarunt.

A Iudoco Regis Britaniæ filio, dum cõtempo regno soli Christo seruiret, columbas picesque escam manu porrectà acceptasse ferunt.

Iuonem Presbyterum, ad mèsam recumbentem, auis quædam alio viridi que colore spectabilis de improviso adijisse dicitur, & tãgi se ac cõtractari ab eo passà, post acceptam benedictionè auolasse. Testata mihi videtur naturam eius non gustu solùm, quo se illi liberè atque vltro obtulit, sed etiã pennis varietateque colorù. In candore signabatur mentis puritas, in virore spei alacritas, in plumarum mollitie animi lenitudo atque facilitas.

Maxentij etiam Pictauentis Abbatis humanitas effecit, vt agrestes volucres non cupidius arborum ramis quàm manibus eius insiderent. Panis micis aut tritici granis ab eo pastæ auolabant. Hinc discamus non sine beneficio eos dimittere, qui sine hæsitatione nostræ se crediderint fidei.

Seuerus Agathensis Abbas passerem aduolantem ita humanitus excepisse dicitur, vt cum ille fracto crure aliorum aucupiù effugisset, ipse suà precatione sanatum dimiserit.

Qui enim benignè alios accipit, facile quod à Domino petit impetrat. Scriptum quippe est, Mansuetis dabit gratiam.

Francisci quoque Assisiensis lenitè auicularum audaciã mirabiliorè fecit. Ad prædicantem eù confluxebant, neque refugiebant manù eius, vsque adedò obsequentes, vt non nisi cum ipse iussisset abirent, non nisi cum ipse innuisset garriturum comprimerent; non quòd iussa intellexerint, sed quòd iubentis auctoritatè virtutemque senserint. Cum aliquando in horto inter fruteta deambulet, cicada ficulneam linquens, super euocantis manum confedit, & Deù laudare iussa, voce tinnulà gutture fistulato suauiore solito stridorem edidit. Humanum igitur confortium effugere solitæ bestiolar, Franciscum omnibus ex mansuetudine applaudentem creaturis adire non timuerunt, neque potuerunt non obtemperare imperanti, cui iam diuina inerat virtus. Talibus enim dictum est, Si monti huic dixeritis, Tollere, & iacta te in mare, fiet.

Brigida virgo apro ferocissimo, & qui in pecudum gregem repenti irruerat, præstò occurrens vsque adedò reddidit mitem, vt eidem gregi ipsum præficeret pastorem. Itaque tam modò immanis fera tam tenellas oues, quas laniatum venerat, mox & ad pascua educere, & pastas reducere domum cœpit. Voluit autem Deus belluæ feritatem virginis humanitati cedere, vt ostenderet, quanti apud se ponderis esset talis virtus. Ad mansuetudinis gloriam omnia ista animalium obsequia refert Marulus.

CAPVT XCVI.

De dominio in animalia S. Patris Iosephi Anchieta, ex Societate IESV.

NEc minora animalium obsequia sanctissimo Patri Iosepho Anchieta ex nostrâ Societate narratur præstita. Iter cum indigenarum Brauilienis comitatu faciebat, viperâ illis obijcitur in itinere (est autem huic colubrorum generi veneni virus supra, quàm in Europa notum sit, teterrimum) eà conspectâ comites terrore periculù diffugere. Reuocat illos Pater, iubetque viperam ad se venire. Paret illa: quam apprehensam sedens sibi collocat in gremio, manuque demulcens, occasionem captauit multa de diuinâ potentia disputandi, naturam nullam esse demonstrans, quæ non hominis imperio obtemperet, nullâ re diuinam legem violant. Longo sermone in hanc sententiam absoluto, multisque monitis indigenas ad Christianæ legis obedientiam adhortatus, viperam suâ benedictione donatam placide ab se dimittit.

Aliam

Aliam item viperã alio itinere obuiam habuit, quã exterritus comes pedem referebat: sed reuocatus à Patre, fugam repressit. Pater, viperam pede calcata, veluti subsannans, vt se feriret, & iniurias conditori suo factas vlcisceretur, hortabatur. Illa collum erigens, caput huc illuc flectebat innoxia. Ita suã in Deum fiduciã comiti præluçens, ad mentem in Deum defigendam, eadẽ ratione quã alterã, monito adiecto ne cui hominum noceret, abire permisit.

In Coloniã Ianuariensi, montibusque ad Caput frigidum pertinētibus pantheræ versantur, atque ad vsq; litora descendunt. Dum hæc loca solito cum comitatu peragraret, nocteque oppressi mapale sibi de more extruxissent, curatisque corporibus ceteri quiescerent, noctis silentio Pater more suo ad agendum cum Deo è tugurio egreditur, longoque interuallo rediens, racemos seu corymbos pomorum eius regionis, quas *bananas* vocant, accipit, easque foras proijcit, Brasílico loquens idiomate: *Capite vos, o mea, portionem vestram.* Rogatus à fratre, qui illi comes erat, cumnam *bananas* id noctis proiecisset. *Meis, respōdet, illis sociabus.* Manẽ factò duarum pantherarum vestigia humo impressa apparent, quæ illi noctu oranti assederant, peractoque spatio orãdi, ad vsque tugurium redeuntem profectæ erant. Diuino utique instinctu hominem ab omni humanã labe purum, & diuino charum Numini, pro capto sentiētes, vt animantes aliã adamabant.

Dum in Sebastianesi Collegio moraretur, vnus è Collegii Fratribus, vt de piscatu in annonam Collegij prouideret, in piscationem cum piscatorũ familiã exierat. Piscatio longè fiebat ab vrbe in sinu quodam, ac prope æstuarium ad insulam quam Maricanam nominat. Iuit cum illis etiam Iosephus, tum ne per eos dies, quibus duratura piscatio erat, Missæ sacrificio carerent; tum vt tempus illud ab interpellatoribus vacuũ, cum Deo in eã solitudine traduceret. Incredibilis piscium copia omnes rapuit in admirationem: quos cum ad salitionẽ legissent, ingens marinorum coruorum, aliorumque aquatiliũ auium numerus, ad expositam escam aduolantium, magno erat operi impedimento, vt operam crebrò interrompere ad eas abigendas necesse esset. Iosephus eas iussit inde facessere, Brasílico sermone sic allocutus: *Vos hinc secedite tantisper, dum hi sunt in opere, neque ijs moleste sitis: cum hinc disceserimus, tunc redibitis ad diarium vestrum capeſſendum.* Quasi verba illa vim habuerint humanos sensus in auib; imprimendi, seorsim quietæ finem operis expectarunt. Profectis inde cum Iosepho Fratreque piscatoribus, gregatim ad vorandas reliquias accurrerunt.

Verũ inter saliendo operam (eodẽmne, an alio die?) cum maximè operi essent intenti, in aduerso littore pantheræ duæ intentis oculis in piscatores apparuere. Significauit Frater, Iosephi comes, optare se eas è propinquo spectare. Respōdit Pater, absoluto opere fore eius rei potestati. Interim pantheræ se recipiũt. Admonitus eã de re Pater, magnã voce ijs inclamat, paulò post vt redeant, esse qui ipsas velint cominus adspicere. Confecto opere, duabus conscensis canois, Pater cum toto comitatu sinum trajiciunt, ad littusque accedunt. Illæ tum in littore placidè se spectandas præbent, vt eas per otium adspicere omnes ad satietatem potuerint. Satiatis iam omnium oculis, Pater acceptam solitorum piscium partem ijs proijcit: illæ quasi suo demenso contentæ abierunt.

Eodem in littore die alio piscandi saliendoque operi intentis alijs, cum se à cœtu, diuina liberius contẽplandi causã subduxisset, spatio trium quatuorve horarum plus minus desideratus est. Eum, vestigia secutus, tandem in littore sedentem Frater illius comes inuenit, & illo ipso tempore maris æstus accedebat, qui, quasi diuino imperio accepto, cum præter eum finem, vbi Iosephus sedebat, longè fluctus eiecisset, ab eius tamen corpore ita vndas cohibuit, vt aquæ illi & à fronte & utroque ab latere, quasi in sinu diductæ, ac veluti in parietes erectæ, nullã contactum alluione, ac ne aspergine quidem circumsepirent. Diceres Rubri maris miraculum in transitu Hebræorum renouatum esse. Nõ audebat Frater intra vndarum hiatũ se insinuare, sed extra vltimos fluctus quantã maximã poterat vocis contentione Patrem cõpellabat. Ad vocis clamores strepitum etiam fragoremque asserum addebat. Cumque ne sic quidem fremitum maris superaret, neque alto contemplationis somno consopitum Iosephi animum excitaret, fretus & ipse diuino patrociniõ, diductũ intrat aquarum septum, Patremque admonet, tempus esse hospitium repetendi. Abeuntes vndæ sequebantur, præunteque Patre, talos subsequenti fratris alluebant. Ille territus periculo, Patrem antecessit. Eum Pater leniter verbis increpans, *Nescis, quia venti & mare obediunt ei?* timere prohibuit. Prægressis tandem extremam alluionem, tum mare littore toto coæquatum apparebat.

In reditu à piscatione, cum iter facerent ad S. Barnabam, simiũ prægrandem barbatum (quod ijs in locis nouum non est) in arbore insidentem sagittã vnus è piscatoribus confixit, ad cuius casum stridoremque ingens simiorum grex quasi ad funus patrisfamilias accurrit magnã consternatione: tum piscatores eos quoque interficere in cibum adoriuntur

fiuntur (tam grato enim gustu Brasili illis vescuntur, quàm aliæ gentes hœdiculis, suillis, ac leporibus; nec mirum, homines, qui in summâ lautitiâ humanas carnes habeant, à pecude corpore humanam speciem referente non abhorre:) ab ipsorum tamen cæde Pater piscatores prohibuit, monitos tantum, ut è ridiculo pecore ludum captarēt. Et quò maiorem piscatoribus oblectationem adderet, simijs linguâ Brasiliicâ præcepit, funus suorum ciuium ut prosequerentur. Tum pro se quisque multo stridore & belluino planctu obtemperare contendunt; cum alij per plana quadrupedarent, alij per arbores ex ramo in ramum, & ex arbore in arborem transilientes exequias & ipsi sublimes prosequerentur, horridisq; vocibus, ridiculisq; sannis utriusque, ut poterant, in suum gregem grassatoribus iniustas cædes exprobrantes. Hac funebri pompâ cum miseræ bestiolæ ad duarum ferme leucarum spatium sui gregis hostibus ludibrio & oblectationi fuissent, ad vicum iam accesserant: ac ne rursus à vicinis violarentur, iussit eas Pater in suas sedes redire. Illæ commeatu accepto, in silvas se receperunt. Non commiseratione solum illarum pecudum, aut quòd illarum lufibus delectaretur, Pater hæc faciebat, sed ut diuinam legem in honorem adduceret, tardasq; indigenarum mentes ad sui conditoris cultum venerationemq; excitaret: quippe docebat eos, omnia conditori vniuersi parere; & ijs qui diuinis præceptis integre obtemperant, omnia inseruire: quod in viperâ etiam, uti supra retulimus, alio tempore alijs ostenderat.

Cum semel canoam ascendisset, ut urbem repeteret, Petrus Leitanus è Societate ipsum comitabatur. Erat malacia summa, æstus

gravis ac molestus, traiectio aliquot leucarum, neque vlla aura afflabat. Ægrè eam cæli grauitatem ferebat Leitanus. Videri in arbore Iosephus tres quatuorve quaracies insidetes (ex sunt aues gallinarum magnitudine, purpureo colore in flauum vergente specie pulcherrimâ) eas Iosephus Brasilico sermone alloquens, *Ite, inquit, cognatas consanguineasq; vestras accersite, nostrumq; iter volatu vestro inumbrate.* Illæ extento collo vocem, quasi accepti imperij signum misere; indeq; auolantes, paulò post magno grege redierunt, densatæq; in nubem tandem canoam superuolantes umbram fecere, donec spatio leucæ vnus decurso, lenis afflare coepit aura Fauonij: tunc Pater auium dimisit comitatum. Illæ quasi imperio perfunctæ, officiosâ crocitate, & multis lætitiæ signis auolarunt. Hoc idem Leitanus Sacerdos factus post Iosephi mortem multis grauibus viris præsentibus iureiurando interposito publicè affirmavit. Nec mirum, ad hominis voluntatem cum Dei voluntate coniunctissimi, naturas omnes se adtemperare.

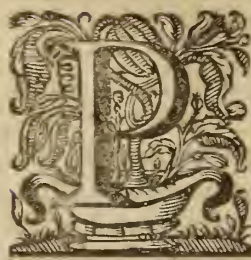
Compertum quoque fuit, ipsum solitum, cum iter faceret, porrecto brachio auiculas accersere, iubereq; sibi digito insistere, ac Deum laudare, auesq; illi obtemperare solitas: & cum diu cecinissent, quasi ipsarum penso persoluto, eas verbis illis dimittere: *Quando sat Deum laudastis, abite cum pace.* Idem fecisse & hirundines, cum in Domo Spiritus sancti è fenestrâ sui cubiculi foras prospectaret. Hæc aliaq; dum in Præfecturâ Spiritus sancti Societati IESV præfuit, à Patribus Fratibusq; in ipso obseruata sunt. Ista ex Vitâ sancti viri excerpta huc adscriptimus.

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII
EX SOCIETATE IESV
HISTORIÆ NATVRÆ
LIBER DECIMVS.

CAPVT PRIMVM.

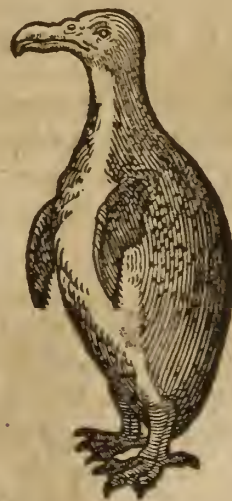
De aue variâ.

ERGO ad auium amplif-
simam nationem. A mi-
nimâ exordior; maximi
tamen miraculi in ortu,
in morte, in reuiuifcentiâ,
in se totâ. Indi *hoitzit-
ziltototl* vocant. Mi-
nima est; (sic illâ describit Franciscus Her-
nandus) plumis variorum picta colorum;
quibus intextis, & mirâ quadam inter sese
fubtilitate compositis ac industriâ cohæren-
tibus, Diuorû formas, & quarumuis aliarum
rerum, indistinctâ similitudine, Indi artifices
exprimunt imagines. Ea est ei natura, vt non
diutiùs uiuat, quàm flores herbarû, quarum
alitur melligine, durent superstites; postquam
verò marcuere, ad pinus aliâve arbores sese
quadam naturæ prouidentia conferat (quod
est fide dignissimorum hominum testimo-
nio comperitum, & Scribarum fide non vno
comprobatum in loco) ei que se rostro affixo
seruet appensam, donec sex plus minùs trâl-
actis mensibus, ac decidentibus iam pluuijs,
vernantibus agris, ac amicis herbis rursus or-
tis atque florentibus, denuò reuiuifcat, simi-
les vices pluries subitura. Nec nugæ sunt, aut
cuiquam debet hoc esse dubitatum: seruata
quippe est non semel auis affixa stipiti intra
cubiculum, & cum sex menses exanimis
iacuisset, quo tempore natura sibi compara-
tum est, reuixit, ac dimissa in agros volitauit.
Aiunt præterea eius puluerem intra corpus
sumptum, mederi epilepsiæ. Plures sunt ha-
rum auicularum differentia, colorum varie-
tate, ac corporis distantes magnitudine, qua-
les sunt, quetzalhoitzitillin duo genera,
hoeihoitzitillin, xochiohoitzitillin, xiuh-
hoitzitillin, tolcaozhoitzitillin, yztachoi-
titzillin, tenocolhoitzitillin, & hoitzitillin.
Gomara in Historiâ, quam de Mexicanæ
urbis expugnatione scripsit, vicicilin hanc
auiculâ nominare videtur. *Maximè quidem,*
inquit, *admirabilis est in Nouâ Hispaniâ auic-
cula, incolis dicta vicicilin, corpore non maiore*

quàm crabronis, oblongo & gracili rostro. Melle,
rore, & florum succo alitur. rosa tamen non
insidet; eius penna valde exiles elegatis mixti
coloris, à phrygionibus admodum expetita, vt
aureis staminibus intertexant, præsertim illa,
qua in collo & pectore nata. Expirare siue ob-
dormiscere creditur Octobri mense, pedibus ex
aliquo ramo appensa aprico loco, renasci autem,
siue expergisci Aprili, multis floribus iam vi-
gentibus, propterea Renatus vocatur. Memi-
nit etiam cap. cxciv. Historiæ Gener. India-
rum his verbis: *Istic reperitur admirabilis auic-
cula cicada magnitudine, elegantissimis pen-
nis versicoloribus tecta.* Illud quod ait à pe-
dibus pendere, fortasse non ita comper-
tum, sicut è rostro suspendi, prout Franci-
scus Hernandus scripsit.

ANSER MAGELLANICVS.

CAPVT II.

De Magellanica aue.

IN insulis Magellanicæ freti repererunt
Bataui miras aues, quas à pinguedine suâ
pinguins appellarunt. Clusius vocat Magel-
lanicos anseres. Videtur quidem mirifica ista
auis ex anserum genere, tamen si rostro dissi-
milis. In mari vicitat: pinguis oppidè est,
prægrandis anseris magnitudine; nam adul-
tiores ex eo genere tredecim, quatuordecim
etiam,

etiam, sedecim interdú, iuniores verò octo, decem & duodecim libras pendere observantur. Pronâ parte nigris pennis tectæ erant, supinâ & in ventre albis. Collum, quod crassum & breue habebant nonnullæ, albis pennis tamquã torque cinctum. Earum cutis crassa & densa instar suillæ. Alarum erant expertes, sed earum loco binas parvas coriaceas pinnas habebant, in latera tamquam parua brachia propendentes, pronâ parte breuibus, angustis & rigidis pennis confertim tectas, supinâ autem minoribus & rigidioribus, ijsque albis, quibus nonnullis locis intermixtæ nigræ; minimè quidem aptas ad volandum, sed quarum ad miniculo velociter natarent. Maximâ enim ex parte in aquâ versari intelligebam, & terram dumtaxat petere fœtificationis vel pullationis tempore, & plerumque quaternas aut quinas in vnâ scrobe latere. Rostrum coruino maius habent, non aded tamen elatum, & valdè breuem caudam; pedes nigros, planos anserinorum pedum formâ, non aded tamen largos. Erectæ & sublimi capite incedunt, demissis in latera pinnis, tamquã brachijs, sic vt procul intuentibus homunculi aut pygmaei appareant. Piscibus dumtaxat vesci, referebant Diariæ; non ingrati tamen saponis esse illarum carnem, nec piscem sapere: serobes verò valdè profundis in littore fodere, cuniculorum instar; totum solum aded cauum interdum efficientes, vt per illud gradientes nantæ sæpiuscule genutenus in eas serobes inciderent. Hi sunt fortasse anseres, quos Gomara ait sine plumâ esse, numquam è pelago prodire, plumæque loco villo longo protegi.

CAPVT III.

De lepore aqueo.

Genus eius anatis, quam colymbum Aristoteles, Gaza verò vrinatricem vocat, acitli seu aquatilem leporem consueuerunt vocare Mexicenses. Hæc cum descriptâ delineatâque à quibusdam recentiorum eadem prorsus esset, nisi caput longè maiori insigniretur crustâ, atraque venter colore argenteo splenderet, & collum internè niueo, supernè verò è nigro vergente in fuscû. Lacubus innatat, ac iuxta eos perpetuò versatur: nam neque volandi potis est, neque per terram commodè incedendi; femoribus ita reliquo corpori connexis atque coalitis, vt natatui non incessui queant inseruire. Piscibus quos inuolat vescitur, indeque victitat. Prolem in iuncetis atque arundinetis educat, nec anatum nostratium vulgarem vincit magnitudinem. Masculus aliquantò longior est,

corpore, collo ac cristâ ampliori. Rostrum feminae breuius est, nigrum, & vtrinq; iuxta oculos plumis fuluis tectum, cum maculentibus tegatur. Hæc est avis illa, quam Indi fabulantur ventos euocare, vbi se peti ab aucupibus sentit. quibus flantibus turbatisque vndis euertantur monoxyla, illamque insequentes submergantur, si quinque prius sagittis excussis arcu non contingat attingatque trucidari. In eius dissectæ corde reperiri gemmam arbitrantur ad multa utilissimam, & maximo habitam in pretio, nec alij quàm Deo consecrandam. Verùm hæc nugæ sunt, & mendacia ab horum hominum profecta credulitate. Insuauis parumque salubri, velut & altæ aues palustres, nutrimento constat, atque ided à nullo sagacioris palati in cibos admittenda.

CAPVT IV.

De passere stulto.

Meruit famam & nomen insignis stultitia aut simplicitas huius auis, mitissimæ. Manus apprehendentium non fugit, nec timet: admiratur solùm, aut stupet. Vescitur pisciculis; voce imitatur graculum, magnitudine picam, formâ larum. Præter frontis partem rostro adiacentem, quæ cinerea est, palmipes, rostro tres uncias longo, tenui, obrotundo rectoque, sed propè extrema nonnihil incuruo: pedibus quoque, qui ceterorum palmipedum sunt, & cruribus nigris, pupillâ etiam nigrâ, & membranâ oculos tegente in ambitu cinereâ. Marina avis est. Ceterum mansuetudo auium insulæ Cernæ nobilis est: appellentibus nautis perinde insident ac arboribus. Eadem securitas venatus est, accedunt ac subeunt manus.

CAPVT V.

De aue ouimagnâ.

Quadam ouorum & pullorum insolentia celebris est avis daie dicta, non excedens colubam, & commodè edulis. Nidum caudâ ac pedibus excavat locis sabulosis, quatuor altum spithamas, vbi ponit oua per imbres, anserinis maiora, & pugnium ferè lata, dicta ab incolis tapun, quinquagena plurave, & citra vllum albumen crassæ & pinguis substantiæ, quæ assa cocta que, boni sunt ac pinguis alimentis; fixa verò, crassi mali que, & concoctu difficilis. Mirum est, auem tam paruum, tantæ magnitudinis oua, tamque numerosa edere; eadem tam profundâ in

serobe collocare, & collocata citra incubantis parentis opem atque teporem excludi, & statim euolare pullos inde exclusos.

CAPVT VII.

De maia.

CAPVT VI.

De aue coruipetá.

Magnam audaciam exiguum capit coruipetulum. Minima auicula (*quitquit* appellant Indi) regulo est similis, viridi colore, & suavi nutrimento. Ea est naturæ rerum vis, vt hæc tantula auis, ac ferè nulla, audeat persequi coruorum examina, eosque cogat vbilibet latitare, & se aduersus illam in arundinetis tueri.

Est & aliud auicularum genus in insulâ præcipuè Cubu gregatim volantium, & ryzi (cuius seminis maximus est apud eas gentes prouentus atque vsus) deuastantium sata, nomine *maia*, multi nutrimenti, gratique & facilis coctionis, colorisque fului, cui est in colli posticâ parte caput (dictu admirandum, & nulli alij animali concessum) ventriculus, primumque receptaculum nutrimenti.

XOCHITENACATL.

CAPVT VIII.

De passere longi-rostro.

Intignis enormitate rostri (*xochitenacatl* dicitur) auis quadam lacuum & litorum maris Septentrionalis alumna, sesquipalimum longa, si rostrum excipias, quod octo penè uncias prolixum est, ac tres latum, portentosa nempe magnitudine, & vniuersi corporis longitudinem penè æquante, seriatum, coccineum circa extremum, circa alius verò partes cyaneum, & ex albo palle-

scens: sed singulis momentis (quod fide præ-
nè caret) mutat colorem. Collum longum
est supernâ parte, & fuluum; infernâ verò
& circa latera ex albo pallefcens, sed rubeis
hemicyclis distinctum. Cauda nigra est, cir-
ca cuius exortum plumæ insunt albæ & ru-
bæ. Pedes & crura cinerea sunt, sed macu-
lis cyaneis variata: ungues nigri, oculique,
sed iris rubescens ex albo, quam cyaneus
ambit circulus. Cetera ex nigro fuluescunt.
Domestica auis est; saliens incedit, aliu-
quouis nutrimento, & quibusque etiam re-
gionibus ad quas deportatur, viuit.

ALTERA XOCHITENACATL.

CAPVT IX.

De alterâ xochitenacatl.

ALtera xochitenacatl est columbæ magnitudine, rostro præ corporis mole maximo, superiori parte luteo, inferiori verò subnigro & in purpureum colorem vergente, oculis nigris, sed iride rubescente ex luteo, ac reliquo corpore cæruleo cinereoque. Viuit circa litora Oceani Australis; piscibus, quos rapit, vesci solet.

minato & nigro, oculis nigris, iride luteâ; alis caudaque albo & nigro colore variatis, tæniâ nigrâ à rostro ad dextrum usque pectoris procedente, alis verò circa priores partes etiam luteis, ac vniuersim reliquo corpore pallenti, si demas pedes & crura, quæ fusca sunt, & ungues ipsos, qui ex albo non nihil pallescunt. Viuit iuxta arbores floridas, quarum melligine victitat. Educat verò sobolem, habeturque maximi à Tototepecensibus, apud quos est frequens.

CAPVT X.

De aue caudatâ.

Non minùs nobilis est yayauhquitototl sine suo. Dux illi ab extremâ caudâ pennæ prodeunt, reliquis longiores, priori parte depiles, in extremitate cyaneis ac nigris ornatae pilis. Corpusculum auis æquat sturnum: variegatur viridi, cyaneo, fuluo & cinereo.

CAPVT XI.

De aliâ xochitenacatl.

Avis hæc est littorum Australis alumna, columbæ par, rostro crasso, acu-

CAPVT XII.

De momot.

PRoxima est caudatæ aui momot, calentium regionum alumna, columbæ magnitudine, coccineis oculis & pupillâ nigrâ, rostro incuruo subnigro, tres panè digitos longo, acuminato, infernè breuiori, serratoque supernè, capite cæruleo & pauonino, fuscis pedibus, virentique reliquo corporis colore. Rarum est, caudæ inesse pennam vnicam ceteris longiorem, & quæ extremâ parte tantùm sit plumata, tantæque pulchritudinis auis, nullum præterquam plumarum patere usum.

M A N V C O D I A T A .

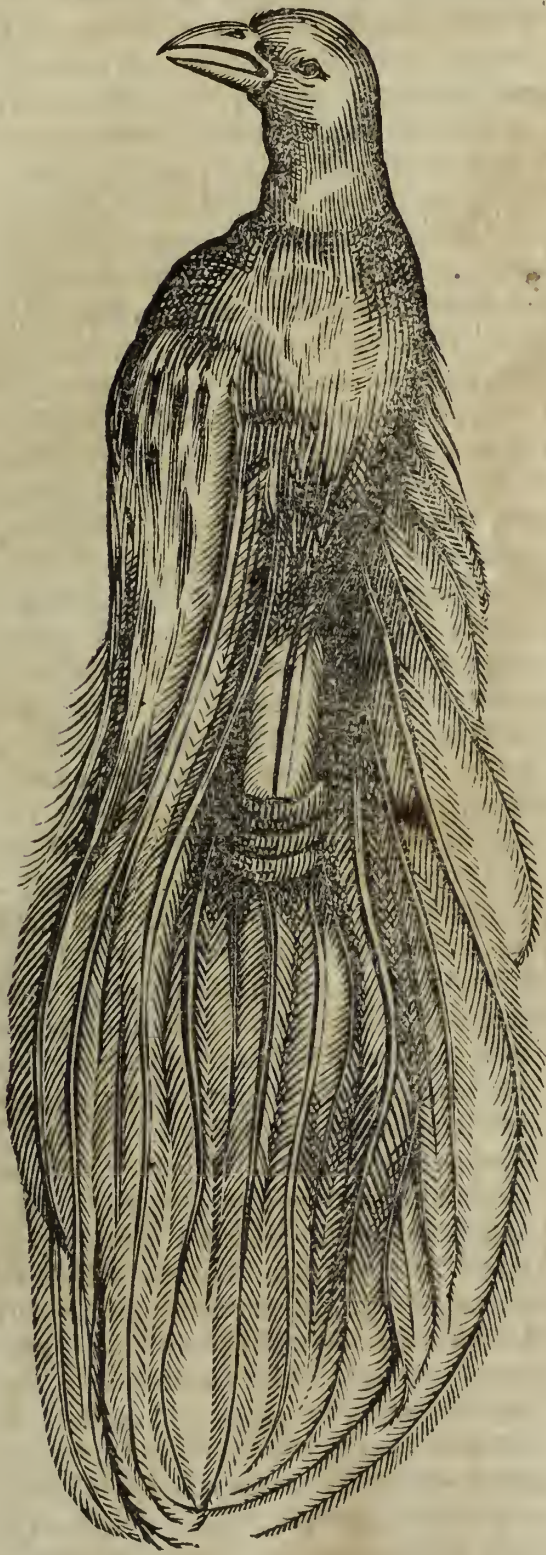
CAPVT XIII.

De manucodiatâ.

Admirati sumus aues manucodiatas
sive paradisiacas. Indigenæ putant è

cælo descendisse, idèò appellarunt manu-
codiatam, id est, auem paradisi, siue Dei.
Hugo Lincostanus & noster Iarricus scri-
bunt, à Lusitanis vocari *passaros de sol*, &
non nisi in solem volare. In meo Sigalione
inge-

MANVCODIATA ALTERA.

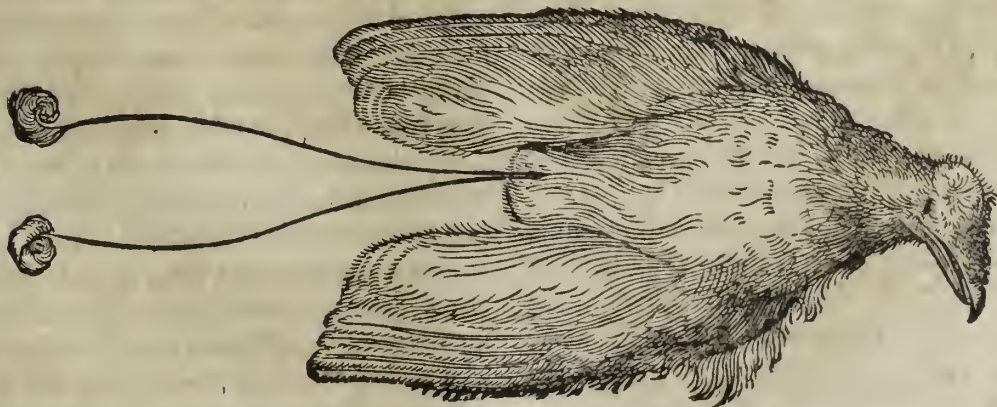

ingenium huius auis celebraui, dum eam introduxi ita concinentem:

*Me vita pauper iure ditat calico,
Rupe atque ramo inops recumbo nullibi,
Nec hospitatur terra aut frons puerperam.
Egena pullis terga sunt cunabula.
At nemini inuideo, dominor almīs plagis,
Immunis aucupum dolosis artibus.
Iugisq̄, pendeo pede absque, ne luter.
Æther vicarius mihi est rerum omnium.
Subsisto dum memet, quies æther mea:
Coniua sum dīs, libo florem nectaris,
Collega sum compar ob inopiam Iouis.
Diuinitatis ars habere nil fuit.*

Caret pedibus hæc auis, in aëre suspenditur volatu pertinaci. Quod vetustis ignotum, & fortasse incredibile, iam certum Auctoribus & probatum Gesnero & Aldrouando contra Pigafetam. Nunc rursus in medium voco fidem, & ne repetam, quæ eruditissimè Aldrouandus collegit, duos tantum exhibeo scriptores, qui ingenium huius auis præsentent diuersis placitis. Vnus qui pedes illis prodigat, alter qui truncet. Hic s̄t Frãnciscus Hernandes, non ignauus naturæ nouæ interpres, qui in manuscriptis, seruatis in Bibliothecâ regiâ S. Laurentij inquit: Offendit tamen veras apodes vita, & quæ per tot sæcula homines latuerant, nauigatio in Malucas deprehendit, nempe aues non pedum tantum vsu, quales multo antè tempore orbi innotuerunt, sed pedibus ipsis omnino carentes, & eorū loco pennas fuluas, hispidas, tenues, duas spithamas & quatuor uncias longas, à medio penè corpore prodeuntes, crinium crassiorum instar sortitas, quorum vsus est (si vsquam à volatu cessant) arboribus appendere, quando considendi sunt impotes, & alligari inter sese marem & feminam, cum foueâ dorsi maris imposita oua cavitare anticâ femina incubat, fouet & amplectitur. Sunt enim qui affirmant, perpetuos volatus edere, ac sublimi semper pendere cælo; & si in solum deturbari casu aliquo contingat, à pueris facili operâ comprehen-

REX AVIVM PARADISEARVM CLVSII.

prehendi. Neque verò difficile est in tantâ corporis paruitate, & pennarum amplitudine, in aëre ipso velut in arborum ramulis aut in infimo solo collocari, ac velut iacere: vix enim carduelem acanthillidave vincunt magnitudine; cum pennarum ambitu, quæ duas spithamas & uncias quinas prolixæ sunt, aquilis non cedant. Sunt hæ magnâ ex parte tenues, rufescentes ex albo, & à scapulis ac reliquo corpore, non ab humeris brachiisve, cum eis careant, procedentes. Rostrum est nigrum, binas ferè prolixum uncias, ac mediocriter incuruum; columbinum caput collumque, sed caput partim aureo ac partim pavonino colore præditum, collum verò inferne pavoninum, aureum verò supernè; pectus ac dorsum pars quædam aurea est, sed fulvis hemicyclis velut undulata; dorsum verò ad extremum vsque caudæ, quæ admodum brevis est, si cum reliquarum pennarum prolixitate comparetur, fulvum, sed vergens in fuscum. Rore vivit vaporibusque, & fortassis animalibus parvis ac ferè nullis, si quæ fortasse sunt in aëris parte excelsiori; providente naturâ, ut quæ non nisi in aëre pendere poterat, nullo ibidem parato egeret alimento: & cum ieiuna perpetuò intestina sint, carnosum, & quantum satis est, & pinguedine redundans corpusculum reperitur. Ornant indigenæ hac aue desiccata caput, vti eâ cristæ loco, ob pennarum pulchritudinem, colores varios, & eiusdem avis mirandam raritatem atque speciem.

Ceterum magnâ nos admiratione naturæ multavit Cluvius, cum has aues pedibus instructas fecerit, nisi aliunde restauraret pleniori historiâ de moribus earumdem, politia, & fide in regem. Eius sententia hæc est. De manucodiata igitur, siue eâ aue quæ à paradiso cognomen accepit, plerique inter neotericos (veteribus enim ignotam fuisse opinor) scripserunt: nemo tamen, meâ quidem opinione, exactius quàm clarissimus vir Vlysses Aldrouandus. nam de omnibus rebus quæ ad eius avis historiâ facere possunt, accuratissimè & subtilissimè disputavit, atque in quinque species distinxit; totidem enim se observasse scribit. Video enim ipsum & reliquos omnès qui de hac aue commentati sunt, in hoc convenire, ut illam pedibus carere iudicent, quia quotquot ipsis fuere inspectæ, ex non nisi pedibus mutile. Hinc factum est, ut Antonium Pigafetâ, qui cum Magellano profectus, naue Victoriâ vectus, totum orbem primus circuevit, mendacij & falsitatis arguere, fidemque eius imminuere non sint veriti, quòd e longâ illâ navigatione redux, huius avis notitiam Europæis hominibus primus dedit, & in navigationis

suæ Diario pedes [crura dicere voluit] palmum longos, sed tenues, huic aui tribuerit. Ego sanè, licet hætenus in eadem erroneâ opinione cum illis sim versatus, ut eas aues apodes censuerim (præter Aristotelis sententiam, qui nullâ auem absque pedibus asserit) quia quas mihi videre contigerat, tum in Hispanicâ meâ peregrinatione, Vlyssipone binos menses hærens, tum in Belgio apud diuersos qui exoticis huiusmodi rebus delectatur, omnes sine pedibus vidi & exenteratas; tum tamen temporis, ut verum fatear, minimè curiosus eram ad observandum an aliquod inter eas discrimen. Postremæ tamen Batauorum navigationes in Indiam effecerunt, ut sine difficultate sententiam mutaverim, cum Amstelredamum, quasdam integras, cruraque cum pedibus retinentes, allatas esse certum sit, & ab ijs qui conspexerunt intelligebam, crura illa picæ variæ cruribus admodum esse similia, infimiora tamen, nec adeò crassa, coloremque habere non atrum, sed ad castaneum tendentem. Nilominus tamen videre cupiuissem: & si vnam dumtaxat nancisci licuisset, statim in tabellâ exprimendam curassem, ut Lectori spectandam proponerem, & Pigafetæ fidem confirmarem: sed cum illicò propter raritatem fuerint redemptæ, & Francofurtum ad Mœnum translatae, & inde porrò vna ad Cæsarem Rodolphum huius nominis Secundum (cuius Maiestatem his rebus peregrinis & omnium naturæ miraculorum cognitione impensè delectari audio) meâ spe frustratus sum. Si verò contingat aliquas integras denuò adferri, idque temporis rescivero; dabo operam ut nancisci possim, vel saltem commodato, ut eius iconem exhibere queam, ad conuellendam vulgò conceptam de illis aibus opinionem, quæ apodes esse sentit. Ceterum nauæ qui has aues attulerant, licet insulas, in quibus ipsæ aues nascuntur & viuunt, non adierint, ab illis tamen, à quibus redimebant, intellexisse mihi affirmatum est, omnes pedibus esse præditas, incedereque & volare aliarum auium instar, sed incolas, simul atque eas ceperunt, intestina pedesque adimere & abijcere, deinde Soli exponere ut faciliùs ardescant, aridas adseruare ut venundent, aut suis cassidibus pennarum loco aptent. Addebant præterea, eas aues in siluis versari, & triginta quadragintaque simul per turmas volare solitas, ipsarum rege vel duce comite, qui supra reliquas perpetuò sublimis volat, atque (quod fabulæ proximum) si sitis molesta est, aliquam à cateruâ primum ad aquam emitti explorandi gratiâ: quæ si à potu nullam noxam senserit, tum demum totam cateruam aduolare, & bibere; sin autem mor-
bida

bida redierit, eam aquam à reliquis vitari, easque auolare aliam inquisituras. Addebant insuper, insulanos aquam hac ratione solere inficere ad aues captandas. Conspicientes harum auium aliquam turmam præteruolantem, quò sese conferat, obseruant, atque ubi auem missam bibisse, & reuolare vident, illicò venenum in illà aquam inijciunt: quam dum tota turma gustatum venit, inficitur, & sic præda fit. Sed etiam illas aues interdum sagittis peti solere, atque si contingat illarum regem interfici, illo cadente, reliquas aues, quæ in eà turmâ, simul cadere, & sese comprehendendas præbere, tamquã a missò rege vitam retinere nolentes. Istarum porrò auium duo genera constituebant: vnum maiorum, quæ elegantiores, alterum minorum, & minùs elegantium: vtrique autem generi suum esse regem peculiarem, & colore differentem. Maioris generis aues, quarum rex elegantis & venusti coloris, in insulâ Arou siue Aru (sic enim illud ou pronuntiãdum) dumtaxat reperiri: minoris verò generis aues in insulis Papuis, insulæ Gilolo vicinis produci, earumque regem minùs elegantem esse, nigris pennis præditû, sturno magnitudine parem, pennasque quasdam habentem setarum equinarum instar. An verò rex iste niger, illa species quarta à C. V. Aldrouando exhibitã? Requisiti autem, qui has aues vendebant, à nautis, quo nomine apud incolas appellarentur, responderunt *Boères* vocari, hoc est, aues: omnes enim aues sic nuncupant, nec peculiaribus vocabulis distinguere norunt.

Describit deinde Clusius aliquas harum auicularû. Ego insolentioris tantû transcribam formam, scilicet regis auium paradisi-carum maioris generis. Erat autem ea auicula alijs manucodiatas minor, & diuersis pennis prædita: nam à capite ad caudam duarum vnciarum longitudinem vix superabat. Caput illi valde paruum, quod cum rostro vnciam cum semisse dumtaxat longû erat. Ipsa cauda eamdem longitudinem habebat, alæ verò toto auiculæ corpore longè maiores, vt quæ vncias quatuor cum semisse prolixæ essent, & binas vncias vltra extremam caudam porrigerentur. Rostri color albus, cuius superna pars vnciam longa, & breuibus elegantibusque plumulis siue villis rubri coloris ad mediam vsque partem recta, sericorum quorundam staminum instar, quemadmodum & tota capitis pars anterior: inferior verò rostri pars vnciam similiter longa, quam tamen aliquantulum superabat prona: media capitis pars vtrimque circa oculos paruas maculas nigras expressas habebat. Collum cum pectore exhibebat pennis saturè rubris, & quasi sanguinei co-

loris tectum, vt quodammodo sericeis etiam staminibus constare viderentur. Omnes deinde pennulæ, dorsum & remiges alarû pennas caudamque tegentes, pænè vnus erant coloris. Singulæ verò alæ tredecim pennis remigibus constabant, pronâ quidam parte fusci ex rufo coloris, supinâ autem ex flauo fusci. Cauda septem aut octo pennis fuscis erat prædita, quas minùs diligenter distinxit pictor, aut ob pennulas eas tegentes, distinctas exprimere nõ potuit. Supina porrò corporis pars sub pectore, velut torque minimum ferè digitum lato insignita erat, atris plumulis tamquam staminibus sericeis constante. Pennæ ventrem tegentes albæ erant, sed quæ alis proximæ, nigræ, & earum quinque aut sex in singulis lateribus longiores; binas videlicet vncias æquabant, atque in latiore extremitate viridi elegantissimoque, & splendente haud secùs ac anatis ferè masculi collum, præditam desinebant. Ex vropygio autem inter caudæ pennas binæ prodebant velut setæ equinæ, tenues, firmæ autem, septem aut octo vncias longæ, & illæ quidem prorsus nigræ, sed quarum extremitates ad vnciæ longitudinem in orbem conuolutæ erât, ab vno dumtaxat latere tenuissimis villis præditæ, qui pronâ parte coloris viridis saturi splendentis & elegantis, pænè instar pennularû, quæ anatis feræ maris collum tegunt, magnam sanè venustatem toto auiculæ corpori addentes: supina autem eorum pars fusci coloris erat. Intelligebam etiam, quosdã esse conspectos, qui setas illas haberent, alteram super alterâ versus extremum decussatim sitas. Hæc Clusius.

Aliquas tamen ego manucodiatas ab Indiã adductas vidi, sed nescio vnde pedes auulsis. Quin si terræ aut ramo darent se, magnum incommodum acciperent in pennis, nec sine periculo hærendi, ornatu ipso intricatæ. tota enim auis videtur aëri nata, & potius opus esse vi ad deprimendum se quàm ad sustinendum in æthere: tantâ leuitatis suppellectili exornatur. Mihi quoque renuntiauit testis oculatus, qui collegit paradisiacam istam auem recens mortuam, nullos in illâ pedes inuenisse.

CAPVT XIV.

De aue verminosâ seu tuputâ.

Insolens videtur natura in aue quæ turpè usurpauit nomen à cantu, etsi aliunde insolenti putredine sit celebrior. Viua tota farcitur vermibus, hos pro carne habet, his singula membra imbuta: præter hos & pellem, nihil carneum. Cutem non perforant densis exornatam pennis. Versatur in ca-

carectis & herboſis locis, proceras atbores non amat. Phafiano formâ ſimilis eſt, ſed minor. Diligens Indicarum rerum ſcriptor Franciſcus Hernandus eodem modo narrauit huius admirandæ auis naturam.

CAPVT XV.

De Mozambicanis gallinis.

Tetra quoque eſt caro gallinarum in Mozambicâ, quarum pennæ, carnes & oſſa adeo nigricant, vt coctæ in atramento elixæ putentur; ſapidiffimæ tamen & reliquis longè meliores creduntur.

CAPVT XVI.

De aue cornutâ.

Admirandi opificij eſt auis, quam Indi *Ayohualcuachili* ſeu caput nocturnum chili appellant. Aſurgit illi ab roſtri exortu corona quædam, aut orbis in tres diuiſus culpides, ſuperiori parte mediocriter craſſus, & e luteo rubeſcens: ab anteriori alarum bini aculei contorti exeruntur. His armis auicula imbellis aduerſus fortiores defenditur. Nullius vitam natura contempſit. Auis eſt littoris Oceani Septentrionalis alumna, falſorumve lacuum, è quibus victum ſumit. Inuenta apud flumen Tuſpe, vix æquat ſturni noſtratis magnitudinem, ſed collo conſtat tenui & longo, capite paruo & in longum producto, proluxo roſtro luteoquæ, proluxiſſimæ cruribus, & pedum digitis atque unguibus: ungues autem lutei ſunt, digiti & crura cinerea cum inferiorum femorum parte, nam ſuperior fulua eſt cum anteriori alarum parte, quarum poſterior cyanea eſt. Reliquum corpus nigrum, quibuſdam tamen fuluis circa ventrem permixtis pennis.

CAPVT XVII.

De aue ridibundâ.

Sæpè non ſecura lætitia. Æmula riſus ſhumani eſt quapachtototl ſeu auis fulua, propterea inauſpicati infamiâ omniſis fuerat inſenſa Indis. Octo vnicias longa eſt, ac totidem cauda; roſtrû è cyaneo nigrum, longiuſculum iucutuumquæ; oculi nigri, & iris alba; pectus cinereum, ac inde ad caudam uſque venter niger; cauda ex nigro fulueſcens, alæ verò, collum atque caput fulua, vnde inuenit apud Indos nomen. Grato aiunt conſtare nutrimento.

CAPVT XVIII.

De luſcinijs.

Luſcinix in Hiſpaniolâ toto anno concinunt.

CAPVT XIX.

De gallis.

In pluribus Indiarum plagis ſub dimidiam noctem tacent galli, tam irregularis ſunt cantus.

CAPVT XX.

De aue barbatâ ſeu tentzon tototl.

Apellatur tentzon tototl, auicula paſſere minor, colore fuſca, pilis quibuſdam ad roſtri radicem circumcirca propendentibus, barbæ inſtar, vnde nomen uſurpauit.

CAPVT XXI.

De aue viuuiorâ.

Tlahquechul dicitur auis peregrinæ gulæ: viuus dumtaxat piſcibus veſcitur, mortuos non attingit; raptu gaudet, ſpecie ſimilis eſt plateæ aut pellicano, ſed coccineo pulcherrimoquæ vniuerſi ferè corporis colore, aut ex albo rubreſcens, lato atque obrotundo circa finem roſtro, cinereoquæ: pupilla nigra, iride rubrâ rugoſâ, fronte gallipauonis, auræve, depili pænè capite, candenti quæ cum vniuerſo ferè collo, & parte pectoris, & faciâ nigrâ latiuſculâ, caput à collo diſtinguente. Circa littora maris aut fluminum viuut.

CAPVT XXII.

De coturnice aquaticâ.

Acoturnicis magnitudine vocatur acolin quædam auis fuſca Mexicani lacus: proluxo eſt roſtro, & curuo in inferiora, pedibus longis: iuxta aquarum ſummitatè curſitat celerimè, numquam ferè volat, veſcitur piſciculis, & ipſa eſca vulgo.

CAPVT XXIII.

De coruo.

Cacalotl ſeu coruus candidis aliquibus pennis inuenitur in Indiâ: ſed variegatum triplici colore, & duplo maiorem quàm Europa, inſula Cerne alit.

CA-

CAPVT XXIV.

De coruo aquatico.

A Cacalotl mas, seu coruus aquaticus à caudâ extremâ ad rostri vsque acumen quatuor fere spithamas longâ, ac mediocri amplitudinis; crura sesquispithamea, rostrum arcus instar incuruum, duos palmos longum, ac mediocriter tenue: pedes in quaternos finduntur digitos nigerrimis munitos unguibus: crura minùs nigrescunt digitis, rostrum cyaneum est, ac caput exiguum. Plumæ infernæ fuscæ infertis rubris, superiores verò promiscue purpureæ, subnigræ, virides atque splendentes: cervix est septem digitos longa. Caput collumque pennis fuscis, albis & viridibus teguntur ac paulisper fuluescentibus. Oculi sunt nigri; iris verò sanguineo tegitur colore. Ceterum ab externis oculorum angulis vsque ad rostrum, vnicæ vnius interuallo deplumis & glabra est pellis rubescensque ex albo. Alæ viridi splendensque subtus pellucens colore, & qui pro varijs solis repercussibus euariet atque mutetur; supernæ verò prope exortum passæ sunt, deinde verò viridi atque pauonino spectabiles colore. Indigena Mexicanæ plagæ avis est: versatur circa lacus, ac piscibus victitat. Masculus fortassis est eius avis quam recentiores vocant arcuatam, aut illi saltem congener. Educat filios veris tempore iuxta lacustria loca. Bonum præstat alimentum, nec valdè iniucundum, crassum tamen, atque (vt lacustres aues decet) pisciosi odoris,

CAPVT XXV.

De anatribus cornicinibus.

IN Asia quoddam est genus anatum, quod non immeritò quis inter cornicines retulerit, ita voce cornuum sonitum imitantur, quæ inflare solèt per dispositos equos iter facientium duces. Est ea avis, quamuis inermis, audax & strenua: quam etiam malos dæmones terrere, Turcis persuasum est: certè libertatis adeo retinens, vt etiam per totum triennium in corte nutrita, facultatem nacta, libertatem saginæ anteponat, sedesque naturales & suctos alueos volatu repetat.

CAPVT XXVI.

De aibus non consistentibus.

TZtaçzon yayauhqui, siue auem varij capitis vocant Indi speciem anatis, rostro nigro mediocriter lato, vniuerso pænè corpore candenti, nigro atque cinereo, sed circa collum & caput, purpureo, albo, cyaneo, viridi, ac ad solis repercussus lapidis aut vestis heliotropiæ instar, vario atque pauonino. Palmæ cruraque rubra sunt, alimentum verò quale ceterarum palustriû; lacui siquidem Mexicano aduena est. Illud minimè prætereundum, anatis id genus non ingredi, sed natate velut & acitli, seu lepus, vocatum ab aquâ, vt vtrisque crura etiam eodem modo natatui tantùm concessa, minimeque ad incessum, vt quæ extremo adhærescant & conglutinentur corpori, velut aibus monstrificis, & quæ fortasse ceteris alijs naturæ artificijs raritate & mirabilij fabricâ non cedant.

MERGVS AMERICANVS.

MERGVS MAXIMVS FARRENSIS siue ARCTICVS.

CAPVT XXVII.

De mergo Americano & Arctico.

EXiguus alis hæc volucris est, propterea monstrosa. Idem pedum opificium obtinuit mergus Arcticus, è Noruegiâ ab Hoiero Medico missus ad Petrum Pauvium, quem Clusius descripsit. Avis marina est, & palmipes, anseri domestico maior, aut certe magnitudine illi æqualis: nam à collo quâ parte pectori coniungitur, vsque ad oropygium, binos pedes longa erat: corporis ambitus binorum pedum longitudinem superabat. Alæ quatuordecim vncias longæ; cauda brevis vix trium vnciarum, collum ferè octo vncias longum, eius ambitus paulò maior, caput breue, tres vncias latum, rostrum nigrum, mucronatum, quatuor vnciarum magnitudinem superabat. Lingua pænè tres vncias longa, nigra, mucronata, cartilaginea, quodammodò carinata, superiore parte quâ rostri parti connexa erat, paruis dentibus introrsum recuruis vtrimque prædita, mediâ autem parte aspera: palatum similiter quatuor exiguorum & breuium dentium introrsum spectantium ordinibus constabat, quibus eam retineret & conficeret: nam rostrum dentatum non erat. Totum corpus densis pennis tectum habebat, quæ in pectore, toto ventre, & alarum supinâ parte breues & candidæ, in dorso autem alarumque pronâ parte longiores & nigrae, singulae tamen circa extremum geminis maculis albis insignitæ, quæ in dorsum quidem lateribus longiores, maioribus, quæ verò circa collum in medio dorso alisque supra caudam, minoribus; sic vt alia aliis incumbentes, muicemque tegentes ad maculas illas vsque, eam ferè varietatem repræsentarent, quæ in meleagride siue Numidicâ gal-

linâ conspicitur. Collum velut torque cinctum erat, è nigris pennis constante: caput etiam similibus pennis tectum; quæ tamen oculos & rostrum ambiabant, paruis maculis albis erant distinctæ; sub gutture etiam aliquas paruas pennas albas nigris permixtas habebat: prona similiter colli pars supra torquem illum nigrarum pennarum, ad vnciarum longitudinem paruis pennis nigris, latera tamen alba habentibus, erat ornata, quemadmodum & ea pars quæ infra torquem in pectoris lateribus, infra podicem, nigrarum pennarum transversam lineam habebat, quas albae subsequebantur, deinde sub caudâ alia nigrae albis maculis notatae. Crura habebat in extremo corpore sita, paulò longiora tribus vncijs, plana, nigra; pedes quatuor vncias longos, plusquam tres latos, nigros tribus digitis præditos (quorum interiores tribus articulis constabant, breuioresque erant, medij quatuor, exteriores quinque) nigrâ membranâ simul connexos ad ungues vsque, qui plani. Singuli etiam pedes, in posteriore parte paulò supra inflexionem, paruum articulum instar calcaris habebant. Circa Farrensem insulam, quæ inter Noruegiâ & Islandiam sita, captam hanc avem scribebat Hoierus, fœtum in vndis educare, nec nisi procelloso mari ac circa Autumnum, hiemisve initium conspici, terram verò numquam attingere, nec volantem vquam esse conspectam, adeoque nec alarum usum habere ad volandum, nec pedum ad incedendum: quo fit, vt non nisi capite extet (eo referente) quando se conspiciendam præbet. Huic non valdè dissimilis videretur mergus ille marinus, cuius meminit Geinerus in Paralipomenis ad Historiam de Avibus pag. 767. nisi illi in dorso cinereas plumas nigris maculis conspersas tribueret. Huic similis est aqueus lepus, cuius iam meminimus.

CAPVT XXVIII.

De quachalton.

Vigilias & cantus galli quachalton x-
mulatur, siue avis siliqualtrina capiti.
Aliqui *jacaxilli* vocant. In tempeſtâ nocte,
& sub primo mane gallinaceorum ritu ca-
nit. Colores illi purpureus, ex nigro inter-
ſentis candentibus pennis. Roſtrum immo
pallet. Adoleſcentibus rubet calvaria iuxta
roſtri exortum: fulicam imitatur: lutea
crura in virorem affurgunt, in quatuor
dententia digitos pallidos, citra villam
membranam. Oculi nigri, iris ſolva. La-
cillus avis eſt, pſicibus velantur, ipſa que non
ingrata palato.

CAPVT XXIX.

De ave latiroſtrâ.

Eſt apud Indos genus quoddam avis
ſeriz (harundinem Hiſpani indigenæ
appellat) temperatioris domeſticæ ma-
gnitudine, quare idem uſurpant apud Indos
nomen; roſtro lato eſt & longo, vnde qua-
que nigra. Lingua alba, cruribus palmi-
que ex pallido rubeſcentibus, collo & ca-
pite viridibus, purpureis, & nigro ſplenden-
tibus colore, adeoque pannonio aut he-
liotropiz gemmæ: oculi nigri ſunt, & pal-
lens iris, pectus candens, reliquam verò cor-
pus inferne fulvum, & binis maculis iuxta
caudam utriusque candentibus inſignitum,
ſuperne verò ſemicirculis quibusdam in
ambitu ex albo, tendentibus in fulcum; in-
tra verò e nigro in viridem ſplendentem.
Aliz initio cyaneæ ſunt, mox candidæ, &
tandem virenti micantes ſplendore: eorum-
dem tamen extrema altero latere fulva
ſunt, altero verò fulgida atque viridia: cauda
de ſuper ſubtilique per ambitum candescit,
ceterum inferne nigra, pannonacea verò ſu-
perne. Aduena eſt lacu Mexicano, & qua-
le aliz lacuſtres aves ſolent præſtare ali-
mentum.

CAPVT XXX.

De aquila cryſtalli.

Venofram genus aquilæ, & inſignito
capite regium, vocant Indi *vaquanti-
lli*, roſtro ad radicem luteo, deinde verò ni-

gro, nigri virgibus, pedibus pallidis, cruri-
bus ventreque nigro & candido permixtis,
collo fulvo, dorſo & cauda nigra ac fulva,
coronâ criftate nigra. Magnitudinem ceteri-
ter æquat vulgariſis anas, & vel ſerocum
audaciam animalium, adeo ut homines et-
iam ipſos, poſtquam circumſta eſt, leui ex
cauſa aggrediantur & innoiet: mutatur ta-
men, & accipio non minor ac reliqui acci-
pites, quorum genus videtur adueni eſt æ-
que inferne ſeriz. Avis digna quæ a Regijs
accipitibus alant ac circumſtatur.

CAPVT XXXI.

De aquila vire.

Vilior eſt taccoquachilli, ſeu aquila vi-
re: frigidas amat plagas: altius ma-
gnitudine, ſicca & cinerea, rapax amula-
rum, murum, lacertarum, coluorum,
quibus velantur.

CAPVT XXXII.

De fruſione.

Sagaciſſimi ingenij eſt fruſio in Occidē-
ſte. Sui ab Indis, ab alijs *ſarda* vocatur,
ignobilioris & inelegantioris pennæ, quam
in Africâ. Colores non plene albus, ſed in
fulcum degenerans. Vix viſo cane, niſi con-
ſeſcentur pices, capitur. Currit obſerâ
vento alâ, nullo alio, ut impetum venti re-
uocet ad canem, & retinet; deſeſſit via,
obicit alteram alam, in quâ aculeum ha-
bet quo ſe pungit, ut magis incitet curſum,
velut curſor equum calcari agitat. Ovis
incubat mas, cogit viginti aut triginta ſe-
mellas, ut in eodem loco ovis parant:
quo effuſo, ſtatim moedet & abigit, poſt-
ea ipſe ſeriz. Mirabilior illa economi-
ca: vnum aut duo ovis ſepeliat ante ni-
dum locat, donec ex rebiquis pullos edat,
tunc perfodit eorum præpoſitum nido,
quod quæ corruptam eſt: æſt, aduocat
ſcarabeos & melicos, quibus paſcit fru-
ſio pullos. Exhibito primo ovo, tere-
brat alterum, ad peſo etiam ſua fami-
lia. Sic componitur, quod Scriptura ſa-
cra accuſet impietatis erga prolem fru-
ſiones, & Androtes ob pietatem laudent:
ſcilicet mares amantes ſobolis ſunt, fe-
minæ contemunt.

EMEV CLVSII.

CAPVT XXXIII.

De emeu.

IN Bandâ insulâ, vnâ ex Moluccis, emeu
Iauem, siue eme, repertam describit latè

Clusius. Hæc porrò auis dum surrecto capite incedebat, quatuor pedum & aliquot vnciarum altitudinem excedebat: nam collum à summo capite ad dorsi initium tredecim pænè vncias erat longum, ipsum corpus binos pedes latum, femora cum cruribus vsque ad pedû inflexionem decem & septem vncias longa; corporis autem ipsius longitudo à pectore ad oropygium trium pedum fermè erat. Pennæ seu veriùs plumæ totum auis corpus cum infimâ parte colli, dorso & pectori proximâ, atque femora tegentes, perpetuò erant geminæ, ex eodem paruo breuique tubulo prodeutes, & sibi inuicem incumbentes, supernâ quidem paullo crassior, infernâ verò tenuior & delicatior, illæque variæ longitudinis, vt in similis auis exuuio, quod Christianus Porretus Leydenis pharmacopœus diligētissimus habebat, obseruabam. Quæ enim in infimâ colli parte breuiore erant, quæ in medio corpore & lateribus longiores, sex videlicet aut septem vnciarum; quæ autem in extremo corpore circa oropygium (nam caudâ carebat) nouem vncias longæ, & reliquis duriores. Quâquam omnes duræ aut rigide, attamen non latæ, sed angustæ, & rarioribus lateralibus pilis ex aduerso sitis præditæ, nigri coloris, quæ tamen circum femora ad cineraceû ferè tendentis, nigro permanente neruo, vt in reliquis: eam verò formam & situm habebant illæ plumæ, vt à procul aspicientibus non plumis sed villis dumtaxat tectum eius auis

co-

torium existimari possit, quale vrsinū est, & alis carere, tametsi alas haberet; sed sub plumis latera tegentibus latentes, & quatuor maioribus pennis nigris præditas, vt in exuuio obseruabam, tametsi illæ abruptæ essent, nec de illarum longitudine certi aliquid pronuntiare possim; caules tamen confracti satis crassi, duriq; & solidi erāt, atque in extimam alæ partem altè penetrabant. Alæ verò pars superior corpori cōtigua pennas siue plumas vestitricas, illis similes quæ adhuc in pectore retinebat; ad hoc enim datas huiusmodi alas censendū, vt currentem adiuuent, quia hanc auem non esse volucrē, nec à terrā tolli posse arbitror. Crura in ambitu quinque vnciarum crassitudinem superabant, crebrisq; corticibus seu squamis latis tecta erant, præsertim supra pedis inflexionē. Pedes habebat crassos, duros, tribus crassis digitis præditos, pronā parte velut squamis tectos, supinā prorsus callosos: quorū medius, qui reliquis longior, tribus articulis constabat, interior vno, exterior binis. Omnium vngues valdè magni, binas pænè vncias longi, crassi, duri & cornei: eius caput exiguum pro auis magnitudine, & ferè glabrū, coloris ex atro cærulei cum colli supremā parte, in quo apparebant rari pili nigri: oculi paullò supra rostri fissuram magni, ardētes & truces, leonis oculis pænè similes, quos cingēbant nigri pili, quemadmodum & meatus illos aurium paruos & detectos, quos pænè oculos habebat. Rostri prona pars quemadmodum arcuata erat, paulloque supra mucronem binis foraminibus, narium vsū præbentibus, prædita; à cuius medio ad capitis vsque verticem porrectum diadema assurgebat corneæ substantiæ, tres ferè vncias altum, coloris ex flauo fusci, quod cum plumario defluuio cadere, & cum plumæ renascuntur, nouum crescere intelligebam. Supina rostri pars, ab eius scissurā ad extremum mucronem quinas vncias longa. Anterior colli pars quatuor pænè vncias infra rostrum, bina velut membranacea palæaria, seu barbula, propendentia habebat duas vncias longa, coloris rubri miniati. Postica similiter colli pars deplumis, à capite secundum longitudinē rubri miniati coloris erat; deinde infima eius pars aliquot rubris plumulis, quibus nigræ intermixtæ tecta. Ceterum tametsi hæc auis aliquas notas habere videatur cum struthiocamelo communes, velut exiguum caput, naturā pænè caluum, quodque sine delectu vorat quidquid obijcitur. Pedes tamen bisulcos non habet, sed tribus digitis præditos, vt antè diximus, sine calcari, otidis siue tardæ pedum modo: ideoque aded firmos & robustos, vt in illustrissimi Comitæ orto (quem cum ipso Comite ingressus eram vt auem conspice-

rem) arborem humani femoris crassitudinem æquantem prorsus contusam viderim, & eius corticem sublatum ab huius auis, Comite id asserente, pedibus & vnguibus: etenim non rostro antrorsum, sed obliquè se conuertēs, auersis retrorsum pedibus, eos, cum quibus pugnabat, impetere solebat. Licet verò quæcumque obijciebantur voraret, vt aurantia mala integra, & similia; ordinarius tamen eius cibus erat similagineus; siue primarius panis, quem in magna crassaque fragmenta diuisum, obiectum vorabat, maxime enim recentibus gallinarum ouis delectari intelligebam, quæ integra cum ipsâ testâ glutiebat; si autem parum firma esset valetudine, illa ipsa integra per anum reijciebat, deinde rursus ea vorans retinebat & concoquebat. Mihi autem affirmabant, hanc auem fuisse marem, & ex posticâ parte penem, cameli instar, interdum exere esse conspectum. Audio porro, illas naues, quæ anno à Christi natiuitate millesimo sexcentesimo tertio ex Moluccis in Hollandiam redibant, binas similes aues quidem attulisse, sed in itinere mortuas proiecisse, tametsi earum exuuia siue coria, ob raritatem, conseruari potuissent: illius auis aliquot oua nihilominus relata certè terna aut quaterna eodem anno Amstelredami conspiciebam à mercatoribus redempta, & paullò etiam antè vnum Leydæ apud Porretum videram, omnium, meâ opinione, maximum & pulcherrimum: dimensum enim per longitudinem ambitus, quindecim vnciarum erat; per transversum autem, duodecim, aut paullò amplior, vt propter amplitudinem pro quodam vase non minùs haberi posset, quàm struthiocameli oua, quibus, teste Plinio, veteres nonnumquam utebantur, & adhuc nostra ætas eius rei gratiâ vsurpat; nam non semel videri memini struthiocameli oua argento excepta & inclusa, poculorum vicem præbere. Huius tamen auis ouī testa non erat valdè densa, nec alba veluti ouorum struthiocameli, sed extremâ parte virescentis ex cinericeo coloris, & perpetuis, saltem creberrimis, quasi tuberculis saturâ viriditate præditis ornata: illorum autem quæ Amstelredami conspiciebam, vnum eiusdem pænè erat cum illo magnitudinis, formæ & coloris, quædam verò magis orbiculata, aliqua minora, nonnullorum etiam color dilutior, & minùs elegans. Porro mihi relatum, huiusmodi aues Moluccarum insularum non esse peculiare, sed etiam in Sumatrâ siue Taprobanâ, vicinorque illis insulis continente reperiri.

CAPVT XXXIV.

De tritono aue.

SVauissimi auicula concentus Hispanio-
slam incolit. Tribus vocibus canit: scilicet
penè indiuisibilibus modulibus variat cantum,
ab acutâ voce in alias subito dilapsa, vt vi-
deatur vnâ omnes edere, vnoque spiritu
multos formare tonos, tamquam si à tribus
gutturibus fabricarentur. Anonymus ma-
nuscriptus, testatus se audiuisse, censet nul-
lam auem iucundioris cantus, & oppidò
præstare lusciniæ inexplicabili propemodum
dulcedine. Negat à se visam hanc auem,
solùm auditam: sed aliorum testimonio
pulcherrimam prodit, & mirifico colorum
ornatu variegatam.

CAPVT XXXV.

De passere aquatico.

ACototloquichitl seu passer aquaticus
mas, pertinacis cantionis est: non mi-
nùs occinit, quàm Sol pergit: ab eius exortu
ad occasum contumaci garrir sonitu mures
imitante. Iucundior palato est quàm auri:
iuncetis & carectis insidet, ibique nidificat.
Passerem magnitudine & formâ simulat,
rostrum tamen nigrum, crura & pedes ful-
ui, inferiora corporis plerumque candida,
cetera fulua, candore aliquo & nigrore va-
riegata, Reperitur in Mexicanis plagis.

CAPVT XXXVI.

De aue rauedâ.

LVdibrium quoddâ & arbitrium cerui-
cis nobilitat acaca cahoaçtli, seu aue m
aquatilem raucû sonantem; raucedo enim
vocis indidit noîmen. Halcyonum species il-
la est, quam nostri martinetum piscatorem
vocare solent, circa aquarum fluenta victus
gratiâ à congenitâ quadam versantem natu-
râ. Anate ferâ paullo minor est, colloque
& rostro spithameo: hoc tres digitos latos
prominet, medio, cum fortitur crassitudi-
nem, in aciem desinit, ac morsui est perop-
portunum. Supernè verò nigrum est, infer-
nè album, & pallescens circa latera. Oculi
nigri sunt, iris rubra prope pupillam, deinde
pallida, ac demum candens. Ab oculis ad
rostri vsque exortum fascia procedit viridi
pallescens. Crura pedesque in digitos fissi
virescunt extrinsecus, intrinsecus verò incli-

nant ad pallorem, color totius corporis ma-
gnâ ex parte albus est, fuluis pennis infertis,
verùm superna magis fusca sunt, inferna ve-
rò candida. Alæ internæ cineræ, ac desuper
circa extrema nigræ, mox è fuluo rubescen-
tès, deinde pallescens ex fuluo, ac de-
mum fuluescens circa dorsum. Piscibus
vicitat: mitescit minimo negotio, nec est
cantu insuavis, indulgenter tamen ac blâdè
vermiculis & alijs animalibus exiguis, quæ
in paludibus gignuntur, est alenda. Carne et-
iam vescitur, & alijs non paucis, vbi fieri ali-
ter non possit. Crassi est nutrimenti, neque
dissimile ei quod anates feræ præsentare so-
lent. Indigena est Mexicanæ plagæ, & verè
educat inter iunceta sobolem. Mirum est,
cum sit ceruix pro ratione reliqui corporis
longissima, in quam breuitatem illam cum
libet contrahat, quod frequentius facere so-
let. Cauda pusilla est nigraque, & non nihil
præ se ferens splendoris, quæ in maiorem
procedit amplitudinem. Patrio nomine ap-
pellant *tolcomocli*. Similis omnino esset
hæc auis compari, nisi rostrum desuper ni-
gricaret, subtus rubesceret, velut pedes &
crura, nec per vniuersum corpus fuluum ni-
grumque promiscuè cerneretur.

CAPVT XXXVII.

De hoactzin.

VSus Medicæ artis commendauit
hoactzin, siue auem edentem sonitum
nomini similem. Gallinæ Indicæ ferè est
magnitudine, rostro incuruo, pectore candi-
do in luteum inclinante, alis caudaque macu-
latis per interualla pollicis, colore candido &
pallenti, dorso ac supremâ parte colli fuluis,
sed vtrisque in fuscû colorem inclinantibus,
præterea etiam & temporibus vsque ad ro-
strû & oculos. Vnguibus est nigris ac fuscis
cruribus. Cristam gestat concinnatam è
plumis è candido in pallidum colorem ver-
gentibus, sed dorso earum nigro. Vescitur
anguibus. Vox ei est magna, & vlulatum
quemdam representans. Apparet Autumno:
inauspicata habetur ab incolis, ossa eius do-
lorem cuiusvis particulæ humani corporis
lancinatione sedant. Suffitus quoque plu-
marum mentem restituit his qui è morbo
aliquo eâ parum constantes euasere. Pennarum
cinis intra corpus sumptus medetur
morbo affectis Gallico operâ mirabili. Vi-
uit in calidis regionibus qualis est Yautepe-
censis, magnaque ex parte arboribus iuxta
flumina consitis insidet.

RABIHORCADO.

CAPVT XXXVIII.

De rabihorcado.

IN binas partes distinguit hæc avis bifurcatam caudam, interdum explicans, interdum contrahens, sartoriæ forcipis instar, idè rabihorcado dicitur, & à Lusitanis *raboforcado*.

CAPVT XXXIX.

De aue auritâ.

EXoticum otigenus talehicutli videtur. Cornuta avis est siue auriculata, parua corpore, resima, rostro breui, nigra lumine, luteâ erubescens iride, fusca & cinerea plumis vsque ad crura, atrâ & incurua vnguibus. Cetera naturâ similis nostrati oto.

CAPVT XL.

De bubone oculauro.

TEcoletl genus est bubonis auriti, spectaculo dignum, nigro & fusco colore variegatur, huic oculi magni & aurei.

CAPVT XLI.

De auiculâ floridâ.

NON ignauum nidificium xochitotol siue auiculæ floridæ. Ex arborû ramis nidum cõstruit pendulum, ibi incubat ouis, formâ & magnitudine emulatur passerem nostrum. Multicolor pennâ, pallet, nigrescit, candet: partim quoque est fusca. Vbique incola; vermiculis & exiguis feminibus vescitur: amœna auri & palato, cantat, & editur suauius.

CAPVT XLII.

De xomotl.

NON solùm ouibus & quadrupedibus protectionem nuditatis nostræ debemus, pennas etiam xomotl intexebant Indi suis vestibus. Palmipes est hæc avis, dorso & alis desuper nigris, pectore fusco, cristatam iracundia facit.

CAPVT XLIII.

De aue caluâ.

CAluities nobilem fecit auem, à barbaris Cyacacintli, seu rostrum spicæ maizij dictam. Tres pænè spithamas est longa, virentibus

tibus cruribus, capite ventreque cyaneis, sed in purpureum vergentibus, alis promiscue fuluis nigrisque; luscis oculis ac rostro, sed in coccineam prope exortu vergente, quod tres pene digitos latos longum est, anteriori parte capitis depili & calua. Ad fulicas recentioru videtur pertinere, ac piscibus iuxta lacus & flumina viuere. Edulis est eius caro, sed nec bono nec grato alimento.

CAPVT XLIV.

De aue pulchra.

Ridens & iucunda natura auem xlepa-pantototl pinxit. Anatis ferè species est, importuna Mexicanæ paludi, rostrum tamen in acutum finit: nullus illi negatus color. Pulchritudinem varietas dedit, pulchritudo nomen.

CAPVT XLV.

De aue sicca.

Nec contemnendi spectaculi est hoactli, siue tobaactli, id est, auis sicca, lacus Mexicani alumna, ternas spithamas à rostri ipsius acumine ad caudam postremam longa, ac gallinæ nostræ magnitudine. Crura proluxa, pedem, rostrum cum vnciâ trientem, crassitudine verò pollicem æquans. Supernè id nigrum est, lateribus autem pallens, ac infernè nigrum & subfuscum. Oculi sunt magni, iris lutea, & palpebræ rubæ: vertex plumis nigris tegitur, itemque cristâ insigni, similiter nigrâ: collum, venter, corpusque vniuersum cædet: sed cauda cinerea est, velut & desuper alæ, nam infernæ sunt albidiores: superiores alarum partes virore quodam splendent. Dorsum, etsi candidis tegatur plumis, pennis tamen nigris in virentem splendorem inclinantibus vestiri solet. Pedes qui in digitos fissi sunt, & crura quoque, pallescunt. Albâ fasciâ circumcingitur caput, à rostri exortu ad oculos vsque procedente. Lacus Mexicani aduena est, vocaturque ab Hispanis indigenis, velut & quædam aliæ aues, *martinete pescador*, ob piscium quibus alitur capturam. Arundinetis educat sobolem, grauem infert morsum, ac grauem similiter vocem edit.

CAPVT XLVI.

De aue venti.

Idoneum quoque conspectum heatototl, seu auis venti exhibet. Magnâ cristâ exornatur, orbiculari, ac coronæ modo eminen-

ti, & paulisper candidâ. Pectus è fusco vergit in cinereum: venter albus est, ac pedes plani: crura fulua, & pennæ circa ea ortæ: cauda orbicularis & variata infernè candido pulloque colore, supernè verò fusca. Alæ subtus candentes, cinereæ ac pullæ sunt, desuper nigræ, candidis tamen quibusdam infertis peanis; reliqua verò eadem quæ aquaticis est naturâ, & similis alteri heatototl, quæ anate domesticâ paullo minor est, rostro atro, tenui, obrotûdo, ac prope extrema contorto, plumis infernè candidis, supernè verò iuxta femora fuluis, lineis tamen nigris intercurfantibus; circa residuum verò, & caudam fuluis. Alæ sunt subtus cinereæ, supernè verò fuscæ, nigre atque albæ. Caput est nigrum cristatumque, sed ab occipitio teniæ albæ vtrimque procedunt ad oculos, qui atrii sunt, & luteâ constant iri, cum cetera sint similes auibus incolëtibus paludes.

CAPVT XLVII.

De aubus torquatis.

Svus quoque torques argenteus honestat Sachalalactli, seu auem piscium vibraticem. Alij vocant *michalalacti*. Columbinâ est magnitudine & formâ, rostro nigro acuminato, tres digitos longo, & pro corporis proportionem crasso; caput cristâ ornatur è colore cyaneo in nigrum tendente, longaque. Venter candidis tegitur plumis, & collum torque candenti insignitur: alæ infernè albescunt, sed postremis partibus videntur fuscæ, & candicantibus maculis interstinctæ, supernè verò sicut reliquum corpus sunt cyaneæ, extremis partibus nigræ, & albis vndique resperæ maculis. Cauda partim nigra, partim cyanea est, sed maculis albis per interualla quoque variata. Crura rubea sunt, pedes diuisi in digitos, in atros vngues desinentes; oculi nigri, & iris candescens. Aduena auis est huic Mexicanæ regioni, versaturque iuxta fontes & flumina, pisciculis & alijs aquatilibus victitans, edulis, sed reliquarum auium palustrium sapore atque nutrimento.

Neque exiguus decor est amalozque seu aui rubescentis colli. Palustris ea est, nostrati turturi magnitudine par, cruribus pedibusque in digitos fissis, atque ex albo rubescentibus, nigris vnguibus, rostro medio circiter longo, exili & nigro, atris oculis, & iride rubrâ, pectoris & ventris & alarum inferna alba sunt, sed cauda, quæ mediocrem magnitudinem nanciscitur, fuluo & nigro colore est inspersa: at collum pectusque torques bini, minimi ferè digiti distantes interualla, nigri que cingunt, quorum anterior vndiqua-

quaque circuit, posterior supernâ deficit ac disparet parte. Ex vtroque latere maculæ binæ candentes, pari amplitudine, supra oculos versus collum, illud ferè attingentes, discurrunt. Superna corporis, adeoq; ipsa cauda, albo; nigro fuluoque sunt colore; alæ verò desuper fuluo & fusco. Indigena est auis, lacus Mexicani alumna, ac veris tempore educans sobolè. Estur caro, quæ eodem quo ceterarum aquaricarum est nutrimento. Vescitur ipsa culicibus, pisciculisque & vermibus lacustribus: vehementius perstreptit quàm pro corporis ratione, nec tamen potest garrulis auibus adnumerari.

CAPVT XLVIII.

De pico salutifero.

Nobilis est à dolore capitis leuando Ntleuhqueholtototl, seu auis capiti plateæ similis. Merulâ maior est, rostro longo nigroque, sed infernâ parte longè breuiori, vertice ac pænè toto collo desuper rubeo, infernis partibus omnino cinereis; alis verò ac dorso nigris, sed albis transuersisque lineis variatis. Degit Pauatlanticis agris prouinciæ Totonacapæ. Pici species est arbores perforans, cuius capitis plumæ rubrescentes applicatæ & conglutinatæ, capitis feruntur curare dolorem; siue in eam sententiam venerint, quòd vertici auis adhæreant, siue id ita se habere experimento aliquo deprehenderit.

CAPVT XLIX.

De pico imbrifato.

Pici quoque genus quatotoni, v pupæ magnitudine, & nigro fuscoque colore variatum. Rostrum, quo excauat arbores perforatque, tres digitos longum est, firmum & candens, & infernè breuius. Caput est paruum, ac rubris contactum plumis, cristâ quoque rubrâ insignitum, ac tres uncias longâ, sed supernâ parte nigrâ. Alterutro colli latere fascia candida descendit ad vsque circiter pectus. Crura pedesque liuida sunt. Viuit non longè à mari Australi. Nidificat in arboribus excelsis: vescitur cicadis, tlaolli, & vermiculis: imbrium tempore educat, hoc est à mense Maio vsque ad Septembrem: edulis tamen non est, nec alium (quod acceperim) præstat vsum.

CAPVT L.

De pico Martio.

OConenetl dicitur in Nouâ Hispaniâ Pici Martij species maxima, cuius puluis salutaris est hydropicis.

CAPVT LI.

De accipitribus Chiappæ.

Quosdam accipitres fluuiales Chiappa nutrit, monstrosos pedibus: vnus anserinus, alter aquilinus: vno innatat, altero raptat prædam.

CAPVT LII.

De alcatrazl.

Alcatrazl priscus onocrotalus; quare dūtaxat addam pauca de hac aue. Fertur sæpè ne noctu in mari medio à volatu cessare, sed efferre se admodum in sublime, tum collo sub alteram alam reducto, alterâ expansâ, permittere se ventis, donec suo pte pondere dilabatur, vbi id sensit, excitare se, ac rursus alta repetere; sic noctem subeundo descendendoque transigere, & laborando quiescere. In nonnullis locis manè & vesperè ducentarum turma ad piscandum prodit. Sublime petunt, inde speculantur prædam: visâ, collectis alis præcipiti se pondere demittunt ad aquas, insequuntur pisces vsque ad fundum, post longum spatium emergunt alix cum rapinâ, aliq inanes & irritæ. Mirum aspectu, quasdam præcipitari, quasdam attolli; quasdam immergi, emergere alias.

CAPVT LIII.

De kiczoth.

Fortasse gryphes per omnem celebrati fabulam fuerunt illæ aues Scythicæ, de quibus Mathias Michouius hæc habet: In Iurâ & locis Septentrionis non effoditur aurum, argentum, nec alix mineræ: nec correspondent fabulæ, quòd illic essent gryphes & magnæ aues prohibentes fodere & efferre aurum. Vnde secundum hoc dico contrarium Auctoribus antiquis, quòd gryphi non sunt in rei veritate in illâ parte Septentrionis, nec in alijs partibus orbis. Affertur autem ad nos quædâ auis rapinis viuens, quantitatis aquilæ, sed alis & caudâ prolixioribus quàm aquila, in similitudinem accipitris, & vocant eam Moscouitæ kiczoth, nostri verò

homines vocant illam *byloxor*, quasi albicans splendor, quia subalba est secundum ventrem. Hanc omnes rapaces aues, accipitres, falcones, & ceteræ raptu viuentes in tantum metuunt, quod inspectâ eâ tremant & cadant, & extinguantur. Admonet ibidem Michouius contra antiquorū famam, in Septentrione post Gothiam, Sueciam, Finlandiam, Iuram, & post mare Caspium, non esse monstruosos homines monoculos, bicipites, canina capita habentes, sed nobis similes, rarò, sparsim, & ab inuicem distantes, paucos numero habitantes, colore frequenter liuidos, propter frigus liuiditatem corporibus eorum imprimens.

CAPVT LIV.

De coruo Sinarum marino.

Huius venationem ex Mendosâ Augustiniano dabo. Habet Rex Sinarum in omnibus vrbibus secundum flumina sitis quædam ædificia, in quorum singulis multi marini corui aluntur, quorum operâ piscatio peragitur his mensibus, quibus pisces suos fetus ediderunt. Eductos enim ex illis ædificijs coruos, ad fluminum ripas transferunt, in quibus multas piscatorias scaphas mediâ ex parte aquâ plenas habent: quibus in orbem dispositis, singulis singulos coruos adiudicant. Hos deinde sub alis longo funiculo alligant, eorumque guttur siue ingluuiem alio tuniculo adstringentes, ne pisces captos vorare queant, in aquam proijciunt ad pisces capiendum: quod adeò auide exequuntur, vt admirationem pariat: nam magnâ celeritate sese mergentes, atque sub aquâ tantisper hærentes, donec guttur siue ingluuiem à rostro ad pectus vsque implere queant, deinde emergentes simili celeritate ad scaphas redeunt, captosque pisces in aquam (quam ad pisces viuos conseruandam in scaphis contineri diximus) reijciunt, illicò ad piscationem reuertentes. In simili exercitio quatuor horarum spatio eâ dexteritate perseuerant, vt nullus alteri sit impedimento, donec aquam, quæ in scaphis, piscibus repleuerint. Postea soluto vinculo quo guttur adstrictum fuerat ne pisces in aluum transmitterent, dimittuntur vt pisces venentur quibus ipsimet vescantur: sunt enim famelici, quia die piscationem præcedente illis cibus solitus non datur, vt ad piscationem tantò fiant alacriores. Vbi verò aliquanto tempore in aquâ versati sunt piscibus vescentes, denudè ex aquâ retrahuntur, & in suas caueas illati, domum transferuntur. Tertio quoque die hoc exercitium repetitur, totis illis mensibus quibus piscatio peragenda est. Adèd

autem ad simile exercitium proni sunt isti corui, vt toto anno in eo perseuerare cuperent.

CAPVT LV.

De auris.

Famosa fœdâ ingluuie aura est. Alijs dicitur *gallinaça* aut *gallinaco*, & in maritimis locis *zamuro*, Peruensibus *suuntu*, Mexicanis *tropillotl*. Coruinum est genus, ferè accedens magnitudinem aquilæ: color niger, aduncus unguis & ater, crus fuscum, rostrum psittaci instar, frons depilis plicatili cute obtegitur, circumstant pili rari & nigri, similes Æthiopum. Morticina & stercus humanum, & aliæ sordes, eius seruiunt gulæ, non sine vsu. Pernoctant in arboribus & rupibus, manè aduolant ad vrbes, speculantur ab editioribus locis plateas, & quidquid immundum aut exanime deuorant. Perspicaces sunt & præpetes, & miri silentij, nec clamant, nec canunt, raro murmure contentæ: si quis illas insequatur, exonerant se, vt leuiore volatui sint, parifestinatione euomendo quidquid glutierunt. Franciscus Hernandus auctor est, ignotæ esse originis; nesciri vbi nidificent & educent prolem, cum frequentissime sint propè omnibus Nouæ Hispaniæ angulis. Nihilominus noster Acofta pullos earum scribit albos esse, adolescentes in nigredinem coruinam degenerare. Gregatim peruolant, sublimipetæ sunt. Odor ab eis ingratus. Pennæ exustæ cinis vetat pilos nasci, æquè ac stercus formicarum, & sanguis vespertilionum. Vulnere quoque medicatur. Caro si edatur, Gallicum morbum iuuat. Stercus drachmæ vnus mensurâ potatum, prodest melancholicis. Cor eius Sole exsiccatum, impensè odorum est: In aliquibus Prouincijs lege latâ pœna infligitur occidenti has aues.

CAPVT LVI.

De reginâ aurarum.

COzcacoauhtli vocat Indi auem, quam dicunt reginam esse earum, quas Mexicani auras vocant. Non minùs illud nomen meruit constantiâ suâ aduersus omnem auræ vim ventorumque impulsus. Accedit magnitudine gnesijs aquilis. Corpus vniuersum, præter collum & eas partes quæ iuxta pectus sunt, ex nigro purpurascens, fuluum est ac pullum, alæ subtus circa exortum nigrae, cetera cinerea; desuper verò mixtum fuluæ-nigrae, & nonnihil in purpureum vergentes. Crura rubra sunt, & vnci unguis, rostri

stri extrema (quæ psittaci esse iudices, tam est indistincta similitudo) alba sunt, cetera sanguineo colore tincta. Amplum est narium foramen, oculi nigri, iris fulua, rubeæ palpebræ; frons sanguineo colore perfusa, ac plicatilibus rugis torua, quas tamen nonnumquam explicat: quâ in re vocatos gallipauos videtur æmulari, & pilis quibusdam velut retorridis rarisque, Æthiopum pilis haud absimilibus. Cauda est aquilæ infernè cinerea, foris verò nigra. Anguibus, muribus & lacertis, quos rapit, victitat, sed morticinijs maxime & humano stercore. Sublimipeta avis est, & nimium extensis pansisque volat alis, vix volatum intermittens. Indigena est Mexicanæ prouinciæ: vere educat. Vi incredibili obsistit ventis, contraniturque aduersantibus, eisdem sedibus peritans immobilis. Caro est inutilis, & nutrimento à nemine (quod adhuc compererim) nisi medicinæ gratiâ degustato. Audio, huius auis plumis admotis mederi Indos vlceribus, carnibusque elixis alimonix loco durante affectu deuoratis, quas etiam aiunt morbo Gallico præsentaneo quodam remedio mederi.

CAPVT LVII.

De garagay.

Garagay dicitur rapax auis, milui magnitudine, capite ex extremitate alarum albo, & breuis volatus; crocodilorum & testudinum ouis infensa. Odoratur illa sub arenâ in ripis fluminum condita, eruit & vorat. Solitaga est, nisi quòd auræ aues illâ sequantur, vt potiantur furto; auræ enim scalpere terram nesciunt, vt effodiant oua.

CAPVT LVIII.

De hoacton.

Ardeæ cinereæ congener aut similis est hoacton femina, paullò maior hoactli mare. Ventrem & collum alba, fuscis permixtis pennis; ceterum corpus fuscum interfertis albis. Oculi magni & nigri iride pallèti. Vocatur etiam à nonnullis *xoxouguihoactli*.

CAPVT LIX.

De pterophanico Indiarum.

Alarum insigne commendat acolchichi, seu auem humerorum rubeorum, impetrauitque ab Hispanis honorificum nomen, qui *aues commendadoras* illas vocant, quòd æmulentur Equitum militarium insi-

gnia, simili rubore ad latus fulgentia. Sturnorum, quos Hispani *tordos* vocamus, videntur species. Magnitudine, colore & formâ pares sunt, & cum eis vbiicumque versantur, quamquam humeri primò fului appareant in rubrum vergentes, & cum ætate procellere, in fuluum omnino mutantur colorem. In caueas coniecti, voces reddunt humanas, & lepidè garriūt. Quauis re oblata vescuntur, sed pane maxime atque Indico frumento. Calidis frigidisque eas aues reperies regionibus, ab Hispanis colonis rubeorum humerorum commendadoras, vt dixi, vocatos, sed numerosis agminibus sunt oppidanis admodum molesti, eosque audacter incursant, præcipuè regionibus feruidis & maritimis. Malum insuauemque præstant succum, & in arboribus non procul ab oppidis hominumque commercio nidificant, & sata, in quibus fortè confedere, deuastant atque depopulantur. Cantant luduntque, seu caueis includantur, seu liberè per domos permittantur incedere.

CAPVT LX.

De psittacus.

Feruorem cæli psittacus vbiq; amat, propterea Asiæ, Africæ & Americæ alumnus, vbi iracundior Sol. Diligentissimus huius auis interpret Aldrouadus fuit. Adhuc tamen liceat adijcere sententiam Francisci Hernandi, Anonymi, & Caroli Clusij. Ille primus ita scribit de Toznene: Psittaci id genus, viridi & luteo colore micat, oculi rubeo, rostrum verò candenti & nigro, fusco pede, sed in candidum inclinante. Propensius est aptiusque ad sermones humanos exprimendos ceteris, ac frequentius apud Hispanos. Alterum genus cocho vocant viridi colore, rubro & candenti capite, ac minoris molis; quod loquax quoque est, nec admodum dissimile præcedenti, etsi sono distet. Hos psittacos vocant Hispani catherinas. Tertium quilitoton tinctum virore, talandriæ vocatæ, aut galeritæ non cristatæ magnitudine. Frontem candidâ maculâ insignitum, rostro candido, & nigris pedibus. Humanas voces imitatur, & gregatim cum cõgeneribus volat, cum reliqui compares tantum reperiantur. Omnes verò in excelis arboribus nidificant. Primum de quo diximus genus, certas statasque arbores, quas numquam deserat, eligit: quæ cum in heredes transeant, dominis illarum haud sunt parum vtilis. Sunt & quas Haitini quacamayas vocant, Mexicenses verò alo. Totæ rubeæ, præter humeros & caudam, quæ cyanea sunt, & gallinæ corticalis nostræ circiter magni-

magnitudine, rostro magno candenti & refimo, pedibus nigris, ac carne similiter nigrâ, ex quibus nonnullæ offenduntur, quæ sermonem humanum doctæ æmulentur, rusticè tamen & inconditè: filiosq; suos more aliarum domesticarum auium educunt in domibus ubi aluntur. Offendas & alios virore diluto tinctos, nigrante rostro pedibusq; humeris & caudâ virore tinctis exaturato, nec præfatis minores. Viuunt hi iuxta montium cacumina, excelsasq; pinus. Acclamant vehementer, volantq; bini. Sunt & montani inconditâ formâ, qui non cicurantur aut aluntur domi. Nullius eorum caro est edulis; nam & atra est, & gustus iniucundi. Omnibus est commune, vtramque maxillam mouere, quod nulli aliorum contingit animalium. Sunt & alia genera, de quibus alij Auctores latius.

CAPVT LXI.

Narratio Anonymi de psittacis.

Historicus meus Anonymus sic habet loquens de Hispaniâ: Innumeri sunt psittaci virides cum purpureis maculis, quorum tria in hac insulâ genera, maiores, mediocres, minimi. Maiores ab Indis vocantur *higuaræ*. Hi in eo distant ab alijs reliquarum insularum, quod maculam albam supra rostrum gestent, non viridem, aut miniatam. Valdè locutuliæ sunt hæ higuaræ, si humanos doceantur sermones. Minores vocantur *xaxauis*, & viridiores sunt, à paucisq; interstinguuntur miniatis plumis. Hi inquieti & turbulenti, mordaciores, iracundiores, & garruli, licet rudes humanis loqui vocibus, quas numquam discunt. Decem ex his inuadunt & fugant centum higuararum. Nulla inter hos pax. Diuersis gregibus peruolat: quacunque peruadant, garrunt. Higuaræ integriorem & corpulentiorē sonum edunt, xaxauis acutiorem & tenuiorem: & licet ignari loqui humanis vocibus, placent tamen in caulis assiduo garritu & inquietudine. Tertia species minimorum est, nec excedunt passeris mole, viridesq; sunt. Hi silent, & pacatiorē sunt: viror dumtaxat in illis placet.

CAPVT LXII.

Narratio Clusij de psittacis.

Nunc historiam Caroli Clusij interferamus. Inter Neotericos autem, nemo meâ opinione exactius & diligentius de hoc auium genere commentatus est quàm Vlysses Aldrouandus Bononiensis, qui totum librum XL. Tomi primi Ornitholo-

PSITTACVS ELEGANS.

PSITTACVS MINIMVS.

giæ suæ ei dicauit: ille enim Philosophicâ methodo tradidit quidquid ad psittacorum historiam pertinere potest, & quatuordecim diuersas eorum species describit, tredecim verò icones exhibet, quarum duæ priores maximæ sunt, & coruû magnitudine superant; tertia & quarta columbæ sunt magnitudine; quinta, sexta, septima, octaua, nona & decima, mediocres sunt magnitudinis, caudamq; breuem habent, saltem non ad eò longam, vt tres subsequentes, quæ longiore caudâ sunt præditæ; decima quarta breuem etiam habet caudam. Priorem illam elegantem, quæ pectoris & ventris pennas flauas habet, tum & eas quæ alas dorsumq; tegunt,

tegunt, tum etiam eas quæ in caudâ cæruleas, non semel videre memini, & iconem habeo viuis coloribus expressam; atq; illam ipsam esse arbitror, quam Ioannes Lerijs cap. xi. Historiæ suæ Americanæ, *canide* à Brasilianis appellari scribit. Alteram speciem etiam videre memini in arce Cæsaris Eberfordianâ ad Danubium sitâ infra Viennam, tum etiam Lugduni Batauorum apud Sionem Lucium Danistam binas aues eius generis, quas postea magno Duci Moscouitarum dono mittebat. Reliquæ verò species, (præter tertiam quæ illi alba cristata est, & decimam quartam, quæ erythrochloros, etiamque cristata) mihi etiam conspectæ, tum plerumque aliæ ab ipso non descriptæ, tam breuiore caudâ præditæ, & maiusculâ corporis mole, quàm minoris generis, quæ longiores caudæ pennas habent, & collum velut torque rubro atque atro ornatum. Humana verba exactè exprimere solitæ: quibus similem vnâ habuit nobilissimus vir Philippus Marnixius Sanct-Aldegondius, quam sæpè cachinnum humano more extollere audiui, cum ab adstantibus Gallico sermone compellaretur hoc modo: *Riez perroquet, riez*; id est, *Ride psittace, ride*. sed quod magis mirum, Gallico sermone etiam subiciebat illicò, tamquàm ratione prædita, haud dubiè tamen ita edocta, *Ole grand sot qui me fait rire*. hoc est, *O magnum fatuum, qui me ad ridendum prouocat*. illaque verba iterùm ac tertio repetere solebat. Sed inter reliquas vnâ, psittacis primæ speciei magnitudine æqualem, apud Illustrissimam Dominam Mariam de Brimeu, Ducem Croyam & Areschotensem felicissimæ memoriæ, priusquam ex Hollandiâ excederet, cui sanè parem in coloris pennarum varietate & elegantia videre non memini. Etenim licet omnes ferè pennæ corpus tegentes rubro colore essent infectæ, caudæ tamen pennæ, quæ valdè prolixæ, partim rubræ erant, partim cæruleæ; at quæ in dorso & alis versicolores ex flauo, rubro & viridi, quibus cæruleus color etiâ permixtus. Caput circum oculos albi colotis erat, sinuosisque lineis nigris, quemadmodum canidæ caput, distinctum erat. Psittacum, qui similis esset, apud nullum Auctorem descriptum memini. Ea porrò auis Annam Illustrissimæ Ducis neptem, nunc Comitum Megensem & Dominam de Grosbeke, aded diligebat, vt quocumque per conclaue spatiaretur, illam subsequeretur, nec quemquam vestem eius attingere conspiceret, quin morsu illum appeteret; ita zelotypiâ quadam laborare videbatur. Ceterùm psittacus ille maioris generis, quem Lerijs capite supra memorato à Brasilianis *arat* vocari scribit, valdè elegans

etiam esse debet: nam alarum remiges pennas, & caudæ, quæ sesquipedalis longitudinis, mediâ ex parte coccinei coloris esse refert, alterâ prorsus elegantis cyanei tubo seu neruo, qui medias pennas per longitudinem secat, diuersos illos colores distinguente, reliquas verò totius corporis pennas prorsus cæruleo colore tinctas esse. Addit, vtrumque genus illud maiorum psittacorum, arat videlicet & canide, magnâ esse in æstimatione apud Brasilianos, quia illorû pennas ter quaterve in anno vellunt ad vestem, pileos, clypeos & aulæa conficiendum, tametsi domesticum non sit, quia tamen in vastis arboribus medios vicos occupantibus frequentius versari solet quàm in siluis. Præter binos illos ingentes, idem Lerijs tria aut quatuor psittacorum genera apud Brasilianos inueniri ait. Primum videlicet etiam maiusculorum, & crassiore corporis mole præditorum, cui aicurous nomen indût Brasiliani Tououpinamboutij, caput ornatum habens pennis versicoloribus, flauo, rubro, & violaceo extremis alis suauerubentibus, & caudæ pennis oblongis & flauis, reliquo corpore prorsus viridi: hoc genus rarissimè ad externos transferri, nullum tamen facilius & perfectius edoceri ad humana verba pronuntianda, quàm istud. Addit etiam, Brasilianâ quamdam mulierem in pago, binis milliariibus ab insulâ in quâ ipse cum alijs Gallis habitabat distante, similem psittacum in delicijs habuisse, qui eo intellectu & ratione præditus videbatur, vt comprehendere & discernere posset, quidquid ipsa diceret quæ illum edocuerat. Nam cum, inquit, animi recreandi gratiâ in illum pagum profecti, ante illius mulieris ædes interdum transiremus, compellere nos ipsa solebat his verbis: Vultis mihi pectinem dare vel speculum, & illicò efficiam vt meus psittacus coram vobis cantet & saltet? Si eius petitioni annuebamus, simul ac quædam verba aui pronuntiauerat, psittacus non modò in perticâ, cui infidebat, saltare incipiebat; sed etiam garrere, sibilos edere, & Brasiliorum ad pugnam se separantium vociferationes imitari. Breuiter, quando in eius heræ mentem veniebat vt diceret, Cane, canebat; Salta, saltabat: sin verò agrè ferens, se quod petierat non impetrasse, paullò acerbius aui diceret, Auge, hoc est, sile, immobilis silebat, nec vllâ ratione eum ad linguam aut pedes mouendum excitare poteramus. Secundum genus *marganas* à Brasilianis appellatur, quale est eorum psittacorum, qui in Europam inferri solent, nec magni apud illos pretij, propter abundantiam: non verò minùs istic frequentes sunt, quàm apud nos columbæ. Psittaci tertij generis, ab ipsius *tonis* appellati, maiores

res non sunt sturno, & vniuersum corpus tectum habent pennis impensè virentibus: caudæ verò pennæ, quæ valdè longæ, flauum colorem admixtum habent. Illud etiam addebat se obseruasse, psittacos illius regionis nidos ex arborum ramis propendentes non construere, vt topographicis suis tabellis quidam persuadere conantur; at in arborum cauis, eosque orbiculari formâ, satisque duros ac firmos. Ceterùm cum sub extremum annum Christi millesimū quingentesimū sexagesimū quartum essem Olyssipone apud Sebaldum Linsium Germanum Vlmensem, memini filium ipsius Rodericum ex Fernambuco Brasilianorum, vbi commorabatur, eò appellere, & nauem mercibus onustam aduehere, in quâ etiam aliquot mancipia, & nonnulli psittaci quartæ speciei ab Aldrouando descriptæ, atque alij etiam minores, sturni magnitudinem non excedentes, prorsus viridis coloris pennis tecti, sed omnes breui caudâ præditi, & albo rostro: idque genus valdè frugibus noxium referebat. Eos in itinere maizi granis aluerat, cuius multas spicas eum adhuc habere obseruabam.

In secundâ nauigatione, quam Bataui in Indiam instituerunt Orientalem, in Iauâ vicinisque quibusdam insulis psittacos obseruabant longè illis elegantiores, quos è Brasiliâ aduehere solent, eosque à Lusitanis, qui in Iauâ & Moluccis versabantur, *noyras* appellari intelligebant: & illos quidem corporis mole non valdè magnos, sed ad eò elegantis coloris, vt venustiores depingi non posse existimarent. Pectus enim & ventrem pennæ rubri coloris floridi splendentisque tegebant, dorsum aurei coloris pennæ, alas verò viridis & cærulei commixtorum colorum pennæ ornabant, sub alis suauè rubens color splendebat. Valdè autem ingens erat istic illarum auium pretium, vt non minoris æstimarentur, quàm octo aut decem thaleris Germanicis. Linscotius scribit, Lusitanos sæpius periculum fecisse, an Olyssiponem transferre viuum aliquem possent, sed numquam voti compotes factos fuisse, quòd nimis tenelli & delicatuli sint: Bataui tamen eam industriam adhibuerunt, vt vnum viuum Amsteldamum vsque retulerint, qui tametsi non esset è selectissimis, centum tamen & septuaginta florenis eius Prouinciæ, hoc est, paulò pluris quàm septuaginta thaleris venundari potuit, quemadmodum in diario illius nauigationis adnotatum comperio. Is in itinere pleraque verba Hollandica, quæ à nautis audiuerat, pronuntiare didicerat, adeoque cicurem ipsum eius herus reddiderat, vt rostrum in os & aures eius infereret sine noxâ, pilosque barbæ ipsius com-

poneret; at si quis alius manum adiuuere vellet, illicò morsu illam appetebat, liaud secus quàm canis quispiam. Anno porrò Christi quinto supra millesimum & sexcentessimum mittebat mihi Iacobus Plateau psittaci cuiusdam iconem viuis coloribus expressam, cui cum similem hætenus non viderim, neque apud quempiã adscriptum meminerim; in hoc Auctario ad Exoticorum historiam typis iam expressam adiunctam volui. Eum autem se plus quàm biennio aluisse scribebat, columbæque esse magnitudine: caput illud habere pænè instar accipitris, eiuscemodi nempe coloris pennis tectum, ardentem oculos. Collum & pectus versicolores pennæ obsidebant: quas, cum irascebatur, aut molestiam aliquis ipsi crearet, admoto ad caueam, quâ conclusus erat, aliquo animali, furrigebat; vt cristatus quodammodò videretur. Erant autem illæ rubescentis coloris, & extimâ parte cærulei elegantissimi. Ventris pennæ similis ferè erant coloris, fusco tamen insuper suffusæ colore. Dorsî pennæ virides, & alarum remiges pennæ sub cæruleæ: cauda frequentibus pennis viridibus, sed non longis constabat.

Prætermittere nequiti, quin psittaci pusillū genus, ex Æthiopiâ locisque Manicongo vicinis, proximis his annis à Batauis naucleris allatum, simul & maris iconem, (femina verò multò est elegantior, vtriusque enim sexus allatus) Lectoris oculis proponerem. Corpusculi moles fringillæ magnitudinem æquabat, hoc est, duarum vnciarum cum semisse longitudinem habebat ab infimo collo ad vropygium vsque. Omnes pennulæ corpusculum tegentes viridis erant coloris, sed in quibus manifestum apparebat discrimen: namque in dorso saturatiores erant, quæ in ventre dilutiores. Remiges alarū pennæ trium vnciarū longitudinem habebant: & tametsi pronâ parte, eo videlicet latere quo breuioribus villis erant præditæ, quoque sese inuicem tegebant, viridi saturo colore essent tinctæ; altero tamen, quod longiores villos habebat, & totâ supinâ parte fusci erant. Caudæ pennæ elegantissimæ erant & pænè binas vncias longæ, paulò minùs semiunciâ latæ, colore eâ parte, quâ vropygio infixæ, viridi cum flauo permixto tinctæ, deinde rubro eleganti, demum nigro, postremò viridi: & tres isti postremi colores ab inuicem distincti, veluti in quorundam psittacorum viridium, maiore corporis mole præditorum, caudæ pennis videre est: istæ autem vix conspiciebantur, nisi cum caudam explicaret, quia ab alijs eiusdem longitudinis tegebantur, quæ prorsus virides. Collum breue & crassiusculum: plumulæ caput tegentes breues admodum & virides, præter

eas quæ verticem supra rostrum, quæque totum guttur tegebant; nam illæ rubrum, elegantem & floridum colorem habebant. De mare loquor, quia femuræ pennulæ dulcius rubebant, neque tam amplum spatium occupabant quàm in mare. Oculi erant nigerrimi: rostrum crassum & firmum, superna pars adunca & mucronata, ut in reliquis pſittacorum generibus. Eius color subrubens, crura brevia semunciarum longitudinem vix æquabant, cineraceique coloris squamis erant tecta, ut aliorum vulgarij pſittacorum pedes, ijque in quatuor digitos divisi, quorum bini anteriores & impans longitudinis, bini posteriores & illi etiam impares, brevioribus quidem duobus articulis præditi, hi interni; longiores autem tribus, & hi externi. Ungues albi & satis longi. Valde exilem habere vocem, & dumtaxat pipire observabam. Gaudet confortio. Cum edebat, altero pede cibum non tenebat ut alij pſittaci, sed rostro carptim cibum arripiebat. Cibum autem magnâ ex parte phalandis semen: illo etiam libentius vesci observabam, quàm villo alio seminis genere. Mihi autem quidam conspecti sunt adeo edocti, ut panem aquâ tinctum carptim morticando ederent. Potus est aqua. Illud præterea in hac aviculâ animadvertēbam, quod semellæ senescentes vix edere volebant, nisi cibum iam a mare carptum, & aliquamdiu in prolobo retentum, & quasi coctum suo rostro exciperent, ut columbarum pulli à matre alii solent.

CAPVT LXIII.

De ingenio pſittacorum.

Gvacamayan genus pſittaci est pulcherrimi, qui cum puens ludit. Incompositæ formæ est, solo vestitu in pretio habetur, neque prætermittenda indusia & minuscus instinctus huius alris. In Potosi quidam pſittacus, quem lorum vocant, admirandi ingenij. Vocabat Indos occurrantes patriæ suæ nomine Colla, Iunca, Huayru, Quechua, &c. quasi qui ipsorum mores & vestimenti ritus dignosceret. Dissimulatam Indam nobiliori natu & pæne Regio dignovit. cum vidisset illam, dixit: *Huayru, Huayru, Huayru*. Ignobilior ista natio est, quàm illa cuius generis se simularet femina. Finxerat se Pallam e regia surpe. Matrona partum pudens, partum irata, spūto & maledicto anem affectit. Hupsalietiam alius pſittacus agnovit Medicum indignum nomine & arte; quem, quoniam quædam occurrebat, convitijs varijs proscindebat e fenestrâ, donec ille impetravit Medicus ne suspenderetur ibi. Alius pſit-

tacus tabernarij vinarij solitus audire illum comi querentem vinum non vendi, quod acetum esset, didicit hæc verba, atque ad ianuam suspensus gariebat repetito præconio, *Acetum est, acetum est*, quod facile fuit e mentibus credere: donec herus madefaciens (aquam enim odio habent hæc aves) & castigans pſittacum dicitur, *Optimum merum, optimum merum*, quod pſittacus sic animadvertens didicit, & postea ad ianuam idem-tidem publicabat, optimum merum esse. Multi pſittacorum simplicissimi, ut ad crocitantem pſittacum ex arbore, in cuius ramis auceps latet, multitudo ingens concolitet, capi que facile patiuntur: nil enim viso aucupe terrentur, sed ut laqueo trahantur ad collum connecto expectant, nec autogunt vno captato, & in manicâ, quâ præconatus est venator, ipsis cementibus reposito.

CAPVT LXIV.

De noyra.

Noyra meminit Clusius iam laudatus: de eadem nihilominus transcribam Ioannis Hugonis verba. Ex Moluccanis Insulis noyra dicta in Indiam importatur, quæ pſittaci facie varietim exprimit, quem cantu quoque ad amissim æmulatur, nisi quod pennis rubicundis crebrioribus vestita est. Illarum una viginti aut triginta parvas in India vixit, quæ postquam cum pſittacis & aspectus amonitatem, & garrulus iocunditatem communem habeant, hoc sibi peculiare quoque vendicant, quod educatorum suorum, aut alias quoque adstantium capita & barbas, ut & aures denteisque linguis suis blandè defricent aut allingant, quas partes studiosè quàm ad vitium emungunt, & emundant, adeo ut illarum akonibus ex his gesticulamentis oblectationis emergat haud parum. Taceo, quod acutus attendenti coloris iocundâ varietate pſittacos haud leviter exasperare videantur.

CAPVT LXV.

De avibus pennidulcoris.

Pretiosioreni auro quetzalcoatl penna fecit, & ideo dicitur avis plumarum. Cristata est, & pavonis magnâ ex parte ornata plumis, præ columbere magnitudine, rostro & incurvo luteoque, & pedibus nonnihil luteis: caudâ tranatæ plumis prælongis vestitâ, atque virentibus nudaque, & pavonini coloris, indus folijs formâ similibus operatâque, alijs superne nigricantibus, inferne verò, & quâ parte pavonis attingunt,

gunt, quæ in medio sunt, inclinantibus in virorem, quasi cauete naturâ meliorum pulchritudini. Crista constat plumis splendentibus atque pulcherrimis, pectus collumque infernè rubris & micantibus, ac pauoninis supernè, qualibus etiam tegitur dorsum, nec non eæ partes quæ subter alas sunt; interque crura, sed dilutis, exilibus, & mollibus. Plumæ alarum prælongæ sunt, virore tinctæ diluto, & in acumen desinentes. Pennæ tegentes humeros virescunt, sed subter sunt nigræ; quæ verò alas interstant, non nihil incuruæ ac vnguium colore. Plumæ huius auis maximi æstimantur apud indigenas, ipsique auro præferuntur, nempe longiores ad cristas, & alia capitis ac vniuersi corporis belli pacisque ornamenta; ceteras verò ad textilia opera, & rerum quarumuis, sed præcipuè diuorum exprimendas formas, cui rei pennas quoque auicularum quas hoitzitzillin vocant, permiscere atque intexere solent. Viuunt in prouincia Tecolotlani vltra Quauhtemallan versus Honduras, vbi magnâ curâ cauetur ne quisquam eas occidat, tantum licet eas plumis exuere, ac deplumes dimittere, nec omnibus, sed tantum dominis: sunt enim opimorum prædiorum loco, & transeunt ad heredes.

Franciscus Hernandus in Paralipomenis quibusdam notationibus addit circa venationem huius auis nonnulla scitu digna. Aucupes, inquit, se conferunt in montes, vbi tugurijs modicis occultisque conditi, frumentum Indicum coctum diffundunt, fustesque plurimos perunctos visco defigunt solo: quibus implicatis atque inhærentibus auibus, aucupes pennarum fruuntur spolio. Agminatim volant arboribus, quibus non mediocri, aut insuavi sibilorum atque concentuum strepitu solent insidere; eamque naturâ duce suarum diuitiarum cognitionem habent, vt visco hærentes sistant, neque contorqueantur, vt plumis suis nullo sint detrimento. cuius pulchritudinis tantus est amor, vt melius ducant capi atque occidi, quam pennarum integritati, dum libertati student, minime parcere. Arbores excuare dicuntur, & in earum cavitatibus educare sobolè. Vescuntur vermiculis, pineisque quibusdam siluestribus, ex his quas Mexicani *matzalli* vocare consueuerunt. Loca aprica amant, neque compertum est adhuc in domibus voluisse ali aut cicurari. Sonitum proferunt psittacis non admodum dissimilem: verum sibi edunt læta alacriaque, terque die canunt, nempe matutino, meridie, atque sub occasum Solis.

Post quetzaltototl magni habetur tzinitzian. Auis est parua, columbæ pænè par, plumis multorum colorum vestita, quibus ima-

gines miræ subtilitatis intexunt indigenæ; eb enim opificio vniuerso orbi iamdiu innotuere: & utebantur festiuis diebus, in bello, templis, ac publicis tripudijs. Rostrum breue est, incuruum & pallidum, columbinum caput ac collum, sed quæ plumis virentibus ac nitidis vestiantur; pectus venterque rubea sunt, præter eius partem quæ est proxima caudæ; illa enim cyaneo candenti que promiscue tingitur colore. Caudâ supernè virente, ac nigro infernè. Alæ partim albo, & partim subnigro atro: iris oculi luteo, sed in coccineum vergente, verum crura ac pedes cinereo. Viuit in calidis iuxta Oceanum Australem: alitur in caueis, & vescitur fructibus. Pulcherrima auis est, si quæ alia, sed neque cantillat, neque (quod sciam) eduli carne constat.

Totoquestal etiâ scribit Antonius Herrera columbinâ magnitudine minorem esse, viridem omnino. Caudæ pennæ longissimæ sunt, magno pretio habitæ, & receptæ in commercio. Occisor huius volucris capitis reus erat, quare depilabant illam dumtaxat, deinde dimittebant.

CAPVT LXVI.

De turdis Chiappa, & passeribus fabris.

Genus turdorum Chiappam, incolit quos vocat passeres fabros. Nigri sunt solum in pectore, & capite rubri. Fructu quercino dumtaxat vescuntur. Rostro perforant corticem pinuum, glandem singulis foraminibus aptissime accommodant, vt manu extrahi nequeat, sic omnem pinum ornatissime cingunt glandibus incis. Mox pedibus hærentes cortici, tundunt rostro glandem, & vorant. Alia sententia Gomaræ est de passeribus, quos vocant Hispani *carpinteros*. In Dariene scribit nasci palmas, quarum truncus per extrema attenuatur: in medio nidificare quosdam passeres excuato rostris nido. hos passeres vocat ipse *Pitos*, & putat esse quos Plinius Picos dixit, Hispani *fabros*. Addit ex aliquorum sententiâ, vim recludendi nidos ferro impeditos non esse alieius herbæ, sed ipsius pici, cuius tactu infringi metallum.

CAPVT LXVII.

De rhinocero aue.

IN bisulcis hæc habet Aldrouandus. Rhinoceros auis volatu admodum pernici & incitato fertur, corporis magnitudine aquilam superare, rostro incuruo, quatuor pedes longo, inter oculos cornu extante, quod nigra lineâ continuo producta determinatur.

Est

Est auis crudelis & immansueta, sequiturq; exercitus, & cadaueribus depascitur. Vifa est vna à Lusitanis è nauigio in Mari rubro, cum Solimanus eunuchus classem circumduceret. Eadem virtus huius cornu ac quadrupedis, vt narrauit Ludouicus de Vrretà lib. 1. Historiæ Æthiop. paginâ 344. si fortè præclara sit fides huius Auctoris. Recolo sub annum 1595. in Guianu vifam auem, & Gualthero Ralço in portu Moreguito oblatam à Rege (armadillam indigenæ vocant) cuius pennæ ita dispositæ, vt loricæ squamas referant, excrefcente longo cornu, quo illi vtuntur pro tubis. Petrus Martyr Decade 3. libro 6. rostrum eius porcino non esse longius, & sub terrâ vt talpam viuere, interdum etiam altum volare: carnem esui non insuaem, cornu præcipuum antidotum haberi, prodit Monardus auctor verax. Ego non maximam fidem indulgeo omnibus his Auctoris; aliquos veneror.

CAPVT LXVIII.

De aue montanâ.

ADulatio & societas canum non vincit officia tepetototl, seu auis montanæ, quæ valdè domestica est, quam alij tecuecholi, Hispani verò indigenæ phasianum vocant. Auis est anseris magnitudine, colore nigro splendenti, plumis tamen nonnullis inferne candentibus circa caudam in postremis alis, cruribus pedibusque cinereis, rostro incuruo, partim cinereo, & partim luteo, ac circum radicem velut tumentis, plicatili cristâ, oculis nigris, sed iride pallenti. Alitur frumentaceis frugibus, seu in massam, seu in panem coctis, alijsque similibus esculentis. Edulis est ac pinguis caro, nec dissimilis illi chortalium Indicarum. Mite animal, amicum hominis, & quod cibum apprehenso domesticorum pallio exigit, pulsetque rostro clausam ianuam, vbi aliquò intrare ei opus sit, herumque sequatur, si liberum sit, venientemque alacriter applaudensque excipiat.

CAPVT LXIX.

De aue longâ, seu hoitlallotl.

CVrsu nobilior quàm pennâ est hoitlallotl, seu auis longâ à rostri acumine ad caudæ vsque exortum (quæ spithamam quoque longa est) dodrantem prolixa conspicitur. Rostrum desuper nigrum, subter verò cinereum, quadrantem longum, ac mediocriter crassum: cauda virens, sed pauonino splendore. Plumæ totius corporis ex albo

fuluescunt, fuluescuntque prope caudam è nigro: sed quæ corporis vestiunt superiora, nigre sunt maculis candicantibus conspersæ. Humipeta auis est, ac modici volatûs, sed adeò pernici cursu, vt equorum velocissimorum agilitatem, longè excedat. Calidis regionibus viuunt, nec expetendam præstat alimoniam.

CAPVT LXX.

De turture Indicâ seu cocotzin.

Superstitione quadam aut remedio zelotypiæ famam meruit cocotzin seu turtur Indica. Passere nostro paullò est maior, cuius vniuersum corpus supernè fuscû est, plumas tamen singulas nigro ambiente colore: alarum anteriora partim nigra sunt, sed maiori ex parte fuluescunt: cauda extrema albo & fusco promiscuè colore tingitur. Plumæ quæ infernum corpus vestiunt, albæ sunt, sed in lineas fuscas desinentes atras: alarum infera fulua, cinerea & nigra. Caput paruum est, rostrum paruum ac nigrum, collum breue, crura rubentia, & vngues fusci ac parui. Nomen habet apud Mexicanos ab alarum colore & strepitu, apud Hispanos verò, qui eos turtures vocant, à vocis murmure, sapore ac nutrimento, etsi nostris turturibus longè minores sint. Sonat huhu: bono constat nutrimento, etsi duriusculo. Reperitur in montanis locis, atque etiam iuxta oppida. Indigena auis est, Mexicanique agri alumna ac valdè frequens. Aiunt, si mulieri, nescienti quid edat, cocta loco cibi exhibeatur, zelotypiæ mederi. Est & aliud genus prædictæ auiculæ omnino simile, sed fuluo corpore nigroque, & capite cinereo. Sunt qui tlapalcocotli hanc ob fuluum colorem vocent.

CYGNVS CVCVLATVS, siue GAL-
LINACEVS GALLVS PEREGRINVS
CLVSII.

CAPVT · LXXI.

De cygno cuculato.

EXoticam auem in insulâ Cygneâ reper-
tam ab Hollandis narrat Clusius, cuius
ista sunt: Illa porrò auis peregrina cygnū qui-
dem magnitudine æquabat aut superabat,
sed eius forma longè diuersa: eius etenim
caput magnum, tectum velut quadâ mem-
branâ cucillum referente, rostrum præterea
non planum, sed crassum & oblongum, sub-
flauī coloris parte capiti proximâ, cuius ex-
tremus mucro niger. Superior quidem eius
pars siue prona adunca & curua, in inferiore
verò siue supinâ subcærulea, macula mediâ
partem inter flauam & nigram occupabat.
Raris & breuibus pennis tectâ esse aiebant,
& alis carere, sed earum locis quaternas &
quinas dūtaxat longiusculas nigras pennas
habere: posteriorem verò corporis partem
præpinguem & valdè crassam, in quâ pro
caudâ quaternæ aut quinæ crispæ conuolu-
tæq; pennulæ cineracei coloris. Crura crassa
illi potiùs esse quàm longa, quorū superna
pars genu tenuis nigris pennulis tectâ, infe-
rior cum pedibus subflauī coloris; pedes verò
in quatuor digitos fuisse diuisos, ternos
longiores antrorsum spectantes, quartum
breuiorem retrorsum conuersum, omnes-
que nigris vnguibus præditos. Verùm enim-
uerò, concinnatâ & descriptâ iam quâ potui
fide huius auis historiâ, illius crus genu te-
nus rescissum apud Petrum Pavvium, pri-
mariū artis Medicæ in Academiâ Lugdu-
no-Batauâ Professore, videre contigit, re-
cens è Mauritij insulâ relatum. Erat autem
non valdè longū, sed à genu vsque ad pedis
inflexionem paullò plus quàm quatuor vn-
cias dūtaxat superabat: eius verò crassitudo
magna, vt cuius ambitus pænè quatuor vn-
cias æquabat, crebritq; corticibus seu squa-
mis tectum erat, pronâ quidem parte latiori-
bus & flavescentibus, supinâ verò minori-
bus & fuscis. Pedis etiam digitorum prona
pars singularibus ijsq; latis squamis prædita,
supina autem tota callosa. Digiti satis breues
protam crasso crure: nam maximi siue medij
ad vnguem vsq; longitudo binas vncias non
admodum superabat, aliorum duorum illi
proximorum vix binas vncias æquabat, po-
sterioris sescunciam: omnium verò vngues
crassi, duri, nigri, minùs vnciâ longi, sed po-
sterioris digiti longior reliquis, & vnciam
superans. Nautæ huic aui nomen indebât suo
idiomate V Valgh-vogel, hoc est, nauseam
mouens auis, partim quòd post diuturnâ eli-
xationē eius caro non fieret tenerior, sed dura
permaneret, & difficilis cōcoctionis (excepto

eius pectore & ventriculo, quæ non contem-
nendi saporis esse comperiebant, partim
quòd multos turtures nancisci poterât, quos
delicatiores & ori magis gratos reperiebant.
Nihil igitur mirum, si præ illis hanc auem
contemnerent, & eâ carere se facillè dicerent.
In eius porrò ventriculo quosdâ lapillos in-
uentos aiebant, quorum binos huc perlatos
conspiciebam apud Christianū Porretum,
cosque diuersos formâ, vnum planum & or-
bicularem, alterum inæqualem & angulo-
sum: illū vncialis magnitudinis, quem iuxta
pedes auis exprimendum curabam, hunc
maiorē & grauiorē, vtrumque cineracei
coloris. Eos ab aue in maris littore lectos, de-
inde deuoratos fuisse verisimile est, non in
eius ventriculo natos. Ceterum ea insula, vt
in Diario legebam, vno & viginti gradibus
ab Æquatore versus Antarcticum polum di-
stat, in quâ neminem habitare, sed desertam
esse opinabantur: quia licet aliquot nautæ
diuerso tempore emissi fuissent vt obserua-
rent, totumque triduum hac illac peruagan-
tes insumpserent, neminem tamen repere-
runt. Istam opinionem magis confirmabat
omnium auium securitas, quæ manu se ap-
prehendi, & funibus cædi sinebât, tamquam
nullum hominem antea conspexissent. Licet
verò huius insule ambitum circiter quindecim
milliarium dumtaxat esse in Diario sit
adscriptum, ex aliâ tamen nauigatione pau-
cos post annos, factâ ab Hollandis in insulas
Moluccas tendentibus, classis Præfecto siue
Admirallio Iacobo van Neck, eius verò le-
gato siue Vice-Admirallio N. Ganier, qui ad
eam insulâ fortè appellebat, maiorem illius
ambitum fuisse compertum est. Is enim to-
tam insulâ circuire iubebat, & triginta mil-
liarium siue leucarum ambitum habere de-
prehendebat, vt mihi ipsemet asseribat Am-
stelredami anno à Christi natiuitate mille-
simo sexcentesimo tertio, illo ipso anno è
Moluccis & Taprobanâ redux. Istam autem
insulam Bataui appellabant Mauritij insu-
lam, à Principe Mauritio, antè à Lusitanis
Ilha do Cirne vel *Cisne* nuncupatam, id est
insulam Cygnæam, forsitan ob conspectam
in ipsâ iam commemoratam auem, quam
cygnum esse existimassent. Vocat Clusius
descriptam auem gallinaceum gallum pere-
grinum.

CAPVT LXXII.

De coturnicibus Indicis.

COturnices vocabat Noua Hispania co-
lin, quarum genera ex Francisco Her-
nando dabo. Noltratibus sunt similes, etiam
ad perdicum species sint citra dubium refe-
rendæ.

rendæ. Multa genera apud Nouos Hispanos reperiuntur, nonnulla fusca & cristata, quæ quauhtzonecolim nuncupant, mediocris magnitudinis, alia fusca quoque, sed cristarum expertia, & paulò minora; alia omnium maxima fuluaque, sed capite albo & nigro colore variato, extremis verò alis dorsoque candentibus, pedes verò ac rostrum nigra sunt. Hispanis, vt dixi, coturnicibus assimilantur. Omnia & bono & grato constant alimento, si tamen iugules duobus tribusve diebus, antequam assa apponantur mensis. Exhibetur earum caro etiam malè habentibus: nec est apud Indos vlla alia post cohortales, quæ illi possit anteferri, aut alimenti salubritate aut gustu. Canunt nostratum instar, etsi aliæ alijs suauius. Caueis includuntur: vescuntur Indico nostròve frumento, & sunt quamplurimis huius plagæ locis familiares. Alibi idem Auctor de coyolcozque seu colli sonali inquit: species est colin, seu coturnicis Mexicanæ, inter quamplures alias, de quibus loquemur seorsim. Ergo coturnicibus vocatis à nostris similis hæc est, magnitudine, cantu, nutrimento, volatu, & moribus, sed diuerso colore, qui supernè est ex fuluo candidoque commixtus, infernè verò tantùm fuluus, etsi verticem & collum nigrantes albæque plumæ occupent, & tenias ab utroque latere adeoque à collo ad vtrumque collum efforment atque constituent. Oculi sunt atris, & fulua crura. Indigena auis est, campestribusque locis, velut & nostras, frequens, ac simili etià alimento, & quod ad illud perdicis Hispanicæ (est enim eius species) proximè accedat. Colcuicuiltic seu coturnicis simulacrum, coturnicis quoque nostræ species est, albis, nigris coccineisque variata plumis, & protractis desuper potiùs lineis quàm circumscriptis maculis, subter verò potiùs maculis frequentibus, quàm lineis, pedes cruraque cyanea sunt; sed cantu, magnitudine, moribus, ceterisque cunctis præcedenti omnino similis. Sturno est acolin magnitudine par, cruribus pedibusque viridi pallecentibus, & in quatuor diuisis prolixiores digitos. Rostrum est luteum, & longiusculum pro corporis proportionem, tenuisque & mucronatù: oculi nigri, iris fulua, caputque paruum. Inferna corporis candida sunt, lateribus fusco maculatis colore, superiora verò & cauda, quæ breuiuscula est, fulua sunt, sed maculis nigricantibus distincta, & candidis lineis qualuis pennas circumambientibus, eiusdemque coloris punctis nonnumquam conspersis. Lacus incolit, piscosumque est, nec tamen admodum ingratum præstat alimentum. Vermiculis, muscis, & alijs paruis animalibus quæ volitant circa paludem, victitare solet. Indigena est Mexi-

cani lacus. Caput mirâ colorum varietate micat, quod medium atra linea secat, ac velut cinereæ aliæ latera, maculæ verò parvæ & candentes canthos externos: collum pectusque cinerea sunt, cetera è fuluo in viride potiùs inclinant.

CAPVT LXXIII.

De aue niueâ siue ceoan.

CEoan seu auis niuea, imitatione humani sermonis nobilis, turdo visciuro paulò maior est, circa pectus, ventrem, atque alarum exortum fuluescens, permixtis ad caudâ cinereis plumis; alarum extrema caudaque ipsa infernè cinerea sunt, supernè verò vniuersum corpus nigrescit è fusco: rostrum, quod paruum est atque exile, cruraque fuluescunt: mentum candet, insertis tamen nigris aliquot pennis. Sermonem humanum æmulatur, velut irridens transeuntes, quos tamen, vbi licet, insequitur.

CAPVT LXXIV.

De aue euoatrice niuis.

Meretur quoque nomen à niue cenotzinga seu auis euoatrix niuis. Antequam ningat, clamitat, postea silet. Color illustris variegatione: pectore fuluus, crure pallidus, vngue niger, ventre permixtus notis candidis & atris, subter alas candidus & cinereus, super fuluus, niger, paulò post cinereus, infestus atris maculis: sub finem conspersus albis notis, caudâ subter niger & candidus, super fuluo nigrore maculatus. Caput nigrum est fasciâ cinctum cinereâ; rostrum paruum cinereum supernè atque infernè, sed supernè iuxta exortum lineâ ambitur luteâ. Oculi nigri sunt, & palpebræ pallentes. Quouis cælo gaudet, montana colit, & veris tempore educat sobolem. Ita conuoluit huc & illuc caput, contorto in varias partes collo, vt eodem situ immota perstans, cuncta circumspiciat. Est & alia eiusdem auis species, quibusdam distans colorum varietatibus: capite siquidem fuluo & cinereo est, collo partim nigro, ac partim candescente. Sunt qui loceto vocent.

CAPVT LXXV.

De pauxi.

PAuxi gallinaceum æquat aut superat: nigra est, maculis nonnullis perspersa albis & rubris, nonnihil protecto collo, amplo capite, quod nonnullis simplex, alijs cristatum,

tum, alijs pro plumieâ cristâ lapis aut globus infurgit (lapidem vocant, licet non nimis durus) ouo similis aut maior, ferrumineo colore libenter mansuefit. Ad aulam Philippicam allatam pauxin sic describit Franciscus Hernandus: Non est prætereunda auis illa ad Regem Philippum à Margaritâ (vt ferebant) insulâ delata, quam in horto eius vidimus, galli gallinacei magnitudine, aut paulò maiorem, nigro colore plumarum, sed splendenti, & fermè pauonino, rubro rostro, incuruoq; & psittaci simili, mitem, sed capi & attrèctari à quouis renuentem. Erat in hac aue insigne ac peculiare, tumorem quemdâ radici rostri affigi, quâ parte erat tenuior, pici formâ, lapidis duritiâ, & cernleo colore, qualis esse solet lapidis cyanei, aut vocati torcoïdis. Alebatur autem (si benè memini) frumentaceis seminibus, & ceterarum corticalium nutrimento, quibus formâ quoque videbatur similis. Adijcit idem Hernandus: Alia auis in eodem horto visa mihi, præcedenti erit annexenda, ciconiæ (nî mente excidit) magnitudine, & cinereo colore. Cristam hæc capite gestabat octo (vt mihi quidem videtur) uncias longam, è multis aggeratam plumis subiectis eiusdè coloris, & in amplitudinem orbicularem, præcipuè circa summum, dilatatis atque excrecentibus. Verùm custodum incuriâ perijt.

CAPVT LXXVI.

De picicitli.

PARUULA auis picicitli dicitur, post imbres apparet, ignobilitate quadam originis nobilis. Nesciunt adhuc Tetzcoquenses vbi fætificet. Muta est. Educat domi, breuî perit. Palato & stomacho est acceptabilis. Cinerea tota est, nisi capite & collo, quorum vtrumque nigrum: solum oculos nigros candens ambit macula.

CAPVT LXXVII.

De aue polyglottâ.

VIDI, audiui, miratus sum auiculam Matritum allatam, totius melodiæ Regionam, cuiuscumque vocis arbitram. Indi à concentu multiplici cencontlatolli, seu quadringentas linguas vocant. Sturnum non superat: subtus albescit, superiore parte fusca, pullis & candètibis intermixtis pennis, maximè ad caudam & caput, quod imagine quadam coronæ argenteæ redimitur. In caueis ad blanditias auditus, ad ostentum & miraculum naturæ seruatur. Vincit omnes aues suauitate, & arbitrio gutturis; nullius

non imitatur, nullius non superat. Philomelæ longissimè præstat. Fateor diu me tenuisse. Contenta est quouis cibo: calidas amat regiones, temperatas tolerat. Huic similis est tzanpan. Aliqui suspicantur feminam esse eiusdè speciei, paribus magnitudine, cantu, formâ, nisi quòd plumæ infernè albæ sint, cineræ & nigræ; supernè pullæ, nigre, albæ.

CAPVT LXXVIII.

De noctuâ canorâ.

CHICUATLI seu noctua nostratem rusticulam exaquat. Rostro est longo, tenui, & pullo, ac tænijs iuxta vtrumque oculum, luteis & incuruis. Inferiora corporis pallida sunt, nigris quibusdam plumis circa collum intersestis: iris lutea, ac nigri oculi: cetera ex fuluo, fusco & cinereo permixta. In montibus versatur, humipeta est, & in vimineum alteriûsve materiei coniecta carcerem, haud vulgariter garrit. Alitur facili operâ: nam tlaolitio pane, vermiculis, alijsq; hisce similibus vesci consuevit. Calidis frigidisque regionibus capitur, pingueque & non omnino aspernandum præbet alimentum. Sunt qui chiquatotol vocent, à noctuâ, quoniam non minus est, quàm illa, auguralis.

CAPVT LXXIX.

De aquilis albis, & venatione gemmarum.

VLTRA Regnum Malabar per mille miliaria est Regnum Murfili, quod nemini est tributarium. Habitatores eius lacte, carnibus & oryzo vescuntur, atque idola colunt. In quibusdam huius Regni montibus inueniuntur adamantes: nam cum pluit, egrediuntur homines ad riuos aquarum qui de montibus descendunt, & in arenâ multos legunt adamantes. Æstatis quoque tempore ascendunt montes cum magnâ difficultate, propter feruentem calorem vndiq; æstuantem, periculo etiam magno sese exponentes propter magnos serpètes, qui ibi in maximâ versantur magnitudine, & quærunt in vallibus montium, atque alijs decliuis & retrusis locis adamantes. Et quidem fit, vt illos nonnumquam in magnâ reperiât copiâ, idque in hunc modum. Morantur in montibus illis aquilæ albæ quæ memoratis vescuntur serpentibus: & homines, qui per montes discurrunt, & sæpè, ob prærupta saxa & præcipitia montiû, ad conualles peruenire non possunt, proijciunt in illas frustra recentium carniû, videntibus aquilis, & hæc deinceps ab aquilâ sublata, nonnullos habent adherentes adamantes, quos homines hoc inge-

nio venantur. Aduertunt, quò auis sublatam portet carnis portionem, & accurrentes, abigunt aquilam, & lapillos carni adhærentes colligunt. Quòd si aquilæ in valle proiectam comederint carnem, aduertunt lapidum scrutatores locum vbi aquila noctu dormit, & egesta stercora discutientes, eliciunt adamantes, si quos cum carne deuorauit. Hæc M. P. Venetus. Nec valdè dissimilem piscationem gemmarum narrat Anastasius Nicænus ex Chrysofomo. Hyacinthus est quidem subrutulus, inuenitur autem in interiore Scythiæ Barbariâ. Scythiam autem soliti sunt vocare veteres omnem regionem Borealem, vbi sunt Gothi & Dani: illic ergo intrinsecus in magnæ Scythiæ solitudine est barathrum, seu fossa profundissima, ad quam non patet aditus hominibus, & rupibus illinc & hinc circumdata, ad eò vt quispiam supernè ex summis montibus tamquam ex mœnibus despiciens, non possit fossæ fundum conspiciere, sed ob profunditatē sit velut quoddam tenebrosum chaos. In hac sunt qui à propinquis regionibus condemnati & coacti mittuntur. Cùm autem agnos sacrificauerint & excorauerint, desuper eos iaciunt ex rupibus in chaos fossæ, ad illas autem carnes agglutinantur illi lapides, quos aquilæ in rupibus petrarum habitantes ad odorem carniū

descendentes, & sursum ferunt cùm agnis, quorum carnibus adhærescunt. Deuoratis autem carnibus, lapides remanent in vertice montis. Cùm autem venatores conspexerint, quòd ab aquilâ delatæ sint carnes, illuc eunt, & sic auferunt lapides.

CAPVT LXXX.

De seyferach.

DE his auibus Tartariæ hæc scribit Haithonus. Abaga fecit fieri magna fossata, & alia munimenta, quodam loco vocato ciba, & ibi stat semper, præcipuè tempore hiemali, custodia armatorum, qui defendunt transitum ab inimicis. Gentes verò Hochray toties tentauerunt occultè transire per viam, sed non potuerunt, vel possent aliquâ ratione. nam in quadam planicie, quæ vocatur Monga, stant in hieme quædam aues magnitudinis phasianorum, quæ pulcherrimas habent plumas, & vocantur seyferach: vnde quando aliquæ gentes ingrediuntur illam planiciem, statim fugiunt illæ aues, & transeunt per illas custodias & fossata, & illi, qui sunt deputati ad custodiam illius loci, per illas aues manifestè cognoscunt inimicorum aduentum, & ad defensionem continuò sunt parati.

TETRAO.

CAPVT LXXXI.

De tetraone.

NOta Alpinis populis voluptas & deliciaum palati tetrao. Auis est, cuius

meminit Paulus Iouius in Legatione Moscovitarum. Est supra nigra, puniceis supercilijs, magnitudine anseris, cuius pulpæ sapor phasianos superat. A Plinio vocatur *erythratao*:

CAPVT LXXXII.

De vulture aquatico seu tetetzauhqui.

DE vulturibus aquaticis hæc Ouedius narrat. Sæpe, inquit, conspiciuntur in hac insulâ Hayti siue Hispaniolâ, tum eâ quæ à D. Ioanne nomen accepit, atque in alijs huic Indiæ adscriptis, aues meâ opinione valde mirabiles, dubiæque naturæ, qui tam supra terram quàm in mari & fluminibus prædari & viuere possunt. Sunt autem corporis mole tam grandes, quàm magnus larus siue gavia, pennasque habent illi similes, mixti videlicet coloris ex albo & fusco: rostrum etiam simile, sed magis mucronatum: pedes verò habent diuersi generis, sinistrum quidem planum, anatum, anserum, aut aliarum auium in mari degentium instar, dextrum verò curuum, & ad captandam prædam idoneum, vt vultures, falcones, aut aliæ aues curuis vnguibus præditæ. Itaque quando inter volandum piscem aliquem summâ aquâ natantem conspiciunt, ex alto sese precipites dant, pedisque dextri vnguibus corripunt, atque, si lubet, in aquâ persistentes sinistri pedis auxilio istuc vorant, aut ex aquâ sublimes elatæ, inter volandum prædâ vescuntur, vel in scopulum aut arborem sese transferunt, vt commodius prædam vorare possint. Mihi porro relatum est, supra aucupium etiam exercere, & paruas aues, lacertos, aut huiusmodi res terrestres persequi: eam ob causam Christiani in illis insulis habitantes aquaticos vultures eos appellât. Ceterum Isidorus inter recentiores etiam opinionem habuisse videtur, aues reperiri diuersæ formæ pedes habentes: atque inter eas porphyriorem reponit. Porphyrio, inquit, est auis, cui hoc peculiare, quòd pedem vnum habet latum ad natandum, alterum verò fissum ad ambulandum. In quo notatur, quòd utroque elemento gaudet, & in aquâ natans vt anates, & in terrâ ambulans vt perdices. Verum Isidoro porphyriorem numquam conspectum fuisse opinor: nam alterum pedem planum non habet, sed vtrumque fissum, vt habent galline, perdices, & aliæ aues per terram gradi solitæ, & vniuersum corpus cyanei coloris pennis tectum habet. At in auibus aliquibus Indiæ vera est hæc monstruositas & deformitas pedum. Eundem puto aquaticum hunc vulturem Ouedi, & accipitrem Chiappæ, cuius supra mentio est facta, & cum tetetzauhqui Francisci Heinandi, de quo ita narrat in Paralipomenis notatiombus: Tetetzauhqui, quam Hispani asturem aquaticam vocant, auis est lani magnitudine, similibusque plumis, nem-

pe fuscis candidis quàm promiscuè vestita; rostro etiam simili, sed magis acuto. Ad accipitrum pariter & aquaticum genus videtur pertinere: nam & in terrâ & in aquâ illi vita atque aucupium est, habetque pedem dextrum, quo prædam rapit, armatum vnguibus velut ceteri accipitres; sinistrum verò, quo insistit aquis, palmæ simile velut anatum genus: atque ita interdum eo insistens vndis, fruitur prædâ, vesciturque; atque interdum, si ita facere libeat, raptum piscem aut auem, arboribus confidens, aut in ipso volitans æthere, velut terrestre & aquaticum animal, dilacerat ac deuorat. Prouenit in Haitinâ insulâ, & D. Ioannis, alijsque permultis, & etiam in Nouâ Hispaniâ iuxta Panutinam Prouinciâ & littora pelagi Septentrionalis.

CAPVT LXXXIII.

De auibus Farrensisibus.

Insulæ Farræ nobilitate auium insignes sunt: afferam quæ de earum auibus in quadam epistolâ Hoyerus collegit. Farræ insulæ, vulgò *Ferroyer*, nomen à plumarum copiâ adeptæ videntur, quippe quæ felices admodum in auium feturâ, quarum præcipuas hinc sub certis classibus recensere libet, easque omnes palmipedes. Primo quidem ordine tres illas species, lundas, atcas, lomvuias, vt vocant, quæ multitudine suâ & plumæ vsu reliquis omnibus harum insularum auibus anteferuntur. Lunda est minor illâ, quam superiore autumno miseram, rostro rubente & latiusculo, pectus candida, nigra tergum & alas, pedes rubra, mole corporis anate inferior (ea est quam cap. 10. lib. 5. Exoticorum anatis Arcticæ appellatione Clusius insigniuit) nidificat in præcipitibus cellarum rupium cavernis. Oua edit gallinaceis tum colore tum magnitudine paria, sub autumnum quòd abeat ignotum; reuertitur primo vere. Hac aliquantò maior est alka, rostro lato & nigro, itemque corpore, nisi quòd sub pectore & extremis alis albeat: pedes nigri, caput denique fuscum, nisi linea alba ab utroque oculo ad rostri partem proximam duceatur. Nidificat in editissimis scopulis, vt lunda, magnitudine æquâs minorem gallinam. Oua eius maculata ex albo & nigro. Grandior illâ lomvvia est. Eius corpus totum nigrum, excepto pectore quod albet: pedes nigri, rostrum nigrum, acutum oblongumque: oua in editioribus scopulorum marginibus excludit, cyanei quidem coloris, sed lineamentis vndique diuersorum colorum mirè variiegata ac velut picta.

In altero ordine collocare placet duas diuersas species, quæ terram numquam ingrediuntur.

diuntur, utique pedibus ad incedendū inutilibus præditæ, mole corporis anserem minorem æquantes. Prior ildbrimel esto, maior scilicet ex illis duabus quas superiore autumno misi, quamque insulanos pro halcyone habere dixi, hac sine dubio ratione inductos, quod halcyonis more fetum in vndis marinis producere nescio à quibus acceperint, quamquam ego minimè pro halcyone reputem; longè enim dissentit descriptio Plinij. Caput eius fuscum, sub collo circulus albus: pectus item candidum, tergum & ala nigricant, maculata passim punctis albis: pedes nigri (ea esse videtur mergus Farenensis maximus, cap. 6. lib. 5. Exoticorum à Clusio descriptus.) Altera goifugel colore corporis alkæ non absimilis, tametsi corpore longè maior. Rostrum ei admodum latum & incuruum, caput oblongum atque nigrum, oculorum margines candido circulo tinguntur: pedes nigri, quorum nullus ad incedendum vsus, sed nec alarū quas admodum exiles habet; etenim nec incedere nec volare vnumquam visa est utraque. Rarissimè autem hæc & non nisi aliquibus annis visitur, nec vbi feturæ operam det vlli hominum exploratum. Vtramque hanc speciem in mergis ego numerauerim.

Tertiâ classe constituo tres species formâ discrepantes, ab hoc genio valdè affines, quod tempestatū prænuntia, & in alto tantum Oceano versentur. Harū quæ magnitudine anteit, gallinam mediocrem magnitudine, formâ falconem vtrumque æquat: vulgò *haffbert*, hoc est *equus marinus*, non conuenienter appellatur. Cinericio est vndique colore, maculis albipassim interstincta, rostro incuruo velut falconis, sed breuiori. Ad eius, quemadmodum & duarum infrequentium conspectum, exhorrescere pisces, & littora legere quæ possunt celeritate solent, certi tempestatem in propinquo esse noxiam. Altera Stormfinck passere paulò maior. Tota & hæc grisea est, sine maculis, rostro exili admodum. Pegasum præ superiore rectius dixeris: siquidem super ipsos fluctus incredibili pedum velocitate transcurrere, ac nimbi instar ferri, non sine admiratione videas. ut transferri ad hanc verè possit, quod de Camilla nimis hyperbolicè Virgilius:

*Illa vel intacta segetis per summa volare
Gramina, nec teneras cursu lassisset aristas,
Vel mare per mediū fluctu suspensa tumentis
Ferret iter, celeres nec tingeret aquore plātas.*

Cateruatim hæc si nauigantibus appropinquet, deponenda esse subito vela, intelligentes norunt. Videtur hæc affinitatem quamdam habere cum eâ, cuius Ouedus lib. 14. Naturalis & generalis Indiarum historiæ sub initium capitis 1. meminit, & *patines* à nau-

tis appellari scribit: certè eadem in volando velocitas etiâ tempestatibus concitato mari, ut per summos fluctus celeri cursu ferri quispian artitrari possit. Tertia species Barnfiard, magnitudine passeris par, sub pectore candicans, collo dorsoque nigricans, rostro item nigro, & latiore nonnihil, pedibus rubris. Natando velocissimam hæc se præstat, quantum stormfinka discurrendo. Hæ tres species vbi fetum proferant nescitur; proin meâ quidem opinione ad halcyonis descriptionem inter omnes, quas enumerauimus, proximius accedere videntur, quamquam colore ad Plinij descriptionem prorsus non quadrent. Quartum locū skuæ tribuo, quæ auis aquilino generi videtur adnumeranda, siquidem & corporis mole & rapacitate illis responderet: rostrum habet curuum, sed non admodum latum, pennas corpus tegentes griseas, solâ alarum extremitate albicante; pedes item griseos. Fetum negligenter in apertis campis producit ex ouis griseis, grandioribus, anatinis similibus, quæ exilibus nigris maculis notata sunt: pisce vescitur, sed & prædam in omne genus auium infensissimè exercet. Quinto ordine describendæ veniunt duæ diuersæ anserum species, quarum prior heltingegaas: caput & collum habet nigrum, circulo albo cinctū, pectus album, alas griseas, tergum cyanei coloris, pedes rubros, & magnitudine anati responderet. Altera species erandgaas, anseris siluestri paulò minor: caput illi griseum, collum rubro circulo cinctum, pectus griseum, alæ similiter & collū, pedes rubri. Hæ species in Farris rarissimè conspiciuntur, neque istic fetificant: vnde autem veniāt, & quò migrent, nemini cognitū. Superstitio autè ex longâ experientia nata est, hæc vbi apparuerint, mutationem magistratus imminere. Aliàs siluestrium anserum satis hinc quoque magna copia.

CAPVT LXXXIV.

De skuâ.

SKUAM paulò aliter describit Clusius quâ Hoyerus. Erat autem grandioris alicuius gauiæ magnitudine, ab imo videlicet collo ad vropygium vsque nouem uncias longa, corporis ambitus, ductâ sub alis mensurâ, uncias sedecim crassus: collum à summo capitis vertice ad tergum vsque septem uncias longum: caput non valdè magnum, nec rostrum planum ac potiùs longiusculū & angustum, capitis proximâ parte scabrum, extimâ verò leue, nigrum & curuum, instar ferè rapacium auium, aut gauiarum, binarum unciarum longitudinem non excedebat: alæ septemdecim pænè unciarum longitudinem explebant, & paullulū extremâ caudam supe-

superabant: quatuor maiores alarum pennæ remiges nigræ, non albæ in extremitate, vt Hoyerus adscripserat, nisi fortè similitudinem in alijs eius generis auibus cõspexerit. A tubo verò ad mediam vsque pennarum longitudinem illas candidas sepeiebam, quemadmodum etiam maiores, & supernas tres caudæ pennas, quæ vropygio inferebantur. Reliquâ parte nigra, non secus ac alarum extremâ. Ad ceteras verò pennas corpus regentes quod attinet, cineracei ex nigro erat coloris, niger tamen exuperabat, & haliaëti, vel milui pennas valdè æmulabantur. Crura in extremâ ferè corporis parte collocata habebat, vt pleræque aues aquaticæ, supraque genu valdè erant breuia: à genu deinde ad pedem vsque pænè tres vncias longa: pedes plani tribus digitis præditi, & breui calcari. Interior digitus, qui breuior, binis articulis constabat; medius, qui longissimus, tribus; medio longitudine proximus, quatuor: calcari vnicum articulum habebat. Omnes autem digiti in paruos vngues curuos desinebât, & nigrâ membranâ siue cartilagine connexi erant ad vngues vsque. Porro cum hæc auis ex Hoyeri relatione periinde grassetur in omne genus auicularum, ac in pisces, parum abest, quin mihi persuadeam, illam esse, aut certè ei persimilem, quam Confalvus Ouiedus Historiæ Indiæ Occidentalis lib. 14. cap. 8. describit, vnicâ exceptâ (siquidem vera sunt quæ scribit) nam hæc vtrumque pedem planum habet, eiusdemque formæ; ille autem sinistrum dumtaxat pedem planum suæ tribuit, alterum verò facit vulturis aut aquilæ pedi similem.

CAPVT LXXXV.

De auibus chagrinis.

IVxta fluuium Chagren inquietes simij omnem frondem visitant, nullus ab his

ramus tutus. Quid facient volucres? vbi securè nidum statuent? Docuit natura artem, suppediavit auxilium. Frequentes ijs plagis besuci, perrepunt vsque ad culmina arborum, deinde pondere inflecti solent. Sunt autem besuci, vt suo loco dicam, palmites tractabiles sine folijs, hærentes & reptantes per arbores proceras, quæ pro funibus barbaris seruiunt. Igitur ex his suspendunt nidos aues, vt securæ sint inquietudine & latrocinio simiorum. Mirâ arte penfiles domos faciunt.

CAPVT LXXXVI.

De perdicibus magnis.

IN insulâ S. Helenæ exæquant perdices gallinam. Cinereæ sunt, & adeo cicures, vt non facillè auolent, etiam si homines videant appropinquantes. Magnâ frequentiam foueis conduntur. Sedecim imò viginti in vnâ simul latent.

CAPVT LXXXVII.

De auibus ingentibus.

Condores vocat Acosta immanis molis aues, quæ vitulum refecent & deuorēt. Cuntur vocant Perüenses. Visæ sunt quæ vsque quinque vlnas protendant alas. Absque vnguibus rapaces sunt: duæ taurum rostro necant, & vorant velut lupi. Duodennem puerum vna auis occidit, vorauit. Variègatur fusco & albo colore quemadmodum nostræ picæ; cristatæ sunt. Symbolum ex his auibus construxit in rupe editâ Viracocha priscus Inga Rex Perüensis. Latius Garcilassus Inga describit lib. 5. cap. 23.

Aquila maxima inuenta in Tlatelulco Mexici tantæ magnitudinis ferebatur, vt veruecem vno prandio deuoraret. Stupendæ magni-

magnitudinis alitem narrat Marcus Paulus Venetus in descriptione insulæ Madagascar. Narrat incole, certo anni tempore aduolare mirabile auis genus, *ruch* ab ipsiſ appellatū, aquilæ quidem ſimile, ſed admirandæ magnitudinis, adeoque vaſti corporis, & tanti roboris, vt elephantem vnguibus corripere atque in altum ſubleuare poſſit; deinde cadere ſinat, vt mortui carne veſcatur. Qui autem viderant eius alas expanſas, ab vnus extremitate ad aliam ſedecim paſſuum eſſe dicebant, earumque pennas octo ſerè paſſus eſſe longas, earumque craſſitudinem longitudini reſpondentem. Se autem, exiſtimantem gryphum forſitan eſſe (quia mediâ ex parte auis, alterâ dimidiâ leo depingitur) interrogaffe eos qui ſe vidiffe dicebant, an ſimilem formam haberet, reſpondiſſe, meram auem eſſe quemadmodum eſt aquila. Quæ cum Magnus Cham intellexiſſet, ſuum Legatum in eam inſulam miſiſſe, eo quod in prætextu, tamquam de redemptione alicuius è ſuis qui iſtic detinebatur acturum, ſed reuerà vt inſulam exploraret, & ea quæ in eâ erāt admiratione digna obſeruaret. Illum redeuntem, vt intellexi, eius auis *ruch* pennâ ad Magnum Cham retuliſſe, quam affirmabāt nonaginta palmorum longitudinem habuiſſe, eiſque calamum binos palmos fuiſſe craſſum: illam verò pennam Magno Cham adeò fuiſſe gratam, vt ingenti munere eum, qui attulerat, affecerit. Præterea apri dentem relatū fuiſſe quatuordecim libras pendentem; ingentes enim apros in eâ inſulâ naſci ferunt, bubalorum magnitudine. Hæc Marcus Paulus. Iſtud præne incredibile: ſed illud admirabile, quod Ioannes Leo de quadam Africanâ aue ſcribit, quam *ners* vocat. Auis eſt omnium earum, quæ in Africâ reperiuntur, maxima, grue procerior craſſiorque, prædita roſtro, collo & cruribus: adeò ſublimè volat, vt oculorum aciem effugiat, & conſpecto alicuius animalis cadauere ſupra terram iacente, illicò in illud irruat. Rarò ſola, ſed gregatim volare ſolet. Longæua eſt, nam pleræq; conſpectæ ſunt caluo & deplumi capite, tamquã vulſæ fuiſſent capitis pænæ: inde colligere licet præ nimio ſenio pennarū deſluuium pati: eâ de cauſâ ſuos nidos veluti recenter natæ repetunt, vnde à ſuis pullis educantur. Hactenus Ioannes Leo. Sed auis nihil aliud eſt quàm aquilæ genus. Fidem aliquã tantæ molis conciliat, quod Georgius Ebricius ad Geſnerum ſcripſit, inter Miſenâ & Breſam Germaniæ oppida cum ruſtici multa pecora, vitulos, ſues, amiſſa in ſiluis perquirerent, inuentus eſt nidus ingens, per tres quercus extenſus tanto ſpatio, vt curruſ ſub illo conuerti potuiſſet, ex magnis arborum ramis & baculis vel palis conſtructus. Quã re in vrbe

nuntiatâ, homines multi ad nidū miſſi cum aſcendiſſent, pullos tres maximos inuenerunt, & in vrbem aſportarūt. E quibus mox vnus mortuus eſt, cuius alæ per tranſuerſum extenſæ, ſeptem vlnarum menſuram æquarunt. Vngues viri magni & corpulenti digitis nihilo erant inferiores, crura leonis maiora. In nido multa vitulorum & ouium coria reperta, & hinnulus recens, & capita animantium varia. Similis auis nidum tribus arboribus fundatum, Septemtrionalis tabula Olai Magni exhibuit.

OVRISSIA ſiue TOMINEJO.

CAPVT LXXXVIII.

De auibus paruulis.

POſt tantam magnitudinem miremur paruitatem tomineij. Sunt auiculæ Perrieniſes, adeò exiguæ, vt apes aut papiliones videantur dum peruolant. Afferam quæ de his aut ſimilibus auiculis prodita ſunt. Ferdinandus Ouiedus de aue quæ paſſerem moſquitum vocat, Reperiuntur, inquit, quedam auiculæ adeò exiguæ, vt extremi pollicis articuli magnitudinem non æquent, & pennis euulſis, eius dimidiam partem vix excedât. Huius auiculæ volatus adeò celer & præpes eſt, vt alarum motus non magis conſpici queat quàm crabronis, neque quiſquã præteruolantem videat, quin crabronem eſſe exiſtinet. Illarum nidi auicularum magnitudini reſpondent. Ego huiusmodi auiculam conſpiciebã, quæ in monetariâ trutinâ, quâ aurum appendi ſolet, cum ſuo nido poſita, bina pondera, Hiſpanis *rominos* dicta, dumtaxat pederet, hoc eſt, grana viginti quatuor: cui ſi pennæ euulſæ fuiſſent, minus grauis haud dubiè futura erat. Pedū & vnguium exilitate, cum illarum auicularum picturâ, quæ ornatus gratiâ in librorum marginibus interdū adijci ſolet, comparari poterat. Eius plumæ elegãtibus coloribus prædita, aureo, viridi, & alterius generis. Roſtrum habebat pro corporis proportione, illudque adeò tenue, vt acus, quâ veſtes ſarciuntur, magis exilis eſſe nequeat. Nidum è xylis, quod iſtlic abun-

abundè crescit, flocco construit. Meminit eius etiam cap. 4. libro 14. Hist. generalis & naturalis, eiq̃ue nigerrimum colorem tribuit: quod de dorsi & alarum pennis intelligendum arbitror, alioqui sibi ipsi contrarius videretur, nisi fortè eius diuersæ species reperiantur.

Lerius in Historiâ Americanâ ait pro singulari miraculo: Prætermittenda non est, ob insignem exiguitatem, auicula pennis exalbidis & splendentibus prædita, quam Brasilienses *gonambuch* appellant: nam licet crabrone aut scarabeo Lucano maior non sit, valdè tamen canora est, & magnâ ex parte præalto illi milio, *auati* ab incolis dicto (maizium intelligit) aut alijs plâtis similis magnitudinis insidens, adedè est in cantu assidua, vt nemo, qui non audiret, & cõspiceret, ex tantillo corpusculo tam suauem & sublimem cantum prodire posse sibi persuaderet; sic vt nostræ luscinix cantui non cedat.

Augustinus item Carate illius mëtionem facere videtur cap. 8. lib. 1. Historiæ Peruanæ. In montibus Peruanis, inquit, inueniuntur auiculæ adedè exiguæ, vt cicadâ sint minores, oblongis pennis versicoloribus præditæ. Theuetus quidem cap. 48 singularium Franciæ Antarcticæ sic scribit: Prætermittere nequeo aliã auem (*gonambuch* appellant) scarabeo Lucano aut grandi muscâ non maiorem, quæ licet omnium auium, vt arbitror, minima, tam elegans tamè est, vt fidem superet. Eius rostrum oblongiusculum, & valdè tenue: color cineraceus. Et tametsi adedè sit exigua, eius tamè cantus admodum suauis est. Iosephus Acosta similiter cap. 37. lib. 4. Historiæ naturalis & moralis Indiæ Occidentalis tominejo auiculæ meminit istis verbis: Reperiuntur in Peru auiculæ, ab incolis tominejos appellatæ, adedè exiguæ, vt illas peruolantes conspiciès, crabrones essent an cicadæ, sæpè dubitare: veræ tamè erant auiculæ. At verò huic auiculæ nomen impositum tominejo, quòd adedè leuis sit, vt vno dumtaxat tomino, hoc est duodecim grana pendat. Carolus Clusius describit aliam auiculam paruulã; ipse tominejum aut vrusium putat. Erat porrò hæc auicula, vt ex picturâ obseruabam, à rostri mucrone ad pennarum caudæ extremitatè tres vncias longa, caput verò cum integro rostro vncialis cum semisse erant longitudinis: alæ ad extremam pænè caudam porrectæ, parem habebant longitudinem: dorsum vix vnciam latum erat: eius & alarum color ex cineraceo fuscus, ventris cineraceus, pennæ quæ in caudâ, obscurè rubescentes, earum extrema pars nigra; capitis, colli, gutturis plumæ elegantissimi coloris ex auro rubro & flauo mixti, quæ Soli expositæ, admirabilem varietatem, prout obu-

tebatur caput, ostendebant: rostellum nigrum tenuissimũ, & maximè acutum: pedes valdè exiles, nigri, quatuor digitis, vt reliquarum auicularum, præditi; quorum tres in anteriorem partem porrecti, quartus in posteriorem. Euerardus Vorstius, Medicinæ professor in Academiâ Lugdunensi apud Batauos, similem auiculam in Italiâ apud Antonium Gigantem Foro-sempronientem, Cardinali Palæotto à Secretis, se vidisse mihi affirmabat, quã ille *cinconi* nominabat, & è Mexico allatam dicebat. Vrusiæ ortus admirandus aut fabulosus. Fertur ex muscâ procreari. Sunt qui dicant visam esse partim muscam, partim auem: primum eius colorem esse nigrum, mox cineraceum, deinde roseũ, tandem rubentem: caput eius solaribus expositum radijs, omnem colorem referre. Fortasse hinc nomenclatura. Vrusia Solis radium significat. Diuersæ speciei sunt istæ paruulæ auiculæ, & promiscua nomina communicantur vicinim. De insigni aliquarum rena-scentiâ Capite 1. scripsimus.

CAPVT LXXXIX.

De stercore auium.

ILLud non est prætermittendum, quod Iosephus Acosta narrat, quasdam monstrifas aues in Indiâ ali, quarum præter excrementa nullus est vsus. In nonnullis insulis Peruanis littoribus vicinis, è longinquo nonnullibi montes prominent ita niuei & candentes, vt spectantibus eminus niue obducti, aut albicante terrâ constrati credantur: ad quos si accedatur, mera ibi excrementa videntur, ab auibus marinis illic continenter degentibus ibi deposita. Hæc nonnullis in locis erectæ hastæ altitudine congesta sunt, quod haud paucis fabulosum videri queat. Ad fimum hunc auferendum, scaphis insulas adeunt. Eo deinde terram stercorant, inde feracissimam euadentem. Fimum *guano* vocant, vnde locus quoque *lunaguana* denominatus est. Illum in valles Peruanas conuehunt: nam ad reficiendos agros fimum nullus pinguior. Ibidem quæ cotonea, punica & poma alia nascuntur, ceteris virtute longè præstant. Causam aquæ imputat, quæ hæc arbores rigantur, per terrâ nimirum hoc fimo conditam defluentem. Indicarum verò auium non solùm carnes pro alimento, cantus pro oblectamento, pennas pro ornamento; sed excrementa quoque pro terræ condimento facere. Ex his abudè perspiciamus, ista vniuersa à sapiētissimo rerũ conditore in humanos vsus ac commoditates disposita esse: nec est vt quisquã dubitet; pro quâ immensâ beneficentiâ gratiæ ipsi sint in æternum.

CAPVT XC.

De puteo Comitlan.

IN valle Comitlan apud Quelenes profundum puteum, quem Castellani vocant *poço Airon*, incolunt plurimæ volueres, ibi nidulantur, ibi fætus suos educant, sed arcanis nidis, nullus enim inuentus.

CAPVT XCI.

De superstitione in esu.

Quidam Barbari abstinere a uibus tardis, ut anatibus, & piscibus, ut raijs, rati, similem torporem contracturos, ut hostes effugere nequeant.

CAPVT XCII.

De ouis peregrinis.

Varia auium oua albescunt, pallent, viridia aliqua, & variegata, cineracea, nigris distincta maculis.

CAPVT XCIII.

De vespertilionibus Indiæ Occidentalis.

DE vespertilionibus nihil egregius occurrit narratione Caroli Clusij. Tamen, inquit, quotquot conspexerim sint ingentes, alij tamen alios superabant magnitudine. etenim nonnullorum longitudo à capite ad crura vsque decem vnciarum erat longitudinis, aliorum paulò minor, aliquorum etiam maior: nam vnum redimebam, pedalem longitudinem superantem. Corporis etiam crassitudo inæqualis: mei enim ambitus pedalem æquabat, imò superabat; aliorum minor erat. Omnes densis & longiusculis pilis præditi. Color autem eorum diuersus: nam quibusdam ex flauo cineraceus, aliorum magis fuscus, nonnullorum spadiceus; mei color à capite ad extremum rictum, siue nares, spadicei erat coloris. Caput, collum, pectus, dorsumque ipsum cum ventre, fusci; circa latera verò, ex spadiceo flauescens. Pinnæ membranaceæ, quæ illi pro alis, eâ parte, quæ corpori proxima, etiam pilis tectæ, sed rarioribus, earumque supina pars magis quàm prona. Illæ porrò sesquipedalis longitudinis in quibusdam, & octo vnciarum latitudinis; in alijs vel breuiores & magis angustæ, in

quibusdam etiam longiores & magis latæ: nam mei singulæ pinnæ vnius & viginti vnciarum longitudinem habebant, nouem latitudinem, vel etiam maiorem: color earum ex fusco cineraceus; summa singulorum pars, octo ferè vncijs à corpore. Osliculum binas vncias longum continebat, in acutum, curuumque & firmum vnguem desinens, quo se ad arborum ramos affigebat: totidem ab extremâ pinnâ vncijs alium minusculum vnguem, & vix eminentem. Binæ illi in crasso capite aures, paræ pro capitis magnitudine, extimâ parte angustæ, & in mucronem desinentes; in nonnullis oris rictus magis obtusus ad felis rictus formam quodammodò accedens: mei verò rictus magis longus & angustus, vulpeculæ rictui propior. Dentes illi in superiore mandibulâ vtrimque seni, in inferiore septeni, quorum anteriores, ceteris longiores, omnes valdè albi. In hoc animali vterque sexus dignoscebatur: nam illorum aliquot, qui mihi conspecti, satis longum exertumque penem habebant, qualis ferè simiarum est, quo masculinum genus à femineo distinguebatur: crura (ad quorum præter extremum pinnæ porrectæ) binas vncias aut paulò ampliùs longa: pedes parui semunciales, in quinque digitos, binis articulis constantes, diuisi, quorum singuli in magnos, firmos, acutos curuosque nigros vngues desinebant, ijs similes qui in pinnis membranaceis, quibusque sese de arboribus suspendunt. Quem ego Amstelredami, anno à Christo nato millesimo sexcentesimo tertio recenter aduectum redimebam. In incultâ, & nullis hominibus habitatâ insulâ captum aiebant, quemadmodum & omnes ferè quos conspiciebam. Eam autem insulam ad primum & vigesimum gradum ab Æquatore versus Antarcticum sitam esse existimant, & triginta miliaria in ambitu continere, à Lusitanis quidem antè obseruatam, & ab eis *Ilha do Cyrne* siue insulam Cygnæam, ut antè dixi, appellatam, à Batauis verò, qui anno millesimo quingentesimo nonagesimo octauo nauigationem ad Iauam & Moluccas insulas instituentes, tempestate in eam delati fuerant, & à 15. Kalend. Octobris vsque ad sextum Nostrarum eiusdem reficiendorum corporum causâ istic hærebant, Mauritij insulâ, à Principe Mauritio, Comite à Nassau, &c. nominatam. In eâ porrò insulâ multos ingentes vespertiliones obseruabant, partim inter se confligentes, partim vncis, quos in membranaceis pinnis habent, ex arboribus pendentes. In multis tamen Orientalis illius Oceani insulis, atque etiam in Guineâ, magnos reperiri, constans fama est. An

verò his sint similes, nemo, quod sciam, tradit. Lerus quidem cap. 10. Historiæ Americanæ, vespertiones Brasilianos modularum magnitudine esse ait; & Franciscus Gomara cap. 61. Historiæ suæ generalis circa Vrabam turturum magnitudinem adquirere; neuter tamen formam describit: hoc solum addit Gomara, eos mordaces valdè, noxiumque esse illorum morsum. cuius remedium vulneris ex aquâ marinâ ablutio, aut adustio. Capite autem 80. eiusdem libri lepidam narrat historiolum. Accidit, inquit, ut in cœnobio, cui nomen Sanctæ Fidei, in prouinciâ Chiribichi, Dominicanorum Monachorum famulus pleuritide laboraret, & venâ, quam ad leuandum morbum secarent, à Medico siue chirurgo minimè deprehensâ, æger desertus est, & de eius salute desperatum. Vespertilio nocte insequente, eius iacentis & decumbentis nudum pedem reperiens, circa malleolum momordit, & sanguine iam satur, vulnus apertum reliquit, ex quo tantum adhuc sanguinis profluxit, ut æger à morbo liberaretur, non sine Monachorû admiratione, qui pro miraculo illud venditare solebant. De eodem, quo illi, genere Ouiedus cap. 36. sui Summarij agere videtur, magnitudinem tamen non exprimit, sed Europæis similes esse ait, noctuque morsu appetere dormientium præsertim extremum nasum, vel capitis verticem, extremosque manuum & pedum articulos, tantumque sanguinis elicere, ut vix quispiam credere possit, nisi qui viderit. Illam etiam peculiarem naturam habere, ut si quem momorderint, sequente vel tertiâ nocte, illum ipsum sint denuò morsu appeteturi, non alium, licet inter centenos alios commixtus ia ceat. Remedium aduersus huiusmodi morsificationes esse, ut feruentes cineres, quantum tolerari possunt, supra vulnus imponantur; aut locus præmorsus aquâ tam feruidâ, quàm ferri possit, abluatur: nam illicò sanguinem sisti, & noxam tolli, quin & vulnus, quod exiguum est, statim curari: quia vespertilio non nisi exiguum vulnus rotundum, paucâ carne sublatâ, infigere potest. Illud etiam testari possum, inquit, me præmorsum aliquando solâ feruidæ aquæ lotionem curatum. Scribit præterea idem Ouiedus, alios vespertiones in insulâ D. Ioannis valdè pingues inueniri, quibus aquæ feruenti immersis & excoriatis incolæ vescantur: nam passeribus non minùs albos esse, nec minùs, ut asserunt, boni saporis, à quorum etiam esu Christiani non abstineant, illi præsertim qui gustare volunt quidquid ab alijs edi vident. Bellonius similiter cap. 39. lib. 2. de Aibus, vespertiones in Creti insulâ se obseruasse ait, nostris vulgaribus

maiores, magnasque aures habentes, curuo vngue, in singulis membranaceis pinnis, siue, ut ille appellat, alis præditos, quo se de saxis suspendunt, quâ notâ à nostratibus differre existimat, sed fallitur: nam nostri eos vngues etiam habent. Cretenses tamen non conferendos censeo cum ijs qui hoc Capite sunt descripti.

CAPVT XCIV.

De vespertilionibus Orientalibus.

Ceterum in Oriente magna vespertilionum natio, numero & mole, vix credas, gallinas æquare magnitudine, & sapore fortasse vincere: infesti tamen sunt fructibus. Noctu opus est seruare agros.

CAPVT XCV.

De vespertilionibus Hispania.

Appendam de vespertilionibus Hispanis, in quarumdam villarum aut castellorum desertis ædificijs hiemare, in cubiculis à tecto vsque ad pavementum inuicem connexos, quasi catenæ plurimæ supernè penderent. De Indicis illud adijciam, si gallum aut gallinam sub dio noctu vespertiones deprehenderint, in cristam aculeo infixo eum interimere.

CAPVT XCVI.

De nagualibus.

Naguales dicebantur Indis prouinciæ Cerquim aues, aut aliæ feræ, sub quarum capite paciscebantur indissolubile cum dæmone fœdus, fuso sanguine, & linguâ & auribus: mortuoque naguali, Indus moriebatur. Piraeræ quidam Caci que repente obiit, cum leonem nagualem miles Hispanus occidisset plumbeâ pilâ transfossum.

CAPVT XCVII.

De piscatione auium.

Miris natura astibus instruit aues quædam in prouinciâ Veræ-pacis: victum enim ibi sibi comparant immisso in fluuios stercore, ad quam escam pisces emergunt; quos tum illæ raptant.

CAPVT XCVIII.

Facetum aucupij genus.

TEstimonium Petri Martyris edo. Est quoddã aucupij genus inauditum hactenus, & narratu facetissimum. Apud insulares, Hispaniolę præsertim, diximus varios esse lacus, variasque stagnantes lacunas vadosas. Per vadosa stagna solet aquaticarum auium multitudo vagari, quia herbę in fundo succrescunt, & ex eã humente limositate pisciculi, milleque ranarum, culicum & insectorum genera procreantur, Solis calore ad ima, ad corruptionis & generationis officium, ex artificis fabricatoris prouidentia facile submeante. Volucrum autem per eas stagnantes aquas natantium diuersa sunt genera: anates, anseres, cygni, fulicę, gavię, mergi, & multę huiusmodi. Diximus & in hortis arborem coli magnarum cucurbitarum altricem. Ex cucurbitis igitur illis per vadosa proijciunt plerasque benę clausas, ne admissã per rimulam aut foramen aquã, trahat illas in profundum. Perpetuò vagantes cucurbitę securas nimium reddunt volucres. Auiceps ergo magnã cucurbitã, vti galeã, iuxta oculos pertusã contactus, faciem laruatus, & tenus mento stagnum ingreditur; fluminibus enim assueti à cunabulis, mini-

mè recusant in aquis versari. E cucurbitis natantibus putant volucres vnã esse eam, quę insidiantem incolam cooperit. Passim ad volucrum natantium agmen proficiscitur auiceps, cucurbitarum palpitationem capite imitando, undulasque vento agitas sectando, proximè ad volucres tendit. Exertã sensim dexterã volucrem incautam cæco raptuprehendit pedibus, & demersam subtrahit in manticam ad id paratam. Ceterę volucres suã sponte subnatasse comitem arbitratę, quærendi victus causã, vti solent omnes, nil sollicitę suum iter prosequuntur, in aucupis & ipsę insidias cadunt.

CAPVT XCIX.

De vigiliã & custodiã anserum.

APpendam hęc historiam recentem, quę anno 1628. in Libu accidit. Quidam Nigrita noctu furatus imaginem Pueri Iesu, cum iam prodiret cum illã, obuiãm habuit anserum gregem. Hi impetum in furem dirigentes, morsibus eum detinuerunt, partim verò auolarunt ad Cœnobij campanam, quam quidam pulsantes, quidã etiam horribilibus grazitantes clamoribus, excitarunt incolas, qui deprehenderunt furem. Non ergo Roma solum redempta fuit harum volucrum excubijs.

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII
 EX SOCIETATE IESV
 HISTORIÆ NATVRÆ
 LIBER VNDECIMVS.

CAPVT PRIMVM.

De tritonibus.

PELAGVS nunc subest, ceteræ naturæ simius: imitatur enim quæ terrâ gradiuntur, quæ æthera peruolant, quæ cælis fulgurant. Atriû scilicet naturæ, vbi imagines suas locauit. Immentum esset conspiciari omnes, aliquas commiremur: & ne non in se transcriptum aliquid putemus, humanum etiam miremur genus adulteratum. Tritones in Occidentali Indiarum Oceano repertos Franciscus Hernâdus prodit: Petrus quoque Martyr, qui hanc historiam narrat. Ataiam esse Chiribichensibus vicinam regionem, salinis nobilem, diximus, aliquando: eius littora percurrerant Hispani. Qui oculos in mare habebant protentos, ceteris aut ludentibus, aut aliàs otiosis, supernè rem ignotam vidère natantem. Intuitu fixo, quid esset pensitando, caput humanum crinitum ac densâ barbâ fultum ac lacertatum se vidisse professi sunt. Dum sic taciti prospectant, securè monstrum navis aspectui intentum vagabatur. Dum verò clamore ingenti socios alios excitant, eo audito monstrum exterretur, submergitq; se: latentem priùs sub aquis corporis inferiorem partem ostendit, quæ in piscem cum caudâ desinere inspecta est, cuius concussu & agitatione locus iste maris, antea tranquillus, vndosus & fluctuosus reddebatur. Tritones esse arbitramur, quos fabulosa vetustas Neptuni tubicines appellat.

Apud Cubaguam insulam, vnionû piscatu famosam, Margaritæ insulæ vicinam, fuisse visum eius generis monstrum aliud, retulerunt plerique. In Oceano Cantabrico nostro virginæ voces harmonicè cantantes certis anni temporibus auditæ referuntur: horum putant esse concentus, quando prolis gignendæ appetitu in Venerem excitantur. Porro Leriùs aliâ narratione idem confirmat. Historiam, inquit, à Barbaro acceptam prætermittere nolo. Cùm, inquit, die quadam

vnâ cum nōnullis alijs in summâ maris malaciâ lintre quadam veherer, ingens quidam piscis manu nauigij oram apprehendit, meoque iudicio aut euertere aut conscēdere volebat. Id ego conspiciatus, falce, quam præ manibus habebam, manum illam abscidi, quæ in lintrem decidit, digitos verò nostris persimiles quinque habebat. Præterea præ dolore, quo piscis ille fuit affectus, exerto super aquam capite, ad humanum accedente, aliquantulum concrepuit. Ego Lectori dispiciendû relinquo, vrrûm (iuxta vulgi opinionem, quâ fertur mare in se singula animalium genera habere quæ in terrâ conspiciuntur, præsertim verò habitâ eorû ratione quæ de tritonibus & sirenibus à nonnullis sunt scripta) sirenæ an verò potius simiæ marinæ manus illa fuerit amputata.

CAPVT II.

De hydrâ.

CIRCA lacus Areclonam & Caocaum inuenit Nicolaus Fedreman hydræ cuiusdam famam & stragem, enatæ ex quodam fluuio. Renuntiatum illi fuit ab Indis, quædâ oppida, quæ in ripâ viderat, deserta fuisse propter natum ex aquâ monstrû multiplici capite terribile & valentissimum, quod paulatim deuastaret omnia. Milites ipsius Nicolai audierunt sibilos aut mugitus. Fuerunt aliqui testes oculati monstri, & serpentinum esse affirmarunt. Ceterum anno Domini 1530. ferebatur serpentem septemplici capite ad Venetos esse delatum, deinde Francorum Regi datû, & sex millibus ducatorum æstimatum. Huius tamen mihi fides incerta. Eglo nunc vocatur bestiarum quoddam genus, desertam Babylonem incolentium, quod tria gerit capita.

CAPVT III.

Quodnam animal fuerit Behemoth.

HYDRÆ historiâ fulciunt aliqui ex libro Iob, & fuisse Behemoth hanc aquatilem bestiam dicunt. Multitudinem enim bel.

belluarum vox *Behemoth* significat, nec alij bestię quadrare aptiūs. Videtur esse vna & mutā: itaque prolixè defendit Busthamātinus, reptile fluuiale, at multiplex, Behemoth fuisse. Dissentio: nec enim illi possunt aptare cetera. Ait facer Textus: *Ecce Behemoth quem feci tecum*, scilicet eodem die quo hominem, sexto inquam. At si ad aquarum iurisdictionem Behemoth spectat, quinto die, non eodem cum Adamo est factum; quare ex terrestribus ista bestia fuit. Quidam elephātem dixerunt. Eruditissimè noster Pineda id munit. Mihi plausibilis est, taurum extitisse. Dicitur de illo, *quem feci tecum*, scilicet vt non solitarius esset, sed proximè ad vsus humanos. Plurimum adiumenti adfert humanæ vitæ bouinum genus: nec refert quòd dicatur, *Fœnum quasi bos comedit*. illud enim *quasi* sæpissimè non similitudinem arguit, sed veritatem causatur. Ait Ioannes: *Vidimus gloriam eius gloriam quasi unigeniti à Patre*; & diuus Petrus: *Sine Regi quasi præcellenti*. Ergo sensus est, iuxta naturam suam fœnum pascere. Additur, *Fortitudo eius in lumbis eius, & virtus illius in umbilico ventris est*. Genitalis natura hîc notatur in umbilico, id est in medio ventris. In hac eam parte taurus habet, nō elephas. Adijcitur: *Stringit caudam suam quasi cedrum*. Genitale membrum cauda dicitur pro vsu Scripturæ, imò cuiusuis honesti idiomatis, à proximâ aliquâ parte significatis membris impudicis. Dicuntur *inguina*, quia inguinibus vicina; item *cauda & penis*, quia proxima sunt peni. Horatius vocauit *caudam salacem*, & iterum, *caudam turgentem*. A Græcis etiā dicitur *ῥεῖα* & *ῥεπν*; quâ caudam significant. Satis hoc indicant quæ sequuntur, *nerui testicularum eius*, & quæ præmiserat, fortitudinē eius in lumbis esse & in medio ventris. *Femur* quoque in Scripturâ eādē de causâ appellatur. Quam aptè tauri membrum dicatur rigere quasi cedrus, explicat Gellius in Accessione ad librum quartū, *Æliani*, cap. 38. *Taurus*, inquit, *tanto ardore genitalem neruum contendit, ad vaccam adiunctus, vt sine motu vllō semen emittat, ac si à muliebri genitali neruus in aliâ corporis partem oberrauerit, vaccam rigidissimâ intensione vulneret*. Hęc ille. Infit Textus sacer: *Ossa eius velut fistula aris, illius cartilago quasi lamina ferrea*. Ossa tauri durissima sunt, cartilago eiusdem est naturæ. Aduertit Aristoteles, in terrestribus cartilagine solidas esse, sine foramine & medullâ, quemadmodum ossa; diciturque iuxta phrasim Scripturæ *initium viarum Domini*, quia præcipua subsidia habeat humana vita ex bobus. Hoc sensu dixit Ecclesiasticus: *Initium vite hominis aqua & panis, & vestimentum, & domus*. Illud quod dicitur, *qui fecit eum, ap-*

plicabit gladium eius, asilum seu œstrum videtur notare, quo tauri percussi exagitantur. Virgilius canit:

— Cui nomen asilo

Romanum est, œstrū Graij vertèrè vocantes.

Asper, acerba sonans, quo tota exterrita siluis

Diffugiunt armenta, furit mugitibus æther.

Quæ sequuntur planiora video; nisi illud, *ecce absorbebit fluuium*. Sed hyperbolicè ista dicta sunt, propter immodicā bouum in potando largitatem, & nos prouerbiali Hispanorum formulâ dicimus, *Beue como vn buey, Bibit sicut bos*. Subijcitur: *In oculis eius quasi hamo capiet eum, & in sudibus perforabit nares eius*. hoc enim pacto frequentius olim, nunc aliquando taurinum genus domatur & mansuefit. Fortasse illud, quod de potu Behemoth fuit dictum, fortitudinem & robur solum notat, quod vt prædicaret Sēnacherib, cap. 37. *Isaiæ* dixerat: *Ego bibi aquam, & exsiccaui vestigio pedis mei omnes riuos aggerum*. Deus autem dixit illi, quemadmodum & hîc: *Ponam ergo circulum in auribus tuis, & frenum in labijs tuis*. Latius hęc differit *Galpar Sanchez* doctissimus meus Magister. Magnitudinem elephātis aliqui allegāt, quasi pro multis bestijs sit; ideò Behemoth, hoc est bestias numero plurali dici: at bos congruam molem habet, nec priscis facilè notum fuit aliud animal grandius. ideò & elephas, vt primùm visus, ob magnitudinem fuit dictus *bos Lucae*. In regno Adæ boues sunt camelis æquales.

CAPVT IV.

De pisce remoranti.

ERuditissimis viris fabula visa est, quod *Evulgus* de remorâ iactat: at nullū mendacium sine veritate aliquâ radicatur. Occasionem præbuit fortasse similis piscis, ac ille, cuius historiam *Ioannes Hugo* sic narrat: *Indicorum piscium hæc commemoratio occasione mihi ministrat narrandi historiam quamdam, siquidem non facilè cuius creditam, verissimam tamen ipsâ re, nulloq; prorsus fuci puluere aspersam*. Hęc in ipso *Pro-Regis* atrio descripta designataque, à summe & indubitæ fidei viris & Heroibus subscriptione confirmata asseruatur, additis nomine Præfecti, nauis, anni, diei quando ea res ita gesta sit, & qui illi interfuerint, quorum adhuc multi viui & superstites, fidem veritati struere certioreni possunt. Historia talis est. Nauis quædam *Lusitanica* per *Mozambiquen* in *Indiâ* decurrebat. Vento hæc adeò secundo & optato utebatur, vt vela omnia plenissima nauem proferre felicissimè viderentur. Diebus ergo quatuordecim in-

tegris cursum versus Lineam æquinoctialem nauæ tenentes, & quotidie Solis altitudinem metientes, tandem obseruarunt, gradus ad metam propositam non minui aut pauciores fieri, verum quotidie multiplicari, seque ab æquinoctiali Lineâ quàm longissimè dispelli & arceri. Quæ res non saltem præter omnes naturæ causas esse videbatur, ad admirationem vniuersorum, verum etiam qui in nauibus erant, certis se præstigijs & incantamentis agitari, liquidissimè rebantur, cum scirent, illius loci mare huius abpulsus neutiquam causam esse, & vela secundis ventis interim nihilominus ex voto turghda procedere. Sese ergo anxie inuicem contuentes, partim terrore, partim anxiam vi & admiratione diu exercebatur, dum tandem, nescio quo casu, nauarum quidam, attentis & sollicitis in vndam oculis despectans, latam & ingentem quamdam caudam proræ intortam innexamque contuitus est, quâ piscis quidam nauem firmiter prehenderat, reliquumque corpus per nauis longitudinem exporrexerat, adeo vt caput ipsius post puppim prominere. Hoc ille situ nauis omnem molem ita violenter torquebat, vt illam contra violentissimū quoque reflantis venti impetum vi & robore suo immensè retroageret, secumque tot diebus rapidè proferret. Iam itaque hoc pacto causâ repulsus præcognitâ, adactis sudibus furcisque & organis, conferentibus ceteris, ad arcendum eum tamdiu studiosissimè laboratum est, donec tandem, caudâ plicatili auulsâ, nauem ille destitueret, cum iam diebus quatuordecim integris illi agglutinatus adhæsisset, & violento renisu eandem, omni impetu ventoque contrario spreto, natando secum abripuisset. In æternum itaque memoriæ signum historiam hanc Pro-Rex in atrio suo depingi accurauit: quam effigiem his meis oculis persæpè egomet cum magnâ admiratione vsurpauit, & circumstantijs supradictis subnotatis diligentissimè perlegi.

CAPVT V.

De pisce Goënsi.

Idem Hugo narrat, ex flumine quodam Goæ proximo, cuius ostiū hiberno tempore pro loci more obstructum erat, piscatores quosdam monstruosum piscem extraxisse, cuius similem nec in Indiâ nec in alijs locis vsquam videre contigit: qui ob nouitatem Archiepiscopo donatus, eius iussu à pictore ad viuum exprimebatur, cuius icon seu effigies Regi Hispaniarum postmodū transmissa est. Animal illud mediocris magnitudinis erat, canem domesticum vulgarem al-

titudine haud excedens, cuius rostrum porcino simile protuberabat. Oculi ei parui erant, nullæ aures, quarum loco duo saltem foramina hiabant. Pedes elephantinis (respectiue tamen) per omnia similes erant. Cauda ad dorsum fines lata, sensim in acumen desinebat. Per atrij pauimentū cursitans, suum porcorumve grunniebat ritu. A capite ad caudam vniuersum corpus squamis, pollicis articulum prioris æquantibus, constitutum erat tam solidis ac firmis, vt nec ferrum nec æs plus resisterent. Grandibus & frequentibus, non secus ac incus quædam, à nobis plagis contusus, nihil aliud quàm conuoluebatur; & echini more caput caudamque intrò condebat, vt globi exquisitam rotunditatem præstaret: nemine interim iuncturarum proportionem satis obseruante. Conglobatus nullâ, vel vi vel machinâ diuelli aut expediri poterat; relictus tamen, sponte se iterum pandebat aut explicabat, & quâ via patebat errabat.

CAPVT VI.

De achkaro.

DE pisce hoc sic narrat Vlricus Faber: Piscis est etiam tam duram habens cutem, vt neque cultro neque sagittâ Indicâ lædi & vulnerari possit. Non exiguus est magnitudinis, & multum damni reliquis piscibus infert. Oua eius, quæ ad tres vel quatuor passus ab aquâ in terrâ ponit, saporem moschi habent. Cibum præbet bonum, & minimè noxium per se. Cauda eius in delicijs habetur. In Germaniâ nostrâ putatur hic piscis admodum noxium & pestiferum esse animal, & vocatur crocodilus, estque communis opinio, eum qui hunc piscem saltem intuetur, etiamsi piscis halitu infectus non sit, certissimâ morte mori. Quod quidem veritati consentaneum esse, nemo negauerit: siquidem homini, etiamsi crocodilum non aspiciat, certo certius moriendum. Dicitur etiam vulgò, quòd si piscis hic in fonte quodam reperiatur, aut appareat, nullam esse rationem aliâ eum interficiendi, quàm si speculum ipsi opponatur, in quo se ipsum contemplari & intueri possit, tum enim aspectu suæ ipsius deformitatis subitò eum interire & mori. Hæc autem omnia quæ de hoc pisce referuntur, figmenta sunt & fabulæ: si enim vera essent, vel centies mortuus fuisset, qui pisciū illorum ultra tria millia cepi & comedi: neque etiam de hoc pisce aliquid scripsissem, nisi ipsius naturam probè cognitam & perspectam haberem.

CAPVT VII.

De schaubhut.

VOcantur schaubhut siue summere, pisces quidam pileati, tantæ magnitudinis & roboris, vt naues sæpè ingentes subuertant. Quando enim mare placidum est, & nullæ tempestates existunt, tum tantâ sæpè vi ad nauem feruntur, vt omnia in eâ concutiantur. Itaque nauæ hoc animaduertentes, mox dolium vnum atque alterum in mare projiciunt, vt cum ijs, relicta naui, sese oblectent.

CAPVT VIII.

De lupis & canibus marinis.

IN plerisque Indiarum regionibus vber luporum marinorum natio, formidabilis vlulatu, edulis. Barbæ eorum seruiunt purgandis dentibus. Fertur etiam, dentes eorum dolorem sedare dentium, si calentes contingant nostros. Lapidibus vescuntur, à vulturi-

bus necantur. Infiliiunt illi in oculos luporum, & excæcant, sic faciliè dilaniant. Vultures illi ingentis molis sunt, magno quoque odio & periculo cum tiburonibus pugnant. Luporum pelles, etiam iam aptatæ ad cingula vel crumenas, pelagus sentiunt: eriguntur pili eorum, exaltato mari; comprimuntur, mari depresso. Cingula lumborum ægritudines medicantur. Profunde dormiunt, vehementer stertentes: ex ronchis enim deprehenduntur, & necantur. Franciscus Bertie de canibus marinis hæc testatur: Cùm Thomas Candisch in suo itinere insulam quamdam ingressus esset, offendit ibi maximam copiam canum marinorum, qui anteriori sui parte, quoad caput, collum & corpus medium, leonem oblongis & crispis capillis crinibusque per omnia repræsentant. Singulis mensibus catulos progenerant, quos lacte suo enutriunt. Hos canes interficere nullis armis potuimus, donec fustibus capita ipsorum percuteremus. quin etiam tanti roboris erant, vt nostrum tres vel quatuor vnum superare & interficere vix possemus. Carnem habent boni cibi, quæ veruecinam sapore refert.

MANATI PHOCÆ GENVS.

CAPVT IX.

De manati.

Ingenum monstrum manati est. Eius historiam ex Ouiedo vsurpo. Ingens est piscis marinus, tamen in magnis huius insulæ (Hispaniolæ videlicet) & aliarum prouinciarum fluminibus assiduè capiatur. Maioris est longitudinis & amplitudinis tiburone. Qui plenam adquisuere magnitudinem, scædissimi sunt aspectus, nec multum ab similes illis vrbibus, in quibus Medinæ del Campo & vicinis locis vehitur mustum. Caput habet piscis iste bouis instar, vel etiam maius: oculos exiguos pro corporis magni-

tudine, & binos crassos pedes tamquam alas brachiorum loco, quibus natat, circa caput sitos. Corio integitur, non squamis, valdeque mansuetum est animal, aduersa flumina subiens, & secundum ripas, quas apprehendere potest, herbas depalcens, nec aquam egrediens. In Americæ continenti solent sagittarij ex cymbâ siue monoxyllo huiusmodi pisces & alios plerosque occidere, quia in summâ aquâ natant: hamata itaque iacula coniiciunt, in quorum summo tenuis, sed validus alligatus est funiculus. Ictus piscis fugit, funiculum autem laxat sagittarius, in cuius extremo ligni aut suberis fragmentum est annexum, ne profus mergi queat funiculus, tum etiâ vt appareat eius extremitas. Piscis

verò iam fessus, ob profusum sanguinem, & morti vicinus, ad littus appellit. tunc sagittarius, collecto suo funiculo, donec superstit dumtaxat decem aut duodecim orgyrum longitudo, eum ad terram trahit cum capto pisce, vel etiam donec vndis propellentibus terram contingat: sagittarius porrò sociorum auxilio ex aqua educit. Adeò autem magni sunt isti pisces, vt iugo bouum opus sit ad vnum vehendum. Interdum autem cum manati iam saucius ad terram ab vndis propellitur, è cymba illum crassis lanceolis feriunt, vt citius moriatur, quia mortuus sumina aqua fertur. Huius piscis caro præstantissima est, & quadrupedis carni adeò similis, vt qui integrum piscem non vidisset, sed eius dumtaxat partem aliquam recisam, bubulam esse sibi persuaderet. Imò omnes mortales fallerentur, quia adhuc recens magis carnem sapit quam piscem: quæ autem concisa & reficcata, singularis est, & multo tempore incorrupta seruari potest. Anno 1531. ex hac ciuitate S. Dominici in Hispaniam, Auilam vsquè, vbi tunc erat Imperatrix, hanc carnem tuli, & in Castellâ ex solo aspectu bubulam Anglicanam optimam esse censebant, coctam verò non minus quam thynni carnem sapere, imò illâ præstantiorem esse. Capiuntur etiam hi pisces retibus ad id concinnatis. Habent porrò isti pisces quosdam lapides siue potius ossa in cerebro, coli doloribus & nephritidi valde utilia, vt ij asserunt, qui in huiusmodi morbis periculum fecerunt. Debet autem hic lapis primùm benè aduri, postea conteri, & per cribrum transmitti; deinde puluis ille eâ quantitate, quam Hispanicus regalis excipere possit, ex generoso vino albo vno haustu sorberi. Hac enim ratione sumptus manè diebus aliquot continuis, dolor adimi dicitur, calculusq; comminui, & in arenam resolui, quæ cum vrina eijcitur. Istud à viris fide dignis, qui eius periculum fecerunt, intellexi, multosq; conspexi eius rei gratiâ diligenter hunc lapidem perquirentes. Solent autem singuli manati binos eiusmodi lapides in cerebro habere, parua pilæ palmariæ magnitudine, aut nucis balistæ (orbiculares enim non sunt) ac interdum maiores, pro piscium magnitudine. Eamdem verò facultatem hos lapides habere arbitror, quæ præditi sunt ij qui in coracini & umbræ capite reperiuntur, si credendum Plinio, qui in cuiusdam piscis capite veluti lapides reperiri ait, valde commendandos ad coli dolores, si ex aqua bibantur. Horum piscium nonnulli adeò magni sunt, vt quatuordecim aut quindecim pedum longitudinem superent, octo verò palmorum crassitudinem, circa caudam strictiores, & quasi præcincti: à quâ stricturâ deinceps cauda longior & crassior

fit. Habet porrò manati circa pectus capiti proxima bina breuia brachia siue manus, cuius rei gratiâ Christiani nomen manati indiderunt: Hispanis enim consuetudo est, omnium quadrupedum anteriores pedes, manus appellare, & cum iste piscis anteriore dumtaxat parte pedes habeat, idè manus & non pedes ei tribuerunt. Auribus caret, sed loco earum, exigua foramina habet, per quæ audit. Eius corium simile vstulati porci corio, digitum densum, cineraceo colore, rarisque pilis præditum. Ex eo parato commoda cingula, & calceorum soleæ fiunt, aliæque res similes. Huius piscis cauda à strictiore illâ parte ad extremum vsque, tota nervosa est: ex eâ in partes concisâ, deinde soli per quinque aut plures dies expositâ & reficcata, tandem in patellâ coctâ, siue verius frixâ, multa pinguedo elicitur; tota enim in pinguedinem relouitur. Est verò illa pinguedo, siue butyrum, ad oua in sartagine frigenda aptissimum: quia, licet vetustum, non fit rancidum, neque mali saporis est. Vtile etiam est ad lucernas: nec desunt qui in medico vsu commendent. Manati feminae duo sunt vbera in pectore: nam binos catulos parit & lactat; quod de nullo pisce vnumquam audiui, præterquam de hoc & vitulo marino.

Adiungenda sunt quæ Martyr scripsit de eodem mitissimo monstro. Est namque testudineæ formæ, quadrupes, squamis tamen non conchâ munitus, corio durissimo, ita vt neque sagittam vereatur; mille verrucis armatus, tergo autem plano, & capite penitus bouino. Aquatilis est & terrestris piscis, mitis, iners; vti elephas, vtique delphin, hominibus sociabilis, sensu mirabili. Infantulum piscem domi Regulus aluit dies aliquot pane patrio, ex iucâ & panico puta cõfecto, radicibus etiam alijs quibus homines vescuntur. Adhuc paruulum proiecit piscem in lacum suis ædibus proximum, tamquam ad viuaria; qui lacus & ipse suscepit aquas, nec illas euomit. Est lacui nomen *Guaurabo*, qui dehinc *lacus manati* est appellatus. Liber in aquis piscis vagatus est quinque ac viginti annos. Adoleuit in immensum. Quæ de Raiano, quæve de Arionæo delphinis feruntur, distant ab huius piscis gestis. Pesci nomen est impositum *matum*, quod significat generosum ac nobilem. Quando ergo ex Reguli familiaribus ei notis præcipuè, quisquam in lacunæ ripâ, *Matum, matum*, hoc est, *generose generose*, clamabat, humani beneficii memor caput eleuans, ad vocantem pergebat, pascebaturq; hominum manu. Si verò quispiam transfretandi cupidus, signa dabat, prostratu suo traiecturos inuitabat. Decem aliquando monstrum conscendisse vno receptu, transportatosq; fuisse omnes incolu-

mes pfallendo & cantando, compertum est. Sed si Christianum quemquã erigens caput cerneret, submergebatur, & parère recusabat, quia fuerat à Christiano iuvene quodam petulante affectus iniuriã, qui in piscem mitem & domesticum iaculatus fuerat hastam acutam. Licet haudquaquam læsus fuerit propter duritiem corij, quod habet verrucosum asperumque, illatam tamen sentit iniuriam: & si quando vocabatur à notis, ex illo die prius circumadspectabat diligentissimè, nequis vestitus Christiano more adesset. Lutabatur in ripã cum Reguli cubicularijs, sed præcipuè cum adolescentulo Regulo grato, cum quo domi cibos aliquando sumpserat. Cercopitheco lepidior erat. Fuit longo tempore vniuersæ insulæ singulare solatiũ: nam & incolarum & Christianorũ multitudo ingès ad monstri miraculũ quotidie cõfluebat.

CAPVT X.

De hicoteis & ouis testudinum.

REdeo nunc ad Occidentem plagam. Iuxta fluuium Cocama (qui omnes alios excedit, etiam flumen quod *De la plata* siue argenteum dicitur) hicotæ, quæ genus testudinis sunt, terræ & humori assuetæ, & aliæ testudines inueniuntur, quorum oua ad ripã sparsa inuoluuntur arenis octoginta aut centum, vbi æstu Solis fecundantur, & pulli nullo pædagogico, nec matre nec nutrice accurrunt ad aquas. Sic prouida natura dispensauit ingenia. Frangerent, si incubarent testudines oua, ad minus fouere non possent. Sol nutritrix & mater altera est. Fertur morbo Gallico causam esse comedentibus assiduè.

CAPVT XI.

De anguillis arenæ.

IN amne Zenu anguillæ merã arenã inuolutæ, & ab aquis procul reperiuntur. Idem alibi alijs piscibus commune.

CAPVT XII.

De xaybis.

XAybæ non tantum monstrant matrem naturam dispensatricem & velut primum condum, sed diligentem coquũ. In vasculis horum cancrorum inueniuntur ouula cum iure quasi condita cocco & alijs aromatibus ciborum condiendorum, quæ *especies* dicimus vulgari sermone: sic color, odor, sapor simulat condimentum. Itaque non est opus diligentia ad conficiendum pulmen-

tum: satis est calefieri ad prunas. Nam si coquerentur, internum ius dissiparetur alieno humore. Decrescente lunã sapidiores sunt. In Hispaniolã reperiuntur.

CAPVT XIII.

De pisce ludicro, siue axolotl.

Illuies menstrua, & ludicus gestus, unde nomen meruit, cõmendarunt axolotl, hoc est, lusum aquarum. Genus quoddam est piscium lacustrium molli cute intectum, ac lacertarum more quadrupes, dodrantis longitudine pollicemque crassum, etsi interdum cubitum excedat. Vuluam habet muliebri simillimam, ac venter eius maculis fuscis distinguitur. corpore medio ad caudam vsque, nempe prolixam, & quæ iuxta finem tenuissima sit, paulatim ac sensim gracilescit. Pro linguã est cartilago breuis ac lata. Quaternis natat pedibus, in totidem digitos, persimiles ranarum, fissis. Caput depressum est, & reliqui corporis proportionem magnum. Hiscens rictus, aterque color. Huic menstrua singulis quibusque mensibus fluere obseruatum sæpè sæpius est, haud aliter ac mulieribus, tum venerem abundè excitare, haud secus ac scinci facere solent, quos terrestres crocodilos quidam vocant, ad quorum fortasse genus pertinet. Salubre ac gratum præbent alimentum, nec dissimile anguillarum carni. Multis modis parantur, friti nempe, assi, elixique, verum ab Hispanis magnã ex parte ex aceto mulso, addito pipere, caryophyllis, atque siliquaastro Indico: à Mexicanis verò siliquestro solo, seu intacto, seu integro, familiarissimo illis ac prægrato condimento.

CAPVT XIV.

De pusta pisciculorum genere.

Capiuntur in fluminibus Panucinatorum quidam pisciculi, minimi digiti vix æquantes longitudinem atque crassitudinem, sed ventre ranunculorum instar paulò protuberantiore, pusta vocati, quibus simul cum miltomame permixtis & admotis, subuenitur passis crysipelata, breuitate & facilitate mirabili.

CAPVT XV.

De catan pisce.

CAtan piscis est quindecim pedes, cum in perfectam magnitudinem adoleuit, longus, cortice tectus durissimo, laminis rhom-

rhomboidis figuræ, paucisque contexto, testaceæ pænè duritiei, nitidis, ac circa ilia cæ-latis, qui vicem loricæ præstare posset. Rostrum est prælongû & acutum, ferrati dentes, & quaterno ordine dispositi, ac pinnæ crassissimæ binæ iuxta branchias, ac iuxta caudam vnica. Viuit in lacubus aut magnis fluminibus prouinciæ Panucensis. Salubri constat nutrimento: sed cùm parandus est hic piscis, spoliatur corio. Viuit ex aliorum piscium canûmve raptu. homines quoque interdum aggreditur. Editur verò assus, non coctus aut elixus.

CAPVT XVI.

De conchâ nigrâ.

Insolentis formæ est quedam Panucensis concha Veneria. Aurita est, sed altera au-

ris multò minor. Color extrinsecus niger, internè verò ex nigro in cinereum vergens. Strijs distincta nouem, sed quæob lineas alias transuersim discurrentes in quosdam secarentur orbiculos. Nec quidquam aliud de eâ habeo dicere.

CAPVT XVII.

De cancris Orientalibus.

Cancros maximos Oriens nutrit, licet insuaues palato, insignes naturæ insolentiâ. Non, vt apud nos, sub plenilunium vegetissimi & carnosissimi sunt, verùm contra sub plenilunium macri, ac sub nouilunium pleni & carnosi.

REVERSVS siue GAICANVS.

CAPVT XVIII.

De reuerso siue gaicano.

Gaicanus & reuersus idem est. De hoc pisce hæc habet Petrus Martyr. Audi nouum genus piscationis. Non aliter ac nos canibus Gallicis lepores per æquora campi insectamur, illi venatorio pisce pisces alios capiebant. Piscis erat formæ nobis ignotæ, corpus eius anguillæ grandiori persimile, sed habens in occipite pellem tenacissimam in modum magnæ crumenæ. Hunc vinctum tenent in nauis spondâ funiculo, sed tantum dimisso, quantum piscis intra aquam carinæ queat inhærere: neque enim patitur villo pacto aëris adspectum. Viso autem aliquo pisce grandi, aut testudine, quæ ibi sunt magno scuto grandiores, piscem soluunt. Ille cùm se solutum sentit, sagittâ velocius piscem aut testudinem, quæ extra conchile partem aliquam eductam tenet, adoritur, pelleque illâ crumenariâ iniectâ, prædam raptam ita

tenaciter apprehendit, quòd exsoluere ipsam, eo viuo, nulla vis sufficiat, nisi extra aquæ marginem paulatim glomerato funiculo extrahatur: viso enim aëris fulgore, statim prædam deserit. Prædâ autem iam circa aquæ marginem euectâ, in mare saltat piscatorum copia tanta, quanta ad prædam sufficiat sustinendam, donec è nauis comites eam apprehendant. Prædâ in nauim tractâ, funiculi tantum soluunt, quantum venator possit ad locum suæ sedis intra aquam redire, ibique de prædâ ipsâ per alium funiculû escas illi demittunt. Piscem incolæ guaicanum, nostri reuersum appellant, quòd versus venetur. Quas testudines eo modo captas, quæ nauiculâ illis ferè implebant, nostris dono dant: cibus est enim apud illos non illætus. Ouiedus paululum fusiùs piscem ipsum & indolem exhibebit. Dicit, piscem palmum longum, aspectu fœdum, sed ingenti animo atque astutiâ præditum: cum alijs piscibus interdum capi, eumque boni saporis esse, imò etiam ex optimis qui in mari capiuntur.

nam

nam siccâ & firmâ carne, non viscosâ præditus est, quod assero, quia me illo vesci læpius contigit. Aliqui autem ex hoc piscis genere in venationis usum seruare volentes, paruum, necdum adultum deligunt, & in aquâ marinâ escâ eius naturę conueniente alunt, donec eam quam dixi magnitudinem attingat, & ad venationem, quam instituunt, aptus sit. Tum hunc piscem, alligato tenui, sed valido funiculo, secum in cymbâ ad mare deferunt, conspecto quę aliquo manati, aliõve piscesum mâ aquâ natante, illicò Indus sumptum in manus reuersum piscem, alterâ demulcet & blanditur vernaculo sermone, admonens forti & valido sit animo, maximum quę quem conspexerit piscem alacriter adgrediatur, atque cum commodum videtur, eum in magnos pisces conspectos emittit. Reuersus magnâ celeritate in testudinem aliũve quemlibet magnum piscem impetum faciens, eius lateri aut ventri sese adfigit, & validè stringit. Piscis se iectum & comprehensum sentiens à paruo illo pisce, nunc in hanc modò in alteram partem se conuertens, per mare fugit. Intereâ piscator Indus funiculum multas orgyias longum laxat, & tandem dimittit, quia in extremo vel lignum vel suber annexũ habet, ne subsidat, sed sui indicium præbeat. Post modicum temporis manati, aut testudo, quibus reuersus adhæret, defatigati versus littus feruntur: piscator autem sensim funiculũ in suam cymbam colligit paucarum orgyiarũ tenuis, quibus paulatim reuersum cum suo captiuo trahit, donec terram attigerit, vnde etiam illum propellentibus. Illicò Indi piscatores in arenam desiliunt, atque si testudo capta est, eam conuertunt, vel etiam in ipsâ aquâ (nam periti sunt natatores) & in siccum pertrahunt: si verò manati sit, eum feriunt donec mactent, prædâ in littus pertractâ summâ cum animaduersione: & sensim amoliendus est piscis reuersus; nam aded firmiter prædæ adhæret, vt si quis vi adimere vellet, in partes discerperet. Indi blandis verbis id faciunt, magnas gratias agendo pro prædâ adquisitâ. Habet porrò reuersus piscis squamas graduũ instar dispositas (& oris humani aut equini palatum) easque tenuissimis quidẽ, sed acutissimis & validis spinis præditas, quibus se prædæ affigit, per maximam corporis partem sparsas, præsertim autem toto dorso à capite ad dimidiam corporis partem, minime quę verò in ventre, & quia dorso prædæ sese affigit. Reuersum siue inuersum appellant. Aded autem stolidi sunt isti Indi, vt istum piscem eorum sermonem & blanditias intelligere existiment, nec animaduertant, hanc esse piscis istius naturalem proprietatem, cum plerumque contingat tiburones & testu-

dines in Oceano capi, quibus adfixi & inherentes inueniuntur reuersi: vnde apparet, posteaquam sese alicui pisci adfixerunt, sese ab eo liberare non posse, nisi cum temporis interuallo.

Christophorus Columbus paulò aliter similem piscationem sic narrat: Rursus progredientes, comperere piscatores quosdam, qui in cymbis, id est, in cauâ arbore piscabantur, qui piscem rudentibus adligauerant nauis, eum quę post se trahebant. Eius forma est nobis incognita, & nisi grãdiusculum caput haberet, instar anguillæ formaretur. Capite gestat pelliculam quamdam, quę similitudinem habet crumenæ alicuius. Cum verò pisces vel testudines emerferint supra aquâ, mox is piscis solutus mittitur ad eos, qui telo acrior, ac omni volucre ocyor, conditò vibrat pellem, quam diximus marsupium referre aliquod, pisces corripit, ac retinet suâ pelle impeditos, nec prius prædâ dimittit, quàm aërem senserit, cuius est impatiens admodum: tunc victo rursus pisce prædâ legunt, nam nobis adstantibus cepere calandras quatuor prægrandes, quibus nos donarunt amicè, easque in cibatu suauissimo habuimus.

Ipsam piscem Franciscus Hernandus sic describit: Piscis est ex galeorum genere, tres spithamas longus, figurâ mirabili: nam vix possis diuinare an natet supinus vel pronus, imò iudices, cum supinus est, pronum iacere; & cum pronus, supinum. Cauda est nonnihil lunata: pinnæ circa branchias quaternæ, singulæ verò iuxta ventrem & dorsum. Rostrum est acutum, labrum inferius longius superiori latiusque, & ad superiora contortum; compressum caput, ac rastello spinifero, octo vncias longo, & tres lato. Insigne quo adhærere solet tiburoni, & alijs cetaceis magnisque piscibus, fallitque spectatores, corio nigro regitur, & aliorum nutrimento constat. Viuit in Oceano Septemtrionali, cui est admodum frequens. Vtuntur eo pisce Indi hami loco.

CAPVT XIX.

De pisce romerreo.

DE hoc pisce scribit Franciscus Hernandus in hunc modum: Piscis est spinosus, Oceani Septemtrionalis alumnus, dorso plus minus longus, tres vncias crassus, corio testus molli, & penè teres. Lunatâ constat caudâ, & rostro resumo atque compresso, oculis magnis, si magnitudini corporis comparentur, pupillâ nigra ac luteâ iride. Senis natat pinnis, quarum altera medio penè dorso in caudam vsque procedit, sen-

senfim sese attenuans, & à quibusdam præacutis spinulis fumens exordium: altera à pudendo pænè ipso in caudam ferè descendit, vtrisque à brachijs singulæ, binæque paulò ante initium ventris. Color vniuersi corporis ex albo in cæruleum tendit, quamquam dorsum caputque cyaneo exsaturato videantur nitere, vniuersumque corpus senis pauonini coloris transfuersi in discurrentibus orbibus ambiatur. Extrema corporis caudam contingentis quadrata sunt, & quaternis veluti dorsis distincta, quarum bina quæ in latera excurrunt, desinunt in acumen. Caudæ initium pauonino exsaturato splendore. Micant mediæ vtrisque partes, diluiores sunt sequentes exsaturatæ, ac demum postremæ candentes. Vocatos tiburones magnâ ex parte sequitur, aut quia ab eius excrementis nutrimentum sumat, aut ne è prospectu occurrens queat ab vsque adeò immani bestia deuorari, cum aliàs insectanti difficilè sese in latera contorquens, non soleat esse illi nocumèto. Salubre gratumque, & ab omnibus expetitur nutrimentum exhibet, quamquam elixus in primas mensas magnâ ex parte venire sit consuetum.

CAPVT XX.

De tiburone.

Idem Franciscus Hernandus de tiburone ait: Cetaceus piscis est, ex genere oblongorum, Oceani incola, quindecim interdum dodrantes longus, voracissimus, cursu velox, nec omnino stupidus, & bina humana corpora sæpenumerò crassus; ore, quod rostro vnciarum decem interuallo subiacet, lunato, vallatoque supernè trino dentium præacutorum, ac sese mutuo ferræ modo subintrantium, ac quaterno infernè binum dodrantum rictu, & brachijs vtrisque quinque: rostro ranæ obrotundo, pinnis singulis vtrisque iuxta branchias, totidem iuxta pudenda, iuxta caudam vnicam, alteram omnium maximam imminente dorso statim à branchijs, alteraque iuxta caudam modicam, à contrario alterius parum, sed in oppositam partem vergente caudâ magnâ, crassâ, falcatâque, & supernâ parte triplo aut quadruplo longiore atque latiore, & iuxta exortum quibusdam paruis cauitatibus insigni: oculis modicis, longo inter sese distantibus interuallo: pupillâ magnâ, & sub luteâ iride, corio verò ceterorum cartilagineorum, cum sese tendit, nullis ictibus penetrabili: dorso ac lateribus cæruleis exsaturatis, ac ventre candenti. Mirum est, bina pendere mari ossæ pudenda, caua, alba, dodrantem longa, & ternis singula, glandis loco, longiusculis

noxia acuminibus, quibus nouacula modo facilè quiduis obuium abscindit. Maleficum animal est, atrox, ac hominum deuorator: adeò viuax, vt in perquam tenues etiam diuisum apolectos, affixumque veru, palpitet, ac vitam adhuc videatur mordicus retinere. Mediocre præstat, & quale alij congeneres pisces, dum paruum est, alimentum; sed prouectius, durum, ingratum, in salubre, & fluxumalui ciens. Vnicum est illi intestinum, satis amplum; vnde tam improba contigit voracitas. Cor paruum subalbidum, laxum, & vsque adeò viuax, vt eductum, & in varias partes sectum, diutiùs conspiciatur moueri, ventriculisque distinctum. Stomachus vastus est, hepar candens, in duas partitum tenias, quatuor dodrantes longas, ac decem vncias latas. Splen verò iocinoris longitudine, sed duas tantum vncias longus.

Noster Acoſta de tiburone hæc habet: Hayen verò seu tiburonum admiradorum satietas nos numquam capere potuit: quorum vnum in portu capi vidimus; in cuius capitelanionis culter, cum magno ferreo hamo, & grandi capitis bouini cornu adhuc stipati, reperta fuerunt. Spectaculum quoddam iucundum visuri per otinum, quartam occisæ gruis partem, supra lacum proximum in mare affluentem, suffixam appendebamus: quo facto, dicto citius odoris vi illectus tiburon aliquis adnatauit. Ergo vt spectaculi ex diuturnitate gratia maior esset, curatum erat, vt esca altius attolleretur. Nihilominus tandem tiburon vno momento illicò prædam nactus erat, in sublime sese tâta facilitate surrigens, vt propè aduoluisse videretur. Prædam arreptam minutim illicò discerpserat, vt qui dentibus acutissimis & fortissimis donatus sit. Circa tiburones assidue pisciculi minuti frequentes, romeret vocati, obnatant, quos tiburones à se arcere non satis queunt. Hi ex prædarum detrimentis, quæ tiburones amittunt, victum sibi parant.

CAPVT XXI.

De galei quodam genere.

Transscribo hinc Clusij sententiam. Inter galeorum genera, qualia à Guilielmo Rondeletio libro 13. Historiæ piscium describuntur, referendum hunc exoticum piscem arbitror, & forsitan acathia speciem aliquam censendum: nam spinam siue aculeum habebat, non quidem in dorso, sed pænè in ceruice, illamque vnicam. Erat autem corpore longo, trium ferè pedum longitudinem explente, coloris (resiccatum enim & exenteratum dumtaxat conspicebam)

GALEI GENVS.

ciebam) ex cineraceo fusci, in quo tamen quidam candor, præsertim in tergo, adhuc eluceret: viuum enim & recenter captum argentei pænè coloris fuisse intelligebam. Medij corporis ambitus pedis, hoc est, duodecim vnciarum longitudinem æquabat. Cartilagineus verò erat, & læui cute præditus; rostro lato, sed in obtusum deinde acumen desinente. Oculi magni erant, è quorum infimâ parte enata erat membrana, quæ sursum sese attollens, velut nubes caliginem illis offunderet. Oris rictus non valdè latus, in supinâ capitis parte maxillas in obtusum angulum desinentes habebat, ferè vt simiæ: quaternis autem dentibus os præditum erat, binis in superiore maxillâ, totidem in inferiore; ijsque firmis, quorum singuli quibusdam sulcis erant distincti, vt pluribus dentibus armatum os esse videretur. Corpus à ceruice sensim gracilescerat: spinâ siue aculeo in eâ parte, quâ dorsum ceruici connectebatur; sito, eoque sex vncias longo, infimâ parte lato & cauo, supernâ autem valdè acuto. Pinna surrecta innitebatur quatuor pænè vncias longa. Binas dumtaxat in lateribus branchias valdè apertas obseruabam, vtrimque videlicet vnâ, cum aliorum galeorum genera demas habeant, in singulis lateribus quinas. Has sequebantur duæ pinnae ad natandum idoneæ, longiores quàm in vlllo galeorum genere conspexerim, nouem videlicet vnciarum longitudinem æquantes. Binas alas habebat ex vtraque podicis parte, quatuor vncias longas, illasque bifidas, hominumne industriâ sic fissas, an à naturâ, nihil pronuntiare possum. Alia deinde pinna in dorso paullo infra eam, quæ ad aculeum erat, exortiebatur, ad extremam ferè caudam vsque

inæqualiter porrecta, hoc est ad eam vsque caudæ partem, quæ tenuissima, & septem vncias longa, muris caudam quodammodò æmulabatur. Podici, qui in supinâ parte, vt in reliquis piscibus, situs, vicina apparebant bina foramina, in quem vsus, ignoro. Capitis porrò cutis siccitate aded erat contracta, vt nulla circa oculos, nulla ante eos foramina obseruare potuerim. Ceterùm quales fuerint piscis partes interiores, vt describam, nemo à me expectare debet, vt qui exenteratum & resiccatum (quemadmodum antea dixi) dumtaxat viderim anno à Christi Natiuitate millesimo sexcentesimo primo, anno tamen præcedente captum in Septentrionali Oceano ab his qui halecibus irretiendis operam nauarant; quos si consulere licuisset, exactiorem descriptionem dare potuissem: sed si oblongum caput haberet, non incommodè forsan dux cetacei generis apud Ælianum cap. 13. lib. 11. de Animalibus, censerì posset.

CAPVT XXII.

De generibus lutrarum.

Videtur lutræ genus ahoitzotl, canis Melitenis magnitudine, nigro & pullo variegatur. Huic proximus est leo aquaticus. Pænè ternas proluxus spithamas, rufo ad dorsum obscuriore pilo, longo & molli, rostro tenui & longo, incuruo vngue, breui crure & aure, caudâ longâ duos dodrantes. Victitat pisce: viuit non procul littore Australi. Eius vsus sola pellis.

CAPVT XXIII.

De cattuari.

Ioannes Stadius scribit, cattuare dici animal amphibium, vescens iunceo quodam genere in ripis aquarum dulcium nascente. Si metus ipsum inuadat, fugit in aquas vsque ad imum. Ouem magnitudine superat: caput leporino conforme est, crassius tamen, & minus auritum: caudam obtusam & breuem habet, crura satis alta. Veloci etiam per terram cursu ex flumine alio in alium fugit. Pilos subnigros, & in pedibus tres digitos habet. Suillam sapit comedenti.

CAPVT XXIV.

De pisce tauriforme.

Pisciculus est, inquit Franciscus Hernandus, vix duos palmos longus, sed pinnâ munitus caudæ instar, sex pænè prolixâ digitos: corio intectus duro, fusco, sed circa ventrem candenti, & vbique pentagonis sex angulisve distinctos figuris. Osest minimum, sed longiusculis munitum dentibus: oculi magni, pinnæ circa aures binæ satis parvæ, quemadmodum & aliæ duæ, quarum altera circa extrema ventris est, altera verò iuxta postremum dorsum; mirum est, in hoc pisciculo duas prominere iuxta frontem spinas acuminatas, infractæ duritiei, instar corniculorum, ac totidem alias eadem magnitudine & formâ circa ventris postrema.

CAPVT XXV.

De pisce gibbo.

Acacana vocatur dodrantalis piscis, insignis prolixitate inferioris labri, & eminentiâ gibbâ, quæ à capitis exordio vsque ad os, quod per exiguum est, arcuato descendit flexu. Dorsum lateraque cyanea sunt, venter ac laterum pars alba, ac præter duas pinnas quæ circa branchias sunt vtrimque, vnicam angustam & longam, & aliam parvam, duæ aliæ visuntur breues, altera à medio ventre, altera verò à dorso in caudam vsque procedens. Squamosus non est, & tamen bono constat alimento. Mare illum ad me misit Australe; et si quidam referant in Septemtrionali quoque reperiri.

CAPVT XXVI.

De pisce tereti.

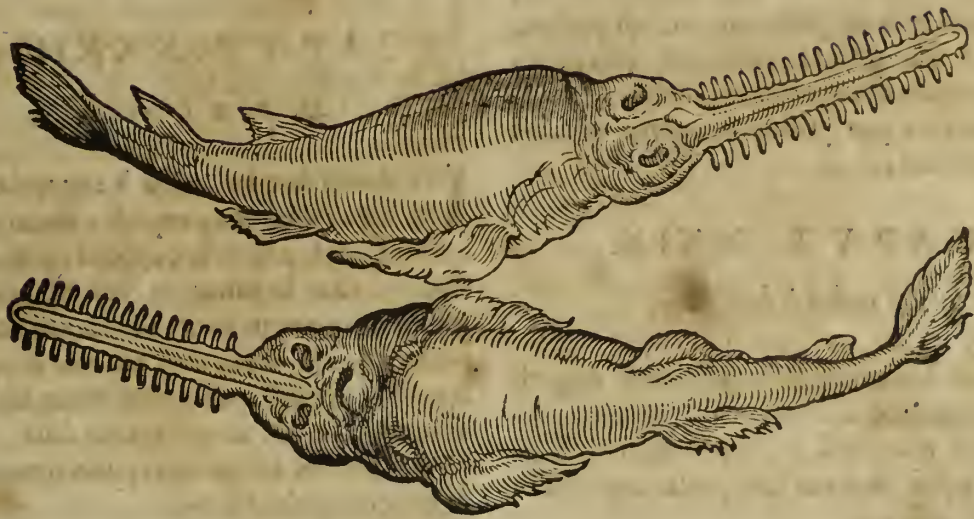
Candidos quosdâ pisces vniuersim vocat Mexicani yztacmichin, ad quorum spectant genus tres species magnitudine discordes. Omnium maximus amilotl dicitur, medius xalmichin, minimus yctacmichin. De priori nunc sermo. Est amilotl siue piscis teres, lacustris, squamosus, candescens, maculis aspersus pullis, sesquidodrantem longitudine, & pollicem crassitudine excedit. Binæ pinnas habet in dorso, totidem in ventre, vtrimque vnâ, ac infra ventrem alteram. Caput est oblongum, rostrum acuminatum: sed inferna maxilla prominentior. Oculi sunt nigri, iris aurea. Aureum caput, venter luteus, adeoque reliquum pænè corpus. Viduum eius sic commendat Franciscus Hernandus. Optimum & concoctu facile præbet alimentum; nam & ouis capitur magnâ ex parte onustus, adeoque gratum, vt cum grauem quamdam euasissimam ægritudinem, mihi que nutrimenta omnia, à sanis hominibus & sagacioris palati vehementer expetita, sorderent, displicerentque vehementius, hoc vno cibi genere suauissimè vsus sum, & ad vires instaurandas non mediocriter adiutus. Sed magnitudo ipsa adeo gratiâ commendat, vt quò in maiorem amplitudinem adoleuerit, eò maiori habeatur in pretio, expetatur auidius, rarius inueniatur venalis, inuentusque ematur carius.

CAPVT XXVII.

De pisce ferrâ.

ATototepecensibus dicitur tlateconimichin quidam piscis Australis. Excedit dodrantem: sed angustus satis, lunatâ caudâ, acuto capite, peracutis dentibus exiguis, sed multis; binis (præter branchias supra infraque, & ab vtroque latere) pinnis, vnâ circa dorsum, alterâ circa ventrem: ab his in caudam vsque eminent protensi quidam velut dentes, vnde impetrauit nomen. Diuersæ formæ sunt alij pisces ferræ, quos pistrices antiquorum Rondeletius putauit. Huic ferrâ vel cornu est vtrimque dentatum, de quibus sententiâ Clusij exhibebo. Quamquam autem negare non possim, hunc piscem in ingentem magnitudinem crescere, vt ex plerisque nostris coniecturam facere licet, ipsius tamen formæ ratione, inter galeorum aut cunicularum potius genera referendus esse videtur, quàm inter cetaceos, cum quibus nullam prorsus similitudinem habet, quemadmodum non tantum ex icone acceptâ,

PRISTIS sive SERRA.

ceptâ, sed ex integro pisce resiccato obseruabam, quem illo ipso anno Iunio subsequente Amstelredami conspiciebam apud Henricum ab Os; sic ut ex illo coniecturam facerem, in eâ picturâ, quæ ad me missa, nimiam corporis crassitudinē fuisse expressam. Erat porrò hic piscis corporis formâ & colore galeorum generibus, aut caniculæ Aristotelis valdè similis: nullis tamen maculis, ut illa, conspersam cutem habens, perinde tamen rudem, & instar zyganæ cutis asperam, fusci in dorso coloris (quem videbam, cineracei erat) in ventre candicantis, & sex pinnas habebat, in lateribus, medio videlicet panè corpore binas (quibus in illo, quem conspiciebam, vicinæ erant quinæ, vtrimque angustæ oblongiusculæque branchiæ; icon autem accepta nullas expressas habebat) sub podice binas, supra caudæ initium, extremo scilicet dorso quintam; sextâ verò, in quam extrema cauda desinebat. Caput in longum & angustum, planum & firmum rostrum porrigebatur, vtrimque multis dentibus siue ossibus firmisque & rectis spinis ex aduerso sitis ferræ instar munitum, viginti vel etiam pluribus. Certè piscis illius, quem conspiciebam, rostrum, licet septem vncias duumtaxat longum esset, totus verò piscis binos pedes cum tridente, siue octo & viginti vncias non superaret, duodetriginta tamen ossibus spinis valdè acutis in vtroque latere erat munitum. Quanta autem esset eius piscis, cuius pictura ad me missa, longitudo, ignoro: sed in rostro numerus spinarum, qui in singulis lateribus erat expressus, vigesimum non superabat: binos verò oculos in pronâ capitis parte habebat, binas nares in supinâ, & infra illas oris scissuram, ut zygæna, ferè transversam, in quâ nulli dentes expressi, nec in

eius quem conspiciebam oris scissurâ, tamen si diligenter requirerem, vllos obseruare poteram. Reperitur hic piscis ut plurimum in Oceano occiduo. Certè quotquot mihi videre licuit rostra variæ magnitudinis, ingentia, mediocria, exigua, inde relata dicebatur.

CAPVT XXVIII.

De aurato pisce.

Dabo ex Francisco Hernando venusti huius piscis descriptionem. Piscis est Oceani Septentrionalis incola, spectatu pulcherrimus, sex dodrâtes magnâ ex parte longus, vnicum plus minus latus, ac sensim ab ano ad caudam, quæ lunata est, gracilescens, rostro incuruo compressoque, & ore, si corporis magnitudini conferatur, paruo, multisque supernâ parte, sed paruis dentibus horrido, squamosus, magnisque oculis; pupillâ nigrâ, & iride aurâ, quale etiâ vniuersum corpus est, sed heliotropio quoque simili, & ad Solis repercussus in cyaneum pavoninumque & varios colores tendente, ac cyaneis maculis vndique consperso. Pinnâ cæruleâ, quales reliquæ quoque sunt, vnicâ circa dorso ab ipso capite ad vsque caudam procedente sensim se attenuante, binis circa latera ad branchias mediocribus, duabusque alijs infernâ parte, non longè ab his, eadem panè magnitudine, alterâ verò quæ à postremo ventre ad caudam vsque circiter procedit. Grati est nutrimenti, sed quod duriusculum sit, & quàm citissime putrescat. Alatis pisciculis victitat, qui cum ad mugilum genera videantur pertinere, pinnis vtrimque singulis longiusculis, & auium pennas quod-

dammodò imitantibus, & barbâ integrâ, pænè eorum æquante magnitudinem, ab inferiore labro dependente insignes sunt. Hos auidè insectantur, nec non naues, vt eis quæ in mare proijciuntur, ali possint. Ad hæc tria genera pertinere videntur, & ei potissimum speciei esse similes, quam Rondeletius pro priore omnium curauit depingendam.

CAPVT XXIX.

De rubetis lactifluis.

ALit Mexicanus lacus rubetas disparis magnitudinis: tamacoli vocantur exiguæ, aliæ monstrificæ amplitudinis dicuntur aquaquæ: harum lac posteriore fufum parte veneficum.

CAPVT XXX.

De conchis.

Varium conchæ genus in mari Australi Nouæ Hispaniæ, vnū xochpaltapachtli seu concha minij coloris, auriculata dicitur, mediocri magnitudine, transuersis semicirculis, lineas secundum rectum procedentes secantibus, ac colore minij rubeo dilutiore, ac luteo in rubrum tendente distinctum: alterum maiusculum, ac lineis simillimum, sed colore candido, rubeo & fusco varium: ac demum tertium, circa auriculas rubeo diluto fuscoq; colore, ex lineis dumtaxat rectis, sed quæ in eo ipso procurfu in ternos finiuntur orbiculos: quarum nihil infigne accepi, præter formam quæ videtur à maris Mediterranei & Septentrionalis conchis quadamtenus dissidere.

CAPVT XXXI.

De conchâ muscosâ.

AVstrale quoque Indiarum pelagus alit tapachporcauhqui, seu concham muscosam: meruit istud nomen, quòd muscus illi innascatur.

CAPVT XXXII.

De brage.

Communem vtrique Oceano piscem vocat mistecæquatetl, Mexicani axolomichin, Hispani brage: ad duos autem vel tres palmos adolescit. Duas prælongas gestat

barbas, cauda lunata, longa pinna supra dorsum, binæ ad ventrem, totidem ad collum: dorsum illi nigrum, pectus candens.

CAPVT XXXIII.

De pisce Metensi.

IN fluuio Metâ & alijs Venecuelæ piscis est inops squamis, anguillæ formâ, non ita longior, & capite & corpore crassior. Hic cum mordet hamum, arcanâ qualitate trepidare piscatorem facit, vt arundinem sustinere nequeat: idem alijs accidit, si velint illam sustentare. Si piscator in equo sit, eidem animali tremor: dimissâ arundine, omnes tuti & sani. Nihilominus piscis innoxius est stomacho, gratus palato.

CAPVT XXXIV.

De lumbricis.

Vis quædam tenuissimorum lumbricorum yzcahoitli dicitur, capitur retibus, feruatur vasibus capacibus, deferêda in mercatus. Postquam concoxerint illam instiores, in pullum colorem abit, & odorem spargit, non ab similem ouis piscium, videtur panis. Fiunt ibi placentæ, quas exsiccatas feruant. Enixis & nutricibus auget lac.

CAPVT XXXV.

De pisce volucris.

Noctu volucres quidam palmaris longitudinis in naues classis Indiæ cadere solent & capi, habent membranaceas alas, vespertilionum ferè instar: ijs explicatis, ad centum vel amplius passuum interuallum superuolant aquas, vt alios pisces insequentes effugiant; sed in rapacium marinarum auium vngues incidunt. vndique discrimina subeunt, idè citò merguntur, vt periculo se subducant cæli.

CAPVT XXXVI.

De seecanauc.

IN Virginiâ seecanauc reperitur. Piscis est testacei generis, circiter pedem latus, caudâ crustaceâ, multis pedibus præditus vt cancer, oculis in dorso imminetibus, boni saporis: amat aquas marinas restagnantes.

MORSS PISCIS.

CAPVT XXXVII.

De mors pisce.

IN Iurâ & Corelâ, vt prodit Mathias à Michou, sunt aliqui montes mediocris tumoris, non altissimæ elationis, prout quidam putauerunt & scripserunt. Supra montes autem Oceani, qui mediocres sunt, per totum Septemtrionem Oceano adiacentes, scandunt ex mari pisces mors nuncupati, dente se supra montem continendo, fricando, & ascensum promouendo: dumque ad summitatē montis peruenerint, ad vteriora gressum promouendo, ad alteram partem montium volitando decidunt. Hos illæ gentes colligendo, dentes eorum satis magnos, latos, & albos, pondere grauissimos, capiunt, & Moscouitis pendunt atque vendunt. Moscouitæ verò his vtuntur: ad Tartariam quoque & Turciam mittunt, ad parandum manubria gladiorum, framearum & cultrorum, quoniam grauitate suâ maiorem & fortio- rem impressionem impingunt.

CAPVT XXXVIII.

De piscibus subterraneis.

CAribes, cum æstus exsiccauit paludes, effodientes reperiunt breui labore aquam, & varia piscium genera in illâ humiditate seruata, præsertim quos vocant armadillos, gratos palato.

CAPVT XXXIX.

De muscâ palustri.

Magnam & continuam annonam plebi Mexicanæ suppeditat paruula musca lacustris, axaxayacatl dicta, quoniam facies illi aquosa quemdam huius elementi candorem simulat. Vber illarum copia ad retia venit statis temporibus. Ex ijs tritis & commixtis globuli præparantur ad emporia totius anni: coquunt illas indigenæ maizij spicæ membranis conuolutos, coniectosque in nitrata aquam, atque ita bonum, mul-

tumque, nec gustu insuaue præstant alimentum: quin & eisdem aluntur mille auicularum domesticarum genera, quæ inclusa caueis, non sine audientium voluptate occinere solent. Sunt earum muscarum maiorum minorumque bina genera, sed in minimis diutiùs immorari, dum ad maiora propero, necessarium non duxi.

CAPVT XL.

De ouis muscarum.

DAt quoque Mexicanus lacus magnam vim ahoautli, sic vocant oua axaxayacatl, cuius muscæ vicina mentio fuit. Simillima sunt papauerino semini: capiturque projectis in lacum funibus humeri femorisve crassitudinis, laxiùs tamen contortis, quâ parte fluctus tumidiôres sunt, quibus commota turbataque solent adhærescere; inde corradunt ea piscatores, atque in magna vasa recondunt. Ex his autem effingunt placentas, illisque ex caolli parât persimiles, aut orbes, quos tamales patriâ linguâ vocât; aut digesta in inuolucra spicarum maizij reponunt, vt deinde occasione oblatâ aut torrefactione parent fercula. Piscosum quiddam sapiunt, vt alia piscium oua, nec omnino malum feruntur præstare alimentum, quod licet aridum sit & strangulans, ventriculum tamen debilem ac dissolutum firmat.

CAPVT XLI.

De ouis piscium.

MIchipillin, seu oua piscium, dicitur genus quoddâ lacustre album, quod ex omnipiscium in lacu degentium Mexicano conflatur multitudine, vnde factum est illi nomen. Statis anni temporibus eadem capitur palude, haud aliter quàm thynni, trichie, scombri, simileque pisces, alij gregatim vagantes in Oceano. Agmen pisciculorum esse creditur, haud lendibus maiorum. Medio id procedit alueo, in neutrum litus inclinans, tam numerosâ multitudine, vt quinque cubitorum interuallum aut amplius occupet.

Non prætermittunt occasionem piscatores; sed diligenti obseruatione & curâ vagâtes pisciculos captant excipiuntve retibus, atque ita non mediocris solet sæpenumerò fieri captura. Coquuntur ijdem ahenis fictilibusve vasis, ferculisque, vbi opusest, adiungunt, addito siliquaastro chillive: quo apparatu neque modico neque ingrato cibo constant, sed quo non modò Indi, verùm aduenæ quoque Hispani sæpenumerò vesci gaudeant.

CAPVT XLII.

De cicadâ lacustri.

Aenez quoque victum iuuat squillarum panè sapore. Insecti lacustri genus est aenez, crustatum, paruum, depressum, tres digitos latos longum, ac toto corpore, si ventrem excipias, teres, septem transuersis incisum lineis virentis coloris, ternis vtrimque cruribus tenuibus ac longis, quæ versus caput procedentia, sensim fiunt breuiora. Capite, oculis, totaque corporis formâ terrestri cicadæ ferè similis est.

CAPVT XLIII.

De scarabæo lacustri.

SI non gulæ, seruit fami aut inopiæ scarabæus lacustris, Indis atetepitz, à duritate crustæ. Mexicanis lacubus est frequens; formâ, magnitudine & colore ex pullo in atrû inclinante, scarabæos terrestres simulat. Tegitur crustâ, quatuor sustentatur pedibus, iisdem saltitat; quorum bini, quâ parte in alijs umbilicus situs est, oriuntur, & quibus sese, vbi supinus iacere cogitur, vibrat in pronum atque contorquet. Estur ab incolis, qui Pamphagorum more nulli panè rei parcunt. Vulgare tamen præbet alimentum, velut & achichimatli & atetepitz, scarabæorum paruum & palustrium genera.

CAPVT XLIV.

De atopinam.

Edunt quoque Indi atopinam. Similis est nauali scarabæo, quatuor tamen vncias longus, ac duas extensus in latum. Color est fuscus, & crustaceum tegmen. Crepitat volans, & circa lacum Mexicanum noctu versari solet inter iunceta. Editur ab indigenis elixus cum alijs piscibus atque herbis. Similis videtur ropanxacalli, & ad lacustarum palustrium species pertinere.

CAPVT XLV.

De gerynis edulibus, siue atolocatl.

HOrret stomachus Europæus caudatas ranas, quas Nicander gerynas dixit, Aratus gyrinos, inde atolocatl, & in argumentum stoliditatis Plato in Theateto proposuit. Nec absurdè; argumentum scilicet stultitiæ garrulitas est. Indica tamen gula illis recreatur, & auida est totius bestiolæ, nec formicis nec locustis parcat; nec tantum palato vtcumque seruit atolocatl, sed mercaturæ. Conuehitur ad nundinas venalis.

CAPVT XLVI.

De ranis magnis.

Tolerabilis tamen, imò & iucundæ gulæ sunt ranæ vnus libræ, quas malullas vocant.

CAPVT XLVII.

De vermiculis candidis, siue oculiztac.

Hactenus gula aut inopia accedit. Oculiztac vocant Mexicani quosdam vermiculos candidos palustres, & similes ijs quos putrida caro hospitatur. Crudi nigri sunt, torridi candicant.

CAPVT XLVIII.

De cæno eduli, siue cocolin.

Vsquequò non ingluuies? Cocolin, seu cœnû grauitè olens dicitur quoddam excrementum fuscum Mexicanæ paludis, fluctibus innatans, & simile limo. His sortibus saginatur etiam Indica gula.

CAPVT XLIX.

De simijs fluuiialibus.

INter aquatilia refero simios Chiappæ. Sunt quædam animalia simijs non dissimilia, & prolixæ caudæ, tigrinum instar variegata. Sub aquis perpetuò manent, pedes hominum & equorum, penetrantium fluuium, caudâ implicant, & suffocant. Inutiliter noxia sunt: non enim edunt quod necant. Alibi nusquam reperiuntur.

CAPVT I.

De bonitâ.

Colligam hîc nonnulla quæ Lælius nâr-
rat. In primis de pisce bonitâ ait: Boni-
ta nulli sapore cedit. Cyprinis communibus
assimilis, cum squamis tamen careat. Illas
maximo vidi numero circiter quadraginta
dies, quibus ferè nostris nauibus adhætere,
idque accidere verisimile est.

CAPVT LI.

De albacorâ.

Albacoræ autem à bonitis formâ non
admodum alienæ, tamen cum & vi-
derim & comederim albacoras quinque pe-
dum longitudine, crassitudine corporis hu-
mani, obseruavi, quod ad earum magnitu-
dinem nulla esse possit cum bonitis collatio.
Deinde cum nullo modo sint albacoræ vi-
scosæ, sed carne ut salar friabili, nullis acu-
leis, paucis visceribus; inter pisces optimos
sunt adnumerandæ. Et quamuis, quæ ad
condiendam albacorâ necessaria videban-
tur, præstò non essent (ut accidit peregrè
nauigantibus) idèoque sale contenti, latis
orbibus igne tostam ederemus; tantillo ta-
men apparatu erat nobis gratissima. Quam
ob rem si cupediariorum natio, quæ mare
tentare non audet, nihiloq; fecius (ut de fele
vulgò dicitur) siccis pedibus obligurire pi-
sces percipit: albacoram in continenti tam
facile mercaretur, quàm reliqua genera. Ec-
quid dubitatis, quin vnà cum pisce digitos
sæpè circumlamberet? Ut enim dicitur de
hirundinibus marinis, cum albacoræ degant
inter Tropicos, in altoq; mari versentur, non
ita littoribus appropinquant, ut à piscatori-
bus ad nos integræ peruenire possint. Quod
verò ad Africanos attinet, qui mare ad Ori-
entem accolunt, Perusiosque, qui Occidentem
versus, eos albacoras facile piscari, & incor-
ruptè suis apponere, incredibile est.

CAPVT LII.

De suisibus marinis.

Suisium autem marinorum duo sunt gene-
ra, vnum rostro acuto, ut anseres; alte-
rum tam obtuso, ut cum è mari attollitur,
sphæra esse videatur; idcirco ab eâ similitu-
dine quæ est illis cum cucullatis, capita Mo-
nachorum appellantur. Ex ijs animaduerti
longos circiter senum pedum, caudâ latâ
bifidâque. In capite omnibus erat foramen,

quo spiritum ducere, & vndam vibrare so-
lebat. Cum incipit mare commoueri, su-
per aquam eminentes, præcipue nocte tem-
pestate constictati, vides apparent, viri-
demque reddunt maris effigiem. Præterea
in morem suum terrestrium altè anhelant
stertuntque: quamobrem nauæ illos vaga-
ri & respirare conspicati, tempestatem cer-
tissimè prælagiunt; quod & sæpè sum exper-
tus. Et quamuis, cum tranquillitas esset, vn-
dique suum marinorum circumiectâ multi-
tudine, quoad prospici posse, totum mare
illis constitutum videretur, tamen non tam
faciles captu erant quàm reliqui pisces. Ita-
que ut Lectori satisfaciam enmularius, quâ
tandem arte capiantur explicabo. Qui pro-
bè inter eos piscandi modum caller, conspi-
catus è prorâ, harpagonemque ferreum
manu tenens, longurio reuinctum longo
crassoque, ut hastâ dimidiatâ; qui etiam fu-
ni alligatur viginti circiter pedum. Gregatim
accedentibus, quem ferire possit eligens,
tantâ vi harpagonem iaculatur, ut si rectè
percutiat, ferro sus adunco teneatur: tum
relaxato fune quoad fieri potest, dum se, do-
lore faucius, in omnes partes conuertit, fer-
roque magis induit, sanguis eum paulatim
viresque deficiunt. Nec morati nauæ cetè-
ri, manu ferreâ, quæ & ipsa longurio adhæ-
rer, captum in nauem pertrahunt. Hac ra-
tione vigintiquinque in itinere cepimus.
Quoad intestina, sicut porco, ita & sui ma-
rino quatuor tantum pernæ demantur, di-
uidaturque visceribus, spinâ etiam dorsi,
costisque ablatis, eundem in modum pen-
deat. Hic illi valdè similis est: iecur eodem
sapore, caro tamen recens dulcior, & dete-
rior. Pinguedo in omnibus quos vidi, polli-
cis crassitudinem non excedebat, nullam-
que puto inueniri, quæ duos superet digi-
tos. Itaque ne ampliùs nobis imponat id,
quod Lutetiæ alibi que laridum Quadrage-
simæ piscatores appellant, suisque marini
pinguedinem esse arbitrantur; nam ea cum
plus quatuor digitum crassitudine pateat,
balenæ censenda est. Ceterum quoniam in
quarundam aluo, quas venati sumus, par-
uuli sunt reperti, quos ut lactentes affos ap-
ponebamus, nullâ contrariæ opinionis ha-
bitâ ratione, magis existimo suis marinas,
ut scrophas, viuos quàm oua parere. Quâ
de re si accuser, ad arbitrium eorum qui
experti sunt, potius quàm qui scripta tan-
tùm legere, prouocans: ut rem diudica-
re, mei non est instituti, ita nemo, quin ea
quæ viderim, certa esse credam, iure inter-
dicturus est.

CAPVT LIII.

De requienibus.

Permultos etiã requienes, vt à Neuftrijs appellatur, cepimus. Ij quoque, mari sedato, virides apparent: quibusdam longitudine quatuor pedes superantibus, crassis pro magnitudine corporis: tamen quòd eorum caro minùs probetur, necessitate compulsi, & meliorum inopiã, nautę requienem attingunt. Pelle sunt asperã ferratãque, capite plano atque lato, ore patulo tamquam lupi, molossive Britannici. Cùm hac de causã monstriosi sunt, tum dentibus acutissimis damnosì: quemque semel corripuerint, aut dilacerant, aut in mare deprimunt. Qui lauant in Oceano, sibi à requienibus valdè timere coguntur. Nec cùm essent educti supra foros nauium, quod sæpè accidit hamis è ferro digitali crassitudine, minùs ab ijs cauendũ erat, quàm à feris canibus. Quapropter cùm nec capti nec liberi ab iniuria temperarent, parumque ad vescendum accommodati censerentur; quos eramus piscari lancinantes, atque cruciantes, vt damnosìs animantibus dignum erat, clauã ferreã matrabamus: decisis aliquando brachijs, dolijque circulo per caudam traiecto, in mare proieciabamus: tum se ipsi iactantes, quòd diu non mergerentur, ingenti nos voluptate perfundebant.

CAPVT LIV.

De magnis testudinibus.

Ceterùm etsi sub Zonã torridã non sint eã magnitudine testudines, quã in Rubro Indicove mari Plinius esse dicit, vt singularũ superficies contegendis habitabilibus casis parandisque cymbis accommodentur; tamen cùm tantę ibi existant, vt parum sit credibile, breuiter attingere visum est. Proponam igitur specimen, quo de magnitudine Lector iudicare poterit, vnam videlicet in nauì Boiscanã captã ad eò grandem extitisse, vt octoginta hominibus, quos nauis acceperat, more nautico prandentibus largè suffecerit. Superior testa ouali effigie, lata duos pedes cum dimidio, & iustã crassitudine, Centurioni Mario ad clypeum data est. Carne tamen proximè ad vitulinam accedunt, vt lardo traiectę tostęque eodem sapore videantur. Hic quoque, vt animaduerti, earum est piscatus. Tranquillo mari (aliàs enim rarò apparèt) in summa pelagi euectis Sol ita testam accendit, vt pati non possint: itaque se inuertunt ad temperandum calo-

rem, diuque in gyrum versant: hoc conspicati, manu ferreã commissurã testarum impactã, vi magnã nautę quatuor aut quinque connitentes, in phaselum pertrahunt.

CAPVT LV.

De ambizã seu porco aquatili.

Adne tam quod Philippus Pigafeta scribit de quodam pisce zãni, qui membra duo habet manus humanas referentia, & caudam clypei & formã & magnitudine. Vocatur hic ab incolis ambize angulo, id est porcus aquatilis, propter pinguedinem quã porcum refert. Caro, quã ab incolis fumo induratur, & ad lautitias referuatur, & gustu & odore est grato. Aquam dulcem non relinquit. Pabulum eius est gramen, & omnis generis herbã in littore enatã. Ore bouem refert. Tantã interdum est magnitudinis, vt quingentas libras pondere eleuet. Capitur à piscatoribus non vt pisces, sed ferè vt bos. Obseruato enim diligenter loco vbi pascollet, scaphis suis expectant, & aduenientem contus aut iemis occidit: occisum ad aulam regiam deferunt; aliter enim, capitali proposita pœnã (vt & alios pisces, qui hinc Regij dicuntur, nempe trutas, & cacongo piscem singularem, salmonem figurã referentem, sed colore diuersum, caro enim ea est alba; & tam pinguem, vt prunis superimpositus eas extinguat) vendi non potest. vnde diligenter, ne impunitas audaciores reddat, obseruantur piscatores ab Aulicis, & deprehensi absque vllã remissione plectuntur.

CAPVT LVI.

De aliquibus piscationibus.

DVas capiendorum piscium artes narrat Petrus Martyr. Quando piscationi generali animus est intendere, quã sciunt eorum piscium versari copiam, iuuenũ ingens multitudo, à tergo gregem silenter, in latam coronam instructi, vt leporum venatoribus accidit, circumeunt, submerguntque se vnã omnes, & in aquis more chorizantium paulatim virgis, quas dexterã gestant, dexterrimè agitant, & apertã laxã, vt in caulam pecudes, gradatim ad littorales arenas impellunt, ibique sportatim in siccum prædã projiciunt. Non miror ego fieri posse hoc, quòd in aluço Nili mihi ipsi acciderit, quando aduerso flumine ad Soldanum proficiscebar anno abhinc quarto & vigesimo. Nauibus me comitatumque meum, & Palatinos ad me à Soldano missos vehebant. In ripã nobis recentium comitatum sumendorum ratione

tionē inorantibus, animi causâ, quòd mihi exire in terram, ob Arabes vagâtes, non esset tutum, panis frustula de accolæ vnus consilio proiiciebam in fluuium: pisciculorum aggregata est illicò multitudo adedò securâ, vt submitti sibi sportas paterentur, certatim ad natantia frustula panis, vt ad mellitum aliquid rabidæ muscæ, accurrût. Sportas mox eleuabamus refertas, idquæ ad libitum reiteratò facere licebat. Attamen interrogati accolæ, cur tanto tempore vigerent eorum pisciculorum turmæ; non comedi ab eis pisces, quòd noxij sint, intelleximus. Fui ego monitus, ne vllum ex eis manu caperem; spinam in eorum dorso rubram ostenderunt: studere piscem, vti apes aculeo, spinæ cuspidè captorem ferire. Chiribichenibus non est ea cura, sunt commodi pisces hi. Genus alterum piscationis tutius est & generosum. Noctu inter scaphas ardentes portât tædas, & quâ experimento norunt magnorum piscium versari greges, proficiscuntur, tædas extra cymbarum spondas circumrotant flammantes. Ad lumen properant piscium agmina: fuscis & sagittis iactatis perimunt ad libitum, salitosquæ, vel sub ardenti Sole delicates, in cistas componunt, venturosquæ ad eorum fora mercatores expectant.

CAPVT LVII.

De piscatione taclarum.

Digna quoque narratu est piscatio Nigritarû, qui nocturnò tempore piscatu inuigilat, accensas faces manu alterâ, vt cernere possint sibi præferentes, alterâ verò manu tridentem seu fuscinam tenentes: hac enim pisces accelerantes confodiunt, & aquâ extractos reponunt. Faces hæc ex ligno arido & leui præparant: fissum enim illud, & oleo de paluâ probè profusum, in fasciculos brachij alicuius crassitie, longitudine verò sex ferè pedum colligunt, qui accensâ lucidissimam flammam gignunt. Alij ignem in scaphis suis exstruunt, quarum latera quatuor vel tribus sunt pertusa foraminibus, per quæ radij flammantis ignis in aquam proiecti pisces alliciunt: qui aduenientes fuscinâ postmodum confossi capiuntur. Sunt etiâ, qui licet noctu capiendis piscibus operam dent, nullis tamen scaphis & nauiculis vtuntur, sed in littore sese continent: mediâ autem nocte aggressi, alterâ quidem manu ardentem facem, alterâ verò fiscellâ scirpeam vel arundineam, quæ corbem representat gallinatû, pullis insterni solitum, atripiunt. Sic instructi aquam vmbilico tenus ingrediuntur, flumini contranitentes. Cumque pisces lumini appropinquare vi-

dent, fiscellâ eis statim insternunt, immissaquæ per orificium superius manu, eos apprehendunt, quos captos postmodò funiculo vel chordâ, per oculos traiciunt, & à collo suspendunt, donec quâtum satis est piscium acceperint. Pisces verò tali ratione capti, formâ ad cyprinos & prasemos nostros quàm proximè accedunt, & carnem bonam habent, quæ salmonem ferè resipit.

CAPVT LVIII.

De piscationibus alijs Ternatensium.

Ternatenses pisces maiores capturi, hac arte vtuntur. Pisciculos primo minutos retibus concludunt: his captis, arundinem longam surreptam, in nauiculæ proram statuunt, in cuius summitate foramen excisum est, per quod funiculum hamo donatum dimittunt. Hamus verò folio aliquo contextus est. Sic ergo funiculus vento ante nauiculâ propellitur: postea ad funiculum piscaturus confidens, pisciculos aliquot hamo obijcit rectâ supra aquâ suspensio. quo dolo maiores pisces fallunt & inescant dum capiuntur. Sed & ad captandos eos corbis vtuntur, quos in fundum emittunt: vbi si diutius fuerint, de scaphâ deorsum in aquam prospiciunt, & an pisces aliquot capti sint obseruant. Quòd si qui insint, tum ex scaphâ quis in vndam exiliens, corbem cum piscibus ex fundo attrahit. Hic si quis roget, quâ fieri possit, vt corbem infra vndam quindecim, sedecim, septemdecimve orgyis infundo iacentè videre, & an pisces insint vel non, discere piscator possit: sciat, eius loci aquam tam clarâ & perlucem esse, vt anchoræ quoque nauium in fundo expressissimè videri queant; nec hoc saltem, verum etiam obnatantes pisces quoquouersum accuratè obnatant posse prænosci; nam vndæ fundus tam clarè prospici potest, ac si vnum saltem pedem à contuentis oculo distaret.

CAPVT LIX.

De balenis pugnacibus.

Ivxta insulam Loandam, ad latus maris, plurimæ balenæ conspiciuntur, quæ in se inuicem magno boatu insurgunt ac sæuiunt, adedò vt ob cruentum quod inuicem prælium, plures sæpè in littore extinctæ reperiantur. Has incolæ diligenter per littora conquirunt, atque è pinguedine vnguentum quoddam parant, quo naues picis loco illinunt. Quamuis autem hic semper balenæ cernantur, ambra tamè hic nulla, non grisea quam vocant, non candida, non nigra. E quo efficitur,

citur, non esse balænarum semen ambram, vti aliquorum opinio est, cum hoc in loco, vbi tanta illorum copia, ne nomine quidem nota sit.

CAPVT LX.

De piscatione balænarum.

AVdax hæc venatio balænarum. Duo Indi conueniebant in canoam, vbi monstrum videbatur: alter aquis se comittebat, cum duobus aut tribus magnis cuneis & malleo armatus, per tergus circa aures superabat astu balænam, immissoque per spiraculum cuneo, demittebatur cete, deinde impotens immittendi liberè spiritum, assurgebat. Iterum Indus inflicto malleo ictibus figebat cuneos, donec oppilatis respirandi vijs suffocaretur bestia, quam recte alligatam cymbæ, deducebant quod placeret.

Paulò aliter idem refert Acoſta, qui de piscationibus Indorù hæc habet. Inter cetera autem ea pugna admiratione dignissima est, quam Indi cum balænis aggrediuntur: & si verum fateri fas est, mira profectò bonorum apud Deum dispensatio est, quòd Indis, genti tam inermi & imbelli, tantum tum ingenij tum roboris largitus sit, vt cum immanissimis & truculentissimis quibusvis feris pugnam non saltem ordiri ausing, sed de his quoque miris modis triumphare possint. Quam quidè rem quoties his oculis nostris propius contuiti fuimus, toties Regij Psaltis egregium illud dictum, *Draco iste quem formasti ad illudendum ei*, nobis in mentem redijt: nam quod vsquam spectaculum ridiculosius esse queat, quàm si videas vnicum, eundemque pusillum virum Indum balænam, montis instar vastam, leui quodam funiculo religatam, ceu cum triumpho captiuam adducere? Sed quo piscationis genere in captandis balænis, quas Florida numerosas exhibet, Indi vtuntur, hoc ferè se modo habet. Canoam seu scapham inscendunt, & eam vsque ad dorsum conspectæ balænx impellunt. Post Indus è nauì super piscis ceruicem exiliens, & illic aliquamdiu ceu in equo sessitans, opportunum tempus venatur, quo acuminatum palum, secum in hunc vsum allatum, in eius narium vnâ profundius defigere possit. Nares autem hoc loco vocamus ea foramina, per quæ tum aërem bestia intraspirat, tum conceptam aquam copiosius eructat. Succedente ergo primo ausu, arreptis fustibus ac sudibus, eam vndeque alacriter contundit Indus: quibus irritior balæna reddita plagis, immani habitu furere incipit, & nunc huc nunc illuc per vastum mare sese iactat, ingentiq; fremitu magnam

aquarum molem in montes excutit: nonnumquam magnâ succussatione in profundam maris abyssum se demittit, paulò post iterum in aëra seu altum erumpit, & motus præ insaniâ miros & aspectu horrendos edit. Interim nihilominus Indus, ceu expeditissimus eques, in equo suo immotus confidet, & vt dolorem ferocienti bestix ingeminet, aut acerbiorum reddat, palum secundum quoque in nares alteras pisci abstrudit, tandem repetitis ictibus incussum, vsque dum omnes trahendi aëris meatus ei præcluserit. Ita probè confectâ re, pisce relicto, in suam iterum insilit canoam, quam secum interim pertraxerat redalligatam. Eâ ergo paulò longius à pisce secedit, funemque, quo illum ligauit, aliquantò extensius remittit, sensim tamen post se non nihil attrahens, ita piscis, quamdiu profundas aquas habet, mirè furit, suum ductorem lentè insequendo. At in humiliorem locum maris excussus, propter corporis inexpediti vastam molem illicò immobilis iacet, nec se prorsum vrsùmve mouere potest. Hoc viso, Indorum magnus numerus, prædæ spe, dicto citius appropians, balænam conficit: cuius postea dissectæ carnes vitim ex æquo partiuntur, ex quibus resiccatas deinde probam farinam, & ex hac tandem panes longo tempore durabiles pinsunt. Sic ergo, quod in alio Psalmo de balænâ dictum est, *Dedisti eam escam populis Aethiopum*, id hoc pacto apprime compertum videtur.

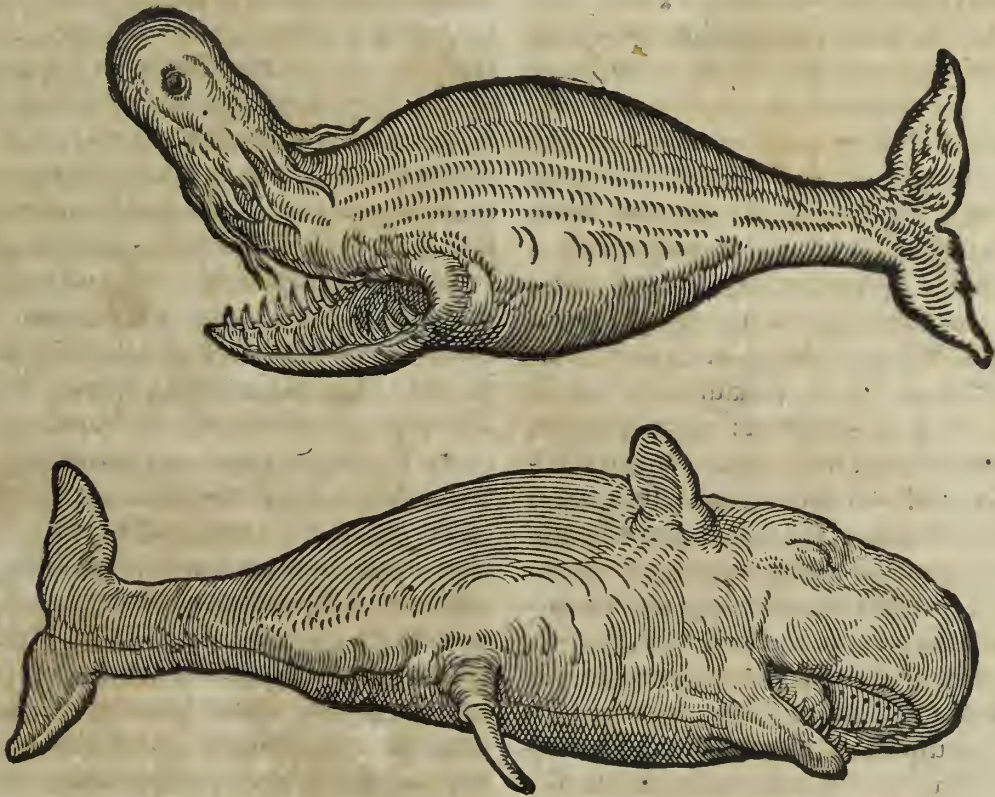
De hoc piscationis genere Adelantado Pedro Melendes nobis frequenter admodum iocundè fabulatus est. Illiusdem quoque meminit Modardes. Sed Indis alius quoque in mari piscandi ritus solemnus est, de quo etsi dicere, æquo prolixius videri queat, meo tamen iudicio non erit inconueniens, cum de piscatione semel dici cœptum sit, si cursum institutum paulò longius vergeamus. Fasciculum ex iuncis, quas balsas vocant, firmiter colligant aut connectunt. Huic in vndas iniecto ceu equo equites insident, & vtraque manu festucas agitantes, ad duo milliaria versus Oceanum altiore se promouent: ibi retia sua, eodem fasciculo aduecta, iactant, piscanturque tum interdium tum noctu, dum pisciuni numero petito capto, læti domum remigent. Piscatores huiusmodi in Collao de Limâ iucundo spectaculo aliquando spectauimus: quorum cum plurimi simul piscarentur, mirum erat, quanto studio alter alterum antevertere satageret. Nam in balsillis seu fasciculis suis, ceu agglutinati sedentes, etiam ingentes fluctus transmittabant, vt piscatores li meri Neptuni & Tritones putari potuerint. Ab opere, si terram rursus attigerunt, rates iunceas

iunceas ex vndâ extrahunt, humerisque ad loca destinata proferunt, quas tandem resolutas, in littore, vt siccentur, dispergunt. Ceteri verò Indi, qui in vallibus Yca habitant, pellibus lupinis follium instar exufflatis, ne mergantur, piscationes suas obeunt. In valle Cannette, olim Guareo dictâ, piscatorum ingens multitudo habitauerat. quam terram cum post Inga occupasset, fœdus, sed simulatum & insidiosum, credulis viris obtulit. Illius verò in honorem Indi quid molituri, memorabilem piscationem decreuerunt & instituerunt, ita vt simul vnâ aliquot virorum millia piscatum suis balsis in altum maris excurrerent. Sed à piscatu reuersos, militibus inductis Inga eos vniuer-

fos trucidari curauit; vt quæ aliàs admodum culta fuisset terra, postea sterilis & inhabitata tota relinqueretur.

Sed & alium piscationis modum spectauimus, cui nos D. Franciscus de Toledo Pro-Rex adhibuerat. Is non in mari, sed flumine quodam, quod *el Rio grande*, id est fluuium grandem vocant, fiebat. Fluuius verò iste in prouinciâ Charcas situs est, cuius incolæ Chiriguani, aquis se mergentes, admirandâ velocitate pisces insectantur. Manu dextrâ aculeos ferreos gestabant, sinistrâ ad natandum utebantur. His armis, hac arte in venatu pisces medios trāsfigunt, & correpto^s in aëra efferunt: sed hi homines è piscium potiùs quàm hominû genere orti videntur.

CETE ADMIRABILIS FORMÆ.

CAPVT LXI.

De aquatilibus ingentibus.

Admiremur quoque aliquid in nostro orbe, primò illud cete, cuius Ludouicus Granatensis ita meminit. Admirabilem cuiusdam piscis magnitudinem referam, qui anno millesimo quingentesimo septuagesimo quinto, decimo Kalendas Maij, ad *Peniche* iam mortuus in litto è mari fuit proiectus (sinus est in Lusitaniâ Occidentem spectante, vicinus illi vrbi quæ vulgò *Nova Lisbona* appellatur, circiter septeni aut octo miliaribus ab Olysiptone distante, pæne ex aduerso eius insulæ quam *las Berlengas*

vocant.) Hoc nihil admirabiliùs visum fuit vniquam: erat enim eius longitudo nonaginta cubitorum. Eius corium ex dorso nigrum erat, in ventre album: caudæ verò amplitudo ab extremitate vnus pinnæ ad alteram, quinque cubitorum erat, & eius latitudo quindecim palmorum. Corporis crassitudo tanta erat, vt duo homines satis grandes in vtroque latere collocati vix se conspicerent. Vterque oculus vnus cubiti erat longitudine. Caput in sublime elatum ferebat ad quatuor cubitorum latitudinem. Os in capite non habebat, vt alij pisces, sed in ventre. Maiores illius dentes singuli erant octo cubitorum. In ore præterea sexdecim habebat dentes, & cuiuslibet circuitus erat dimidij

dij cubiti: interstitium verò inter singulos, erat vnus palmi. In huius piscis fabricâ diuinæ prouidentiae artificium animaduertendum est, qui altum fert caput, vt piscis prospiciat, quibus nutriendus erat: sed cùm distantia inter caput & aquam magna esset, ei os in ventre accommodauit, vt vicinius & accommodatius ad piscandum esset, quod oculis iam esset assecutus. Illud quoque audiui, hunc piscem in ventre axungiam ad medendum satis accommodatam, & magni pretij habuisse. Hactenus Frater Ludouicus. Adijciam sententiam Clusij. Non, inquit, sine causâ mihi suspecta esse debet admirabilis illius belluæ marinæ apud Fratrem Ludouicum descriptio: nam cùm ea quam exhibet pictura, maiores illos dentes, quos octo cubitorum longitudinem habuisse ait, expressos non habeat, per illos dentes mandibulas voluisse dicere, verisimile est: nec enim vllius elephantis, quantumuis maximi, cornua tantæ magnitudinis vquam conspecta fuisse arbitror. Huc accedit, quòd alios dentes sexdecim in ore illi tribuit, vt etiam taceam caput adedò tenue in tantâ corporis mole, illudque sublime in altum. Itaque mihi facîle persuaserim, non valde ab similem fuisse ei belluæ marinæ, quæ anno à Christi Natiuitate nonagesimo octauo supra millésimum & quingentesimum in littus occidentum Hollandiæ tempestatibus eiecta fuit. Senes Bataui maris accolæ Pot-vvalvisch appellabant: quæ cùm fuerit portentosæ etiam formæ & magnitudinis, abs re me non facturum existimaui, si illius breuem historiã adijcerem. Illo quo dixi anno, quarto vel tertio Nonas Februarij, circiter quartam aut quintam pomeridianam in littus fuit eiecta è regione Bérchei vici, quondam, vt fertur, decem aut duodecim tuguriorum, inter Sceuelingam & Carvicum maritimum, cum tantâ tempestate & maris commotione, vt qui istie aderant, se in fugam conijcerent, & sese abderent inter colles illos arenosos mari obiectos: sedatâ tempestate, decem plus minus horis adhuc spirans fuit conspecta, & mortua istic iacuit septem aut octo dies, vt ad eam conspiciendam è vicinis vrbibus & locis ingens hominum multitudo conflueret, partim pedestri itinere, partim equis, rhedis aut curru vecta. Eius porrò longitudo quinquaginta duorum aut trium pedum fuit, crassitudinis ambitum nonnulli dicant triginta pedum & vnus fuisse, alij verò longè maiorem faciunt: exacta tamen mensura sumi non potuit, quia volutatione & agitatione, antequam interiret, corporis pars quædam sabulo erat immersa. Superior rostri pars ab extremo ad oculos vsque quindecim

pedum reperta est: ipsum in eâ parte palatum quadraginta duobus foraminibus siue alueolis præditum erat, hoc est, in vtroque latere viginti & vno, ad excipiendos totidem mandibulæ inferiori in hærentes, qui magnitudinem pollicis alicuius viri prægrandis & robusti habebant. In capite versus dorsum erat etiam foramen circiter tres pedes amplum, per quod aquam in altum eiciebat. Inferior mandibula, in quâ illi dentium bini ordines, septem pedum longitudinem non excedebat, & fragmento crassî & ingentis mali nauis conferri poterat. Linguae extrema pars tam magna & crassa erat ac doliū ceruiciarium. Oculorum magnitudo pro tam vasto corpore nõ erat maior, quàm spatium quod pollex & digitus index extenti comprehendere poterant. Distabant oculi quatuor pedibus à pinnis, pinnæ verò quatuor pedes & totidem pollices erant longæ, ac pedem ferè densæ. Umbilicus à mandibulis sexdecim pedum spatio distabat, ab umbilico ad pedem interstitium erat trium pedum. Penis verò iam mortuæ sex pedum longitudinem habebat: à pene autem ad podicem trium pedum cum semisse erat distantia, & à podice ad caudam tredecim cum semisse; ipsa verò cauda valde crassa, tredecim pedes alta siue lata erat. Post paucos deinde dies fuit illa bestia vendita quibusdam mercatoribus, eâ tamen conditione, vt maiora eius ossa Hagam Comitum vehi curarent, & istic in Curia conseruarentur propter memoriam. Reperisse autem mercatores dicebantur in beluæ capite plusquam quartam partem dolij, in quo seruabantur saliti haleces, plenam eius liquoris, quem vulgò sperma ceti, Hollandi VVaschot appellant: è totâ autem corporis mole in partes sectâ, & deinde vstulatâ, circiter quadraginta dolia, prædicto similia, plena pinguedine excepisse, præter magnam quantitatem sponte fluentem ab alijs collectam, & eam quæ in vndas marinas effluerat antequam mercatores redimerent. Dorsi corium nigrum erat, quemadmodum delphinarum aut thynnorum: venter albescebat. Anno porrò millesimo sexcentesimo primo sub extremum Decembrem, decimotertio Kalendas Ianuarij anni insequentis, eiecta fuit alia similis portentosa bellua in littus Batauicū Beuervicanum, versus Meridionalem plagam, cuius longitudo prædicti longitudinem excedebat: nam longitudo sexaginta pedum erat, altitudo pedum quatuordecim: corporis ambitus triginta sex pedum mensuram æquabat: cauda pedes quatuordecim erat lata, oris rictus duodecim pedes amplus erat: dentes etiam in inferiori mandibulâ dumtaxat habebat, duplici ordine similiter dispositos, in superiore

riore totidem alucolos, qui dentes cum rictum clauderet bellua, exciperent. Masculini sexus etiam erat, & eodem colore prædita quo superior, ut mihi relatum. An verò questum fecerint ex illâ, ut ex priore, me latet. Ceterum memini, cum in Cæsaris aulâ viverem, similes etiam belluas apud Saftingam non procul Antuerpiâ in littus tempestate fuisse eiectas, & vnus ex illis typum in ære incisum ab amico fuisse ad me missum, quem porrò ad illustrissimum virum Ioannem Pinellum, qui huiusmodi rebus delectabatur, ob illamque mihi cum illo fida & arcta erat amicitia, Pataviū ferendum curabam. Corporis autem mensuram obliuioni tradidi. Hæc Clusius. Appendo quod Aloysius Cadamustus narrat. Die septimâ dum redirem secus littus nauigâs, vidi Caput album, quo postera die superato, circiter meridiem in mari apparuit bellua immanissima, habens effigiem piscis, quæ in nos gradu citatissimo contendebat. Hæc à nobis in prorâ existentibus conspecta est illicò: quam ut vidimus, cœpimus trepidare, quippe qui vastiorem numquam videramus. Ibat igitur bellua huiusmodi tanto impetu ac fragore, celsoque capite, ut nos perterrefaceret plurimum: quare in re subitâ præsentaneum cepimus consilium. Deceuius præterea nobis fugâ consulere. Datis itaque vento velis, quam celerius potuimus, in altum petentes, euasimus discrimen Deo fauente. Præuentus est ergo piscis spatio vnus milliarij, nec propius accessit. Tunc est à nobis conspectus ad regulam, quâ diligentius formam belluæ considerauimus. Cum enim caput supra aquam efferebat, videbatur alas quasdam habere instar alarum molendini, quod vento circumagitur, vbi non adest aquarum copia. Ob id nostrâ sententiâ visa est bellua non minor Liburnicis, id est, galles nostris: quamobrem Hispani omnes, qui assuevere magnis nauigationibus, fatebantur ingenuè numquam vidisse vastiorem atrociorēve bestiam, quam tantopere formidauissent, licet innumeras vidissent balænas. Confessione igitur eorum, hæc bellua balænam superat magnitudine.

CAPVT LXII.

De pisce mulari.

SVb Philippo II. visa in Oceano bellua Sduabus velificans alis, nauis specie. Fregit vnâ bombardæ ictus. Irrupit per fretum Herculeum bellua furens, & horribilibus frendens mugitibus, atque illapsa

per mediterraneas Hispaniæ oras, Valentiam appulit, vbi demum exanimata, centum & quinquaginta dodrantes prolixa, molis circuitus centum, vacuitas cerebri septem homines capiebat. Eques in os consistere possiet. Maxillæ seruantur in Escuriali vsque ad decem & septem pedes porrectæ, viginti armatæ dentibus duorum dodrantium, minimi vnus. Genitalia immodica. Appellatum idcirco monstrum *piscis mularis*. Aliqui eruditi lamiam fuisse putarunt, ob fauces & ingluuiem. Duo caduera in stomacho reperta. Creditum quoque aliquibus, huius generis belluam deuorasse Ionam Prophetam. Quis certò sciet?

CAPVT LXIII.

De cancris maximis.

IN Orientalibus plagis tanta vis & moles cancrorum est, ut formidentur ab hominibus. De illis Licoftanus scribit: Quo vero tempore in condendâ naui occupabantur, in periculis funestissimis continuè versabantur, propter infestantes & insultantes vndique cancris marinos, qui tam grandes & læui ex Oceano in vadum illud agminatim ad operarios prorumpabant, ut congestis & firmatis vallis se condere, & positis excubijs sedulis dormientes tueri cogerentur; & corporis vastitate & roboris firmitate adeò formidabiles fuerant, ut quemcumque chelis suis corripuissent, hunc & in continenti illicò obtruncarent, & obtruncatum vorarent. Hæc commemoratio ut rei haud pridem factæ, sic veritas eius extra omne dubium à quouis acceptanda est. Nam & in istâ naui, quâ ex Indiâ in Lusitaniam egomet nauigabam, bini nauæ simul vnâ mecum vehebantur, qui prius submersæ nauis S. Pedro periculo ipsimet interfuerant, & huius rei veritatem iuratò attestabantur.

CAPVT LXIV.

De conchylijs.

IN calce historiæ marinæ naturæ appendam quæ Petrus Martyr de vnionibus & conchylijs refert, captas margaritas auellanis æquales. Adijcit vltra. Vna reperta est mediocrem æquans nucem. Venum sub hastâ posita, fuit empta pretio mille ac ducentorum Castellanorum auri inter Darienses ipsos. Ad manus tandè Petri Ariæ Gubernatoris aduēnit. Hanc eius vxor, de quâ, discedente

dente cum marito, mentionem aliquando fecimus honoratam, apud se habet. Arguimus pretiosam necessariò esse debere, quæ tanti constitit in eâ margaritarum multitudine, ubi non iam singulæ coëmuntur, sed libratim, & quando tenuius, vnciatim. Neque Venetus ille mercator Paulinam magno emit in Oriente: incidit demum in tempora huiusmodi lasciua, proptereâ non defuit helluo margariteus. De conchyliis pauca nunc dicamus. Non præterit Beatitudinem tuam, Aristotelem Pliniumque Aristotelis in hac ratiocinatione sectatorem, varia sensisse de margaritarum generatione. Igitur hi pedem & vnâ in re tantum sistunt, nihil assentientes in reliquis, neque quòd pelago vagentur, neque vllè vnquam tempore moueantur, ex quo natæ sunt, fateri volunt. Esse in maris fundo prata, gramen thymosum gignentia, volunt, & ea se vidisse affirmant; generari, ali, coalescereque ibi, & vt in ostreis videmus, circum se multiplices natos nepotesque procreare, inquiunt: neque marinorum canum commercio delectari conchyilia, neque vno esse, aut tribus, & quando numerosius, quatuor vnionibus contenta prædicant, centum viginti vniones fuisse vno conchylii repertos in insularis Reguli prædijs, quos Gaspar ipse Morales Dux, & commilitones eius diligenter annumerauerunt: Regulo namque placuit nostris præsentibus piscationem fieri per vrinatores suos. Gallinæ oculis, quibus oua generantur innumera, conchyliis matricem comparant; & sic eniti conchyliæ. E labijs prodeuntes margaritas, vt maturas & iam genitricis oscitantis aluo egredientes, reperiebant has; alias subsequentes, vt paruo successuro interuallo soluerentur, & ipsi in ventre medio clausas esse margaritas animaduertebant, quo prius nutritæ coalescerent, velut sugens vbera matris in aluo infans, priusquam è latebris vteri vnio moueatur. Et si quæ interdum conchyliæ, vt ego ipse vidi, ostrea in diuersis maris Oceani littoribus arenâ inuoluta in littore quis viderit, ea raptata esse tempestatibus è fundo dicet, non ipsa vltro venisse, quòd rore nitido maritimo candescant, quòd turbido flavescant, quòd sereno cælo gaudeant, quòd tonante torpescant, & cetera huiusmodi, non sunt ab his litterarum ignaris ad vnguem quæritanda. Pingui res tractanda Mineruâ, maiores tamen margaritas iacere profundius, mediocres altius, minimas in supercilio, fatentur, sed à ratione reliquorum deuiant. Non esse in insectâ belluâ torpenti rationem hanc arguunt, in animo sic, & industriâ halituque vrinatorum grandiores

proptereâ non vagari, sed creari, nutritique in profundiori loco, quòd pauci, quodque rarò audeant vrinatores ad eas legendas ad ima sese immergere, tum polyptorum metu inter conchas venatus causâ vagantium, quia sunt carniū concharum auidi, & monstrorum formidine aliorum; tum etiam ne deficient in longo tractu halitus. vnde datur conchis profundi maris hospiti bus crescendi copia: quoque grandior concha est annosiorque, eò ferunt in eius capaci ori vuluâ maiores generari margaritas. proptereâ è grãdioribus paucas adipiscuntur. Emis sas in profundum maturas, putant elcas fieri piscium: recenter namque solute, molles esse creduntur. Differunt etiam hi à maioribus in tympano. Negant esse vnionem, qui senescens conchæ cohæreat, sed esse in conchâ ipsâ verrucam, quæ limâ rasa, vnâ facie rotundâ lucidâque contenta sit, nec pretiosam quidem, puta quæ naturam conchyliis habeat, non margaritæ. Pati appellat Hispanus tympanum. In scopulis se aliquas vidisse conchas fatentur cohærentes, sed raras ac minimè vtilis. Credendum est, Indicas, Arabicasque ac Erythræas, aut Taprobanicas conchas eo regi ordine, quo scripsere viri adeò celebres, neque horum sententia penitus abijcienda est; puta qui longo iam tempore in hac agitatione versati sunt. Adijcio, Regibus Barbaris conchyliæ vnionum cibum fuisse laudatissimum.

CAPVT LXV.

De piscatione conchyliorum.

Orientalis diuitiæ notissimæ sunt. De vnionum piscatione commemorabo, quæ noster Petrus Iarricus prodit, cum de orâ piscariâ loquitur. Mense Martio vel Aprilioræ huius incolæ, quos Parauas dicunt (hodie pænè omnes Christiani sunt) aliquot suorum vrinari in maris fundo cogunt, detecturos quo in loco maior sit conchyliorum vniones continentium copia; sunt enim hoc quàm illo loco plures: proinde quotannis piscandi locum mutant, prout conchyliæ reperiunt. Ad locum igitur designatum scaphas conducunt, & simul vrinatores qui conchyliæ fundo educant. Haud procul inde in littore plurimas longâ serie casas extruunt, in quas se quisque noctu & interdiu recipiat. Omnem huc secum familiam trahunt: vxores enim naues armant, tum vt piscatores aduersus Barbarorum, piscatum omnem rapere satagentium, impetus tueantur, tum vt Lusitanæ Regis vectigal gemmarum exigant. Rebus com-

compositis, piscaiores cymbis (quæ plerumque octingenta & amplius) funem alligant; quem in aquas fundo tenus demittunt; neque enim ultra octo vlnas hîc maris est profunditas. Qui vrinaturi sunt, nares obturant, & oleo, sumine, aliaque pinguedine, vti & aures, inungunt, canistrum de collo brachiôve gestant, pedi verò saxum alligant: deinde sensim per funes cymbis annexos in aquas descendunt. Ad fundum vbi peruentum, saxum è pede demunt, & quantum possunt ocyùs conchylia legunt, scopulis (quibus sinus hic scatet) partim ad latus, partim in profundo adhærentia. Tum fune signum dant, vt ab ijs, qui in cymbâ sunt, extrahantur: quibus egressis ingrediuntur alij, donec vel cymba referta, vel nox piscatum impediât: tunc enim suam casam quisque subit, & iuxta hanc conchylia coacervant. Quindecim dierum hic piscatus est, qui in littore à Lusitanis incolis que asseruatur. Sole verò tacta conchylia aperiuntur, ac tum quid ceperint apparet: in nonnullis enim nihil omnino continetur, in alijs margaritæ aut minores aut maiores. Etsi

verò gemma ostrei sit carne indita, quòd tamen eadem aquâ educta putrescat aut arescat, suus gemmam prodit fulgor, carne consumptâ educitur, quæ pro magnitudine, rotunditate & splendore, item pro eminentium, huc tum potissimum confluere solitorum copiâ, pluris minorisve diuenditur. Vnde quaque enim huc mercatores conueniunt plurimi, vt interdum ad sexaginta millia pertingant. Vnde hoc littus quinquaginta leucarum longitudinem continet, & oppidula tricena. Sterile aliàs solum est, & nisi gemmarum per piscatum staret, nullus omnino hîc commorari velit.

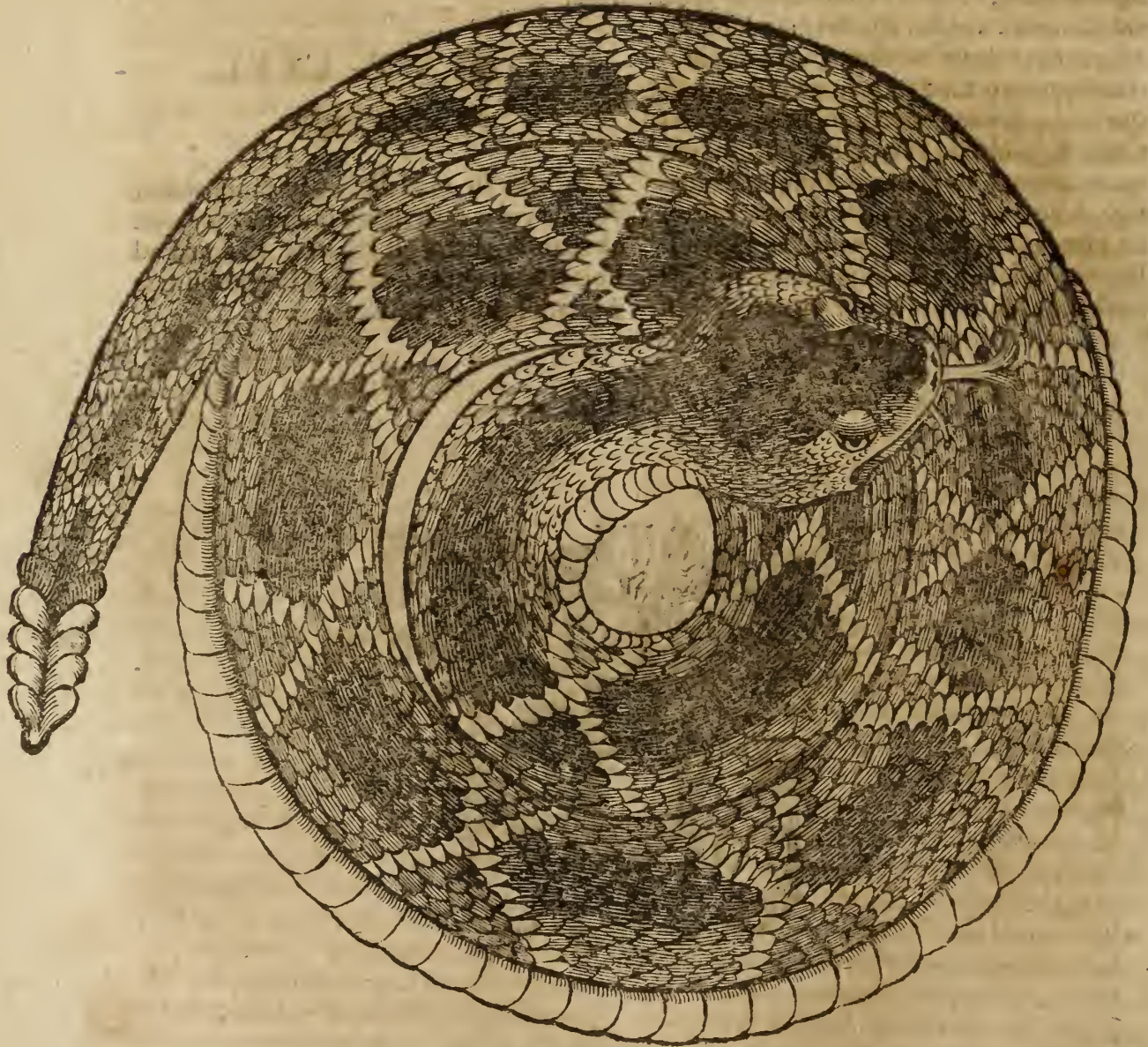
CAPVT LXVI.

De ostreis magnis.

Ostrea in mari Indico ita ampliantur, vt vnus caro viginti quinque pondo sit aliquando. auctor est Pigafeta. Extendit ad libras quadraginta septem in Regno Burneo Maximilianus Transsiluanus.

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII
 EX SOCIETATE IESV
 HISTORIÆ NATVRÆ
 LIBER DVODECIMVS.
 DOMINA SERPENTVM, siue TEVHTLACOCAVHQVI.

CAPVT PRIMVM.

De dominâ serpentum.

o n sine naturæ vsu reptilia sunt : nec minùs maiestaté Creatoris humilitate suâ exaggerant, non minùs bonitatem peste suâ. Scit pessimis Deus iuuare, scit veneno mederi: liberalem medicina opem è noxijs istis vsurpat. Exordium occupet atrox

genus serpentum, Teuhtlacocauhqui, seu dominam serpentum Barbari vocant, viperam Hispani, siue ob similitudinem capitis, siue pestis. Anguis hic quaternos pedes aut amplius longus, & humanum, vbi mediocriter crassus est, latus: dorso eminenti, viperino capite, ventre ex albo pallecente, lateribus opertis, candentibus squamis, fascijs tamen pullis per intervalla intermixtis: dorsum fuscum est, luteis tamen lineis sese in ipsâ spinâ secantibus insigne. Multæ sunt eius serpentis differētix, non plurimum inter se distan-

tes,

tes, & ictu mortem inferentes, nisi celerrimè præsidijs occurratur. In spiras, irritatus aut contrectatus, ac inæqualiter caput contorquet; sed ita sibi vndiq; cauet, vt nullâ non parte se vindicet ab iniuriâ. Excogitatum est icta humare membra, terraq; obruere, & ita manere donec omnino cesset dolor, aut morbus sit curatus: prospero magnâ ex parte euentu. Per saxa fertur celeri cursu, at per terrestria plana que (quod mirum videtur) non aded: ob quod Mexicanorum quidam à vento nomen indidere, vocantes hoacoatl. Quot annos natus est, tot accedunt caudæ per streptia sonalia, posteriore in parte caudæ vertebrarum instar connexæ. Oculi sunt nigri, mediocris magnitudinis. Binos habet supernâ maxillâ caninos incuruos, quibus iaculatur venenum: utroque autem latere oris quinque parui dentes supernæ maxillæ insunt, sed qui facillè cõspici à quolibet aperto ore queant. Et sinuosè graditur. Ictus toto corpore hiantibus rimis fatiscit, & viginti quatuor horis transactis à morfu animam dicitur agere. Apprehensos caudâ Indi, qui eos venantur, tuto tenent appendentes: tamen torquentes collum, per streptentes sonalibus, corpus illuc hucque iactantes, ac nihil non molientes, vt pœnas de venatore sumant. Narrant multi, qui eum serpentem domi alere solent atque educare, annum integrum durare absque cibo vlllo potuque: abicissumque caput decem aut amplius dies ferunt apud Panucenses in femoris crassitudinem & longitudinem incredibiliter adolefcere. Norunt cicurari posse per multi, qui eos domi alentes habent in delicijs. Venenum iaculatur caninorum tubulis; caui enim sunt. Nec desunt, qui affirmant, vitium parere, etsi falsò, quemadmodum ex aliorum narratione constat. Cùm læsus irascitur, sonalibus concussis vehementer perstreptit, erigitque collum non sine adstantium timore: nec tamen mordet, nisi compressus aut incitatus. Caninis in vsu medicos seruatis, pungunt Mexicani Medici collum ceruicemque, doloris capitis placandi gratiâ, pinguedineque animalis omnium ferè nocentissimi lumbos perungunt, sedando illorum dolõri, aliasque corporis partes dolore infestatas, ac discutunt præter naturam tumores. Edunt Indi eorum carnes, ac verissimum esse statuunt, cortallium carnibus esse præstantiores, ac gustu gratiores. Linteo conuoluta quantum velis tenui raroque, ita tepescit illa feritas, vt vel à puero deferri quolibet citra formidinem aut noxam vllam possit. Aiunt caput huius serpentis alligatum collo, instar verini, gutturi morbo ferre suppetias; febrientibusque medentur puncturæ serpentium om-

nium, quibus natura appendet sonalia, humano stercore duarum vnciarum pondere ex aquâ congruenti propinato, aut commanso picietl & admoto vulnere, item corniculis cuiusdam arboris vulgaris nouo orbi tufis atque applicatis. Est etiam huic malo conuenientissima chipahoac. Prouenit in calidis locis Nouæ Hispaniæ vbique ferè.

Est & alius serpens, teutlacotzauhqui quoque nuncupatus, quinque dodrantes interdum longitudinem superans, & humerum crassitudine, nec dissimilis alteri eiusdem nominis tum formâ, tum veneni atrocitate, præterea etiam & sonalibus, in quæ finitur cauda: sed huius color pullus est, vergens in luteum, pallidis maculis (quod alteri quoque contigit) obliquè sese interfecantibus. Aiunt eam esse veneni huius vim, vt non ictu tantum, verum contactu quoque officiat, vnde sortitum nomen.

CAPVT II.

De hæmorrhoo Indico.

Habet nouus orbis suum hæmorrhoom, ahucyacli dictum, similem teutlacotzauhqui, nisi quod sonalibus careat, maiorem hæmorrhoo antiqui mundi, sed eiusdem veneni. Per omnes corporis meatus & cicatrices perfundunt sanguinem morfi. Est alius, qui etiam per iuncturas prodigè cruorem faciat. De Kokob postea dicemus.

CAPVT III.

De aliquibus viperis Chiappæ.

Genus viperarum Chiappa nutrit magnum, simile putrido ligno, pestilentem spiritum quatuor narium feneltris fundens. Quædam morfu equum intra diem occidunt, fuso per omnes iuncturas sanguine. Sunt aliæ variegatæ, aliæ nigre & prolixæ. Quemcumque momorderint, perimunt: crescente Lunâ mitescunt, decrescente irritantur. Aliæ sunt pallidæ, nigris distinctæ lineis, interstinctæ maculis albis: morfo ab ijs decidit per frustra caro. Alijs tanta pestis superest, vt si fuste contingantur, subeat virus vsque ad brachium. Aliæ huius sunt conditionis, vt si mordeant manè, morfus euomens sanguinem pereat; si sub vesperum tamen, non sunt lethales. Vissus ibi serpens, in cuius vtero inuenti triginta & vnus fætus.

CAPVT IV.

De serpente armato.

IN litteris Patris Iosephi Adei anno 1628. narratur, non procul à Tunâ Pumâ in quodam nemore, esse locum capace[m], in quo aliquot abhinc annis coluber fuerit maior bouinâ grossitie. Longitudinis proportio respondebat moli. Eius anpona testudines & cerui sopiti. Quâ transit, adurit, velut publicam viam vestigium sui reliquit, ultra vlnam exsiccata herbula. Procul odorantur serpentem. mular, nullisq[ue] stimulis instigata procedent. Idem contigit canibus, fugam retrorsum captantibus, cum primum excrementa anguis nare bibant. Sunt hæc tumuli ossium eorum animalium, quæ vorarunt, nec foetent, potius suauem moschi instar efflant spiritum. Quidam miles inuasit illum tormentis, sed irritis ictibus, tamquam si in rupē impingeret pilula plúbea. Armatus est conchis seu laminis, quæ manū exæquant.

CAPVT V.

De caymane seu crocodilo.

IMportunus Nilo, & celebris antiquis fabula crocodilus. Cocatrix vocatur ab Haithono, Indi aquetzoallin, alij caymanem vocant. Addam hic dumtaxat minus vulgaria. Immanem hanc bestiam vsque ad septem passus esse prolixam, imò reliqui crocodili vsque ad triginta pedes laminis proteguntur innatis, vt pilæ plumbeæ resistant. Dentium ordo triplex illis, singuli trigintaquatuor constant, præter molares. A pueris Indorum trahi ludibrio ad littora per collum alligatam, impotentem caput noxiè contorquere. Tam facillimè domatur, si transuerso occurso per latus inuadatur. Famelicus vescitur faxis. Lapides in ventriculo reperiuntur penè digesti & corrosi, qui in puluisculum redacti, & sumpti, conferunt lithiasi. Inuenta est in ventre bestię femina integra cū vestibibus, quam pridie vorauerat. Vincunt in siccis taurum, vincuntur tamen in aquis ab homine. Indi enim vrinantes ligant has bestias pedibus manibusq[ue], hoc pacto extrahunt. Credo in aquis vinci quòd careant linguâ, & idè submersi non commodè aperiant os patulum, ne influente humore suffocentur. Instantur enim statim, & supini torpent, tandem exanimantur, idcirco extra aquam vescuntur, aut emerfo capite. Prædâ non in eadem ripâ quâ ceperunt, deuorant: penetrant in alteram, vt securius fruantur raptu. Oua pariunt vsque ad viginti octo. Primo die Lunæ con-

regunt arenâ, vltimo effodiunt editâ iam prole. Non minima pars perit inertâ parentû, compressa dum exhumant. Barbari teneris illis vescuntur, & maiores pisces partim variâ fluuiorum alluue dissipantur, sic prouisum, ne in immensum iret secundum malum. Oua sunt anserinis magnitudine paria: si faxis allidantur, contunduntur quidem, nec tamen franguntur, cultello recludi est opus. Sapor qualis moschi seniputridi; nihilominus eduntur: virello carent. Iuxta crocodilorum fauces inueniuntur glandulæ fabarum magnitudine, moschum suauissimè spirantes, quæ febres sedant, & extinguunt; hinc odorem sui emittunt, moscho vel castoreo redolentiorè. Nili habitatores de crocodilo feminâ idem narrant. Anonymus Auctor de Hispaniolæ rebus addit, adipem genitalium verum moschum referre, tam efficacissimi odoris, vt fastidium ciborum efficiat: se seruasse particulam iam post decimum sextum annum, recentissimâ fragrantia. Ventriculus bestię ablutus, & Sole exsiccatus, deinde contusus, & sumptus, confringit renum & vesicæ lapides, promptissimè vrinâ euocat. Sed & illud de Niloticis commemorandum est, aues illas, quæ dentes eorum mundant, albas esse, & pares turdo, in capite aculeatam spinam eminere, vt si bestia vellet concludere os, & vorare illas, cogatur vulnerato palato recludere vt elabatur. Non gratia tantum feræ est securitas auicularum: alius passer viscera crocodili subit, & corrodit iecur. Virginea insula pluribus infestabatur bestijs; sic illos venabantur. Casulam rimis & foraminibus plenam apud flumen faciunt, in quâ vigil, qui crocodilos procul conspiciere & exaudire potest; nam fame pressi è fluminibus & insulis erepunt prædæ causâ: quâ non inuentâ, tam horrendum clamorem edunt, vt per dimidij miliaris spatium exaudiri queat. Tum vigil excubitores conuocat ad id paratos: illi deni aut duodeni longam arborem corripientes, huic vasto animali obuiam procedunt (hiante rictu, si quempiam illorum apprehendere posset adrepenti) atque summâ agilitate tenuiorem arboris partem, quàm altissimè possunt, in rictum eius adigunt, vt inde ob inæqualitatem & corticis scabritiem eximi nequeat. Crocodilum igitur in dorsum obuertentes, eius ventrem, qui mollior est, clavis & iaculis feriunt & aperiant; dorso enim, ob duras quibus tectum est squamas, impenetrabilis est, præsertim si vetulus. Hæc est apud Indos ratio venandi crocodilos, à quibus adèd molestantur, vt noctu & interdium non minus excubias agere cogantur, quàm nos aduersus infestissimos hostes.

I G V A N A.

CAPVT VI.

De iguanis.

A Quaticos colotes, quos Mexicani dicunt aquaquetzpallin, Hartini vocant iguanas, alij iuanas, quæ multis distat formæ & naturæ indijs à coloto, licet quodam modo referant. Caput & collum anietum gerunt: quinque dodrantum æquant longitudinem, si caudam pariter metiare, quæ reliquo corpore triplo prolixior est, humanoque humero inter vtraque crura crassior. Digi- ti tenues sunt, & pro magnitudine corporis longissimi; brachia cruraque crassitudinem recens nati æmulatur pueri, ne dicam æquant. Venter candescit ex viridi, & reliquum corpus squamiferum est, colorisque medij inter argenteum & virentem. Ungues sunt mediocres, caudâ prolixa, & in extremum vsque à posterioribus pedibus sensim gracilescens. Dorso imminet quædam pinnæ angustæ, & vnciam vnam longæ, spissæ & protractæ ad extremum vsque caudæ, licet sensim fiat breuiores. Caput supernè deforme & horrendum est, prædurum, ac velut elauatum, sicut superior colli pars. Oculi nigri, & mandibula inferior cartulea, è quâ pædet membrana lata digitos quaternos, orbicularis, tenuis, squamola & palearibus simili, nonnulloque circa exortum clauata interuallo, pinnatave, à viridi in flauum colorem vergens. Eadem mandibula cartuleis regitur laminis, rotundis magnisque, ac præcipuè alterutro latere vnica, quæ nostratam assem dimidiūve argenteum, vocatum denarium, æquat amplitudine; coloreque & nitore piscium æmulatur squamas. Aliâ præterea paulò minore iuxta aperturam sedem, & quæ rutilescat vehementius. Oris natus magnus est, ac dentes pauci. Innocuum animal, & aquarum incolæ. Oua parit innumera, grata gustui, optimique nutrimenti, velut & ipsa eius est caro (ita enim vocare libet, quoniam carni potius quam piscoso generi similis est); quæ pullis natiuitatis cortalium

minimè cedit, seu gustum spectes, seu alimoniam. Vix est, qui cum primùm incidat in hoc animal, timorem animo non concipiat, etli alioqui mite innocuumque; aut qui semel degustatum summâ non prosequatur auditate.

Sunt etiam in hoc genere terrestria, quetzpallin vocata, nonnihil tamen distantia colore, & meliore atque iucundiore alimento, sed reliquâ naturâ pænè eadem: in quibus omnibus illud videtur mirabile, per terram raptato eorum abdomine vel ventre, pinguescere, ac fieri longè sapidiores. Calidis verò regionibus degunt, vnde ad Mexicanam urbem Quadragesimali præcipue tempore deferuntur.

Ceterum sententia Ouiedi prætermittenda non est. Iuana, inquit, animal dubium est, & carone sit, an piscis, incertum: nam & in fluminibus versatur, & arbores scandit. Eam ob causam dubius sum, terrestriane inter animalia, an inter aquatica reponere debeã. Serpentis autem genus est horribile aspectu et qui non agnoscat: pedes lacerti habet: caput etiam eiusdem formæ, maius tamè: caudam quatuor aut quinque palmos longam, vel longiorem aut breuiorem, pro corporis ratione: maioris corpus binos palmos cum semisse longum est, palmum aut paullo amplius crassum. Pauca ex hoc animantium genere eam magnitudinem superant; eorum autem, quæ infra eam magnitudinè, magna est varietas, sic vt paruis lacertis pares reperiantur. Secundum dorsum longitudinem spinam habent dentatam, & aculeis præditam, dentes acutissimos, & guttur satis longum & amplum, à mento ad guttur vsque propendens. Aded taciturnum est hoc animal, vt neque studeat, neque gemat, imò quocumque etiam loco alligatum, nullum strepitum edat, aut curiam noceat, sed istuc decem vel etiam viginti dies sine cibo & potu hæreat: si tamen præbeat, aliquantulum edet vel ex cazabi (placentæ id genus est ex yuca radice factum) aut herba, aliaue re quadam. Anteriores pedes longi sunt, longis etiam

vnguibus præditi, quales auium vngues, sed infirmis, vt nihil apprehendere possit. Melioris est saporis, quàm blandi aspectus: eius enim facies adedè est horrida, vt nemo, nisi generoso animo præditus, expectare audeat; nemo contrà ab eius manducatione abstinere, nisi qui eius mansuetudinem & bonum saporem ignorat. Hæc autè animalia adhuc pusilla, tam celeri pedum motu per summâ aquam, fluuios & riuos traiciunt, vt nec aqua impedire illorum natationem, nec ipsa mergi possint. Eam autem natandi rationem obseruare solent, donec palmum sint longa: nam eam magnitudinem excedentia, per terram infra aquam gradiuntur, quia propter grauitatem natare non noiant. Generant in terrâ secundùm flumina & torrentes, & quasi assiduè in aquâ versantur. Est igitur hoc animal, vt dixi, horribile, & terrorem initio incutiens, sed boni saporis, præferendû optimis etiam cuniculis Hispanis; sic vt Christiani, qui hoc animal semel gustarunt, valdè æstimare cœperint, nec pecunijs parcant, quandocumque redimere possunt. Vnam tamen noxam afferunt, de quâ multorum querimonias audiui, illis videlicet, qui aliquando lue Venereâ laborarint, si huius animalis carne vescantur, veteres dolores recrudescere, tamen iam aliquândo sanati fuerint. In Americæ continente viuens, sæpius ex hoc animali manducaui, & non contemnendum cibum esse comperi. Eos autem,

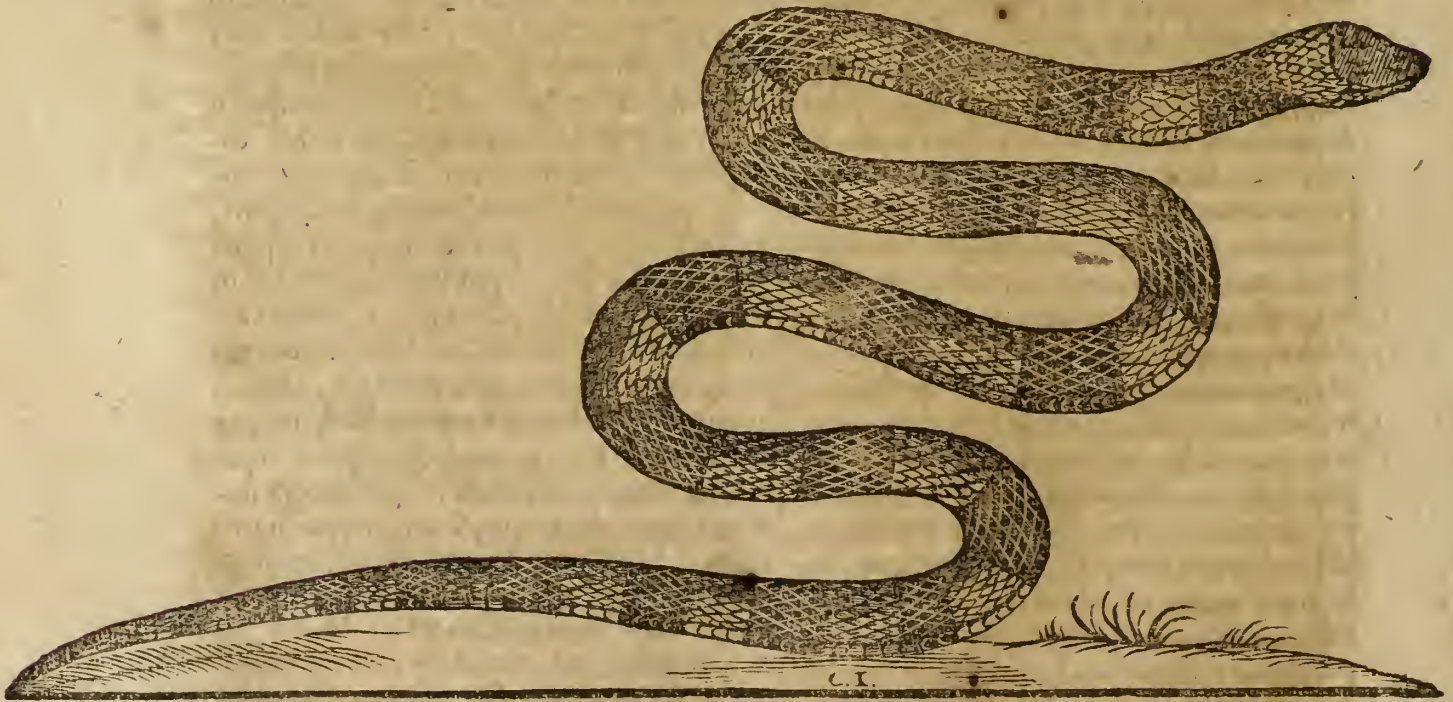
quos meam historiam his locis legere contingeret, edoctos volo (si Indi desint, quos consulere possint) vt iuanæ oua frigere volentes, oleum aut butyrum non adijciant, quia numquam percoquere possent, sed eorum loco aquæ momentum addant: certum enim id esse, expertus sum. Vnum porrò animal iuana pariet quadraginta, aut quinquaginta, vel etiam plura oua, quæ boni sunt saporis, vitellumque & albumen continent perinde ac gallinacea oua, tenuiore autem testâ sunt prædita, & rotunda, nucisq; magnitudinem non superant. Gomara addit, caudam inflectere atque conuoluerè instar venatici canis leporarij: tum pinguescere, si alius in arenâ fricetur. Anonymus ait, cum capiunt, deducto ritu ostentare dentes, sed innocenter.

CAPVT VII.

De serpente aquatili siue acoatl.

Non est sine æmulatione partus viperæ: Acoatl dicitur serpens aquatilis (alij mioacoatl vocant, quòd imitetur colore spicam maizij) qui etiam viuum parere fertur. Dentibus paruis est, & innocenti morsu: longus quinque dodrantes, pollicem crassus; tænijs nigris & cyaneis alternis distinctus supernè, infernè verò cyaneus est: capitis superna nigra, inferna lutea, latera cyanea. In paludibus regionum temperatarum inuenitur.

MATER FORMICARVM, siue TZICATLINAN.

CAPVT VIII.

De matre formicarum, siue tzicatlinan.

Tzicatlinan seu formicarum mater dicitur serpens, qui in formicarû cuniculis viuuit, & eas sequitur cum foras prodeunt sta-

tis anni temporibus. Pulcherrimus est omnium serpentium, nec cuiquam noxius. Minimi digiti crassitudinem æquat, ac duorum dodrantium longitudinem. Fascijs distinguitur candidis rubrisque trãsuersis & alternis: non viuuit nisi cum formicis, aut alibi quàm regio-

regionibus calentibus. Quod verò spectat ad medicinam, tulus appositusque, dicitur tumores præter naturam discutere.

Aliam quoque describit matrē formicarum Franciscus Hernandus, quauhtzicatlinā appellatam. Id nominis, ait, sortitus est hic anguis, quoniam cum formicis habitare solet, eodemque antro degere. Dodrantalis atque innocens est, & minimum crassus digitum, maculisque distinctus cinereis. Vetre cyaneo diluto ac velut transuersis lineis nigrantibus cinereisque vel subalbidis spectabili. Est & alius eodē nomine serpens, sed colore igneo, de quo alibi. Antonius Herrera de matre formicarum scribit, rubrā esse, lineis distinctam nigris, maculis interstinctam albis. Hanc pro lusu circumuoluunt Indi collo-

CAPVT IX.

De angue ceruino, siue macacoatl.

Illustris senio macacoatl, seu anguis ceruinus, serpens est femoris & interdū humani corporis crassitudine, longitudine verò vicenūm quandoque pedum, maculis conspersus fuscis vergentibus in nigrum, fuluisque, ceruino capite, vnde nomen, nisi fortè id contigit ob cornua, quæ iam senescenti feruntur nasci, accommodatissima excitandæ Veneri. Prouenit regionibus calidis, vbi quò calidiora sunt, eò in maiorem crescit amplitudinem.

Alius quoque est anguis, ceruino capite constans, ceruinamque mansuetudinem cicuratus præfert, sed minor est, maculis licet subluteis & nigricantibus distinguatur.

CAPVT X.

De amphibænis.

IN naturā amphibænx, quòd biceps non sit, videtur consentire Greuinus & Franciscus Hernandus. Vtriusque narrationem exhibebo. Greuinus ait: Serpens, quem Græci & Latini ad ipsorum imitationem amphibænam vocarunt, à Gallis *doublemarcheur*, vocabulo ex duobus composito, vt Græcum quoque nomen, & quemadmodum de chersydro diximus, appellari potest: sic autem dicta est; quòd nunc in hanc nunc in illā partem, hoc est & posteriorem & anteriorem repat, magnitudine vermem terrestrem æquat, nec è crassā in tenuem abit; aliarum instar, sed quemadmodū vermes, æquali est crassitie. Hinc factū est, vt qui, quo in loco caput esset, exactè distinguere non poterant, & ex vtraque progredi parte, ad modum nauigiorum vtrimque proram habentiū, eam vide-

rant, bicipitem esse existimauerint. Vnde etiā biceps, vt Lucanus asserit, dicta fuit: quod tamen à veritate alienum est; quamuis Galenus ipse idem in libro suo de Theriacā scripserit. Nam quemadmodum Aristoteles de Generatione animalium refert, causa, obquam serpens aliquando biceps visus est, alia non est, quàm quòd quandoque natura monströse agit, præcipuè in animalibus quæ vno partu plures fætus edunt, & cum duo aut tria germina se contingunt inuicem, corpus cum multis capitibus vel cruribus vel alis procreabunt. Ex hac Aristotelis sententiā sequitur, eum nequaquā duo capita serpentibus, nisi quatenus monströse, hoc est, præter naturæ institutum & communem consuetudinem hoc accidet, attribuere. Greuino inclinare videtur Franciscus Hernandus. Maquizcoatl, inquit, quem alij tetzahcoatl vocare cōsueuerunt, seu anguem abusus, quòd rarè aut per miraculū videatur ab aliquo, sesquidrantem longus est, ac minimi digiti æquans crassitudinē, coloris argentei, nitidi, ac veluti translucidi; in vtramque partem, vt liber, graditur, etsi capite vnico insignitus. Amphibænx antiquorum fortassis species. Est & alius anguis, eodē nuncupatus nomine, non modò ancipiti incessu, sed capitibus quoque binis, quem adhuc mihi non licuit videre, nisi fortassis is de quo diximus est, quem conspeximus Itztolucæ. Nihilominus aliquas amphibænas esse bicipites credo: nā & hinc Martiti à diligentissimo naturæ studioso Cortauiillā accepi, inuentā à se esse amphibænam duplicato omnino capite, à se diligentissimè obseruatam. Scribit quoque Antonius Herrera, in Chiappā inueniri serpentes bicipites duorum dodrantium, formam Tau referentes. Fundunt pestiferū virus. Nec solum morsus perit, sed qui calcauerit terram quā proximè irrepserat. De quibusdā amphibænis fertur vno ore fundere virus, altero antidotum. Dubia mihi hæc historia.

CAPVT XI.

De aguafen.

SVbita pestis aguafen serpens, duas spithamas longus dumtaxat, fusco colore, lato capite atque compresso: adeò verò lethali est ictu, vt intra dimidiæ horæ spatium interimat, decidente carne vulnere vicinā, ac miserè putrescente. Versatur montosis locis editis atque arentibus. Alexiterium eius pangaguafen, de quo inter plantas Franciscus Hernandus. Nascitur in Philippicis.

CAPVT XII.

De oto.

Prodigi quoq; veneni otus est. Quatuor serpens hic spithamas longus est, ac pollicem crassus: caput est paruū, venter candet, totus vero albis & nigris punctis ternisq; lineis rubris transuersim procedētibus distinguitur. Aded lethalis est morsus, vt intra quinque aut sex horas hominē morsum occidat. Amat loca humida vmbrosa q; & gressu tardo incedit. Aggreditur occurrentes sponte, & nullā prius illatā iniuriā. Reperitur passim in insulā Cubu.

CAPVT XIII.

De dopone.

Proxima pestis in dopone, qui longus quaternos aut quinos pedes, nec pollice crassior. Diluto virore vniuersum eius corpus tingitur, si caudā excipias, quæ fulca est. Caput est magnū, & octangulā figurā, vsque ad oculos, qui sunt nigri, nigra q; iride & tenui circumdati, à quo loco sensim extenuatur ad vsque os, quod longum est & simum, sex armatum supernè dentibus, ac totidem infernè, præter alios minores. Lingua nigra est, tenuis & mobilis. Intra diem vnicum mortem infert, corpus scilicet vniuersum at tollit in tumorem. Remedio est alexiterium pangaguasē.

CAPVT XIV.

De attaligato.

Nequē innocens attaligatus est, licet inops veneno. Paruulus hic anguis, neque pennæ anserinæ excedit aut crassitudinem aut longitudinē. Centeni semper pluresve offenduntur, neque vniquam à sese inuicem separati. Veneni expertes, sed aliàs aded perniciosi, vt aggressi dormientem, si fortè quemquā reperere; nullā arte auelli queant, donec tandem hominem interemptum ictibus hinc inde illatis, totum absumpserint atque deuorauerint.

CAPVT XV.

De angue venti.

Ecátotl seu anguis venti dicitur serpens sex spithamas longus, bina q; vncias crassus, innocuus, dentibus paruis, ventre argenteo, lateribus ac dorso lineis septem candidis, luteis, cyaneis & nigris alternatim interstincto,

linguā prolixā, tenui, bifidā & nigricante, quam vibrat velocissimè, atris oculis, & pro magnitudine corporis amplitudine insignibus, & iride pallidā.

CAPVT XVI.

De angue laqueo.

Quidam serpentes in prouinciā Verē pacis inueniuntur crassi: & licet sine peste, non sine aliquā noxiā. Mordent velut canes, quā pertranseunt alia animalia. Componūt se miro astu in speciem laquei: cum transit fera, etiamsi sit ceruus, implicant, deinde glutiant quæ sunt venati.

CAPVT XVII.

De angue stupido, siue canauhcoatl.

Mira spiritus vis canauhcoatl est. Hominis æquat crassitudinem, eundemq; duplā longitudine excedit. Incolit saxa antra q; & occurrētibus animalibus, ad se tractis halitu, victitat. Accidit aliquādo, vt Indi iter agentes infederint ei, rati truncū esse (tāta est eius vastitas atq; stupiditas) nec intellexerint, quā instabili terrificèq; sedi institerint, donec angue sensim præterlabēte, perterriti surrexerint. Innocens tamen esse dicitur, ac nullo pænè noxius morsu. Inuentus est tantus hic colobrus, vt octo & decem milites confederint in illo, crabem aliquam esse putantes. Vocant Hispani hos angues *celebras bobas*. Ceruis insidiantur, occultati frondibus circa vias quā cerui solent transire. Cum propè accedit ceruus, vi spiritus sui attrahit ad se vt magnes ferrū, nequeunte ceruo euadere auidum os colubri (carent hoc imperio in homines.) Detentum halitu ceruum complectuntur, circumcompressione extinguunt, deinde adlambunt, & saluā suā linentes præparant & condiunt vt facilius glutiant, alioqui pilorum asperitas impedimento esset. Paulatim exsugunt illum integrū à pedibus vsque ad caput; quod quidem propter cornua deglutire nequeunt, sed donec putrescat in ore deferunt. Accidit interdum, vt formicæ patulum os eius colubri subeant, eumq; interimant, vlciscenteshoc modo ceruicidam. Hoc genus venationis his stultis anguib; indulsit natura, alioqui nulla prouidentia esset tantæ ignauitæ. Tota œconomia & celsus huius anguis est spiritus.

Viscachas (genus sunt dasypodum) ex antris suis attrahit anhelitu. Exemplū aliquod arcanæ istius violentiæ in bufonibus aliquibus magnis vidimus. Vi quadam sui spiritus in os contrahunt aues & animalia. Per-

dix

dix in cuiusdam rictum ruit, quasi sponte iret; item & mustela paruula alterius fauces subiuit.

ACALTETEPEON, seu MONOXILVS MUCRONATVS.

CAPVT XVIII.

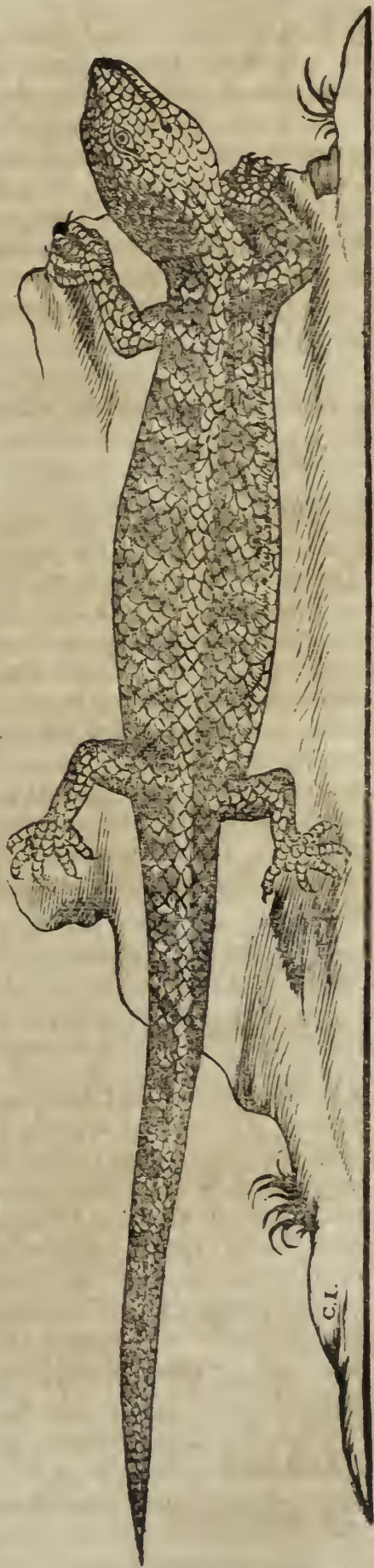
De bitin serpente.

INcola montanorum locorum bitin est, aspectu serpens terrifico, nigris punctis, rubeis ac candidis, vitulino capite, amplâ fronte ad vsque oculos, qui nigri sunt lucidique, sed virenti circumdati iride, rictu oris magno, munito multis & acutis dentibus, caninis quaternis, digitum prolixis, sese mutuo inuicem excipientibus, quatuor vlnarum longitudine & crassitudine hominis. Conscendit arbores, vnde se vibrat appensus caudâ. Rapit boues & apros, & alia huius generis animalia, deuorans ea quandoque integra, ex hoc venatu viuens. Amat insulam Cubu, visusque est in insulâ Lutay à militibus Hispanis, cum vellent naues exonerare.

CAPVT XIX.

De lacertis Indicis.

COnuenere Mexicani, inquit Franciscus Hernandus, lacertarum innocentium vulgariumque differentias omnes, quasque feruentium regionum incolæ cuetzpallin vocant, tecoixin nuncupare, venenatas verò, quæ in sepas, Chalcidicas, sepedonésve quadrupes referri possent, aut citra venenum aliquantò vulgaribus maiores, nempe lacertarum genera, quæ multa apud ipsos nascuntur, acaltetepon. Venenatarum tria adhuc apud novos Hispanos offendi genera, morsus noxij, sed minimè (si tempestiuè occurratur ei) lethalis: quarum duæ priores magnitudine, formâ & colore conueniant, sed picturarum distinguuntur varietate. Altera namque luteis tantùm ornatur sphaerulis, in fuscum candidumque inclinâtibus colorem; altera verò candidis lineis in rectitudinem procedentibus luteisque, & secundùm transversum fuscis & pallescentibus è candido. Postremû genus peculiari nomine tetzauhcoatl, quòd rarò occurrat, nuncupatum, ac prorsus à tetzauhcoatl serpente diuersum, paruulo ac pænè nullo, sed lethifero (vt ferunt) morsu. Omnium est minimum, fusci coloris in fuluum inclinantis, sed caudâ magnâ ex parte cyaneâ. Est & quartum genus, ita vocatum, non quòd venenatum sit (est enim innoxij morsus) sed quòd venenatis maiusculâ corporis mole videatur respondere, cum cetera vulgaribus lacertis prorsus sint similia.

CAPVT XX.

De monoxilo mucronato.

Ceterùm aspectus potiùs quàm virus horrendum fecit acaltetepon, seu monoxilum mucronatû. Alij temacuilcahuya dicunt,

dicunt, Hispani scorpionum. Lacerti genus est coloto simile, duas longum spithamas, prolixâ caudâ, breuibus cruribus, linguâ, quam interdum versat, rubrâ, latâ ac bifidâ, toruo capite, incessu graui tardoque, & crustâ intectum durâ, fuluis candidisque punctis, paruulas margaritas imitantibus, aut lithospermi femina, variatâ, quæ à cruribus posterioribus, vsque ad extremum caput, in varias digerunt formas; ab eisdem verò ad extremum caudæ in lineas, anulis similes, cingentes transuersim corpus per interualla, etsi fuluæ longæ sint numerosiores. Huius animalis morsus noxius est, sed minimè lethalis: quo fit, vt visu quàm ictu sit horridius, nec quemquam impetat, nisi læsum & concitatum. Lumborum caro ingesta, duorum obolorum pondere, Venèrem mirum in modû dicitur excitare, neque eâ in re scincis cedere: crustam verò scorpionum aduersari morsibus. Nec desunt Gentes, quæ arcus suos eadem operiant muniantque, putantes ita venenatorum animalium noxiam naturam hebetari atque coërceri.

CAPVT XXI.

De tapayaxin.

Ad mirandam hanc bestiam ad lacertæ differentias retulit Franciscus Hernandus, quamquam orbiculari pæne planoque constet corpore, ac raia quadatenus formâ, ni longè minor esset, nec vncias quatuor longitudine æquans aut latitudine. Cartilagineum autem est, & multis variatum coloribus. Gelidum semper tactu repertum, tardi incessus, ac rarò mutans locum, etiam contrectatum atque apprehensum, sed caput est durissimum, & quibusdam clauatum horrensque aculeis corollæ modo dispositis. Gaudet ab hominibus apprehendi, manibus gestari contrectarique, placidâ quadam securitate ac tranquillitate immobilis, quam obrem amicus hominum ab indigenis nuncupari solet. Illud est in eo mirabile, & nulli alij (quod sciam) commune, compressis vexatisve oculis aut capite, aut parum indulgenter tractatis, sanguinis guttas inde effundere, ac longiùs iaculari, qualis detrahi solet ab homine temperatissimo, & sanâ fruenti valetudine: tanto interdum impetu, vt ad trium passuum distantiam contingat reiectari. Siccatum hoc ad ignem, redactum in læuorem, & sumptum, ex vino aut aquâ drachmæ vnus mensurâ, morbo Gallico & doloribus ab eo euenientibus magnopere auxiliari solet. quod multis certissimisque experimētis est comprobatum, euacuatâ morbi causâ per superna infernaque,

ac demum euocatâ vrinâ permixtâ pituitæ alijsque longis crassissimisque filamentis. Viuit in montibus frigidarum regionum, vbi passim offenditur.

CAPVT XXII.

De cuti.

Apuđ Totepecenses innocens lacerta cuti dicitur, mediocris magnitudine albo & nigro variegatur. Præcipuum illi est, in posteriores pedes se attollere, & anguino ritu sibilare.

CAPVT XXIII.

De taletec.

Dicuntur taletec paruulæ lacertæ. viuunt in platanis aut ædibus, meliores in platanis. Hispanicis sunt formâ similes. Fuscæ & nigris oculis. Asthmatis opitulatur, si extractis visceribus conuoluantur rizo ac pariter includantur platani folijs intextis in fiscellâ, atque ita ex aquâ elixæ cum sale & igni admotæ, donec rizum percoctum sit, tandem manduntur.

CAPVT XXIV.

De haro coloti genere.

Harus quoque lacerti genus eû, femoris æquans crassitudinem. Caput decem vncias longum, initio latum, sed quod desinat in acuminatum os. Quaternis incedit pedibus, velut quaquetzalli Mexicense, cuius est fortassis species, eidemque persimilem caudam gestat, & lento quoque incedit gradu. Versatur in arboribus natis iuxta riuos, aut dulcia flumina, neque descendit ad iunceta, nisi cum sese conatur vindicare à Solis iniuriâ. Venatur gallinas, quando celeritate nequit, malitiosâ quadam & astutâ arte. Colludens enim illis, volutatur solo, atque adeò rapit improuisas, natiuâ quadam simplicitate ad eum accedentes. Nascitur in Philippicis.

CAPVT XXV.

De lacertâ soporiferâ.

Quetzpalcochiton dicitur alia lacerta, à perpetuo sopore. Huius puluis si sumatur in aquâ drachmæ vnus pondere, mirè confert euocando sudori.

CAPVT XXVI.

De castore lacerta.

TEquus dicitur lacerta, in domibus montanive locis oberrans, & interdum etiam in cauitatibus lignorum aut arundinum. Dodrantalis est, oculis parvis, nigris ac laevis, & fusco praedita colore. Exurgit, cum libet, castores imitata, guttat; mox canis sonatque chacoa, unde etiam illi obigit nomen, (sunt enim cum ita vocent) & tandem velut canis delapsa conueniunt. Paratur ex huiusmodi animalibus leuiterum ad inueniendas sagittas venenum, toxicaue; inchois arundinum internodijs mox punctis, aculeque in sibiem, donec mortem obtineat; atque ita demum earum sanie perunctis sagittis.

CAPVT XXVII.

De basore Indico.

Modici veneni, immodice magnitudinis est basore Indicus, aquaqua dictus. Mediocriter galeros excoquit: inuenitur in cauidis regionibus, & sub maris virulique haurit.

CAPVT XXVIII.

De rubetis suis tamacolis.

DE natione tamacolis seu rubetarum, haec habet Franciscus Hernandez. Parua serpentes apud Novam Hispaniam tamacolis, rubetarumve genera, distantia inter sese colore, magnitudine, & veneno. Quaedam enim manuum locorum acrotz, venenatae sunt, & sicutis mediocriter amplitudinis, umbellive similitudine peres. Aliae sunt mediocriter magnitudinis, sed non vique adeo monstruosa, & venenatae, in regionibus calidis tam frequentes, imbutum praecipue tempore, ut vix pedem figas, quin aliquam calces. Aliae vero longe minores, expertisque veneni. Quaedam sunt atrae, nonnullae fuscae, atque aliae virentes. Reperitur quoque inter raras nonnullas nigrae, atque adeo ita rubetis similes, ut horreas illarum aspectum, edules tamen ac expectandas, ob gratum proderumque nutrimentum.

CAPVT XXIX.

De serpente sarum.

Puillitas sua nobilitate tetra lacerta seu serpente sarum. Minimus est orbiter, & tamen motu lethalis, vix enim quatuor uncias longitudo zozat, aut penam anserinam in latitudine. Venter rubens est, punctis nigri distinctus, & dorsum fulvum eiusdem coloris punctis variatum. Frigidis regionibus familiaris est, sine edulz sua sine humore, adeoque ipse Indorum lectus.

CAPVT XXX.

De serpente ualipito.

Egregium cupiditas simulacrum haec natura in venenato serpens oculorum indiditore. Hoc ingenium amens, oculos primum perit. Virescens est, ac vixit oculum affligit. Terminum dicitur, seu serpens inuolans oculos: serpens perlongus & tenax, cum in medi etiam caput cernitur, ventre livido, ac fusco dorso. Sunt qui maculae vident, quoniam signa sic similia. Vident se ex arboribus in homines, & in hominum oculos inuolant. Iaculis censeant species: nam tamen crassa digne cedat, maru in modum similis est proprietate & natura: recta accedit, corpus in ipsas manne conuoluit. Nascitur apud Quanaimacoties.

CAPVT XXXI.

De ignis serpentibus, seu aliis.

IMemit Dros in contumacem huius ignis serpentes. Qui fuerint, dubitatur. Certe in Novo orbe inueniuntur aliqui ita appellati, quorum descriptionem ex Francisco Hernandez, ut plura alia, exhibeo. Teos, seu ignis coluber, angus est seque dodrantem longus, ac digitum crassus, squamae albae, nigrae, fulvae fuscaeque distinctis. Caput est viperis nostratis capiti simile, cruraque sicuti finem subito attentata, intervalloque distincta tantum dignorum, quae demum in sonantia. Letralem inuenit motum, virentemque, unde etiam nomen. Cum accedit, in lacerta virentemque se conuoluit, ac lento procedit gradu. Contra eius mortem sunt conferte tales radices herbarum, quam vocant amola. Idem auctor scribit de theouat seu ignis serpente: Coluber est sex dodrantem mensuram adolebens, utraque digitorum crassitudinem. Vixit montanis locis, & lethaliter in-

fert morsum : color est fuluus , sed dilutior circa ventrem, ac vergēs in cinereum sinuosè incedit, in vtraq; sese latera contorquens. Viuit in montibus Tepoztlanicis.

CAPVT XXXII.

De serpentibus sanguineis.

Sunt tamen alij serpentes, qui aspectu referant ignem, octo pedibus longi, colore sanguinei, qui noctu inflammati apparent, vt ignis aliquis videatur, quemadmodū Antonius Herrera prodidit. Scribit quoq; Franciscus Hernandus, vocari cumcoatl colubrum, qui nocturnis tenebris splendeat, qui & letifer morsu, quatuor longus cubitos, & brachium crassus.

CAPVT XXXIII.

Qui fuerint igniti serpentes Scripturā.

Obuia ista curiositas, cum de serpentibus Indiarum igneis historiā tetigerimus, qualesnam fuerint illi igniti angues, quibus Deus puniuit murmuratores sui populi? Fortasse si non fuerunt huiusmodi & aduentitij, innati erant, quemadmodum eruditè illiculat Fortunius Licetus. Nam ex humano corpore serpentes nasci, plerique testatur sapientes viri. Neapolitani Portæ relatu legitur, in Vngriā iuxta fluuium Theisan accidisse, vt in multorum hominum corporibus serpentes & lacerti, naturalibus similes, enascerentur, vt circiter tria hominum millia (antiquorum Israëliitarum more) sic perijisse memorētur Bonamico insigni Philosopho. Scribit Galenus, in Æthiopiā, Indiā & Ægypto montanā nasci in cruribus, & brachiorum musculis, atque lateribus vermes, quos dracunculos nominant, quādoque magnos, nonnumquā verò minores, specie terræ vermibus similes, qui sub cute mouentur viui, nec quidquam molestiæ facessunt, processu verò temporis ad alterum eius finem suppurari, aperiri cutem, & dracunculi caput eminere. Hic, si curando trahatur, præsertim quando rumpitur, dolores affert vehemētes, & illa pars maximè, si qua relinquatur. Hisce consimiles arbitratu vermes, qui in veruecum hepate nascuntur. Pherecydem Syrum copia serpentum, ex eius corpore erumpentium, interemisse testatur Plinius, licet alij eum pediculis enectum asseuerent: sed vermium ex eius corpore viuo emanantiū, alij fortasse minores pediculorum formam referebant, maiores alij serpentum; atque hinc orta scriptorum varietas. Consimili morte plerique homines interiire seu vermibus, seu pediculis è proprijs carnibus enatis erosi, vt

de Pherecyde Syro, ac de Syllā Dictatore testatur Serenus Medicus ita concinens:

Sed quis non pauca Pherecydis fata tragædi?

*Qui nimio sudore fluens, animalia terra
Eduxit, turpi miserum qua morte tulerunt.
Sylla quoque infelix tali languore peresus
Corruit, & fædo se vidit ab agmine vinci.*

Eidem Syllæ & Plinius proscritionis crudelitatem exprobandam, ait exitum vite eum omnibus à se proscriptis crudeliorem habuisse, erodente sese ipso corpore, & supplicia sibi gignente. Id ipsum de Alemāne Poëtā, & de Syrio, ante Plinium atque Serenum testatus est Aristoteles. Photius in Bibliothecā ex Agatharchidis libro quinto de his quæ sunt circa Mare rubrum, agens de Acridophagis, nempe de his qui locustis victitant, scribit in hanc sententiam: Appropinquante senectute, nascuntur in eorum corporibus pediculi alati, similes ricinis, paulò minores his qui cernuntur in canibus. Hi ducto initio à pectore & à ventre, absumunt breuē vnā cum totā facie summas corporis partes. Illi principio ita afficiuntur, vt quibus scabies molesta est: deinde sedulò se ipsos lacerant. Cum autem morbus euasit ad summum, & vnā cum pediculorum eruptione tenuis etiā sanies profluit, intolerabili dolorum acerbitate miseri afficiuntur. Et illi quidem mali siue succi, siue cibi, siue aëris causā ad hunc modum pereunt. Hæc Photius. De his ipsis legendi sunt etiam Diodorus & Strabo. Diodorus quidem, asserens eadem ferè iisdē verbis, quæ nuperrimè legimus apud Photium: hoc tamen addens, pediculorum vermiumq; alatorum visu vātorum, specie horridorum ac turpium, tantam è corpore copiā affluere, alij super alios tamquam è perforato vase scaturientibus, vt deleri nequeant. Strabo autem, dicēs, Æthiopibus Syllis homines finitimos, qui ceteris & nigriores sint, & minores, & vitæ breuioris (rarò enim quadragesimum annum transscendere) eorum carne iam (non in ferinam versā, vt malè non solum vetus, sed etiā Xylander recentior vertit interpret; nec in pediculos versā, vt alijs placuit) sed in paruos serpentes versā, vt Græca verba sonant, viuere ex locustis, quas verni Lybes ac Zephyri vehementius flātes in ea loca compellunt. Plutarchus in eadem sententiam ex Agatharchide ait: Circa Rubrum verò mare morbo correpti (vt Agatharchides narrat) cum alijs inauditis accidentibus sunt vexati, tum anguibus exiguis, qui nati, exertis capitibus suras & brachia perdunt, & tacti rursus carnem subeunt, ac per musculosas serpentes, inflammationum vim intolerabilem excitant: idque morbi genus prius aut posterius vllis alijs obtigisse nemo

nemo comperit. Quam planè sententiã Agatharchidè arbitror legisse apud Moysen, tum mi Dei Chronistam in sacris Litteris, & eam explicasse. Quod fanè miror non obseruasse nec adnotasse in suã sacrã Philosophiã doctissimum Vallesium, qui ex instituto consimilia ibi tractat argumenta. Et re verã de corporibus Hebræorum viuentium exortos fuisse legimus in Testamento veteri serpentes illos inflammatorios, quibus per uicacissimam illam gentem Deus optimus ad Mare rubrum antiquitus punire voluit: nam sacra Pagina hæc ad verbum habet in Numerorum opere, capite 21. *Profecti sunt autem & de monte Hor, per viam que ducit ad Mare rubrum, vt circumirent terrã Edom. Et tedere cœpit populum itineris ac laboris: locutusq; contra Deum & Moysen, ait: Cur eduxisti nos de Aegypto, vt moreremur in solitudine? Deest panis, non sunt aqua: anima nostra iam nauseat super cibo isto leuissimo. Quamobrem misit Dominus in populum ignitos serpentes, ad quorum plagas & mortes plurimorum, venerunt ad Moysen, atque dixerunt: Peccauimus, quia locuti sumus contra Dominum, & te, ora vt tollat à nobis serpentes. Orauitq; Moyses pro populo, & locutus est Dominus ad eum, Fac serpentem aeneum, & pone eum pro signo: qui percussus aspexerit eum, viuet. Fecit ergo Moyses serpentem aeneum, & posuit eum pro signo: quem cum percussi aspicerent, sanabantur.* Sic suis verbis habent sacræ Moysis historiæ. Ac reuerã Deus exercituum ingratiſſimæ nationis illius peccatum punire voluit, eos morbo afficiens, quo ex illorum carnibus etiam tum viuentibus exoriri iussit paruulos serpentes, ac vermes vsque aded malignos, vt crudeliter eroderent eorundem membra, magnamq; eis afferrent inflammationem, acerrimos ardentissimosq; dolores incutientem: vnde ignei siue igniti serpentes ab effectu denominabatur. Huiusmodi plagam à scelerũ vindice Deo perpeſſi sunt Hebræi, cum antea & in Ægypto à Rege Pharaone, & post transitum illum Rubri maris siccis vestigijs admirabilem in vastã deserti solitudine inauditis alijs afflictionibus famis ac fitis essent vexati, quod ex Agatharchidè retulit Plutarchus: qui auctor serpentes à Moysè ignitos appellatos, aptissimè declarat serpentes inflammationum vim intolerabilem per musculosa corporis excitantes. Neque ineptè Plutarchus ex eodem Agatharchidè refert id morbi genus, quo angues exigui nati sunt in eorum hominum corporibus etiamnum viuentibus, ac postea exertis capitibus extra cutem corporis humani, furas & brachia perderent, & tacti rursus carnem subirent, ac per musculosa

serpentes inflammationum vim excitarent intolerabilem. Non ineptè, inquit, *id morbi genus prius aut posterius ullis alijs obſiſſe nemo comperit:* quia quæ superius ex Phorio, Diodoro, atque Strabone allata fuere, omnia ex Agatharchidis eodè loco ab eis Auctoribus desumpta sunt; licet illi omnes morbi huius originem in mali aut aëris, aut cibi aut potus naturam physicè referant, cum eam referre debeamus in pœnam perpetrati sceleris, quia mirabiliter Deus vltionum ingratiſſimos illos Hebræos punire voluit. Si enim Photius ac Diodorus id morbi genus ijs ex Agatharchidè tribuerunt qui locustis vescabantur, quosq; finitimos Æthiopibus asseriuit Strabo; etiam illa Hebræorum gens ex Ægypto veniens, cum in deserto prope Mare rubrum finitima fuerit Æthiopiæ, quæ aliquã sui parte Rubro alluitur mari, urgente fame in solitudine locustas esitasse potuit; quibus etiã insectis, ex eodem populo multò postea exortum Ioannem Baptistam, præcursorem Domini, apud D. Marcum Evangelistam legimus in deserto victitasse. Nihil autem mirum esse debet, si quæ profani scriptores è sacris Litteris transcribunt in suas historias, aliquatenus variata legantur: is enim mos est transcribentium vulgatissimus. Eandem fortasse luem Paulus Ægineta, Medicus non obscuri nominis, aliquando etiam describit, dicens: In Indiã & superioribus Ægypti locis dracunculi generantur, seu animalia quædam lumbricos incitantia, in partibus musculosis, puta brachio, femore, tibiã; in pueris etiam latera sub cute perreptant, & palàm mouentur, deinde cum diu extremum aliquod dracunculi remanserit, locus suppurat, & cute ipsius adaperat, initium ipsius progreditur: cum trahitur, dolores mouet, præcipuè abruptus. Hæc Medicus illustris. Non idem fanè, sed aliud, huic tamen admodum simile morbi genus illud fuit, dudum à Neapolitano Portâ relatum, quod Vngaros male habuit; de quo non pigeat, quæ Iobus Fincelius, Franciscus Bebeccius, & Ægidius Aquila Auctoris relatione Chronici Chronicorum Politici ex Rubeaqueſe huc ad verbum recensuere. Anno, inquiunt, millesimo quingentesimo quadragesimo nono, in Pannoniã, cum viperæ ac lacerti in hominum corporibus nascerentur, magna hominum copia, cum remedium deesset, cruciatibus ac doloribus multis extincta est. Quidã demum ad Solem expositi, serpentes calorem naturalem sentientes euouerunt, ac liberati sunt: quorum omnium fanè origo vel à Deo, naturalibus causis ad supernaturalem vltionem naturaliter vteſe, physica esse potuit, quin etiam spontanea esse valuit. Hanc

Fortunij narrationem ampliabo Capite sequenti ex morbo verminoso, cuius fortasse meminere potius aliqui Auctores quos Fortunius citauit.

CAPVT XXXIV.

De morbo Vermium.

HÆc nostræ naturæ misera conditio, hæc scævitia nostri sceleris, viuos posse homines exedi vermibus. Non erit molestū, si obuiā excursionē immotē paulisper in narratione molesti huius morbi. Eorum transcribam sententiam, qui circa regiones Nigritarum, maximè circa portum & castellum de Minā nauigarunt. Inaudita res est, quod in corporibus eorum, qui hoc itinere & in has regiones frequenter nauigant, vermes nascantur, præsertim si circa castellum illud frequenter sese contineant; cum qui ante aliquot annos nauigationem hanc susceperunt, nihil horū deprehenderint, nihilque de plagā & affectione hac cognitum habuerint. Non tamen apud omnes vermes hi apparent, nec eodē tempore sese exerunt. Quidam enim citius, quidam tardius illis torquentur. Sic enim inuenias, qui dum in itinere adhuc sunt, eos accipiant, alij peracto itinere; alij post mensum aliquot, alij post totius anni à reditu suo decursum illis infestantur. Sunt verò etiam quidā ab eis prorsus immunes, etiam si aliquoties hæc loca frequentarint Nigritæ & Æthiopes ibi habitantes ipsimet etiam illis valde torquentur, potissimum tamen illi, qui castello de Minā sunt viciniore. Nam qui vel ad viginquinque milliaria tantum Septemtrionem versus à castello hoc remoti sunt, dolores hosce prorsus ignorant. Historici veteres multa quidem de hisce vermibus annotata reliquerunt, scribentes inter alia, vermes eos veros esse, & vermium aliorum instar vitam etiā habere, nihil tamen de origine & causis eorum asserunt, vnde nimirum in corporibus hominum existant, & vnde nutriantur: quod quidem argumento est, veram eos causam æquē ac nos ignorasse, cum verisimile sit, eos, si verè hac de re cognitum habuissent, illud posteris etiam communicuros fuisse; nam & Græci & Æthiopici scriptores eorum mentionem facientes, incolas quidem huius loci valdè ab eis torqueri affirmant, sed circa causarum & propagationis eorum inquisitionem, vel piscibus magis muti deprehenduntur. Quinimò non paucos inuenias Doctores, qui probare conantur, nec vermes eos veros esse, nec vitam habere: qui quotidianā quidem experiētiā sa-

tis refutantur, ex quā manifestum est, veros, naturales ac perfectos eos vermes esse, & vitam verè obtinere. Sed & hoc admiratione dignum est, hanc solam regionem cum paucis adhuc alijs, quarum Ioannes Hugo meminit in Itinerario suo, huic malo subiectam & expositam esse. Aliæ etiam insulæ omnes in Indiā Orientali & Occidentali, quemadmodum etiam in Chinā, Brasiliā, & alibi sitæ, vermes hosce prorsus ignorant; & quod magis mireris, ipsam etiam sancti Thomæ inhabitantes insulā, qui locus tamen omnium in toto mundo insaluberrimus habetur, de hoc morbi genere nihil quidquam nouerunt. Quod attinet verò ad causas, vnde nimirum hi vermes in humanis corporibus nascantur, Nigritæ quidem varias afferunt, sed nullam vere confirmare possunt. Quidam enim prouenire eos dicunt ex nimia cum mulieribus familiaritate & cōsuetudine: alij dicunt, ex certis quibusdā piscibus, quorum quotidianus ibi vsus est, eos oriri; vnde reperiuntur, qui piscibus in vniuersum omnibus, qui istis quidem locis capiuntur, abstinent: alij ex nimio aquæ vsu eos procreari asserunt, nempe ex uatando & potando: alij terram ipsam incusant: alij vino de palmā causam imputant; sed & panes, quos kankiens vocant, aliqui hoc nomine accusant, vt verè hic dicere possis, Quot capita tot sensus: quilibet enim peculiarem sibi causam fingit, eamque ceteris omnibus præfert, & præ alijs iuetur, cum nemo tamen sit, qui rationes sententiæ suæ vel in speciem probabiles afferre possit. Certum enim est, causas hasce nullas esse, nec vllam etiam veram causam dari posse, cum contrarium sæpè acciderit. Deprehensum enim est, aliquos, quibus cum Nigritis mulieribus nulla intercessit familiaritas, qui à piscibus, panibus, vino palmarum, aquisque marinis planè abstinerunt, lauando sese non oblectarunt, nec pedem etiam ex naui in terram posuerunt, plus tamen à vermibus hisce doloris perpeffos esse, quàm qui cum mulieribus crebrò conuersantes, pisces panesque eorum comederunt, vino palmarum sese ingurgitarunt, denique & in terrā & in aquis sese frequenter oblectarunt. Præsumitur tamen omnium maximè, ex aquā potabili eos prognerari, quæ à Nigritis redimitur, qui eam ex lacunis & stagnis suis haurire & afferre solent. Et sanè si rem altiùs perpendere velimus, videbitur quidem hanc verissimam eorum causam esse. Nam & in insulā quæ Ormus dicitur, & huic malo etiam subiecta est, qui à vermibus tuti esse volunt, aquam dulcem, quam bibant, ad octodecim sæpè orgyas sub aquā falsā existentem, mergorum beneficio ex mari extrahi curant. Verum quidem est, quos-

quosdam hoc malo non infectos esse, qui multum tamen aquæ illius biberunt: sed hi nauibus suis in portu Aekræ ciuitatis substiterunt, & in portum Mourre ciuitatis venerunt, vbi potissimum malum hoc vires suas exercet. Nam qui ad Aekram ciuitatem & loca vltiora commercia sua exercent, raro hoc morbo corripiuntur, quemadmodum etiam Nigritæ in hac ciuitate habitantes, parum vel nihil de eo cognitum & perspectum habent; cum econtrâ, qui ad Mourram negotiationibus operam dare solent, malum hoc euadere vix possint. Nihil tamen certi, vt sit, hâc definire de causâ huius mali volumus, litem sub iudice relinquentes. Qui illis corripiuntur, dolorem percipiunt incredibilem. quidam enim nec stare nec incedere, quidam verò nec sedere nec decumbere possunt: aliqui quasi exanimis iacent, quidam in furorem aguntur, & vt vinculis tempestiuè constringantur necesse est. Sed & varijs sese modis exerunt & ostendunt: quidam enim cum ingenti frigore & horrore, quidam cum ingenti æstu & calore præsentiam vermis alicuius deprehendunt. Quidam cum eo conflictantur, antequâ id ipsum sentiant. Sic vermes ipsi sese in aliquibus per exiguam pustulam, apud alios per puncturas rubentes, & pulicû vestigia æmulantes, ostendunt. In quibusdam cum ingenti tumore coniuncti sunt, vt sub cute latentes cernere exactè possis: apud alios per vlcera & carbunculos erumpunt. Prætereà in diuersis etiam locis apparent, nempe in furis & pedibus, in genibus & poplite, in crure, in brachio, in femore, in inguine & scroto, plerumque tamen in partibus carnosis. Intensissimum autem dolorem experiuntur, qui eos in partibus occultis accipiunt, neque enim vllò in loco alio dolor ab illis magis exquisitus & vehemens deprehenditur. Iam quod ad curationem attinet, non est quidem necesse, vt, antequam appareant, remedia eis adhibeantur, sed quamprimùm in corpore animaduertuntur, necessarium est vt à labore quis abstineat, & ad quietem se componat, idque potissimum, si pedes eo infestentur; tunc enim motus crebrior perniciosissimus, quies verò gratissima est, & frigus diligenter caueri debet. quò enim quis magis quieti & calori studet, eò curationem magis promouet & citiùs hoc malo liberatur. Neque verò etiam promotione aliâ, vtpote cutis apertione, sectionibus, & alijs opus est; ipsimet enim sibi exitum quærunt, & caput perforatâ cute exerunt. Ceterùm cum eo vsque peruenierunt, vt apprehendi digitis possint, paulatim extrahendi sunt, donec sequantur. Cauendum autem est, ne nimis eos vrgeas: vbi enim subsistunt, respiran-

dum est, & à vellicatione protractioneque abstinendum, donec ipsi sese rursus mouere incipiant: interim verò pars illa, quæ extra cutem prominet, diligenter vel baculo implicanda, vel alliganda est, ne remeando corpori sese rursus insinuet. Quoties autem exitus ita promouetur, toties copiosa tabi & puris materia simul excernitur. Promotio verò hæc singulis diebus tentanda atque reiteranda est, donec prorsus extrahantur. Interim tamen videndum, ne abrumpantur, antequam exitum inuenerint; veneno enim constant præsentissimo & nocentissimo, quo infectum vulnus ita intumescit, vt in magno versari ægrotum periculo necesse sit. Non rarò tamen accidit, vt vno extracto alius statim ei succedat, & per idem foramen exitum sibi quærat. Quin etiam alij pluribus, alij paucioribus torquentur. Quosdam enim inuenias, qui decem vel duodecim vermes simul, & ex diuersis corporis partibus prominentes habeant, qui quantum inde percipiunt doloris, quilibet æstimare facillimè potest. Ad quantitatem eorum quod attinet, ea quidem non vniusmodi est. Quidam enim inueniuntur vel orgyiam vnam in longitudine excedentes, alij verò breuiiores sunt. Quidam crassitie sua fides crassiores æmulantur, alij verò vix minores in testudine, quinimò vix tenuiora bombycina vel lintea fila assequuntur & attingunt. Nigritæ quidem remedia illis nulla adhibent, sed exitum ipsis liberum relinquunt: quo absoluto, vulnera solâ aquâ marinâ eluunt, quam illis admodum conuenire affirmant. Vt autem in pauca contraham, dolor hic tantus est, vt quis hoc iter abiurare, & locum hunc in perpetuum vitare deberet potius, quàm cruciatum ab vno tantùm horum vermium persentiscere & experiri. Ioannes Hugò Lindschottanus de his vermibus in Itinerario suo scribit, morborum omnium maximè detestandum ab his vermibus existere, qui cruciatus exquisitissimos gignant, homines in insulâ quæ Ormus vocatur infestent, & ab aquâ quam bibant suum ortum habeant. Alfaranius verò quidam in Praxi suâ capite 11. de his vermibus ita scribit: Reperiuntur loca quedam, vbi in humanis corporibus vermes nascuntur: quam alibi passionem bouinâ nominant, eò quòd boues eiusmodi morbis plerumque obnoxij deprehendantur. vermes enim intra carnem & cutem nascentes sese extendunt, & tam diu oberrantes serpunt, donec perforatâ cute exitum inueniant. Curatio autem consistit in purgatione & excretionè abundantis pituitæ siue phlegmatis. Vulnera post vermium eruptionem butyro recenti, cui salis

nihil admixtum sit, inungenda sunt, quo dolor quidem linitur, & sanitas mirabiliter promouetur.

CAPVT XXXV.

De tetzahcoatl.

Tetzahcoatl serpens est tres doctantes longus, ac digitum crassus, cuius ictus pestilens est; dorsum nigrum, venter candescens ex pallido, & rubescens infernâ caudâ; venter autem & cauda punctis nigris conspersa, caput nigrum, ac torque circumcinctum luteo. Remedium morsus est, ictum locum fugere, sed cômanso prius picietl, ne venenum noceat præsidium adferentibus, quod etiam velut egregium antidotum admouere expedit vulneri; nec solùm aduersans illatæ noxæ, sed ipsis quoque serpentibus infensum & inimicum.

CAPVT XXXVI.

De alatis serpentibus.

Alati serpentes in Floridâ reperti, alis eatenus instructi, vt posse tolli è terrâ & volare demissè viderentur. Americus Vesputius quoque inuenit Indos piscatores, qui serpentem alatum craticulæ lignæ impositum assabant. In tugurijs complures eiusmodi serpentes viuos habebant, quorum pedes vinculis alligati, faucesq; funibus constrictæ erant, ne quid hominibus noxiæ inferrent.

CAPVT XXXVII.

De dracone bipede.

Lvbet in alium orbem redire, & intermiscere quæ Philippus Pigafeta describit in descriptione Congi. Reperitur ibi animal bipes, ovis magnitudine, formâ verò draconis: alatum enim est, & caudam habet longam: caput quoque oblongum, ore pluribus dentium acutissimorum ordinibus refertó. Carnibus crudis victitat. Cutis glabra, quasi sub viridibus squamis depicta. Gentiles id venerantur pro Deo, & in hodiernum diem magnâ curâ & admiratione educantur à Primatibus, qui propter vberem exoblatis prouentum, aliquando id populo adorandum proponunt.

CAPVT XXXVIII.

De serpentibus Bamba.

Nec prætereundum silentio, quod præmiserat ille Auctor. Serpentes sunt ma-

gnitudinis horrendæ, si conferantur cum nostratibus, & præcipuè palustres, quorum aliqui longitudine viginti quinque, & in latitudine quinque spithamas excedunt, ventre tam capaci, vt totum ceruum, aut aliud eius magnitudinis animal vnâ vice deuorent. Ex aquis egrediuntur, & pasti eò redeunt: vnde & ab incolis magnæ natrices appellantur. Ascendunt quasuis altissimas arbores, in quibus vagabunda animalia quasi è speculâ contuentur: & vbi ea victum quærentia accesserint, summâ vi se in ea demittunt, atque ita & morsu & mole occisa, in solitudinem aliquam vicinam tracta, totum cum pelle, ossibus & carnibus deglutiunt. Et sæpius etiâ accidit, vt cibo nimium repleti, quasi ebrii reddantur, & in somnum maximum incidant; ita vt puer etiam illos occidat. Durat hæc satietas ac somnolentia per quinque aut sex dies continuos, post quos demum experrecti, ad consuetas suas venationes redeunt. Pellem statim temporibus mutant. Aliquando etiâ nimiam dilatione ex cibo nimio rugosam ante tempus exuunt, quæ inuenta, homines in admirationem, belluæ magnitudinem inde cognoscentes, rapit. Magni eius carnes tostas faciunt Æthiopes, & gallinarum habentur multum delicatiores, sed vix eas adipisci possunt, nisi cum aliquando nimio calore incenduntur siluæ, & tum omnes, quæ à suis lacubus aliquando fuerunt remota, semitostæ inueniuntur, & in magis habentur delicijs. Viperæ præterea inueniuntur ibi adeò venenatæ, vt morsu ab ijs, post viginti quatuor horas summo cum dolore moriantur. Incolæ itaque diligenter se muniunt herbâ, quam eius antidotum esse norunt.

CAPVT XXXIX.

De serpentibus medicinalibus.

Idem ait: Est etiam ibi adhuc serpentum genus, qui cum omnium sint venenatissimi, facillimè, naturâ etiam in hoc præmonente, euitari possunt; magno enim incedunt strepitu, vt statim exaudiri & occidi possint. Bullam habent in caudâ rotundam, quam, vt caput, contra febres & cordis horrores singularem habere facultatem autumant. Adijcio quæ Petrus Iatricus narrat, vbi de serpentibus Bambæ loquitur. Tota eius historia hæc est. Sunt hîc etiam serpentes immensæ magnitudinis. Si enim ijs, quæ ante hæc relatu eorum qui viderunt scriptis prodidere, fidem adiungere fas est, reperiemus hîc qui viginti quinque palmos longitudine & quinque latitudine superabunt. Modò in terrâ, modò in aquâ de-
re

te perhibentur. Quoq̄ue commodiùs prædam caprent, arbores interdum ascendunt, è quibus magnâ vi in animalia, non inde procul pascencia, insiliunt: quæ vbi occiderint, in siluarum conuehant latibula, per otium deuoraturi. Qui vbi cibus sese ingurgitarûr, adedò vecordes & stupidi redduntur, vt vel puer occidat. atque hic stupor ad quinque sexve dies durare solet. Incolæ, si quem inuadere queunt, esui adaptant: nec minùs illis serpentum quàm nobis gallinarum caro sapit. Est & aliud serpentum genus adedò virulentum & noxium, vt si quem momorderit, intra quatuor & viginti horarum spatium is expiret; nisi antipharmaco, quod aduersus morsus huiusmodi præsentissimum norunt remedium, egro succurrant. Sed hominum saluti diuina prouidentia consulens, signum serpenti huic dedit, suum quo aduentum prænuntiat: habet siquidem in caudâ rotundam lagenulam, quæ, dum se mouet, strepitum edit: hac cardiacis doloribus ac febribus, vti & serpentis huius caput, mederi perhibetur:

CAPVT XL.

De serpentibus mansuefactis.

Ali vidimus ab Indis, ait Franciscus Hernandus, deliciarum gratiâ colubros quosdam virides, qui allati ab agris, pollicari tantum magnitudine, in femoris crassitudinem amplificentur & adolecant: vbi pro antro est illis dolium stramento indulgentiæ gratiâ emollitum, vbi magnâ ex parte quiescunt, viuuntque, nisi cum edendi est tempus; tunc enim egressi cubile, aut humeros heri amicè conscendunt, beneuolè terrifici animalis amplexus tolerantis, aut è pistillis, in medio contracti in spiras, rotamque magnam æquant, innocentissimi vescuntur oblati, atque quiescunt.

CAPVT XLI.

De serpenti forti.

Contumax viribus serpens quidam est, temacuilha dictus ob fortitudinè: temacuilha enim idem est, atque cum quinque pugnans, in obuios enim impetum facit, eaque vi opprimit, vt si collo semel se aduoluerit, strangulet interimatque, aut saluo homine ipse coluber disrumpatur suo obnixu. Qui huius naturam nouere; eum deludunt, opponentes arborem aut aliud, cuius nexu disrumpatur, putans comprimere hominem, vt ita tandem conuulsus intereat.

CAPVT XLII.

De animalibus insula Iamboli.

Appendix ista sit Boëmi ex Diodoro in narratione de insulâ Iamboli; esse eâ in insulâ animalia magnitudine quidem parua, sed naturâ & sanguinis virtute admirabilia. Corpore sunt rotundo, ac testudinibus simili, duabus lineis inuicem per medium transuersis, in quarum cuiuslibet extremo sit auris & oculus, vt quatuor oculis videant, totidemque audiant auribus, vnice ventre atque intestinis, in quæ comesta confluunt. Pedes circû habent plures, quibus in vtramque partem ambulant. Huius bellæ sanguis mirabili asseritur pollere virtute: omne enim corpus occisum dum spirat, hoc tinctum sanguine cohæret. Hæc narrantur inter alia fabulosa.

CAPVT XLIII.

De serpentibus Senegæ & incantationibus serpentum.

Ingens est & rara serpentum natio in Regno Senegæ, Aloysij Cadamusti fide. Inueniuntur ibi, inquit, multiplices animalium species, præsertim serpentum ferè omnium generum, venenosi alij, alij innoxij sunt. Duorum pedum mensuram excedunt: alas, nec pedes habent vt serpentes, alioquin imensis, & tantæ quidem vastitatis, vt integras capras hauriant, nec lancinent, solidè deuorant. Ferunt incolæ, serpentes huiusmodi congregari stans anni diebus, & migrare in loca quædam, vbi formicarum est vis magna, quibus & color albicans, quæ suapte naturâ humiles quasdam casas instar specus serpentibus extruunt: nam ore terram portant & ferruminant absque calce. Diceret clibantos aliquos vel ruscula in ordine disposita: nam ex huiusmodi casis videbis centum & centum quinquaginta continenter subordinatas, vt alteram sequatur altera, miro naturæ ordine. Sunt etiam hi Nigritæ fascinores, id est incantatores eximij: fascinores præsertim serpentes. Huius rei me certiore reddidit quidam adolescens, qui anno superiore agens apud nepotem Principis de Budomel, & cum hospitio receptus dormiret, au diuit innumeras serpentum sibilationes, quibus experrectus, dum attentiore animo euentum rei expectat, intelligit nepotem Principis euigilauisse, & domum egredi velle. Percunctatus est propterea adolescens nepotem Principis, quoniam nocte intempesta concederet: cui nepos iam

inclamauerat seruos à pedibus, vt sternerent camelum.) Sum, inquit, profecturus non longè, mox rediturus. Iuit igitur nepos, & fascino compescuit serpentes, illicoque rediens, rursus alloquitur hospitem Ligurum. Audistine, inquit, circiter noctem mediam exsibilantes serpentes? At Ligur: Audiui quidem. Subiecit itaque Principis nepos, dictus Bisboror, Erant, inquit, serpentes quibus hæc plaga scætet; obsederant enim domum, gregem deuastaturi, ni ego occurrissem malo tanto incantatione, quâ utimur frequentius. Ligur verò his auditis dixit, se mirari plurimum, & hanc rem Christianis incredibilem fore. Tum nepos ad Ligurum, Non est, inquit, cur mireris ob hæc minima: nam Princeps noster multò maiora efficit incantatione, cum libet. Cum enim, inquit, cupit præsentaneum venenum habere, quod illicò mortem afferat, inficit ibi arma veneno, designato in terrâ circulo, & fascinatione serpentes eò concedere compellit: quòd cum venerint, speculatur venenosiore quem interficiat, veneni colligendi gratiâ, reliquos verò missos facit. Occiso itaque serpente, eius sanguinem cum semine cuiusdam arboris commiscet, & ex mixtura arma illinit, quæ sic illita vbi sauciauerint, condicto mortem afferunt, licet paruum vulnus existat, modò sanguinis nihil non elicuerit. Subdidit etiam Ligur, nepotem prædictum hortatum eum fuisse, vt rei videret exemplum. Verùm Ligur parum huius rei curiosus, renuit experiri rem huiusmodi. Omnium igitur consensu Nigritæ sunt incantatores eximij.

CAPVT XLIV.

De anguibus maripetis.

CAlliditas serpentum, vitæ emolumentum est; ab vno tamen dispendium nostræ fuit, cum immortalitatem amisimus. At non tantum sciunt repuerascere, exutâ senectute; norunt etiam naturam exuere & transmutare, vt in alterâ producant vitam, & veluti renascantur. A reptilibus in marina etiam facessunt. In Orientali Indiâ nonnulli angues, vt fallant inlans senium aut fatum, post certum tempus petunt mare, vbi concussâ in vndas caudâ, & velut flagellante, scinduntur in multos ramos velut pedes; quâ altutiâ miro naturæ miraculo equadunt in genus quoddam polypi, tam simile illis quos Lusitani vocant *poluos*, vt fallant ignaros. P. Christophorus Borrus enarrauit mihi, se vidisse quosdam Lusita-

nos cepisse in India aliquos, rati *poluos* esse; vt ijs repararent famem: incolas tamen admonuisse ne facerent, noxios esse, nec *poluos* suos esse, & distingui pedum numero, nam angues illi impares illos habent.

CAPVT XLV.

De apachycoatl.

Serpens quidam est apud Panucenses, Squinos prolixus cubitos & quatuor digitos latus. Squamis nitidis, albo nigroque variantibus colore: apachycoatl vocatur, & morfu minimè exitiali.

CAPVT XLVI.

De tzinhuitzli.

Serpens est Panucinus, longus ac latus, albis & nigris distinctus maculis, tzinhuitzli vocatus, quòd caudâ, quæ præacuta est, lethaliter pungat.

CAPVT XLVII.

De yxhunpezkin.

Hoc lacertæ venenatæ genus est fuscum, Incessu tardum, paulò dodrante longius, ventre candenti & exilibus contacto squamis, caudâ prolixâ, pedibusque magnitudini corporis respondentibus, ac singulis quinque unguibus insignibus, oculis viuidis splendensque à dorso ad caudam vsque nitenti, ac sudore, quo perpetuè manat, spissi mellis formâ commaculato, quo ad eò truculenter contacta necat (alioqui innocuum animal), vt si calceatis etiam pedibus calcari contingat, exuri cutis vniuersa caroque ac vehementer dolere videatur, & in atrum colorem degeneret, quâ parte venenum in cor vsque sese diffundit, non plus quàm in trium quatuorve vnciarum latitudinem dilato veneno, atque ita breuè hominem occidit: neque adhuc inuenta est antidotus, quæ obsistat huic morbo, cuius venenum vsque ad eò exitiale & vehemens est, vt calcato etiam stramento aut storeâ cui subest, idem sequatur exitium, cum tamen, si non attingatur, sit, vt diximus, innocetissimum. Cum Indi, in id animal incidentes, illud interemerunt, tum vel lapidem vel lignum, quo eadem ei intulere, securitatis gratiâ aut terrâ condunt, aut vertunt in cineres, ne aliquid supersit, quod vsque ad eò perniciosâ veneni vi possit nocere.

CAPVT XLVIII.

De polpoch.

IN agris provinciae Iucatanensis offenditur monstrificum quoddam serpentium genus, tres dodrantes cum maxime longum, brachium crassum, ac fusco exsaturatoque tinctum colore, sed à capite ad quinque unciarum longitudinem nigro & candenti varium, lato & compresso capite, oculis magnis & splendentibus, & caudâ, quæ reliquo corpori crassitudine non cedit, non dissimilis scorpioni, nec unguium terrore ælurorum magnitudini cedit. Nec verò vno tantum modo maleficum est animal, sed caudâ pungens, & ore mordens. Visuntur magnâ ex parte hi serpentes arbores amplexi: cum verò ictu virus iaculari volunt, si solo consistant, visum hominem e longinquo insectantur, caudâ supra caput contortâ atque conuolutâ se rotantes in eum, atque ita breui saltibus attingentes; cum vero arboribus inhaerent, ita caudâ capiti adiungunt, ut arcus repræsentent figuram, & iaculi sagittæve more sese non sine strepitu, qui sentiri possit, iaculentur atque contorqueant. Ictus est exitialis, intra tres dies ictæ partis carne deciduâ atque putrescente: ossibus verò nudatis, & in colorem fuluum vergentibus, & ad eò fœtido odore

exhalante, ut omne rapacium auium genus inuitetur ad carnificinam. Aunt indigenæ, ictu eius non inferri vehementem dolorem, sed vniuersi corporis sensum potius hebetari atque torpescere, atque ita ictum hominem velut remulentum mori. Sibila edit coturnicum cantui haud dissimilia, quæ præterquam quod longius audiuntur, nomen serpentis, quod polpoch esse diximus, exprimunt, non sine vehementi formidine atque fugâ indigenarum.

CAPVT XLIX.

De kokob serpentis genere.

Offenditur in agris Iucatanensibus quidam serpens ad hæmorrhoidis nostratis pertinens genus, quatuor longus dodrantes, fusco colore, sed cyaneis & rubrescentibus maculis consperso. Huius ictus ad eò pestilens est, ut intra horæ vnius spatium cogat ictum hominem sanguinem reiectare, & intra diem vnum ex omni corporis parte effundere, atque ita demum mori. Antidotum esse inquit siliquæ siccæ succum liquori tabaci permixtum, ex quo alia contusa atque resoluta sint, epotumque. Saxorum colit cavernas, & in his cubilibus educat prolem. Egressus antrum, cum strepitum audit, impetum facit in obuios.

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII
EX SOCIETATE IESV
HISTORIÆ NATVRÆ
LIBER XIII.

CAPVT PRIMVM.

De apibus.

EX minimis quoque magnitudinem Dei commendemus. Aded magnus est, vt in minimis appareat maior: maiorem animam nouit includere corpusculo minoni. Parua apis mole, maxima mente est, hoc est, industriâ: aded nobilitas animæ excusauit vilitatem materiæ, vt Sole ipso, pulchritudinis metropoli, deformis auicula excellentior & mirabilior sit. Multiplex apiarium genus in nouo orbe semper admirabile, licet in mellificio diuersum. Quædam in arborum cavitatibus, sed sine fauo, corticem cereum prius effingunt oui instar, quem imbuunt penitus liquido & suauis nectare. Hæc ova copulata simul, & racemata, vsque ad viginti vel triginta inueniuntur. Indi truncum cædunt, & deferunt ad vsus suos plenum melleis globulis, cerâ quoque vtilissimâ. Aliæ glandes minores conficiunt, aliæ non excedentes nucem auellanam. Hoc genus apum exiguum est, & mansuetissimum. Aliæ sub humo laborant, quædam tres aut duas vlnas, quædam non amplius quàm dodrantem profundæ, prout opportunum illis. Harum quædam mellificant in cereis quasi fistulis oblongis, quædam orbicularibus & rotundioribus. Ex his quædam mites & innoxie, aliæ maiusculæ esse, & suos labores acriter tuentur. Aliæ quoque sunt feræ diuersi opificij, rotundum conficiunt fauum instar mali citrei circulando fistulas, suspenduntque ex arborum fronde, imponentes fauos aliû super alium: aliquando sustinet frons racemum eiusmodi trium dodrantium longum. Exiguiores apes suspendunt minores racemos, & tenuioribus ramis, grandiores ex firmitioribus (vocant has Indi Mateecas) quarum morsus æquat dolore ictus serpentium, & viginti quatuor horis perseverat. Alia mitis apum natio est in terris Guairuensium, quas industria Europæorum in alucaria conclu-

dit, vbi nec pungunt, nec irritantur, nec inquietes fiunt, recluso alueare. Mirum dictu, nec cessant à labore, tam sunt officio intentæ. Hic curiositas non indigeret vitreis nec transparentibus vasculis, vt exemplum sedulitatis disceret. Regina & magistra plurimum à plebe distat. Est quoque apum nigrum & exile genus, quod in siluis sine cerâ mellificat. Cera subterraneorum apum percommoda ceratis ad dolores ex quavis causâ frigidâ accidentes: tumores resoluit: ad alia medicamenta etiam idonea. Albæ apes sunt in Guatemalâ, mel quoque album & ceram fabricantes, nec nimis noxiæ.

Nunc ex aliquibus Auctoribus dabo aliqua. In Ceybâ vastæ arboris & aliarum interdum cauis nidulantur apes, atque suum mel elaborant, non minùs bonum quàm in Hispaniâ, teste Cieçâ: quarum tria sunt genera. Vnum paulo maius culicibus. Ad faui, quem probe communiunt, orificium, tubulum dimidij digiti longitudine aptant ex materiâ ceræ simili, per quem apes, alis eo quod e floribus decerpserunt onustis, ad suas operas ingrediuntur. Acidiusculum est mel istud, cuius paulò amplius librâ præbent singula aluearia. Aliud genus paulò maius nigrum, superius tamen candidum est. Orificium, quo in arborum cauum ingrediuntur, confectum habent ex cerâ alteri materiæ commixtâ, lapide durius. Harum mel superius bonitate longè superat, illiusque tres mensuræ, siue veterum congius nonnumquam ex vnico alueari eximitur. Tertium genus Hispanicæ magnitudine excedit, sed aculeis caret, impetu tamen in eos fertur, qui fauos eximere volunt, mireque sese capitis & barbæ pilis implicat. Harum interdum aluearia duodenas aut plures libras mellis, multò quàm reliquarum præstantioris, continent. Americanæ, inquit Lærius, apes nostris dissimiles, & exiguas illas mulcas, quæ æstate, præsertim maturis vis, nobis infestæ sunt, potiùs referentes, suum mel & ceram conficiunt per siluas in arborum cauis, vnde incolæ vtrumque probe eximere norunt. Fauum, è quo mel nondum exemptum, yra-yetic appellant:

lant: yra enim illis *mel* est, yetic cera. More nostro melle vescuntur: ceram verò, quæ instar picis ferè nigra est, in massas conuolunt brachiali crassitudine. Sed neque funalia neque candelas ex eâ parant, (noctu enim nullo alio lumine vtuntur, quàm certi ligni fragmentis accensis, quæ lucidam flammam præbent.) at ingentium cannarum lignearum tubos (in quibus suas plumas, ne à cetero papilionum genere, ipsis *travers* dicto, corrumpantur; conseruant) istâ præsertim obturant. Antonius Herrera in Prouinciâ Verè-pacis scribit reperiri apes sine aculeo, clarum mel conficientes; quarum aliæ sint armatæ & noxiæ, quemadmodum nostræ, aliæ paruæ vt muscæ, optimè tamen mellificantes; aliæ noxiæ nectaris, quod dementet gustantes. Nullæ fauum conficiunt, sed condunt liquorem sub humo, aut in cauis arboribus mel liquidissimum, & acescit nonnihil. Vtricus Faber scribit, in terrâ Marchkastorum, si quis siluas ingressus in arbore quacumque foramen faciat, posse ex arbore quinque vel sex mensuras mellis accipere, quod instar mullæ ab exiguis apibus neminem cædentibus conficitur. Hoc mel ad comedendum optimum est, & vinum inde suauissimum præparatur.

CAPVT II.

De scorpionibus Guatimalicis.

SCORPIONES Guatimalæ maximi sunt: Superant forices. Ibidem bufones parui per arbores veluti volucres vociferantur, magnum sonum vituli instar edunt. Sunt quoque in eadem regione quidam vermes villosi & crassi, tactu solo venenantes.

CAPVT III.

De cucuijs.

IN Hispaniolâ ceterisque insulis Oceanis loca sunt palustria, pabulandis armentis aptissima. Sitas in marginibus eorum colonias, diuersarum specierum culices, ex humenti illo calore creati, acriter infestant. Propterea humiles ædificant incolæ domus, & paruas extruunt in eis ianuas, domini vix capaces, ac sine foraminibus, ne culicibus pateat aditus. Abstinent etiam ob id ab accendendis cædis, quòd natiuus culicum instinctus sit, lumen sequi. Ingressus tamen sæpè reperiunt. Dedit pestem illam natura, dedit & remedium: vt nobis cattos ad fœtidam murium progeniem extirpan-

dam præbuit, culicum dedit illis lepidos & multis modis commodos venatores, cucuios appellatos. Hi sunt alati vermes, innoxij, vespertilionibus paulò minores Scarabæi genus ego potiùs dixerim, quòd eodem ordine sub alari durâ vaginâ alias habeat alas, quas intra vaginam reducat quiescens à volatu. Huic animanti, veluti noctu splendescere noctilucas videmus muscas, & inter sepium densitatem vermes quosdam inertes, prouidâ mater natura quatuor præstitit lucidissima specula; in oculorum sede duo, in ilibus sub vaginâ latentia duo: quæ tunc ostendit, quando more scarabæi, euaginatæ tenuibus alis, aërem captat; vnde quatuor cucuius quisque secum affert lucernas. Sed quo pacto sint medela tanti mali, quantum est, à culicum aculeis infestari, qui sunt alicubi apibus paulò minores, gratiosum auditu est. Qui vel culices domi habere hospites infensos intelligit, vel qui vt ingrediantur timet, cucuiorum inuigilat venatui, quos fallit hac industriâ, quam opifex mira necessitas exquisiuit. Primo noctis crepusculo exit domo cucuiorum indigus, titionem manu gestat ignitum, tumulum, vnde queat à cucuijs prospici, ascendit vicinum, elatis vocibus cucuium appellando, circumrotat titionem, cucuie, cucuie inclamitando, aërem obtundit. Ad vocantis reboatum simplices putant nonnulli, cucuios, eo delectatos strepitu, conuolare: veniunt namque properanti ac præcipiti accessu. Ego verò accurere arbitror ad titionis fulgorem cucuios, quòd ad lucem quamcumque agmina culicum aduolent, quibus cucuij vescuntur in aëre ipso, vt cipselli & hirundines. En cucuiorum numerum optatum. titionem venator manu proijcit. Titionem aliquando sequitur cucuius aliquis, & solo se dimittit: captu facilis tunc est: vt scarabæum ambulantem vaginâ clausâ, licet viatoribus, si quis eo indigeret, capere. Negant alij hoc pacto solere capi cucuios, imò aiunt paratos habere venatores frondosos maximè ramos aut latam lineam, quibus altò circumuolantem percutiunt cucuium, in terramque impellunt, vbi iacens torpescit, & capi se patitur; vel, vt alij dicunt, secuti volucris lapsum frondoso eodem ramo, vel linteo proiecto super eum, prædam assequuntur. Vt cumque sit, venator venatore cucuius apprehenso, domum reuertitur. Ostiolo domus clauso, prædam soluit. Totam circuit præcipiti volatu domum quæritando cucuius culices, sub lectis pensilibus, & circum facies dormientium, quas implere culices assueuerunt. Custodum officio, vt quiescere

scere queât inclusi, fungi videntur. Faceta vtilisq; à cucuiis manat alia vtilitas, quot oculos quisque cucuius pandit, tot candelarum lumine fruitur hospes. Ad volitantis cucuij lucernas nent, suunt, texunt incolæ, ductantq; choreas. Putant incolæ cantantium concentibus oblectatum cucuium, ad tripudiantium actus suos & ipsum in aëre motus exercere. Ipse autem pro varijs cuculicium circuitionibus, varias necessariò cibi causâ vias circumambit, raptim volitando. Legunt etiam nostri ac scribunt ad eam lucem, quæ semper viget in cucuiio, donec habeat vnde bene pascatur. Culicibus verò iam expurgatis aut explosis, eo famescente, lumen deficere incipit: idcirco vbi languescere vident eius lucem, ostiolo aperto, dant operam vt liberetur, & escam quærat. Ioci causâ, vel quo vmbra quascumque formidantibus terrorem incutiant petulantes, plerosque aiunt perempti cucuij carniculâ noctu aliquando faciem confri-casse, obuiam ituti flammante vultu vicini, exploratis quâ erant profecturi, vti apud nos interdum lasciuu iuuenes, sumptâ in faciem hiantem larvâ dentatâ, pueros aut facîle pauentes mulierculas deterrere solent. Resplendet enim cucuij massâ facies illinita, more flammæ ignitæ, breuî tamen tempore ignea virtus ea languescit & extinguitur, cum sit lucidus quidam humor, in tenui substantiâ receptus. Est à cucuiio mira commoditas alia. Noctu gradiuntur insulares, à nostris destinati libentiùs, duobus cucuijs ad pedum pollices alligatis. Non ineptiùs pergit viator luminibus cucuiorum ducibus, quàm si totidem secum afferret candelas, quot lumina cucuij patent. Gestat & manu alium, quò vtias noctu quæritet. Sunt vtix cuniculi quoddam genus, paulò murem superantes magnitudine corporis, quem solum quadrupedem, ad nostrorum vsque aduentum norant, & eo vescebantur. Piscationi etiam, cucuijs lumen præbentibus, intendunt. Legendis quoque epistolis cucuij lumen satis, & dignoscendo noctu humanos vultus. Hæc Petrus Martyr. Adijcit Anonymus scriptor non contentandi iudicij, qui historiam Hispaniolæ idiomate vulgari compilauit, cuius apud me manuscripta sunt, posse in Breuiario minutæ litteræ absolui matutinas Horas ad eorum lumen. Idem Auctor scribit, viscera horum scarabæorum volatilia luminosa esse, plena scilicet & ebria luce, & cutem ventris diaphanam; ideò cum volitant, aut cum explicantur alæ, vibrare splendorem. Ad primam noctem prodeunt, montes & campos luminibus implent, tamquam si

candelæ accenderentur: nec enim valdè in sublime attolluntur. Capto vno, plurimi capiuntur, conuolant illò vbi aliquem comprehensum viderint. Quæcumque illinuntur humore & viscere eorum coruscant, siue humana caro sit, siue vestimentum, sed non diuturno fulgore. Sunt aliquæ horum scarabæorum differentia, grandiores aliqui sunt, sunt & minores.

CAPVT IV.

De gryllis.

LVes quadam ingruens in ciuitatem S. Thomæ, & morticina, fœtore fortasse mortuorum, & calore ægotantium aduocauerunt innumeros gryllos, infensos stramentis & vestibus, & ipsis languentibus: quâdam enim asperâ rotulâ, quâ strepitum & cantum edunt, omnia corrodabant, etiam aures ægotorum, & narium tenuiores partes.

CAPVT V.

De arauers.

QVoddam papilionum genus appellatur à barbaris arauers, vt Lerijs scribit, gryllorum magnitudine. Gregatim ad focum, vt & grylli, accedunt, & si quid offendant, exedunt. Thoraces coriaceos & calceos ita corrodunt, vt superficiem penitus absument: gallinæ, & alia cibaria negligentius condita, manè reperientur ad ossa vsque carnibus nudata.

CAPVT VI.

De vermibus montanis.

INueniuntur in arboribus Chiappæ vermes, quos vocant montanos. Indi quoque illos nutriunt quibusdam pannis, vbi emittunt semen, suo viuificandum tempore instar bombycis. Reponuntur in arboribus postquam creuerint, premuntur vt exprimant butyrum rubrum, mox in placentulas redactum, & Sole tostum, pallefcit, vtilissimum tumoribus mitigandis.

CAPVT VII.

De alijs vermibus Chiappæ.

ALij vermes sunt in Chiappâ, quos si equus pessumdet, vnguem mutat. Alij pro caustico sunt: impetigines semel

mel inpositi medicantur, sed incredibili adustione. Alij sunt nigri, glandi æquales, & maioris adustionis, quibus achar mundatur.

CAPVT VIII.

De miguis.

Miguis, importunum & molestissimum pulicis genus, saltitant, pulueris amicæ. Inter ipsas carnes humanas nidificantur, ibi ouula sua pariunt. Temperiem cæli amant: vbi frigus aut æstus vincit, non gignuntur. Feruntur noxiæ pedibus dumtaxat, ibi sub cute plures lendes parturiunt. Lendes rursus alias pariunt, miraque fecunditate multiplicantur, nec nisi igne aut ferro ijs medicina. Multi pedum suorum digitos amiserunt hac plaga, nonnulli pedem integrum. Coacti sunt incolæ cum calceis dormire, aut aliter contactis pedibus. Ioannes Stadius scribit, hoc genus pulicum vocari attun, & ex sordibus humanis per ruguria prouenire. Lerijs vocat ton.

CAPVT IX.

De yetin.

Vocat Lerijs yetin pulices aded lancinantes leuius indutos, vt mucrones acuum referant.

CAPVT X.

De culicibus paruulis.

Anonymus meus Hispaniolæ scriptor, commemorat paruulos pulices, inuisibiles præ exiguitate, qui pungant & adurant manum quasi ardenti acu. Discernas obtutu culicem. Littus maris amant hæ bestiolæ: neque enim inueniuntur in locis interioribus. Aduersus eos cinguntur domus ramis arborum, interdum flatu diurno dissipantur, nulla tunc ab illis molestia.

CAPVT XI.

De axin, quæ pinguedo quedam vermium est.

Plurimum vsum vilissimæ etiam naturæ hîc videbimus. Nascuntur, inquit Franciscus Hernandus, in arboribus guam-

patli, aut alijs, quas nostri ob similitudinem prunos vocant (cùm tamen ad myrobalanorum Arabicorum pertinere genus alicui fortassis videri possit) vermes quidam hispidi, axoeuillin, seu ferentes axin, pallentes, vix longi binos latos digitos, ac pennam crassi anserinam. Hos indigenæ ab arboribus deturbatos permittunt ad ignem ex aquâ elixari ac discoqui, donec comminuantur, & adeps eiusdem coloris, axin nomine, supernatet atque emineat. Colligunt hunc ad vsus multiplices incolæ, & conformant in globos, e butyro vaccino parari solitis haud absimiles, olei odore & lenitate, & ad omnia, quibus oleum conferre solet, præstantissimos, non tamen in nutrimenti vsum adhuc venere. Dolores, quamcumque partem corporis obfederint, sedant: neruos tenos laxant emolliuntque, discutunt tumores, aut, si natura in id potius propensa sit, maturant: erysipelatis desinentibus conferunt, vlceribus ferunt suppetias, conuulsisque, nec non enterocelis, additâ resinâ ac picietl, collectionesque cuiusuis generis breui admodum minuunt atque discutunt.

CAPVT XII.

De tetlatoca.

Tetlatoca genus est vespæ aculeatum, pungensque, ita vocatum, quoniam singulis quibusque diebus, efforsâ terrâ, & aliò delatâ, parat cubile, sed fauos minimè construit. Nigrum inclinât in cæruleum, si alas excipias, quæ fuluæ sunt, & cornicula, quæ luteo colore tinguntur. Viuit in montibus Tepoztlanicis.

CAPVT XIII.

De formicis.

Reperiuntur in Philippicis insulis duo formicarum genera, sulum dicta, quarum aliæ sunt sex digitos longæ, ac crassæ digitum latum, coloris nigri nitidique, rictu dimidij digiti, prædurâ maxillâ, & eodem quo corpus colore, cui tres hærent dentes tenues & firmi, viuuntque in montium arboribus. Aliæ sunt alatis formicis similes, & aliquantò maiores. Viuunt in campestribus, atque aduersus hyemis iniurias congerunt arenæ acruos incredibilis magnitudinis,

intra quos fauos construunt, vbi & tutæ & munitissimæ degunt. Circa montem Læna album genus formicarum est, idolis inclusarum. Vocat idola quædam Chinas, quæ pyramidis artificiosæ formam referunt, in quibus formicæ albæ, quæ foras non prodeant, sed internis cellulis distinctæ, vt quo viuunt cibo incertum sit, reptantes cursitantesque apparent. Has Chinas formidant barbati. Quoties mancipium coemunt, antè pyramidi huic vinum aliaque offerunt, mancipium sistunt, eique quodam modo deuolent, orantes vt ipsum, si fugam inseat, serpentes, lacertæ tigridesque dilacerent. Quas ferui minas adeo exhorrescunt, vt etsi ab heris acerrimè vapulent, inire fugam minimè ausunt.

CAPVT XIV.

De temictli.

Habet nouus Orbis æmulum bombycis alium vermem, temictli dictum; qui se, postquam in iustam magnitudinem adoleuit, in membranam feralem ab ipso filis intexam condit, & deinde, ac si parum esset, suapte sponte detrusum in carcerem exhalasse animam, se libitinamque suam à furculo aliquo suspendit, vt procedente tempore in volatilem papilionem vertatur, ac insperatâ subeat transformationes.

CAPVT XV.

De hocitexca.

Importuna & magna cimex hocitexca dicitur, denarium argenteum æquat magnitudine, terribissimo odore, & haustu sanguinis infensa: morfu excitat rubeas eruptiones.

CAPVT XVI.

De verme cornuto.

Apud Michoacanenses vermis inuenitur, yzuaqua & sipantipe dictus. Duobus corniculis rubris iter prætentat, nigro fuscoque variegatus.

CAPVT XVII.

De igneo verme, siue teocuilin.

Teoquilin genus est castharidum paruarum, rubri capitis, pectoris smaragdini, & reliqui corporis fuluidi. Aiunt, lepræ illitas, atque confricatas, mederi. Viuunt apud Hocitalpenses. Est autem teocuilin igneus vermis, & ab igne aut vrente naturâ impositum est insecto huic nomen.

CAPVT XVIII.

De pollin.

Mirificam vim excludendi spicula pollin habet. Insectum est paruulum, centipes: tritum & impositum, aculeos & sagittas veyus extrahit.

CAPVT XIX.

De hirudine tenui.

Lvmatec appellatur molestissima hirudinis species, inter herbas & montium arbores viuens, semidigitum longa, & impensè tenuis. Adhærent iter agentibus, subeuntque quosuis humani corporis meatus, etiam angustos & fœdos, neque prius discedunt, quàm humano satientur sanguine: tunc enim sponte cadunt, ac minus infestant Sole vigente. Remedium est, arundinibus quibusdam præacutis eas auellere, aut sese tueri intra aquas, considendo saxi, si quæ fortè adsunt, aut pyram construere, atque interponere ignem.

CAPVT XX.

De scarabæis Indicis.

Varium scarabæorum genus noui orbis, temolim dicuntur. Quorumdam cornua derasa, & sumpta aquâ, aiunt mirificè excitare Venere.

CAPVT XXI.

De marsupio terrestri.

Tlaxquipillin seu marsupium terræ, dicitur vermis quidam niger: eius puluis inspersus medetur lepræ.

CAPVT XXII.

De coyayahoal.

PRædurus vermis est coyayahoal, alijs tzinchoillin, alijs ichcaton dictus, supernè fuluus, pede numerofo purpurascens. Arefactus, tufus, & aquâ dilutus, maxillifque quotidie bis illitus, dolores dentium placat.

CAPVT XXIII.

De tenamaznanapaloa.

HOc insectum tenamaznanapaloa nomen meruit à lapillis pedibus apprehendendis, quæ est eius natura. Cornua fert tenuia, longa, ac feipfo triplo prolixiora. Locustæ videtur genus, eiufve insecti quod apud Hispanos vocant ceruam paruam. Crustatum animal, ternis vtrimque pedibus, longifque, sed qui sensim procedentes versus caudam fiant breuiores. Innoxium est.

CAPVT XXIV.

De araneo aureo.

Diuitiarum simulacrum erexit natura in laualauâ. Aranei paruuli sunt, aureifque, & punctis rubris distincti. Vulnus est noxium, ictusque agit in insaniam, membrifque subinde stuporem inducit, non sine anxietate & dolore. Præsidium est, tubæ prioris tambalaguisæ & pilipoc singulorum tres obolos tundere, atque ex vino palmarum resolutos deglutire, aut oleum, cuius mixtionem narrauit Franciscus Hernandus inter plantas nouæ Hispaniæ, illinere vulnere. Cauendum tamen primis tribus diebus à potu; aut si bibendum sit, vinum palmarum aut nostratum, quod præstantius est fumendum; præterea ab aëre & Sole. Viuunt in pratis herbiferis Philippicarum insularum.

CAPVT XXV.

De atocatl.

ATocatl seu araneus versans in aquis, rubro, aureo & nigro variatum colore telam ducens magnâ ex parte, vitamque agens iuxta plantam vocatam ab incolis metl, leuiffimi atque innocentiffimi ictus, mirum quâ dexteritate opus peragat, fi-

lis hinc atque illinc distractis, & in orbem velut circino quodam compositis staminibus, deinde veiò intexto atque stipante subregmine.

CAPVT XXVI.

De araneis magnis.

EXcellit columbinum ouum ahoachtocatl. Alij quitlalhochocatl dicunt. In tâtâ mole nullius veneni est. Alij apud Caribes aranæ exquant dimidium malum citreum, sed cruribus exiguis. Dentes illis longi & acuti: elaborant telam satis constantem (posset feminis pro calanticis seruire) & cum orâ seu fimbriâ texunt. Ablui potest, & alba redditur. In aliquarum telis si passer incidat aut alia volucris, irretietur.

CAPVT XXVII.

De araneo spinoso.

HOitztocatl, seu araneus spinosus, morsu dementat, superiore & mediâ corporis portione ater, cetera luteus, forma aculeata & similis tribulo, inde impetrauit nomen. Hoitztli spina est.

CAPVT XXVIII.

De araneorum generibus.

TOcatl dicitur natio araneorum. de quibus hæc Franciscus Hernandus. Primum araneorum genus teacoltocatl, seu stercoris araneus vocatur, mediocri corporis magnitudine & colore, inter nigrum & fuscum constans. Secundum, quod maius est, tocamaxacualli dicitur eodem pænè colore. Tertium tocatl zintlatlauhqui, minus prædictis, ac nigri coloris, valdè venenatum, & quod contusum admotumque dicatur lateris sedare dolorem. Quartum tzintlatlauhqui nuncupatur, quod etsi toto ferè corpore nigrescit, maculâ tamen rubeâ insignitur. Est & aliud dictum tocamaxacual, corpore magno, fuluo atque hirsuto. & septimum, omnium maximum, tlalhochehtl, coloris nigri, pallefcensis atque cinerei est; & ocolotocatl, ita nominatum, quod tigris pellem colorum quadam varietate tenus imitetur: nec non hoitztocatl ab spinis nomen sortitum; & atocatl ab aquis iuxta quas solet versari, interstinctum nigro coccineoque & pallido colore. In maritimis locis maximos audio reperiri,

nec scio quodpiam eorum genus valdè nocentis esse veneni, et si nonnulli morsu sint noxij, & tocamaxacualli difficilè sanabilia infligere vulnera, quæque (si cicatrice obduci contingat) alijs atque alijs locis renouentur, eadèmq̃ue non morsu aut ictu excitata, sed incessu, confricatione, & redditis alui excrementis.

CAPVT XXIX.

De papilione.

Hoitzitzil papalotl, seu papilio similis hoihtzitzillin, vnde nomen meruit, oblongo est corpore desinente in tenuitatem, & transuersis quibusdam lineis, auri coloris distincto, sed maculis nigris interfertis, alarum superiora eodem colore distincta sunt, sed inferiora rubescunt; lineis haud absimiliter per transuersum discurrentibus. Cetera papilionum reliquo generi consona. Sunt & aliæ innumeræ apud nouam Hispaniam differentiarum admirandis variatarum coloribus, pulcherrimarum. Illud hîc obiter monebo, in quibusdam papilionibus magnis huius antiqui mundi pro linguâ esse filum sanguineum oblongum excedens reliquum corpus, quod conuoluit vt in buccâ recipiatur, quam habet, vt illud commodius extrahere possit, sectam à superiore parte capitis vsque ad inferiorem, vt panè totum caput scissum sit.

CAPVT XXX.

De nopal ocuillin, seu tunarum vermicibus.

Familiare est huexutlæ, prouinciæ Panicensis, tunarum genus, folia ferens longa, & angustiora ceteris, intra quæ solent vermes generari lineis candidis cyaneisque distincti, mirabilis facultatis in curandâ insaniâ, si bini tusi, & resoluti ex aquâ semel intrâ sumantur; aut si inueteratus sit morbus, bis aut ter: inducitur enim è vestigio somnus, permissusq; eger dormire, paulò post mente constans experscitur, atque resipiscit. Sunt autem hi vermes innoxij, neque vllum inferre nocumentum solent, si intra corpus deglutiantur: quo fit, vt intrepidè possint propinari. Addunt, paralyticis atque epilepticis eadè mensurâ conferre.

CAPVT XXXI.

De cuchipilutl, seu verme qui inducit somnum.

Vermis genus est iuxta moros aut salices versans, bombycis magnitudine, & panè formâ, sese illius instar Octobri mense firmâ conuoluens membranâ, ac prodiens Aprili, conuersus in papilionem. Suspendunt hunc Indi infantium cunis, atque ita somnum illis conciliari credunt. Vnde imposuere ei nomen. Idem in puluerem redactus, ac ex vino patrio, quod pulque vocant, totus potus, Venerem stimulat. Mexicanis agris prouenit, & ex his quas dixi arboribus victum sibi quarit.

CAPVT XXXII.

De spongijs formatis.

AMacpalli seu manum coccineâ appellant Indi quoddam spongiæ marinæ genus in Australi pelago. Imitatur manus effigiem, in digitos longos & teretes discissa: durioris est quàm ceteræ calli. Nec hîc prætereunda est alia spongiæ forma à Clusio exhibita, quæ quasi infundibulum imitabatur, aut floris imaginem exprimebat; nam tota caua erat, & firma parte quâ saxo inhaerebat, valdè angusta, deinde sensim sese attollens, expandebatur, inæqualiter tamen, cum vno latere ad nouem vnciarum latitudinem dumtaxat assurgeret, aduerso autem ad vndecim vncias pertingeret. Oræ inæquales erant & sinuosæ in interiorem partem, interdum adeò reflexæ, vt foliorum formam quodammodò exprimerent. Amplitudinis diameter supernâ parte tredecim erat vnciarum cum semisse, exteriori parte lobû quasi foliolum adnatum habebat, interiore verò bina foliola instar calycum formata: tota autem materia vulgares spongas referebat. Longè quidem maiores videre memini, sed informes: vnam tamen cum Mompellij vuerem, tempestatibus eiectâ in maris littus, quæ amplissimi petasi formam exactissimè imitaretur. Hæc satis collegisse, demirando naturam sentientem, & nouis celebrando hymnis Auctorem. Plura narrare possem: nullus terminus potentia diuinæ; quare nec historia. alij aliter fortasse scribent aliqua, sed non est vna natura. Loco accommodatur, & pro regionibus varia. Possumus dicere vera, licet differentia. Successiuis ista collegi horis, contemplationem naturæ miscens alijs studijs. Exactius digeri possent, & diligentius

gentiùs requiri, sed de affectu magis quàm de curiositate mereri volui: illi hæc sufficiunt. Appendam dumtaxat, ne alia naturæ membra, licet ignobiliora quàm sentiens classis, contemnere videam, quæ de plantis & mineralibus minùs communia occurrunt, sine nimiâ diligentia; distractus fui alijs occupationibus: furtim iam solùm naturam mirari licuit. Dabo nihilominùs aliqua exotica ceteræ naturæ, fortasse aliqua nondum nota.

CAPVT XXXIII.

De alcyonio peregrino.

Proxima narratio spongiæ inuitauit, vt colligerem priùs nonnulla quæ humor concipit. Visum alcyonij genus, quod manus aut chirothecæ figuram imitetur, in quatuor laciniis digitalis longitudinis, cauas, inanes ac velut tuberibus cineracei coloris exteriori parte obsitas, sectam, valdè referebat; interiore parte leuiores minutifque foraminibus excisas. Tota planta spongiosæ cuiusdam naturæ & leuissimæ erat. Aliud etiam describit Clusius alcyonij genus ex Americâ allatum. Illud autem erat monstrum, & valdè admirabilis formæ, quia ceruina cornua cum cranij, cui adhæsisserent, parte, quemadmodum referebat, in varios ramos sparsa, infernâ parte denso corpore & crasso, spongioso tamen, & retinente scopuli cui adnatum fuerat, & in-

hæserat fragmenta. Cornua ipsa sesquicubitalis erant longitudinis, & palmaris aut amphioris crassitudinis, in varios ramos satis crassos sparsa, cauos tamen & spongiosâ, rudi crassaque materiâ constantes, ac velut reticuli instar compositas, vt lumini oppositi transparentes essent & peruij. Color ad spadiceum tendens: ramulorum nonnulli singulares erant, quidam etiam gemelli, & ex parte interdum coalescentes: sapor valdè falsus erat, nam illo ipso anno è mari erutum.

CAPVT XXXIV.

De arbore lapideâ.

Marinis innascitur saxis atexcalquehuitl, siue arbor lapidea aquæ: germinat saxeos stipites, fuscis & orbis folijs. Aliquibus placuit antipaten Dioscoridis esse, aut charitoblepharon seu Ifidos plocamon Plinij.

CAPVT XXXV.

De fungo lapideo.

AD littora Australia Nouæ Hispaniæ lapis fungiformis inuenitur. Varietur ille coloribus albo, cinereo & sub rubeo. Salsitas edax aquarum fortasse sic ipsum effigiat.

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII
EX SOCIETATE IESV
HISTORIÆ NATVRÆ
LIBER XIV.

CAPVT PRIMVM.

De arbore illustri.

PRODIGA vegetantis animæ natura latissimum campum offerebat: non vacat metere omnia; carpam aliqua, & velut spicilegium, prout obseruantur res, faciam, imitatus in hoc ipso naturam, quæ inordinatâ variegatione prata comit & amœnat. Creditum est insularis Zeilan, patriam suam fuisse paradysum. Cuiusdam montis culmen vocant verticem Adami, cuius pedis vestigium ibi dicunt expressum, ibi pœnituisse. Ibidem aiunt esse arborem medio-crem, sed crassam, exigui folij & crispi, pulueri coloris in cortice cinerei, quæ noctu coruscet, & fuget tenebras. Alibi de loco paradisi disserui.

CAPVT II.

De arbore aureâ.

IN Hispaniolâ arborem quamdam auri venas habere compertum fuisse, scribit Petrus Martyr. Quacumque pateat iter, è radice, inquit, per apertas mollesque scatebras ramos ad superna supercilia montis emittit: neque vniquam datur quiescere, donec cæli auram assequatur. Formare ibi, viso aëris fulgore, bracteas & grumos pro fructu, animaduertunt. Hæ sunt quæ per vniuersam disseminantur insulam, per alluies raptatæ ad ima, de naturâ ponderosorum. Non autem illic procreari putant, vbi leguntur, in sicco præsertim; in fluminibus aliter. Radicem arboris aureæ tendere ad terræ centrû, inquit, & ibi coalescere: quò namque profundius effodiatur, eò truncos reperiunt crassiores, si per montis scatebras liceat. E ramis filo subtiliores aliquos captant, digitos æquates alios pro scissurarum hiatu. Accidit & incidisse in cauernulas auro fultas. Per ramorum tamen ascenden-

tium vias, quibus repletis ex substantiâ trunci serpente, ab imo carpit iter ramus, quæ pateat. Intercipitur sæpè saxi soliditate, in ceteris rimis tamen nutritur ex halitu & virtute radicum. Hæc ille. Hic appendi posset Alexander Neapolitanus, qui certis ac fide dignis Auctoribus, se comperisse scribit vites prope Danubium quandoque emerfisse, quæ clauiculos & folia ex puro auro candicantia tulissent, eaque Regibus & summis Ducibus donata fuisse. Gaudentius Merula adnotat, iuxta Schemnitium urbem Pannoniæ idem contigisse. Idque referunt Fulgosius & Mizaldus lib. 2. Mirabilium, cap. 1. Causam putant auri fodinas sub vite latentes; quare & aureum virgultum apud Virgilium haud fabulosum omnino, fidem plantis auriferis præstare posset. Dens pueri Silesij innatus ex puro auro, de quo scripserunt Libanius & Horstius.

CAPVT III.

De arbore Lucaia.

Mirandum genus plantæ Lucaia fert. Arbos est malo punico similis, neque minor, sed frondosior: cortice denudatur, quemadmodum suber. Quotannis excorticatur, non propterea læditur, nulla glandium iactura: quod etiâ de cinnamomo dicitur. Cortex ille garyophylli suauem odorem præ se fert, cinnanomi saporem, gingeris amarorem. Eius rami hospitia columbarum. Tot ibi recipiuntur, vt ex proximis regionibus illuc traiciant ad venationem, & referant naues onustas. Credo pellici has aues suauissimo frondium odore.

CAPVT IV.

De nulli arbore.

EIus fructus minuti & rotundi, frons exigua & pertinacis viroris. Granula superficie tenus dulcia, amarescunt intus. Inde

Inde iucundus potus, contrectato in aquis fructu donec nectar suum concedat; statim extrahitur, percolatur aqua, & triduo aut paulò plus seruata satis conditur. Leuat affectos iecore, renibus, vrinâ. Mixta potioni ex maizio, perficit illam, & condit delicatiorem. Ipsa aqua cocta condensatur in mel. Ad Solem acefit, ad vsus alios vicaria aceti. Lac & resina arboris vulnera claudit. Aqua quibus folia decocta, emundat scabiosos, inueteratas plagas sanat. Testuæ ex ramis, idoneæ expurgandis dentibus. Carbo ex trunco optimus, tenax ignis sui.

CAPVT V.

De gacirma.

Gacirma arbor moro similis, fructus quoque mora, Europæis duriora: recentia idonea esui. Ex illis madefactis extorquetur sapa, optima purgando gutturi & raucitati. Ignis velut à silice percusso elicitur ex ramis exsiccatis.

CAPVT VI.

De mocarice.

Mocarix arbor patulam æquat morum. Gossypium in ramorum cuspidibus creat, fruticeo, quod feritur quotannis, non minùs utile. Lanam fert alia vti apud Seres, filatui & intextui aptam: sed eam minimè fruiuntur, quòd arietina illis lana iam superet in immensum, neque opifices habeant lanificio deditos ad hunc vsque diem. Decennio hanc arborem dicunt perire.

CAPVT VII.

De platanis.

Nihil dissimilius platano, quàm planta illa quæ istud vsurpauit nomen in recenti orbe, & alijs plagis veteris. Fructus vulgaris est. Plantanus siue platanus, dictus minor, digitalis, oblongus & rotundus; longior ad dodrantem accedit, iucundus est crudus conditusve; truncus è terrâ frondosus, folijs vsque duodecim dodrantes productis, quatuor latis. E germine ipso racemus vnicus pendet, aliquando ferè ducentis plantanis copulatis onustus, si paruuli, vsque ad trecentos. Mors plantæ, fructus: eo maturo, statim siccatur. Semel

fecunda est; ideò fecundissima; & cum successore decedit, stipata nouis surculis. Fortasse excellentia aliqua nomen plantæ commune traxit ad istam plantanum dictam, inde pronus lapsus, vt abiecto vno elemento, platanus diceretur. Noster Blasius Valera, in Fragmentis diligentissimi Operis, immaturos racemos secari scribit, ne arborem pondere confringant. Tenera & segnis est, & inutilis ligno, & igni. Botros in dolijs maturos fieri, quadam herbâ oportos. Petrus Martyr putat appellandam caulem, quòd sit velut carduus medullosa, non solida, quamuis ad lauri celsitudinem surgat. Neque aliquam huius Auctoris sententiam de hac plantâ subicebo. Qui eam, inquit, fruuntur, platanum appellant, cum longissimè distet à platano, nec vllam habet cum platano propinquitatem. Est namque platanus arbor solida, ramosa, ceteris arboribus frondosior, sterilis, alta, procerâ, viuax, vti audiuisse aliquando Excellentiam tuam credendum est: hæc, vti dixi, ferè inanis, fructifera quidem, parum frondens, hebes, fragilis, vno tantùm vimine, sine ramis, paucis contenta folijs sesquilacertalibus longitudine ab summo, latitudine bispithamali constat; ab imo acutis arundineisquæ folijs persimilibus. Cum languida per hiemis rigorem fiunt, caput demittunt, & terram spectant, suo pondere tracta. Vegetæ suæ vitæ aded èst prodiga, vt nono, vel, quando diutiùs, decimo ab ortu mense deficiat, senescat intereatque. Repentè crescit, adulta racemos enutrit paucos ab vtero. Racemus quisque triginta factus, interdum paulò plures procreat. Hi ad hortensis cucumeris formam præcisi ac magnitudinem, in insulis, in continenti grandiores nascuntur in racemo, & cresunt. Acerbi sunt virides, maturi candescunt. Pulpa butyro est recenti mollitie ac sapore persimilis, nec primò gustanti gratus, assuetis èst gratissimus. Protoplasti primi parentis nostri Adæ pomum, quo genus humanum labefactauit vniuersum, esse, vulgus Ægyptium blaterat. Peregrini aromatum inutilium, & suffimigiorum, Arabicorumque odorum, effeminantium ac futilium gemmarum emptores, ad eas terras lucri causâ proficiscentes, musas nuncupant eos fructus; mihi verò, quo nomine arborem illam siue caulem Latine queam appellare, non occurrit. Versaui Auctores quosdam Latinos, & è iunioribus eos, qui se Latinissimos esse profitentur, percunctatus sum: nemo dirigit. De mixâ fructu quodam facit mentionem Plinius. Non ignarus litterarum quidam, mixam dici debere, quòd à musâ paruo

discrimine vocis distare videatur, inquit. Non sum assensus, quòd ex mixtà Plinius vinum fieri dicat, ex hoc autem vinum confici posse absurdum sit. Plures ex his ego vidi, comedi non paucos in Alexandria Ægyptià, quando pro Catholicis meis Regibus Fernando & Elisabethâ Saldanicâ fungebatur legatione. Abest à meo iudicio, ut vinum inde queat extorqueri. Nunc vnde ad Hispanos earum terrarum colonos hæc insilierit, & cur iam ingrata sit, referamus. Ab eâ Æthiopiæ parte, quæ vulgò Guinea dicitur, ubi est familiaris, & suâ sponte nascitur, primùm aduectam ferunt. Sata in tantum protenditur augmentum, ut multos pœniteat in suis prædijs illam plantasse ac fouisse. Vbicumque semel seratur, inutilem ad reliquos proventus tellurem reddit (contra lupinorum liberalitatem, qui campos pinguefaciunt gramine complicato) aut montano filice fecundiùs nutrit distenditque radices, ita ut neque vomere vllò aut ligone purgari ulterius ager eius receptor queat, quin perpetuo exortu à quacumque tenui vel capillari radiculâ inter glebas latente repullulent nati nouelli, qui matrem viuentem, quando ab eius imo trunco prodeunt adedò sugunt, ut vim eius omnem emungant, & ad intempestiuum exitum trahant. Idem natis ipsis, dein tamquam in maternæ impietatis vindictam accidit, ut fructu præbito statim intereant. Est fragilis, adedò ut quamuis ad humani femoris intumescat proceritatem & lauri altitudinem, uti est dictum, emicet, facili tamen gladij aut baculi percussu uti ferulæ vel cardui planta sternatur. Hæc Petrus Martyr, coniungenda ijs quæ de Musâ arbore habentur Lib. 18. cap. 74, pag. 1839. in Historiâ plantarum.

CAPVT VIII.

De cocco arbore.

COCCUS est arbor palmæ quàm proximus in similitudine formæ, in modo procreandi valdè dissimilis. Arbor hæc racemos generat duodecim, plures interdum, ad vigesimum vsque; in quolibet racemo botros, uti ex vuâ, sed mille tegminibus vestitos. Botrus quisque denudatus, paruo meloni valdè rotundo est similis, sed cortice testudineâ ferè concham æquans duritie. Coccus appellant fructus illos: textis exterioribus est pluribus tunicatus coccus quàm palmula comestibilis, cum eisdem costulis retibus interligantibus:

C O C C V S.

nec minori labore purgari tunicas illas oportet, quàm palmulæ denudentur. Aperti cocci, potum præbent & escam, liquore suauis plenum esse reperiunt. Intra corticem nutritur spongiosa quædam altitudine duorum digitorum inhærens cortici massa, butyro vel abdomini candore mollitieque similis, gustu suauior. Massa illa de interno cortice abrasa, est esui aptissima. Si paucis diebus conuoluta parumper, in ipso vase perstiterit, dicitur liquefieri conuertique in oleum oliuarum, oleo suauius, & ægrotis valdè salubre. Aliud ministerium naturæ utile recipitur ex hac arbore. Perforant arboris latera, quæ folia ex arbore prodeunt: stillare guttatim aiunt in supposita vascula liquorem potabilem, gustui aptissimum, & valetudini consonum. Hæc Petrus Martyr. Meruit tamen huius palmæ dignitas maiorem historiam. Nota antiquis fuit, Strabo ait: cetera verò ex palmâ præbet; ex eâ enim panis, mel, acetum & oleum fit, & textilia vasa.

Nu-

Nucleis pro carbonibus fabri ferrarij vtūtur, qui in aquâ macerati, bobus & onibus in pabulum cedunt. Quare in hoc videtur Hortadeceptus, quod huius palmæ notitiam neget priſcis Græciæ ſcriptoribus. concedit aliquam, ſed ignobilem, Arabibus. Exhibeo eius ſententiam. Auicenna lib. 11. cap. 498. eam vocat Giaufi al bend, quod nucem Indicam ſonat. Serapio lib. Simp. c. 228. & Rhaſis lib. 3. de Remed. cap. 20. arborem ipſam iaraalnare, id eſt arborem nuciferam. Vocatur autem arbor ipſa maro, & fructus narel, quod vocabulum narel commune eſt Perſis & Arabibus. In Malabar arbor ipſa tingamaran, fructus verò maturus tenga, ſed viridis adhuc & immaturus eleni, & Goæ lanha: in Malaio arbor trican, ipſa nux nihor, cui à Luſitanis nomen coquo inditum, ob tria illa foraminum veſtigia, quibus cercoptheci, aut alterius ſimilis animalis caput repræſentat. Arbor eſt vaſtæ magnitudinis, folijs palmæ aut arundini ſimilibus, aliquântulum tamen latioribus, materie fungoſâ & ferulaceâ, flore caſtanæ. Gaudet arenoso ſolo, & mari vicino, vt in Mediterraneis haud facile ſit reperire. Seruntur ipſæ nuceſ, è quibus enatæ plantæ tranſplantantur, & paucis annis adoleſcunt, & fructiferæ fiunt, præſertim ſi diligēter colantur. Nam hieme cinere aut ſtercore conſpergi volunt, æſtate aquâ rigari. Leſtiores tamen euadunt, ſi ſecus ædificia pangantur, quia videntur ſordibus & luto gaudere. Materies ligni cūm ſit pro-cera, ad plurima perquam vtilis eſt, ita vt interdum in Nalediuâ inſulâ (Maldiuâ vulgò vocant) ex hac arbore naues fabricentur, atque clauis, malis, velis & rudentibus armentur. Ex ramis, qui in Malabar olla appellantur, fiunt ædiūm teſta, & nauium tabulata & opercula. Porrò has arbores in duo genera diſtinguunt: alterum enim fructus terendi cauſâ ſeruant, alterum curæ cogendæ gratiâ, quæ eſt vinum muſtum; hæc autem decocta ab incolis orraqua vocatur. Cura verò in hunc modum cogitur. Præciſis ramis vaſcula alligantur, ad liquorem, curam eum vocant, exeipiendum: quem vt ex altioribus ramis colligant, arborem conſcendunt, apratis ad pedes compedibus, & laqueis, aut faſcijs vinculiſque quibuſdam, arbores per interualia colligantes. Hæc cura deſtillatur aquæ ardentis modo, vinumque extrahitur aquæ ardenti per omnia ſimile, vt etiam pannus lineus eo madefactus non ſecus ardeat, quàm ſi aquâ ardenti intinctus foret. Vocatur autem ſtillatitius hic liquor ſula, id eſt floſ. Quod reliquum eſt, orraqua appellatur, admiſto ſtillatitij liquoris momento. E curâ, vel ſurâ (ita enim pronuntiantur) antequam exſtilletur info-

latâ, ſit acetum ſatis interdum acre. Sublato priore vaſculo, ſi vulnus in arbore factum adhuc ſuram exſtillet, ſeruetur ea, & Solis æſtu vel igne denſata, ſacchari modo coit; id iagra vocât. Optima cênſetur que in Maldiuâ inſulâ naſcitur, etenim nō nigricat velut quæ in alijs regionibus gignitur. Legitur nux adhuc recens tenero admodum cortice, cinaræ, dum guſtatur, ſaporem referente. Conſtat tenerâ valdè & dolci medullâ, quæ in ſe concluſam aquam ſuauem & dulcem habet, & faſtidium non parientem, multoq; tempore durantē. Quantò autem recentior eſt nux, tantò eius liquor ſuauior, tum etiam medius cortex, qui amygdalis ſuauiſſime non cedit, editurq; à nonnullis cum iagrâ, cuius paulò antè meminimus, aut cum ſaccharo, aut ex eo trito lac exprimitur, cum quo coquitur oryza non minùs ſuauiſſime, quàm ſi cum lacte caprino decocta eſſet. Aut ex hoc & auium quadrupedūmve caribus edulia parantur, caril illis nuncupata. Maturior verò facta nux, continet quidem etiam liquorem, ſed non ad eam ſuauem vt prior, quiq; interdum aceſcat. Nuceſ iſtę recentēſ ſiccatae, atque ſuperiori cortice delibratae & conſractæ, ab indigenis copra vocantur, deuehunturq; in Ormus, Balaguat, aliaſq; regiones, quibus minore copiâ naſcuntur quàm vt exſiccari poſſint, aut in eaſ prouincias quæ hiſ omnino carent: ſuaueſq; ſunt, iſſq; vtimur tamquam caſtaneis ſiccis. Gratiores multò ſunt palato, quàm quæ integræ in Luſitaniam perferuntur. Ex iſſdem fragmentis, ſiue coprâ limpidiſſimum oleum magnâ copiâ torculari exprimitur, non modò ad lucernas vtile, ſed etiâ oryzae coquendæ aptum. Duplex verò exprimitur ex hiſ nucibus olei genus. Vnum ex nucibus contuſis, aquâ calidâ affuſâ, quibus expreſſis, aqua ſupra oleum enatat. Huius vſus eſt ad purgandum excrementis ventriculi & inteltina; purgat enim leniter, & ſine noxâ. Multi tamarindorum expreſſionem addunt, quod & vtile medicamentum eſſe, ſæpiùs ſum expertus. Si hoc oleum intelligunt Auicenna lib. 11. cap. 498. & Serapio lib. Simp. cap. 228. cūm id butyro præferunt, rectè ſentiunt meâ ſententiâ; in eo verò falluntur, quòd ventrem minùs lenire dicant quàm butyrum. Alterum genus olei id eſt, quod ſuperiùs ex coprâ exprimi diximus. Id præter iam dictas facultates, neruis admodum eſt vtile: ſiquidem magnâ huius vtilitatem quotidie experientia oſtendit in neruorum contractionibus, & articulorum doloribus antiquis. Hoc enim inunctum ægrum, cupæ grandi, quæ hominem capere poſſit, imponimus, ibique dormire & quietere concalefactum ſiniimus, magno cum admi-

adminiculo. An verò lumbricos enecet, vt scribunt Auicenna locis iam citatis, & Serapio, nondum expertus sum. Quòd verò ipsam nucem eadem facultate præditam scribant, non modò rationi consonum non est, sed ipsà quotidianâ experienciâ manifestissimum est, eius esu lumbricos generari. In Serapionis autem lib. Simp. cap. 228. sententiam facilè concessero; qui Mansarungæ (quem antiquum Mesuen esse ait) auctoritate fretus, nucis huius siue cocci esu alui profluuia sisti auctor est. Alienum enim à ratione non est, ipsà nuce, quæ terrestrium est partium, aluum sisti; oleum verò, quod tenuium & aërearum est partium, ventrem subducere. Nullum autem oleum exstillat ipsa arbor, sed dumtaxat ex ipso cocco exprimitur: ramet si Lacuna in Comment. in Diosc. lib. 1. cap. 29. scribat, in eâ opinione quosdam esse, vt credant dulce id oleum, quod ex hac palmâ stillat, Dioscoridis esse elæomeli. Ceterum duplici cortice integitur hæc nux. Extimus villosâ materiâ compactus est, ex quâ fit cairo Malabaribus dictus, hac in prouinciâ magni vsus. Nam & ex eo rudentes & funes nauibus necessarij fiunt, qui incorrupti manentiu aquâ marinâ. Ex eodem stupæ loco naues obturantur ac stipantur, ipsiſq; aded stupis præstat, quòd putredini minùs sit obnoxius, & aquâ marinâ imbutus infletur denseturq;. Nulla certè ex hac villosâ materiâ fiunt aulæa, vt persuadere nobis nititur Lacuna Comment. in Diosc. lib. 1. cap. 141. Ex putamine illo interno & præduro, vasa in tenuiorum vsu tornantur, & etiam carbones fiunt aurifabris perquam utiles. Sed ea vasa paralyticos, si inde bibant, minimè iuuant, vt putauit Sepulveda, & vulgo Lusitanorum creditum est: nam nihil huius fructus neruis salutare est, præter oleum de quo paulò antè. Sed nec ipsi incolæ huiusmodi facultates talibus vasculis tribuunt, nec quisquam probatus Auctor meminit. Sed minimè prætermittendum putauit, quòd harum regionum incolæ istarum palmarum germinibus vescantur: gratiora enim sunt palato, quàm aut castaneæ molles, aut humiles palmæ, quas vulgò palmitos, Itali cefaglioni vocant. Quò autem vetustior est palma, eò tenerius & delicatius germen producit; at eo sublato, perit palma. Hinc fit, vt qui huiusmodi germen edit, non immeritò palmam vorare dicatur.

CAPVT IX.

De cocco Malduensi.

LAudatur hic coccus, inquit idem Auctor, aut hæc nux (sed præsertim eius medulla) aduersus venena. Ab ipsis earum incolarum insulis, & à viris fide dignis accepi, ad coli dolores, paralyſim, epilepsiâ, alioſq; neruorum affectus se vtilem sensisse. A coli quidem doloribus, quòd vomitum excitaret: ab alijs verò ægritudinibus immunes reddi egros, si aquâ in ijs nucibus (adiecto medullæ momento) aliquam diu conseruatam ebiberent. Sed cum non sim expertus, minùs fidei his tribuo: nullam autem periculum faciendi occasionem habui, cum vti malim medicamentis, quorum facultates iam mihi perspectæ, & multâ experienciâ comprobatae sunt, qualia lapis bezar, theriaca, smaragdi, terra sigillata, & alia pleraque medicamenta (de quibus suo loco) quàm recentibus minùsq; certis. Nam quòd nonnulli dicant, se huius vsu commodum sensisse, an id imaginatione & persuasione factum sit, ignoro. Hinc fit vt nihil affirmare possim. Sed si quid certius cum tempore exquisiuero, sententiâ reuocare nõ pudebit. Niger est autem huius cocci cortex, & nitidior vulgari cocco, figurâ ouali magnâ ex parte, nec ita rotunda vt vulgaris. Medulla siue pulpa interior, quæ siccata dura est admodum & candida, non nihil tamen ad pallorem inclinans. In superficie rimosa est, & valdè porosa, nullo sapore excellens. Dosis verò est huius medullæ ad grana decem cum vino & aquâ, pro morbi ratione & naturâ. Inueniuntur interdum isti cocci prægrandes admodum, interdum etiam exigui, omnes autè in littus eiectioni. Vulgari porrò famâ accepimus, Maldibas aliquando continentem fuisse, sed inundatione maris submersum, has insulas effecisse, in quibus obrutæ palmæ fuerint, quæ hos coccos protulissent, qui terrâ indurati in hunc modum conspiciuntur. Sint verò eiusdem generis cum nostris, facile iudicari non potest, cum hæctenus nemo folia aut arboris truncum videre potuerit, sed soli cocci in littus eiciantur, nunc bini coniuncti, nonnquam verò singuli separatim. Sed hos nemini colligere licet, nisi cum capitis periculo: quoniam Regis esse asserunt, quidquid in littus è mari eicitur; quæ res maiorem auctoritatem huic nuci conciliauit. Eximitur autem ex his coccis pulpa siue medulla, deinde exsiccat eadem ratione quâ copra, atque indureſcit, eoq; venditur modo. Diceret esse caseum ouillum.

GRANADILLÆ RAMVS.

CAPVT IX.

De granadilla.

IN Peruanis montibus sponte nascitur Granadilla. Nomen hoc imposuerunt Hispani, ob similitudinem quam cum nostris malogranatis habet: nam fructus eiusdem ferè est amplitudinis, atque etiã coloris, quando maturus est, nisi quod coronã careat: nunc in siccato si agitur, sonitũ edit semen intus oclusum, quod pyri semini simile est aliquantò maius, tuberculis quibusdam elegantè elaboratum, & aspectu iucundum. Pulpa candida est, & saporis expers. Planta

hunc fructum ferens hederæ similis est, eodemque modo repit & scandit quocumque loco ponatur. Elegans est, cum fructu onusta conspicitur, propter eius amplitudinem. Florem habet albę rosæ persimilem, in cuius folijs passionis Christi figuræ delineatę conspiciuntur, quas magnã diligentia istic pictas existimes; eam ob causam elegantissimus est flos. Fructus ipse sunt granatula iam dicta, quæ matura, acidulo liquore abundant, & semine plena sunt. Aperiuntur vt oua, & liquor ille cũ magnã voluptate sorbetur cùm ab Indis tum ab Hispanis; nec, etiam si multos sorbeas, vllam vetriculi grauedinem senties, sed potiùs aluũ emolliri. Herba rara est, quæ

quæ dumtaxat vno in loco hætenus inuenitur. Fructus temperatus esse videtur, & aliquantulum humidus. Floris descriptionem clausit hoc epigramma:

Pulcher in Americâ Moscho redolentior est flos,

Qui gerit occisi nobile stemma Dei.

Conscia flagrorum croceo stat in orbe colūna,

Circumstant granis Vulnera quina rubris.

Cum clavis residet spinosum in vertice sertum,

Respersus violam pingit ubique cruor.

Visitur in planta folijs penetrabile ferrum,

Sacrum quo fodit lancea dira latus.

Sed qua vulnifici flores dant poma cadentes

Ambrosius miscet nectareusq; sapor.

Portenti nouitas, & consona rebus imago

Adstruit antiquam, clarificatq; fidem.

Missaq; Pontifici Romano circum orbem,

Feriq; salutifera nuntia lata Crucis.

Nam Deus omnipotens nostros tulit ipse dolores,

Ipsius est nobis Crux paradisi. Amen.

CAPVT XI.

De maguey.

AB Hispanis maguey, ab Indis metl, & chuchau dicitur arbor fœda aspectui, leuis ligno, viginti pedes longo, dimidium ad minus lato. Nucleus spongiosus & leuissimus, idcirco in vsu pictoribus sculptoribusq;. Folia corpulenta, & longa ultra cubitum, ex trunco imo nascuntur velut carduus. Spinosa quoque sunt, idcirco arbor ab Hispanis quoque dicta cardon. Eorū succus amarus emaculat vestes, vulnera infecta cancre & nimis inflammata sanat, vermiculos in plagis extinguit. Eodem succo decocto cum radicibus qui lauatur, lassitudinem non sentiet. Aqua pluuia in folijs recepta, multos morbos iuuat. Miscetur potionibus è mayzio & quinau, inde mel, inde acetum. Ex radicibus tuis panes fiunt, quorum abluendo capite vsus, cuius dolorem sedant, maculas oris abstergunt, nutriunt capillos, redduntq; nigros. Folia quoque triplex lini genus ad varios vsus præstant. Hanc arborem ita describit Franciscus Hernandus. Radicem fundit metl crassiam, breuem, & fibris scatentem, folia aloës, sed longè maiora, & crassiora. Arborea etiam mediocres aliquando æquant longitudine, vtrimque spinifera, & in rigidum acutumq; desinentia mucronem: caulem triplo maiorem, & in eius parte summâ flores luteos oblongos, iuxta cacumen stellatos, ac procedente tempore semen asphodelino persimile. Innumeri pænè sunt vsus qui desumuntur ab hac plantâ: tota

enim illa lignorum sepiendorumq; agrorum vsum præstat. Caules tignorū, folia verò recta tegendi, imbricū, lancium, papyri filique, ex quo calcei, lintea, & alia vestium genera, quæ apud nos ex ligno, cannabe, gossypio, alijsq; huiusmodi parari solent. E mucronibus sunt clauis & aculei, quibus perforandis auribus macerandi corporis gratiâ Indi utebantur, cum dæmonum vacarent cultui: item aciculæ, acus, tribuli militares, & rastella, idonea pectendis subtegminibus. Præterea è succo manante, qui euulsis germinibus internis, folijsve tenerioribus cultris yzclinis in mediam cavitatem stillat (plantâ vnicâ quinquaginta interdum amphoras, quod dictū mirabile est, effūdente) vina, mel acetum ac saccharum, qui succus mensesciet, aluum lenit, vrinam euocat, renes & vesicam emundat, lapides frangit, vrinæq; extergit meatus. E radice quoque restes firmissimæ ad multas res perquam accommodæ. Crassiores foliorum partes, truncusq; decocta sub terrâ, quod genus elixandi barbaçoam vocant Chichimecæ, edendo sunt apta, sapiuntq; citrea frustra saccharo cõdita. Quin & vulneta recentia mirè conglutinât: fit enim succus assatione glutinosus, qui suapte naturâ frigidus ac humes est. Folia quoque assa, & affecto loco imposita, conuulsionem curant, ac dolorem leniunt, præcipuè si succus ipse calens bibatur, quamuis ab Indicâ proficiscatur lue: sensu mq; hebetant, & torporem inducunt. Suecus distillatione fit dulcior, decoctione verò & dulcior & spissior, donec tandem cogatur in saccharum. Seritur ex germinibus, quæ circum circa matrem oriuntur quouis solo, sed præcipuè fertili atque frigido. Planta hæc vnicâ quidquid vitæ esse potest necessarium, præstare facile posset, si esset rebus humanis modus. Non enim tempestatum, aut inclementioris cæli pater iniurijs, aut per siccitatem statim marcescit. E nullâ re prouentus est amplior. Vinum fit ex eodem succo, dilutâ fontanâ aquâ, additis corticibus malorum medicorum, limonumq; quapatli, & alijs quibus facilius inebrientur; quod ea gens maximè affectat, quasi pertæsa rationalis suæ nature, & auida sortis brutorum atque quadrupedum. Fit ex eodem succo minimè ignem experto, adiectis radicibus quampatli cõtuis, & Soli aliquam diu expositis, ac demum exemptis, vinum quod album vocant, vrinæ euocandæ, & vrinarijs meatibus expurgandis vtilissimum. E saccharo, quod ex eodem succo cogitur, parant acetum, nempe resolutum ex aquâ, & nouem diebus insolato. Sunt autem eius plures differentiæ, de quibus est statim à nobis dicendum.

CAPVT XII.

De mecoztli, seu maguey luteo.

Species est metl, sed marginibus foliorú luteis, spinis paruis & nigris, folijs verò modicis, si cum folijs metl præcedentis comparétur. Caule binos cubitos alto, digitumque lato & rubro, cum flore è rubeo pallefcenti cacumen eius occupante, & radice furculosâ. Vistrium quatuorve foliorum, additis siliquastris ternis, frigentes ac crassios humores per secessum & vrinam paulatim euacuat. Idem propinari solet ab Indis enixis mulieribus aliquot diebus à partu, corroborationis gratiâ. Succus expressus ex semiassi folijs; diastromati conferre dicitur. Frigidâ verò constat & lubricâ naturâ. Sunt qui cozticmetl & maçozticmetl vocent: nec desunt qui hoeimetl. Campestribus locis Mexici nascitur quouis tempore, etsi solâ ætate floreat: Seritur è germinibus ortis iuxta parentem.

CAPVT XIII.

De maguey magno.

Est quoque tlacametl species metl; eâdem pænè formâ & viribus quibus ceteræ, & eisdem quoque vsibus, sed inter reliquas vigorem & robur addit feminis imbecillibus, aut syncope tentatis: Nomen habet à magnitudine.

CAPVT XIV.

De mexcalmetl, seu maguey apto vt assum comedatur.

Parua est species metl valdè spinosa, & virore admodum exsaturato tincta, cuius folia eduntur assa, & sunt præ ceteris grata gustui.

CAPVT XV.

De mexocotl, seu maguey prunorum.

Spinosæ etiam plantæ, & ad metl genera quoque referendæ species est, sed fructu dulci & acido multiplici, ac persimili prunis (vnde nomen) & in orbem, Indicæ pineæ quadamtenus parem, composito, quâ pingitur magnitudine, & interdum ampliori, eduli succo pleno, & grati saporis:

Folia sunt metl, aut illis potiùs pineæ Indicæ similia, spinosa, fulua, ac velut marcida. Radix fibrata crassaque; caulis verò breuis, teres, ac crassus. Pruna sunt oblonga, candida, glandibus similia, & ex candido pallefcentia, obducta membranâ, intra quam continetur callus candens, ac (vti diximus) dulcis & acidus, pinearum Indicarum sapore refertus, semine principio candido, ac postea nigro, obrotundo & duriusculo. Temperies est frigida ac sicca. Medetur oris vlcusculis è calore ortis fructus commansus, ac gestatus ore. Nascitur in saxis regionum calidarum Tepecuacuilci.

CAPVT XVI.

De tepe mexcallin, seu maguey montano.

Formâ metl constat, sed tenuibus spinulis. Contusa folia aut intra corpus sumpta, aut illita, curant eos, quorum artus motu priuati sunt ob neruorum conuulsionem. Montosis saxosisque locis gaudet calidarum regionum, qualis est Tepoztlanica.

CAPVT XVII.

De teometl, seu maguey diuino.

Species est maguey, eadem pænè facultate & formâ, longâ radice fibrataque, & exilibus spinis. Duas spithamas tantùm longa sunt folia. Succus epotus aut illitus febres extinguit. Nascitur in frigidis & calidis locis, editis atque campestribus.

CAPVT XVIII.

De xolometl, seu maguey seruii.

Metl est species tribus velut orbiculis aggregatis, radice constante firmata, & fibris apta rubrescentibus, vnde proferuntur folia coccineis torrida aculeis, raris, & à medio adusque mucronem procedentibus. Succus foliorum expressus ac bibitus decem vnciarum mensurâ, vniuersi corporis dolores articulorum tollit, ac motum impeditum restituit: verùm tempore quo bibitur magnâ corpus est operiendum curâ. Nascitur Huexoncinci iuxta fauces fluminum.

ARBOR TRISTIS.

CAPVT XIX.

De arbore tristi.

DE hac arbore inquit Christophorus Acofta: In nonnullis Indiæ locis, præfertim verò in Malabar, frequentiffima nascitur arbor quædã magnitudine & formã ferè pruni, multis prædita ramis tenuibus, & certa per spatia nodulo distinctis, è quo vtrimque singularia folia enascuntur pruni foliorum magnitudine, mollia & lanuginosa parte auersã, quemadmodum ferè saluix folia, & viridia, nonnihilque áspera parte interiore, non aded ferrata in circuitu vt pruni folia, neque tam multis venis prædita. Singulorum foliorum sede nascitur pediculus quinque capitula summã sui parte sustinès, quæ quatuor foliolis subrotundis constat, è quorum medio quinque flores exiliunt candidi, elegantes, aureæ mali floribus magnitudine & figurã pares, tenuiores tamen, elegantiores & odoratiores, pediculo magis ad rubrum quàm ad flauum colorem tendente, quo in illis regionibus edulia tingunt, quemadmodum apud nos vulgò fit croco. Fructus magnitudine lupini est, virefcens cordis effigie, per medium secundum longitudinem sectus, continens in vtraque parte quoddam receptaculũ, in quo semen occluditur, magnitudine seminis ceratij siue siliquæ, cordis effigiem retinens, album,

tenerum, membranã subuirente testũ, nonnihil amarũ. Vocatur hæc arbor in Canarin parizacato, in Malayo singadi, in Deian pul, ab Arabibus quart, à Persis & Turcis gul. Res est profectò obseruatione digniffima, conspici hanc elegantiffimam arborem nocte pulcherrimis suauiffimeque olentibus floribus onustam & hilarem, & simul atque à Solis radijs illustratur, non modò flores omnes in terram abijcere, sed totam arborem cum suis folijs quasi marcidam apparere. Inter omnes sanè quos vmquam odoratus sum flores, nullum meo iudicio memini cum hoc comparandum, præfertim initio, dum quis repentè ingreditur vbi hæc arbor est confita; nam postquam manu contacti sunt, exiguus & euanidus est odor. Indigenæ istos flores cor reficere censent: sed amarufculi sunt, nam recenter ex arbore collectos, in cibis degustauit, & nonnullam amaritudinem semper deprehendi. Gentiles etiam Medici eius semina inter medicamenta cor reficientia recensent. Multi Pro-Reges, tribuni, atque alij priuati, hanc arborem in Lusitaniam transterre voluerunt, sed irrito conatu. Noui etiam quosdã, qui semen commodo tempore collectum & maturum, vasculis figulinis, vitratis atque benè obturatis, item argenteis pyxidibusque ligneis in Lusitaniam detulerunt, ibique cum omni curã & diligentia seuerunt, sed numquam nasci voluit. In Malabar autem, & Goã, locisque vicinis cum tantã facilitate nascitur, vt quilibet rami in terram depacti radices agant.

Nos in Gnomoglyphicis nostris sic lusimus de hoc flore:

Parizacati floris est ver vna nox.

Viget, viret, floret; sed æstas vna lux.

Quid concitus vigor iuuat? Par marcor est.

Indigna luce concitata studia sunt.

Aliud in iniuriarum memores:

Iniuria tabet memor flos luridus hic:

Quotidiana est æmuli præsentia mors.

Aliud in inuidos:

Claro inuidens tabescit obscurus videns,

Parizacatum Solis obfuscet iubar.

Alludimus ad fabulam, cui ansam præbuit hæc arbor, & narrant Garzias Horta & Leonardus Argensola. Fabulantur indigenæ, satrapæ cuidam, nomine Parizacato, elegantem fuisse filiam, quæ Solem deperiens, ab illo compressa fuerit. Cùm verò postea illam relinqueret, alterius amore irretitus, Parizacati filiam præ amoris impatientiã sibi ipsi mortem consciuisse, ex cuius crematæ cineribus (nam adhuc vruntur in illã regione cadauera) hæc nata sit arbor, cuius flores aded Solem abhorrent, vt eum videre non sustineant.

HERBA MIMOSA.

CAPVT XX.

De herbâ mimosâ.

ALia planta inuenitur quibusdam hortis, quinque palmorum longitudinis, & vicinis arbutis aut parietibus incumbens, tenui caule, eleganti virore prædito, nec admodum rotundo, per interualla exiguis & pungentibus spinis obsito, folijs superioribus haud absimilibus, filicis feminæ folijs minoribus. Gaudet humidis & petrosis, & herba mimosa nuncupatur, quoniam manu admotâ senescit & marcescit; manu verò remotâ pristinum virorem recipit, sed non adeò celeriter uti prior. Naturam habet plurimum ab arbore tristi differētem: nam singulis noctibus Sole occidente senescit & siccat quodammodò, sic ut contabuisse videatur, oriente verò Sole vigorem denuò recipit: quantoque Sol magis feruet, eò magis viret, totoque die folia ad Solem conuertit. Odore & sapore est glycyrrhizæ, vulgoque ab indigenis folia manduntur aduersus tussim, ad pectus repurgandum, & vocem clariorem reddendam. Renum etiam doloribus utilis esse censetur, & recentia vulnera glutinat. Multis notis (annotat Clusius) hæc planta conuenit cū fænogreco siluestri Tragi, siue polygalo Cordi, & glycyrrhizâ siluestri Gesneri, cuius folia & radices degustata glycyrrhizam sapiunt: nam

eius folia noctu interdum contrahuntur (quod in multis leguminaceis plantis vsu venit) at spinis caret caulis, nisi pro spinis sumere libeat tenues illas & mucronatas appendices, sedi foliorum alatorum inlærentes,

CAPVT XXI.

De dutroâ herbâ.

DVtroa herba, in omni Indiâ notissima, passim in campestribus prouenit. Huius folia cuspidem hastæ præfigunt, quoquouersum in ambitu incisa specie, seu modo vsinæ branchæ; quam & magnitudine æmulatur. Iuxta longitudinem multa filamenta seu fibras habet, aliàs ferè insipida, nisi quòd modicum de amaro adsciuit: in cetero humida est, & raphani odorem reddit. Flos eodem cum roris marini flore colore est, cui decidenti folliculus papauerino similis succedit, qui intus nucleis quibusdam, melonum semen referentibus, prægnans est. Hi aut ex aquâ, aut ex vino, aut quouis alio liquore hausti, aut cum oryzâ cocti esitati que, aut quouis alio cum cibo ingestis, hominis mentem ita percellunt & alterant, ut fatuo similis perpetuum rideat, & nihil eorû, quæ aut sunt aut præsentem fiunt gerunturque agnoscat discernatve: quosdam etiam in tam profundum somnum agunt, ut à mortuis nihil distet, quem ad horas persæpè 24. protrahunt, nisi frigidâ illis pedes fricentur lauenturque; hoc enim pacto ante statutum id tempus expergiscuntur. Herbx huius vsus Indicis & Lusitanis feminis frequens est ad dementandos & consopiosos maritos suos, quoties infami libidine pruriunt, & cum adulteris suis incestuoso concubitu se permiscere satagunt. Vbi primulum etenim per dolum de herbâ istâ viro suo mulier appropinavit, tum illicò etiam ad conspectum & latus eius, absque omni vel pudore vel metu, adultero in omnibus studet, eousque temeritatis progressa, ut iacentis viri quoque barbâ vellere, eumque expressâ voce cornutum proclamare, & scurrilia his similia alia addere confidentissimè audeat. Et licet maritus apertis oculis incoram hæc omnia videat, nihil quidquam tamen eius aut intelligit, aut reprehendit, sed perpetuo arrisu quatitur, & gesticulamenta morionum omnia æmulatur: tum quoque, quando expergefactus ad se redijt, actorum ne in minimo recordatur, sed se dormiisse vnicè credit attestaturque. Eandem herbam serui quoque & mancipia suis nonnumquam dominis admiscunt, ut illis ita sopitis, cistas & arcas commodius

expilare queant. Sed cum dutoa quodammodo venenum sit, ad miscendam eam cura & moderatione est opus: nimia siquidem copia indita, vitâ exuit haurientes, nisi paratis antidotis vis eius malitiosa infringatur. Hæc Lincoftanus. Adijcit autem Bernardus Paludanus: Contra dutoæ haustum illa remediorû genera conferentissima sunt, quæ vomitum cient, quo quidquid in ventriculo continetur, promptè euacuetur, à quo & potiones purgatoriæ & clysteres conducunt: nec minus frictions & ligaturæ manuum pedumque, nonnumquam etiam venæ in pedis pollicè sectio profunt.

CAPVT XXII.

De herbâ viuâ siue sentidâ.

ALia quoque est herba Indiæ satis nota, quam Lusitani sentida, id est sensificam hac de causâ nuncupant, quod ad accessum hominum, aut contactû, aut quemcumuis pulueris obuij inspersum, illicò flaccescat & se claudat constringatque, nec se pandat prius, quàm inde iterum discessum sit; quo factò, confestim & quasi nouiter virefcit & dilatatur ampliter. Aditum abiturumque quotiescumque; instituas, idem constanti ingenio facit, vt & spectaculum illud intuentibus iucundissimum sit, & naturæ mystis iure profundissimè trutinandû. Aliquam huius herbæ notitiam habuit fortasse Plutarchus, nec fabulæ penitus sunt, quæ de herbis sentientibus dixit. nos alia infrâ dabimus.

CAPVT XXIII.

De arbore fronduiuâ.

INsulæ Cimbubon vicina est alia, in quâ nascitur arbor, cuius folia cum in terram deciderint, gradiuntur perinde ac si viuerent. Ea mori folijs multum similia sunt, parte vtraque binos pedes breues & acutos habent, quibus abstractis, sanguis minimè manat. Statim atque folium quis attigerit, illud mouetur & abit. M. Ant. Pigafeta octo dies vnum in scutulâ habuit, quod cum tangeret; circa scutulâ ibat: nullaque aliâ re quàm aëre viuere existimabatur. Hæc referuntur etiâ in Historiâ generali Plantarum.

CAPVT XXIV.

De cornubus plantabilibus.

IN Goâ insulâ si cornua aliquando iacuerint, radices deorsum in terrâ defigunt, medullâ eius in plurima quasi filamenta

difsectâ & protuberante, hoc modo in solum subditû innitente. Radix eius brassicæ similis est. Huius causæ examé multos fumos naturæ mystas miserè torfit: & licet multi omnî tempore fuerint, qui rem hanc ad stuporem vsque admirati fuerint; qui tamen causam veram & immotâ scrutaretur & assequeretur, nemo, quod sciâ, vsque huc comparuit. nam & terra in omni illo confini valdè saxosa & lapidosa est, atque cum in ceteris locis omnibus cornua ad radicem vsque extirpari & detruncari queant, apud Goanos nullo pacto id fieri potest: nam etsi illic semel quidem rescentur, abiecta tamen adeò fecunda sunt, vt illicò repullulare & aulescere incipiant.

CAPVT XXV.

De cocâ.

HAyo dicitur frons cocæ arbusci, ab Indis coca dicti, similis lentisco, quam ferè continuè mandunt. Propter eâ ex nimio vsu non leuis ex eâ quæstus inter Hispanos. Dicunt Barbari, spiritus & vires hauriri ex illâ cum calce præmansâ. Credunt id nonnulli superstitiosum. Credo, immetitò, licet alioqui in summâ superstitione sit Barbaris. Valera noster similem dicit esse viti, raro ramo, multo delicatoque folio, optimi odoris, sed haud nimium suauis. Hanc plantam auro, argento & gemmis anteponunt Barbari; summâ diligentia plantant, colunt, decerpunt folia singillatim, exsiccant ad Solis æstum, sicca mandunt, non glutunt, contenti odore & succo: diurnant cum illis folijs, fortes & constantes in operis & laboribus, licet ieiuni. Maximæ & plurimæ est operæ puluis in arte Medicâ: stabilit ossa confracta, vulnera tumentia componit, frigeactiones & frigiditates pellit, aut obstat, putrefacta & verminosa mundat & recreat. Cum plantatur, si radix duplicetur, arefit furculus. Folia tres aut quater in anno possunt colligi. Tanta plantæ vtilitas religioni siue superstitioni mancipauit; crebrum inde sacrificium dæmonis: eo tempore quo colliguntur folia, maximè interdicta licentia scelerum. Ipse dæmon punit peccantes: torquet plures ad tempus. In nonnullis regionibus virginibus solum licet legere, eximio ornatis cultu, summaque reuerentiâ; alijs nec accedere. Verebantur, ne audaciam lueret subitus languor, aut turbo. Multi paralyfim aut membrorum contractionem, aut æstum febris comparabant. Arbusta pro numinibus habita, vocata Mamacocæ, hoc est matres cocæ, seu dex cocæ.

De

De hac plantâ hæc habet Frânciscus Hernâ-
 dus: Herba est, vt audio, quatuor spithamas
 plus minus lôgâ, folijs myrti, sed paulò maio-
 ribus mollioribusq; diluti viroris, & in qui-
 bus alterius minoris folij imago est expressa,
 femine verò racematim dependête, ac myr-
 ti instar; cùm maturefcere incipit, vergente
 in rubrum colorem, & tandem nigricante.
 Quo tempore folia colliguntur, in cratibus
 exsiccantur & reconduntur in vsus. Quod
 spectat ad culturam, in primis semen serend-
 um in seminarijs est, deinde transferendû,
 atque ordine velut fabæ aut ciceres dispo-
 nendum, repastinato & culto solo. Miscent
 folia dentibus commansa pulueri tellina-
 rum vstarum, in catapotia conformant,
 exsiccantq; atque ita illis sunt vsui. Ore si-
 quidem gestata, atque hinc & inde conuo-
 luta, sitim dicuntur extinguere, egregiè nu-
 trire corpus, famem sedare vbi cibi & potus
 copia non est, & tollere perlonga itinera las-
 situdinis. Quin eisdem catapotijs vti solent,
 permixto yetl deliciarum gratiâ, in oppidis
 domicilijsq; suis manentes, ad somnum
 conciliandum, ebrietatem inducendam, &
 laborum curarumq; omniû obliuionem
 atque quietem. Est etiam illis pro numo, &
 eius plantæ commercio feruent emporia.

CAPVT XXVI.

De cereo spinoso.

ADmiranda cerei spinosi natura. Ra-
 rissimæ venustatis plantam plebecula,
 effigiei argumento, cereum vernaculè voca-
 uit: hastas enim surrigit quaternas & qui-
 nas nouemdecim & vicensim cubitorum,
 virgatis & ad normam directis strijs cannu-
 latis, in externis extantibus striarum angu-
 lis obtusis exeruntur stellulæ, corneis stylis
 radiatim è suo centro quoquouersum mina-
 cibus, vno dumtaxat prominulo, æquè dire-
 cto longiùs. Tota quamdam effigiaturam,
 & concolorem superficiem echino meloca-
 cti præfert, sed brachium æquabili ductu æ-
 quante, columellæ aut cerei funalis prælongi
 instar. Eius è medio, & striarum dorsis anta-
 tim angustiore ceruice cucumeris ventre
 surriguntur brachia terna, quasi folia, teretia,
 crassa, eundem commensum proportionis
 & figuram sortita. Intus torulus ligneus carpi
 crassitie, obductus est callosâ carne, & succo
 aloës: gummeo enim turget perquâ amaro
 lentore. Flores in vestigio summo proijcit,
 referente digitalis purpuræ fructus. Hilari
 purpurâ miniata, rubet, ficus ferè effigie, gu-
 ltu non insipido.

CAPVT XXVII.

De ahoëhoët, seu de tympano aqueo.

NON ob aliud, inquit Franciscus Her-
 nandus, nūcupata est hæc arbor à Me-
 xicanis ahoëhoët, quàm quòd iuxta flumi-
 num ripas ac aquarum fluentia nasci solear,
 & ex eâ Indi tympana, quæ hoëhoët & te-
 ponazeli vocant, consuefcant parare: etfi alij
 dicant, non ob id, sed quia iuxta aquas ab
 aëre tacta, edat fragorem, id nomen sorti-
 tam esse, præcipuè cùm tympana potiùs ex
 materiâ tlauci lolquahuitl, & capolin qua-
 huitl, fabricentur. Hispani qui ad has oras
 transfretarunt, & sabinam & cedrum, ob
 materiei rubrum colorem, vocant. At ne-
 que sabinæ neque cedri species est vlla, sed
 in abietum genus citra dubium referenda.
 Nam præter fructum omnemq; faciem,
 quæ nostræ penitus fauent sententiæ, mate-
 ries, vt diximus, mollis ac lenta est, corrup-
 tioniq; & vitio abundè obnoxia, maximè
 si terræ defigatur (cùm cedrina dicatur esse
 viuacissima, ac penè immortalis) intra aquas
 namque integra diutiùs perseuerat. Quo fa-
 ctum est, vt consueuerint Mexicenses heroës
 atque Reges eam velut basim & fundamen-
 tum ædibus, quæ sibi circa hanc paludem
 fabricabant, subijcere. Demum Mechoria-
 nenses peniamum vocant. Sunt autem qua-
 tuor, quod adhuc intellexerim, huius arboris
 differentiæ, inter se magnitudine, colore
 & fructu distantes: quædam siquidem il-
 larum altissimas pinus longitudine atque
 amplitudine superant, & candidæ esse repe-
 riuntur, earumq; nonnullæ quatuor & vi-
 ginti aut ampliùs pedes crassitudine æquât;
 aliæ, quarum materia quoque candens est, &
 rubrum cor siue medulla, his cedunt ma-
 gnitudine, & nuces pineas resinâ refertas
 producant, sed quæ vulgares oleas minimè
 magnitudine vincant. Aliæ his quoque infe-
 riores spectantur, sed rubrâ materie, & orbi-
 culatiore comâ. Postremæ, & quæ omnium
 minimæ sunt, vix malos medicos vulgares
 vincunt magnitudine: quibus materies ru-
 bra est, & candens medulla. Cortice omnes
 tegunt rubeo, foliaq; ferunt abiegena, etfi
 minora, & exiliora, ex omnibusq; resi-
 na, si non sponte, at flammis liquata fluit.
 Forma esset eadem quæ nostrati abieti, ni
 folia, vt diximus, tenuiora, rami depressiores,
 ac fastigia magis acuminata assurgerent.
 Assulæ in vasa fictilia coniectæ, opertæq;
 igne supposito resinam effundunt, sed ea
 non sponte manant, aut quidquam simile
 quod vocant oleum; quod è bullantibus ve-

ficis circa stipites abietum Indicarum stil-
lat, erumpere consuevit, quas tamen à no-
stratibus nec digitum latum discedere, quo-
rumdam sententia est. Ergo sapor eius arbo-
ris, de quo fit nobis sermo, acris adstringen-
sque percipitur, non sine quadam amaritu-
dine & odoris suavitate. Temperies calens
est, & sicca ordine tertio. Nam & resina
eius abietinâ longè acrior & calidior est,
& viribus, vt diximus, vehementior. Cortex
vltus adstringit, sanat ambusta, desquama-
tamque & exesam cutem; cum lithargyro
& polline thuris vlcera curat, ac cicatricem
obducit exceptus cerato myrtino. Tufus
cum atramento sutorio, serpentina vlcera co-
hibet, fœtus ac secundas suffitu trahit, ven-
trein adstringit, & vrinam euocat. Foliata
atque illita, crurum scabiei & tumoribus
medentur, molliunt inflammationes, & ab
eis arcent vulnera. Dentium dolores prohi-
bent, si eis colluantur ex aceto; vanos & ci-
tra vllam rationem abortos tumores pel-
lunt. Sex obolorum pondere ex mulsâ epo-
ta, conferunt hepaticis. Fructus tædæque
idem præstant. Resina huius arboris acerrima
est, vehementissimi odoris, & quarto
ordine calefaciens. Dolores ortos ex frigo-
re sanat, morbo articulari è frigidâ causâ
profecto mirabili celeritate medetur, flatus
discutit, dissipat ex pituitâ ortos tumores,

laxat nervos qui ab humoribus crassis sunt
distenti, & resolutos purgat atque corrobo-
rat, denique eis omnibus prodesse solet, qui-
bus curandis cetera mitiora medicamenta
frustrâ sunt tentata, parùmve promouere.
Quibusuis regionibus Nouæ Hispaniæ pro-
ueniunt, atque ita possent facillè transferri
ad Hispanos, si circa fluentia & stagnantes
aut lentè fluentes aquas, vliginosave loca, se-
mine taleâ, aut viui-radice sererentur, etsi
omnium minima longè etiam ab aquis &
nasci & seruari soleat. Toto anno proue-
niunt, toto anno resina ab eis euocatur; sed
nullo tempore aut loco inueniuntur florere.

CAPVT XXVIII.

De arbore metrosiderâ.

GRÆcum fortasse nomen à nobis indi-
tum, inquit Scaliger, plus historiæ con-
ueniet, quàm ingenio nostro. Animi tamen
gratiâ reponetur hîc. In lauâ maiore aiunt
raram esse arborem, cuius medulla ferrea
sit, exilis illa quidem, ceterùm porrecta ab
imo ad summum plantæ fastigium. Ex eâ
frustum qui gerat, ferro esse impenetra-
bilem. Eadem refert Nicolaus Costinus
in Itinerario suo.

A T A T A P A L A C A T L.

CAPVT XXIX.

*De atatapalacatl, seu testâ
aquis impositâ.*

Herbam quamdam Mexicani vocant Atatapalacatl, quoniam testis lacunarum aquis impositis similis sit. Paludibus, lentis fluminibus, & stagnantibus aquis est familiaris, non secus ac nymphæ species reliquæ, ad cuius differentias & hæc videtur pertinere, etsi folia longè minora sint, cauleque & flore careat. Pediculis appendent folia umbilico Veneris quadamtenus similia, crassis, rotundis, lævibus, rubentibus, ac circum exortum implexis, ex quorum inferiori portione radices prodeunt similes capillis, limo ac velut ipsi aquæ innixæ. Folia sunt pingua, obrotunda, mediocria, exsaturati supernâ parte viroris, ac dilutioris infernâ, summis aquis velut illa Potamogeti aut nymphæ innantia. Sapore atque odore caret, frigefacientique & humenti temperie prædita est, cuius gratiâ pro nymphæâ vulgari usurpari & substitui commodè poterit. Inflammationes atque erysipelata arcet, curatque imposita; infantium febres drachmæ vnus mensurâ sumpta sedat, atque ita morbum abortis eruptionibus ad caput dicitur pellere. Pudicitiam seruat, ac demum vitijs omnibus à calore & siccitate pendentibus aduersatur. Toto anno viret, ac toto anni procurfu vultu confert. Temperatum cælum amat, aut paulò frigidius, quale est Mexicanum, & paludibus (vt dictum est) nasci gaudet.

CAPVT XXX.

De genipat.

Magni æstimatur in Americâ arbor quæ genipat dicitur, vt Theuetus scribit. Fructus eiusdem nominis causa, non quòd esculentus sit, sed quòd alios vsus Barbaris præbeat. Arboris folia nuci iuglandi similia sunt: fructus ferè in ramorum extremo prouenit, alijs alijs impositis mirando quodam modo. Is magnitudine

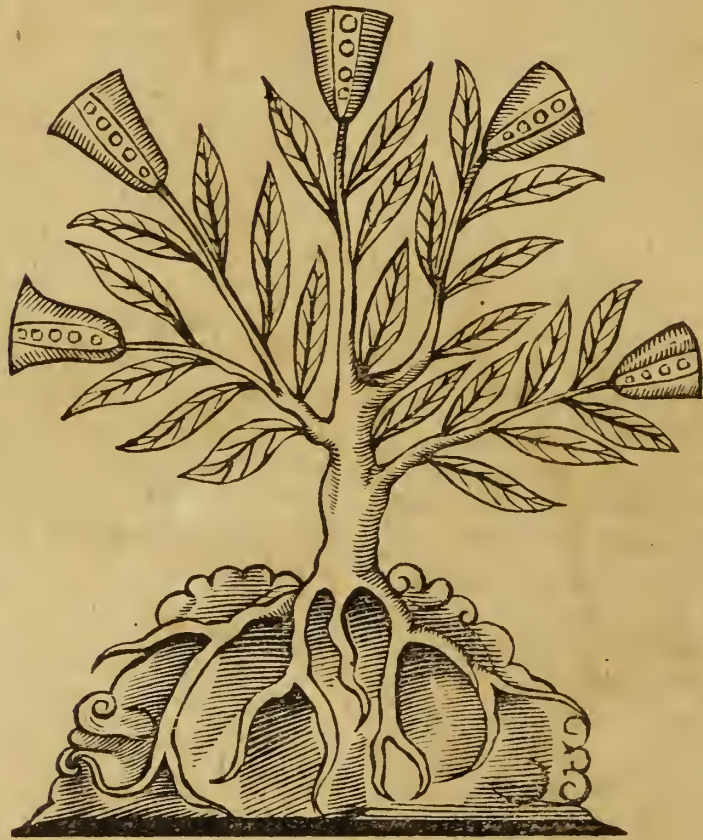
coloreque persicis nostris similis est, ex cuius succo vniuersum corpus inficiunt. Hoc modo miseri illi & bruti homines, cum succum ex hoc fructu aliter exprimere nesciant, illum mandunt ac si voraturi essent; deinde ore reijciunt, & manibus veluti spongiam exprimunt, vt succum emittat, qui admodum limpidus est. Profecturi illi aut ad stragem aliquam edendam, aut ad inuisendos amicos, aut ad solemne aliquod, totum corpus hoc liquore madefaciunt. Is quò magis in corpore exsiccatur, eò magis natium colorem acquirit, qui vix verbis exprimi potest: est enim quodammodò inter nigrum & cæruleum, siue eum colorem qui vulgò azurus dicitur, medius. Hoc infecti Barbari incedunt, non minùs ornatos sese æstimantes, quàm nos nostris coccineis ac sericis vestibus. Est alia arbor etiam genipat appellata, cuius fructus maior est, & edulis.

CAPVT XXXI.

*De atepocapatli, seu gerynon
medicinâ.*

Radice atepocapatli firmatur transuersâ, è quâ aliæ multæ prodeunt gerynis ramunculisve similes. Hinc assurgunt caules duas spithamas longi, tenues ac purpurei, & in his amygdali folia aspera, flores promiscuè pallidi, coccineique. Radices gustatæ resinam sapiunt, & glutinosæ, non sine quadam amaritudine sentiuntur. Præterque odoræ etiam, suaues, calidæque & siccæ gradu circiter tertio, atque ita sex obolorum mensurâ ex aquâ sumptæ, ventriculum renescque frigidâ distemperie laborantes restituunt & confirmant, medenturque sterilitati ab eadem causâ abortæ. Synt ex Indis Medicis qui asserant, decoctæ radices ius, aquæ fontanæ aut fluuiialis loco bibitum, extinguerè febres. Frigidæ etiam partes in hac plantâ latent, quarum ope id possit aliquando euenire. Temperatis exultat regionibus, montosis aut campestribus locis nasci gaudens. Septembri floret: radices verò, quarum est vsus in medicinâ, velluntur à Nouembri vsque in Ianuariam, & in vniuersum annum reconduntur.

TEOAMATL, VITÆ ET MORTIS INDEX.

CAPVT XXXII.

*De herbâ mortem & vitam
indicante.*

ANno 1562. Comite de Nieuâ in Peru commorante, in eius familiâ mulier quædam, illi inseruiens, maritum habuit graui morbo decumbentem, cuius causâ cum ipsam admodum tristem Indus quidam primarius conspiceret, interrogauit an scire cuperet, vtrum ex eo morbo periturus esset maritus, an non: herbæ ramum se illi misurum, quem in sinistrâ mariti manu poneret, eamque diutiùs deinde comprimeret: nam si superstes futurus esset, quamdiu eam herbam manu teneret, alacrem & lætum, sin moriturus, mœstum & anxium fore. Missum ab Indo ramum marito in manum dat, comprimereque iubet; sed illicò tanta mœstitia & anxietas ipsum oppressit, vt illa metuens ne subitò extingueretur, ramum ex manu tolleret & abijceret: is deinde paucos post dies extinctus est. Cupienti mihi, inquit Monardes, an ista vera essent, perscrutari, Nobilis quidam, qui multis annis in Peru vixerat, certum esse affirmabat, & vsitatum esse apud Indos in ægitudinibus id facere, quod sanè magnam mihi admirationem attulit. Hæc eadem in Historiâ omnium plantarum in-

uenies. Nec pudet narrare quod lubet, licet interdum concurramus in aliqua. Plurima narro quæ ibi desiderantur. Quòd bis aut ter eadem dicamus, parum curabo. Hæc lex scriptorum, vt ab vno possint fenerari duo, possint multi. Nunc adiicio, quod à me poterunt accipere alij, teoamatl quoque esse vitæ aut mortis indicem. Nam si huius herbæ vel fruticis succum haustum euomat ægrotus, signum mortis est; si non euomat, vitam promittit.

CAPVT XXXIII.

De ayotli, seu de cucurbitarum Indicarum naturâ & generibus.

Cucurbitarum, quas Indi ayotli vocant, genera, omissis his quæ nostro orbi cœpere esse familiares, multæ reperiuntur differentiarum. Omnium folia similia inter se magnâ ex parte sunt, adeoque viniferæ vitis, ni essent longè ampliora. Flores lutei calycum magnorum atque oblongorum formâ, at fructus & formâ & nomine omnino varij, qui modò sunt à nobis breuiter & perspicuè tradendi. Ergo omnium prima cucurbitarum differentia, tzilacayotli cucurbitarum sonans, & ab alijs cuicuil ticayotli, seu picta vocata, caua est, vel sonitu ipso, si

ver-

A Y O T L I.

verberetur, attestante, in tantamque auge-
tur amplitudinem, ut tres spithamas ambitu
compleat. Semen est nigrum, modicum,
candidum, callum, fibris intextū, cutiq; ipsi
panē adhærescēs: superficies ex virore ex-
saturatiore & dilutiore promiscuè variata. Se-
cunda, quæ zticayotli seu pallida cucurbita
à quibusdā, ab alijs verò hacayotli & hoeya-
cayotli, quoniā bono nutrimento, & oblongā
constet figurā, vocatur, callo extat luteo, ut
nomen ipsum indicat, palmū crasso, candi-
do semine, strijsque per intervalla lineisve
profundioribus, cauatisque canaliculis, me-
lopeponum quorundam modo secundum
longitudinem distinguitur. Cortex huius,
quamquam virore quoque exsaturato &
dilutiore principio niteat, ut plurimum tan-
dem pallefcit, cuius rei gratiā coztieccayotli

eo tempore, mutato nomine, vocatur. Ter-
tia tamen alayotli nuncupatur, quæ impen-
sè amplā & rotundā formā constat, vnde
nomen est sortita. Cortex huius durus est,
callum spithameum luteum, & in cibarijs
suaue, & semina, quæ complectitur, canden-
tia. Quarta, tamalayotli quoque vocata, lu-
teo est cortice, formā protuberante in lati-
tudinem, pallenti callo, candido que & lato
semine, quam hæmorrhoidibus & oculis
inflammatis aiunt mederi. Est & alia eodem
nuncupata nomine, oblonga fulvaque, edu-
li callo, rubeo ac candido semine, sed prove-
niens in regionibus calidis; quin quauha-
yotli melopeponum constat formā, rubeo
callo, binos lato digitos, semine exili & can-
dente, fulvoque cortice. Alia est eiusdem
nominis, quæ ad arbores pertinet. Est & tzo-
nayotli

nayotl seu capillata cucurbita, ita vocata ob callum fibris similem, & in cibis inutilem, feminis verò expetiti, & coloris candidi, viridis atque palleſcentis, etſi non deſint qui tamalayotli pallentem tzonayotli quoque vocent. Hamcuero etiam yztacayotli eſt & yztaetzilacayotli, candido & lato ſemine, callo candenti & fibrato, binos craſſo digitos, ſalubri edulique: eſt & tiliticayotli, candido ſemine & longiuſculo, callo tres digitos craſſo, luteo dilutiore, & mediocri magnitudine. Eſt & yztacayotli, ex maximis candentis corticis ſeminisque, quod formâ eſt oblongum, callo verò candido, eduli, ac ternos craſſo digitos. Poſſunt etiam his adijci, quæ etſi edendo non ſint, ad cucurbitarum tamen genus pertinent, velut atecomatl Hiſpanentibus ſimiles, horteniſ campeſtrisque, expers calli, inepta dapibus, & quâ Indi non niſi ad aquam perferendam vtuntur, vnde inuenit nomen. Præterea axicalli ſeu aquæ cucurbita, clypei forma & magnitudine, craſſo cortice, & callo nullo. Hac ſecundùm latitudinem diuerſa bina ſolent vaſa parari, magnorum lancium vicem præſtantia, ex integris verò ſeptenis connexis cymbæ, traijciendis hominibus atque equis, & quibusuis alijs perquam accommodæ. Calli hæ ſunt expertes, & cibis inuiles, velut & allacatl, ita vocatæ, quòd ſiphonum uſum præſtent. Sapore omnes & odore, velut & noſtrates, carent. Frigidam & humidam præſtant alimoniam. Parandis ferulis, & cibandis his qui febres patiuntur, aut renû ardorem, opportunas, & ſi conditæ ſaccharo habeantur, noſtratis inſalubriores atque inſuauiores, in hortis locisque humectis & cultis naſcuntur. Huius plantæ flores, & capreoli oleris vicem Indis cocti, ſed maximè è iure pinguium carnum præbent. Quo tempore decidunt, imbres naſcuntur, etſi toto etiam anno proueniant apud Mexicenſes, & veniant in cibos. Sunt verò alia cucurbitarum genera, quarum diuerſa eſt natura. Inueni quoque ayotli purgare atque ſeruare inteſtina: ſalfamentum enim ex tenellis cucurbitis pariter & teſtudine confectum, ſeruat inteſtina, & fulcit ſtomachum, cum eius dolor ex immodicâ cibi ſumptione, vel ex ſimili cauſâ naſcitur.

CAPVT XXXIV.

De cobyne.

IN Americâ regio eſt Morpion nominata (hæc ex Theueto cum Hiftoriâ plantarum fœneror) quam hodie incolunt Luſi-

tani; ea plurimorum & optimorû fructuum ferax eſt, eius præfertim quem nana appellari diximus. In ijs etiam eſt fructus eius arboris quam cobyne vocant, quæ foliû habet lauri, fructum citrulli mediocriſ magnitudine, oui ſtruthiocameli figurâ, qui edulis non eſt, aspectu tamen pulcher, præfertim in ipſâ arbore, ramis eo onuſtis. Barbari ex ipſo pocula faciunt, prætereà arcanum quoddam & plane ſtupendum myſterium. Excavatam hunc fructum milio ſeminibusve alijs implent. Deinde baculo parte vnâ in terram deſixo, alterâ in fructum inſerto, eum toto ambitu ſpecioſis plumis exornant, ſinguli que in ſingulis tugurijs binos ternosve huiusmodi fructus ſeruant, magnosque habent in honore, quòd ijs miſeri idololatræ diuinitatem quãdam ineſſe exiſtiment, nihil que aliud quod ſenſu percipiatur adorent, quàm hoc inſtrumentum, quod cum tangitur percutiturve, tinnitum reddit; adeoque ſunt vecordes, vt cum tinnit, & percuſſum reſonat, ſummum illum Deum eſſe putent, quem ſuâ linguâ Toupan nominant, qui loquatur, qui que ipſis, maximè verò ipſorum Prophetis omnia præſagiat. Recitatur eadem Hiftoria à Cluſio in Scholijs cap. 11. lib. 2. de Aromatibus Indicis, vbi ait, fructum huius arboris vocari maraka & tamaraka.

TVNA, SIVE NOPALLI
SAXIS INNASCENS.

CAPVT XXXV.

De tunâ.

INcomposita arbor tota spinosa, folio, fructu, trunco (si truncum habet) tuna dicitur. Mira frondium fecunditas. Folium supernascitur folio: si decidat aliquod, radices rursus agit, surgitque altera arbor. Fructus eius haud insuavis, ruber est spinosusque; horridè. spinas substituunt feminæ pro aciculis metallicis. Locupletiore historiam exhibeo ex Francisco Hernando, etsi planta illa, quam Haitini tunam, Mexicani noctli, & antiquiores (ut quidam decepti putant) opuntiam seu pallam arborem aut ficum Indicam vocant, nostro orbe non paucis ab hinc annis innotuerit, cœperitque esse frequens, in maximamque sui, ob monstrificam formam, & crassorum spinisque horrentium foliorum portentosum nexum, spectatores in admirationem traxerit: tamen quoniam nullibi præterquam apud Indos fructum perficiat atque maturet, concoquatque, nec possit de eâ alibi certius fieri iudicium, quàm ubi complet poma, & frequentissimè in mensas tum ægrotantium tum benè valentium hominû venit, libuit, omisâ formâ toto pænè iam orbi notissimâ, varias eius differentias enumerare, facultates percensere, palamque facere quæ amet loca, quâ cæli regione gaudeat, quo tempore serenda sit, & quo fructum maturer, proferatque flores. Sumuntur ergo tunarum differentiarum interdum à floribus, qui iam crocei albi que per extrema reperiuntur, iam extrâ luteo, intrâ verò ipsius pomi colore, velut in tatonochtli est videre; iam extrâ lutei, intrâ verò ex albo in coccineum vergentes, & nonnumquam quoque lutei. Sumuntur item à foliorum arborisque magnitudine & formâ. omnes enim in fruticis altitudinem tantum attolluntur, si excipias tacanochtli & xoconochtli, quæ interdum quoque arborescunt. Item à folijs: alia siquidem crassa sunt, alia tenuia; hæc spinis stipata, illa raris breuibisque horrentia; quædam rotunda, alia oblonga: & cum nonnulla maxima sint, alia admodum parua reperiuntur. Sed potissimum ex fructu, vnde & nomino, quas latius prosequimur. Septem ergo tunarum species, quod adhuc noverim, in Mexicanâ provinciâ reperiuntur. Prima yztacnochtli vocata, quod albus fructus eius sit, folia fert rotunda, parua, leuia rarissime horrentia aculeis; florem luteum, fructum spiniferum & candentem, ac in fruticis attollitur magnitudinem. Secunda,

quæ colnochtli dicitur, quod pallentem proferat fructum, folijs constat amplis, orbicularibus, flore coccineo per extrema pallefcenti, & pomo luteo ac raro. Atlatonochtli, seu tuna ex albo in rufum colorem inclinans, folia fert angusta, oblonga, impense aculeata, & nonnihil purpurefcentia; quod est huic tantum generi peculiare, cum ceteris omnibus viridia sint: fructum item valdè spinosum, florem extrâ luteum, intrâ verò ipsius tunæ colore. Quartum genus tapalnochtli dictum, id est coccineum, folia fert tenuia, angusta & oblonga, sed breuiora præcedentibus, ac minus spinosa, florem ex albo rufescentem & paruum, pomum item non adeò spinosum, & coccineo flammatoque colore præditum. Quintum tzaponochtli, ob similitudinem quam habet cum fructu à Mexicanis vocato tzapotl, folia fert squalentia, oui figuræ, quibusdam horrida spinis, & flores in his luteos, ex albo in coccineum colorem vergentes. Cacanochtli verò, seu herbacea siluestrisve tuna, quæ in arboris magnitudinem attollitur, multis alis concaua est, folijsque constat rotundis, paruis & spinosis; siluestris fructu vix iuglandem nucem magnitudine superante, sed spinis horridiore, & pallidis floribus. Est & xoconochtli, similis formâ cacanochtli, sed tam folijs quàm fructu acida, vnde nomen. Frigidæ sunt omnes ordine secundo, humentisque (si excipias grana, quæ sicca & adstringentia sunt) naturæ. Sunt etiam frigida & humida folia, saliuosaque: quo fit, ut foliorum pomorumque succus expressus arduas febres magnopere extinguat, sitim expleat, & arentia viscera humefaciat. Poma cum granulis loco cibi sumpta, aluum dicuntur sistere, præcipuè si calor fluxionis causa sit. Gratum præbent alimentum, refrigeransque, etsi flatuosum, ac velut ceteri orarij fructus, obnoxium corruptioni, atque æstuantibus iucundissimum. Quamobrem æstatis tempore commodius auidiusque manduntur, præcipuè ab his in quibus bilis aut calida distemperies redundat. Gummi fert renum & vrinæ calorem temperans. Succus aut aqua stillatitia mirabilis est aduersus biliosas & pestilentes febres, præcipuè si cum succo pitahayæ fructus misceatur. Honorem dedit huic pomo præcellens vir Martinus Enrricus Nouæ Hispaniæ præclarissimus Prorex, qui eius vsu frequenti à multis morbis ad bilem coloremque attinentibus, quibus vexari solebat, est pænè liberatus. Auxiliantur radices eius enterocelis, erysipelatis medentur, ortum à febre calorem, aut aliâ quavis ex causâ extinguunt, & iocinori vehementer

menter concalescenti remedio sunt. Folia eadem præstant, & decocta parataque cum chilli, in frigidorum esculentorum veniunt usum. Vngunt Mexicenses carpentorum rotas nimio motu æstuantibus foliorum succo, atque ita peruriantque inflammari prohibentur. Radicem etiam eius, quæ nonnihil amara est, adiunt mirè vlcibus subuenire. Montanis calidisque magnâ ex parte locis proueniunt, quamquam in frigidis quoque nascantur, in calidis autem aut temperatis saltem maturent fructus. Florent primo vere, & fructum æstate cum ceteris arboribus proferre solent. Quouis anni tempore, sed vere maximè, defossis utcumque folijs, aut pedibus conculcatis, proueniunt, nullaque adhibita curâ agunt radices, in iustamque attolluntur magnitudinem. Ad tunarum species pertinere videtur tetlihoactli, quæ cum naturâ tuni & formâ similis esset, nisi brachia caulæve teretem formam & striatam sortirentur, & aliæ permultæ.

CAPVT XXXVI.

De nopal nocheztl, seu cocco Indico, in tunis quibusdam nascente.

REperiuntur apud Mexicanos in tunarum quodam genere, nopalnocheztl vocato, hac solâ ratione à pecorum armentorumque iniurijs quibusdam in locis naturâ munitis asserto vindicatoque, vermiculi rotundi, extrâ candidi, intrâ verò coccinei coloris, interdum sponte ipsius naturæ, interdum hominum industriâ atque diligentia, semina superioris anni stato tempore tunis admouentium, quæ Indi nocheztl, nostri verò cochinnilla, fortassis à cocco seu grano, cuius species sunt, appellare solent. Sunt qui diuersam rem hos esse vermiculos arbitrentur, verum etsi non me lateat, coccum nostri orbis, inquit Franciscus Hernandus, non tunis, quæ nullæ ferè ibi reperiuntur, sed illicis cuiusdam, quam tusculium recentiores vocant, folijs adhære, ideoque facultate pollere minimè adstrictoriâ, eiusque interna præstantiæ & honoris gratiâ vocari chermes seu chermesi, exteriora verò, quæ magis sunt vulgaria, adhuc Græcam nuncupationem mordicus retinuisse: tamen cum vermiculi utriusque sint, & æqua tingendi lanas coccineo colore natura atque conditio, & promiscuè sint pictoribus tinctoribusque vtilis, firmum habeo, ad coccineum genus, vnde (velut diximus) fortasse Hispaniense nomen emanauit, non minùs ac hi, quos vocatæ pam-

pinulæ, teucijve radicibus apud Perüinos innasce fama est, esse referendos. Ergo ex nocheztl purpureus interdum, interdum verò coccineus, pro variâ parandi formâ, conflatur color. Fitque exquisitissimus, si teratur ex aquâ decocti arboris tezohoatl, addito alumine, atque subsedimento formato in placentulis. Adstringit ex aceto, tususque admotus in modum emplastri vlcibus opitulatur; cor, caput & ventriculorum roborat, ac dentes egregiè extergit. Purpurarum sanguine usâ est antiquitas, quibusdam in venis gutturis earum contento, dum lanas tingendas curabat, & tyrio honore decorabat vestes. Verum iam diu eo medicamine uti desijt orbis, eadem repetiturus, cum libebit pigmenta, neque vnquam nouis inuentis fatiandus, aut pedem aliquo in tempore fixurus.

CAPVT XXXVII.

De yohualxochitl, seu flore nocturno.

YOhualxochitl, quam quidâ colcaquahuitl vocant, alij verò yahoalxochitl, seu florem orbicularem, arbuscula est folia ebuli sambucivæ ferens, ad quorum species fortassis erit referenda, nisi quis malit ad vitis siluestris genera pertinere, sed minimè ferrata umbellas sambuci è flosculis aggregatas orbicularibus, & pallentibus interdum (ut ferunt) contractis & hiantibus noctibus, vnde acini fiunt racematim dependentes, in initio virides, deinde coccinei, ac tandem purpurei. Radices verò resinosi saporis, glutinosas, & gustus nonnihil odori, callida siccaque ordine secundo constat naturâ, & sapore amaro, tumores apposita discutit, aut maturat & rumpit, quibusdam epota ex aquâ sudorem euocat, & alijs aluum ciet. Puluis eius medetur inspersus vlcibus insanabilibus, & confert scabiei, lepræque auxiliatur etiam resolutis, & vterino affecto laborantibus. Sunt qui edant folia frixa, expresse prius succo medicinæ gratiâ, afferantque ad eum modum, infusave corpus extergere, atque impinguare; & ut carnem instaurat exesam, & casu aliquo exhaustam, sic superuacaneam citra vllam noxam sensumve doloris corrodere & absumere, vanos timores pellere. Pectori imposita, folia & syncopen inde profectam tollere.

CAPVT XXXVIII.

De mangie.

Mangia arbor littora marina amat. Postquam ad quamdam magnitudinem surrexerit, frondibus innascitur calli, qui in terram decedentes herent, & pro radice sent, inde dicitur per frondem radicari. Latius huius arboris naturam ex Oniedo exhibebo. Mangia, ait, arbor est inter eas quæ in Occidentali India vulgariter nascuntur selectissima, cum ad zdificiorum fabricas, tum ad reliqua fabrica. Crescit virginis locis, littore mans salisignotisque huminum & torrentium in mare dilabentium ripis. Folia habet maioribus pyni folijs similia, crassiora tamè & paullo longiora, aliquas binos palmos longas, aut maiores, eaque crassas. Cassiz solutuz fructu pares, sulci coloris, pulpam insular coagulii siue ossium medullæ similem continentes, quæ Indi aborum edaborum penuria vescuntur etiam. Lacet amara si salubrem tamen cibum esse ferunt. Ego non habominus ab eius usu in morbum incidit, tamen ad deo delicatulus non sum, nec ab ipis cibis abstinere in penuria soleam, quibus alios vesci video; quinimò nullà etiam vigente necessitate, degustare non piget, ut commodius describere queam, eaque de causâ hunc fructum degustabam: sed brutorum animantium & siluestrium hominum potius cibus dicendus videtur. Admiranda autem eius arboris est natura: plures enim simul crescunt, multive eius rami deorsum vergere, & in radices conuerti videntur. Nam præter multos, quos erectos folijsque ornatos, atque ab invicem seiuictos, reliquarum arborum insular, habet, frequentibus etiam alijs crassioribus, & tenuioribus alijs, sese ad aquam demittentibus, & sub terrâ aut arenâ radices figentibus prædita est, qui vbi apprehenderint, abos ramos sursum resurgentes proferunt, et etiam non minus firmiter herent quàm primarius arboris truncus, sic ut ex multis caudicibus simul connexi conuicta videatur arbor, egregio sane spectaculo, & singulari huius arboris naturâ. Eiusdem miraculi arborem Oriens nutrit, maximâ Goz: eius descriptionem ab oculato teste Fabricio Mordente Cuius præstabit. Eam porro arborem, inquit, de quâ nobis sermo, in magnam altitudinem, vnico tronco, eoque admodum crasso arboris solere, offerebat, ramos deinde in omnia circum latera expandere, qui tenues quædam, eaque singulares, fibras siue filamenta, cerei siue aurei, dum recentia sunt, coloris, deorsum mitterent, ipsique, vbi

terram attingerent, firmarentur, nouamque quasi prolem generarent, & veluti in nouis arborum caudices traherent, qui sursum summâ sui parte nouos ramos in latera spargentes, nouis deinde foris deorsum nullis sese propagarent. Sic ab deinceps rami in infinitum, ut incerdâ vnica arbor, siue omnium illarum prolium parens dandicet, præterquam ex tronco crassitudine, quam nouumquam in matre tantam esse dicebat, ut trium visorum vias vix apprehendi quæret. Ceterum non modo inferiores ramos similes fibras spargere, sed etiam in arbore summâ; ideoque vnica arbor em densissimam siluam efficere. Sub eas vero arbores aditum sibi paruos incolas, fibras iam in truncos conuersas tenuiores scilicet rescindere solere, atque eâ ratione veluti cocamerationes & umbracula facere, arcendi zibus grati: adeo enim densis ramulis repleta maiores luxuriant, ut Solis radij nullâ ratione penetrare queant; imò conuersos illarum fornicum sicut scindere iniquabit, inde resultantem aërem, quæ causa esset, ut echo molis in locis ter atque etiam sepius humanas voces reddere affirmaret. Vidisse autem mala referebat, incerdum octingentos aut mille viros, quo in numero ipse fuisset, vnus huiusmodi arboris umbrâ tegi, sed terna etiam hominum milia sub tali arbore latere posse. Nouellos ramos ferre aëbat folia mali cotoneæ folijs similia, sepe viridia, inferne candidana, & sanguine sicut illa pubescencia, mirum in modum ab elephantis expetitur, idcirco in illorum partibus cedere solere. Fructus esse extremi pollicis articuli magnitudinis, colore fons & intus sanguis, granisque pleno, ut vulgares ficus, dolces quidem & edules, verum mentis grati saporis quàm illas. Nasci autem inter solia quemadmodum vulgares ficus, hoc est in nouellis ramis, quâ parte illis inhaerent folia; provenire autem in Insula Goâ locisque vicinis. Ficus Indica à nonnullis appellatur, ab Hingone Linguicio arbor de rari, à Ferdinando Lopez castagneda mangie. Nota præcis sunt, Theophrasto, Straboni, Plinio; nec abimilis arbor est, cuius Pigziera meminit in descriptione regni Congo. In Loandâ insula, ad ostia fluminis Coanza, Regni Congo partem pertinetis, sita, scribit nâki arborem, etiamdem ab incolis nuncupatam, quæ cæca est & semper vivens, & singulari natura prædita: nam ex eius ramis in sublimi cians deorsum demittuntur veluti fenuculi, siue fibulæ, quæ terram fudentes agunt radices, e quibus deinde vix plantæ exurgunt, & hac ratione multiplicantur. Sub harum externo siue primo cortice invenitur quædam vis

quædam, quâ contusâ, purgatâ, deinde in longitudinem atque latitudinem expansâ, sese tegunt tenuis fortunæ viri & feminæ.

CAPVT XXXIX.

De caphuræ arbore.

Colligam aliqua de cognitis iam plantis ex Francisco Hernâdo breuissimâ narratione. De caphurâ inquit: Arbor est magna, pulchri aspectus, nuci iuglandi similis, salignis folijs candicantibus, materiâ mediocriter solidâ. gummi fundit caphuram dictum, non plurimum à nostrâ distans, niui condensatæ, & puluere infectæ persimile, vehementisq; odoris: quale ad nos delatum est ex Sines regione, vbi prouenit; quamquam alijs quoque locis Orientalibus nascatur, temperie frigidum atque humens; quidquid alijs, ob partes quasdam admixtas, tenues & calentes, iudicare solent.

CAPVT XL.

De cubebis.

Arbor est siluestris à pipere siluestri, myrto & carpesio longe differens, similis vulgari malo, minor tamen; folijs piperis, sed angustioribus; fructu rotundo, racematim dependente, sed è singulis pediculis vnico, velut contingit oxyacanthæ; & flore odorato. Arbores conscendit hederæ aut piperis modo. Tusus fructus, atque è vino bibitus, ventriculum calefacit, Venere rem excitat, corroborat, frigus pellit, flatum discutit, ac vtero confert, calidæ enim est & siccæ ordine tertio naturæ, odoratus, ac subtilium partium. Prouenit laoz & Cundæ insulis Indiæ Orientalis.

CAPVT XLI.

De cardamomo.

Herba est quæ leguminis modo seritur, ac cubitum ad summum alta, parua radice, ac siliquis viginti, magnâ ex parte granulis refertis, cinereis, acribus gustu, odoratis, ac tertio calidis ordine. Oris halitum commendat mansum, ac pituitam è capite trahit. Duo sunt eius genera fructus magnitudine tantummodò distantia. Sacolaa vocatur Arabibus. Prouenit vtrumque genus in Indiâ, præsertim ab emporio Calecuti vsque ad Cananorum, Malabari quoque & Goæ; sed non adèd copiosum, aut cortice adèd candenti.

CAPVT XLII.

De calamo aromatico.

Calamus aromaticus Officinarum non est galanga, aut acorus, sed verus calamus, aromaticus antiquorum, qui varijs in partibus Indiæ seritur, varijsq; nominibus pro locorum diuersitate nuncupatur, adeoque in ipsâ vrbe Goâ, Lusitanorum Regiâ, vbi eo potissimum vtuntur aduersus mulieres affectiones, neruorum dolores, & frigora iumentorum, permixtis tamen alijs quæ modò non oportet referre.

CAPVT XLIII.

De fructu, quem Suzaratenses carambolas vocant.

Fructum, quæ carambolas vocant, describit Horta, arborem nõ describit. Est igitur, eo teste, fructus oui parui magnitudine, flauescens, quibusdam gratus, & si saccharo condiatur, gratissimus. Exhibetur aduersus febres, quæ quotidie repetunt, & acetati syrupi supplet vices, oculorumq; lippitudines, alijs congruentibus medicamentis admixtus, curat. Multis Indiæ locis est vulgaris.

CAPVT XLIV.

De carandas.

Arbuscula est vnedonis magnitudine, & folijs vndiquaque florens, odore periclemeni, & fructu nigricante, exiguis malis persimili per maturitatis tempus, & gratissimo vuarum sapore, ex quo à multis succus vinosus exprimitur. Editur à nonnullis fructus maturus cum sale, viridis verò muriâ aut aceto conditur, ad excitandam appetentiam.

CAPVT XLV.

De coru.

Coru Canaricâ linguâ dictus, frutex est Carbuti magnitudine, folijs malipersicæ, floribus candidis periclemenum olentibus. Cortices radicum exsiccatæ, lacteq; ab eis emanante prorsus absumpto, redactiq; in farinam, ac sumpti, medentur dysentericis, vacuatâ tamen prius morbi causâ. Solent etiam indigenæ aduersus eandem affectionem aquâ eius stillatitiâ vt, permixtis quibusdam alijs medicamentis, coercendis dysenterijs opportunis.

CAPVT XLVI.

De curcuis.

Hortensis plantæ fructû esse aiunt nucis ponticæ magnitudine, sed nõ aded orbicularem seminis facere copiam, & choleram morbum excitare. Nascitur Malbari,

CAPVT XLVII.

De arbore ferente sirifoles.

Arbor est oleæ magnitudine, folijs mali persicæ, odoreque, floribus raris atque deciduis, fructu per initia tenero, ex viridi in nigrum vergente colore, magnitudine cotonei, ac tenui cortice vestito, qui tamen exsiccatu putaminis nucis Indicæ contrahit duritiem. Fructus hic dysentericæ egregiè opitulatur, saccharo etiam conditus, illitûsve. Nascitur Bengalæ atque alijs Indiæ mediterraneis locis.

CAPVT XLVIII.

De costo.

Arbor est sambuci effigie, & vnedonis magnitudine, flores ferens odoros, intus candida, extrâ cinerea, aut buxi modo pallescens. Odoratissima est, & adhuc recens acri gustu, senescens verò aliquantisper amaro. Nascitur in Caguzarate, vbi vnicum tantum esse genus profitentur. Defertur verus costus ad nos, etsi non in omnibus mytopolis verus offendatur.

CAPVT XLIX.

De croco Indico.

Crocus Indicus, quem Dioscorides typerum, Arabes curcumam, nos verò zingiber aurificû vocamus, radicem fundit intus croceam, extrâ vulgari zingiberi persimilem. Compacta folia, vt caules foliaceos. Radix est calida & sicca ordine quarto, impensè amara & acris, cum sicca est, & cum vitidis, non aded, ob redundanté humorem, & actimoniam obtundentem. Prouenit in Cananore, Calecute, & Goâ.

CAPVT L.

De colubrino ligno.

Trium reperitur generum. Primum efficacissimum omnium, de ramensul vocatû ab indigenis, caules mittit tenues ac te-

retes, rarosq; & duos aut tres dodrantes longos, radices geniculatas, & tenues, ex cãdido cinereas, solidas, ac amaras gustu, folia mali persicæ virore exsaturato tincta, flores rubros, longè à folijs racematim cohærentes; fructum sambuci, sed rubrum durumq;. Radix tusa, atq; ex liquore aliquo cordi amico vinoque sumpta succurrit ictibus serpentum venenisque. Quin puluis plagis ipsis inspersus mirè confert. Secundum genus ad eadè utile, arbor est spinifera, volubilis, punicæ malo similis, cortice cãdido, denso, rimoso, solidoque & amaro, folijs luteis, asperis & spectatu pulchris. Tertium genus ramos profert paucos, tenues, quinque cubitorû longitudinis, & nisi alligentur, per terrâ sparsos; folia rara, lentiscinis proxima, & nigricantibus ex candido maculis respersa. Ad eadem est huius herbæ radix perutilis. Nascuntur priora duo genera Goæ, in multisq; alijs Indiæ regionibus; tertium verò in insulâ Iasanapatan, Zeilan conterminâ. Aiunt, harum plantarû vim cognitam animali cuidam paruo, viuerræ simili, earumq; radicibus sese munire, quoties pugnaturum sit aduersus venenatissimum serpentis genus, vocatum à Lusitanis indigenis *cobra di capelo*, atque ita tandem illud superare atque occidere. Adijci hæc possunt Hisp. plant. lib. 18. cap. 140. pag. 1911.

CAPVT LI.

De colot.

Herba est folijs magnis, cordis figurâ, leuibus brachijs, crassis & rotundis, flore & semine nullo, radice candenti, magnâ & hirsutâ, venenatâ. Attamen perannonæ charitatem egregium præsidium, ac veluti sacra quædam anchora, rizi, milij, & aliorum cerealium supplens vices, ad quos vsus illam accommodare solent corrasâ cuticulâ extimâ, comminuto reliquo, & in fiscellam effuso: hanc immergunt mari, additis, ne vacillet, lapillis, trium quatuorve dierum ita relinquentes interuallo; mox lauant exprimuntque liquorem, deinde flumini aquæ dulcis rursus submergunt, permittuntque alios duos manere dies, agitanter ter quotidie, iterumque exprimentes exponentesque Soli decem dies, donec humor vniuersus absumatur. implent statim ollam aquâ, ac supra eâ interuallo trium quatuorve vnciarum intexunt bacillos, quibus imponant radices, obturantque os vasis plantarum folijs, ita vt omnino perspiratus arceatur, & admouent igni donec absumatur aqua, atque ita demum eo vtuntur velut nutrimento, cum alterius melioris est inopia, obstructions siquidem ventriculi,

hepatis, aliorumq; viscerum creat. Montosis locis Philippicarum insularum copiosè prouenire solet.

CAPVT LII.

De aparequá, seu herbá calidá.

VRticæ genus est aparequa, folijs constans magnis, ferratis & obrotundis. Ea quæ delata est ad nos, est alia species, humilioribus caulibus, ac vix palmum æquantibus, longèque minoribus folijs. Pungunt his frigescentes ac semimortuas carnes, non sine vtilitate magnâ, aut eos qui aliquâ parte corporis citra inflammationē dolent. **Q**uin & contra perfricationes est vtraque indigenis laudatissima, & ex prædictâ caulâ ortos dolores, si tusa folia calefactaque emplastri formâ applicentur. Nascuntur frigidis humidisq; regionibus, qualis est illa Paquari prouinciæ Mechoacanensis.

CAPVT LIII.

De atochietl tertiâ.

ATochietl tertia, quam alij dictamum vocant, herba est purpureis & longiusculis constans floribus, crassâ & fibratâ radice, folijs paruis ferratis, formâ & odore pulegij, cuius citra dubium est species. Ad hanc herbam constat fugere ceruos vbi sagittis se sentiunt transfixos, lethaliusque confectos vulneribus, illaque degustatâ nouas recipere vires, reddiq; ad cursum promptiores. vnde etiâ cognitum expertumque, plagis recentibus mirè prodesse, his præcipue quæ toxico infectæ sunt.

CAPVT LIV.

De tragorigano Quauhnhuacensi.

ANnectunt aliqui pulegij speciebus hanc plantam, quam multi ex indigenis Hispanis pulegium quoque vocant, cum tragorigani formæ & naturæ videatur propinquior. Herba est magna, fibratis radicibus, caulibus purpureis, folijs maioranæ & sapore origani pulegijque, floribus verò oblongis, & ex albo rubrescentibus calyculorum figurâ. Ius decocti eius menstrua egregiè euocat, cachecticis & hydropicis medetur, obstructiones aperit, colorem vitiatum restituit, discutit flatum, euocat sudorem; impeditos motus explicat, humoresq; altè infarctos educit, lentos verò crassosque extenuat & pellit; appetentiam intermortuam excitat, & vetustis, rebellibus, atque alioqui

insanabilibus medetur morbis. Temperie est pulegij aut origani. Nascitur montosis locis humidisque calentium regionum, quemadmodum est Quauhnhuacensis.

CAPVT LV.

De tlatochietl, seu humili pulegio.

Species est tlatochietl pulegij, peregrina sicut tragorigani, radice longâ, tenui & fibratâ, vnde prodeunt cauliculi tenues, & in eis folia parua, ferrata, origano similia, binaque per interualla, & minora, ac flores purpurascens ex albo. bini quoque, & ab ipso foliorum prodeunt exortu, calidâ siccaque ordine quarto naturâ constat; & cum ceteris generibus vrentior sit, linguâ tamen quamprimùm calefecit, paulò post velut prior atochietl species, reddit impensè gelidam. Ius decocti eius discutit flatum, dolorem ventris tollit, colicis medetur, frigus pellit, vrinamque & sudorem euocat. Prouenit montosis ac planis Xalatlanhei locis, vbi feruari in manipulos redacta in totius anni vsu passim consuevit.

CAPVT LVI.

De alterâ Motinensi herbâ expurgante.

RAdici insistit fibratæ, ex quâ prodeunt caules rubri atque volubiles, & in his folia parua hederæ figurâ, & flores rubri calycibus similes, vasculaque obrotunda, vbi includitur semen, quod tusum atque ex aquâ potatum drachmæ vnus pondere, omnes humores citra noxam vllam expurgat. Nascitur Xiquiple & alijs partibus prouinciæ Michuacensis.

CAPVT LVII.

De amohuitli Tzahuatepecensi.

Herbæ morali similis est, sed maioribus halarum cauis, floribus purpureis, vnde nomen obtinuit. Insigne in hac plantâ est, quod indistinctâ similitudine oleat ferculum, ex carne arietinâ, ouis, pipere, & butyro apud Hispanos parari ad vespertina ientacula solitum.

CAPVT LVIII.

De mexiquilul, seu nasturtio, iberidëve Indicâ.

Nascitur apud Mexicenses suapte sponte, passimque in rudibus atque macerijs, nasturtij quoddam genus nostrati persimile,

simile, mexixquilitl ab eâ gente vocatum, dolores à causâ frigidâ exortos mirè allevians, crurium tumores discutiens, iure decocti eius illito, & calce permixtâ sanat impetigines: Quin ex eodē parari solet medicamentum egregium asthmaticis, mistis mexixquilitl, epacotl, persicorum præcociumque nucleis, semine citoniorum, ficibus nigris, & gummi tragacanthi, equali portione. Teruntur verò omnia, & tragacanthi feminis que citoniorum salivæ immixtorum stillatitius extrahitur liquor, bibiturque cochlearis mensurâ matutino, quoties expedit; atque ita curatur morbus, redditis excrementis, pituitosisque expurgatis humoribus ter aut amplius, quoties sumi contigerit. Fit autem medicamentum, si opus sit, vehementius auctis nucleis: est enim mirabile, adeo acrem herbam atque calentem, butyro vaccino salis experti commistam & applicatam renum calori mederi, atque ita sedare urinæ ardorem, quemadmodum in me ipso (inquit Franciscus Hernandus) cum eius premerer morbo, euentu læto atque felici sum expertus. Sunt qui tlachhoihoilan vocent.

CAPVT LIX.

De nasturtio Perüino.

Translatum quoque est ad Mexicanos, quorum viridariorum septa fenestrasque exornat, quod nostri Perüinū nasturtium vocare solent, Mexicenses verò pelon mexixquilitl, seu pelonchili, folia ferens obrotunda, & veneris labro similia, sed exilia, & angulis quibusdam interdum variata, appendentiæque pediculo, nequaquam mediâ parte sui, sed è loco in alterum circumferentiæ habitum inclinante, infernè squallentia, & virentia supernè, caulem rotundum, tenue, volubilem, pergulisque, quibus ornatus gratiâ adhiberi solet, sese implicantem: flores è luteo rubrescentes aquilegiæ osyridisve instar gerentes, infernâ parte contortum tubulum, superiori verò septem foliolis constantes, quorum duo magnitudine præstantia ceteris, ac duo alia minima lineas quasdam rubras inscriptas gerunt, plagis Christi Optimi Maximi, quibus cruces passim ornari solent, haud dissimiles; tria verò reliqua, quæ mediocria inter prædicta sunt, tria veluti clavorum capita. Calida & sicca est hæc herba ordine ferè quarto, saporeque & viribus nostras nasturtium indistinctâ æmulatur similitudine, adeo ut inter nasturtij species, etsi formâ longè differat, possit impunè recenseri. Viridaria pergulasque, & figlinis vasibus sata fenestras atriaque ipsa exornat.

Viret toto anno, floresque producit, nisi cum frigoris vehementioris obstat inclementia. Adhibentur flores acetarijs quæ ex oleribus parantur, gratiamque ita & saporis & aspectus addit. Ventriculo ex frigidâ causâ imbecilli, aut flatu dolenti, subuenit: tussi auxiliatur. Tritus idem cum alumine dolores dentium sedat, aufert dolorem & tumores à causâ etiam calidâ ortos, nempe, eadem discussa si frigidioribus adiungatur medicamentis, & ulcera curat inflammata: nam & est contra excitatos à frigore dolores: nostrate nasturtio admoto est præstantior. Quibusque locis, sed præcipuè calidis, totoque (ut dictum est) anno, nisi vehemens frigus sit impedimento, & viret & edit flores.

CAPVT LX.

De memeyâ Tepecuacuilienfi.

Inter memeyarum species alibi descriptas est alia Tepecuacuilienfis, quæ etsi viribus ceteris memeyæ peplyosve generibus similis sit, ob spectandum tamen rubrum foliorum colorem, non erit hoc in loco tacenda. Cubitalis herba est, radici innitens fibratæ, unde profert rubros stipites purpureosve, tenues ac teretes, & in eis folia temporis procurfu in rubrum colorem mutata, oblonga, obtusaque, & mali punici folijs formâ & magnitudine similia, floresque exiles, orbiculares & luteos, in postremis coacervatos ramis. Aiunt Indi frigidam esse, quemadmodum ceteras & congeneres plantas, febribusque extinguendis, & conglutinandis vulneribus mirabilem. Cuius rei gratiâ non censui tacendum, non prius eorum sententiæ acquieuisse, quàm experimentis per multis id verissimum comprobassem, etsi sententiæ Dioscoridis possit quisquam iudicare contrarium; quin & cum eas herbas lacte manantes degustassem, nullum pænè caloris sensum percipiebam. Fateor in lacte ipso nonnullam acrimoniam & calorem percipisse, verum adeo exiguum, ut si experimentum ipsum adiungas, facile credas in eâ herbula frigus dominari atque excellere. Fieri tamen potuit, ut ab eis, de quibus Dioscorides fecit iudicium, soli natalis ratione lac efflueret copiosius, & ideò maior inesset illis acrimonia, & calor vehementior; quod etiam apud alium orbem, aut quaspiam eius regiones facile posset euenire. Nascitur in calidis Tepecuacuilæ plagis.

CAPVT LXI.

De macaxocotl, seu pruno ceruino.

FRuctus illi, quos Indi ab acido sapore xocotl vocare consueuerunt, nostri verò non à fructus tantùm similitudine, sed arboris quoque ipsius, pruna inquam, in quintuplici sunt differentiâ. Quoniam verò omnium arbores in parem magnitudinem atolluntur, eam scilicet quæ nostratium prunorum est, simili constant materiâ, stipites item, radices, & folia omnino sibi respondent, de eis promiscuè erit in hoc Capite à nobis agendum. Commune ergo est omnibus, fructum adhærescentem stipitibus ramisque, priusquam folia, præferre, quod paucis admodum arboribus euenire solet. E folijs salsamenta condimentâve acida concinnari: emollire altum: non admodum suauæ aut salubre præstare alimentum, atque earumdem arborum cineris ope puellarum flauescere capillos. Ergo prioris speciei pruna (liceat enim ita nobis harum arborum nuncupare fructum, quando non aliter ab indigenis Hispanis vocitari consuevit) cacaxocotl dicta, rubra sunt, atque in oblongam protracta formam, nucum iuglandium mediocriùm magnitudine, ossibus magnis, firmis, extrâ & intrâ lentis, striatis, & dactylorum formâ, callo modico mollisq; & succo manante intus luteo, quale est ipsùm os. In cibi hæc vsus veniunt, & à multis sagacioris palati, sed quibus diutiùs consueta sunt, nostratibus præferuntur. Aluum emolliunt, & dulci acidoque sapore sunt grata, sed qui cum nostratium prunorum delicijs, (vt equidem censeo) comparari minimè possit. Secundæ speciei poma, vocata atoyaxocotl, longè minora sunt, colore luteo, orbiculari formâ, odore præstantiori, minori nucleo rotundoque, & gustu iucundior. Tertium genus est Haitinorum, quod à Mexicanis vocatur coztixocotl, à multis nec omnino præter rationem in myrobalanorum refertur genera, quod, vt vel ipso nomine constat, pallidius est, maioribus maculis inspersum, graviorisque calli; cetera primo fructui persimile est, & quartum genus atoyaxocotl, chichiltic dictum, minimum omnium, coloris coccinei, quod tamen suauitate odoris reliqua vincit genera, & matzatli, pineâmve ab Hispanis huius orbis colonis vocatam, de quâ suo dicendum est loco, videtur imitari. Postrema differentia eius generis, quod nucum iuglandium magnitudinem superat, passæo constat colore, & chichioalxocotl, hoc est sudore manans, quoniam manus atrectantium ab eo euestigiò

inficiantur, nuncupari solet. Vberiore hoc callo quàm reliqua abundat: nucleum minorem continet, & cetera prædictis est simile. Corticum harum arborum decocti ius scabiem ac crurium tumorem curat, puluis verò, vt qui frigidâ siccaque & adstringenti naturâ constat, vlceribus medetur. Nascuntur in calidis quibusque locis, campestribus hortensibusve, & humectis. Sunt & alia plura genera colore tantùm distantia, quæ non iudicavi exquisitiùs recensenda.

CAPVT LXII.

De texocotl, seu pomo saxeo.

ARbor est mediocris, folijs nostratium malorum, sed asperioribus & serratis. Montosis locis sponte prouenit, & permultis horret spinis. Mala fert nostratibus similia, sed parua, nec nucibus iuglandibus maiora, lutea, præduraque ante maturitatem, sed postquam maturuere, adipi mollitudine pænè paria, ingrato, (vt mihi quidem videtur) sapore, sed qui à multis nõ habeatur infuauis. Semen lapidi duritiâ non cedit, quod triplex in singulis offenditur pomis, lunatum magnumq; pro pomorum magnitudine, duobusque angulis, & vnico dorso insigne. Condiuntur saccharo ac melle multis modis, atque ita mitescunt, nec sunt nostratibus minus iucunda. Indi Mexicani permissa priùs putrescere venditant in emporijs, atque ita siluestrem illum gustum exuunt. Quòd si diutiùs studeât seruare incorrupta, id nitri aquâ inspersâ assequuntur. Germinata tusa atque ex aquâ sumpta, exanthematis dicuntur mederi, & calorem sedare, præcipuè si germinibus capolin misceantur.

CAPVT LXIII.

De mizquitl, seu siliquâ.

ARbor est mizquitl frequentissima Nouæ Hispaniæ, suâ sponte quibusque locis, sed maximè montosis, temperatisque aut frigidis proueniens, incondita & spinosa, folijs exilibus, pennas auium imitantibus, ordine vtraque ex parte ramorum dispositis, flore betullæ nostratis proximo, ac siliquis edulibus longisque, & dulcis prægratiquæ saporis, & refertis semine, vnde sortita est nomen, hinc & inde dependentibus, è quibus placentulas parat Chichimecarum gens, vicem illis præstantes panis, velut ex varijs feminibus, radicibus, ac fructibus alij. Hæc est verissima antiquorum acacia; at quæ germanum gummi, vocatum Arabicum, ferat, cuius hinc est ingens copia, incuria

riâ fortassis pudendâ adhuc incognita, & in nostrum orbem nondum deportata. Neque est vnica eius species, sed plures: frigidâ, siccaque & adstringenti constat naturâ. Liquor è tenerrimis huius arboris turionibus defluens expressûve, aut aquâ, vbi aliquamdiu iidem maduerint, illita, mirum in modum oculorum morbis auxiliatur. At ius decocti corticum nimium mensium fluxum compescit, qui menses si primiparæ sint (vt & hoc obiter attingatur) tineæ & lichenibus medentur. Sunt qui hoaxini nacazcoltl, & alias nonnullas arbores, quæ apud Nouam Hispaniam proueniunt, in acaciæ referunt differentias.

CAPVT LXIV.

De tomatl, seu plantâ acinosâ.

PRÆter ceteras solani species nostri orbis, inueniuntur in nouo aliæ, quarum fructus quoniam orbiculares sunt, vocant tomatl. Membranâ includuntur. Siccâ frigidâque ordine primo constant naturâ, nonnullumque participant acorem. Verùm maiores ex his xitomame nuncupantur, tomamæ cucurbitæ formâ, minores verò miltomame, id est sementini, qui cum tlaolli seu frumento Indico seri consueuere. Ex prioribus quidam iucundi sunt aspectus, & nucibus iuglandibus paulò maiores: cumque virides primò appareant, in pallidum tandem colorem degenerant, dicunturque coatomame, quod est anguini. Alij eadem formâ & magnitudine constant, sed in rubrum demum mutantur colorem. Alij è viridibus fiunt lutei, & mali aurancij circiter æquant magnitudinem, vtroque latere leuiter compresso, & à parte quâ pediculo adherent, ad mediam vsque orbitam inconditè rugoso. Alij rubri sunt, cum exactè maturuerint, atque in eum quoque colorem è viridi abeunt, postquam pallidum ac rubrescentem prius induerint, eademque pænè magnitudine constant atque figurâ, etsi rugosis quibusdam eminentijs inconditè extuberantibus non modò muliebre pudendum referant, sed hæmorrhoidas quoque, & quidquid in feminis horridum & obscœnum potest videri. Ex minoribus quidam nûces iuglandes æquant magnitudine, & colore virescunt: alij yzhoatomatl dicti, Ponticis nucibus sunt maiores, minores verò iuglandibus, membranulâ vesicæ instar inclusi (vnde nomen) qui è viridi pallescunt aut purpurascunt. Minores verò, dicti miltomame, prædictis nucibus pares sunt, & eodem quo præcedentes colore: tales ha-

bentur coltomatl & tomatl, quem xalatlacensem vocant à natali loco, referto semine paleis exilibus pari, & in medicamenta calore prædita potissimum referuntur. Sunt & aliæ species, quæ nomina sibi vindicant certa, statasque sortiuntur naturas. Quod autem attinet ad prænarratas, ad vnâ omnes solano similes videntur spectare, imò eius species esse, atque maiorem ferunt fructum, maiores sunt, & folijs serratis constant; quæ verò minorem, vulgari etiam sunt magnitudine Europæi rhizotomi. Fructus poma amoris vocare consueuerunt, fortassis ob veneream & lasciuientem quam diximus formam. Demum, ad eò plantæ figura, vires, fructus, pelliculæ, & poma quædam solani speciebus respondent, vt sine dubio tomatles omnes in solani differentias referendi sint. Ex his intritis ac permixtis chilli intinctus gratissimus paratur, vt qui omnium ferè ferculorum & ciborum saporem commendet, & emortuam orexim exsuscitet. Vis eius frigida & sicca. Tam folia quàm fructus ignibus sacris conuenientissimè illinuntur: ægilopia, capitisque dolores, tusa atque imposita sanant: æstuanti ventriculo auxiliantur, & parotidas cum sale illita discutunt. Valet eorum succus aduersus gutturis inflammationes, & quæ serpunt vlcera. Cum cerusâ, rosaceo, & lithargyro ad ægilopas, cum pane infantium adustioni, quam syrthasin vocant, cum rosaceo perfusus proficit. In collyrijs aquæ vel oui vicem exhibet, contra acutas fluxiones illitus. Aurium dolori instillatus prodest: mensium, in velere subditus, sistit abundantiam. Idem gallinarum cortalium fimo subactus, & in lintheo appositus, ægilopijs præsentaneo est remedio. Quibuslibet regionibus proueniunt, sed præcipuè calidis sponte, aut indulgentiâ & culturâ.

CAPVT LXV.

De tlaicacâ meca xochitl, seu flore funis pabuli terrestris.

HERBA est transversæ & fibratæ insistentis radici, vnde multos agit caules, & in eis saligna folia, oleaginâve, & in summo flores ex albo rubrescentes, comantes, exiles & modicos. Radix est calida siccaque ordine secundo, atque odora. Medetur eadem semenciæ pondere sumpta interpellatis febribus, mentemque reducit his qui eam casu amiserunt.

CAPVT LXVI.

De mecaxochitl.

Volubilis genus est mecaxochitl: binos dodrantes longum, per terram repens, ac circa singulos foliorum exortus fundens fibratas radices, capillisve pares. Folia sunt magna, pingua, obrotunda, odorâ, & acris saporis: caules teretes, contorti, & (præterquam, vnde oriuntur, pediculi) leues: fructus piperi longo persimilis. Quarto gradu calidâ est siccaque naturâ, & fortassis ad piperis longi species pertinens. Bibitur cum cacacoatl, gratumque illi saporem conciliat. Corroborat, ventriculum calefacit, oris halitum commendat, attenuat crassos & lentos humores, aduersatur venenis, iliacis & colicis confert, urinâ euocat. Quod si adiungas triginta granis cacahoat tlilxochitl xiperis tauasci, xochinacatzli, filiquastrum, tlaolli, & achiot, certâ mensurâ, mirabilem parabis potionem, ad morbos renum & vesicæ curâdos & cœercendos: quâ vñ Hoastemalenses, numquam ea morbi genera sensere. Menstrua ac partus emortuos trahit cum tlilxochitl, viuosque accelerat: obstructa referat frigora, & ex eis ortos dolores tollit, rigoribus febrium opitulatur, & alia his similia præstat iuuamenta. Nascitur humectis locis regionû feruentiû, qualis est Quauhnahuacensis, & Hueiacocotlensis. Prouenit etiam axuchitlani vbi chilpatli, necnon tiznacan ytlacual. Aiunt etiam ius decocti foliorum capillos denigrare, & fructus puluerem inspersum dolores capitis tollere, succum verò subasse illitum dentium dolorem tollere.

CAPVT LXVII.

De mecapatli seu çarçaparrillâ.

ITa vocant Mexicenses nobile illud medicamentum, quod nostri çarçamparrillam nuncupant, cuius apud Nouam Hispaniam non inuenies paucas differentias, à nobis suo ordine enarrandas seorsim, maioris distinctionis gratiâ. Prior omnium est illa species, quæ apud Hispanos, ac præcipuè apud Hispalenses, in vallis & aggeribus passim nascitur, referturque à rhizotomis & herbarijs peritis in smilacè asperam, descriptam à Dioscoride, repertâ in nouo orbe nõ longè ab vrbe Mexicanâ, in Sanctæ-Fidei oppido, locis frigidis, & aquosis, iuxta fontem aquæ dulcissimæ atque saluberrimæ, quæ aquæductibus ducitur in urbem. De formâ eius nihil dixero, quoniam illam affabrè de-

scripsit Dioscorides. Quod spectat ad vires, eadem profus sunt quæ ceterarum specierum, etsi Dioscorides nihil de temperie protulerit, aut de vi quâ sudores eliciuntur, dolores articulorum, ceterarumque particularum sedantur, rebellesque & alias insanabiles profligantur & euertuntur morbi, sed solum explicuerit facultatem quæ venenis aduersatur, ac alexipharmaci vices subeat. Ceterum çarçeparrillæ speciem esse (quamquam Hispani, qui nouum orbem non penetrarunt, vix id sibi persuadeant) nullo modo tergiversabuntur, qui eam cum ceteris çarçeparrillæ speciebus contulerint, etsi Indica semine careat. Sed mos est hominum ita admirari externa, vt nihil putent apud se nasci, & quod longius deuectum, in maximo habeatur pretio. Vis est frigida siccaque, etsi partes habeat calidas atque subtiles permixtas, quarû gratiâ sudores elicit. Ventriculi calorem roborat, renes & urinæ meatus expurgat, & lotium ciet. Nascitur optima apud Elômpaneam, & vocatas Honduras, quas tueimolan vocant Mexicenses.

CAPVT LXVIII.

De quauhmeapatli.

HÆc est illa çarçeparrillæ species, cuius radices in nostrum orbem deferuntur, folijs magnis, cordis figurâ, caulibus volubilibus & spinosis, & radice surculosâ; fructu nullo, & capreolis hinc & inde exorientibus. Nascitur Tototepecensibus agris, Metzitlanensibus, & Quauhchinancensibus, sed omnium melior in eâ regione, quæ à profunditate nomen accepit.

CAPVT LXIX.

De quauhmeatli alterâ.

Species est çarçeparrillæ, radicibus surculosis innixa, vnde profert caules volubiles & spinis horridos, capreolos multos, ac semen nullum: folia verò ocymi acuminata, & nullis secta crenis, nerueis verò discursibus secundum longitudinem discurrentibus. Vis eadem quæ ceteris. Inuenta est alia species in radicibus Ætnæ, non longè ab oppido Aratacio, per omnia quauhmeaxochitl similis: sed radicibus tenuibus, nec fibris crassioribus, cuius etiam vis eadem. Sunt qui contendant, has omnes pertinere ad chinæ genera, sed quoniam radicibus longè differunt, sui generis potius esse plantas existimandum est, quamuis foliorum figurâ volubilibus caulibus capreolisque videantur esse similes, nec non frigida siccaque; sine præ-

præditæ naturâ , etſi non ita adſtringenti, placandis doloribus articulorum, alijsq̃ue è Gallicâ lue profectis. Sunt omnes vtilis sudoribus euocandis, curandiſq̃; obſcœnis vlceribus, morbiſq̃ue inueteratis & inſanabilibus; & qui è crassis lentisq̃ue humoribus habent ortum, aut ad neruos pertinent, & tumoribus præter naturâ, qui rebelles ſunt, diſcutiendis, curandis vlceribus, & alijs ad hunc modum perſanandis, quæ toti pænè mundo innotuere. nam iure decocti per aliquot dies propinato eâ menſurâ quâ à multis iamdiu præſcripta eſt, cum notâ quoque victus institutione, ceterarumq̃; rerum quas non-naturales vocant, aut puluere radicum duarum drachmarum pondere, ex vino aut aquâ ſumpto, aut euocato ſudore, aut in ſenſili quodam perſpiratu, ægrotantes reſtituuntur, ſiue id contingat ob partes quaſdam tenues & calidas, permixtas frigidioribus & craſſioribus, aut ob ſiccitatem, ſiue ob occultâ quampiam vim, ſiue ob prædictarum rerum commodam institutionem. Sed huius rei inquitio non eſt admodum neceſſaria noſtro inſtituto. Yanguitlanenſes vocant cozti, huiztipalancapatli: Michuacanenſes verò ychuanitzoz, qui aiunt, inſperſum puluerem vlceribus mederi.

CAPVT LXX.

De cocolmecatl, ſeu cunarum fune.

Cocolmecatl, quam alij olcaczan vocant, ad chinæ Mexicanæ ſpecies videtur attinere: radice enim craſſâ conſtat, obrotundâ, rubrâ, graui cum viridis eſt, ſed procedente tempore leni & fibratâ, vnde profert caules iuxta radicem rubros, geniculis interceptos, tenues, ſpiniferos, arundinaceos & lentos, referros capreolis, volubiles, & arbores propinquas in cacumina vſque aſcendentes: folia obrotunda, mediocriſ magnitudinis, & venis ſecundum longitudinem ternis diſcurrentibus, fructumq̃; referunt ſemine. Mira audio de hac plantâ narrari, etiam ab ijs qui eius vſi ſunt remedijs. Sanguinolentos nempe oculos breuè illuſtrari, ac priſtino reſtitui nitori, appoſito tantum folio: vlceribus oris mederi, pudendorumq̃; Gallicæ etiam lue infectorum, radicis puluerem carnem ſuperexcreſcentem abſumere, & decentem reſtituere: ad temperiem ſpectare, & tamen occultâ quadam vi calidis ac frigidis aduerſari affectibus. Nec ſolum ad morâ, ſed intrâ quoque ſumptam conferre, ſiue folia ſiue radix ipſa referatur in vſus; eſſeque qualibet menſurâ aut pondere innocentem: vires augere & firmare, arcereque exhaustas & defectas, vel ſolum

attrectatam, & calorem ſemiextinctum ita reparare, atque morientes etiam homines reuocare in hanc lucem: admota folia dentium dolores, capitis, articulorum, & ceterarum corporis partium velut per miraculum lenire, & his dolenti loco adhæreſcentibus certiffimam ſalutis habere poſſe ſpem. adherent enim cum ſedandus eſt dolor, aliter ſtatim irrita cadunt. Venerem mirè excitare iuuareque, capiti impoſitam conciliare ſomnum, & intrâ ſumptam ex vino, colicæ mederi, flatum diſcutere, aduerſari venenis, corroborare, & ad eſſe coctioni, Veneris vſu nimio exhaustos ei incubantes magnopere vires reſumere, febres tollere, & firmare gingiuas. Denique vix eſt morbus aliquis in tam variâ numeroſaque eorum ſiluâ, cui negent opem ferre: imò vel hac ſolâ plantâ inuentâ, atque noſtro orbi declaratâ, non fuiſſe irritos Regios conatus affirmant, aut fruſtrâ adhibitos ſumptus & Historicorum labores. quæ omnia, tempora quæ nos ſequuntur, rerumque exacta pericia firmabunt, & facient manifeſta. Prouenit in oppidis Ioannis Conchenſis, calidis nempe regionibus Mecatlanique, editis humilibuſq̃; locis, nec non Totonacapæ, vbi addunt, duas eſſe huius volubilis ſpecies, alteram de quâ ſumus locuti, nempe fructiferam & ſaluberrimam, è cuius ſtipitibus parentur ſcipiones perpulchri, lineis nempe fuluis & nigris viciffim variati; alteram verò fructu carentem, quæ potiùs pertineat ad venena.

CAPVT LXXI.

De alterâ olcaczan, ſeu pahuatlancâ.

Species eſt chinæ Mexiceniſis, radice conſtortâ, geniculatâ, fuluâ, & arundinaceæ ſimili, ſed denſæ ac graui, vnde profert caules volubiles & tenues, & in eis folia oblonga, acuminata, & lineis ſecundum longitudinem diſcurrentibus inſignia; fructum acinoſum, ac racematim dependentem in ſummis caulibus, qui cum maturuit, nigreſcit. Arbores excelfas ſcandit, atque complectitur. Seritur interdum, excoliturq̃; vſus gratiâ in viridarijs ac hortis. Stillat gummi quo vtuntur indigenæ ad corroborandos dentes, idem ferentes atque mandentes ore, vocatum thietli. Ius decoctæ radicis contuſæ infunditur aduerſus inueteratos morbos, felici euentu. Idem ius epotant aduerſus Gallicam luem, ac chronicos alios & diuturnos morbos. Differt ab Orientali chinâ, cuius radix leuior ſit, rarior, albidior, tenera ac minus adſtringens; & tamen eodem pænè præſtare vſus compertum eſt, quos

quos lignum Guayacum, aut carcaparilla eadem arte & victus institutione administrata. Quâ de re vt à multis scriptâ, ac pro diuersis regionibus, morbis varijs ac hominum temperaturis variabili, nihil hîc est adijciendum. Est autem hæc, de quâ loquimur, radix frigidæ siccæque & adstringentis naturæ, sed amara, partiumque subtilium particeps; quo fit vt ius decocti eius præter iam dicta ventriculum debilem corroboraret, flatum discutiat, absumatque & vacuet per poros eam atræ bilis & pituitæ portionem; quæ pharmacorum refugit vim; dolores extirpet ac leniat, aliaque præstet iuuamenta, quæ in prædictas plantas solent referri. Nascitur Pahuatlanicis agris, vnde cognomen habet.

CAPVT LXXII.

De chinâ Mechoacanensi.

Est & altera chinæ species, quam à loco natali Mechoacanensem vocat Franciscus Hernandus, arundinaceâ radice, rubraque, sed densâ & graui, caulibus leuibus ac ferulaceis, arundineis, longis, ac pollicem crassis; folijs ornatis, per interualla magnis, cordis figurâ ac neruis secundum longitudinem discurrentibus; quod euenit in ceteris, quibus etiam viribus & hæc similis est. Nascitur Michoacani, vbi phacao vocatur.

CAPVT LXXIII.

De cacalulacopatli, seu sudis glutinosæ medicinâ.

Volubilis genus est radicem ferens luteam, & raphano similem, digitum minimum crassam, nec omnino fibris carentem, ex quâ profert caules tenues, reftos folijs cordis figurâ, multis distinctis interuenijs magis acuminatis & prolixioribus: folia glutinosâ quadam tenus sunt, & saluosam naturam participantia, vnde factum est huic plantæ nomen. Vrinam egregiè euocat semuncia pondere intrò sumpta, & quartanam curat, ante paroxysmum sumpta. Hydropicis medetur, dolorem ventriculi tollit, vterum reducit, & conuulsionem enixè curat, si ex vino bibatur, elicitusque seruetur sudor: inflammationibus oculorum opitulatur, verùm cum calida sit, & eisdem pænè facultatibus polleat quibus tomahuactlacopatli, eademque prorsus formâ, nisi magnitudine longo interuallo superaretur; non aliter euenire putandum est, quàm discussis humoribus oculisque delinitis, aut repulso quodam roboratis. Sunt

inter nostros, qui hanc plantam cinnamomum vocent, quoniam radix impensè est odora, gustusque iucundi & resinosi: inter Indos verò qui hoelicpatli, tlacocacalic, tzontololotic, & à fluxu coërcendo apitzalpatli: nullum enim horum nominum prætermitti debet, ne nominû & linguarum diuersitas pariat maiorem caliginem. Nascitur in calidis, qualis est ager Hoaxtepacensis, & Quahnahuacensis.

CAPVT LXXIV.

De quauhyyae, seu arbore fætida.

Arbor est magna, ferens mali medicæ folia, sed tamen acuminata. Cortex adstringit, grauem odorem spirat, calidaque & siccâ constat temperie: fluxum alui coërcet, ac elicit sudorem. Naribus instillatus succus, sternutamentum excitat: caput purgat, atque ita febres tollit, & capitis arcet dolorè; quarum rerum gratiâ, in annuos vsus recondi consuevit. Nascitur saxosis locis.

CAPVT LXXV.

De tlaolli maiziorve, deque potionibus, & placentarû generibus ex eo parari solitis.

Quid mirum, si circa mundi primordia, inquit Franciscus Hernandus, atque rudiméta illorum temporum, nondum excogitatis rebus ad vitâ commodè transigendam inferuituris, Cerere carentes (mirabili sanè inuenro, & naturæ omnium parentis bono tuendæ sanitati apprimè vtili) confugiebant ad glandes & hordeum, quibus modo sues, & si quæ sunt sordidiora animalia, consuecunt saginari; quando nostrâ quoque tempestate alij oryzâ & milio, alij siliquis arborum quarumdam, yucâ alij herbæ notæ radice, alij iliantho & guayaris, & (vt cetera, quæ innumera sunt, præteream) alij tlaolli, quod nostri frumentum Indicum, Haitini verò maizium appellant, vescuntur loco panis. Neque hoc dictum volo in vilipendium tlaoll; quod tantum abest vt vituperem, vt maximè laudem, mireque Hispanos, rerum externarum diligentissimos imitatores atque translatores, & alienorum inuentorû picas, suis vsibus adhuc non accomnodasse, & in suas oras transtulisse excoluisseque frumentaceum genus, & valentibus & malè valentibus, si decenter eo vtamur, impensè salubre, cultu facile, vberimi & securissimi in quouis ferè solo proventus, siccitatibus & alijs cæli terræque iniurijs parum obnoxium, & cuius satù fortassis

rassis à fame, & mille, quæ inde emanare solent, malis vindicari possunt. Sed ne cui miraculo sit, gentes esse quæ sine tritici vsu vitam tranfigant, & peregrinis & pænè ignotis cibis, iucundè magnaque cum vtilitate & voluptate vivant & vescantur, quale est tlaolli; de illo instituitur nobis sermo. Mexici enim non solum apud Indos incolas, sed apud aduenas Hispanos est maximus creberque eius vsus. Tlaolli ergo, à nobis dictum maizium (notior enim & vulgatio est hæc vox) à quibusdam recentiorum frumentum Turcicum, ab alijs verò consultius Indicum appellatum (vt formam silentio transigam, toti ferè iam cognitam mundo) multas habet differentias (siluestre enim maizium seorsim describetur) à colore, magnitudine & mollitudine granorum, quibus spicæ ipsæ stipantur, desumptas. Reperies enim quamplurimas granis constantes albis, alias pallentibus, nigris multas, quasdam purpureis, nec paucas flauis, cyaneis, & multorum colorum permixtis: demum alias, quæ licet granis candentibus, vt priores, constant, longitudine ea habent maiora, teneriora, ac triplo maiori spicæ inhærentia. Seritur Martio in singulos serobes, inter se passum vnum distantes, quaternis quinive granis cõiectis, & reponitur Nouembri, Decembri, & Ianuario, repastinato solo; etsi pro varietate regionum, quæ apud hos Indos ob dierum noctiumque pænè æquale interuallum, & varios Solis situs, modicis spatijs mirum in modum euariant, tardius citiusve soleat demessum triturationeque recondi. Temperatum est, aut ad siccitatem & humorem paululum decliue, substantiâ mediocri, concoctu facile, præcipuè his qui eo victu vti consuevere, non crassâ, aut, veluti quidam opinantur, obstruente & viscosâ, quod vel ex Indis ipsis, qui ex eo pane in placentulas conformato viuunt, nec tamen obstructi aut decolores conspiciuntur, comprobare licet, iisdem affirmantibus, nullam in ventriculo grauitatem sentire post epulas, imò ante paucas horas rursus, ac si nihil ingessissent, esurire, & magnâ auiditate, si adsit copia, repetere nutrimentum, nec vel de nomine solo, ad aduentum vsque Hispanorum, lithiasim nouisse. Quid? quod nullus est apud Mexicanos celebrior ægritudinum acutarum & commodior victus, qui etiam ptisanæ præfertur, quod mille experimentis confirmatum comprobaturque est: celeriter siquidem aiunt coctum descendere, corpora quantum sat est nutrire, nullum inferre grauitatis sensum, mollire ventrem & pectus, calorem febrilem demulcere, præcipuè si puluis eius ex aquâ permittatur brumali tempore gelaescere, quo vti solent Chichimecæ; tum vri-

nam euocare. Cumque mille videatur abundare commodis, si aptè paretur, nullamque noxam inferre (nisi quis dicat, sanguinis & bilis copiam generare atque augere) non est cur consentiamus dicentibus, frumento esse calidius, difficile & concoqui & distribui, viarumque moliri obstructions. Imò cur laudemus Mexicanos Medicos, qui posthabitâ hordeaceâ ptisanâ, velut ingrâtâ gustui, & ægrotantibus inimicâ, pultes è maizio, quas atolli vocant, permixtas præferunt, huic genti consuetas & gratas, & quæ citra vllam noxam suauem saluberrimamque alimoniam præstent. Quamobrem quot modis soleant parari, quâ breuitate poterò, tum sanis, tum morbo aliquo affectis deinceps sum edoctorus, modum placentularum ex eodem frumento parandarum differens in id quod sequetur Caput. Sumitur nequatolli, seu atolli melleum, cui calx sit permixta, ita vt aquæ sint partes octo, frumenti huius Indici partes sex, & calcis pars vna. Tunc carbonibus pauculis impositum in fictili obturato emollitur. Quo tempore ab igne amouetur, linteis cooperiendum est, & tandem lapide metlatl vocato pinsendum, mox in fictili decoquitur, donec cogi inspissariue incipiat, & eo tempore decima pars mellis, quod metl dicitur, permiscetur, tamdiuque permittitur bullire, quamdiu opus est, vt ad pultium polentæve Hispanicæ perueniat modum. Refrigerat hoc, humectatque distemperie calidâ & siccâ obfessa corpora, emollit pectus, plurimum nutrit, corroborat impinguatque extenuatos, & amissas vires instaurat atque restituit; extergit quoque, & est ægrotantibus conueniens victus. Quid? quod tabidis exhibitum, ptisanæ hordeacæ gerat vices, & à grauissimis morbis resurgentibus manus auxiliares præbeat. Sunt qui adijciant piper Indicum modicâ mensurâ, sed tum benè valentibus propinatur, & his quos calida distemperies non infestat; ita enim gratus palato redditur, & Venerem concitat. Vtuntur eo alimento Indi quibusuis horis diei, seu valeant seu ægrotent, sed potissimum manè, potum adicientes. Cœpit iam huius victus placere quoque Hispanis, sed præcipuè his, qui ab Hispanis & Indis, seu Indis & Æthiopibus, aut Æthiopibus & Hispanis (eò turpitudinis deuenere mores, atque is factus est inter nationes tam varias circa vitia consensus) nati sunt parentibus. Parant aliud genus atolli, quod vocant yltac, siue albû, eodem quo dictum est modo; quamquam iam confectum, & in vasa, vnde sorberidum est, transfusum, virenti conspergant chilli, & vocatis tomame, admixtâ insuper salis debitâ portiunculâ. Solent verò tria hæc aquâ dilui,

dilui, etsi multis sat esse putetur ingenitus illis humor, vt debitè inspergi queant. Quin & acidum vocatum atolli, quod xocoatolli Mexicani nuncupant, solent quoque parare, permixtâ librâ vnicâ fermenti, seu massæ acidæ, libris binis maizij, quemadmodum diximus, emolliti atque contusi. Fermentum autem parabitur, si capias maizium nigrum, & conficias massam ex illo, quemadmodum dictum est, quatuorq; aut quinque diebus seruaueris, donec aciescat, & tunc demum permiscueris, vt atolli gratum quemdam contrahat acorem. Mox in vas transfusum, sale & chilli conspergatur, atque ita demum ab ægrotantibus matutino hauritur, vt corpus extergat, vrinam euocet, atque aluum expurget. Hoc eodem fermento, ex aquâ frigidâ resoluta atque epoto, corpus refrigeratur; cum aut per vehementem æstum, aut ex itinere aut labore quispiam defatigatus sit, vel vehementius concaluerit; aut quando renes ita vruntur, vt lotium vrinarios meatus lancinet atque exulceret. At album atolli, quod Mexicani yollatolli vocant, ad hunc modum conficitur. Decoctum maizium ad eum qui dictus est modum, sine calce tamen aut alterius rei adiectione, in pulstem efformatur, permittitur refrigerescere, ac liquatur aquâ, vt bibi commodè possit veluti acetatum, de quo paulò antè sumus locuti. Sitim hoc dicitur extinguere quomodolibet excitatam, atque præcauere, ne si plus quàm oporteat potauerint aquæ, lædantur. At chillatolli atollichilli permixto, vt nomen indicat, paratum veluti præcedentia conficitur, sed eum semicoctum est, permiscetur chilli in aquâ eliquati portio, quæ gratum faciat gustum ei qui illo est vsurus. Summo manè assumitur contra frigoris molestias, corroborat ventriculum, firmatque coctionem, pituitam adhaerentem extergit, & quibusuis vacuatis impedimentis emundat. Paratur & nechillatolli, seu atolli cui est chilli permixtum, & mel velut reliqua genera, sed additis prædictis semicocto eâ portione quâ gratum fiat sorbituris. Calidum ita innatum vigorat, ac Venærem excitat. Est & aliud atolli genus, ayocemollatolli dictum, quod est atolli cum phaseolis, fragmentisque massis eiusdem maizij, quod fit phaseolis integris incoctis, cum iam panè est confectum, & cum semicoctum, fragmentis massis maizij chillatolli permixtis, adiecta que herbâ pacotli, de quâ suo dictum est loco. Nutrimenti id optimi & prægrati vicem præstat, & epacotli gratiâ sanguinem à crudis humoribus expurgat.

Potuisset chianatilli ad caput chian differri, sed nomen ferè idem adhortatur, vt præ-

dictis differentijs huius potionis nunc primum interferatur. Paratur ex semine chian torrefacto in patinâ (seu vocato comalli) medioeriter, ac deinde læuigato, atque ita in annos vsus recondito. Nam cum vti puluere opusest, permiscet puluerem aquâ, agitantque donec eam densitatem nanciscatur, quæ possit palato placere. Sunt qui hauriant hanc potionem simplicissimam. Sunt etiam qui prius chilli inspergant. Absque eo febrilem calorem extinguit, aut aliâ ex causâ suscitatum. Iter agentibus, ac præcipue feruentibus regionibus, iuuat, & quibusuis alijs qui eo nutrimento libenter vtuntur. Fit & aliud potionis genus, dictum chiantlotzolatolli, è semine quodam maiusculo, de quo suo loco. Eodem modo quo præcedens parandum, & eosdem vsus præstans, sed semen præparatum, celerrimè, vetustatis sentire solet incommoda, nec adeò frequenti est in vsu. Paratur quoque michuacahatolli, id est atolli sementiferum, ex michihoauhli, de quo etiam dicto loco. Torrefacto hoc semine, & redacto in læuorem, cumque exposcit occasio, in aquam coniecto, eâ mensurâ quæ nullâ adferat spissitudinem & densitatem, & insperso melle metl cocto (tria enim mellis genera ex eo conficiuntur) extergit renes, & vrinæ meatus, puerorum scabiem curat, epotum, abstergente quâ pollet vi, & est frequens hisce gentibus cibus. Fit insuper ex maizij parvâ quadam portione, maiori autem siliquastrî aridi læuigatiq; commixtis, additâ herbâ epacotli, quod vocant tlatonilatolli, admotis igni simul omnibus, donec ea herbâ percoquatur, quod breuè euenit, ingeriturque calens: & id portionis genus Venærem excitat, euocat vrinam, calefacitque vniuersum corpus, & corroborat. Sed neque silentio præterire decet elaxcalatolli, quod paratur ex maizio contuso, & efformato in placentulas tres digitos latos crassos, incamalli vocato. His, postquâ probè decoctæ sunt, cortex diripitur, micaterritur, ac rursus in frigidam projicitur, in patinâ reponitur, agiturque donec cogi incipiat, tunc extracta atque in vascula cochleari digesta sorbitio epotatur, quæ defectos renes mirè reficit ac fouet. Quin & ex spicâ ipsâ maizij, detractis granis, vltâ, atque in cineres redactâ, olloatolli vocatum parari consuevit, teriturque etiam hæc pars, quæ vnâ tribus maizij partibus permiscetur: rursus verò teruntur similiter omnia, & quæ ex eis, ad ignem atolli paratur, postquam ad spissitudinem vsque percoctum sit, & polentæ densitatem: mox in vasa digestum conspersumque chilcotzli, sorberi solet, haud inutile his qui nimio sanguine aut calore redundant. Fit etiam ex maizio & lixiuio vulgari

gari percoctoꝛque, quod vocant quauhnextolli, quoniã ex arborum cinere conficitur. Hoc ab eo extractum abluui expedit (in lixiuio enim quamdiu oportet manēs, emollitur expurgaturque, & in insolitum atque à ceteris longè distantem ita mutatur saporem) teritur postea, & vt reliqua decoquitur, donec iustam adipiscatur spissitudinem; atque ita demum sumptum expurgare dicitur sanguinem, neque aliũ medicamenti aut nutrimenti vsũ præbere. Sequitur izquiatolli, quod è torrido paratur contusoꝛque maizio, sed cum iam decoquendi illud tempus est, maizij decocti modicæ adiciũt portioni, & omnia tamdiu agitant, quamdiu opus est vt iustam spissitudinem acquirant, & chilli tandem insperso, potatur ab ijs qui ob cordis imbecillitatem, aut atræ bilis redundantiam in cœrore plerumque afficiuntur. Est & hoauhatholli, quod ex bliris rubris fit, ingeriturque insperso melle. Præterea michohoauzatolli, quod ex michihoauhtli paratur, picturato nempe blitorum genere, quod symphoniam à varietate coloris quidam vocat. De polente verò pultiumque generibus, quibus vsa est antiquitas, satis superque dictum est ab alijs: nos enim quæ nouo orbi sunt familiaria, necdum veteri satis cognita atque perspecta, scribenda statuimus.

CAPVT LXXVI.

De modo parandi panem ex maizio.

EMolliunt eo quo diximus modo maizij grana, mox pinsunt, ac palmis vtrisque adnotis efformant tenues ac ambitus mediocris placentulas, quas statim vt oportet in comalli carbonibus coquunt impositas: & hic vulgarior frequentiorque parandi panem, ex maizio modus. Sunt qui triplo & interdum quadruplo maiores efficiat; nec desunt qui & crassiores. Sunt qui efforment globulos peponibus similes, & in doliola iuxta focum sita conijciant decoquenda, permixtis interdum phaseolis, atque eis non citra voluptatem vescantur, molles enim admodum sunt, concoctu faciles, & grati saporis. Alij hos in dodrantem vsque producant, & quatuor digitorum crassitudine admixtis phaseolis in patinis seu comalibus affantes. At Proceribus Indorũ placentulæ parari solent ex colato maizio adeo exiles puræque, vt translucidæ pænè sint, & à papyro interpolatiore tenuitate minimè vincantur. Item orbiculi pauci ex colato maizio, qui etsi crassi, tamen omnino videtur translucere. Verum hæc ad diuites tantum Heroasque pertinent, nec est insuauis ille panis, qui in vocatâ barbaco apparatus accoquitur. Indi enim, quos Chichi-

mecas vocant, gens fœra, barbara atque indomita, à Mexicanâ vrbe in Septentriones non plurimum recedens, ac per montana campeltriaque pellibus tantum quasdam corporis partes tecti, errabunda ac vaga Scytharum more, aut brutorum pecorumve, venatuque & aucupio, & quarũdam siluestriũ ac sponte nascentium arborum fructu, vbi fors tulit, viuentes. Cum carnes libet coquere, scrobes in ipsâ terrâ effodiunt, mox ignitis lapidibus sternuntur, medias collocant carnes frumeti Indici malsâ obuolutas, ac demum similibus saxis ex terrâ obruunt, tamdiu ibi manere permittentes, quamdiu intelligunt sufficere exquisitè decoquendis, decoctas extrahunt, eisque & pane ad prædictum modum parato, non sine magnâ voluptate atque vtilitate vtuntur in cibus. Defluxit iam diu ad Hispanos Mexici degentes hic mos. Spicas ipsas torrèfaciunt appositas patinis, aut incoquant carnibus, & utroque modo granis iucundè vescuntur.

CAPVT LXXVII.

De xocoatl.

Solent etiã ex aquâ & maizio iam emollito, ac in massam redacto, per noctem simul manentibus, parare xocoatl, seu aquam acidam, inde matutino expressam, vrinæ ardori extinguendo ac calori cuius contemperando mirabilem, si decem plus minus vnciarum pondere, continuis aliquot diebus, ieiuno adhuc vetriculo, epotetur. Cuius rei admonendum esse Lectorem, è re meâ fore putauit. Nec solum est vsus fructus; nam & culmi eius arundinisve torrefactæ, & redactæ in puluerem, ophia si egregiè medentur, si cum oxitl seu resinâ misceantur.

CAPVT LXXVIII.

De ciboapatli hemionitica.

Herba, quæ à Mexicanis, quoniã mulierum medetur morbis & hemionitidi foliorum figurâ est similis, ciboapatli hemionitica vocatur, ab Hispanensibus verò mulieribus herba vterina, multos à fibratâ radice mittit ramos tenues, rectos, teretes, & hirsutos, folia per interualla ab vtraque parte caulis pinguia, hirsuta, oblonga, mollia, & hemionitidi quadamtenus similia, vnde ei cognomen, floresque albos in vnbellâ compositos. Calida est & sicca gradu tertio, ideoque ius decocti illius aut huius exhiberi solet parturientibus duarum triumve vnciarum mensurâ, vt facilius enitantur, euentu felicissimo, qui earum pectori quoque ma-

gnopere confert. Trita folia, ac pugilli men-
surâ ex aquâ aut liquore aliquo conuenienti
bibita, placant vétis tumorem, hydropem
curant, vrinam ac menses euocant, & com-
pures alios his similes præstant vsus, à me-
dicamentis simplicibus tertio ordine calen-
tibus ac tenuis substantiæ præstari solitos.
Tam frigidis quàm calidis regionibus exul-
tat: feritur radice ac semine, habeturque in
delicijs non in hortis modò ac viridarijs,
sed vasis quoque fictilibus sata, quibus do-
morum tabulata atque fenestras ornare ma-
tresfamilias solent, & hortos peniles con-
struere. Omni regione & tempore prouenit.

CAPVT LXXIX.

De caquanquahuitl, seu signi arbore.

CAquanquahuitl, ab alijs pochotl voca-
ta, arbor est magna, aculeis horrida, fo-
lia oliuæ ferens magnâ ex parte, fructum
melo-peponi paruo formâ & magnitudine
similem, plenum lanugine fibratâ candenti,
splendenti que, & bombycinis filis laxis
& vndulatis parum aut nihil dissimili quæ
nei facile possit, & in bombycinas vestes,
quas sericeas nonnulli vocant, aptari, longè
minori dispendio, sumptu que tenuiori
& faciliori operâ, quàm quæ serico no-
strati parando solet adhiberi. Verùm is
est mos horum, vt quæ cariùs veneunt, ar-
dentiùs affectent. Interstant verò prædi-
ctam lanuginem granula quædam orbicu-
laria canabino semini formâ & magnitudi-
ne similia, dulcia, grata gustui, dulciumque
amygdalarum ferè sapore, quæ cruda to-
stâve, excitant appetentiam, sunt que ad-
eò impinguandis corporibus accommoda,
vt rebus gerendis reddant homines, qui eis
vtuntur, inhabiles atque ineptos. Flos est
albus & modicus, nec formâ vocato yzca-
xochitl dissimilis. Sunt (vt circa Capitis
initia iam attingi) qui vocent hanc arbo-
rem pochotl, ob foliorum similitudinem,
quam habent cum illis veræ pochotl, etsi
longè sint minora, arboris que minimè, vt
hæc, spiniferæ aut fructiferæ. Calido
clementi que gaudet cælo, sed calidiore
magis; loca que & campestriora & monta-
na exornat, nec vlli ferè est incognita.

CAPVT LXXX.

De pythahayá.

IN saxorum scissuris nascitur pytha-
haya. Odit pingue solum: fructus acro-
dulci mixtus, sapidus, quem admodum ma-

lum Punicum seu granata. Rubri coloris
intus & extrâ est; malum aureum æquat
magnitudine.

CAPVT LXXXI.

De chichá ex maizio.

CHicha est vinum ex maizio, quâ ine-
briaunt Barbari. Tundunt & moliunt
duabus petris maizium, admixtâ aquâ, inde
fit massa quædam. Femina quæ molit, sumit
per interualla particulam, & mandit, rursus
abiecit in massam. Dicunt pro fermento id
esse, & easam iucundæ acedinis. Postea
aquâ coquunt, & effusa in vrceos biduo, ace-
fit. Gratissimus hic potus Indis, nec contem-
nunt Hispani. Femina nostræ inuenerunt
artem elegantiorē conficiendi illum, mi-
nori stomachi horrore. Salutaris hic potus,
sicut & ipsum maizium, renum & iecoris
dolori, calculi & vrinæ retentioni.

CAPVT LXXXII.

De hiacis.

Hiaci ferè imitantur poma maris mor-
tui. Inania poma sunt, ferè nihil ha-
bent nisi corticem & ossiculum intestinum;
prætereà vacua.

CAPVT LXXXIII.

De radicibus albis.

Mira apud Perüenses expurgandi vis
radicum albarum, paruis rapis similia.
Mas & femine feruntur. Ex mare vncia vna,
ex feminâ altera sumitur, aquâ diluto eius
puluere. Qui sumpsit, sub Sole decumbit, vt
cælestis calor iuuet vires herbæ. Post horam
admirandâ lassitudine contabet resolutis
artibus, vt consistere nequeat, multa dein-
de capiti vertigo & inanitas: reliqua mem-
bra, brachia, crura, venæ, nerui, iuncturæ tam-
quam fomicis incedentibus affecta: purgatio
vtraque viâ fit, excernitur omnis mali-
gnitas intrinseca, vsque ad vermes aliquos &
lumbricos, interim tædium, marcor, & sum-
ma lassitudo, sed absolutâ purgatione, ma-
net vegetus, valens, famelicus.

CAPVT LXXXIV.

De battatis.

Indi effodiunt etiâ è tellure suapte natu-
râ nascentes radices, indigenæ battatas ap-
pellant. Insubres napi videntur, aut magna

terræ tubera. Quocumque modo condiantur, assæ vel elixæ, nulli edulio cedunt dulcoratâ mollitie. Cutis aliquantò tenacior quàm tuberibus aut naps, terreiq; coloris, caro candidissima. Seruntur etiam & coluntur in hortis, comeduntur & crûdæ. Viridis castaneæ gustum cruda imitatur, est tamen dulcior.

CAPVT LXXXV.

De copeiâ arbore, seu copeo.

ECopeiâ pix legitur, vt è pino. Aliqui putarunt stillicidio colligi, combustione eius ligni. Fructus similis pruno, paruus, idoneus palato & stomacho, folium mirabile. Arborem esse hanc scribit Petrus Martyr, cuius folijs Chaldæi, litterarum primi reperiunt, conceptus mentis absentibus significabant, priusquam vsus chartæ reperiretur. Spithameum est latitudine folium, rotundumque ferè. Acu, aut spintere, vel stylo quouis, ferreo siue ligneo, inscribunt nostri, non ineptius quàm chartæ. Risu dignum est, quod insularibus nostri de folio persuadent. Nostrorû imperio folia loqui putât boni illi homines. Missus est aliquando illâ ex vrbe Dominicâ, primariâ insulæ, insularis quidam à quodam Hispano ad suum amicum, cum vtijs (diximus esse cuniculos) assis. In itinere siue fame siue gulâ impellente, nuntius tres vtias edit, sunt enim muribus non maiores. Folio rescripsit amicus quot receperit. Ad seruum herus inquit: En quid? Vbi tua fides, fili? potuitne tantum gula, vt creditas vtias comederis? Tremens miser, & admiratus; fassus est errorem, sed, vnde id habuerit, herum rogat. En folium, quod tu ipse affers, mihi recenset; simulque quâ horâ ad amicum venisset, & iterum inde abiisset, folio internuntio narrat. Ita lepidè falluntur stolidi insulares, qui pro dijs habebant nostros, quod eorum imperio folia promant, quæ ipsi arcana esse putarunt. Sparsus per insulam rumor, quod folia nostrorum nutu loquantur, in fide depositi retinet insulares. Vtraque folij facies litteras, vti charta nostra, suscipit. Membranâ duplicatâ crassius est, tenax mirum in modum dum est recens: litteras ostendit albas in suo viridi: quando siccatur, veluti tabella lignea candescit durefcitque, sed characteres flavescent. Minimè autem corrumpitur, nec, si madefiat, notas dimittit vniquam, nisi comburatur.

CAPVT LXXXVI.

De xagua.

Procedit idem Auctor. Arbor est alia nomine xagua, cuius pomi acerbi succus glauco-niger pingit quidquid tetigerit, aded coherenter, vt nequeat vllò lauacro abradi intra dies viginti. vbi maturuerit pomum, vni eam succus amittit. Comeditur & fapidum est pomum illud. Est & herba, quæ, vti de ligno aliàs memorauimus, suffumigio perimit. Atrâ illâ fuligine se funestant Barbari præliaturi. Ad artem militarem putant spectare, si formidabiles ac terrifici appareant hosti. De arbore pergamenerâ alibi hæc habet idem Petrus Martyr: Ea est palmæ similis: folia illius sunt aded grandia, vt à pluuiâ tutetur quodque folium, in caput protentum, hominem totum, ac si lanceam sibi penulam tergo iniecerit. Hoc parum: quod veidè mirandum sit, dicamus. Folio (arborei nimirum folia inhaerent haud secus, ac suâ in arbore palmâ) à radice, quâ est arbore compacta eruto (facile namq; per demissam cuspidem captum folium detrahitur ab arbore) in interiore illius tergo philyra, albuminis oui pelliculæ similis, reperitur candida, ea, vt ex arietis iugulati corpore pellis, excoriatur, tolliturque à suo cortice integra, nihilo minor arietinâ vel caprinâ membranâ, cuius operâ vtuntur omnes, ac si membranas ipsas assequerentur, neque minùs tenacem esse inquit eam philyram; forcipibus tantum scindunt, quantum ad præsentem scribendi necessitatem sufficiat. Hæc arbor xagua nuncupatur. Fructus eius est oliuæ similis, porcos pinguefacit, hominibus non ita congruit.

CAPVT LXXXVII.

De citreis.

Chiribensis vallis citreas arbores satis proceras alit, odore grato. Aiunt vestes oppleri seruarique à tineâ, si capsis citreis sint conditæ. Panis tamen ibi seruatus amarior felle fit. Naues ex eius tabulis cõstructe à vermibus non corroduntur. Alia arbor parit ibi poma, quæ comesa vrinam prouocant, & emittere cogunt ad sanguinis colorem.

CAPVT LXXXVIII.

De cassiâ Occidentali.

Cassiam fistulam amplexus est nouus Corbis: libentissime reddidit scenus; liberalitissimè in Hispaniolâ, Cubâ, & Iamaicâ,

non sine incommodo aliarum frugum: namque ad harum arborum olfactum fornicarum occurrit copia tanta, ut quidquid apud illas aut in earum vicinâ seratur, à formicis exedatur, grauemque etiam inferunt incolis molestiam. De huius arboris siliquis, ob longitudinem vaginis similibus, narrant, quòd, quando ijs maturescentibus venti flant, tantus earum ad inuicem sit conflictus, ut obstrepere inter eas anserum atque anatum agmina mille videantur. Ab eo concursu, pro succi acerbi vel maturi qualitate, pròve animularum & medullæ pondere in siliquâ, variarum causari vocum modulòs non insuaues, inquit. Ferunt alicubi sponte nasci.

CAPVT LXXXIX.

De bibao.

Bihaus rarum genus plantæ. Folia quædam octo dodrantium oblonga, duorum lata, delicata, sed duriuscula, absque trunco è terrâ erumpunt, mollis germinis, extremitate albescencia. His sæpè reparant famem milites, quandoque etiam pro tecto, scaphis seu canoïs sunt.

CAPVT XC.

De cuchuchu.

Reperitur in Collao radix cuchuchu iucunda, dulcis, delicata, acceptabilis stomacho. Nullo erumpit foras folio, nullo caulice, humata semper: viror dumtaxat terræ denotat ubi sit. Cùm viriditas illa superficialis desinit, agnoscunt vim barbari maturam, tunc eruunt.

CAPVT XCI.

De guayabis.

Guayaba dicitur fructus quidam ruber intus & extrâ, pomi communis magnitudine, multis granulis & duriusculis inferus. Comedunt illa animalia. Ex granulis excremento eiectis, renascitur guayabus arbor tam liberali fecunditate, ut crebritas eius pecori obsit, sub eâ namque nulla crescit herba. Fructus corruptioni pronus & vermibus: conseruatur saccharo. Alicubi albus inuenitur, qui & absque dubio præstat.

CAPVT XCII.

De viyâ.

Multi Indi gaudēt videri cruenti. Viyâ enim est bitumen aut gluten quoddam ex resinâ & quodam fructu purpureo, quo se illinunt præliaturi. dicunt etiam imitatione dæmonis id facere. Sic affirmant apparere.

CAPVT XCIII.

De mateillu.

Mateillu sub paruulis riuis vni innascitur surculo. Singulos palmites vnicum, absque alio fronde, terminat folium rotundum, quemadmodum herba illa Hispanis dicta *oreja de Abad*. Iucunda palato est, sed saluberrimâ obtutui: namque præmansa, & imposita oculis vnâ aut alterâ nocte, omnem oculorum vincit morbum, nubem absomit, pacat dolorem, reponit suæ sedi oculum, restituitque visum vsque ad miraculum.

CAPVT XCIV.

De guadis.

Guadæ sunt robustissimæ arundines, exquant enim crus humanum grossitie, proportionatâ longitudine. Seruiunt contingendis domibus rusticis. internodia amphoras aquæ capiunt. Cùm exsiccantur, fortissimæ sunt.

CAPVT XCV.

De barbasco.

Barbasco paruula herba, erecta, licet hac capiantur pisces. Si mōlita in aquas mittatur, comedentes pisces inebriantur, & super fluctus vectati, facillimè capiuntur, nisi mora vnus horæ intercedat, post quod spatium sibi restituuntur.

CAPVT XCVI.

De iucubiis.

Vocat Occidens India calabe panem ex radicibus iuccis confectū, quas regiones calidæ ferunt. Planta dicitur iucubia, cuius folia pulchra sunt & lata, velut manus extensa porrectis digitis, virore quodam nigricante. Intestina lineis purpurascens: radices

ces quoque purpureæ inclinantes in nigrorem intus præalbidæ. Serunt illas, post biennium imò triennium effodiunt, asperis corradunt lapidibus, deinde premunt quodam torcularis genere, eliciunt succum, & in patula vascula figlina fundūt igni lento calentia: ita coagulantur placentæ quædam maiores vel minores, ad communem victum. Comeduntur etiam iuccæ coctæ & assæ. Succus earum potus pestilentior veneno est; coagulatus in panes, salubris. Confirmant hæc, & explanabūt quæ Petrus Martyr scripsit. Quando plantare iuccam statuunt, terram egerunt tenuis genu, & effossam erigūt in tumulos quadratos nouempedales, duodecimque ex ipsis iuccæ truncis sesquipedalibus aut circiter tumulos ternos cuique lateri præbentes, insigunt transuersæ, vt ferè in ipsius tumuli centro cuspides eorum conueniant. Ex illorum internodijs, & infixa cuspide radiculæ capillares prodeunt: Hæ paulatim acutæ, in eas conuertuntur, superantque maturæ lacerti ac sæpè femoris humani crassitudinem longitudinemque: ita cumulata, illa terra ferè vniuersa digeritur in radices, sed maturefcere iuccâ inquirunt non breuiori spatio quàm sesquianno. Inquirunt quoque, quòd vltèrius ad biennium vsque finatur, eò fieri meliorem perfectioremque ad panem conficiendū. Euulsam lapidibus ad id paratis, veluti scalpro nostræ feminæ caseum, conterunt, & premunt demum, aut sacco ex herbis vel caniculis fluuialibus cōfecto imponunt, ponderoso lapide superiecto, diemque naturalem appensum sinunt, & succum eijciunt; diximus namque, esse apud insulares mortiferum. Attamen si coquatur, salubris est succus ille, vti è nostro lacte serum. Hoc aduertendum, apud hos continentes minimè noxium esse iuccæ succum. Multa dicunt esse iuccarum genera. Vnum altero suauius atque illud aliò pretiosius est, quo Regulis edulium paratur. Sunt quibus vescantur Nobiles, sunt & quibus populus. Exsiccatam verò iuccam in tabellas fictiles ad id compactas veluti pressum nostri caseum distendunt coquendam. Is est eorum panis primarius. Hunc vocant calabbi.

CAPVT XCVII.

De agibus.

A Diciã alia ex eodẽ auctore. Radicibus Barbari Indi nostris naps, & magnitudine & formã, sed gustu dulci, castanæ teneræ adhuc similibus, ad cibū vtuntur. Has ages vocant ipsi. Est & aliud radicis genus, quam iuccam appellant; ex hac & panem

conficiunt. Agibus verò magis assis aut elixis vtuntur quàm ad vsum conficiendi panis; iuccam verò sectam & compressam (succosa namque est) pinsunt, & in placentas coquūt. Agium species innumeræ sunt; à folijs & floribus earum varietas dignoscitur. Harum species vna dicitur guanaguax, hæc est intus forisque albida: alia guaraguei, colorem habet violaceū foris, intus autem candidum. Appellant alios ages zazaueios: hi rubescunt foris, intus candescunt; alios squiuetes, intus forisque albidum sunt.

CAPVT XCVIII.

De vinis.

EX tribus radicum & granorum ad conficiendum panem generibus, quæ iucca, ages, & mais appellantur, & ex palmarum fructibus vina conficiunt, vti Germanos, Belgas, Britannos, montanos etiam nostros Hispanos, puta Vascos, & Astures, & in alpinibus Noricos, Sueuos & Heluetios, ex hordeo triticoque, & pomis alicam conficere audiuius. Albã, nigra etiam, variorumque saporum, & mulsam pleraque imitantia apud Comogrum se potasse vina dicitant.

CAPVT XCIX.

De acarachã.

ACaracha radix apij instar folia emittit. Iucunda sunt assa; optima, si conferuentur saccharo.

CAPVT C.

De cabuyã.

CAbuya restis oblonga dicitur circa Venecuelam ex quodã cannabis genere, aut vicario. Frutex, cuius folia vsque ad sex drosantes interdum proluxa, duos propè lata, desinunt in acumen, alioqui crassa, molli carne, quã abiectã extrahūt fibras. imitatione cannabis vocantur. Postquã extractæ & copulatæ fiquæ, ab alijs cucuiza, inde funes ad omnia ministeria fiunt (spartum, vbi hæc planta, ineptum, nisi solo; nam parum tenax & incōnstans.) Extremitas germinis tenera, pro herbã fullonis dealbat linū, & alia. Nisi refecetur, erumpit in palmitem, qui satis cōtignandis domibus, ob nimiam ariditatem incorruptibilis, nisi madefiat. Nulla aptior materia excipiendæ è silice percusso scintillæ. in corde enim quàm mollis est.

GVAYACI RAMVLVS.

CAPVT CI.

De guayacis.

IN anonymi mei Commentarijs de Hispaniolâ celebratur radix Guayaza solum in prouinciâ Ygvey inuenta inter rupes. Ex ea panis fit. Cepam imitatur. Folia foris crumpetia duos aut tres surriguntur dodrantes, angusta, læuigata & tenuia sunt. Panis ex eâ sic cõficitur. Corraditur aspero saxo radix, ex albâ massâ globus aut pilâ fit. Sistitur ad Solem, & surfuris colorẽ induit. Postquam Solem tolerauit biduo plus minùsve, farcitur vermibus velut caro putrefacta, & mirũ in modum fuscescit, non penitus contracto nigrore. Dumq; scatet vermibus, placentulæ ex illis fiunt, quæ in fictili prunis imposito torrefiunt ab utroque latere. Hic panis olim barbarorũ eius plagæ. Si ante verminationem gustaretur, cicutæ instar perimeret.

CAPVT CII.

De mamey.

Idem Auctor commendat mamey fructuum omnium iucundissimum oculis & palato. Magnus est prope vt pila bombardarũ. Tegitur cortice vt mala granata: quatuor ossicula claudit. Spatium inter illa & corticem complet caro præpallida suauissimi saporis. Arbor aequè pulchra & procera,

& diues frondibus. Rami surgunt in effigiem crucis. Folia figuram cordis imitantur, sex digitos lata, & consistentia.

CAPVT CIII.

De mani.

Non minùs admirandum in radicibus fructificare mani. Grana sunt sub terrâ in radicibus cuiusdam fruticis nata; clauduntur vaginis maioribus quàm ciceroni: extracta imitantur auellanæ nucleum. Sufficiuntur ad plures vsus pro amygdalis.

CAPVT CIV.

De iarumâ.

Iucaia insulæ arbor iaruma est, ficui similis, eodem modo frondosa, & populi altitudinem superans, nec solida quidem, more aliarũ arborum, nec inanis tamen vti arundo, vti ferula potiùs aut sambucus. Fructum creat sesquispithamalem, mollitie ficus, sapidum & salubrem sanandis vulneribus. Folia miro vigent effectu. Vno id probant exemplo viri fide digni. Hispani duo rixantes inter se inuicem digladiabantur, humerum vnâ & lacertum vno ictu gladij ferè dissecit hosti alteri, subalaripelliculâ vix membrum sustinente, quâ ilibus connexa. Accurrit vetula Iucaia, delapsum suo loco membrum sistit, eius arboris, nec alio medicamenti genere adhibito. Folia contusa superimponit. Paucos post dies se vidisse virũ incolumem attestantur. Qui nodos in scirpo quærunt, irrument ad libitum, nos hæc & maiora posse in naturâ fieri, credere constituimus. Huius arboris corticem aiunt esse lubricum & læuigatum, quæ cum non sit solida, sed medullosa, facili scalpitu euacuatur. Refert Petrus Martyr rem narratu dignissimâ, sed artificij suo infaustam. Iucaia à suis sedibus abrepti, desperatis viuunt animis. Dimisere spiritus inertes, multi à cibus abhorrendo, per valles inuias & deserta nemora, rupeq; abstrusas latitantes, alij vitâ exosam finierunt, sed qui fortiter pector e constabant, sub spe recuperandæ libertatis viuere malebant. Ex his plerique non ineptiores fortè, si fugæ locus dabatur, partes Hispaniolæ petebant Septemtrionales, vnde ab eorum patriâ venti flabât, & prospectare arcton licebat. Ibi prorentis lacertis, & ore aperto halitus patrios anhelando absorbere velle videbatur: & plerique spiritu deficiente, languidi præ inediâ corruerunt exanimis. Ex his vnus vitæ amator, domorum construendarum in patriâ lignariâ artem exercuerat, licet ferro careant & chalybe, secures tamẽ, sed lapideas, & ad mini-

ministeriū cetera instrumenta assequuntur) difficilem creditu prouinciā amplexus est, iarumæ arboris trabem abscidit, medullā eius scalptā vacauit, maizio, grano, & cucurbitis aquā repletis farciuit. Retinuit foris pusillū pro viatico. Vtramque arboris frontem stipauit, trabem in mare proiectā conscendit, virum alium & feminā, affines nandi peritos admittit, remis patriam versustrabem impellunt. Egregium id inuentum in felicibus auspicijs miser inchoauit, ad miliaria circiter ducenta in redeuntem à Chichorā nauim inciderunt, prædam in nauim Hispani trahunt lugentem, trabem ad Hispaniolam rei tantæ testem adduxerunt, misero penu congesto vsū sunt. Vidisse trabem, & eius fabricæ architectum allocutos fuisse se, aiunt plures viri auctoritate graues.

CAPVT CV.

De guchone.

Pestilens planta guchon est. Ros eius virusest: Quisquis contingat, perinde ac veneno contaminatur. Qui fixo inspexerit obtutu, duos morbos contrahit, obcæcatur, & turgit vt hydropicus.

CAPVT CVI.

De besuco.

Besucus siue bezucus quidam palmes, beditis frequens montibus per truncos arborum serpit, ipse imbellis, impotens sibi subsistere, hærens arbori, ad culmen vsque prorepat. Tractabilis est, & funiū rudentumque vices implet ad plurimos vsus, non impeditur folijs. Latius hæc narrat Martyr. Natura, inquit, illis suā spōte funes ac restes tribuat. Nulla ferè arbor est ad cuius radices non pullulet; herba quædam verbenæ similis bezucum appellant, more lupulorum serpit per matris truncum. Herba tenaciùs ad supremos applicata vertices voluit se, ac matrem circuit cauillorū, multitudine tantā, vt eam veluti lana vel vmbecula contegat, tutamque reddat ab æstu. Ad quoscūque magnos fasces colligandos, aut pondera sustinenda, ad trabes etiam & domorum contignationes connectendas nata. Compactas bezuco commissuras aiunt præstringi tutiùs quā quæ figuntur clavis ferreis, quod neque putrescat vniquam imbribus, aut folibus arefcatur, cedatque parumper infracta, si per typhonū furorem domus concutiatur, quæ lignæ sunt omnes. (Furacanes vocant insulæ rabidos ventorum illos turbines, qui radicitus eruere grandes arbores; & sæpè disijcere domos solebant.) Quæ clavis sunt cōpactæ, clavis erutis dissoluuntur, quas ve-

rò bezucinodosa vincula complectūr, concussæ vacillant tantūm, ad locū dein suum redeunt compagine inuectā. His furacibus typhonibus nostri, occupatā Hispaniolā, maximè vexabantur, qui & sibi infernos sæpè dæmones fuisse visos asserunt; cessasse verò calamitatem illam horrendā aiunt, ex quo frequentatū est Eucharistiæ Sacramentum in insulā, neque dæmones vltra visos, qui familiariter antiquis noctu solebant sese ostendere.

CAPVT CVII.

De guamis.

Guamæ, ab alijs guauæ, fructus sunt veluti vaginæ longæ. Quædam oblongæ, quædam velut ex tabellis intus claudunt nucleolos subalbissimæ carnis, qui & sunt dulcissimi. A quibusdam dicitur gossypium in saccharo. Inueniuntur paruulæ vaginæ digitum non excedentes.

CAPVT CVIII.

De anonibus.

Anones dicuntur fructus iucundissimi, instar illius cibi quem Hispani dicimus *manjar blanco*. Salubres sunt, & ægrotis frequentes.

CAPVT CIX.

De guanabanis.

Guanabanæ fructus magni sunt, pleni laculeis, intus verò acidi. Vocant aliqui gossypium in aceto. Arbores in montibus & hortis inueniuntur.

CAPVT CX.

De inebriante arbore.

Borachera dicitur ab Hispanis arbor admirandi floris: excedit liliū, æquat albedine. Odoriferus est, longus, extensus, vacuefactus sine foliorum diltinctione in extremitate. Folia arboris magna, quorum succus haustus aquā, oppidò inebriat.

CAPVT CXI.

De nociuis arboribus.

IN Hispaniolā & Darienā nocentissimæ quædam arbores sunt. Colligam quæ de his Petrus Martyr scribit. Sunt dulcium pomorum

morum feraces, sed maximè noxiorum : in vermes namque comesa conuertuntur. Sed arboris vmbra præcipuè lethalis : nam qui sub eâ aliquãdo dormierût, turgido capite, & amisso penitus lumine expergefacti sunt; at si breui tempore somno indulserint, post aliquot dies cæcitate liberâtur. Alibi, inquit, est & alia peculiaris terræ arbor, cuius si folia necdû alicuius corpus tetigerint, vibices eleuant ingentes, & nisi illis aquâ marinâ, vel saluâ matutinâ obsteretur, illicò lethalè suo veneno excitât dolorem. Hanc arborem & Hispaniola parit. Eius etiam lignum olfactu aiunt esse mortiferû, nec portari à quoquam lignû posse sine vitæ periculo, cum excutere à se tantæ feruitutis iugû sæpè insulares Hispaniolæ tentauerint, nec cesserit vmqûã aperto Marte, vel insidijs. reperti sunt eo ligno voluisse primarios noctu dormientes suffumigatos interimere, sed admirati ligni reperti nouitatem Christiani, fateri fraudem miseris coëgerunt, & commenti auctores pœnas dedere. Habent ipsi genus herbæ, cuius odore fulti remedium sibi comparant ab eius ligni veneno, vt portare illud queant indemnes.

CAPVT CXII.

De cohobbâ.

CVm de belli euentu, de annonâ, de incolumitate Zemes reguli consulût, domum Zemi dicatam ingrediuntur ibiq; absortâ per nares cohobbâ (sic herbâ vocant inebriantem, quâ & Boitij in furorem statim vertuntur) domû illicò tectis ad fundamêta versis moueri, homines versis vestigijs ambulare se videre gariunt. Tanta est pulueris illius cõtusû vis ex cohobbâ, vt sensum omnem illicò sumentis eum tollat. Vt primûm cessit insania, brachijs demisso capite genua cõplectitur, quo in statu attonitus paulisper immoratus, caput veluti somnolêtus eleuat, atque oculos in cælû attollens, intra se primûm confusa quædâ obloquitur. Cui tunc primarij aulici adstantes (neque enim de populo quisquâ ad ea sacra admittitur) sublatis vocibus gratias agût, quòd iam à Zemis colloquio ad eos redierit; & quid viderit percõtantur. Ille autè os aperiens, Zemen eo tempore se allocutum fuisse delirat, sibiq; aut victoriam, aut perniciem, si cum hostibus manus conseruerint; aut famem vel vbertatem, pestem aut incolumitatem, & quidquid venit in buccam, prædixisse Zemen, veluti lymphaticus prædicat. Suspicio hanc herbam tabacum esse.

CAPVT CXIII.

De magnis arboribus.

Melchior Barros in Expeditione Io. Aluarez Maldonati inuenit proceras arbores, quæ æquarent impetû iactatæ ex arcu sagittæ, & quarum truncos homines sex vix complecterentur manibus extensis. Ibidem gigantes reperti: occisus vnus hermaphrodita. Grandius aliquid adiciâ ex Petro Martyre: A riuo nigro & insulâ Cånafistulâ millibus passuum septuaginta, relictis à dextrâ læuâq; pluribus in id maius cadêtibus fluminibus, vnû capiunt duce incolâ nudo, ducentarum per ea flumina nauium magistro, in cuius ripâ ostio ipsius proximâ Abibeiba Regulus incolis imperabat. Loca esse palustria cognouerunt, propterea primarium Abibeibæ Reguli atrium in arbore sum mâ ædificatû erat. Nouum & insuetum habitandi genus, sed adeò proceras arbores terra illa nutrit, vt inter earû ramos ædificare domos liceat indigenis, vt de alijs apud varios legimus Auctores, qui æstuante Oceano confugiû habebant ad altas arbores, cum resfente piscibus vescerêtur relictis. Trabibus inter ramos distentis, & cõnexis inuicem, congeriè struunt contra omnem ventorum vim tutâ. Putant nostri, ob fluuiorum alluies, quæ ibi crebræ sunt, arbores domos incolas habere. Est arborum illarum altitudo tanta, vt nulla virilis lacerti vis sit, quæ domum ædificatâ iactu lapidis attingere sufficiat. Nec miror quidem, si Plinio & Auctorebus alijs crediderimus de arboribus Indicis, quæ adeò proceras esse tradunt, ob soli vbertatè & aquarum abundantiam, vt sagittâ nequeant superari: neque enim eius terræ campi omnî iudicio cedunt vbertate, aut aquarû abundantia vlli telluri quâ Sol ambiat. Ex illis arboribus plerasque dimensi brachiorum ambitu viri septem, interdum octo, stantes vix complexi sunt. In solo tamen cellas habent vinarias, eo vino, de quo suprâ diximus, refertas: quia licet ventorû furor minimè potis sit domos illas diruere, aut cõfringere ramos; cõuoluitur tamen, quamuis integra, quacumque flatus trahat, vnde vina perturbarentur eo motu. Reliqua secum habent in arboribus. Vina per gradus cõstructos arbori inhærentes famuli ad Regulum & primarios prandentes aut cœnantes recentia supportant, non tardiore gressu, quàm pede plano nostri pueri nobis ex abaco mensæ vicino ministrant. Abibeibæ arborem nostri adeunt, colloquia ineunt: petunt nostri, vt descendat elato pacis signo: negat Abibeiba, vt se viuere suâ sorte sinant orat:

Post

Post blanditias, diruturos se arborē à radice, vel igne supposito crematuros, nisi cū omni familiā descendat, nostri minantur. Renuēte iterū Abibeibā, securibus impactis arborem quaterere incipiūt. Visi ex arbore salētibus asfulis ex sectione, mutauit Abibeiba consiliū, descendit, sed ipse tantū cum filijs duobus.

Anonymus meus manuscriptus in Hispaniolā prodit arborem fuisse aded vastam, vt octo homines extensis brachijs concludere nequirent. In Brasiliā, vt pro Catholico Castellæ Rege possessionem acciperet Didacus de Lepe, scripsit Regium nomen in arbore immani, quam decem & sex viri protensis manibus cōplecti non potuere. Hieronymus Perez nostræ Societatis, succidi fecit immanem arborem plusquam centum & viginti pedum ambitu robustam, quæ sedes superstitionum Carbalogā fuerat. Tam immensæ magnitudinis in eā regione inueniuntur, vt in earum cauitatibus domos edificent. Intus quoque conuiuia celebrantur magno Barbarorum numero. Mexicanus Rex in viridarijs sacris non vnā arborem habebat, sub cuius vmbra mille homines federent. Neque præmittendum, quod in nostro orbe scribit Pius II. miū de quercu. Teutonibus castellum fuisse, cū Prutenos expugnarunt tranato fluuio Vistellā, vetustā & larē patulam quercum, quam in castelli modum erectis propugnaculis iuxta ripam munierunt. ibi collocato præsidio, vltiores Prutenos vexare cœperunt. Pugnatū est sæpè pro quercu, & ingentes paganorum copiæ fugatæ ac deletæ sunt. Bellū ad plures annos productum est: ad extremum, fortuna Fratrum imperio arridens, omnem eis Prussiā subiecit. De pulchrâ pinu Attalus, qui primò regnauit in Attalicâ gente, ambitum eius fuisse pedum viginti quatuor scripsit, altitudinem à radice sexaginta & septē: postea in tria scissā æqualiter inter se distantia, & iterū in vnū apicem cohiberi: totam eius altitudinem duorum iugerum & quindecim cubitorum spatium contineri, distantem ab Adramytteio stadijs centum octuaginta Septemtrionem versus. Nunc nulla est. Habent & arbores suam mortem, aut percussæ cadunt, aut suo tempore arescunt. Nihil est in terrā nō mortale.

CAPVT CXIV.

De oleribus magnis.

Primæ spinachia & alia olera, quæ regio Peruiensis hospitata fuit, cū Hispani illuc transuexere semina, liberali fecunditate insurrexere, vt manu vltima folia contingi non possent, aded frequētes & densatæ spinachæ, vt equus illac penetrare nō posset.

Inuentus quoque raphanus, cuius vmbra quinque equos ligatos complectebatur, ipse raphanus vix extensis brachijs comprehendere poterat, tenerimus tamen fuit, & gratus gustantibus. Minthæ palmities duarum vlnarum. Visi pepones plusquam centum librarum, quod fide publicā testatum. Planta peponis alicubi perdurat, nec singulis annis sicatur, sed instar vitis roboratur, amputaturque, resectis prolixis germinibus. Fumenti granum quingenta restituit, trecēta frequentius. In Vraba à iacto semine cucumerum, & huiuscemodi rerum ad diem citra vigesimum fructus eorum legitur; caules, betæ, lactucæ, boragineæ, & his similia intra decimum; cucurbita, melones, intra octauum & vigesimum.

CAPVT CXV.

De ogephā.

Mintrum in Congo arborum genus, quas Mincolæ ogephas appellant. Fructū illæ ferunt prunis nostris similem, coloris subflauo, & saporis suauissimi: in construendis ædibus vsui sunt, idque hunc in modum. Ramos plurimos trunco præcisæ terræ inserunt iuxta se inuicem, vt se mutuò pænè contingant. Facile rami radices agunt, atque in arbusta crescunt, itaque sibi mutuò implectuntur, vt murum quodammodo constituunt, atque hic illis est paries, aded vt etiam parietes intermedios, & locum vnum ab altero discernentes, prout domi voluerint, arbor hæc discriminet. Ligna deinde leuiora superinijciunt, quæ primò stramentis cooperiunt, deinde storeis diuersicoloribus, quæ simul tegumento & ornatui sunt. Hæc est ædium Congensium parandarum ratio, quæ omnes vnus cōtignationis & lineæ. Lapide, quamuis abundant marmore porphyrite, & iaspide, non vtuntur, quod eius vsu ignorēt.

CAPVT CXVI.

De variis generibus palmarum.

Variæ in eodem Regno Congi palmæ species. hoc enim nomine cōplectuntur & eas quæ dactylos ferunt, vt nostrates, & alias quæ Indicis persimiles sunt, de quibus Libro II. dictum. Hæc illis, vt & suis Indicæ, oleum, vinum, acetū, fructus & panem subministrant. Oleum butyro & soliditate & colore persimile est, nisi quod paulò viridius. E fructus illius paratur nucleo, & butyri oleique vice fungitur, tum in cibis, tum in lampadibus, & vngendo. Vini ex hac arbore eliciendi hæc est ratio. Arborem extremam per-

perforant, & hinc liquor emanat, quem in lagenas ad mortas recipiunt. Liquor hic initio lacti & colore & sapore est similis, sed temporis lapsu paululum acescit, ac tum illis est vini loco, ut inebriet; deinde interiectis aliquot diebus, miram acedinem induit, ut lactuca eodem non secus atque aceto perfundantur. Quare dum recens & musteum est, bibere solent, idque non ad voluptatem modò, sed etiam sanitatem, modò non excedat; nam presentissimum aduersus lithiasin & dysariam remedium est, ipsos etiam lapides in renibus comminans; nullus ut in vniuersa regione hisce sit morbis obnoxius. Alteri item arbori, cuius fructum colam dicunt, palmæ nomen indidere: nostris pinorù malis, si maiora sint, ille similis. Nucleus internè quadripartitus est, & castaneæ in morem, & ipse rubicans. Fructus hic famem & appetitum excitat; noxijs enim humoribus stomachum purgat, & corroborat, hepatis etiam conducit, & paruo paratur, abundat enim. Est hic & aliud palmarum siluestrium genus, quæ præterquam quòd fructum habeant esui suauem, mattas ad domos tegendas, sportas parandas, aliosque vsus humanos pernecessarias, suppeditant. Ex his enim & lectulorum stragula & pannos conficiunt, è quibus vestes elegantes & coccinas corpori parant. Hunc in vsum sola folia subseruiunt, utque plura habeant, & subtiliora (quòd filamenta tenuiora ducant) quotianis ea expurgant, nec excrefcere eadem sinunt. Folia hæc purgata, atque ut par est parata, eo filant modo quo nostrates linum, indeque filamentum tenue, quale sericum nostrum, educunt, è quo diuersa pannorù genera parant, aliquos holoserico nostro ab utroque latere pares,

diuersis & floribus & figuris variegatos: quin & alios, qui damascenum nostrum vndulatum æmulantur, imò & speciem quamdam serici subtilioris, quem, quòd ceteris sit pretiosior, induere nemini, præter Regem, aut quibus ille indulerit, fas est. Parant & alias hisce viliores, imò & in plebeculæ vsu densiores; adèd ut hic quisque iuxta dignitatem facultates suas vestem gerat.

CAPVT CXVII.

De tractu sterili herbarum, seu semitæ S. Thomæ.

Apuđ Iaiobæ Indos in Occidenti tradita per auos viget memoria S. Apostoli Thomæ, quam retinent à transitu eius per illas plagas, cuius non leuia extant indicia: præcipuè quædam semita in illis solitudinibus hæctenus perseuerat, in quâ non oritur herba, nisi valde humilis & paruula, cum vtrumque latus herbescat ultra modum. Eo itinere dicunt Apostolum incessisse, & inde profectum in Perùana regna. Apud Brasilienses quoque traditio est, ibi prædicasse. Apud alios barbaros, etiam in regionem Paraguay venisse, postquam descendit per fluuium Iguazu, deinde in Paranam per Aracaium, vbi obseruatur locus in quo sedit defessus Apostolus, & fertur prædixisse, ut à maioribus acceptum est, post se illuc aduenturos homines, qui posteris eorum annuntiant fidem veri Dei, quod non leue solatium & animos facit nostræ Religionis Prædicatoribus, ingentes labores inter illos barbaros pro dilatatione Ecclesiæ perpetentibus.

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII
EX SOCIETATE IESV
HISTORIÆ NATVRÆ
LIBER XV.

CAPVT PRIMVM.

De matzatli, seu pineâ Indicâ.

OLLIGAM in hoc decimo quinto Libro nonnullas Francisci Hernandii narrationes. De matzatli sic scribit. Fructû huius plantæ vocant Hispani, noui orbis coloni, ob similitudinem, pineam. Alumnam dicunt Haitinæ insulæ & Nouæ Hispaniæ, & pineis nostratibus magnopere similem, & inde nomen sortitam. Planta ipsa fert iridis folia, sed spinosa; radicem fibratam crassamque, & vnicum pomû, germinibus circumcîcâ exorientibus, ac altero in culmine ipsius pomi. Detractis his, satissque, radices statim aguntur, alterûque producitur pomum similibus stipatû germinibus. Initio hoc apparet rubrum, sed procedente tempore, ac rubrescente adhuc germine, pallefcit. Sapor est dulcis acidusque; temperies frigida atque sicca, ac succo manans natura. Exhibetur febrientibus refrigerij gratiâ, & ad excitandam appetentiam, retineturque ore, vt sitim mitiget, & linguam humectet, quamquam in bilem facîle conuerti dicatur. Sapor est eius fructus quem vulgus malocotoneum vocat, non sine quadâ (vt dictum est) acore. Condita aliquâdo saccharo, atque ita delata in Hispanias, gratissimo succo placere. Nascitur in calidis regionibus montosisque locis.

CAPVT II.

De mellis Indici generibus.

QVamuis de melle plura narrauerimus Libro decimo tertio, hîc appendam quæ inferuit Franciscus Hernâdus in Commentarijs plantarum. Multa mellis genera in Nouâ Hispaniâ, non loco solûm, velut in veteri orbe, verûm ipsâ materiâ & apum diuersis generibus distantia. Primum est Hispaniellî per omnia simile, idemque, & quod

ab apibus Hispanicis congeneribus sponte, in cavitatibus arborum, quas Indi sectas in apiaria reponunt ac congerunt, fabricetur. Secundum est, quod parari ex arundinibus consuevit, vnde & saccharum quoque paratur. Tertium fit ex meli, cuius opificium in huius plantæ Capite proditû est. Quartum fit in regionibus temperatis, aut feruidioribus, à quodam apum minimè aculeatarum genere, simili formicis alatis, minori que nostrate, suspendente è saxis & arboribus, sed maximè quercuum generis, aluearia, aut globolos quosdam, vocatos micatzontecomiacatl, similes saccharinis, interdum hominis æquantes amplitudinem, constantes coriis permultis, refertos vasculis minoribus densioribusque nostris, colore fusco, ac permulto optimoque affluentes melle, & numerosâ sobole atque faturâ candidâ & margariferâ, quâ afsâ, & sale conspersâ, nec ab amygdalis dulcibus distante sapore, quoties occurrit id genus examinis, auidè vescuntur indigenæ. Nec tantûm castrantes aluearia, sed ore exsugentes. Dum verò editur mel, non adhæret cera dentibus, sed quidpiam paleis simile. Conficiunt huiusmodi apes mel haud aliter ac nostræ, pariterque floribus & rore viuunt, Septembrique mense impensè fecunda & onusta mellaria reperiuntur. Quintum genus, prædictis paulisper cedens, fit ab apibus quibusdam aculeatis, nostratibus longè minoribus, fuluisque: hæc enim oblongo orbe fabricato, quem acomiacatl vocant, mellificare consueuerunt. Inuestigare vix potui, an regem habeant, seruentve in opere aut in administrandis rebus civilem ordinem, sed verisimile est hac in re nostrates apes imitari, quamquâ adhuc ab hac rudi gente & imperitâ obseruatum non sit, nisi fatius est putare, naturæ magis arrisissè, barbaras quoque & siluestres extare apes, velut & inter homines ipsos, quos eodem intellectus illustravit lumine, gentes incultas, & ab omni ciuilitate & aptè institutâ republicâ prorsus alienas. Et vt prædictis nonnulla alia apum, vesparum, pseudomellissarumque genera adijciam, in Nouâ Hispaniâ obseruata, non est prætereundum silentio
genus

genus aliud paruarum apum, expers aculei, subterraneis locis mellificans, & fauos construens orbiculares, vocatum tlalneultli, sed non adeò iucundo opere aut grato mellificio, est enim acidum mel, & aliquantum amarum, etsi in probatorum generum penuriâ soleat substitui, condimentisq̄ue immisceri. Mellificat quoque in foraminibus parietum riparumve, vesparum quedam differentia, vocatarum xicotli, quæ aculeatae sunt, nigraeque; sed pallescenti dorso. Quid memorem pseudomelissas aculeatas, terras, & cavitates lignorum quas eadem effodiunt, incolentes, quauhxicotli à Mexicenis vocatas, aut fuluas, alias noxio venenatoque armatas aculeo? Aut tlalpipioli, in eum apum genus, nostratum magnitudine, nigroque & luteo colore varium? Aut cuecalmiahoatl computandam inter vespas, noxij ac venenati aculei? aliasve eiusdem generis minores? Aut quauhxicotli pseudomelissam, quæ tota nigra est, si alas excipias, quæ rubrae sunt, venenatissimi & prælogi aculei, & saccharinas arundines, adeoque ligna ipsa puncturâ à summo ad imum vsque findentes? Verùm velle naturæ singularia mirandaque nominatim percensere opera, fuerit insolentia, ne dicam stupiditati vehementi adscribendum.

CAPVT III.

De nahuiyteputz, seu quatuor dorsis.

Herba est ab vnâ radice, crassâ, fibratâ, multos edens caules, tres circiter cubitos longos, ac minimo digito paulò crassiores, fuluosque, & foliaceis quibusdam appendicibus, secundum eorum longitudinem e partibus quaternis discurrentibus, pennatos (vnde euenit illi nomen) & in eis folia aspera, spiculorum mucronibus, ni longè maiora essent, similia; flores luteos stellatos, & chrysanthemo maiores. Radicum fibræ calidæ & siccae sunt ordine tertio, odoratae, acres, amaræ, resinosae, ac partiû tenuium. Hæ semidrachmæ pondere contrita, atque ex vino vel liquore aliquo sumpta, satietati, vacuatis per inferna esculentis vitiatis, medentur, & pustulis à morbo Gallico ortis insperfa, si prius iure decocti huacatl & xalxocotl lauentur, subueniunt, referantque & extergunt furunculos. Quin eadem radicem, vnciæ vnus mensurâ sumptam, aluum lenire ac citere vrinam. Sunt quibus placeat maiori pondere sumendam, nec non qui afferant euocare sudorem, perfrigeratis mederi, febres etiam ipsas & capitis dolorem tollere, & oculorum inflammationes discutere, imbecillum ventriculum ob causam frigi-

dam calefacere firmareque, referare viscerum obstructions, mentes lentè fluètes trahere, cachexi subuenire, & frigida cuiusvis visceris intemperiei ferre opem. Prouenit regionibus temperatis, qualis est Mexicana, non tamen odit calidiores editave aut campestria loca. Quin ius decocti enixis infunditur, foliaque admota tumores præter naturam aut concoquunt, aut dissipant. Species huius videtur herba illa similis præcedenti, flore magno è luteo purpurascente, sed nullo ferè sapore aut odore constans, qui frigidam præfert ac humentem naturam. Febrientibus confert, & oculis medetur inflammatis, quamobrem yxpatli à quibusdam nuncupatur, & Sichiauhltæ, vbi nascitur, nonnumquam pitzahoac cacaxaptli, frequètius verò cacaxilacotl vocatur. Quin & alia nahuiteputz differentia inuenitur apud Ytzoçes, radicibus hellebori acribus, calidisque & siccis ordine tertio, ac fluxibus dyntericis coercendis perutilibus. Est & alia frigida temperiei, ac calori iecoris nimio placando mirabilis.

CAPVT IV.

De nanakuapatli, seu morbi Gallici medicina.

Radicem fundit longam, tenuem, & fibratam, nanakuapatli, quam alij palanapatli, quoniâ vlceribus medetur, vocare solent. Folia habet squallentia proluxaque, & illis pilosellæ vulgaris similia: florem chamemeli, in caulis cacumine semen acre. Calida est ac sicca ordine secundo, & amari saporis, ac gustu odora. Redacta in farinam, & insperfa vlceribus putridis medetur. Vnde est (vt diximus) palancapatli ab aliquibus vocata. Melancholiam passios curat, ictosque ab hæmorrhœo Opanucensi, quem vocant mahuaquitli. Quin etiam tusa ex aquâ resoluta, ac pugilli vnus mensurâ sumpta è liquore quopiam congruenti, quoties expediat, luem vocatam Gallicam aut Hispanicam funditus extirpat & curat, exsiccatis quoque vniuersis corporis vlcusculis atque tuberculis. Quâ ex re luce meridianâ clarius euadit, quod multos adhuc anxie distorsit, morbum scilicet hunc ab Indis hisce Occidentalibus fuisse profectum, atque in alias propagatum veteris orbis plagas; quoniam apud eam gentem patrium germanumque hic morbus atque antiquum sortitus est nomen. Nascitur temperatis locis, qualia sunt Tepoztlanica.

CAPVT V.

De lolihqui, seu plantâ orbicularium foliorum.

Ololiuhqui, quam coaxihuitl seu herbâ serpentis alij vocât, volubilis planta est, caules fundens è radicibus, fibris similibus, teretes, virides, tenuesq; è quibus prodeunt folia viridia, tenuia, cordis figurâ, flores albi & longiusculi, semen rotundum, simile conano, vnde nomen. Calida quarto ordine planta est, luem Gallicam curât, dolores è frigore ortos sedat, flatû ae præter naturam tumores discutit. Pûlis resinæ mixtus pellit frigus, luxatisq; aut fractis ossibus, & lumbis feminarum laxis arcto robore mirû auxiliatur in modum. Seminis tantum vsus est in medicinâ, quod tritum, illitumque capiti & fronti, cum lacte & chilli, fertur morbis oculorum mederi; sumptum verò Venerem excitat. Id acri est sapore & temperie, veit & planta eius impensè calida. Indorum sacrifici, cum videri vellent versari cum superis, ac responsa accipere ab eis, eâ vescebantur plantâ, vt desperent, milleque phantasmata & dæmonum obuersantium effigies circumspectarent: quâ in re solano manico Dioscoridis similis fortassis alicui videri possit. Nascitur in locis campestribus calidarum regionum.

CAPVT VI.

De phehuame, seu medicinâ ad partum accommodatâ.

Quam Mechuacanenses phehuame vocant, apud quos copiosè prouenit, Dioscorides noster aristolochiâ clematiten nuncupat. Tamen quoniam neque illâ apud alterius orbis colonos, inquit Frâciscus Hernandez, pictam aut viuam mihi vquam videre contigit, & huic orbi familiare est, delineandam curavi, additis prætereâ eius vsibus, quos hæ gentes, & nunc demum ego ipse experimento comperi. Ergo volubilis planta est, folia ferens cordis figurâ, sed tamen minora; flores purpureos, ceteris generibus aristolochiæ similes; radicem crassam, longam, & sub neruo corticem vestitam. Huius est præcipuus in medicinâ vsus, vt quæ odora valdè sit, acris calidâq; & sicca ordine tertio temperie, ac subtiliû partium. Ius decocti si eadè curâ, quâ chinæ aut çarçaparillæ solet, paretur, aut eisdem misceatur, & persimili quoque victus, ceterarumq; rerum, quas vocant non-naturales, institutione exhibeatur, quemuis frigidificû affe-

ctum, aut è lue Hispanicâ profectum, mirè curat, tussi antiquæ asthmatique medetur, flatum discutit, comminuit lapidem, renum & vesicæ affectibus ex frigore ortis succurrit, dolores capitis, & quouis alios, qui inueterati sunt, tollit, vitiatû calorem emendat, menses trahit, partum accelerat, referat obstructions, ac frigus pellit. Eadè radix duarum drachmarû pondere humores crassos ac lentos, sed præcipuè pituitosos vacuat, quemadmodû ceteræ congeneres, quod antiquos latuisse puto. Habetur hæc plâta maximi ab indigenis, & computatur inter saluberrimas. Nascitur temperatis frigidisque regionibus Michuacanacensibus: quo fit, vt credâ, facile posse ad loca Hispaniarum temperata, aut paululum calentia transferri. Est & alterum genus phehuame, vocatum minus, non nihil formâ differens, sed eisdè facultatibus constans, fibratâ radice, folijs minoribus, & capreolis quibusdam sese hinc & inde conuoluentibus, cuius ius decocti narratur inter reliqua ictibus scorpionum mirè prodesse.

CAPVT VII.

De pinâhuitztli, seu herbâ verecundâ.

Pinahuitztli, quam alij (quoniâ inducit soporem capiti imposita, aut quia tacta dormire videtur) cocochiatl vocant, frutex est quatuor dodrantes longus, folia fundens quadamtenus falcata per interualla sena, ac manipulorû formâ sibi inuicem coniuncta, haud dissimilia illis yhoixochitl; stirpes tenues, spiniferos; radices furculosas. Flores verò fructumve formâ erinaceis, principio viridibus, ac mox fuluis, racematim dependentibus, persimiles. Amorem dicitur conciliare. Folia saporem raphani quadamtenus referunt. Frigidâ constat siccaq; & adstringenti naturâ, necnon & glutinosâ. Succus radicis medetur tertianis febribus, oculis inflammatis, somnumq; inducit; cortex verò vëtris fluxibus. Hic est ille frutex, cuius folia ad quëuis hominis aërisve contactû cõtrahuntur, iunguntur inter sese, atq; marcescunt. Nascitur in calidis Tepotzlanicis, Quauhtlani quoque, & Hueitlalpæ, & in collibus Yacapichtle. Hanc eamdè esse existimo, aut ei cõgenerem, quam Hispani Philippicarû insularum coloni plantam sentientem vocant, de quâ scribunt (verè an falsò, nescio) nonnulla, quæ in hac, proueniente prædictis in locis, vera esse nequaquam constat; velut est, stipites rectos proferre, pennæ gallinacæ crassitudine, ex singulis radieibus denos duodenosve, quorum vnusquisque duodenis ornetur folijs, diuisis in quatuor ordines, duarum vnciarum inter se distantes interuallo;

folia esse loto vrbanae similia, flores cyaneos, linguarum similes passerinae, antequam hient; hiantibus vero, interna diuidi folia modica: adeo offendi attractu flatuque; hominum, ut attritata digitis vltima foliorum serie, morem quemdam praeseferat atque soporem, statimque decidant: reliqua folia, manentibus solis superioribus, si digito tangantur, pariter decidunt: qui in stipitem, qua parte attrahitur, rumpi, ac in terram procidere, nigrescente incisae parte, velut si igne fuisset combusta; quin si halitu hominis perfletur, totum procidere ac rumpi: neque hoc euenire, si ligno, baculoque aut aliter tangi contingat, sed sola humana manu aut spiritu insipida esse, nec vllam, quae ad medicos vsus spectet, pollere vi. Plantam aliam ferunt nasci apud Malabares, quae similiter ad manus contactu contrahatur, folijs polypodij, ac luteis floribus. Alij aliam apud Peruanos, quae etiam, si tangatur, areseat; nec non in nostro orbe, ac praecipue apud Gades. Verum quae Franciscus Hernadus de pinu huiztli scribit, experimento cognouit, multique alij indubitatum esse milles comperere.

CAPVT VIII.

De asaro Mechuacanicò, seu curitzen.

Libuit vocare asarum Mechuacanicum hanc herbam, quam Mechoacanenses curitzen vocant, alij vero aphiati puntzumi, aut aphiarzesirengua, seu odorum oculum, ob foliorum figuram & prolixarum radicum odorem impense suauem. Cubitalis est, radices multas tenuisque, & fibrissimiles fundens, hellebori albi persimiles; caules leues, lentos, teretes ac graciles; folia tenuia, mediocria, & vitigenis proxima, sinuosa serrataque; supernè virentia, ac squallentia infernè; flores luteos, exiles & comatos, unde generatur semen fuscum, & quam minimum. Radix, quae sola (quod adhuc nouerim) in medicameta venit, calida est & sicca ordine tertio, & partium subtilium, suauissimo odore ac sapore acri. Puluis eius ex aqua, vino, buglossive aut melissoboti succo sumptus sex obolorum pondere, iliacos dolores sanat, corroborat, ventriculum calefacit, ac frigore imbecillum confirmat: coctionem procurat, viscerum temperiem frigidam tollit, satietati medetur, obstructions aperit, lapides & quidquid renu vesicaeque obstruit meatus emundat; menstrua vrinamque prouocat, vtero confert, venenatis potionebus aduersatur, flatu discutit, ac vires restaurat. Ius decocti succusve idem praestat, nec non puluis, addito melle aut saccharo, in confectioes, quas linctaria vocant, conformatus.

Quin radix huius herbae adiuncta caçanaræ, aquis ponderibus drachmae vnius, humores crassos & lentos vacuat, flatum generantes, & Gallicam luem efficientes. Nascitur in frigidis ac montosis Prouinciæ Mechoacanensis. Dignissima, ob iucundissimum radicum odorem, quem cum primum naribus admouetur, spirant, ut transferatur ad Hispanos & reliquas orbis plagas paulo gelidiores. Aiunt indigenae, febribus magnopere aduersari; quod euenire poterit aut rigoribus sedatis, aut pulsibus aliquam parte humoribus: Sunt qui tzipahziti & tiripeti vocent.

CAPVT IX.

De pilipoc.

Dvo sunt genera huius arboris, masculicet & femina. Mas nascitur inter saxa, amplior est, & maioribus folijs, femina in planis, minori amplitudine, & folijs minoribus. Vtraque prouenit humectis vmbrosisque locis, iuxta arbores alias quibus aduoluitur. Folia fert in summam parte laurinis similia; impense acuminata & diluti vioris. Cortex est asper, color stipitum fuscus, qui enodes ferè sunt. Radici innascuntur quaedam tubercula fusca, pugni crassitudine. Stipites transuersim scissi, videntur subnigri, & in pelliculas quasdam, caeparum membranis persimiles, diuisi. Vsus praecipuus est radicum, quarum sapor valde est amarus, nec sine quadam acrimonia, etsi breui illa euanescat. Venenatis moribus ac portionebus resistit, emendatque; ceterorum antidotorum, in Philippicis insulis & alibi nascentium (si quod est) vitium, frenatque violentiam, lente operatur: quamobrem magna ex parte solet reliquis (ut dictum est) medicamentis commisceri, velut optimum venenorum omnium alexipharmacum, si solas excipias sagittarum venenatarum plagas, quibus fertur officere. In affectibus tamen dubijs atque incertis curandis securum est medicamentum, per se sumptum: vacuat enim leniter, neque anxietates vllas infert, aut vomitiones, sesquidrachmae mensura. Huius occasione non incommodè subsequitur (quoniam & hanc arborem quoque recipit) oleum, quod ex alexipharmacis permultis parant Philippicenses, ad grauissimas ægitudines curandas saluberrimum, excipientes oleum sesaminum, aut, per eius caritatem & inopiam, nucum Indicarum, paratum quo aliam dictum est modo, hac tamen lege, ut loco aquae succus arundinum dulcium saccharive sit permixtus, cui recte extorto, & adhuc calenti, adduntur pangaguaeni lutei partes duae, quae arbor

arbos materie constat suberneo cortice leuiori, amaraque; radice biratoci totidem; radice tambalaguisę maioris fructusq; minoris radicum vtriusque calamaj tubę, & pangaguaferi, & vtriusque buyotuyo partes singulę, radicum vtriusque pilipoe ac feminis dalami æquis portionibus, reliquorum omnium pondus. Cuncta miscenda sunt, corrasis primò galei corio radicibus, aut quouis alio minorum dentium rasorio, contritis etiam minutissime seminibus; quę omnia pariter fundentur in olei fere duplam portionem, mox viginti plus minus horarum insolantur spatio. Quo tempore transacto, eo oleo vtuntur, manente residuo puluerum in eo vase quo continentur. Pondus aduersum venena efficax est à semunciã ad drachmas senas: atque ita præstantissimum est remedium aduersus venena & venenatas plagas, si eodem perungantur. Quòd si potato oleo dolor in vulnere excitetur, statim remouetur illito vulnere. Vacuat etiam pituitam leniter; & citra omnem noxam aut anxietatem, vnciã vnius aut sexquinciã potatum pondere.

CAPVT X.

De quauhlatlatzin, seu arbore crepitante.

ARbor est magna, folijs mori, longè tamen amplioribus, & ferratis per ambitum, multisque distinctis interuenijs; fuluo stipite, fructu orbiculari, ex vtraque tamen parte compresso, ac melo-peponis instar striato, includenteque intra se duodecim aut amplius nucleos candidos, orbiculares, argenteo denario, aut verticillis, quibus fusa torquentur, formã atque magnitudine similes. Terni ex his, detractã quadam interiori ac mediã membranulã, quę solet inducere anxietatem, sesquidrachmã pendentes, humores omnes per superna atque inferna, sed præcipuè pituitam ac bilem, detrahunt. Secutum & felicitis successus medicamen, mediocriter calidum, & morbis à frigore ortis conuenientissimum. Torresunt ergo medio critere, resoluuntur ex aquã, atque ita matutino epotantur. Est in hoc fructu mirabile, quòd cum iam maturuit, strijs aliquòt crepantibus dehiscat, rumpaturque tanto impetu ac sonitu, vt veluti tormento quopiam bellico iactatum quàm longissimè euolet. Nascitur in calidis locis, quibus est admodum familiaris.

CAPVT XI.

De ximhquilitlitzaboac, seu de annir tenuifoliã, vel de olere herbaceo.

Radicem vnicam furculosam fundit ximhquilitl herba, è quã multi prodeunt stipites, recti, sex cubitos longi, ac minimum digitum crassi; coloris cinerei, teretes atque læues; folia rara, similia ciceris folijs; flores parui ex albo rubescentes, & siliquę aceruatum appensę cauli, ascaridibus crassiusculis vermiculise similes, plenę semine nigro. Amara nonnihil est, & legumina quadamtenus resipiens, acris, calidaque est & sicca secundo ordine naturã. Putuis eius antiqua vlcera sanat, abluta tamen prius vrinã, quo fit vt palauapatli à multis vocetur. Dolorem & calorem iugentem in caput puërorum, folia contusa admotaque dicuntur extinguere, resolutaue ex aquã atque illita. Cæruleum fit ex eisdem pigmentum, nuncupatum ab Indis tlacehoili mohuitlve, tinguntque capillos atro colore. Nascitur sponte suã in calidis regionibus, campestribus montosisque locis: & quamquam in herbarum genus referatur; duos tamen annos virens viciaque persistit. Parandi pigmenti, quod Latini cæruleum vocant, Mexicani verò mohuitli & lahuilli, hic est modus. Folia incisa in ahenum feruentis aquę, sed iam ab igne sepositã, tepentisque, aut melius (vt eius rei affirmant periti) frigescentis; neque ignem expertę, conijciuntur: concutiuntur vehementer, ac paulatim aqua infecta transfunditur in testam aut dolium, & tandem per foramina paulò sublimiora, effuso humore, quidquid è folijs decessit, permittitur residere. Fax illa pigmentum est: siccatur id Sole, & sacco canabino percolatur, mox efformantur parvę rotę, quę patinis superpositis carbonibus solidantur, vt recondi tandem queant in annuos vsus. Seri quoque apud Hispanos integrum esset, calidioribus nempe regionibus, qualis est Batica, aut aliã ex his quas alluit mare, seu campestribus seu montosis locis, in areas latè puluinatas sparso semine. illius lactucę more, mense quidem Ianuario, si clemens sit aut calidum cælum, solumque vdum atque irriguum; sin minus, Septembri, Octobriue, & tempestiue in liberiores campos, sicut ipsę quoque parvę lactucę solent, digesto atque transposito; sarritis tamen nouellis plantis, vindicatisque à noxiarum herbarum tyrannide,

quoties illæ nimirum lasciuere , & tandem euulsis, & accommodatis vsui.

CAPVT XII.

De iacuache, seu radice michuatani expurgante.

Iacuache, quam alij pusquam, Mexicenses verò tlatlan tlacauitlapilli vocant, herba est radices fundens magnâ ex parte rotundas, & lacte manantes, candidasque, & ex eis caules volubiles, tenues ornatosque folijs raris, cordis figurâ, sed minoribus, floribus verò longis & coccineis, ac fructu peponis formâ & magnitudine, lanugine obducto candenti, ac semine albo referto, tenui latoque, non sine bombycinis quibusdam filis argenteis & lentis. Radix est calida quarto terè ordine, siccaque, & sumpta guttur vrens: purgat humores omnes per inferna, sed præcipuè pituitam sequidrachmæ duarumve drachmarum pondere ex aquâ vinôve. Iure pulli aut ex tremulo ovo sumptu facilis, nec admodum ingrato gustu. Sunt qui lacte aut expresso succo vtantur vice scammonij, imò qui contendant plantam ipsam ad scammonia genera pertinere, addantque in electuaria sicca cum saccharo, mirabilemque dicant effectum præstare. Sunt qui radicem laeuigatam per noctem in aquâ sex drachmarum mensurâ macerari permittant, manè percolent, exprimant, & aquam propinent, atque ita parum iniucundo vtantur pharmaco. In penuriâ & charitate scammonij additur in electuaria, quæ illud solent recipere, & perquam commodum præstat effectum. Sunt etiam qui radicem illam asserant mederi febribus, & liquorem instillatum oculis. Tria eius plantæ reperies genera, marem feminamque, & formâ & viribus valdè similia, nec non & tertium nigranti solo, saxosis locis præcipuè proueniens, & radicem fundens tenuiorem, quæ aptissima sit parando exsoluente electuario, addito saccharo xauhtliq; decenti mensurâ, aut tragacantho, quo ad leniter vacuandam bilem atque pituitam nequeas offendere præstantius vtilium. Sunt qui ex iure decocti eius syrupum parent, qui trium vnciarum pondere, pituitam bilemque mirâ facilitate purget. Nascitur in calidis planisque huius Nouæ Hispaniæ permultis locis, etsi à Michoacansibus, vbi primùm reperta est, & vis cognita, præcipuum nobiliusque inuenit nomen: nam & Temimilcensibus est familiaris, qui ferunt vrinæ euacuandæ, permixtam radicem caudæ tlacuatim æ-

quis portionibus, miram exhibere operam. Siccanda autem radix, atque ita deinde reponenda; cauendum tamen est ab herbâ quadam per omnia pænè simili, noxiaque.

CAPVT XIII.

De tlatlan cuyâ, seu pipere longò.

Quam Indi Nouæ Hispaniæ tlatlan cuyâ vocant, piper longum appellat Dioscorides, etsi recondendi fructum modus nondum ad hæc nostra tempora illis cognitus fuerit. Volubilis ac sarmentosa planta est, folia oblonga piperis rotundi, ac similiter interuenijs secundum rectitudinem discurrentibus. Fructus teres & longus, flos nullus. Ergo fructus eius acris est, calidaque natura quarto ordine, cum insigni siccitate: nam & subtilium partium folia mitiora sunt. Hominis altitudinem excedunt stipites, oriturque passim in calidis regionibus. Folia imposita vlcerebus, radicis germinumque expressus succus epotus, aut infusus, aquam intercutaneam dicitur euacuare; ius verò decocti crurium edomata, aut congestos pituitosos tumores, mēstrua etiam euocare, & flatus, ab eisque ortum dolorem tollere. Folia imposita vlcerebus mederi, præcipuè venenatis; dolores è frigore aut Indicâ lue profectos lenire; faucium discutere tumores, & quosuis alios, sed præcipuè adiectâ centlinan, impeditum motum restaurare, euocare sudores, flatum discutere, neruorum resolutioni mederi, conuulsioni que; suffitu iuuare epilepticos, pellere rigores & frigora, & mille huiusmodi alia iuuamenta præstare. Nascitur (vt attigi) calidis in locis passim iuxta aquas, septa & saxa; nec desunt qui quauhyyâuhli, & temocotl vocare consueuerint.

CAPVT XIV.

De tetlatiâ, seu arbore vrenti.

Arbor est magna, folijs mali-medice fuluis hirsutisque, & minimè deciduis, pinguibus, mollibus, & è viridi in squalidum colorem tendentibus, insignibusque interuenijs multis luteis aut flâmeis, fructu vrenti, vnedonis formâ & magnitudine. Lac vrentis est naturæ, quo fit vt iumentis ad eam arborem sese confricantibus atque scalpentibus, fluant pili, aut si eidem accubent: quin homines aliæ animalia sub illius vmbra captantia somnos, incidunt in

pilorum defluuium. Lac attracta membra exulcerat; tanta est vis huius mali. Quod magis mirere, cortex huius arboris frigidus est & siccus, nulliusve caloris, & ius decocti eius non modò citra noxam vllam epotatur, sed articulorum soluit dolores, & medetur scabiei; bibitum aut illitum; ac diarrhœas (vt quidam Indi medici asserunt) coërcet. Quin lac prædictum lepram, ophiassim, impetiginem, ceterasq; cutis infectiones, si prudenter adhibeatur, exsiccatur, vlcerasq; insanabilia curat. Nascitur in frigidis montosisq; locis Tepoztlani, & calidiora non refugit: nam & inter Haitinos quoque prouenit, apud quos guao vocari consuevit. Sunt qui affirmant, corticem duarum drachmarum pondere redactum in puluerem, atque sumptum, aluum laxare; quod quî fieri possit, non est facilè iudicare, si diarrhœas cohibet, nisi compressione quadam vacuet, aut omnino excussu adstringat. Materies verò admodum firma est, & ad opera topiaria perquam accommoda.

CAPVT XV.

De texaxapotlâ, seu Indicâ ptarmicâ.

Radicem tenuem fundit texaxapotlâ, seu lapidum perforatrix, quam alij tzompilhuizpathi, seu sternutamentum mouentem vocant, fibratamq; & inde caules tenues serpentes per terram, & purpureos, folia lini exilia, & flores multos pallentes. Olet hæc mala medica; quæ citrea vocant, mirum in modum, sapitq; acris est, calidaq; & sicca ordine ferè quarto; subtiliumq; partium, adnota naribus; inspiratoq; eius vapore medetur grauedini & capitis dolori, citato sternutamento, & euocatâ pituitâ per os, oculos atque nares. Mirum est in eâ herbulâ, confricato eâ madente lapide, vel quinque vncias crasso, admotisq; auersæ partibus, ita percipi odorem; ac si naribus ipsis herbulam admouisses: tanta enim est naturæ vis, vt vel exiles herbulæ, ac ferè nullæ, durissima crassaq; penetrent saxa. Nascitur in calidis Quahnahuacensibus Tlaquiltenacensibus, & in agro Hoaxtepecensi, adhærens saxi. Eadem tusa, illitaq; ante quartanæ febris accessionem, curat eam: vterò confert, menstrua euocat, vrinam ciet, referat obstructa, in frigidata calefacit; sudores elicit, dolores mitigat, ventriculum, cor & caput,

sumpta vel applicata firmat, hydropem curat, medeturq; impetigini & scabiei, nec tineæ parcit confricata.

CAPVT XVI.

De tlalquequetzal, seu pennâ terræ.

Nomen sumpsit à folijs pennas auium imitantibus, quamquam ab Hispanis millefolium vocetur, quòd stratioti mille folio antiquorum sit similis. A radicibus similibus fibris multos edit caules, teretes, & subrectos, tenues, & quatuor plus minus dodrantes longos, ramulos per interualla hinc inde producentes, refertos folijs (vt diximus) pennis auium similibus, floribus in summis caulibus postremisq; ramis ex albo in luteum tendentes, paucos, & in corymborum formam compositos. Amara est gustu, non sine quadam acrimoniâ odora, tenuium partium, & gradu tertio cum siccitate calefaciens. Succus eius epotus vrinam ciet, menses euocat, & ventriculum à frigidâ causâ debilem, seu extrâ admoueat, seu in puluerem redactam propines bibendam, corroborat & firmat; discutit flatus, diarrhœas sistit, vlceribus pudendorum medetur, tumores præter naturam soluit, obstructions, & potissimum vteri, referat; caloremq; iamdiu elanguescentem corrigit & instaurat. Tusa, atque emplastri modo imposita, scabiem curat puerorum capitibus innasci solitam, exsiccante extergenteq; quâ prædita est vi. Suffitus eius strangulationi vteri, aut in pessario obdita, aut è liquore quopiam conuenienti puluere eius epoto; partum accelerat, secundas pellit, retinet fluxum alui, tussimq; infantium & prouectiorum bibita curat: nec desunt qui asseuerent, succum eius aliquot vnciarum mensurâ epotum purgare per vomitum omnes humores: quæ omnia tam sunt à stratiote millefolio antiquorum aliena (frigidæ nempe naturæ plantâ) vt quamuis sit illi formâ persimilis, atque idè ad illius species fortassis referenda, ab eo tamen viribus longè absit. Tam calidis quam frigidis prouenit regionibus, totoq; anni decursu sponte emicat, circa irrigua tamen, fecunda atque campeltria loca. Haberi solet in delicijs, præcipuè à matronis, quæ vsum maximum & salubrem ab eâ passim vterinorum affectuum oppressæ molestijs suscipiunt, se-

riturque ab eisdem in viridarijs, vasisque fistilibus, nigrâ tamen pinguique terrâ substratâ; nam & crebrâ aquâ insperione, & sollicitâ domesticorum curâ, lætior ampliorque fieri solet.

CAPVT XVII.

De tamarindo.

Consuevere Indi Orientales atque Occidentales, nec non aliæ quamplures nationes, contra Græcorum & Latinorum consuetudinem, plantas ipsas relinquentes sine nominibus, fructibus tantum & floribus nomina imponere: quod in tamarindorum arbore videmus euenire, cui cum nullum contigerit nomen peregrinum, aut fuerit à Mexicanis impositum (nuper enim est ad eas oras translata) fructus tamen eius non vnicum, sed plura sunt sortiti: ita fit ut Malbari puli, Guzarati ambili, & apud Arabas tamarindi, seu Indi dactyli nuncupentur; non quod hæc arbor palmæ similis sit, aut fructus eius commercium habeat cum dactylis, sed vel quia ita appellare libuit, vel quod fructus digitorum quamdam repræsentent similitudinem, etsi crassiores sint, & magnâ ex parte longiores. Est igitur arbor nucis iuglandis aut fraxini amplitudine, ramis dodrantalibus, foliis refertis minutis, ac rutæ similibus, sed longioribus, ut his quas fert mizquetl vocata Mexicanis, siue hoaxin, aut quahnacatli. Materia firma, siliquis in digiti incurui aut arcus figuram efformatis, quarum cortex initio virens, & post maturitatem est cinereus, & à quo facilè exuatur fructus, nucleis fatiuo lupino paulò maioribus intus contentis, leuibus; quibus abiectis, callo vtuntur Medici. Dulcis acidique & iucundi saporis ea est. Harum siliquarum natura, ut noctu folijs conuolutæ sese à frigoris iniurijs muniant atque tueantur, interdiu verò suapte naturâ explicentur; & è penetralibus foliorum erumpant ac prodeant. Folia acida sunt, & saporis suaui: atque ita, vbi earum arborum suppetit copia, in salsamentorum usum veniunt, citra aceti auxilium. Frigidâ & siccâ temperaturâ constat, bilem concoquit, pituitam incidit, sedat calorem, & prædictos humores, sed potissimum bilem expurgat. Sunt qui virentes siliquas corticibus dumtaxat spoliatas, & addito saccharo agrotantibus præbeant sumendas;

feliciorè successu, quàm si acetato vterentur syrupo, humoribus, sed præcipuè biliosis, percoquendis, & ad vacationem præparandis. Alij aquâ aut stillatio liquore, in quâ (cum aliquamdiu manserint) expressæ sint, humorem biliosum expurgant, aut tenuant crassiorè. Nec desunt, qui nucis Indicæ permixtam vocato oleo epotent, atque ita leniter & tuto vacuentur. Aceti quoque usum præbent, præcipuè maturæ; & eorum folia tusa, erysipelatis vtilissimè imponuntur. Qui in Hispanias ceterasque orbis regiones ab Orientalibus deferuntur, sale sunt conditi, nec puri asportantur, ne vitari putrescere maris longive itineris causâ aut iniuriâ contingat. Fit ex eisdem recentibus, adiecto saccharo, confectio, quâ egregiè, & citra molestiam vllam humores prædicti & concoquantur & vacuantur. Non credo Græcorum oxyphænica esse censendam arborem tamarindorum, cum verè dactyli non sint, sed siliquæ (ut diximus) digitis incuruis similes. Multumque puto aberrare Arabes, & caligare recentiores ad vnum omnes in eius descriptione; ex quâ iudicare est promptum, tamarindorum arborem numquam eos oculis perspexisse. Nascitur iam iuxta Acapulei portum, & apud Quahnhuacenses, non longè ab vrbe Mexicanâ.

CAPVT XVIII.

De iubâ plantâ insularum Philippicarum.

Iuba, quam alij magaan à leuitate vocant, arbor est parua, intra anni vnus spatium in iustam magnitudinem assurgens, radicibus brachium crassis, stipitibus femur. Mori folijs, sed leuioribus, virentibus & subrubeis, præcipuè circa margines extremos, & interdum purpureis, cortice albo odoroque, & maximè radice floribus racematim dependentibus candidis, inodoris, & exilibus, albo fructu ternoque, & ricinino semini simili, paribusque incluso vasculis, radix cuius præcipuus fertur in medicinâ vsus. Candens est, crassarum partium, & saporis initio propè nullius, deinde verò acris caloreque tertij ferè ordinis offendentis, quo os, ventriculum & guttur afficit: hæc trita, ac per se sumpta, aut cum pilipoc, de quâ suo loco sumus locuti,

pari vtriusque quinûm obolorum mensurâ , venenatis resistit potionibus , per superna infernaque vacuato veneno , celeriterque , & citra noxam , pituitosis & atrabiliosis humoribus expurgatis. Inseruit etiam ius decocti corticis florum ac seminis balneis , quæ aduersus intemperiem frigidam , & corporis imbecillitatem admoventur. Exprimitur è semine oleum amygdalino simile , mirabilis præstantiæ atque operæ aduersus frigidas quasuis affectiones (etsi prope locum , cui admouetur , parui momenti suscitetur inflammationem) doloresque recentes & inueteratos , extergitque & exsiccat carnem superexcrecentem palpebris , & oculorum ex atrâ bili suscitatos tumores ius decocti corticis aut radicis , aut aqua , in quam vtraque coniecta sint , extrinsecus illita , confertque recentibus plagis , maximè neruorum , quas non multò post cicatrice obducit , ac conglutinat.

tes , quarum media maior est diuisis ferratisque , & floribus postremos ramos per ambitum coccineis , ac mediâ parte luteis cum albâ quadam iride. Radix est calida & sicca ordine quarto , acrisque & subamari saporis , odoris verò pastinacæ copali aut tecomahacæ persimilis. Folia rufa , & admota , medentur scabiei ; & redacta in puluerem , vlcerebus. Radices tusæ atque ex aquâ potæ duarum drachmarum pondere , vrinam & menses euocant , conuulsionem curant , satietati medentur , pectori conferunt , frigus pellunt , referant obstructa , opitulantur cœliacis , hydropticis , colicis , iliatis , & ceteris , quibus medicamenta calida siccaque ordine quarto , ac subtilium partium solent conferre. Nascitur in frigidis montibus , & eorum verrucis Tacambari prouinciæ Mechuanensis , necnon Cayulæ , vbi cacucuchi vocant.

CAPVT XIX.

De tanglat.

Herba est bulbosæ insistentis radici , extrâ è candido rubrescenti , intrâ luteæ , vnde profert hordei folia dena duodenave , quatuor longa dodrantes , asperiora , & continenter virentia , caulem verò ac fructum nullum . Tota planta florum mali Medicæ odorem præfert , sed vehementiorem . Adstringit non sine quodam calore . Eadem incocta piscium elixandorum vitium emendat , commendatque saporem , & infusa gratiam addit vino , & iucundum odorem , intinctibusque & condimentis inseruit . Aqua quæ ex eâ stillat ignis vi , antequam Soli exponatur , inodora ferè est ; sed Solis radios experta , iucundum odorem spirare solet , demumque illita facie , sensus omnes caputque roborari videntur , atque excitari . Nascitur in Philippicis .

CAPVT XX.

De tzahwengueni , seu filipendulâ Michuacanicâ.

Herba est radicem fundens glandi similem , intrinsecus candentem , & extrâ fuscâ , sed sinentem in tenuem & longum funiculum , vnde prodit caulibus purpurascens , ornatus folijs in tres par-

CAPVT XXL

De capolin , seu ceraso dulci Indico.

Arbor est mediocris magnitudinis , folijs amygdali , aut cerasi nostratis , minutim ferratis floribus racematim dependentibus , ex quibus acini fiunt , cerasis nostris formâ , colore , magnitudine , ossibus , nucleis , nec non & sapore similes . Quo fit , vt existimem , arborem hanc in cerasorum genera referendam , etsi sint quibus videatur ad lotorum differentias pertinere . Acidi paululum fructus sunt , & adstringentes , etsi iam tempestiui , & exquisitam maturitatem assecuti , dulces euadant , & magnam austeritatis partem amittant . Gustus sunt grati , adeò vt ex quorundam non parum sagacis palati sententiâ nostris cerasis non videantur inferiores . Temperatè calidâ siccaque , & nonnihil adstringenti naturâ constant . Fit ex eis panis potioque in anno næ & vini caritate . Nutrimentum præstant melancholicum , & cordi quadamtenus inimicum , dentes inficiunt nigro colore , si quis eis diutiùs assuescat , sed qui , si cura adûr , possit facilè extergi , ac dentificijs emendari ; & tamen non desunt , qui ceteris hortensibus fructibus , etiam vetusti orbis , audeant eos antepone . Vere floret hæc arbor , fertque per vniuersam ferè æstatem fructum . Ius decocti corticis eius insolutum quindecim integros dies , ac sumprum drachmæ vnius pondere , dysen-

C A P O L I N .

tericos curat, pulvis verò eiusdem argemata discutit, visum clarificat, inflammationibus opitulatur, ac linguam præ vehementi ardore arecentem lenit; quod etiam germinum liquor aut succus præstare solet. Temperato cælo gaudet, quale est Mexicanum, vbi hæ arbores in hortis campestribusque locis, & humanâ diligentia & suaptè naturâ proueniunt. Triplici constant hæ arbores differentiâ, fructu tantùm differentes: siquidem xitomacopolim fructum fert prunorum circiter magnitudine, helocopolim paulò minorem,

ac omnium minimum tolocapollin, vniuersim verò omnes racematim dependentem.

C A P V T XXII.

De cacaoaquahuitl, seu arbore cacai.

IN cacaoaquahuitl magna deteguntur humanæ fortis volumina, inquit Franciscus Hernandus: in vetere siquidem orbe, perque prisca illa tempora, quæ vitæ hominum erant necessaria, atque adedò apud alios cum deessent quærenda, non rependebantur

rur ære, nondū aureus argenteusve circum-
 ferebatur numus, aut pecudum, Regūve
 aut Principum simulacra metallis cerne-
 bantur insculpta: rerum permutatione vi-
 uebatur, ut olim factum cecinit Homerus;
 & fructuum, quos recondebant, factā alijs
 copiā, mutuum ferebatur auxilium. Tandem
 æra percussa atque signata sunt, & mil-
 le rerum effigies numismatis impressæ con-
 spiciebantur: at in novum mundum num-
 quam avaritiæ signa penetraverant, aut cap-
 put erexerat ambitio, donec nostri in eam
 velis ac vento deucti, impetum fecere. Non
 vsque adeo splendebant illis argentum at-
 que aurum, quibus præcipuè abundabant:
 avium pulcherrimarum plumæ, lintea qua-
 dam gossipina, ac gemmæ quæ ea fert affa-
 tim suapte sponte tellus, erat divitiarum &
 copiarum summa. Nondum armillæ, tor-
 ques aut brachialia, nisi fortassis concinnata
 e floribus, plebi inuotuerant, aut margaritæ
 villo erant illis in pretio. Nudi pænè incede-
 bant, vitam degebant hilarem, neque vastos
 congerendi thesauros, aut rei familiaris au-
 gendæ, velut de futuro parum sollicitos,
 cura evigilabat: in diem vivebatur, indulge-
 batur genio humili sorte, sed tranquillâ &
 felici, & potissimis naturæ bonis magnâ
 cum iucunditate potiebantur. Semen ca-
 caoatl erat illis pro numo, & eo præcipua vi-
 tæ præmia, cum opus erat, comparabantur.
 Duratque in hodiernum vsque diem non
 paucis incolis hic mos. Quid ni? quando
 quibusdam Orientalium gentium cochleæ
 Venereæ, & alijs folia quarumdā arborum,
 alijsque alia pecuniæ gerunt vices. Quin &
 ex eodem semine, quo cōmercia inibantur,
 feruebant emporia, & in varios dominos il-
 lius ope mercimonia transferebantur, con-
 cinnabantque potum, nondum vini con-
 ficiendi ratione repertâ; cum tamen non-
 nulla vitium silvestrium ac genera labrusca-
 rum apud illos suapte sponte in silvis passim
 provenirent, arboreisque & frutices, quibus
 aduolvebantur, vis acinisque variorum
 colorum & pampinis condecorarent, atque
 gravitate suâ incurvarent. De hoc ergo ce-
 leberissimo semine, & quod in nostram vsque
 tempestatem & vini & numi subeat vicem,
 agendum modò, ab ipsâ arbore sumpto ini-
 tio. Est ergo cacaoatl quahuatl arbor am-
 plitudine & folijs mali-medice, longè tamen
 maioribus atque amplioribus, fructu oblon-
 go peponi magno simili, sed striato ac rufo
 cacaoacenti nuncupato, semine cacaoatl
 pleno, quod semen (ut diximus) Mexicanis
 pro numo est, materiamque potionis eidem
 genti gratissimæ præbet. Substantiâ idem
 constat pullâ, in dispares divisâ particulas,
 sed probe compositas inter se, tenerâ, multi

nutrimenti, subamarâ subdulciq̄ue & tem-
 peratâ naturâ, aut aliquantulum frigidâ at-
 que humenti. Sunt autem, quod adhuc
 comperent, quatuor huius arboris diffe-
 rentiæ. Prima quahuacacahoatl dicitur,
 omnium maxima, & ampliore ferens fru-
 ctum: altera mecacahoatl, quæ mediocri
 constat magnitudine, ac fructum fert ma-
 gnitudine a prædicto secundum: tertia xo-
 chicacahoatl vocata, minore est, ac minorem
 profert fructum, semenq̄ extrâ rubescens,
 intrâ verò ceterorum colore: quarta om-
 nium minima, & ideò vocata tlalcacahoatl,
 seu humilis, pomum fert minimum, haud
 alterius quàm cetera genera coloris. Quæ
 differentiæ omnes eadem pollent facultate,
 atque eosdem vsus præstant, licet postrema
 potionibus magis inferuat, ceteræ verò nu-
 mis aptiores atque commodiores sūt. Possent
 quoque & quahuapatacheli ad earumdem
 arborum genus referri, sed ampliore est arbor,
 & ampliora habet folia fructusque & semi-
 na, quæ dulciora quoque sunt ceteris, & pro
 amygdalis, præsertim tosta aut saccharo
 condita, edi atque vsurpari possunt, quam-
 quam parandæ potioni sūt incommodiora.
 Aucâ igitur ægritudine, laborantibus exhi-
 beri solet ex eo semine parata potio, cui ni-
 hil præterea admixtum sit, contemperan-
 do æstui ac feruori placando, & his quos
 calida hepatis alterius partis vexat intempe-
 ries. Si verò quatuor granis vicia unica mi-
 sceatur gummi ius quod vocant hollî, bi-
 baturque, dysentericos affectus mirè coër-
 cet, verum sunt gummi ipsum granâq̄ prius
 torrefacienda: grana siquidem adeo pin-
 guia sunt, ut exprimere, si libeat, possis ab
 eis oleum; gummi verò tenacissimâ & val-
 dè glutinosâ vi est præditū. Nimius autem
 eiusdem potionis vsus viscera obstruit, co-
 lorem inficit, & ad cachexiam, & insanabiles
 alios morbos perducit. Sed quoniam &
 compositæ & simplices parari ex eo potio-
 nes solent, atque hæ non vnicâ tantum ra-
 tione, aut eisdem ex rebus, iam his ramallis,
 floribus, alijsve plantarum partibus in fari-
 nam redactis & adiectis; in eis enarrandis
 fuerit haud immeritò aliquamdiu com-
 mandum. Primum ergo potionis genus ex
 eo semine parari solitum, atextli seu madens
 dicitur. Fit hoc simplex ex centum plus mi-
 nus granis cacaoatl crudis aut torrefactis,
 sed probè contulis, & commixtis frumenti
 Indici portioni, quæ molliora reddita, am-
 babusque manibus modò apertis modò
 coniunctis in capacem figuram efformata
 possint commodè comprehendî. Si verò li-
 bet parare compositum, addes mecaxochitl;
 xochinacatzli & tlilxochitl fructus contri-
 tos, & commixtos reliquos: mox verò quan-
 tura

tum satis sit agitabis, trāsferenda autē excelsiori loco in aliud atq; aliud vas. Hæc potio est, donec spuma demū excitata, partibusq; pinguioribus, & ad olei naturam proprie accedentibus, ad superiora eleuatis, sorbeantur quæ leuiora sunt, & gustu gratiora, aut seorsim maiori iucunditate degustentur. Vis compositæ est, Venerem excitare: simplex enim refrigerat, atque impensè nutrit.

Aliud genus fit ex centum & viginti granis cacahoapatlactli, de quo suo loco, totidem cacahoatl, frumenti verò Indici pugillo vno. huic nihil addi solet ex prædictis, illa siquidem calida sunt. Ex hac autem pōitione sola in frigidatio & nutritio quæritur.

Tertium verò, chocollatl vocatum, paratur ex granis pochotl & cacahoatl æquâ mensurâ, quod magnopere traditur corpora impinguare, si frequentius eâ uti contingat: ergo contrita omnia in fistile funduntur, agitanturque ligneo pistillo, donec portio pinguior, magisque spectans ad aëream naturam, innatet, quam seponunt ac seorsim collocant, residuoque immisceant frumenti prædicti emolliti pugillum vnum. Postquam verò in liquorem sorbitioni idoneum sunt omnia redacta, id pinguetudinis quod separauerant, rursus commiscent, atque ita demum tepidum potant, aut alijs sorbendum propinant, hæcticâ febre consumptis, tabidis atque extenuatis mirè vtile.

Aliud genus tzone dictum, paratur ex frumenti Indici & cacahoatl torrefacti æquis portionibus, & modicâ quadam eiusdem frumenti emolliti parte decoctis, donec sorberi possint, quæ demum refrigerentia nutrimenti non medicamenti vices gerunt. Seritur iuxta quauhacacahoatl, vmbra gratiâ, arbos atlinam vocata: nullus præterea (quod nouerim) vsus. Nascitur in calidis frigidisque regionibus, locis vlginosi, aquosis & humentibus.

CAPVT XXIII.

De chichimecapatli, seu Chichimecæ gentis medicinâ.

RAdici innititur herbula hæc nuci iuglandi formâ & magnitudine simili, lacte mananti, valdè tenaci & glutinosa, intus candida, extrâ nigra: vnde profert caulem tenuem cubitalem, & in eo folia rara, longa & tenuia. Radix virens arénisve (quamquam siccatō sit lacte innocentior) aut ex liquore quopiam conuenienti sumpta scrupuli vnus (cū sicca est) pondere, humores omnes per superna & inferna euacuat, sed maiori ex parte per inferna. Carenti ordine quarto constat naturâ, viribusq;

vehementibus, quamobrem non cuius temerè exhibenda est, sed eis tantum qui viribus valent, nec acutâ vexantur ægitudine, aut his quibus leuiora alia remedia frustra tentata sunt. Flatum etiam dicitur discutere, & colicis doloribus opportunè auxiliari. Ex huius radicis vncijs quatuor, & drachmâ vnâ cocoztic, parat Chululensis Medicus nobile illud ac totâ Neuâ Hispaniâ celebre pharmacum; quo cunctis prænemoribus obsistitur, tussis permistisque, addito saccharo, & ad Solem, donec humor abeat, expositis. Regionibus prouenit temperatis, paulòve frigidioribus, qualis est Mexicana; at tetzcocana asperis & montosis locis. Sunt qui yamancaptli vocent, quandoquidem primo gustu radix dulcis & temperata videatur.

CAPVT XXIV.

De chichioal memeya, seu plantâ lacte manante.

HErba est octo spithamas longa, teretibus caulibus purpureisque, folijs prænem castaneæ, ferratis & asperis, floribus oblongis vasculis similibus, rubris, sed circa extrema in luteum elanguescentibus, radicibus longis, teneris, fuluis, & geniculatis. Vacuat cortex eius febre quartanâ aut tertianâ laborantes aded felici successu, vt ægrotus statim ab euacuatione reddatur interdum incolumis. Assumendus autem duarum drachmarum pondere ex aquâ resolutus. Sunt qui misceant commendandi saporis gratiâ quatuor grana cacaoatl, totidemve ponticas nuces aut amygdalas, at quartâ propinent die quietis matutino tempore, vitato somno, vt &, cū cetera assumuntur pharmaca, fieri consueuit. Nascitur locis saxosis iuxta montes frigidarum regionum. Lacte manat, vnde nomen: & magnæ utilitatis fertur esse medicamentum, siue planta sui generis sit, seu ad tithymalorum genera pertineat.

CAPVT XXV.

De yyauhtli montanâ.

YYauhtli montana, seu tepeyyauhtli, quam alij yyauhtli citra cognomen vllum nuncupant, multis radicibus fibrarum in modum innititur, è quibus fundit ramos altos tres cubitos: folia yyauhtli similia, sagligna, sed tamen minime serrata, ac longiora: flores coccineos, & calyculorum tormâ oblongos. Gustu acris est & odorata, ac facultate tertio ordine exalfaciante, tenuius.

tentiumq; partium. Succus dicitur mederi oculorum morbis, aut illituseis aut admotus capiti, vrinam ac menses euocare, & quidquid in vijs vrinarijs, renibus & vesicâ præter naturam continetur. Absumit flatum, ventriculum, visceraq; omnia ob frigus languescencia confirmat; calorem vitium emendat, aluumque cohibet, calidarum ac frigidarum regionum alumna est, conualliumque ac montium incola, & Septembri mense floret. Bibitur puluis eius ex potionè cacaoatl aduersus tussim, & pectoris frigiditatem. Suffiuntur aulæ ex eâ herbâ in ignem coniectâ contra grauem odorem, & potissimum à morbidorum hominum halitu iniucundo profectum. Medetur fatietati,alui torminibus, ac ventriculo frigidâ affecto intemperie.

CAPVT XXVI.

De cuamiahuatl, seu spicâ arboris.

CVamiahuatl, quam alij tlamacazyapapari, seu capillum Sacerdotis vocant, radice innititur capillatæ & rubescenti. Folia sunt tenuia, quæ tusa admotaque capiti, capillorum vbertatem procurant; quod etiam præstant reliquis corporis partibus admota, in quibus pili solent oriri. Omnes humores vacuare narrant, si sumatur ex aquâ duarum drachmarum mensurâ, sed pituitam præcipuè, atque ita mederi cachecticis, hydropicis, morbo Gallico, aut articularum doloribus oppressis, & orbatis motu. Saporem caret insigni, et si virus quoddam spiret, caliditatem ostendens. Tithymalo paralio similis etiam est, & in eius species referenda, quamquam rami è caulibus à radice prodeuntibus rursus orientur, quod in paralio fieri non video; et si non dubitem, aut eandem illi esse, solis natalibus distantem, aut saltem congenerem. Nascitur saxosis montanisque Tepoztlani locis, & in hortis quoque medicinæ causâ seri consuevit.

CAPVT XXVII.

De chilli Indiæ Orientalis.

Quod Mexicani chilli Orientale vocant, Arabes, Persæ, & Turcæ gengibib appellat, Officinæ verò gingiber aut zingiber. Nascitur in omnibus Indiæ prouincijs excultum satumque semine aut radice: nam quod sponte prouenit, floccipenditur. Nascitur etiam in insulis Philippicis; translatumque iam est ad Haitinos & Mexicanos. Duo sunt eius genera, mas & femina. Mas sub ancoæ nomine clauditur; femina est

vulgare zingiber. Herba est duas tréve spithamas longa, radicibus tuberosis & transuersis, vnde profert caules arundini similes, & in eis folia longa & angusta, iridi aut gladiolo paria, & in summis caulibus capitula stœchadi quadamtenus similia. Seritur pingui stercoretoque & exculto solo, & humilibus quibusdam arboribus adumbrato regionum calidarum mense Martio. Radice in frustra pollicis magnitudine dissectâ, quinque digitorum interuallo, ac totidem pænè profunditate, tegitur terrâ, rigaturque statim à satû, ac deinde bis per singulas quasque septimanas, aut semel tantum, sed ita vt plantæ nullæ conuellantur, aut vllâ afficiantur iniuriâ. Est autem terra terquatérve per singulos annos repastinanda. Vindemia fit arefcentibus folijs, quod iuxta initium Ianuarij accidere solet: vulso verò, vt commodè recondi possit, corradendus cortex exterior est, coniendumque in labellum plenum muriâ, & permittendum ibi horam vnam aut dimidiam manere, mox Soli exponendum æquali temporis interuallo, ac demum stragulis sub tecto insternendum, donec humor omnis exhalet. Quod si adhuc madens perseveret, Soli rursus exponi oportebit. Si verò aliò transferri conueniat, terrâ opertas radices seruari erit necessarium thecis inclusas, dulci que aquâ aut imbribus, quoties dictum est, irrigatas noctu operiri, atque interdium patere cælo. De facultate nihil in tantâ luce opus est dicere: illud narrant Indiæ Orientalis incolæ, conscissam hanc radicem, permixtamque alijs herbis, & aceto, oleo ac sale conditam in acetarijs edi; nam non in quibusque Indiæ partibus, præcipuè si humidiores sint, æquè est ac apud nos acris & vrens.

CAPVT XXVIII.

De ijs quos vocant doriones Indiæ Orientales.

QVos Malacenses doriones vocât, melopeponum sunt magnitudine, dèso cortice, rostratisque tuberculis plurimis obducti, foris virides, intus cavitatibus distincti, in quarum singulis nucleus continetur oui parui gallinæ magnitudine, coloris & saporis eius ferculi, quod candidum vocant. Ossiculum hic intra se cõtinet, mali Persici ossibus persimile, sed formâ rotundum. Arborem prægrandem esse aiunt, imitarique iuglandis formam, folijs exornatam laurinis. Sunt qui guanabanum Haitinorum, aut quauhtzapotl Mexicensium hanc arborem fructumve esse credant: sed hi toto errant cælo

cælo, & collatis plantis aut descriptionibus liquere potest, velut etiam cum, arreptâ inde occasione, alios memorant fructus, qui non minus ab hoc sunt differentes, quàm (quod vulgus ait) ouum à castaneâ.

CAPVT XXIX.

De holquahuitl, seu arbore holli.

DVo sunt huius arboris genera: alterum stipites profert magnos, leues; fuluos, & lentâ refertos medullâ, floresque candentes, folia maxima, & orbiculos stellatos rubrescentes ex pallido, adhærentes stipitibus, & refertos fructu Ponticis *racemati* pari, candenti, luteâ obducto membranâ, & amari saporis: alterum verò folia mali medicæ, sed tamen maiora. Vtriusque arboris cortex amarus est, calidus ordine tertio, & paululum lubricus, cuius decocti ius infusum medetur dysentericis. Gummi ex illo adedò vndecumque est resiliens, vt pilæ palmariæ, aut eius quæ à vento nomen habet apud vulgus, in sphaericam aptatum figuram præstet vices, & ad multa præterea vtile sit. Nam vrinam mirè euocat, emundat vterum, sterilitatem admotum vuluæ fugat, menstrua elicit, si digito madentis succo yoloxochitl & olli vulua anusque confricentur, & adhuc retentis sumatur chichixihotl. Diarrhœis dysenterijsque opitulatur sumptum per se, aut alijs, quæ similibus viribus polleant, admixtum, aut si adiectum picietl, & conformatum in pillulas, digito in anum, quantum fieri potest, inducatur. Additum cibus impinguat, & permixtum vermibus axiri vocatis, ingestumque, agilitatem quamdam, & ad volubiles corporis motiones promptitudinem ingenerare dicitur: & ossa emollire, vt facilius homines contorqueri flectique huc & illuc possint, & corpus more petaurorum lactare; & Venerem vehementer excitare. Colicis confert, sedi admotum, trahitque alui excrementa, & dolorem sitimque sedat; vstum verò argemata discutit. Puluis verò inspersus naribus, hemicraneas; capitifque alios dolores sedat, euocat pituitam, ac sternutamentum ciet. Nascitur vltimum genus apud Michuacanenses, vbi tarantacum vocare consueuerunt, primum verò mecatlani, & yqualapæ, hoc est gummi illud nobile, quo Indi olim exercere solebant ludum batei spectatu mirum, quem curâ Cortesij videre aliquot ab hinc annis Hispani. Folia sicca & leuigata dicuntur leones & alia animalia interficere.

CAPVT XXX.

De hoauhquilitl, seu olere seminis in cristam compositi.

REperiuntur in hac Nouâ Hispaniâ plura atriplicis agrestis genera, quæ vniuersum hoauhli seu hoauhquilitl vocare Mexicenses consueuerunt, & in hortis suis atque viridarijs magnâ curâ ferere atque excolere, qualia sunt tlalpalhoaquilitl, seu tlalpalhoauhli, radice crassâ, breui, & fibratâ, vnde prodeunt caules rubri, & in eis folia eiusdem coloris oblonga, & serrata per intervalla, quæ elixa eduntur, suntque adedò grati saporis, vt cum graui quadam agritudine, inquit Franciscus Hernandus, Mexici laborarem, nihil cupidius ac id olus assumpserim, aut decoctos conditosque cum oleo & aceto eius cauliculos, floribus rubris, & in conos compositis. Præterea nexhoauhli, viridis tota edulisque, & chichichoauhli, quæ ob amaritudinem locum non habet inter olera, folijs è viridi purpurascens & coccineis floribus, & alia permulta, quorum nec vsus est, nec rationem vllam habendam duxi, pro olere magnâ ex parte eduntur, elixâ, frigidâ & humenti naturâ constant, aluum emolliunt. Semen cum aquâ multâ epotum Regium morbum sanat, & vocatos morbillos ad cutem pulso humore curat. Parant Mexicani è duorum primorum generum semine globulos ac potionem michihoauatolli vocatam, quibus vtuntur velut gratissimo cibo. Folia tusa, & hoilanqui permixta inspersaque, dicuntur vlcera extergere, carnem generare, exedereque superexcrecentem, & cicatricem tandem obducere: quin sanam eisdem inuolutam, coctam atque ingestam, prodesse dysentericis ferunt. Nascuntur calidis ac frigidis locis, campestribus & humectis suâ sponte, & in hortis satæ ac cultæ.

CAPVT XXXI.

De nanacatl, seu fungorum genere.

TOt tamque, varia offenduntur apud nos Hispanos fungorum genera, vt permolestum esset singula describere: Quamobrem pauca singillatim attingemus, ad historiam rerum naturalium noui orbis exornandam. Ergo sunt quidam è fungis apud eam gentem natis lethales mortiferique, citlalnacame vocati: alij qui mortem ingesti non inferant, sed amentiam aliquamdiu permanentem incondito quodam risu testatam inducant, quos teyhuniti vocant,

fului, acres, & non ingrati cuiusdam viroris. Sunt & alij, qui citra risum nihil non versari sub oculos cogant, velut bella & dæmonum simulacra. Atque alij non minus ab Indis Principibus; per sua præcipuè festa & conuiuia exoptati, & pretio maximo, & per uigili curâ conquisiti, quàm immanes atque horrendi, quod genus fuscum est, & quadam acrimoniâ præditum. Sunt demum alij edules, frigenti naturâ, nulliusque insignis saporis participes, odorisve, quos yztacnana-came vocare consueuerunt. Varius omnium color. Nonnulli candent, pallent alij, alij rubrescunt: quidam sunt fusci, pulli, nigrantes, varij ac virescentes, totque distincti coloribus, quot nullus artifex, etsi industrius ac diligens, præstare possit. Nec colore tantum ac viribus differunt, sed magnitudine quoque & formâ. Sunt enim parui, magni, mediocres, oui figurâ, orbiculares, peltam imitantes amazonicam. Figurâ lati, ac multis alijs figuris. Quid igitur facerem in tantâ naturæ lasciuientis vbertate? quatuor tantum leuiter significabo, edules scilicet, coloris candentis, & qui ex vnico caule multiplices prodeant, & cautibus magnâ ex parte innatos, vocatosque à calore yztacnana-came, seu candentes fungos. Rubros, quos tlapalnanacame vocant, luteosque chimalnanacame dictos, qui que innoxij sunt, & in ciborum vsum veniunt; ac demum eos, qui quoniam inebriare solent, teyhuinci nomine nuncupati sunt, & è fuluo in fuscum vergant colorem, risum inopportuno concitent, imaginemque citra risum inebriantium possint exhibere.

CAPVT XXXII.

De ytzcuinpatli, seu canis interfectoris.

YTzcuinpatli, quam alij quimichipatliti vocant, Hispani verò hordeolum, caulem fundit tres dodrantes prolixum, ac minimum digitum crassum, cui hærent granula hordeaceis similia, spicatum composita, vnde nomen. Folia longa, & angusta, lineisque secundum longitudinem procurrentibus insignia. Semen vermes extinguit vlcerebus quorumuis animalium carnibus ingeneratos, si tundatur, & redigatur in puluerem, vlcera putrida & mali moris egregiè curat, carnem superexcrecentem absumit, piscem inspersum necat, muresque aliquos, & carnibus permixtum canes, vnde vsurpauit nomen. Quin si puluis idem aquæ commisceatur, linteolumque eo humore madens articulis dolentibus applicetur, mirum præstat auxilium. Eadem aquâ vlcera oris sanantur colluta, pediculi necan-

tur, grauis anhelitus emendatur, & ius decocti spicarum, adiecto alumine, firmat magnopere dentes. Est & aliud genus nascens apud Michuacenses, apud quos tunichoethzemo dicitur, eisdem viribus, sed radice cæpis fibratis persimili. Est & tertium apud eosdem, folijs angustioribus, orbiculari radice, sapore ferè nullo, ac cetera simile. Nascitur in regionibus frigidis.

CAPVT XXXIII.

De totoneá xoxocoyollin, seu xoxocoyollin calido.

TOtonea xoxocoyollin, quam nonnulli atehuapatli vocant, seu medicinâ iuxta riuos prouenientem, radicem fert rotundam, candidam, ac totam ferè capillis inuolutam, ex quâ stipes vnicus prodit coccineus, cauus, raris folijs, rubrescentibus ac vitigineis refertus, nec palmitibus quibusdam rubrescentibus dissimiles. Flores rubri & orbiculares, è pediculis longis dependentes: semen verò exile, & quod eluto colore in coccineum vergat inclusum vasculis trigonis papilionum ferè formâ, in eamque figuram compositis, ac si rubrescenti ac orbiculari membranæ circulum alterum concolorem eiusdemque materiei, ita vt angulos rectos efficiant, inserueris. Amarum saporem radix præ se fert, & nonnullum acorem, tertij ferè ordinis calorem naçta. Eadem tusa, & infusa è liquore aliquo, eidem rei perutili, expurgat intestina, semen retentum pellit, inflammatis oculis confert, & vrinâ elicit, intrâ verò sumpta sesquidrachmæ mensurâ, humores omnes per inferna detrahit. Prouenit montanis saxosisque locis regionum temperatarum, qualis est Mexicana & Tetzcoquensis, quamobrem non desunt qui texoxocoyollin vocent.

CAPVT XXXIV.

De tlatlahcapatli secundâ.

Species est hieranei, sed raphani radice ex rubro candescente, vitigineis folijs, flosculis coccineis, ac rostris ciconiæ similibus. Frigidâ siccaque & adstringenti naturâ constat radix, cuius est præcipuus in medicinâ vsus, & acido aliquantulum sapore. Medetur dysenterijs, aliisque fluxibus oculorum, inflammationi, hæmorrhoidibus, sâ-tietati. Denique medicamentis omnibus, quæ simul refrigerant & adstringunt, apte comiscetur, & laxitati cuius fert opem febres refrigerat, & calori nimio præcipuè cum humore coniuncto aduersatur: firmat

dentes, gingiuas comprimit ac roborat, trahit pituitam, sedatque dolores, si aquâ, cui intrita sit, locus colluatur: tumores præter naturam maturat & rumpit, conceptionem procurat, vlcerebusque oris, & quibusuis alijs medetur. Duæ sunt eius species radicis, altera verò magis in rubrum vergit, cum vtraque rubrescat, sed eisdem viribus. Sunt qui asserant, cum chilli tussi conferre, & vrinas elicere, bilem verò per se expurgare; quod nisi compressione contingat, qui fieri possit, non video, cum viribus constet valdè adstringentibus. Nascitur in frigidis ac calidis regionibus, qualis est Mexicensis, & Quauhnahuacensibus montanis ac campestribus locis; nec desunt qui tlayapatò vocent.

CAPVT XXXV.

De apitzalpatli tzontolotli.

A Pitzalpatli tzontolotli, seu medicamentum adstringens, capillos habens rotundos, quam Malinalcenses, apud quos nascitur, quoniam glutinosa est, cacaltzin vocant, radices surculosas fundit, & ex eis caules tenues & hirsutos, teretesque, folia numerosa ferrata, obrotunda, vnde nomen, & balloti similia, sed tamen maiora, aspera, hirsuta, atque cinerea; flores pallentes in extremis caulibus, chrysanthemi similes, mediocres, ac multos aceruatim congestos. Radix est gustu odora aliquantulum, acris, calidæque ac siccæ ordine ferè tertio temperiei, glutinosa, nec omnino expers amaritudinis, ac sapore aliquantulum resinoso. Radix in farinam redacta, ac terebinthinæ permixta, admotaque, genuum frigus pellit, ac sedat dolorem; & si imbecilla ob nimium laborem sint, corroborat atque confirmat. Ius verò decoctæ firmat dentes, adstringit gingiuas, opitulatur dysentericis, vteri ac renum laxitati, perfractis & passis lassitudinem. Mexicani Reges ac viri primarij intrò sumere quondam consueuerant cortices leuigatos, ex aquâ semunciæ mensurâ à ludò batei, quod nos vocamus pilæ, vt à morbis qui vehementes lassitudines sequi solent, sese tuerentur. Prouenit autem in collibus regionum calidarum.

CAPVT XXXVI.

De axixpatli ocymoides, seu medicamento euocante vrinam, ocymi folijs constante.

R Adices fundit axixpatli ocymoides tenues & candidas, caules exiles, teretes ac fuluos: folia ocymi, vnde cognomen, sed

minora, & aliquantulum vndulata. Florem purpureum & exilem, circa singulos foliorum exortus. Semen initio album, postea nigrum, modicumque & oblongis vasculis contentum. Radix, cuius est præcipuus in medicinâ vsus, nullum insignem saporem præ se fert, aut nonnihil dulcem & saluosum, frige faciètiq; & humidâ naturâ constat. Eadè drachmæ vnus mensura epota ex aperienti quopiam liquore, aut ex aquâ fontanâ, vrinam ciet, renes emundat, extinguitque renum & vesicæ ardorem: cacaoatl verò permixta, aluum leuiter soluit. Nascitur in collibus aut montium verrucis.

CAPVT XXXVII.

De axixpatli coztic, seu pallidâ.

A Xixpatlicoztic, quam alij amamaxtla, oxylapatli lacustris est species, quâuis sint qui axixapatli coztic ab amamaxtlâ distinguât. Radix, quæ surculosa est, admodum pallefcit, vnde nomen habet, & ab illâ rhabbari vocati Monachorû non est formâ, colore & expurgantibus viribus dissimilis, quamuis tenuior, & surculosa. Vrinâ egregiè euocat, trita ac sumpta bilem purgat. Additum huius radicis puluerem aquis portionibus lichenis equini, stercoreis canis & muris, putaminumque ouorum, à quibus pulli sint extracti, demptis tamen mēbranulis, certum est lapidem renum aut vesicæ mirè frangere, & fractum è corpore pellere. Nascitur regionibus temperatis & frigidis iuxta lentas & stagnantes aquas.

CAPVT XXXVIII.

De axixtlacotl, seu virgâ diureticâ.

A Xixtlacotl, quâ alij quapopoltrzin, alij verò yztacxihuitl vocant, caules mittit tenues, teretes, & purpureos, è radice fibratâ hellebori albi proximæ, & in eis folia ancluse similia, minora tamen, ferrata, mollia, exilia, hirsuta, & insignia interuenijs secundum longitudinem procedentibus, flores per vniuersos ferè ramos exiles ex albo pallefcientes, & velut coaceruatos, odoros, acrisque saporis. Radix, cuius est præcipuus vsus, gustu est odora, tenuium partium, calidæ & siccæ secundo ordine temperiei. Radices tusæ, & applicatæ trium drachmarum pondere, vrinam mirè euocant, epotæ verò eius extergunt meatus; colico affectu laborantibus subueniunt, faciei maculas emundant, scabiem capitum puerorû & vniuersi quoque corporis curant; febres euocato sudore finiunt, minuunt splenem, sedât dolorem, statim cum coltol & chichicxihuitl discor-

satietati medentur, ac dissipant præter naturam tumores. Et quamquam hæc ita se habeant, ab euocando solum vrinam nomen ei imposuere, aut quia ea est præcipua ac præexcellens eius dos, aut quia quidam ex Indis Medicis, qui vnam tantum aut alteram facultatem singularum herbarum ubi cognitarum norunt, & eam per manus traditam, velut hereditario iure à maioribus adeoque à parentibus ipsis etiam Medicis acceperunt, vrinæ solummodò ciendæ ferebant auxiliari, & nomine ipso expresse; quæ omnia de reliquis etiam plantis simul dicta esse volo.

Alia eodem nomine planta est apud Quauhnhuacenses, caule quadrato, folijs saluæ crenatis, amaro sapore, purpureis floribus circa postremos caules in spicarum morem compositis, calidioris ac siccioris temperiei, quam similitet aiunt febribus euocato sudore auxiliari, montosisque locis provenire, & ab hac quam descripsimus viribus parum differre. Prouenit descripta apud Mexicenses montosis etiam saxosisque locis.

CAPVT XXXIX.

De apancholoâ, seu herbâ lymphis insipienti.

RAdices fundit apancholoa fibris persimiles, albas, tenues, & aliquantulum capillatas, è quibus oriuntur stipites quatuor circiter dodrantes longi, exiles, teretes, purpurei atque lignosi, folijs per interualla oblongis salignisve referti: flores item purpurei, candentesve, prolixi, ac rari vniuerso ferè caulium procurfu. Frigidâ siccaque & adstringenti naturâ constat, quam obrem oris vstionem aut vlcera curat; aqua verò, in quâ tusa radices aliquam diu maduerint, transfusa per colum, atque potata, fluxum alui, sed præcipue puerorum coercet, & vtero gerentium abortum cohibet, efficacius tamen plantæ, vocatæ ab eadem gente cozticpotoneaxochitl permixta, simulque intrita & macerata, quin & alia permulta præstat auxilia, quæ ad prædictam temperiem videntur attinere. Prouenit campestribus locis regionum temperatarum, qualis est Tetzcocana, vdisque & irriguis locis, à quibus habet nomen.

CAPVT XL.

De acxoyatic primâ, seu herbâ simili abieti.

RAdicem profert acxoyatic pyro paruo formâ & magnitudine persimilem, ex quâ fundit caules tenues, teretes & virides,

& in eis folia tenuia, angusta, & longa, pænè teretia, & lini quadamtenus similia, ac per interualla senu septenave, & flores iuxta singulos foliorum acruos longiusculos, coccineos, & paruis quibusdam vasculis contentos, è quibus acini generantur cicero magnitudine semine referti, sapore & odore ferè nullo, frigidaque & humidâ temperie. Radix in farinâ redacta, sumptaque opportunè è frigido quoque liquore, febres soluit. inebriare quoque dicitur. Nasçitur circa montes Chiauhclæ tetzcocanæ temperatis locis, aut paulò frigidioribus atque humentibus.

CAPVT XLI.

De acxoyatic secundâ.

ACxoyatic secunda, quam alij vocant tlachpahuaztic, seu scopas, alij verò tlaltocol seu humilem ac vndulatam, ob contortam radice formam, & alij ob exilitatem pipitzahoac aut yztacpatli pipitzahoac, parua est herba, radicem fundens gracilem, triplo tamen ipso caule crassiorem contortamque seu conuolutam, atque candentem; ex quâ prodeunt cauliculi spithamam longi, tenuesque, terni aut quaterni, & in eis folia abiegnis similia, vnde præcipuum eius nomen. Flores in supremis caulibus in spicas compositi, parui & exiles, qui principio candentes, in se men demum mutantur fusci coloris. Radix, cuius est præcipuus in medicinâ vsus, paululum acrem præfert saporem, odorem nullum, estque calidæ & siccæ ordine tertio temperiei. Eadem contusa mediocriter, & è liquore aliquo congruenti curando affectui, matutino tempore, atque inani ventriculo, sex obolorum pondere sumpta, humores omnes, sed maximè pituitam atque bilim, tum per superna tum etiam per inferna citra vllam molestiam aut noxam vacuare solet, atque ita hydropicis, cachecticis, asthmaticis, motu impeditis, corpus dolentibus, tineaque patientibus, magnopere dicitur conferre. Potest autè, siue febricit æger, siue febre vacet, virens radix vel arida, tutius tamen arens, paulò minori pondere exhiberi, dum tamen vitiatum succi redundant quos vacuare opus sit, & cibo, quâ die sumitur, ad meridiem vsque parcat. Eadem tusa resoluta ex loto humano, & instillata, morbis oculorum medetur, ac discutit argemata. Clementi celo prouenit, aut paulò rigidiore, quale est Mexicanum.

CAPVT XLII.

De ahoaton, siue quercu parua.

AHoaton, siue quercus parua, quam alij tlalcapolin, seu capolin humilem vocant, herba est, fundens stipites rubrescentes è radice longâ & fibratâ, fuluâ, ac mediocris crassitudinis, & in eis folia ferrata chamædryôsive aut ilicis, minora tamen, vnde nomen habuit, quæ internâ parte diluore virore nitent, supernâ verò exsaturatiore: flores coccineos, paruos & longiusculos, acinos primò virides, mox rubros, & demum nigri coloris, nucleos fuluos continentes. Radix sapore est adstringenti & aliquantulum amaro, non sine quadam dulcedine: odore nullo, frigidaq; & exsiccante naturâ, quæ si vnciarum trium mensurâ coquatur è tribus libris aquæ fontanæ ad tertias, & ius decocti potandum propinetur vice potus, enixas corroborat, dysenterias compescit, laxata renum ossa confirmat, & acoporum medicamentorum more labores sedat eorum qui ex longo itinere, cursu, luctâ, aut quavis aliâ simili occasione delassati sunt. Temperatas amat regiones, qualis est Tenuhetitlanica, frigida sive, & saxosa loca atque montosa.

CAPVT XLIII.

De ahoapatli secundâ, seu querneâ medicinâ.

Herba est ahoapatli quatuor spithamas longa, & furculosis innixa radicibus, è quibus prodeunt caules teretes, leues, cinerei que, & in eis folia vrticæ aut querneæ, vnde vsurpauit nomen. Flores sunt candidi, in pappos abeuntes. Radix, cuius est præcipuus in medicinâ vsus, acris est, odora, calidaq; & sicca ordine ferè tertio. Aluum cohibet, vrinam euocat, refrigerata calefacit, flatum discutit, dolores lenit, ventriculum ac cerebrum firmat, & alia præstat auxilia quæ cinnamomo tribui solent.

CAPVT XLIV.

De tonalxochitl Ocoitucensi, quam alij tonacaxochitl seu florem cum Sole prouenientem vocant.

Herba est tonalxochitl Ocoitucensis, è furculosâ radice caules mittens volubiles, & in eis folia ocymi, sed longiora, & minimè ferrata, ac per interualla duorum

palmarum. Flores magnos, longos, intus luteos, extrâ non nihil candescētes, ac circa labia quæ fissa sunt, purpureos. Flores, capparos vocatos olent, ac dulci sapore constant. Temperies est mediocris, aut in frigus paululū inclinans: quam obrem pugilli mensurâ ex aquâ hordeacâ cichoriive epota, extinguit febres, & erysipelatis confert admota; humidâ enim quoque est & glutinosâ naturâ. Nascitur quibusque regionibus ac locis montosis, amplexa arbores, etsi culturâ ad campestria hortensiaque soleat interdum descendere. Est & alia tonalxochitl, quâ iztac tonalxocitl vocant à florum candicante colore, in hoc dumtaxat à præcedenti diuersa, cum facultate ac ceterâ formâ ei sit omnino similis.

CAPVT XLV.

De tonalxihuitl, quâ alij netzahualxochitl, alij verò axochiatl, alij terchpaoaztli, seu hueitalchapaoaztli, & tonalaxochiatl vocant.

Radicem raphani fibratâ fundit tonalxihuitl, & ex eâ caules aliquantulum purpureos. Folia salignis proxima: florem oblongum, & luteum, & in vasculis longiusculis semen. Radix est sub dulcis, glutinosaque naturâ, ac frigefacientis humectantisque temperiei. Folia resoluta ex aquâ, epotaque pugilli mensurâ, aut corpori illita, febrem dicuntur extinguere, mederi lassitudini, doloribus è morbo Gallico prouenientibus præter naturam tumoribus, qui crura caputve ob malum habitum obsederint; asthma item sumpta, strumisque apposita, diarrhœis, vstionibus, vlceribus internis atque externis: renum ardorem mitigare, & corpora fulmine contacta fouere. Temperatis prouenit plagis, qualis est Mexicana, aut paulò frigidioribus, qualis est Amaquemquensis. Quibusuis in locis assurgit cum primis aquis, & floret cum postremis, vnde vocata est axochiatl seu flos aquæ.

CAPVT XLVI.

De totonilizpatli, seu februum medicinâ.

Herbula est radicibus innixa capillis similibus, vnde folia mittit sinuosa longaque, & quadamtenus filicis similia, cuius est fortassis species: caule, flore & fructu caret. Folia rufa, resoluta, & ex aquâ sumpta febres extinguunt, additis præcipuè miahapatli & yxichuiycahispatli. Nascitur saxosis in locis iuxta aquas.

CAPVT XLVII.

De atlichipincâ, seu aqua guttâ.

Herba est atlichipinca paruula, caulem fundens breuem, tenuem ac tenerum, è radicibus similibus capillis; & in eo solani folia piperisve, neruis secundùm longitudinem procedentibus, molliora tamen & magis acuminata: sapore & odore insigni caret, frigidaque & humenti constat naturâ. Propinatur vnciâ vnius mensurâ, ex aquâ fontanâ buglossive, aduersus cordis affectus, quos vehementi ardore laborantes pati solent; sedat enim calorem; arcet animi deliquium, omnemque angustiam & anxietatem fugat. Prouenit in calidis Pahuatlanensibus circa loca humentia, amplexa cautes.

CAPVT XLVIII.

De acbiotl, seu medicinâ tingendo aptâ.

Achiotl, quam Michuacanenses chancangariqua; & interdum quoque pamacua nuncupant, arbor est magnitudine; stipite, atque omni prorsus formâ mali medicæ, folijs vlmeis figurâ, asperitate & virore similibus, colore extrinseco corticis trunci & ramorum fuluo, intrinseco verò in viridem magis inclinante; & ligno ipso aculeato & candenti, floribus magnis, stellatis, quinùm foliorum & ex albo rubrescentibus, & fructu herinaceis simili; amygdalarû viridium paruorumque formâ & magnitudine, quatuor modicis distincta angulis, qui secundùm longitudinem discurrunt. Hi cum maturi sunt dehiscunt, ostenduntque intra cavitatem grana quædam acinis vuarum similia, admodum rubrescentia; frigida ordine tertio, ac nonnullam siccitatem adstrictionemque participantia. Regionibus prouenit calidis, locis potiùs siccis quàm humidis. Indi maximi estimant hanc arborem, atque idè eam iuxta domicilia serere consueverunt. Folia fert toto anno, ac fructum vere edit, quo etiam tempore colligi solet. Materies utilis est igni velut è silice excitando, si lignum ligno fricetur. Cortex verò funibus texendis, qui sunt cannabinis firmiores: ac semen pictoribus coccineo colori exprimendo, innatans liquori æquè frigidus. Nec minus vtile medicis: extinguit enim, epotus aut admotus, febrientium incendia, opitulatur dysentericis, repellitque tumores præter naturam, quo fit vt epithematis frigorificis portionibus, vocatis iulapijs, & quibusuis infrigidantibus cibarijs & medicamentis misceri perquam accõmodè possit. Additur semen

cacaoatl refrigerij gratiâ, comendandi que coloris atque saporis. Dentiû dolores à causâ calidâ ortos leuat, corroborat, euocat vrinam, sitim extinguit, atque croci apud aliquas gentes gerit vicem. Excipiunt parando pigmento grana iam matura, atque in ea lentem aquam proijciunt, agitantque continenter eodem semper modo, donec totus penè color aquâ hereat; permittunt demum subsidere, ac in placentulas efformant eodem pænè modo quo solet anil seu mohuitli parari ex xiuhquilitl, vt cum opus sit, in vsus euocetur. Est verò adè tenax hoc pigmenti genus, vt semel illitum, vix, etsi vehementer extergas, possit deleri; vrinæ autem permixtum, sit indelebile. Adstringit nonnihil, ideoque cum resinâ permixtum medetur scabiei atque vlcetibus, ventriculum corroborat, fluxum alui cohibet, lac auget, permixtum crustis cacaoatl, quem reddit innoxium, quacumque mensurâ bibatur; eius siquidem gratiâ facilè ac citra satietatis incommodum solet concoqui. Prouenit in calidis plagis, qualis est Hoitzocensis.

CAPVT XLIX.

De acaxaxan, seu plantâ palustri & lentâ, quæque statim comprimentibus cedat digitis.

Herba est acaxaxan, quam alij tochnacatzli, seu dasypodis auriculam à foliorum similitudine vocant, iuxta riuos ac lacus proueniens, radice longâ, & circa geniculos fibratâ, caule gramineo aut arundinaceo, & eodem modo geniculis internodijsque distincto, ac folijs similibus potamogeto, cuius videtur species, postremò rubrescentibus, floreque coccineo & paruo. Duas huius plantæ reperias differentias, viribus formaque persimiles, quarum vtraque frigescenti humenti que naturâ constat. Febres sedat, scabiem & dysenterias curat, animi deliquio subuenit, pellit vanos timores, & languenti cordi opitulatur. Prouenit temperatis regionibus, aut aliquantò calidioribus, qualis est Mexicana, iuxta palustria & aquosa loca.

CAPVT L.

De acaxilotic, seu maizij culmo, aut arundine.

Acaxilotic, quam alij cecoçhitl seu florem vnicum; alij nextamalxochitl, seu florem frumenti Indiçi tlaollicâ decocti,

alij teuhxochitl, seu florem Principis, ac demum alij eloxochitl, seu florem eloti, nuncupare solent (vocant autem Mexicani eloten, spicam illam seu basim prædicti frumonti, quam vndique aceruatim constipant grana) radicem fundit, longam crassiusculam ac sensim gracilescens fibratamque aut furculosam, ex quâ multi prodeunt stipites, recti, teretes, tenues, & in fuluum vergentes colorem (præcipuè iuxta exortum foliorû) quæ yyauhtlinis polygonove similia sunt, maiora tamen, ordine circa caulem vtrisque disposita, raphanum olentia, & flores per extremas partes caulium ternis velut coronis ambientes, cyaneos, oblongos, & circa vltima labra crinatos. Sapor est paululùm amarus, odor ferè nullus, ac vires caloricæ & saliosæ. Febres interpellatas illita aut pota sedat trium drachmarû pondere, ventris necat tinea, bilemque egregiè purgat. Solet autem misceri æquis portionibus tlapalazpatli, cicimatic, pitzahoac, tlapacahoatl, eloxochitl; & omnium pariter contusarum dræ sextulæ ex aquâ sumi ad nimias mensium aluique fluxiones coercendas. Prouenit temperatis ac planis locis, velut apud Xochimilcenses, qui dicunt, tumores præter naturam non sine maximâ utilitate applicari, aut his qui febris ardenti aut sinocho correpti, punctis toto corpore inficiuntur, pullis fortassis per cutem humoribus, tabescentes impinguare, & appositam capiti desipientibus conferre.

CAPVT LI.

De chicomatatl, seu sextuplici arundine.

Volubilis planta est, quæ, licet hominis magnitudinem aut femoris crassitudinem vix superet, tamen si arborem quampiam excelsum proximè nanciscatur, illam amplexa in summum cacumen conscendit. Stipitem profert fuscum, virentes famos, folia mali medicæ, sed maiora, florem album, exiguum, ac fructum nullum: sapore & odore insigni caret, frigefacienti que & lubricâ constat naturâ. Florum eius aqua stillatitia inflammationibus narium, oris & oculorum solet auxiliari. Folia sumuntur semunciarum pondere aduersus dysenterias, lassitudines ac casus, & sanguinis vomitiones, tumores repellunt, & coercent, ictis locis applicata succurrunt plagis, ac febres sedant. Prouenit temperatis & frigidis regionibus, montosis planisque locis, velut Quauhchinanci, Quauhtepeci, & Totolapæ.

CAPVT LII.

De yztachicomacatl, seu chicomacatl alba.

Radice firmatur yztacchicomacatl crassâ, fibratâ, & longâ, ex quâ profert stipites, & in eis folia plantaginis minora, nervis in obliquum procedentibus distincta, ac flores candentes. Propinatur radix, redacta in farinam, ictis, aut his qui ab excelso quopiam loco ceciderunt, haud aliter ac puluis ille, cui à casu contra quem valet, est inditum nomen ab officinis. Prouenit in faucibus montium calidarum regionum.

CAPVT LIII.

De acuitzshuariracuâ, seu herbâ aduersâ venenis.

Hanc plantâ Michuacenses, apud quos nascitur, acuichehuariraquam, seu huichôquachaquam, Mexicani verò à frigidâ temperie, & radice candore, chipaoacytic, atque alij ab ipsâ facultate, venenorum hostem aut antidotum vocare solent. Radice constet obrotundâ, malo cotoneo paruo simili, sed candido intus colore, extrâ verò fuluescente, ex quâ mittit caules rotundos sesquidodrantem longos, tenerosque, & in eorum supremâ parte flores paruos ex candido rubrescentes, & coaceruatos in orbiculos, folia verò rumicis ab ipsâ statim radice prodeuntia. Radix ipsa est præcipui vsus in medicinâ: æquali aut paulò frigidiore & humidiorè naturâ constat, ac sapore grato & dulci. Succus eius, stillatitiuè liquor epotus qualibet mensurâ, febrium ardorem sedat, cor roborat, venenatarum potionum ictuumque promptissimum tutissimumque est remedium, & maximè scorpionum, alexiterij & alexipharmaci præstantissimi vicem subit, præsertim si radix quoque ipsa tusa malagmatis aut emplastri formâ imponatur. Renum ardorem extinguit, tumores faucium, ac pectoris dolores sedat, urinæ obtundit acrimoniam, excitat appetentiam, & mirâ quadam & occultâ proprietate morborum omnium, quocumque modo eâ vtare, remedium est. Audio alteram huius herbæ speciem nasci apud Michuacanenses, baccaris folijs. Regionibus quibusque temperatis prouenit, aut paulò calidioribus, humectis ac planis locis. Posset faciliè deportari in Hispaniam, & eo cælo viuere, præcipuè si in calidiora loca transferatur,

feratur, quippe quæ ad eò sit viuax, vt reposita vbiuis caulescat, stipitesque, nullâ humoris vi ad stipulante, consueſcat sponte ſua proferre.

CAPVT LIV.

De ayaquicueramo, seu ligno picto.

Ayaquicueramo, quam Mexicani, apud quos etiâ nascitur, tlacuilol quahuitl, seu arborem pictam, alij verò ocelolquahuitl, seu tigridis arborem vocant, in calidis Michuacanensis prouinciæ regionibus copiosè prouenire solet. Arbor est magna, comataque folijs vlmeis tam gracilioribus, discolorè materie, & quæ, præterquam quòd in aquas coniecta statim mergitur, & imapetit, operibus intestinis & torno interpellandis aptissima est, longèque grato odore, & aspectu. oleum inde stillat styracem olens, seu suauem vaporem edens, ad omnia remedium genera, quibus styrax congruit, perquam accommodum.

CAPVT LV.

De atlatzon pillin, seu de aquosâ herbâ appensâ capillo.

Quem fruticem, ob loca iuxta quæ nascitur, & pediculos foliorum quos similes capieolis hinc & inde effundit, atlatzon pillin vocant, alij atlatzonpillin xochitl, id est florem, atlatzonpillin vocare malunt. Duas reperies huius plantæ differentias; alteram à rubro colore rubram, alteram à paulò albidiore appellare licet candidam. Radicem vtraque crassam, rubrescentem, ac fibris refertam fundit, caules lentos, refertos molli medullâ ficulneis proximos, teretes, quatuor cubitos longos, & minimi digiti crassitudine. vitis viniferæ folia in procursu caulis hirsuta ac rara, florem rubrum, & oblongum, è quo fructus generatur ternis capitulis triangularibus constans, corallorum instar rubrescentibus, cibo idoneis, ac plenis nigro semine. Frigida primo ordine videtur, humidaque & saluosâ naturâ, & idèd aqua farina radice stipitisve aliquamdiu infusa, loco fontanæ aut fluuiialis epota ab his qui fluxum ventris patiuntur, aut quemuis alium à causâ calidâ ortum morbum, breuè curat. Vrinæ ardori & retentioni medetur, nec non & oculorum inflammationibus. Temperato aut paulò calidiorè cælo gaudet, quale est Mexicanum, & Terzcoquense, vlginosoq; & campestri solo. Augusto mensè flores

erumpunt, quibus cum fructu ac folijs deciditibus, in annuos vsus velli solet radix atque recondi.

CAPVT LVI.

De quaquauhtzontic, seu trunco secto.

Quaquauhtzontic, quâ yztacpatli Hoitzocenses vocant, seu candidam medicinam, alij quaquauhton, seu truncum paruum, alij verò coatzontecomatl ob formam radice rotundam, alij verò huehuelicatón, herba est radice obrotundæ capillatæque, ex quâ profert caules cubitum ferè longos & teretes, folia pyri, vtraque ex parte caulibus singula circa nodos orientia; fructum siliquaistro vocato, dum adhuc viride est, persimilem, sed tamen spiniferum, & argenteâ refertum lanugine; ac semine albo confuso. Radix, quæ pepones sapit, subamarâ est, ac vim sortitur non sine partibus quibusdam calidis frigorificam. Succus radice medetur oculis inflammatione laborantibus: eadem in læuorem redacta, potaque ex aquâ semuncie pondere, quater quinqueve furunculos toti corpori innascentes curat, tusa & apposita dolores antiquos capitis mirè sanat, febres mitigat, urinæ calorem temperat, viarum eius vlcusculis mederi solet, & dolores ventris sedare. Nascitur campestribus locis feruentium regionum. Hanc esse eandem cum plantâ capillatâ existimo, ætate tantum differentem, aut illi formâ atque facultate parem.

CAPVT LVII.

De tletlemaczin, seu palâ manus igneâ.

Radici innititur obrotundæ, & rubris fibris adauctæ, è quâ profert pediculos longos & fuluos, quibus appendet folia magna & sinuosa, florem magnum & rotundum externè nigrum, ac internè candentem. Calefacit radix exsiccatque ordine quarto, vrentis est naturæ, amara, ac subtilibus partibus prædita: quo fit vt trita, atque inspersa vlcibus à Gallicâ lue profectis, maximo sit auxilio. Sumpta verò duarum drachmarum pondere delumbibus fert opem, medetur scabiei humoribus illum afficientibus per cutem euocatis, ac cuticulâ prorsus exuta: maioremque calorem illitam, quàm esam, ferunt excitare. Nascitur in calidis Quauhnhuacensibus aquosis & humectis locis.

CAPVT LVIII.

*De atzoyatl, seu herbâ grauis
odoris.*

RAdice atzoyatl firmatur magnâ, fibratâ & fuscâ, vnde prodeunt caules fruticis ferè amplitudine atque altitudine, longi, lenti, tenues & purpurei, in quibus conspiciuntur folia saligna, ferrata tamèn, aut, si mauiis, yyauhtlina, sed longiora, cui, & pallentibus quibusdam flosculorum umbellis in pappos demum abeuntium est similis. Calidâ constat siccaque ordine secundo naturâ. Sapore initio graui, postea verò nonnihil acris, atque odorato. Folia applicata tumores discutunt, dolores articulo- rum podagrâsve atque chiragras mirâ cele- ritate mitigant, ventris dolorem tollunt, crurium tumores discutunt, vrinam atque sudores euocant: pectori apposita, lactis faciunt abundantiam: morbo Gallico egregiè medentur, & alia his similia ad calorem & siccitatem spectantia præstare solent, & tamen Mexicanæ mulieres, etiam eâ quas titici vocant, eadem herbâ vtuntur aduersus calidas capitis puerorum eruptiones, aut quòd frigiditas partes sortiatur, aut quòd discussio humore calenti atque dissipato videantur frigescere. Clementi gaudet cælo, quale est Mexicanum, & locis planis & aquosis micat.

CAPVT LIX.

De azpan, seu signo siue vexillo.

Herba est azpan duorum cubitorum altitudinis, radicibus fibrarum in modum, folijs amygdali ferratis & paulò minoribus, caulibus tenuibus, è quorum postremis flagellis flores albi erumpunt, qui priùs quàm hient, similes semini coriani videntur, ac demum senescentes in pappos abeunt: à quibus flagellis flore onustis, & quadamtenus decumbentibus, inuenit apud indigenas nomen. Sapor est acris, vehemens odor, ac calefaciens & exsiccans ordine ferè quarto natura, quamobrem confricatam folijs faciem mirè dicitur extergere, lepras, tineas, lichenas, & varos, cum alijs cutis sordidis vitijs curare, cum calce verò & tliltzapotl viridi, impetigines. Alia præstat iuamenta, quæ eiusmodi temperiei solent esse propria & peculiaris. Succus siue per se, siue permixtus alijs extergentibus medicamentis, eandem fert opem. Temperatum solum amat, quale est Mexicanum &

Icheateupense, & campestria loca. Est & alia herba azpantli dicta eadem ferè nominis ratione, prædictæ similis, nisi folia ampliora essent, ac minimè ferrata, eademque naturâ & facultate: quamobrem sunt qui eam veluti præcedenti congenerem azpan quoque vocant.

CAPVT LX.

De ayecocimatl, seu herbâ simili cimatl.

AD phaseolorum genera, quæ apud Nouam Hispaniam pænè innumera sunt, pertinere videtur ayecocimatl. Radicem verò fundit crassam, fibratam, & breuem, ex quâ oriuntur caules tenues, teretes, virides atque volubiles. Folia pyri mediocria, obrotunda, ololihqui haud dissimilia, & paululum in cordis figuram inclinantia. Flores in postremis ramis coccinei, & in stellarum modum radiati, ex quibus sunt siliquæ fabalibus reliquorumve phaseolorum similes, includentes semina fabas ipsas imitantia. Venit eius plantæ radix apud Indos in nutrimenti vsum; ea est harum gentium voracitas atque rusticitas. Nam licet sapore non sit admodum ingrato, difficile tamen coquitur; duramque & fibratam præbet alimoniam. Frigidâ atque humenti naturâ constat, & odore ferè nullo. Succus eius oculis inflammatione laborantibus subuenit; radix verò cruda, aut ius decocti eius, ventriculum & intestina supra infraque vacuat. Nascitur in agris Mexicenis omni ferè tempore, campestri vdoque solo, & floret decidenti- bus imbribus.

CAPVT LXI.

*De chiantzotzulli, seu plantâ in humore
intumefcente.*

RAdices fundit surculosas chiantzotzulli, & ex eis caules quadratos & sesquidodrantales: folia hederâ maiora: flores candentes exiles, vasculis oblongis contentos, in quibus demum semen generatur atque continetur, candens, planum, lentium formâ. Olet thymum nostratem, sed è vestigio odor languescit. Folia ac radices non omnino videntur expertia caloris, aut cuiusdam adstringentiæ & amaritudinis. Semen verò frigidum est aut caloris temperati, non sine quadam lubricitate, & saluosâ naturâ, & quod sumi soleat tempore matutino ac postremo vespere, aduersus febres ac dysenterias,

terias, exterasque defluxiones, ex aquâ vni-
ciæ vnius pondere, miro successu, dum ta-
men ventri bis aut ter applicetur empla-
strum constans araneorum telis, oleo rosa-
to, & aliquot infixis pariter ouis. Parantur
ex eo, saccharo ac melle condito, atque in-
terdum adiectis expurgatis amygdalis, me-
lonumque, & aliarum plantarum semini-
bus, pergrata quædam genera bellariorum,
potionumque refrigerantium, qualis est
chiantzotzollatolli vocata, extinguendo fe-
brili feruori aptissima, ac bonum gratum-
que præbens alimentum. Quin belli tem-
pore maximi habebatur: quo si saccum ple-
num secum ferrent, nihil quod alendo cor-
poti esset commodum sibi arbitrabantur
deesse. Miscebant verò semen id, in farinam
redactum, maizio torrefacto atque contri-
to, vt diutiùs integrum & immune à corru-
ptione seruetur: cumque exposcebat oc-
casio, portionem parabant, cui interdum suc-
cum metl ignem expertum, vix melli no-
strati cedentem, ac paululum siliquastris so-
lebant adiungere. Vbique sata hæc planta
prouenit, locis præcipue cultis, irriguis &
aquosis.

CAPVT LXII.

*De acuilotl, seu plantâ volubili prope
aquas proueniente.*

PLantam hanc fruticemve vocant Me-
xicani acuilotl, quoniam humidis a-
quosisque locis nasci consuevit, repitque
per terram, aut propinquis arboribus con-
uoluitur. Sunt verò illius duæ species, colo-
re tantùm, flore ac nomine distantes, & fo-
liorum amplitudine. Prior enim flores fert
candidos, ac folia paulò minora, vocatur-
que aquilotl. Alteri verò flores pallefcunt,
& folia sunt maiora, diciturque coztic aqi-
lotl à luteo colore florum. Caules vterque
promit rotundos, purpureos, lignosos, fragi-
les, tenues, & lentâ fæctos medullâ. Flores
yzquixochitl candidos aut pallentes, nec
abfimiles odore & formâ floribus rosæ il-
lius, quæ à recentioribus sub mosquetæ no-
mine Ericum fertur, cui hic frutex totus
non omnino dissimilis est. Folia sunt rubi,
sed circinata, nerueis discursibus rectâ se-
cundùm longitudinem discurrentibus, &
odorem cucumeris ferè præ se ferentia. Flo-

res in odoramenta & corollas veniunt, flo-
ridosque manipulos Indis passim consuetos
ac familiares, e quibus ignis beneficio aqua
stillatitia extrahitur, quæ valdè odora sit at-
que iucunda. Folia sunt amara, & tertio ferè
ordine sicca & calentia: quamobrem sum-
pta pugilli mensurâ ex vino statum discu-
tiunt, tusaque & admota, contracta mem-
bra laxant, & tumores præter naturam dis-
cutiunt. Potest in Hispaniam, si adsit cura,
transferri, temperato siquidem aut paulò
frigidiore cælo exultare solet.

CAPVT LXIII.

De mohuitli, seu herbâ purpureâ.

HErba est radicibus innixa surculosis, è
quibus profert caules duos dodrantes
longos, sarmentosos, contortos, & teretes.
Flores coccineos, longiusculos; folia folani,
infernè subalbescencia, quæ gustata, cucu-
meris indistinctâ sapiunt similitudine. Fri-
gidâ aut temperatâ naturâ constat, glutino-
sâque. Dysenterias ac nimium mēstruorum
fluxû cohibet. Si aqua, vbi aliquamdiu tri-
tra maduerit quoties expediat hauriatur,
scabiem curat, inficitque lanas purpureo
colore. Nascitur in planis editisque locis
Hoaxtepecensibus. Non est tamen in hac
plantâ prætermittendum, vtrimque ab ex-
ortu foliorum prodire ramulos quosdam
paruulos, siue appendices refertos foliolis
alijs cupresso similibus, minoribus tamen &
tenuioribus. Tales sunt naturæ lasciuientis
lusus atque varietates.

CAPVT LXIV.

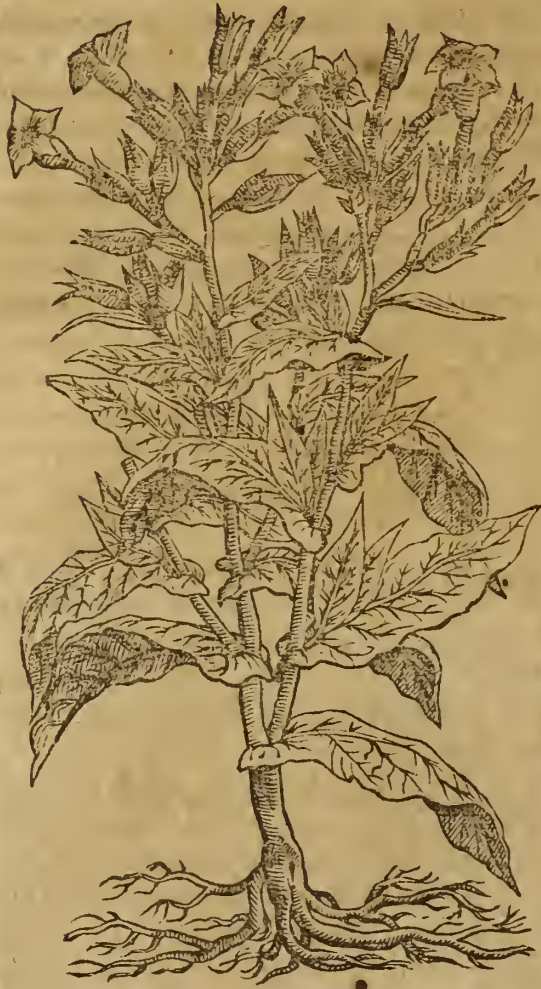
*De axoquen ietl, seu picietl
ardeæ.*

FRutex est tenuium fibrisque similium
radicum, è quibus proferuntur caules;
& in eis folia maliperlicæ, sed maiora,
amaroque sapore prædita sunt, & odore
iucundo, calidaque & siccâ iuxta secun-
dum ordinem temperie. Ius decocti folio-
rum dicitur febres extinguere; quod quâ
fieri possit, non video, nisi intensiore calore
emollito, & ad inferiorem gradum dedu-
cto sedatis rigoribus, aut aliunde causâ
vacuatâ.

PETVM LATIFOLIUM.

CAPVT LXV.

De Petum, seu picietl vel yetl herbâ.

PETVM ANGVSTIFOLIUM.

Herba est yetl radici insistentes breui, tenui & fibratæ, ex quâ fundit caules quinque pluresve dodrantes longos atque hirsutos, inconditos, striatos & leues: folia lata, oblonga, & perforatâ quadamtenus similia. Flores hyosciami similes, eisq; decidētibus vascula hyosciami quoque æmula referta semine. Vocabant hanc plantam Haitini tabacum, (à quibus non ad Indos solos, sed ad Hispanos quoq; id defluxit nomen) eò quòd suffumigijs admisceretur, quæ tabacos etiam nuncupare consueuerunt. Sunt apud nostros, qui herbam sacram; nec desunt, qui nicotianam quoque vocent. Non est autem vnica huius plantæ species: reperias enim, & quauhyetl vocatam candidiore flosculo, caule rotundiore, ac folio leuiore & longiore. Ambæ sunt acri sapore, exsiccantis calidæq; ordine quarto temperiei. E quibus intelligas licet eorum errorem, qui arbitrantur fragidas esse plantas, & ad hyosciami differentias pertinentes. Nam tametsi nigranti hyosciamo formâ dispares haud sūt, viribus tamen plusquam ex diametro pugnant. Quòd si soporem inducūt, non euenit ob frigus humoi emve, quorum citra dubium sūt expertes, sed calore, excitatis nempe leuatique in caput vaporibus qui somnum inducant. Iam facultates quotidiano cognitæ experimento accipe. Folia siccati permessa, atque conuoluta, inclusaque arundinis cauis internodijs, aut papyraceo canali, alterâ parte incensâ, alterâ verò ori naribusque admota, atque excepto fumo obturatis ore & naribus, vt ad pectus vsque vapor inspiratus penetrare possit, pituitæ exspuitionem mirè euocant, asthmati veluti per miraculū auxiliantur, difficilemque halitum & inde ortam leniunt angustiam. Neque prædictis morbis inspiratus ille vapor quo diximus modo, tantum remedium est, sed vterinis etiam affectibus impensè confert, ac præcipuè suffocationibus, quæ ob eius ascensum solent accidere. Admoto siquidem medicamento indicatum sibilo, cum dicto citius restituitur. Syncopis fugatur, & angustia, morsq; magnâ ex parte in morbidæ mulieris corpus iam admissa atque excepta amouetur: roboratur caput, somnus inducitur, sedatur dolor, ventriculus resumit vires, curatur grauedo, laborumque omnium casuumque sensus hebetatur, ac otium facultatis animalis (quod possis ebrietatem quamdam vocare) prorsus illabitur animo.

Quin

Quin folia ipsa virentia manibus oleo perunctis emollita, & velut marcida, concalfacta igne, & ori ventriculi dorsoque è regione applicata, ita tamen ne hepar attingatur, quod aliàs incenderent atque inflammarèt, coctionem iuuant, & satietati egregiè medentur. Eadem tumores lienis discutunt apposita, dolores à frigore ortos sedant, vulnera cancerosa antiquaque extergunt, carnem creant, & cicatrice obducunt, si succum foliorum mediocriter contusorum vulneri instillaueris, ac mox arentium puluerem inspergas, & demùm folia superponas, ex quibus succum expresseris. Sanant eodem modo capiti inflictas plagas, dum tamen neque nerui neque ossa aut læsa aut conuulsa sint. Dolores dentium concalfacta sedant, conuoluta, & loco dolenti aut dentibus pituitâ excauatis perforatisve admota. Quin & foliorum puluis inspiratus, tractusque naribus, verbera & cuiusuis generis supplicia vetat sentiri. vires addit, auget animum, & ad labores tolerandos infractam vim: illi verò qui è cortice, quantum capiat putamen nucis, sumpserint, ita inebriantur, vt semimortui amentesque extemplò iaceant; verùm qui eo auxilio frequentius quàm deceat vt affuescunt, redduntur decolores, linguam gestant squalidâ, ac palpitans guttur, hepatis ardore afficiuntur, in cachexiamque & hydropem lapsi, mortem tandem obeunt. At qui eo præsidio vtuntur moderatiùs, à multis alijs liberari solent incommodis. Nam præterquam quod morbo Gallico egregiè auxiliatur, venenatis sagittarum ictibus mirè obstitit, si mox plaga infarciatur puluere, & ita permittatur manere, donec & puluis & venenũ in clauis cuiusdam formam copulerentur, & coëant. Hoc remedij genus desumptũ est ab Indis anthropophagis insularum Haitinæ propin quarum accolis, qui cùm ab hostibus venenatis oppeterètur plagis, hac herbâ solâ sibi cauentes reddebantur passim incolumes; cõfirmatumque est testimonio insulam D. Ioannis incolentium, qui cùm aduersus Indos illos bellum gererent, multisque eiusmodi afficerentur vulneribus, solo hoc antidoto, atque præstantissimo alexipharmaco extremum fatum effugere, quoties viscera transigi non contingebat. Quin articulares dolores sedari, tumoresque eo solo auxilio discuti, apud Hispanos etiam constat experientiã flatum discuti, & inueteratos rebellesque dissipari dolores. Pulicum etiam vitatur fastidium, si iure decocti foliorum vniuersa domus conspergatur. Seritur vt lactuca, neque aliter, cùm expedit, transfertur & colitur, nullum, modò pingue & humectum sit, solum respuens. Paratur ex eius folijs arefactis atque contritis decem partium men-

surâ, & vnicâ calcis, medicamentum adeò ab Indis omnibus expetitur & venale, vt illo ferueant emporia. Venditur inuolutum folijs spicæ maizij, gestatumque inter buccas & maxillas, suauem somnum sensuũve & mentis tranquillam quietem inducit, & laborum omnium hebetat sensum, redditque homines ad quæuis corporis exercitiã promptos atque agiles, & præcipuè ad iter agendum. Dolorem etiam dentium ac ventriculi leuat, præstatque alia, quæ licet à nobis nominatim dicta non sint, possunt ex prædictis faciliè comprehendi: inter quæ illud vulgare non est, oleum, cui sit infrixum, concisum in tenuia frusta, infusum, colicis mederi, nec non succum eius, & nucleorum liltzapotl vino permixtum, atque infusum, quartanam arcere, ac reliquarum febrium frigora.

CAPVT LXVI.

De tlalyetl, seu yetl humili.

R Adici innitur tlalyetl, quam cioapatli Tonallæ vocant, surculosa, & candenti, vnde prodeunt caules referti folijs subalbidis, oblongis, mollibus, ferratis & hirsutis. Flos est in summis caulibus chamæmelo similis, sed circa ambitum bellis modo, cuius est species, purpurascens. Acris est radix, calefaciensque & exsiccans ordine tertio. Succus eius bibitus duarum vnciarum mensurâ, tussi magnopere confert, & enixis mirum in modum opitulatur. Nascitur Xalatlauhci.

CAPVT LXVII.

De tlalyetl alterâ.

R Adicibus innitur tlalyetl altera, quam alij quaquauhtzontic, alij tonalxihuitl, alij micatlacotl & micaxihuitl vocant, fibris similibus, vnde prodeunt caules tenues, teretes, ac virides, & in eis folia saligna, minora tamen, & non longè ab exortu veluti præcincta atque compressa, alijsque valdè paucis atque angustis ab eadem ferè parte, ternis aut quaternis prodeuntibus: flores verò aurei iuxta postremos caules, & exilia flagella chrysanthemo similes, virentibus & obrotundis calycibus inclusi atque contenti.

CAPVT LXVIII.

De quapocyetl, seu tabaco ligneo.

R Adicibus firmatur quapocyetl pollicaris crassitudinis longis, ex albo rubrescentibus, crasso cortice vestitis, & candentis

tis medullæ. Folia fert parua, squalentia, hirsuta, obtusa & mollia; flores luteos modicos. Radix dicitur repellere inflammationes; frigida enim est, siccaque & adstringens, etsi non nihil videatur præ se ferre amaritudinem, & calorem. Nascitur Yzotolan.

CAPVT LXIX.

De amaquahuitl, seu arbore papyri.

ARbor est magna mali medicæ folijs flore, ac fructu candido in corymbos composito, sapore & odore ferè nullo, frigidaque & sicca naturâ. Tepoztlanicis prouenit montibus, vbi frequenter interpolatur ex eâ papyrus, feruetque opificum turba, scribendo trahendisq; lineis non multum apta, etsi non transmittat atramentum, inuolucris aptior, ac celebrandis deorum fastis, sacrisque conficiendis vestibus, ac funerarijs exornandis, apud hos Occiduos Indos perquam accommoda atque vtilissima. Rami crassiores secti ex arboribus, vt duret soboles, macerantur ex aquâ, ac per noctem permittuntur riuis aut fluminibus madescere. Posterâ die vellitur cortex, emundatusque à supernâ cuticulâ, lapide plano, sed quibusdâ striato sulcis, inæqualique sude salignâ in orbem contortâ, manubrij vice comprehenso, multis ictibus concussus dilatatur. Cedit sequax illa materies. Mox secatur in schedas, quæ alio planiore lapide rursus verberatæ, facillè inter se iunguntur, læuiganturque, atque ita demum aptantur in plagulas, duos dodrantes longas, aut sesquidodrantem plus minus latas, papyrû nostratam, quæ crassior ac vilior est, imitantes, sed densiores & candidiores, at longè tersiori nostræ cedentes. Scio nationes alias aliter atque aliter papyrus ex arborum corticibus parare. Sinas autem omnium tenuiorem, ac tersiorem, qualem nos domi seruamus, velut quondam è iunco; nunc verò vetus orbis ex lino redacto in farinam. Sed nobis tantum sermo est de Mexicanâ.

CAPVT LXX.

De amacoztic, seu papyro luteâ.

AMacoztic, quam alij texcalamatl seu saxorum papyrus, alij tepeamatl vocant, arbor est magna, folia ampla ferès, obrotunda, pinguis, purpurascens, hederæ ac cordis fere figurâ; corticem alterâ parte pallescentem ex viridi, & alterâ fuluum, in ipsis verò stipitibus, qui ficulnei sunt, & leues in modum sycomori; fructum ficibus par-

uis similem, purpurascens, semine minuto ac fuluo repletum. Adhæret saxi non mediocriter spectando miraculo. Folia sunt saporis & odoris insignis expertia, frige facientis naturæ atque humectantis. Ius decocti radicum linguam febrientium humectat; peccatoris doloribus confert, pituitam & bilem nondum excussio lacte supra infraque purgat, si vnciæ tres totidem aquæ libris ad vique medietatis consumptione incoquantur. Lac eius medetur vlcerebus labiorum ceterisque inueteratis. Prouenit Chietlæ montosis asperisque locis, cautes (vt diximus, indicatque nomen) amplexa. Est & alia eodem nomine ac temperamento arbor, quam virgarum tantum rectorum læniumque vsum aiunt præstare.

CAPVT LXXI.

De amazquitl, seu vnedone papyracæ.

Folia fert amazquitl limonis, sed magis acuminata, conyata: est & vmbra tantum gratiâ expetita. Ad genera ytzamatl videtur velut & præcedens pertinere; nam licet poma minora sint, neque Ponticis nucibus maiora, candidis, velut & illa, distinguuntur punctis, & intra se continent granula ficulneis formâ & naturâ similia. Materies etiam leuis est, ac parum distans à ficulneâ. Prouenit locis calidis, qualis est Chietla, vbi fertur febrientibus ius decocti corticis radicum valde prodesse.

CAPVT LXXII.

De ytzamatl, seu papyro nouaculari.

ARbor est magnitudinis vastæ, ita vocata, quod amaquahuitl, ex quâ papyrus paratur, sit similis, sed folijs nouacule formâ. Haitini ceibam vocant. Duæ sunt eius species, altera folijs mali medicæ infernè diluti, supernè exsaturati viroris, fructu orbiculati, albis maculis distincto ac referto granulis ficuû granis similibus, edulique, & saporem nostratium ficuum referente, vnde indigenæ Hispani arborem ficum Indicâ vocant, fructum verò ficum. Arbor singulis quibusque annis profert folia, largos imbres, dum viridia ac tenera sunt, effluentia, ac velut stillantia. Altera latioribus, sed tamen obtusioribus & nigrioribus, vnde quidam tlilamatl vocare malunt, fructuque minori. Materies est vtrique lenta ac breuis, nec quidquâ aliud intellexi quod ad vsus medicos possit spectare, præterquam quod folia frigidâ siccaque facultate pollent, & opitulatur vlcerebus. Manam etiam vocatâ ab Arabibus, super eam, præcipuè apud Hoaxtepecenses, cogi simil-

unmillimam nostrati & formâ & viribus, sed paulò duriorem & glutinosiorem, quamquam alijs in locis Nouæ Hispaniæ, quales sunt Quauhnaucenses, optima, nec cedens illi quæ ex Campaniâ adfertur, solet concrefcere super falices.

CAPVT LXXIII.

De quauhtzapotl, seu anonâ.

QVam Mexicani Quauhtzapotl vocât; Haitini anonam nuncupare consueverunt, sub quo nomine apud Hispanos huius regionis incolas frequentius circumfertur; alij verò texaltzapotl. Arbor est magna amplaque, folijs malimedicæ, sed angustioribus, floribus candidis tricuspibus, similibusq; pyris musteis gratiâ & suavitate odoris; fructu desuper punctis fulvis, & virentibus variato, melonis ferè magnitudine, nec absimili illamatzapotl, cuius interna, quæ nigro semine paruoq; scatent, ferculo vocato ab Hispanis candido, mollitudine, calore & sapore similia sunt, non tamen pari gratiâ atque nutrimento, quod flatuosum est, neque admodum probati succi. Germina eius dicuntur obistere venenis, nuclei verò pomorum curare diarrhœas; etsi dicatur prope Tzontzonate genus quoddâ anonæ provenire, cuius feminis nuclei decem duodecime sumpti, leuiter ac sine molestiâ bilem ac pituitatem purgent. Nascitur regionibus calidis, qualis est Haitina insula, & prouinciâ Nouæ Hispaniæ Quauhnaucensis.

CAPVT LXXIV.

De cochiztapotl, seu tzapotl somnifero.

ARbor magna est atque incondita, folijs malimedicæ, raris ac ternis stipitibus, albis nâuis distinctis, floribus pallentibus & modicis, fructu verò cotopel forma & magnitudine, vocato à nostris Hispanis albatzapotl, eduli, saporis grati, sed non admodum salubris nutrimenti, & ossis nucleo lethali ac deleterio. Cortex arboris succus est, ac paululum dulcis, non sine quadam amaritudine. Folia tusa, & apposta nutrimum papillis, infantulorum medentur diarrhœis. Ossa vsta, & in farinam redacta, opitulantur vlcibus putridis, vitiatâ carne prorsus exesâ atque abluimprâ, purgato vlcere, carne generatâ, ac cicatrice mirâ quadam celeritate inductâ. Poma ingesta somnum conciliant, a quo inuenere nomen. Nascitur in calidis frigidisque regionibus.

MOLLE.

CAPVT LXXV.

De molle.

APeruinâ regione in Nouâ Hispaniam, imò in Hispaniam Europæam planta, quam molle vocant, iam diu est aduecta atque trãslata. Arbor procera, visu pulchra, & ornandis domorum compluijs publicisq; foris aptissima, comata, in latum pandens vndequaque ramos è viridi colore purpurescentes, vbi folia oliuæ profert, sed longa, angustiora & tenuiora, ordine vtriusque disposita, & oblique versus ramos extremos producentia. Flores exiles, albos, racematim dependentes, qui mox in fructum virentem oxyacanthæ semini parem, aut paulò maiorem abit, & cum maturuerit, in colorem ex albo rubrescentem, cui nucleus durus subest, extraq; circueftiens membranula eiusdem coloris. Folia ac fructus lentiscum & eius lacrymâ olent respiciuntque, sed commixtum feniculo, vnde fortassis aliquis in lentis eam referat speciem, ni malit esse sui generis herbam; sed sapore est acri, subdulcem amaritudinem & adstringentiam præseferenti, calidâque & siccâ ordine tertio naturâ. Acini caro exterior dulcis est, verum quo diximus sapore. Nucleus ventrem superiorem corroborat calefacitque, inferiorem adstringit, & (vt quidam aiunt) terebinthi vicem præstat, semen verò cardamomi. Vri-

nam elicit, vulnera recentia & inueterata consolidat, sanguinis fluxum retinet, curat hæmorrhoidas, nubes oculorum dissipat, flatu discutit, & membra corroborat, corpora nimis fluxa & humecta exsiccat: quæ omnia luculentiùs præstat fructus, seu extrinsecus admotus, seu intra corpus assumptus; gingiuas etiam dentesq; confirmat, & vlceribus oris medetur. Stillata ab eâ arbore lacryma calefaciens & adstringens, quæ præterquam quòd ad prædicta omnia utilis sit, in aquam coniecta, pituitosos mixtosq; humores purgat. Parare solent ex uuis indigenæ (vt audio) vinum, acetum, & mel, ad eadem efficacia. Folia ac fructus virent toto anno, alijs subnascentibus, alijs crescentibus, & alijs maturefcentibus. Siluestris arbor est, neque vllis lenocinijs aut curâ vt proueniat opus habet, quamquam in delicijs iam diu haberi cœperit, cultumque & indulgentiam libenter admittat. Prouenit vbique, sed in calidis regionibus luxuriat & lætior assurgit.

CAPVT LXXVI.

De xochiocotzoquauitl, seu arbore liquidambaris Indici.

ARbor est magna, acris ferè folijs in tres cuspides duosq; sinus diuisis, alterâ parte albicantibus, alterâ verò obscurioribus ferratisque, & fructu herinaceo simili. Calidâ siccaque naturâ constat, & odore iucundo, inciso arboris huius cortice, qui partim fuluus, partim virens est. Indicum fluit, vocatum liquidambarû ab indigenis Hispanis, à Mexicanis verò xochiocotzotl, sua uitate odoris styraci persimile, calenti ordine tertio exicanti que naturâ, quod additum tabacis, caput & ventriculum confirmat. Somnû inducit, capitis dolorem ex frigidâ causâ ortû lenit: per se verò humores discutit, sedat dolores, ac impetiginibus cûte digitis conuulsa medetur. Stillat ab eadem arbore aut sponte sua, aut incisâ, oleum haud cedens prædicto liquori, aut odoris iucunditate, aut medicis vûibus. Discutit vtrumque flatum, ac præter naturam tumores dissipat, coctionem procurat, ventriculum roborat, vterinis affectibus confert, & alia his similia præstat iuamenta seu per se seu alijs medicamentis permixtus. Sunt qui elixis ex aquâ stipitibus id odoramenti parent genus, sed vilius, ac minùs ad prædicta præsidia expetibile. Prouenit campestribus calidisque locis, & interdum etiam temperatis, velut Hoeyacoçotlæ, Quauhchinanei, & Xico-tepeci.

CAPVT LXXVII.

De tzacutli, seu glutine.

RAdices fundit tzacutli asphodelo similes, candentes & fibratas, è quibus oriuntur porracea folia, lineis discurrentibus secundum longitudinem, caules recti & geniculati, in eisq; flores è luteo purpurascens irinis forma quadam tenus similes, sed longè minores. Radix est frigida, humidaque & glutinosa; ex eâ enim præstantissimum gluten paratur, & valde tenax, quo vtuntur Indi, sed præcipuè pictores, vt pigmenta tenaciùs adhæreant, nec rerû representatæ imagines facile deleantur. Secatur hæc in frustra parua, & siccata solè læuigatur, atque ita demum nobile illud glutinis paratur genus. Possset trãferri in Hispaniã: siquidem quibusq; locis viuit, editis ac planis, sed præcipuè calidioribus. Aiunt mederi dysentericis radicem eius semunciarum pondere sumptam: verum ceteris etiam opirulabitur morbis, qui ex defluxione aut nimia laxitate solent oriri.

CAPVT LXXVIII.

De coatzontecoxochitl.

RAdicibus firmatur fibratis, oblongis, ac præcoci ficui adhuc virescenti valde similibus, virentibus, striatis & contortis, ex quibus eduntur folia iridis, sed longiora & latiora. Flores capitibus serpentum similes, vnde nomen, rubeoque colore punctis, tamen indistincto, candido & pallecente, promiscuè micantes, & caules tenues, virentes, breues læuesque. Calidis prouenit, & interdum etiam temperatis regionibus, iuxta rupes aut arborum truncis adhærens, licet iam ad hortos cultaque loca descendit, viridariaque exornet, in quibus excolitur deliciarû ac florum gratiã; est enim flos formâ spectabilis, lilii odoris, & quam vix quisquam posset verbis exprimere, aut penicillo pro dignitate imitari, à Principibusque Indorum ob elegantiam & miraculum valde expetitus & in magno habitus pretio. Blanditijs & cultura non eget, sed ex vnicâ radice secundissimus fit prouentus. Ex hisce floribus, atque alijs præcedentium quarundam herbarum congenerum huic, & rubro maizio, parabantur Principibus Indorum placentæ, quas edebant contemperando ventriculi calori, siue is accidisset à solis æstu, sub cuius radijs contraxissent moras, siue ab aliâ quavis interna causa externave; frigidâ siquidem humentique constat tempero.

CAPVT LXXIX.

De chilpatli, seu medicinâ chilli.

RAdici infistit fibratæ, è quâ prodeunt caules virentes, & geniculis intercepti sex longi cubitos septémve, & in eis folia ocymi, sed maiora, circinata, & infernè subalbescencia. Flores modici, lutei, compositi in corymbos, & in coccineum inclinâtes colorem, è quibus demum compinguntur acini piperi nigro, aut baccis oxyacanthæ persimiles. Acris est, calidâq; & siccâ ordine quarto naturâ. Initio resinâ sapit, postea vrentem ostendit vim. Folia duorum scrupulorû pondere in puluerem redacta, ac mixta decem scrupulis atolli, mirâ velocitate & efficaciâ corpus à cunctis expurgant humoribus, & quartanis præcipuè medentur. Plura inducerent periculum. Dentium dolorem sedant admota folia, palmarum lichenes curant, membra rimis dehiscencia, scabiemq; Ulceribus putridis ac cancerosis opem ferunt, infusa aliquamdiu tlaolli potioni. Lac verrucas exedit, & tumores præter naturam rumpit. Quinque folia sumpta aiunt dysenterix mederi, exterso fortassis cruore, aut adstrictioni & doloribus articularum. Sunt qui sagittas eius succo inficiât vice toxici, atque ita commodiùs ceruos ferâsve consternant. Prouenit in calidis Pahuatlani, Papaloticpaci, & Hoeitlapiæ, in locis planis, & montium accliuibus, seriturque & colitur in hortis medicinæ gratiâ.

CAPVT LXXX.

De chilli.

CHilli, seu piper Mexicanû, planta est ferens siliquas illas, quæ ab Haitinis agris & ab antiquis, vt quidam volunt, siliquastra, & ab Hispanis piper Indicû vocantur: quod licet iam diu in nostrum orbem translatum sit, ibique & in hortis & in vasis fictilibus ornamentis & vsûs gratiâ seratur, & habeatur in delicijs, tamen quoniâ apud Indos multò plura eorum genera reperiuntur, & orexi excitandæ, commendandisq; ferculis in vsu quotidiano est, aded vt nullam sit reperire mensam sine chilli, atque ideò quotidiano experimento sint illius facultates notissimæ, gratum erit non modò eorum differentias, quæ in Nouâ Hispaniâ proueniunt, de quibus modò agitur, verùm specierû ferè omnium formas describere, vniuersamque posteritati facultatem & naturam tradere. Generum omnium folia solano similia sunt, & pænè paria, si quauhchilli excipias, quæ minora eadem fert: flores candidi, è quibus si-

liquæ oriuntur primò virides, mox maiori ex parte in rubrum, & demum in passeum inclinantes colorem, refertæ paruo semine, exili, candicante, contuso in orbem efformato, acris gustus, atque vrentis naturæ, quæ ad semen præcipuè attinet. Quartum caloris gradum attingunt, & tertium ferè siccitatis, etsi recentes excrementitio quodâ humore abundant, qui totus pænè verustate euanescat: vnde fit, vt sæpè excitato flatu Venerem stimulent, ac interim aluum non sine quodam tenesimo ac sensu doloris, his præcipuè qui huiusmodi condimento antea non affueuerant, leniter emolliant, quamquam eius rei acumen possumus non immeritò in causâ esse affirmare. Vrinam & menses euocant, corroborât ventriculum ob frigus imbecillum, coctionem eadem occasione labefactam iuuant, appetentiam, contemperato ex eis cum vocatis tomame intinctu, mirè excitant, & pituitosos humores vndecumque, sed potissimum coxæ articulis adhærescentes, discutiunt & purgant. Quin aiunt hecticorum peropportunum esse remedium. Nutrimentum item calens ac siccum multumq; præstare, ventrem lumbosque aculeis chilli madetibus perpûgere, sed renes excalfacere, & inflammato sanguine atq; iocinore, ad nephriticos, phreneticos & pleuriticos affectus, ad perineumonias, aliosq; tumores internos, puncta, & similia symptomata, seu nutrimenti, vt sæpissimè Indi solent, seu condimenti vice immodicè aut frequentius vtantur, perducere.

Prior ergo species (vt singulæ iam mēbratim enarrentur) Mexicanis quauhchilli, hoc est chilli arboris, Haitinis verò, apud quos minor orbiculatio, & à minori plantâ editâ profertur, chilli montanum dicitur. Minimum est id omnium, & oleastri baccas formâ & magnitudine repræsentans: cumque omnia ferè genera quarti ordinis calorem attingant, hoc ceteris omnibus sentias vrentius, atque ideò in condimenta, non in nutrimenta venire, solumque intinctibus & salsamentis piperis loco misceri, & toto prouenire anno.

Secundum genus chiltecpin dictum, à culicibus quos paruitate & colore videtur imitari, ab alijs vocatur totouitlatl, quod est passerinum stercus, ob paruitatem & colorem, ab Haitinis verò huarahuao, quod licet aliquando videatur prædicto vrentius, citius tamen calorem amittit. At tres videas huius generis differentias, natali solum loco, & tēpore quo leguntur, distinctas. Prior vulgaris est, altera priori similis, sed soli ratione in atrum inclinans colorem, atque ideò dicta tlilchilli, quod est chilli nigrum: tertia demum minor omnibus, & post præceden-

tem fructum media ; omnes enim huius plantæ species triferæ apud Indos sunt. Primus fructus maior est, postremus minimus, & natu medius mediocris quoque est magnitudinis. Seritur Septembri mense, & à Decembri ad Calendas vsque Aprilis colligitur.

Tertium à Sole tonalchilli dictum (irriguis enim locis, cessantibus iam imbribus, id est Augusto & Septembri mense, solet feri, & producere fructum à Nouembri vsque ad Martium) & ab Haitinis chilli album: viride est primò, mox pallens aut ex pallido rufescens, & demum rubrum, vt cetera circiter genera, imitatur colorem.

Quartum dictum chilcotzli à colore quo tingit croceo. Ex eo parantur condimenta. Sex septémve digitos longum est, mediocriter tenue, interdum ex albo rubescens, interdum verò inclinans in passeum. Seritur Decembri, & Augusto in finem vsque totius anni fit vindemia.

Quintum genus, tzinquauhyo, quoniam montanum est, vocatum; ab Haitinis verò corallum, ob similitudinem formæ & coloris, gracile est, & quinque digitos longum. Seritur Martio, & totius anni discursu proueniens legitur.

Sextum texochilli, seu massium vocatum à mollitudine, longum est, amplú, particeps dulcedinis, rubri coloris, atque adeò miti acrimoniâ, vt cú taolli seu placentis ex Indico frumento paratis mandi consuescat, multiq; & optimi existimetur ab Indis esse nutrimenti. Idem genus cum fumo expositum siccatur, vt in annuos vsus recondi commodè possit, alioqui corruptioni valdè obnoxium, ob nimium humorem excrementitium quo redundat, dicitur pocchilli, totoque anno & seritur & fert fructum.

Est & aliud milohilli dictum, haud minus præcedenti, sed in acutum tenuemq; sensim desinens mucronem, tandem quoq; rubescens, nec ob aliud ita appellatum, quàm quòd quo tempore tlaolli, & seritur & metitur. Quid memorem alias species Haitinis peculiare, inter quas ea occurrit, Hispanis etiam nota, quæ fructum fert halicacabi fructui cerasisque dulcibus nostratibus formâ, colore & imagine persimilem, arbusto modico innascentem. Alias præterea duas, quarum alteram rostrum strobili hodie vocant indigenæ, alteram verò passeris, vtramque ob similitudinem: item maboyam boniatam, corniculatam, cacicam hortensem, & ceteras, quarum historia, quoniam maioris est operæ quàm vsus, non est opus curiosis. Tam calidis quàm frigidis temperatisve regionibus genera omnia proueniunt, sed fecundius temperatis aut calidis.

CAPVT LXXXI.

De amamaztlâ expurgante, seu rhabarbaro vocato Monachorum.

RAdix huius plantæ adeò sapore, colore, & odore, substantiâ & viribus radicem veri rhabarbari repræsentat imitaturq; , vt nisi folijs ab illo distaret, quæ desinunt in acumen (nam illa ex angustâ origine in latius finire cernuntur) verum rhabarbarum Alexandrinum à nullo, qui vtrâque plantam non expendisset, non iudicaretur, quamobrem hortensem hippolapathû congenerem esse vero rhabarbaro censemus, posseq; in eius penuriâ substitui, ac parès pænè vices præstare; bilem enim benignè & cum quadam roboratione, quæ à crassioribus & adstringentibus accidit partibus, præcipuè vacuat felici successu, quemadmodum (Franciscus Hernandus inquit) nos sumus apud Hispanos periclitati ante hos triginta plus minus annos, & Mexici, vbi magnus est eius prouentus. Diligentia Bernardini Castilli (cuius optimis manibus hic honos debetur) viri, dum iuuenis esset, in oppugnandis hostibus dexterrimi atque animosi, à primo verò senio ad vsque obitum, & postremos halitus, in seminandis atque excolendis quibusque raris & peregrinis plantis diligentissimi, in Europam transtulit. Quoniâ verò partibus constat subtilioribus, quæ sunt expurgantes, alijs verò crassis atque adstringentibus, consuevere ijdem succo expresso veluti expurgante pharmaco drachmę vnus cum dimidiâ pondere vti; fęcibus autem eâdem mensurâ, velut aluum adstringenti medicinâ. Quòd si cum totalitate suâ exhibere arriserit duarum drachmarum portionem, ab his qui non difficilè soluentur, bilis aiunt quod satis sit expurgari; cuius rei nos certissima fecimus experimenta. Miscetur interdum vnica drachma succi vncijs duabus electarij ex tenerrimis cassiæ nigræ fistulis confecti, atque ita bilem primò & maximè, secundariò verò pituitam expurgat. Quibusuis locis prouenit ex culturâ, sed maximè calidioribus, qualis est Quauhnahuacensis, humecto & fertili solo post quaternos à satu annos. Radix est medicinę utilis. Colligenda verò in eunte vere, mundâda, secanda in frustra (quæ biletos vocant) quâ magnitudine illa rhabarbari vulgaris ad nos consueuerunt deferri, ab ortu super asseres collocanda, ac sæpè sæpius quotidie (ne succus, quo abundat, effluat) euertenda: quatrivno transacto, filo trajicientur firmiore, ac suspendentur ad vmbra locis apertis, sed quos radij Solis non attingant; namque ita duorum mensium interuallo siccari abundè solent, demum-

demumque recondi & seruari. Hæc mihi de rhabarbaro Monachorum vocato dicta sunt, non quòd nesciam, apud Hispanos quòque hanc plantam aliquot oppidis, non admodum à Mantuâ Carpetanâ distantibus, aliquando fuisse excultam, sed quoniam in hac Nouâ Hispaniâ apud Quauhahuacenses in horto prædicti viri vberissimus est eius prouentus, vbi patrijs plantis maximè opusest, quòd medicamenta extera in hunc orbem per tot maria translata, emarcidâ vitiataque tandem veniant: & vt Hispani meminerint, apud eos, sicura adsit, quantâ libeat copiâ prouenturum, hac in optimi rhabarbari penuriâ, permittentibus conscijsque Medicis, suffici pro eo sæpenumerò non incommodè posse. Ceterùm fabulæ, quas quidam inculcant, vt persuadeant rhabarbarum hoc Monachorum vocatum esse Alexandrinum, dicentes, Turcas, cum illis per Henricum Galliarum Regem Massiliæ portu & vrbe potiri licuisset, Gallicis quibusdam Monachis semen imperitios veri rhabarbari, vnde nomen defluxit, atque inde deuectum ad Hispanias, & has Indias, nugæ sunt, quibus sit omnino deneganda fides.

CAPVT LXXXII.

De ancoas, seu zingibere masculo.

Folijs cõstat asperioribus & crassioribus vulgari zingibere, eadem tamen formâ, radice quoque maiore atque crassiore, & sapore acriore cum quadam amaritudine. Vtuntur eo indigenæ aduersus ventriculi & alui affectiones ortas è frigore, contuso, & oleo nucis Indicæ consperso, atque ita applicato, nec non aduersus plagas venenatas linamento intincto eodem oleo, atque ita demum adacto, addunt vim medicamenti maiorem participare mærem quàm feminam. Quo etiam vina quædam ab Indis Philippicarum insularum parari solent, quæ non erit incommodum modò referre. Excipiunt siquidem succi zingiberis feminæ partes quatuor, masculi partem vnam, duas verò arundinum sacchari, & nonnihil radicis tanglat, de quâ suo loco, ocymique, aut aliarum odoriferarum herbarum, si quæ fortè suppetant, piperis vulgaris grana quinquaginta, cassiæ partes duas, rizichænicem vnum, ex ijsque omnibus efformant massam, quam coactam in placentas, siccant ad umbram quaternum quinumve dierum spatium, mox Soli totidem lucibus exponunt. Postea verò recondunt in locum fumosum, ad vsus, quoties expediat, accommodandas. Quòd enim antiquiores, aptiores existi-

mantur. Quo tempore accipiunt medimum vnum rizi miliue, aut per horum caritatem feminis vocatæ boronæ, coquuntque ex aquæ portione sufficienti, donec omnis humor exhauriatur, abeatque in vaporem: mox aëri exponunt, & permittunt refrigerare, miscentque placentæ vnus partes tres, quam vocant indigenæ tapai, læuigatas, reconduntque in cadum haud omnino plenum, sed inanem quatuor plus minus vnciarum interuallo, ibique ore patulo manere permittunt, donec vigorem concipiat. Mox folijs tegunt platanorum & camotli, atque ita triduo sinunt manere: quo tempore partem inanem cinereo implent luto, ac desuper eisdem contegunt folijs, atque ita seruant vsque in sequi annum, etsi vel octo transactis diebus fiat vtile, possitque non iniucundè potari. In quo exhauriendo hic est modus. Extergunt impositos cineres, & constipant herbâ prædensâ cadorum ora, implentque cavitatem aquâ, atque ita demum siphonibus sugentes potant liberaliter. Infunditur autem tantum aquæ, quantum vini exhaustum est, donec vires fiant imbecilliores. Conueniunt ad dolium vnum exsiccandum sæpè numero centum Indi, cunctique solent inde ebrij discedere: quòd mirum est, cum magnâ ex parte sexies dolium coronetur aquâ, quòd eadem die, quâ detegitur, profus absorbitur, neque durat diutius. Optimum dicitur esse id potionis genus, & salubre, ceteraque vinorum horum insularum genera, excepto nostrate, superare.

CAPVT LXXXIII.

De abacâ.

Platani genus est abaca, similis ceteris, angustioribus tamen folijs, fructu triangulari, decem vncias longo, cædido callo, ac nucleis multis & nigris, cicere paulò minoribus mollioribusque, & orbicularibus, ex quo platani genere lintea conficiuntur. Nascitur in insulis Philippicis. Aliud genus quoque prouenit fuluo maculatum colore, fructuque paruo & tenui, in tres diuisum differentias præcipuas, tologdato, goyot & bolongon vocatas, præter alias nonnullas, quas etsi nominibus minimè destitutas, nominatim piget recensere; fructu odoro, & oris halitum in multas horas commendante, saporis grati, ac nostris apianis malis, si exquisitè maturuerint, minimè cedente, coloreque extrâ viridi, ac diuersâ magnitudine, temperatâ naturâ aut paululum frigenti, sed aliquantò humidior. Flatum &

pituitam generat, ventrem emollit, & oris commendat halitum, quin post esum mos est indigenis, ab omni potionis genere, ne ob immodicum humorem putrescant, abstinere.

CAPVT LXXXIV.

De amudio.

Herba est palustri apio magnitudine, folijs & semine similis, sed differens gustu, qui licet initio elæofelini sit, deinde cumini potius videatur, mitis tamen est ac minimè horridus. Radix semenque obstructiones splenis aperiunt, discutiuntque vbilibet infractos humores. Quin idem semen rufum, & ex vino sumptum, dolorem ventriculi aliuque à frigore ortum placat. Ius decocti succurrit iliatis nephriticisque. Calore temperato constat, roborat ventriculum, cumini loco ferculis additur, nec iniucundè eo condiuntur. Prouenit Philippicis insulis longius à mari temperatis locis, neque admodum humentibus.

CAPVT LXXXV.

De betre.

Betre, quam Arabes quidam tembul vocat, volubilis planta est, mali medicæ folijs, sed oblongioribus, & iuxta extrema artioribus interuenijs, secundum longitudinem discurrentibus & fuluescentibus, cum maturuere, fructu contorto, ac lacertorum caudæ persimili, eduli & iucundo. Amarum est sapore: quamobrem Indi arecam admiscunt, & non nihil calcis, alij licium aut capthuram vocatam à natali solo deburneo; nonnulli lignum aloës, & moschum, ambarumve: siquidem adiectis his suauem esse aiunt, & commansum, halitum oris magno opere commendare. Calidà siccaque ordine tertio constat temperie, gingiuas & ventriculum roborat, ac dentes flauificat. Falluntur qui folium Indum esse putat: cuius propterea historiam subnectam, quamquam alias minimè opportunam huic loco. Nascitur in locis Indiæ Orientalis maritimis, feritur vitium modo, iuxta affixis, per quæ repat, pedamentis, ac præcipuè arecæ ac piperis plantæ. Est apud me planta, quam prouenire audio locis lacustribus Famaicæ, folia fundens odora, longa & acuminata, pauloque illis mali medicæ angustiora, & interuenijs iuxta discurrentibus insignia.

CAPVT LXXXVI.

De folio Indo, quod malabathrum quoque vocant.

Procera arbor est malabathrum, quam Indi tamalapatram vocant, nec betræ per omnia dissimilis: mali enim medicæ ornatur folijs, ac circa extrema quoque angustioribus aut compressioribus, virentibus ac ternis, secundum longitudinem interuenijs procurrentibus odoratis, & garyophyllos quodam modo redolentibus. Vrinam ciet, oris halitum commendat, vestes à tineis tuetur, flatum discutit, frigus pellit, interna membra roborat, & nardo similes vires sortitur, quamquam mitiores, iucundiores, ac minimè ferientes caput. Prouenit in multis Indiæ locis, sed maximè in Cambayâ procul ab aquis. Nascitur arbor apud Nouam Hispaniam, piper vocatû de tauasco ferens, necnò alia olens garyophyllos, de quibus suis egimus locis, cuius folia aded odora sunt, vt non immeritò pro malabathro aut habeatur, aut substitui queat.

CAPVT LXXXVII.

De buyo buyo.

ITa vocant in Philippicis insulis speciem quamdam piperis longi, apud Nouam Hispaniam quoque prouenientis, folijs oblongis, subalbidis, desinentibus in acumen, & acris gustu, fructuque piperis longi, acrioris tamen & odoratiore. Vtus præcipuus est foliorum; inuoluunt siquidem vnus folij portioni dimidiæ quintam vnus glandis bahei adhuc teneræ (de quâ inter species nucum Indicarum) calce conspersam, gestantque ore, & sic ferunt corpus nutriri, cerebrum & ventriculum roborari, iuuari coctione, firmari dentes, sedari eorum dolorem, pituitamque illos erodere solitam arceri, carnem exhaustam iuxta eorum radices instaurari, faciem ac labia contrahere roseum ruborem, ingratum oris halitum fugari, & commendari iucundum. Nascitur in humidis locis Philippicarum insularum, seu mediterraneis, seu maritimis, & apud novos quoque Hispanos, quibus is vsus incognitus est.

CAPVT LXXXVIII.

De piperis longi plantâ, aliisque eius generibus.

Piperis longi planta, quam Philippicarum insularum coloni buyo buyo & labiam, Mexicenses verò, apud quos etiam nasci-

nascitur, tlatlamcuayc etecapatli appellant, frutex est caules volubiles proferens & sarmentosos, & in eis folia piperis nigri, ac fructum piper longum vocatum. Folia sunt gustu odorata, acri sapore, calidaque & sicca ordine tertio remperie, partiumque subtilium fructus, nullibi plantæ suæ appendens. Eam assequitur perfectionem, quæ necessaria est vt commode recondatur, ideoque iam maturus, & in fuluum colorem inclinans, colligitur, expansusque exponitur Soli, atque ita in vsus seruatur. Virens editur, neque ingratum præbet alimentum, aut nimis acre: reconditus verò fenula commendat, dum tamen ignem non experitur; statim enim post decoctionem vim atque saporem amittit. Cortex stipitum redactus in farinam, ac intra corpus sumptus, atram bilem aptè expurgat, & venenatas plagas, præclari alexiterij vices præbens, medetur; resolutis nervis aut conuulsis auxiliatur, flatus discutit, & alios huiusmodi morbos ortos à frigore, crassive & lentis humoribus, profligat. Tres apud Nouam Hispaniam huius plantæ differentia sunt: quinque tamen aut plures feruntur apud Philippicas insulas. Nam præter buyo, de quo dictum est, & eam de quâ in præsentibus locuti, alias tres numerant, quarum postremam buyasamo, seu simiæ dictam, buyo quàm simillimam fructu esse ferunt, distare verò odore graui, perforatis folijs, & saniosis, acrique & adstringenti sapore: alias verò duas à buyo prædicto affirmant differre foliorum paruitate & asperitate, ac præcipuè minorem: maior enim maiora profert folia, cetera similis gustus piperis nigri, ac præcipuè radicis. Fructus autem piperis longi, tenuior tamen & acrior, minor verò minoribus constat folijs, & ipsa arbor minor est. Folia sapore & odore carent. Radix nigra est, cortex mellini coloris, læuis, fungosus, acris & raborans. Radices horum binum generum propinantur aduersus venenatas poriones, velut alexipharmaca, drachmæ vnus mensurâ in leuorem redactæ, & ex aquâ nucis Indicæ resolutæ, aut vino palmarum recenti. Subueniunt eadem ventriculi frigidis affectionibus ex iure decocti chamæmeli, ortisque ex crassis humoribus, quos percoquunt, roborato etiam ventriculo. Subueniunt ijs qui coire nequeunt ob veneficia, additis præcipuè alijs pertinentibus ad eundem vsus. Nascuntur omnes hæc species in locis humidis, vmbrosis aquosisque, quibus diximus regionibus.

CAPVT LXXXIX.

De arbore ferente beniui.

Arbor est magna, comata, & visu pulchra, prædurâ firmâque materie, mali medicæ folijs, minoribus tamen & angustioribus, infernè subalbidis. Fundit incisa lacrymam vocatam beniui, cuius tria sunt genera. Primum amygdaloides: albis maculis interstinctum, expeutumque in magnopere mercatoribus: alterum nigrius vilulique præcedenti: tertium verò nigrum quoque, sed à nouellis arboribus natum, reliquis & maioris pretij, & odoris iucundioris. Omnia sunt odora, calidaque & sicca, nec non & discutiente natura. Inseruiunt odorematis, adhibenturque in emplastra. Nascitur in siluis Malacæ.

CAPVT XC.

De camotli, seu batatâ.

Quam herbam Haitini batata vocant, nuncupare solent Mexicenses à radicis formâ, quæ præcipua est eius vtiliorque pars, camotli, cuius genera et si iam diu nostris ceperint esse familiaria, nutrimentum, modumque ferendi & colendi non prætermittam hoc in loco. Sunt ergo variæ eius differentie, radicis tantum colore distantes (nam stipites omnium volubiles sunt, angulosa & rotunda folia, flores verò calyculorum figurâ ex albo purpurascens) hæc siquidem extrinsecus iam rubet, internâ verò parte candescit, diciturque acamotl. Interdum membrana vestiens purpurascit, interna verò candescunt, vocaturque yhoicamotl. Cùm externa niuea sunt, penitioribus rubrescentibus ex pallido, dicitur xochicamotl. Quandoque interna externaque rubrescunt, aut omnino sunt alba, vocaturque campalcamotl, aut poxcauhcamotl, nominibus à colorum varietate multis retrò sæculis impositis. Radice omne genus constat oblongâ, interdum vastâ pro sitis naturâ, eâ totidem quot dixi variante coloribus: quæ cruda, assa elixave, aut varijs ex eâ ferculis paratis sui apta est, saporemque indistinctâ ferè similitudine castanearum refert, neque dissimile præbet alimentum, nempe bonum, crassum tamen, ac flatui suscitando opportunum (volubili, vt diximus) caule terete per terram sparso, tenuique, ex quo folia prodeunt per interualla folijs à nostris vocatæ melangenæ aut mali insani similia, ac purpurascens, & flores purpurei pauci

& oblongi. Seritur ramulis defossâ terrâ recentibus Augusto mense, velliturq; radix ad vsus toto autumnno, hieme atque vere. Clementi celo culta prouenit, & paulò quoque frigidiore aut calidiore, sed luxuriosius culto solo atque humecto.

CAPVT XCI.

De quauhchamotl, seu yucá.

FRutex est decē dodrantes longus, ac tres quatuorve digitos crassus, præinctus quibusdam hemicyclis nodorum instar per interualla, ex alterutrâ parte singulis cortice fuluo, & reliquâ materiâ candenti. Medulla lenta, ac radicibus asphodeli seu camotli, vnde accepit nomen, sed crassis, dodrantem longis, intrinsecus albis, teneris, denis duodenisve, cortice nigro vestitis, quales fortasse non sunt alij cuiuspiam plantæ. Extrema caulis coccinea sunt, pediculiq; & interuenia. Folia verò è viridi vergunt in purpureû, sed circa extrema tantum caulis vnius dodrantis interuallo septena per singulos pediculos. Radices huius plantæ eduntur assæ, & sunt batatis sapore persimiles. Alterum genus venenatum est, sed prædicto formâ simile, ni prius exprimatur succus; tunc enim ex eo panem salubrem ac gratû conficiunt, cacabi & xauhauh in Haitinâ insulâ, vbi eius est præcipuus vsus, vocatum. De pane qui ex hac plantâ conficitur, alibi dictum.

CAPVT XCII.

De chibic camotic, seu amarâ batatâ.

Radices fundit chibic camotic batatis paruis similes, coloris ex albo purpurascantis, calliq; mollis, & ex eis teretes caules & fuluos, ter circiter longos spithamas, ac folia peltæ aut hederæ figurâ. Radix est frigidæ & humentis naturæ, saporis & odoris ferè nullius, & paulisper glutinosæ. Dysenterias sistit tusa radix, epotaq; ex aquâ, aut adstringenti quopiam alio liquore. Prouenit verò in calidis Cocolani collibus.

CAPVT XCIII.

De cacamotic tlanoquiloni, seu batatâ purgatiuâ.

QVam cacamotic tlanoquiloni quidam vocant, alij caxtlatlapan, alij verò apitzalpatli solent nuncupare. Radicem hæc fundit obrotundam, candentem & teneram, vnde eduntur exiles caules, teretes &

volubiles; folia peltæ Amazonicæ, hederæ formâ, sed angulis quibusdam insignia. Flores maluaceos, purpureos, calyculorum figurâ cymbalorumve. Radices duarum vnciarum mensurâ sumptæ à cubitum eunte, aluum mirâ lenitate & securitate expurgant, tractâ etiam è venis bili ac reliquis humoribus. Quid? quod dulci sapore & grato constet, nec macianis aut pyris nostratibus cedente. Clamitet modò improba & semper querula mortalitas, mille passim pharmacis excarnificari, in tantâ medicamentorum blandissimorum fecunditate & benignitate naturæ. Nascitur in regionibus calidis temperatisq; sponte suâ, atque etiam culta, pertinaci-quadam viuacitate, quales sunt Pahuatlamentes & Mexicenses, possetq; in nonnulla Hispaniæ transferri loca.

CAPVT XCIV.

De charapu, seu arbore crepitante.

BRasilij seu cotini species est charapu, Arbor Persici magnitudine, folijs lauri & floribus valdè exilibus, summis ramulis appendentibus, vnde prodeunt acini globulis precarijs parandis aptissimi: nigri coloris, grati aspectus, & spondylorum seu nucum Ponticarum magnitudine & figurâ. Frondes acrem quemdam saporem præferunt, haud sine quadam adstrictione & amaritudine. Indigenæ nihil quod ad medicinam spectet, narrant de hac arbore. Nascitur in calidis regionibus prouinciæ Mechacanensis, vbi aiunt puluere eius in flumen insperso, pisces torpescere, ita vt capi facillè possint, & fructum vicem smegmatis lauandis vestibis præbere.

CAPVT XCV.

De tecopalquahuitl.

TEcopalquahuitl arbor est mediocritatis magnitudinis, folia vnedonis ferens, fructum glandibus similem, quemdam velut strobylum continentem, opertam lubricâ & resinosâ quadam saliuâ, atque includentem intra se nucleum candidum ad multa vilem. Fuit ab hac arbore gummi illud thuri antiquorum odore, sapore, ac viribus adeò simile, vt illi reputerent esse congener. Nam & in Philippicis insulis nasci copiosè audio, quo factum est, vt ab Hispanis huius orbis *thus ore pleno* vocetur, quamuis à quibusdam anime Indicum dicatur. Calidâ sunt tertio ferè ordine siccaq; & paululum adstringenti naturâ, omnes

omnes propemodum huius arboris partes, odorifque gratissimi. Ventriculum, cor, cerebrum, vterumque suffitu corroborant: fluxiones coërent, pituitam absumunt, rigores febrium arcent, & fouent membra perfrigerata, vuluamque procidentem in suum locum restituunt atque reponunt, deciduamque confirmant, ac velut affigunt. Prouenit in calidis Papaloticpacentibus, possetque ad feruidiores Hispaniæ regiones transferri.

CAPVT XCVI.

De hoitziloxitlanethinâ, seu arbore resinâ manante.

ARbor est mediocris, liquidâ baris plantæ par, stipites edens læues, rectos, extrâ exsaturato virore tinctos, intrâ verò candentes, folia ferrata acuminata, oblonga, & ocyminis quadatenus similia: flores paruos è cãdido in luteû colore vergêtes. Gustu arbos hæc atque etiã odore quauis sui parte mirè refert anethû, eiusq; effectus præstat, verùm efficaciores, nec sine quadam adstringentiâ, calidâ enim siccaq; prope ordinem tertium videtur naturâ. Folia tusa illitaque; frigora febrium arcent, ius decoctorum corticum vrinam & sudorem euocat, obstructa aperit, & quartanam curat, trahit menses, corroborat, tumores præter naturam discutit, medetur satietati, firmat ventriculum, ac vapor decocti scorpionum ictibus medetur; & gummi odoratum fundit. Nascitur in calidis regionibus Quauhnahuacensibus, & vbiicumque ligni frustum infodiatur, agit statim radices. Diuersa autem arbos est ab eâ, quæ sæniculum resipit, nasciturq; apud floridam regionem, etiam apud Hispanos sub nomine saxifragæ circumfertur.

CAPVT XCVII.

De hoitziloxitl, seu de arbore balsami Indici.

QVam plantam Panucini cheicte vocant, nostri verò balsami arborem, Mexicanes hoitziloxitl, seu affluentem resinâ, nuncupare consueuerunt, quòd liquorem effundat Syriaco balsamo simillimum, neque odore aut viribus inferiorem. Arbor est mali Medicæ magnitudine, folijs amygdali maioribus, obrotundioribus, & magis acuminatis, floribus in extremis ramorum flagellis luteis, initio loculorum oblongorum formâ, sed procedente tempore quorundam velut foliorum ceteris longiorum & latorum, in quorum extremitatis cavitatē

femina inclusa continentur candentia, & in quemdam pallorem inclinantia, oblonga, & paulisper contorta, seminibus malimedicæ similia, aut verius his quos Haitini vocant manies, ac saccharo velut strobilos nostri incrustare solent. Inciso ergo quouis anni tempore huius arboris cortice aut stipite, sed præcipuè exactis iam atque desinentibus imbribus, liquor ille nobilis toto orbe celebris, necdum satis laudatus, stillat, quem balsamum appellant, è fuluo in nigrum inclinans colorem, sapore acri, & paulisper amaro, odore vehementi, sed tamen gratissimo, quarto ferè ordine siccus ac calidus, subtilium partium, non sine quadam adstrictione & corroboratione. Extrahitur idem decoctis etiam surculis minutim incisis ex aquâ & vitro excepto innatanti liquore, sed viribus inferior, innumeris morborum generibus propellendis atque sanandis vtilis: nam tres quatuorve guttæ matutino ante cibos linctæ, ventriculum à frigidâ causâ imbecillum confirmant, vrinam & renum vesicæque excrementa euocant, pelluntque è corpore, aperiunt obstructa, ac medentur respirationis difficultati, ventriculi & alui dolores sedant, commendant calorem, ac iuuenilem vigorem diutiùs conseruant & tuentur. Quin liquor ille in pefulos efformatus, ac obditus vuluæ, secundas emortuosque infantes trahit, partum accelerat, & sterilitatem à frigidis humidisque ortam humoribus profligat. Dolores ab eisdem causis enatos, vbiicumque contingant, extrinsecus illitus sedat. Flatum & tumores præter naturam discutit, cerebrum corroborat, neruorum origini impositus auxiliatur paralyti, & eorum gelidis omnibus medetur morbis, colicis iliacisque, & articularum doloribus mirè est vtilis: quin vulnera recentia conglutinat, & sanat inueterata, ac diutinarum febrium repetentia frigora, ceruici dorsoque illitus, pellit. Idem præstat ab ipso femine expressum oleum, mitius tamen, benignius ac mollius, quamuis acre quoque sit, gratissimi odoris, gustuque & odorum & suaue, & tertio caloricum ordine, quod nos omnium primi, ait Franciscus Hernandus, curauimus prælo extorquendum. Est autem oleo, quod ab amygdalis amaris, aut nucleis Persicorum exprimitur, sapore atque odore simile, sed odoratius, vehementius & acrimonix longè maioris. Regionibus prouenit calidis, qualis est Peritiina, vnde impositum nomen est, & ad Hoaxtepecenses hortos à Regibus Mexicanis, deliciarum & magnificentix gratiâ translata, vbi eam rursus vidimus editis ac montosis locis, etsi ad campestria iam hominum curâ atque indulgentiâ descendit,

rit, cultaque & hortensia velut coacta amet. vnde sperare aliquis possit, loca Hispaniarum calidiora minimè refugituram. Sunt & alij liquores simplices atque compositi, quos eodem nomine Hispani, qui ad has regiones penetrauerunt, appellant.

CAPVT XCVIII.

De tzinacancuitlatl quahuitl, seu arbore ferente gummi simile stercori vespertilionum.

TZinacancuitlatl, quod lacca Officina vocant, gummi est arboris mediocris magnitudinis. Folia fert miztquitl, breui tenuiaque, ex vtraque ramorum parte serie quadam procedentia; stipites ac ramos purpureos obiectos gummi, quod diximus, nequaquam à formicis elaboratum, vt quidam per inscitiam putant, sed à ipsis arborum ramis vnde quaque stillante, & eisdem velut tubulis quibusdam adhærescente. De vsibus eius Arabes rogentur. Illud etiam notum est, admixtâ resinâ massam ex eo gummi parari, quam lacram corruptâ dictione vocant, signandis litteris alijsque schedis aptissimam, additâ verò his arenâ crassiusculâ rusâ, percoctisque omnibus, in placentulam cogi, quæ admota igni, euestigio emollescat, perfrigerata verò eam duritiam ac firmitatem contrahat, quæ ferrum, lapides & gemmas exedat rumpatque, quod nos experimento ipso cognouimus. Nasctur apud Metztitlanenses, apud quos etiam tlahoitolquahuitl, vel arcus arbor consuevit appellari.

CAPVT XCIX.

De cococxihuitl, seu acri herbâ.

ET si Indi plantam hanc herbam vocent, in arborum tamen sæpenumerò magnitudinem eleuatur, duarum ac interdum trium vlnarum æquans altitudinem. A sapore acri, quo pollet, nomen accepit. Folia sunt polypodio non omnino dissimilia, sinuosa, & magna, distincta venis rubrescentibus è pallido. Flores in postremis ramorum flagellis spicati, & ex albo pallescentes, è quibus fructus prodit paruus, racemosus, & vtriusque desinens in acumen, amaro & acri sapore constans, multoque affluens succo. Stipites hirsuti ac teretes, infernè lutei, luteoque succo manantes; radix magna & surculosa, qualem exigunt arbores. Folia alterâ parte vinda, alterâ verò subalbida. Calida est & sicca intra ordinem quartum, non sine

quadam adstrictione. Surculi cortice nudati albugines atque argemata illitu discutunt: succus absument flatum, curat lichenas (quod & fructus facit) & dolores à frigida causâ ortos lenit. Folia medentur veteribus plagis; tusa atque applicata, verrucas corrodunt, & præcipuè præputij ac pudendorum, quod certissimo sæpè patuit experimento. Sunt qui vocant hanc arborem quauhchilli à sapore acri & vrenti, filiquastroque chilli vocato à Mexicanis quàm simillimo. Prouenit temperatis calentibusque regionibus, conuallibus & montibus, nec non incultis & hortensibus. Sunt etiam qui totolinyochio seu passeris florem vocent, nec desunt qui tlacoxihuitl.

CAPVT C.

De cocoztamal, seu luteo tamali.

COcoztamal, quam alij cocoztic, cocozton, & cocoztli vocant, fruticis volubilis genus est, crassam & pallentem radicem fundens, vnde nomina illa habuit. Caulem leuem, tenuem atque rotundum. Folia sinuosa & in tres diuisa cuspides. Flores candidos, modicos, illis izquixochitl persimiles, è quibus oriuntur acini, haud absimiles cerasis, sed colore candentes. Radix pallet & inodora est: sapor verò saliuosus; temperies mediocris aut paulò inferius, humiditatemque inclinans. Vrinam mirè euocat, arenas & pituitosa excrementa pellit, atque ad eò, quidquid vrinarios meatus obstruit, expurgat & trahit, carnemque ibidem superexcrecentem reprimat, si in lauorè redacta semunciarum mensurâ ex liquore aliquo aperiente sumatur, & agglutinato puluere radice ex oui albumine, aut oleo amygdalarum dulcium, iunco xoinalli vocato, gossipino tamen prius filo irretito circumuolutoque, atque ita penis cavitati admoto: quemadmodum raro quodam exemplo cognitum est apud Mantuanam Carpetanam Philippi II. Regiam, cum laboraret Episcopus Cordubensis, qui tunc erat Conchenis Præsul, & à Confessionibus eiusdem optimi ac maximi Regis nostri, grauissimâ quadam vrinæ suppressione; eo enim præsidio subito, ac veluti per miraculum, est liberatus, referatis vijs, vberissimaque vrinæ copiâ penitus effusâ, haud sine optimâ mercede artificis, cum tamen ille neque vnde sumeretur id genus auxilij nosset, aut quidquam aliud, quàm se aliosque per multos à quodam Indo Medico, sibi id arcani narrantem, ab eiusmodi ægritudinibus fuisse seruatos atque ereptos. Et quamquam sint qui contendunt non eo puluere, sed caudæ tlaquatzin animalis, euenisse, quæ eisdem morbis

bis affectis mirabile quoque auxilium præstat, tamen re diligenter consideratâ atque inquisitâ, inuentum est e radice huius plantæ, non ex caudâ prædicti animalis, mutuatum esse quod narrauimus auxilium.

CAPVT. CI.

De cempoalxochuitl, seu foliorum viginti floribus.

Plantæ ferentis florem, quem Mexicanes à numerosâ foliorum multitudine cempoalxochuitl, Hispani garyophyllū Indicum, & antiqui ex quorundam falsâ sententiâ ethonam, aut Iouis florem vocant, septem præcipuæ inueniuntur (quamquam sint & aliæ) in Nouâ Hispaniâ differentiz flore, nomine & magnitudine distinctæ. Folijs constant omnes tanacetū, floribus aut luteis, aut ex luteo rufescentibus, facultate ordine tertio calidâ atque siccâ, sapore acri, tenuibus partibus, & non sine quadam grauitate odoris. Vi pollet discutienti & aperienti. Foliorum succus ebibitus, aut folia ipsa contusa, & ex aquâ epota aut vino, ventriculum gelidum contemperant, menses, vrinam & sudorem eliciunt: frigora intermittentium arcent illita paulò ante accessionem: flatum discutiunt, Venerem excitant, cachexiam ab intemperie frigida ortam curant, aperiunt obstructa, conuulsa laxant, hydropem leuant, ventrem ex aquâ tepidâ procurant, & tandem febrium rigoribus, imò febribus ipsis, exturgatâ per vrinam & sudorem causâ, imedentur.

Primæ speciei flos est luteus, ceterorumque generum flores vincit foliorum amplitudine & numero, & cempoalxochitl propriè vocatur à Mexicanis, ob numerosam mirabilemque foliorum congeriem, quorum dispositione & formâ albam rosam nostratam quadamtenus videatur imitari. Huius generis planta ceteris maior est, & amplioribus ornatur folijs. Secundus flos oquichtli seu flos masculus dictus, ob magnitudinem foliorum & calycis, vt à primo genere totius plantæ, floris & foliorum amplitudine, longo superatur intervallo, sic reliqua in omnibus (si foliorum numerum excipias quo cunctis pænè cedit) superat ac vincit. Tertium florum genus tlapalte cacayatli ob colorum varietatem dictum, minus est secundo, sed folijs (vt attigimus) numerosioribus, & è luteo

in Venetum inclinantibus colorem. Huius planta minor est præcedentibus, & minoribus folijs constat. Quartum verò dictum macuihococitl tertio ferè est par, sed pallenti colore. Quintum tlapalcocatli, vel coaxochitl vocatum, prædictis omnibus minus est, & non vsque ad eò numerosis folijs, tertiumque colore imitatur. Sextum cacaxhocitl coztic, vel cocarli dictum, luteum est, & minus præcedenti. Maiusculum est septimum, tepecempoalxochitl nuncupatum, sed exilioribus luteisque floribus, qualia sunt quoque ipsius plantæ folia, quæ sunt omnium minima. Quibusuis locis, & quouis tempore sæta video huius provenire genera, sed lætius incalcentibus emicuere iamdiu apud Hispanos, lætosque exteris quoque nationibus flores præstitere.

GARYOPHYLL. ARBORIS
ICON SPVRIA CLVSII.

GARYOPHYL. ARBORIS ICON LEGITIMA CLVSII.

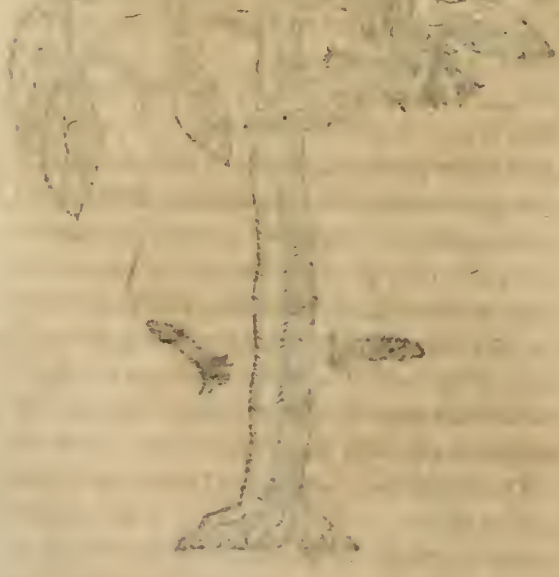

CAPVT CII.

De Garyophyllo.

ARbor est ramosa, lauro formâ, magnitudine folijsque perſimilis, ſed anguſtioribus & copioſis floribus oblongis,

& clauorum inſtar, ſed capitulis trifidis primò candidis, mox viridibus, deinde rubreſcentibus, ac tandem in nigrum inclinantibus colorem, & in garyophylla ipſa euadentibus. Naſcitur in Malucis, vbi fructum fert, cùm reliquis in locis ſic ſterilis. Plura de hac plantâ alij, quare excuſatum erit hanc operam producere.

IOAN.

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII
EX SOCIETATE IESV
HISTORIÆ NATVRÆ
LIBER XVI.

CAPVT PRIMVM.

De coccis mineralibus.

NON solum cæli enarrant gloriam Dei. Non solum Sol, repetitâ dierû choreâ; eructat hymnos eius; grauida quoq; terra omni supellestili avaritiæ eructat vnde laudes illû. Non minimam admirationis particulâ mineralia vindicant. Terrestres quosdâ globos (quos coccôs vocât) terra parit in Occidentali Indiâ; ego dixerim illos oua Solis. Creantur sub terrâ: ad statum tempus matutescût, tunc edito ingenti strepitu dirumpitur terra, & globus subsiliens, spargens in ipsâ fractione varias gemmas, quibus infertus delitebat, amethystos, topazios, & alios lapides crystallinos. Notus iam Indis gemitus ille parturiētis humi. Statim quærūt, quâ sonus venerat; grandinem pretiosam. Aliquando tamen accidit nullum pretiosum nucleû continere.

CAPVT II.

De smaragdus.

SMaragdi maturescût. Prius albi sunt, post tempus incipiunt quadâ parte virescere. Viriditas inde serpit, vsquequod totum calculum occupet. Inueniuntur immaturi, qui partim virides partim subfusci. Indi Mantæ feruntur adorasse smaragdum, qui ouum struthionis æquaret. Occultarunt deam suam, cum ab Hispanis superati fuerunt.

CAPVT III.

De margaritis.

MArgarita velut cæpa crustis inuoluitur. Tempore perit splendor natiuus, & pondus; sed si exterior cortex auferatur, interior recenter splendet. Orizâ quoque leuiter confractâ & sale, pristinû fulgorem recuperant. Solum illæ margaritæ, quæ nestæ dicuntur, contumaces suâ gratiâ gaudēt. Quidam putant margaritas post pleniluniû captas cû tempore minui & decrescere, non quæ ante.

CAPVT IV.

De yztli lapide.

CVltra, quibus Indi vtuntur, ait Frâciscus Hernandus, nouacula, enses, pugiones, quamplurimaq; alia huiusmodi ad scindendum apta instrumenta, quibus quondâ, nondum ferri vsu reperto, vti mos erat, è lapide, patriâ linguâ yztli vocato, solebant parari. Triplici hi colore distinguuntur, cyaneo scilicet, candenti, ac nigro, etsi translucidi omnes. Fiunt ex eis apud Hispanos auro ornatae atque argento aræ, maximo in pretio habitæ, referentes (adeò sunt tersi ac lucidi) si semel expoliantur interpolenturque, rerum oppositarû formas mirâ perspicuitate: Effossi ergo è venis, quarum multas apud Mexicanos reperias, secantur in frustra mediocria, & sua pte sponte angulosa, confricanturque alijs asperioribus lapillis, vt mox eminenti ligni cuiusdam naso pixidi vocati arcabuzij, haud absimilis, lapide vtrimque pedis digitis maiusculis (incuruatis in latera cruribus) comprehenso, artifices quadam industriâ, ac impulsu mirabili laminas crassiusculas excutiant; vtrimque quadam eminentiori planitie binis dorsis, ancipiti que insignes acie, ac spithamam plus minus longas, gladijs nostris paulò crassiores, & paulò ampliores lato digito, adeoq; penetrabilis aciei, vt nihil acutius excogitari possit, sed fragiles, & quæ vel facili hebescant desiliantque ictu, ac minutim conterantur. Ex his cultris, ligno quatuor digitis lato, vulgaris que ensis longitudine, affixis, & gummi illo genere, quod indigenæ tzinacan cuitzatl vocant, ferruminatis, efformant enses adeò immanes & atroces, vt vel vno ictu homo integer in duas partes secari contingat, modò primus ille sit: reliqui enim cassi pænè sunt atque inanes, ea est huius teli acies atque fragilitas. Quo tempore præfractos gladiolos detrahentes, atque acuentes, rursum addunt præfiguntq; sagittis; quibus excussis arcuum flexu ac vi transfigat hostes eminus pugnantes, adeoq; exanimant: neque enim est harum in bello Indis minor vsus, quàm ensium nostratibus aut in iaculandis inferior dexteritas. Huius

lapidis pulvis admixtus crystallo, eodem modo redacto in lzuorem, mirè extergit oculos, & leucomata argemataque dissipat, exacuitque visum.

CAPVT V.

De toltēcayztli, seu lapide nouaculari.

Toltēcayztli, seu lapis nouacularis varius, species habetur yztli, variata nigro ac minij colore, cuius puluerem admixtum crystallo ferunt argemata discutere, acuerè visum, & carnem eisdem superexcrecentem absumere.

CAPVT VI.

De yztehuilotl.

Ad yztli genera referendus est yztehuilotl. nigerrimi est & nitentis coloris.

CAPVT VII.

De plumá fœtidâ.

Quetzalxaquyac, seu pluma fœtida, smaragdi genus est valdè virens, vile tamen, & minime translucidum, cuius puluerem testantur mederi vetustis plagis, ac præcipuè pudendorû. Nomen inuenit à fœtido odore, quem, dum interpolatur, spirare solet.

CAPVT VIII.

De lapide lactis.

Tlacuiloltecpatl, seu lapis pictus, est candido lapillo similis, nisi quòd purpureis maculis, coccineis ac virentibus sit translucidus. Fertur lac augere.

CAPVT IX.

De tlalpaltehuilotl.

Tlalpaltehuilotl dicunt prodesse renum & vrinx ardori, alligatum renibus. Fortasse est amethystus. alij vocant tlalpaltehuilatl.

CAPVT X.

De oculo æluri.

Fortasse heliotropia est lapis hoitzitziltetl, seu oculus æluri dictus. Magna eius vis apud Tototepecenses, sed paruulus est.

CAPVT XI.

De iaspidibus viridibus.

Locutus Franciscus Hernâdus de ezetl, seu lapide sanguinis, virentis iaspidis, inquit, videtur species, sanguineis tamen guttis

respersus. Aiunt alligatum metacarpo dysenteriam compescere, aliasque sanguinis defluxiones. Sunt qui alligent collo, & puluerem eius naribus dispergât fluente inde sanguine, aut cuius alteri parti, cui effluxio contigerit. Est & alia iaspidis viridis species, nouo orbi frequens & vulgaris, sed albis cinereisve distincta punctis, quam ytlbayotcam quetzalitzli vocant, seu obscurum smaragdum (ad genus siquidem smaragdorû ipsi referunt) aiuntque brachio appensam colicis doloribus iliaciisque mederi, atque idem præstare vmbilico admotam, aut cuius alij affecto loco. Alius lapillus delatus ad me, vt visum est, prædictis congener, sed virore longè dilutiore, aut cinereo, ac paucis viridibus distinctus maculis, ad iaspides virides pertinet, aut smaragdos viliores, quem xoxouhqui vocabant tecpatl, seu viridem lapillum; sed nullam eius insignem facultatem narrauerunt. His etiam venit annumerandus lapis virens, & ad prædictorum pertinens differentias, sed maculis obscurioribus respersus, quem vocant cuicuiltic tecpalt, seu depictum lapidem, quamquam in quibusdam partibus magis translucidus, cuius nihil narrant in signe: necnon alius obscurior atque viridior, tllayotic vocatus, & quem quetzalyztli vocant, colicis iliaciisque salubris, & ad iaspidis viridis pertinens differentias. Sunt & alij lapides, quos ytecpayoquetzalitzli vocât, viliorum smaragdorû differentia, colicis quoque & iliaciis vtiles subalbidæque.

CAPVT XII.

De succinis.

Pergit idem Auctor, agès de apoconalli. Ita vocant succinum nostrû, cuius duas indicant species, alteram quæ in flauum colorem magis inclinât, vocata tletic, seu flammæ apoconalli; alteram verò dilutiorem, quam quetzal apoconalli seu plumæ succinum vocare solent. Ad huius generâ videtur pertinere xochipaliztli, lapillus obscurus; quamquam ad succinum potius, quem vocant coagulatum, aut chalcedoniam gemmam, pertinere quispiam putare possit.

CAPVT XIII.

De lapide sanguinis.

A pud me habeo iaspidem coccineum, admirandæ sistendo sanguini virtutis: fortasse non dissimilis ab illo, de quo idem Franciscus Hernandus ita scribit: Ostédunt & aliam gemmam rubram & obscuram, sed viridi colore maculatam, affirmâtes sanguinis etiam obistere fluxui, quam ego inter iaspidis quoque collocarem genera, et si chal-

chalcedoniæ quadâtenus videatur similis. Illa verò quâ eziatl vocauimus, & eiusdê vsus esse diximus, viridior est, ac minùs rubra, hæc verò magis rubra est, ac minùs viridis.

CAPVT XIV.

De cornerinis.

COztitēcpatli vocant, quas nostricorne-
rinas appellare solent, seu lapidês luteos; aiuntq; cordis affectionibus sanâdis magnopere inferuire: quam facultatem, & ceteras omnes prædictorum lapidû, aiunt Mexicani ab Hispanis accepisse, cùm ante aduentum eorum solùm essent eis ornamenti & lusus gratiâ, non aliter ac aurum & argentum, cochleæ ac pennæ.

CAPVT XV.

De lapidibus qui vices ferri supplent.

Daphani quidam lapides in nouo orbe ad armorum vsu aptantur in secures, cuspides, gladios: existimo hos lapides ex yztli esse, de quo iam diximus.

CAPVT XVI.

De sapphiris.

Sapphiri putamen inuentum est anserino souo grandius.

CAPVT XVII.

De auro.

AVrû inuenitur, præter fodinas, in terræ superficie, in riuis, in fluuijs, quò alluies conferût. Inde extrahitur dilutâ arenâ. Cerabarois populis Numen creditû aurum. Non nisi expiati quærent, à coitu, cibo, potu, & omni oblectamento abstinent, vt religiosè legant. Grana auri octo pondo inuenta in Hispaniolâ, vnum inuentum triginta sex librarum, quod vidit Anonymus auctor manuscriptæ historiæ.

CAPVT XVIII.

De electro.

Electrum purum in Occidente inuētum testatur Petrus Martyr oculatus testis.

CAPVT XIX.

De zuruchec, seu metallo plumbeo.

ARgentum viuû notum tantû fuit Barbaris, sed nullius vsus: namque loco illius ad argenti beneficium aliud metallum sufficiebatur, inuentum in alio colle humiliori, qui iuxta Potosi tumulû iacet. Vocant

Indi huayna Potochi, id est Potochi adolescentem. Hic inuentum quoddâ vilius metallum, & pænè plumbum admixtû argento, pro hydrargyro fuit. Illud zuruchec dixere, quod significat *faciens dilabi*, quoniâ eius inflatione argentû lique fieret, nec adureretur.

CAPVT XX.

De lapidibus admirationis.

INter hæc seria aliquam fabulâ ad miscemus. Hoc ipso iam seriò agimus, dum fidem incertâ fatemur. In Lybicus montibus Mard & Quemque (iacent inter Neubam & Zinchem) scribunt Mozaudi & Ludouicus Marmol inueniri lapides admirationis. Beth vocant Arabes. Hi non aliter quâ lupi aspectus, feruntur mutefacere conspectores. Ex his Arabes narrant extructâ ab Alexandro Domum admirationis. Ad eos quærendos & conuehendos monuisse Aristotelem (Arcatotalis à Barbaris dicitur) seruum præmitti; qui lapidê publicaret mutefactus, iussus statim tegere saxum, ne noxiû esset vectoribus.

CAPVT XXI.

De lapide aqueo.

ADmirandę conditionis lapidem narrat Franciscus Hernâdus his verbis: Sacrificus quidam ostendit mihi gemmam etiam candentē, & ad crySTALLORUM (vt videbatur) pertinentē genera, in quâ mirum erat guttulam velut aquæ interceptâ, & paruâ contentam cavitatem, semper tenere foraminis superiora: quoq; magis deprimeretur, eò auidius ad superiora tendere, cuius naturalem rationem adhuc peruestigare nequiuimus.

CAPVT XXII.

De lapide speculari.

CHimaltizatl species est lapidis diaphani & candescētis, qui in laminas tenuissimas numerosasq; philyras facili operâ dirimitur, vnde habuit nomen: est enim chimaltizatl minerale candicans, in laminas sectile, quod antiqui vocauerunt speculari. Còbustum gypsi vicem præbet, pigmentiq; candido tingentis colore. Ceterum de specularibus petris antiquorum haud ingrâtû erit censuram Guidonis exhibere. Specularia, seu speculares lapides, materia quædâ lucida erant, vt sanctus Basilius scribit, & instar aëris transparentis. Hanc veteres fenestris imponebant, vt nos vitrum. De his specularibus apud Pliniû extat, & in Iure ciuili. Nero sacellum siue templû Fortunæ ex specularibus cõstruxit, in quo qui erat extrinsecus, absq; vllò obstaculo conspiciabatur, ac, vt Plinius scriptum

reliquit, portis etiã clausis lux ibi inclusa non transmissa videbatur. Speculares hodie non reperiuntur. Deposita apud me quondã fuit crystallus ex simili materiã, altior digitos duos, adedò trãs lucens, vt aër quodãmodò videretur, extremis solùm partibus visui expositis. Continebat in se chelydrũ, qui ore aperto agnellũ quasi deglutiturus erat, sed ab hoc ei crux opponebatur. Erat affabrè effigiata.

CAPVT XXIII.

De stercore Lunæ.

MElcuitlatl, seu sterco Lunæ, est alius lapis Nouæ Hispaniæ, similis speculari, seu chimaltizatl. In prætenues etiam fecatur laminulas ex aureo colore purpurascens. Medijs ignibus, mirabile dictu, non comburuntur; mirabilius, non calent.

CAPVT XXIV.

De lapide gossipij.

YChcatetl, seu lapis gossipij, est terræ genus candentis, quod febricitatibus mirabili successu solet sumendum propinari ex aquã aut liquore alio, frigido. Generatur hæc in saxorum cavitatibus Xonorlæ, iuxta quas flumẽ ab excelso loco fluit in præcep. Sunt huius complura certissimaq; testimonia, nec est difficilis sumptu, aut si non profuit, nocuit vniquam sumentis.

CAPVT XXV.

De tlanexillo, seu gummi luteo.

DE tlanexillo hæc scribit Frãciscus Hernandezus: Gummi lutei genus est mollissimum ac lubrici, quod saxi inuenitur adhærescens, ab insilienti sæpè verberatis vndã. Pectoris asperitati, tussiq; est vtilissimum; nec dissimili ab eo quod ex poterio stillari solet. Sunt qui eiusdem rei causã addant tapacpatli. Prouenit Hocitlalpæ.

CAPVT XXVI.

De tapacpatli, seu hepatis medicinã.

Minerale quoddã est atricoloris, inter duo saxa Tapayolami proueniens, oppidi Hocitlalpæ, nec alibi scaturit. ergo quod diximus loco cogitur iuxta fauces, vnde colligi solet ab Indis, ac sumendũ præberi duarum drachmarum mensurã. Tritum ac resolutum ex aquã, tussim antiquam atque difficilem passis, bis tẽve, aut quoties amplius expedierit. Informis verò quædam res est, ac hepatis contuso persimilis.

CAPVT XXVII.

De terrã acidã, seu alumine.

Eiusdem Auctoris de tlalxocotl, seu terrã acidã, hæc sententia est. Nec venis aluminis Noua caret Hispania: cumq; orbi nostro sciissile, rubrũ & squamosum cognita sint, item ex vini facibus & herbã, tealli vocatã Arabibus, confecta, & quod de plumã ob similitudinem vocant, si modò id verum est alumen; & antiqui meminerint sciissilis nobis cogniti, rotundi item, & liquidi nobis ignotorum, meritò dubitare aliquis possit, ad quod aluminis genus Mexicanum debeat referri. Et ego liquido potius ac stillatio, quã alteri cuipiã generi putauerim annumerandum atque adscribendũ, persuasus à parandi modo. Terunt siquidem in primis aluminosam terrã, ac in magna quædam ac rostrata fictilia profundunt; mox aquã affusã liquant; quod stillat, vtile est. Coquunt hoc quantum videtur expedire, sed prius quã in debitam duritiẽ percoquatur, in frustula parua diuiditur discinditurq; & exquisitè coactum venum datur in emporijs, candens, lucidum, diaphanum, & acri adstringentiq; velut nostrum sapore. Temperant illo pigmenta sua artifices, & coccineis adijciunt coloribus. Dentes adstringit, siccat, atque extergit vlcera, excrecentem carnem exedit abroditq;. Vtile est tinctoribus & fullonibus, ac demum totidem vsibus, quot nostrum accommodari potest.

CAPVT XXVIII.

De caseo limoso.

Aemula caseo esca tecuitlatl dicitur. Scaturit nõnullis è locis aluei Mexicani lacus, persimilis limo, & summas statim petit aquas, vnde excipitur, verritur quærentibus, aut coaggetatur palis. Indi extractũ & paulisper siccari permissum ad Solem, efformant in placentulas: rursus exponitur Soli, herbis virentibus superimpositũ, donec exquisitè arefcat. Ita reponitur, vt caseus, in anni tantũ vnus vsus. Estur, vbi opus est, cum maizio torrefacto, vulgaribusq; Indorũ placentis. Vnaquæque limi huius vomica peculiarem sortitur dominũ, cui mille aceros interdum annuos reddat. Sapore est casei, à quo sumpsit apud Hispanos nomen, sed minùs grato, & cœni quodã odore. Color adhuc recenti cyaneus aut viridis, sed limosus; inueterato è viridi, nempe vergens in nigrum. Edulis exiguã portione, eademq; a sumpta loco salis, condimentive maizij, aut quæ ex eo parantur, placentularum. Improbi est ac rustici cibi.

CAPVT XXIX.

De sale & nitro.

SAL dicitur yztatl, de quo hæc scribit Frâsciscus Hernâdus: Reperias apud Nouam Hispaniam omnia circiter salis genera, quæ in reliquo proueniunt orbe, nam nec deest maximum yztaxalli nuncupatum, cum suo flore, & spumâ, fluuiatile, lacustre, fontanû; aut puteale; neque in generando fossili fuit alibi liberalior natura. Quid? quodd aliud insuper genus non paucis in locis è terrâ percolatâ lymphis paratur, inferius reliquis, formaturque in crassiores placentas, nuncupatum patrio nomine yztayahoalli. Nec verissimi nitri prouentû, baurach Arabibus vocati, Indis verò tequixquitl, vlli terrarû cedit. Verrunt id è terrâ arefcente lacu, aut è muris deradunt antrisve, roseum ac candidum plerumque, leue, fistulosum & fragile, percolatumque formam & splendorem nostratis repræsentans. Quo fit, vt mirari subeat illorum sententiam, qui vulgare nitrum, & quod dissoluendis liquandisque metallis inferuit ac fert opem; tormentisque bellicis plumbeas pilas excussuris, ab antiquorum nitro differre enixius contendunt, aut spumam nitri, quâ in antris potissimum in spumæ formam, raram, & mirum in modum candescentem, & in specubus alijsque subterraneis meatibus conspicias, nesciant ab aphronitro, quod mediam quamdam nitri & spumæ nitri naturam participet, distinguere atque separare; contra ab aphronitro aphrolitrum diuersum esse contendentes. Paulò acrior vulgari sale est nitri natura, sed adeò ei vicina, vt si crassiores particulas sæpius percolando separet, verissimû sal sis ex nitro extemplò habiturus. Quid dicam de sale vocato Indo, qui saccharum antiquorû esse cõstat, aut de muriâ alatrone, & alaxatre vocatis; qui sales sunt factitij & familiarissimi omnes nouo orbi. Naphthico tamè, ammoniaco, & similibus salis venis (nostrâ, vt opinor, incuriâ, non plagæ huius omnium ferè rerum feracissimæ culpâ) nondum in hunc vsque diem adinuentis.

CAPVT XXX.

De nitro.

PRÆter dicta in superiori Capite, adijcienda hæc de nitro seu tequixquitl: Ex lacubus estate arefactis verritur scopis, aut colligitur manibus nitri verissimi, & candidissimi aphronitri, in granâ velut vulgaris salis coacti, copia non mediocris, ac in vsus reconditur. Abundat eo totus pænè Mexicanus lacus. Additur quibusdam ferculis &

obsonijs iucundiùs atque commodiùs ipso sale, nec tamen omnino similem præstat effectum; siquidem nonnihil accidit gratius. Extergit ex aquâ aut vino caput; amouet fures, & alias sordes ei innasci solitas, roboratque & exsiccat, eleuat ampullas spumasque non minùs ipso smegmate siue sapone; Propinatur ab Indis Medicis permixtum alijs medicinis, quas ijdem patli vocant; frigidumque esse aiunt: quo minùs mirer, caphoram adeò mordentem, & quàm celerrimè abeuntem in flammâs, frigefactoriæ esse naturæ assertum à multis, nitrumque in vinum aut lympham coniectum, mirum in modum eos refrigerare, liquores, ipsumque grandinem, gelu ac niuem in hac re præstandâ vincere. Emollit prætereà maizij spicæ, aquæ cui incoquantur additum, gratiamque addit non mediocrem. Abluuntur eodem aquæ insperfo, & perquam accommodè exterguntur crura ac pedes, & tuetur ea à frigore, & fissuris ab eo consuetis oriri, corroboratione & adstrictione quadam.

CAPVT XXXI.

De salinâ de Arayâ.

COMmemoranda est hîc mira salis officina: Tanta vis est in salinâ de Arayâ, vt si hodie decem oneres nauigia, intra quatri-duum totidem implere possis. In anfractu quodam è mari ardentibus Solis æstibus breui coagulatur falsus vapor. Meminit eius Petrus Martyr. In eâ, inquit, Pariæ orâ regio est, nouo genere salinarum insignis, nomine Haraia; vi namque ventorum agitata ibi mare aquas impellit in adiacentem latam planitiem, quæ Sole superueniente, pacato æquore congelantur in candidissimam sal optimum: quo, si priusquam pluat, properè adierint, onerari quirent quotquot nauigia mare sustinet. Illicò namque, cadentibus imbribus, liquefit, & sorbetur arenâ liquor, reditque per terræ meatus ad suam originem, vnde tuerat impulsus. Dicunt alij, non è mari planitiem repleti, sed è quibusdam fontibus salientibus aquâ marinâ amarioribus, qui remouent illas aquas tempestate vigente. Salinas eas magnificiunt incolæ, qui sale non ad vsûm modò patrium fruuntur, verum etiam in laterum formam redactum, peregrinis permutatione rerum alienarum vendunt. Idem alibi inquit. Ciuitates hæ Ponti adhærentes sal conficiunt, quo vniuersæ illarû terrarum nationes vtuntur, ex aquâ lacunæ salis illud congelant, per fossulas in terram ad id condensandum aptam deductâ, congelatum concoquunt in glomos, post hæc aut paniculos formant, perfora & nundinas peregrinarum rerum per-

mutatione asportandum. Mutezumæ de-
ditij salis illius commoditate participes fie-
bant, detrectantes autem illius mandata mi-
nimè: sine sale propterea Tascaltecani, &
Guazuzingi, plerique etiam alij suas escas
condiebant, qui Mutezumæ imperio aduer-
fabantur. Idem Auctor ait: In regione Bai-
noæ prouinciæ in montibus Daiagonis, ad
milliaria duodecim à Caspio falso lacu, sali-
næ sunt montanæ, saxæ à crystallo lucidiores
candidioresq; Sunt & huiuscemodi salinæ,
quæ crescunt mirum in modum in Laleta-
niâ, quæ Catalonia dicitur, sub Duce Car-
donæ, regionis illius Optimate primario. Sed
nobiliores has Bainoas esse asseuerant, qui v-
trasque noscunt. Sine cuneis & ferreis clauis
hoc scindi minimè posse aiunt. Laletanum
autem facile frangi, & ego expertus sum.

CAPVT XXXII.

De sale palmarum.

Caribes, sale carent: substituunt ex pal-
mis, quarum germina & teneriores
caules adurunt, dein lixiuium ex cinere coa-
gulant pro formâ & modulo vasculi. Con-
densatum albescit ad salis vsus, licet non sin-
ceros, nõn nihil enim amarescit.

CAPVT XXXIII.

De chapopotli.

Fortasse bitumen Iudaicum, ab antiquis
dictum chapopotli, est ex atro fulue-
scens, purpureo colore splendet, ac trifolij
asphaltitis aut rutæ grauem quemdam odo-
rem spirat, & eisdem facultatibus pollet. E
Septentrionali scaturit Oceano, & liquidum
fluens statim, in Nouæ Hispaniæ littora
decurrit, in laminas cogitur, bina passuum
milliaria quâdoque longas, crassas verò duas
trêsve spithamas. Vili (tanta est eius in his
regionibus copia) venditur pretio: vtuntur
eo Mexicanæ mulieres commanso, ac passim
non sine voluptate quadam ore retento, ad
extergendos & nitori antiquo restituendos
dentes.

CAPVT XXXIV.

De arenâ candenti.

YZtacxalli dicitur arenæ genus Huei-
tlâlpæ proueniens, vbi aqua ex edito
quodam præcipitatur loco, quod febricitan-
tibus egregiam ac propè diuinam fert opem,
si drachmæ vnus mensurâ aliquoties sumat-
tur. Est autem yztacxalli *arena candens.*

CAPVT XXXV.

De terrâ albâ.

IN planitie Venetule ingens serpentium
vis. Natura prouidit damno. Fodina est
terræ albæ, & mollis; hæc hauista liquore,
præstat probatissimum antidotum.

CAPVT XXXVI.

De pigmentis raris.

Teticatl, seu lapis ticatl, genus est lapidis
albi, quo vsto vtûtur pictores ad album
colorem exprimendum, quamuis chimaltic-
catlo candore cedat. Texotli, seu silaticû ge-
nus est terræ, in montibus quarumdâ Nouæ
Hispaniæ regionum effossæ. Teritur hæc, in-
cluditur saccis, atque affusâ desuper aquâ te-
nuior pars permittitur excolari: siccata redi-
gitur in placetas cyaneas, quibus pictores eũ-
dem colorem emulantur. Quæ remansit in
saccis crassior pars, tunditur, affusâq; rursus
aquâ, tenuior secundò fluit ad eadem utilis,
quamquâ dilutior atque vilior. Quod Me-
xicani tlahuitl vocant, nos Arabum æmula-
tione macram, Latini verò rubricam fabri-
lem appellant. Genus est pallentis terræ, quæ
torrefacta, rubrum euestigiò inducit colo-
rem, vtalis pictoribus, ædiu mque parietibus
solóve rubro inficiendis colore.

Tetilli seu ater lapis genus est terræ in My-
stecarum regione Nouæ Hispaniæ præcipuè
effossæ, atra, & quâ pictores eidem colori imi-
tando passim vtantur, etli alia paretur apud
eos atramenti differentia. Vocatur ocotilli,
ex fumo assularum pinus cuiusuis nuncupa-
ti patriâ linguâ ocotl, vnde nomen atramen-
to. Vstarum nempe fumus in vasorum oper-
torum cavitare in pilulas coit, quas demum
derasas, in suis emporijs venundare frequen-
ter solent.

Tecuitli genus est terræ, cuius fumo con-
decorare Indi denigratas trabes, ceterasque
materias, solent, atque inficere rudes qual-
dam & modici sumpru tabellas.

Xicaltetl est aliud candidum ac minerale
pigmentum, quo xicaræ vocatæ quâprimùm
illinuntur, vt alij desuper appositi colores
tenaciùs adhærescant, nec valeant facile de-
radi, aut vllâ violentiâ deleri.

Tecocahict est ochræ aut terræ pallentis
quoddam genus, quo pictores luteum colo-
rem imitantur. Cuti hæc frigore dehiscenti
opitulari consuevit. Sunt ex hisce mulieri-
bus, quæ faciem illo fucent, viri autem cor-
pus vniuersum eodẽ inficere consuecebant,
cũ olim essent imperum in hostes facturi,
aut adituri bellum; ita enim illis fore terro-
ri, habebant persuasum.

CAPVT XXXVII.

De terrâ fœtidâ.

DE tlalyac, seu terrâ fœtidâ, inquit Franciscus Hernandus: Effodiuntur apud Nouam Hispaniam myseos, quod ijdem tlalyac vocant, nostri verò Arabes queazeg, duæ differentix: altera formâ terræ, sed laminulis argenteis aut aureis interstincta; altera ad lapidis naturam magis accedens, nigraque. Ambæ sunt calidæ, siccæ, atque adstringentis naturæ, & acri gustu. Conficiunt ex eis indigenæ atramentum, quamquam idem, ex hædarum fumo, in fictilia excepto vasa, & postquam in glebas coactus est, deraso, velut antiquos etiam fecisse constat, soleant interdum parare. Excitant etiam eo medicamento Brasiliæ colorem. est enim citra dubium antiquorum mysi, aut illi velut chalcicis & psoci congener.

CAPVT XXXVIII.

De ahuachtetl.

Lapis est candens & translucidus, iuxta Panucinatorum flumina repertus, cuius puluis ex aquâ sumptus dicitur febribus ardentibus, & quas puncta comitantur, mederi.

CAPVT XXXIX.

De Alcececa lapide.

Allatus est, inquit Franciscus Hernandus, ex oppido Alcececa regionis Panucensis, lapis quidam crystallo pænè similis, sed suffuscus, cum bituminis genere quodam atro duroque; quorum ramenta æquo pondere sumpta aiunt mirâ breuitate insipientibus mederi. Verùm neque nomen mihi dictum est, neque pondus. sunt tamen apud nos & lapis & bitumen.

CAPVT XL.

De ezetl.

Inuenitur in regione Panucensi alius lapis è nigro fuluescens, & in chalybis inclinans colorem, prægravis, cuius ramenta sumpta dysentericis medentur, ac ventris dolori: naribus verò inspersa, sanguinem ab ipsis fluëtem sistunt, & hemictaniæ medentur. Et quamquam lapis apud nos sit, non potuit tamen ab Indis extorqueri vbi proueniat, aut reperiri possit.

CAPVT XLI.

De tzocui omitt lapide.

IN Chichimecis quoque lapis quidam reperitur ex albo in cinereum vergens, leuis ac pumicosus, à quibus vbi nascatur non potest extorqueri, etsi fingant Angelorum esse os. Madentem hic lapis terram olet, nec malo sapore constat, quo fit vt enixæ ramenta eius fumant, nec non lateris patientes dolorem, aut febres, cum æquâ portione radicis quam lucheamec vocant, ab arbore quadam magnâ apud Chichimecas nascentem, vt ijdem ferunt, depromptam. Eiusdem lapidis ramenta coniecta in nares, aiunt sedare capitis dolorem.

CAPVT XLII.

De ambiâ bituminis genere.

IN Peruinâ Prouinciâ fluit bituminis genus quoddam mellis colore, lentoreque & odore tacamahacæ, in fontem quemdam mari propinquum, morbis antiquis, & à frigore ortis, sedandisque doloribus, & flatui discutiendo valdè vtile; roborans dissipansque tumores præter naturam, & partibus, quibus admouetur, mordicus adhærescens. In eadem prouinciâ Incollao extrahitur è cespitibus, palis impositis arundinibusve; expositisque Soli, liquor fuluus, & grauis odoris ad eadem utilis, & recentibus plagis conglutinandis atque medendis. Hæc ex Francisco Hernando. Postea Monardis sententiam producam.

CAPVT XLIII.

De tecopalli saxeo.

IN nascitur tecopalli, seu gummi saxeam, cautibus, haud dissimile adnascenti quibusdam arboribus, nomine, odore, formâ & facultatibus, verùm efficacius, ac præcipuè ad arcendos vapore suo capitis dolores, & in cuius foraminibus vesparum quoddam genus prolem edunt, vermiculosisve, qui sedandis dentium doloribus, si tusi ex oleo amygdalarum dulcium maxillis illinantur, mirabiles sunt. Nascitur apud Quauhnahuacenses, vbi lapidum violatorem vocare consueuerunt.

CAPVT XLIV.

Vnde Rex Salomon tantâ auri vim coëgerit.

NOlo prolixas quæstiones implicare: dumtaxat exhibebo sententiam Petri Iarici, vbi in Sophalam incidit, de quâ

hæc habet : Regnum hoc auri ferax est ; in plurimis enim illius prouincijs venæ sunt , è quibus auri magna eruitur copia, ac præsertim in regno Toroâ; in quo etiamnum veterum ædificiorum lapideorum supersunt vestigia, quæ & magnitudine, & splendore, cum veterum sunt Romanorum ædificijs comparanda. Hanc ob causam non desunt qui credant, hinc Salomonem, ac deinde Reges omnes Hebræos, quod singulis tribus annis, teste Scripturâ, ex Ophir (quâ Sefalam aut Sephalam esse dicunt) accipiebât, aurum eduxisse. Septuaginta enim Interpretes *Sonpheir* aut *Sopheiram* nuncupant, quod nomen *Sophale* affine admodum est. Et hæc referunt incolæ (teste Thomâ Lopesio in suo Itinerario Indico) penes se libros esse, qui Salomonem hinc omne suû accepisse aurum testentur. Alibi tamen diximus, probabilius videri, in auream Chersonesum, vel regionem quæ à Pegu ad vsque Malacam cum insulâ Sumatrâ extenditur, quæ & auri venis, & alijs rebus ad Salomonem deferri solitis, qualia sunt gêmæ, simij, pauones, ebur, & lignum quod thyinum in Scripturâ nominatur, abundabat, nauigationem institutam; hæc siquidem omnia in Indiâ Orientali, non verò in Sofalâ (auro & ebore excepto) reperiuntur, vti nec in Peru, quam nonnulli esse Ophir volunt, cuius sacræ meminere Literæ; ebore enim & ligno thyino caret.

CAPVT XLV.

De Maranonibus fluuijs.

Aquam dixit Thales valentissimû elementum: ego mirificentissimum quoque dixerim. Memorabo aliquos fluuios, fontes, maria, dignissima miratu. Fluuius de Orellanâ per quinquaginta leucas diffunditur, cû pelago se dat; si angulos terræ respiciamus, sexaginta. Hic amnis princeps est omnium qui Peru alluunt, ab Indis propterea Apurimac dictus, id est *præcipuus*. Dicitur etiâ Capac mayu, id est *fluuius augustus*. Capac enim agnomen regiû est. Anno 1555. ingentes rupes in illum collapsæ intermiserunt per triduum torrentem, donec montem illum superarunt aquæ quatuordecim leucas supergressæ, interim incolæ inferioris plagæ admirati vastum illum fluuiû repente siccum, orbem finiri credidere. Circumcurrit periodum 2000. leucarû. Mare effusus dulce facit ambitu centum leucarum. In exitu pænè iungitur cum vasto alio fluuio Maranone, qui amplissimo etiam rictu viginti leucarum immergitur pelago. Vicinitas hæc (tantùm distant ibi sexaginta leucas) confundit hos fluuios; quæq; vnus sunt, alteri adscribuntur, idè anonnullis vterque fluuius Amazonum

dicitur, vterq; fluuius Marannon. Cû subit mare, plusquam bis mille insulas circumscribit. Impetus ex rumore torrentis illisi in illas, à quartâ leucâ fertur audiri.

CAPVT XLVI.

De Orinoco fluuio.

ORinocus, siue fluuius Patix, ultra 400. dilatatur leucas septemplici ore fusus per longum interuallum, condit saltas aquas dulci Oceano.

CAPVT XLVII.

De Paranaque.

IVxta Paraguay fluuius Paranaque, siue Argenti, ab alijs Parahuay dicitur, si humi fecerit salicem, in petram conuertit. Ego inueni, qui ramo salicis immerso aquis, in sclopetis vsus ad extundendû pro silice ignem. Ipse mihi retulit, vidisse frondem partim ligneam, partim saxeam: non enim totâ aqua absorbuerat. Subitis fluuius argenti intumet cremētis. Cogit ripæ suæ habitatores per tres menses in nauiculis morari, ab arborû cacuminibus ligatis. Quâ parte mare subit, patet triginta leucas. Stringitur tunc, nam in superiori alueo dilatatur per quinquaginta.

CAPVT XLVIII.

De desaguadero.

Desaguadero dicitur ab Hispanis portio lenti amnis superficie tenuis, sed qui in fundo præcipiti dilatatur impetu.

CAPVT XLIX.

De aquâ marinâ.

Aqua falsa maris efficax antidotus vulneratis venenato telo.

CAPVT L.

De mari sanguineo.

CHiribicensium mare quibusdam fertur anni temporibus ad colorem sanguinis circa littora rubescere. Interrogati senes causam, putare se aiebant, quòd ingens multitudo piscium oua eo tempore egresserat, quæ ab vndis raptata, supernè cruentum colorem illum darent aquis.

CAPVT LI.

De fluuijs auriferis.

IN Tacintebecha duo amnes sunt auriferi, alius in Malinaltepechâ. Aurifera quoque flumina sunt Duraba, Boragua, Naibas, Iunna,

Iunna, Attibunicus, & Iaches. Hæc in Occidentalibus Indis noui orbis. In antiquâ sunt Tagus in Hispaniâ, Hebrus in Thraciâ, Rhenus & Danubius in Germaniâ, Pætolus in Lydiâ, Ganges in Orientali Indiâ, Ticinus ex Verbano lacu, & Adona ex Lario effluentes, Ada præterea & Padus in Italiâ.

CAPVT LII.

De fonte piceæ aquæ.

IN Cubâ aquæ piceæ fons scater. eius pix præstat arboreæ ad omnes vsus.

CAPVT LIII.

De fontibus dulci-salsis.

IN Prouinciæ Caizimu regiunculis, Iguanamá, Caiacoâ, Guariaguâ, scatent admirabilis naturæ fontes, superficie primâ dulces; quæ medium tenent aquæ falso-dulces; quæ fundo iacent, amaræ falsæq;. Putât salias maris aquas leniter emanare, in supercilio fluere de môtibus, per terræ meatus dulces. Hæc submerguntur, & emergunt illæ; nec sufficiunt hæc corrumpere penitus illarum latices: quæ sunt mediæ utrasque suscipiunt, & utrarumque fiunt participes. Si autem quis in alicuius fontis margine stratus aurem fixerit, concauam esse ad eò ibi terram noscit, ut reboet à milliariibus tribus veniens eques; pedes autem ab vno milliari sentiat.

CAPVT LIV.

De fonte Boiuæ.

IN Boiuâ insulâ siue Agnaneo fons celebratur per euis & nobilissimus, cuius aquâ epotâ reiuuescunt senes. Multorum famâ, aliquorum experimento id probatum fertur. Quidam senex decrepitu ed se contulit, amore vitæ audax. Lotus & potus ibi aliquot dies, resumpsit virile robur, florens demum redijt, vxorem iterum duxit, & genuit filios. Hæc testantur ferij Auctores, & ferio Petrus Martyr, me tamen fidei non oppigoro.

CAPVT LV.

De aquis Chiribicensibus.

CHiribicensis fluuij latex frangit purgatque vesicarum renumque calculos, sed oculorum nubes generat. Ex quodam fonte scaturit, ut ferunt, materia ignis inextinguibilis, vulgò alchitrani seu græci.

CAPVT LVI.

De gurgitibus lacteis.

LActei gurgites per quadraginta millia nobilitant insulam quamdam iuxta Cubam; aqua argentea ac spissa, ac si farinam in toto illo pelago sparsissent.

CAPVT LVII.

De mari nigro.

Quid mirum, si pelagus nigrescat, cum rubeat. Petrum Martyrê allego, qui ita scribit: Petro Ariz dixit Gil Gonzalus, dixerunt & comites, ad leucas à Colonia Panamá circiter centum inuenisse pelagi vastitatem nigri coloris, in quâ pisces adnatabat magnitudine delphinali; harmonice cantantes, ut de Syrenibus est narratio, similiq; modo soporem attrahentes. Hic angusti animi homines mirabuntur, dicent rem esse impossibilem: hos ego parumper affabor. Nonne legimus erythræum sinum esse rubrum, unde Rubri maris affectus est nomen, siue id sit ex aquæ naturâ, siue à rubris arenis, saxisque littoralibus reuerberatibus rubris id eueniat? Rubrum apparet mare, quis ergo naturâ hebetat tantopere, ut ei tollat, quin & nigras genuerit arenas & saxa nigra, quæ nigras videri faciant aquas alibi? De cantu vero fabulam & ego ipse arbitror, licet à viris referatur cordatus, attamen in illorum excusationem nonne Tritones cognitum esse vocales? Auditi fuerunt aliquando, & reperti exanimes proiecti ad litus in Occiduo mari Hispano. Nonne sub aquis & rana coaxat? Quid ergo erit mirandum, si vocales & alij pisces numquam aliàs auditi reperiantur. Credat hominum quisque ad sui libitum, ego naturam esse magnipotentem existimo.

CAPVT LVIII.

De mari feruido.

Circa Guadalupeâ & Galantam insulas mare feruidum inuenitur. Putant aliqui canosum esse ibi mare, & herbas illas in profundo gigni, tendereque ad superna, ut videmus in lacubus, sæpè in magnis quoque fluminibus, etiam currètib; accidere. Volunt alij non ibi natas, sed è scopulis frequentibus raptatas vi tempestatum, enatare per ea maria. Ita rem in dubio relinquunt, quoniam an fixæ cedant nauium proris, an erutæ vagentur, nondum habent exploratum. Natas ibi credendum est, aliter impulsu nauium conglobarentur (sicuti scopæ domorum conglobant scobes) & cursum impedirent.

CAPVT LIX.

De fluuio falso.

BAhuan fluuius regionem Maguanam Prouinciæ Baionæ interfecat. Hic ab origine falsus delabitur vsquequò pereat. Forasse meatus gypseos & subterraneas salinas peruadit. Sunt aliquæ in eâ insulâ celebratæ.

CAPVT LX.

De fonte liquoris ambie.

SCripsit Monardes in suis Simplicibus: Missus est mihi in crasso arundinis tubulo liquor quidam è fonte manans non procul à littore maris, mellis modo flauus & liquidus, & odore tacamahacæ. Aiunt, & litteris ad me scriptis significant, insignium esse facultatum, inueteratis præsertim in morbis à frigidâ causâ prouenientibus. Omnium corporis partium dolores à frigore aut flatibus ortos lenit, & perfrictiones tollit, quosuis tumores resoluit. Eosdem obtinet effectus quos carâna aut tacamahacæ; illarumque vicem in eâ regione præbet. Manibus non nisi madentibus tractari potest; & ubicumque reponitur, aded tenaciter hæret, vt auferri nequeat, donec temporis successu absumatur. Exiguâ admodum quantitate, & dumtaxat pro specimine mihi missus est, quoniam istic magnæ cum sit æstimationis, pro re magni pretij adfertur. Calidus tertio gradu videtur, manifesti lentoris particeps. Clusius adijcit illum liquorem habuisse. Artuli quoque quæ Franciscus Hernandus scribit inter Mineralia, nec piguit idem hîc reponere inter fontana.

CAPVT LXI.

De piscinis Yguy.

Quædam pars saxosæ Prouinciæ Yguy in Hispaniolâ caret fluuijs, non aquis. Crebras sub terram piscinas saxa claudunt naturæ arte fabrefactas. Indi xagueyes dicunt. Causa est confluxio vicinorum fluminum in specus illabentium, fusis per arcanos meatus aquis. Scriptor ille Hispaniolæ Anonymus, quem sepè laudo, inuenisse scribit piscinam subterraneâ, siue xaguei, dimidiam leucam patuisse. Signum fuit, cum per rupes illas ambularet, gressus omnes sonuisse tamquam si caua essent omnia inferna, veluti si per tabulationem aliquam incederet. Non sine pauore iter egit: inuenit tandem

os piscinæ vix quatuor palmorum, respexit per illud, ingens abyssus delitebat, caligo imensa. Collegit cum socijs texucos qui profunibus sunt, demisit vasculum, extraxit dulcem & iucundum humorem, octo bracas, vs dicimus, distantem. Volens explorare profunditatem, inuenit quadraginta, per quarum triginta duas aqua falsa subsidebat, alias octo dulcis innatabat; namque leuior est, & eminent. Mare plusquam quatuor leucas distabat. Nihilominus creditum, marinum humorem per abdita saxorum illuc effundi.

CAPVT LXII.

De lacu falso.

Lacus in Hispaniolâ quindecim portæ leucas, tres latus, creditur colonia maris, per subterraneos canales & amplos meatus transfusus illò aquis, licet decem leucas Oceanus distet. Argumentum est falsedo aquæ, tum profunditas summa; deinde, tiburonos, & alios marinos pisces ibi repertos esse.

CAPVT LXIII.

De riualis Amapaie.

Gualtherus Raleigh hæc scribit: Regio Amapaie admodum est humilis & depressa, & propter aquarum copiam valde palustris, & propterea multi ibi passim riuli cõspiciuntur rubei coloris, qui venenatis vermibus serpentibusque admodum scatent; unde Hispani, qui hac de re non erant aduoniti, varijs morbis correpti sunt, & equi plurimi extincti, ita vt post spatium sex mensium, quos ibi Berreo commoratus est, ex Hispanis tantum 120. milites superstites remanserint, pecoribus, quæ habuerat, omnibus extinctis. Nam Berreo constituerat longè minori viâ in Guianâ peruenire, & ad minimum 1000. Anglicorum milliarium itinere superfedere, sed incidebat cum suis in hoc itinere in pericula non minima, ita vt inopiâ, fame, morbis & alijs molestijs quamplurimis affligerentur. Ego ex omnibus, qui per Amapiam in Guianam proficiscebantur, quærebam, quomodo istâ aquâ rubicunda vteretur: qui respondebant, se circa meridiem lagenas & vasa sua istâ aquâ replere, cum Sol in medio cælo esset; reliquo verò ante vel post meridiem tẽpore aquas istas pestiferas admodum & noxias esse, circa medium autem noctis in merum venenum mutari. Intelligebã etiam ex ipsorum relatione, multas ibi aquas naturâ suâ venenatas & noxias esse.

CAPVT LXIV.

De incremento Nili.

VExauit prisca ingenia incrementum Nili. Quot philosophantium capita, tot sensus, imò tot deliria. Patuit iam hoc naturæ mysterium, sine magno tamen mysterio. Ignorantia regni Congi miraculum fecerat. Nam hiems Congiana tunc incipit, dum Europæi vere gaudent, & Sol signa Septemtrionalia subit. Hæc ab Aprili in Septembrem vsque extenditur. Tunc quotidie aër aut pluuius aut nebulosus: tanta porrò imbrium copia est, vt quamuis terra maximè arefcat (totà enim æstate, quæ à Septembri ad vsque Aprilem durat, non pluit) breuî penitus madefcat, atque inde tanta fluminibus aquarum copia accedit, vt latè per agros stagnantia exundent. Atque hæc inundationis Nili aliorumque Africæ fluuiorum est causa: quæ Congianis mira aut noua non videtur; vident enim eam ante oculos, imbres inquam assiduos, qui quotannis certâ anni tempestate decidunt. Alijs verò populis, & præsertim Ægyptijs qui pluuiam penitus ignorant (numquam enim in Ægypto pluit) admirabile videtur & nouum, quòd à Iunij fine ad vsque vigesimam Septembris diem aut circiter; magna aquarum vis latè per omnem regionem stagnet, magno & fertilitatis & fecunditatis indicio: sterilis alioquin ager nullum fructum proferret, cælitus non irriguus. At inundatio hæc ita fertilem & vberem reddit, vt cum feracissimâ sit Proinciâ comparandus. Veteres porrò Ægyptij augmenti huius causam ignorantes, & creaturæ rationis experti bonum sibi à diuinâ prouidentia collatum attribuentes, eò vesanix processere, vt Nilo velut Numini victimas immolarent, ideoque *εἰσαδὲ δαίμων* ei nomen dabant, vt Ptolemæus testatur. Qui quamuis Geographus sit egregius, in huius tamen Nili origine indagandâ grauiter est hallucinatus. Putat namque, è duobus lacubus, qui ad radicem montium Lunæ, duodecimo circiter gradu, & dimidio latitudinis Australis in eodem parallelo sunt, originem trahere, & vnum ab altero centum ac decem distare leucis. Lusitani, qui aliquot annis in illâ sunt regione commorati, eamque peragrarunt, tradunt, duos quidem esse lacus è quibus oritur Nilus, sed alium illorum esse situm: vnum enim illorum duodecimo esse gradu latitudinis Australis, alium verò sub Æquatore sub eodem pænè meridiano quo prior. Sunt qui Nilum nonnisi è secundo habere ortum credunt, & primi aquas in illum se non exonerare; sed in arenosis campis, qui interiacent,

sensim arefcere, & perdi. Aliorum tamen contraria est sententia; quamuis perire & intermori, quòd per vastas solitudines stagnantes certo non contineantur alueo, videantur. Tanta igitur inter Auctores recentiores de Nili fontibus est opinionum diuersitas, & non minor inter veteres; sed hæc dicta sufficiant.

CAPVT LXV.

De terramotibus.

NEc alienum erit, nostrâ narratione recentibus aliquas elementorum insolentias, & firmissimæ terræ miras inquietudines posteritati commendare. Anno 1626 ipsâ nocte Festi SS. Apostolorum Petri & Pauli, ingens tremor terræ cœpit in Proinciâ quadam Sinarum, centum distat leucas ab vrbe Paquin. Per integrum mensem semel singulis horis trepidauit humus. Viginti & octo oppida aut sepulta hiascente terrâ, aut submersa aquis erumpentibus è subterraneis. Accessere vestigia tantæ stragis vsque ad ipsam aulam Paquin; in alias quoque plagas progressa calamitas. Tam importunæ pluuiæ eius anni (fuit enim ille ipse quo Hispania multis vexabatur illuuiionibus) vt campi æquora simularent, nec pontes nec alia ingenia humorem superare potuerunt, ratibus dumtaxat & scaphis commercium & itineratio constitit. Multa oppida obruta, aut illuuium impetu eradica. Rex Sinarum largiter opem tulit mortuorum cognatis, & alijs è naufragio ereptis. Apud Camarines quoque terram eodem die quatuordecies contremuisse, fide dignis testimonijs renuntiatum est: multa interim ædificia diruta. Ingentem montem medium crepuisse immani hiatus, ex immensâ vi excussisse arbores per oras pelagi, ita vt leucam occuparent æquoris, nec humor per illud interuallum appareret. Accidit hoc anno 1628. Sed & præcedenti anno 1627. die 30. Iulij insolens terræ consternatio nonnulla Apuliæ oppida hausit, & prope Troiam eminens aborsus è terrâ aut aggestus mons. Ingens quoque lacus, qui viginti miliaribus vix circumscribebatur, exsiccatus fuit. Luceria, quòd ad Deiparam spectaret, tuta mansit. Audita ibi est vox in aère querula, *Va fili* dictans. Propterea omnium existimatione eam terram seruaui interpellatio Virginis. Capuccini Fratres in ciuitate Sancti-Seueri euasere per hiatus domus, quæ crepuit media, cetera ciuitatis pænè obruta. Recentior est Vesuij montis tremor & terror, de quo nonnihil postea.

CAPVT LXVI.

De ventis vehementissimis.

ANno 1627. die 19. Octobris, validissimus ventus perflavit Dagamim, diruit opidula eius territorij cum Ecclesijs, arbores eradicauit, proceras & robustas palmas truncauit; omnia alia arbusta nudauit comis, nec vlla frons vlli relicta ramo, aut ramus arbori, aut arbos nemori. Camotes adhuc euulsit: obruit arenis homines, viuos humauit; columnas ligneas intra Ecclesias, vastas, & duorum hominum amplexu vix circumscribendas, velut arundines infregit. Dagami, cum latissimum oppidum esset, duas dumtaxat domos stantes retinuit, sine relictis tamen; tum aquis tum vento ceteræ expugnatae & diruta. Ipse vidi nuperrimè anno 1630. valido præcidi vento arbores, oculatus testis fui. Eodem die dirutos aliquos muros, eadem vi verberantis aëris, demiratus sum.

CAPVT LXVII.

De incendijs.

IN Parian anno 1627. visus est ignis è cælo labi. Transcurrebat à domo in domum, quasi saltu quodam securas interuadens. Locupletius dedimus hanc historiam in nostris Quæstionibus diuinis. Eodem anno in Cauite octoginta domos vnicum incendium vorauit. De diluuijs & ignibus alijs recentibus in Hispaniâ mentionem fecimus in primo libro Quæstionum naturalium. Apud Iapones in Tacacu editissimus mons est, Vngen dictus, qui subter ardet. Erupit in aliquas dissectus voragines, & recenter in immaniorem, cœnosâ aquâ & feruentissimâ plenam. In hanc iussit Iaponicus tyrannus sedecim Christianos immergi, si fidem & legem veri Dei non defererēt. Iam cum circum barathrum horrendum constituerentur Christi milites, iusserunt carnifices primum omnium, qui adolecenserat, appellatus Xinzaburus Ludouicus, ni detestaretur Christum, immitti in feruens & fœtidum stagnum. Ille nõ expectato impulsore, actus, sicut S. Apollonia, diuino Spiritu, protinus desiluit in horrendum lacum. Admirati idololatraz, ceteros ipsi nouâ crudelitate immerferunt. Gloriam horum Martyrum cælum significauit: apparuerunt enim per aliquot noctes super voraginem cælestes ignes & claritates. Accidit hoc in persecutione Iaponicâ, quæ anno 1627. renouata fuit. Nuperrimè in insulâ S. Michaëlis, quæ vna ex septem est quæ dicuntur insulæ Azorum siue Terceræ,

die 2. Septembris anno 1630. magnis terræ motibus præuijs crepuit terra, tot ignes totæ faces iaculata, vt per totam insulam visæ fuerint. Ex quodam lacu procurrit duas leucas ignis vsque ad mare, quod pepulit montem per id interuallum, quantum plumbea glans emissa scopieto pergeret. Frigor vndique ingens, villæ diruta, homines multi extincti. Postera die obscuratus Sol nimio cinere & pumice. Promota caligo est vsque ad diem sequentem, in quâ perinde fuit meridies ac media nox. Cinis postea quatuor digitis terram superans gressum impediabat. Ingens palus exsiccata quoque. Madriti hoc ipso anno, quo hæc scribo, anno scilicet 1631. die 7. Iulij, lugubris & funestus dies accidit, in quo literis vacare non licuit; implorandæ potius diuinæ misericordiæ cura omnibus fuit. Accidit vt secundâ horâ noctis immane incendium vastaret pulcherrimi fori latus vnum, deinde præne insulam domuum deuoraret. Plures mercatores in hoc igne naufragati sunt. Intra duas horas viderunt se diuites & indigos. Tantâ flamma atrox diligentiâ percurrebat domos, vt vix nudi euauderent: & faustum accidisse sibi putabant, amissis bonis omnibus, cum vitâ elabi. Perierunt nihilominus nonnulli. Alij qui ad subterranea confugerant, audiebantur lamentari. Eruti aliqui, nonnulli stupidi & præne exanimæ. Contumax flamma perstitit per vndecim dies. Contenti fuimus obstare, ne proferperet, dirutis circum vicinis domibus. Hoc vno remedio compefci potuit non extinguui. Licet aliud non paruum incendium lacrymis, quas misera plebs effudit, soporari satis posset. Occasio tanti damni adhuc incerta: certissima tamen causa, peccata nostra. Illud prorsus mirandum, post mensem & dimidium inuentum fuisse subterraneum ignem, qui adhuc restabat integer.

Maiores clades postea accidit in eodem foro ex famâ falsâ incendij. Die 25. sequentis mensis, qui Augustus erat, celebrabatur Taurica, & solenes Hispanis ludi arundinû. Ecce tibi in medijs ludis Rege Philippo IV. præfente, clamor resonat. Forum conflagrat, forum ardet. Cepit omnes panicus pavor. Cœperunt relinquere spectacula, deferere fenestras, fugam corripere tam cæco & violento incurfu, vt vsq; ad sexaginta suffocati postea inuenirentur, & plusquam quingenti valde læsi. Nonnulli sine sensu per aliquot dies ægrè animam agebant. Multa furta acciderunt. Proculdubio nisi Rex Philippus immotus perstitisset, cuius præsentia continuit plurimos ne discederent, maior strages fuisset, quàm si ab hoste caperetur Madritû. Tanta vis incurfus fuit refugientiû hominû descendentiumq; per scalas, vt aliquæ ædes contremuerint,

muerint, parietes crepuerint. De Vesuuij mō-
 us abortu in fine eiusdē anni non opuserat
 commemorare, cuius sic recēs memoria est.
 Absorbuit multas villas. Neapolis liberata
 fuit precibus S. Ianuarij, cuius sanguis inuen-
 tus tunc fuit colliquefactus & feruens. Alia
 Christi crucifixi imago sanguine sudauit.
 Alia Deiparæ icon eruentis lacrymis defle-
 uit; signa diuinæ iustitiæ, sed misericordiæ
 simul. Sæpius olim euomuit ignes Vesuuius,
 annis 811. 472. 685. 1024. & 1306. eius cine-
 res aliquando Constantinopolim vsque &
 Syriam & Ægyptum & Africam dissipati.
 Imò Marcellinus in Chronico suo ait: *Om-
 nem faciem Europæ minuto contextit puluere.*

CAPVT LXVIII.

De diluuiis.

QVo tempore infestata aquis Hispania,
 eodem anno qui fuit 1626. Oriens &
 Occidens sensit iratum humorem, & paulò
 pòst Hispalensem illuuiem. Oppidum Po-
 tosi culmini inhærens pænè aquis obrutum.
 Quid mirandum ibi acciderit, in nostro
 Opere, quod *Opera & dies* inscribitur, nar-
 rauit. Sed & Hispanæ aquæ religiosæ fuerunt.
 Hispali Deiparæ imago, muro adhærens su-
 perato aquis, intacta & sicca inuenta est. Sal-
 manticæ quoque aliud Virginis simulacrum
 inter rapidos fluctus prouolurum, verendum
 & siccum fuit repertum: Nec hactenus pla-
 catus humor: nuperrimè Mexicensis ciuitas
 aquis pænè superata fuit. Mirabilius aliquid
 accepi ab oculato teste, cum aliorum quo-
 que fide: In nouo Regno Granatensi ingens
 trepidatio terræ euulsit montem quemdam,
 & expulit in aliam sedem satis remotam à
 primâ, velut lapillum per aërem iactatum.
 In primâ sede puteus siue abyssus magno-
 pere hiscente terrâ relinquitur. Sine fundo
 cauitas illa videtur. Impletur tamen con-
 fluente è circumiacentibus culminibus
 turbidâ aquâ, & fœdo humore. Interdum
 tamen velut nauseas magno euomit stre-
 pitu cœnosum & vastum fluuium, correptis
 quibusque obiectis saxis arboribusque, ve-
 hementi omnium mutuo incurfu horren-
 dùm sonans.

CAPVT LXIX.

De niue admiranda quædam.

Montana ante regnum Tiber, ad ortum
 fluuij Gâgis, diuturna nix sepelit. Via-
 tores obcæcantur assiduâ splendescentiâ al-
 boris & lucis, sed rupices incolæ se tuentur

aduersus cæcitatem ocularibus quibusdam
 non vitreis, sed ex quodam retium genere
 contextis, alioqui laborant oculorum dolo-
 re, postmodum lucis orbitate. Atqui in
 Europâ plerosque impudicos præstaret or-
 bos esse lumine, quàm ipsos oculos habere
 retia, quibus eorum animæ miserimè impli-
 cantur & obcæcantur ex teminarum aspectu
 splendido, lateuè illas intuentes. In iisdem
 partibus, cum iam terra retegatur diffluxu
 niuium, vapores humus iaculatur instantis
 pestilentiæ, vt homines etiam valetudinis
 integræ & absque dolore & morbo, aliquo
 deliquio infestent, & ante quadrantem horæ
 interimant. Illud incredibile fere, quòd va-
 stus fluuius Ganges transmeetur per pontes
 ex niue structos. Vis niuium operit fluuium,
 vt fornice factò sternant pontem, quâ trans-
 eunt viatores subterfluente amne impetu
 & strepitu immani. Fortasse ex rupibus vi-
 cinis præcipitantur præ pondere fragmenta
 ingentia niuium, & montes gelati, qui pau-
 latim ita struuntur, vt cooperiant per partes
 fluuium. Pontes quoque alioqui fiunt ibi ex
 rudentibus. Circa terras quoque Siranagar
 viri nent, feminæ agriculturam exercent.
 Diuturna nix ibi persenerat. Velut panem
 aut edulium conditum comedunt incolæ.
 Feminæ pro inauribus vtuntur folijs ob-
 longis cuiusdam arboris similis palmæ. Fru-
 galis hic mundus & decòr Barbarorum, or-
 natum ridet feminarum Europæ, potiùs ex
 sumptu quàm specie elegantiam quæren-
 tium.

CAPVT LXX.

De fonte lacteo.

Post tot diuitias naturæ, post tot mira, ex-
 hibebò miracula. Aliquo signo gratiæ
 lubet concludere has naturæ tabulas & fidei
 nostræ argumento obsignare. Narrabo fon-
 tem lacteum in Æthiopiâ quondam visum,
 innocentiam Christiani militis significan-
 tem Mauris. Dominus Christophorus Ga-
 ma is erat, strenuus pro Lusitano Rege dux.
 Ter Maurum Regem vicerat fuderatque:
 sed numquam magis victor, quàm cum se-
 mel victus. Captum enim iussit Maurus,
 vt consanguineum, & alios septem Magna-
 tes, in prælio vulneratos, applicito medica-
 mine aliquo sanos integrosque redderet.
 Christophorus propinavit in potione vi-
 rus. Sic subitò in præsentia Regis exanima-
 ti omnes. Fremuit rabidus Barbarus. Sic-
 cine, inquit, medicaris? imperteritus Chri-
 stophorus, Planè, inquit. anne & tu vis simi-
 liter

liter à me opem & medicinam quærere? Iratus plus Maurus, Victoris ius admonens Christophorum, iterùm rogat, Quid de me victo captoque fecisses. Amputarem, inquit, caput tuum, & in Indiam mitterem: deinde in quatuor frustra te profecarem, vt in diuersis te locis in exemplum traducerem. Idem, inquit Rex, de te constituam. Sæuis- simis tamen cruciatibus priùs illum exer- cuit. Caput ignito lebate aut galeâ iussit ope- riri; deinde plures corporis artus adurere, acus per vngulas transfigere, tergora ignitis forficibus profcindere; in multis postea alapis & opprobrijs obsonare patientiam inui- ctam, tandem manu ipsâ Rex suâ sacrum illud caput impiâ securi resecurit. Nihil, in- ter hæc Christophorus iterabat, formido tua supplicia, miles Christi sum & beatæ Ma- riæ. Postea cadaver in quatuor partes se- ctum, crus vnum & maxillam ad monu-

mentum victoriæ iussit Barbarus eodem loco sepelire. Inde tamen lacteus riuus è ter- râ profiluit. Tot inde miraculis claruit mi- les Christi, vt ab ipsis Mauris coleretur, cu- ius opem ægrotantes precarentur suppli- ces. Pignus quoque creditum incolumita- tis suæ (sic etiam inter prophetias vulga- tum) donec tanti viri ossa retinerent. Cum- que post multos annos à Christianis repor- tarentur, ingenti luctu exitium imperij sui incolæ illius regionis (Gallæ vocantur) la- mentati sunt. Adijcio tandem quod nu- perrimè hoc ipso anno 1631. in quo hæc Commentaria siue aduersaria concludo, mirum visu & dictu accidisse audiui, Mo- sam Belgij fluvium iuxta Grauiam totum sanguineum effluxisse, cuius truentus hu- mor igni applicitus condensatus omnino fuisset. Prodigium ingentis cladis puto; tem- pus id interpretabitur.

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII
 . EX SOCIETATE IESV
 D E
 MIRIS ET MIRACVLOSIS
 NATVRRIS
 I N E V R O P A
 LIBER PRIMVS.

ATIS ex nouo orbe admirationem pauimus tot naturarum peregrinarum satiatam narrationibus, quas iusti Voluminis historiã presentauimus; credo tamen, mirabilia ex nostro & vetusto orbe exhiberi posse, nisi quòd iniuriosa Maieitati rerum consuetudo ipsis miraculis detrahat, quæ nullã magis re quàm nouitatis commendantur purpurã. At si nudè rerum spectetur aestimatio, non cedit noster orbis recenti. Accedit, quòd in nostro mundo diu

Christiano aut ipsam naturæ maiestatem sublimet gratia, aut leges suas transcendat virtus Dei. Idèò miranda plura, idèò mirabilia. Excerpti propterea ex nobilibus Aucto-ribus nonnulla in nostrã Europã, in Hispaniã maximè atque Hiberniã celebrata. (Cum omnia aliarum prouinciarum mira & miracula longum esset persequi exquisitiùs) quæ, prout in aduersarijs notauimus (nec enim vacabat plus digerere) edere libuit, contexendo, consarcinando interdum, variorum Scriptorum verba. Appendi postea Palestinæ admira-nda, ubi pristina naturæ gloria decedit gratiæ honori. Plures ibi hodie naturæ miraculose sunt quàm miræ. Ex vtrisque consuam istas commissuras, quas à nostrã Hispaniã exordior. Refundam sine lege, quæ vagè instillauit reminiscentia lectionis. Nescio an aliquando exundem, ultra propositum transgressus. Veniam facilem curiositas dabit, ordinis & rationis minimum, nouitatis omnino singularitatisque studiosa. Incompta etiam placent quandoque, atque inordinata florũ variegatio decorem viridarij ampliat. Sæpè quoque neglectus & siluescens pratorum viror delectat. Quare elegantia aut legis alicuius minor aut nulla mihi ratio erit. Dabo quæ repperi, nec qui spicilegio carpit occurrentia, culturæ agri studet; legit tantum spicas, quas aliena peperit gleba.

CAPVT PRIMVM.

De auibus S. Dominici de la Calcada.

ILLVSTRE & miran- dum innocentiæ testimo- nium Hispania seruat: notissimam tamen inter nos historiam exteri ver- bis, qui & oculatus testis fuit, edam. Lucius Mari- naus, In antiquissimã, inquit, ciuitate, quam

Sancti Dominici Calciatensis vulgus appel- lat, gallum vidimus & gallinam, qui dum vixerunt, cuius coloris fuissent, ignoramus; postea verò cum iugulati fuissent, & assi, re- uixerunt, magnam Dei potentiam sum- mumque miraculum referentes, cuius rei veritas & ratio sic se habet. Vir quidam pro- bus & amicus Dei, & vxor eius optima mul- lier, cum filio adolescentulo magnæ probi- tatis ad S. Iacobum Compostellam profi- ciscentes, in hanc urbem, itineris labore de- fessi, ingrediuntur, & quiescendi gratiã re-

stiterunt in domo cuiusdam, qui adultam filiam habebat. Quæ cum adolescentem pulchrâ facie vidisset, eius amore capta est. Et cum iuuenis ab eâ requisitus atque vexatus eius voto repognasset, amorem conuertit in odium, & ei nocere cupiens, tempore quo discedere volebant, eius cucullo crateram sui patris clam reposuit. Cumque peregrini manè discessissent, exclamauit puella coram parentibus, crateram sibi fuisse subreptam. Quod audiens Prætor, facellites confestim misit, ut peregrinos reducerent. Qui cum venissent, puella conscia sui sceleris, accessit ad iuuenem, & crateram eruit è cucullo. Quapropter comperto delicto iuuenis, in campum productus, iniquâ sententiâ & sine culpâ laqueo suspensus est: miserique parentes cum filium deplorassent, postea discedentes Compostellam peruenerunt. Vbi solutis votis, & Deo gratias agentes, subinde redeuntes ad locum peruenerunt ubi filius erat suspensus, & mater multis persuasa lacrymis ad filium accessit, mulrùm dissuadente marito. Cumque filium suspiceret, dixit ei filius: Mater mea, noli flere super me, ego enim uiuus sum, quoniam Virgo Dei genitrix & S. Iacobus me sustinent & seruant incolumem. Vade, charissima mater, ad Iudicem, qui me falsò condemnauit, & dic ei me uiuere propter innocentiam meam, ut me liberari iubeat, tibi que restituat. Properat sollicita mater, & præ nimio gaudio flens vberius Prætorem conuenit in mensâ sedentem, qui gallum & gallinam assos scindere volebat. Prætor, inquit, filius meus uiuit, iube solui, obsecro. Quod cum audisset Prætor, existimans, eam quod dicebat, propter amorem maternum somniasse, respondit subridens: Quid hoc est, bona mulier? Ne fallaris, sic enim uiuit filius tuus, ut uiuunt hæc aues. Et vix hoc dixerat, cum gallus & gallina saltauerunt in mensâ, statimque gallus cantauit. Quod cum Prætor vidisset, artonitus continuo egreditur, vocat Sacerdotes & ciues, proficiscuntur ad iuuenem suspensum, & inuenerunt incolumem, valdeque lætanrem, & parentibus restitunt, domumque reuersi, gallum capiunt & gallinam, & in Ecclesiam transferunt magnâ solemnitate. Quæ ibi clausæ, res admirabiles & Dei potentiam testificantes, obseruatur. Vbi septennio uiuunt, hunc enim terminum Deus illis instituit, & in fine septennij antequam moriantur, pullum relinquunt & pullam sui coloris & magnitudinis. Et hoc fit in eâ Ecclesiâ quolibet septennio. Magnæ quoque admirationis est, quòd omnes per hanc urbem transeuntes peregrini, qui sunt innumerabiles, galli huius & gallinæ plumam capiunt, & nunquam illis plumæ deficiunt. Hoc ego testor

proprereâ quòd viderim, & interfectam plumamque mecum feram.

CAPVT II.

De lapideo homine Darocæ.

DAroca felicissima ciuitas non immeritò suis Corporalibus gaudet: in quibus Hostias quas Sacerdos inter sacrificandum consecrauerat, & superuenientibus hostibus inuolutas panniculo candido sub lapide reposuerat, inuenit in carnem conuersas, & panniculo adhærentes, cum victores Duces comunicaturi à prælio reuertisset. Quæ quidem res admirabilis, & pro magno celebrato miraculo fecit urbem Darocam felicem & memorabilem. Accidit, ut quidam peieraret per sancta Corporalia, in lapide conuerti sibi imprecatus, si falsa assereret, & illico in saxum conuersus, eodem quo erat habitu & formâ hactenus durat omnibus conspicuus.

CAPVT III.

De coruis S. Vincentij & Cervini.

Mortuo in Hispaniâ fortissimo martyre Vincentio, corui qui ad corpus eius tamquam ad cadauer descenderunt, statim omnes occubuerunt. Sic nonnulli historiam hanc narrant. Et quoniam personale delictum in genus plerumque redundat, in ausus illius vindictam diuinam procurante gratia, quâ in Sanctis suis ipse mirabilem ostendit, ab illâ semper hora circa corpus Martyris corui tanquam excubitores assistunt. Vnde & eodem corpore à Carthagine (Hispanicâ dico, non Africanâ) Vlyssiponem per mare translato, & corui in naue circa corpus iugiter adfuerunt. In Ecclesiâ quoque S. Vincentij, Vlyssiponensi in vrbe, ubi corpus eiusdem nobili in feretro reconditum iacet, corui circa altare vique ad moderna ferè tempora excubare solebant, circa senarium numerum vel infra: nec semper ijdem, sed successiuè diuersi. In huius rei signum signacula, quæ à peregrinis abinde deferuntur, cum Martyris imagine, inscriptam etiam corui imaginem habent. Vulgari quoque nûcupatione S. Vincentius de Coruo vocatur; & quod in vitâ non habuit, post mortem euentus agnomen dedit. Die quoque solemnitatis S. Cervini in Hiberniâ corui de Glindalachan, quia fortè lacumni ipsius fuderant, per eius imprecationem nec ad terram descendunt, nec cibum sumunt, sed circa villam & Ecclesiam cum magno clamore volantes, eodem die tam à requie suspenduntur, quam refectione. Ex Siluestro Gyraldo ista excerpto.

CAPVT IV.

De auibus Rauennæ.

IN Italiâ quoque apud urbem nobilem Rauennam die solemnitatis S. Apollinaris omnes vn dique corui, cornices & monedula à cunctis Italiæ partibus singulis annis tâquam ex condicito conueniunt, quibus eodem die ex antiquâ consuetudine equi vnus cadauer datur. Si rei istius quæstionē facias, vt rationem quæras, assignare non præsumo, nisi fortè longè ex vsu tractu temporis inolitò, & quasi in naturam iam conuerso, vbi corpus fuerit, & aquilæ congregantur. vel potius aliquo Sancti illius miraculo ista contingunt, vnde & quoniam ab hoc coruorum conuentu Teutonicâ linguâ primò *Rauensburgh*, id est coruorum vrbs est dicta, inde & Rauennam vocatam nonnulli coniectant.

CAPVT V.

De gallinâ S. Ignatij.

Narratio istarum auium suggerit quod Manresæ accidit meritis S. Ignatij nostri Patris, qui in eo oppido rigidissimè se exercuit, & in admirabilem prouexit sanctimoniam. Ibi gallinam aquis submersam puer cum alijs puerulis lacrymatus; absente enim matre suffocata auis fuerat, & timebat puer flagella. Cumque memoria S. Ignatij magna ibi sanctitatis commendatione in omnium ore frequenterur, cœperunt pueri expostulare Sanctum, vt restitueretur ales. Ecce subitò gallina mortua, & pedibus iam combusta, exurgit viua & integra, vocata deinde *Gallina miraculosa*, aut *S. Ignatij*. Cuius oua maximè quærebantur. Pignus aut argumentum aliquod miraculi auis hæc præ se deinceps tulit, vt numquam cum alijs gallinis coniungeretur, sed solitaria incederet.

CAPVT VI.

De lapidibus Clauigij.

IN Clauigij cæpo clarissima monumenta iacent victoriæ S. Iacobo & Angelis militantibus obtentæ. Lapilli eius agri insignia sunt, quibus ad S. Iacobi sepulchrû peregrini vtuntur. Saxei bacilli ibi innascuntur, & conchæ petreæ, quas apud me habeo. Alij lapides pignore militari insigniuntur, aut ense, aut lanceâ, aut vestigio equorum; alij columbæ formam habent. At quod mirabilis est, excisæ ibi rupes effigiem S. Iacobi naturâ artifice ostendunt. Nec pigebit ex nostro Ioanne Marianâ commemorare victoriam,

quæ tantam memoriam meruit. Regnante Ramiro I. Abderrahamanus, eo nomine II. Maurorum imperium obtinebat; naturâ ferrox, perpetuâ rerum gestarum felicitate ferocior effectus erat. Abdallâ enim patruo, qui denuò Valentie regnandi spe arma sumpserat, fugato sub initia regni, & post fugam defuncto, Barcinoneque Christianis ereptâ Abdelcarin: Ducis virtute, viribus ipse, copijs & gloriâ maiores exæquasse videbatur. Itaque legatione ad Ramirum missâ, centum virgines ex fœdere olim cum Mauregato Rege inito repræsentari tributum nomine flagitabat: quo postulato haud dubium, nisi pareret, noui belli denuntiatio continebatur. Gratis metus, sed maior ignominia. Legati continuò extrusi: ne violarentur, Ius gentium valuit, tamen fœdum atque intolerandum videbatur nouo Regi, de re turpissimâ fuisse interpellatum. Omnes (quorum ætas idonea erat) totâ ditione arma induere compulsi, paucis exceptis agrorum cultui destinatis, ne cum fame simul & hostibus pugnare necesse esset. Ipsi Episcopi & viri sacri castra secuti: magna totius gentis expectatio erat. In Riugiam irruptio facta, quoniam is tractus in Maurorum ditione erat, & Rex amplissimum pulcherrimumque ducebat gloriæ seruire, tueri nominis estimatione bello hostibus prouocatis, & quod necesse erat, sponte fecisse videri cupiebat. Abderrahamanus contra magnos delectus habere, arma, equos, comæatum comparare, & conferre quæcumque ex vsu belli futura arbitrabatur, certus nostrorum copijs obuiam prodire. Ad Alueldam castra castris collata: oppidum eâ tempestate munitum, deinde etiam Monasterio insigne, quod D. Martini olim nomine Sanctus Rex Vasconum ædificandum curauit, nunc ad casus fermè redactum cernitur. Monasterij redditus & bibliotheca in paucis nobilis, in D. Mariæ Rotundæ consequenti tempore commigrarunt Luginium, vnde Aluelda distat octo passuum millibus. Ijs in locis pugnatum vtriusque totis viribus ac copijs: atrox dimicatio fuit, nullaque eâ tempestate maior. Collectius nostrorum exercitus, veterano & exercitato militi impar erat viribus & industriâ. Ducû diligentia, cum partibus omnibus adessent, inclinata res sterit noctis superuentu: cum prospectum tenebræ abstulissent, cessatû. Nox interpolata saluti nostris fuit, vt in bello nihil tam paruum est, quod non interdum magnæ rei momētum faciat. Ramirus Rex imminutas numero copias metu debilitatas in vicinû collem subduxit: victum esse eâ re confiteri visus est. Loco munito pro tempore, & vulneratis curâ adhibita, in suprema rerum desperatione

& luctu omnes, vt fit, in vota & preces conuerſi. Regem in cœrore oppreſſum, & de rerũ ſummâ ſollicitum, ſomnus complexus eſt. Dormienti Iacobi Apoſtoli ſpecies obiecta auguſtior quàm pro humano habitu, bono animo eſſe iubet; de victoriâ nihil dubitare, Numinis ope quam certò affuturam proximâ luce ſperaret. Rex ad has Iacobi voces excitatus, lætusque nuntio, cum ex ſtratis ſe corripuiſſet, Præſules & Magnates ad ſe vocari iubet. Cum conueniſſent, hac ſententiâ orationem habuit: Compertum habeo, viri præſtantes, quo loco res noſtrę ſint, iuxta mecum vos omnes conſiderare. Heſternâ pugnâ tantum non victi ſumus: non noſtrâ virtute, ſed noctis beneficio euafiſimus, numero imminuti, debilitati viribus, oppreſſi metu, hoſtilis exercitus antè validus noſtrâ calamitate robuſtior euafiſit. Neque pugnæ repetendæ facultatem eſſe videtis, neque ineundæ fugæ locum. Diutiùs in his locis eſſe ſi maximè cupiamus, frumenti aliarumque rerum inopia haudquaquam patietur. Duram & ancipitem fortis noſtræ neceſſitatem, præſidio humano & viribus deſtitutâ, tantumque non malorum pondere preſſam, diuinum Numen, quod certè vobis polliceor (faceſſat modò metus, neque animi auribus officiat, quò minus noſtris dictis fidem adiungatis) reſtituet atque ſuſtentabit. Temeritas in aſſeuerando turpis eſt, præſertim cum iudicandum eſt, quantum rebus diuinis religionique tribuamus; cum ſit periculum, ne aut ijs neglectis impiâ fraude, aut ſuſceptis anili ſuperſtitione obligemur, Iacobus Apoſtolus mihi per quietem oblatuſ, victores nos fore pollicituſ eſt. Erigite animos, cœrorem omnem deponite. Vana non eſſe quæ dicimus, rei euentus declarabit. Agite igitur, pleni bonâ ſpe in hoſtes irruite, pro patriâ, pro libertate, pro communi ſalute certate. Licuit nobis cum ſummâ turpitudine ſeruare Mauris; hæc quia intoleranda videbantur, arma corripuiſtis. Pulcherrimi incepti & priſtinæ virtutis memores, Chriſtianæ religionis ignominiam, veſtræque gentis dedecus Deo auctore, Iacobo auſpice, propulſate. Hæc vbi dixit, aciem inſtrui, & ſigna canete iubet. Noſtri magnâ alacritate in hoſtes impreſſionem faciunt, D. Iacobi nomen magnis vocibus ingeminantes: quod ab hoc initio ſuſceptum, in morem abiit, vt Hiſpanis militibus ſit pro teſſerâ militarij. Barbari noſtrorum audaciâ, quos victos eſſe putabant, commoti, & calitus iniectâ formidine percuſi, noſtrorum impetum non tulerunt. Iacobus, vti erat Regi pollicituſ, in equo candido niueum vexillum præferre viſuſ eſt, quod rubræ Crucis figurâ diſtinctum erat. Eius aſpectu noſtris vires auctæ,

barbaris animi concidebât. Fœda fuga fuit, neque minor cædes; ſexaginta millia Maurorum perempta. Clauigium, quo loco pugnatum eſſe, hoc ipſo tempore armorum ſtrages paſſim effoſſæ indicât, Aluelda & Calagurris Mauris ereptæ. Anno ſalutis octingenteſimo quadrageſimo ſexto, Ramiri regni ſecundo, pugnatum eſt. Victor exercituſ ſecundum Deo gratias actas pro diuino munere, D. Iacobi, cuius præſidio victoria conſtiterat, Compoſtellano templo voti ream vniuerſam Hiſpaniam fecit, tametſi pars maxima in ditione Maurorum erat, ex ſingulis iugeris agri vineæque modium ſingulis annis frumenti aut vini pendendi; quod Romani Pontifices votum nonnulli deinde ratum habuerunt, vti ipſorum litteræ indicio ſunt. Ramiri Regis diploma Calagurri eſt, conſeſſum menſis Maij die quintâ, ætâ octingenteſimâ ſeptuageſimâ ſecundâ. mallem octingenteſimâ octogefimâ quattâ. Ad ditum prætereâ, vt hoſtium ſpolijs diuidendis, lege in omne tempus latâ, Iacobus Apoſtoluſ pro vno milite eſſet, quod longâ deſuetudine antiquatum eſt. Veſtigal vini & frumenti nonnulli populi pendunt. Ex belli manubijs ædes Mariæ Virginis nomine ſecundo ab vrbe Oueto lapide in latere Naurantij montis ædificata, ſtructuræ genere, & totiuſ operis maiestate in paucis elegantiffima extat; propeque altera Michaëlis nomine eiufdem Regis opus. Exornauit Regina, (quam nonnulli Vrracam vocant, alij Maternâ, vnde Ordoniuſ & Garzias nati ſunt) quidquid laboris poterat impendi detrahique ex cultu domeſtico, ſolita exornandiſ Iacobi alijsque totâ ditione diuorum templis conferre.

C A P V T VII.

De lapidibus alijs mirè figuratis.

A pud S. Catharinam de Vadaiâ in monaſterio S. Auguſtini inueniuntur lapides ſuapte naturâ ad cordis ſpeciem formati, & figurâ rotæ inſigniti: ſcilicet S. Auguſtini & S. Catharinæ inſignia repræſentant. Gotorricæ reperiuntur alij lapides coturnices figurantes. In alio Aragonenſis regni agro olearum effigiem perfectè oſtendunt. Hos omnes apud me ſeruo. Apud Piedras buenas Crucis formam exhibent. Auilæ apud Auguſtinianas Moniales magnâ religione colitur imago Deiparæ ſaxo ſponte ſuâ figurata, ſicut non procul Madrito imago crucifixi, quam natura lapidi impreſſit.

CAPVT VIII.

De campanâ Vilillæ.

Continuum miraculum Hispaniæ campana Vilillæ est, de quâ Varius sic scribit lib. 2. de Fascin. c. 14. In Regno Hispaniæ, in oppido Vilillâ nuncupato, Cæsar-augustanæ diœcesis, campana quædam est, quam miraculorum appellant. Hæc per aliquot menses, antequam aliquid aduersi in Christianâ Republicâ contingat, ex se ipsâ, nemine impellente, pulsatur. Cuius rei testimonium per publicos tabelliones, testibus plurimis adhibitis, hisce oculis egomet legi, quam de eadem illius regni Proreges suis literis faciebant. Mariana noster similiter testatur lib. 21. de Rebus Hispaniæ c. 10. Tringinta sex passuum millibus infra urbem Cæsar-augustam oppidû Vililla ad Iberi ripam situm est, ex Celsæ Romanorum in Ilergetibus coloniæ ruinis constitutum, nullaque re hac tempestate & auorum memoriâ nobilius, quàm campanâ, cuius, nullo mouente, insolito insolentiq̃ pulsû nobilissimos in vtramque partem euentus significari ijs hominibus persuasum est; ineptè an verè, non disputo. Oculatî tamen huius miraculi testes citantur viri non leues. Eam campanam pridie eius diei, quâ capti sunt Reges, suâ sponte pulsatam ferunt. Iterùm ad tertium Kal. Nouembris proximi Ianuarij mensis Nonis tertio sonuisse, quo tempore composito Mediolani fœdere Aragonius est in libertatem restitutus. Hactenus Mariana. At quid opus est aggerere Auctores, cum testatissima res sit, & ipse quater aut quinquies nostris diebus audiui pulsatam, quod fide publicâ & multis testibus comprobatum, Regibus nostris renuntiatum fuit, insignialiquo euentu subsequenti. Similis campana inter Iapones admirabilis est, tumultus præsignificans.

CAPVT IX.

De sepulchro S. Iacobi Apostoli.

Non solùm campana Vilillæ suggerit Hispaniæ imminentes casus, sed & sancti Iacobi, huius regni Patroni, sepulchrum, vbi audita instrumeta bellica & strepitus interni significant pericula nostra. Memini, antequam detegeretur coniuratio Neophytorum Maurorum, quos Moriscos dicimus, auditos similes sonitus.

CAPVT X.

De sepulchro Ferdinandi Gonzales Comitis Castellæ.

Memoriâ quoque dignum est, ossa Comitis Castellæ fortissimi Fernandi Gonzali, quæ iacent in S. Petro Arlançæ, strepitu & concussione suâ significare victorias Catholicorum contra infideles. Obseruatum insonuisse vehementer in oppugnatione Granatensis regni, cum tandem omnis Hispania Mauricum iugum excussit. Nec tantùm nostratum victorias sonitus hic prædicit, sed exterorum. Nam anno 1456. pridie ante victoriam Ioannis Huniades, cum profligauit Turcas, insonuere pariter. Aliquando alijs prodigijs nostrorum felicitatem promittit idem Comes, quippe ante illam victoriam, miraculosam quidem, quam vocamus *de las nauas*, cum Rex Alphonsus VIII. innumeras Maurorum ceteruas prostrauit, auditus est in totâ ciuitate Legionensî bellicus strepitus vsque ad templum S. Isidori; cuius foribus pulsatis, vigilantî Sacerdoti nuntiatum fuit, Comitem Ferdinandum Gonsalum adesse cum Cide Ruy Diaz, atque aduentasse illuc vt euocaret Regem Ferdinandum primum, qui eo in templo iacebat. Posterâ die victoria illa accidit.

CAPVT XI.

De sepulchro Castillarum.

Vallisoleti quoque in sepulchro cuiusdam Equitis ex Castillarum familiâ, qui conditus est in choro monasterij S. Claræ, auditî strepitus, aliquem ex eadem familiâ moriturum significant.

CAPVT XII.

De campanis quæ vltro pulsantur.

Visæ in Hispaniâ multæ campanæ, quæ vltro pulsatæ, funestum aliquod prænuntiant. Ioannes Lupus Episcopus Monopolensis scribit, campanulam in monasterio Camorensî Patrum Prædicatorum triduo ante obitum alicuius Religiosi sponte suâ solitam pulsari, etsi nemo tunc temporis decumberet lecto. Idem Auctor prodit, similem campanulam fuisse in monasterio S. Dominici Cordubensî, quæ vltro insonans portendebat aut Fratris illius monasterij aut insignis alicuius viri eiusdem Ordinis fatum. Meminit quoque Angelus Rocha alterius

campanulæ in Italiâ in cœnobio Salernitano Dominicanorum, quæ mortem Fratrum pariter prædicebat. Gobelinus etiam in Vitâ S. Meinulphi litteris mandauit, in Germaniâ in Bodkensi monasterio aliam huiusmodi campanam fuisse, præmonentem spontaneo pulsu alicuius Monialis discessum ex hac vitâ.

CAPVT XIII.

De imagine pueri Iesu crescentis.

NVper visum Scalabisci, vulgò *Santaren*, nouum miraculum in monasterio Patrum Prædicatorû. Icon pueri Iesu aliquot ab hinc annis inuenta est creuisse & adulescere. Constat hoc plurium testium fide, qui paruulam ipsam eandem affirmât pridem vidisse. Neque tamen oculorum dumtaxat fidem allego, nouas thecas, scilicet grandiores, fuit opus fabricari, vbi seruaretur; nam antiquæ illam iam non capiunt. Hæc imago pueri Iesu ipsa illa est, quâ cum aliud miraculum olim accidit, quod narrare operæ nostræ & pietatis pretium duxi. Vixerat in illo Cœnobio Frater quidam Dominicanus, omni virtutum cultu præsignis. Vocabatur Bernardus de Morlans, & sacrista erat illius monasterij. Hic charitatis ergo aliquot pueros prima docebat elementa, vt interim doctrinâ Christianâ & pietate illos imbueret. Duo præsertim pueruli ventitabât ad illum, missi à matribus cum ientaculis in canistris, qui ante aut post lectionem secedebât in sacellum quoddam Ecclesiæ, atque ad pedem altaris ientacula amicè communicabant. Semel vnus puer attollens ad altare oculos, vidit puerum Iesum cum matre suâ. Inuitauit illum, si placeret secum ientacula gustare, descenderet, annuente etiam inuitationi altero puero. Placuit Deo simplicitas paruulorum, descenditque puer Iesus, & cum duobus paruulis comestauit aliquoties. Hoc factum, donec pueri Magistro suo dicerent, cum puero Iesu se sua ientacula partiri, nihil tamen ab ipso vquam accepisse, neque ientaculum suum ipsis communicasse. Tunc sanctus vir iussit illos de hoc ipso queri apud puerum Iesum, & postulare, illum, siquidem toties conuiuiam illum habuissent, debere aliquando inuitare eos simul cum Magistro ad cœnandum in domo Patris sui. Factum ita: annuit puer Iesus, ante triduum dicens secum epulaturos. Renuntiarunt duo discipuli responsum Magistro: qui statim intellexit, die Ascensionis (tunc triduum complebatur) è vitâ omnes migraturos. Interim ad exitum se adornauit, orationi deditus, cælestiumque rerum contemplatione

& spe delibutus. Ecce die condicito vocauit Bernardus pueros, iussit sibi ministrare in Sacro: quo peracto genibus se flexit, manibus eleuatis ante altare: imitati illum sunt pueri, atque hoc habitu Deo animam inibi reddiderunt, miraculis postea clari.

CAPVT XIV.

De Christo fideiussore.

Eodem ipso in oppido puellam requirebat adolescens. Qui cum videret, nisi contracto matrimonio reijci, maritalem fidem promisit. Testes non suppetebant. Detulit sponsa adolescentem ante altare Christi crucifixi, ipsum Dominum testem constituens nuptiarum ac fideiussorem. Maritum postea fidem datam infitiantem postulauit puella coram Magistratu: nulla erat iuri suo tuendo probatio. Vnum testem fide dignum dicit sibi esse. Adeunt omnes Ecclesiam, sistunt ante altare. Rogat femina Christum, num ita esset, illum hominem obstrictum sibi fuisse. Mirum dictu, annuit Crucifixus, vtraque manu reuulsâ è clauis crucis. Hoc eodem habitu hætenus perseuerans, magnâ omnium religione & pietate colitur.

CAPVT XV.

De Eucharistiâ multiformi.

Celeberrimum quoque Scalabiscum fecit maius aliud miraculum. Afferuatur ibi Eucharistia multis mirabilis, formâ variâ Christi mysteria repræsentans, nunc natiuitatem, nunc passionem, nunc resurrectionem, & quod mirabilius est, multis simul & eodem tempore suspicientibus diuersa mysteria singulis apparent. In hoc Collegio Madritensi duo sunt Fratres Lusitani, quorum vnus Hostiam intuitus, vidit imaginem Christi spinis coronati, prout à Pilato ostensus fuit populo Iudaico, & vocamus *ecce homo*. Alter vidit frustum carnis candidissimæ.

CAPVT XVI.

De miraculosis imaginibus.

ALphonso Casto regnante, in Ouentensi templo fama est Crucem auream sine humano artifice cælitus fabricatam, repente comparuisse, quam Rex, qui eam primus conspexit, Sacerdotibus ostendit, & religiosissimè seruari iussit. Eadem opinio vulgò est de icone B. Mariæ, quam vocant Regum, & Hispalensi templo magnâ maiestate & Regio cultu atque familiâ colitur. Huic

sanctus Rex Ferdinandus victorias suas tribuebat, hanc secum in castris velut commilitonem ferebat; eandem captà Hispali triumpho voluit excipi, quam Angelico artificio laboratam aut e. caelo laplam, vaga traditio dicitur.

CAPVT XVII.

De Cruce Carabacensi.

CRUX quoque Carabacensis è caelo lapsa fuit Sacerdoti Sacra facturo coram Mauro Regulo. Creditur nihilominus e ligno S. Crucis esse, & tunc temporis defuisse Ierosolymitano Patriarchæ. Mirum est, quantum hæc Crux infernales potestates fuget. Pæne quotidie miracula in hoc genere patrat. Infestatum oppidum Carabacæ quotidianis tēpestatibus hoc remediū in promptu habuit. Nam ostensum sacrum lignū ingruentes retundit hornifonos & fulgurantes nimbos: qui deinde quidem redeunt, sed ostensā iterum cruce refugiunt. Quo latere Crux retegitur in turri ad hoc deputatā, abeunt, & circumueunt turrem, vt altero impetant angulo. Venit illuc Sacerdos qui Crucem manibus sustinet, atque subito recedunt ad conspectum eius, sicque paulisper certant tempestates, id est dæmones, donec tandem penitus fugentur.

CAPVT XVIII.

De alijs caelestibus pignoribus.

ALia caelestia pignora Oueti seruantur, S. Ildesontū nimirum calula, quam e caelo Mater Dei detulit. Sunt qui putent, illā eadem veste Christum Dominum conuiali ritu indutum, instituisse sui Corporis & Sanguinis Sacramentum. Aliud caeleste donum sanctissimæ Dei Matris Ecclesiæ Tortosæ seruat. Cingulum est sacerdotale, quod B. Virgo deuoto Sacerdoti detulit. Hoc cingulum ipse ego vidi, & veneratus sum.

CAPVT XIX.

De sanctâ Liberatâ.

SANCTA VVilgefortis, aliàs Liberata, quam Belgæ à depellēdis curis Ontcommetam nomināt, Regis Portugallia filia, postquam à Christo sponso suo deformari petijisset, ne ab amatio ad nuptias expeteretur, atque ita subito promissa illi barba excreuisset, pro Christianæ Religionis ac pudicitia defensione cruci affixa fuit, miraculis clarissimâ.

De quâ hoc inter cetera, quod simulacrum ipsius citharædi cuiusdā ad mortem damnati, atque ad patrocinium eius confugentis, innocentiam vnus octoz argenteæ excussione declarauit. Vide Martyrologium Romanum, & Molanum ad Vuardum, & Ramiresium ad Aduersaria, & Chronicon Iuliani Archipresbyteri. Proxima huic historia est S. Paulæ Barbatæ, quam diuersam puto à S. VVilgeforti, nam à Iuliano diuerso tempore, diuersis prouincijs & locis, atque enarratione historia diuersâ recensentur.

CAPVT XX.

De mensâ smaragdina.

Rodericus Toletanus lib. 3. de Rebus Hispania cap. 23. vbi loquitur de Tanc Maurorū duce depopulante Hispanias, sic scribit: Cum eam Toletum venisset, inuenit eam fere habitatoribus destitutam: plures enim ad Amayeram, alij ad Asturias, alij confugerant ad montana. Tanc autem ex Arabibus, quos secum duxerat, & Iudeis quos Toleti inuenerat, munuit Toletum, exinde iuit Guadalajarā, & ad montem qui dicitur Gebeleuleman, & imposuit ei nomen Gebeltanc. Inde venit ad ciuitatem monti vicinam, in quâ inuenit mensam viridem ex lapide pretioso, & mensa & pedes ex vno lapide erant, & erat immensæ latitudinis & longitudinis, & imposuit vllz nomen Medina talmeida, quod interpretatur *Ciuitas mensæ.*

CAPVT XXI.

De monte cannarum.

Fidem allego Geruasij, ex quo nonnulla transcriptit Berchonus, inter alia de nostra Hispania sic enarrantis In Catalonia est mons cannarum altissimus, & quasi inaccessibleis, in cuius summitate est lacus, cuius aqua est subnigra, & fundus imperscrutabilis, vbi mentio dæmonum ab incolis fertur esse sub aquâ, ad modum palatij edificata. Vnde fit, quod si modicum lapidem in lacum ieceris, statim, quasi offensis dæmonibus, tempestatem & tumultum audies & videbis. In huius ergo montis confinjs est diuinus arenas trahens autens: argenti etiā sunt ibi minere, & in quadam eius particula est nix & glacies sempiterna. Ibi etiam crystalli copia reperitur. Ibi dudum accidit vnum miraculum. Quidam enim agricola de villa proximâ, quæ dicitur Merchera, Petrus de Tabulâ nuncupatus, paruulam habebat anham, quæ ipsam perpetuo euolato turbabat:

qui

qui iratus ipsam dæmonibus commendauit, qui statim inuisibiliter adfuerunt, & puellam raptam in turbine abstulerunt. Septennio ergo decurso, quidam viator ad pedem montis transiens, vidit hominem celeriter decurrentem, & voce flebili proclamantem, Heu me, qui tanto pondere premor! Et requisitus quis esset, respondit, se in monte cannarum iam septennium sub dæmonum commendatione transegisse, qui ipso quotidie pro vehiculo vterentur. Dixit etiam sub eadem conditione, esse filiam Petri prædicti: & adiunxit, quod si pater ipsam in monte requireret, dæmones ipsam libenter restituerent. Quibus prædicto patri per dictum viatorem relatis, is statim montem ascendit, dæmones adiurat vt filiam reddant. Et statim repentino flatu filia prodit procerâ staturâ, arida, tetra, oculis vagis, horrendo aspectu, quæ tandem paulatim extitit reformatâ. Non multum verò post alius, quo pro vehiculo dæmones vtebantur, simili patris attestatione liberatus est; qui quia raptus fuerat ætatis & discretionis maioris, fidelius, quæ apud dæmones gerebantur, expressit, asserens, sub lacu esse palatium latum, vbi dæmones conueniebant, & quid per mundum fecerant, suis maioribus nuntiabant. Quia maledictio parentum noceat filiis. Vnum aliud pono mirabile, quod in Arueniâ dicitur accidisse. Quidam enim dum se induere noller, mater sua imprecata est ei maledicendo, quod numquam aliàs se induere valeret, quod & factum est; quia statim verba pondus habuerunt. Vestes enim deposuit, & ex tunc cõtinuè tam æstate quàm hieme nudus fuit, asserens æstate neque maiora caumata, neque maiora se hieme frigora sustinere, quàm antea: Hoc mihi narrauit quidam Abbas, qui per Clarum montem transiens, dictum hominem post animalia nudum vidit; ipsumque ad se conuocans, rei seriem ab eo inquisiuit. Ista possunt allegari exemplariter, quod parentes nullo modo debeant filios maledicere, & maxime dæmonibus commédare, ne fortè, laxatâ diuinæ permissionis habenâ, dæmones ipsos rapiant, & eos saltem ad tempus indecenter affligant. Nam & ego audiui, adijcit Berchorius, in patriâ meâ Pictauiâ, in Parochiâ de Fontanis, prope ciuitatem Malleacen, semel accidisse, quod vir quidâ filium suum iuuenem dæmonibus commendaauerit, vel dederit, diabolus verò visus sit ipsum in palude circumiacenti submergere, vt vix, tam matre quàm pluribus alijs ab opposito trahentibus, potuerit puer de manu diaboli liberari. Quod addit Geruasius, non constat cum nostris historijs. Cùm Carolus Magnus, inquit, Hispanias peruagaretur,

omnia idola paganorum confregit, excepto vno, quod erat in terrâ Andalusiâ, quod confringere non potuit. Erat enim imago ærea, super altam columnam lapideam in confinio maris sita, quæ faciem vertit ad Austrum, & clauem in dextrâ manu tenet. Quod idolum Sarraceni Mahumetem fabricasse dicunt, & intus (sicut dicitur) legionem dæmonum inclusit, eique tantam virtutem dedit, vt numquam frangi possit. Cùm autem Christianus appropinquat, statim periclitatur; Sarraceni adorant, & ideo non moriuntur.

CAPVT XXII.

De portu Mongiæ.

Nisi oculati testes plenam fidem fecissent, scriptisque mandassent (præcipue Gallæciæ descriptor Molina) quæ de portu Mongiæ narrantur, vix credi possent. Excrescentes marini fluctus, dum saxa offendunt, cruces & ballistas perfectissimè sculptas in ipsis saxis formant, quæ detumente pelago effigiatæ apparent. At rursus æstus Oceani sequenti die omnes delet, & in alijs rupium partibus alias sculpsit, delendas quoque succedenti æstu, & alibi imprimendas.

CAPVT XXIII.

De nauis faxeâ.

In eodem Mongiæ portu nauis perstat rota ex viuo lapide, vt malus quoque & vela faxea sint. Mirum dictu, tam magnam molem, tantum pondus vnus digitus pueri contactu solo motabit. Fertur in hac nauis Deiparam apparuisse.

CAPVT XXIV.

De medullis Gallæciæ.

Medullæ apud Gallæcios vocantur luteæ seu argillose turres, omnino solidæ, sponte siue à naturâ factæ, non aliter ac si exquisita ars illas ædificasset. Quinque sunt aut sex; rubro dumtaxat limo constant, interiacent inter Ponserradanæ & Valdiorres. Quidam putant, vi aquarum montem illum turrium figurâ effossum; alij malunt fodinas auri ibi fuisse, & à metallicis huiusmodi effigiatam humum. Signum est, in ripis fluuij Sil, qui proximè labitur, aurum inueniri.

CAPVT XXV.

De antro Gallie.

NOa procul immentum antrum conditur. Nemo hæcenus penetravit illud, nemo finem invenit. Quidam autem pernadere, tandem in latebris itinerari sunt. Obstitit profundus amnis, ne viteris procederent.

CAPVT XXVI.

De lacu Carecedoni.

IN eadem plagâ lacus, Carecedo dicitur, imulatur mare fluctu & furore, cum vix ambitu vnius leucæ circumferebatur.

CAPVT XXVII.

De S. Petro de Rocas, seu Rupium.

INter miracula mundi censei potest templum S. Petri à Rupibus dictum, siue de Rocas. Ex vno integro lapide constat, cum duobus ad latera sacellis, viginti duo pedes latis. Tam profunde excavata rupes.

CAPVT XXVIII.

De monte Laroco, seu Cordis.

INter fluuios Sil atque Bibey, qui partem Gallie alluunt, intercedit mons Larocus, vbi secta immanis rupes videtur à culmine ad medium vsque, tum in ipsâ rupe itinera satis lata circumexcisa Codos vocant hæc itinera. Opera Romanorum Brito Duce creditur excavatum eiusmodi saxum.

CAPVT XXIX.

De fonte Louzæ.

IN montanis Cebreni iuxta exordium Lori fluuij maris erumpit fons, intrinet fluctibus, & deseruet, quemadmodum pelagus, à quo viginti leucas distat. Idem incrementum ac decrementum ver & hiems conseruant.

CAPVT XXX.

De fonte Viuæ.

Mira virtus fontis iuxta Vianam eliciendo xgotantibus sudori, quo plures morbos deponant. Aliquando pre-

tiolios eius latex vsque in Byzantium venalis deportatus.

CAPVT XXXI.

De monte furado, seu perforato.

VOcatur mons furado, saxum promontorium, quod Eborac Sil modicum perforans transeat. Mirum vultu & dictu.

CAPVT XXXII.

De saxo excipiente corpus S. Jacobi Apostoli.

Cum primis Yriam Fluvium oppellat Oceanus, quâ corpus S. Jacobi delatum in Hispaniam, sanctum cadaver, deponendum super saxum, ipsa rupes se expandens, & in sepulchri formam sponte effigians, excepit. Hactenus perseverat eadē species sepulchri.

CAPVT XXXIII.

De Lemis de Gué, & origine Tamagis fluvij.

Celebris origine sua Tamagus amnis. E lacu exortitur vocato *Les Lemis de Gué*, vbi per aliquot annos mensales ingentes mugitus audiantur, quasi eos ederet animal aliquod. Voces infans resonat. Si accedas vbi clamor videtur ed, statim procul audies. Sic perpetua fuga elabitur curiosis.

CAPVT XXXIV.

De crucibus herbe.

Annotatione admirationeque dignissimū est, in omnibus ædificis, quæ iussu & sumptibus celeberrimi & magni viri D. Petri Gonzalez de Mendoza, Cardinalis tituli S. Crucis, constructa in Hispaniâ sunt, sponte enasci herbelam, quæ crucem perfecte formet in medio anteriorum. Res digna visu & miraculo habita. Erat hoc Cardinalis sanctissimæ Crucis precipuus cultor: vbi-cumque laboriferum hoc signum offendebat, seplex adorabat.

CAPVT XXXV.

De fontibus sacris Hispanie.

Precedentes fuerunt nostris Historias Hispaniæ fontes ad Bopulmaria Paschalia exundantes: vult tamen aliquid dare ex sancto Gregorio Turonensi. Libro 5. Historia-

floriarum inquit. Eo anno dubietas Paschæ fuit; in Gallijs verò nos cum multis ciuitatibus quartodecimo Kalendas Maias sanctum Pascha celebrauimus; alij verò cum Hispanis duodecimo Kalendas Aprilis solemnitatem hanc tenuerunt. Tamen, vt ferunt, fontes illi qui in Hispanijs nutu Dei complentur, in nostro Pascha repleti sunt. Idem adfert Vasæus ad annum 570. ex Sigiberto & Roberto Gaguino. Latius tamen idem S. Gregorius Turonensis de his fontibus lib. 1. Miraculorum. Est & illud illustre miraculum de fontibus Hispaniæ, quos Lusitania prouincia profert. Piscina namque est apud Osen campum antiquitus sculpta, & ex marmore vario in modum Crucis mirè composita opere; sed & ædes magnæ claritatis ac celsitudinis desuper à Christianis constructa est. Igitur cum dies sacer post curriculum anni decedentis aduenerit, quo Dominus confuso proditori mysticam discipulis præbuit cœnam, conueniunt in locum illud cum Pontifice ciues iam odorem sacri præsentientes aromatis. Tunc datâ oratione Sacerdos ostia templi iubet simul muniri signaculis, aduentum virtutis Dominicæ præstolantes. Die autem tertiâ, quod est sabbati, conuenientibus ad baptizandum populis, adueniens Episcopus cum ciuibus suis, inspectis signaculis, ostia referat clausa. Ac mirum dictu, piscinam, quam reliquerat vacuum, reperiunt plenam, sed ita cumulo altiore refertam, vt solet super ora modiorum triticum adgregari, videasque huc illucque latices fluctuare, nec partem in diuersam defluere. Tunc cum exorcismo sanctificatum conspersum desuper Chrisma omnis populus pro deuotione haurit, & vas plenum domi pro saluatione reportat, agros vineasque aspersione saluberrimâ tutaturus. Et cum exinde multitudo amphorarum sine collecto numero hauriatur, numquam tamen vel cumulum minuit, licet, vbi infans primus intinctus fuerit, mox aqua reducit, & baptizatis omnibus, lymphis in se reuersis, vt initio produntur nescio, ita & sine clauduntur ignaro. Quid verò acciderit vni ex hæreticis Deum non metuenti, neque venerationem præstanti huic loco sancto, neque credenti corde miraculum quod in eo Dominus ad corroborandam suorum fidem præstare dignatus est, non silebo. Venit cum turbâ equorum, solutisque impedimentis iussit in basilicam poni, equitibusque in eâ præsepia præparari, irridens miser quæ de hoc loco narrabantur ab incolis. Igitur mediâ nocte prætereunte à febre corripitur, ac præne exanimis, & tardius quàm debuerat pœnitens exclamat, equites ab æde ex-

PELLI (erat enim ei sub Rege, licet magna, tamen in illâ regione potestas.) Expulsisque à Basilicâ sanctâ equitibus, ad se reuersus, cœpit dentibus proprium lacerare corpusculum, nec prorsus retineri à suis ob nimiam poterat debacchationem. Tandemque oppressus, inter suorum manus spiritum exhalauit. Denique Theodegisilus huius Rex regionis, cum vidisset hoc miraculum, quod in his sacratis Deo fontibus gerebatur, cogitauit intra se, dicens, Quia ingenium est Romanorum (Romanos enim vocitant homines nostræ Religionis) vt ita accidat, & non est Dei virtus. Veniens verò ad annum sequentem, ostium sigillis suis cum Episcopi sigillo muniuit, posuitque custodes in circuitu templi, si forte aliquem deprehendere possit fraudis alicuius conscium, per cuius ingenium in fontibus aqua succederet, similiter & alio fecit anno. Tercio verò conuocatâ virorum multitudine, fossas in circuitu Basilicæ fieri iussit, ne forte dogis occultis lymphæ deducerentur in fontem: fueruntque fossæ in profundo vicenium quinum pedum, in latitudine verò quindecenium. Sed nihil abditum potuit reperiri. Tamen vitæ finem faciens, & credo pro huius inquisitionis temeritate, anni sequentis diem, quo hoc mysterium celebrabatur, videre non meruit, & quod arcanum virtutis diuinæ inuestigare præsumpsit. Habentur autem in eâ Reliquiæ sancti Stephani Leuitæ. Ergo quia fons ille diuino nutu, vt supra diximus, ad officium baptizandi repletur, & quia, cum completus fuerit, auidè ex hoc populus haurire festinat, quidam accepto vasculo, Presbytero, qui hanc aquam ministrabat, porrexit ad complendum. Quod dum complet senior, hic inter comprimentes turbas manum alterius extendit ad baltheum, cultrumque furatus est: quo vaginâ recondito, manum extendit ad accipiendam hydriam, quam tradiderat Presbytero. Quâ acceptâ amotus in partem aliam, neque vnâ guttam aquæ in eâ potuit reperire. Tunc confusus valdè, & sibi ob furti causam hoc euenisse cognoscens, homini cultrum, quem furatus fuerat, reddidit, & sic iterum porrectâ lagenâ, plenam aquæ recepit. Est enim populus ille hæreticus, qui videns hæc magnalia, non compungitur ad credendum, sed semper callidè diuinarum præceptionum sacramenta nequissimis interpretationum gratulationibus non desinit impugnare. Sed virtus Domini diuersam partem adstruit & confundit.

CAPVT XXXVI.

De tauro sancti Marci.

A Pud nos in Hispaniâ testatissima fama est de tauro D. Marci, in ipsius festiuitatis die, solâ diei festiuitatis energiâ, adduci ad templum inter plebem ipsam innumeram virorum, feminarum ac puerorum, positus etiam in cuspidibus candelis. Quidam hoc ad miracula referunt, alij ad magiam, quemadmodum Grillandus libro 2. de Sortil. q. 8. num. 2. refert de quodam mago Græco tempore Adriani VI. qui solis verbis compresserat vires ferocissimi tauri corâ ducentis & vltra viris, quemque ipse Grillandus dicit se habuisse in carceribus Capitolinis examinandum, eumque horum maiora verborum potentiâ efficere potuisse, eum tamen euasisse femi-examinatum, fauoribus Romani populi, Magnatumque quorundam. De draconibus, Holcot ad illud Sap. 16. *Filios autem tuos nec draconum vicerunt dentes*, sect. 178. sic meminit. Mercatores etiam (quod est mirabile dictu) quibusdam carminibus dracones faciunt mansuetos ad tempus, quibus insidentes, freno eos ferunt vsque cum in Æthiopiam veniunt, vbicos vendunt, quia nempe (vt proximè retulerat) Æthiopes in feruidâ plagâ habitantes draconum carne vescuntur, quia eam vescentes infrigidat, venenum nempe arte aliquâ prius excutientes, vel caudam, in quâ latet, abscindentes, vt dicitur in libro de Naturâ rerum. Planè cærimoniam huius tauri inuenio damnatam à Romano Pontifice per diploma sequens, quod etiam Moura Lusitanus, à quo ista accepimus, producit.

Clemens VIII. Venerabili Episcopo Ciuitatensi Venerabilis frater, salutem & Apostolicam benedictionem. Exponi nobis nuper fecisti, apud nonnullos istius diœcesis Ciuitatensis populos, inoleuisse abusum quemdam in festo sancti Marci Euangelistæ, quo die taurus quidam ferocissimus publicè ad Missam & Processionem à vicinis producitur Marci nomine, candelam & panem in cornu gestans, magno sanè cum diuini honoris & animarum periculo, cum ipsimet bellua, à feminis præsertim ac reliquâ vulgi multitudine, quasi è calo à Deo, vel à sancto Marco ad Processionem missæ, veneratio ac diuinus cultus tribuatur. Ad quod periculum, quoniam & hæc scandala atque incommoda accedunt, primùm gentilica illa superstitio affinis ac simillima idololatriæ, deinde etiam mortis discrimen, tum diuinæ virtutis, ac mi-

raculi cuiusdam efflagitatio in mansuefaciendo animali naturâ suâ feroci, præter fœdissimas templorum conspurcationes turbarumque inter diuina Officia excitationes, & risus per omnia Ecclesiarum loca disolutos. Tu propterea pro tuâ in Deum pietate, ac pastoralis vigilantia abusum prædictum, tamquam à Religione Christianâ alienum, tollere atque abhorreere desideras. Sed cum homines deceat, nefandæ superstitioni suæ indulgentes, appellationibus & inhibitionibus violenter se tueantur ac defendant, nobis humiliter supplicari fecisti, vt in præmissis prouidere de benignitate Apostolicâ dignaremur. Nos igitur fraternitatis tuæ solertiam & religionem summopere in Domino commendantes, de Venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium Congregationis sacrorum rituum sententiâ supradictum abusum tamquam Ecclesiasticæ pietati, necnon etiam sacro ritui aduersantem, & detestabilem, ijs in locis, in quæ hucusque irrepsit, funditus tollendum atque abolendum esse statuimus & ordinamus, ac fraternitati tuæ per præsentem committimus & mandamus, plenam & amplam super hoc facultatem & auctoritatem tibi concedimus, vt abusum prædictum ex omnibus & quibuscumque locis tuæ diœcesis Ciuitatensis, appositis Iuris & facti remedijs, alijsque Ecclesiasticis censuris & pœnis, tollere ac funditus abolere, omni & quacumque oppositione & recursu ac inhibitione postpositis & reiectis, auctoritate nostrâ cures, & cum effectu facias. Non obstantibus præmissis, ceterisque in contrarium facientibus quibuscumque. Datura Roma apud sanctum Petrum sub annulo Piscatoris die 10. Martij 1598. Pontificatus nostri anno septimo. Marcus Vestrius Barbianus.

Nihilominus fuerunt, qui ad vires naturæ id reducant. Laguna in Dioscoridem dixit, inebriari taurum; hoc tamen constat non fieri. Alij dicunt, caprifico posse tauros mansue fieri; aut dextro genu alligato. Hoc cum Romæ Clementis VII. principatu Græculus quidam effecisset, ducto sæpius ferocissimo tauro per vniuersam urbem, quem tenui admodum funiculo ita religarat à genu, peritissimi magi nomen apud imperitos assecutus est. Fertur Hispanos eundem morem in Indiam transtulisse, & semel reliquis mansuetum taurum, in excommunicatum hominem qui aderat, impetum fecisse.

CAPVT XXXVII.

De palatio & arcâ Toletanâ.

INter memorabilia Hispaniæ admirandum est, quod nostri Historici conscribunt, & explicatiùs Rodericus Toletanus de arcâ, quæ aperta fuit à Roderico Rege, paulò antè quàm Arabes ex Africâ, instigante Comite Iuliano, in Hispaniam iruerent, & profligato Roderici exercitu, ipsoq; occiso, eam subiugarent. Inquit enim: Erat tunc Toleti palatium, à multorum Regum temporibus perpetim clausum, pluribusq; feris obseratum. Id Rodericus contra omnium volûtatem aperuit, vt quid in eo lateret cognosceret. Thesauros autem, quos sperabat, sperabat. Verùm præter arcâ vnam, nihil inuenit. Quâ apertâ, pannum litteris Latinis hæc verba referentem deprehendit: *Cùm continget seras frangi, palatium atque arcam aperiri, & qua in eâ sunt videri, tunc scito gentes eiusmodi Hispanias inuasuras, suoq; dominio submissuras.* Quibus lectis Rex doluit palatium arcamq; se aperuisse, & gemino, quo ante clausum erat, modo concludi imperavit. Erant autem in panno delineati Arabes, capita vittis tegêtes, vestibus versicoloribus amicti, gladios & iacula vibrantes, vexillaq; in altum extensa gerentes. Hisce similis illa, quæ à Cedreno historia hoc ferè modo describitur anno 779. Regnante Constantino & Irenâ, quidam apud longos Thraciæ muros fodiens, in cistam incidit: quâ purgatâ & apertâ, virum procerum in eâ recumbentem offendit, lateriq; cistæ incisas litteras hanc sententiam exprimentes: *Christus è virgine nascetur, inq; eum ego credo. Constantino & Irenâ imperantibus Sol me rursus videbis.* Et Suetonius geminâ huic de Iulij Cæsaris fato historiam his verbis narrat: Paucos ante menses cùm in Coloniâ Capuâ deducti, lege Iuliâ coloni ad extruendas villas sepulchra vetustissima disijcerent, idq; eò studiosius facerent, quod aliquantum vasculorum operis antiqui scrutantes reperiebant, tabula çnea in monumento, in quo dicebatur Capys conditor Capuæ sepultus, inuenta est, conscripta litteris verbisq; Græcis. hæc sententia: *Quandoque ora Capys detecta essent, fore vt Iulio prognatus manu consanguineorum necaretur, magnisq; mox Italiæ cladibus vindicaretur.* Ammianus Marcellinus aliud huiusmodi prodigiû scribit lib. 31. Cùm Calcedonos subuerterentur veteres muri, vt apud Constantinopolim ædificaretur lauacrum, ordine resoluta saxorû, in quadrato lapide, qui structurâ latebat in mediâ, Græci versus incisi reperti sunt su-

tura plenè prodentes. Sed & memorandum est ludibrium sepulchri Regis Beli. Eo namque reserato, Xerxes Darij filius vitream vnam reperit, in eaq; cadauer oleo innatans, quæ vna tamen plena non erat, vacuumq; à summis labris palmæ ferè spatium habebat. Vnâq; columna exigua adiacebat, cui inscriptum, eum qui sepulchrum aperuisset, vnamq; non repleuisset, pessimè mulctatum iri. Quibus lectis Xerxes

Obstupuit, retroq; pedem tulit, oraq; buxo Pallidiora gerens, exhorruit aquoris instar, Quod fremit exiguâ cùm summum stringitur aurâ.

Sed postquâ remoratus palantes sensus subrationis vexillum retraxit, euestigidò oleum infundi imperavit: verùm iussa ita implere haud potuit, quare & iterùm infundi præcepit: sed & ne sic quidem replere potuit, donec tandem sæpiùs cotiamine irritato iterato desisteret, clausoq; monumento, summo cum mœrore recederet. Et certum, nec inanem euentû columnæ prædictio sortita est. Nam Xerxes exercitu suo quinquaginta myriadam à Græcis deletò, cùm trepidus in regnum se reciperet, ignobili morte vitam finiuit, noctu in lecto à filio trucidatus. Ad huius paterni monumenti similitudinè Semiramis sepulchrû sibi fecit: supra celeberrimas vrbis portas, in edito atque conspicuo loco, cum hac inscriptione *Si cui Regum Babylonis post me futurorum fuerit pecunia penuria, aperto sepulchro sumito quantumcumq; libuerit pecunia. Ne tamè, nisi indiguerit, alioquin aperito; non enim è re eius fuerit.* Permansit hoc sepulchrum immotû, donec ad Darium regnum deuolutum est: qui indignû ratus se neque ijs portis vti (ideò autem non utebatur, quod sibi transeunti cadauer culminaret) nec sumere pecunias repostas, & eas quidem se irritantes, reseravit monumentum, proq; thesauris inane sepulchrum reperit, & intentè omnibus sepulchri partibus lustratis, in saxo ad latus sepulchri hæc verba incisa offendit: *Nisi pecuniâ eses inexplebilis, & turpis lucri cupidus, defunctorum sepulchra non aperuisses.* Diligentius autè perscrutato sepulchro, in obscuro angulo exiguam arculam reperit, quâ apertâ, execranda veneni violentia profulsit, quæ tertiam hominum partem suâ truculentia sustulit.

CAPVT XXXVIII.

De luminibus Olianis.

APud oppidum Olianam, quod est in ripâ Sicoris, & distat ab Ilerdâ passuum millia circiter quadraginta, domus est B. Mariæ Virginis Castiluedrensis, in alto loco posita: ad quam domum singulis annis

in Martio mense diebus Veneris ex insulâ fluminis tria lumina cærulei coloris ascendunt, & Ecclesiam per fenestras ingressa, lampades accendunt, & subinde descendunt ad eundem locum vnde venerant, ibique ab inspicientium oculis euanescent. Quæ res admirabilis à populis illius regionis & viris fide dignis affirmatur.

CAPVT XXXIX.

De icone Deiparæ ad aquas Luspias.

Sæuiente per vniuersam Europam circa Santum Domini 600. grauissimâ peste, regnante Riccaredo Hispaniarum Rege, Gregorius Magnus Pont. creatus, prius quàm inaugurandus esset, solemni indictâ Supplicatione, frequenter iussit Clerum populumque adesse, vt Dei iram, patrocinate D. Virgine (cuius peculiarem effigiem manu gestabat) deprecaretur. Nec mora, pijsissimi Pontificis precibus pestis elanguit, & sedata fuit. Hanc postmodum effigiem D. Leandro Hispalensi Præsuli vnâ cum moralibus in Iob libris, alijque Reliquijs dono misit. In Cathedrali templo summo cum honore seruata fuit, donec luxu libidineque eneruatam Hispaniam Pœni impunè vastarent, Christianis vndique fugientibus. Hispalenses aliquot Sacerdotes infidelium manibus elapsi, Tolerum fugerunt, ablatis aliquot Sanctorum Reliquijs, vnâ cum sacrâ hac effigie, qui cuncta hæc prope annum Guadalupe, barbarorum metu, in marmoreo sepulchro, adiunctis litteris in rei gestæ memoriam, ingestâ tellure condidere. Multis demû elapsis sæculis, tempore Alphonsi XI. accidit, vt bubulcus amissum bouem aduerso ane Guadalupe inuestigaret: quem mortuum reperiens, dum parat corio nudare, reuixisse videt attonitus, cum se illi D. Virgo augustâ specie derepentè obtulit, imperans vt Clero significaret, vt eo loci occultam sacram effigiem effoderent, ibique dedicatâ æde collocarét. Pastor hic demum rediens, inusitatâ in Deû flammâ, & D. Virginè religione accensus, vt cælestibus mandatis obtemperaret, ecce tibi familiam omnem luçtu & mœrore oblitam ob filij mortem, sed ipse insolitâ quadam in B. Virginem spe, precestanto animi feruore fudit, vt iterum cunctis stupentibus vitalis cerneretur. Statimque vniuerso Clero rei gestæ seriem omnem retulit, recenti miraculo confirmatam. Omnes illicò ad indicatum locum conuolant, repertamque imaginem tumultuariâ excitatâ adiculâ reponunt. Miraculi huius fama vniuersam momento Hispaniam peruasit, magnus eò statim concursus fieri,

frequentes se D. Virgini commendare, vniuersi opem auxiliumque ærumnis suis experiri. Rex ipse Alphonsus XI. famâ rei excitus huc venit, multumque agri, Castri Iulij & Talabricæ templo & Cœnobio assignauit, vt Deo commodius obsequium præstarent. Templum etiam maiori ambitu extruxit, varijsque ornamentis decorauit: nec incassum; nam vix elapsò triennio, D. Virginis præfens numen sensit. Memorabile enim aduersus quinque potentissimos Pœnorum Reges prælium commisit prope Amnem salum, non procul à Tariffâ, & adiuuante Alphonsò Lusitaniæ Rege, socero suo, victor euasit, circa annû 1340. ipse Rex hostium spolia Deo obtulit, inter quæ adhuc magni ex ære tripodes templi parieti affixi visuntur. Templum vndique varijs donarijs & frequentî anathemate septum est, columnæ votiuis tabellis tectæ. Hæc inter conspicuus est cereus immensæ magnitudinis ex cerâ albâ, quem Olyssiponenfis populus sæuâ pestilentiæ lue D. Virginis ope liberatus, anno 1490. offerendum curauit: nam vasa sacra tam aurea quàm argentea recensere immensum foret. Argenteæ lampades triginta perpetuo lumine visuntur, inter quas aliquæ opere & magnitudine conspicuæ. Inter multa Regum Principumque donaria videre est maioris tormenti bellici ferreum globum, quem Alphonsus Albuquerque, auctum memoriâ Indiæ Prorex, in mōnumentum miraculi, quo eum D. Virgo in Goënsi obsidione tutata est, misit. Nam cum scaphâ flumen subiret, comes quidam eius ita tormenti globo discerptus fuit, vt illius cerebro scædatus fuerit. Quo ille periculo commotus, in D. Virginis Guadalupe se tutelam commendat. Vix orationem finierat, cum tormento excussus globus pectus illi percussit, sed innoxie ad pedes eius delapsus fuit, licet vix à quadraginta passibus excussus fuisset. Nunc argenteis incrustatus bracteis hîc seruatur, cum quo monile misit multis gemmis & adamantibus ornatû. Effigies hæc D. Virginis ex ligno est, quod quamuis cariei obnoxium admodum est, mirâ tamen Dei prouidentiâ per sexcentos annos sub terrâ incorrupta durauit. Fusci verò coloris est, & vultui maiestas inest tanta, vt referant editui, se fixis oculis non posse illam intueri, reuerentiâ enim sentiunt sibi oculorum aciem præstringi. Multa essent hoc loco de sacrâ hac æde dicenda, quæ spatijs exclusus iniquis præterire cogor. Opidum est exiguum, amœnum, fontiumque frequentîâ irriguum admodum. Flumen Guadalupe (nam guada Mauris aquam notat) muros eius præterfluit, cuius vtramque ripam bicolores vndiq; & proceræ populi obumbrant,

alicubi in tantam altitudinem enatæ, ut nauium malis inferuiant; nonnullis in locis, luci instar, ita densæ, ut vel flagrantissimi Solis radios non admittant. Ager suburbanus vini mellisque & cuiusque generis fructuum ferax, cetera copiosè suppeditantur.

CAPVT XL.

De monte Serrato.

INter naturæ miracula reponi potest Mons Serratus, qui licet crebris undique rupibus ambiatur, ipse tamen longè super omnes eminent, ut procul visentibus egregiè turritæ arcis monti impositæ speciem præbeat; taliq̄ ordine rupes hæc dispositæ videntur, ut natura religioso quodam horrore intuentium oculos in se conuertere videatur. Ambitu suo quatuor leucas complectitur, nubibusq̄ se condere ob eximiam altitudinem creditur. Vertice eius despectantibus, vicini montes camporum imaginem præbent. Raræ hîc conualles, plerumque solidæ rupes, & immensæ altitudinis aspreta: atque vbi in rupis verticem magno labore te euasisse putas, statim se offert alia multò altior, in quam vbi per ligneos gradus enixus es, crescere adhuc rupis altitudo videtur: interdum in vastæ magnitudinis murû excurrunt, varijs hinc inde quasi castellis prominentibus: interdum seorsum collocatæ, ceterisq̄; auulsæ montibus, turrium imaginem præbent. Et licet horrendæ procul appareant, frequenti tamen & viridante arbore consitæ, Thessala Tempe referunt: & cum prorsus inaccessæ videantur, humanæ tamen industriæ hîc natura victa cessit. Nam inuijs in locis summâ arte sublicas scalas durissimis scopulis affixere, quæ cum multâ fronde sunt rectæ, aduenis gratissimas umbras aduersus Solis æstum præbent. Aiunt à montis iugo sudo cælo Baleares insulas (vulgò Mallorca & Menorca) quæ sexaginta hinc leucis distant, posse conspici. Montis radices alluit amnis vulgò dictus Lobregat, Ptolomæo verò Rubricatum; quod sanè nomen potiori ratione illi impositum fuisse puto, quàm Arabico sinui Mare rubrum. Fluctus enim toto anni tempore maximè rubent, colorem ab arenis, quas pertransit, mutuatur. Amnis est inglorius, nulliusq̄; pænè utilitatis: nam hibernis aquis summo perè exestuat, æstate verò agris inutilis, ariscente pænè alueo iners voluitur. Restat ut paucis B. Virginis cœnobij illis in locis exstructi originem referam. Quo tempo-

re Barcinone Guifrius Pilosus cognomine III. Comes imperabat, anno 880. opuliones qui his in rupibus gregem pascebant, frequenter animaduenterunt, diebus sabbati post meridiem in rupem vnâ frequens lumen cælo descendere vnâ cum iucundissimo musices concentu. Hoc ostentum vbi parentibus retulerunt, & re ipsâ illis compertum esset, villæ illius Parocho, & Episcopo Manresæ rem totam significarunt. Qui cum eadem oculis vidissent, frequenti Clero Supplicatione indictâ, deducente eos insolito quodam & fragranti odore, ad rupem peruenere, vbi B. Virginis imago in antro reperta fuit (nunc in cœnobio visitur) quam Episcopus vnâ cum Clero Manresam versus magno honore deferre statuebant. Cum vix eo loci ventum, vbi nunc cœnobium est, non potuere imaginem loco mouere, sed ibi fixa permansit: quo conspecto, Episcopus ibi ædem vouit D. Virginis, dedicauitq̄. Cœnobium in medio montis sitû est, sub inaccessiblei rupe, ut è propinquo spectantibus ruinam minari videatur, nec immeritò. Nam ante paucos annos pars præcipitis scopuli diuisa decidit, ut noloscomium protriuerit, multosq̄; in illo egros afflixerit. Templum est exiguum, & obscurius paulò, frequentibus undique votiuis tabellis ornatum. Spectantur supra nonaginta argentæ lampades. Imago B. Virginis colore est subfusco, & intuentium oculos cælesti quadam maiestate perstringens. His in rupibus duodecim sunt Anachoretarum case: nec admiratione caret, videre inter confragosas & asperimas rupes domunculam quamdam tamquam hirundinis nidum scopulo affixam. Et quia pensiles sunt, videntur quouis vento casum minitari: & quod captum pænè omnem superat, vbi eò peruenieris, videas vno in tuguriolo conclaue, triclinium, musæum, sacrarium, atrium, hortum, & quidquid demum concinnis ædibus conuenit, omnia affabrè facta. Nec modicis impensis his in locis casula vna extrui potest. Multa de hoc monte dicenda supersunt, quæ, ut orationis satietatem effugiam, silentio inuoluo, si hoc vnum instar colophonis addidero, montem hunc natum videri ad solitariam vitam degendam. Nullæ hîc turbæ, nulli importuni strepitus, qui mentè à diuinâ contemplatione possint auocare. Solùm hîc audire est iucundos auicularum garritus, ipsasq̄; aues videre Anachoretarum manibus intrepidè alludere, & cibum capere. Miraculorum seriem enarrare, non est huius instituti, neque paucis ea complecti possem.

CAPVT XLII.

De piscibus viuiparis.

Sunt in Hispaniâ pisces qui non oua, sed animalia pariunt. Valentiaë siquidem, Marineus Siculus ait, piscem vidimus, quem piscatores è mari captum portauerant, & torculari magno locauerant aqua pleno, crassitudine & longitudine magnæ mulæ: cuius caput, os, nares, oculi, bouis esse videbantur, præter cornua quibus carebat. Mammæ habebat muliebres, & manus mamillis appositas. Vuluam quoque mulieris, quam postero die vidimus parientem pisciculum sibi persimilem, longitudine trium pedum, & crassitudine colli canis Gallici, quem die quarto post partum mater fame, vt opinor, coacta deuorauit. Quam rem ne quis commentitiam putet, vidit etiam mecum vnâ Rex Catholicus Ferdinandus, viderunt & alij complures Equites.

CAPVT XLIII.

De sale fossili.

IN Hispaniâ sal non modò coquitur, verum etiam plurimus effoditur, hoc est, & fit & gignitur: fit enim in multis Hispaniæ locis ex aquis haustris è puteis, vt apud Seguntiam, ex quo Regibus magnum vectigal exigitur; gignitur etiam in extremis maris littoribus ceteris candidior. Sunt & montes Hispaniæ natiui salis, vt apud Ribagorram, in quibus lapidinarum modo sal cæditur, & arborum modo postea pullulat ac renascitur. Apud oppidum Antiqueram vallis est amœnissima, cuius longitudo est passuum mille & quingentorum, & ex omni parte clausa montium iugis, quæ vallis hieme pluuiabilibus aquis impletur, & in formam magni lacus efficitur. Cuius aquæ calore Solis in salem candidum conuertuntur. In Antecæ valle salinæ sunt aquarum. Sunt & in oppido Salinarum salinæ memorabiles, & aliæ in oppido quod *Salinas de oro* dicitur, & apud Nouanos Nauarræ populos.

CAPVT XLIII.

De fonte Salsularum, & piscibus fossilibus.

A Rx quæ hodierno die *Salsas*, antiquitus Salsulæ vocabatur. Meminit eius in Itinerario Antoninus: is siquidem Narbone Salsulæ xxx. m. p. numerat, qui septem magnis leucis respondent, quæ hodie numerantur. Pomponius Mela in Galliæ Narbo-

nenis descriptione fontis meminit, quem Salsulas vocat, qui leucâ tantum ab hac arce distat. Priscis scriptoribus non incelebris, nostris verò recentioribus omnino præteritus. Et quia res est admiratione digna, nollem etiam mihi obliuionis notam vt ceteris inuri: proinde fusius paulò de illo in præsentiarum agam. De eo sic Pomponius Mela: Ultra Leocata litoris nomê, & Salsulæ fons non dulcibus, sed salioribus, quàm marinæ sint, aquis defluens; iuxta campus minutâ arundine gracilique peruiridis, ceterum stagno subeunte suspensus. Id manifestat media pars eius, quæ abscissa proximis, velut insula natat, pelli que se atque attrahi patitur. Quin & ex ijs quæ ad imum perfossa sunt, suffusum mare ostenditur, vnde Graijs nostrisque Auctoribus, verine ignorantia, amandacij libidine visum est, tradere posteris in eâ regione piscem è terrâ penitus erui, qui vbi ex alto hucusque penetrauerit per eius foramina, ictu captantium interfectus extrahitur. Athenæus verò lib. 8. ex Polybij opinione eadem pænè refert, licet alijs verbis. Polybius 34. Historiarum libro, vltra Pyrenem ad Narbonem fluuium campum pertinere ait, quem Illiberis & Rhuscino interfecât eiusdem nominis vrbes præterfluentes, quas incolunt Celtæ: in hoc campo pisces eos, qui fossiles vocantur, erui tradit. Campus ipse exilis parumque fecundus est, multo tamen gramine latus, subtus verò, cum arenosa duorum vel trium cubitorum altitudine ea terra sit, ex proximis fluminibus aqua influit, cuius tortuosos atque multiplices cursus cum pisces cibi gratia sectentur (avidissimè enim graminis radices dicuntur appetere) effecerunt vt vniuersus ille ager subterraneis piscibus sit refertus. Aristoteles verò his omnibus antiquior, libro De Mirandis auscultationibus, circa locum vbi fons hic erumpit, non solum longè à vero deuiavit, sed alia etiam de hac piscaturâ diuersa tradit. In finibus Massiliensium, inquit, circa Ligusticam lacus effertur, qui ebulliens effususque piscium multitudinem immensam veri que fidem superantem eiciat, ceterum flantibus Etesijs tantum puluerem concitari, vt coaceruatâ in lacum humo siccâ, superficiem obtegat, in formamque areæ redigat, vnde indigenis licet, pertusâ siccitate, in triuijs quoscumque pisces citra negotium eximere. Strabo etiam lib. 4. idem manifestè asserit his verbis: Iuxta Ruscinonem lacus est, & ager quem alluit paulum supra mare, refertus salinis. Habet & effossiles cestrias pisces: nam si quis duos aut tres fodiat pedes, & in limosam aquam fuscinam demiserit, piscem eximia magnitudinis fixum penetrat. Quod

ne cui fortè mirū videatur, non vno id loco accidere testatur Theophrastus libello De piscibus: refert enim, circa Heracleā, & alibi in Ponto, & circa Tium Ponti, Milesiorum coloniam, fossiles reperiri pisces. Nascuntur verò illi circa fluuios & aquosa loca, quæ cum siccantur, paulatim pisces subinde humorem sectando terram subeunt. Quod verò in Paphlagoniā cōtingit, peculiarem & abditā rationem habet: illic enim multos & bonos pisces effodi aiunt, cum neque restagnēt ijs in locis amnes, miraturque & ipse gigni sine coitu. Eadem pænè ex Theophrasto narrat Plinius lib. 9. c. 57. Lepidè hac de re Seneca lib. 3. Quæst. nat. ad Lucillum. Theophrastus affirmat, pisces quibusdam locis erui. Multa hoc in loco tibi in mentem venere, quæ urbanè in re incredibili fabulosaq; dicas, non cum retibus aliquem aut cum hamis, sed cum dolabrâ ire piscatum. Expecta vt aliquis in mari versetur. Quid est autem quare pisces in terram non transeant, si nos maria transimus? T. Liuius prodigij loco narrat lib. 52. in Gallico agrò, quâ induceretur aratrum, sub existentibus glebis emeruisse pisces. Iuuenalis idem vt valdè rarum, & instar portentis, Satyrâ 13. esse dicitur.

— *Miranti iam sub aratro*

Piscibus inuentis, & fata compare mûla.

Sed nihil æquè mirandum duco, quâ quod Appuleius Apologiâ pro se primâ dicat, in Getuliæ mediterraneis montibus pisces per Deucalionis diluuiâ reperiri. Fossiles verò pisces & hoc æuo quandoque inueniri, referunt Rondeletius lib. De piscibus, & Georgius Agricola lib. De animantibus subterraneis. Sed ad carceres redeo. Fontem hunc à falsulis non totâ leucâ distare, oculatus testis refert Gaspar Barrerius, cuius aqua falsa est. Hiberno tempore percalida est, æstiuo verò gelida. Adiacet huic fonti campus, multâ humilique arundine, & aquaticis herbis frequens (vt notauit Mela) & continuâ aquarum ex hoc fonte emanantium illuuiè vdius. Hinc verò per canales quosdam in vicinum lacum aqua omnis se exonerat. Fons verò piscosus admodum est: nam & hiberno tempore aquæ calore, æstiuo verò grato eius frigore allecti, gregatim huc pisces conflunt. Arx verò loco campestri sita est, egregiè munita, & propugnaculis instructa, vt hostiles impetus contempnere videatur. Tali verò arte propugnacula hæc disposita sunt, vt non vna, sed plures arces videantur. Sublicijs enim pontibus ita sunt distincta, vt, vno capto, nihil damni hinc reliqua percipiant.

CAPVT XLIV.

De Pityusis insulis Hispania.

EX Nonio quoq; descriptionem harum insularum vsurpo. Mediterraneum mare intrantibus geminæ se offerunt insulæ, à frequenti pineo frutice dictæ Pityusæ. Postea Ebusus vtraque vocata. Dehinc vna vocata est Ebusus, altera verò Ophiusa, quæ & Colubraria. Distant à Balearibus trecentis stadijs, vt Antonini fert Itinerarium, vt verò Plinius lib. 3. cap. 5. septingentis. Subiacet verò Ebusus maiori insulæ Balearidum, vt refert in Cosmographiâ suâ Æthicus. De vtraque verò insulâ sic Strabo lib. 3. Pityusæ, inquit, longiùs in pelago existètes quàm Gymnesiæ, declinantur in occasum, è quibus vna quidè vocatur Ebusus, urbem eiusdem nominis continens, circuitus insulæ stadiorum quadringentorum, latitudo inæqualis, vti & longitudo: propè iacet insula Ophiusa longè minor, & deserta. Cur verò deserta sit, serpētum facit copia adeuntibus perniciosa, nisi, vt Mela sub finem lib. 3. ingressis eam intra id spatium, quod Ebusitanâ humo circumsignauerunt, sine pernicie tuta est. Ijsdem illis serpentibus, qui solent obuios appetere, aspectum eius pulueris, aliudve, quod verius, procul & cum pauore fugientibus. Vnde & Plinius lib. 3. cap. 5. *Ebusi terra serpentes fugat, Colubraria parit. Ideo infesta omnibus, nisi Ebusitanam terram inferentibus.* Vocatur autem hodie Monocolobrer, vt auctor est Ambrosius Morales, qui ait, illos falli, qui vicinam illi insulam Dragoneram Ophiusam credunt. Ebusus verò interfluente tantum freto ab Ophiusâ separata, quæ à Dionysio Alexandrino & ab Eustathio eius Commentatore B̄o vocatur, prorsus contrarijs dotibus exornata: siquidem, teste Pomponio Melâ citato loco, frumentis tantum non fecunda, ad alia largior, & omnium quæ nocent animalium adeò expers, vt nec ea quidem, quæ de agrestibus mitia fiunt, aut generet, aut, si inuecta sint, sustineat. Plinius etiam, *Nec cuniculos*, inquit, *Ebusus gignit populates Balearium messes.* Idem asserit lib. 8. cap. 38. Diodorus verò Siculus libro 6. cap. 5. vites ibi & lanam prouenire, palmisque fertilem esse refert. Plinius autem, & ficus ferre lib. 15. cap. 19. dicit. *Honos laudatas seruat (ficus) in caspis, Ebuso insula præstantissimas amplissimasq; mox in Mavrcinis.* Saccharum etiam, rarum olim felicitatis donum, tulisse innuit Staius Papinius Siluarum lib. 1. hoc Hendecasyllabo.

Quod

*Quod ramis pia germinat Damascus,
Et quas præcoquit Eboſia cannas,
Largis gratuitum cadit rapinis.*

Nihil enim moror illos, qui contra omnium librorum consensum Hypasita substituunt. Compascuam verò pecori etiam fuisse ostendit Festus Auienus in suâ orbis terrarum descriptione,

Ac dilecta vago pecori consurgit Ebusus.
Vrbem habuit cognominem, & Carthaginensium coloniam, quæ centum sexaginta annis post conditam Carthaginem, teste Diodoro Siculo, deducta fuit. Vnde Silius Italicus lib. 3. Phænissam vocat.

Iamq̄, Ebusus Phænissa mouet, mouet Artabrus arma.

Liuius etiam lib. 28. Magonem totâ Hispaniâ pulsum, Ebusum vt ad sociam urbem traiecisse dicit. Inde nauibus ad Pityusam insulam centum millia fermè à continenti (Pœni tunc eam incolebant) traiecit. Itaque classis bonâ cum pace accepta est, nec commeatus modò benignè præbiti, sed, in classis supplementum, iuuentus armaque data. Firmam autem & validam fuisse urbem idem asserit lib. 22. Plinius verò fœderatam ciuitatem fuisse auctor est. Distat autem à Dianio Ebusus, teste Plinio, septingentis stadijs, licet Hieronymus Surita ex Isidoro lib. 14. Originum cap. 6. septuaginta vult substituere, nixus etiam ms. Plinij exemplari. Sed à vero deuiare palàm est. Nam præterquam quod Iulius Solonius cap. 26. Plinio subscribat, accedit Titus Liuius, qui lib. 28. dicit, fermè centum millia passuum à continenti distare, & benè; nam huic numero explendo centum tantùm stadia defunt. Adde his Diodorum Siculum, qui diei vni tantùm navigatione ab Iberiâ abesse dicit. Quare tetinendam puto Plinianam lectionem, & Isidori locum emendandum, & septingenta stadia pro septuaginta substituendum. Nam cum septuaginta stadia vix decem millia passuum expleant, ipse visus longiùs à continenti distare iudicabit. Proinde ita legendum censeo in Isidoro, *Ebusus insula Hispania dicta, quod à Dianio non procul sit, quasi Ebozos. Nam septingentis stadijs ab eo distat.* Sed quid sibi vult etymon illud, *quasi Ebozos.* Delio opus habet natatore, nisi placeat legere, *quasi ἐβόζα.* quod videlicet Dianium statim excipiat & subsequatur. Nam Græcam vocem ætatis lapsu corruptâ esse, & in Ebozos, aut, vt alij codices præferût, Abozos migrasse, nihil certius est. Sed Lectorum iudicio cõiecturam hanc expono. Insula hæc hodie Zuiza vocatur, clarâ, inexhaustâ & perenni salis copiâ, quæ non solum Hispaniæ, sed & vicinis prouincijs sufficit.

CAPVT XLV.

De Limiâ, siue Lethe fluuio.

NON tam aquarû gloria, quàm priscorum fabulis celebratus est Limia Lusitaniæ amnis, Græcis Λήθη, vt & Silius Italicus *Lethe* vocatus: Pomponio Melæ, & Plinio *obliuionis flumen* dictum; Francisco Tarraphæ, & Hieronymo Paulo lib. de Fluminibus Hispaniæ, *Eunemius* vocatur, sed parum exactè, cum, secundum Plinium lib. 4. cap. 22. *Æminius* sit dicendus, cuius hæc sunt verba: *A Minio, quem supra diximus, ducentis millibus passuum (vt auctor est Varro) abest Aeminius, quem alibi quidam intelligunt, & Limeam vocant, obliuionis antiquis dictus, multumq̄, fabulosus.* Strabo ex Celtiberis & Vaccæis dicit Limeâ fluere, sed ab Andrea Resendino erroris conuincitur, qui refert, ex palustribus quibusdam locis inter Aquiscaldensem urbem & opidum Montereium erumpere, cuius accolæ olim Limicos ex vetusto lapide docet vocatos. Sed vnde fabularum origo, & obliuionis nomen refert Strabo? Celticos, Lusitanos & Turdulos, cum socijs armis ad hæc loca peruenissent, traiecto Limeâ, exortâ seditione Ducem amississe, quare palantes & vagos proximas amnis ripas occupasse, obliuionis susceptæ & iniuriarum, amni nomen obliuionis indidisse. Vanum hoc nomen, vanior deinde religio auxit, cû passim percrebuisset, his aquis epotis obliuionem incurri, aded vt Decius Brutus omnium ore ferretur, quod primus tantopere formidatum militibus flumen traiecisset, vt testantur Appianus lib. de Bello Iberico, L. Florus lib. 12. cap. 17. & Plutarchus in *Quæstionibus Romanis.* Auri etiam grumulos, vt pleraque Hispaniæ flumina, suis vndis commixtos defert. Vnde Silius Italicus lib. 11.

*Quiq̄, super Granios lucentes voluit arenas,
Inferæ populis referens obliuia Lethæ.*

In Bæticâ etiam fluuiolus est *Guadalete*, dictus, quæ Florianus Oecampius, nudâ nominis similitudine allectus, Lethem etiam indigetat, quasi flumen Lethem dixeris.

CAPVT XLVI.

De Anâ fluuio, siue Guadianâ.

INTER Hispaniæ præcipuos amnes iure censetur Anas, qui corruptè hodie *Guadiana* dictus, tum quod notissimus inter Bæticam & Lusitaniam limes, tum quod magnitudine suâ conspicuus sit. Oritur autem, teste Plinio, Laminitano in agro cite-

rioris Hispaniæ (quem alij Mancha de Aragon, alij Campo de Montiel vocant) modò se in stagna fundens, modò in angustias re-
forbens, aut in totum cuniculis condens, & sæpiùs nasci gaudens, in Atlanticum Oceanum effunditur. Nam cum procul ab ortu suo, ex hominum conspectu se eripiat, per cæcos & subterraneos meatus ad septem milliaria lucifugus fluit, donec prope Villaharta (loci id nomen est) iterum in lucem erumpat maiori vi & latiori alueo. Video tamen has Anæ latebras controuerti, & vt fabulosas à plerisque eliminari. Sed Plinius & receptæ passim opinioni suffragantur Hieronymus Giraua, & Hieronymus Paulus, & Gaspar Barrerius, doctissimi Hispani, & res omnibus nostris apertissima est. Iactitet se nunc fabuloso suo Alpheo Græcia, quem ferunt in Peloponeso Pisas transire, & in Mediterraneum mare influere, nec adulterari pelagi salugine, sed sub ima maria hospitales suas aquas seruare, & in Arethusam fontem propè Syraculas refundere: hoc tamè vno Alpheo Anas inferior, quòd Græcorum præconijs caruerit. Amnis huius latebræ incolis iocandi materiam præbuere, dum patrio sermone ferunt pontem esse in Hispaniâ, vbi perpetuò plurima armentorum millia pascantur. Ausonius vbi de Emeritâ loquitur, vocat Anam æquoreum. Prudentius vero Hymno in S. Eulalam (loquitur de Emeritâ):

*Quam memorabilis amnis Anas
Præterit, & viridante rapax
Mœnia pulchra alluit.*

Festus Auienus in Iambis dicit per Cynetas populos fluere.

*Ana amnis illic per Cynetas effluit
Sulcatq; glebam.*

Sed si Ortelio fides aliqua, hallucinatur egregiè Auienus. Nam cum Cynetæ circa Promontorium sacrum sint, multis millibus passuum inferiùs fluere Anam in comperto est.

CAPVT XLVII.

De Tago fluuio.

Quid prohibet persequi iam ex eodem Nonio nobiliores Hispaniæ amnes? Tam apud Græcos quàm Latinos scriptores Tago nomen illustre fuit, adèd vt cum Marone dicere liceat:

Cui non dictus Hylas? —

Oritur autem nobilissimus hic amnis in Celtiberis, teste Strabone, & per Vettones & Carpentanos lapsus, Toletum præpotentem urbem pænè circuit; tandem Lusitaniam mediam secans, pleno alueo sub Olyf-

siponensium mœnibus Atlantico pelagò infunditur. Quid in mētem Isidoro lib. 13. venerit de Tago etymo, admirari licet. *Tatum*, inquit, *fluuium Carthago Hispanie nuncupauit, ex quâ ortus procedit arenis auriferis copiosus, & ob hoc ceteris fluuijs pralatus.* Sed vnde Tago etymon à Carthagine deducit, aut quidnam Tago cum Carthagine commercij? nam procul admodum à Nouâ Carthagine oriri, ex Strabone iam dictû. Fama illi præcipua, ex auri arenis grumulifque, quos tamquam telluris spolia Oceano defert. vnde Iuuenalis:

Omnis arena Tago, quodq; in mare voluitur aurum.

Ceterique passim Poëtæ, quos recensere operosum est. Mela verò non aurum solùm, sed & gemmas illi adscribit lib. 3. cap. 1. his verbis: *In altero (sinu) Olyfipo, & Tago ostium amnis aurum gemmasq; generantis.* Mirantur multi, celebris illius & passim vulgatæ auri famæ rara adèd extare vestigia. Causam refert Andreas Resendius, lege cautum id scrutari, ne commotis arenis, depressiores frumentarij agri aquarum illuuiem patiantur. In fidem tamen vetustæ gloriæ, Lusitanorum Regum sceptrum ex Tagano auro conflatum, quo purius nullû reperiri possit.

CAPVT XLVIII.

De Salone.

INter Hispaniæ amnes clarus admodum est Salo; qui licet nec lato alueo tumeat, nec auriferis arenis superbiat, nulli tamen cedit ferri gloriâ: omni enim ferro ipsius aqua est violentior; aquæ enim temperamento ferrum acrius robur & miram duritiem acquirit. vnde Martialis, vbi de Congedo amne egit, subdit:

*Quibus remissum corpus astringes breui
Salone qui ferrum gelat.*

Et lib. 4. Epigr. 5. vbi de Bilbili:

*Quam fluctu tenui, sed inquieto
Armorum salo temperator ambit.*

Num verò hic sit idem amnis, qui Iustino lib. vltimo Bilbilis vocatur, vel, vt manuscripti aliqui, Birbilis, non abhorret animus vt credam, præsertim cum illi maximam ferri temperiem adscribat, adèd vt nullum apud eos telum probetur, inquit, quod non aut Bilbili flumine, aut chalybe intingat. quæ certè Saloni nostro in primis quadrant. Nullus enim, præter Salonem, ferri gloriâ in Hispaniâ notior est, nec eâ de causâ magis celebris. Potuit enim ab adiacente Vrbe Bilbilis vocari. Vnde mihi nata suspicio, non incommodum apud Iustinum legi posse, *Quod non aut Bilbilis flumine, vt nomen fluminis*

minis prætereat, urbem verò ostendat. Sed Lectori hoc dispiciendum relinquo.

CAPVT XLIX.

De Bati.

Nobilissimum Hispaniæ flumen Bætis, à quo & provinciæ nomen inditum. Tugienti saltu exoritur, teste Plinio. Strabo verò & Stephanus Byzantinus ex Argenteo monte, què Festus Auienus Argentarium vocat, prope Castulonem dicunt erumpere. Sed idem Strabo ex Orospedâ monte oriri auctor est. Aristoteles verò, æui sui ignorantiam secutus, lib. 1. Meteororum, vnà cum Danubio ex Pyrenæis montibus putat fluere. Polybius verò vnà cum Anâ ex Celtiberiâ credidit oriri, qui tamen amnes nongentis inter se distant stadijs, auctore Strabone. Modicus autem primo impetu fertur Bætis, sed multis stipatus fluuijs, quibus aquas famamque ingratus aufert. Non procul à mari grandem lacum efficit, qui Festo Auieno Ligusticus vocatur. Meminit & Suidas Ligustici in Hispaniâ, sed quid esset, non expressit. Atque hinc, tamquam vno fonte, geminus exoritur: quantusque vnico alueo venerat, tantus singulis se mari miscet; licet temporis iniuriâ alterum eius ostium, quod ad meridiem vergebat, oblitatum nunc sit. Dissentit tamen à passim receptâ hac opinione clarissimus vir Ioannes Genesius Sepulveda, & geminis ostijs in mare adhuc hodierno æuo dicit erumpere: infra enim Hispalim constat quatuor insulas ab hoc amne effici, sed duas esse præcipuas, alteram sedecim, alteram vigintiocto circiter millibus passuum longitudine patere. Minor illa, hæc Maior ab indigenis dicitur, quarum inferiorem Bætis quasi duobus brachijs complexus alluit, donec Oceano, breui sinu terras vsque ad insulam intranti occurrat, quæ duo brachia Oceanum dextrâ læuâque influentia, veteres duo Bætis ostia esse dixerunt. Hinc Strabo: *Bætis bifariam partitus in Oceanum exit, inter cuius ostia intercepta insula centum, vel (vt quidam tradunt) amplius stadijs à littore distat.* Festus verò Auienus triplici se ostio mari quondam infudisse auctor est:

— Sed insulam

*Tartessus amnis, ex Ligustico lacu
Per aperta fusus vndique ad lapsu ligat.
Neque iste tractu simplici prouoluitur,
Vnûsue sulcat subiacentem cespitem:
Tria ora quippe parte Eoi luminis
Infert in agros, ore bis gemino quoque
Meridiana ciuitatis alluit.*

Vulgò Guadalquivir, id est *fluvius magnus,*

vocatur. Olim verò ab incolis Cirtiû appellatû, auctor est Titus Liuius l. 28. *Martius*, inquit, *superato Bati, quem incolæ Cirtium appellant; duas opulentas ciuitates sine certamine in deditioem accepit.* Stephanus verò Byzantinus ab incolis *περην* scribit vocari, sed perperam utrobique, vt in Epistolicis Quætionibus obseruauit I. Lipsius, & *Certim* ex manuscripto Liuii substituit. Fuit etiam Tartessus antiquis dictus, vt ex Hesichoro ostendit Strabo; quomodo etiam Aristoteli citato loco dicitur, quibus Stephanus suffragatur, qui Tartessi amnis prope urbem Tartessum meminit, vnde & Festus Auienus in Iambis suis:

*Ager his adheret, adluitq; cespitem
Tartessus amnis.*

Isidorus Originum lib. 13. Bætis etymon à *βάθρ* deducit, quòd scilicet per humilia loca fluat; Becanus à Belgicâ dictione *Bæt*, quod vtilitatem designat, Bætis nomen deriuat, quia illius aquis commodissimè lanæ inficiuntur, cuius causâ maximè commendantur ab antiquis. Vnde Martialis:

*Bætis oliuiferâ crinem redimite coronâ,
Aurea qui nitidis vellera tingit aquis.*

Huc etiam allusisse videatur Iuuenalis Satyrâ 12.

— *Generosi graminis ipsum*

*Infecit natura pecus, sed & egregius fons
Viribus occultis, & Bæticus adiuvat aër.*

Refert Philostratus lib. 5. cap. 2. Vitæ Apollonij Tyanæi, Bætis Oceani quasi naturam præ se ferre: siquidem crescente Oceani æstu, versus fontes agi, spiritu quodam ipsum à mari impellente. Vnde & Statius Papinius Sil. lib. 2.

*Attollat refluxos in astra fontes
Graio nobilior milite Bætis.*

CAPVT L.

De Durio.

DVrius ex maximis Hispaniæ annibus, ortus in Pelendonibus, teste Plinio, & iuxta Numentaniam fluens, dein per Arreuacos & Vaccæos lapsus, disternat à Austriâ Vettones, & à Lusitaniâ Gallæcos. In Oceanum Atlanticum multis fluminibus auctus procurrit. Straboni *Δωρίας*, Ptolomeo verò *Δωρίας*, Appiano in Ibericis *Δωρίως* vocatur, nostrâ verò ætate incolis *Duero* dictus. Isidorus lib. 13. cap. 21. Durium à Græcis quasi Doricum cognominatum dicit. Amnis est egregiè piscosus, & optimas alosas & lampetras (quas murænas fluuiales nonnulli vocant) & salares magnâ frequentia fundit. Sed præcipuè clarus olim

ob auriferas arenas. quod & Silius Italicus cecinit lib. 1.

Hinc certant Pactole tibi Duriusq; Tagusq;.
Licet nostro quo ob accolarum inertiam admodum raro inueniantur.

CAPVT LI.

De Ibero fluuio.

Placulumpænè esset, Iberum præterire, nobilissimum Hispaniæ amnem, quippe qui toti prouinciæ Iberiæ nomen dedit, ut multis placuit, qui, teste Plinio lib. 3. c. 3. nauigabili commercio diues oritur in Cantabris, haud procul opido Iuliobrigâ quadringentis quinquaginta millibus passuum fluens, nauiumque ducentis quinquaginta passuum millibus à Variâ opido capax. Idem tamen exactius lib. 4. cap. 20. à Portu Victoriæ Iuliobrigensium fontes Iberi quadringenta passuum millibus abesse scribit. Florianus verò Oecampius pensiculatiùs eius exortum rimatus, dicit non procul ab *Aguilar del Campo* (loco id nomen est) Iberum binis fontibus scaturire, & ab incolis locum indigetari *Fontible*, quasi Iberi fontes dicas. Multis hinc stipatus fluminibus à Septemtrione in Austrum fertur, cum ceteri Hispaniæ fluuij ab Ortu in Occasum delabantur. In causâ est Iubeda mons, à quo in Occasû ire prohibetur, unde in Austrum necessariò se flectit, multas & illustres præteriens vrbes. Infra Dertosam indignanti similis mari se infundit, tanto quidem impetu, ut ultra quinquaginta passus Mediterranei maris salvas undas edulcoret. Nobilitatus etiam Luctatij Catuli scedere, quo inter potētissimos populos Romanos & Carthaginenses vtriusque Imperij terminus est status. Unde prima Hispaniæ diuisio ultra Iberum & cis Iberum manauit. Sed & præter hunc Iberum amnem alterius in eadem Hispaniâ meminisse videtur Auienus, & in Bæticâ statuere. nam cum multa de Tartessijs dixisset, subdit:

*Iberus inde manat amnis, & locos
Fecundat undâ: plurimi ab ipso ferunt
Dictos Iberos, non ab illo flumine,
Quod inquietos Vascones pralabitur.*

Unde forsitan Florianus Oecampius Bæticæ fluuiolem *Riotinto*, vocatum olim fuisse dicit Iberum. Etiam ista Nonio debemus.

CAPVT LII.

De fonte Villa-nouæ.

IN paruo Lusitaniæ oppido, quod vulgò Villam-nouam vocant, distatq; à Caurâ ciuitate passuum millia circiter vndecim,

ons oritur ab aliorum fontium naturâ lorigè diuersus. Siquidem non solum oritur, sed etiam occidit. Oritur autem Kalendis Maijs, & ad Kalendas vsque Nouembres aquas Villæ-nouanis abude diffundit. Post eà verò occultatur, laterque hieme totâ, & ad statutum tempus, hoc est ad Kalendas Maias, renascitur, & accolæ reuifit. Quod quidem singulis annis fieri compertum est.

CAPVT LIII.

De fonte Boëtio.

SVpra Burgensem ciuitatem ad passuum Smillia circiter viginti versus Orientem, pagus est nomine Boëtius, sub altissimâ rupe positus, ex quâ fonticulus effluens, in planitiem apud pagum prænominatum descendit, & duos in lacus ingreditur, quibus tantam vim salobritatis & virtutis infundit, ut omnes fluxum sanguinis patientes, cum hac aquâ lauantur, statim liberentur. In iugo autem montis, unde fonticulus oritur, ædes est sacra sanctæ Casildæ dicata.

CAPVT LIV.

De fonte Antiquera.

NON minoris virtutis est fons egregius in Bæticâ prouincia iuxta oppidum Antiqueram. Nam si lotis fons Boëtius sanguinis profluuium sistit, potis Antiquarius calculos dissoluit. Ideoque à petrâ, quam extrahit per vrinam, cognominatus est.

CAPVT LV.

De Peninsula.

INter mirabilia Hispaniæ enarrare licet propugnaculum olim Valentini regni, quod ex Bernardini Gomesij Commentarijs describam. Est illud magnus quidam mons, seu potius saxum quoddam & immane monstrum, ex rebus inter se quasi contrarijs congestum, quale ex præsentis descriptione, quam nos ibidem commentati sumus, atque ob rarû, neque alibi vsquam repertum similem eius situm, aliquantò fufius hinc explanatum, facile erit colligere. Siquidem moles ipsa, quâ mari prominet, atque Balearium maiorem ad orientem Solem directò respicit, ambitu quidem mille, diametro verò, quod inæquale sit, solum quingentis passibus constat, estque altissima & acuminata paululùm, atque omni ex parte, nisi quâ domicilia continentur, prærupta, quamque totam pænè mare cingit, inde

indeque Pæninfulam vocant: tam paruo enim terræ spatio cum continenti committitur, vt sæpius excreſcentibus fluctibus proſus abeat in inſulâ, talifque nunc quoque manufacta eſt. Montis prætereâ tanta eſt excelſitas, vt præter amœniſſimum inde aperti maris proſpectum, facile ſit aduentantes naues ad triginta ferè millaria à ſummo iugo proſpicere. In cuius vertice area tam lata eſt, vt in eâ potuerit arx ampliſſima atque inexpugnabilis extrui, oppidanis quidè ſolâ eâ parte montis quâ continens aſpicitur, quæ quodam modò iucundior eſt, ad habitandum relicta. Per hanc enim vnicus eſt in oppidum ingreſſus, vnaque porta validiſſimo aggere munita, ſuaque foſſâ & ponte ab eodem continenti diſtincta. Quin & vtrobique maris læuâ dextraque tanta eſt altitudo, vt minoribus nauibus portus fiat, ex eo quòd, dempto Subſolano, cui eſt apertus, à reliquis ventis etiam terreſtribus tutus ſit, nauibus hinc inde commutato mari obiectu montis à tempeſtate protectis, atque ab hoſtilium quoque nauium incurſu beneficio arcis deſenſis. Sed quæ in eâ monſtroſa apparent, ſunt duo in primis. Alterum, cauernarum ad radices montis frequentia, quæ mari ita peruiæ ſunt ac penetrabiles, vt fluctus maximo cum fremitu & æſtu, ac etiâ infinito ſaxatiliu congeſtu piſcium, ſubtus per excauata foramina erumpant, vtpote quibus tantopere intus contuſæ rupes ne hiſcant quidem, ſed conſtipante ſalſugine multò magis obdureſcant. Alterum eſt fons magnus aquarum maximè dulcium, & limpidiſſimarum, qui ab imâ quoque mole è rupibus mari interfluente emanat, ad ſolius arcis ac oppidanorum vſus enatus, cum ſeſe protinus effundat in mare, vt appareat, naturâ in muniendo loco artificio quaſi vſam fuiſſe. Cuius proſectò inexpugnabilis mōlis natura haud incomperta fuiſſe creditur Benedicto Papæ cognoimento Lunæ, Aragonenſi, quo maxime tempore (nota eſt hiſtoria, ſed breuî nunc percurrenda) Apoſtolicâ Petri Sede Paſtore carente, & Cardinalibus in partes diuiſis, ac varias inter ſe electiones commolientibus, ab eorum parte Auenione congregatâ electus ille fuit, ac Pontifex renuntiatus, qui protinus pro tali ſe gerens, ſolaque Hiſpaniæ & Aquitaniæ obedientiâ contentus, quò poſſet tutiùs Pontificio fungi munere, in Pæninfulam ſe recepit, vbi palatium cum templo magno, ex ſectò lapide (quale extat) tam magnificè ædificauit, vt dignitati ſummæ & Cardinalibus ad habitandum ſuffecerit. Sed cum ex tribus electis duo alij ceſſerint, ſeque decreto Conſtantiensis Concilij Pon-

tificatu abdicauerint; Luna neque Concilij exhortationibus, neque anathemate ſeu minis, neque demum Sigifmundi Imperatoris rogatu, qui à Germaniâ Perpinianum, eius abolendi ſchiſmatis cauſâ venerat, à propoſito dimoueri potuit. Nec dubium, quin ſitus loci inexpugnabilis, atque inde ſecuta animi ſecuritas, in tantâ eum pertinaciâ confirmauerit.

CAPVT LVI.

De balneis Alhamæ.

Nobiles Alhamæ thermæ ſunt, quarum occasione de ipſâ vrbe pauca excerptenda ex Nonio erunt. Credit Joſephus Moletius, Alhamam eſſe Artigim Ptolemæi, quam Plinius Iulienſem dicit cognominari, Turdulorum opidum quondam: ſed quibus coniecturis ſultus hoc aſſerat, incertus ſum; quare neque confirmare argumentis, nec reiſcere mihi in animo eſt. Diſtat nunc à Granatâ ſeptem milliaribus; immenſis vndique præcipitijs & aſperriſſimis rupibus ambitur, agro tamen lætiſſimo fruitur, in pratis, hortis aruiſque mira paſſim luxuries: Granatenſibus olim Regibus amœniſſimum otium & delicias præbebat, ſed ſalubres & vberriſſimi hinc ebullientes fontes locum præcipuè commendabant, qui ſecreto quodam naturæ miraculo, ex intimis terræ viſceribus ſecum calorem beneficum ferunt, nullus externæ flammæ indigi vt caleſcant. Cum enim multis in locis terra opertos ignes tegat, quibus iuge pabulum aluminis, ſulphuris aut bituminis vena præbet, ſit, vt eorum ardore incaleſcens tellus, feruidum vaporem in ſuperiora emittat loca, quo offenſi vicini fontes efferueſcunt inter venas ſuas, atque ita profluunt calidi, incorrupto interdum ſapore, ſi remotiores ab ignis pabulo fontium ortus. Quòd ſi verò per ipſa loca ſulphure aliâve materiâ plena fluant aquæ, calorem non ſolùm illius contactu, ſed & ſaporem & odorem trahere, in confeſſo eſt: ſed cum ſtudio hæc inquirant, qui naturæ arcanis nobiles curas intulerunt, temperatum ad eò huius fontis calorem prædicant, vt nudo corpori nulla inde noxa; ipſa verò aqua pacata ad eò & limpidâ fluit, vt numerare iniectas ſupes, & relucentes calculos facile quiuis poſſit. Epotam varijs ægri tudinibus, & neruorum præcipuè, ferunt conferre. Martio præſertim & Septembri vtilis menſibus. Adauget etiam ſtructuræ elegantia natiuam loci amœnitatem. Regum enim curâ & liberalitate thermæ hinc excitatæ magnis impenſis, ad eò vt inter Hiſpaniæ balnea nobiliſſimæ habean-

beantur, & cum Statio Papinio I. Sylvarum liberè dicam:

*Nec si Baianis veniat nouus hospes ab oris,
Talia despiciat (fàs sit componere magnis
Parua) Neroneâ nec qui modò lotus in vn-*

*dâ,
Hic iterùm sudare negat. —*

CAPVT LVII.

De aquis calidis.

IN Cilicinis est vrbs, olim Amphilocho-
polis dicta, & deinde Amphilochia; nam
eam Amphilochus, qui Teucrum ex Troiâ
in Hispaniâ est secutus, condidisse dicitur.
Romani tamen Calletiâ deuietâ Aquasca-
lidas vocarunt, quòd prope eam fons sit, cu-
ius aqua tantâ inflammatione perpetuò fer-
uet, vt quibus ignis vsum expectare fasti-
dium est, aut quos inopia vrget, illic oua,
carnes & obsonia percoquant. Sed præser-
tim vitularum capitibus radendis, quarum
ea regio feracissima est, magno est vsui: nam
citra vllam coquorum molestiam dicto ci-
tius, ablatis pilis, coria pura relinquuntur.
Thermæ inde saluberrimæ deriuantur va-
rijs ægritudinibus salutare. Sueui, qui ex illâ
Scytharum gentiû inundatione vniuersam
Hispaniam subiugarunt, eâ Calletix parte
post Romanos occupatâ, proprio idiomate
Vvarmîse appellare ceperunt, id est lacum,
siue flumen aut fontem calidum (se enim
particula aquam significat) quæ cognomi-
natio paulû immutata adhuc durat. Quare
non sunt audiendi, qui ab auri copiâ, quod
ex proximo Minio fluuio colligebatur, di-
ctum esse prodiderunt. De his aquis Nonius
sic scribit: Præcipuè urbem nobilitant non
vno loco erumpentes calidi & salubres fon-
tes, vnde & vrbi nomen, quorum nonnulli
ita moderati sunt caloris, vt innoxie corpus
eum queat perferre: alij verò tam intense
ferunt, vt tactus calorem aspernetur, & oua
in illis facillè coqui possint. Tantus verò
circa hos fontes æstus erumpit, vt vel rigen-
te brumâ, & opertâ tellure ninibus, vicinæ
fontibus ædes numquam niue vel pruinâ
albere conspectæ sint. Dieeres, vnâ in vrbis
regione hiemalem, alterâ verò vernalem &
tepidam auram regnare. Mira etiâ hic
naturæ prouidentia elucescit: nam cum
suburbanus ager raras siluas ferat, nec ca-
duæ materiæ multum sit ferax, quantum
vrbi ad focum opus esset, calidarum hanc
copiam diuite venâ effudit; quibus incolæ
ignis beneficio sine igne fruerentur. Cum
verò validi omnes fontes, à latentibus sub
terrarum aluminis, sulphuris & bituminis
venis originem trahant, vt refert Vitru-

uius lib. 8. cap. 3. (vnde Poëta de illis:

Sive bituminea rapiunt incendia vires,

Luteæve exiguis ardescunt sulphura fumis)
discriminat naturam arcani metalli sapor,
vel odor aquæ impressus. Huius tamen
fontis aqua nullâ peregrinâ qualitate adul-
terata, ex terrâ erumpit calidâ, quod mi-
rum est.

Sive pares flâmas vndarum lance rependês,

Arbiter in fœdus mons elementa vocat.

Ne cedant superata tibi, sed legibus aquis

Aterius vires possit virumque pati,

vt ait Claudianus elegans Poëta. Pro com-
perto enim habent incolæ, à sulphuris venis
vires sumere. Vnde & multis medetur ma-
lis, quæ sulphurea curant balnea. Sed re-
motum esse caloris fomitem, extra du-
bium est; vnde nullum eius vestigium se-
cum vehunt aquæ.

CAPVT LVIII.

De balneis Ledesmæ.

IN ripâ Thormis, à Salamanticâ ciuitate
passuum millibus circiter octo, mons est,
ex quo latitans aqua per sulphureas venas
deorsum fluit, & prope flumen erumpit;
quæ tanti caloris est, quantum manus &
nuda corpora ferre possunt. Cuius aque vir-
tutem cum Maurus, vt ferunt, nomine Ce-
pha expertus esset, eam clausit ædificio, te-
ctoq; lapideo cooperuit, quò & melius vim
suam conseruaret, & infirmi curari com-
modius possent. Ædificiû autem quod aquam
sistit, piscinæ formam efficit: ad quod aqua
perueniens, vbi profluere nequit, inferius
crescit ac surgit in altum, & aucta gurgitem
præbet, in quo homines ad pectus vsque
merguntur, & velut in pelago natant. Qui
vbi languescere incipiunt, aquæ calore ad
viscera vitalia penetrante, statim egrediun-
tur, seque linteis inuoluunt, & pallijs la-
neis cooperti, sudando dormiendoque pur-
gantur omni morbo, & præcipuè scabie.
Huic autem balneo Ledesma oppidum, cui
propinquum est, nomen dedit.

CAPVT LIX.

De balneis Beiaræ.

APud opidum Beiam aqua de gelido
ac fermè semper niuoso monte per
subterraneos meatus ad planicem descen-
dit, vbi vicus est longus, qui ab ipsis balneis
nomen accepit. Verùm hic vim duplicem
natura demonstrat. Sunt enim balnea duo
diuersarum aquarum, quæ non multum
inter se distant, quorum alterum calidioris,
&

& alterum frigidioris est aquæ; quarum alteram bibentes, alterâ verò lauâtes homines, mirificè iuuantur. Hinc præterea non longè abest lacus, non vtilis minùs quàm admirabilis, qui & turtures pisces subnigros & excellentes gignit, & futuram pluuiam turbinemque magno aëris sonitu prænuntiat, aded vt eius murmur quasi tauri mugitus sæpenumerò ad duodeuiginti millia passuum fuerit auditum.

CAPVT LX.

De Tamaricis fontibus.

Mirificum est quod de Tamaricis fontibus in Cantabriâ prodit Plinius lib. 3. c. 2. his verbis: *In Cantabriâ fontes Tamarici in augurio habentur. Tres sunt, octonis pedibus distantes. In vnũ alueum cœunt vasto amne. Singulis siccantur duodecies diebus, aliquando vicies citra suspicionem vllam aquæ, cum sit vicinus illis fons sine intermissione largus. Dirum est, non profluere eos aspicere volentibus, sicut proximè Lartio Licinio Legato post Praturam post septem dies accidit.*

CAPVT LXI.

De puteo Hispalensi.

Idem Plinius refert lib. 2. cap. 97. Hispali puteum fuisse, qui crescente maris æstu minueretur, augetur verò decedente, ceteris naturâ vulgaris.

CAPVT LXII.

De monte Stellâ.

Habet altissimos Lusitania mōtes, quorum vel præcipuus, qui à Stellâ cognomen habet, in cuius cacumine frequenter in lacu quodam fragmenta nauium reperiuntur, cum tamen à mari plus quàm duodecim leucis distet. Quin & exæstare, & tēpestatem ibi audiri, affirmât accolæ, quoties intumescit mare. Similia ferè leguntur de monte quodam prope aquas Flauias, vulgò *Chanes*, in transmontanâ Portugalliâ.

CAPVT LXIII.

De fonte Catinensi.

Octo leucis, inquit Vaseus, à Conimbriçâ visitur etiam hodie fons ille admirabilis, quem Plinius in Catinensi (ita enim in Plinio legendû) Hispaniæ agro ponit, qui, quidquid ad motum fuerit, absorbet. Cuius reise præsentē factum periculum, mihi affir-

mauit perpetuò mihi venerandus Dominus meus Henticus Cardinalis & Princeps, coram Rege Ioâne & ceteris fratribus Regijs, cum in arborum truncis & ramis, tum in iumento, quod fonti admotum, pede paulatim absorberi cœptum, ægrè tandem à famulis extractum est. Affirmat Plinius alterum iuxtâ fluere, qui omnia respuat. Is hodie si extat, saltem ignoratur. Fons ille nunc appellatur *Feruentia*, & ager in quo visitur *Cadima*, non procul à Tentugalensi municipio.

CAPVT LXIV.

De monte ferreo.

Cantabria est vbiq; montosa & aspera, & Hispaniæ pænè dissimilis, Baccho prorsus inimica, Marti verò & Vulcano aded amica, vt non immeritò quis illius Dei officinam vocet, ex quâ plenâ manu natura Martio huic populo arma largiatur. Nam præter plumbum & magnetem lapidem (quem nonnulli *ferrum viuum* vocant) copiosas aded ferri venas fundit, vt auctor sit Plinius lib. 34. cap. 14. Cantabriæ maritimâ parte, quam Oceanus alluit, montem esse præruptè altum, incredibile dictu, totû ex eâ materiâ ferro. Inexhausta hæc ferri copia, & in nostram vsque ætatem durat, quam per Hispanias Galliasque incolæ magno quæstu distribuunt.

CAPVT LXV.

De temperamento ferri.

Celtiberi armis ferroq; abundabant rarè bonitatis: nam præter Salonis ad Bilbilim aquas, quibus inuictam armorû temperiem parabant, peculiaris ipsis erat ratio ferri temperandi; siquidem, teste Diodoro Siculo lib. 4. cap. 9. ferreas laminas in terram abscondentes, ibi tamdiu esse sinût, quoad infirmiori parte ferrugine exesâ validior supersit. Ex eo tû enses fortissimos, tum cetera ad belli vsus arma necessaria componunt. Hoc pacto fabricatis cedût omnia, vt neque scutû, neque galea, neque aliud vim eorum remoretur. Salonis fluuij vim indurâdo ferro non semel celebrauit Martialis, præcipuè hoc versû lib. 4. Epigr. v.

*Grato non pudeat referre versu
Sæuo Bilbilin optimam metallo,
Quæ vincit chalybasq;, Noricosq;,
Et ferro plateam suo sonantem,
Quam fluctu tenui, sed inquieto,
Armorum salo temperator ambit.*

Latiùs de hoc fluuio egimus iam.

CAPVT LXVI.

De equabus Olyssiponensibus.

Constans inter veteres fuit fama & admiratio, circa Olyssiponensis vrbs con-
finiae quarum foeturam ventis maritantis
inolefcere. Vnde Silius Italicus lib. 3.

*Hic adeò, cum ver placidum flatuſq; tepeſcit,
Concubitus ſeruans tacitos grex proſtat e-
quarum,*

*Et Venerem occultam genitali concipit aurâ:
Sed nõ multa dies generi, properatq; ſeneſtus.*

Septimaq; bis ſtabulis lōgiſſima ducitur atas.

Luculèter idem confirmat Plinius l. 8. c. 42. sed de ætate multum à Poëtâ diuerſus. *Con-
ſtat in Luſitaniâ, circa Olyſſiponem opidum, &
Tagum amnem, equas Fauonio flante obuertas
animalem concipere ſpiritum, idq; partiũ fieri,
& gigni pernicioſiſſimum, ſed triennium vita
non excedere.* Sed ſuſpectæ fidei ne ſit Plinius, ex M. Varrone hæc hauſit lib. 2. de Re
ruſticâ cap. 1. *In foetura*, Varro inquit, *res in-
credibilis eſt in Hiſpaniâ, ſed eſt vera, quòd in
Luſitaniâ ad Oceanum in eâ regione, vbi eſt
opidum Olyſſipo monte Tagro, quædam è vento
certo tempore concipiunt equæ, vt hîc gallinæ
quoque ſolent, quarũ oua ὀρνέματα appellat;
ſed ex hiſ equis qui nati pulli, non plus trien-
nium viuunt.* Hæc ille. De equabus alijs Græ-
ciæ idem affirmavit S. Auguſtinus. Et Columellæ res certiffima eſt, & quæ ſuo tempore
in dubiũ vocari non poſſet. Miror ita aſſe-
uerare hoc ſerios iſtos Auctores & Philoſo-
phos, atque ſapientiſſimos naturæ Doctores,
quales Varro & Columella fuerunt, quali
compertum iſtis eſſet ex aliquo experimen-
to euidenti aut minimè reprobando. Quare
non credũt aliqui hoc omnino fabuloſum,
cũ non ſit extra naturæ vires; nam & pi-
ſces multi ſine mære fecundantur. & equa
viſa in Hiſpaniâ edere mulã aliã mulã gra-
uidam, que madmodum de muribus refert
Ælianus. Sed nec leue veſtigiũ priſcæ, hoc
eſt immaritatæ fecunditatis, nũc apparet ex
iſs quæ Reſendius ſic narrat. Sed quãquam
de conceptu ex vento diſputandũ à me ne-
gaut, referam tamen, quòd inquirendæ rei
gratiã percunctãti mihi indicatũ eſt. Diuerſi
abhinc ſeptennium apud colonum agri Be-
neuentani iuxta Tagũ, & cũ ab illo quære-
rem, ecquid de huiusmodi conceptu aut
ſciret ipſe, aut ab alijs auditum meminiffet;
reſpõdit, neque ſe neq; vicinos, qui equarias
haberent, de eã vniquam re fuiſſe ſollicitos;
tantũ vt equire feminas animaduertent,
admitti eas curare: ſe tamẽ, cũ pulchram
equam haberet, cuperetq; benè vendibilem
in proximas nãdinas efficere, ante hinnitum
in Inſulã, quæ in medio Tago eſt, ſolã inclu-

ſiſſe vt abundantia pabuli ſaginaretur. Poſt
mentes duos reperiffet grauidã, miratũq;
eò quòd illuc numquã acceſſiſſet admiffã-
rius. Euentum expectaſſe. Septem ferè iam
menſes cũ tuliffet vterum, enixa, non qui-
dẽ animal, ſed concreti ſanguinis informem
materiam, abortũq; ſuſpicatum. De hac
equarũ geniturã aliud noui nihil. Hactenus
Reſendius. Quare Ludouicus Carrion, &
Eduardus Vetonus famam antiquam ve-
ram fuiſſe cenſent. Accedit, quòd natura sæ-
pè mutari ſoleat; nec conuincit, Non eſt ho-
die, ergo non fuit heri.

CAPVT LXVII.

De ſpeculo fabuloſo.

Inter Gallegios Lucèſes in magno Portu
Flauium Brigantiũ à Ptolomæo recenſe-
tur. Dion etiam lib. 37. vocat Brigantiã: ab
Athico verò & Paulo Oroſio Brigantia vo-
catur altiffima, pharo memorãdi operis or-
nata. Antonius Beuterus Betaneos eſſe, Flo-
rianus verò Oecampo, & diligentiffimus
Gaſpar Barrerius *la Coruña* vocari aſſerũt.
Magne cuiusuis claſſis capaci portu ornata.
In honorem gentis Flauia olim extructam,
nomen ipſum oſtendit, Domitiani forſan
æuo: nam à Plinio nulla eius mentio, qui ſub
Veſpaſiano vixit. Incolæ ab Hercule condi-
tam referunt, turrimq; hîc eſſe ab eodẽ ex-
ſtructam, in quã ſpeculũ arcanã arte fabri-
catũ erat, vnde naues vel longiſſimo ſpatio
diſtantes contemplari liceret. In tam ridicu-
lam opinionem vocum ignorantia, & anti-
quitatis imperitiã lapſi ſunt. Nam cũ turris
illa ſpecula dicatur, ſpeculum illud miran-
dum ſine opifice villo cõfinxere, & vt ex in-
ſcriptione licet videre, in Auguſti honorem
extructa fuit à Luſitano architecto: ſed lu-
bet illã apponere. *Marti. Aug. Sacr. C. Sæuius
Lupus Architectus AE. Danienſis Luſitanus
exul.* Ab hac fabulã perſuaſi nonnulli, cre-
didere, arcem Herculis fuiſſe, & alteras colũ-
nas ab illo hîc fixas, non ſecũs ac circa Ga-
des; dictamq; vrbem hanc *Coruña* tâquam
Columnam. Quòd egregium etymon apud
Paulum Iouium tantum valuit, vt ab im-
perito aliquo Hiſpaniæ antiquitatis perſua-
ſus, huic opinioni etiam ſubſcriberet, cũ
in Vitã Gonſalui Ferdinandi de Aguilar,
agens de aduentu Regis Philippi I. in Hi-
ſpaniam, ita ſcriberet: Nec diu Philippus a-
micorum ſuorum ſtudia vota; fruſtratus,
vt ſua regna ex arbitrio adminiſtranda ſuſci-
peret, in Cantabriã Oceano deuectus per-
uenit in Portum, qui vocatur ad Colũnas,
fortaſſe quòd ibi quoq; alteræ Herculis col-
umnæ ſicut Gadibus poſitæ fuerunt, cũ
eo externo litore terræ Hiſpanicæ finis.
Sed

Sed opinio hæc infirmiori tibicine fulta, quàm vt rationibus conuelli mereatur. Non procul ab hoc opido præstantissimi iaspidis sunt fodinæ; quæ omnia eruditè obseruat Ludouicus Nonius.

CAPVT LXVIII.

Delampade vltro accensâ.

A Pud exterum Auctore inuenio historiam, quam Madriti annis accidisse præteritis, ipse memor sum, nec commemorare nequeo, cum ad gloriam B. Mariæ spectet. Auctor est Ioannes Burgesius libro de Patrocinio B. Virginis, ad homines Societatis Iesu. Hic scribit editum à Paulo V. diploma 31. Augusti, anno 1617. sui Pontificatus anno 13. quo sententiam illam, asserentem quod beata Virgo fuerit cõcepta in peccato originali, deinceps in publicum efferi vetuit siue in scholis, siue in templis, concionibus, lectionibus, conclusionibus, alijsq; quibuscumque publicis actibus. Igitur quo die Madritum cursor Regius Pontificium diploma detulit, vbi descendisset ex equo, lampas nocturnis tantum horis coram imagine purissimæ Virginis accendi solita, mediâ plateâ, clarâ die, eo ipso cum cursor appelleret momento, cunctis obstupescens sponte ardere cœpit, consumptoq; exiguo, quod à præteritâ nocte supererat oleo, perduravit flamma, ipsâ quæ supposita erat, aquâ ignis fomentum suppeditante. Ad quod exciti spectaculum proximâ nocte innumeri prope mortales conuenere, vigiliâque stupore defixi produxere.

CAPVT LXIX.

De statuâ B. Virginis Foyensis, seu Fidei, & lapillis miraculo celebribus in eo agro repertis.

Q Vid refert, si excurram vltra Hispaniam, vt enarrem cum eodem Auctore glorias alias B. Mariæ? In agro Foyensi, inquit, Dionantinæ regionis, emerit fons vberimus Deiparæ beneficiorum & miraculorum, perpetuè confluentium vndique peregrinorum affluxu frequentatus: quibus peregrinis ad spiritale subsidium atque solatium præstò sunt homines nostræ Societatis, qui continenter accersuntur è Collegio Louaniensi ab ijs qui ad B. Virginis Sichemensem, è Dionantensi qui ad Foyensem seu Fidei, & toto propemodum orbe Christiano frequentes adeunt. Ac si de miraculis, quæ hodieque per clementissimam Dei Matrem tum Sichemij, tum Foj plurima eduntur, dicere velim, duo mihi iusta complenda essent volumina: paucis dumtaxat

de statuâ B. Virginis Foyensis, quæ recentior est historia, nondum ad eum multorum litteris celebrata, Collegio Dionantensi, ob viciniam, nostrorumque hominum in Deiparam colendam studium, annexa, de quæ lapillis, quos primi discipuli nostri compere-runt, miraculorum gloriâ celebribus, edisseram. Quercus erat annosa & procerâ, cuius in octo pedes sese diameter explicabat, quam vix suo complexu quini homines cingerent, quo indicio trecentis abhinc aut quadringentis annis stetisse credebatur. Hæc dum in frustra cæditur, pabulum ignis futura, in ipsius trunci medietate ac corde reperta fuit, paulò maior pedali, statua sanctissimæ Virginis Filium Deum gestantis, fictilis quidem illa ac testacea, sed elegantiformâ mirâ totius oris ac corporis venustate ad cælestem quamdam maiestatem composita. Credibile est, iam olim ante aliquot sæcula, cum primùm illa quercus adolesceret, cæso apertoque cortice, statuam illi impositam atque affixam, post excrescente sensim robore, interceptâ atque inclusam in illius visceribus tam diu delituisse: cui rei fidem faciunt quoque reperti clathri ferrei, vetustate propemodum exesi ac consumpti, quorum septo inclusa tenebatur. In alio item eiusdem quercus fragmento, velut ad Deiparæ pedes ritè compositum puellare capillamentum, virginitatis, vt coniectura est, Virgini matri dicatæ monumentum. Denique vulgares cærulei quidam lapilli, & ipsi senio obsoleti, quos quâ de causâ Regina cæli consecrarint, haud facile est diuinare. Suspicio quoque est, à prioribus illis sæculis B. Virginem hoc loco coli solitam à peregrinis, vt non noua, neque recens orta, sed vetusta, & postliminè reuocata & redintegrata videatur hæc religio. Nam ex itinere quædam est vallis, & depressa planities, quæ ante omnem hominû, qui supersunt, memoriam à peregrinantibus nomen inuenit. Cum aliquamdiu domi seposita, & sine cultu & honore iacisset imago hæc Deiparæ, iussu Toparchæ alteri propinquæ affixa quercui, miraculis clarescere cœpit, ac peregrinorum ex omni vicinâ regione concursantium multitudine frequentari, dum aliquando eiusdem curâ Toparchæ Sacellum eo loco cõstrueretur, quo prior steterat illa quercus, cuius in trunco tot annos imago sacra latuerat. Ad id Sacellum Serenissimi quoque Belgarû Princeps Albertus & Isabella Austriaci peregrinationem instituerunt, miraculorum famâ permoti, ac pro eâ quâ sanctissimâ Dominam nostram colunt pietate, multis locum muneribus exornarunt, inter cetera tabella n. affabrè factam in arâ principe locandam donarunt, quam

Dionantenses nostri discipuli agmine pulcherrimo supplicantium ritu detulerunt, oblatoque per singulas classes cereo, ac breui carmine sanctissimæ Matri recitato, dedicarunt. Ab eisdem quoque discipulis nostris primum est obseruatum, quod à ceteris deinceps magno plausu celebraretur. Ager est proximus Sacello B. Virginis: in coeui terræ conuersione splendentes gemmarum in morem effodiuntur lapilli, tantâ colorum varietate ac venustate, ut natura, vel naturam supergressus Deus, in ijs mirificè luisse videatur. In his adamantis candidus nitor, in illis onychius pallor aridet; in istis pyropi micat ignis, in alijs crystalli lux effulget; quidam chrysolithi aurû, alij smaragdi virorem, lac alij galactites, alij epali rosam, aliqui amethysti purpuram, alij hyacinthi violam, nonnulli coralli coccum, alij hæmatite sanguinem æmulantur, nonnulla saturum ruborem amant, alijs dilutus rubor gratiam conciliat: denique videtur in hunc agellum beata Mater omnium gemmarum colores ac pretia transfudisse; quodque magis mirandum, diuiniorem quamdam vim ijs indidisse ad salutem mortalibus impertiendam: nam plurimi solo lapillorum attractu grauissimis leuati sunt doloribus, ac periculosis erecti morbis: febricitantibus verò passim haustus puluisculus lapillorum, aut potionis cui fuerit iniectus sacer lapillus, segminum denique vtriusque quercus, salutis fuit. Theologo viro iam ætate prægrandi, mihi eiusdem vitæ rationibus, alijsque multis nominibus coniuncto, cum pestifera lues grassaretur, enatum vlcus pestilens ac lethale ab aure in humerum, ut de vitâ planè conclamarent Medici. Venit in mentem Deiparæ Foyensis opem implorare, ac lapillum vlceri imponere, tum aquam, cui lapillus sacer erat iniectus, potare, voto nuncupato, se quinquies ad aram Virginis Foyensis facturum. Illicò sensit vlcus maturuisse, ac præter spem Medicorum erupit, eaque viâ expurgato omni noxio humore, pristinae sanitati restitutus, multos adhuc annos S. Theologiæ lucubrationibus ac sanctissimæ Matri laudibus celebrandis impendere se posse confidit. Cetera miracula, illuminatos cæcos, erectos claudos, herniosos solidatos, curatos languidos, & apoplecticos, mortuos infantes ad vitam & Baptismum exsuscitatos, consultò prætereo. Non vulgaris mihi miraculi loco est ipse admirandus peregrinorum vndequaue confluentium è Belgio atque extremâ Galliâ concursus, summusque aduersus Deiparam pietatis ardor, qui frustû aliquod ac segmentû istius quercus, siue prioris quæ sacrâ statuâ suo cõplexu tot annos occuluit, siue posterioris, in quâ locata trienio prima edidit mi-

racula, lapillos item hosce summi, infimi, plebeij, viri nobiles, Principes, summo opere experit, ac eximio quodâ sensu religionis asseruant. Ex segminibus ac fragmentis quercus effigiatur in signes statuarum ad prototypæ normam & ideam, aut cruces efformantur, aut corollæ precatoriæ torno effinguntur. Lapilli aut eisdem corollis inseruntur, aut palis annulorum includuntur, aut in thecis religionis causâ asseruantur. Quidam suapte sponte forati reperiuntur velut ad precatorias corollas facti; quidam à vero adamante vix differunt, ob duritiem chalybi seu nitro inscribendo opportuni; ceteri facillimè fecantur, & fere in hexagonam figuram, quæ stellæ formam repræsentant, ut B. Matri, quæ stella est maris, & stellis coronata, memoriam ingerant. Nemo enim adeò rudis est, qui nesciat, in fragmentis quercus aut lapillis istis nullam inesse vim naturâ insitam miracula patrandi, sed quod ijs Deus supra naturæ cursum ac vires effecta quædam edat admiranda, id pro arbitrio clementiæ suæ facit, ad memoriâ sanctissimæ suæ Matri in animis nostris exsuscitandam, ne quando nos vniquam tam beneficæ Parentis obliuio capiat, tum denique ad superbiam nostram edomandam, & inserendam humilitatem, quam præ ceteris virtutem amat sanctissima Mater, & cuius studium suis sectatoribus cupit esse commendatissimum, ut illam in ijs quoque minutis iconibus, fragminibus quercus ac lapillis, & in ipsâ Deum piè ac religiosè colamus. Per hæc verò icunculas, cruces, corollas, gemmeosque lapillos, præclara sese obtulit hominibus nostris occasio Deiparæ cultus amplificandi, & in exterarum vsque regiones propagandi. Nec incommodè se Domina nostræ fidei prodidit in eius Principis ditio, cui pro symbolo illud est, *Auitâ fide*; cum aduersus auitam fidem hæresis Calviniana, si quando aliàs, atrociter exsurgere, & in Principes suos rebellis, Christianam perturbare Rempublicam omni ope contenderet.

CAPVT LXX.

De fonte Brasiliensi miraculoso.

Occurrit quod idem Ioannes Burgesius scribit ad honorem Deiparæ; nec est cur prætermittam obuiam narrationem. Qui primi, inquit, Societatis Patres in Brasiliam traiecerunt, ad oppidum Portus-securi sedem sibi delegerant leucâ circiter distitam, cæli salubritatem, & situs amœnitatem secuti, templumque Virginis Matri adiutrici dicarant, sed crebro tumultu, belloque inter barbaros orto, coacti sunt in oppi-

oppidum se conferre. Cùm id templum ædificaretur, & cùm aliæ ad victum opportunitates suppetent, vnaque potantibus aquæ copia desideraretur, admirabili casu fons mirè opportunus & salutaris erupit. Arborem ingentem secus fabricam vnus ex operarijs conscenderat, cumque ligna cæderet, illicò conuulsa ad terram cadens arbor, hominem molliter humi exposuit, suaque ruinâ montem, cui adhærebat, secum traxit. Ex illo hiatus limpidissimus fons aquæ potabilis erupit, quæ ad pellendos morbos aspersa vel epota præsentem vim haberet, & nunc ex ipsâ Virginis arâ videtur emanare, & tum Christianorum peregrinatione tum Ethnicorum sermone celebrata, *aqua sancta Dei Matris* ab adiutorio nuncupatur. Hanc sedem vnâ cum templo, & aquæ custodiam numquam Patres deseruerunt, sed ad religionem piūque cultum retinendum, Oratorij seu eremitorij nomine conseruarunt. Ad hoc Virginis templum, cùm Franciscus Diazus graui periculofoque morbo laboraret, ab Iosepho Anchietâ, quasi voto se obligans, petijt vt die postero pro se offerret Missæ sacrificium. Morbi genus erat ignis sacer, seu supercutanea inflammatio, quam nobiles Medici caustrem vocant. Is in extimâ cute circa lumbos dextro è latere nascens cum acerbissimo cruciatu, quasi perpetuo cinctu in orbem serpit; cuius ea natura est, vt si extrema coeant capita, exigua admodum vitæ spes supersit. Iosephus haud grauatè Sacrum se pro eo factutum ad diuæ Virginis recepit. Interim tamen, inquit, vnge morbi locum oleo ex lampade quæ ardet ante sacrâ Eucharistiâ, non ægrum erit Matri, nos prius ad opem à Filio petendam confugisse. Ea inunctio dolorem mitigauit, & quasi quidam præ futuræ valetudinis fuit. Postridie Pater ad templum se Virginis contulit, promissique fidem liberauit, quo eodem die post Missam cùm se aquâ ex eodem fonte ægrotus, qui vnâ venerat, abluisset, dolore & morbo prorsus liberatus est, vnaque Bayam, diuinæ Matris laudes deprædicantes, peruenere. In eo Bayensi seu Saluatoris Collegio Franciscus Fernandus, nondum Sacris initiatus, longo tempore quartanâ laborauerat, & cùm die festo Præsentationis B. Virginis, quem diem *S. Matris ascate* nuncupant, i. Kal. Decembris multi è Bayensi Collegio ad eiusdem Collegij templū eius inuocationis, duabus leucis Bayâ distitum, proficiscerentur, hærebat quarternarius in Collegio; erat enim dies paroxysmi. Rogat P. Iosephus Prouincialis, cur non vnâ cum alijs communem diei religionem obeat. Eo die respondet se febrim expectare. Vade ni-

hilominus, inquit Pater, atque ita eam istic relinque, vt non amplius te adoriatur. Iuit, seuaque ibi eum inuasit febris. Confert se ad templum, atque ante altare Virginis abiectus, supplex ab eius clementiâ opem petit: eò se Iosephi iussu venisse, ab ipso sibi mandatum esse contestans, ne febrim inde referret ad Collegium. Fauit Iosephi precationi & iuuenis obedientiæ sanctissima Mater, ratamque habuit Patris auctoritatem, ægrotusque molestissimo in posterum morbo leuatus reuertit ad Collegium.

CAPVT LXXI.

*De imagine B. Virginis Mariæ
Canariensi.*

IN Canarijs quædam beatissimæ Mariæ matris Dei imago colitur, quæ incolarum dumtaxat humeris die ipsi testo permittit portari. Si alij id tentent, immobilis perstat. Claret multis miraculis.

CAPVT LXXII.

*De sanctis Vrgauonensibus
nuperrimè repertis.*

REcentissima est inuentio sanctorum Martyrum, Bonosi, Maximiani & aliorum in oppido Vrgauonis, certè admirabilis, si vmquam fuit. Ignorati prorsus erant, sed cælestes claritates, cælestiumque luminum processiones, & alia mira signa locum, vbi latebant, indigetarunt. Reperti effossâ terrâ cineres, & ossa clarissimis postea illustria prodigijs: explorationem enim sanctarum Reliquiarum, & distinctionem ab ossibus & cineribus profanis, nouo miroque modo ostendit Deus. Colligit plura admiranda diuersis relationibus eruditissimus vir Bernardus Iosephus Aldrete: ego ex nouissimâ excerptam aliqua; nec enim inuisitata hæc miracula tacere penitus permisit affectus erga hos Sanctos, quorum officulum apud me seruo & colo, tinctum sanguine quo manauit, & penetrauit chartam cui inuolutum erat, miraculoso illo cruore purpuratam. Mense, inquit ille, Decembri iam adulto, scilicet anni 1630. in castris Posthumanis, vulgò *Castro del Rio*, quodam Numinis impulsu ciues ad ducentos sibi inuicem Religiosam ad visitandos Martyres Vrgauonem votis conceptis condixerunt peregrinationē. Primarios è Clero ductores deuotæ sequebantur turbæ omnis ætatis, sexus & cōditionis. Sacrosanctum Crucis præferebatur pulcherrimum vexillum, in sanctuario collocandum. Multiplex

apparatus, familiæ, & impedimenta, non exiguæ manus referebat speciem. Noctu propter æstiu temporis calores, iter est peractum. Albente cælo peruentum in municipium. Festiuæ pompæ supplicatio ingreditur, & excipitur ornatu. In purissimæ Virginis Deiparæ conueniunt omnes æde, diuinis simul adstant mysterijs & concioni, quæ solemni ritu ab aduenis sunt celebrata; sanctaque exomologesi expiati, sacre Eucharistiæ diuino sunt pane refecti. Eodem mox ordine sanctuarium adeunt, sanctos Martyres, eorum fornaces & rogos, simulque illa sancta loca pio venerantur affectu, ingenti que alacritate erigitur, & figitur Crucis speciosum trophæum. Pomeridianâ horâ, sumpto cibo, à municipibus per vias & vicos Sanctorum lipsana & cineres religiosè emendicant, & pijssimè erogantur. Sole in occasum vergente, hilares regrediuntur, Obulconem prætergressi, non longè à riuulo falso ad puteum in latis comodo metati prato per familias & contubernia, multâ nocte ad cœnam assident. Paratus ex peris eorû promitur com meatus. Sarcinulam, dum se volutat, strigosus volutat asturco. Herus ab eâ in mappulâ educit oua cum putamine elixa: hæc per linteam pellucet. Ipso euoluto, tria, ceteris in volutabro attritis, sic micare sunt visa, vt ad eorum splendorem legi & scribi posset. Nox illunis, & qualis in autumno. Ab adstantibus miraculum conclamatur. Concurrunt certatim omnes. Inter primos adfuit Presbyter virtute & sanctæ Inquisitionis ministerio grauis. Is pro suâ auctoritate duo referuauit, tertium iam direptum fuerat. Præ tanti signi admiratione stupor occupat omnes: nec sine religiosis lacrymis lux illa, quæ similis adamantis, vel cæli, cum serenum est, cernitur & consideratur. Solerter quæritur & inquiritur à curiosis causa: occurrit & probatur certior & vera. Erant in eadem perâ è Sanctorum cineribus typici pastilli seu formæ, decenti obuolutæ orario. Ab his in volutatione collisis tenuissimus resultauit puluisculus, putaminibusque inhæsit, atque ex illo polline lux affulsit; alij verò credunt ex contactu. Durauit lux illa ad nonum vsque diem. Ciuium & externorum concursus conspiciebatur. Sanctorum ex cineribus & vel minutissimis ossiculis fulgores frequenter emicant. Hisque ipsis coruscantibus, corpora, quo condita in loco, indicata sunt; seque planè beati Martyres his luminibus, sicut & sanguinis eruptionibus, Vrgauonenses & Argionenses testantur. Patriam purpurâ, quæ Argiona est; & lucis coruscationibus Vrgauonenses: Vrgauo quippe *Lucis apes*, vt dixi, est. Aptissimè

sanè, cum ipsi & apes sint. Nec extra analogiam & proprietatem: naturâ namque potiores melioresque; melissas fulgore illustres Poëta perhibet. Duplicem vetat esse Regem, deteriore ablato, bono referuato; aitque:

*Deterior qui visus, eum, ne prodigus obsit,
Dede neci: melior vacuâ sine regnet in aula:
Alter erit maculis auro squalentibus ardes,
(Nam duo sunt genera) hic melior insignis
& ore,*

*Et rutilus clarus squamis: ille horridus alter
Desidiâ, latamque, trahens in glorius aluum.
Vt binæ Regum facies, ita corpora gentis,
Namque alia turpes horrent, &c.*

*— Elucent alia, & fulgore coruscant
Ardentes auro, & paribus lita corpora
guttis,*

Hæc potior soboles. —

Nostri igitur Martyres, vt optimæ præstantissimæque lucis apes, suas ostentant splendoribus exuuias & opes, & tamquam pulcherrima ex fornacibus eruta vasa aurea, aureis rutilant ardentes radijs, & vario allucent fulgore luminosi.

Vrgauonem cum conciuibus honestus adit vir cum vxore, ipsiusque amicitinâ Annâ de Cordubâ (hæc fratris, illa sororis filia.) Abijs Anna à triennio domi fuerat educata, quæ duodecimum annum agens, à suis enixè petijt nutritijs, vt secum eam adducerent; & est adducta. Puella tum candore tum sinceritate, alijsque virtutibus magnopere commendata erat, & iam diu ergi sanctos Martyres magnâ deuotione afficiebatur, siue quòd de ipsis inaudierat, siue etiam simul, quòd eorum intercessione credebatur se à periculoso morbo fuisse liberatam. In municipio cælestis alimenti participationem deuotè percepit, & in itinere cordatâ se gessit. Peractâ peregrinatione, domum omnes læti perueniunt. Non multos post dies teter ingruit imber, nubium atrâ densaque caligine procellosa oppidum occupat tempestas, tonitrua & fulgetra, & fulmina fragore nimio reboant: inhorrent oppidani qui non vt auiculæ ad lauros, sed ad laureatos confugiunt Martyres, seque eorum lipsanis veluti certissimâ muniunt tutelâ. Anna verò à suo affini, inter familiares ea quæ Vrgauone obtinuerat diuidente, particulam reuerenter accipit, & in folliculo ad collum appendit, & in sinu condit. Sequentis mensis Octobris quintadecimâ die, in annuâ S. Virginis Teresiæ celebritate, ad Carmelitarum cœnobiū frequentes oppidani conueniunt. Adest cum amicitinâ etiam Anna, & eius familia. In ipsâ verò concione, dum insignia sanctæ Virginis referuntur miracula, incipit puella angustiari, eiusque pectus

pectus magno exēstare ardore. Vultu, quāto prematur angore, perspicuè demonstrat. Innuitq̄, vestem remouens, pectus conflagrari. Summissè rogat, vt inde educatur. Ne concio turbaretur, obtinere nequit: præcipitur serid, vt quiescat, & patienter toleret dolorem. Ipsa existimans igneum illum ardorem ex folliculo prouenire, in sinum manum mittit, quæ sanguine imbuta recenti, cum folliculo, eodem etiam madido, educitur; eoq̄; referato, sanguinem ab ossiculo fluxisse, euidētibus cognoscunt adstantes signis. Vident & subuculā cruore infectam. Mirantur, & silentio occultant prodigium. Mysterijs sacrosanctis peractis, peruulgatum innotuit. Magnalia Domini magnificant omnes, & ossiculum maximā cum reuerentiā seruatur. Non ex eo Anna est elata, sed solitis domesticis obsequijs inseruit humilior, & feruentior in Sanctorum religiosā deuotione perstat frequentius. Accipit ab amitinā aliud ossiculum hilaris, nouoque indit sacculo, chartā inuolutum, & in sinum pro more mittit. Sextā verò Nouembriē die, secundā ante meridiem horā, dum cibos ad foculum, vt solita, parat, somnum obrepere sentit. Vt quieti se dedat, in interiorē domus recedit aream, ad trabes in eo loco constitutas reclinata, paululū dormitat. Maximo illicō pectoris ardore excitatur. Querulā clamitat voce se comburi, manu educit sacculum cruentatum, & amitina ostendit. Recognoscit ea, ossiculum, à quo sanguis, idem esse quod dederat: notat etiam & sanguinem adhuc dilatari, & eum qui digitis, subuculæ & pectori hæret, recentissimum. Aduenit opportunè Presbyter ipsius leuir, continuoq̄; adsunt plures Clerici & laici, non tamen pari fide; qui tardius, minus creduli, sanguis enim siccus erat. Iam vesperi quinque regressi Sacerdotes de re adeò disceptant arduā, in eamq̄; veniunt sententiam, vt iterum exploretur. Senior, vt experiretur, ossiculum petit, & exhibitum in sacculum mittit, quem serico purpureo consuit filo: tricis ac nodis sic suā nectit manu, vt nemo disfluere possit, nisi nexibus scētis. Tradit & puellæ, monetque amitinam, quanti momenti & ponderis sit negotium; neque se dubitare ait de Domini omnipotentia atque puellæ virtute; sed oportere in similibus omnem solertiam & curam adhiberi, ne qua fraus aut illusio ex ignotis causis subsit; sedulò igitur caueret, ne qua obreperet deceptio. Sic & alia pro rei grauitate edisserit. Mulier illius maximè afflicta verbis, vt quæ certò sciret de puellæ sinceritate, quòd non dolus aut suspicio alicuius fraudis esset. Ipsam eius consolatur Confessarius; & vt omnibus veritas

pateret manifesta, consentaneum maximè fore & necessarium, his tentari experimentis. Illa noctem peruigilat precibus intenta summis, Dominum obsecrans, vt suā declaret virtute, an ea miracula vera ab ipso sint. Manè Nouembriē septimā Anna ciborum incumbit in curam. Eadem fermè hora, quā pridie, somnus occupat; iussa, in lectulo recumbit. Vix obdormierat, cum solitus opprimit æstus: surgit, & maximo pectus torqueri dolore queritur. Sacculum educere conatur, sed prohibetur. Euocantur ocyus Presbyteri. Adueniunt, simul & Magistratus cū curiā. Presbyter idem, omnibus præsentibus, perplexos ac sensim dissuit nexus, eosdem esse asserens qui à se fuerant intricati. Ossiculū eruit, ex eo conspicitur à cunctis ebulliens cruor fluere, & chartæ inuolucrum eo imbutum. Aduertunt omnes diligenter, nec est qui ambigat. Certissimum mirantur & reuerentur miraculum. Eadem die, secundā post meridiem horā, Presbyter alius ossis adducit fragmē, & folliculum induit, & puellæ tradit, seque ait dubium esse an ex sanctis sit Martyribus, licet ex eo suavis effletur odor. Suscipit illa, in sinuque condit. Post duas circiter horas notus aduenit Clericus. Is ab ijs efflagitat ossa sanguine conspersa ostendi. Anna educit folliculum sericum nouum è sinu, promptoque osse, sanguineæ stillæ recentes cernuntur. Amitinā iubet pectori iterum adhiberi. Paret paruula: mox magnā premitur anxietudine; amitinam enixè precatur vt remouere sinat. Detenta, vultu, clamore, collacrymatione, & etiam animi deliquio doloris significans magnitudinem, soporatur. Subitò experrecta, emergente dolore ingemiscit. Inter hæc plures è Clero & plebe ventitant; alij euocati, alij vulgante famā miraculum. Adfuit & Magistratus, demum & Ecclesiasticus Iudex. Absque hæsitacione vllā omnes perspicuè cernunt manantem fluentemq̄; sanguinem ab ipso osse, eoque charta, folliculus, & digiti liti inspicuntur. Summā veneratione Dominum glorificant, gratiasque agunt, tam insignis miraculi suspiciunt excellentiam. Eā nocte duo simul ossicula in ipso sacculo ad puellæ collū appendit eius amitina. Postridie sextā Feriā, Nouembriē octauā, dum foculi consueta exequitur obsequia, somno grauata paululū obdormit tremens ac gemens. Dolor rursus redit acerrimus, excitatque violenter ingenti feruore. Sacculum auferri clamore postulat. Ablatus, humectus & cruentatus reperitur. Sanguis ab ossibus erūpebat, qui inuolucra imbuere est visus. At puella, quòd vehementi & intolerabili vexaretur & opprimeretur pectoris dolore,

refugit, & omni nititur & contendit vi, ne sibi Sanctorum apponantur ossa. Iurataque, testata est, quoties ab his sanguis proflueret, se suavissimo perfundi odore. Ipsius pietas, virtus & sinceritas à Iudice, Astefforibus & testibus magnopere commendatur. Atque in suâ depositione hæc modesto refert modo, se sanctos Martyres Vrgauonenses religioso venerari cultu, inque eorû honorem frequenter Virginis Deiparæ beatissimæ Rosarium, vel aliquam partem, Christo Domino nostro magno offerre affectu, eius suavitate suum affluere sensum, ex eoque nonnumquam martyria somnare, vt inaudierat. Hæc illa. Vnus verò ex Parochis, qui duabus ei noctibus adstiterat dormienti, simul cum eius amitinâ & ipsius marito, tres integerrimi & oculati testes, testificantur, quòd cum puella placidissimo quiesceret somno, audita sit hæc verba proferre: *Infantulus Iesus ad Crucis imum adstat stipitem.* Deinde amitinam vocans, clamabat: *Thia* (vulgaris nostra dialecto Græcâ patruales, auunculos, materteras, & amitas *thios* & *thias* compellat, & honoris gratiâ puella seniore non amitinâ, vt erat, sed amitam semper vocat) *thia manum mihi prabe, genua flecte, & Iesum Christum adora.* Mox quasi lallabat, & blandiusculè arridens, puerulum Iesum soporabat, ac pijs modulata mulcebat cantiunculis, hac nempe & similibus: *Vt Filij Virgo perluit crepundia Maria, ac pressa in libanotide expandit.* Sed gratia & lepos omnis Latino non exprimitur sermone. Aniculæ & nutrices, his versiculis soporem suis aduocant pusillis, scilicet:

Como lo laua y tuerce la Virgen Maria,

Como laua y tuerce, y en romerico tendia.

Rursus addebat: *Vis mi pusille, vt in tuis recumbam cunis? Ex peregrinatione namque lassitudine sum defatigata.* Canoro etiam lallantis tono & modulo clarè sæpius inculcabat de Sanctorum martyrijs: aliquot nimirum Sanctandreas fuisse cruce decussatos, alios raptatos, alios viuos in fornacibus Sanctuarij combustos, alios è saxi & turribus præcipitados, alios muris in ipsis obstrusos, sicuti in parietibus oclusos, alios manicis, compedibusque vinctos è turrium fastigijs in præceps deturbatos, & in puteum proiectos. Subiungebat deinde: *Eheu sancti Martyres, quàm immania tormenta & martyria, quàmque sauos passi estis cruciatus à nequissimis illis!* Atque ad singula quæque replicabat: *Quàm pulcher mirabilisq; locus! Quàm pulcher mirabilisq; locus!* Hæc ab eâ reterunt & testantur dicta in somnis, & inaudita non alia: quod manè interrogata, silentio occultabat. Hac sanguinis tam frequenti fluxione terrentur multi, ac immane

aliquid, strages horribiles cædesq; portendi verentur. Signorum densitate nonnulli præstringuntur. Atqui plura & maiora sunt spiritalia quàm corporea. Omnia manifestè Dei digitus, non humana efficit industria. An hæc promiscui sexus & ætatis frequentem multitudinem in tenebris, ipsoque noctis silentio & conticinio eodem verborum continere valeat? Atqui non huius sed illius mirificus est effectus & opus: In maximo per latissimos lætissimosque campos in vijs concursu, ad Fescennina & Sotadica carmina, dictoria, scommata, conuitia, quibus rusticuli agrestesque operæ urbanos vrgent, & verberant impudētissimè, ille certè frenat, fremitusque cohibet consuetos. Hominum metamorphoses à vitijs ad virtutè, vitæ morumque reformationem, plurimaque religiosa, non ab alio certè quàm ab illo. Ipse est, qui omnes caliginosas tenebrarum conterit potestates. *Qua conuentio lucis ad tenebras?* In Sole caligat, qui in tantâ luce non discriminat quæ sunt ipsius, vel è contrario Cimmerijs obsita tenebris: At quæris causas. Effectus conspicui, illæ latent. Omnium ratio gnesia, & quasi ex oraculo reddi nequit. In abstrusis aptè physiologus dixit: *Nec quærenda in vllâ parte natura ratio, sed voluntas.* A diuina hæc proueniunt, ac, vt dixit Apostolus, *O altitudo diuitiarum sapientia & scientia Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles via eius!* Infert subinde: *Quis enim cognouit sensum Domini? aut quis consiliarius eius fuit?*

Post aliqua idem Auctor scribit: A castris Posthumianis oppidum, nuperrimè ciuitatis honore nobilitatum, Bujalanze ad millia sedecim distat, à Cordubâ verò, in cuius est Episcopatu, quatuor & viginti. In eo Maria pusilla, adhuc sine cognomine, duodecimum agens annum, cui viro probo, eiusque coniugi benè morata ancillula inseruit, virtutis indole sincera fideliter. Hæc, vt præsentaneum remedium, cinericij pastilli horum Martyrum partem, tumori in manus sinistrae carpo vt adhiberet, in pectore ad ipsum condit cor, Dominicâ die, vigesimâ tertiâ Martij currentis huius anni millesimi sexcentissimi trigésimi primi, post horæ quadrantem se sentit sensim incallescere & aduri, ac heræ significat. Ipsa sinum nudat, & cinericiam rubescentem educit particulam; sanguine delibutam recenti. Eius adpectu ambæ turbatæ consternantur, ac è manibus prolabitur formæ illius pars. Hanc reuerenter eleuant, & chartâ mundâ inuolutam iterum in sinum mittunt. Simul autem domo exeuntes, in viâ æstuat secundò: eximitur inuolucrû cruentatum, eoque in custodiam tradito, formæ eius-

eiusdem pars altera pectori admouetur: Necdum horæ medietate decursâ, iisdem ardore, adustione, etiam sudore, & animi corripitur deliquio. Promitur particula cruore magis quàm prior imbuta. Lectissimæ feminæ domum venerant: quæ rei nouitate intellectâ, ossiculum, quod secum deferebat, à Canonico Toletano sibi sanguinis necessitudine iuncto acceptum, in puellæ sinu recipiendum curat. Mox maiore quàm antea æstuans ardore, magnoque animi deliquio, ad parietem se demittit, sensibusque priuata manet. Educitur ossiculum sic sanguine manante imbutum, ut fluentes guttas manibus excipere potuerint. Inde abeuntes, ad eiusdem Canonici patrem diuertunt. Eius filia cinericiam formam & ossicula puellæ condit in sinu. Nec multa mora: iteratur ardor, & exanimatur paruula prompta, cuncta cruenta simul apparent. Sed pusilla adedò lassâ & fatigata, ut lectuli indiguerit laxamento; quo recreata, ad Solis occasum domum regressa cum herâ est. A conciuie ibi rogata, ne urbanitati deesset, ossicula papyro amicta excepit; & pectori necdum admouerat, cum angoribus afflictata iisdem, cruore conspersa promuntur. Posterâ die, quartâ & vigesimâ Martij, apposito ipsi pro more ossiculo, per tres horas solitis intenta manet obsequijs. Exit verò in compluuium, in eoque maioribus & grauioribus affecta molestijs, sensibus collabitur destituta. Ad lectulum adductam, e ductum acerbissimo afflictat dolore ossiculum cruore infectum. Plura per sequentes dies vsque ad Aprilis octauâ diem in paruulæ sinum missa sunt ossa, & cinericij etiam pastilli; non tamen ex omnibus erupit sanguis, nec pari in ipsis apparuit modo. Martyrum centò ea credita, quæ sanguine conspersa, semper tamen iisdem correpta ardoribus ita fatiscebat, ut exanimis prolaberetur. Cuncta ad Ordinarium deferuntur. Is nunc (quod Ecclesia nostra Præsule caret) V. C. Don Consalus Castro Toboso, amplissimi nostri Senatus Decanus, simulque Canonicus, pietate & litteris conspicuus. Ab eo iudex est primarius constitutus. Qui cum eximiâ religione in hos Martyres affectus, ipsorum inuiseret Sanctuarium, in eo speciosissimam erigendam Crucem suis curauit sumptibus. Iussit igitur per Vicarium, assignato illi Assessore, diligenter probationes fieri, nihilque omitti quæ ad vestigandam veritatem opus fore intelligerent. Iudices ad rei cognitionem diligenter solertiam omnem adhibent, pluribus Religiosis, virisque probis receptis testibus, qui diuersa signa patrata attestantur, & paruulæ animi candorem etiam, & pre-

ces commendant, & virtutem; ea inque tradunt auditam orantem, dum ossicula condita in sinu, atque ex ijs læpius visum fluentem sanguinem, & guttas cadentes. Ipsâ autem Aprilis nonâ die in Assessoris ædes delata, eadem ipsa iureiurando adstricta deposuit, aliorum testimonijs perhibita. Cetera cautè iudices prouideri censent & curant. Ex Lucina ministerio & opitulationi addictis feminis, artis Apollinæ etiam è penitentibus, nobile binum iubent aduocari par. Illæ ad præscriptum secretò diductam reducant puellam, seque in eâ explorandâ haud ignauè strenuam nauasse affirmant operam: simulque asserunt ætatula paruulæ, prorsus sanguinis, nedum vulneris seu plagulæ vestigio & indicio alienam prorsus. In lauo verò carpo tu morem (quem vulgus furunculum vocat) fuisse, verum tam siccum & sanum, atque ab ipsis, cum vniuersa fuerint scrutata, mundo indutam indusio, nequid suspicionis subesset. Medici verò pusillam, ut erat, supra lectulum cubare, pectusque præcipiunt nudari; id, vestes, cuncta quoque quantum possint & fas, attentissimè rimantur. Nihil prorsus odorantur, nec notant, quod fraudis vel versutiæ habeat indicium, vel minimam suspicionem. Et ad omnem abolendam, ne quis à pectore cruentus manet sudor, ut quandoque, rarissimè tamen, contingit, cutis meatibus & poris obstruendis & obturandis, simulque comburentium ardorum refrigerationi efficacissimis, comparatis etiam pretiosis & gelidis medicaminibus, pectoris partes fouent, & studiosè subuentas curant. His ex artis non vulgari, sed abstrusore doctrinâ curatis, atque ad effectum dato intervallo, cinericiæ sex formæ, & ossiculum pectori applicantur, sinusque sueto amictu obnubitur. Vicarius stolâ sumptâ, Crucis, aquaque lustrali cum accensis cereis paratis, deprecationes & exorcismos, quibus ab obsessis dæmones, eorum & illusiones magicæ, vanaque veneficia propulsantur, Romano recitat deuotè ritu. Paruula Catholicam iussa profitetur fidem, ac præcunctis prolata nil hæsitans verba profert; satanæ omnibusque operibus eius, pactis etiam tacitis vel expressis abrenuntiat, seque lætissima asseuerat eam fidem tenere & credere, quam sancta Romana Ecclesia mater & magistra nostra docet & tenet, singulaque mysteria ipsius enuntiat, & se in eâ vixisse gaudet, & morituram protestatur, in eiusque testimonium Apostolorum ultro neâ clarâ altaque profert Symbolum.

Ad hoc plures conuenerant spectaculum post tres circiter horas, nullusque in eâ esse motus: cineres & ossiculum amouen-

uentur, aliaque reponuntur ossium fragmina. Plures discessere: Vicarius tamen cum Notario & alijs, non longè à lectulo manet, ac eam continuè intuetur, si qua in vultu turbatio. Ad Solis occasum aduertit angorem: preces & exorcismos refumit, magnaque religione, vt sapiens omnia exequitur exorcista. Pusilla solito anxia afflictaur ardore. Deficientibus sensibus, ac si deuixisset, exanimatur. Vocati qui abierant, redeunt, & ex Medicis vnus præstò adfuit: eoque diligenter cuncta aduertente, Vicarius sigillatim ossa educit. In cubiti caui fragmine sanguis recentissimus cernitur. Excipit Medicus, & accuratâ circumspicit cõsideratione, eius recognitis ex extremis sanguinem erupisse, certissimò noscit, ab eaque parte non tam largè, quæ carni hæserat. Digito cruorem tentat intento, verissimumque asseuerat, supra vires naturæ prodigiosè fufum. Hoc tanto perhibito testimonio, quod omnibus adstantibus notissimum (nec erat qui ambigeret) Iudices, ipseque Medicus, & alij, Notario exscribente subscribunt. Postera die, Aprilis decimâ, Iudices manè testibus adhibitis, in puellæ sinu plura ossicula reponunt; nec temporis multâ intercapedine pro more doloribus ignitis correpta, animo deficit. Promuntur apposita, & ex ossiculo largus sanguinis tantummodò fluxus. Id autem minimum erat, nec auellanâ maius. Vespere autem alijs appositis ossium particulis, nullus ex ijs prodijt sanguis. Tunc paruula heris est restituta. Sequentibus diebus sæpius emissus. Hæc autem omnia publicis notata tabulis, ad Ordinarium sunt transmissa.

CAPVT LXXIII.

De sacris Hostiis Complutensibus.

A Multis iam seruantur annis in Collegio nostræ Societatis Complutensi in corruptæ Hostiæ consecratæ, miraculis illustres, quæ præsentiam Christi in Eucharistiâ certissimo confirmant argumento. Has Hostias, vt argenteam pyxidem venderent, impij homines ex Maurorum gente surripuerant. Complex sceleris fuerat adolescens ex Hispanis parentibus, & ab auitâ origine Christianis. Hic seruauit Hostias, quas ceteri contempserant, & restituit P. Ioanni Soario, insigni viro nostræ Societatis, virtute & sinceritate mentis. Hic sanctus vir, ex consilio doctissimi Patris Gabrielis Vazquez, ob suspicionem veneni, reposuit loco humido, sed decenti, vt corruptas humefactione in cineres redigeret, & sanctè dissiparet. Visit illas post aliquod tempus, num pu-

trifierent: sed ecce mirus candor & integritas omnibus. Adhibuit proximè in aliâ thecâ Hostias non consecratas: reuifit postea: has repperit vermiculis scatentes, illas integras, candicantesque. Sæpè hoc experimentum factum, donec tandem Complutensium Doctorem Theologorum, Medicorumque iudicio miraculum conclamatur. & magno omnium cultu & deuotione in publicas aras & Sacellum productæ miraculis clarent. Ego tunc temporis Compluti eram, Theologiæ operam nauans. Sæpissimè intuitus illas, miratus sum, ceteras Hostias candoris splendore vincere.

CAPVT LXXIV.

De saxo Complutensi.

S Axum, super quod sancti pueri Iustus & Pastor securi cæsi fuerunt, seruatur Compluti, salutaris manans oleo, siue potius exsudans, quod ipse vidi. Medetur pluribus ægrotis.

CAPVT LXXV.

De statuâ Christi Xaueriensis.

V Eueranda Christi Domini pendentis patibulo colebatur imago in castello Xauerij, vbi natus est S. Frânciscus Xauerius. Igitur quotiescumque magno in aliquo labore versabatur in Indiâ Franciscus dum viueret, sudabat in Nauarrensi regno statuâ Christi. Mortuo verò Xauerio, per illius anni sextas hebdomadarum Ferias sanguinem sudauit imago Crucifixi.

CAPVT LXXVI.

De imaginibus desudantibus, & miraculosis S. Ignatij.

N Ouis nuper prodigijs gloria S. Ignatij parētis nostræ Societatis cælitus significata in Hispaniâ est. Antiquæ miraculosus imaginis huius Sancti sudor multos è morbis recreauit, plura alia patrauit admiranda. Celebrior tamen, pluribusque, scilicet pænè innumeris, miraculis commendata est imago Munebregæ in Aragoniæ regno, quo loco nullus hæc annis præteritis peregrinantium multitudine, votis miraculisque frequentior. Erecta Ignatij species in altari omnibus colèda anno 1623. (diu enim contempta in vestiario erat inter alias virorum etiam sæcularium imagines) eo ipso die plures ægrotos impedimento aliquorū membrorum repentè sanitati integræ restituit, magno

magno omniū stupore, & reuerentiā tanti patroni. Quēdam mulier caeca, quæ aderat, ex rumore audiuit lætitiā & admirationem plebis ob miracula patrata, secretoque orationem deuotam fudit pro visus restitutione. Sensit statim oculos sibi intus tractari, mox subitò vidit. Auclā euidētibz signis deuotione, concurrunt miserorū plebs. Multi quotidie miraculosè restituebantur valetudini: nullam diem tria aut quatuor miracula ad minus, insignem non fecerunt. Duo mortui eiusdē Sancti meritis ibidem vitam receperunt. Vnus erat filius Medici illius oppidi, quem, patre iubente humari, mater prius vnxit oleo lampadis ardentis ante altare sancti Ignatij. Mirabile dictū, statim reuixit puer, vitæ sanitatiq̄ simul restitutus. Primā sextā Feriā postquam publico cultui in altari producta fuit hæc imago, mirū sudauit quatuor horas liquorem, qui nec aqua nec oleum videbatur, mirabilior tamen virtute, cum multi ægrotantes, madefactis eodem sudore linteis, valetudinem obtinuerint. Sequenti deinde sextā Feriā similis sudor per duas horas repetitus fuit. Augustum & mirū quid dicunt præ se ferre hanc imaginem, & reuerentiam obtuentibus ingerere. Sunt etiam qui dicant diuino aliquo artifice & Angelicā manu factā. Historiam sic narrant. Peregrinum hominem obtulisse cuidam Nobili Sacerdoti se velle pingere Ignatium Societatis Iesu fundatorem, & qualibet mercede contentum perfecisse: mox quæsitum, vt pretium acciperet, disparuisse. Hæc fama inter multos: nescio an aliud certius.

CAPVT LXXVII.

De Crucifixo Manresæ.

MAnresæ quoque marmorea Christi Domini species, ante quam preces olim solitus fuit fundere S. Ignatius, in eiusdem Sancti festo visā est sanguineum sudorem fundere.

CAPVT LXXVIII.

De miraculoso oleo Damasci.

Appendam iam alia admiranda de liquoribus, seu oleis sacris, quæ occurrunt. Matthæus Vestmonasteriēsis in Floribus sic narrat. Anno 1203. oleum cœpit emanare miraculosè à quadā imagine beatæ Mariæ de Sardenai, non longè à ciuitate Damasci, quod miraculum etiam multos Saracenos ad fidem Catholicam vocauit, & multis languidis cōtulit sospitatē. Soldanus etiam quidam, scilicet Damascenorum, pe-

nitus cæcus effectus, inuocato B. Virginis Mariæ auxilio, infusione olei illius visus sui claritatem suscepit, qui sexaginta metretas olei annui reditus dedit ad lumen incēdendum ante altare B. Virginis, vt lumen redderet pro lumine, & quia primū, ex quo lumen recepit, lampadem vidit lumine coruscantē. Et ex illo tempore, scilicet ad Natale sequens, cœpit vberius oleū à prædictā imagine stillatim eliquare, & oleum illud in anno consequenti in carnem solidari. Anno gratiæ 1204. Rex Ioannes Natale Domini celebrauit apud Cantuar, Huberto Archiepiscopo illi necessaria ministrante. Deinde in crastino Circumcisionis conuenerūt ad colloquium apud Oxon Rex & Magnates Angliæ, vbi cōcessa sunt Regi auxiliaria militaria de quolibet scuto duæ marcæ & dimidia, nec etiam Episcopi, vel Abbates, siue Ecclesiasticæ personæ sine promissione recesserūt. Eodem anno miraculis crebrescentibus de oleo, emanāte de imagine B. Mariæ de Sardenai, vnde prædictum est, in carnem solidato, & exinde Soldano Damascenorum curato, fama celebris in Orientē fidem solidauit.

Nec refert, quòd recentiores quidam suis in Itinerarijs negent hoc de oleo miraculorum: nam sæpè accidit, vt priorum temporum miracula posteris sæculis desinerent, quòd homines ijs indignos sese reddidisset, vel alias ob causas occultas soli Deo cognitatas. Occurrit hīc, quod S. Germanus Constantinopoleos Patriarcha scriptū reliquit in Epistolā ad Thomā Claudiopolitanum Episcopū, quæ inserta est Actioni IV. Concilij VII. Maximè omniū manifestissimum, & nullam controuersiā vel ambiguitatem sustinens, est, quòd imago, quæ pridem Sozopoli Pisidiæ intemeratæ Dei Genitricis fuit, ex depictā palmā suā vnguenti emanationē profuderit. Cuius miraculi testes sunt multi. Licet autem nunc huiusmodi non fiat opus miraculi, non tamen incredibilia erunt priora, ne pari modo incredibilia iudicentur, quæ in Actibus Apostolorum sunt descripta in principio prædicationis signa diuersa, & charismata Spiritus, quæ nūc minimè patrantur, amatore hominum videlicet Deo per talem condescensionē eos qui infirmiores erant, potentiores in fide suā perficiente, & pariter scientiā virtutem etiā per hos ostendente, quemadmodum Apostolorum factum est tempore. Aliquando enim horum vmbra, aliquando verò vestiū sublata sudaria sanitates præstabāt. Sicut ergo in illis non omnis corporis vmbra, sed Petri tantum modò, dabat laborantibus medelā, similiter & sudaria non omnis vestimēti, sed Pauli solum modò, sanabant infirmos, in sa-

risfactionem fidei eius qui ab ipsis prædicabatur, qui gratiam suam etiã per inanimata demonstrabat. Ita & super imaginibus sæpè fieri placuit, non in omni imagine vel picturã talis specie beneficij inter credentes effectã, sed in solis Sanctorũ, vel etiam eiusdem Domini, quo non suapte intelligeretur sanitates accidere, sed ex solã gratiã Dei nostri.

De eadem imagine, eiusq; origine & miraculis, longè vberius Matthæus Paris (siue idem siue diuersus à V Westmonasterienti) in Ioanne Rege, cuius relationem, quia obseruatu digna est, paucisq; nota & obuia, huc transcribere placuit. Anno 1204. Feriã terciã ante Paschalem solemnitatem, contigit miraculum omni laude dignissimũ, de oleo imaginis Marię Matris Dei apud Sardenai, in hunc modũ. Accidit in carcere militum Christianorum in castro Damasceno, quòd miles quidã extraheret de armario suo fiolam vnã, in quã posuerat de oleo quod de iconiã Dei Genitricis apud Sardenai distillat. Sed cùm diligenter fiolam illam inspexit, in quã oleum reposuerat, lucidissimum, & velut aque fontis perspicuum, apparuit in eã oleum incarnatum, sed in duas partes diuisum. Hærebat namque ima pars olei in inferiori parte fiolæ, & altera superiori. Miles autem accipiens cultellum suũ, voluit coniungere partẽ superiorem cum inferiori: sed continuò vt acies cultelli oleum illud incarnatum tetigit, videntibus Capellanis militibusq; captiuis, & ceteris vniuersis, guttæ sanguinis inde, cunctis admirantibus, effluerunt. Et quoniã plerique de hac Matris Dei imagine veritatem ignorant, dignissimũ est, vt quam habuit originem, ad laudem eiusdem Dei Matris nescientibus referamus. Fuit apud Damascũ metropolim Syriæ ciuitatem venerabilis quẽdam matrona, quæ sanctimonialis habitum suscipiens, Deo deuotissimè seruire studebat. Et vt liberius diuinis vacaret obsequijs, ciuilem declinãs tumultum, sex ab vrbe prædictã milliarijs ad locum Sardenai appellatum recessit, ibique domum sibi, & Oratoriũ in honorem sanctę Dei Genitricis Marię ædificans, hospitalitatis officiũ deuotè peregrinis & pauperibus exhibebat. Contigit autem Monachum quemdã de vrbe Constantinopolitanã orationis gratiã, & sacra Ierusalem loca visitandi, venire, qui à sanctimoniali præfatã in ostium est charitatiuè receptus. Quem cùm cognouisset ad sanctam tendere ciuitatem, rogauit eum humiliter & deuotè, vt rediens adferret secum de sanctã ciuitate Ierusalem iconiam quamdam, id est quamdam tabulam depictã, quam in oratorio suo poneret, & quæ sibi oranti Dei Genitricis imaginem repræsentaret. Ille verò fideliter promi-

fit se iconiam illi dilaturum. Qui cùm Ierusalem peruenisset, expletis orationibus suis, sui immemor promissi, redire disposuit. Cumq; iter arripiens, à ciuitate fuisset egressus, ecce vox emissa de cælo dixit ad eũ: Quomodo manu vacuã ficcine redis? vbi est iconia quam te sanctimoniali delaturum promisisti? Et tunc promissi memor Monachus effectus, in ciuitatem reuersus est, & veniens ad locum vbi iconiæ vendebantur, vnã quẽ sibi placuit comparauit, & secum rediens portauit. Et cùm venisset ad locum qui Gith appellatur, vbi leo ferox & hominum devorator in speluncã latebat, Monacho venienti occurrẽs, humiliter cœpit lambere pedes eius, & sic diuinã eum protegẽte gratiã illæsus euasit. Deinde latronum perpeffus insidias, cùm manus in eum violentas extendere decreuissent, angelicã eos voce increpante aded perterriti sunt, quòd nec loqui, nec se mouere aliquatenus potuerũt. Tunc Monachus iconiam, quam tenebat, diligenter inspiciens, aliquid diuinæ virtutis in eã latere cognouit; & secum deliberans vt iconiam ad suam deferret patriam, sanctimoniale de fraudando, inaniter laborabat. Tunc veniens ad Achon ciuitatem, nauẽ intrauit, volens repatriare, si possit. Cũque dies aliquot velis cucurrissent patientibus, ecce subito tempestate subortã aded periclitari cœperunt, vt singuli quæ sua erãt in mare proijcerent. Monachus autem cùm suum sacculũ inter alios vellet vndis committere, dixit ad eum Angelus Domini: Vide ne feceris, sed leua iconiam manibus tuis vehementer ad Dominum. Qui Angeli obtemperans iussionibus, iconiam in altum leuauit, & continuò tempestas quieuit. Ignorantibus autẽ illis quòd pergerent, ad Achon ciuitatem reuersi sunt. Tunc Monachus de imagine Dei intelligens voluntatem, suisq; promissionibus satisfacere cupiens, ad sanctimoniale redijt, & ab eã beneficiũ hospitalitatis suscepit. Ignotus tamen ei erat, propter frequentiam, & ided iconiã ab eo non requisit. Monachus verò hoc ipsum aduertens, cogitauit cum iconiã ad propria remeare. Manè autem facto, cùm abeundi licentiam impetrasset, gratiã orationis Oratorium intrauit: & cùm, factã oratione, exire voluit, ostium inuenire non potuit. Ponens ergo quam tenebat imaginem super altare Oratorij, ostium vidit apertum: & cùm iterũ assumptã iconiã ab Oratorio exire moliretur, quã egrederetur non inuenit. Videns tandem Monachus circa iconiam diuinam virtutem, posuit eam in Oratorio super altare, & rediens ad sanctimoniale feminam, omnia per ordinem retulit quæ de iconiã mirabiliter, vt superius relatũ est, gesta sunt.

sunt. Dixit ergo, diuinam esse voluntatem, vt iconia ibi remaneret, & debito ibidem veneratetur obsequio. Accepit ergo imaginē Sanctimonialis, benedicens Dominum eiusque Genitricem de omnibus que ibi Monachus reuelauit. Monachus quoque in eodem loco residuum vitæ suę peragere decreuit, propter virtutes quas Dominum fecisse cognouerat per imaginem suę sanctę Genitricis. Cœpit iconia deinceps valde ab omnibus venerari, & cœperunt omnes in eâ Dei magna admirari.

His ita gestis, femina Sanctimonialis locum præparās, vt sibi videbatur, honestiorem, in quo imaginem poneret, rogauit Presbyterū quemdam, tamquam se digniorem, & morum honestate præditū (vt credebat) vt vestibus sacris indutus ad imaginē accederet, & eum ad locū prænominatum transferret. Ille autē verebatur nimis eam tangere: quia & tempore illo quo super altare posita fuerat, sudare cœpit; & liquorem olei lucidissimum emittere nō cessauit. Quam desudationē femina Sanctimonialis prius cum sindone mundā detergens, postea vasculū parauit æneū, & liquorem recepit; quem cum in nomine Domini eiusque Genitricis tribuisset, à varijs languoribus illicō sanabantur, & huc vsque sanantur. Presbyter autem prædictus ad imaginem temerè accedens, vt eam transferret, protinus cum liquorem ex eâ manantem tetigit, atefactę sunt eius manus, & post triduū migravit ad Dominum. Postea verò nullus præsumpsit imaginem, præter solam Sanctimonialem, tangere, vel eam loco mouere. Tunc femina religiosa subter imaginem vasculum præparauit vitreum, in quo liquor ab imagine reciperetur, & infirmorū necessitatibus seruetur.

Procedente denique tempore res dictū mirabilis contigit, & hæcenus inaudita. Nam imago præfata, admirantibus cunctis, cœpit mamillas carnis emittere, & mirabiliter carne vestiri. Vnde hucusque à mamillis deorsum carne videtur induta, à quo liquor ille incessanter distillat. Quem liquorem Fratres templi ad domos suas deferunt cum inducias habent à paganis, vt peregrinis orationis gratiā aduentantibus inde distribuāt, qui honorem Dei Genitricis in diuersis mundi partibus attollant. Sunt autem Monachi in quadam monasterij parte, diuinum agentes Officiū, sed dignitas & magistrum Sanctimonialium est, propter reuerentiam prædictę mulieris, quæ locū prius inhabitauit, & in honorem S. Marię Dei Genitricis Oratorium fabricauit. Hæcenus ille.

Commemorat deinde miraculū in Soldano Damasceno per oleum huius imaginis

patratum, prout iam alter Matthæus (si tamen alter, nō vnus & idem) nobis exposuit.

CAPVT LXXIX.

De balsamis Ægypti.

Licet in mirabilibus terræ promissæ aliqua scribam de Ægypti balsameto, & fonte Iesū, iuuat hic ampliari historiā probatis testibus. Petrus Martyr memorię prodidit lib. 3. Legationis Babylicę, de fonte Ægypti, e cuius aquā olim balsameto rigabatur, in quo Christum infantulum à Virgine matre ablutum fuisse, vetus traditio habet, tam apud Christianos quā apud Sarracenos. Ab his, quibus fuerat a Soldano de me cura demandata, peto, vt me ad eum locum, vbi Christus latuerat interea temporis, dum Herodes Ierosolymis moraretur, perducerent, tum vt loci numen colerem, tum etiam quoniam ibidem balsami arbuta cōseuerant, id exoptabam. Eum locum nostrā tempestate Mataræam incolæ appellant, qui ab vrbe Cairi passuū millia circiter decem distat. Mercurij igitur die sexto Idus Februarij, qui nostrę Quadragesimę primus eo anno fuit, vbi primū eluxit, Mataræam versus proficiscimur, palatium primo ad spectu & primā fronte Regali mole constructum ingredimur, in internis autem dirutum, eò quòd desertū, ex quo balsami arbuta interiire. Illuc enim, quo tempore balsamum colligebatur, Soldani relaxati animi gratiā sese quotannis conferebant. Prò dolor! adeò pretiosi arbuta liquoris interiire, sed incertum an custodū incuriā, an fraude dolōve & inuidiā, an religione & pietate lassā id acciderit. Quidā enim vindarij custodes terram irrigando male téperasse aiunt. Ex fonte namq; viuo, puteali tamen, in eo loco scaturienti aquā exhaustā, arbuta illa rigabantur & nutriebatur: neq; enim ex simplici illā materiā balsamū constabat, quod non aliter ex perfractis aut cōcisis ramis per stirias & guttas cadentes colligebatur, quam ex vitū putaturis lacrymales guttę cadunt, cum apud nos verno tépore palmites inciduntur. Sed nullā prætereā eius fontis aquā transplantatis balsami arbutis adhuc vt nascerentur, aut adultis vt coalescerent, profuisse vmquam, longo experimento cōprobatum est. Imò & cum in aliud solū transferrentur, eadem etiam aquā inde asportatā parum viguisse. Rex enim quondā Cyprius, nomine Iaches Caitbeio, Soldano permitte, arbuta pauca cupatq; ipsas aquā plenas, quibus illa irrigaret, in Cypriū afferri iussit, vbi neque balsamum procreabant, neque fructes diu vixerunt.

Qui fraudem interuenisse censent, aiunt id factum iniectione panni menstruo infecti, cuius venenifera vi arbuta balsami radicitus enecta fuerint. Ast qui laesam pietatem credunt, ita predicant, inquit Martyr: Cautum fuit semper priscorum Regum Soldanorum decreto, ne Iudaicae provinciae quisquam balsamatum ingrederetur, ne quid ignominiosum in loci numen perpetrarent, cum in eo fonte paruuli Iesu, pro tempore in Aegypto laritauit, panos, quibus inuoluebatur, Maria Virgo lauerit, ubique arbuta germinabant, ibi Soli siccados exposuerit. Beatam namque Virginem Mauri obseruant, eiusque nomen religiosissime venerantur. Incautos igitur ad custodiam Soldani constitutos oeconomicos Iudaeum, qui se Maurum profitebatur, admisisse inquit, Iudaeamque uxorem suam, quam intromisit, paruulum utriusque filium lintheaque infantuli in opprobrium matris Christi in ipso fonte immeruisse, ac linthea ibidem siccanda protedisse volunt. Quare terram, cuius virtute arbuta germinabant, fontemque, cuius vigore rigata nutriebatur, illic post contumeliam suam amisisse, inhesitanter inquit. Vt cumque sit, omnia illa arbuta radicitus interiere, nec vllum ex eis extat vestigium. Ea in roseti modum acuta intra quinquenniū senescebant, sed ipsorum rami in idem solum transplantati, facile ad suum genus instaurandum pullulabant. Est autem id balsamati spatium passuum longitudine circiter ducentorum, latitudine vero non multo plus dimidio, terreis aggeribus sine calce ac lapidibus circumseptum.

Describit deinde Martyr tuguriolum, in quo B. Virgo infantulum Iesum lactasse fertur, ubi, inquit Martyr, duo summæ pietatis in hominibus aduersæ legis (in Sarracenis) annotaui argumenta, quæ prætermittenda minimè duxi. Extat in prædicto tugurio intra murum cauata quædam in modum armarioli fenestella, in qua paruulum infantem sollicita Virgo, dum sibi aliquando foris victum quariraret, recondebat: ibi ardentem perpetuè lampadem Mauri seruant. Tenent & aliam, funiculo traiectione illi arbori, quam sese aperuisse, transeuntique Iesu cessisse, populus credit, appensam, arboremque ipsam reuerenter obseruant. Ficulneam ipsi Pharaonis arborem appellant. Ea verò est, quæ à nostris sycomorus dicitur, terræ illius arbor peculiaris. Obijt Martyr Legationem Aegyptiam anno Christi 1501. & 1502.

Sed Ill^{ms} Princeps Nicolaus Christophorus Radziuilus, Dux Olicæ, & Niesuisij Palatinus Vlnensis, qui anno 1582. ex Polonia egressus, Venetijsque anno 1583. soluens, peregrinationem Ierosolymitanam iniit, & Aegyptum quoque lustrauit, indicare videtur,

balsami liquorẽ feruè usque ad illud tempus, quo in Aegypto erat, durasse. Ita enim scribit: Arbor hæc (ficus Pharaonis) sita est in horto; in qua balsamum proueniebat, cuius etiam extant plantulae duos circiter cubitos altae, sed exaruerunt omnes. Nam Assan Bassa prædecessor Imbraimi huius, qui meo tempore provinciam administrabat, Aethiopem quemdam qui curam balsami habebat, quod magnam pecuniae vim collegerat, præfocari iussit: quo factum est, ut nullo qui arborum eiusmodi curam gerere nosset reperto, penitus deperirent. In Felici tamen Arabia, Imperatore Solimanno procurante, balsamum in copia prouenit, ex hoc horto ut plurimum transplantatum; quod etiam Mechâ per Caruanam aduehitur, cuius mecum bonam quantitatem asportavi. Hæc ille. Ego tamen puto Balsamum in Arabia semper fuisse.

De horto Balsami scribit quoque Bredembachius Metropolitanæ Moguntinæ Ecclesiæ Decanus, in suo Hodæporico Ierosolymitano. Nam Ierosolymitanam peregrinationem suscepit anno Domini 1483. Post sancta loca Palaestinae adita, pieque culta, motem Sinai, & inde Aegyptum petijt, & inter cetera in Aegypto visenda, visit quoque Balsami hortum, qui adhuc odoriferum illum liquorem reddebat; cum hæc peregrinatio aduentum Petri Martyris in Aegyptum nouemdecim dumtaxat annis antecesserit. De Domo D. Virginis, & infantis Christi habitaculo, & de fonte, & Ficu Pharaonis, eadem prope quæ Martyr scribunt Princeps Radziuilus & Bredembachius, ut intelliget Lector, & horum scripta inter se conferre velit.

CAPVT LXXX.

De oleo in lac mutato.

IN Vita sanctæ Burgundoforæ apud Bedam Tom. 3. de oleo in lac mutato, & deinceps multiplicato, huiusmodi historia narratur. Quædam puella, nomine Bitihildis, in eodem Cœnobio intra adolescentiæ annos conuersa, cum, diu regularis disciplinæ habens confecta, immobili desiderio cælestia ad præmia anhelaret, venit, ut iustus arbiter iustam animam iustitiæ copiâ plenâ cælo condere vellet. Cumque iam in extremis posita, posceret per successiones noctium lumen coram sese accedi, & sacræ lectionis præconia ante se legi, & una assistentium vas quoddam oleo lymphaque repleset, omnes sopor oppressit sorores, sicque traiectione noctis metâ absque sodalium solamine ægra nocte peregit. Reuertente autem diei crepusculo, cum Matutinas laudes Domino cecinissent, ægra, quæ iacebat, intuita lucernam, quæ oleo lymphaque repleta erat, in lac commutatam, quærit utrum hoc

hoc aliqua sodaliū commutasset. Illæ in-
quiūt: An nescis, quia hīc lac non fuerit? Æ-
gra ait: Nequaquā hoc labore animā meam
consumite, sed quid rei veritas habeat, sim-
pliciter indicate. Affirmantibus itaq; sorori-
bus, quia nihil prorsus inde certū haberent,
Matrem Monasterij vocant, & rei causam
indicant: at illa protinus, vt diligētius agno-
sceret, oleum à lacte separare iubet. Cumq;
segregatum fuisset oleum, & nihil exinde
super specie lactis remansisset, cœpit oleum
denuō crescere, & vberius à vase manare.
Tum demum hæ quæ astabant Dei virtu-
tem agnoscentes, omni studio collegerunt
oleū illud, & in sacrario condiderunt, ex cu-
ius olei perunctione quædā infirmæ sorores
postmodum attactæ, pristinæ sanitati reddi-
tæ sunt; illa verò quæ felicē expectabat exit-
um, omni iucūditate repleta, cum animam
cælo reddidisset, tanta suauitas odoris cel-
lam repleuit, vt balsamum inibi crederes de-
sudare. Quid autem aliud fuit, vt creatura
aquæ in lactis speciem verteretur, vel oleum
multiplicaretur, nisi quod miseratio diuina
alijs ostendere voluit, qualiter ægrā visitaue-
rit, & dū illa sodalibus noluit indicare quid
vidisset, vestigium visitationis suæ reliquit.

CAPVT LXXXI.

De alijs oleis miraculosis.

DE oleo seu humore quē emisit linteum,
quo theca, in quā Reliquiæ S. Eligij er-
rant, operiebatur, hæc S. Audoēnus lib. 2. de
Vitâ S. Eligij cap. 39. n. 40. Ea theca propter
auri gemmarumq; splendorem Quadrage-
simæ diebus tegi solebat lineo panno, itemq;
holoserico sanè eleganti & pretioso. Quod
cum aliquando initio Quadragesimæ factū
esset, post aliquot dies multis adstantibus
cōtigit inauditum miraculum. Cœpit enim
sudare linteum illud, sensimq; magis atque
magis vapores exhalans, copiosius hume-
ctari. Quod vt viderunt qui tum aderant, rei
nouitate obstupefacti, Christi eximiam illic
aiebant declarari potentiam. Cum autem
etiā distillare cernerent linteum, senioribus
id cōsultissimum visum est, vt ablato linteo
à thecâ, exprimerent humorē in vasculum,
isq; pro medicinâ seruetur, sicq; factum
est: & ille liquor in vase æneo seruatus, mul-
tis postea attulit sanitatem. Tanta autē fuit
eius sudoris admirandi copia, vt pannus ho-
losericus, cui erat linteum illud adiunctum,
optimo colore tinctus, colorem illum amit-
teret, eoq; linteum illud inficeretur. Duos
ferè sextarios sudor ille compleuit.

Eâ tempestate aliquot Franciæ vrbes dirè

vastabat morbus quidam, cuius pellendi
causâ credimus liquorē hunc diuinitus col-
latum. Si quis enim illo correptus morbo, in
mortis discrimen venisset, & eum liquorem
attigisset, cōfestim sanabatur. Erat tum Ve-
romanduorum Comes Ingomarus, homo
prædiues & potens. Is metuens vndiq; tum
grassantē pestem, vbi didicit sudoris huius
miraculum, totum se contulit ad B. Eligij
patrociniū implorandum, atque ex eodem
liquore cum multâ fide nonnihil sibi dari
petijt, promittens, si sanctus Episcopus obti-
neret apud Deū, vt eius prædia non infesta-
ret is morbus, decimas rerum suarū, & ma-
ximam villā se eius Ecclesiæ delegaturum.
Accepto igitur salutari liquore, inuisit præ-
dia sua, iussitq; omnes eorum incolas re-
uerenter eum attingere. Atque ita factū est,
vt cum vndiq; morbus ille prouinciā vasta-
ret, nullā tamen ex ijs quierant ditionis eius
corripuerit. Quamobrem valdè ille exhi-
laratus, decimā partem ex omnibus dona-
uit Ecclesiæ S. Eligij. Fuit autem donū illud
amplissimum, ita vt centum homines & pe-
cora plurima cesserint Ecclesiæ illi.

Mirabile est quod de oleo, ex sacris lipsanis
S. VValpurgæ manare solito, memoriæ pro-
didit Philippus Episcopus Eystetrensis in hi-
storiâ S. VValpurgæ. Notandū, inquit, quod
etiam idem sacrum oleum tantæ munditiæ
ac tneracitatis existit, vt sine omni corru-
ptione, & cœdâ maculationis fæculentiâ, per
ducentos annos seruatum cōsimilis puri-
tatis inueniatur cum illo quod hodierno die
de stillicidio eiusdem sacre emanationis
scriptum est.

Compluti ego vidi lapidem, in quo secu-
ricæsi fuerunt fortissimi pueri SS. Iustus &
Pastor. oleo etiam manat.

Celebre erat quondam oleum S. Martini,
de quo in S. Eugēdi Abbatis Vitâ talis histo-
ria legitur: Vice quadā imminente vesperâ,
omne illud monasteriū, quia erat ex lignis,
& non solūm contignatis indiscretisq; cel-
lulis, verūm etiam pulchrè fuerat cœnaculis
geminatum, ita subitò redactū est in fauil-
lam, vt manè non solūm nihil resideret ex
ædificijs, verūm etiam celeritate arentis pa-
buli ignis ipse pænè totus redderetur extin-
ctus. Cuniq; Fratres illi, prout quisque sar-
culum securimq; posuerat, ferrum reuerâ,
quod solūm exuri nequiverat, prunis euen-
tilatis inquirerent, ecce Antidiolus sanctus
Presbyter prospexit ampullam cum oleo
B. Martini, quæ salutis gratiâ ad lectuli sui
capitium dependebat, plenam, clausamq;
vt fuerat, post vasta incendia, postq; cœna-
culorum desuper ruentium ardentiumq;
ruinas ita integram ac stabilitam inter fu-
mantes igniū residere fauillas, vt tres quon-
dam

dam pueros roscidis refrigerijs legimus in camino Persico claruisse. Quæ etiã ampulla cum oleo ipso ad virtutum testimonium vsque hodie in eodem Monasterio reseruat. Vnde non ampliùs sub Eugendo sancto incendiari arbitror casui licuisse, quam, vt dixi, beatissimo quondã cessisse Martino, vel postmodum Condatefcentes Monachos cum oleo virtuteque Martini reminiscimur euasisse.

CAPVT LXXXII.

De oleo Regum Angliæ.

Mira sunt quæ de vnguento, quo Reges Angliæ in suã inauguratione inungi solent, scribit Thomas V Valsinghamus in Henrico IV. Die trãslationis S. Eduardi Regis & Confessoris coronatus est Rex Henricus IV. apud V Vestmonasteriũ per manus Domini Thomæ Archiepiscopi Cantuariensis, ipso videlicet die quo fuerat in exilium relegatus anno reuoluto, non sine diuino miraculo (vt putatur) & in auspiciũ vberioris gratiæ sibi futuræ (prout creditur) vnctus est illo cælesti vnguento, quod olim B. Maria mater Dei commisit B. Thomæ Martyri Archiepiscopo Cantuariensi, dum esset in exilio, conseruandũ, prædicens eidẽ, quod Reges Anglorũ, qui vngerentur hoc vnguento, pugiles essent Ecclesiæ benigni. Hoc vnguentũ in aquilã aureã, & ampullã lapideã conseruatum, latuit per multa tempora, sed tãdem miraculosè manifestatum. Dum Dominus Henricus I. Dux Lãcastriæ bella gereret Regis sui in partibus transnarinis, ipsi nempe tradita fuit prædicta aquila per quemdã sanctum virum, qui illam inuenerat reuelatione diuinã. Qui dedit eam nobilissimo Principi Eduardo (primogenito Eduardi Illustris Regis Angliæ) vt in eã vnctione post mortem patris vngeretur in Regem. Qui posuit in turri Londoniarum vnguentum præfatum, recludens in cistã multis firmatã seris, latuitque ibi vel per obliuionem, vel per negligentiam, vsque ad tempus Richardi Regis, filij Principis memorati.

Anno Domini prædicto millesimo trecentesimo nonagesimo nono prædictus Rex Richardus curiosè perscrutatus res à progenitoribus sibi relictas, inopinatò reperit a-

quilam & ampullam, & scripturã siue prophetiam S. Thomæ Martyris cum eisdem: & cum didicisset virtutem talem vnctionis, rogauit Dominum Thomã Cantuariensem Archipræsulem, vt eum denuò vngeret hoc vnguento. Qui hoc facere omnino recusauit, dicens sibi sufficere quod semel per manus suas sacram suscepit in coronatione pristinã vnctionem, quæ habere nõ debuit iterationem. Hanc aquilam cum ampullã Rex Richardus portauit in Hiberniam profecturus, & denuò rediens in hanc terram, quam petenti Archiepiscopo apud Cestriã tradidit, dicens iam patenter clarescere, quod non fuit voluntatis diuinæ vt vngeretur illo vnguento, sed alteri deberi tam nobile Sacramentum. Archiepiscopus verò reseruans tanta iocalia sub reuerendã custodiã, ea tenuit vsque ad tempus coronationis Regis moderni, qui primus Regum Angliæ vnctus est tam pretioso liquore. Vngebantur porrò Regis manus, caput, pectus, scapulæ, & ambæ compages brachiorum, additã hac apprecatione: *Vnguntur manus, caput, pectus, scapula, & compages brachiorum de oleo sanctificato, vnde vncti fuerunt Reges & Prophetæ, & sicut vnxit Samuel Dauidem in Regem, vt sis benedictus, & constitutus Rex in regno isto super populum istum, quem Dominus Deus tuus dedit tibi ad regendum & gubernandum.*

CAPVT LXXXIII.

De caudatis hominibus.

Scribit Ioannes Maior lib. 2. de Gestis Scotorum c. 9. Ad Rochestriã transiens Augustinus, in Angliam à S. Gregorio Magno missus, verbum Dei euangelizare cœpit: sed contra virum Dei piscium caudas vulgus irrisoriè proiecit; quare Numen supplex Augustinus implorat, quatenus illius loci paruuli caudati in peccati pœnam nascantur, & quatenus moniti addiscant non temnere Diuos. Et propterea, vt Anglorum Annales recitãt, paruuli caudati nascebantur. Ab influentiã igitur cæli has caudas minimè habent. Nec in hac tempestate homines caudatos illic nasci arbitror, sed ad tempus, vt fidem Doctõri gens incredula daret, hæc pœna inflicta est. Scotis & Gallis oppositum asserentibus haud assentior. In Hispaniã quoque fertur aliam gentem huiusmodi fuisse.

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII
 EX SOCIETATE IESV
 DE
 MIRIS ET MIRACVLOSIS
 NATVRIS
 IN EVROPA
 LIBER SECVNDVS.

ALIA nunc peruolabo regna, quocumque lubuerit spatatus: scilicet hunc ordinem nostrorum miscellaneorum pollicitus, oscitanter ordinare. Palabor ubique; præcipuus tamen campus Hibernus erit, amplissimum admirationis atrium. Hic duo præmonita sunt: non naturæ viribus veritatem harum historiarum æstimandam; alterum est, iniquam incredulitatis exceptionem esse, Non est, ergo non fuit. neque enim eadem seruat Deus lege mirabilia sua; tempora & circumstantias habent. Namque si ea quæ pura naturæ auctoritas sustentauit, sæpè languerunt; quid mirum si quæ aliena, nempe non naturali, opulentiâ constiterunt, tandem desiderentur. Sæpè peccata communem naturam præuerterunt, cur occasio nequibunt esse derogandis miraculis?

CAPVT PRIMVM.

De insulis admirandis.

MIRVM est quod Gireserus noster ex Siluestro Giraldo exscripsit, duas insulas esse lacus in Mômônio Boreali, quarum altera maior, altera minor. Maior, teste Giraldo, Ecclesiam habet antiquæ religionis, minor verò capellam, cui pauci cælibes, quos Cælicolas vel Colideos vocant, deuotè deseruiunt. In maiorem numquam femina vel feminei sexus aliquod animal intrare potuit, quin statim moreretur. Probatum est hoc multoties per canes & catos, aliaque sexus illius animalia quæ periculi causâ frequenter aduecta statim occubuerunt. Mirum de auibus terræ illius, quæ cum masculæ fructibus insulæ passim insideant, alterius sexus illius auiculæ præteruolando, seu (mares) pares ibi relinquunt, & tamquam infirmitatis non ignaræ, insulam illam quasi pestem fugiunt. In minori verò insulâ nemo vmquam moritur, numquam mortuus

fuit, vel morte naturali mori potest: vnde & Viuentium insula vocatur. Morbo tamen lethali grauissimè interdum vexantur, & vsque ad extremam exhalationem miserabiliter afficiuntur. Cumq; nihil amplius spei, nihil iam vitæ vitalis superesse præsentiant, cumque inualecente valetudine tam finaliter afflicti fuerint, vt morte mori malint quàm vitam ducere mortis, in maiorem demùm insulam se nauiculâ deferri faciunt, qui statim vt terrâ attingunt, spiritum reddunt. Hactenus ille: quod indignum fide plures putabunt; sed Auctores graues reperio idem comprobare, licet alij non experti iudicium contineant. id mihi indubitatum, naturæ auctoritatem hoc vltimum excedere. quare miraculo adscribi licet; vt sunt ijs partibus alia huiusmodi.

CAPVT II.

De insulâ Sanctâ.

ESt quoque in Boreali Britannicæ parte, ait ibi cap. 4 Giraldu, insula quædam, quæ & Sancta vocatur, vbi mulieres non pariunt, concipiunt tamen, & prægnantes

effectæ vsque ad pariendi articulum naturaliter intumescunt: quo imminente ad alteram insulam aduectæ, naturali libertati naturæ indulgent. Quæ si fortè detentæ fuerint (sicut aliquoties probandi causâ compertum est) intolerabili statim vexatione torquentur, & vsque ad ipsas ferè mortis angustias, donec emittantur, dolore premuntur.

CAPVT III.

De insulâ Aren.

Est etiam insula quædam in Occidentali Conactiâ solo posita, ait Giraldus cap. 6. cui nomen Aren, à S. Brendano, ut aiunt, consecrata. In hac hominum corpora nec humantur, nec putrescunt, sed sub dio posita, & exposita permanent incorrupta. Hic homines auos, atavos & tritavos, longamque stirpis suæ retrò seriem mirando conspiciunt & cognoscunt. Eadem insula nec profert nec patitur mures. Cùm per totam Hiberniam, ait Giraldus cap. 6. copiosè nimis mures abundant, hæc tamen insula mure caret. Mus enim nec nascitur hic, nec vivit inuectus; sed si fortè allatus fuerit, statim præpeti cursu in proximum mare se præcipitat, sin autem impediatur, statim emoritur.

CAPVT IV.

De gallis gallinaceis.

Galli gallinacei, inquit Giraldus c. 35. Non hic ut alibi tertiam & extremam noctis partem à duabus primis triplici intervallo vociferando distinguunt; parum enim ante diem hic audiuntur, & quantum alibi à tertiâ, tantum hic à primâ galli voce dies distare dignoscitur. Nec arbitrandum tamen est, aliam hic quàm alibi gallos habere naturam; haud aliter enim vociferantur huc aliunde aduecti: sed sicut breui contenta Britannix nocte est, sic & Hibernia, & tantò brevior, quantò Sol adiacet occasui spatio propinquiore. Quantò igitur nox hic contractior, tantò post galli cantum dies acceleratior. Vnde & semper æstiuo tempore tamquam aurorâ surgente perclarâ die scat, ex Solis splendore parum sub terrâ gyrantis, nocte totâ supra Horizontem polus albescit.

CAPVT V.

De lacu Lageniæ, & anatibus S. Colemanni.

IN lacu Lageniæ inueniuntur anates minores, quæ vulgari vocabulo cercellæ vocantur. Hæ à tempore Sancti tam mâsuetæ factæ sunt, ut de manibus cibos sumant, & vsque hodie hominum accessus non reformident. Sunt autem quasi semper conuentum adimplentes circâ tredecim numero. Quoties verò vel Ecclesiæ & Clero, vel ipsis auiculis iniuria fit fortè, vel aliqua molestia illata fuerit, statim euolantes, in lacu quodam procul inde remoto se recipiunt, nec ad priorem locum redeunt, donec condigna satisfactio fuerit subsecuta. Interim verò dum absentes fuerint, aquæ stagni illius, quæ limpidissimæ priùs & claræ fuerant, foetidæ fiunt & corruptæ, & nec ad hominem nec ad pecorum vsus accedunt. Accidit & miluum cum vnâ auicularum istarum, quam rapuerat, in arborem quamdam propinquam se recepisse, qui & multis intuentibus membris omnibus statim irriguit, nec prædam sub pedibus prædo respexit. Accidit etiam glaciali quodam in tempore vulpeculam auium istarum vnâ rapuisse, quæ manè factò, in tugurio quodam lacui coniuncto, & S. Colemanni conuersatione olim venerabili, intra fauces auiculæ vitalem spiritum præcludente, inuenta est suffocata. Relatus igitur ad lacum, auibus prorsus illæsis optimi patroni beneficio, prædâ indemni, mortis pœnas prædo persoluit vterque.

CAPVT VI.

De Fernigenensî terrâ.

Est quoque in Lageniâ prouinciâ quædam, quæ Fernigenan dicitur, quam à Vvesfordiâ solùm Slanenſis aqua determinat, vnde mures maiores, qui vulgariter rati vocantur, per imprecationem sancti Iusti Episcopi (cuius fortè libros corroserant) prorsus sunt expulsi, nec ibi postea nasci nec viuere possunt inuecti. Etiam Reliquiæ & puluis tumuli, quo sepultus S. Vdalricus, glires fugant, imò & necant: quod num ex maledictione his animalibus infligta à S. Vdalrico acciderit, an Deus peculiari ratione S. Vdalrico hanc gratiâ concesserit, dicere non habeo: vtrumque acciderè potuit, & experientia in promptu est, cui cur reluctemur, cùm ipse sensus nos conuincat? Bruschius in Catalogo Monasteriorum de

Vtenburâ. Effecit idem Episcopus (S. Vdalricus) vt nulli magni mures sint in Cœnobio, imò vt & aliunde importati viuere non possint, sed illicò expirent ac intermorian- tur. Quâ verò industriâ id factum, ignoratur. Eodem beneficio affecisse dicitur totum Episcopatum suum Augustanum.

CAPVT VII.

De lacubus miris.

Miscebo inter tot Hiberniæ miranda, quæ noster Molina prodidit in descriptione Gallæciæ. Lacum inquit in Hiberniâ esse, cuius limo aut sabulo si infixeris baculum ligneum, faceffere in ferrum, quantum arenæ conditus est, reliquam partem paulatim lapidescere. Alium narrat lacum, cuius aqua dulcis & amara quotidie fit, ita vt dimidium diei dulcescat, postea acerbetur, vt pro veneno sit. Redeo iam ad Giraldi narrationes.

CAPVT VIII.

De cœmeterio Ultoniæ.

Est in Ultoniâ cœmeterium quoddam, locusque sacer, sanctorum virorum diutinâ frequentiâ consecratus. Feminæ hîc sexus non admittitur. Huc sponsum sponsa non sequitur. Celebrato quoque locali diuortio, consortes orationum non effecti, in hac parte iam ad imparia iudicantur. Huc sine gallinâ gallus intrabit. Vbi & pastu quolibet intus inuento (mirabile visu) voce monitoriâ focix quoque suadet, nec persuadet.

CAPVT IX.

De salicibus pomiferis.

Ver quidam nobilis, quam S. Keivvini- nus alumnum habuerat, ægrotans, forte poma desiderabat: cui Sancto compatiente, & orationem ad Dominum fundente, salix quædâ non procul ab Ecclesiâ poma protulit, tam puero quàm alijs ægrotantibus salutifera, & vsque in hodiernum diem tam salix illa, quàm aliq̃ ex eâ circa cœmeterium transplantatæ more pomarij (salicis tamen aliàs per omnia tam folijs quàm frondibus naturâ permanente) singulis annis poma producant. Sunt autem hæc poma alba & oblonga, salubria magis quàm sapida, in magnâ reuerentiâ ab indigenis habita; quæ etiam ad remotas partes, contra varios morbos à multis deferuntur, & S. Keivvini

poma dicuntur. De hoc Sancto Siluester Giraldu lib. 4. Topogr. Hiber. cap. 28. hæc habet: S. Keivvini Quadragesimali quodam tempore hominum frequentiam ex consuetudine fugiens, solitudine quadam tugurio modico, quo à Sole tantum & pluuiâ defenderetur, soli contemplationi vacâs, lectioni & orationi insistebat. Qui cum manum more solito per fenestram ad cælum eleuaret, ei fortè merula infedit, & quasi nido fungens oua deposuit. Cui prædictus Sanctus tantâ mansuetudine & patientiâ compassus est, vt nec manum clauderet, nec retraheret, sed vsque ad plenam pullorum exclusionem eam infatiganter extenderet & aptaret. In huius autem signi perpetuam memoriam omnes imagines S. Keivvini per Hiberniam in manu extensâ merulam habet. Ab alijs dicitur hic sanctus Coenginus, de quo memorat Scriptor rerum ab ipso gestarum, qui in nostrâ Bibliothecâ Ingolstadiensi extat manuscriptus. Prædictus puer (sermo fuerat de filio cuiusdam Reguli ægrotante, quem in studio pietatis S. Coenginus informabat) cum poma desideraret, S. Coenginus arborem salicis benedixit, quæ vsque in præsentem diem poma gignere solet. Hæc ille. Salicis huius per benedictionem pomiferæ mentio est in Vitâ S. Laurentij Episcopi Dublinensis. Cum enim Auctor c. 16. descripsisset situm loci, in quem olim S. Coenginus secedere cõsueuerat, & ad quem subinde ipse etiâ S. Laurentius se recipiebat, subiungit: Nec sine fontis dulcedine locus est, nam ex eadè rupe riuulus sonorus erûpit, apud quem riuulû etiam salix mirifica reperitur, poma ferens vsque ad hiemale S. Martini festum crudissima, vt vix à quoquam tum possint degustari; appropinquante autem Natiuitate Dominicâ, celeriter maturefcunt, solis infirmis pro medicinali remedio reseruanda.

CAPVT X.

De lapide vinifero.

Circa partes Corcagiæ est insula quædam, Ecclesiâ continens S. Michaëlis, antiquæ nimis & authenticæ religionis; vbi lapis quidam est extra ostium Ecclesiæ à dextris, ipsi ferè cohærens ostio, in cuius superioris partis concauitate quotidie manè per merita Sanctorum loci illius tantum vini reperitur, quantum ad Missarum solemniam iuxta numerum Sacerdotum, qui ibi eodem die celebraturi fuerint, conuenienter sufficere possit.

CAPVT XI.

De auibus Vltonia.

IN vltiore Vltoniae parte sunt montana quaedam, in quibus grues, & grutæ, auesque variae suo in tempore abunde nidificant, propter refugium & pacem non tantum hominibus, verum etiam pecoribus & auibus ab incolis ibidem exhibitam, ob reuerentiam scilicet S. Beani, cuius Ecclesia locum illustrat. Sanctus iste miro & inaudito more non tantum aues, sed & auium suarum oua tuetur. Si enim, vt oua rapias, manum admoueas, videas protinus pullos marcidos & rubros, & tamquam eadem horam iam exclusos: sin autem manum retrahas cum voluntate, videas iterum, seu miraculosè, seu phantasticè, contra naturam cursum pullos in oua vel conuersos vel reuersos. Accedunt duo, inspector simul & raptor; hic pullos, ille oua videbit.

CAPVT XII.

De asylo ferarum.

IN australi Momonia, inter collem Brendani & mare spatiosum, quod Hispaniam interluit & Hiberniam, est locus quidam non modicus, vno ex latere fluuio piscoso, altero verò riulo quodam inclusus, qui ob reuerentiam S. Brendani aliorumque loci illius sanctorum, non tantum hominibus & pecoribus, verum etiam ipsis feris, tam aduenis quam indigenis, refugium praestat inauditum. Vnde non tam cerui, quam apri & lepores, aliaque ferae, cum canes à vestigio sequentes nullatenus fugere posse se presentunt, à partibus procul inde remotis ad locum istum quantocyus transferuntur. Qui vt riulum pertransierunt, canibus ibidem cursum sistentibus, nec vltius insequentibus, ab omni statim periculo tuti sunt. Mira Dei virtus, quod Sanctorum meritis nec natura vorax, nec venator instigans, & praeda praecurrens, praedones impios & pertinaces promptam transferunt ad rapinam. In duobus istis refugijs ex longo pacis usu, quasi domesticae, hominum frequentiam aues & ferae non refugunt.

CAPVT XIII.

De fluuio pisculentissimo.

Idem Giralduus inquit: Ex altero loci praedicti latere illabitur piscosissimus, & praecipue salmonibus ad miraculum usque fe-

cundissimus. Hospitalitatis namque gratia, quam sancti ibidem viri pro viribus, imò longè supra vires in peregrinos aduenas infatiganter exercere solebant, ad charitatis explendae tam sufficientiam quam exuperantiam, piscium indulta est copia tanta: Et ne auaritiae stimulis (vt assolet) ad emolumentum mercimoniale cupidos mortalium animos ipsa prouocaret abundantia, ad mannae modum remedium diuinitus est indultum, vt numquam vltra primam capturae noctem pisces vtiliter referuentur: quantumlibet enim sale conditi, putredini tamen semper obnoxij, insipidi manent & insulsi, nec arte quantumlibet in crastinum referuati vel ad usum prouenient, vel ad esum.

CAPVT XIV.

De pascuis Brigidae.

Campestria pulcherrima Brigidae pascua vocantur, in qua nullus aratrum ausus est mittere, de quibus pro miraculo ducitur, quod licet prouinciae totius animalia solotenus vesperi herbam corroserint, mane facto, non minus herbositas apparebit; tamquam de pascuis illis dictum fuerit:

*Ex quantum longis carpunt armenta diebus,
Exigua tantum gelidus ros nocte reponit.*

CAPVT XV.

De molendino S. Lucherini.

Apod Offyoria est molendinum S. Lucherini siue Lucherini Abbatis, quod diebus Dominicis nihil, de furto verò vel rapina numquam molit.

CAPVT XVI.

De molendino S. Phechini.

Laudatus iam Giralduus c. 52. ait: In Media apud Fouenam est molendinum, quod S. Phechinus in latere cuiusdam saxi miraculosè nimis manibus suis exculpfit. Hoc, sicut & Ecclesiam Sancti istius mulieres non intrat; nec in minori reuerentia molendinum istud ab indigenis, quam vna Ecclesiarum Sancti eiusdem haberi solet. Contigit autem, Hugone de Lacy exercitum per locum illum ducente, sagittarium quemdam mulierculam, violenter attractam, in ipso molendino libidinosè violasse, qui repentinè vltione igne infernali in membro percussus, usque in ipsum corpus statim exarsit, & nocte eadem expirauit. Item, exercitu ibidem pernoctante, annonam, quam ab Ecclesijs &

molendino passim rapuerant, Hugo de Lacy totam restitui fecit, præter pauculam aenæ particulam de molendino surreptam quam coram dextrarijs suis duo milites occultè reliquerant, quorum vnus in infaniam versus, eadem nocte in stabulo confracto cerebro interiit, alter verò manè (milite, qui infidebat ei, alios, qui annonâ reddiderant, super fictâ religione irridente) subitâ & improuisâ morte iuxta latus Hugonis de Lacy, vidente & admirante maiori exercitus parte, obiter occubuit.

CAPVT XVII.

De campanis & baculis Sanctorum.

HOc etiam non prætereundum, quòd campanas baiulas, baculosq; Sanctorum in superiore parte recuruos, auro & argento vel ære contactos, in magnâ reuerentiâ tam Hiberniæ & Scotiæ, quâ & VValliæ populus & Clerus habere solent, ita vt sacramenta super hæc longè magis quàm super Euangelia, & præstare vereantur, & peierare. Ex vi enim quadam occultâ, & ijs quasi diuinitus insitâ, nec non & vindictâ (cuius præcipuè Sancti illi appetibiles esse videntur) plerumque puniuntur contemptores, & grauitè animaduertitur in transgressores. Hæc Giralduſ cap. 35.

CAPVT XVIII.

De baculo Iesu.

INter vniuersos Hiberniæ baculos, lignæque naturæ Sanctorum Reliquias, virtuosus ille & famosus, quem *baculum Iesu* vocant, non immeritò primus & præcipuus esse videtur, per quem vulgari opinione sanctus Patritius venenosos ab insulâ vermes eiecit: huius siquidem tam incertus est ortus, quàm certissima virtus. Nostris autem temporibus, & nostrorum operâ, nobilis thesaurus ab Armachiâ Dubliniam est translatus.

CAPVT XIX.

De campanâ fugitiuâ.

ES: in Lageniâ, in terrâ scilicet Mactalevvi, campana quædam, quæ nisi à Custode suo exorcismo quodam, ad hoc compoſito, singulis noctibus adiuretur, & vinculo quolibet vel fragili ligetur, manè in Mediâ apud Chenarech, in Ecclesiâ S. Finiani, vnde venerat, reperitur, quod & aliquoties certum est contigisse.

CAPVT XX.

De cornu S. Patritij.

Vidimus, inquit Giralduſ c. 34. in VValliâ (vnde & vehementius admiramur) Hibernensem (al. pauperè & mendicum) baiulum quemdâ cornu quoddam æneum, quod S. Patritij fuisse dicebat, pro Reliquijs in collo gestantem. Dicebat autem, ob reuerentiâ Sancti illius, neminem ausum hoc sonare. Cùm igitur (Hibernico more). circumstâti populo cornu perfringeret osculandum, Sacerdos quidam, Bernardus nomine, de manibus illud eripuit, & oris apponens angulo, aëremque impellens sonare cœpit, qui & eadem horâ, multis adstantibus, ore quidem aure tenus paralyticè retorto, duplici passione percussus est. Cùm enim torrentis eloquij prius extitisset, & delatoris linguam detractor habuisset, sermonis cuiuslibet statim amisit vsu. Vnde & in hac parte sic læsus est, vt semper hætenus linguæ fuerit impeditæ. Præterea lethargum patiens, hic statim obliuioni cuncta tradiderat, vt vix etiam se nomen habuisse meminisset. Enimuerò tam enormiter in memoriâ læsus fuerat, vt Psalmos, quos antea corde tenus optimè nouerat, multis abinde diebus quasi de nouo recordantem videremus, & litteras etiam, quarum notitiam copiosè satis habuerat, denudò mendicantem, tamquam elementarium, senem miraremur. Cui tandem in Hiberniam ad S. Patritium excessus huius causâ peregrè profecto plenior valetudò redijt, sed non plena.

CAPVT XXI.

De baculo S. Cyrici.

IN Provinciâ de VVarthrenion, inquit Giralduſ lib. 5. Itinerarij cap. 1. in Ecclesiâ videlicet S. Germani, baculus, qui S. Cyrici dicitur, inuenitur, superius in Crucis modum paulisper vtrimque protensus, auro & argento vndique contactus. Qui quamquàm virtuosissimus in omni negotio comprobetur, longè plus tamen ad glandiculas gibbosas & strumas, quæ in humanis corporibus excrescere solent, euacuandas penitus & delendas, speciali quadâ virtute præpoller, adeò quidem, vt omnes passim qui huiusmodi vexantur incommodis, si baculum deuotè cum vnus denarij oblatione petierint, optatam recipiât sanitatem. Conrigit autem his nostris diebus strumofum quemdam solum obulum baculo præsentasse, cui per medium illicò residens strumofus

sus ille tumor euauit. & post pusillum, postquam alterius oboli relatione debita est oblatio redintegrata, & integra quasi statim curatio est subsecuta. Item alius ad baculum accedens, cum certâ denarij promissione curatus est; qui tamen die statutâ promissa non complens, pristinum statim incommodum cum confusione recepit: sed ut delicti veniâ facilius impetraret, cum trium denariorum oblatione, non absque timore magno & deuotione beneficium triplicasset, continuò stabilis curationis gaudia recuperauit.

CAPVT XXII.

De campanâ baiulâ.

Idem Giraldu in Itinerario Cambriæ lib. 1. cap. 1. sic prodit: Apud Eleuein in Ecclesiâ de Glascum, est campana baiula virtuosissima, quâ proprio vocabulo *Bangâ* vocant, quæ & sancti Dauid fuisse perhibetur. Hanc mulier quædam viro suo, qui in castello de Raiderguuy iuxta VVarthrenion (quod Refus filius Gruffini nostris diebus construxerat) in vinculis tenebatur, ut eum vel sic liberaret, clam allatâ supposuit. Sed quoniam castellani non solum ob hoc virum non liberarunt, verum & campanam ipsam violenter captiuam quoque tenuerunt, nocte eadem vltione diuinâ totum oppidum, præter parietem vnum vbi campana pendeat, igne proprio consumptum est.

CAPVT XXIII.

De lapide in insulâ Monâ.

Est hic lapis humano femori ferè conformis, cui insita virtus hoc habet, ut spatio quantolibet asportatus, proximâ per se nocte reuertatur, sicut ab accolis plurius est compertum. Vnde & Vgo Comes Castrensis, qui tempore Regis Henrici I. tam insulam istam, quàm terras adiacentes viriliter occupauerat, auditâ huius lapidis virtute, ipsum alij lapidi longè maiori ferreis catenis fortiter ligatû, probandi causâ procul in mari projici fecit, qui tamen summo diluculo, cum multorum admiratione, pristino more, suo in loco repertus est. Cuius rei occasione publico Comitum edicto prohibitum est, ne quis de cetero lapidem à loco mouere præsumat. Contigit aliquando rusticum quemdam experiendi gratiâ ad femur suum lapidem ligasse, sed putrefacto statim temore, ad locum pristinum lapidis euasit.

CAPVT XXIV.

De collibus admirandis.

Subiungere iuuat, quod Giraldu idem lib. 2. Itinerarij Cambriæ cap. 7. scribit. Est in insulâ Monæ collis saxosus, non magnus, & parum altus, cuius ex vnâ parte si clamaueris, ex alterâ nequaquam audieris, & vocatur ab incolis per antiphrasin *rupis audientium*. In Boreali quoque maioris Britanniæ latere, quod ab Humbro flumine quasi Trans Humbrum ab Anglis nomen accepit, est collis haud dissimilis, cuius ex vno latere si cornu altisonum vel tubæ clangor experitur, opposito in latere non audietur.

CAPVT XXV.

De Ecclesiâ S. Tefredauci.

Ex eodem Giraldo Gretferis scribit: Est in Monâ insulâ Ecclesiâ sancti Tefredauci Confessoris, in quâ Hugo Comes Slopesburienensis, cum semel vnâ cum Comite Cestrensi hanc insulam vi ingrederetur, canes nocte quadam posuisset, insanos omnes manè recepit, & ipsemet infra mensem mirabiliter extinctus occubuit.

CAPVT XXVI.

De fontibus admirandis.

Cur fontes prætereundi sunt? Est foris in Momoniâ, inquit Siluester Giraldu Cambrensis lib. 2. de Topographiâ Hiberniæ c. 7. cuius aquis si quis abluitur, statim canus efficitur. Vidi hominem, cuius pars barbæ lymphis istis lota canis incanduerat, alterâ parte totâ in suâ naturâ fuscâ manente.

Est econtrâ fons in Vltoniâ, quo si quis abluitur, non canescet amplius. Hunc autem fontem femine frequentant, & viri canitiem vitare volentes.

Est & in Conactiâ fons dulcis aquæ in vertice montis excelsi, & procul à mari: qui die naturali bis vndis deficiens, & toties exuberans, marinas imitatur instabilitates.

Est etiam in VValliâ non procul à castello Dineucer, in prouinciâ tamen de Canterbochan, fons, qui similis inconstantiz lymphas habere solet. Vide ipsum Giraldu lib. 2. Itiner. Cambriæ cap. 10.

Est fons in vltiore Boreali Vltoniæ parte, qui ob nimiam sui frigiditatem ligna imposita

posita per septennij spatium in lapides obdurat.

Est in Norvvegiâ fons similis naturæ, quantò ad frigidam Zonâ magis accedit: in hoc enim non tâtùm ligna, sed & lina, lineæque lanæq; telæ per annû imposita, durissimum in lapidem congelatur. Vnde & Guccialdemaro Danorum Regi nostris diebus regnanti quidam Episcopus Norvvegiæ Oxippale, quod anno præterito probandi causâ ab eodem susceperat, naturæ iam retulit bipartitæ. Parte enim mediâ fonti imposita lapis erat, alterâ parte, quæ extrâ iacuerat, in suâ permanente naturâ. Simile quid accidit in lacu quodam Cappadociæ.

Est in Cappadociâ, itinere quod est inter Mazaca & Iuana, lacus amplus, in quem lacum pars siue arundinis, siue aliûs generis, si dimissa fuerit, & postero die exempta, inuenitur lapidea; quæ autem pars extra aquam manserit, permanet in suâ proprietate. Ecce quantæ efficacix est lacus iste, quia quod alibi per annum vel etiam septennale spatium cõpletur, aquæ istius natura vnus diei naturalis spatio compler.

Sunt & certa quædâ ligna, quæ aqua non tolerat. Est in Cornubiâ silua quædam, cuius ligna, quantumlibet modica, in aquam missa, aqua nõ sustinet, inquit Gyrald. ibid. Rursus sunt ligna, quæ aquis iniecta lapidum instar submerguntur.

Est in Galliâ silua quædam, Parisiensi ab vrbe parum distans, Sequanæ fluuio lateraliter coniuncta, quam publica quædâ strata disterminat, cuius vnâ ex parte si ligna in aquam proieceris, occultâ quadam, innatâ tamen grâuitate, ligneæque naturæ nimis aliena ad fundum fluminis lapideo statim tam more quàm mole descendunt. Est igitur hæc silua duplici prodigio monstrôsa. Admiranda est enim in ipsâ ram innaturalis leuium grauitas, admiranda quoque est sub modico soli discrimine tam magna diuersitas.

Aiunt lignum cuiusdam ficus Ægyptiæ, dicit S. Augustinus lib. 21. Ciuit. nõ vt ligna cetera in aquis natant, sed mergi, & quod est mirabilius, cum in imo aliquamdiu fuerit, inde ad aquæ superficiem rursus emergere, quando madefactum debuit humoris pondere prægruari. De eadem Solinus cap. 45. Materia ficus Ægyptiæ in aquam missa subsidit. Deinde cum diu sederit in liquore, leuior facta sustollitur, & versâ vice, quod natura in alio ligni genere non recipit, fit humore sicca.

Est in Conactiâ fons quidam, aquas habens solis hominibus acceptabiles, iumentis verò & pecoribus alijsq; animalibus quibuscumque, si gustatæ fuerint, pestilentes.

Est & in Francorum Regno, non procul à Castro Pascensi, fons quidâ, aquas habens masculorum vsui competentes, mulieribus verò nec ad interiorem nec ad exteriorem vsum vtiliter accedentes.

Adde huc duos Siciliae fontes, non procul à Gelonio stagno. Ibi & fontes duo, inquit Solinus cap. 11. alterum si sterilis sumpserit, fecunda fiet; alterum si fecunda hauserit, vertitur in sterilitatem.

In Britannia Chiltrensi territorio sunt fontes multi, quibus in generali frugû fertilitate penitus desiccatis, aquarum inopiâ tellus arefcit. Contra defectum verò famemque ruptis aquarum venis, & referatis fontium claustris, malorum prænuntia vndique videas exuberare fluentia.

In Francorum Regno Vicomensi territorio, & Nichatensi vico, est fons quidam eiusdem prognostici prodigio pollens.

In Normannia verò partibus quibusdam secus contigit. Abundant enim in abundantia, in defectu quoque frugum aquæ deficiunt.

Est fons in Sueuiâ prouinciâ, (quæ Suits dicitur) in vertice montis excelsi, qui non nisi Sole super Horizontem elucente, scaturigines emittit: statim enim ac Sol sub Horizontem descendit, & donec iterum per reuolutionem se nobis manè præsentauerit, scaturire desistit. Manè verò non tamen statim vt descit, sed Sole recens orto, & super Horizontem emerso, in magnâ quantitate aquas emittit; nocte totâ, quamquam tamen noctis naturæ, quæ humida est & frigida, magis aquæ proprietates conuenire solet, nec stillam præbens.

Est fons in Pictauiâ apud S. Ioannem d'Angely, qui in hieme nullis, in æstate verò contra communem fontium naturam vberimis solet manare fluentis. Adde fontem, de quo Plinius Iunior lib. 4. Epist. vlt. Attuli tibi ex patriâ meâ pro munusculo quæstionem altissimâ istâ eruditione dignissimam. Fons oritur in monte, per saxa decurrit, excipitur cœnatiu nculâ manufactâ. Ibi paululùm retentus, in Lariû lacum decidit. Huius mira natura ter in die stas auctibus ac diminutionibus crescit decrefcitque. Cernitur id palàm, & cum summâ voluptate deprehenditur. Iuxtà recumbis, & vesceris, atque etiam ex ipso fonte (nam est frigidissimus) potas. Interim ille certis dimentisq; momentis, vel subtrahitur vel assurgit. An nulum seu quid aliud ponis in sicco, alluitur sensim; ac nouissimè operitur: detegitur rursus, paulatimque deseritur. Si diutiùs obserues, vtrumque iterum ac tertio videas. Spiritusne aliquis occultior os fontis & fauces modò laxat, modò includit, prout

prout in latus incurrit aut decessit expulsus? quod in ampullis certisq̄ue generis eiusdem videmus accidere, quibus non hians, nec statim patēs exitus. nam illa quoque, quamquam prona & vergentia, per quasdā oblitantis animæ moras crebris quasi singultibus sistunt quod effundunt. An quæ Oceano naturæ, fonti quoque, quaque ille ratione aut impellitur aut resorbetur, hac modicus hic humor vicibus alternis supprimitur vel egeritur? An vt flumina quæ in mare deferuntur, aduersantibus ventis, obuioque æstu retorquentur, ita est aliquid, quod huius fontis excursus per momenta repercutiat? An latentibus venis certa mensura est, & pigrior cum collegit quod exhauserat? Minor riuus est & pigrior cum collegit; agilior, maiorque profertur? Anne quod libramentum est abditum & cæcum, quod, cum exinanitum est, suscitatur, & elicit fontem, cum repletur, moratur & strangulat? Scrutare tu causas (potes enim) quæ tantum miraculum efficiunt. Mihi abunde est, si satis expressi quod efficitur. Hactenus ille.

Est fons in Hungariâ tantò malitiæ maioris, quantò generalius ipsa se malitia infundit. Huius enim fluentia non minùs hominibus quàm alijs quibuslibet animantibus libamina propinant venenosa.

Est fons in Armoricâ Britannîâ, cuius ex aquis in cornu bubali haustis, si petram ei proximam fortè perfuderis, tempore quantumlibet sereno & à pluuijs alieno, pluuias in continenti non euades.

Erat & in Siciliâ fons miræ naturæ, ad quem rubro indutus vestimento si quis accesserit, statim ad eiusdem staturæ modum in altum profiliens fontis ebullit scaturigo, quæ ad alios profusus immota colores, ad cuius etiâ abscissum solitæ mensuræ se conformans, pristinos iterùm redit in canales.

CAPVT XXVII.

De fonte Momoniæ.

Est fons in Momoniâ, inquit Giraldus lib. 2. Topograph. Hiberniæ c. 7. qui si tactus ab homine, vel etiam visus fuerit, statim tota Prouincia pluuijs inundabit: quæ non cessabunt, donec Sacerdos ad hoc deputatus, qui & virgo fuerit à natiuitate, Missæ celebratione in Cappellâ (quæ non procul à fonte ad hoc dignoscitur esse fundata) & aquæ benedictæ, lactisq̄ue vaccæ vnius coloris aspersione (barbaro satis ritu & ratione carente) fontem reconciliauerit. Nec iniuriâ Giraldus barbarum satis & ratione carentem ritum nominat. Meritò ap-

pellasset planè superstitiosus. Ad quid enim Sacerdos à primo ortu virgo, & lac, & vnius coloris vaccæ? Extant & alibi, quæ vel tacta vel mota tempestates vel excitant, vel vulgò creduntur excitare.

In Cyrenaicâ prouinciâ fons, quem Solis appellant, & rupes quædam visitur Austro sacra. Hæc cum manibus humanis attingitur, ille immodicus assurgit, arenasq̄ue quasi maria agens, sic sæuit, vt æquor fluctibus, inquit Mela lib. 1. Vadianus Melæ commentator non vult hæc inter fabulosa numerari, cum Plinius paria memoret, veluti cap. 47. lib. 2. de Dalmatiæ specu, in quem deiecto leui pondere, quâuis tranquillo die, turbini similis emicet procella. Quod & in proximis alpibus Abbatibus cellæ (ita pagus Heluetiorum vocatur) ingenti & altissimè demisso specu fieri obseruauimus. Hæc Vadianus.

CAPVT XXVIII.

De lacu & monte Pilati.

Idem Vadianus lacum seu stagnum in Pilati monte iuxta Lucernam Heluetiorum nobilem vibem, eiusq̄ue admiranda, seu vera, seu ex solâ persuasione vulgi nata describens, ita insit: In Heluetiâ prope Lucernam, veterem & percelebrem vibem, mons est præaltus, quem ob fragosam asperitatem, & præcipitem altitudinem, etiamnum vernaculâ linguâ fractum cognominant, alienæ linguæ durante vestigio Fracmont; infra cuius editissimum verticem lacus est, Pilati cognomento, angustus admodum, & palus veriùs quàm lacus, in quem de industriâ iniecta maximas tempestates ciere, & omnia vndis opplere aiunt, quæ verò casu incidât, nihil irritare eum tamquam planè humano sensu culpâ carere, quod casu fit, intelligat. Capit res fidem, quòd pacatù irritare aulos mox fuisse capite plexos, ob illatam accolis calamitatem, oppidani referant. Ego anno superiore, cum mense Augusto Lucernam venissem, lacus visendi gratiâ in ipsum postridie montem à varijs comitibus eductus sum, ac primâ quidem luce oppidum egressi, in mediam ferè montis altitudinē equis, difficili sanè, nec admodum tritâ viâ, vehebamur. Mox equitandi ampliùs cum copia non esset, iumentis in proxima pascua dimissis, & conducto qui nos anteiret pastore, baculis nixi reliquum altitudinis pedites, arctissimâ semitâ, quaq̄ non cuius iter fuerit, per ingentes hinc & inde rupium anfractus scandendo exuperauimus; demumque non sine sudore ad paludis marginem peruentum est. Mons ipse cetera

tera ferè præceptis, eo in loco pascuus est, & ingenti sese ambitu in speciem orbis inclinans, valle profundâ residet, ipso in mediantullo lacum sustinet tenui tantùm iuncovestitum, & horridâ iuxtâ clausum siluâ, quodque solum aduenti religionem incutiat, alto vndique silentio septum. Nullus in eum riuus influit, nullus exit: aquâ nigricâs, phlégethonteâ, & plu squam palustris immota iacet, nec venti facilè torpètem excierint. Austro enim & Zephyro reliqua montis pars altissimè assurgens latè obducitur ab Euro & Aquilone loci profunditas, & quam dixi, densa silua tuetur. Mirum autem, hibernis eum niuibus nõ crescere, nec rursuni æstiuis contrahi caloribus, deside aquâ perpetuo, vt ferunt, tenore suos sese intra limites continente. Illud retulerim, nos in ascensu à pastore illo, qui ducebat, tantùm non iurisiurandi sacramento adactos fuisse, ne quid importunius tentaremus visò lacu, aut ne quid inijceremus, capitis ille sui aleam ludi aiebat: iterùm iterumque modestiam, atque etiam silentium, tamquã ad sacra perduceret, exoptulans. Quã re vt veteri loci famæ quidquam tribuerem, non parum, fa-teor, commotus fui: quamquam fabulosum esse constet, quod de Pilatò quidam somniant, cerni eum quotannis in lacu videlicet Iudicis habitu, nec annum superuivèrè posse qui viderint, magnâ vanitate. Hæc enim mortalium leuitas est, vt locis naturæ Numine aliquo insignibus fabularû præstigias adnectant, & interim naturâ nescio quomodo comparatû, vt nõn difficilè credant qui audiunt, religionis vi quadam ad hoc ipsum nos alliciente, & in hanc etiam credulitatem rerum nouarum ducente cupiditate. Porro, verum sit nec ne, quod de memorato lacus ingenio constans accolarum fama circumfert, ne nunc quidem dixerim, cum experiri mihi nõ licuerit, ac ne, si licuerit quidem, id facere sine magno discrimine potuissim. Sed pleraq; tamen omnia, vt recipiam multorum experientiã & auctoritate deprehensã confirmataque naturæ miracula, omnibus propè in partibus eius insignia monent: vt interim nõn ro-geram, eum mihi loci genium visum esse, qui in hoc præsertim tam edito haud difficilè natæ de se famæ rêspondere possit: aded enim excelsus mons est, vt à primâ luce ad lacum videndum, mox ad summum montis verticem egressi, & citra moram longo descensu ad equos reuersi, occaso iam Sole cum noctis principio urbem ingressi fuerimus, duabus plurimum horis ad cibum medio in monte capiendum insump-tis.

Hæc Vadianus scribit, qui præter soli-

tum hoc loco religiosus apparuit, nec lapillum quidem in lacum illum inijcere ausus, ne Lucernæ & finitimis oppidis exitium crearet. Adicio quæ Gretserus testatur: Ego, inquit, quemdã noui (& qui non nossem, mihi, cum viueret, familiarissimum, P. Ferdinandum Crendelium, studiorum meorum adiutorem strenuissimû, & profus indefessum) qui cum Lucernæ degeret, cupiditate lacus huius videndi ductus, cum ante aliquot annos, eo asperrimo & difficillimo itinere euasisset, non modò vnum alterumve lapillum, sed plures etiam grandiores lapides immisit, nullo profus vllius concitatæ tempestatis indicio, sed cælo, vt antea, sereno vultu allucente, ita vt vulgaris illa opinio non tam veritate, quàm traditione imperitæ multitudinis niti videatur.

CAPVT XXIX.

De alijs fontibus prodigiosis.

ADijciam alia mirabilia cum Gretseri nostri censurâ. In Halesinâ regione, inquit Solinus c. 11. fons aliàs quietus & tranquillus, cum siletur, si insonent tibiæ, exultabundus ad cantum eleuatur, & quasi miretur dulcedinem vocis, ultra margines intumescit. Apud Garamantas perhibent, inquit S. Augustinus lib. 21. de Ciu. c. 3. fontem esse quemdam tam frigidum diebus, vt non bibatur, tam feruidum noctibus, vt non tangatur. In Epiro alium fontem, in quo faces, vt in ceteris, extinguntur accensæ, sed, non vt in ceteris, accenduntur extinctæ. Prioris fontis meminit Plinius lib. 5. c. 5. & Solinus c. 32. posterioris idem Plinius lib. 2. c. 103. Solinus c. 13. Isidorus lib. 13. Origin. c. 13. Priori est similis fons Ammonis, de quo Plinius 1. 2. c. 103. Iouis Ammonis fons interdiu frigidus, noctibus feruet. Nec plures fontes accumulò, prædictos scriptores adeat, quem plures mirificos fontes cognoscendi desiderium tenet. Quamquam nonnulli non tantùm à Poëtis, sed & ab Historicis & Philosophis proditi, ad fabulas potius quàm ad rerum naturam, vel potius ad superstitiones malorumque geniorum præstigias spectare videantur, vt sunt illi de quibus Solinus cap. 10. *Fontes sanè calidi & salubres aliquot locis efferuescunt, qui medelas adferunt, aut solidant ossa fracta, aut abolent à solifugis incertum venenum, aut etiam ocularias dissipant ægritudines.* Haftenus rectè. his enim & similibus medendi facultatibus non paucos fontes in-

structos præditosque inuenire licet. *Sed qui oculis medentur*, subdit Solinus, & *coarguendis valent furibus. Nam quisquis sacramento raptum negat, lumina aquis attrectat, ubi periurium non est, cernit clarius; si perfidia abnuit, detegitur facinus cecitate, & captus oculis admissum tenebris fatetur.* Hæc Solinus, quæ apte facta sunt vi naturali aquæ, aut diuinâ virtute, aut operatione dæmonis. Non primum: nam nulli aquæ ea vis naturaliter insita est, vt occulta patefaciat, fontemque tactu puniat, & in fontem illæsum abire permittat. Non secundum: vbi enim Deus ad hæc per horum fontium aquas patranda sese obligauit? Vbi hoc scriptura vel traditio testatum fecit? Restat ergo tertium, vt scilicet, quidquid hîc fit, id ope dæmonis fiat, cuius vires nequaquam transcendit, vt quem tactu illa aqua vel acutiore videndi acie donet, vel lumine penitus priuet, ita vt aquam illam non pro instrumento, sed pro signo producendi effectus adhibeat; quo offusciorum genere ciebrò olim dæmon Ethnicis nondum Christiana fide illustratis illudere consueuerat.

Eiusdem classis fons est, de quo Philostratus lib. 1. de Vitâ Apollonij Thyanaei c. 4. Est autem iuxta Thyana (Apollonij patriam) ciuitatè Cappadocię aqua Ioui (vt perhibent) sacrata, quam indigenæ inextinguibilem vocant. Fons eius frigidus sanè scaturit, ebullit autem non secus atque igne calefactus lebes. Hanc puris, & iuramenti fidem seruantibus viris aspectu placidâ, & gustu dulcem esse perhibent; periuris verò & infidis palàm aduersatur. epota namque oculos pedesque ac manus peierantis inuadit, pultulis ac vomitibus totum corpus inquinans; neque illinc discedendi facultas datur, sed ibidem permanentes, coram aquâ ipsâ suam deplorant calamitatem, palàm quod peierant profitentes.

Quamquã hæc, & si quæ huiusmodi alia etiam Dei voluntate, non Angelorum bonorum vel malorum ministerio, in detestationem perfidiæ & periurij contingere possunt. Scribit Stephanus esse fontem in Sicilia Palicenum vocatum, quod iuxta Palicos Fratres sit. In eum, inquit, tabella mittitur à iuratis, quæ, si verum dixere, fluitat; si falsum, mergitur, ipsique continuò flammantur. Fontem ipsum decem fistulis aquam reijcere in altitudinè cubitorum fenem, putes inundatum iri loca circum omnia, & protinus coire denuò in se ipsam. Gurgite annis Olachæ in Bithyniâ periuri velut flammam vrentem pati videntur, vt scribit Plinius lib. 3. cap. 2. Inter insulas Fortunatas vna singulari duorum fontium, inquit Mela, ingenio maximè est insignis, alterum

qui gustauere, risu soluuntur in mortem; irâ affectis remedium est, ex altero bibere. Hæc de miris fontium.

*Felix qui potuit rerum cognoscere causas,
Et fontem lustrare boni.* —

Sed quoniam humanis ingenijs modus est positus, & longè citra perfectum omne est, omne quod humanum est, rerum huiusmodi causas vos

Dicite Pierides, non omnia possumus omnes. Istorum enim verò & similium causas inter arcana sui miracula, sibi que soli referata, inuida natura reseruauit. Ex quibus rectè concludit S. Augustinus lib. 2. 1. Ciuit. cap. 5. non omnium quæ fides tradit rationem exposcendam esse, cum ne eorum quidem omnium, quæ in sensu incurrunt, rationem reddere queamus. *Homines infideles, inquit, quibus cum diuina vel præterita vel futura miracula predicamus, quæ illis experienda non valemus ostendere, rationem à nobis earum flagitant rerum: quam quoniam non possumus reddere (excedunt enim vires mentis humane) existimant falsa esse quæ dicimus: ipsi de tot mirabilibus rebus, quas vel videre possumus, vel videmus, deberent reddere rationem. Quod si fieri ab homine non posse viderint, fatendum est eis, non idè a liquid non fuisse, vel futurum non esse, quia ratio inde non potest reddi, quandoquidem sunt ista, de quibus similiter non potest* Hæc Augustinus. Et cum multa naturæ admiranda tum circa alia, tum circa fontes enumerasset, subiungit: *Reddant ergo rationem de his quæ pauca posuimus, quæ proculdubio si esse nescirent, & futura esse diceremus, multò minùs crederent, quàm quòd nunc dicentibus nobis nolunt credere aliquando esse venturum. Quis enim eorum nobis crederet, si quemadmodum dicimus futura hominum viua corpora, quæ semper arsurâ atque dolitura, nec tamen aliquando moritura sint, ita diceremus in futuro seculo futurum salem quem faceret ignis velut in aquâ fluere, eundemque faceret aqua velut in igne crepitare: aut futurum fontem, cuius aqua in refrigerio noctis sic ardeat, vt non possit tangi; in aestibus verò diei sic algeat, vt bibi non possit; aut futurum lapidem, vel eum qui suo calore manum constringentis adureret, vel eum qui vndecumque accensus extinguì omnino non posset, & cetera quæ, prætermisissis alijs innumeris, commemoranda interim duxi. Hæc ergo in illo seculo, quod futurum est, si diceremus futura, nobisq. increduli responderent, si vultis vt ea credamus, de singulis reddite rationem; nos non posse confiteremur, eò quòd istis & similibus Dei miris operibus infirma mortalium ratiocinatio vinceret: fixam tamen apud nos esse rationem,*

non sine ratione Omnipotentem facere, unde animus humanus infirmus rationem non potest reddere: & in multis quidem rebus incertum nobis esse quid velit; illud tamen esse certissimum, nihil eorum illi esse impossibile, quacumque voluerit: eiꝫ nos credere prædicenti, quem neque impotentem neque mentientem possumus credere. Ex vulgi rumore, vel potius superstitione est illud Vadiani in l. 3. Melæ. *Audiu, inquit, vulgò credi, in Baden-sibus thermis, quæ ad Rhenum sunt, fonticulum esse feruentis aquæ, in quem si quis pullum gallinamve, aut aliud huiusce generis merferit, facile deplumari volucrem: si furto subtraxerit, nihil efficere calorem, nec plumas solui, aperto furti indicio.*

CAPVT XXX.

De fontibus alijs superstiosis.

HAbuerunt etiam ethnici alios fontes insolitis effectibus admodum mirandos. Nam Eustathius lib. 2. n. 11. de Amoribus Ismenij testatur, Actecomij & Daphnopoly fontem fuisse, in quem si virgo intraret, aqua pellucida maneret, si verò quæ virum passa esset, turbida continuò redderetur. Similis fons prope Ephesum memoratur Stygis nomine vocatus, de quo mira Achilles Staius lib. 8. de Amoribus Clitophontis: cum aliqua violatæ pudicitia arguitur, eum in fontem descendere compellitur, cuius vnda vix medias tibias attingit. Iudicium autem fieri hoc pacto consuevit: quæ delata est, falsò se insimulari iurat; iusiurandumque in tabellâ descriptum collo suo alligatum sustinens, in fontem descendit; ac si verum iusiurandum iurauerit, aqua omnino immota manet, sin minùs, intumescit, atque ad collum vsque se attollens tabellam contingit. Nec ab his diuertunt, quæ de Palicis scribit Stephanus, & iusiurando sacro ibidem. Quæcumque enim quis iurauerit, in tabellam scribit, atque in aquam adijcit: si verè iurauerit, tabella supernatat; si peierauerit, illa quidem euanescit, ipse autem periurus vritur. Cuius fontis meminit quoque Aristoteles lib. de Admirandis auditionibus.

CAPVT XXXI.

De aquis oleosis.

SVnt & fontes lacusque oleosi. In lacu Agrigentino oleù supernatat, inquit Solinus c. 11. Hoc pingue hæret arundinũ comis de assiduo volutabro, ex quarum capillamentis legitur vnguentum medicũ contra

armentarios morbos. Est & in Æthiopiâ lacus, teste eodem Solino cap. 43. quo perfusa corpora velut oleo nitescunt. Huius lacus aqua, potui sanè saluberrima, adeò liquida est, vt ne caducas quidem vehat frondes, sed illicò folia lapsa ad fundum demittat, laticis tenuitate. Eadem Mela lib. 3. similia Herodotus in Thaliâ. Liparis Ciliciæ flumen natantes seu lauantes ipsâ suâ aquâ inungit. Et in Indiâ seu locus seu fons est, qui sereno cælo magnam olei multitudinem emittit. Carthaginenses fontem habent, in quo oleum supernatat odore quasi citrij scobis, ex quo etiam pecora vngi solent, vt scribit Vitruuius lib. 8. cap. 3.

CAPVT XXXII.

De aquis sanguineis.

INuenias etiam fontes, ex quibus olim seu Dei seu dæmonum virtute sanguis effluxit. V Vilhelmus Malmesburiensis l. 4. in V Vilhelmo huius nominis secundo Anglorum Rege: In pago Perrucheseire in villâ Hamstede continuis quindecim diebus fons sanguinem tam vbertim manauit, vt vicinum vadum inficeret. Rogerius Houedenus in Henrico II. Eodem anno 1148. quidam fons fluentis aquæ iuxta Ecclesiam S: Vinini in Occidentalibus partibus terræ Regis Scotiæ manauit sanguine per octo dies, & totidem noctes, sine intermissione.

CAPVT XXXIII.

De fontibus ad Sanctorum merita exortis.

MAttriti habemus fontem salutarem, S: Isidori agricolæ meritis exortum. Sitibundo enim Domino largiter propinauit perennes aquas sanctus Bubulus, quas percussâ terrâ baculo suo effudit. Dantur istæ aquæ febrientibus, qui postea valetudine integrâ gratias piè referunt. Alios fontes Sanctorum meritis exortos collegit Gretserus lib. 1. Rerum variarum cap. 11. Ex quibus, inquit, primas hic teneat ille S. Iuonis Persæ Episcopi & Confessoris, cuius sepulchro apud Eastreia in Orientali Angliâ reposito, sanctoque corpore in linteo exposito, ex ipsis Mausolei sinuosis anfractibus erupit vnda bullis vberima fugacibus. Manat ad hunc diem fons dulcis, potui accommodus, omnium valetudini, vt scribit Malmesburiensis lib. 4. de Gestis Pontif. Anglorum, cap. De Episcopis Dorcestrensis siue Lincolnensis.

Secundus sit fons S. Augustini apud eundem Malmesburiensem lib. 2. de Gestis Pontif. Anglorum. Nam cum in Dorsetensi pago ad Baptismum deesset aqua, ad iussum Pontificis ex occultis meatibus fons erupit, qui hodieque & Augustini merito, & vsus sui commodo incolis clarus habetur.

Tertius sit fons S. Venefredæ virginis & martyris in Cambriâ seu Valliâ, de quo Pouelus Calvinista in suis ad cap. 10. lib. 2. Itinerarij Cambriæ, auctore Giraldo, varias calumnias eiecit. Est fons hodie celebris, à superstioso (scribe religioso) Venefredæ virginis cultu nomen habens, cuius aqua pura est, salubris, & grati saporis, qui ingenti murorum structurâ arctatus subito ebulliens, magnum ex se emittit flumen, muscumque odoriferum suâ frigiditate gignit, qui fons ad eadem prædictæ virginis primum ex terrâ emanauit ob meritum eius sanctitatem, omnes lãguores tam hominum quàm pecudum curare, solitus. Ait Pouelus, hanc de isto fonte opinionem natam ex Monachorum auaritiâ. Quomodo, dic sedes? Hoc modo, inquis. Henricus II. Angliæ Rex, cum ex Cambriæ primâ suâ expeditione reuerteretur, castellum de Basinverck præsidij firmavit, & cellam prope idem castellum pro Templarijs construxit, eamque possessionibus sufficienter locupletauit. Postquam ille Templariorum Ordo communi generalis Concilij decreto deletus esset, cella illa in cœnobium Monachorum conuersa est anno 1312. atque illarum possessionum quædam ab Eduardo II. eiusdem Monachis concessæ sunt. Hi Monachi primâ hanc fonti miraculosæ sanctitatis opinionem sui quæstus causa procurarunt. Quâ ratione hoc probas? Attende. Ante cœnobij huius erectionem nullus extat Auctor, qui ad fontem istum miracula patrari cõsuetâ testetur: ergo à Monachis quæstus gratia confictum est, quidquid de huius fontis miraculis vulgi ore decâtatur. Vbi antecedens falsum, & consequentia vana est & mendax. Nam Robertus Salopiensis res S. Venefridæ litteris mãdauit, & in his etiam miracula ad fontem suprâ nominatum patrari solita. At Robertus ille tempora Henrici II. antecessit, vixit enim sub Rege Stephano anno redemptionis 1140. ipso etiam Balæo teste Centur. 2. Scriptor. Britannicæ, cap. 76. Idem testatur Molanus in Additionibus ad Vsuardum, & Surius Tom. 6. ad 3. Nouembris, quo die anniuersaria huius virginis memoria recolitur etiam in Martyrologio Romano. Vitam S. Venefridæ à Roberto scriptam inuenies apud Surium loco citato (sed, quod dolendum, compendiariè & mutato stylo) in quâ salutiferi huius fontis, &

miraculorum quæ edit, expressa sit mentio, quæ sine dubio nec Clerius Cambrius silentio inuoluit, qui prius Vitam huius virginis posteris tradidit, vt scribit Balæus Cent. 10. Claruit autem Clerius circa annum salutis 660. teste eodem Balæo. Ait Illustriss. Baronius in Notis ad Martyrologium Romanum 3. Nouembris, se miracula ad fontem S. Venefridæ patrata longè maiora his quæ prodita sunt, accepisse à Reuerendissimo Thomâ Episcopo Asaphensi teste oculato, quod argumento est, thaumaturgiam istam, ad nostram vsque ætatem medios inter hæreticos perdurasse. Deinde etiam, quomodo fieri potuisset, vt res ista in emolumentum Monachorum verteret, si sanitas siue hominibus siue iumentis ægris reddita, fuisset tantum dolo & imposturâ concessa? An qui ad fontem opis causâ ventitabant, tam stupidi erant, vt vnum ægritudo depulsa esset animaduertere nequirit? Sed en alium, & quidem validissimū arietem Poueli: Giraldo Cambrensis lib. 2. Itinerarij cap. 10. non meminit huius fontis, vtique mentionem haud prætermitturus, si quid illius tempore de huius fontis miraculis compertum fuisset. Quæ hæc vesania, ex vnus silentio alijs loquentibus frenum iniicere, & ipsam experientiam voce publicâ veritati testimonium perhibentem opprimere velle? Deinde, Robertus Salopiensis, horum miraculorum testis, antiquior est Siluestro Giraldo Cambrensi, vt taceam Clerium Cambrium: quo iure igitur silentium huius assertioni illius præiudicet? Homo erat Giraldo non infinitæ sed finitæ memoriæ; quid mirum igitur, si fontis huius meminisse excidit, quamuis in Basinverck ad dimidium milliare distante pernoctasset? Meminit eiusdem fontis in suâ Britannia V Vilhelmus Cambdenus Calvinista; loquens enim de Basinverck, ait: Sub hoc Basinverck Holyvell, id est fons sacer Venefridæ virginis memoriâ, quæ stuprum per vim oblatum ibi morte luit, & musco gratissimi odoris longè est celeberrimus: ex quo emanat fluuiolus statim eximius, parque molæ agendæ; tanto impetu proruit. Vbi nullam disertam mentionem miraculorum vides. Cur? nisi quia Cambdenus eodem spiritu agitabatur quo Pouelus, Calvinistico scilicet, omniū miraculorum atrociissimo hoste. Deinde Cambdenus ita Venefridam describit, quasi altera Lucretia fuerit, quæ stuprum per vim sibi illatum ipsamet manu suâ vindicavit, quod non est ita. Nam cum Cadocum Alani Regis filium, castitati suæ insidiantem, fortiter repulisset, ab eodem præ libidinis impatientiâ capite amputato interfecta est, vt in eius

Vitâ scribit Robertus Abbas Salopiensis. Hinc Additio ad Vsuardum 3. Nouemb. In Angliâ S. VVenefridæ virginis & martyris, quam Cadocus filius Alani Regis occidit pro castitate.

Fontem S. Clementis Romani Pontificis & Martyris precibus miraculosè productum, inuenies in Vitâ S. Clementis Tom. 6. Suriij, vt & fontem S. Trudonis Presbyteri & confessoris.

CAPVT XXXIV.

De Iustiniano Imperatore, & alijs miris proprietatibus hominum.

Scribit Procopius Cæsariensis in historiâ Sarcanâ, nuper à Nicolao Alemanno publicatâ, Iustinianum Imperatorem ab aduersarijs suis, præsertim à Prasinis vocatum asinû, tum ob stupiditatem quâ iam senior tenebatur, tum quia subinde asinorum ritu aurículas mouebat. Respexit huc Chronicon Alexandrinum: Ἄλλοι δὲ ἕκαστος, Ἐμπροσθε σγῶδασι. id est: *Alij clamitarunt, Peieras sgaudari.* lege γῶδασι, siue γῶδασιν, quia linguâ Græcorum vernaculâ γῶδασι est asinus. Hæc & mirabiliora S. Augustinus lib. 14. de Ciuit. cap. 24. Hominum quorundam naturas nouimus multum ceteris dispares, & ipsâ raritate mirabiles, nonnulla vt volunt de corpore suo facientium, quæ alij nullo modo possunt, & audita vix credunt. Sunt enim qui & aures moueant vel singulas, vel ambas simul. Vidi & ego quemdam, qui arbitrato suo vel vnam vel vtramque aurem mouebat. Apud Athenæum lib. 10. initio. Hercules cibum sumens κινεῖ τὰ ἄκρα τῶν τετραπόδων ἐδὲν ἡτόν. id est, *aures mouet non minus quàm animantes quadrupedes.* Andreas Vesalius lib. 2. de Humani corporis fabricâ cap. 13. ait, se Patauij duos vidisse, vnum Foroiuliensem, alterum Genuensem, quibus aures mouerentur. & cap. 17. Interdum, inquit, quibusdam raris fibris carnalis membrana, quam carnosam vocamus, supra aures augetur, & modicè aurij proximam cutem & ipsam quoque aurem motu agit arbitrario. Quin & Andreas Laurentius lib. 11. Histor. anatom. cap. 12. scribit, se in quibusdam obseruasse aures moueri, id quæ exiguorum musculorum operâ fieri existimandum: & Valuardus lib. 2. Anotomes corporis humani, cap. 2. refert, se Romæ vidisse Hispalensem quemdam, cui nomen erat Mansuglio, qui aurem moueret. Quin ipse noui quemdam Societatis nostræ virum prudentissimum, qui quæ hanc Prouinciam Toletanam moderatus bis fuit, cuius aures motare vidi. Ra-

rum est hoc, & quia rarum, ideò admirandum. Ob cuius rationem affirmat Aristoteles lib. 1. de Histor. animal. cap. 11. soli homini aures immobiles datas esse, & vnum hominem aures non mouere, ab eo quod ex communi legè naturæ & ordinariè fit, assertionè vniuersali prolatâ. Adiúgit S. Augustinus: Sunt qui totam cæsariem capite immoto, quantum capilli occupant, deponunt ad frontem, reuocâtque cum volunt. Sunt qui eorum quæ vorauerunt incredibiliter plurima & varia, paululum præcordijs contractis, tamquam de sacculo, quod placuerit, integerrimû proferunt. Quidam voces auium pecorumque, & aliorum quorumlibet hominum sic imitantur atque exprimunt, vt nisi videantur, discerni omnino non possint. Plutarchus in Quæstionibus Symposiacis adducit Parmenonem animalium voces pecorum quæ grunitum scitissimè imitari & exprimere solitum, à quo prouerbiū illud, Ὅυδὲν ἄρδς τὸ Παρμενόντος ἔν. *Nihil ad Parmenonis suem.* quo significatur, neminem in animalium vocibus exprimendis Parmenoni parem fuisse. Huiusmodi alium hominem ipse vidi, & quemadmodum testatur Gretserus de quodam familiari suo, qui canum maiorum & minorum latratus tam dextrè effingebat, vt vel ipsi canes canem latrantem se audire mutuo latratu testarentur. Pergit S. Augustinus: Ipse sum expertus, sudare hominem solere cum vellet. Notum est quosdam flere cum volunt, atque vbertim lacrymas fundere. Iam illud multò est incredibilius, quod plerique fratres memoriâ recentissimâ experti sunt. Presbyter fuit quidam nomine Restitutus, in paræciâ Calamensis Ecclesiæ, qui quando ei placebat (rogabatur autem vt hoc faceret ab eis qui rem mirabilem coram scire cupiebant) ad imitatas quasi lamentationes cuiuslibet hominis voces, ita se auferebat à sensibus, & iacebat simillimus mortuo, vt non solum vellicantes atque pungentes minimè sentiret, sed aliquando etiam igni vreretur admoto sine vlllo doloris sensu, nisi postmodum ex vulnere. Non autem obnitendo, sed non sentiendo non mouere corpus, eo probabatur, quod tamquam in defuncto nullus inueniebatur anhelitus, hominum tamen voces, si clariù loquerentur, tamquam de longinquo se audire postea referebat. Simile quid de Hermotimo Clazomenio prodidit Plinius lib. 7. cuius anima relicto, vt vanè credebatur, corpore vagari, & quæ in longissimis regionibus viderat, narrare solebat.

CAPVT XXXV.

De monstrosâ muliere.

HÆc memoriæ prodidit Giraldus in Topographiâ Hiberniæ part. 2. c. 20. Duuenaldus Rex Limericensis mulierem habebat umbilico tenus profus barbata, quæ & cristam habuit à collo superius per spinam deorsum in modum pulli annui crine vestitam. Mulier ista duplici prodigio monstrosa, non Hermaphrodita tamen, sed aliâ muliebri naturâ emollita ad inuentiû tam risum quàm stuporem, curiam assiduè sequebatur. In spinæ quidem pilositate neuter, in barbæ verò prolixitate mo-rem gerens patriæ, non naturæ.

CAPVT XXXVI.

De agilitate pedum.

IN vrbe Cretensi visa est nostris diebus mulier, inquit Girald. lib. 2. Itiner. c. 11. manca, manibus carens à natiuitate, cui tamen contra defectum istum tale natura remedium dederat, vt pedes tam flexibiles, tam delicatos articulos haberet, quòd articulorum proceritate pariter & flexibilitate non minus subtiliter quàm aliæ mulieres acu suere consueuerit, & quidquid filo ac forfice manibus fieri solet; citra defectum omnem, cum intuentium admiratione, pedibus ista complet. Similis, sed vir, Halæ Sueuorum ante viginti & aliquot annos magno cuidam Principi illac iter habenti iucundum spectaculum exhibuit pedibus suendo, sarciendo, scribendo, & alia agendo, quæ alij manibus peragunt. Hæc ille. Nostrâ quoque ætate Salmanticæ visus qui mutilus brachijs pulcherrimè litteras pingebat pedibus, & alia manuum præstabat munia.

CAPVT XXXVII.

De igne S. Brigida.

Restituamur rursus Hiberniæ rebus, vnde digressi paululum fuimus. Giraldus Cambrensis in Topographiâ Hiberniæ sic testatur: Apud Kildariam Lageniæ, quam gloriosa Brigida reddidit illustrem, digna memoratu sunt miracula multa, interque ea primum occurrit ignis Brigidæ, quem inextinguibilem dicunt, non quòd extingui non possit, sed quia tam sollicitè Moniales & sanctæ mulieres ignem suppetente materiâ fouent & nutriunt, vt à tempore virginis per tot annorù curricula sem-

per manserit inextinctus; & cum tanta lignorù strues tanto in tempore sit hîc consumpta, numquam tamen cinis excreuerit. Cum tempore S. Brigidæ viginti Moniales hîc Domino militassent (ipsâ vigesimâ existente) post gloriosum eius transitum semper tantum viginti ibi extiterunt, & numerum non auxerunt. Cum verò singulis noctibus singulæ per ordinem ignem custodiant, nocte vigesimâ Monialis vltima lignis apposisit inquit: Brigida, custodi ignem istum tuum, te enim nox ista contingit, & sic igne relicto, manè materiâ more solito consumptâ inextinctus reperitur. Virgeo quodam & orbiculari sepe ignis iste circuitur, intra quem mas non intrat, & si fortè intrare præsumperit (quod à temerarijs quibusdam nonnumquam attentatum) diuinam vltionem non euadit. Item mulieribus solùm, & his non oris flatu, sed folliibus tantum & ventilabris ignem licet exsufflare. Item per imprecationem Virginis caprarum fœtus hîc non proueniunt.

CAPVT XXXVIII.

De falcone casto.

ATempore Brigidæ, idem Auctor inquit, falco quidam egregius locum istum frequentabat, qui Ecclesiasticæ turris summitati insidere consueuerat. Vnde, & à populo Auis Brigidæ vocabatur, & in veneratione quadam à cunctis habebatur. Hic ad nutum ciuium seu militum Castrensiū, tamquam mansueta, & ad hoc domestica, anates, & alias aues, tam campestris quàm fluuiales, circa planiciem Kildariæ, cum intuentium non modicâ delectatione persequi solebat, & ad terram ab aère innatâ velocitate coercere (quis verò locus miseris auiculis relinquebatur, cum homines terram & aquas, auis inimica grauisque tyrânus aërem obsidebat?) mirum de hoc alite, quòd circa templum, quod frequentabat, parem non admittebat, sed amoris tempore procul inde fecedens, & apud montana de Glindelachan ex consuetudine parem inueniens, naturæ indulgebat, quo completo, iterum ad Ecclesiâ solus reuertebatur, viris Ecclesiasticis, tunc præcipuè cum intra Ecclesiarum sinus & septa diuinis deputantur officijs, signum præferens honestatis. In ipso discessu primò Domini Comitum Ioannis ab Hiberniâ auem (quæ per tot durauerat sæcula, & delectabiliter Brigidæ locum illustrauerat) demum prædæ, quam ceperat, minus cautè insidentem, & humanos accessus parum euitantem, baculo quem gestabat rusticus quidam petijt. Ex quo pater, casum

casum in secundis fore metuendum, & vitæ diurnæ, delectabili & dilectæ parum esse confidendum.

CAPVT XXXIX.

De libro miraculoso.

Idem ait: Inter vniuersa Kildariæ miracula nil mihi miraculosius occurrit, quàm liber ille mirandus tempore Virginis (vt aiunt) Angelo dictante conscriptus. Continet hic liber quatuor Euangelistarum iuxta Hieronymum concordantiam: vbi quot paginæ ferè sunt, tot figuræ diuersæ varijsque distinctissimæ. Hic maiestatis vultû videas diuinitus impressum: hinc mysticas Euangelistarum formas nunc senas, nunc quaternas, nunc binas alas habentes. Hinc aquilam, inde vitulum, hinc hominis faciem, inde leonis aliasque figuras pænè infinitas, quas si superficialiter & vsuali more minùs acutè conspexeris, lictura potiùs videbitur, quàm ligatura; nec vllam attenderis prorsus subtilitatem, vbi nihil tamen præter subtilitatem; sin autè ad perspicaciùs intuendum oculorum aciem inuitaueris, & longè penitus ad artis arcana transpenetraueris, tam delicatas & subtiles, tam actas & arctas, tam nodosas & vinculatim colligatas, tamq; recentibus adhuc coloribus illustratas notare poteris intricaturas, vt verè hæc omnia Angelicâ potiùs quàm humanâ diligentiam asseueraueris esse cõposita. Hæc equidem quantò frequentius & diligentius intueor, semper quasi nouis obstupeo, semperque magis ac magis admiranda conspicio. Nocte primâ (cuius manè librû scriptor inchoaturus fuerat) astitit ei Angelus in somnis, figuram quamdam tabulæ, quam manu præferabat, impressâ ei ostendens, & dicens: Putasne hanc figuram in primâ libri, quem scripturus es, paginâ possis imprimere? Cui scriptor de tantæ subtilitatis arte, & de tam ignotæ & inusitatæ rei diffidès noticiâ, respondit nequaquam. Cui Angelus: In crastino die dic Dominæ tuæ vt ipsa pro te orationes fundat ad Dominû, quatenus ad acutiùs intuendum, & subtiliùs intelligendum tibi tam mentis quàm corporis oculos aperiat, & ad rectè protrahendum manus dirigat. Quo factò, nocte sequente iterùm adfuit Angelus eandem figuram aliasque multas ei præsentans. Quas omnes diuinâ opitulante gratiâ statim aduertens, & memoriæ fideliter commendans, libro suo locis competentibus ad vnguem scriptor impressit. Sic igitur Angelo præsentante, Brigidâ orante, scriptore imitante, liber est ille conscriptus.

CAPVT XL.

De ligno reuirescente.

DE eadem S. Brigidâ narrat Ioannes Capgrauus: Cum grauitè ab amicis ad accipiendum maritum arctatam se videret, rogauit Dominum, vt aliquam deformitatem super corpus suum daret, vt homines eam petere & affectare cessassent, & statim alter oculus eius crepuit, & liquefactus est in capite suo. Et assumptis secum tribus puellis, perrexit ad Episcopum Machillam sancti Patritij discipulum: & intuens eam Episcopus sanctus, columnam ignis super caput eius apparere vidit: lectis enim orationibus, Brigida capite submisso pedem altaris ligneum manu suâ tetigit, & ab illâ horâ pes ille viridis sine putredine & sine defectu in æternum manet. Et accepto velamine, perfectæ sanitati redditur oculus eius.

CAPVT XLI.

De lapide molari.

Mirabilia fortasse scripsit Cogitosus de eadem virgine Brigidâ. Non solum autem, inquit, in suâ vitâ carnali, antequam sarcinam deponeret carnis, virtutes operata est plurimas, sed largitas diuini muneris in suo Monasterio, vbi eius venerabile requiescit corpus, semper operari virtutes non cessat, quas nos virtutes non solum audiimus, sed etiam oculis nostris vidimus. Nam Præpositus maximi & clarissimi Monasterij S. Brigidæ, de quo in eius Opusculi principio breuem fecimus mentionem, operarios & lapidum cæsores querere, lapidem & incidere molarem, per loca quæcumque vbi possent inueniri, transiisit; & illi sine vllâ prouidentiâ viarum arduam ascendentem viam, ad cacumen petrosi montis perreuerunt, & elegerunt lapidem grandem in ipso montis altissimi cacumine: & cædentes eum de omni parte in rotundum & perforatum, molarem lapidè formauerunt. Cum verò Præpositus de Monasterio inuitatus ab eis venisset cum bobus ad illum montem, in quo lapis formatus fuit molaris, atque cum boues secum propter arduam montis ascensionem trahere & cogere non posset; durissimum iter cum paucis illum sequentibus vix ascendere potuit. Ille verò cum omnibus suis operarijs dum cogitaret quomodo illum molarem deportaret lapidem de iugo altissimi montis, cum boues in illo prærupto montis sub oneribus & iugum esse nullo modo potuerint; tunc factâ desparatione,

tionem, alijs ex eis descendentes illum defecere lapidem, & eos in vanum laborasse qui illum formauerunt, ille Præpositus prudenti dispensatione & consilio suis operarijs fideliter dixit: Nequaquam hoc ita fiat, sed hunc leuate viriliter molarem, & submittite in præcipitium de altissimo isto montis cacumine in nomine & virtute Reuerendissimæ S. Brigidæ, quia nos nullis artificijs & viribus per ista loca petrosa hunc molarem lapidem possumus portare, nisi Brigida, cui nihil impossibile est, secundum illud quod omnia possibilia sunt credenti, illum portabit ad locum ex quo vires bouum trahere ipsum possint. Et sic fide firmâ præcipitans illum in vallem, & paulatim de monte descendens, aliquando petras deuittans, aliquando super eas saliens, & in locis verrens humidis in radices montis positus, in quibus nec homines nec boues stare poterant pro illorum funditate, mirabili comitatu vsque ad loca plana sine vllâ fractione, vbi illorum erant boues, cum eis progressus est, & exinde cum bobus vsque ad molendinû vectus est, artificiosè cum altero iunctus est lapide. Et vt plus iste molaris lapis, qui in nomine beatæ directus est Brigidæ, omnibus adhuc innotesceret, addit & hoc inauditum antea & præclarum miraculum. Nam cum quidam paganus, ac molendino vicinus suo habitaculo dolosè per aliû simplicem virum, ignorante molendinario qui opus molituræ exercebat, suum granum ad hoc transmisit molendinum. Et cum inter hos molares transiectum & fustum fuisset lapides, illum supradictum lapidem molarem nullus impetus fortis fluminis, & nulla aquarum violentia, nulla artificum conamina mouere potuerunt. Et dum illi qui hoc viderunt de hac re cogitarent, nimio perculsi stupore, granum illud magi esse cognoscentes, nullo modo dubitabant, quod ille molaris lapis, in quo S. Brigida virtutem operata est diuinam, granum gentilis hominis in farinam comprimere respuisset, & statim tollentes foras granum ipsius pagani, & suum granum Monasteriale subter molarem illum lapidem ponentes, cursus solitus & quotidianus sine vllis impedimentis reparatus est molæ. Et post interuallum temporis accidit, vt molendinum ipsum igne combureretur. Nec & hoc paruum fuit miraculum, cum ignis totam domum combureret, & alterum lapidem, qui iunctus supradicto lapidi fuit, hunc tantum specialem S. Brigidæ lapidem nullo modo tangere est ausus & comburere, sine vllâ molestia ignis in magno molendini incendio permanit incolumis. Postea hoc viso miraculo, ad Monasterium

perlatus est iuxta portam interioris castelli, quo Ecclesia ambitur, vbi multi conueniunt ob venerationem S. Brigidæ. In ipsâ portâ honorificè positus est, & de fidelibus hunc lapidem tangentibus morbum expellit.

CAPVT XLII.

De lupo loquente.

ADhuc dabo aliquid plus admirandum ex Siluestro Giraldo: Circa triennium, inquit, ante aduentum Comitis Ioannis in Hiberniam, contigit quemdâ Sacerdotem de partibus Ultoniæ versus Mediam itinerantem, in siluâ quadam coniunctâ Mediæ pernoctasse. Cumque ad igniculum, quem sibi sub arbore quadam frondosâ congesserat, vno tantum comitatus puerulo, lucubrasset, ecce lupo ad eos accedens, qui statim in huiusmodi verba prorupit: Securi estote, & nolite timere; non enim trepidandum vobis est vbi timor non est. Cumque ipsi tantò vehementius consternatis animis obstupuissent, verba de Deo sana subiunxit. Et obtestatus à Sacerdote, adiuratusque per Deum omnipotentem, & per fidem Trinitatis, ne eis noceret, & quænam creatura fuisset, quæ sub bestiali formâ humana verba proferret; Catholicum in omnibus responsum præbens, tandem tamen subiecit: De quodam hominum genere sumus Ossiensium, vnde quolibet septennio per imprecationem Sancti cuiusdam, Natalis scilicet Abbatis, duo, videlicet mas & femina, tam à formis quàm finibus exulare coguntur. Formam enim humanâ prorsus exuentes, induunt lupinam. Completo verò septennij spatio, si fortè superstites fuerint, alijs duobus ipsorum loco simili conditione subrogatis, ad pristinam redeunt tam patriam quàm naturam. Et mihi quidem peregrinationis huius socia non procul grauius infirmatur; cui, si placet, iam in extremis agenti, Sacerdotale solatium intuitu diuinæ pietatis indulgeas. Quo dicto, lupum præcedentem vsque ad arborem quamdam satis propinquam Presbyter sequitur tremebundus. In cuius concauitate lupam conspicit sub specie ferinâ gemitus & planctus humanos emittentem. Quæ statim vt ipsum vidit, præmittens salutationem satis humanam, gratias etiam Deo retulit, quod in tali articulo tanto eam solatio dignatus esset visitare, & sic vsque ad extremam Communionem à Sacerdote cuncta ritè peracta suscepit, quam & ipsam constanter efflagitauit, attentius supplicans, vt Viatici largitione beneficiû cõsummaret. Quo Sacerdos cum se carere firmiter asseruisset, lupo, qui parumper

rumper abscesserat, iterum accessit, ostendens ei paruulum librum manuum, & aliquot hostias consecratas continentem, quæ more patriæ Presbyter itinerans sub indumento à collo suspensa deferebat. Rogabat etiam, ne Dei donum & subsidium eis diuinâ prouidentia destinatum aliquatenus denegaret. Et ut omnem abstergeret dubietatem, pede quasi pro manu fungens, pellem totam à capite lupæ retrahens vsque ad umbilicum replicauit, & ita statim expressa forma vetulæ cuiusdam apparuit. Quo viso, tandem Sacerdos obnixè postulantem & deuotè susipientem, terrore tamen magis quam ratione compulsus, communicauit, & statim à lupo pellis retractata prioris formæ se coaptauit. His ergo ritè potius quam rectè peractis, humanam potius quam bestialem societatem eis ad igniculum totâ nocte lupo exhibuit. Mane verò facto, extra siluam ipsos conducens, Presbyteroque præbensiter, viam ei certissimam longè præostendit. Multas etiam Sacerdoti super impenso beneficio gratias in discessu referebat, promittens efficaciores multò se ei gratias relaturum, si Dominus eum ab hoc exilio, cuius iam duas partes compleuerat, reuocauerit. Inter vltima verò confabulationis huius verba quæsiuit Presbyter à lupo, vtrum gens inimica, quæ in insulam superuenerat, olim foret, diuque in eâ permanitura. Cui lupo, Propter peccata, inquit, populi nostri, & viriorum enormitates ira Dei descendens in generationem prauam, dedit eam in manus inimicorum. Quamdiu ergo gens ea mandata Domini custodierit, & in vijs eius ambulauerit, tota manebit & inconuulsa: sin autè (quia procliuus est cursus ad voluptates, & imitatrix est natura vitiorum) ad nostrum ex conuictu mores fortè condescenderint, diuinâ in se quoque proculdubio vindictam prouocabunt. Similem quoque sententiâ in Leuitico reperies, Domino ad populum Israëliticum loquente in hunc modum: *Omnes enim execrationes istas (prædictas scilicet) fecerunt accola terræ qui fuerunt ante vos & polluerunt eam. Cauete ergo, ne & vos similiter euomat, cum paria feceritis, sicut euomit gentem quæ fuit ante vos.* Totum hoc autem postmodum contigit primo per Chaldæos, & postea per Romanos. Item & in Ecclesiastico: *Regnum à gente in gentem transfertur propter iniustitias, & iniurias, & contumelias, & diuersos dolos.*

Biennio verò post elapsa contigit me per Mediâ transitum fecisse, vbi Episcopus terræ illius Synodum tunc fortè conuocauerat. Episcopus etiâ & Abbates vicinos ascuerat, ut super hac re (quam ex Sacerdotis

confessione iam didicerat) quid agendum illi foret, communicato consilio certius instrueretur. Audiens ergo me transire per partes illas, duos mihi de Clericis suis transmisit, rogans ut tanto negotio tractando in propria personâ, si fieri posset, interesset: sin autem, de assensu meo litteris saltem eos certificarem. Audito ergo ab illis seriatim negotio (quod & prius tamen ab alijs audieram) quia causis quibusdam urgentibus adesse non potui, litterarum beneficio, consilio quidem absens non fui. Cui & Episcopus cum Synodo obtemperans, Sacerdotem ipsum, cum litteris suis, rem gestam & Sacerdotis confessionem continentibus, appositis etiam Episcoporum & Abbatum qui intererant sigillis, ad Summum Pontificem destinauit.

Non itaque discreendum est, sed potius fide certissimâ est amplectendum, diuinam naturam pro salute mundi humanam naturam assumpsisse, cum hic solo Dei nutu ad declarandam sui potentiam & vindictam, non minimo miraculo humana natura lupinam indueret.

Sed animal huiusmodi brutum an homo dicitur? Animal namque rationale à bruto longè alienum videtur esse. Præterea, animal quadrupes pronum in terram, nec r. sibile, humanæ naturæ quis adiunget? Item qui hoc animal occiderit, numquid hominem occiderit, & homicida dicitur? Sed miracula diuina non in rationem humanæ disputationis trahenda sunt, sed admiranda. Augustinus tamen lib. 16. de Ciuitate Dei cap. 8. vbi de monstrosis hominum generibus, quos Oriens parit, quæstionem mouet, quorum quidam caninis capitibus, alij verò capite carentes oculos in armis habere dicuntur, & varijs deformati formis, vtrum à primo parente propagati reuera homines dicendi sunt, tandem subiungit, idem de istis sentiendum esse quod de monstrosis hominum partibus, quos fieri persæpè audiimus, & quidquid hominis definitionem (animal scilicet rationale, mortale) sub quacumque formâ recipit, illud hominem esse verâ ratione restari. Idem lib. 18. de Ciuitate Dei cap. 18. refert de Arcadibus, qui sorte ducti transnatabant quoddam stagnum, atque ibi conuertebantur in lupos, & cum similibus feris per illius regionis deserta viuebant. Si autè carne non vescerentur humanâ, rursus post annos nouem renato stagno reformabantur in homines. Cumque itidem de varijs hominum in lupos mutationibus sermonem produxerat, demum subnectit: *Nam & nos cum essemus in Italiâ, audiebamus talia de quadam regione illarum partium, vbi stabularias mulieres imbutas ijs malis artibus, in casco dare so-*
lere

lere dicebant quibus vellent seu possent viatoribus, unde in iumenta illico verterentur, & necessaria quæque portarent, postq̄, perfuncta opera iterum ad se redirent, nec tamen in eis mentem fieri bestialem, sed rationalem humanamq̄, seruari, sicut Apuleius in libris, quos asini aurei titulo inscripsit, sibi ipsi referi accidisse, vt accepto veneno, humano animo permanente, asinus fieret. Nostris quoque temporibus quosdam vidimus, qui magicis artibus imbuti, pingues, vt videbantur, porcos, sed tantum rubros, ex quacumq̄, præiacente materiâ producentes in nundinis vendebant: sed hi statim, vt aquam aliquâ transibant, euanescentes, in propriam & veram reuertebantur naturâ. Quantalibet autem industriâ seruatis assumpta species vltra triuum non durabat. Item vetulas quasdam tam in Valliâ, quâ in Hiberniâ, & in Scotiâ se in leporinam transmutare formam, vt adulterinâ sub specie vbera sugendo, lac alienum occultius surripiant. Vetus quidem, sed & adhuc recens frequensq̄, querela est.

Dæmones igitur seu malos homines, sicut nec creare, ita nec naturas veraciter mutare posse, simul cum Augustino sentimus: sed specie tenus, quæ à vero Deo creata sunt, ipso permittente, vt scilicet videatur esse quod non sunt, sensibus hominum mirâ illusionem captis ac sopitis, quatenus res non videantur sicut se habent, sed ad falsas quasdam & fictitias videndum formas vi phantasmatis seu magicæ incantationis mirabiliter abstrahantur. Sed omnipotentem Deum, sicut naturas creare, sic & easdem, cum voluerit, in se inuicem permutare, seu vindicando, seu diuinam potentiam declarando, vel vnam in alteram penitus transferre, sicut vxoris Lot contra Dominicum præceptum respicientis in statuam salis, sicut etiam aquæ in vinum mutationem; vel interiore manente naturâ, solum exterius transformare, sicut in propositis patet exemplis, potentissimum esse, indubitata veritate credendum est. De illâ verò speciali panis in Corpus Christi mutatione nec speciali imò veriùs substantiali (quia specie totâ manente, substantia sola mutatur) hinc prætereundum tutius existimari; quoniam supra humanam longè intelligentiam alta nimis & ardua est eius complexio. Hactenus ille.

CAPVT XLIII.

De Rege mutato in vulpem.

Iuat hinc apponere, quæ Iocelinus narrat. Regnabat in finibus quibusdam Britanniarum, quæ modò Vallia dicitur, tyrannus quidam Cereticus nomine, flagitiosus, fraudulētus,

iniuriosus, blasphemans ubiq̄, viam Domini, Christianorum persecutor, & interfector crudelissimus. Audiens autem sanctus Patritius illius bellæ tyrannidem effrenatam, studuit illum ad viam salutis reuocare, dirigens ad illum conuertendum à vitijs suis pessimis Epistolam commonitoriam. Ipse verò venundatus vt faceret malû, de diè in diem se ipso deterior factus, admonitionem deseruit sancti Patritij, & despexit, suaq̄; flagitia, facinora, fraudium factiones, cruentatas cædes dilatauit. Quod cum Patritius relatu veridico didicisset, diuinitus edoctus, intellexit vas contumeliæ obduratum in nequitijs, nullimodè obduratû correctioni, sed potius perditioni præparatû, in hunc modum fertur orasse ad Dominum: Domine Deus omnipotens, sicut scis, & potes hominem hunc vulpinum in vitijs monstrosam, modo monstroso eijce à facie terræ, & illius consummatæ malitiæ finem impone. Incligans Dominus aures suas ad vocem serui sui, prædictum tyrannum quadam die in medio fori stantem, circumstante multitudine suorum, subito in vulpem transformauit, illeque à conspectu omnium fugiens, numquam in terrâ vlteriùs comparuit. Hoc factum nullus discredere iure poterit, qui vxorem Lot in caudem mutatam, aut historias de Nabuchodonosor Rege legerit.

CAPVT XLIV.

De pulicibus à S. Nannano deportatis.

Est in Conactiâ vicus quidam quem S. Nannani illustrat Ecclesia, vbi ab antiquo tanta pulicum excreuerat multitudo, vt eâ pestilentiam locus ille ferè desertus, & habitatoribus vacuus extitisset, donec intercessione S. Nannani in pratû quoddam proximum sunt deportati, vt nec vnus postmodum hinc reperiri potuisset. In tantû igitur meritis Sancti istius locum illum vis diuina mundauit: in prato verò tanta superabundat copia, vt non tantû hominibus verû etiam bestijs semper maneat inaccessible.

CAPVT XLV.

De mirabili virtute receptiuâ.

Est quoque in eadem Conactiâ, addit Giralduſ, locus quidam muratus, amplius Castelli similitudinem præferens, à S. Patritio consecratus, in quem tot armenta numquam introeunt (cum tamen totius prouinciæ præda refugij causâ sæpiſsimè includi soleat) quin multò plura intrare poterint: donec fortè vel sufficientiæ vel diffidentia verbum eiſerent.

CAPVT XLVI.

De fimi exterminio.

IOcelinus de S. Patritio hæc scribit: Erat autem in quodam promontorio supereminenti præfato oppido Emphor, munitio quædam extructa, cuius adhuc murorum apparent ruinosa vestigia. Dominus autem loci iugo duræ seruitutis sibi subiugatam in famulam depresserat nutricem S. Patritij. Inter opera seruilia cetera ipsi iniuncta, iussit illi quotidie cunctas officinas infra municipium existentes scopis emundare, à stabulis etiam equorum fimum exportare. Mulier verò, mente ingenua, intelligens omnem potestatem à Deo esse, cunctaque quæ à Deo sunt, ordinata existere, necessitatem vertit in virtutem, ac patienter sustinuit impositam sibi seruitutem. Puer verò Patritius compassus afflictioni nutricis suæ, Dominum exorabat, ut illam dignaretur de tam seruilis operis laborioso laborio liberare. Orante igitur Patritio, omnia habitacula illa absque humana manu mandata cernebantur, nec infra seu iuxta fimi alicuius vestigium inueniebatur. Mirabatur municeps, & omnes qui viderant vel audierant hoc signum. Absoluitur nutritrix à iugo seruitutis ob alumni sui meritum. Nec hoc miraculum momentaneum videtur, aut annuum, quia vsque in præsens constat esse continuatum. Sicut enim incolæ loci illius atque finitimi attestantur, si infra præfatæ munitiois ambitum tot iumenta, quot locus capere posset, aggregata ibidem demorentur, nullatenus aliqua fimi particula reperitur. Est autem locus celebris in valle Clud. situs, linguâ gentis illius Dunbreatan, id est mons Britonum nuncupatus. Signum scire sitientes, non finit latere, utpote toties diuulgatum à patriotis omnibus.

CAPVT XLVII.

De senæ reflorescente.

Idem narrat: Erat prædicto Dichu germanus carne, Rius nomine, ætatis & infidelitatis prouectæ, cuius corporis tabernaculum præ senio sentiebatur pronum proximumque ruinæ, qui grauissimè dolebat super Magi interitu & fratris cõuersione. Hic enim totus terram sapiebat, vitam nullam præter præsentem esse credebat: fratrem etiam suum se amisisse æstimabat, qui in Christum credens, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in seruis eius, omni annisu anhelabat. Hac de causâ singulis diebus impugnâs tribulauit Patritium, & nitebatur oppilare

os suum, ne disseminaret verbum Dei per illam regionem, ut aueretur in Domino numerus credentium. Sanctus autem hominem Christo lucrifacere volens, conuenit illum viuis ac veris rationum assertionibus, ad credendum in cunctorum Conditorum; ex ipsis creaturarum speciebus & naturis persuadens: & ut cum in viam veritatis efficacius induceret, verbis fidem faciens, signum secuturum spondit, dicens: Cum omnium artuum sensuumque tuorum officia in te sopiantur emortua, vitæque tuæ lumen in limine iaceat, si Christus tibi restituerit vires & venustatem vernantis iuuentutis, nonne iure in illum credere teneretis? Respondit ille, si tanti miraculi exhibitionem exequaris in me per Christum, consequenter credam in ipsum. Orauit ergo S. Patritius, & manus imponendo eum benedixit, statimque decorem & fortitudinem induens, in statum iuuenilis ætatis reffloruit. Omnes ergo qui aderant, ob tale signum patratum stupor circumdedit, & in laudes Christi & reuerentiam S. Patritij illorum ora resoluti.

CAPVT XLVIII.

De immutatione oris.

Nec minus admirandum, quod idem Auctor subdit. Fuit quidam ex Hiberniæ Magnatibus Eugenius vocabulo, qui diu prædicanti sibi resistebat Patritio; sed verbi viui & efficacis ratione tandem circumseptus & constrictus, ac signis irrefragabilibus conuictus, credidit, atque vitalis vndæ lauacro lotus, in Christo renouari meruit. Erat idem diues & potens in regno, sed vultu membrorumque habitudine cunctis deformior qui fuerunt sub eius constituti domino. Hic multoties super deformitate suâ sancto Patritio cõquestus, precabatur illum ut precum suarum obtentu suæ larualis faciei horrorem exterminaret, ut sic Dei sui omnipotentiam, in quem cunctus populus credidit, experiri posset. Quadam vice sanctus Patritius precibus pullatus hominis, de se ipso sic verendum atque confusi, sciscitabatur ab eo, cui in formam optaret assimilari. Ille verò circumspexit cunctis in circuitu positus, prælegit speciem Roichi Ecclesiastici custodis codicum sancti Patritij: erat ipse natione Brito, gradu tunc Diaconus, sancti Presulis consanguineus, speciosus formam præ filiis hominum in finibus illis degentium. erat nihilominus homo vitæ sanctissimæ, ut dicere posset illud Psalmistæ ex sententiâ; *Domine, in voluntate tuâ præstitisti decori meo virtutem.* Si verò Patritius fecit eos in vno lecto sub vno amictu somnum capere,

re, stansque super eos, leuauit puras manus in oratione. Res mira, & valdè inusitata. Cùm excusso sopore à strato surrexissent, nulla in vtriusque vultu apparuit distantia: Discreuit illos tantummodò tonsura. Cunctos ergo hoc agnoscentes admiratio percussit. Sed hoc in se signū experti copiosior lætitia pectus perfudit. Quoniam S. Patritius Eugenio super formā in melius mutatā fatisfecit, ipse confidens adhuc de impetratu petitionem alteram adiecit; erat enim valdè pusillæ staturæ. Precatus igitur Pontificem sanctum, vt quod suis meritis non præualet homo, in nomine Dei sui adijceret ad staturam suam eubitū vnum. Præcepit Patritius homini mensuram desideratæ longitudinis sibi ostēdi. Stetit ille articulis pedum innixus super hastam suam erectam, extrema digitorum quantum potuit extendit, sui que staturam ad eiusdem mensuræ altitudinem poposcit pertingere. Orante ergo Patritio, sub oculis omnium homo, imò homuncio, ad præostensam altitudinem excreuit, & ne signa magica seu mendacia iudicarentur in staturā & in formā præscriptā, in admirationem multorum vsque ad vitæ terminium perdurauit.

CAPVT XLIX.

De vestigijs petre impressis.

Eiusdem Auctoris sequentem historiam accipi. Quadam vice S. Patritius quatuor Virgines stantes super lapidem vnum velauit, consecrauit, sponsoque cælesti desponsauit. Res autem apparuit mira, & valdè inusitata. Virginum Deo dedicatarum lapidi duro impressa vsque in præsens apparent vestigia, vt cunētis clarescat, quòd benedictis Patritij precatio siue prædicatio penetrare possit, emolliendo pectora etiam saxea. Datur nihilominus nobis hac in re intelligere, vt ad eum, cui se probauerunt, possint peruenire. Vocatur locus, in quo consecratæ fuerunt, Tedna, vbi illis Domino seruituris ædificabatur Ecclesia, quæ pertinet hodie ad ius Metropolitanæ sedis in Aramachiā.

CAPVT L.

De lapidibus maledictis.

Inter miracula S. Patritij hæc refert Iocelinus. Intentione Ecclesiæ videlicet ædificandæ diuertit Christi famulus ad locum famosissimum V sneach nomine Duo verò germani, Fiechus & Enda nominati, illis in finibus principabantur: quibus S. Patritius

multa bona in præsentis sæculo atq; futuro, & etiam semini illorum, si sibi acquiesceret, pollicebatur. Illi autem non solum à prece & prædicatione Patritij aures auerterunt, verum etiam à loco prædicto violenter ipsum expulerunt. Sanctus molestius impedimentum Ecclesiæ fundandæ, quàm sui expulsionem accepit, ipsis & semini ipsorum iniicere maledictionis iaculum incepit. Secundus autem discipulus S. Patritij sententiæ verbum ex eius ore rapuit, & antequam sine concluderetur, deprecando dixit: Obsecro Domine Pater, vt maledictio vestra non sit super homines istos, sed super vicinos loci lapides. Sanctus prius modicè subticuit, & postmodum postulata concessit. Mira res. Ab illo die vsque in præsens lapides illi nulli structuræ apti aut viles inueniuntur, quin etiam si fortè aliqui ex improviso ædificio imponantur, velociter opus illud ruere seu dissipari dicitur. Nullum etiā ignis calorem naturalem admittunt, nec in aquam missi strepitum, vt moris est lapidum, faciunt; vnde & prouerbum apud Hibernicos increbuit, vt si quando lapis in ædificio frangitur, de lapidibus V sneach maledictis à S. Patritio esse dicatur. Enda verò, prædictorū fratrum iunior, super iniuriā S. Patritio illata pœnituit, & prouoluit pedibus ipsius, veniam poposcit, & postulatam promeruit. Hic nouem filios habuit, quorum vltimum natu, nomine Cormacum, obsequio diuino mancipandum cum tota nonā parte suæ terræ S. Patritio obtulit. Frater verò ipsius Endæ, Leogerus dictus, conuersus ad fidem, quindecim villas S. Patritio contulit cum suo nepote, quæ spectant ad ius Ardmachanæ Ecclesiæ. S. Patritius baptizauit puerū, educavit, litterisq; imbuit: puer autem ætate, sapientiā & sanctitate creuit, virtutibus atque miraculis clarus in Domino requieuit.

CAPVT LI.

De legumine sine semine nato.

Anonymus Auctor inter alia S. Columbani miracula hæc habet: Legumen pisi, quod rustici herbiliam vocant, ex aduentu sui tempore per singulos annos sponte nascitur per illas rupes, quas ipse perambulauit, nullo serente, & quod nobis maius miraculum videtur, per scissuras petrarum, vbi nullus humor adest, non æqualiter tamen, per singulos annos nascitur. In multis autem locis, vbi præsentis anno orta fuerat, in alio deerit. Sed in hoc virtutem Domini nostri esse credimus, quòd ipse per seruum suum quotidie operatur. Nam si in vno loco per singulos annos nasceretur, forsan multi

multi putarent non esse meritum Sancti, sed de illius semine vbi caderet & inde oriretur. Mos enim est custodi ipsius speluncæ, quando apparuerit, ibi signum mittere, quousque ad maturitatem peruenerit, diligenterque hunc colligere, & Abbati transmittere. Abbas verò Regibus suis siue Principibus solitus est pro benedictione sancti Columbanii dare.

CAPVT LII.

De arbore rosariorum.

NVperrimè nostris diebus in Hiberniâ germinauit arbor à manè ad noctem, apta ad nectendos rosarios ad nostræ fidei & Deiparæ deuotionis argumentum. Res notissima fuit.

CAPVT LIII.

De piscibus sancti Mauritij.

IN quodam monasterio Gallix, S. Mauritij appellato, tot sunt in quodam stagno pisces, quot Monachi, quorum aliquo ægro tante, supernatat aliquis piscis infirmus, morituro præmoritur piscis.

CAPVT LIV.

De S. Rosalia.

Sancta Rosalia Regio Normannorù sanguine nata; aulâ virginitatis amore auersata, in peregrini motis specu, Angelo ductore, vt vixit, ita obiit sanctè: cuius quingentis propè ab obitu annis, pestilentiâ Panormum anno 1624. infestate, in quo vixerat loco, intactum virgineu corpus, vnâ manu innixu, alterâ rosario dependente lapideo cortice obductum inuentu, miraculis nobilitatum, Panormum anno 1625. inuectum est.

CAPVT LV.

De sceletto mirabiliter contexto.

CVm Negapatani moreretur seruus Dei P. Franciscus Perezius, qui insigni sanctimoniâ, virtutibusque, inter lumina nostræ Societatis illuxit, quod nulla tunc ibi Sociorù domus templumque foret, inter pauperum cadauera suum sepeliri iusserat: at Misericordiæ sodales illius iussa nihil morati, in primario eum sacello cõdidere, eiusque reliquias velut pretiosissimum thesaurum asseruandù duxere. Omnes quippe eum tum viuum tum mortuum, vt virum sanctissimum cole-

bant, multi crines & vestis frustilla velut reliquias asseruabant. Credebãt opidani, ex quo pretiosum hoc ossiu pignus penes se habere, à grauibus calamitatibus & incommodis eius intercessione ac meritis conseruatos. Hinc & Naichus, cui parèt, cum antè quotidianas prope depeculationes immisso milite ageret, & opidanos miris diuexaret modis, ex quo Perezij hinc quieuerunt ossa, numquam, etsi daretur occasio, quod à Lusitanis varia ipse detrimenta acciperet, eos infestauit. Vt verò suam Patres ædem construxere, Perezij huc trãferri ossa placuit, oppidanis sodalibusque Misericordiæ licet obstantibus. sed precibus hi tandem victi cessere. Aperto ergo tumulo, dũ ossa singula legere, Patrum quispiam conatur, eadem vineta ac colligata à radice quadam tenui, quæ desub cranio, cui iuncta erat, proserpebat, comperit: eus hinc velut origo erat, e quâ aliæ radiculæ totum ad talos usque corpus ambientes, & ossa femoris genuumque pertranseutes pullulabãt. Mirari rem prodigiosam vniuersi, idque tum potius, cum nullâ adesse circumquaque vident arborem, e quâ hæcce produceret radix, quæ, & à capite progigneretur, & in pedes dũtaxat desineret. Tum primum obniti plebs, & sacru tolli corpus impedire: at pollicitis Patribus ipsum opido non efferendũ, sed ad suam dumtaxat eadem transportandum, quod ab omnibus inspiceretur, refragari desiere. Supplicatio ergo indicta, & magno ossa plausu ad templum nostrum delata, ligno perpetuo magnique pretij, quod Thecam dicunt, inclusa, quæ fornicatæ fosse imponitur. Magno certatim quisque sacrum hunc thesaurum honore prosequi, seque felicissimũ credere, si quid ex ipso, vel quod ipsum tetigisset, nancisci posset. Ita scilicet Deus honorare solet, à quibus, dum viuerent, eius honor promptus est.

CAPVT LVI.

De Cruce sanguineâ.

PAuldò antequam grauis cõcitaretur procella aduersus Neophytos Trauãcorios, insigni prodigio significata fuit, cuius historiam cum alijs mirabilibus lubet referre ex relatione Petri Iarrici. Prius, inquit, quàm procella hæc in Christianos descenderet, aliquibus eam signis ac præfagijs præsignasse videtur Deus. Cotatæ enim, vbi templum ac Crucem erexisse Buceriũ diximus (erat hic Andreas Bucerus ex nostrâ Societate) diei Veneris vesperâ anno 1604. liquor quidam sanguineus ex vno Crucis latere promanare visus est. Hoc liquore in Crucis modũ diffuso, omne lignum circũsecus maduit, &

ad septimanas aliquot mansit humectatum; è medio verò Crucis fulgor quidam, qualis è gémis emicare solet, prodijt. Adeò mirum hoc visum cunctis, vt plurimi ad spectaculum, pars Christiani, pars Ethnici, confluxerint, variasque de eadem re composuerint (quod indigenis si quando nouum & inusitatum contingit; perfrequens) cantilenas, quas magnâ gratulatione Christiani decantabant. Notatú pòst latus Crucis, è quo liquor ille stillabat, illum terræ tractú respicere, in quo neophyti vexati fuere, quasi instatis eos aduersitatis, quæ trimestri pòst illos oppressit, simul & splendoris & gloriæ Crucis Christi hinc promanaturæ cõmoneret: Similia quippe iam superioribus sæculis alibi contigisse, referunt historiæ, præsertim quando suos exagitare Deus, & no minis sui inde gloriâ elicere decreuerat. In hoc incendio aut pòst paulò, duo fanè memoratu digna contingere, quæ silètio minimè prætereunda. Colchetæ cùm templum, quod è ligno constructum, barbari in cineres redegissent, Crux tamen ingens eius in medio sita, nullum ab igne damnum sensit, vt nec tabula lignea altari superposita. Vacciacorini quoque templo, quod D. Apostolo Iacobo sacrum erat, iam absumpto, puerpera è partu gemellorú grauissimè laborans, cùm vnum effudisset, alterum eniti non poterat: ergo templi ædilem rogat, num quod sibi applicaret remedium nossset. Is ergo paululum terræ è loco vbi Apostoli steterat imago aquæ mixtum, puerperæ in potum cùm dedisset, sine vllò ipsa labore mortuum fœtum peperit. Infinitam suam hoc pacto potentiam ostendere voluit Deus, & hanc vel pulueri locorum sacrorú, in quibus nomen eius olim inuocatum erat, virtutem indere.

C A P V T LVII.

De aquâ ignis alimento, & aliquibus miraculis S. Francisci Xauerij.

A Dicit idem Auctor aliqua admiranda meritis S. Francisci Xauerij eodem loco patrata, nec pronam occasionem præteribo tantum virú memorandi. Non omnia, aliqua dumtaxat excerpam. Quod subnectitur, inquit, plurium comprobatum est testimonio. Ethnicus audito plurima hoc in loco patrari miracula, rei periculum facere voluit, aut si secus habere rem se comperisset, Christianis illudere, mendacijsque cogitare. Aquâ ergo lustralem lampadi iam deficienti inijcit, visurus num prodigiú operaretur Deus. Cernens autem eâ ipsam collucere magis, mirari cœpit. Idem faciunt & Christiani, idem quoque sequitur effectus,

vt bonam noctis partem rei finem spectaturi in templo manserint, Deumque in Sanctis suis laudarint, Ethnici verò obstupuerint. Aliquot pòst diebus Christianis, qui peregrinationis causâ templum adierat cum donario, ei eiusdem facere voluit periculú: post accensas enim triginta lampades, oleaginus liquor ad tres horas arsit. Concubiâ reuersus nocte, extinctas omnes reperit, & ellychnium in plerisque absumptum. Tum insigni cum candore adstanti neophyto, Experiri, inquit, volo, num híc Deus operetur miracula. Mox ellychnia aliquotaquæ lustrali immergit, ignique applicat. Ardent illa quasi oleo suffusa. Replet quoque duas eadem aqua lampades, impositisque aquâ tinctis ellychnijs, non minús collucet, quam si vngvine pinguisimo scaterent: Tum ille miraculum ingeminat. Adsumt illicò plurimi, qui cùm verbis eius non crederent, facere idem ipsi periculum voluere. Omnibus ergo lampadibus aquam infudit, quæ horæ spatio arserit. Quòd verò ellychnia antè oleo perbibita calumniarentur Ethnici, noua ellychnia aquæ immerfere, quæ non minús alijs cunctis inspectantibus lucem dedere. Quin & postridie quindecim lampadas oleo ac totidem aquâ lustrali repleunt: applicatum ignem non minús hæ quàm aliæ concepere. Hoc pridie Kal. Aprilis anno 1607. contigit:

Quod iam narrabo, longè est mirabilius: Neophytus Antonius, loci cui nomen Moral Magistratus, ab octimestri oculorú, manuum pedumque vsum amiserat, & varia remedia tentauerat frustra. Ergo secundum quietem videre sibi visus est quemdam Societatis virum, ad vestem talarem Pluuiali indutum, quem ingens hominú turba supplicantium ritu præcedebat. Accedens is propius, manuq; apprehensâ, Cotatæ templum suum adire iubet. Experrectus æger, hocque spectro animatus, iussa exequitur, & Cotatam abit. Híc in soporem incidit. Apparet denuò idem Pater, sed eâ quâ tabula altaris præfererat formâ, benè iubet sperare Deoq; fidere, qui salutem membrorumque vsum redderet, quem non multò pòst S. Francisci intercessione, vt vero simile fit, etiam dedit. Ille diuinum agnoscens beneficium, elegans poëma parauit, quo & morbos suos, & S. Francisci apparitiones, illiusque precibus impetratam valetudinem commemorat. Hæc omnia curatus ipse suo confirmauit testimonio, vt taceam illorum, qui agrú antè, pòst sanatú coram viderunt.

Ecce & aliud eiusmodi plurimorú adstantium confirmatum calculo. Christiana matrona, cui Annæ nomen, à bimestri & amplius omnem linguæ vsum perdiderat. Ma-

ter filix nomine S. Fráncisco votum nuncupat, Cotatamque peregrinatú abituram se spondet. Cui eodem vespere visus quidá Patrum, qui paruulorum agminatim velut ad doctrinam Christianam procedentiú cœtu stipatus, per vicos incedens altá diceret voce: Mirabile quid iam editurus sum. Vt matronæ domum subijt, loqui ipsa incipit, moxque omnis disparet visio.

Matrona nobilis duplici laborabat morbo, frustra in Medicos effusis opibus. Templum hoc se adituram vouet, aureamque daturam crucem, salutē modò obtineat. Nec irritæ preces: nam mox sanitati reddita. Alia prodigia miraculaque hoc in tractu fieri indies solita prætereo, satis sit, plurimos tam Ethnicos quam Christianos illum suis in morbis, afflictionibus, aduersis, periculisque inuocare, ac sæpè votorum fieri compotes, præsertim in æde Cotaneâ; quæ quamuis SS. Trinitati sacra, vulgò tamen S. Xauerij nomine dicitur, ob innumera quæ patrociniis eius meritisque quotidie fiunt miracula. Patres Cotatâ abire compulsi, veriti nequis maleuolus fortè per contumeliam S. Patris imaginem tolleret, aliamque eius loco substitueret (nec inanis is metus erat) Colanio eam mercatori dedere, vt Rectori Colanio dein traderet. Ipse noctu Colanú ingressus, manè Rectorem adire constituit. Verùm hac ipsâ nocte vicinam hospitio domum incendiú corripit, adedò quidem vehemens, vt iamiam, afflante in primis vento, vicina quoque in cineres domus redigenda videretur. Institor illicò tabulá effert, cetera flammis credidit iam instantibus; & sanè velut stuppea deflagrasset domus, vtpote lignea; & aridis palmarum frondibus tecta, si accessisset ignis. Sua ergo defésurus, omni humanâ deltitutus ope, Deo se ac S. P. Xauerio commendat: repente mutatus ventus, & à diuersorio flammam diuertens, aliorum, vbi nocere non poterat, flauit. Omnes inopinatam mutationem vt miraculum suspexere, tabulæ eius ignari; verùm re compertâ, S. Francisci precibus hanc venti mutationem adscripsere, atque inde maióri Colanes erga ipsum studio affectuque ferri cœpere, et si antè eius perstudiosi forent. Quòd verò tabulæ videndæ percupidi essent, Natalis Dominici die publicè in templo spectanda proponitur, quam visura osculaturaque ciuitas vniuersa ad templum confluxit. Collocatam dein in sacello Collegij, plurimi voti causâ adeunt, domique colunt ob innumera quæ Beati viri meritis à Deo consequuntur beneficia. Quòd verò Crux ante templum Cotatenum fixa, cuius vna extremitas sanguineum, vt diximus, antequam inde Patres egrederentur, li-

quorem stillarat, ingens foret, vtpote quæ sexaginta longitudine spithamas, quindécim latitudine complecteretur; visum est ob ventorum vehementiam eandem accidere. Ergo transuersi ligni, è quo liquor ille manarat, pars quarta recisa est, è quâ pòst plures formatæ cruces minores in aris collocandæ, quin & aliæ minutiores in populum petentem distribuendæ: beatum namque se credebat is cui habere contigisset. Has auro argenròve insertas de collo gestabant, & B. Xauerij lignum dicebant. Colonijs verò præsidarij Lusitani tantis ipsas fecere, vt si similem hanciscerentur, aut æream S. Patris effigiē, hac assumptâ, maiori cum fiducia conflictú inirent, quàm si cataphracti & armis imperuijs tecti forent. Hinc & semper victores redibant: & tameris paucū numero, infinitas tamen hostiú turmas profligabant, vix vllis suorum amissis. Testantur id varia certamina ac conflictus, quos cum Regulis arci Colaniæ inhâtibus iniere: cum enim pellerè præsidiú vellent, annuo arcem pressere obúdio; sed frustra, nam omnibus in oppugnationibus irriti, à Lusitano fusi sunt, idque protegente eum diuinâ potentiâ, & precibus S. P. Xauerij, erga quem vrbs hæc mirificè afficitur.

CAPVT LVIII.

De arbore subito arefcente.

IN quodam Æthiopiæ regno centú quinquaginta iam olim templa in vno territorio decem circiter leucarum spatio numerabantur, quæ Æthiopes olim, si quid à Deo obtinere contendebant, Litanias decantando adibant. Ferunt orare illos solitos, vt in precationum exauditarum argumentú arborem arefaceret Deus, haud procul ab illis distitam templis. atque ita cum fieret illis ad orandum se componentibus, arborem ad pristinum virorem interim reuerti solitam: itaque petitorum se compotes fore intelligebant. Verùm ex quo ab Ecclesiæ se Romanæ vnione separarunt, hoc cessasse sunt qui dicunt.

CAPVT LIX.

De statuâ Iesu lacrymante.

Idem Iarricus, cum ageret de Fratre nostræ Religionis Benedicto à Goes, sic narrat: In Indiâ militè cum ageret, classe oram Malabaricâ decurrète conscensâ, Trauancoridem appulit. Templú hinc haud procul à Colecheâ situm, ac Deiparæ sacrú ingressus, cum in arâ Deiparæ eiusdem paruulum

collo pendulum gestatis videret imaginem, in genua coram illâ prouolutus est. Ludotum ac ceteris adoleſcētiæ, ac præſertim militaris vitæ illecebris nimio opere deditus erat. Vitæ ergo ſuperioris delicta reuoluentē, ita omniū pœnituit, vt de ſalute quodāmodo desperaret. In terrâ ergo prouolutus lacrymiſque perſuſus, benigniſſimam miſericordiæ Matrem orauit, vt ſuam apud Filium mediatorum hominum noxarū impetraret veniam. Et ecce paruulus quem mater vnus ſtringebat, in lacrymas viſus eſt prorūpere. Videbat quippe oculis eius diſtillantē quàm vberriſſimē liquorem lacti perſimilem, quo totâ infernâ ara permaduit. Quo ille ſpectaculo conſternatus, commilitones teſtes miraculi futuros aduocat, remque ex ordine narrat. Illi ſuis rem oculis videntes, linteum eidem intinxere liquori, quod inter ſe diuiſum, velut ſacrū quid apud ſe deinde aſſeruarunt, ac ſuum inde natum gaudium feſta bombardarum maiorum ac minorū diſpoſitione, templique frondibus & arborum ramis condecoratiōe, teſtati ſunt. Is verò cuius vnus ob cauſam hæc contigerant, re ipſâ breuī ſe potenti Dei dexterâ tacitum oſtendit: nam totius vitæ ſuperioris noxarū exomologeſim apud quemdam Societatis noſtrę Sacerdotem inſigni cum dolore ac pœnitentiâ mox peregit, ac Religionis ſe voto obſtrinxit. Ergo Societatem Jeſu ingreſſus, vitam in eadem præclaro cunctis dato exemplo poſuit. Ea autem viri fuit humilitas, vt etſi à ſuperioribus ſacris Sacerdotij ordinibus ex ſingulari priuilegio, quod in rerum temporalium vſum in Societate cooptatis (qui temporales coadiutores dicuntur) rariffimè conceditur, admoueretur, nūquam voluerit condeſcendere, paratus, quò humilitatem magis magiſque exerceret, Marthæ ſemper obire partes.

CAPVT LX.

*De ſtatua ſancti Antonij de Padua
ambulante per aquas.*

NEque præterire poſſū, quod idem Auctor alibi ſcribit. Anno 1595. Rupellani piratæ Bayam deprædati cum ſoluiffent, priuſquam in Braſiliam tenderent, arcem quamdam Luſitanorum, in Africæ orâ ad promontorium Candidum, quod 21. gradibus eſt latitudinis Septentrionalis, itam, inuaſerunt: quòd enim negligentius excubarent vigiles, ſine vllò obſtaculo obtinuerunt, iugulatoque cum aliquot militibus Præfecto, in cœnia ad terram deiecere. Quòd verò hæreticâ labe conſperſi eſſent, templum quoque euertere, altaria demoliri, imagines

confringere, & quidquid in eo ſacrum & religioſum erat, deltruere cœpere, ſeruatâ duntaxat, ad ludibrium D. Antonij Paduani (quamuis patriâ Olyſſiponēſis) ſtatua. Huic in naues acceptæ gladiū accingunt, ac contumeliarum in eandem plauſtra exonerant. Antonium Luſitanum per contemptum nuncupant, & rogant, ſua vt nauem ad portum Bayenſem perducatur, vt que ſecum conſectum ineat inuitant: ſed breuī vltix Dei manus adfuit. Fœda ſiquidem tempeſtas vniuerſam claſſem huc illucque diſtraxit, perque nauicularios diſſimâ peſte graſſante, tantam calamitatem ſubijt, vt binæ dumtaxat naues oram Bayenſem attigerint: quarum vectores, aquandi gratiâ exſcenſione factâ capti à Luſitanis, in vincula coniecti ſunt; ceteri, qui in nauibus permanferant, quòd exhausti eſſent morbis, vitâ integrâ, ſe ſuaſque naues Luſitanis dedidere; quarum altera, quòd ex hauriendâ ſentina vectores non ſufficerent (omnibus contagio extinctis) fundū præ aquæ ſubintrantis pondere petijt; altera verò, quâ D. Antonij imago vehebatur, vt ridendo poſtularant piratæ, Bayam perducta eſt. Veriti verò, ſua ne pateret nequitia, imaginem truncatam ac mancam in mare præcipitem dederunt: vnde verò rationis expertes, maiorem (vt apparet) ſtatue honorem exhibuere; poſt aliquot enim dies ad litus eam ciecerunt, & quidem ſtantem. Eminus conſpicientibus in ambulans homo in littore videbatur, ſed cominus imago viſa. Quam honeſtus ciuis in littore repertam, magnâ cum reuerentiâ in æde ſacrâ proximâ collocauit: ſed vrbis Præfectus totâ rei ſerie cognitâ, ad urbem eandem deferri voluit: quæ vt magnâ omnium gratulatione & plauſu à Clero ſupplicante excepta, in æde Capucinatorum collocata fuit. Ita ſuos in hoc mundo & in altero Deus, ob ludibrium quod à nefarijs ſcleratiſque ſacrilegis ſuſtinent, honorare ſolet.

CAPVT LXI.

De vaccis S. Columbæ.

ADamānus Scotus hæc memoriæ prodidit de S. Columbâ: Alio tempore vir beatus quadam nocte, cum apud Colūbanum tunc temporis inopem bene hoſpitaret, manè primo Sanctus de quantitate & qualitate ſubſtantiæ plebeium hoſpitem interrogat. Qui interrogatus, Quinque tantūmodò, ait, vacculas habeo, quæ, ſi eas benedixeris, in maius creſcent. Quas illico à Sancto iuſſus adduxit, & huius Columbani

buculas quinales æqualiter benedicens inquit: Centenas & quinq; Deo donante habebis vaccas, & erit in filijs & nepotibus tuis florida benedictio. Quæ omnia iuxta sancti viri prophetationem in agnis & pecoribus eius, & prole plenissimè adimpleta sunt, mirumq; in modum numerus à Sæcto præfinitus suprâ memorato viro in centenario & quinario expletus numero, nullo modo superaddi potuit: nam illa quæ supra præfinitum numerû excedebant, diuersis prærepta casibus nuspiam comparuerunt, excepto eo quod aut in vsus proprios familiæ; aut in opus eleëmofynæ expèdi poterat. In hac itaque narratione miraculum & prophetia simul apertè ostenditur: nam in magnâ vacarum ampliacione benedictionis pariter & orationis virtus apparet, & in præfinitione numeri prophetalis præscientia.

CAPVT. LXII.

De terrâ Hiberniæ exitiali serpentibus.

ADmirandam benedictionē Hiberniā à sancto Patritio accepit, eiectis inde baculo suo omnibus venenatis reptilibus, eaq; gratiā regiōni impetratā, vt ne toleret quidē eiusmodi animalia, etiā aliunde illata, & vt omnia ferimè quæ insula illa progignit, non inefficax antidotū aduersus venena præbeāt. Rem hanc explicabo verbis Giraldi Cambresis ex Topographiā Hiberniæ desumptis. Et quamuis ipse dubitè, vnde hæc felicitas Hiberniæ prouenerit, num à sancto Patritio, an verò ab innatâ cæli temperie, & occulto quodam insulæ genio, & insitâ naturali antipathiâ huiusmodi veneniferis animalibus prorsus aduersâ, nos tamen ipsum philosophari, ne dicam fatuari, sinemus, nobisq; id quod tota Hibernia Orthodoxa semper sibi persua sit, pariter persuadebimus, nēpè gratiam hanc ex S. Patritij fonte manasse. Non enim audiendi sunt, qui vt Sanctorū honorem ac gloriam deterant, ea quæ ipsis tamquam supra naturę vires gesta attribuuntur, ad naturę arcanam quamdam energiam reuocant, vel saltem reuocare conantur. Iam Giraldo mira prorsus memoranti aures præbeamus.

Inter omnia, inquit, vermium genera solis nō hōciuis Hibernia gaudet, venenosis enim omnibus caret. Caret serpētibus & colubris, caret bufonibus & ranis, caret tortuīs & scorpionibus, caret & draconibus. Habet tamen arancas, habet sanguisugas, habet & laceratas, sed & prorsus innocuas. Vnde satis historicè satisq; facerè dici vel etiam scribi potest: Ranæ in Galliâ & Italiâ clamosæ & garrulæ, in Britaniâ mutæ, in Hiberniâ nul-

læ. Quidam verò figmento satis fauorabili coniectant, sanctum Patritium, aliosq; terrę Sanctos, pestiferis cunctis insulam purgasse. Sed probabilior asserit lictoria, à primis temporibus longeq; ante omnem fidei reuelatæ gratiam, sicut aliarum quarumdam rerum, sic & istarum naturali quodā defectu semper insulam destitutam fuisse. Nec mihi mirandum videtur, quod vermium istorū, sicut & piscium auiumque & ferarum quarumdam naturalem defectum terra patitur. Sed hoc stupore dignū occurrit, quod nihil venenosum aliunde aduectum vniquam continere vel potuit vel potest. Legitur namque in antiquis terræ istius Sanctorum scriptis, quod aliquoties experiendi gratiā serpentes in ollis æneis delati sunt, sed quàm citò medium maris Hibernici cursum transmeauerant, exanimés & mortui reperti sunt. Toxicum quoq; similiter allatum, medijs in fluctibus innatâ malitiâ benignior aura priuauit. De his autem Beda scribit in hunc modum, de Hiberniâ loquēs: Nullū ibi reptile videri solet, nullus viuere serpens valeat. Nam sæpè illò de Britaniâ allati serpentes, mox vt proximante terris nauigio odore aëris illius afflati fuerint, intereāt. Quin potiùs omnia pænè quæ de eadē insulâ sunt, contra venenâ valent. Scrutatores tamē Oceani mercatores asserentes audiuius, quod cum naues in portu Hibernico aliquoties exonerassent, bufones casu illatos in fūdo nauium inuenerunt, quos dum viuos in terram proiecissent, statim verso ventre, videntibus & admirantibus multis, medijs crepuerunt & interierunt. Constat igitur, quod vel Sanctorum meritis (sicut vulgata per orbem asserit opinio) siue ex aëris nouâ quidem & inauditâ, benignissimâ tamē clementiâ, siue terræ ipsius vi quadam occultâ, & venenis inimicâ, nec animal venenosum hîc subsistere potest, & venenum quodlibet, aliunde aduectum, omnem malignitatis efficaciam prorsus amittit: in tantum siquidem terra hæc inimica veneno est, vt si aliarum regionum seu viridaria, seu quælibet alia loca puluere ipsius aspergantur, venenosos abinde vermes procul exterminet.

Corrigiæ quoque terræ istius, non ad alterinæ, sed veræ, & de corijs animalium quæ hîc nata sunt, factæ, cōtra bufonum serpentumq; morsus in aquâ, rāsæ & potæ, efficacem remediū ferre solent. Vidi oculis meis corrigiam huiusmodi strictam & arctâ bufoni circulariter periculi causâ circumpositâ, ad quam perueniens, & transire volens, statim tamquam percussus capite retrocecidit, parteq; ad appositas se trāsferens, & corrigiam vndique inuentâ tamquam pestem quamdam fugiens, in medio tādē circuli spatio

terram fimosam subitò pedibus effossam, multis intentibus subintravit. Quinimò omnia paxè quæ de eadè insulâ sunt, iuxta Bedæ observationem, cõtra venena valent. Afferit enim, se vidisse quibusdam à serpentibus percussis, rasa folia codicum, qui de Hiberniâ fuerant, ipsamque rasuram aquæ immissam, protinus totam vim veneni grassantis, totum inflati corporis absumpsisse ac sedasse tumorem.

Contigit autem nostris diebus in Boreabilibus Angliæ finibus, iuuenis os dormientis colubrum intrasse, & per guttur apertum in ventrem descendisse. Qui malè suum incontinenti remunerans hospitem, eius intestina rodere dentibus & lacerare non cessavit, adeò vt iuuenis ille tantis angustijs torqueretur, quòd mortè mori mallet, quâ vitam ducere mortis. Post cibum tamen sumptum, aliquam quietem respectu temporis alterius habebat, antè verò penitus nullam. Cùm autem loca Sanctorum Dei per Angliam lustrasset, & diu, & incassum, tandem saniori consilio in Hiberniam transuectus, statim aquis terræ illius salubriter haustis, & cibarijs sumptis, lethalem hostem lethaliter extinctum per inferiora transiisit, & lætus sanitate resumptâ repatriavit. Hæc Giraldus, qui & de Baculo, quo S. Patritius venenifera animalia ex insulâ expulisse fertur, ista litteris prodidit. Inter vniuersos Hiberniæ baculos, lignæque naturæ Sanctorum Reliquias, virtuosus ille & famosus (quem *baculum Iesu* vocant) non immeritò præcipuus & primus esse videtur, per quem vulgari opinione sanctus Patritius venenosos ab insulâ vermes eiecit, cuius siquidem tam incertus est ortus, quàm certissima virtus.

De eodem S. Bernardus in Vitâ S. Malachii: Nigellus (inuasor Episcopatus) videns sibi imminere fugam, tulit secum insignia quædam sedis illius, textum scilicet Evangeliorum, qui fuit S. Patritij, baculumque auro tectum, & gemmis pretiosissimis adornatum, quem nominant *baculum Iesu*, eò quòd ipse Dominus, vt fert opinio, eum suis manibus tenuerit atque formauerit. Hæc sanctus Bernardus.

Eiusdem Baculi fit mentio in manuscriptâ quadam S. Patritij Vitâ, vbi dicitur, ab ipso Domino & Salvatore nostro gestatum, & per seruum suum Amatorem (cuius meminit Baronius in Notationibus Martyrologij Romani ad diem 17. Martij, & Vita S. Patritij typis excusa Tomo 3. Bedæ) Patritio muneri transmissum.

CAPVT LXIII.

De sepulchro S. Remigij.

PVLuis quoq; pauimèti circa sepulchrum sancti Remigij serpentes fugat, scribit Flodoardus lib. 1. Historiæ Rhementis de quodam colono villæ Rhementis Episcopi, qui secus amnem Saram loco lutoso manebat, & in suis habitaculis à serpentibus molestiam magnam sustinebat. Hic ergo accipiens puluerem, quem secum ab Ecclesiæ (sancti Remigij) pauimento collectum detulerat, per habitacula sua resperxit, & cetera, ac postea serpens in iisdem locis non apparuit. Compertum quoque traditur, quòd in omnibus Ecclesijs S. Remigij, circumiacentibus atrijs vel cœmeterijs coluber numquam soleat inueniri. Sed & si delatus huc aliquo modo fuerit, nullatenus hîc viuere possit. Hæc Flodoardus.

CAPVT LXIV.

De Melitâ insulâ, & lapillis S. Pauli.

QUOD interuentu S. Patritij Hibernis diuinitus concessum est, idem etiam obtrigit Melitenisibus B. Pauli meritis. Nam ex quo vipera sanctam illam manum inuadere ausa fuit, omnia animantia venenifera venenû innoxium in illâ insulâ habent, & hoc non accidere ex naturali regionis institutione, sed B. Pauli meritis, inde liquidum fit, quia incolæ illius insulæ cùm vidissent viperam ex manu S. Pauli pendentem, existimarunt eum iam iam, in tumorem conuersum, animâ exhalaturum. Quâ suâ opinione & expectatione cùm falsi fuissent, Deum esse existimarunt. Signum igitur est, viperarum prius in Melitâ, vt & alibi, mortiferû morsum fuisse, neque mutationem viperæ & aliorum alteri quàm S. Paulo adscribi debere. Ex cuius specu, in quo trimestri habitasse fertur, non Melitenes tantum, sed & aduenæ lapillos cadunt, ad scorpionum & anguium exitiale virus ab humanis corporibus profligandum, vt ait Thomas Flazelius prioris Decadis de rebus Siculis lib. 1. Quamuis autem aliæ etiam terræ, nominatim Gaulus insula, non procul Melitâ distans, venenifera animalia vel non progignant, vel aliunde illata mox interficiant, quod & de Ebuso non longè à Balearibus distatâ proditum est, attamen quod vni solo naturale est, id alicui alteri cælitus per merita Sancti cuiuspiam obtrigisse, nihil à fide alienum continet. Quapropter licet particule terræ ex Ebuso

Ebuso aut Gauulo in Colubrariam insulam, serpentium feracem, aut aliò illaræ & allaræ, ipsdem exitium adferant, non rectè tamen colliges, id quod vni terræ à naturâ concessum est, id alteri similiter à naturâ non à miraculo alicuius Sancti obligisse. Simile priuilegium carendi venienatis Episcopus Toletanus possidet sancti Ildefonsi meritis.

CAPVT LXV.

De fonte S. Columbæ.

IN Vitâ S. Columbæ, inquit Adamannus vetustus Scriptor, Alio in tempore vir beatus, cum in Pictorum Prouinciâ per aliquot demoraretur dies, audiens in plebe gentili de aliquo fonte diuulgari famam, quem quasi diuinum stolidi homines, diabolo eorum obæcante sensus, venerabantur. nam de eodem fonticulo bibentes, aut in eo manus vel pedes de industriâ lauâtes, dæmoniacâ, Deo permittente, percussi arte, aut leprosi, aut luscii, aut etiam debiles, aut quibuscumque alijs infestati infirmitatibus reuertebantur, ob quæ omnia seducti gentiles, diuinum fonti deferebant honorem. Quibus compertis, Sanctus aliâ die intrepidus accessit ad fontem. Quod videntes magi, quos ipse sæpè confusos & victos à se repellebat, valdè gauisi sunt, scilicet putantes eum similia illius nocuæ tactu aquæ passurum. Ille verò in primis eleuatâ manu sanctâ, cum inuocatione Christi nominis manus lauat, & pedes, tum deinde cum socijs de eadem à se benedictâ bibit, ex illâque die dæmones ab eodem recesserunt fonte, & non solùm nulli nocere permissus est, sed etiam post Sancti benedictionem, & in eo lauationem, multæ in populo infirmitates per eundem sanatæ sunt fontem.

CAPVT LXVI.

De mirâ arboris mutatione.

Idem Adamannus narrat: Quædam erat arbor valdè pomosa prope Monasterium Roboris-campi, in australi eius parte: de quâ cum incolæ loci haberent pro nimia fructus amaritudine querimoniam, quadam die Sanctus ad eam accessit autumnali tempore, videntisq; lignum incassum abundos habere fructus, qui ex eis gustantes plus læderent quàm delectarent, Sanctus eleuatâ manu benedicens ait, In nomine omnipotentis Dei omnis tua amaritudo, ô arbor amara, à te recedat, tuaque hucusque amarissima, nunc in dulcissima vertantur

poma. Mirum dictu, dicto citius eodemque momento eiusdem arboris omnia poma, amissâ amaritudine, in miram, secundum verbum Sancti, versa sunt dulcedinem.

Ceterum non pigebit mirabilis mutationem dare ex eodem Adamanno. Nam puer quidam valdè vestitu & habitu despectus, benedictione à S. Columbâ acceptâ, in alium hominem muratus est, quem ad virum sanctum accedere volentem, cum familiares repellerent, Sinite Fratres, aiebat, sinite modò. Ad puerum verò valdè tremefactum dicit: O filii, aperi os tuum, & porrige linguam. Iussus tum puer, cum ingenti tremore aperiens os suum, linguam porrexit: quam Sanctus, sanctam manum extendens, & diligenter benedicens, ita propheticè præfatur, dicens: Hic puer, quamuis vobis nunc despicibilis & valdè vilis videatur, nemo tamen ob id ipsum despiciat, ab hac enim horâ non solùm vobis non displicebit, sed valdè placebit, bonisque moribus & animæ virtutibus paulatim de die in diem crescet, &c. Hic erat Ereneus postea per omnes Scotiæ Ecclesias famosus, & notissimus.

CAPVT LXVII.

De arboribus sterilescentibus.

ALias arborum mutationes, quia occurrunt, lubet hîc appendere. Quædam mulier pomâ attulit sanctæ Virgini Brigidæ. Simul autem accedebant leprosi, stipem ab eâ emendicantes. Iussit ergo poma illa dari miseris. At mulier id audiens, poma ad se retraxit, dicens: Non leprosis hæc mala attuli, sed tibi & Virginibus tuis. Displicuit id sanctæ Virgini, aitque ad illam: Non rectè facis, dum hoc misericordix officium impedis. Itaque arbores tuas noueris æternâ sterilitate damnatas. Abijt mulier, & ecce hortum suum, quem pomis plenum reliquerat, vacuum inuenit, & deinceps perpetuò sensit sterilem.

Scribit etiam Audoenus Rhotomagensis Episcopus in Commentario de Rebus gestis S. Eligij Episcopi Noyiomenis: Quandoque iter necessarium suscipiens, peruenit ad locum quemdam propinquum Compendio Regali palatio. Fessus ex irinere, diuertit in agrum cuiusdam coloni, vbi erat arbor nucibus onusta, è quibus ministri eius illo in diuersorio manentes quadam decerpserunt. Accurrit ocyus arboris dominus, procaciter improperans nuces sibi eripi. Id vbi comperit B. Eligius, vocat ad se virum, & blandè ac comiter illum

appellans, orat ne propter paucas nuces, cum plurimæ illi relictæ essent, tantas turbas cieat: ait se pro nucibus ablati liberaliter satisfacturum. Sed ille tumido animo bonitatem eius aspernas, asperis in eum verbis vitur, eadem sæpius iterans. Tum vir Dei animo mutato, famulos quidem, quod id fecissent, acriter obiurgat, homini illi tres aureos numerari iubet, sed ad arborem conuersus, ut olim Saluator noster ad ficulneam, ita ait: Quandoquidem adeo tuâ causâ infestamur, numquam deinceps ex te fructus nascatur in æternum. Confestim ad vocem eius arbor exaruit, hodieque sic perseverat. Tenebat fide plenissimâ illam Domini sententiam: *Qui credit in me, operâ quæ ego facio, & ipse faciet.* atque ita cum fiducia imperavit arbori, Dominicum, vè diximus, secutus exemplum.

CAPVT LXVIII.

De vrsu mirificè mansueto.

SANCTUS Gregorius lib. 3. Dialog. c. 15 sic narrat. In Nursinæ partibus prouinciæ duo viri in vitâ atq; habitu sanctæ cõuersationis habitabant, quorû vnus Eutyechius, alter verò Florentius dicebatur. Sed idem Eutyechius in spiritali zelo atq; in feruore virtutis se exercuerat, multorumque animas ad Deum perducere exhortando satagebat; Florentius verò simplicitati atque orationi deditam ducebat vitam. Non longè autem erat monasterium, quod Rectoris sui morte erat destitutum, ex quo sibi Monachi eundem Eutyechium præesse voluerunt. Qui eorum precibus acquiescens, multis annis monasterium rexit, discipulorumque animos in studio sanctæ cõuersationis exercuit. Ac ne oratorium, in quo prius habitauerat, solum remanere potuisset, illic venerabilem virum Florentium reliquit. In quo dum solus habitaret, die quadam sese in orationem dedit, atque ab omnipotenti Domino petijt, vt ei illic ad habitandum aliquod solatium donare dignaretur. Qui innox vt impleuit orationem, oratorium egressus, ante fores vrsu reperit stantem. Qui dum ad terram caput deprimeret, nihilque feritatis in suis motibus demonstraret, aperte dabat intelligi, quod ad viri Dei obsequium venisset. quod vir quoque Domini protinus agnouit. Et quia in eadem cellâ quatuor vel quinque pecudes remanserant, quibus omnino deerat qui pasceret & custodiret, eidem vrsu præcepit dicens: Vade, atque oues has ad pastum eijce, ad horam verò sextam reuertere. Cœpit itaque hoc indefinenter agere. Iniungebatur vrsu

cura pastoralis, & quas manducare consueuerat, pascebat oues bestia ieiuna. Cum vir Domini ieiunare volebat ad nonam, præcipiebat vrsu eadem horâ cum ouibus reuerti: cum verò noluisset, ad sextam. In omnibus itaque mandatis viri Dei obtemperabat vrsus, vt neque ad sextam iussus redire, veniret ad nonam; neque ad nonam iussus redire, veniret ad sextam. Cumque diu hoc ageretur, cœpit in loco eodem tantæ virtutis fama longè lateque crebrescere. Sed quia antiquus hostis, vnde bonos cernit enitescere ad gloriam, inde peruersos per inuidiam rapit ad pœnam, quatuor viri ex discipulis venerabilis Eutyechij, vehementer inuidentes quod eorû Magister signa non faceret, & is qui solus ab eo relictus fuerat, tanto hoc miraculo clarus appareret, eundem vrsu insidiantes occiderunt. Cumque horâ, quâ iussus fuerat, non rediret, vir Dei Florentius suspectus est redditus, & vsque ad horam vespertinam expectans, affligi cœpit, quod is quem ex simplicitate multâ fratrem vocare consueuerat, vrsus minimè reuertetur. Die verò alterâ perrexit ad agrû vrsu, pariter ouesque quæsiturus, quem occisum reperit. Sed sollicitè inquirens, citius à quibus fuerat occisus inuenit. Tunc sese in lamentum dedit, Fratrum malitiam magis quam vrsi mortem deplorans. Quem venerandus vir Eutyechius ad se deductum consolari studuit, sed idem vir Domini coram eo doloris magni stimulis accensus, inprecatus est, dicens: Spero in omnipotenti Deo, quia in hac vitâ ante oculos omnium ex suâ malitiâ vindictam recipiant, qui nihil se lædentem vrsu meû occiderunt. Cuius vocem protinus vitiõ diuina secuta est. Nam quatuor monachi, qui eundem vrsu occiderant, statim elephantino morbo percussi sunt, vt membris putrescentibus interirent. Quod factum vir Dei Florentius vehementer expauit, seque ita Fratribus maledixisse pertimuit. Omni enim vitæ suæ tempore flebat, quia exauditus fuerat, sed crudelem se in eorum morte clamauit homicidam. Quod idcirco omnipotentem Dominum fecisse credimus, ne vir miræ simplicitatis, quantolibet dolore commotus, inroquare vitrâ præsumeret iaculum maledictionis. Quâ historiâ audita, subiunxit Petrus Diaconus: Numquidnam valde graue esse credimus, si fortasse cuiuslibet exagitante iracundiâ maledicamus? Respondit S. Gregorius: De hoc peccato cur me percunctaris, an graue sit; cum Paulus dicat, *Neque maledici regnum Dei possidebunt:* Pensa igitur, quàm grauis culpa est, quæ separat à regno cælestis vitæ. Petrus: Quid si homo non fortasse ex malitiâ, sed ex linguæ iniu-

riâ maledictionis verbum iaculatur in proximum? Gregorius: Si apud districtum Iudicem, Petre, otiosus sermo reprehenditur, quantò magis & noxius? Pensa igitur quàm fit damnabilis, qui à malitiâ non vacat, si & ille sermo pœnalis est, qui à bonitate vtilitatis vacat.

CAPVT LXIX.

De mirabili conseruatione vite.

DIximus lib. 9. Hist. nat. oscillum animalis sioni, vocati cabim, sanguinem continere, quo solo præsidio Naodabeguea Malacensis, licet pluribus cæsus vulneribus, incruentus mansit, donec ereptum illi oscillum illius animalis, tunc vbertim sanguis manauit. At non minora præsidia gratiæ sunt, quàm naturæ, quapropter exhibebo historiam, quam libro secundo de Vitâ Pij V. prodidit Antonius Gabutius. Non est hoc loco omittendum, quod in hoc bello Belgico sub Albano Duce, magnâ omnium admiratione, atque vtinam pari hæreticorum ad rectâ fidem conuersione, diuinitus accidisse, graues Auctores memoriæ mādarent. Hispanum militem Catholicum, inter alios quos peremerunt, ab Aurantio captū, arbori que alligatum, impij milites hæretici aeorum tormentorum ictibus occidere conati, tantum absuit vt illū confoderent, vt ne creberrimis quidem ac vehementissimis ignitis globis in eum emissis vel minimum lædere potuerint. Quo viso obstupefacti, eum vestibus exuere cœperunt, rati hominem occultis quibusdam armis communitum, quæ tormentorum vis penetrare non posset. Sed cum nihil in eo præsidij reperissent præter sacrum agnum è collo pendentem, ex ijs, vt cōiectura est, quos Pius V. primo sui Pontificatus anno de more consecrauerat (eorum namque magnum numerum in Hispaniam, Galliam & Belgium, præsertim militibus pro fide Catholicâ dimicantibus, distribuendos curauerat) hoc illi detracto, primo ictu transueberatus occubuit.

Idem Auctor lib. 6. vt Pius V. omniū mentes ad Deum ritè colendum, ac suam quemque salutem procurandam excitaret, precatorias coronas, piaculares calculos, creastum cruces, tum Sanctorum imagines, ac cereas Agni caelestis effigies, res ad augendam piorum religionem in primis accommodatas, plurimas varijs temporibus ritè consecrauit. Quæ res tantâ pietate ac veneratione ab omnibus excipiebantur, quantam ex omni memoriâ recordari nemo potest. Nam etsi salutarem illam vim rebus eiusmodi diuinitus

adiunctam à Pontificiâ potestate proficisci non ignorabant, tamen propter singularem huius Pontificis sanctitatē, nescio quomodo ad hæc res ab ipso potiùs quàm à ceteris Pontificibus consecratas in dies magis ac magis affici, ijsq; munitos se in periculis tutiores fore existimare, iam per annos fermè quadraginta cum foris tum in vrbe conspiciamus, in quo vel ij, in quos ipse aliquando animaduertat, admirabile studiū pietatis in illum ostenderunt. Verùm neque ijs religionis instrumentis, siue etiam Pontificis sanctitati, diuinæ virtutis defuit testimoniū: nam cum tumescentem in Tiberim, & ex alueo, summo Populi Romani cum terrore, pari que periculo, defluentem, vnusex cereis illis orbiculis iubente Pio proiectus fuisset, confestim impetus aquæ refedit.

CAPVT LXX.

De puellis canis.

LOcutus Theodoretus in Philotheo, seu historiâ religiosâ de S. Iacobo Nisibeno eremitâ: Venerat, inquit, in Persidem, visurus plantas veræ religionis, & ei quam erat curam adhibiturus. Cum is autem fontem transmitteret, puellæ quædam, quæ pannos lauabant, & vestes pedibus emundabant, ne nouum quidem, & qui decentem præ se ferebat grauitatem, sunt reueritæ habitum, sed exuto pudore, & perficiâ facie, & impudentibus oculis diuinum hominem aspiciabant, neque capita operientes, neque vestes, quas succinxerant, demittentes. Hoc cum ægrè tulisset homo Dei, & vellet Dei virtutem in tempore ostendere, vt factò miraculo liberaret ab impietate, fontē quidem est execratus, & fluētum confestime uanuit. Puellas quoque est execratus, & impudentem earum iuuetutem castigauit, canis ante templis inductis, & sermonem factū est consecutum, niutatūque est nigror pilorum, & similes euaserunt nuper plātatis arboribus, quæ vere circumtectæ sunt folijs autumnalibus. Eæ autem cum sic sensissent supplicium (nam & fontis fluenta effugerant, & sua inuicem capita intuētes, videbant repentinam illam mutationem) cursu ad urbem contenderunt, renuntiaturæ illud quod acciderat. Illi autem cum accurrissent, & magnum Iacobum offendissent, rogauerunt vt iram compesceret, & supplicium remitteret. Ille autem non diu cunctatus, Domino quidem preces obtulit, fluenta autem rursus scatere iussit. Illa verò mox rursus esuis emanarunt penetralibus, Iusti deriuata nutibus. Illi autem cum hoc impetrassent, petebant vt filiarum quoque suarum criminibus color

suus

suus redderetur? Aiunt autē eum hoc quoque concessisse, requisisse autem puellas quæ illam acceperant disciplinam, & quoniam non venerunt, reliquisse supplicium documentum temperantiæ, & argumētum moderationis, & diuinæ virtutis perpetuum & evidens monumentum. Tale est noui huius Moyſis miraculum, quod quidem non factum est virgæ percussione, sed operationem accepit signo Crucis. Ego autem præter miraculum, valdè quoque miror mansuetudinē. Neque enim vt magnus Eliseus impudentes illas puellas vrsis tradidit immanibus, sed quadam innoxia disciplinâ, & quæ decoris parum habebat, vltus, pietatem simul docuit & moderatiōem. Hæc autem dixi, non vt Prophetam sæuitiæ accusem (absit vt ad eò insaniam) sed vt ostendam, quòd cum eandem haberet virtutem, ea effecit quæ congruebant Christi mansuetudini, & n̄uo Testamento.

CAPVT LXXI.

De lapide sponte contrito.

Idem Theodoretus de eodem S. Iacobo scribit: Cum aliquando vidisset Iudicem Persam iniquam tulisse sententiam, quemdam maximum lapidem, qui propè situs erat, execratus, iussit eum coteri & dispergi, & illius iniquam arguere sententiam. Lapide autem statim comminuto in particulas innumerabiles, conterriti fuere qui aderant. Horrore autem plenus iudex, reuocauit quidem priorem, alteram autem iustam tulit sententiam. Et hîc quoq; suum Dominum est imitatus, qui cum vellet ostendere, se sua sponte ac lubentem subire passionem, & facile, si voluisset, punisset sceleratos, non eis intulit supplicium, sed sic inanimam verbo arefaciens, suam ostendit virtutem. Hanc ipse quoque imitans clementiam, non punijt iniustum iudicem, sed ictu lapidis illum docuit iustitiam.

Auctor quæstionum ad Antiochũ huiusmodi quæstionem inter ceteras proponit: Si sanctus aliquis vir *παιδείας ἢ πικρίας*, castigationem aut pœnâ, aut dæmonē aut mortem, aut aliam quampiã animaduersionem immiserit in dominum, aut in substantiæ suæ facultates, aut in liberos alicuius immiserit, potestne ille homo, inuocato alio Sancto, allaborare vt effugiat sententiam maledictionis à priore Sancto latam. Sensus est, num, si quis Sanctus alicui maledixerit, liceat, imploratâ ope alterius Sancti, maledictionis iaculum declinare. Respondit Auctor: Si sanctus sit ille vir qui pœnam ma-

ledicendo immisit, evidens est id voluntate Dei ab illo factum; & quis de cetero est qui consilium Dei dissoluere queat? Neque ipsi Sancti aliquando inter se diglantur, memores vinculi charitatis quo copulantur: neque ignorant; Deum non exauditurum preces Sancti, qui precibus preces alterius Sancti irritas reddere tentet. Neque enim congruit Deum, vt alium ex suis famulis affligat, alium recreet. Quare incestuosum illum Corinthium idem Paulus qui ligauit, etiam soluit. Et in veteri Testamento Elias cælum ne plueret clausit, idemque Elias iterum aperuit, quamuis Deus tunc haberet septem millia Sanctorum qui genua coram Baal non incuruauerant. Rursus cum Iob ab amicis suis contumeliâ affectus fuisset, voluit Deus vt ipse illis hoc delictum condonaret, dicens: *Ite ad seruum meum Iob, & orabit pro vobis.* Et quemadmodum ex sanctis Angelis alter alteri non aduersatur, ita & de sanctis hominibus statuendum est. Hæc Auctor ille. Si tamen contingeret, aut contigisset, prout non dubito contigisse, vt Sanctus quispiam diras alicui ab alio Sancto immittas tolleret, vel sustulisset, id non nisi Deo, ipsoque ad eò Sancto volente fieri, aut factum esse, vt hac ratione vtriusque Sancti meritum apud Deum inclaresceret, cum minoris virtutis non sit, à maledictionis pœnâ soluere, quàm eidem subiacere, quod optimè obseruat Gretserus.

CAPVT LXXII.

De coruo se lacerante.

DE sancto Coenigino hæc litteris mandata sunt in eius Vitâ: Puer (sermo fuit de filio cuiusdam Reguli ægrotante) cum lac concupisceret, vir Dei ceruam de monte ad cellam iubet venire, cuius lac in vsum infantis fecit mulgeri; sed coruus veniens munus lactis cum vase effudit. Quod Dei famulo valdè displicuit, eique dixit: Noë in arcâ inobediens extitisti, mihi in hoc displicuisti, ideoque dico tibi, vade nunc quidem, sed in die natalitij mei hîc requiem non habebis. Quod & nos (en testem oculatum) oculis impletum cernimus. nam per tres dies Patris Coenigini ales illa non tantum ciuitati non valet proximare, sed etiam in vertice montis se lacerare non cessat.

CAPVT LXXIII.

De incorruptis panibus.

DE sancto Bernardo hæc scribuntur lib. 4. Vitæ c. 4. Tam multis gustata eiusmodi benedictio (Bernardi) reddidit sanitatē, vt solius Dei; cuius hæc virtute fiebant, possent notitiā comprehendī. Vidimus in Meldensi territorio militem deuotissimas referentē gratias viro Dei; quod ad primum gustum panis ab eo benedicti plenā receperit sospitatem a febrē quartanā, qua sic grauer laborauerat mēsis ferme decem & octo; vt in horā accessionis quasi freneticus, nec matrem agnosceret suam. Virum quoque venerabilem Gerardum Lemouicensem Episcopum testantem audiuius, iuuenem quemdam de familiā suā lethaliter in capite faucium, cū iaceret spūmans, & impositis, immisā sibi in os buccellā panis, quem benedixerat homo Dei, tam celerem sensisse virtutem, vt incolumis surgeret ipsā horā. Neque illud tacendum, quod ipsam quoque substantiam panis ab omni corruptionis iniuriā eadem benedictio vindicabat, aded vt plures viderimus, qui per septēnium & vltra eosdem seruauerant panes, nec colore, nec sapore mutato. Ante hos paucos dies venerabiles Abbates Gerardus & Henricus de Suediæ partibus venientes, dum super his conferremus; testati sunt nobis, panem ante vndecim annos eius benedictione signatum manere apud se adhuc penitus incorruptum. Nec dissimilem apud aliquos nostrū vsque hodie nouimus, & apud alios multos credimus esse repositum.

Mox subiungit memorabile exemplum de Eskillo Archiepiscopo Londensi in Daniā. Nam cū à S. Bernardo panem benedictum postulasset, eumq; quod diutius duraret, recoqui in furno iussisset, reprehensus est à sancto Bernardo quasi modicæ fidei. Itāne, aiebat, non poterit benedictio ipsum panem magis quā recoctio conseruare; & non acquieuit benedicere illum (bis coctum) sed communem sibi panem præcipiens exhiberi; benedixit, & dixit: Ecce nunc tolle tecum, nihil deinceps de corruptione sollicitus. Tulit, & ad suos per multa quidem prospera rediens, vsque hodie gloriatur fidei suæ defectum euidentissimā rei veritate conuinci. Confessus est etiam nobis de pane quem retulit, quod nunc vsque, cū iam tertius annus transierit, illæsum ei beati viri fides & benedictio custodiuit:

CAPVT LXXIV.

De incorruptione aquæ Baptismalis.

EXperientiā compertum est; aquam per Verbum Dei & per Ecclesiæ sanctorumque hominum orationes consecratam & sanctificatam, longo tempore aliquando incorruptam perseverasse, & aded puram limpidaque perstitisse; ac si iam tum primum ex purissimo & limpidissimo fonte hausta fuisset. Ex quo euentu Græci olim Latinis calumniam struxerunt, asserentes eos rectā fide carere, quod aqua benedicta apud ipsos non duraret incorrupta. Ceterum hoc falsum esse, demonstrat Manuel Caleca, præsertim si loquamur de aquā Baptismali, quæ non modò per anni circulum incorruptionis expers manet, sed & longè diutius; vt & illa quam quisque ex fonte Baptismatis acceptam secum domum defert; quæ etiam semper sit limpidior, inquit Caleca; quod & ipsum experientia docuit. Argumentum autem nobis est, quod & in vino (benedicto) quamuis crassioris materiæ sit; idem cōtingat, vt ait idem Caleca. Memorabile huius rei exemplum extat in libro Reformationis Stiriacæ edito à R. D. Iacobo Præposito Steynizenfi. Nam cū Commissarij, quibus hæreseos expellendæ cura commissa erat, venissent VVeissenfelsiam, repererunt in templo sancti Leonardi, Baptisterium clausum, plenumque aquā, prout ante 29. annos à Catholico Sacerdote impletum, consecratū & oclusum fuerat. Cumque Episcopus Baptisterium reserasset, apparuit aqua illa tam pura, munda & limpida, ac si tum primum ex illi ac purissimo fonte fuisset hausta. Quod spectaculū non modò Episcopū, sed & totum circumstantem populum in magnam admirationem rapuit. Memorabilius aliquid affert Gretserus noster ex relatione quadam de Reginésium in Liuoniā ad Lutheranismum defectione, vbi constantia quarumdam Monialium mirabiliter enituit, ex quibus vna, nomine Anna Netken, aquam benedictā quadraginta integros annos puram prorsus ac illibatam conseruauit, & per eamdem multis salutem attulit, non sine hæreticorū admiratione ac fremitu. Sed iuuat ipsius relationis verba apponere. Eadem industriā simul per quadraginta annos thesaurum spiritualem, aquam benedictam conseruauit, cuius aspersu potuque omne ægritudinis genus pauperum Lotauorum, ad eam gregatim accurrentium, persanabat. Accidit quadam vice, vt cū Moschus Liuoniam propè totam subiugaret; milites præsidiarij castra

meta-

metarentur inter Rigam & Dunamuntam, vnumque secum haberent à dæmone obsessum & agitatum. Vocantur leuamen alaturi Ministri: veniunt, multa tentant, sed nihil proficiunt, & abscedunt. Hoc animadvertens quidam Monachus, qui è Monasterio suo pulsus ab hæreticis, aliam vitæ sustentandæ rationem non inuenit quàm merendo stipendia, dixit in circulo ad socios, se, si copiam cuiusdã rei haberet, omnino energumenum sanaturum. Quidnam hoc esset, percontantur diligenter. Respondet, aquam benedictam. Vbi hæc inuenietur? inquit. Mittite, ait, postulatum ad Annã Netken, obtinebitis. Nil morati, legatum destinant ad monasterium, aquam benedictã obnixè petituri. Atqui virgo verita hæreticorũ imposturas, iuuenem primò asperius excepit, deinde illo preces ingeminante, seriem negotij explanante & instante, aquam concedit, quæ vt aspersa super energumenum fuit, illicò eum ab omni infestatione liberavit. Ministri de tãto euentu certiores facti, duos ex ordine suo ad Annam destinant: qui cum multa frustra de fide cum illà exegissent, seriorè mandant, vt aquam benedictam veluti rem supersticiosam effundat. At illa, Vos, inquit, mihi aquam non dedistis, idcirco nec accipietis. Nihilominus præceptum vrgentes, & multum indignantes, interrogavit Anna, vnde putarent huic aquæ tantã virtutem & energiam inesse. Accipite vos, inquit, aquam naturalem, & eam vestris conceptis verbis benedicite, atque prope hanc meam ritu veteri benedictam collocare. Mendax sum, si non vestra aqua intra pau-

cos dies putrida fœteat, & corrupta, cum ego hanc meam ab annis iam inde quadraginta feruem, & nihilominus pura semper sit, limpida & incorrupta: Quæ vestra igitur est sententia? vndenam putatis id provenire? Respondet illi: Quia arcana verba super hanc aquam recitata sunt. Tum illa: Salua res est: Vos arcana hæc verba non habetis, idcirco aquam hanc consecratam mihi non accipietis, quia talem ipsi facere non potestis. Hoc accepto responso, Ministri fremere ac fremere, ac tandem alter ad alterũ, Apage, inquit, quantum negotij in vnã muliere? Prædixi tibi antea, malum esse cum hac feminã disputationem ingredi. Absistamus. Atque exinde nihil vnquam ab eis molestiæ habuit Anna de aquã benedictã. Hæc Relatio illa.

Aquæ benedictæ sine corruptione perseverantis locupletissimũ insuper testem habemus S. Chryostomum ita scribentem. Idcirco in hac solemnitate (Epiphaniæ, quã Græci μέγαν ἀγασμόν celebrãt) sub mediam noctem omnes ὑδρευσάμωροι, cum aquam (benedictam) acceperint, domum latice referunt ac recondunt, & per integrum annum conseruant. Vtpote quòd hodiernã die sanctificatæ sunt aquæ (per Baptismum Christi in Iordane) fitque miraculum evidens, dum nihil temporis longinquitate aquarum illarum natura vitatur, sed integro anno, atque aded biennio & triennio sæpè, quæ hodiè fuit hausta, incorrupta & recens permanet, ac post tantum temporis eum ijs quæ nuper fuerint è fontibus educatæ, certat.

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII
EX SOCIETATE IESV
DE
MIRIS ET MIRACVLOSIS
NATVRRIS
IN TERRA HEBRAEIS PROMISSA
LIBER VNVS.

STVDIVM sacrarum Litterarum successiuis inter philosophandum horis vsurpabam, nec implacide naturalibus diuina commiscebam. Atque vt penitiùs intellectum sacrorum librorum compararem, ex Palestina & Ierosolymitanae urbis enarratoribus expiscabar multa. Inter hos Auctores euoluendos plurima naturae miracula, pluresque miraculosas naturas obseruavi: atque pretium alicuius operae duxi, si naturali historiae appenderem, quae aut mira aut miraculosa occurrissent. Certè præter iucunditatem, communem admirandorum censum, nonnihil etiam præstabit sacrarum rerum intellectui, & nostrae Religionis fidei, quam S. Lucianus Martyr ex mirabili rupe Golgothanâ desertissimâ confirmauit oratione, quare non omnino ingrata erunt hæc historiae, quas scilicet aggesi, non digessi: diu enim in hac operâ morari non opus erat, quæ etiam diffuso agmine fortasse placebit. Satis est mutuasse omnia ex probatissimis Auctoribus mirifice contestantibus, quorum non tantum narrationes, sed libenter excerpti verba. Multa hic ex Iosepho, Nicephoro, Saligniaco, Bredembachio, Adrichomio, Radziulio, Cotouico, & alijs diligentissimis Scriptoribus, antiquis recentibusque.

CAPVT PRIMVM.

De ortu Iordanis.

IGNOTA diu nobilissimi amnis natalitia exhibeo, quæ Plinius etiam ignorauit. Phiala dicitur siue Phiale, corruptè Syala, fons ex quo Iordanis fluuius, vt Iosephus & Hegesippus testantur, ducit originem, qui quidem situs est in regione Trachonitide, non longè à viâ quâ à Cæsareâ Philippi seu Paneade, inter Orientem & Austrum, in Trachonitidem ascenditur; à quâ ciuitate ad centesimum vigesimum stadium, siue quindecim mille passibus distat. Et proprie quidem à rotunditate Phiala dicitur, rotæ speciem præferens. Est autem fons hic im-

perscrutabilis profunditatis, ac semper intra sua labra cohibet vndam, perpetuâ aquâ plenus, nec vmqvâ deficiens, nec vmqvâ exuberans, sed quantum aquæ scaturigine iniicitur, tantum per abditos subterraneos meatus in Dan siue Paneadem fontem Iordanis eijcit atque transmittit. Multo tempore ignoratum fuit hoc esse Iordanis principium, quod tandem à Tetrarchâ quondam Trachonitidis Philippo hac arte depressum est. Is namque missis in Phialam paleis, inuenit eas apud Panium in fontem Dan redditas, vnde antea fluuius Iordanis nasci credebatur. Id ipsum postea & ab alijs simili praxi sæpius probatum est. Sarraceni hoc ipsum fontis nomenclaturâ indicant. nam eum *Medan*, hoc est aquas Dan vocant: *me* siquidem linguâ illorum, quæ Hebraicæ affinis est, aquas significat. A quo quidem nomine & amplissima adiacens ei

regio appellatur Campeſtria, & planicies Medan. Porro ſunt qui locum hunc à Mathæo Magedan, & à Marco Dalmanutha appellari putant.

C A P V T II.

De Iordane fluuio.

Iordanis, Hebraicè *Jarden*, maximus & lamœniſſimus totius Palæſtinæ fluuius, eſt vtriuſque Teſtamenti Scripturis celeberrimus. Qui præterquam quod eſt fonte Phialâ, in Trachonitide regione ſito (vt nuperrimè declarauimus) primam ſuam ſumat originem, ad radices montis Libani, quarto, inquit Hieronymus, à Cæſarèâ Philippi ſeu Paneadis milliario, ex duobus fontibus haud procul à ſe diſſitis, *Ior* ſcilicet & *Dan* (qui Danus Paneas, & Paneus dicitur) bicornis erumpit: quorum prior in fluuiû *Ior*, alter in fluuium *Dan* (ad quem olim Saladinus caſtra locauit) mox deriuatur. Hi ante portam Cæſarèâ Philippi in vnum confluentes, vt aquis ita vocabulis coniunctis, Iordanis, qui minor vocatur, & nomen & fluuium efficiunt. Hinc regiones perquam amœnas præterlabens, poſt longos quos facit circuitus, Trachonitidem ab Ituræâ & Galilæâ ſuperiori ſeparando, poſtquam urbem Seleuciam à ſiniſtris alluit, in vallem quamdam inter Cæſarèam Philippi, & mare Galilææ medio loco ſitam, influens, ſtagnum facit latitudinis triginta & longitudinis ſexaginta ſtadiorum, quod aquæ Meron & Samachonitis lacus nominatur. Inde latum hunc tranſgreſſus, & oppido Aroſeth gentium à dextris ſalutato, curſum ſuû verſus Orientem ſectit, & fontibus aliquot auctus, centum viginti alijs præteritis ſtadijs, inter Capharnaum & Corozaim, nobiles Galilææ ciuitates, quas aquis ſuis allambit & ditat, in mare Galilææ ſeu lacum Genezareth, qui, iuxta Plinium, ſedecim millia paſſuum longus eſt, latus verò ſex millia paſſuû, late ſe diſſundit: Hoc mare medium tranſmenſus, ad aurorâ auream Iouis templum eſt longinquo proſpicit, & ab Occidente Torrentis Ciſon, ab Oriente autem fluuij Iaboc vberriſſimis auctus aquis, deinceps Iordanis maior appellatur. Tum Peræam à Samariâ, & Moabitidem à Iudæâ regiones diuidens, Conuallem illuſtrè, quæ à lacu Geneſareth ad Asphaltiten vſque ducentorum triginta ſtadiorû longitudine patet, mediam ſecat, variasque tum vrbes, tum pagos, & à Solis ortu campeſtria Moab, ab occaſu palmiferos Ierichuntis agros ſuis fluentis irrigando ſecundat, & præter minores aliquot fontes,

Dibô, Iezrael, Taphuç, Carith, & Elifei fontium, torrentium, & Iazer & Arnon fluminum recipit. Arnon fluminum aquis in ſe receptis, poſt multos circuitus, ac ſinuofos flexus, tandem iuxta prædicti Arnonis oſtiû, velut inuitus, inquit Plinius, in Mare mortuum ſiue lacum Asphaltiten dirum naturâ delabitur: cui commixtus, & nomen amittit, & limpidiſſimas eximix dulcedinis, & ſaluberrimas laudatasque ſuas aquas perdit, peſtilētibus mixtas. Quas vbi piſces, quibus Iordanis abundat, guttauerint, illicò aut renatant, aut moriuntur. Poſtremò & peſtiferum hoc mare latum centû viginti, longum ducentis triginta ſtadijs, medium præterlapſus, breuique ſpatio egreſſus, in horrendâ quadam terræ voragine atque abyſſo abſorbetur. Vniuerſa verò Iordanis longitudo, quâ ab ortu ſuo ſub monte Libano vſque ad deſertum Pharan ſe extēdit, centum circiter milliaria conficit. qui toto hoc decurſu ex vtraque ſui parte latis, amœnis, argilloſis & vberriſſis campis cingitur, illique vtrunque multis & altisſimis montibus ſibi inuicem ſuccedentibus & cohærentibus circumdatur. Eius eſt naturæ hoc flumen, quod ripas aluei meſſis tempore impleat, quod factum eſt in Iſraëlis tranſitu, vt V Volphanus V Veiffemburgius ſcribit. Atque in his quidem campis ſeu Iordanis campeſtribus, quæ ætate Hieronymi à Palæſtinis Hebræo vocabulo *Aulon* vocabantur, nobiles hæ viſebatur vrbes, Tiberias, Scythopolis, Salem, Iericho, & alix multæ. Sed & innumeri hic erant pagi, prata virentia, peramœna prædia, horti, arundineta, carecta, arbuſta, & ſaltus in quibus morabantur leones, timidi damæ, ceruique fugaces, denique omne ferarum genus. vnde etiam ſecundum literâ illud Prophetæ intelligi poſſet, *Ascendit leo de Iordane*. Hunc fluuium primò Iſraëlitæ, poſteâ Elias & Elifeus, aquis eius miraculoſè diuiſis, ſiccis pedibus tranſierunt. In eodem Naaman Syrus Elifei iuſſu ſepties ſe lauans, à leprâ purgatus fuit. In eodem fluuio Chriſti Præcurſor Ioannes Baptiſta, confluentes ad ſe vndique Iudæos, ſua conſitentes peccata, baptiſmo pœnitentiæ baptizauit. Inter alios verò & ipſe Ieſus à Ioanne hoc flumine baptizatus, mundisſimæ carnis ſuæ contactu eius fluentia ſanctificauit, illisque atque omnibus totius mundi aquis regenerandi virtutem indidit. Quo factò ipſe primùm ſuos diſcipulos, deinde per eos multos alios plures quàm Ioannes ex Iudæis ibidem baptizans, Baptiſmum in remiſſionem peccatorum promulgauit. In cuius rei memoriam Chriſtianis peregrinis & accolis ſolemne eſt, vt corpora & veſtimenta ſua in Iordanis aquis abluant. Ait tamen Clemens, Petrum

trum duntaxat a Christo baptizatum, à Petro reliquos. Hactenus Christianus Andriehomius.

CAPVT III.

De arundinetu Indæ.

IN nascitur Iordani salix, nigra myrica, Iuxta, & multa arundinum genera, quæ Arabibus ad varios vsus seruiunt. Eænam ex vno genere sacula, tela, & leues lanceæ conficiunt; ex alio genere sagittas quinq; asporum pretii, quibus vix alij quam satrapæ vtiuntur: aliud genus diligenter legunt in alium vsu. nam Turcz, Græci, Armeni, Arabes, Persæ, Iudæi, Ægyptiarum pennæ in scribendo non vtiuntur, sed hæc arundine, elegiâ nuncupata, scribunt. Eam prius in Arbon montis nris obseruaueramus, Belonius inquit.

CAPVT IV.

De Pansio antro.

PANISVM antrum, specus siue spelunca est, licet umbrosa, amœnissima tamen, in altissimi saxosique montis, cui Pansius appellatur, radice sita, vnde Dan fons Iordanus flum; proficit, ex qua parte specus subiecta est in immensum hians terre desertitas, plena aquis stagnantibus, tam impericratibus profunditatis, vt demittentibus aliquid donec terram inueniant, longitudo nulla sufficiat. Paulò aliter de hoc antro Zieglerus. Sub monte, inquit, excelso Libani, in cuius latere antrum hoc umbrosam aperitur, profundè præcipiti; vnde gravis odor exhalat. Foris ad pedes montis, & fræces antri, scaturiunt fontes, vnde Iarëen flumens concipitur. Naturalis Pan; pulchritudo regis opibus, & Agrippæ diuitijs magnifice nris accurata est. Cui loco, alioquin celeberrimo, non parum honoris constabat marmoream illud templum, quod in loco ei vicino, Augusto Cæsari ab Herode seniore erectum fuit. In prædictum aquæ receptaculum gentili patnoque quodam errore accolt; celebri ac festo die congregati, victimam dæmoni nescio cui prouocare ac immolare solebant, quæ minime, dæmonis illius alio & operâ, sed dæ dæ parebat. Quo cum adstantibus persuaderetur, hostiam immolante in caelum esse sublatam, ea res pro ingenti miraculo vbiq; celebrata fuit. Accidit autem sub Gallieno Imperatore, dum hæc gererentur, adesse Romanæ vrbis Senatorem, Regiâ prolapsi, opibus ac nomine clarissimum, Alferiũ, alio tempore postea Canis martyrem:

qui cum spectatores omnes miraculo huius stupore admodum vertet et confusum, huiusmodi miseris et erroribus, cum genocæ & superno oculor; flum; & palmæ ad caelum tendens, terram emouit Deum vna fide profusus lacrymis invocari, vt scilicet dæmonis illis aquis immolantis præstigijs dispelleret, ac fraude & errore tanto multos illos mortales liberaret. Hæc alio cum fectus supplicante, consensum Libanensis victimæ illæ, quæ immolabatur credebat; assumpta super terram aquæ videtur, & cum pedibus omnium redidit. Ita vni. Curiam præter dæmoniacos tantorum scelerum dæmon, ac longè lateque celebratum miraculũ, hominumque de eo potentia opinio adeo subleuata est, vt dæmonis nihil ex hismodi in eo loco fit factum. Eusebius lib. 7. Hist. Eccl. cap. 13. & Nicephorus lib. 6. cap. 14. illa tradunt.

CAPVT V.

De aquis Meron.

AQUÆ Meron siue Merom, quæ Hieronymo Memom, Iosepho & alij Samachonius & Semetichonius lacus, hodie autem aquæ Mason vocantur, lacus est triginta stadiis latus & sexaginta longus, qui inter Cæsaream Philippi & mare Galilee quæ in medio situs est, quem Iordanus flum; medius perficit. Qui quidem lacus tempore reformationis auid; a Libano monte descendit in valde accretis ac dilatatus, ac ætate tempore ex maiori parte exsiccatus. Quo fit, vt diuersi generis herbar; arbor; & arbores in flum; eo loci excreuant, quæ leucobus, vitis, parais, aliisque feris maxime abundat, ac Regibus Principibusque vni gratiam & inuicem præbet venationem. Ad hæc aquas & vrbem Berocis, libani rex Aior, ac alij viginti quatuor Chananzorum Reges cum pedum; uicenis milibus, equorum decem milibus, curruum verò duobus, aliis viginti milibus, contra Iudæos conuenerunt, ac castrametum fecerunt. Quibus cum fortissimus Iherosolitarum Dux Iosue manus conserens, Deo adiutore primo impetu hostes fudit, fugauit, fugientes per octiduum millaria viciq; Sidonem, atque adeo viciq; Aquas Maferephot, persequens est. Reges ad unum omnes occidit, equos vniuersos subuertit, & curru; combussit. Ios. 11. Iosephus 5. Antiq. 2. Lixanus in Iosue 11. Brocardus lib. 2. Berodemarchus ibidem.

CAPVT VI.

De mari Galilææ.

Mare Galilææ sic dictum ab adiacente prouinciâ, aliàs mare Cenereth, Ceneroth, Chenereth, Chinereth, Chënereth, & Tiberiadis, à ciuitate Tiberiade (quam ferunt illis primùm nominibus fuisse appellatam) necnon à terrâ continente, stagnum Genesareth, atque lacus & aqua Genesar ac Genesartes nuncupatur. Nunc Tabariæ ab accolis vocari, notat Niger: cui asferitur Vitriacus. Iosepho lib. 3. Belli c. 18. quadraginta stadijs in latitudine, centumq; in longitudine patet; Hegesippo verò longius extenditur, & Plinio etiam latius, alijque aliam mensuram assignât. Toto autem ambitu suo viginti millia passuum completi, scribit Niger. Aquâ eius dulcis, fecunda atque potabilis est; siquidem nec palustris viginis crassum aliquid aut turbidum recipit, quia ab arenoso vndique littore circumuenitur, ac præter hoc fluuio & fonte lenior est, frigidior tamen paludis æquore, eò quòd non in stagni morem sternitur, sed per diffusiora lacus spatia frequentius auris spirantibus agitatur. Varia autem sunt in eo piscium genera ab alterius loci piscibus tam specie quàm sapore discreta, mediussq; Iordane fluuio secatur, vt notauimus cum de Iordane ageremus. Oppidis amœnis & celeberrimis circumseptum est, Capharnaon, Tiberiade, Bethsaidâ, Bethsan, Gadarâ, Tarichee, Chorozaïm, & plerisque alijs. Siluas etiam nonnullis in locis, ad auroram præfertim, finitimas habet. In nouo Testamento cum nauigatione Domini, tum vocatione & piscatione Apostolorum, alijsque miraculis valdè celebratur. Hic dum Apostoli iubente Domino in dexteram nauigij rete miserunt, centum quinquaginta tres magnos ceperunt pisces, quo numero (vt qui omnium piscium genera complectitur, sicut testantur qui de animantium naturis ac proprietate scripserunt) significatû fuit, per Apostolicam prædicationem nobiles & ignobiles, diuites & pauperes, & omne hominum genus de mari huius sæculi extrahendum ad salutem.

CAPVT VII.

De Mari mortuo.

Mare mortuû dicitur etiam mare salinum, salis & salinarum; Araba, quod Latine solitudinis, seu deserti: item mare primùm Orientale, Sodomiticum, & lacus

Asphaltitis, hoc est bituminis: olim Vallis filuestris, amœna nemora significâs, delicijs & fertilitate laudatissima, Iordaneque medio irrigua; ideoque paradiso Domini comparabatur, quo tempore quinque Sodomorum Reges magno prælio ab Assyrijs superati sunt, capto etiam Lot filio fratris Abrahamæ, qui eam sibi terram, vti fertilissimam, non multò antè delegerat. Sed huius pristinam felicitatem Iericho & Engaddi patrio balsamo, cannisq; mellis ostentant. Sed ait Dominus ad Abraham: *Clamor Sodomorum & Gomorrhæ multiplicatus est, & peccatum eorum aggrauatum est nimis. Descendam & videbo, vtrum clamorem qui venit ad me, opere compleuerint.* neque valuit tot sceleribus condonandis deprecatio viri iustissimi toties repetita; iam enim & ipse verecundabatur, stupebat ad illam Dei clementiam, quòd in quinque maximis vrbibus nec decem quidem iusti inuenirentur. Igitur tentant in Angelis, quod in bruta admiserant, & demisso cælitus igne, in testimonium cælestis iustitiæ, & exemplum posterorû, conflagrarunt vrbes quatuor Regiæ, quarum nomina Sodoma, Gomorrha, Adama, Seboim, vnde & pentapolis nomen acceperunt. Quod nomê videtur habuisse; nam Segor, quæ quinta fuit, non est subuersa. Subuersus autem locus ille igne & sulphure factus est lacus pestilens & horribilis, cuius latitudo est quinque, vt alij volunt, sex miliarium, longitudo autem iter habet quatuor aut quinque dierum. Iosephus verò dicit, eius longitudinem esse quingentorum octoginta stadiorum ad Zoara vsque Arabiæ, latitudinem verò esse centum quinquaginta stadiorum. Est enim quidem ipse salus & sterilis, nimiâ verò leuitate etiâ quæ grauissima sunt in eo fluitant, demergi autem in profundum, nec de industriâ quis facile potest. Denique Vespasianus, qui eius visendi causâ illuc venerat, iussit quosdam natandi inscios vincis post terga manibus in altû proijci, & euenit omnibus, tamquam vi spiritus sursum repulsos desuper fluitare. Est adhuc mirabilis coloris mutatio, quæ ter in dies singulos superficiem vertit, & Solis radijs variata resplendet. Multis autem locis vomit nigras bituminis glebas, & super vndam & habitu & magnitudine tauris sine capitibus affimiles natant. Adeas autem cum lacus exercitores accesserint, nacti quod aggestum est, ad naues trahunt, & quia lentum est, repletas eas abrumpere nequeunt, sed quasi religata scapha pender à cumulo, donec menstruo mulieris atque vrinâ præluatur. Est autem vtile non modò ad compaginem nauium, sed ad corporum etiam curationem multis remedijs admiscetur. Denique adhuc

huc in lacu diuini reliquias ignis & oppidorum videre licet imagines, renascentesque in fructibus cineres, qui colore quidem sunt edulibus similes, sed carpentium manibus in fumum dissoluuntur. Aquæ sunt spissæ, sordidæ, fœtidæ, amarissimæ, & supra alias marinas falsæ, in quo quod uiuit nihil reperiri queat, atque inde Mortuum nominatur. Quia si Iordanis illuc influens pisces rapuerit, cum augetur imbribus, statim moriuntur, & pinguis aquis supernatant, nihilque uiuum in eo submergitur. Bitumen ipsum, unde Asphaltites, ex imo fundo ebullit, quod vento agitante, & concretum littori appulsum, in magnâ colligitur quantitate. Resoluitur, ut dixi, menstruo, fitque ex eo venenum. Lacus ipse etiamnum in modum camini infernalis perpetuis exæstuat vaporibus, quorum halitu littora & montes utrimque ad quinque miliaria sterilia squalent. Scribit Ludouicus Romanus, astrui posse, tres esse vrbes, quæ singule in cliuo singulorum montium sunt positæ, & circiter altitudinem trium vel quatuor cubitorum adhuc visitur nescio quid instar sanguinis, quasi exprimat rubicantem ceram humo admixtam. Tota circum regio aquarum præsertim expers est. Appendere præterea iuuat quæ Tertullianus canit in carmine de Sodomis:

*Sic igitur celo pariter terræq; sepultis,
Nec mare uiuit ibi, morset maris illa quieti,
Quod nullus animat per anghela uolumina
fluctus,
Quodq; etiam patrio numquam suspirat ab
Austro,
Quodq; nequit proferre aliquam de gurgite
gentem
Squamigeram, leuue cuti uel cortice septâ,
Vel crispam concham, aut duplici compagine
clausam.
Solum illic propria mentitur fruge bitumen
Exusti fuligo maris, quod uiuidus ardor
Subter stagna coquens, de sulphuris & salis
æstu
Temperat, inq; picem dat terra harere ma-
rinam.
Inuehitur proprio cum tēpore pingue cremata
Virus aquæ spumisq; cutis super aquora nigra
Textitur. Appellat, queis est ea captio mercis:
Adclinant leues laterū libramine lembos,
Ut semel impostam doceant conscendere
venam.
Nam se sponte leuans adnabit mercis ad ora
Nauigij, pretiumq; dabit pro munere largo,
Ni plaga contigerit, quam mensis femina
uestit.
Ecce aliud monstrū pelagi de clade notatur.
Cuncta illic immissa natant, natura recessit
Mergendis data corporibus; si denique testæ*

*Luciferam narem insistentem, quæ spiritus igni est,
Velificauit apex, flammæ si flamma perempta est,
Ibit subter aquas destructio naufraga lucis.
Hæ Sodomum & Gomorum signatæ in sacula pœna
Gētibus iniustis, queis pectora dura timorem
Deseruere Dei, de celo iura tueri,
Inq; unum rerum Dominū spectare docebunt.
Hoc ultimum à nemine alio antiquorum notatum reperi. Ego olim ad mores totū his iambis:*

*Nec mortuum lumen Mare feret mortuum.
Sed sospite face nauigat testacea
Nauis secundè, naufragans caligine.
Tranquillitas est tota, lucis columitas.
Ut tota tempestas, tenebræ sunt nigre.
Sit prona credenti fides; certū haud mihi est,
Nisi fictilis lembus caro sit, sacula mens;
Est mare uoluptas mortuum. Mens luceat
Salsis periculis sospitans Dioscoros,
Ne naufragemur estibus cupidinum.*

Idem fortasse accepit Munsterus à Tertulliano, dum de Mari mortuo dixit: *Lucerna ardens supernatat, extincta mergitur.*

CAPVT VIII.

De linguâ Maris mortui.

Lingua Maris mortui dicitur, ubi Iordanis egreditur Mare mortuum, sed paulò post subterraneis & secretis quibusdam meatibus terra absorbetur, atque inde in marium aliquod euoluitur. Hæc ita se accepisse à Saracenis, refert Brocardus, atque alij etiam testantur.

CAPVT IX.

De puteis bituminis.

Putei bituminis erant in agro Sodomorum ante subuersionem & iustitiâ Dei: mox uero, Sodomis deletis, lacus ibi, quem à scatenti bitumine Asphaltitem dixerent, repente extitit. Sed ait Brocardus: *De quo legimus in Genesi, Vallis siluestris habebat multos puteos bituminis, hi putei usque in hodiernum diem cernuntur in littore eius habentes singuli pyramides erectas.*

CAPVT X.

De fonte Elisei.

Fons Elisei scaturiens è pede montis Quarentanæ, fluuium generat uberrimum & amœnissimum, cuius aquas in salubres

bres autè & amaras ad preces ciuiù Iericho, lagenam fictilem salis plenam, ait Iosephus, in profluentem aquam mittens sanauit, & saluberrimas fecit Elifeus. Illius aquas Archelaus Toparcha, Herodis filius, deduxit in riuos plures ad irrigationem campi, pratorù, palmarum, cannarum mellis, & hortorum Iericho. Illius aquæ fluunt, ait Brocardus, iuxta locum Galgalæ, & illicò in tantum succrescunt vt impellât magna molendina, sed postea in riuos secretæ, hortos & prata irrigant vsque Iericho, & infra, & ibi tandem influit in Iordanem. Iuuat tamen ex Iosepho lib. 5. de Bello Iud. c. 4. integram narrationem edere. Ad ipsam, inquit, Iericho largissimus fons est, rigandisq; aruis vberimus, iuxta veterem scaturiens ciuitatem, quam Iesus Naue filius Hebræorum ductor primam in Chananæorù terrâ bello possederat. Hunc fontem aliquando ferunt non solùm terræ atque lignorum fructus, sed etiam feminarum partum obtundere solitum, cunctaq; pariter morbo ac peste corrumpere. Postea verò mansueuisse, contraq; saluberrimum ac feracissimum esse factum ab Eliseo quodam Propheta, qui Eliæ notus fuerat atque successerat. Receptus enim hospitio ab Ierichuntis habitatoribus, quòd humaniores eos expertus erat, ipsos & omnem illam regionem perpetuâ gratiâ remuneratus est, progressusq; ad fontem, lagenam fictilem salis plenam in profluentem aquam misit, iuxta deinde ad cælum dexteram tendens, fontiq; immergens blanda libamina, ipsum quidè precabatur, vt fluenta leniret, ac dulciores aquarum venas aperiret, Deum verò, vt fecundioribus auris flumina temperaret orabat, tamq; vbertatem fructuum, quàm successionem prolis daret indigenis, nec eorum genitricis filiorum aqua deficeret quoad manaret. Ad has preces ex disciplinâ manibus quoque multa operatus fontem immutauit, & qui antea causa erat luis, orbitatis ac famis, idè victus ac fecunditatis auctor est effectus. Denique irrigationis eius tanta potentia est, vt si attigerit modò terram, sapidior sit aquis diu perseuerantibus. Vnde eo quæ largiùs abuntur, exiguum emolumentù habent, quæ verò parcius, plurimum. Amplius tamen quàm ceteri fontes spatium rigat, & septuaginta quidem stadijs longam, viginti autem latam planiciem permeat. Optimos autem in eâ paradisos ac densissimos educat palmarumq; irriguarum genera, tam sapore quàm nominibus varia, quarum pinguissimæ calcibus pressæ plurimum mellis emittunt, non multù alio melle deterius, quam quaur & mellis alitrix est illa regio, & opobalsami ferax, qui omnium carissimus est

fructus ibi nascentium. Itemq; Cyprium mirabalsamum gignit; vt qui diuinum esse illum tractù dixerit, non errabit, vbi & largæ & opima generantur quæ sunt carissima. Sed nec in alijs ei fructibus aliqua facile toto orbe regio certauerit, aded multiplicatum quod fatum est reddit. Cuius rei causa mihi videtur esse aquarum vis læta, & aëris calor, cum hic prouocet quæ nata fuerint atque diffundat, liquor autem firmis singula radicibus stringat, viresq; suggerat æstiuo tempore, quo sic perusta est illa regio, vt nihil facile procedat ac pullulet: aqua tamen si ante Solis ortum hauriatur, auræ spiritu refrigerescit, naturamq; contrariâ aëri sumit; hieme verò contepescit, eaq; mersis mirissima efficitur. Tanta est autem cæli temperies, vt quo tempore in aliâ Iudææ regione ningit, lino illic tantùm indigenæ veltiatur. Ceterùm P. Nicolaus Hue, Carmelitanus excalceatus, in Itinerario suo scribit, Eliæ fontem succum esse, nisi accedat aliquis Carmelitanus Frater, tunc affirmat manare & exundare ad præsentiam eius.

CAPVT XI.

De floribus Ierichuntinis.

PRope hunc fontem arbores crescunt instar prunorum spinosæ, in quibus tamen flores nascuntur, quos rosas Ierichuntinas vulgus appellat, miradi effectus. Nocte enim natalitiâ nostri Saluatoris paulatim hiant, atque inde se recludunt, licet siccæ sint & aridæ, in testimonium virginei partus, vt credere licet. Hæc scribunt Saligniacus & Adrichomius. Sed Bilonius lib. 2. Obseru. c. 86. seueriùs censet. Peruenimus, inquit, in pagum vbi aliquâdo Iericho fuit, nunc verò turris quædam quadrangula superest, columbario vix firmior. Stirpes per hanc planiciem nascentes in memoriam reuocarunt pusillam illam plantam, quam nonnulli impostores Rosam Ierichuntis appellarunt, quæ radice aquæ imposita sese explicans, satis tolerabilis imposturæ prætextum dedit, vt admirationem spectantibus inducerent, affirmantes, eam in Vigiliâ Natiuitatis Dominicæ dumtaxat aperiri, vel mulieribus partus difficultate laborantibus. Qui illius naturam ignorantes, alio tempore non posse aperiri existimant, falluntur. Argumentum sumpserunt ex sacrâ Scripturâ, quæ habet, *Sicut plantatio rosæ in Iericho*, cum tamè de vulgari rosâ rubrâ siue carnei coloris sit intelligendum; nam hæc apud Iericho non nascitur, sed in Arabiæ deserto maris Rubri littore, per arenas nascentem

iam

iam obseruaueramus. Non minùs hallucinati sunt alij, qui illius iconem pro amomo exhibuerunt, cum nihil sit minus.

CAPVT XII.

De Engaddi & fonticulo Iesu.

ENgaddi, quæ & Engadda Iosepho, priùs dicta Asafonthamar, id est vrbs Palmarum, eò quòd floreret palmis & balsamis. Inhabitarunt quondam Amorrhæi, hanc urbem, quos interfecit Codorlahomor. Iuxta eremum Cades sita est in montibus, quorum horrida sanè & admiranda dispositio est. Nam cum altissimi sint, & ipsæ rupes præruptæ promineant, & quasi ruinam minentur, ita transeuntes perturbât, dum sibi quisque timet, ne in se & subiectas valles concidant. Ager olim egregius gratissimum spirans odorem, multitudine arborum, & aliarum odoriferarum herbarum, maxime balsami, secundum quosdam, quæ eo loci vbertim nasci dicunt. Sunt autem balsama arbusculæ vni omnium terrarum, iuxta Plinium, falsò tamen, Iudææ quondam concessæ, quas vineas Engaddi Salomonem in Canticis nominare dicunt, quarum fructus si acuto vitro, lapide ossisve cultellis incidantur, stillant succum pretiosissimum eximie suauitatis, quem opobalsamum vocant, præferturque omnibus odoribus. Hunc hortum, seu vineas balsami tempore Herodis Magni Cleopatra Ægypti Regina, concedente Antonio vel amatore vel marito, inuidens tantam felicitatem Herodi, transtulit in Ægyptum, vbi irrigatur à fonte paruo, vberrius tamen fluente, in quo fama est sæpè lotum à beatâ Virgine puerum Iesum, adeoque potum ex eo sibi & sponsæ suæ sanctum Ioseph parauisse, cum in Ægypto esset, atque ideò ab incolis in veneratione & cultu haberi maximo. Sunt tamen adhuc surculi quidam balsamorum in monte Engaddi, sed nullius cultus, nullius proventus, videlicet hoc est iustitiæ Dei iustissimum iudicium, qui sese vlciscitur de peccatoribus & persequentibus nomen suum, ut quoniam Herodes olim balsami hortorum possessor puerum Iesum persequeretur, Iesus fugiens in Ægyptum post se traxit balsami hortum. Est autem hortus hic in Ægypto situs inter Heliopolim & Babylonem, habens in longitudine duos iactus arcus, in latitudine vnum terræ ferè albæ. Nos cum ibi essemus, ait Saligniacus, in mense Septembri balsami lignum humile erat, palmi scilicet & dimidij in altitudine, folia habens parua vt ruta, albiora tamen. Messis balsa-

mi talis est: Decerpitur folium ex stipite contra Solem, moxque gutta lucida & mirè fragrans scaturit ex rupturâ, & hic balsami pretiosissimus liquor vitreis vasis colligitur, minime fluxurus, nisi ad ortum Solis fiat ruptura. Fonticulus autem Iesu paruulus est, non sufficiens irrigationi totius horti: quare Saraceni alium foderunt iuxta illum puteum, ex quo quatuor boues aquam protrahunt per rotam, sperantes ex vicinitate fontis Iesu aquam fore salubrem: at longè aliter res euenit, donec missis canalibus aquam putei ducerent in fontem Iesu; quo factò, largiter & salubriter ex aquis mixtis rigatur balsami hortus. Mirum dictu, verum tamen à meridie Sabbati vsque ad auroram diei Lunæ, boues nullo verbere impelli possunt vt in protrahendâ aquâ laborent; quod est fidei nostræ testimonium celebre. Sed & Saraceni hinc se & pueros suos lauant, non vt baptizentur, sed vt corporum suorum fœtorem naturalem euadant. Hactenus ille. Fuit Engaddi vna ex præcipuis Iudææ urbibus, vna scilicet Toparchiarum, ordine nona, distans ab Ierosolymâ stadijs trecentis, vt Iosephus auctor est, atque etiam ostenditur, auctore Hieronymo, vicus prægrandis Iudæorum Engaddi iuxta Mare mortuum.

CAPVT XIII.

De fonte hortorum.

Fons hortorum, cuius in Canticis Salomonis fit mentio, & ex monte Libano procul à Tripoli sex millibus passuum cum impetu scaturit, ac breui spatio auctus in vehementem cursuque velocem fluuium excrescit, suisque aquis, quæ limpidissimæ, frigidæ & dulces sunt, omnes hortos (vnde & fons hortorum vocatur) totamque regionem, quæ inter Libanum & Tripolim est, irrigat ac fecundat. Præter minores aliquot, in tres magnos riuos se diuidit, quorum prior inter Tripolim & montem Leopardorum in mare magnum labitur; alter Leopardorum montem circumiens idem mare influit; tertius inter Arcas & Raphaneas Agrippæ regni ciuitates fluens medius, Antaradumque alluens, in prædictum tandem mare se exonerat. Fluuium hunc Iosephus etiam sabbaticum appellari scribit, ob quoddam peculiare miraculum, cuius videndi gratiâ Titus flumen adire, & id ipsum coram explorare operæpretium duxit, quod Iosephus his verbis describit: Nam cum sit, quando fluit plurimus, neque meatu segnus, tamen interpositis sex diebus, fontibus deficiens,

ciens, sicum exhibet locum videre; deinde quasi nullâ mutatione factâ, septimo die similis exoritur. Atque hunc ordinem semper eum obseruare pro certo compertum est, à sacro Iudæorum septimo die sic denominatus. Hæc Iosephus. Querat curiosus, num alius fons sit de quo Plinius lib. 31. cap. 2. scribit: In Iudæâ riuus Sabbatis omnibus siccat. Cui accedit auctoritas Eliæ Thebbitis Iudæi, qui eiusdem mentionem facit in Lexico, in voce Sambation. Sambation, inquit, nomen est fluuij, de quo dicunt, quòd per singulos dies hebdomadis tanto impetu currat, dempto Sabbato, ut lapides magnos moueat, nec vlllo modo pertransiri possit, ex quo sapientes vocarunt eum Sabbaton, ab eo quòd cesset siue quiescat in Sabbato. Consentit quoque cum Thebbite Zabamus, qui hunc ipsum fluuium Gozam à veteribus nominatum scribit, quòd celeriter oculis subripiatur, atque id contingere Sabbato; nemo Iudaicorum scriptorum, quos legerim, præter Iosephum, diffiteretur. Quod verò Elias illius quietis hanc causam afferat, decem tribus illic captiuas detineri, ut non possint exire inde nec Sabbato, ne violent illud: hæc ex tabulis Rabbinorum & nugis, quas ipse non probat. Præclaram hanc imaginem obseruauit noster Causinius lib. 1. Parab. hist. Quietis sabbatinæ ita in multis etiam fluminibus suorum vestigia præceptorû Deus impressit. Clamat D. Ignatius Martyr Spiritus sancti tuba. Vnusquisque vestrum, inquit, Sabbatum colat, non corpore, sed mente, factarum legum gaudens meditatione, non corporis remissione. Dei scilicet opera admirans, non opiparis epulis, aut mollioribus poculis indulgens, vel etiam composito gradu incedens, aut saltationibus aut choreis, in quibus nihil est bonæ mentis, oblectatus. Post Sabbatum autem celebret quisquis Christum diligit diem Dominicum, diem resurrectionis mysterio dicatum, regem & principem omnium dierum. Hæc ille: ex quibus licet agnoscere antiquorum in colendis diebus festis religionem, nostrorum verò temporum deplorare impietatem, quibus cæci mortales, quod erat pietatis, hoc totum lasciuix tribuerunt. Belonius non dedit fidem huic narrationi: at teltis oculatus non fuit, fateatur tamen iam famam adhuc perstantis miraculi. Quid si adhuc non extaret? An propterea dicendum non extitisse, post multorum Auctorum fidem?

CAPVT XIV.

De puteo aquarum viuentium.

IVuat hinc meminisse putei aquarum viuentium, cuius in Canticis Salomonis fit mentio. Iuxta viam, qua Tyrum ducit, situs, egregius est & admirabilis, atque versus Aquilonem à Sandalio castro paulò amplius quàm milliari; versus Austrum verò à Tyro paruo milliario distat. Quamuis autem singulariter puteus dicatur, sunt tamè quatuor fontes quadrati, quorum ille qui præcipuus est, in vnoquoque quadrati latere quadraginta, reliqui verò viginti quinque cubitos habent. Omnes muris fortissimis de durissimis lapidibus insolubili opere obfirmatis conclusi, vnde varij deducuntur aquaductus, & riui qui totam Tyri planiciem, omnesque eius hortos irrigant & fecundant. Distant hi fontes à mari magno paulò amplius quàm arcus iacere potest, in quo tantillo spatio sex molas agunt, & deinde se mari miscent.

CAPVT XV.

De Adoni fluuiio.

ADonis fluuius, qui ex Libano monte profluit contra Aquilonem, tribus à ciuitate Beryto, & totidem contra Austrum à Biblio milliariibus mare magnum ingreditur. Nomen Adonis sortitus ab Adonide Bibliorum & Cypriorum Regis filio, quem ob formæ excellentiam Venus in delicijs habuit, quo, dum in nemore venatur, primo ætatis flore apri dente sub inguine percusso & occiso, quorannis à Gentilibus in mense Iunio tum in Biblio Pœnicix vrbe, in qua & templum habuit, tum alibi gentium solenni ritu anniuersaria occisionis eius dies ingenti planctu celebrabatur: quo die, si Luciano credimus, fluuius hic instar sanguinis rubescebat. Idem fluuius Christianorum tempore Canis vocatus est, ad quem Ierosolymitanum regnum ac Patriarchatus terminabatur, & Antiochenus Patriarchatus & Comitatus Tripolitanus incipiebant. In huius fluuij ostio excelsi, asperi & prærupti attolluntur montes, qui Climax, id est gradatio siue ascensio vocantur, penes quos Lycus fluuius in mare prorumpit. Hi cum iter facientibus iuxta mare aditum negarent, Imperator Antonius difficultatem istam tollere cupiens, montes incidi iussit, ac angustam inter montes viam aperuit, quod epigramma in eâ excisione hoc modo insculptum indicat: *Imper. Caesar. Antonius.*

*nus. Pius. Felix semper Aug. Brit. Max. Parth. Max. German. Max. Pont. Max. imminentibus montibus Lyco flumini cassis viam dilatauit per Antonianam suam. Quæ quidem via ob angustiam, & imminentes montes periculossima ac pænè imperuia est, vt paucissimi viri, facili negotio, numerofo exercitui hîc transitû impedire possent. Nam latitudinis vix habet cubitos duos, at lógitudinis stadia quatuor. Nomê hisce angustijs à Cane fluuio, cui transitum præbet, à quibusdã *Passus Canis* inditum est, ab alijs verò, ob frequeres paganorû, Christianis hunc transitum prohibentium, excursiones, *Passus Pagani* dicitur. Quem Christianorum exercitus aliquoties non sine ingenti periculo transijt.*

CAPVT XVI.

De herbã miraculosã iuxta statuam Christi Domini in ciuitate Paneade.

CÆsareæ Philippi, aliàs Paneadis, ciuis mulier illa fuit, quam sanguinis fluxu laborantem simbriæ Christi actu in Capharnaò sanationem rapuisse, diuinorum Euangeliorû testatur Scriptura, in quã domus eius magnifica, simulque admirandum quoddã collati Seruatoris in eam beneficij, & grati eius erga benefactorem suû animi monumentum ac trophæum, multis sæculis fuit visum, quemadmodû testantur Euseb. lib. 7. Hist. cap. 14. & Niceph. lib. 6. c. 15. Pro foribus namque domus suæ ad fontem quemdam sub dio in editiori loco super basim duas præclaras ex ære fusas erexit statuas, quarum altera mulieris ipsius feminæ habitu, genibus flexis, palmisque protensis, supplicantis præ se tulit imaginem; altera autem huic ex aduerso collocata, directo viri statu, diploide cum decenti quadam grauitate amicti, dexteram inclinatæ mulieri porrigere visa est. Ad huius pedes ex basi herba quædam enascebatur noua, & specie cunctis Medicis omnino ignota, quæ cum ad æreæ illius diploidis simbriã excreuisset, eamque summo vertice tetigisset, præsentissimas inde accipiebat vires ad omnis generis ægritudines, morbos languoresque medendos, ita vt quæcumque illa fuisset infirmitas corporis, haustu exiguo madefacti salutaris graminis depelleretur. nihil omnino virium gerens, si, antequam æneæ simbriæ summitatem crescendo contigisset, decerperetur. Hanc statuam ad similitudinem vultus Iesu, eiusque formam ac habitû conflata fuisse, illamque viuide expressisse, verã certaque maiorum traditione ac scriptis celebratû est. Insigne hoc Christi trophæum non solùm vsque ad illustri Historici Eu-

sebij Cæsareæ Palæstinæ Episcopi permansit ætatem, qui florens sub pijsissimo Constantino Magno huc profectus, id oculis suis se inspexisse scribit, sed ad impijssimi Imperatoris Iuliani Apostatæ tempora perdurauit: qui anno à Virginis partu trecētesimo sexagesimo tertio, desertã Christianorum religione, gentilium errorem amplexus, hanc Saluatoris nostri statuam deiecit, suamque in eius locû constituit. In quam mox ignis è cælo summâ vi dilapsus, caput vnâ cum collo à pectore auulsam, in terram prostrauit. Cuius facti memoria in truncatã statuã fuliginosa fulminis macula veluti per inscriptionem columnæ incisam longo tempore firmata fuit. Cùm ista à Iuliano tentaretur, Ethnici Christi statuam loco suo emotam, funibus ad pedes vinctis, per mediam traxere viam, omni que impietatis genere contumeliosissimè affectæ prominentia membra confregerunt, & caput à trunco diuulsam extraxerunt. Quod Christiani clam sublatum, vnâ cum alijs corporis particulis hinc inde collectis, conseruarunt, ac postea in Ecclesiã honoratiore loco positum, cultu conuenienti prosecuti sunt, honorem, quem imagini exhibebant, ad ipsius archetypum & prototypum primariumque exemplar, quod illa representabat, referentes. Porro tam prædictã Christi effigiem, quam truncum Imperatoris simulacrum atro adhuc fulminis ictu ambustum, præclarus Scriptor Sozomenus Salaminus in Ecclesiasticã suã historiã, quam circa annum Domini quadringentesimum trigésimum Imperatori Theodosio iuniori nuncupauit, in dictis locis suo etiamnum tempore extitisse, testatur lib. 5. cap. 20.

CAPVT XVII.

De agro Damasceno.

Ager Damascenus est, vbi asserunt Adam à Deo plasmatus, & hinc translatus in Paradisum terrestrem, atque inde rursus eiectum ob peccatum, quo se & nos omnes perdidit, huc relatum. distat autem spatio quantum arcus iacit ab Ebron. Ager vsque adedò fertilis, & speciosus, vt aliqui paradisum terrestrem intelligi hîc debere, crediderint. Habet terram rubram, & mirè tractabilem, quam Sarraceni deferunt in Ægyptum, Indiam, Æthiopiam, carè vendentes. Ferunt autem foueas reuoluto anno adimpleri, habeturque famã constanti, terram hanc talis esse virtutis, vt eam gestantibus nulla incommoda noceant, vnde & aliqui abutuntur in varias superstitiones. Hæc ex Iosepho lib. 1. Antiq. cap. 2. Brocardo

cardo Itiner. 6. Breidembachio & Salignia-
co Tomo 10. cap. 5. collegit Adricho-
mius.

CAPVT XXI.

De saltu Domini.

CAPVT XVIII.

De agris desertis Gazara.

IVxta Gazaram, siue Gazam, agri deserti
Inueniuntur ob murium & foricū abun-
dantiam, quos nisi deuorarent aues, Per-
tropteri ab Aristotele nuncupatæ, naturæ
instinctu cateruatim eò aduolantes, nul-
lam sementem possent facere incolæ quin
statim absumeretur, vt Belonius obser-
uauit.

CAPVT XIX.

De aue venaticâ.

Conspeximus, inquit idem Belonius, in
eadem Gazarâ auem, meâ opinione
reliquas cantus suauitate superantē, quam
veteres venaticam auem appellasse arbitra-
mur. Sturno paulò maior est, albo ventre,
& deorsum cinereo, vt mollicept, *gros ber*
nobis dictus, caudâ nigrâ, alasque vt in picâ
separante, pici Martij in modum volans.

CAPVT XX.

De origine vitri, & fluuio Belo.

Belus, aliàs Beleus, est fluuius exiguus, sed
profundus, quem & Pagidam vocant,
duobus à Ptolemaide stadijs distat: qui è
proximis montibus scaturiens, rotundam
quandam centum cubitorum præterlabi-
tur vallem admiratione dignissimam. Pli-
nio Cendeuiam paludem appellatam, vbi
primò compertum fuisse vitrum, idem Au-
ctor scribit. Vitream enim habet arenam, ex
quâ igne liquefactâ vitrum conflat, quam
cùm exhauerint multæ naues pariter ac-
cedentes, locus idem rursus impletur: venti
siquidem quasi deditâ operâ conuehunt il-
luc de circumiacentium montium superci-
lijis arenam istam, vtique communem, locus
autem mirabili quadam naturâ tum ipsam
arenam, tum alia quoq; quæ susceperit me-
talla in vitrum statim mutat. Mirabilius
quoque illud videtur, quòd iam conuersæ
arenæ in vitrum, quæcumque pars super
margines loci ipsius fuerit iacta, in vulgarem
arenam denudò conuertatur. Meminit huius
fluminis etiam Tacitus.

APpellatur saltus Domini mons altus,
vnde videtur mōs Thabor & Hermō,
ciuitas Endor, Naim, & Iezrael, atque ferè
totâ planicies Campi magni Êsdrelon. In
montem hunc tradunt transisse Dominum,
cùm eum Iudæi volebant præcipitare, &
subitò ad tactum vestis ipsius saxum sub-
terfugisse, & instar ceræ liquatum, ac reso-
lutum quemdam effecisse sinum, quo cor-
pus Dominicum muniretur & reciperetur,
tantæ vtique capacitatis, quantæ ipsum cor-
pus Domini extitit quantitatis. In quo ho-
dieque vniuersa lineamenta, & rugæ vestis,
quæ à tergo Domini erant, pedumque eius
vestigia veluti manu sculptoris expressa
feruantur.

CAPVT XXII.

De Emmaus, & fonte eius.

EMmaus, quæ & Emaus dicitur, & Am-
maus, & Ammau castellum, ciuitas est
insignis, ex vndecim toparchijs ordine sexta.
Hâc aliqui collocât in tribu Dan. Apud hâc
urbem Iudas Machabæus fugauit exercitum
Antiochi. Distat ab Ierosolymis itinere ses-
qui horæ, trium verò horarum & dimidiæ,
vt Zeiglerus ait. Fuit patria Cleophæ. Nobili-
tatis hic locus fuit miraculo Christi,
quem in castello hoc discipuli duo cogno-
uerunt post resurrectionem in fractione pa-
nis. Sed & aliud miraculum, quod, quem-
admodum & alia multa, ait Sozomenus
lib. 5. c. 20. solis indigenis per traditionem
fuit cognitum. Est, inquit, vrbs Palæstinæ,
quæ iam Nicopolis dicitur, cuius quidem
vt pagi (sic enim iam tū fuit) diuinus Euan-
geliorum liber facit mentionem, eamque
Emaus appellat; at Romani, captâ Ieroso-
lymâ, & partâ cōtra Iudæos victoriâ, Emaus
Nicopolim appellarunt. Ante hanc urbem
propter triuium (in quo Christus post resur-
rectionem à mortuis cum Cleophâ ince-
dens, quasi simulabat se ad alterum pagum
properè contendere) est fons quidam salu-
tatis, in quo non homines modò qui ægro-
tant loti curantur, verùm etiam alia anima-
lia quæ varijs morbis laborant. Nam ferunt,
Christum cum discipulis quodam tempore
à viâ ad fontem illum diuertisse, inque eo
lauisse pedes, & ex eo tempore aquam vim
morbis medendi habuisse. Dicitur à qui-
busdam ipse Christus Cleophæ domum in
Ecclesiam dedicasse. Refert in Chronicis
Euse-

Eusebius anno Christi 131. Nicopolim terræ motu concidisse. Fucrat etiam olim bello Iudaico iussu Vari exusta, pro cuius instauratione Iulius Africanus, Ecclesiasticus Scriptor temporū, legationem suscepit anno Christi bis cētesimo vigesimo & quarto, sub Imperatore M. Aurelio Antonino, qui Macrino successerat. Habuit temporibus Christianorum, cum occupassent Terram sanctam, Episcopum, qui erat sub Metropolitano Cæsariensi.

CAPVT XXIII.

De ciceribus lapideis.

Non procul à Bethlehem, minùs quàm binis miliaribus, vasta terebinthus inuenitur, sub quâ, inquit Bellonius lib. 3. Obferu. cap. 87. D. Virgo quiescere solebat, cum ex Bethlehem Ierosolymam proficisceretur, iuxta quemdam agrum lapillis quibusdam rotundis oblitum, magnitudine & formâ ciceris. Vulgi opinio est, D. Virginem, dum hac iter faceret, quemdam conspexisse qui cicer fereret, eumque interrogatum quidnam ageret, respondisse, Lappillos sero. Ab eo tempore solum petrosum remansisse, tamquam cicer in lapillos fuisset transmutatum.

Alter Cotouicus describit hanc historiam: Discedentibus, inquit, à Rachelis sepulchro Septemtrionem versus, campus ciceris vulgò dictus cernitur, sterilis planè & arenosus. Occasionem huic nomini dedisse ferunt insigne Christi miraculum. Cum enim illac iter faceret, hominem semina spargentem interrogasse eum aiunt, quid seminaret: illum verò respondisse, Lapidés. Subiunxisse Dominum, Lapidés feminas, lapidés & metes; illumque messis tempore pro cicere lapidés ciceri persimiles mesuisse, atque exinde in hunc vsque diem agrum, illum nihil aliud producere. Nos plurimos ex ijs collegimus nostrati ciceri haud absimiles.

CAPVT XXIV.

De Sardinella mirabili proprietate.

Non procul ab Abanâ fluuio Sardinella est, magnus vicus, ad Orientem Damasci, qui se à Christianis solum admittit incoli, alio s verò ante confectum primum habitationis annum enecat. Ita Bonaventura de Miricâ testatus est.

CAPVT XXV.

De domo vbi concepta D. Virgo.

Cubiculum vbi D. Virgo concepta fuit in domo S. Annæ, magno apud ipsos etiam Turcas honore habetur. Ipsi affirmant (testatur hoc Blasius Buiza Franciscanus) nullum vxoratum in eâ domo habitare posse: statim enim coniuges violento & misero exitu interibant, ea propter custodem eius loci castitatem colere, quod inter Turcas mirum dictu.

CAPVT XXVI.

De domo S. Thomæ Apostoli.

Idem Blasius narrat, in domo S. Thomæ Apostoli nullum infidelem posse degere; qui id tentarunt, atroci obitu ereptos esse è viuis.

CAPVT XXVII.

De fonte Capharnaum.

Dicitur Capharnaû, siue Capernaum, fons vberimus muro circumdatus, qui, vt Iosephus testatur, hoc nomine ab indigenis appellatur, ab alijs autem *fons viuus* dicitur. Scaturit è pede montis Christi, ac mox in fluuium excrefcit, qui similes Coracino Alexandrino generat ac nutrit pisces, qui in Nilo Ægypti flumine dumtaxat reperiri solent, vnde nonnulli fontem hunc Nili venam esse opinantur. Diuiditur autem hic fluuius in tres riuos, quorum primus inter fontem Luenæ & urbem Capharnaum medius, mare Galilææ ingreditur, secundus suo aqueductu Bethsaidam ciuitatē transit, tertius verò terram Genesar, siue regionem Genezaris irrigat, & tandem à mari Galilææ etiam absorbetur. Ab hoc fonte tota, quæ per duo miliaria vsque ad Iordanem extenditur, regio etiam Capharnaum nominatur. Ceterum oportet narrare aliquid de monte, ex quo fons iste erumpit. Dicitur mons Christi, quòd Seruator noster Iesus Christus in eo solitus sit orare & prædicare, quia à ciuitate Saphet versus Orientem tribus ab vtbe Capharnaò, contra Occidentem totidem miliaribus non procul à mari Galilææ abest. Formam habet oblongam: nam in longitudine duos reli iactus, in latitudine autem lapidés iactum continet. Altitudo eius tanta est, vt ex eo non solum totum mare Galilææ, & Terra Zabulon, & Nephthalim, sed & ciuitas Cedar ac Trachonitis

chonitis & Ituræ regiones, deniq; & Seir, Hermon, atq; Libanus montes procul conspici possint. Naturâ totus herbosus, floridus & amœnus est, ac cœlesti Philosophiæ conuenientissimus. vnde & Christus frequenter hoc loco orauit & docuit: hîc diuinâ oratione integras noctes traxit: hîc omnibus suis discipulis ad se vocatis, duodecim ex eis delegit, quos & Apostolos ordinauit ac nominauit, Simonem nempe, quem nominauit Petrum, & Andream fratrem eius: Iacobum Zebedæi filium, & Ioannem Iacobi fratrem, quibus imposuit nomina Boanerges, quod est filij tonitru; Philippum, Bartholomæum, Matthæum publicanum, Thomam, Iacobum Alphæi filium, Simonem Chananæum, qui vocatus fuit Zelotes: Iudam Thaddæû, quem Græci Lebbæum vocant, Iacobi Alphæi fratrem, & Iudam Iscariotem, qui & prodidit illum. Hîc vnâ cum eisdem sedens, proluxo & insigni sermone, quem D. Matthæus tribus capitibus describit, de octo beatitudinibus ac Euangelicis perfectionibus differuit, clarè diserteq; in Apostolis nos instituens, quibus in rebus vera sita sit beatitudo, veterisq; legis Christiana perfectio; modum item docens, viriliter eleëmofynas erogandi: monens etiam, non alibi quàm in cælo thesaurizandum, omnemq; de victu & vestitu sollicitudinem in Deum proijciendam: item sedulò præcipiendo, non temerè esse iudicandum aut docendum; orationi verò vigilanter instandum. Vrgens porrò arctam virtutis viam sine morâ capeſſendam, & per angustam portam ad vitam intrandum: denique à pseudoprophetis diligenter cauendum, suæque huic doctrinæ firmiter inhærendum. Ostenditur etiam nunc ibi lapis, in quo Iesus Christus prædicans sedit, & loca in quibus Apostoli confedisſe memorantur. Sunt qui Christum hoc quoque in monte quinque panibus & duobus piscibus quinque hominum millia satiassè censent: ideoque locum hunc Christi & Apostolorum mensam appellant. Nonnulli verò iuxta Tiberiadem ciuitatem id contigisse autumât, quod tamen ultra mare Galilææ factû esse, ex Matthæi, Marci & Ioannis Euangelio manifestè patet, qui scribunt, Dominum vnâ cum Apostolis mare Galilææ traiecisse, atque peractò hoc miraculo, Apostolos idem rursum trãnauigasse mare, Iesum verò super maris aquas peditem transiuisse, tandemque omnes vnâ in terram Genesar venisse. Adrichomio verò alterum multiplicatorum panum miraculum hoc loco peractum fuisse videtur, quo nempe septem panibus & paucis pisciculis quatuor hominum millibus saturatis, septem sportæ impletæ sunt reli-

quiarum fragmentis, quæ saturis superfuerant; & quòd Dominus scribitur dimissâ turbâ nauigio profectus in terrâ Magedan, siue Dalmanutha, intelligendum esse de nauigatione, quâ non quidè ad oppositum maris littus nauigarit, sed in eodem littoris latere maris oram circumlegerit. Quod Euangelicæ historiæ satis conuenire videtur, cum non dicatur hîc transfretasse, sed venisse in fines Magedan. Ad pedem huius montis etiam Dominus Iesus languentium & à spiritibus immundis obsessorum multitudinem curauit, ac ibidem prædictum de vitâ beatâ sermonem, stans in loco campeſtri, summatim coram copiosâ plebis multitudine replicasse videtur.

CAPVT XXVIII.

De lapide vestigia Christi exprimente.

IN quodam loco ad litus maris Galilææ, qui à ciuitate Capharnaò versus Occidentem milliario vno, à riuo autem fontis Capharnaò contra Orientem viginti passibus distat, post resurrectionem suam quodam die primo diluculo stetit Iesus, ac Petrum, Thomam, Nathanaëlem, Iacobum, Ioannem, aliosque duos discipulos totâ nocte in mari Galilææ ducentis à terrâ cubitis frustra piscatos allocutus, *Pueri*, ait, *numquid pulmentarium habetis?* ijsque se nihil habere respondentibus, rete ad dexteram nauigij partem emitti iussit: qui iussis parentes, mox magnos ceperunt pisces centum quinquaginta tres, quo miraculo Petrus per Ioannem Dominum agnoscens in mare se coniecit, ac Dominum adiit. Hoc igitur loco à Domino Iesu lapidi veluti ceræ impressa vestigia multis sæculis sunt visa, quem quidem lapidem paucis ab hinc annis à Sarracenis ablatum, testatur in suo libello Saligniacus. Decem inde passibus locus visitur, vbi reliqui sex discipuli nauem egressi, positas viderunt in littore prunas, & piscem superpositum, & panem, vbi vnâ cum eis Iesus pransus est, qui ibidem à prandio Petrû, an se diligeret, ter sciscitatus, ter id profitenti, ter suas oues pascendas commisit, ipsumque in senectute suâ crucis martyrio consummandum, Ioannem verò placidè moriturum significauit.

CAPVT XXIX.

De fructibus Maris mortui.

SVnt arbores pulcherrimæ sub Engaddi Sad Mare mortuum, pulcherrima ferentes in speciem poma, & vuas, sed cum decerpun-

cerpuntur, intus cinere & fauillâ plena, in fumum dissoluuntur, fœtoremque exhalant teterrimum. Quò respiciebat in Cantico Moyse: *De vineâ Sodomorum vinea eorum, & de suburbanis Gomorrha: vua eorum vua fellis, & botri amarissimi.* Tertullianus in Sodomâ hoc idem confirmat:

Nusquam sunt Sodomi, nusquam illorum impia lucent

Mœnia, cum dominis domus omnis in ops ita nusquam;

Tota rogos regio est, hinc atro horrore fauilla

Hincq; situ cano cineres incendia signant.

Occidit illa prior feritas, quâ prospiciens Lot.

Nullus arat frustra piceas fuligine glebas.

Semperempta etiam si qua illic iugera, latas

Autumni conantur opes, facile optima sese

Promittunt oculis, pyra, persica, & omnia mala,

Donec carpuntur; nã protinus indice tactum

Solutur in cinerè, sit vana fauillaq; pomum.

CAPVT XXX.

De lapide limido.

AB Orientali Tyri portâ, quàm procul arcus bis iacere potest, magnus in medio arenæ quidam ostenditur lapis, super quem Christum stetit ac prædicasse asserunt, vbi etiam mulier quædâ extollens vocem de turbâ, Domino dixisset, *Beatus venter qui te portauit, & vbera que suxisti.* Qui quidè lapis ob honorem Domini nûquam arenâ, seu puluere aut niue tegi dicitur, quamuis assiduo pænè ventorum afflatu arena ibi agitur.

CAPVT XXXI.

De admirandâ specie hominis à naturâ expressâ.

IN Dominici præsepj, Aquilonari latere interiori, res admiranda conspicitur, hominis nempe effigies, cucullatum & venerandû senem barba oblongâ repræsentans, quam natura ludibûda lineis nigricantibus tâto artificio expressit, vt omnibus industriè depicta videatur. Sunt qui miraculo rem adscribant, ac diui Hieronymi figuram exprimere putent.

CAPVT XXXII.

De saxo sancti Stephani.

IN loco quoque vbi S. Stephanus lapidibus obrutus, imago eius saxo impressa manet. Ira Corouicus testatur lib. 2. Idem quoque reperi apud Blasium Buizam.

CAPVT XXXIII.

De saxo Cedron.

NArrat etiam Blasius Buiza, in saxo quodam Cedronis aut Vallis Iosaphat, expressa videri signa manuum & pedû Christi Domini, qui violenter vincetus, & tractus super illam rupem cecidit.

CAPVT XXXIV.

De saxo Eliæ.

Idem narrat, saxum, quod Prophetæ Eliæ pro lecto quondam fuit, eiusdem effigiem exprimere.

CAPVT XXXV.

De terebintho Virginis.

Non procul à Bethleem terebinthus quædam est, appellata beatæ Virginis, ad cuius vmbra paulisper recreata fuit Dei Genitrix; magnoque propterea in honore habetur, tum quòd visa fuerit die Sabbati incombusta ardere, quemadmodum rubus Moysis.

CAPVT XXXVI.

De templo Bethleem.

HElena Constantini mater insigne construxit in Bethleem templum, cuius quidem ædificij ea magnificentia est, splendor & elegantia, vt quod huic compares, toto terrarum orbe non inuenias, Adrichomius inquit. Videlicet est excelsum cum primis & amplissimû, cuius tota superior concameratio quatuor ex marmore columnarum ordinibus constat, quarû non modò multitudo miraculum, sed etiâ magnitudo admirationè excitat. Habet enim ordo quilibet quinquaginta columnas, singulari artificio & sumptu, cum vel ipsa materia sui pretio cuiusuis æstimationem vincat. Super ipsas colûnas nauis Ecclesiæ ostenditur opere vermiculato, quæ omnis veteris Testamēti exhibet historias, ab exordio mundi vsque ad Christi ortum, mirando artificio, & colorû varietate distincta. Parietes tabulis ex alabastro pretiosissimis sunt incrustati, quarum ea opulentia est, & pulchritudo, vt ipse aliquando Sultanus harum formâ & pretio illectus, sacratissimo templo manus sacrilegas ad mouerit, iubens latomis vt è parietibus leuiter submouerent, & pro palatio suo in Babyloniam transportarent: sed illi vt accesserunt, tabulas amoturi, ex solido pariete

miræ magnitudinis serpens prodijt, & primam tabulam momordit, quæ & statim crepuit; & in huic modum reliquæ morsæ à serpente crepuerunt numero quadraginta. Quo viso, Sultanus timens vlticem Dei irâ, iussum reuocauit, & de templo exijt turbatus, & plenus formidine, simulq; serpens disparuit. Visuntur etiamnum serpentis ibi vestigia & fixuræ tabularum, quam historiâ relata ait in Annales scriptorû Saligniacus, ad eò vt Turcæ etiâ & Sarraceni reuerenter hoc templum frequentent. Pavimentum huius templi totum stratum est marmore, sed & ipsa concameratio est ex marmore, testudines & colore & pulchritudine admiradæ. In superiore templi huius parte versus Orientem altare erectum est, eo loco vbi Magi, relictis dromedarijs, cum muneribus Iesum Dei Filium adorauerunt. Ad locum autem dulcissimæ natiuitatis descenditur ab Ecclesiâ in Capellâ decem gradibus, locum vel ipso celo augustiorem, æternâ memoriâ omnibus fidelibus honoradum, in quo medio noctis silêtio Virgo sacrosancto partu grauida, castis visceribus & illibato pudore edidit Saluatorem, tenellum infantulum in commune exponens duum animalium medio. Hic locus tegitur mensâ marmorea & candida, in quâ & Sacrum peragitur, & qui eò veniunt peregrini, osculo deuotionem contestantur. Ceterum lapidis illa pars, super quâ Christus dicitur natus, & præsepis pars in quam fuit reclinatus, non vestiuntur marmore, sed nudæ patent, vt erant tempore natiuitatis. Lapis in quem reclinauit Maria, & cui flexis genibus insedit, similitudinem stellæ habet. Est autem tota hæc Capella sumptuoso opere ex marmore & auro exornata. Et de præsepio quidem, ait Hieronymus, in quo Dominus infantulus vagijt, tacendum potius est, quàm infirmo sermone honorandum. Translatum postea Romam, in templo S. Mariæ Maioris asseruatur. Neque longè à templo locus est Circumcisionis, neque procul inde crypta adhæret, locus olim studiorum sancti Hieronymi, sicut scribit Saligniacus. Crypta quoque visitatur ad Austrum, in quâ multa Innocentium corpora fuerunt congesta. Extruxerat autem & ipsdem templum B. Helena, vt patet ex Eusebio & Nicephoro. In exitu templi ad Aquilonem ambitus est Claustrum monachorum, quod Minores ex Ordine D. Francisci inhabitant. Ad Orientem, quantum est iactus lapidis, monumenta visuntur Paulæ & Eustochij. In Ecclesiâ Fratrum est sacellum S. Catharinæ, quod primum inducuntur peregrini.

CAPVT XXXVII.

De Ecclesiâ Angelorum.

IN loco vbi Angeli pastoribus nuntiarunt Christum natum, ruinæ videntur antiqui monasterij Monialium, à temporibus sanctæ Paulæ Romanæ. Tantâ nunc veneratione templum illud apud Turcas habetur, vt eius omnem lapidem intactum custodiant. Semel quidam ausus est auferre aliquos, sed expertus breuim vltionem diuinam; eius enim coniux, liberi, pecudes, armenta, statim interempta fuerunt.

CAPVT XXXVIII.

De saxo quod dicitur Lac Virginis.

HAud procul, inquit Cotouicus, à Monasterio Bethleemitico antrum (cui à Virgine nomen est, quodque item *Cryptam lacteam* vocant) subiijmus. Id ingressu obscurissimum & arctum, viâ leniter decliui & saxosâ, ad eò angustum præbet accessum, vt nisi genibus flexis, aut saltem inclinato ad vterum capite, vix penetrare queas. Itaque ne vsquâ offenderemus, ardentem quisque manu cereum gestauimus. Ad penitiora vbi deuenimus, antrum offendimus quadratâ formâ vigintiquatuor circiter pedes per quadrum continens, in cuius ferè medio Aram marmoream etiamnum integrâ videre est. Ferunt, hoc loco Mariâ Virginem cum Iesu infantulo (dum Herodes in Bethleemiticos infantes sæuientem fugeret) latuisse, atque interim dum Filiû lactaret, lacte suo locum irrorasse. In cuius rei memoriam diui Hieronymi ætate templum in hoc ipso loco, itemq; monasterium Virginis à Paulâ Romanâ erectum volunt, quod tamen hac tempestate penitus dirutum, & solo æquatum, in cinerem abiit, nihilq; præter altare marmoreum, & antri foramen rotundum (quod in summitate rupis excisum, lucem olim admisisse verisimile est) reliquum ostendit. Huius antri saxum, coloris subalbidi, duritie cretâ non superat, vt scalpello radi facillimè possit. Id vulgò lac Virginis vocant, miramque ei indigenæ viciniquè populi omnes attribuunt efficaciam, multis experimentis approbatam. Ferunt namque, feminas lactis inopiâ laborantes, si vel exiguum huius pulueris abradi, aquâ, vel vino, aut lacte dissoluti accipiant, statim vbi id sumpserint, lacte repleti; idque non solum à Christianis, sed ab ipsis quoque Mahumetanis, & Mauris, & Turcis publicè omnium ore confirmatur:

qui

qui hoc ipsum in suis vxoribus & animalibus sæpissimè se expertos aiunt. Causam verò virginali lacti attribuunt, ac diuino miraculo adscribunt. Precibus in antro peractis, ac salutata Virgine, singuli de cryptæ lateribus aliquid derasimus, & nobiscù adsportauimus. Cuius ego vim in nostratibus feminis frequentissimè certam didici, atque Orientis populi opinionem haud vanam esse comprobauit.

CAPVT XXXIX.

De Fonte signato.

Idem Auctor sic narrat. Fòtem signatum esse aiunt in sacris Litteris celebrem. Distat is à Bethlehem tria circiter millia passuum, descensumque præbet foramine angustissimo, supra quod ficus antiquissima, patulis diffusa ramis, vmbra præstat intrantibus lætissimam. Hunc & nos intrauimus, sed quisque quò facilius foret via, ceream faculam ardentem præferbat, est enim locus subterraneus, & obscurus valdè, cellam formâ quadratâ oblongâ fornicato opere referens, latâ circiter pedes decem, longam viginti quinque, quæ à Septentrione in Meridiè distenditur. In medio fossa est, in ipsâ rupe excisa, longa pedes sex, lata duos, totidem palmos, profunda tres, quæ fontis aquâ limpidissimam ac saluberrimam frigidamque ex ipso viuo saxo exhibentem excipit, eamque per canalem continuum rupi incitum diffundit, atque inde antiquum aquæductû publicis impensis in hunc vsque diem conseruatum in vrbe ad Salomonis templi aream defert.

CAPVT XL.

De Horto concluso.

Nec iniucundum erit audire Horti conclusi elegantia. Hortum, inquit idem Auctor, conclusum Salomonis in sacris Litteris celeberrimum adijmus. Is non muro conclusus, nec arte, sed ab ipsâ naturâ montibus asperrimis & maximè præcipitibus vtrimque septus, vallem parua refert, longitudine stadia ferè duo, latitudine passus quingentos continentem. Glebæ est fertilissimæ & fortunatissimæ, coloris nigerrimi, diuersi generis arboribus, malis præsertim punicis, aurantijs, citrinis, ficibus, alijsque permultis, nardo etiam & croco varijsque fructibus abundans. Vix autem dici potest, quantû cum eminus tum cominus mirandi sui situs elegantia, amœnitate, ac pulcherrimo prospectu accedentiû prætereuntiumque

oculos capiat, pascat atque delectet. Cum etenim circumuicinam regionem torrefactam, aridam, incultam, & Solis ardore exustam Peregrini perspiciant, minusque inter petrosos, steriles squalidosque montes viridaria se reperturos putent, vbi improvisè vallem arboriferâ, odoriferam, herbidam, floribus frugibusque ridentem atque cultissimam ostendunt, rei nouitate hærent attoniti, & in summam rapiuntur admirationem. Vbi ad vallis medium ventum est, mons occurrit, ad Septentrionale latus, angulum efficiens, atque in hemicycli formam instar arcus sese extendens, cuius costâ, quâ vallem respicit, villa occupat; quam Salomonis Hettan olim nuncupatam aliqui volunt: hodie ruinosa penitus; nil præter vetustos fornices aliquot, & acruos lapidum, nonnullaque Maurorum vallem colentium tuguriola continet. Ad radicem montis sub ipso pago fons est à Fonte signato derivatus: is per deductas arte canaliculas agros camposque omnes Horti conclusi irrigat, humectatque sata, mox in aquæ ductum influit, & per eum in Ierosolymam vrbe iuxta Salomonis templum suas effundit aquas.

CAPVT XLI.

De Statua salis.

Statua salis, in quâ vxor Lot, respiciens, se est conuersa, incredibilis animæ stans memoria. Testatur Iosephus, se suo adhuc tempore statuam hanc vidisse, quin & hactenus manet, & extat, si Brocardo, si Bredembachio, si Saligniaco & alijs oculatis testibus, credendum est, qui positam dicunt inter Engaddi & Mare mortuum. Hanc historiam arguto carmine narrat Tertullianus in Sodomâ, & mira addit:

Namque comes coniux, heu me! malè tum quoque legis

Femina non patiens, diuina ad murmura celi

*Audaces oculos nequidquam sola retorfit,
Nec habitura loqui quod viderit, & simul illic*

*In fragile mutata salem, stetit ipsa sepulcrû,
Ipsaque imago sibi formam sine corpore seruans.*

Durat adhuc, etenim nudâ statione sub æthram,

Nec pluuijs dilapsa situ, nec diruta ventis:

Quin etiam, si quis mutilauerit aduena formam,

Protinus ex sese suggestu vulnera complet.

Dicitur & viuens alio iam corpore sexus

Manificos solito dispungere sanguine menses.

CAPVT XLII.

De fonte Samaria.

Fons Samariæ dicitur alternis coloribus quater in anno variari, viridi scilicet, sanguineo, turbido & limpido, mirâ & gratâ vicissitudine inspicientiû oculos delectans. Fit etiam piscinæ Samariæ mentio in libris Regum, vbi occisi Achab currus ablutus est. Narravit illud Vitriacus cap. 84.

CAPVT XLIII.

De fontibus Lasa.

Lasa fuit ciuitas antiqua, quæ post Græcè *καλλιρρόν* dicta est, eò quòd pulchrè fluat: ibi enim diuersi aquarum fontes, calidi & frigidi, dulces & amari, profluentes, præter vim medicam, potu quoque iucundè sunt. Ostenditur autem hîc quædam rupes seu saxû, super quod duo veluti vbera paululum inter se distantia eminent, quorum vnum fundit fontem calidissimum & dulcem, alterum frigidissimum & amarû, quæ aquæ inter se mixtæ, lauacrum gratissimum præbent, multisque morbis & vitijs salutare, maximè verò neruorû contractioni conueniens: atque inde profluens, in Mare mortuum effunditur; habetque idem lacus metallâ sulphuris & aluminis. Huc sub mortem suam de consilio Medicorum profectus Herodes senior, & immissus in solium oleo plenum, inibi fouendus, visus est illis animam agere; quare exortâ comploratione familiarium excitatus, & ad se reuersus, nullamque ampliùs salutis spem superesse intelligens, ingenti liberalitate in amicos, duces, milites vsus est, & paulò post, delatus in leicho, mortuus est.

CAPVT XLIV.

De fonte B. Virginis.

In Valle Iosaphat fontem esse beatæ Mariæ, scribit Blasius Buiza, vbi pueri Iesu panniculos fertur lauisse, cuius aqua febribus medetur, etiam ægotantium Mahometistarum, à quibus propterea magno in cultu habetur.

CAPVT XLV.

De fonte Æthiopsis.

Fons Æthiopsis est in medio itinere, quo fitur ab Ierulalem in Gaza contra Bethsuram, vigesimo ab vrbe lapide ad radices

montis ebulliens, & eadem quâ gignitur sorbetur humo, in quo Philippus Apostolus Eunuchum Æthiopem baptizauit, qui dum in curru vetus instrumentum relegeret, fontem reperit Euangelij.

CAPVT XLVI.

De Torrente Philisthim.

Victoria Dauidis meruit aliquam mentione Torrétis fluuij terre Philisthim, qui alioqui nullâ naturæ commendatione est insignis. Oritur è Iudææ montanis, fluit per Vallem terebinthi, alluens Modin, apud Sechrona effunditur. Est autem inter Azotum & Ioppen, quo loci cum insidias Ionathæ Iudæisq; posuisset Apollonius, deprehentis ijs, longè lateque profligatus est. Ex hoc eodem Torrente elegit sibi quinque limpidißimos lapides Dauid, quibus in pastoralem peram repositis, progressus est in monomachiam contra Goliath Gethæum. Apud hunc Torrentem fusus est à Machabæis Cendebæus, 1. Mach. 16.

CAPVT XLVII.

De Torrente Arnon.

Dicitur Arnon ciuitas, vbi erant excelsa in Moab. Est & Arnon rupes quædam in sublimè porrecta, in sinibus Amorrhæorum, inter Moab & Agarenos, in cuius vertice Torrès per abrupta descendens in Mare mortuum fluit. Zieglerus putat cuniculis absorberi ante influxû. Est igitur & eiusdem nominis Torrens Arnon, qui oritur è montibus & rupibus Arabiæ, atque inde fluit per totum desertum, Moabitidem distermians & Ammonitida, demum sese exonerat & labitur in Mare mortuum. Regio vtriusque adiacens tota est fructifera. Fluum hunc miraculosè siccis vestigijs transferunt Israëlita, profligato, qui obstiterat, Rege Schon.

CAPVT XLVIII.

De fonte Siloë.

Siloë fons, cui piscina siue Natatoria Siloë, quæ & *piscina inferior* nuncupatur, coniuncta, est in Occidentali latere Vallis Iosaphat. E radice montis Sion scaturit. Aqua eius clara, dulcis & vberissima, cum silentio placideq; fluit in Torrentem Cedró. Hûc fontem inclytus Rex Ezechias restaurauit, atque in eius piscinâ cæcus ille à natiuitate oculos suos, Christi sputo & luto inun-

inunctos, lauans, visum recepit. Testatur Iosephus, Siloë, & alios omnes quotquot erant extra ciuitatem fontes, ante Titii Cæsaris aduentum ad eum defecisse, vt iuxta eos aqua venderetur; post accessum autem eius, tantâ vbertate hostibus fluxisse, vt non modò ipsis & iumentis eorum, sed etiam hortis sufficerent. De huius aquæ virtute diligentissimus loci huius perscrutator Saligniacus ita ferè scribit: Fontis huius aqua hodie adhuc ipsis etiam Sarracenis in pretio est. Nam cum corpore naturaliter instar hircorum foeteant, in hoc fonte se & pueros suos lauant, ea que lotione foetorem suum mitigant. Quin & eam Turcæ magnificiunt, quòd eius usum oculorum visui conferre comperit sit. Habet Nicephorus, Helenam Imperatricem ad fontem hunc mirifica construxisse opera.

CAPVT XLIX.

*De Vineis Engaddi, & prodigijs
Natiuitatis Christi.*

Ludolphus à Saxoniâ scribit: Cùm Christus nasceretur, Vineæ Engaddi floruerunt, & Christum veram vitem venisse ostenderunt. Modus autem Natiuitatis Christi figuratus est in virgâ Aaron quæ floruit, & fructum amygdalinum protulit. Sicut enim virga illa mirabiliter contra naturam genuit, sic Maria supra ordinem naturæ mirabiliter Filium genuit. Virga Aaron protulit fructum sine plantatione, Maria genuit Filium sine virili commixtione. In testâ amygdalinâ dulcis nucleus latebat; in testâ carnis Christi dulcissima Deitas abscondita fuit. In virgâ Aaron inuenimus frondium viriditatem, florum suauitatem, & fructuum vbertatem: sic Maria habuit viriditatem virginitatis, suauitatem pietatis, & vbertatem perpetuæ satietatis. Non solum autem Christus Iudæis, sed & Paganis ortum suum præmonstrauit, quia omnes homines saluos fieri voluit. Vnde Octavianus, qui tunc toti mundo dominabatur, & ideò à Romanis tamquam Deus reputabatur, Sibyllam prophetissam consulebat, an in mundo aliquis se maior futurus esset. Eodem autem die quando Christus in Iudæâ nascebatur, Sibylla Romæ circum aureum iuxta Solem contemplabatur, in quo circulo virgo pulcherrima residebat, quæ puerum speciosissimum in gremio gerebat. Quod illa Cæsari Octauiano monstrauit, Regemque potentiorum ipso natum esse intimauit.

Idem Ludolphus narrat, Magorum stellam lapsam in cisternam proximam Bethalem.

Alia Christi nati signa referuntur, subita ruina templi Pacis; tres soles visi in Hispaniâ in vnum coeuntes; fons olei iuxta Tiberim manans; omnium Sodomitaram toto orbe repentina inflammatio atque interitus; splendor mediâ nocte exortus, & in limbum usque dehiscente terrâ immissus; simulacrorum in Ægypto casus. Quæ omnia non oportet hic examinare.

CAPVT L.

De botro terræ promissæ.

Nehel-escol dicitur, hoc est Torrens & Vallis botri, vbi absciderunt botrum miræ magnitudinis exploratores, quos miserat Moyses: quem, in testimonium terræ fertilissimæ, in veste duo viri portabant in Cadesbarne, quemadmodum de malis quoque granatis & ficis loci illius. Distat hinc riuus Sorec medio milliario.

CAPVT LI.

De vuis sine acinis.

Distat à Nehel-escol medio milliario Sorec, Soreth, Zored torrens. Huius vineæ & vites erant electæ & optimæ, faciebant fructus pulcherrimos, vberes & perpetuos, quorum vix non habebant acinum, vt testantur Hebræi. Vinum eius loci rubens delicatissimum. Vinum Cos, id est optimi odoris, coloris & saporis. Hic habitauit Dalila, quam adamauit Samson. In hoc riuo narrat baptizatum à Philippo Eunuchum Bredembachius, interfecat autem Dan & Simeon tribus.

CAPVT LII.

De Valle & herbâ Baaras.

Baaras siue Babras, appellatur vallis iuxta Machærum, vbi radix, inquit Iosephus lib. 7. Belli Iud. c. 25. eodem nomine gignitur, quæ flammæ quidem assimilis est colore, circa vesperam verò veluti iurare fulgurans. Accedentibus, eamque euellere cupientibus facilis non est, sed tam diu refugit; nec prius manet quàm si quis vrinam muliebrem, vel menstruum sanguinem super eam fuderit. Quin etiam tunc si quis eam tetigerit, mors certa est, nisi fortè illam radicem ferat de manu pendentem. Capitur autem alio quoque modo sine periculo, qui talis est. Totam eam circumfodiunt, ita vt minimum ex radice terrâ sit conditum. Deinde ab eâ religant canem, illoque sequi eum à

quo religatus est cupiente, radix quidem facile euellitur, canis verò continuo moritur, tamquam eius vice, à quo herba tollenda erat, traditus. Nullus enim postea accipientibus metus est. Tantis autem periculis propter vnam vim capi eam, operę pretium est. Namque euocantur dæmonia, pessimorum hominum spiritus, viuis immersa, eosq; necantia quibus subuentum non fuerit; hæc citò, etiamsi tantummodò offeratur ægrotantibus, abigit. Multa hæc superstitiose dicta à Iosepho.

CAPVT LIII.

De rutâ Macheri.

MAchærus dicebatur oppidum & castrum munitissimum in saxosâ rupe altâ & vndique præcipiti situm, vallibus ex omni parte cinctum, loci naturâ & firmitate inaccessum & inexpugnabile, magnitudine simul & pulchritudine admirandum. Propter commoditatem loci primùm ab Alexandro Rege ædificatum, post instauratum ab Herode, & præcellenti in medio basilicâ exornatû est. Ait autem Iosephus, Ioannem Baptistam, quod Herodes veretur ne aliquando populus ipsius doctrinâ cominotus, defectionem aliquam pararet, victum missum in Machærum, & ibi occisum fuisse. Quod factum secuta est Iudæorum existimatio, ab irato Deo perditum esse Herodis exercitum: pugnauerat enim infelicissimè contra Aretam. Dicitur hoc eodem loco sepultus à quibusdam D. Ioannes inter Eliseum & Abdiam Prophetas. Castellum autem ipsum erat munitissimum, vt diximus, & ciuitatem habebat colli subiectam, quâ ascensus erat in arcem. Inter cetera, quæ ibi visenda erant, naturâ vel hominum industriâ excogitata, ruta erat mirabilis magnitudinis (à nullâ enim ficu vel celsitudine vel magnitudine vincebatur) quæ perseverauerat ibi ab usque Herodis temporibus, mansissetque vltèrius, nisi à Iudæis, qui locum tenebant, excisa esset. Sed cum Lucilius Bassus expugnationem tentasset, casus castellum tradidit. Rufus enim miles Ægyptius, cum cepisset singulari audaciâ Eleazarum fortissimum iuuenem, eiq; tamquam mox suspendendo crucem defixisset Lucilius in conspectu Iudæorum, miseratione simul & desperatione ad deditionem coëgit obseffos.

CAPVT LIV.

De lacu Gadara.

LAcus olim ciuitati Gadara propinquus erat, cuius aqua, teste Strabone, aded tuit noxia, vt pecora eâ gustatâ pilos, cornua & vngues amiserint. In hunc lacum duo porcorum millia, de quibus in Euangelio Marci agitur, à dæmonibus agitata esse putauit Zieglerus, cuius etiam opinionis est Gerardus Mercator; sed, vt etiam primus Gandauensis Episcopus Cornelius Ianssenius in Commentarijs in suâ Concordiam Euangelicam annotauit, ex sacra Scripturâ & D. Hieronymo satis liquet, præcipitata ea fuisse in mare Galilææ. Quod enim Lucas stagnum dicit, Matthæus & Marcus mare vocauerunt. Hi autem lacum Genesareth mare appellare solent, quem Lucas stagnum ferè vocat. Hieronymus verò lib. De locis Hebraicis ciuitatem Gerferam describens, Gerfera, inquit, vbi eos, qui à dæmonibus vexabantur, Saluator restituit sanitati; hodieque super montem viculus demonstratur iuxta stagnum Tiberiadis, in quod porci præcipitati sunt. Hactenus Hieronymus.

CAPVT LV.

De palude Casarea.

Aemula Nili palus Casaræ suos alit crocodilos, Casaream Palaestina dico, non Philippi. Maritima est vrbs, & Stratonis prius πύργος dicta, hoc est Turris Stratonis vocata. Prima Flauia Ziegleri distat ab Ierosolymis stadijs sexcentis. Hanc quidam indicant à Plinio dictâ fuisse Apolloniam. Ptolomæus tamen inter Turrim Stratonis & Ioppen Apolloniam locat, veluti diuersam. Postremum Flauia colonia à Vespasiano vocata fertur. Vrbs fuit munitissima maximè & opulentissima. Cingitur ab Occidente Mari magno, ab Oriente palude quadam dulci & profundâ, in quâ est multitudo crocodilorum, vt auctor est Bredembachius. Hanc Herodes, metu defectionis Iudæorû, toti genti quasi arcem imposuit: descriptâ enim magnificè eius formâ, totam ædificijs marmoreis exornauit accuratissimè, tam Regijs palatijs quàm priuatorum ciuiû ædibus, & quod fuit operosissimum, portum addidit (cui nomen Sebastus, ita ab Herode appellatus in honorem Cæsaris) tutum à tempestatibus, magnitudine Pyraoparem, admirandum structurâ; eò magis, quod omnis illa materia aliunde aduehi debuerit.

buerit. Proiectis autem in mare molibus, desuper turres imposuit, quarum maximæ & pulcherrimæ à Druso Cæsaris priuigno destructæ. Circum portum ædes, continuatâ serie, marmore politissimo extructæ sunt, extrante in medio tumulo, in quo templum Cæsaris à longè conspicuum, & in eo statua, Romæ altera, altera Cæsaris, vnde nomen vrbis Cæsareæ: in quâ etiam cloacæ subterraneæ admirandæ ad recipiendam ex mari aquam in æstu vrbi subluendæ, & ad deferendam in mare purgamentorum proluuiem & imbrium. Extruxit etiam theatrum ibi & amphitheatrum, vnde latè prospectus in maria. Atque hæc omnia duodecim annorum spatio absoluta sunt. Perfecit autem Cæsareâ, in eius dedicatione magna fuit celebritas, magno apparatu, maximis sumptibus, abusque Italiâ in hunc usum petitis quæ eò facerent, instituti Ludi quinquennales dicati Augusto. Fuit, vt Iosephus ait, ciuitas Iudææ maxima, & quæ maiorem incolarum partem Græcos haberet. Non longè à Cæsareâ fluuius erat, qui de paludibus eidem vrbi adiacentibus defluebat. Hic cum Herodes Agrippa quinquennalia celebraret, neque adulatorem comperceret qui Deum eum salutabant, fulgore vestis perstricti, ab Angelo percussus interijt. In hac Cornelius Centurio à Petro Apostolo baptizatus, primus in eâ Episcopus fuisse traditur. In hac Philippus domum habuit, in quâ & habitauit cum quatuor suis filiabus virginibus prophetissis. Hic Agabus Prophetâ zonâ Pauli ligatus est, atque ipse Paulus in prætorio Herodis seruatus coram Rege Agrippâ & Felice Præside, ac biennio detentus in vinculis à Festo, Cæsarem appellauit. Cum Christi fidem fuisset amplexa, habuit Episcopum. Nominat huius Episcopos B. Hieronymus, Theophilum, Eusebium, diligentissimum Bibliothecæ diuinæ cum Pamphilo martyre persecutorem, Acacium *μονόφθαλμον*, Euzoium, Gelasium. Habuit ipsa sedes Archiepiscopum postea, vt patet ex Tyrio, & habuit sub se Episcopatus viginti. Atque hoc loco Marinus à Theoteco eius loci Episcopo confirmatus, martyrium pro Christo amplexus est. Post à Balduino Rege, ferentibus opem Genuensibus, recuperata. Carebat tum portu. Cæsariensis Episcopi titulo nunc vitur Suffraganeus Senonensis in Galliâ; forte Parisiensis. Describuntur scopuli iuxta Cæsaream Palæstinæ à Iosepho lib. 1. Bell. 16.

CAPVT LVI.

De aquis Maserephot.

A Quæ Maserephot, aliàs Masserephot, Hieronymo Masrephothmain, salinæ sunt iuxta Mare magnum, vbi tempore excrescentis & inundantis maris aqua in alueos quosdam fluit, & aut Solis feruore aut igne in sal excoquitur. Ad has vsque aquas filij Israël, Duce Iosue, persecuti sunt Chanæos.

CAPVT LVII.

De balneis Amathæ.

A Matha villa in viciniâ vrbis Gadaræ in monte sita, ad cuius montis radices aquæ calidæ erumpunt, balneis desuper ædificatis. Aquæ ad faciendam corporum valetudinē sunt commodæ, Gen. 36. Hieronymus de Loc. Hebraicis litera A. & G.

CAPVT LVIII.

De Eleutherio fluuio.

E Leutherius fluuius, qui ex Libano monte in Ituræâ prorumpit, & per regionem Emath & Roob, atque Galilæam gentium fluens, Velanam urbem, ac castrū Belcifort alluit, tandemque iuxta ciuitatem Horma tribus ferè à Tyro Aquilonem versus, duobus autem à Sareptâ contra Austrum miliaribus, Mari magno miscetur. Hic fluuius testudinibus abundat, de quo Plinius lib. 9. sic scribit: Testudines Phœnicio mari vltro veniunt statuto tempore anni in amnem Eleutherium effusâ multitudine. Ad hunc vsque fluuium Ionathas Machabæus Ptolomæum Philometora Ægypti Regem comitatus est. Per eundem fluuium Demetrii Principes ac milites à facie Ionathæ, in Amathite regione castra metantis, sibi timentes, incensis noctu castris, clam fugam ceperunt. Huius fluuij Iosephus, Plinius, Ptolomæus, alijque aliquoties mentionem faciunt.

CAPVT LIX.

De terrâ Aceldama.

A Celdenia, siue Haceldemach, hoc est ager sanguinis, ager erat figuli ad Australem plagam montis Sion situs, à tergo habens montem eiusdem nominis medio-criter altū, iactu lapidis à Piscinâ superiore

distans, qui Iudæorum consilio triginta argenteis, quibus Iudas Christum vendidit, in sepulturam peregrinorū emptus est. Cuius medium Imperatrix Helena quatuor muris, longitudinē septuaginta duorum, latitudine verò quinquaginta pedum, fecit includi, ac superius testudine (quæ septem foraminibus, per quæ defuncta Christianorum corpora dimittuntur, patet) concamerari. Est verò huius terræ virtus mirabilis, & fidem panē superans, quod defunctorum corpora viginti quatuor horarum spatio in puluerem redigat: quam virtutem, etiam in alias regiones deuecta, minimè perdit. Nam cū iussu Imperatricis Helenæ de hoc agro, quantum ducentæ & septuaginta (vt aiunt) naues capere poterant, Romam auectū, ac iuxta montem Vaticanum in eum locum exoneratum sit, quem incolæ Campū sanctum vocitant, licet cælum mutarit, eandem tamen retinere vim, quotidiana experientia docet. Romanos enim respuens, sola peregrinorum corpora ad sepulturam admittit; quorum etiam hīc omnem carnis substantiā intra viginti quatuor horas prorsus consumit, ossibus tantūm residuis.

CAPVT LX.

De lapidibus sepulchri Rachel.

SEPulchrum Rachel est, vbi in partu Beniamin obiit Rachel vxor Iacobi, quo loci monumentum hoc cum pulchrā pyramide erexit Iacob in titulum, sicut & sancta Scriptura & titulus adhuc testantur, & est sub quercu. Superposuerat super tūbam Rachelis duodecim lapides, pro numero filiorū Israel, qui temporibus Bredembachij ibi erāt. Inueniuntur iuxta sepulchrum lapilli quidam omnino nigri, quos colligunt peregrini: dicuntur enim conducere mulieribus ad faciliorem partum. Est in quinto milliaro ab Ierusalem, in eo loco qui à Septuaginta vocatur *Hippodromus*.

CAPVT LXI.

De quercu annosā, seu Sicheu.

MEMoriam aliquam meretur longauitas arborū, quam potissimū commendat Quercus Sicheu, seu Sichimorum, quæ & terebinthus. Sub hac lapidem pragrandem erexit Iosue, in testimonium fœderis Israel cum Deo: ibidem Abimelech constitutus est Rex super Israel. Quercus hæc tempore Hieronymi ostendebatur in suburbano rure Neapoleos, prope sepulchrum Ioseph. Ætate quoque Hiero-

nymi monstrabatur arbor Sycomori, vnde Christus vocauit Zachæum; sicut & tempore Bedæ ficus, ex quā suspensus Iudas. de quo nos Lib. 1. Curiosæ Philosophiæ.

CAPVT LXII.

De Conualle Mambre, & terebintho eius.

CONuallis Mambre, quæ & vallis Hebrō dicitur, fertilis est & amœna valde, in quā habitabat Abraham in tabernaculo, vbi & tres Angelos hospitio suscepit, pedes eorum lauit, & sub ilice siue quercu Mambre ministravit ad mensam. Vidit autem tres, & vnum adorauit, quod nimirum summæ & tremendæ Trinitatis admirabile mysterium est. Vidit, ait Hieronymus, diem Christi, & lætatus est. Arbor autem ipsa, quam terebinthum vocat Hieronymus, durauit vsque ad imperium Constantij iunioris, atque ætatem sancti Hieronymi. Monstrabatur autem peruetus, & annos magnitudine indicans. Cumq; à Christianis tunc ibidem Ecclesia esset ædificata, à cunctis in circuitu gentibus terebinthus illa velut insigni quodam Numine conseruata superstitione colebatur, eò quòd Abraham sub eā quondam Angelos accepisset hospitio. Enimuerò B. Helena Constantini filij instinctu, ad arborem Mambre, quæ nunc terebinthus dicitur (quindecim stadijs Meridiem versus vicinam habens Hebron; à Ierusalem autem abest ducenta circiter & quinquaginta stadia, vbi vera certaque fama est, vnā cum Angelis contra Sodomam euntibus, etiam Filium Dei hospitio acceptum esse ab Abraham, ab eoq; Isaac procreationē annuntiatam) maximum ornatissimūque templum erexit: intellexerat enim Constantinus, veteres Græcæ superstitionis aras sub eā construxisse, & Græcis sacrificijs istic operatos esse, vinum libasse, thura adoleuisse, bouem, hircum & gallum sacrificasse, lucernas oleo infuso apposuisse, placentas obtulisse, quosdam etiam nummos, & varij generis vnguenta in vicinum puteum coniecisse, ita vt rerum coniectarum ingēti copiā aqua inutilis sit reddita. Quod sanè Constantini vxoris mater, cum forte istac transfiret, visum genero suo renuntiauit. Animaduertent enim, æstiuo tempore loci incolas, longinquiores etiam, Palæstinos, Phœnices, & Arabes, annuas ferias in eā regione peragere, & conuentus celebritasque ea grata fuerat omnibus: Iudæis quidem, quòd Patriarchā generisq; sui principem iactarent Abrahamum; Græcis verò, propter Angelorum in eum locum aduentum; Christianis porro, quòd à Deo dilecto sibi

id prædictum fuerat , quod multis postea sæculis de Virgine futurum fuerat. Quâ re Constantinus cognitâ, Episcopis Palæstinis vitio vertebat , inprimisq; Eusebium Pamphili perstringebat, quod tam sanctum locum despexissent. Itaque Episcopis Phœnicæ mandauit , vt ex ipsis fundamentis aræ euerterentur , simulacra igne comburerentur, ac templum ibi tantæ antiquitatis nomini cõueniens extrueretur, in quo diuinum nomen Ecclesiæ recepto ritu coleretur, locusq; de cetero à contaminatione omni liber esset. Quod si quis deinceps eiusmodi quidquâ facere deprehensus esset, eum graui multatum iri pœnâ constituit. Atque imperata hæc ad rem collata, legitimum consecuta sunt exitum. Adscriptimus totum hunc locum ex Nicephoro lib. 8. cap. 30. nimis enim delicati sunt , qui his legendis oleum & operam absumi clamant. Intelligimus illud Hieronymi, quod supra posueramus: Vidit diem Christi Abraham, quod scrupulum illi moueat , cui ignotum sit, Græcos τὸ *vnum*, quem dicitur adorasse, intellexisse Christum qui tum Abrahæ apparuerit, Angelos verò illos fuisse, qui postea Sodomam subuerterint, ideoque horû sententiam, vt ferè facit, sequitur Hieronymus, cum Latini plerique per *tres*, tres personas, per *vnum*, vnum Deum intelligant. Ostenditur adhuc hodie, ait Saligniacus, ilex illa ante ostium tabernaculi Abrahæ. nam licet antiqua ilex aruerit, tamen ex eius radice alia pullulauit , cuius folia paulò maiora sunt folijs lentisci, fructus vt quercuum. Ceterum Belonus lib. 2. Obseru. cap. 87. scribit : Nobis porrò demonstratus fuit locus, in quo Abraham tres vidit, & vnum adorauit, extra pagum Hebron, ad agri cuiuspiam fossam, in quo Adam creatus dicitur. Hunc notat terebinthus triplici caudice ex vno trunco prodeunte.

CAPVT LXIII.

De lapidibus scissis montis Caluarie.

INsigne mansit monumentum Dominicæ passionis in Caluarie monte, vbi omnia testata sunt Domini sui mortem. Velum templi in duas partes scissum est, terra concussa est, monumenta aperta sunt , mortui surrexerunt , & petrae Iudæis cordis exprobrantes duritiam ruptæ dissilierunt. Cuius rei etiam hoc præclarum in petroso Caluarie monte adhuc extat argumentum : ibi enim conspici etiamnum potest illa, quæ sub manu Christi læuâ, & à sinistris penden-

tis latronis in cruce in morte Domini sanguinis colorem adhuc deprehendere licet. Scribit Eusebius , quod Lucianus Antiochenus Presbyter, vir moribus, continentia & eruditione præcipuus, ad tribunal iudicis adductus, coram Præside & populo insigni oratione Christianæ religionis ratione reddens, inter alia fidei quæ adducebat testimonia, etiam hanc scissuram testem adhibuerit, dicens: Ad stipulatur his ipse in Ierosolymis locus, & Golgothana rupes sub patibuli onere disrupta. Hæc Lucianus. Cuius quidem scissuræ ea est latitudo , quod humani corporis crassitie facile capere possit: profunditas verò tanta, quod ab huius rei curiosis, dimissâ bolide, nequaquam potuerit inuestigari, vt verisimile sit, infernum vsque patere, & quemadmodum latroni dextero via per Christi mortem in cælum referata est, ita per petrae huius scissuram latroni sinistro (vt olim rebeli Core) viam in infernum apertam esse. Ex quo patet, quàm verum sit , quod de ipsis ait Hieronymus, Christus, inquit, vnum reliquit sinistrum, alterum assumpsit dexterum, sicut in die iudicij faciet. Ex simili crimine dissimiles sortiuntur fines: alter antecedit Petrum in Paradisum, alter Iudam in infernû. Confessio breuis vitam acquisiuit longam, & blasphemia finita pœnâ plectitur æternâ. Huc vsque Hieronymus.

CAPVT LXIV.

De ictibus flagellantium continuis.

REfert F. Bonifacius, Guardianus Montis Sion , in libello suo, se quidem sæpius locum lithostrotum visisse, sed vocatum à Saniacco, cum vel exactiois impositæ, vel multæ imponendæ causâ inuitus adiret. Cellulas autem se perrarò ingressum; ad locum verò flagellationis, vbi multis modis Christus illulus fuit, septimo vix demum anno (absente Saniacco) à vetulâ admissum, atque tum se, & quotquot aderant, audiuisse quasi ictus flagellantium; & vetulam interrogatam an hoc sæpius contingeret, respondisse, sexaginta annos, quos ibi habitasset, die noctuque indefinenter fuisse auditos. Ceterum, quod multi putant asseruntque, videri ac conspici ibi hominem assiduò mouentem dexteram, & interrogantem subeuntes de extremo iudicij die, nugas esse & aniles fabulas putat Cotouicus, credit tamen historiam narratam.

CAPVT LXV.

De columnis lacrymantibus.

A Dijiunt aliqui, inter quos Petrus à Sancto Dominico, quatuor lapideas columnas esse in monte Caluarie, perpetuò stillantes aquam, quasi æternis lacrymis passionem Dominicam commemorantes. Sub ipsum montem ponit illas, quò hiatus ille lapidum pertranlit.

CAPVT LXVI.

De Aroër siue Ariel terræmotu.

A Røer, quæ & Ar, & Arnon Moab, & Rabbath Moab, hoc est grâdis Moab dicitur, vrbs antiqua, potens, & Moabitarum præcipua, sita super ripam torrentis Arnon in confinio Moabitarum, Amorrhæorum & Ammonitarum in valle mediâ, gloriosa, & muris validis munita, possessa olim à gente veterimâ Omnijm, & postea retenta à filijs Lot, id est Moabitis, cum priores accolæ subuertissent, vnde & eorum metropolis facta, domina Moab nuncupatur, quam postea Schon Rex Amorrhæorum illis iure belli abstulit: quo ab Israëlitis interfecto, filij Gad urbem hanc possederunt & restaurarunt, atque ab hoc loco præclarâ victoriâ filios Ammon prostravit Iephte. Hæc quidam putant esse Ariel, quòd Ariel siue *A'zæds*, hoc est Martis idolum, tempore Hieronymi adhuc ibi coleretur, vnde & Areopolim dictam. Hieronymus verò Ariel apud Isaiam allegoricè Ierusalem siue templum significare censet: in Ezechiele verò altare holocausti denotare. Huius vrbs muri in infantia Hieronymi nocte terræmotu corruerunt post mortem Iuliani, quando totius orbis littora transgressa sunt & exundarunt maria. Nunc Petra dicitur, ait Brocardus, & est metropolis Arabie secundæ. Habuit postea sedem Episcopalem, & sub se Episcopatus duodecim.

CAPVT LXVII.

De speluncâ Adam.

Dicitur speluncâ Adam, in cuius rupis cavitata tradit Adam & Euam multo tempore, centum videlicet annis, luxisse Abellem filium suum interfectum, in quâ visuntur lecti eorum saxei, habentes in longitudine triginta pedes. Sed & fons in speluncâ scaturit, de quo bibisse creduntur primi parentes nostri. Brocardus & Bredembachius Itin. 6. Saligniacus Tom. 10. cap. 5.

CAPVT LXVIII.

De igne prodeunte ex sepulcro David.

Davidis sepulcrum, vna cum agro regalium sepulcrorum, in ciuitate David magnificè in sublimi collocatum erat, in quo ipse David, Salomon, alijque Reges Iuda, item & Ioiada Pontifex sepulti sunt. In hoc monumentum Salomon in sepulcrum patris sui David maximas intulit diuitias, quòd postea Hircanus Pontifex & dux aperiens, tria millia talentorum argenti inde extulit. Postmodum verò Herodes Ascalonita Iudæorum Rex, & ipse auferens ex eo thesauri vim magnam, cum flamma inde exiliens duos satellites eius extinxisset, ab incepto destitit, & ad expiandum se, ipsum monumentum candido marmore ornauit, quòd longo tempore ibi permanfit: vbi postea Sarraceni Ecclesiam sibi construxerunt, quæ etiamnum extat, locumque hunc mirè colunt ac venerantur, nec Christianorum quemquâ illuc introire permittunt. Aliud mirandum Beniaminus addit. Locus, inquit, sepulcrorum Davidis & Salomonis, ab hinc annis mille iussu Patriarchæ Christianorum occlusus, & ab oculis hominum ad hodiernum vsque diem celatus est. Corruente enim muro templi quòd in Sion est, lapides ex antiquis Montis Sion murorum fundamentis ad templi instaurationem eruti fuere, in quibus eruendis casu lapide quodâ sublato, antri ostium ab operarijs inuentum fuit, quòd subeuntes, ad quoddam palatium, marmoreis innixum columnis, peruenere, in quo monumentum videre auro & argento obductum, ante quòd mensa erat, in eaque sceptrum & corona aurea, ad cuius sinistram similis ornatus sepulcrum, erantque illic vrne conclusæ: quid verò continerent ignotum fuit. Cum verò homines illi in palatium penetrare constituissent, turbinis spiritu percussi, ex antri ostio in terram exanimati deciderunt. Iacuerunt autem eodem loco vsque ad vesperam, cum spiritu alio rursus excitati, humanæ voci similem audierunt: *Surgite, exite ex hoc loco.* illi verò impulsî, atque pauore correpti, maximè trementes exierunt, remque omnem ad Patriarcham retulerunt. Hæc ille.

CAPVT LXIX.

De antro Oliueti.

Libet hinc describere antrum ad radices Montis oliuarum, Christi oratione, sanguinis sudore, atque Angeli præsentia, à Patre aeterno

æterno ad Filium suum confirmandū missi, præcelebre, atque omnibus Christianis venerabile. Id figuræ est quasi sphericæ, in rupe excisum quatuor columnis seu pilis ex eadem rupe cæsis suffultum, latum per diametrum pedes circiter triginta. In summitate rupis iuxta vltimam columnam ad Occasum vnicum spiraculum habet, seu foramen rotundam, per quod lumen admittitur. Iuxta murum qui ad Orientem rupem sustentat, altare quondam extitisse referunt, eo loci quo Christus prostratus in terram, æternum precatus est Patrem, *Pater, inquit, si possibile est, &c.* Prostrata ibidem iacet columna, pro signo olim (vt volunt) posita, vbi Angelum substituisse, ac Christum confortasse, sacræ narrat Litteræ. Hæc ex Cotouico lib. 2.

CAPVT EXX.

De speluncis munitissimis.

ESt spelunca trans Iordanem in regione Suetæ à ciuitate Tiberiade sexdecim milliibus Italicis distans, sita verò in altissimo cuiusdam montis cretacei, cui subiectum erat immane præcipitium. Hæc ab vnâ dumtaxat montis parte accedi poterat per angustum aded collem, vt vix pedis haberet latitudinem, atque homini etiam ab onere expedito absque periculo iter non præberet. Intus habebat aquarum fontes, ac tres mansiones seu diuersoria, ita constructa, vt per ligneas scalas ex vno in alterum ascensus ac descensus esset. Locus iste, eò quòd naturâ situque commodissimus esset, Christianorum munitissimum & inexpugnabile quondam præsidium seu municipium fuit. Quod cum Rex Coradinus, anno puta post Virginis partū millesimo centesimo quinquagesimo septimo, ingentibus copijs oppugnaret, aduentanti cum exercitu Balduino tertio Ierosolymorum Regi cessit, solutaque obsidione, dum venienti hosti occurrit, in pugna, quam cum eo commiserat, victus est. Idem hoc munimentum iuratus Christianorum hostis Saladinus obsidione cinxit, anno nimirum nati Saluatoris millesimo centesimo septuagesimo nono, ante quintum obsidionis diem, dolo & insidijs, non sine prodicionis suspitione, per deditonem in suam potestatem accepit. Verum id Ierosolymorum Rex statim proximo anno recuperauit, ac post trium hebdomadarum obsidionem, cum strenuè admodum à septuaginta fortissimis viuis defenderetur, per deditonem recepit, & armis atque commeatu communiuit, virisque fidis ac strenuis custodiendum tradidit.

Alia est spelunca firmissima & inexpugnabilis, vltra Iordanem, in finibus Arabiæ lita. Quam Fratres militiæ Templi, quorum tutelæ ac defensionis commissa erat, anno salutis post millesimum centesimum sexagesimo septimo, Siracono Christianorum hosti tradiderunt. De quorum proditorum numero Ierosolymitanus Rex Amalricus duodecim in crucem egit. Hæc Tyrius lib. 19. Belli sacri.

Alia est Arbelorum spelunca, quam Bacchides, per regionem Arbellem exercitum ducens, expugnauit, ad quam magnus Iudæorum numerus confugerat. Eandem Iosephus historicus, dum Galiliæ præfesset, contra Romanos permuniuit. Idem Iosephus in Vita sua scribit.

CAPVT LXXI.

De cauerna Adomni.

Ceterum in Adomin videtur quædam cauerna profunda, super quam olim erectum fuit ædificium. Adomi autem est locus sanguinarius, frequentibus homicidijs & latrocinijs infamis, etiam posterioribus temporibus rem & nomen retinuit. Mons, & portio montium Engaddi, aspectu terribilis, & valdè periculosus, quemque sine conductu nemo temerè transeat. Eo loci homo ille, qui de Ierusalem in Iericho tendebat, curatus est à Samaritano, cum incidisset in latrones, ab ijsque vulneratus esset, quod etiamnum multis contingit. Distat à Iericho contra Occidentem quatuor leucis. Quondam villula, nunc castrum, vt Bredembachius & Brocardus volunt, vt Hieronymus, ruinæ in sorte tribus Iudæ, Græcè *αιαλας; πύργος*, id est ascensus rubentium propter sanguinem qui ibi à latronibus funditur. Hebr. Maledomim; est confiniū tribus Iudæ, & Benjamin, vbi & castellum militum situm, ob auxilia viatorum.

CAPVT LXXII.

De speluncâ duplici.

Cvr non speluncæ duplicis meminisse licebit, quam cum agro & arbonibus emit Abraham à filijs Heth quadringentis siclis argenti? in qua sepulti sunt Adam & Eua, Abraham & Sara, Isaac & Rebecca, Iacob & Lia. Mausoleū adhuc temporibus Iosephi & Hieronymi monstrabatur peroptimo marmore fabricatum. circa speluncam hanc Sarraceni ædificauerunt munitionem firmissimam, cum ante fuisset Ecclesia Cathedralis, vt auctor est Bredembachius.

CA-

CAPVT LXXIII.

De Trachonitide.

Speluncarum mentioni proxima est huius provincie historia. Trachonitis, siue Traconitis, alias Trachon, & Tracon, non parua, sed, vt Plinius ait, regni instar regio est, trans Iordanem inter Palæstinâ & Cœlesyriam sita, quæ versus Septentrionem Damascum respicit; ad Orientem deserto Arabiæ, quod Bostæ Arabiæ desertæ metropoli iungitur, contermina est, Incipiens enim, vt Iosephus eam describit, à monte Libano, & fontibus Iordanis vsque ad Tyberiadis proximum lacum latitudine panditur. A vico autem, qui appellatur Arphas, ad Iuliada oppidum longitudine tendit, & habitatur ab incolis Iudæis, Syrisque permixtis. Sunt qui opinantur, Trachonitidem & Ituræam vnius eiusdemque regionis esse vocabula, & vt nomina, ita & regiones, quæ his vocabulis significantur, diuersas esse ac Iordane medio distinctas provincias, tum ex sacro Lucæ Euangelio, tum ex alijs Scripturis satis aperte liquet. Quod ad Provincie Trachonitidis originem attinet, non Core filius Esau, vt S. Hieronymus in Lamentationis Ieremiæ Commentarijs ait; sed prout idem Auctor in Quæstionibus seu Traditionibus Hebraicis in Genesim, & Iosephus in Iudaicis Antiquitatibus manifestè scribunt, Hus filius Aram, nepos Patriarchæ Noë primæ eam inhabitauit, ac gentem hanc instituit. Qui Palæstinam inter & Syriam, cognomine Cælen, tenens principatum, non solum Trachonitidem, verum & terram Hus urbemque Damascum condidit. Trachonitis autè regio hæc appellatur, quod saxosa & aspera sit, atque subterraneis meatibus ac cauernis abudet. *Τραχων* enim Græcis locum saxosum significat, & trachones etiam dicuntur occulti sub terrâ meatus ac specus. Fontibus & riuis hæc regio penitus caret, ideoque pluuias aquas incolæ per trachones, hoc est meatus subterraneos in lacunis, tam naturalibus quàm artificiosè factis, diligenter colligunt, ac eorum plerique, in trachonibus, id est speluncis & cuniculis commorantur, ac ferarum more delitescunt. Rapto libenter viuunt, assueti in Damascenorum aliorumque propinquorum agros simul & vicos excursions facere, populari, exercere latrocinia, colonos vexare, pecora in sua receptacula abigere, prædas agere, atque his artibus victum quaerere. Habebant autem in suis habitaculis paratam cibariorum & aquæ copiam, vt externâ vi petiti possent satis diu bellum in

latebris trahere. Specus enim illi aditus habent angustos, nec nisi vnum post alium hominem admittentes, sed intus sunt amplissimi, & suprâ quâ credas capaces, plano solo desuper recti. Nam totus is locus constat ex petra asperâ, & non facillè meabili, nisi aliquo ducente per semitas, quæ non per directum feruntur, sed multis & adris flexuosæ sunt. Imperatoris Octauiani Augusti tempore, cum Zenodorus Trachonitarum Princeps propter lucrum, quod illi inde cedebat, latrocinia ista foueret, idem Imperator Trachonitidem eique continentem Bata-næam & Auranitidem Zenodoro abstulit, atque Herodis maioris regno eâ lege contribuit, vt suâ diligentia latrones coerceret, latrociniaque extingueret. Qui mox, adhibitis ducibus, Trachonem iustans, latronum receptacula expugnans, eos maleficijs abstinere & agriculturæ operam dare cogens, magnam circumuicinis peperit securitatem. Verum cum hoc vitæ genus Trachonitas gladio & raptu viuere assuetos non delectaret, semel iterumque ab Herode defecerunt, atque ad pristina latrocinia & prædas reuersi sunt. Sed denuò Herodis operâ perdomiti, imperata facere sunt compulsi. Porro anno Christi septimo Herodes, cum se iam moriturum esse sentiret, Trachonitidem vnâ cum Gaulonitide, Bata-næâ & Paneade regionibus extremæ voluntatis codicillo, filio suo Philippo fratri Herodis Tetrarchæ Galilææ assignauit. vnde & in Euangelio D. Lucæ, Trachonitidis & Iturææ regionum Tetrarches fuisse scribitur: quibus, vt Iosephus meminit, triginta septem annis pacificè præfuit. Postea Claudijs Cæsaris donatione easdem regiones possedit Rex Agrippa, prædicti Herodis nepos. Ab hac regione vicini montes, qui in sacris voluminibus Seir & Hermon vocantur, Straboni Trachones montes appellantur. Nec prætereunda hic est memoria Philippi huius regionis Tetrarchæ, quo tempore Christus Dei Filius in terrâ homo inter homines conuersabatur. Philippus iste vir perpetuò modestus & amator quietis fuit. Degebat enim semper in suâ ditione. Quoties verò domo progredieretur, iter faciebat cum paucis selectis comitibus, subsequente sellâ, in quâ sedes solitus erat iura reddere. Et si quis ex occurso opem eius inuocaret, sine dilatione mox ibi sellâ positâ residens, causam audiebat, iustoque iudicio innoxium absolutebat, & fontem damnabat. Obijt in hac ciuitate anno Imperij Tiberij Cæsaris vigesimo, Principatus autem sui trigesimo quinto, atque in monumento, quod iam antè sibi construxerat, magnifice ac sumptuose funeratus est.

CAPVT LXXIV.

De Maarâ.

MAara Sidoniorum, Latinè *spelunca Sidoniorum*, cuius in libro Iouë fit mētio, quæ postea *canez Tyri* dicta est, spelunca est inexpugnabilis, atque Christianorū municipium, in Sidoniensi territorio situm, quod anno post natum Christum millesimo centesimo sexagesimo septimo præsidarij milites pecuniâ corrupti Sarracenis tradiderunt. VVilhelmus Tyrius lib. 19. Belli sacri cap. 11.

CAPVT LXXV.

De monte Hebal & Garizim.

HEbal, qui dicitur & Ebal & Gebal, cōtrarius monti Garizim in quo steterūt sex tribus, cauernolus est & voraginosus, & qui sæpè terræmotum patiat. Crescit autem ad dextrâ partem fontis Iacob mons, habens duo capita, quorum alteri Garizim, alteri Hebal nomē inditum est. Hic ad imperium Moyſi, post Iordanistrantitum, Iouë, ædificato altari lapideo, obtulit holocausta Deo, inscripsit Decalogū lapidibus, & coram Arcâ per Sacerdotes promulgauit in Garizim legem, obseruâtibus benedictiones conferendas, in Hebal verò transgredientibus maledictiones infligendas, populo omni respondente, Amen. Et quod in hoc monte sex potissimè tribus cōstitissent, præcipuâ quadam veneratione à posteris frequentabatur causâ sacrificij & orationis. In Garizim Ioathan Sichimitis maledixit. Tempore autē Alexandri Macedonis Manasses, frater Iaddi Pontificis Iudæorum, ab altari pulsus, eò quod alienigenam duxisset uxorem, nempe filiâ Sanabellat Ducis Samaritæ, socieri auxilio ædificauit in monte Garizim templum ad instar templi Ierosolymitani, eiusque primum Pontificem egit, idque Samaritani frequentabât causâ sacrificij & orationis, & præferabant templo Ierosolymitano. Postea ab Antiocho Epiphane posita est ibi statua Iouis Hospitalis. Temporibus Bredembachij ostēdebat ibidem fanum antiquissimum Iouis Olympiaci hospitale. Hircanus verò post mortem Antiochi Pij templum cum Cuthæorum gente euertit, quæ desolatio incidit in annum ducentessimum à die quo fuerat conditū. Vult tamen hoc templum perdurasse Bredembachius vsque ad bellum quod cum Romanis populus Iudæorum iniit. Respexit ad hunc montem Samaritana, inquiens: *Patres nostri*

in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis, quia Ierosolymis est locus ubi adorare oportet. In hunc montem cum Samaritanorum seditiosi confugissent, nequidquam offerente securitatem Cereali, tandem occisi sunt. Ceterum fons Iacob est puteus, ad quem Iesus fatigatus sedens cum muliere Samaritanâ loeutus est de aquâ viuâ, & adorando Deo in spiritu & veritate, quo loco Hieronymi tempore Ecclesia extructa erat & fabricata. Erat ad radices montis Garizim.

CAPVT LXXVI.

De Libano monte.

Libanus, Hebraicè *Lebanon*, insignis est Phœnices mōs, sacris Litteris celebratissimus, qui terræ promissæ fines à Septentrione claudit. nam à tergo Sidonis orsus, versus Orientem ultra Damascum tendens mille quingentis stadijs, teste Plinio, hoc est centum octuaginta septem millibus passuū, ad Smyram & Palmirenam vsq; regionem porrigitur. Ob eminentem autem suam altitudinem procul tum in terrâ existentibus, tum in mari nauigantibus, à quadragesimo milliario cōspiciendum se præbet; omnium quippe quos habet Syria, montiū altissimus simul ac amœnissimus est, vnde & quibusdam Mons montiū appellatur. Nihil enim, inquit D. Hieronymus in Zachariam scribens, Libano in terrâ repromissionis excelsus est, nec nemorosus atq; condensus. In Osée: Mons Libanus fertilissimus & virens, densissimis arborū comis protegitur. Ideoque magno eius videndi desiderio Moyſes tenebatur, quem tamen non nisi procul à fastigio montis Nebo, à sexagesimo scilicet milliario, spectare ei datum fuit. Dicitur autem est Libanus à Liban, quod Hebræis album, vel candidum, & thus significat; nam thus quidem plurimum, optimumque ac fragantius spirans in eo legitur, & niuibus perpetuis albescit. In ipsius etenim summitatibus, ac præcipue quæ Cæsareæ Philippi iminent (nam ibi se altiorem Libanus tollit) nullo non anni tempore, etiam mediâ ætate, cum feruentissimi calores ibidem esse solent, frigidissimæ niues inueniuntur, quæ inde sub paleis, ne nimio cæli æstu liquecant, conseruata, per duorum vel plurium dierum iter in circumiacentes vrbes, vt vinum suâ commixtione refrigerent, deferuntur. Refert ex Problematibus Alexandri Aphrodisei Dominicus Marius Nigger, in hoc monte ex cælesti rore coagulatum quoddam dulcissimum fieri, quod *sacchar* accolæ vocitant, proximum salis glebulis, candidum & fragile, vnde

S f forte

fortè nos sacchari nomen accepimus. Propter roris abundantiam, pluuiarumque frequentiam, ac naturalem ipsius humiditatem, Libanus nobilissimis scatet aquarum venis, celeberrimorumque fontium ac fluminum principium & origo est. Ex eo enim, præter cetera, inclyta hæc erumpunt flumina: Chrysorrhoas, Jordanis, Eleutherus, Leó, Lycus, Adonis, qui nunc Canis dicitur, & Fons hortorú, qui magno impetu emanans, tribus fluuijs in mare currit. Eadem quoque ratione præstantissimarum arborum & herbarum Libanus fertilissimus, utilissima variæ electæque materiæ silua, & medicinæ hortus est. Et quantum ad arbores huius montis attinet, earum naturæ ex parte huius vrbs à Hieronymo describuntur. Arbores Libani, quantum in auras consurgunt vertice, tantum radicè in ima demergunt, vt nullâ tempestate quatiantur, sed stabili mole consistant. Harum arború rami huc illucque tenduntur, vt veniant volatilia cæli, & habitent in eis. Crebræ hinc crescunt Cedri enodes & imputribiles, miræque proceritate (quibus idcirco in sacrâ Scripturâ superbi comparantur) sublimes. Rectæ quoque & electæ abietes, odoriferæ cupressi seu cyparissi, pingues oliuæ, pini, buxi, diuersæque arbores thuriferæ, quarum gummi *electum clibanum* à Medicis nuncupatur. Porrò quantum ad herbas, varijs Libanus fragrat aromaticarum medicarumque herbarum generibus, quarum optimè redolenti odore virulenti serpentes aliaque venenosa animalia procul inde fugantur. Omne tamen siluestrium ferarum canorarumque auium genus in eo admodum frequens est. Valles Libani olim mirum in modum feraces erant, ac optimo tritico, vineis, pomarijs, hortis atque vberimis pascuis abundabant, vnde ob graminum perpetuò virentium copiam animalia, quæ à Sacerdotibus iuxta legis præscriptum quotidie Ierosolymis in templo offerenda erant, in compascuis eius pascebantur. De eximijs huius montis donis & virtutibus clarissimè Osee Propheta in personâ Dei ad pœnitentiam conuersis in hæc verba loquitur: *Ero quasi ros Israeli, germinabit sicut lilium, & erumpet radix eius vt Libani. Ibunt rami eius, & erit quasi oliua gloria eius, & odor eius vt Libani. Conuertentur sedentes in umbrâ eius, viuent tritico, & germinabunt quasi vinea; memoriale eius sicut vinum Libani.* In hoc monte eiusque vallibus, nec non adiacenti ei regione, quæ ab eo Libanica, & aliàs Syria Libanica denominata est, multi, & diuersarum nationis tum religionis habitant populi, Syri nempe, Armeni & Græci, item Christiani, qui se à Gallis originem traxisse gloriantur, Jacobi-

ni, Georgiani, Maronitæ & Nestoriani, ex quibus vno tempore octingentos exercitui suo adiunxisset Herodes legitur. Ex Maronitis autem anno post Christum natum millesimo centesimo octuagesimo secundo, quadraginta bellicosissimorum virorum millia, abiurato errore, orthodoxam Catholicamque fidem amplexi sunt. Ex quibus omnibus & admiranda huius montis præstantia, & accolarum etiam frequentia faciliè colligi poterit.

CAPVT LXXVII.

De monte Hermon.

Hermon mons, qui ab Hebræis Chermō, à Hieronymo Aermō & Ermō, ab Amorrhæis Sanir & Senir, à Sidonijs Saron, Siriō, & Sireō, à Phœnicibus Sanior, in Deuteronomio etiâ Sion, aliàs Seon vocatur, Straboni Trachon, alijs Trachonus dicitur, Ptolomæo autè Alsadamus appellari videtur. Situs est vltra Iordanem è regione ciuitatis Paneadis, quam quidem ab aurorâ despicit, à Meridie verò monti Seir iungitur, ac vergens versus Septemtrionem, quâ Trachonitidem regionem circumit, prope Damascum Libano se copulat. Vnde in sacrâ Scripturâ frequenter habemus, quòd terra filiorum Israel trās Iordanem ad Solis ortum à torrente Arnon vsque ad montem Hermon extendatur. Mons iste excelsæ altitudinis est: nam licet à monte quidem Galad cacuminum sublimitate superetur, atamen altero monte Hermō, qui intra Iordanem iuxta montem Thabor situs est, necnon & tertio monte Hermon, qui in Septemtrionali parte tribus Afer conspicitur, multò maior & altior est, ideoque perpetuò etiam in eo inueniuntur niues, quas D. Hieronymus suo æuo Tyrum ob delicias deferri solitas scribit, vt nempe æstatis tempore æstiuæ pocula temperarent. Proceris quoque ac laudatissimis abudat abietibus, quæ multis vitæ operibus, præcipuè trabibus & nauigijs aptissimæ sunt, vnde & in Ezechiele Prophetâ habemus, quòd tabulata nauis Tyriæ de abietibus montis Sanir fuerint compacta. Ex Canticis Salomonis quidam colligunt, in hoc monte leones, pardos & leopardos habitasse. is enim Christum his verbis suam sponsam alloquentem introducit: *Veni de Libano sponsa mea, veni de Libano, veni, coronaberis de capite Amanæ, de vertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum, siue, vt Hebræi habent, leopardorum.* Habuit mons iste insignes speluncas, quarum vna, vt Marius Niger scribit, quatuor hominum millia capere poterat.

Tenue-

Tenuerunt autem eum quondam Heuæi & Amorrhæi; posterioribus verò annis in eo dominatus fuisse scribitur Og Rex Basan; quem cum Israëlita occidissent, montem hunc possederunt filij dimidia tribus Manasse.

CAPVT LXXVIII.

De montibus Gelboë.

Gelboë mons, siue montes in quibus Saul castrametatus est contra Philisthæos, ibique cum Ionathâ filio suo occisus est, quamobrem imprecatus est ijs montibus Dauid, vt nec pluuia, nec imber, nec ros descenderet super montes istos. Extendunt se montes illi ab Occidente à Iezrael vsque ad Iordanem per vndecim leucas. Narrat igitur Bredembachius, montes illos in multis locis esse petrosos, aridos, steriles. Sunt qui volunt ciuitatem esse prope montes quæ diceretur Gelboë, à quâ ipsi montes nomen acceperint. Est & Gelbus vicus grandis, situs in monte Gelboë, vt Hieronymus auctor est.

CAPVT LXXIX.

De monte Thabor.

Thabor, quem Septuaginta interpretes Itabyrium, alij Tabyrium, Polybius Mastoim vocat, mons est pulcherrimus in medio Galilææ campo, mirâ rotunditate ex omni parte æqualiter finitus, cuius altitudo triginta stadijs consurgens, quæ in mari nauigantibus procul spectandam se exhibet, ascensu difficilis, & Septentrionali tractu inaccessa est. In vertice autem viginti sex stadiorum campestris planicies patet. Distat contra Orientalem plagam à Diocæsareâ decem millibus, estq; cæli temperie saluberimus, vineis, oliuis, varijsq; arbutis, fructiferis arboribus totus vndique consitus, rore perpetuò vinidus, arborum frondibus, versicoloribusq; herbis semper viridis, atque suauis omnigenum florum odore fragantissimus. Hinc magna ferarum maximeq; auium hic est frequentia, quarum & grato concentu amœnissimus est, & venatu celebris. Vt paucis dicâ, totus hic mons pascendis oculis reficiendisq; animis dicarus est, ideoq; eum Christus Dominus merito delegit tum orationi, tum transfigurationi suæ, quo Sole lucidior niueq; candidior resurgens, coram Moyse & Eliâ cælestis gloriæ æternæq; beatitudinis aliquod specimen discipulis suis Petro, Iacobo & Ioanni exhibuit. In cuius facti memoriâ D. Helena his

tribus Apostolis pulcherrimū hoc loco extruxit templū (quod ex V Vilhelmo Tyrio apparet fuisse cathedrale) multamq; reliquit pecuniâ in subsidium eis qui ibi manerent, locumq; ipsum excolerent. Huic templo accesserunt postea duo Monasteria, vt hic essent quasi tria ex D. Petri desiderio tabernacula: quorum vnum inuenio fuisse Græcorum atque D. Eliæ consecratum, verisimile est alterum fuisse Moyse dedicatum. vtrumq; autem videtur habuisse Abbatem. Nunc trium horum templorum, & per ambitum planiciei (quâ Iosephus Historicus quadraginta diebus muro circumdedit) aliorum palatiorum, turrium, nobilissimorumq; ædificiorum grandes tantum visuntur ruinae, in quibus leones aliaq; feræ latent. Fuit enim mons hic non solum fouendis mulcendisq; sensibus idoneus, verum etiam extruendis, quæ totipatriæ præsidio essent, munitionibus aptissimus. Vnde in libro Iudicū legimus, descendisse ab hoc monte exercitum Barac pugnaturum aduersus Sisaram. Porro in ipso Dominicæ transfigurationis loco iam hortus est arboribus consitus, & fontibus irriguus, qui muro ambitur. Quò qui pedem montis accolunt, propter religionem atque obseruantiam loci, neminem accedere permittunt. Ex hisce fontibus crediderim oriri torrentem Cison.

CAPVT LXXX.

De monte Eroge.

Eroge mons, aliàs mons Meridionalis dictus, altus & celsus est ad vrbs meridiam parum versus Occidentem vergens, de quo hoc notatu dignum legimus, quòd cum Ozias Rex Iuda, sumpto Sacerdotali habitu, sanctuarium templi ingressus, super aureum altare thymiamatis, Deo rhuris incensum adolere, quòd solis Sacerdotibus fas erat, præsumeret, factus sit illicò terræmotus maximus: cuius etiam Amos & Zacharias Prophetæ faciunt mentionem, quò & ipsum templum superius fissum fuit, & mons iste scissus medius tantâ quidem vi atque virtute, vt altera eius pars suâ volubilitate per quatuor stadia procedens, obiectu demum Orientalis montis (qui mons offensionis vocatur) constiterit, obstructâ viâ publicâ, & oppressis ruinâ hortis Regijs. Ipse interim Rex Ozias fulmine ictus, leprâ in fronte percussus est, quapropter statim templo atque vrbe eiectus, tæbe per omnem vitam ipsi adhærente, in domo separatâ vsque ad diem mortis suæ seclusus fuit.

CAPVT LXXXI.

De monte Oliueti.

Mons Oliueti siue oliuarum, ab vberitate frequentium in eo crescentium oliuarum, Græcè quoque ἔλαιος dictus, qui aliàs etiam mons inclytus & mons sanctus vocatur. Situs est è regione Ierusalem ad Orientem, atque à ciuitate altâ interiacente valle Cedron, discretus ab eâ secundùm sacram Scripturam iter sabbati, iuxta Iosephum verò stadijs quinque distat: qui etiam addit, summum montis sex ab vrbe stadijs abesse, tantæ enim altitudinis erat. Ex eo non solùm omnes pænè plateæ Ierusalem, sed etiam mare mortuum facillè videri possent. Præter oliuas autem palmis, pinis, myrtis, alijsq̃ue fructiferis arboribus abundabat. In huius montis vertice sanctissimus Rex Dauid, à facie filij sui Absalom fugiens, flens & nudis pedibus Deum adorauit: in eodem quoque monte eius filius Salomon omnis pietatis oblitus, Astaroth idolo Sidoniorum è regione Ierosolymitanæ templi (ex quo omnis quæ ibi peragebatur idololatria prospici poterat) fanum erexit, quod ipsum etiam cum ceteris idolorum delubris Iosias destruxit. Hunc montem Christus orationis & quietis gratiâ sæpè frequentauit, ibiq̃ue pernoctauit: atq; ex huius summitate coram adstantibus & intuentibus discipulis, datâ eis benedictione, in cælum ascendit, facie (vt etiam ex vltimis pedû eius vestigijs, ad tantæ rei memoriã, petroso monti instar ceræ impressis, etiamnum euidenter colligitur) ad Occidentem versus, Catholicam ex gentibus Romanam spectans Ecclesiã, ad quam ipse eius caput, tamquam geminos & illustres oculos, D. Petrum suum in terris vicarium Pastorem, ac Apostolorû coryphæum, & D. Paulum gentium Doctorem missurus erat. Cùm hoc loco à B. Helenâ Imperatoris Constantini matre rotundo schemate & pulcherrimo opere cõderetur Ecclesiã, quæ in sui medio lapidi impressa Dominica includeret vestigia; locus ille, de quo ascendit, numquam, vt Paulinus Nolanus Episcopus testatur, tegi marmore aut pauiri recepit, semper excussis, solo respuente, quæ manus adornãdi studio tentauit apponere; & summum eius cacumen, vt scribit D. Hieronymus, propter Dominici Corporis meatum, nullo modo contegi aut concamerari potuit, sed transitus eius à terrâ ad cælum vsque patet apertus. Quæ Ecclesiã multis ibi sæculis permansit, Christi autem vestigia adhuc cernuntur. Sunt non infimi ordinis viri, qui asserunt, Antichristum huius ascen-

fionis Christi fore æmulatorem, eumq̃ue (vt mendacia mendaci signo probet) in cælum hoc loco dæmonum ope esse eleuandum, ceterùm à Domino Iesu spiritu oris sui occisum iri. Supra hunc montem Christum eodem modo ac formâ, quâ ascendit, ad iudicandum viuos & mortuos in nubibus venturum esse, ex Actis Apostolorum liquet, vbi legitur, quòd cùm Apostoli, defixis in cælû oculis, ascendentem Christum intuerentur, duo viri adstiterunt illis, amicti vestibus albis, qui & dixerunt: *Viri Galilei, quid statis aspicientes in cælum? hic Iesus qui assumptus est à vobis in cælû, sic veniet, quem admodum vidistis eum euntem in cælum.*

CAPVT LXXXII.

De saxo inconsumptibili.

In Bethaniã saxum est coloris subflauis, albidis interfecantibus venis, duorum circiter pedum altitudinis, omnibus cùm Orientis tum Occidentis Christicolis venerabile. Illud enim esse produnt, in quo sedentem & quiescentem Saluatorem Martha hisce allocuta est verbis: *Domine, si hic fuisses, frater meus non fuisset mortuus.* Porrò maxima admiratione dignum est, à tot iam sæculis, & à tot peregrinis, fragmentis huius saxi asportatis, non esse attenuatum. Hætenus Cotouicus lib. 2.

CAPVT LXXXIII.

De aquis Tiberiensibus.

Est Emmaus siue Ammaus vicus, non Elögè à ciuitate Tiberiade, vbi sunt aquæ calidæ sanandis corporum vitijs idoneæ, quas Iosephus etiam aquas Tiberienses nominat. Hic Vespasianus pro Tiberiade castrâ posuit.

CAPVT LXXXIV.

De Carmelo, speluncâ Eliæ, & loco igne caelesti tacto.

Carmelus mons, qui Hebraicè dicitur Carmel, siue Charmel, est excelsus valdè & nemorosus, nobilissimis vineis, oleis, arbutis, fructiferis arboribus herbisq; odoriferis abundans, vt ob summam rerum omnium copiam fertilitati & abundantie in Scripturâ comparetur. Abest à Ptolemaide stadijs centû viginti, vt Iosephus tradit. Incolebatur à colonis multis, eiusq̃ue passim multa fit metio in Prophetis. In hoc monte Elias Propheta corâ Rege Achab & octingentis

gentis quinquaginta pseudopphetis Baal, cum illi nequidquam cultris se dilaniantes idolo immolarent, ipse Deum verum igne cælitus demisso, experimento cõprobauit; ibique flexis genibus gestu admirabili orãs, post trium & semis annorum siccitatem, pluuiam à Deo impetrauit. Locus igne consumptus, inquit Iosephus, hæcenus ibi perdurat. In hoc monte, in pede montis Orientali, ait auctor Itinerarij Chistele, spelunca est & fons vbi habitabant Elias & Eliseus, & filij Prophetarum, postea habitauerunt ibi Fratres Carmelitæ, vnde & originem & nomen habent. Fuit etiã saltus in Carmelo, vt colligitur 4. Reg. 19. Isa. 37. Mich. 7.

CAPVT LXXXV.

De montanis Ierofolymitanis.

Ierusalem sita est in montanis, quæ adeò abundant, Bellonius inquit, omni arborum genere, siluestribusque & aromaticis herbis, vt monti Idæ in Cretâ comparari possint, cui etiã temperamento & alijs dotibus respondet. Excolitur terra in ipsis scopulis scalarum in modũ, vnde cognosci potest veterum Iudæorum diligentia & industria, qui solum alioqui petrosum & sterile, culturâ fructibus abundans reddiderunt. Similis diligentia obseruatur veterum Græcorum, qui Ægæi maris insulas habitauerunt, quarum plurimas conspeximus, nunc desertas, & vix centum incolas alentes, in quibus olim plures quàm sexies milleni viuere potuerunt, vt apparet ex tumulis & collibus, qui antiquitus ex firmâ materiâ per scalas exædificati fuerunt, ad retinendam terrâ, ne per præcipitia deuoluerentur, & in eâ stirpes nasci possent. Insulæ, Ceos, Milos, Andros, Naxos, Paros, & pleræque aliæ eâ diligentia à veteribus Græcis fuerunt excultæ, vt vberiores redderentur planis locis. Sic etiam Iudæi, cum solum haberent sterile, vt dixi, & ad alendas vites aliosque fructus ineptum, magno labore & sumptu secundum reddiderant. Colles, vt apparet ex structuris quæ nunc etiam permanent, veterem maiestatem quodam modò respiciunt. Arborea sponte in illis montibus nascentes sunt adrachne, picea, aria, ilex, terebinthus, lentiscus, plantæ, cistus, ledõ, thymbra, similax aspera, maron, origanum, heracleoticum, tragoriganum, saluia, stachis, ruta siluestris, tritolium, asphaltites, cyclaminus, vmbilicus, siue cotyledon, thymus, hysopus siluestris, à nostrâ domesticâ differens, quæ tamẽ Cretæ ignota est. Mõrtiũ pars, quæ ad Occidentem vergit, vitium aliarumque fructiferarum arborum, vt olearum, ficuum, malorum puniceorum, opulen-

tissima est, si cum alijs, quæ siluestres dumtaxat arbores gignunt, conferas.

CAPVT LXXXVI.

De Tyrio serpente.

A iunt quidam, in hac regione reperi serpẽtem Tyrum, vnde tyria cum dicunt confici, esseque longitudinis semicubiti, crassitudinis autem digiti, colore griseo intermixto, maculis rubris. Est natura cæcus, habetque tam præsens venenum, vt nullo remedio illi obuiari possit, sed membrum læsum ab eo necesse est resecari. Est crinitus circum caput, & irritatus, videtur ignem fouere in lingua. Illud est anilis commératio, quod liber de Naturis rerum sic scribit: Tyrus est in partibus Iericho circa solitudines Iordanis infestus auibus & animalibus, maxime ouis auũ, quæ cum ipsis auibus comedit. Huius carnes confectæ cum quibusdam admixtis, omne toxicum venenum expellunt; quam confectionem tyriacum dicunt. Ferunt autẽ nonnulli, hunc ante passionem Christi nullũ habuisse remedium, maximeque hominibus fuisse infestum: ipsã verò die passionis vnum ex eis infestissimum circa partes Ierusalem casu fuisse comprehensum, & ad Christi latus fuisse cruce suspensum: atque ex illo die totum illud serpentis genus accepisse virtutem contra omne venenũ. Auctor Tyrus idem esse fertur quod vipera; nam & Auctores in medicinã loquentes de carne serpentinã vel tyriacã conficiendã, rarò vel nunquam de Tyro sub hoc nomine faciunt mentionem, sed de vipera. A Tyro verò denominatione dicitur tyriaca.

CAPVT LXXXVII.

De Piscinã probaticã.

Piscina, quæ vocatur Græcè probatica, hoc est ouina seu pecualis, eò quòd oues aliaque pecudes litandæ in eã lauabantur; Hebraicè autem Bethseda (corruptè Bethsaida) id est domus effusionis, quòd aquæ pluuales ad eam confluebant; sita erat inter portam vallis & templum. Ampla & præcipua erat piscina totius vrbis, quinque porticus habens; quam Rex Salomon fecit pro ministerio templi, atque hinc à Iosepho stagnum Salomonis nominatur. In hac enim piscinã Nathinæi lauebãt hostias, quas tradebant Sacerdotibus in templo offerendas. Huius aqua certis temporibus ab Angelo Domini mouebatur, & qui post eius motum primus descẽdebat in eam, à quacumque detinebatur infirmitate, sanus fiebat:

ideoq; in porticibus eius iacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum, ex quibus Christus sanauit hominem, qui triginta octo annos languerat. Tempore Hieronymi ostendebatur gemini lacus, quorum vnus hibernis pluuijs solebat adimpleri, alter mirum in modum rubens, quasi cruentis aquis antiqui in se operis signa testabatur. Sunt qui existiment, hunc fuisse lacum, vbi sacrum ignem quondã recondiderunt Sacerdotes, quem cum requireret reuersus Nehemias, eius loco reperit aquã crassam, 2. Mach. 1. Alij malunt, post Natiuitatem beatissimæ Virginis Mariæ prope ipsam piscinam natæ id miraculum accidisse.

CAPVT LXXIX.

De gigantibus Ham.

HAm, siue Hom, est locus, in quo olim habitauerunt Zuzim, vel Zozim, hoc est viti robusti, horrendiq; gigantes, quos Chodorlahomor, alijq; tres Reges Assyriorum, cum contra Sodomitas hac traduceret exercitum, interfecerunt. Huius loci, vt notat B. Hieronymus in Hebr. textu, Gen. 14. fit mētio. nam Septuaginta interpretes, quos Latina Vulgata editio secuta est, *Babem* legerunt, *he* pro *heth* posito, pro quo dixerunt, *ἀμα ἠὲ τῆς*, hoc est *in eis*. Hieronymus Quæst. in Gen. Pagnin. Gen. 14.

CAPVT XC.

De gigantibus Raphaim.

Aluit sua monstra Rabba, quæ & Rab-bath filiorum Ammon, ob magnitudinem sic appellata. Dicta & Ammon, Amman, & Vrbs aquarum, quod Iacob torrens eam circumfluat. Postremum Philadelphia vrbs potens, Regia & metropolis terræ Ammonitarum, in quã olim habitauerunt Zomzommim, Heb. Zamzommim, hoc est scelere turpitudineq; infames, qui & Raphaim gigantes, gens antiqua, quos interfecerunt filij Lot Ammonitæ, generati ex Lot & filiã eius iuniore, atque horum habitatione sibi vendicarunt. Erat autem vrbs hæc sedes ipsius Regis Ammonitarum, vnde & regio ipsa Ammonitis siue Ammanitis vocata est. Vrbem hanc expugnauit Og Rex Basangigas, in quã monstrabatur lectus eius ferreus, longitudinis nouem, latitudinis quatuor cubitorum. Postea obsedit hanc Ioab, atque in eius oppugnatione Vrias, fidissimus Dauidis militum, scelere ipsius Regis periit. Expugnauit demum ipse Dauid, tollensq; aureum

diadema Melchom idoli Ammonitarum, pretiosis gemmis & lapidibus ornatum, capiti suo imposuit, urbem destruxit, populum trucidauit, reliquasq; Ammonitarum vrbes omnes, regionem gentemq; excidit. Postremum à Ptolomæo Philadelpho Rege Ægypti vrbs & regio subiugata est, & Philadelphia nuncupata, hætenus nomen tenet. Habuit temporibus Christianorum Metropolitanum Episcopum, qui habebat sub se Episcopos duodecim.

CAPVT XCI.

De mari sabuloso.

Mate sabulosum, spectans ad tribum Simeon, dicitur desertum arenosum. Terra tota est latissima, infrugifera, aquarum egens, Solis adusta at doribus, & quæ aspectu sui horrore visentibus incutiat. Caret enim domibus, hominibus, bestijs, arboribus, graminibus, abundat autem collibus & monticulis, non quidem vsitatis & solitis, sed ex arenã, quæ vi ventorum in vnum cumulum aggeritur, vt quod in Occidente fieri videmus niue eleuatã, hoc ibi tenuissimo puluere in modum fumi agitato longè fiat mirabilis. Neque ibi vlla certa itineris ratio est: nam cum arenæ (vt alibi testatur Hieronymus) sint mobilissimæ, pergantium vestigia subtrahunt, vnde etiam mare sabulosum à posterioribus Scriptoribus appellatur, quod scilicet ad instar maris arena ventorum flatu nunc huc nunc illuc diffuat, & subito in altissimos sæpè montes erigatur. Et quoniam nullus hic viarum callis apparet, quem hæc iter faciētes itineris sui ducem sequi possint, ea propter haud secus quã si in vasto Oceano nauigandum esset, ad Cynosuram nauticam profectiois sue scopum explorare debent. Sed neq; sic adhuc in tuto sunt: nam si quã sinistra fortunã contingeret, vt qui illac itet agunt Austro ferrentur, vt Septentrione aguntur, sabulo obruti omnes occumbent. Nã etsi, inquit Ludouicus Romanus, prosperis vehebatur flatibus, atro tamen turbine sabuli adeo inuoluebatur, vt adempto è conspectu interuallo decem passuum alter alterum non conspiceret. Ob id incolæ camelis vehuntur, caueis inclusi ligneis, in quæ eis vitam trahunt, ducibus tamē pilotis, qui non aliter quàm in vndabundo mari, pyxide & paginã ducuntur. Et ibi siti exanimantur complures. Quamobrem intelligimus apud Iosephum Herodis Regis beneficium, cum Augusti Cæsaris exercitui per loca arida facturo itet, de aquarum copiã & reliquis ad vitam necessarijs abundè prospexit. Narrat historiam Nicephorus, quam operæ pretium

tium est hîc adiungere. M. Antonio, inquit, imperium adminitrante, Iudeus quidam in solis aridisq;ue locis iter faciens, cõmuniter cum viatoribus Christianis Psalms canebat. Cùm verò morbo repentino ita affligeretur, vt crederetur moriturus, atque ibi in locis ijs permãsurus esse, magnâ cõtentione viatoribus suis obsecrando instittit, ne eum ita præsidio omni destitutum relinquerent, sed vt diuini Lauacri participem facerët, ac deinde abirent. Vt autè illi, neque qui præstare hoc posset (Sacerdote enim opus erat) neq; aquæ copiam adesse, quæ in Baptismo perficiendo, & consuetudine antiquâ, & lege certâ & inuiolatâ requirerentur, causati sunt, & propterea in tantarum rerum penuriâ petitioni eius nõ annuerunt. Iudæus porrò in sententiâ suâ permansit, & iureiurando eos, vt sibi satisfacerent, adegit. Illi itaq; detractis homini vestibus, arenâ, quæ ibi erat pro aquâ, vsû, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, tertiùm arenâ in eum cõiectâ, baptizarunt. Per hanc tam insolitâ & admirandâ sacrorum mysteriorum initiationem, imbecillitate omni tamquam vinculo quodam is solutus, longè meliùs quàm illi, validus iam prorsus iter fecit. Postquam autem domum sunt reuersi, rem eam ad Dionysium Alexandriæ Episcopum retulerunt. Ille verò admiratione stupens, Ecclesiam de eâ consuluit: cui visum est, aquâ insuper ad eum modum initiatum iuxta Ecclesiæ traditionem abluendum esse, vt ita, quod sacro ei deesset, sarciretur.

CAPVT XCII.

De cancro cursore.

PER aliquot Mediterranei maris littora cancer inuenitur admirandæ naturæ: nam mediâ estate, sum misq; Solis ardoribus cateruatim mare egressus, per littus vagatur, ad tres balistæ iactus per arenam excurrens, tantâ celeritate, vt vix assequi liccat, cùm tamen pusillæ castanæ magnitudinem non excedat, & integro die per summos Solis æstus in sicco versatus, noctu in mare sese recondit. Aristoteles cancerum cursorẽ nominat. Pleriq; autem falluntur, qui inter cetaceos pisces reponunt, & dromonem, hoc est cursorem appellat; nam, vt dixi, pusillus est.

CAPVT XCIII.

De purpurâ.

IN promissæ & distributæ Israëlitis terræ parte inueniebatur purpura, primum inter colores locum obtinês, & quasi Rex eo-

rum existens. Eâ ipsâ olim Regum, magistratum & Senatorũ vestes tingebantur. Originem igitur huius exposituri, dicimus, purpurâ fuisse ex conchyliorum genere, quod intrinsecus animatam continebat carnem, & in medijs faucibus candidissimam habebat venam, quâ exsectâ, pretiosus ille promanabat cruor, quo lanæ & serica ad vestes indecontextendas tingebantur. Crediderim, conchylium istud etiãnum hodie inueniri quidem, quandoquidem species planè non intereunt, nullum tamen ipsius vsũ futurum, cùm nemo sit, qui venæ illius eximendæ modum sciat. Coquebatur sanguis iste vnâ cū venâ priùs apertâ in valibus plumbeis, adiectâ tamen aquâ modico vaporẽ, & longinquæ fornacis cuniculo. Inde splendidus ille & quasi intermedius inter rubrum & nigrum eliciebatur color, qui garyophylli est: nec enim vllum alium similiorem huic puto. Erat & alia coloris species, quam puniceũ siue hiacinthinum dicebãt. Amissæ autem purpuræ causam hâc esse opinor, quod d Syria, & alia quoque loca, in quibus illa deprehendebatur, in Turcarum, barbarorũ & incultorum hominum deuenerint potestatem, quod optimè obseruat Guido Pancirolus. Sunt qui scribant, purpuram pro soli propinquitate colorẽ habere. Vnde puniceũ procreat Africa, id est quasi violaceum colorem; Tyrus verò rubeum. Eius cruoris dignatio præcipua lanis tingẽdis, si præsertim vno ictu lapidis cædatur, alioquin dolorem aliquamdiu sustinens, amittit colorem. Sunt autem purpurarum plura genera, nonnullæ augentur insigni magnitudine, aliæ sunt paruæ. Marinæ magnæ scabræque sunt, paruæ ad littora & oras reperiuntur flore rubro. Muræx quoque est ex his qui firmiori integuntur testâ, & est frequens & nobilis apud Tyrum, præbetq; eumdẽ vsũ ac purpura. In Italiâ discernunt per olcum fuscum super sericum purpuram veram à nothâ. Nam si relinquat maculâ, notha est, sin vestis serica nihil vitij contraxerit, legitima est purpura. Ex purpura (inquit idem Pancirolus) atramenti genus cõficièbatur, quod encaustum nominabatur. Hoc soli Imperatores priuilegijs & litteris subscribendis utebantur, alijs omnibus sub pœnâ rebellionis id erat prohibitũ, eos videlicet, post publicationẽ bonorum omniũ, capitali non immeritò pœnâ plectendo, qui eo fuisset vsus. Id ipsum & Nicetas lib. de Vitâ Manuelis confirmat, dum ait, eum in ipso Imperij sui initio Constantinopolim misisse litteras rubro aureoq; figillo & serico filo munitas, & conchæ siue purpuræ sanguine pictas. Et l. 6. ait, Sultanũ Persiæ Regem Imperatori Constantinopolitano inanes magnorum munerum pollicitationes,

raciones, quæ rubricatis quidem litteris inscriberentur, sed exigua præberentur, obieciſſe. Ex quo apparet, Imperatorem non alio quàm iſt hoc atramento ſcribere ſolium. Quod ſi in pupillari etate Imperator adhuc eſſet conſtitutus, tum virides litteras tutor ipſius exarabat, quemadmodum de Alexio Protoſebaſto, Alexij Comneni tutore, idem Nicetas teſtatur. Princeps Sabaudia dicitur priuilegium habere Michaëlis Palæologi cum encauſto ſubſcriptum. Encauſtum ita præparari ſolium Terebatur in puluerem conchylium purpuræ, & adijciebatur non nihil de cocto ex ipſâ colore, ac ſimul liquabatur, reducta quæ inde materia liquida, & denſitate ſua ſcriptioni apta, dicebatur encauſtum, vt in Lege quadam expreſſum exſtat, quæ vnica eſt, quæ & confectionem encauſti doceat, & nomen etiã eidem imponat. Vnde & inchiostro, hoc eſt atramenti, corruptum vocabulum poſtea deriuatum credo. Atq; hinc eſt encauſtica illa pictura, de qua Plinius diſſerit, quod ſcilicet cum encauſto fieri conſueuerit. Ceterum encauſtum cum purpurâ iuit in deſuetudinem.

CAPVT XCIV.

De palmâ.

Nillum ſolum genuit fecundiores palmas quàm Iſraëliticum, de quo Plinius ita ſcribit: Sunt Palmæ in Italiâ, ſed ſteriles. Ferunt in maritimis Hispaniæ fructum, verum immitem, dulcem in Africâ, ſed ſtatim euaneſcentem. Contra in Oriente ex his vina, gentium quæ; aliquibus panis, plurimis verò etiam quadrupedum cibus. Hinc caryotæ fiunt, & cibo quidem & ſucco vberimæ. Ex quibus præcipua vina Orienti, iniqua capiti; & vt copia ibi atque fertilitas, ita nobilitas in Iudæâ, nec in totâ, ſed Ierichunte maximè. Nulla arbor frugifera, niſi in feruidâ. Gignitur leui ſabuloſa quæ; terrâ, maiore in parte & nitroſâ. Coma omnis arboris in cacumine eſt, & pomum non inter folia, vt in ceteris, ſed ſuos inter ramos palmitibus racemoſum. Arboribus vtrumque ſexu eſſe, diligentiffimi naturæ obſeruatores tradunt. Mas in palmite floret, femina citra florem germinat tantum, ſpinæ modo. Diſtinctius Cotouicus lib. 2. Ierichuntinas palmas narrat. Mirum fanè, inquit, quod hinc palmas, fructus maturos producentes cõſpicias plurimos, cum tamen iuxta Ieroſolymâ fructus non producant, licet vnus tantum diei itinere ab inuicem diſtent. In cauſâ eſſe putauerim vtriuſque loci differentem ſitum. Ieroſolyma enim in montibus altiffimis poſita, non adeo æſtu flagrat. Iericho contra in

valle ſita, montibus vndique circumdata, ob Solis reflexum iramentis caloribus obnoxia eſt, quibus cum palmæ plurimū gaudeant, maturitatem inde fructuum cauſari facile quis viderit. Atque hinc etiam eſt, quod fructus & ſegetes in valle Ierichutinâ duabus antè hebdomadis quàm Ieroſolymis matureſcant. Sunt autem tria palmarū genera, vnum humile, quod dactylos communes profert, quales noſtræ quandoque vident regiones: alterum productius, vt noſtra pyrus, quod dactylos ſtaueſcentes rotundoſque gignit, optimi ſaporis, ſed non ita durabiles, cum facile marceſcant: tertium genus in magnam proceritatem excreſcit, oblongos & lapidos habens fructus, quales ad noſtras partes non deferuntur. Illud verò omnibus commune eſt, vt in tertio vel quarto anno fructificent, maximè depreſſiores.

CAPVT XCV.

De balfamo.

Balfamus nobiliſſima plantarū ſoli Iudææ tribuitur, & in ſolâ Ierichunte, à quâ vrbs nomen illud eſt fortita. Nam ſonat *יְרִיחַ* Hebraica vox bonum odorem. De hoc Plinius ſic ſcribit: Omnibus odoribus præfertur balfamū vni terræ Iudææ conſeſſum. Quondam in duobus tantum hortis, vtroque Regio, creuit. Malleolis ſeri dicitur, vincitur vt vitis, nec ſine adminiculis ſe ſuſtinet. Properat naſci intra tertium annum, fructum ferens. Folium proximum rutæ, perpetuâ comâ. Inciditur vitro, lapide, oſſe ſive cultellis. Ferro lædi vitalia, odit. Incidentis manus libratur, ne quid vltra corticem violet. Succus è plagâ manat, quem opobalfamum vocant. Eximia ſuauitatis, ſed tenui guttâ. Alexandro Magno ibi res gerente, toto die æſtuo vnâ conchâ impleri iuſtum erat. Præcipua gratia eſt lacrymæ, ſecundâ ſemini, tertiâ cortici, minimaligno. Ceterum poſtquam Romanus Princeps Titus deſtruxit Ieroſolymam (in vltionem mortis Chriſti) & Iudæos in perpetuum exilium adegit, balfami quoque herba & plantatio trãſlata eſt in Ægyptum. Verum Alpinus probat, plantam balfami incolam Arabiæ eſſe, & fuiſſe; Iudææ autem peregrinam, quod nos in Curioſæ Philoſophiæ Lib. 1. latius diſſeruiſimus.

CAPVT XCVI.

De puteo beate Virginis.

Gregorius Turonēſis l. 1. Miraculorum ſic ſcribit: Eſt autem in Bethleem puteus magnus, de quo Maria glorioſa aquam fertur

fertur hauisse, vbi sepius aspicientibus miraculum illustre monstratur, id est stella ibi mūdis corde, quæ apparuit Magis, ostenditur. Venientibus deuotis, ac recumbentibus super os putei, operiuntur linteo capita eorum. Tunc ille, cuius meritum obtinuerit, videt stellam ab vno pariete putei super aquas transmigrari ad alium; illo modo quo solent super cælorum circulo stellæ transferri. Et cum multi aspiciant, ab illis tantum videtur quibus est mens sanior. Nonnullos vidi qui eam assererent se vidisse. Nuper autem Diaconus noster retulit, quod cum quinque viris aspexit, sed duobus tantum apparuit.

CAPVT XC VII.

De mulis Palæstinis & Syrijs.

Celebris Palæstinis mula fuit & Regiâ maiestate digna. Salomon super mulâ Davidis Regis circumductus, ab omni populo Regio nomine salutatus fuit: in censu enim & in honore Principum habebatur. Ideò dicitur mulus apud Hebræos *reces*, vt habes Esther 8, 10. Sic autem dicitur, quasi de substantiâ Regis: inter opes enim Regum cõputabantur muli: nam *recus* est facultas, substantia, opes, diuitiæ, & quidquid homo acquirit. Racas enim est acquirere facultates, substantiam, congerere opes. Hinc ergo muli sic nominati sunt, quod ad diuitias Regum spectarent. Vocantur etiâ muli *achas theranim*, quod animalia sint magna & honorabilia. Ex duabus speciebus, equâ & asino, componitur hæc dictio, ex *achas*, quod Syriacè magnum & honorabilem siue principem significat, & *tharin*, id est duo, etiam Syriacè siue Chaldaicè, quasi animal magnum & honorabile ex duabus speciebus genitum. Hi autem Latine veredi vocantur muli, nempe nati ex equâ & onagris mâsuefactis: nam veredus apud Latinos equus est cursus velocissimi, qualibus antiqui vtebantur in venatione. Veredis item vtebantur Principum tabellarij, qui mutatis per stationes equis, quàm velocissimè, quò instituerentur, peruenirent; qui inde etiam veredarij appellati sunt. Putant autem dictum veredum à vehendâ rhedâ, vnde & veredarium Urbis apud Hieronymum legimus, metaphorâ profectò non inuenustâ pro gubernatore, rectore vel administratore. *Singula*, inquit, *metuunt veredarium vrbes offendere*. quamquam non desint, qui rhedarium ibi potiùs, quàm veredarium legendum censeât. Ex his loci illius Esther cap. 8, 10. explicatio facilis est, vbi legimus, *Ipsæq; epistolæ, quæ ex Regis nomine mittebantur, annulo ipsius obsignatæ sunt, & missæ per veredarios, qui per omnes*

provincias discurrentes, veteres litteras nouis nuntijs prauenirent, id est per equites, mulis & veredis equitates. Ad verbum in Hebraico legimus, *per mulos magnos & honorabiles, ex duobus genitos filios equarum*, quæ omnia vnâ dictione comprehendit D. Hieronymus, cum ait *per veredarios*, id est Principum tabellarios, huiusmodi velocissimis mulis equitantes. Hoc ipsum significare voluerunt Septuaginta interpretes, dicentes, *Et miserunt litteras per veredarios*. quod magis explicat Chaldeus Paraphrastes, qui sic locum hunc interpretatur. *Misit, inquit, litteras per manus cursorum currentium equis, & ascensorum celerum equorum, & mulorum equinorum*. Dubitari posset, an tantus honos monstris & sterilibus quadrupedibus datus, an sui generis mulæ essent, id est diuersæ speciei a nostratibus, & legitima animalia. Nam apud Aristotelem lego lib. 6. Hist. animal. c. 24. *In terrâ Syriâ super Phœnicem mula & coeunt & pariunt omnes. sed id genus diuersum est, quamquam simile*. Et lib. 1. cap. 6. *Quas terra Syria fert, quæ similitudine quadam nomen mularum acceperunt, quamquam non omnino eadem quâ mulæ specie continentur, coeunt enim, & mutuâ inter se ratione progenerant*. Hæc Philosophus. Negare tamè non possumus, nostrates quoq; Iudæis fuisse: nam vocatur præterea mulus vocè Hebraicâ *pered*, vt habes 3. Reg. 4. quem ita dictum volunt à separatione, quod non gignat, & separatus sit; id enim significat *parad*, separare, diuidere. Denique Gen. 26, 24. dicuntur muli *iemin*, nam, iuxta aliquorum sententiam, Ana faciebat coire asinos cum equâ, sicque nati sunt muli. ideò putant dictum esse iumentum *iemin*, id est huius nouæ speciei animalis, quod D. Hieronymus aquas calidas, alij maria aut congregationes aquarum, alij gigantes interpretantur. Quod probè Onomatographus obseruauit.

CAPVT XCVIII.

De chærogryllis seu herinaceis.

ANiceps fuit, quod animal chærogryllus sit, cuius Moyses meminit inter immoda. Clemens Alexandrinus intelligit hyenam, Lyranus, Abulensis, Caietanus cuniculum, alij hericium. Ego puto cum nostro Cornelio, sui generis animal esse, & peculiare Palæstinæ, magnitudine mediocrii cuniculorum, de cauernis petrarum gregatim procedens, pascensque in Palæstinâ iuxta Mare mortuum, inquit Eucherius lib. de Nomin. Hebraic. cap. 12. atque inde fortè Græcè dictus est chærogryllus, à *χορπας*, id est rupe, & *χορδωος*, id est porcus. quasi dicas porcellum rupium.

rupium. Ita ferè S. Hieronymus, vel quisquis est auctor Commentariorum in Prou. c. 30. nam hæc Commentaria non esse S. Hieronymi, ex eo colligitur, quòd hoc ipso loco Auctor citet S. Hieronymum. Potius videntur esse Ven. Bedæ, cui ea attribuit Trichemius. Hic ergo Auctor sic ait: Pro lepusculo antiqua translatio chærogryllum posuit. Est autem hoc animal non minus hericio, habens similitudinem muris & vrsi, cuius in Palæstinæ regionibus magna est abundatia, semperq; in cavernis petrarum & terræ foveis habitare consuevit. Vnde & Origenes hîc pro chærogryllo vertit *herinaceum*. Chærogryllus ergo distinctum est animal à cuniculo & hericio, licet id neget Petrus Serranus. Quorsû enim Septuaginta & noster vocaret eum chærogryllû, tam obscurâ & ignotâ voce, si esset cuniculus vel hericius? hæc enim nomina & animalia nobis notissima sût. Vnde & Eucherius ac S. Hieronymus distinguit herinaceos siue chærogryllos ab hericeis, siue echinis, qui spinosos vndique habent aculeos, vt vix contingi possit, quos ad libitum exerunt, vel remittunt & contrahunt, ijsq; pomis se in hortis onerât, quæ ad latibula sua deferunt.

CAPVT XCIX.

De pomis paradisi.

REperitur in Palæstino solo musa arbor seu frutex potiùs, cuius fructus quoq; musa vel musî dicitur, altitudine sesquihominis, stipite viridi, comam in cacumine habens circum extensam, & folia in digitorum modum protensa, adeoq; longa, vt staturam hominis erecti ferè excedât: tam lata verò, vt extensus quispiam facillè folio vno cooperiatur. Sunt qui putant, hæc priùs exsiccata veteribus pro papyro in vsu fuisse: habent siquidem à summo vsque ad imum rectissimas lineas ordine certo distâtes, quo ferè hodie apud Italos in pergamenis arte fieri solent. Quotannis stipites excinditur, vel arefacta planta ex radicibus alios surrogat furculos. Semel tantùm ex vno stipite fructus fert; qui plures in vno botro crescunt, aliquando decem, plerumque viginti, nonnumquam plures, quorum quisq; oui habet magnitudinem: suntq; obducti cortice seu folliculo spisso, coloris crocei, instar sicum; odo: e rosis, formâ nostris cucumeribus non absimiles. Colores primùm virides: ast vbi maturescere incipiunt, paulatim in flauum mutantur vel croceum. Sapore quidè dulcissimi, ideoq; grati palato, sed stomacho noxij, somnum quippe inducunt, fumocerebri cauernas implent, & fatiant multùm, ac

citò corrumpuntur: quocircà etiam plebeijs ac vilioribus dumtaxat in cibum cedunt. Vt autem diutiùs conseruentur, nondum maturi colliguntur, & arenâ obruuntur, deniq; in cubiculis appensû, vel ad Solem appositû maturescunt. Sunt qui fructus hosce paradisi poma appellant, eosdemq; esse putant in quibus comedendis Adamus protoplastes præceptum Domini transgressus legitur. Id autem in fructibus hisce notatu dignû, imò mirandum putauerim, quòd in orbiculos concisis venas in singulis reperias crucifixi effigiem vtrimque referentes. Hæc Cotouicus. Alij adhuc magis cômendant eundem fructû, quem saltem crucis figurâ notatum narrant. Nec dubitant esse in quo Adam deliquit. ideo à quibusdam vocatur fructus mortis.

CAPVT C.

De locustis Palæstinis.

Victum Ioânis Baptistæ locustas fuisse, Euangelica testatur historia. Dubiû est, quòd genus locustarum esset. Brocardus in descriptione Terræ sanctæ ait, in Palæstinâ herbas esse eo nomine, seq; ad Iordanem sæpè vidisse Monachos illis vesci. Alij affirmant esse piscem marinû hoc nomine. Sed verius est fuisse locustas communes, quibus salitis, in multis regionibus vescuntur, præsertim pauperes, vt ait Plinius lib. 6. cap. 30. & lib. 7. cap. 2. Sed Leuit. 11, 22. locusta inter mundas voluere numeratur. Signum hoc est, in vsu cibi esse, quare inter cibaria fuerût Iudæis, Æthiopibus, Libyjs, Parthis, alijsq; Orientalibus, qui inde ἀνειδόμοι, id est locustiuori sunt dicti, teste Diodoro Siculo lib. 3. cap. 3. & Plin. lib. 6. 30. & Hieron. lib. 2. contra Iouin. Ita S. Ioannes Baptista locustas comedit. Porro locustas comedebât vel elixas, vel tostas, & in pollinem redactas, imò etiam sale & fumo duratas, in totum annum seruabant. Quomodo & quale homini alimentum sit locusta, docet Mercurialis lib. 2. Variar. lection. cap. 20. vbi inter alia docet, locustas cibum esse siccum, qui vitam abbreviet, pediculos gignat, & morbos creet, vt accidit Acridophagis Africanis. Hi sunt homines pauld ceteris breuiore, macilenti, ac supra modum nigri. Veris tempore Zephyrus ac Libycus venti infinitum panè locustarum ex deserto ad eos deferunt numerum. Hæ permagnæ sunt; sed colore alarum turpi ac squalido. Æthiopes ad id assueri, in quamdam latam longamq; multis stadijs conuallem plurimum materiei ex propinquis locis ingerût; cum suo tempore tamquã locustarum nubes

bes à ventis supra vallem defertur; materiã congestam, omnemque loci herbam antea succisam incendunt. Locustæ verò desuper volantes ingenti fumo enectæ, paululum ultra vallem ad terram tantã decidunt copiã, vt victum omni genti abundè præbeât. Has enim sale superinfuso diutiùs seruât, cibum gustu eis suauiem. Hic est solus eorum per omne tempus locustarum victus. Neque enim pecora nutriunt, neque pisces edunt procul à mari positi, neque vllum aliud vitæ adminiculum habent. Corpore leues sunt, veloces cursu, & vitæ breuis, vt qui longissimè viuunt; quadragesimum non excedant annum. Finis eorum non solum miserabilis est, sed & incredibilis. Nam, propinquante senectâ, pediculi alati non solum visu varij, sed specie horridi ac turpes in corporibus nati, ventrem primò, tum pectus, deinde totum corpus paruo tempore exedunt. Qui morbum patitur, primùm veluti scabiei cuiusdam pruritu allectus corpus scalpit, voluptate simul & dolore perceptis, deinde exorientibus pediculis, simulque effluente sanie, morbi acerbitate ac dolore percitus, vnguibus corpus cum magno gemitu lacerat. Tanta verò vermium copia effluit, alijs super alios tamquam ex perforato vase scatulentibus, vt deleri nequeant. Hoc pacto siue cibi siue aëris causâ miserum sortiuntur vitæ finem.

CAPVT CI.

De melle siluestri & siliquis.

Aliud ferculum Ioannis Baptistæ mel siluestre fuit. Sunt qui putent, siliquas fuisse, aut ex siliquis, quarum arborum ingens vis in montanis Iudæis. Mellei saporis sunt, melleum succum cõcludunt, & quidẽ apud Germanos *panis sancti Ioannis* vocatur. Eas siliquas dico, quas Latini dulces vocant, Græci recentiores xylocerota, antiqui ceratoria. Arbor in magnã satis proceritatem attollitur, cortice cinereo in ceteruleum inclinante, vt in loto arbore, ramis in latitudinem potius quàm longitudinem expansis: folijs eo positis ordine quo in fraxino, latioribus tamen quàm in fraxino, durioribus, rarioribus magis, circinatis supernè ex fusco viridibus, infernè dilute viriditatis. Floret ceratoria hiemis fine, aut vere iam appetente. Fructum profert æstate & autũno. Fructus siliquæ sunt latæ, compressæ, aliquando pedem vnum aut eo plus longæ, quæ semen continent amplum, latum etiã compressum castaneæ colore. Hæ recentes ab arbore decerpæ, gustui sunt ingrata, sed diu in cratibus siccatae adedò mitescunt, vt dulces fiant,

& gustui suaues. Præter semen melleum intus succum habent. Eo potissimum refertæ sunt in Oriente prouenientes, quo Indi & Arabes zinziber, myrobolanos, myristicas nuces, aliaque aromata condiunt, vt testatur Strabo de Indicis arboribus scribens. Arbor hæc amat loca maritima, calida, sicca, campestria. Multum hæc cognita Nicæ marisque Ligustici accolis, vbi eam esitant pueri, etiamque porci. Nascitur & in agro Neapolitano, inquit Matthiolus, præsertim in Apuliã, ac etiam in Campaniã. In Viã Appiã frequentissima conspicitur. Incolæ *falequa* vocant, nomine à siliquã detorto. Certius mihi est, mel illud, agreste ex apibus agrestibus sumptum, quarum magna varietas est. Satis attulimus in Historiã nostrã naturali. In regionibus calidioribus tanta apum copia esse solet, vt cû aluearibus capi non possint, in siluas auolent, & aut in arborum truncis, aut in rupium fissuris mellificent. In Bæticã sunt homines pauperes, qui hoc ex siluis colligendo vendendoque melle questum faciunt. Id in Palæstinã multum fuisse credendum est: & quia calida & fertilis erat regio, & quia Deus sæpè vocat terrã lacte & melle manantem, Exod. 3, 8. & 13, 5. & 33, 3. & Leuit. 20, 24. Num. 13, 28. & 14, 8. & Deut. 6, 22. & 11, 9. & 16, 9. & 27, 3. & 31, 20. Ios. 5, 6. & quia ex facto Ionathæ 1. Reg. 14, 27. manifestum est mel è rupibus reuerã fluxisse. Quod autem quidam boni etiam Auctores tradiderint, mel fuisse amarũ & ori insuaue, idedò fortasse est quod sapiat quidem plerumque naturã florum quibus apes pascuntur, & arborum, in quarum truncis confectum est; semper tamẽ est mel, id est dulce. Minus etiã probabile est, quod Suidas & alij nonnulli Auctores putauerint hoc non mel, sed nescio quem rorem fuisse, quo Ioannes, sicut olim in deserto populus, alitus sit, quod bene obseruat Maldonatus.

CAPVT CII.

De spinis Ierosolymitanis & Coronã Christi.

Belonius lib. 2. Obseru. cap. 88. hæc ait: Diligenter autem examinatis spinarum generibus, quod certiores fieri cuperemus, è quã spinã contexta fuerit Corona Christi capiti imposita, nullo autem frutice spinoso frequentiore inuento ipso rhamno, arbitramur coronam ex eo contextam fuisse. Nam neque rubum aliũmve spinosum fruticem istic crescentem inuenimus, præter paucas cappares spinosas. Cũ autem Itali rhamnum vulgariter appellent *spina sancta*, præsertim circa Maceratã & Pisaurum (vbi sepes

eo constant, quemadmodum Ierosolymis) hoc loco id subijcere voluimus. Huc accedit, quod veteres Auctores Arabes fruticem, è quo contexta fuit Christi Corona, albansegi appellét, quod vocabulum Latini interpretes Coronam spineã verterunt. Accedit Palæotus cap. 9. Expl. Sacræ Synd. vbi ait: Nonnulli, & quidè verisimiliter, opinantur, id spinarum genus ex quadam exortu plantã, quæ vulgò *spina Christi* solet appellari, & satis copiosè Ierosolymorum in agro nascitur, tum quod militibus commodiùs inciderit vt illam citiùs reperirent, tum quod spinas duras admodum & acutas habeat. Huic fides augetur inde, quod Marcellus Empiricus *herbam salutarem* ipsam nuncupet. Salutaris, inquit, herbæ fasciculum, id est spinæ albæ, quã Christus coronatus fuit. Hanc autem Dioscorides rhamnũ primum nominat. Maximè tamen tauet Anguillara. Prima, inquit, rhamnii species omnium sententiã ea est, quæ Romæ *spina sancta* nominatur, à Samnitibus *spino di Christo*, à Marcello lib. de Re medicã, *Saluatoris*, & *spina alba*. Salutaris herbæ fasciculum, inquit, id est spinæ albæ quã Christus coronatus fuit. Cordus etiam rhamnũ à Latinis *albam spinam* dici testatur; prudèter interim nos monens, ne stirpes diuersas hoc nomine cõfundamus. nam præter rhamnium, spinam arborescentem, albæ spinæ nomine passim ab Auctõribus in herbaceo genere duo cardui indicantur. Contrã tamè, vt obseruauit Daniel Mallonius, ex iuncis quidem marinis fuisse, maximè illud probabile reddit, quod Gulielmus Durãtes lib. 6. Rationalis diuin. offic. cap. de Parasceue, tradit, qui se oculatum testem exhibet, docens, eandem se vidisse in thesauro Regis Francorum. Nam, vt refert Genebrard. lib. 4. suæ Chronologiæ, S. Ludouicus Rex Galliæ à Græcis redemit coronam spineam, eam quæ Lutetiã asportari præcepit, cui ipse obuiam comitantibus Episcopis & Regni Proceribus venit, multis cum lacrymis & suspirijs, nudis pedibus, vndique affluente & in genua procumbente populo. Eam quoque ex marinis iuncis testatur fuisse Gregorius Turonensis lib. 1. de Gloriã Mart. num. 1.7. & Anselmus Dialogo de Passione Domini. Lyran. in c. 27. Matthei dicit, ex iuncis marinis ad modum spinarum acutis: & ego qui hæc scripsi, audiui à quodam qui fuerat ultra mare cum B. Ludouico Rege Franciæ, quod in littore maris senserat puncturas iuncorum per forulares intermedios. Landulphus de Vita Christi dicit in hunc locum, eos qui accuratiùs spineam coronam inspexere, deprehendisse eam fuisse ex iuncis marinis, quæ non solùm in acutum desinunt, sed etiam latera

habent spinosa. Idem sentiunt Hugo Card. in Ioannè, Toletus item Card. Annot. 2. in c. 19. Franciscus Suarez 3. par. q. 46. disp. 3. sect. 3. dicit, communiter omnes sentire, coronam non ex spinis, sed ex iuncis marinis fuisse contextã. ex quo colligit, ex illã coronã Christo lethalia vulnera non fuisse inflata, nec craniũ perforari potuisse, sed solùm cutem & carnem, licet verisimile sit, spinas ita fuisse infixas per superiorem capitis partem, vt per inferiorem sanguine conspersæ prodirent; atq; hac ratione fortiter in carne infixæ hærent. Verùm longè aliter apud Laurentium Iustinian. lib. de Triumphali agone c. 14. vbi dicit, spinarum punctiones cerebrum perforãtes. Et subdit: Debit planè mori tanto dolore tráfixus, se tamen reseruauit ad vitam, vt his etiam grauiora perferret. Et S. Vincentius de Passione Domini dicit: Quis satis cogitare potest, quantus dolor venerandum illud caput tot aculeis confixum affecerit, cum nos vel ad vnus spinæ puncturã ferè intolerabili dolore vexemur. Placet tamen híc afferre sententiã Balduini Ambiani, qui adstruēs Ægyptios fuisse vfos calceis ex iunco factis, quemadmodum è papyro, & apud Hispanos ex sparto, sic inquit: In Ægypto natus educatusq; Moyses, cum oues loceri sui pasceret, pastorum Ægyptiorũ more, vt credere par est, induebatur. Huic ad rubum ardentem, vt Exodi sacra monumenta testantur, accedenti, vt propiùs stupendum illud flammarum non comburentium ostentum agnosceret, Dominus Deus statim edixit, *Solue calceamenta de pedibus tuis*. Quod igitur illud erat calceamentum? id enim sacræ tacent Litteræ. Vt quid etiam Moyses eo calceatus ad rubum prohibetur accedere? Vno breuique verborum cõtextu, vt bipartitæ quæstioni fiat satis, pro Ægyptiorum pastorum more calceamenta Moytis erãt ex iunco marino cõtexta: ideoque Dominus Deus, præsciens Filium suum aliquando factum hominem, inter ceteras suppliciorũ acerbitates coronã ex eiusmodi iunco marino compactã coronandum, vult ea calceamenta tolli, quod indignum videretur, seruum id pedibus calcare, quo ipse Dominus aliquando esset coronandus. At fortè hæc spinosi diadematis ad iuncea calceamenta relatio, spinosa quibusdam videatur, illorumque menti spinam hanc infigat, quĩ nimirum ex eiusmodi iunco calcei potuerint contexi, cum tam acutis spinis iunco ille, qui Græcis *ὀξύχωνος*, alijs *rhamnus*, alijs *carectum* appellatur, sit asperatus, vt vix manibus tractari queat. Et me quoque spina hæc aliquãdo pupugit, cuius tamen aculeus hebescere mihi visus est, cum in animum induxi, potuisse iuncũ illum compingendis calceis

calceis alijſque id genus deſtinatum tene-
rum euelli, priuſquam ſpinæ in rhamnū ex-
creſcerent, iuncumque durius aſperarent, ita
vt ſi qui fortè aculei in ipſo tum eminent,
facilè poſſent aut manu auelli, aut ferro ab-
radi, aut quouis alio modo effringi, atteri
atque contundi. Vero enim ſimillimum eſt,
vt apud nos ſtraminei calcei (quorum uſus
domorum ſeptis non egreditur) è contuſis
contextiſque ſegetum calamis fiunt, ita ve-
teres illos ſiue Ægyptios ſiue Hiſpanos &
iuncum & ſpartum malleis contudiſſe, quò
facilius in funes contorqueri, aut in ſtrata
contexi, aut in calceos compingi poſſent.
Verùm redeamus ad propoſitam tractationem.
Quid ergo dicemus in hac controuerſiâ?
An conciliatio, quam excogitauit Io.
Arboreus in cap. 27. Matth. dicens, primò
Chriſto coronam de ſpinis fuiſſe impoſitâ,
eamque geſtaſſe diu, ſed in Caluariæ mon-
te ruruſ illi ex iuncis alteram fuiſſe impoſi-
tam. In manuſcripto antiquo dicitur: Cùm
Chriſtus fuiſſet crucifixus, conſtrinxerunt
aliam coronam de iuncis marinis, quorum
ſpinæ ſunt acutiores, & poſuerunt hanc co-
ronam ſuper caput eius poſtquam Ieſus
durius pungebatur, & plus vulnerabatur,
cutis capitis eius ex aculeis illorum iuncor-
um, quàm coronâ ſpineâ quâ fuit antea
coronatus. Verùm S. Brigittæ reuelatum
fuit, eandem numero quæ priuſ Chriſto
impoſita fuit perpetuò eius capiti adhæſiſſe,
quoad in Caluariæ monte veſtibus nudaretur.
Cùm enim inconfutilis ea tunica, vt
multi piè contemplabantur, detrâhi non
poſſet, niſi & corona ſpineâ tolleretur,
ideò detracta eſt corona à Chriſto in cru-
cem acto, eadem denudè eius capiti fuit im-
poſita. ita enim ſibi reuelatum fuiſſe, ſcribit
lib. 7. cap. 15. Quo facto, coronam de ſpi-
nis, quam depoſuerant de capite eius cùm
crucifigeretur, iterùm impoſuerunt, & apta-
uerunt capiti ſuo ſacratiffimo. Fauet Ter-
tullianus lib. contra Iudæos cap. 15. dicens,
Chriſtum cùm ſpineâ coronâ fuiſſe cruci-
fixum. Idem Iſidorus Peluſiota lib. 1. Epi-
ſtol. 95. Aptiorem conciliandi rationem cre-
derem, ſiquis diceret, eam coronam, quam
Iudæi imagini ſanctiffimi Crucifixi in Be-
ryto impoſuerunt, è cuius lateris vulnere
exiuit ſanguis & aqua, cuius hiftoriam re-
fert Athanaſius Opus. de Paſſione imagi-
nis, ex iuncis fuiſſe. Corona enim ipſius
Chriſti & vnica fuit & ex rhamnò, hoc eſt
veris ſpinis fuiſſe videtur mihi cum Baro-
nio & Mallonio: nam in primis apud ſan-
ctos Patres ſemper ex ſpinis coronam legi-
mus, quos vtique ad litteram explicare te-
nemur. Valdè autem notandum putò,
quòd Ill. Card. Baron. Tom. 1. anno Chri-

ſti 34. num. 66. monet, dum dicit: *At
nullatenus audiendos puto, qui ex iunco ma-
rino Domino contextam coronam fuiſſe edi-
xere, cùm certum ſit, & Lucae & Ioannis Eu-
angelistarum aſertione, ex ſpinis eſſe compa-
ctam, ambobus ita dicentibus, Plectentes co-
ronam de ſpinis. longè enim diuerſa eſt iunci
ac ſpinarum ratio: nam iunco marino nulla,
nec infuſæ vel ramis inherere ſpinæ, ſed eius
tantum acumina in ſpinas deſinunt. Conſir-
mari hoc ratione multiplici poteſt. In primis
enim cùm Ieroſolyma à mari longè diſtet
(nam ſi de mari Tyberiadis fit mentio, præter-
quam quòd ſtagnum illud mare non ſit, Ior-
danis fluminis præcluſione firmatum, ſed
lacus, imò ſtagnum Genefareth dicitur, nec
aliâ ratione maris ſortitur nomen, niſi quate-
nus congregationes aquarum maria vocan-
tur: ſi de Mari mortuo ſiue Aſphaltite fit men-
tio, at in eo nihil ne piſces quidem ſuperuola-
re poſſunt, ſed fatore inde erumpente necan-
tur. Ita Brocardus in Deſcriptione Terræ ſan-
ctæ 1. Parte c. 7. §. 35. proximè poma nulla,
etſi quæ circa littora exoriuntur, licet forin-
ſecus roſcida, intus tamen cineritia ſoloq, ci-
nere ac puluere oppleta deprehenduntur. tan-
ta eſt Sodomitici facinoris deteſtatio. Si de
Mediterraneo, conſtat, inter Ieruſalem & Me-
diterraneum mare multorum millium inter-
patere diſtantiâ) quomodo potuerunt ita in
promptu eſſe marini iunci militibus? At ſi de
ſpinis, ubique peruiæ. Spinæ enim & tribulos
ſponte maledicta terra producit. Ampliùs au-
tem teſtatur idem Baronius Card. quæ in
Eccleſiis aſſeruantur ſpinæ, eaſdem verè
ſpinas, non autem iuncos videri. Accedit
& illud, quòd ſacræ Scripturæ verba ſint
prout ſonant intelligenda, præcipuè autem
cùm ad litteram explicata, nec fidei ſincer-
itati, nec morum honeſtati reluſtantur. ta-
lis enim eſt regula S. Auguſtini lib. De
doct. Chriſt. cap. 3. Quâ de cauſâ Baſilius
ille Magnus Hom. 3. & 9. in Hexaëmeron
dicebat: *Ego cùm audio Moſem dicentem
calum, terram, aquam, piſces, fœnum, nihil
aliud intelligo, niſi calum, terram, aquam,
piſces, fœnum. Si enim aliter dicere voluiſſet,
alijs verbis explicaiſſet.* Plura hac de re no-
tat Georgius Ederus lib. Biblioth. Oeconomi-
corum. Liceret etiam hoc ipſum ex tex-
tu Græco confirmare. ita enim habet:
*Καὶ οἱ στρατιῶται πλέξαντες σέφανον ἐξ ἀκάν-
θων. ἀκάνθα* autem non eſt quodlibet ſpi-
næ genus, ſed præcutæ, prout notat Au-
ctor Etymologiarum Græcus. Adde, quòd
iuncus marinus Græcè dicatur *ὄξυχομος*,
Ioannes autem non ſcripſerit coronam *ἐκ
τῶν ὄξυχομών*, id eſt *ex iuncis marinis*, ſed
ἐξ ἀκάνθων, id eſt *ex ſpinis*. Tandem com-
munis Patrum conſenſus huc accedere vi-
detur:*

detur: in eo enim quod Christi caput spineâ coronâ redimitum legunt, alij quidem impletam eam figuram notant, quâ aries inter vepres cornibus hæsisse legitur. Ita D. Hieronymus in cap. 27. Matth. Alij verò, vt maledictum solueret antiquum: Isidorus Epistolâ 95. Hieronymus vbi suprâ. Alij, quod de peccatoribus, qui per spinas intelliguntur, gloriam quærebat: ita Ambrosius. Alij alia quæ de veris spinis intelliguntur. Imò verè nec explicari posset, quomodo tot puncturis Christi caput corona lacerasset, cum Bernardus dicat, *mille puncturis*; & alibi, *densitate spinarû*. præcipue cum marini iunci appellatione nullus spinas intelligat, nec econtrâ spicarum nomine iuncum marinum interpretetur. Adijcit etiam Mallonius, magnam huic loco explicando claritatem illud allaturum, quod Iudicum c. 9. parabolicè dicitur de lignis Regem supra se creare certantibus. Ita enim legimus: *Ierunt ligna, vt ungerent super se Regem. Dixeruntq; oliuæ: Impera nobis. Quæ respondit: Numquid possum deserere pinguedinem meam, quâ & Dÿ vtuntur & homines, & venire vt inter ligna promouear? Dixeruntque ligna ad arborem ficum: Veni, & super nos regnum accipe. Quæ respondit eis: Numquid possum deserere dulcedinem meam, fructusq; suauissimos, & ire vt inter cetera ligna promouear? Locutaq; sunt ligna ad vitem: Veni & impera nobis. Quæ respondit eis: Numquid possum deserere vinum meum, quod deos hominesq; lætificat, & inter ligna cetera promoueri? Dixeruntq; omnia ligna ad rhamnum: Veni, & impera nobis. Quæ respondit eis: Si verè me Regem vobis constituistis, venite, & sub vmbra meâ requiescite. Si autem non vultis, egrediatur ignis de rhamno & deuoret cedros Libani. In rhamno enim immites, & dolosi, & superbi, & omnes improbi notantur, vt Augustinus, Hieronymus & Cassiodorus in Psal. 57. notant, quia rhamnus est aculeis asperrima, flore gratissima, & valdè spinosus est frutex, & arbusculum sentibus spinisq; contextum, quod tenet quidquid attingit, & retentum vulnerat, & vulneratorum sanguine delectatur: insuper & ignem emittit ex se, & cetera ligna consumit. Ideò superbi & tumidi ambitione maximâ per fas nefasq; dominium captantes, in rhamno denotantur, & isti caput Christi dilacerant. Verè tamen nunc dicere potest rhamnus in Christi capite conquiscentis: Venite, requiescite sub vmbra meâ; non enim decet sub spinoso capite membrum existere delicatum. Hoc tamen concionatoriè dicitur.*

CAPVT CIII.

De arboribus Ierosolymitanis, & ligno Crucis Christi.

Adijcit Belonius: Fructiferæ istic arbores proueniunt, ficus, oliua, Punica malus, zizipha, prunus. Cum verò lignarij mercatores in vrbibus varia lignorû genera adferuare soleant in suis ædibus & fabrorum tabernis; vix suspicari licet, ex altero quàm suprâ memoratarum arborum ligno Crucem fabricatam fuisse. Adrichomius specialius scribit: Ad duas leucas de Ierusalem inter Emaus & Ierusalem est castrum ad S. Crucem appellatum, quod Græci monachi inhabitant, in quo iuxta maius altare, ait Saligniacus, arbor quædam dicitur stetit, de cuius ligno Crux Christi facta fuerit. Radziuilus eiusdè meminit; & oliuam nominat. Guilielmus Durâtes Parte 6. Rationalis diuinor. offic. Rubricâ de die Parasceues, ex quatuor lignorû speciebus constare refert Christi Crucem, assertq; illud: *Pes cedrus est, truncus cupressus, oliua supremum,*
Palmaq; transversum Christi sunt in Cruce lignum.

Hæc eadem lignorû genera in Christi Cruce contemplatur B. Augustinus. Hæc ferè prosequitur Franciscus Samaritanus 3. Parte Sacerdotalis thesauri, tit. De diebus maioris Hebdomadæ. Idem docuit Albertus Magnus lib. 4. Cõpendij Theologiæ verit. c. 21. Imò etiam Bernardus Tract. de Passione Domini cap. vlt. Ludolphus de Vitâ Christi, Antonius Glissandus quæst. 643. in Passione secundum Matthæum, Iacobus Voragineus Serm. 3. in Dom. 3. post Octauâ Epiphaniæ, qui etiam quatuor hæc lignorû mysteria explicat: in ijs enim quatuor lignis dicit denotari quatuor Crucis virtutes. Primò, quia fugat malas cogitationes, quæ per cedrû denotantur, cuius odor serpentes fugat: secundò, quia in tribulatione constantiam præbet, & significatur per cupressum, quæ nullius venti turbine comam amittit: tertio, quia de hoste triûphat, significatur per palmam, quâ victores coronabantur: quarto, quia pœnitentiæ amaritudinem temperat, significatur per oliuâ, cuius liquor dolores vulnerû reddit tolerabiliores. Hæc est causa, cur nos in ijs quatuor casibus Crucis signos muniamus, vel cum cogitatio turpis se ingerit, vel cum aliquod periculû subitò emergit, vel cum aliquod phâtaσμα diabolicû sensibus nostris se obijcit, vel cum aliquis dolus nos arripit, vel timor inuadit. At Beda in Collectaneis & Floribus dicit, Crucem ex cedro, pino, buxo & cupressu factam esse.

Chry-

Chrysoſtomus Orat. de Veneratione Crucis, Anaſtaſius Sinaita, & Ioannes Cătacuzenus Aſſertione contra Mahumetem, dicūt, Crucem eſſe ex cupreſſo, pino & cedro. Verūm hæc ſine dubio myſticè ſunt accipienda: neque enim Crux ex tam multis ſectiōibus connexa, ad corpus grauiſſimum ſuſtinendum fuiſſet idonea, mixtaq; fuiſſent ligna felicia infelicibus, immò ligna maximè pretioſa, qualia ſunt cedrus, oliua, cupreſſus, palma; quod optimè annotauit Daniel Mallo-nius. Ideò Goropius Becanus, & alij, è quercu conſtructam Chriſti crucem aſſerunt. Approbat Lipſius lib. 3. de Cruce c. 13. Fa-uet Ciacconus lib. de Signis ſanctiſſimæ Crucis, cap. 30. quòd Crucis Dominicæ fruſtula roboris ligni ſpecimen præ ſe ferre videantur. Sillius Creta lib. 1.

Quem poſtquā diro ſuſpenſum robore vidit.
& infra :

— *Erectum ſuffixum robore mæſtis*
Oſtentabat onans populis. —

Idem ferè Sedulius lib. 3. Operis paſchalis. Vt cumque igitur res ſit, incertam rem omnem puto, neque ita ſcitu neceſſariam. illud tamen ſubdo, lignum illud ſanctiſſimæ Crucis Chriſti, quod in pluribus Eccleſijs oſtenditur ſubfuluum, nigricans tamen apparere, quale illud eſt quod Mātūc in auguſtiſſimo D. Barbaræ Sacello aureâ Cruce tectum, gemmiſq; magnificentiſſimè exornatum, prout decet, cōmonſtratur. Tale quoq; illud apparet, quod Bononiæ apud S. Stephani ædes cōmonſtratur. Ferunt & verum Chriſti Crucis lignum ſic cognosci & probari, quod & aquæ iniectū non ſupernatet, ſed ſtatim ſubmergatur, in ignem verò coniectum, prunis iſtis quaſi ignitum candeat magis, nec abſumatur. Et lignum quidem, quod aquis iniectum mergatur ſtatim, multiplex eſt, vt de ebena dicitur, & de robore, & alijs. Immò Plinius lib. 9. cap. 3. docet, lignum gallinæ ouo perfuſum non ardere. Apud plures veteres, & Gottifredum Viterbiensem in Chronico cap. 4. egregia fabella celebratur. Poſt diluuij tempora Sethū, inſignem illum Noë filium, quem alij Orontem nominarunt, inuento Adæ protoplaſti ſepulchro, ad paradifum terreſtrem contendiſſe, ad eius valuas Cherub illū, verſatilem gladium igneum manu vibrātem, inueniſſe, ab eoq; oleum, quod miſericordiæ dicitur, petiſſe, vt eo ſuper Adæ tumulum effuſo, protoplaſti ſcelus expiaret. Mox ad ipſum cū Cherub reuertifſet, pro oleo baccas tres illi è paradifo detuliſſe, dixiſſeque Setho, vt baccas illas ſuper Adæ tumulum complantaret. Cherub iuſſa Sethus peregit, bacciſque plantatis, haud irā multò poſt ecce tria virgulta ſuccreſcunt, que paulò poſt ſimul con-

greſſa, in vnicum rātum ſtipitem coeunt, ex quo maxima arbor temporum ſucceſſione progignitur. Cū verò celeberrimum illud templum Ieroſolymis conſtruendi tempus adueniſſet, variaq; Ieroſolymam ligna comportarentur, Deo ſic volente, illud quoque lignum Ieroſolymas vehitur, vt Ieroſolymitani rempli cōſtructioni deſeruiret. Sed ecce tibi nouum inauditumque miraculum: arbor enim hæc nulli vmq; in templo conſtruendo vſui eſſe potuit. nam interdum longior, interdum breuior videbatur: ſi breuiore eguiſſent, longior excreſcebat; ſi quid verò ex ipſa ſecaretur, iuſto breuis nimis viſa reijciebatur. Repudiatur ergo portentofum lignum, nec templi ædificio deſeruit. Eo tamen vtebatur Salomon in priuato ſuo palatio exſtruendo quā hortus verſus ædificium protendebatur. At Regina Saba, quæ ab vltimis terræ finibus venit ad audiendā ſapientiam Salomonis, lignum cū inruita eſſet, exhorruit: portentum enim quid in ligno nouerat, nec tamen Salomoni coram, quid vidifſet, indicare auſa eſt. At notato ligno; vbi diſceſſiſſet, rem per litteras aperir, vidifſe ſe in ſui palatij ædificio lignum, in quo innocens eſſet occidendus, vnde totius Hebraici regni ruina ſubſequeretur. quale verò ſit illud lignū, notis aperit. Re cognirā, Salomon lignum illud ex ædificio tolli, ac ſubtus terram ſepeliri mandat, vt ibi computreſcens, malo omni non ſubſeruiat. Fiunt omnia prout Rex Salomon imperat, ibique ſubtus terram conditur. Ibi poſteā famoſa ea piſcina, quæ *οεβανν* dicitur, excauatur, non tamen ſtatim lignum detegitur; ſed aduentante Chriſti paſſione, tempore lignum illud paulatim detectum, vt aquas tãgere potuit, vim ei admirabilem contulit, quā ſanaretur quicumque poſt Angeli motionem eò immiſſus primus fuiſſet; tuncque excauatum omnino, aquis etiam ſupernatat, ita tamen, vt nulli vſui deſeruire poſſet. Quare extractum è piſcinā lignum, ad templi externos parietes apponitur. Cū verò Chriſto crux parāda eſſet, Infelix illud lignum, inquiunt, accipiatur, quod cuiſlibet bono operi fiundo ineptum eſt. Quare ex ipſo Crux Chriſti fabricatur. Alij tamen, antequam Crucis figuram acciperet, prius aut ſuper piſcinam eandem, alij ſuper torrentē Cedron ſuperextenſum pontis officium diu peregiſſe autumant. Ita Magiſter Hiſtorix Scholaſticæ in 3. Reg. c. 26. Carthuſianus in c. 5. Ioannis. Hanc omnem hiſtoriam cum Gretſero noſtro & Mallonio apocrypham cenſeo, nec certum quid conſtare, ex quo ligno Crux fit fabricata. Illud miraculum certum, multiplicari ſanctum lignum, vt S. Paulinus obſeruauit. nam ſi omnia fruſtula Crucis

iungerentur, sufficerent multis magnis crucibus conficiendis, ipsa tamen vna est.

CAPVT CIV.

De vrim & thummim lapidibus.

DVos miraculosos lapillos, vrim & thummim, cenleo cum Philone & Isidoro Pelusiotâ ad eum finem à Deo datos & cõparatos, vt futura prænuntiarent, qui inferebatur intra plicas Rationalis, & inde efferebantur ad interrogandum Deum. Isidori verba hæc sunt: Siquidem τῶν λογίων, id est Rationali, ἀλήσεως & ἀλήθεια inhærebant, quarum altera perspicuitatem, altera veritatem significat. Denique quia splendor quidam, vt nonnulli aiunt, in lapillis illis existerat, cum ad Sancta Sanctorum sacrificandi causâ se cõferret, atque ea quæ ventura erât verè declarabat, his fortasse nominibus appellatæ sunt. Hæc ille. idque satis declarat, quòd duobus nominibus non vna sed duæ res vocarentur. Quid enim aliud significat, *Pones in Rationali iudicij Haurim & Hathummim*, & quoties aliàs nominantur, quã duas res fuisse illis nominibus appellatas? Qui existimatur fuisse duo lapilli lucidi, clari instar crystallini speculi tersi, dicti vrim & thummim numero plurali, hoc est illæ luces, illæ inflammationes, seu illuminationes, & illæ perfectiones, seu completiones, posito abstracto pro concreto, more Scripturæ, pro *illi lucidissimi lapides*, vt ait Forerius, qui propter multitudinem & copiã coruscationum & emicationum, quas emittebant in responsis, significantium perficiendum, consummandum, & complendum quod querebatur, numero multitudinis vocabatur. De modo enim respondendi per vrim & thummim varia est sententia. Plures Auctorum existimant, coruscationibus lapidum responsa data. Sed difficilè intelligitur, quomodo possent multa responderi, & explicatè, illis emicationibus. Dauid enim cõsuluit Dominum 1. Reg. 30, 7. dicēs: *Persequar latrunculos hos? & dixit Dominus per vrim & thummim: Persequere, absque dubio enim comprehendes eos, & excuties pradam.* Hoc responsum quomodo possent illis emicationibus percipi? Ideò Tyræus noster lib. 2. de Apparitionibus cap. 11. pro certo affirmat, voce externâ vel internâ edoctum Sacerdotem, quid responderet interrogantibus. Sed hac ratione quorsum iuberet Deus vrim & thummim inferri in Rationale ad interrogandum Deum ipsum, si voce responsum daretur? Mihi non videtur improbabile, in illis lapidibus pellucidis scribi solitum responsum ad interrogata, ita vt cum educerentur è Rationali,

coruscarent longè lateque ad miraculum, & tunc Sacerdos in vno lapide legeret quid esset agendum, & in altero, id esse cõplendum & perficiendum à Deo, quòd certiores redderentur de responso qui interrogabât. Vel certè in illis lapillis coruscantibus depictum visebatur diuinitus quid agendum, quid verò non, & cuiusque rei, belli verbi gratiã, exitus & absolutio: quemadmodum nostrâ & maiorum ætate in oppido Lusitaniæ Santareno assiduo miraculo, in pellucidâ crystallo visitur Christus pro cuiusque deuotione, nunc puer tenellus, nunc duodecim annorum, nunc triginta, nunc crucifixus, nunc Iudex sæuissimus; ex quo multa fidelibus commoda proueniunt. Hæc vt probabilia asserimus cum Christophoro Castro, qui tamen aliter adhuc sentit. Huius difficultatis, inquit, tam diuersas solutiones dum meditarer, & nihil quod satisfaceret inuenirẽ, incidi in locum Osee, qui fortasse veritatem aperiet. Dum enim cõminatur filijs Israel, extremam vastitatẽ vsque ad Christum duraturam, defuturam dicit formam eius Reipublicæ illis verbis: *Dies multos sedebunt filij Israel sine Rege, sine Principe, sine sacrificio, sine altari, & sine ephod, & sine theraphim.* Videtur significare, & verè, vrim & thummim, qui erant in Rationali. Hoc apertè nos docent Septuaginta, qui cum Exodi 28. & aliàs, vbi inueniuntur duo illa nomina, transferant ἀλώσειν & ἀληθείαν, hoc est *manifestationem seu perspicuitatem & veritatem*, similiter hoc loco pro theraphim transtulere ἐκδηλώσεις, *manifestationes*, vrim & thummim volentes intelligere per quæ futura manifestabantur, vt rectè animaduertentur Cyrillus Alex. Theodoretus & Theophylactus. Erant ergo vrim & thummim iidem qui theraphim, per quæ interrogabatur de futuris. Theraphim autem imagunculæ erant, seu idola, quæ interrogata responsa dabant voce manifestâ. Quia ergo Deus voluit populum illum ablaetare, & à ritibus gentium & dæmonum cultu suauiter auocare, sicut reliquit eis tam varia sacrificiorum genera, quæ prius dæmoni exhibebantur, posteriùs Deo præstabantur; ita modos illos admirandos, quibus dæmones se hominibus admirabiles ostendebant, prædicendi futura & occulta reuelandi, conseruauit Israelitis, sed per Deum ipsum, & in illius honorem huiusmodi erant oracula, sortes, omnia ostenta, & visa prophetica: & in his numeratur theraphim, pro quibus dedit illis vrim & thummim, sed medio summo Sacerdote, vt occasio plebi ignorantem remoueretur idola ea colendi. Erant igitur duo paruula simulacra affabrè facta, vel Dei manu, vel artificum, quæ ferebat Sacerdos inter plicas Rationalis, & quoties

ties aliquid erat interrogandū, efferebat, & per illa Deus, vel Angelus nomine Dei, clarè & perspicuè quid agendū quidve non agendū respondebat: & propter sermonis perspicuitatem quò manifestabantur responsa, & propter veritatē dicti aut promissi certò cōplendi, vnum dicebatur. vrim, illuminationes, perspicuitates, alterum thumnim, consummationes, completiones, & veritates, quòd de responso complendo certiores redderent interrogantes. Dum autem Sacerdos ea idola ostendebat, verisimile est ea emicare aut coruscare solita, ad captandam populi attentionem, & ad ingenerandam admirationem, quæ Deo vero eos coniungeret, quasi tantorum miraculorum auctori.

CAPVT CV.

De Euphrate & Tigride fluuijs.

I Am excurreremus nonnihil extra Terræ promissæ terminos, merentur enim suam commemorationē Tigris & Euphrates celeberrimi amnes Syriæ, quæ Dauidi Regi paruit, prout Israëlitis promisit Deus, iuxta sacrosanctæ Scripturæ fidem. E terrestri paradiso dicuntur promanare, sed mox à terrâ absorptos, post longum subterraneū decursum, tandem ex montibus Armeniæ maioris, multorum inter se millium passuum intervallo rursus emergere. vbi Plinius, Ptolomæus, alijsque Ethnici Cosmographi eos primū oriri putauerunt. Euphrates siue Eufrates, Hebræis *Perath* seu *Parath* dicitur, cuius nominis vis apud nos fecunditatē atque fructuum abundantiam significat. Apud Ezechielem Prophetā fluuius hic *Chobar*, & Hebraicè *Chebar* vocatur, iuxta quem idem Prophetā se visionē vidisse asserit. Iosephus & recentiores accolæ patrio vocabulo *Phora*, *fora*, vel *foras* modò appellant. Hic Tigride multò maior est, atq; plus terræ obit. Nam ab eo loco vbi in Armeniā maiore erumpit, celer & fremens Cappadociam rectā petit: vnde se flectens, post ducenta passuum millia Taurum montem, quamquam duodecies mille passuū molem ei obijciat, fracto nonnihil cursu perrumpit. Ita naturæ, inquit Plinius, dimicatio illa æquatur, hoc eunte quòd vult, illo prohibente ire quā velit. Hinc saxosus & violentus Mesopotamiam præterlabens, diuersa oppida alluit, nimirum Epiphaniam & Antiochiam, quæ ad Euphratem vocantur, item Zeugma, Apamiam, Seleuciam & Vram, Babylonem verò mediam secat. Quam procultransgressus, tandem defertur in Persicū mare, quod in sacris Litteris Mare rubrum vocatur. Tigris tam Hebræo quàm Græco, Latino &

accolarum idiomate à cursus celeritate nomen sortitus est. Hebraicū enim nomen *Aidebel* aut *Chiddechel*, vt & *Diglath*, quo vocabulo eum Iosephus nuncupat, significat velocitatem. Græcā verò & Latinā voce Tigris dicitur, quia instar tigridis bestię nimiam pernicitate decurrit. Tigris enim, vt habet Plinius, animal est tremendæ velocitatis. Medis denique, Armenis & Persis, qui hunc fluuium accolunt, tigris sagittā sonat, quòd fluuius veluti sagitta emilla citus volat: eā siquidem proripitur velocitate, vt vnda die tantum peragat itineris, quantum vir acer & velox septem diebus currendo conficere posset. Prodiens igitur in Armeniā maiore ex lucido conspicuoque fonte in loco edito, primū per sexagies & bis mille passus præceps inter saxa deuoluitur, & multorū torrentium non aquas solū, sed etiam saxa secum trahens, in lacū Arethusam siue Arsisam influit, in quem omnia illata pondera enatant. Est verò aqua eius lacu nitrosa, quæ vestes in eā loras dilacerat ac rumpit. Vnum genus ei piscium est, idque transcurrens, Plinio teste, non miscetur alueo, sicut nec è Tigri pisces in lacum transnātant. Nec patitur amnis aquam secum commisceri: nam & cursu & colore dissimilis per eum fertur, transuectusque; occurrente Tauro monte rursus in specu mergitur, subterque lapsus ab altero montis latere erumpit in lacum, qui *Zoroanda* vocatur. & esse eundem, manifestū est, quòd demersa perferat. Deinde tertium transit lacum salsum, & piscibus carentem, qui *thospites* seu *thopitis* appellatur, atque ipse quidem piscibus plenā non permixtā aquā in alteram ripam peruenit, rursusque in cuniculos multo cum sonitu demergitur, & post viginti quinque millia passuū exoriens mox in Armeniā, lustrat Gordiæorum siue Cordiæorum montes amomiferacissimos, in quibus Arca Noë post diluuium quieuit, eiusque reliquæ Berosi & Iosephi vsque tempore ostensæ ibidem fuisse memorantur. Vnde & locus ab Armenis *Apobaterion* & *Gibelnoë*, id est *Egressorium Noë*, vsque modò appellatur. Hinc contra Assyrios pergens, eosque præteriens, citra Seleuciam & Babyloniam centum viginti quinque millibus passuum diuiditur in alueos duos. Vbi remeare aquæ, atque in vnum alueum coiere, aliquanto spatio vectus, in lacus Chaldaicos se fundit, eosque septuaginta millium passuum amplitudine implet. Moxque vasto alueo profusus, duobus ostijs in Rubrū mare defluit. Inter Euphratis & Tigris ostia viginti quinque millia passuum fuere, aut, vt alij tradunt, septem millia, vtroque nauigabili. Duo hi amnes simili quidem ratione, sed maiori felicitate,

quàm Nilus Ægyptû, statis temporibus restagnantes, Syriæ humû irrigant, opimant, atque Ægypti solo reddunt fertiliorem. Limum autem non inuehunt, sicut in Ægypto Nilus, verùm quotannis quasi novos agros creantes, Syriam vbertate terræ Chanaan pænè parem efficiunt. Vnde, vt etiam Plinius meminit, varijs arborum, fructuum herbarumque generibus abundat. Hæc in hortis operosissima est, indeque Prouerbium Græcis, *Multa Syrorum vltra*. Tadem hîc obseruandum, fluuiû Euphratem quondam designatum fuisse Israëlita terræ terminum. Elegerat namque sibi Dominus Deus filios Israël de cunctis terræ populis in peculium, & regnum sacerdotale ac gentem sanctam, ipsisque in possessionem daturum se promiserat omnem terram à deserto Pharan & Torrente Ægypti, qui iuxta Rhinocoruram Mari magno influit, vsque ad fluuium magnum Euphratem. Terram sanè lacte & melle manantem, ac non tantum, vt Plinius ait, totius Orientis fertilissimam, sed, vt sacra Scriptura testatur, inter omnes terras maximè egregiam. De quâ & D. Hieronymus in hæc verba scribit: *Inclytam esse terram Iudææ, & cunctis terris fertiliorem, dubitare nemo poterit, qui à Rhinocorurâ vsque ad Taurum montem & Euphratem fluuium cunctam considerauerit terram, & urbium potentiam, amœnitatemque regionum, Palestinam videlicet & Phœnicen, Arabiam, Syriam, Cælen, Ciliciam, & ceteras regiones. Ac venit quidem terra hac in Israëlitarum potestatem regnante Dauide, qui in regno Iuda & Israel iam confirmatus, subiugatis sibi multis in circuitu nationibus, Philisthæis nempe, Idumæis, Amalecitis, Moabitibus & Ammonitis, cæsis plurimis Syrorum millibus, vniuersam Syriam subegit, & vsque ad flumen Euphratem imperium suum dilatavit, dispositisque opportunis in locis præsidijs, Syros omnes annua tributa sibi pendere compulit. A quâ victoriâ triumphator Ierosolymam reuersus, composito Psalmo qui Latinis quinquagesimus nonus est, Deo ter optimo maximo epinicia cecinit. Ceterum non diu Israeliticus populus has regiones possedit, solus enim Davidis filius Salomon, regni paterni successor, omnibus Regibus à flumine Euphrate vsque ad terminos Ægypti pacificè dominatus fuisse scribitur: post cuius mortem continua, quæ Syri tum filijs Israel intulerunt, bella, Israelem non Syris, sed Syros Israeli magis imperasse declarant. Accidit autem Israelitis clades hac, quod pro omnipotente Deo ipsum Baal, Beelphegor, Beelsebub, Astaroth, Astarte, Moloch, Melchom, Chamos, vitulos aureos, aliâque gentium colerent idola, eaque Deo optimo maximo præferrent. Hanc enim ob causam sæpè & ipsi inferiores famu-*

los, promissionis iure sibi subditos, rebelles sentire debuerunt, & à Chananæis, Philisthæis, Moabitibus, Madianitis, Amalecitis, Ammonitis, Syris, Assyrijs, Babylonijs & Chaldæis superari, subigi, atque eis sub tributis ac captiuitatis iugo seruire, ac iuste, quæ ipsis fuerant promissa, perdere meruerunt. Incredulitatis ergo vitio adscribendum est, quod non diutiùs has terras Israel possederit. Neque enim sponsor in crimine est, si ille cui repromittitur indignum se fecerit sponsione, præsertim cum proponatur optio promittentis. Si volueritis & audieritis me, quæ bona sunt terræ comederis; sin autem nolueritis, & me ad iracundiam provocaueritis, gladius denorabit vos. Eliguntur ergo præsentia, nec statim qui eligitur tentari non potest, nec perire: quia & Saul electus in Regem, & Iudas in Apostolum, suo postea vitio corruerunt. Et mihi, inquit idem Auctor, in Euangelio promittuntur regna calorum, quæ instrumentum vetus omnino non nominat, sed si non fecero quæ præcepta sunt, nequaquam erit culpa in promittente, sed in me qui promissum accipere non merui. Vbi enim optio proponitur ad eligendum, qui operari renuis, frustra cupias quod promissum est. Hactenus Hieronymus.

CAPVT CVI.

De Mesopotamiâ & paradiso.

NONnullam hîc mentionem meretur Mesopotamia. Regio quondam connumerata fuit Syriæ, sicut & Armenia, nam omnes istæ terræ Hebraicâ voce *Aræ* fuerunt dictæ; vnde nata quoque fuit vox Armeniæ pro *Aramiæ*. Factum est tamen discrimen apud Hebræos in multiplici illâ Aramiâ: nam eam partem quam Græci vocant Mesopotamiam, appellant *Aram naharaim*, id est Aramia duorum fluuiorum. Hi autem duo fluuij sunt Tigris & Euphrates, Tigris ab Oriente, & Euphrates ab Occidente: in medio eorum est Mesopotamia, est autem *mes* Græcis *medius*, & *potam* *deus fluuius*. Vnde Tacitus: Præfectus campis, qui Euphrate & Tigride inclytis amnibus circumflui, Mesopotamiæ nomen acceperunt. Est deinde Aram Toba, Aram Hamath, Aram Damascena, &c. Est autem Mesopotamia fertilissima regio, præsertim eâ parte vbi alluitur Euphrate, qui annuâ inundatione superfunditur terris, vnde copia læti graminis prouenit, nutriunturque pecora innumera. Vnde Gen. 24. legimus, quod cum seruus Abraham venisset in Mesopotamiam, procuraturus filio domini sui uxorem, occurreret illi Rebecca, & inuitauerit

uerit eum in domum patris sui, dicens: *Palearum & feni plurimum est apud nos, & locus spatiosus ad manendum, &c.* Habet etiam hæc regio plantas quasdam perpetuò florescentes. Producit & aromata quædam, & præterea picem quamdam mollem; naphtham nomine, quam aiunt ardere instar olei. Plinio regio ista fecundissima est iuxta Tigridem fluiuium circum Seleuciam ciuitatem, ubi inculti agri quinquagesimum; culti autem centesimum reddunt fructum. Interiora verò regionis aspera sunt & sterilia, laborantque magnâ penuriâ aquarum. Vnde fit, vt sicubi fons aliquis inuentus fuerit, ille abscondatur ab incolis, ne hostibus innotescat. Id testatur quoque memoratum vigesimum quartum Geneseos caput, & item vigesimum nonum eiusdem. Huius regionis insigniores vrbes sunt Edeffa, Charræ, & Nisibis. In Edeffa, quæ nunc Rase nuncupatur, regnasse dicitur tempore Christi Abagarus, qui datis ad Christum Iesum litteris, responsum meruit accipere. Porro de Charris, quæ in Hebræo Haran appellatur Genes. 11. quomodo illuc ex Vr Chaldæorum demigrauerit Tarah cum filijs suis Abramo & Lot, &c. Nisibis verò non multum ab Haran distans, fuit olim magni nominis, dicta aliquando Antiochia, & aliquando Mygdonia ab interfluente Mygdone fluuio:

In finibus Mesopotamiæ creditur paradysum fuisse, ubi Tigris & Euphrates in vnum alueum conflunt, & iterum facto aquarum diuortio (est non longè à Babylone) abeunt in alueos peculiare, à quibus deinde alia duo flumina Phison & Gehon deriuantur: alterum enim Armeniam permeans Phison vocatur, cuius & meminit Ecclesiasticus c. 24. quod nomen etsi apud profanos scriptores ita expressum non reperiatur, extare tamen apud illos videtur non nihil mutatum. Nam Quintus Curtius lib. 5. testatur, Euphratem & Tigrim quodam loco ab accolis vocari Phasin. & Plinius lib. 6. cap. 21. tradit, Tigrim in duos scindi alueos, atque vbi remeare, Pasitigrim appellari.

Porro quæ sit terra Heuilath, quam circuire dicitur Phison, colligi potest ex Genes. 25. & 1. Reg. 15. Certè Strabo Geographus eam regionem collocat in confinibus Arabiæ & Mesopotamiæ. Ceterum alter fluuius Arabiam desertam petit, & Gehon vocatur, cuius item meminit Ecclesiasticus dicto cap. 24. Dicitur autem is circumire omnem terram Æthiopiæ, non illius Africanæ, quam longissimis spatijs perluit Nilus, sed Asiaticæ, quæ vicina est Arabiæ & Mesopotamiæ. Esse enim Æthiopiæ quamdam Palæstinæ vicinam, facile est ex sacris Litteris ostendere. Madianitæ

enim vocantur Æthiopes Num. 12. Vnde & illud in Cantico Habacuc: *Vidi tentoria Æthiopiæ, turbabuntur pelles terra Madian.* Quibus adde loca 2. Paralip. 14. & 21. & Plal. 71. & 86.

At obijcitur contra dictam sententiam de paradiso. Nam hinc sequeretur, inquit, paradysum illum iam non existere; loca enim illa & olim atque etiam nunc commercijs frequentantur, & nullum apparet ibi paradisi aut Cherubim ante illum positi vestigium. Porro paradysum debere adhuc extare, videtur docere Ecclesiasticus c. 44. ubi dicit Enoch translatus in paradysum. Atque idem de Eliâ similiter testantur multi Patres, Iustinus ad Orthodoxos quæst. 75. 76. & 85. Irenæus lib. 5. Aduersus hæreses, & Tertullianus in Apolog. Contra gentes. Verum quod ad Scripturam Ecclesiastici attinet, in Græco codice non nominatur paradysus; imò nec additur locus aliquis in quem fuerit Enoch translatus. Vnde & S. Thomas de hac re agens, non simpliciter affirmat Enoch & Eliam degere in illo paradiso, sed ferè addit, *vt dicitur*, vel, *vt creditur*. Ad Iustini, Irenæi & Tertulliani sententias respondeo, eos quædam alia iisdem locis adiungere, quæ Ecclesiæ non recipit, vt quòd in illum terrestrem paradysum ductus sit Iatro, quodque in eo demorentur omnes iustorum animæ vsque ad diem iudicij. Proinde non temerè nos facere, si etiam in hoc, quòd volunt paradysum adhuc existere, ab ijs recedamus. Asserunt quidem, vel potius referunt & alij Patres hanc sententiam, sicut & Scholastici plerique; sed nullo modo tamquam de fide. Optimè hæc differuit Estius, & nos in nostrâ Curiosâ Philosophiâ de loco paradisi amplius non nihil scripsimus.

CAPVT CVII.

De monte Sinai.

Sina, qui & Sinai dicitur, mons præclarus & sanctus (cuius pars quædam est Oreb, vnde legem datam nunc in Sinai, nunc in Oreb scriptum est) estque rotundus, omnium in eâ regione celsissimus; & ascensu difficilissimus, continet in altitudine graduum septem millia, demptis locis in quibus rectis passibus ascenditur, & non per gradus. Nomen accipit ab eo quòd rubis abundet, quemadmodum & herbis optimis ad pascua, &c. Fuerat iam olim inaccessus pastoribus; quòd vulgato rumore Numen illic habitare diceretur; ideoque tamquam religiosum magnâ cum reuerentiâ habebant. In huius montis vertice die quinquagesimo

egressionis Israel de Ægypto Deus terribili igne & sonitu legem suam promulgavit Israelitis, eamque suo digito duabus tabulis lapideis inscriptam dedit Moyfi, cum ibi per quadraginta dies totidemque noctes ieiunasset, qui ob vitulum aureum ab Aarone conflatum, & ab Israelitis adoratum, tabulas ad radicem montis confregit & proiecit, vitulum contriuit, & reos occidit; atque rursus ascendens montem, vidit gloriam Dei transeuntem, & novas tabulas Decalogi scriptas diuinitus à Deo accepit, quibus cum descendens, facie ad eum resplenduit, ut filij Israel oculos in vultum eius intendere non valuerint: ideoque necessum fuerit, ut velamine tectus ita tandem populo loqueretur. Hinc commoratus est & sedit Israel toto anno & diebus quatuor, quo tempore construxit Moyfes & dedicauit tabernaculum, Pontificem, Sacerdotes & Leuitas consecrauit, leges tulit quæ ad statum religionis & politicum spectabant, populum numerauit, castra disposuit. Media pars Exodi, totus Leuiticus liber, & principium Numerorum completi sunt in hac mansione. In huius montis summitate postea corpus S. Catharinæ ex Alexandria Ægypti ab Angelis delatum & sepultum est, ex cuius membris virgineis olei fluit vnda salubris. In Sinai Abbas fuit Io. Climacus tempore filiorum Constantini Magni. Trithemius in Climaco. Ad radices huius montis à Iustiniano Imperatore fundatum est monasterium S. Catharinæ Monachorum, estque vnum monasterium de Regulâ S. Basilij, vbi plusquam nouem millia descriptorum quiescunt corpora Monachorum. Habuit posterioribus temporibus, cum Christiani ea loca possiderent, sedem Episcopalem, sed suffraganeam. Dicitur hic mons Arabibus Agar aliquando, ut quibusdam placet, nunc verò Tur.

CAPVT CVIII.

De monte Oreb.

Proximum est ut memoremus montem Oreb, montem sanctum, maiori commendatione, quam naturâ nobilem, qui & Horeb Chorebque dicitur. Iugum est montis Sinai, atque inde vno nomine mons Dei appellatur, & scriptum est legem datam nunc in Sinai, nunc in Oreb: quidam verò existimant Orientalem istius montis partem dici Sinai, Occidentalem Oreb. Hieronymo autem videtur, quòd duplici nomine idem mons nunc Sina nunc Choreb vo-

cetur; communior autem sententia est, montes illos inter se distinctos esse, sed radicibus cohærere: esse etiam Oreb multo inferiorem altitudine monte Sinai. Est autem ferax optimarum herbarum, ideoque pascuis valde commodus. In huius montis pede Deus in rubo apparuit Moyfi oues Iethro foci pascenti, in rubo ardente, sed rubi frutice, ramis, frondibus & floribus incombustis. Accedere iussus è Moyfes venit, sed discalceatis pedibus. Huius petra virgâ Moyfis percussa effudit sitienti populo flumen aquarum. In Oreb montis cacumine orante Moyse eleuatis manibus, Iosue debellauit Amalecitas, inque huius speluncâ, ut diximus, stans Elias vidit Deum in sibilu auræ tenuis.

CAPVT CIX.

De lapidibus montis Oreb.

Arbuscularum formis insigniti sunt lapides montis Oreb. Creditur esse mysterium eius loci, quo Deus Moyfi in flammâ ignis de medio rubi ardentis apparuit.

CAPVT CX.

De Mari rubro.

Narrare etiam oportet beneuolum Hebræis pelagus. Mare rubrum Hebræi *Iamsuph*, Græci *Erythraum*, alij *Sinum Arabicum* seu *Persicum* vocant. Aqua est coloris rubei, quod tamen negat Ludouicus Romanus) tempestuosum mare, & magnorum animalium propter profunditatem capax. Huius aquis Dei virtute instar muri vtriusque diuisis, filij Israel, sexcenta scilicet virorum millia, absque mulieribus & paruulis & vulgo promiscuo innumerabili, per medium sicco pede transferunt, quo loci latitudo maris extendebat se ad sex milliaria: quos insequens eques Pharaon cum suis Principibus, equitibus, sexcentis curribus, & selectissimo totius Ægypti exercitu, aquis ictu virgæ Moyfi rursus confluentibus, omnes ad vnum submersi sunt, quos mortuos littori adnatantes Israelitæ armis & vestibibus spoliarunt, læti que gratias Deo cum cantu in tympanis & choris peregerunt. Dicitur fuit Hebræis *Iam suph*, id est mare caricosum, quòd in littore eius multæ crescant carices. Significat autem *suph* finire, desinere; hinc *suph* finis, & terminus, extremum siue vltimum.

Inde

Inde etiam quod *suph* iuncus, iuncetum genus iunci siue caricis, quod sic vocatur eò quod crescat in extremitate fluminis aut maris. Sumitur collectiue pro iunceto: ideò *Iam suph* quasi mare caricis appellatur, quod eo iunci genere abundet. Vnde Herodotus lib. 2. tradit, Ægyptios ex iunco sua nauigia facere. Et quamuis propriè hæc vox Mare rubrum significet in sacris Litteris, aliquando tamen pro pelago maris profundo accipitur, vt Ionæ 2, 6. *Circum-dederunt*, inquit, *me aqua vsque ad animam, abyssus vallauit me, pelagus operuit caput meum*. vbi pro *pelago*, quod vertit Hieronymus, in Hebraico est quod *suph*. Errant autem qui dicunt, Mare *suph*, id est rubrum, operuisse caput Ionæ. Nam Mare rubrum non coniungitur mari Ioppe, id est Mediterraneo, vt ipsi putant; est enim hoc alienum ab ipsâ Geographiâ, & à rerum experienciâ. Ideò D. Hieronymus non transtulit *Mare rubrum*, sed *pelagus operuit caput meum*: *suph* enim significat quoque pelagus, siue quodcumque mare profundum. Versabatur enim Ionas in mari Ioppe, id est Mediterraneo: in Ioppe namque conscendit nauem. Forfan Ionæ videbatur, ob frequentes caricis quibus inuoluebatur, se versari in mari caricoso, & propterea Chaldaus Paraphrastes exponit, *Mare caricosum suspensum erat capiti meo*. Ideoque nonnulli exponunt locum hunc, *Iuncus alligatus est capiti meo*, siue *carectum*. Et quia *suph* algam quoque designat, posset verti *mare algosum*. est enim alga tenuis & oblonga, piscium capitibus sese inuoluens. Quare aliqui hunc reddunt sensum: *Alga alligata est capiti meo*, id est, piscis in quo sum, qui me absorbit, cuius caput est sicut caput meum, dum in illius ventre sum, est quasi alga capiti meo obuoluta. Sed simplicior & verior sensus est quem adfert D. Hieronymus, vt pelagus profundum significet, quemadmodum obseruat Ludouicus Ballester. Ceterum ruborem aquarum Maris rubri non ipsis inesse dicunt, nam in vase extractæ rubedine illâ carent: quare terræ illius color aut alia externa causa purpurat liquorem. Quidam id tribuunt coralliorum multitudini. Est etiam memorabile, quod Bredembachius narrat, prope Memphim esse lacum, qui singulis annis rubeat instar sanguinis. Aliud incertum, quod de portu Rubri maris ipse narrat, & Adrichomius repetit, ad Thor siue Thour, nominatissimum portum huius pelagi, naues applicare coniunctas clauis ligneis, non ferreis, propter sco-

pulos magnetis, quos pertransire dicunt, & nos id negauimus lib. 5. Curiosæ Philosophiæ, vbi de magnete egimus.

CAPVT CXI.

De imagine Christi in Beryto.

Nobiliorem Berytum fecit Saluatoris imago: quapropter meminisse eius oportet. Berytus à Gergesæo, quinto filio Chanaan eius conditore, olim Geris dicta creditur, & postea Felix Iulia appellata fuit. Antiqua, insignis & robusta Phœnicia vrbs est, quinque contra Aquilonem à Sidone, versus Austrum verò à Cane fluuio tribus milliariibus, alto munitoque in loco sita. Ab Occidente mari magno alluitur, ab Oriente autem Campestris illi adiacet regio, multis fructiferis arboribus, fatis, siluis & vineis fertilis & amœna, quam fluuius quidam irrigans, iuxta urbem in mare labitur. Vrbs hæc quondam Romanorum colonia & domicilium fuit, atque Augusti Cæs. beneficio singulari priuilegio Romanum ius ciuibus concessum erat. Quam prius Herodes senior, & postea Agrippa Rex templis, foris, porticibus, theatro, amphitheatro, balneis, aliisque magnificis ædificijs exornauerunt. Cum Christianâ religione vigeret, Episcopali Cathedrâ decorata, Tyrensi Archiepiscopo parebat. In hac ciuitate stupendum illud accidit miraculum, quod circa Christi imaginem contigisse, grauissimi Scriptores referunt. Cum enim perfidi Iudæi ligneam illam Domini nostri Iesu Christi casu ibi repertam iconem, quam Nicodemus olim proprijs suis composuerat manibus, illuderent, & post sputa, colaphos, flagra, omne denique iniuriarum & ignominia genus, quod ipsi Christo Saluatori nostro ipsorum patres intulerant, ferreis clauis imaginis manus pedesque, ac latus lanceâ foderent, continuo copiosi sanguinis & aquæ ex eâ riuli emanauerunt, cuius vnctione cum varij paralytici, cæci, claudi, surdi, muti, leprosi, alijque infirmi mox sanitati restituerentur, signis tam admirandis visis, omnes qui in ciuitate Iudæi erant fidem Christi amplectentes, ab eiusdem vrbs Episcopo Baptismi gratiam susceperunt. Idem autem sanguis, tum propter rei tam mirandæ celebrandam æternitatem, tum propter diuinam eius virtutem, in omni humanâ infirmitate curandâ sæpius expertam, multis sæculis,

culis, in varijs eius prouinciæ Ecclesijs venerationi habitus, conseruatus fuit. Extat adhuc de hoc miraculo sermo S. Athanasij Episcopi Alexandrini, qui in septimo generali Concilio, Nicæno II. Actione IV. ad confirmandam & stabiliendam sacram imaginum venerationem, coram trecentis quinquaginta Episcopis lectus est. Porrò Berytum in Sarracenorum potestatem delapsam anno Christi millesimo centesimo vndecimo, mense Aprili, Balduinus I. Ierosolymorum Rex terrâ & mari per duos continuos menses diu noctuque impugnans, assultibus armorum vi recuperavit. Sed anno salutis millesimo centesimo octuagesimo septimo à Saladino capta, rursus decimo post anno à Christianis recepta, sæpiusque tum à barbaris vicissim destructa & instaurata est. Nunc verò Barutus dicta, maximum & celeberrimum est emporium, & Syriæ portus. Hinc Berytia habetur vna hodie quoque nominatissima. Incolitur à Mahometanis.

CAPVT CXII.

De arbore hospitali B. Virginis.

RAdziuilus prodidit, medio milliari extra Cairum in Natareâ villâ esse domum antiquissimam, in quâ B. Virgo per annos septem cum Christo habitauerit. In muro eius adhuc visitur armarium longum & latum cubitum vnum, vbi B. Virgo Christum recondidit, sub quo est altare, vbi P. Franciscus Sallus Societatis nostræ sacrificauit præfente Radziuilo. Iactu lapidis ab illâ domo est ficus, dicta Pharaonis, ad cuius radices in ipso trunco est quasi conclaue quoddam miraculosè factum, cum B. Virgo ad ipsam arborem assideret. Illa enim diffissa per totum ad radicem vsque, hanc illi mansunculâ præbuit, donec Ioseph domum in villâ reperisset. Traditionem hanc ipsi Turcæ retinent, ideoque arborem venerantur, & lampades ibi accendunt.

INDEX CAPITVM HISTORIÆ NATVRÆ MAXIME PEREGRINÆ.

LIBRI PRIMI.

APVT I. <i>Vfus, & voluptas, & dignitas Philosophiæ de Naturâ animatâ.</i>	pag. 1, a
CAP. II. <i>Quàm chara fuerit ista Philosophia Regibus & alijs magnis viris.</i>	ibid. b
CAP. III. <i>Motus caelestes in animalibus inueniuntur.</i>	2, b
CAP. IV. <i>Præsagia ex animalibus.</i>	3, a
CAP. V. <i>Vtilitas ex animalibus.</i>	ibid. b
CAP. VI. <i>Animalia in aëre genita.</i>	4, a
CAP. VII. <i>Meteora in animalibus generantur.</i>	ibid.
CAP. VIII. <i>Celestes imagines in animalibus inueniuntur.</i>	ibid. b
CAP. IX. <i>Præstat consideratio animalium contemplationi celi.</i>	5, a
CAP. X. <i>Plantæ & mineralia in animalibus generantur.</i>	ibid. b
CAP. XI. <i>Politica & Ethica ex animalibus.</i>	6, b
CAP. XII. <i>Medicinam docent animalia.</i>	7, b
CAP. XIII. <i>Diuersarum artium exempla in animalibus.</i>	8, a
CAP. XIV. <i>Quanti fecerint Aristoteles, Aelianus, & Oppianus contemplationem animalium.</i>	9, a
CAP. XV. <i>De fide admirabiliū naturæ.</i>	ibid. b
CAP. XVI. <i>Admiratio non debet obstare veritati in effectibus naturæ.</i>	10, b
CAP. XVII. <i>Quid de Deo demonstratur ex naturâ animalium.</i>	11, a
CAP. XVIII. <i>De industrijs animalium.</i>	ibid. b
CAP. XIX. <i>De structurâ animalium.</i>	12, b
CAP. XX. <i>Prouidentia Dei circa animalia. Agitur etiam de ootochtli astutiâ.</i>	13, b
CAP. XXI. <i>Prouidentia circa homines per animalia.</i>	14, a
CAP. XXII. <i>Quomodo ex rebus naturalibus philosophandum sit de diuinis.</i>	ibid. b
CAP. XXIII. <i>Ratio huius Historiæ.</i>	15, b

LIBRI II.

CAP. I. <i>De varietate animalium, & quid sit animal.</i>	17, a
CAP. II. <i>An mundus sit animal.</i>	ibid. b
CAP. III. <i>An Angeli, plantæ & elementa sint animalia.</i>	18, b
CAP. IV. <i>An celi sint animalia.</i>	19, a
CAP. V. <i>De motione calorū.</i>	20, b

CAP. VI. <i>Non sunt duo motus in calis.</i>	21, a
CAP. VII. <i>Primum mobile non potest rapere inferiores orbes.</i>	ibid. b
CAP. VIII. <i>De Intelligentijs calorū.</i>	22, a
CAP. IX. <i>Censura de opinantibus calos animalia esse.</i>	ibid. b
CAP. X. <i>Excluditur illa animalium differentia, Aliud mortale, aliud immortale.</i>	23, a
CAP. XI. <i>An celi solidi sint.</i>	ibid. b
CAP. XII. <i>Tres solum sunt cali.</i>	24, b
CAP. XIII. <i>An celi corruptibiles sint.</i>	25, a
CAP. XIV. <i>An sint violentæ aquæ super calos.</i>	26, a
CAP. XV. <i>Reijciuntur, qui Planetas & Cometas putarunt animalia.</i>	ibid. b

LIBRI III.

CAP. I. <i>De gradu sensitiuæ substantiæ.</i>	28, a
CAP. II. <i>Quot sensus insint animalibus.</i>	29, a
CAP. III. <i>An sit gradus medius inter animalia & stirpes.</i>	ibid. b
CAP. IV. <i>Quanta commuio sit stirpium & animalium.</i>	31, a
CAP. V. <i>Plantæ quæ animalia generent.</i>	32, a
CAP. VI. <i>An planta borametæ, seu agnifera, ad zoophyta spectet.</i>	34, a
CAP. VII. <i>An sint plantæ, quæ præter tactum alios sensus habeant.</i>	35, a
CAP. VIII. <i>An inter plantas & animalia mediam perfectionem obtineant caelestia corpora.</i>	ibid. b
CAP. IX. <i>Quæ animalia præsentent sensibus.</i>	36, b
CAP. X. <i>Quo fundamento antiqui assignarint mentem animalibus.</i>	38, a
CAP. XI. <i>Ex calliditate animalium probatur, mentem aliquam ijs inesse.</i>	39, a
CAP. XII. <i>Ex sermone & sermonis intellectu.</i>	ibid.
CAP. XIII. <i>Ex ludo & iocis.</i>	40, b
CAP. XIV. <i>Ex furore.</i>	41, a
CAP. XV. <i>Ex virtutibus.</i>	ibid.
CAP. XVI. <i>De canibus ex Empirico.</i>	ibid.
CAP. XVII. <i>Ex vitijs.</i>	42, b
CAP. XVIII. <i>Ex discretione.</i>	ibid.
CAP. XIX. <i>Ex varijs actionibus.</i>	43, a
CAP. XX. <i>Sagacitas animalium sine ratione vindicatur.</i>	ibid. b
CAP. XXI. <i>An disciplina sit brutis.</i>	45, b
CAP. XXII. <i>An sint in brutis affectus.</i>	46, a
CAP. XXIII. <i>An risus & fletus competat brutis.</i>	ibid. b

CAP.

INDEX CAPITVM

- CAP. XXIV. *An soli equi lacrymas fundant.* 47, b
 CAP. XXV. *Memoria quibus brutis insit.* ibid.
 CAP. XXVI. *An libertas aut indifferentia aliqua brutis insit.* 48, a
 CAP. XXVII. *Quomodo animalia presentiant.* 49, a
 CAP. XXVIII. *Quid sit instinctus animalium.* ibid.
 CAP. XXIX. *Cur nullum animal præter hominem, cum intellectu sit.* ibid. b

LIBRI IV.

- CAP. I. *An calum sit causa aliquorum animalium.* 50, a
 CAP. II. *Opiniones Gentium de animalium origine.* 51, b
 CAP. III. *Fabularis origo animalium.* 52, b
 CAP. IV. *De opinione Metempsychosis apud Indos, & eorundem fabulis.* 54, a
 CAP. V. *Mundi ortus.* ibid. b
 CAP. VI. *Quenam fuerit materia mundi.* 55, b
 CAP. VII. *Quâ facie chaos subsidebat.* 56, b
 CAP. VIII. *An sol in die primo eductus.* 57, a
 CAP. IX. *Distributio partium mundi.* ibid. b
 CAP. X. *Occupatio partium vniuersi.* 58, a
 CAP. XI. *Ad aliqua elementa spectare que inde non fuerunt.* ibid. b
 CAP. XII. *Aër quos incolas habeat.* ibid.
 CAP. XIII. *An aues ex aquâ educta fuerint.* 59, a
 CAP. XIV. *Quomodo aues ex aquâ educta.* 60, a
 CAP. XV. *Quod genus causa aqua præstiterint in piscium auiumq; productione primâ.* ibid. b
 CAP. XVI. *An aër aliquid generet.* ibid.
 CAP. XVII. *An ignis admittat aliqua viuentia.* 61, a
 CAP. XVIII. *An in igne aliquod animal generetur.* ibid. b
 CAP. XIX. *An ignea sit salamandra.* 62, b
 CAP. XX. *An aliqua grandior bestia ignem toleret.* 63, a
 CAP. XXI. *An in niue nascantur viuantq; aliqua animantia.* 64, a
 CAP. XXII. *Quomodo è terrâ exorta primum animalia.* ibid.
 CAP. XXIII. *In quâ magnitudine animalia creata.* ibid. b
 CAP. XXIV. *An initio creata multa animalia ex vnoquoque genere.* 65, a
 CAP. XXV. *Quorumnam animalium erant tunica pellicea quibus indutus Adam.* ibid. b
 CAP. XXVI. *Animalia carniuora & recenter creata quibus rebus vescerentur in arcâ Noë.* 66, a
 CAP. XXVII. *An aliqua viuentia & marina animalia creata plura quàm bina ex eadem specie.* 67, a

- CAP. XXVIII. *De piscibus vestentibus aurâ.* ibid.
 CAP. XXIX. *An fuerint aliquarum specierum creata solùm singula animalia.* ibid. b
 CAP. XXX. *An animalium ingenia mutata fuerint, & diuersa facta, quàm Deus illa creauerit.* 68, a
 CAP. XXXI. *An rapacia, iracunda, exitialia & carniuora animalia à Deo in initio creata eodem ingenio.* ibid. b
 CAP. XXXII. *An vipera & serpentes venenum solùm post peccatum habeant.* 69, a
 CAP. XXXIII. *Cur Deus venenata & noxia animalia fecerit.* ibid.
 CAP. XXXIV. *An sit mutata animalium complexio & vitalis vis.* 70, b
 CAP. XXXV. *An aliquorum animalium figura mutata.* ibid.
 CAP. XXXVI. *Quæ species serpentis fuerit, quâ demon deceptit Euam.* 71, a

LIBRI V.

- CAP. I. *De animalibus noui orbis, quomodo illo transuecta, opiniones varie.* 72, a
 CAP. II. *Quomodo homines & animalia transuecta in nouum orbem.* ibid. b
 CAP. III. *An aliqua animalia reproduxerit terra.* 74, b
 CAP. IV. *De hominibus repertis quasi sponte subortis.* 75, a
 CAP. V. *An homo sponte possit ab humo nasci.* ibid.
 CAP. VI. *An humanus aliquis fætus præterquam à femineâ vuluâ prodire possit.* 76, a
 CAP. VII. *An ex semine non humano homo verus possit oriri.* ibid. b
 CAP. VIII. *An Centauri fuerint.* ibid.
 CAP. IX. *An Satyri omnino sint commentitij.* 77, b
 CAP. X. *An Isaias Propheta Satyros fuisse agnouerit.* 78, a
 CAP. XI. *An Nereides & Nympha extiterint.* 79, a
 CAP. XII. *An Sirenes sint.* ibid. b
 CAP. XIII. *Quid Isaias Propheta per Sirenes intellexerit.* ibid.
 CAP. XIV. *An Tritones fuerint.* 81, a
 CAP. XV. *An homines cynocephali fuerint.* 82, a
 CAP. XVI. *An Pygmaei fuerint.* 83, b
 CAP. XVII. *De pugna Pygmaorum cum aui- bus.* 85, a
 CAP. XVIII. *An Propheta Ezechiel nouerit Pygmaeos.* ibid. b
 CAP. XIX. *An animalia perfecta sponte nasci possint.* 86, b
 CAP. XX. *An animalia, quæ sponte nascuntur, produxerit Deus in creatione primâ rerum.* 87, a
 CAP. XXI. *An adulterina natura à Deo condita in primâ productione.* 88, a
 CAP.

HISTORIÆ NATVRÆ MAXIME PEREGRINÆ.

CAP. XXII. *An gryphes verè fuerint.* 89, a
 CAP. XXIII. *An gryphes fuerint in Americâ.* 90, b
 CAP. XXIV. *De adulterinis animalibus, seu bigeneribus.* ibid.
 CAP. XXV. *An aliqua natura nec ne fuerint post peccatum Adami, quæ non fuissent si non fuisset lapsus.* 91, a
 CAP. XXVI. *An aliqua animalia exotica Americæ & insularum remotissimarum post primam productionem enata fuerint.* ibid. b
 CAP. XXVII. *An in Americâ fuerint in principio mundi formata animalia quæ ibi inveniuntur.* ibid.
 CAP. XXVIII. *In quibus regionibus animalia generentur.* ibid.
 CAP. XXIX. *De regionibus exitialibus.* 92, b

LIBRI VI.

CAP. I. *De progeneratione animalium.* 93, a
 CAP. II. *De conceptu animalium.* 94, a
 CAP. III. *De fœturâ animalium.* ibid.
 CAP. IV. *De fœtu.* ibid. b
 CAP. V. *De partu.* ibid.
 CAP. VI. *De propagine animalium per coitum sine decisione seminis.* 95, a
 CAP. VII. *De propagine & fecunditate animalium sine coitu, nec vi masculinâ.* ibid. b
 CAP. VIII. *De spontaneâ genesi animalium.* 96, a
 CAP. IX. *Ex animalibus viuis sponte nascuntur alia animalia.* ibid.
 CAP. X. *Ex animalibus mortuis alia animalia renascuntur.* ibid. b
 CAP. XI. *Ex plantis animalia.* 97, b
 CAP. XII. *De blantis.* ibid. a
 CAP. XIII. *In mineralibus animalia.* 99, a
 CAP. XIV. *Ex varijs rebus animalia genita.* ibid.
 CAP. XV. *Ex elementis animalia.* ibid.
 CAP. XVI. *De generatione per diuisionem.* 100, a
 CAP. XVII. *De generatione per fauaginem.* ibid.
 CAP. XVIII. *De generatione per degenerationem.* ibid. b
 CAP. XIX. *De generatione zoophytorum seu plant-animalium.* ibid.
 CAP. XX. *De generatione basilisci.* 101, a
 CAP. XXI. *De generatione plantarum.* 103, b
 CAP. XXII. *De causis cur planta generentur dissimiles & diuersæ.* 104, a
 CAP. XXIII. *Quomodo diuersa generentur planta ratione soli.* 105, a
 CAP. XXIV. *Quomodo generentur planta diuersæ ratione culturæ, & de erroribus descriptionum.* 107, a
 CAP. XXV. *De artificiosâ arborum generatione.* ibid. b

CAP. XXVI. *Mira inserendi industria.* 108, b
 CAP. XXVII. *De generatione mineralium, an seri possent.* 109, a

LIBRI VII.

CAP. I. *De formâ animalium, & generibus diuersis.* 110, a
 CAP. II. *De partibus animalium externis, de capite & cornibus.* ibid. b
 CAP. III. *De capite & sensibus.* 111, b
 CAP. IV. *De collo.* 112, b
 CAP. V. *De mammis.* ibid.
 CAP. VI. *De dorso.* 113, a
 CAP. VII. *De lumbis, testibus & cruribus.* ibid.
 CAP. VIII. *De genitalibus.* ibid.
 CAP. IX. *De gēnibus.* ibid. b
 CAP. X. *De pedibus & unguibus.* ibid.
 CAP. XI. *De caudâ.* 114, a
 CAP. XII. *De tegumento.* ibid. b
 CAP. XIII. *De pilis.* ibid.
 CAP. XIV. *De colore.* 115, a
 CAP. XV. *De oculorum colore.* ibid. b
 CAP. XVI. *De carne.* 116, a
 CAP. XVII. *De qualitatibus carniū.* ibid.
 CAP. XVIII. *De carnibus volucrum.* ibid. b
 CAP. XIX. *De carnibus piscium.* ibid.
 CAP. XX. *De adipe.* 117, a
 CAP. XXI. *De sanguine.* ibid.
 CAP. XXII. *De lacte.* ibid.
 CAP. XXIII. *De ossibus.* ibid. b
 CAP. XXIV. *De medullâ.* ibid.
 CAP. XXV. *De cerebro.* ibid.
 CAP. XXVI. *De corde.* ibid.
 CAP. XXVII. *De iecore.* ibid.
 CAP. XXVIII. *De felle.* 118, a
 CAP. XXIX. *De pulmone.* ibid.
 CAP. XXX. *De stomacho.* ibid.
 CAP. XXXI. *De extis.* ibid.
 CAP. XXXII. *De intestinis.* ibid. b
 CAP. XXXIII. *De ventre.* ibid.
 CAP. XXXIV. *De liene.* ibid.
 CAP. XXXV. *De coagulo.* 119, a
 CAP. XXXVI. *De renibus.* ibid.
 CAP. XXXVII. *De vesicâ.* ibid.
 CAP. XXXVIII. *De excrementis.* ibid.
 CAP. XXXIX. *De magnitudine.* ibid.
 CAP. XL. *De motu.* ibid. b
 CAP. XLI. *De temperamento.* 120, a
 CAP. XLII. *De odore.* ibid.
 CAP. XLIII. *De alijs qualitatibus.* ibid.
 CAP. XLIV. *De voce.* ibid. b
 CAP. XLV. *De cibo.* 121, a
 CAP. XLVI. *De potu.* ibid. b
 CAP. XLVII. *De morbis.* 122, a
 CAP. XLVIII. *De remedijs.* ibid.
 CAP. XLIX. *Cur animalia egrotent.* ibid. b
 CAP. L. *De vitâ.* 123, a
 CAP. LI. *De somno.* ibid. b
 CAP. LII. *De respiratione.* ibid.
 CAP. LIII. *De ingenio.* ibid.
 CAP. LIV. *De ingenio.* CAP.

INDEX CAPITVM

CAP. LIV. De industrijs.	124, a	CAP. XXVIII. De noui Mexici moribus.	ibid. b
CAP. LV. De disciplinâ.	ibid. b	CAP. XXIX. De fortitudine Christianâ.	ibid.
CAP. LVI. De stratagematibus.	ibid.	CAP. XXX. De virtute Christianâ Indi cuiusdam.	151, b
CAP. LVII. De præfagio.	125, a		
CAP. LVIII. De conditionibus & affectibus.	ibid. b		
CAP. LIX. De fine.	126, a		
CAP. LX. De eruditione ex brutis.	ibid.		
CAP. LXI. De usu animalium in alimento.	ibid. b		
CAP. LXII. De vestitu.	127, a		
CAP. LXIII. De seruitio.	ibid.		
CAP. LXIV. De medicamentis.	ibid.		
CAP. LXV. De generibus plantarum.	ibid. b		
CAP. LXVI. De partibus plantarum.	128, b		
CAP. LXVII. Arborum dissectio.	130, b		
CAP. LXVIII. An partibus heterogeneis constant mineralia.	131, b		

LIBRI VIII.

CAP. I. De varijs hominum figuris.	132, a
C. II. De varijs monstrorū nationibus.	133, a
CAP. III. De insularis meridionalibus.	135, a
CAP. IV. De hominibus caudatis	ibid.
CAP. V. De Amazonibus.	ibid. b
CAP. VI. De hermaphroditis.	136, a
CAP. VII. De Pencaijs & feminis Arupinis.	ibid.
CAP. VIII. De longauis.	ibid.
CAP. IX. De repuerascentibus.	ibid. b
CAP. X. De anthropophagis.	ibid.
CAP. XI. Leges politica aliquorum Barbarorum.	137, a
CAP. XII. Mores nonnullarum Gentiū.	ibid. b
CAP. XIII. Religio Peruanorum.	138, a
CAP. XIV. De superstitione Congianorū.	ibid. b
CAP. XV. De scientiâ & Astrologiâ Ingarum.	139, a
CAP. XVI. Admiranda.	ibid. b
CAP. XVII. De Sacerdotibus Tibetensium.	140, b
CAP. XVIII. Pudor & charitas adumbrata in Cuianorum superstitionibus.	141, a
CAP. XIX. A quibus Pilatus adoretur. Castitas demonibus iactata. Vis ligni sanctæ Crucis.	ibid.
CAP. XX. De ventri loquâ feminâ, & fulmine adorato.	ibid. b
CAP. XXI. Qui alantur viperis, & pictis contenti vestibus nudi incedat: & alia de Guaycuris.	ibid.
CAP. XXII. De septuaginta & octo partibus maximi templi Mexicani.	142, a
CAP. XXIII. De carimonijs Mexicanorū.	146, a
CAP. XXIV. De effusione sanguinis superstitionosâ.	ibid. b
CAP. XXV. De varijs superstitionibus.	147, a
CAP. XXVI. De ministris deorum.	148, a
CAP. XXVII. De votis, iuramentis, & nuptijs.	150, a

LIBRI IX.

CAP. I. De pinuum dasypode, siue ocotochtlo.	153, a
CAP. II. De animalibus spinosis.	154, a
CAP. III. De animali Sionio siue Cabim.	155, b
CAP. IV. De animalibus manicatis, siue ilaquatzinîs.	156, a
CAP. V. De animali caudimano seu coyopollin.	158, a
CAP. VI. De animalibus loricatis.	159, a
CAP. VII. De dasypodibus Nouæ Hispaniæ.	161
CAP. VIII. De leporibus Indicis.	ibid. b
CAP. IX. De viscachis.	ibid. a
CAP. X. De vulpibus Indicis.	162, a
CAP. XI. De animali rotundæ faciei.	163, b
CAP. XII. De animali anonymo.	ibid.
CAP. XIII. De animali Pigritiâ siue Haut.	164, a
CAP. XIV. De quadrupede cudenti.	166, a
CAP. XV. De tigribus Indiarum.	ibid. b
CAP. XVI. De tigrilibus Bamba.	167, b
CAP. XVII. De zebra.	168, a
CAP. XVIII. De dante Africano.	ibid. b
CAP. XIX. De empalangâ.	ibid.
CAP. XX. De lupis Bamba.	ibid.
CAP. XXI. De leonibus Indicis.	169, a
CAP. XXII. De leonibus exiguis.	ibid.
CAP. XXIII. De leone albo.	ibid.
CAP. XXIV. De animalibus leoni affinis.	ibid. b
CAP. XXV. De grato leonis animo.	ibid.
CAP. XXVI. De zainis & apris Indicis.	170, a
CAP. XXVII. De suis Indicis.	171, a
CAP. XXVIII. De vrsis Indicis.	ibid. b
CAP. XXIX. De unicornibus Indiæ Occidentalis.	ibid.
CAP. XXX. De fele siluestri.	ibid.
CAP. XXXI. De mustelâ siluestri.	ibid.
CAP. XXXII. De mustelâ Libycâ.	172, a
CAP. XXXIII. De vulpeculis Chiappa.	ibid. b
CAP. XXXIV. De sciuris Indicis.	ibid.
CAP. XXXV. De pecuris.	173, b
CAP. XXXVI. De canibus Indicis.	ibid.
CAP. XXXVII. De cane montano.	174, a
CAP. XXXVIII. De canibus ferocibus.	ibid.
CAP. XXXIX. De canibus ingentibus.	ibid. b
CAP. XL. Miranda de canibus.	175, a
CAP. XLI. De animali canicidâ.	ibid. b
CAP. XLII. De animali Mapach.	ibid. a
CAP. XLIII. De mole montano.	176, b
CAP. XLIV. De cercopithecis.	177, b
CAP. XLV. De baribus.	179, b
CAP. XLVI. De simio albo.	180, a
CAP. XLVII. De animali maripeto.	ibid.
CAP. XLVIII. De ciacali.	ibid. b
CAP.	

INDEX CAPITVM

CAP. L. De pico Martio.	ibid. b
CAP. LI. De accipitribus Chiappa.	ibid.
CAP. LII. De alcatrazl.	ibid.
CAP. LIII. De kiczoth.	ibid.
CAP. LIV. De coruo Sinarum marino.	224, a
CAP. LV. De auris.	ibid. b
CAP. LVI. De reginâ aurarum.	ibid.
CAP. LVII. De garaguy.	225, a
CAP. LVIII. De hoacton.	ibid.
CAP. LIX. De petrophanico Indiarum.	ibid.
CAP. LX. De psittacis.	ibid. b
CAP. LXI. Narratio Anonymi de psittacis.	226, a
CAP. LXII. Narratio Clusij de psittacis.	ibid.
CAP. LXIII. De ingenio psittacorum.	229, a
CAP. LXIV. De noyrâ.	ibid. b
CAP. LXV. De auibus pennipulchris.	ibid.
CAP. LXVI. De turdis Chiappa, & passeribus fabris.	230, b
CAP. LXVII. De rhinocerote aue.	ibid.
CAP. LXVIII. De aue montanâ.	231, a
CAP. LXIX. De aue longâ, seu hoitlallotl. ibid.	ibid.
CAP. LXX. De turture Indicâ seu cocotzin. ibid. b	ibid. b
CAP. LXXI. De cygno cuculato.	232, a
CAP. LXXII. De totornicibus Indicis.	ibid.
CAP. LXXIII. De aue nineâ siue ceoan.	233, b
CAP. LXXIV. De aue euocarice niuis.	ibid.
CAP. LXXV. De pauxi.	ibid.
CAP. LXXVI. De picicisli.	234, a
CAP. LXXVII. De aue polyglottâ.	ibid.
CAP. LXXVIII. De noctuâ canorâ.	ibid. b
CAP. LXXIX. De aquilis albis, & venatione gemmarum.	ibid.
CAP. LXXX. De seysrach.	235, b
CAP. LXXXI. De tetraone.	ibid. a
CAP. LXXXII. De vulture aquatico seu te- tetzahqui.	236, a
CAP. LXXXIII. De auibus Farrensibus.	ibid. b
CAP. LXXXIV. De skuâ.	237, b
CAP. LXXXV. De auibus Chagrinis.	238, a
CAP. LXXXVI. De perdicibus magnis.	ibid. b
CAP. LXXXVII. De auibus ingentibus.	ibid.
CAP. LXXXVIII. De auibus paruulis.	239, b
CAP. LXXXIX. De stercore auium.	240, b
CAP. XC. De puteo Comitlan.	241, a
CAP. XCI. De superstitione in esu.	ibid.
CAP. XCII. De ouis peregrinis.	ibid.
CAP. XCIII. De vespertilionibus Indie Occi- dentalis.	ibid.
CAP. XCIV. De vespertilionibus Orientalibus. 242, b	ibid.
CAP. XCV. De vespertilionibus Hispania. ibid.	ibid.
CAP. XCVI. De nagualibus.	ibid.
CAP. XCVII. De piscatione auium.	ibid.
CAP. XCVIII. Facctum aucupij genus. 243, a	ibid.
CAP. XCIX. De vigiliâ & custodiâ anserum. ibid. b	ibid. b

LIBRI XI.

CAP. I. De tritonibus.	244, a
CAP. II. De hydrâ.	ibid. b
CAP. III. Quodnâ animal fuerit behemoth.	ibid.
CAP. IV. De pisce remoranti.	245, b
CAP. V. De pisce Goënsi.	246, a
CAP. VI. De achkaro.	ibid. b
CAP. VII. De schaubhut.	247, a
CAP. VIII. De lupis & canibus marinis.	ibid.
CAP. IX. De manati.	ibid.
CAP. X. De hircoteis & ouis testudinum.	249, a
CAP. XI. De anguillis arena.	ibid.
CAP. XII. De xaybis.	ibid.
CAP. XIII. De pisce ludicro, siue axolotl.	ibid. b
CAP. XIV. De pustâ pisciculorû genere.	ibid.
CAP. XV. De catan pisce.	ibid.
CAP. XVI. De conchâ nigrâ.	250, a
CAP. XVII. De cancris Orientalibus.	ibid. b
CAP. XVIII. De reuerso siue gaicano.	ibid. a
CAP. XIX. De pisce romerreô.	251, b
CAP. XX. De tiburone.	252, a
CAP. XXI. De galei quodam genere.	ibid. b
CAP. XXII. De generibus lutrarum.	253, b
CAP. XXIII. De cattiuari.	254, a
CAP. XXIV. De pisce tauriforme.	ibid.
CAP. XXV. De pisce gibboso.	ibid.
CAP. XXVI. De pisce tereii.	ibid. b
CAP. XXVII. De pisce ferrâ.	ibid.
CAP. XXVIII. De aurato pisce.	255, b
CAP. XXIX. De rubetis lactifluis.	256, a
CAP. XXX. De conchis.	ibid.
CAP. XXXI. De conchâ muscosâ.	ibid.
CAP. XXXII. De brage.	ibid.
CAP. XXXIII. De pisce Metensi.	ibid. b
CAP. XXXIV. De lumbricis.	ibid.
CAP. XXXV. De pisce volucris.	ibid.
CAP. XXXVI. De seecanauc.	ibid.
CAP. XXXVII. De mors pisce.	257, a
CAP. XXXVIII. De piscibus subterraneis.	ibid.
CAP. XXXIX. De muscâ palustri.	ibid.
CAP. XL. De ouis muscarum.	ibid. b
CAP. XLI. De ouis piscium.	ibid.
CAP. XLII. De cicadâ lacustri.	258, a
CAP. XLIII. De scarabæo lacustri.	ibid.
CAP. XLIV. De atopinam.	ibid.
CAP. XLV. De gerynis edulibus, siue atolo- catl.	ibid. b
CAP. XLVI. De ranis magnis.	ibid.
CAP. XLVII. De vermiculis candidis, siue oculiztac.	ibid.
CAP. XLVIII. De cæno eduli, siue cocolin.	ibid.
CAP. XLIX. De simijs fluuiialibus.	ibid.
CAP. L. De bonitâ.	259, a
CAP. LI. De albacorâ.	ibid.
CAP. LII. De suibus marinis.	ibid.
CAP. LIII. De requienibus.	260, a
CAP. LIV. De magnis testudinibus.	ibid.
CAP. LV. De ambizâ seu porco aquatili. ibid. b	ibid. b

HISTORIÆ NATVRÆ MAXIME PEREGRINÆ.

CAP. LVI. De aliquibus piscationibus. ibid.
 CAP. LVII. De piscatione t. eclarum. 261, a
 CAP. LVIII. De piscationibus alijs Ternaten-
 sium. ibid. b
 CAP. LIX. De balanis pugnacibus. ibid.
 CAP. LX. De piscatione balænarum. 262, a
 CAP. LXI. De aquatilibus ingentibus. 263, a
 CAP. LXII. De pisce mulari. 265, a
 CAP. LXIII. De cancris maximis. ibid. b
 CAP. LXIV. De conchylijs. ibid.
 CAP. LXV. De piscatione conchyliorum. 266, b
 CAP. LXVI. De ostreis magnis. 267, b

LIBRI XII.

CAP. I. De dominâ serpentum. 268, a
 CAP. II. De hamorrhoo Indico. 269, b
 CAP. III. De aliquibus viperis Chiappa. ibid.
 CAP. IV. De serpente armato. 270, a
 CAP. V. De caymane seu crocodilo. ibid.
 CAP. VI. De iguanis. 271, a
 CAP. VII. De serpente aquatili siue acoatl. 272, b
 CAP. VIII. De matre formicarum, siue tzi-
 catlinan. ibid. a
 CAP. IX. De angue ceruino, siue macacoatl. 273, a
 CAP. X. De amphibanis. ibid.
 CAP. XI. De aguafen. ibid. b
 CAP. XII. De oto. 274, a
 CAP. XIII. De dopone. ibid.
 CAP. XIV. De attaligato. ibid.
 CAP. XV. De angue venti. ibid.
 CAP. XVI. De angue laqueo. ibid. b
 CAP. XVII. De angue stupido, siue canaug-
 coatl. ibid.
 CAP. XVIII. De bitin serpente. 275, a
 CAP. XIX. De lacertis Indicis. ibid.
 CAP. XX. De monoxilo mucronato. ibid. b
 CAP. XXI. De tapayaxin. 276, a
 CAP. XXII. De cuti. ibid. b
 CAP. XXIII. De taletec. ibid.
 CAP. XXIV. De zaro coloti genere. ibid.
 CAP. XXV. De lacertâ saporiferâ. ibid.
 CAP. XXVI. De cantore lacertâ. 277, a
 CAP. XXVII. De bufone Indico. ibid.
 CAP. XXVIII. De rubetis siue tamacolin. ibid.
 CAP. XXIX. De serpente raro. ibid. b
 CAP. XXX. De serpente oculipeto. ibid.
 CAP. XXXI. De ignitis serpētibus seu ileoâ. ibid.
 CAP. XXXII. De serpētibus sanguineis. 278, a
 CAP. XXXIII. Qui fuerint igniti serpentes
 Scriptura. ibid.
 CAP. XXXIV. De morbo vermium. 280, a
 CAP. XXXV. De tetzahcoatl. 282, a
 CAP. XXXVI. De alatis serpentibus. ibid.
 CAP. XXXVII. De dracone bipede. ibid.
 CAP. XXXVIII. De serpentibus Bamba. ibid.
 CAP. XXXIX. De serpentibus medicinalibus.
 ibid. b
 CAP. XL. De serpentibus mansuefactis. 283, a
 CAP. XLI. De serpenti forti. ibid.
 CAP. XLII. De animalibus insula Iāboli. ibid. b

CAP. XLIII. De serpentibus Senega & incan-
 tationibus serpentum. ibid.
 CAP. XLIV. De anguibus maripetis. 284, a
 CAP. XLV. De apachycoatl. ibid. b
 CAP. XLVI. De tzinhuizli. ibid.
 CAP. XLVII. De yzhunperkin. ibid.
 CAP. XLVIII. De polpoch. 285, a
 CAP. XLIX. De kokob serpentis genere. ibid. b

LIBRI XIII.

CAP. I. De apibus. 286, a
 CAP. II. De scorpionibus Guatimalicis. 287, a
 CAP. III. De cucujis. ibid.
 CAP. IV. De gryllis. 288, b
 CAP. V. De araneis. ibid.
 CAP. VI. De vermibus montanis. ibid.
 CAP. VII. De alijs vermibus Chiappa. ibid.
 CAP. VIII. De miguis. 289, a
 CAP. IX. De yetin. ibid.
 CAP. X. De culicibus paruulis. ibid.
 CAP. XI. De axin, quæ pinguedo quadam ver-
 mium est. ibid.
 CAP. XII. De tetlatocâ. ibid. b
 CAP. XIII. De formicis. ibid.
 CAP. XIV. De tomiçtli. 290, a
 CAP. XV. De hocitexcâ. ibid.
 CAP. XVI. De verme cornuto. ibid.
 CAP. XVII. De igneo verme, siue teocuilin.
 ibid. b
 CAP. XVIII. De pollin. ibid.
 CAP. XIX. De hirudine tenui. ibid.
 CAP. XX. De scarabeis Indicis. ibid.
 CAP. XXI. De marsupio terrestri. ibid.
 CAP. XXII. De coyayahoal. 291, a
 CAP. XXIII. De tenamaznanapaloâ. ibid.
 CAP. XXIV. De araneo aureo. ibid.
 CAP. XXV. De acoatl. ibid.
 CAP. XXVI. De araneis magnis. ibid. b
 CAP. XXVII. De araneo spinoso. ibid.
 CAP. XXVIII. De araneorum generibus. ibid.
 CAP. XXIX. De papilione. 292, a
 CAP. XXX. De nopal ocuillin, seu tunarum
 vermibus. ibid.
 CAP. XXXI. De cuchipilutl, seu verme qui in-
 ducit somnum. ibid. b
 CAP. XXXII. De spongijs formatis. ibid.
 CAP. XXXIII. De alcyonio peregrino. 293, a
 CAP. XXXIV. De arbore lapideâ. ibid.
 CAP. XXXV. De fungo lapideo. ibid.

LIBRI XIV.

CAP. I. De arbore illustri. 294, a
 CAP. II. De arbore aureâ. ibid.
 CAP. III. De arbore Iucaia. ibid. b
 CAP. IV. De nulli arbore. ibid.
 CAP. V. De gacirmâ. 295, a
 CAP. VI. De mocarice. ibid.
 CAP. VII. De latanis. ibid.
 CAP. VIII. De cocco arbore. 296, b
 CAP. IX. De cocco Maldinensi. 298, b

I N D E X C A P I T V M

CAP.X. De granadillâ.	299,a	CAP.LVI. De alterâ Molinensî herbâ expurgante.	ibid.
CAP.XI. De maguey.	300,a	CAP.LVII. De amohuitli Tyauntepecensî.	ibid.
CAP.XII. De mecotztlî. siue maguey lutco.	301,a	CAP.LVIII. De mexixquilitl, seu nasturtio, iberidêve Indicâ.	ibid.
CAP.XIII. De maguey magno.	ibid.	CAP.LIX. De nasturtio Peruano.	317,a
CAP.XIV. De mexcalmetl seu maguey apto vt assum edatur.	ibid.	CAP.LX. De memeydâ Tepecuacuiliensî.	ibid.
CAP.XV. De mexocotl seu maguey prunorum.	ibid.	CAP.LXI. De macaxocotl, seu pruno ceruino.	318,a
CAP.XVI. De tepe mexcallin, seu maguey montano.	ibid.	CAP.LXII. De texocotl, seu pomo saxeo.	ibid.
CAP.XVII. De teometl. se maguey diuino.	ibid.	CAP.LXIII. De mixquitl, seu siliquâ.	ibid.
CAP.XVIII. De xolometl, seu maguey serui.	ibid.	CAP.LXIV. De tomatl, seu plantâ acinosâ.	319,a
CAP.XIX. De arbore tristî.	302,a	CAP.LXV. De tlalcacâ mecaxochitl, seu flore funis pabuli terrestis.	ibid.
CAP.XX. De herbâ mimosa.	303,a	CAP.LXVI. De mecaxochitl.	320,a
CAP.XXI. De dutroâ herbâ.	ibid. b	CAP.LXVII. De mecapatli seu çarçaparrillâ.	ibid.
CAP.XXII. De herbâ viuâ. siue entidâ.	304,a	CAP.LXVIII. De quauhmecapatli.	ibid. b
CAP.XXIII. De arbore frondiuiuâ.	ibid.	CAP.LXIX. De quauhmecatl alterâ.	ibid.
CAP.XXIV. De cornubus plantabilibus.	ibid.	CAP.LXX. De cocolmecatl, seu cunarum fune.	321,a
CAP.XXV. De tocâ.	ibid. b	CAP.LXXI. De alterâ olcaczan, seu pehuatlanicâ.	ibid. b
CAP.XXVI. De cereo spinoso.	305,a	CAP.LXXII. De chinâ Mechoacanensî.	322,a
CAP.XXVII. De ahoçhoëtl, seu de tympano aqueo.	ibid. b	CAP.LXXIII. De cacalitlacopatli, seu sudis glutinosa medicinâ.	ibid.
CAP.XXVIII. De arbore metrosiderâ.	306,b	CAP.LXXIV. De quauhyyac, seu arbore færidâ.	ibid. b
CAP.XXIX. De acatapalacatl, seu testâ aquis impositâ.	307,a	CAP.LXXV. De tlaolli maiziôve, deç portionibus & placentarum generibus ex eo parari solitis.	ibid.
CAP.XXX. De genipat.	ibid.	CAP.LXXVI. De modo parandi panem ex maizio.	325,a
CAP.XXXI. De atepocapatli, seu gerynoz medicinâ.	ibid.	CAP.LXXVII. De xocoatl.	ibid. b
CAP.XXXII. De herbâ mortem & vitam indicante.	308,a	CAP.LXXVIII. De cihoapatli hemioniticâ.	ibid.
CAP.XXXIII. De ayotli, seu de cucurbitarum Indicarum naturâ & generibus.	ibid. b	CAP.LXXIX. De caquanquahuitl, seu signi arbore.	326,a
CAP.XXXIV. De cohynè.	310,a	CAP.LXXX. De pyrhahayâ.	ibid.
CAP.XXXV. De tunâ.	311,a	CAP.LXXXI. De chicâ ex maizio.	ibid. b
CAP.XXXVI. De nopal nocheztlî, seu cocco Indico, in tunis quibusdam nascente.	312,a	CAP.LXXXII. De hiacis.	ibid.
CAP.XXXVII. De yohuabxochitl, seu flore nocturno.	ibid. b	CAP.LXXXIII. De radicibus albis.	ibid.
CAP.XXXVIII. De mangle.	313,a	CAP.LXXXIV. De barratis.	ibid.
CAP.XXXIX. De caphare arbore.	314,a	CAP.LXXXV. De copeie arbore, seu copeo.	327,a
CAP.XL. De cubebis.	ibid.	CAP.LXXXVI. De xaguâ.	ibid. b
CAP.XLI. De cardamomo.	ibid.	CAP.LXXXVII. De citreis.	ibid.
CAP.XLII. De calamo aromatico.	ibid. b	CAP.LXXXVIII. De cassiâ Occidentali.	ibid.
CAP.XLIII. De fructu, quem Suzarateses carambolâs vocant.	ibid.	CAP.LXXXIX. De bibao.	328,a
CAP.XLIV. De carandas.	ibid.	CAP.XC. De chachacu.	ibid.
CAP.XLV. De cornu.	ibid.	CAP.XCI. De guayabis.	ibid.
CAP.XLVI. De curcas.	315,a	CAP.XCII. De viyâ.	ibid. b
CAP.XLVII. De arbore ferente sirifoles.	ibid.	CAP.XCIII. De mateillu.	ibid.
CAP.XLVIII. De costo.	ibid.	CAP.XCIV. De guadis.	ibid.
CAP.XLIX. De croco Indico.	ibid.	CAP.XCV. De barbasco.	ibid.
CAP.L. De colubrino ligno.	ibid.	CAP.XCVI. De incubijs.	ibid.
CAP.LI. De colot.	ibid. b	CAP.XCVII. De agibus.	329,a
CAP.LII. De aparequâ, seu herbâ calidâ.	ibid.	CAP.XCVIII. De vinis.	ibid. b
CAP.LIII. De atochietl teriâ.	ibid.	CAP.XCIX. De acarachâ.	ibid.
CAP.LIV. De tragorigano Quauhnhuacensè.	ibid.	CAP.C. De cabuyâ.	ibid.
CAP.LV. De tlatochietl, seu humili pulegio.	ibid. b	CAP.CI. De guayacis.	330,a
		CAP.	

HISTORIÆ NATVRÆ MAXIME PEREGRINÆ.

CAP.CII. De mamey.	ibid.	laçte manante.	ibid.b
CAP.CIII. De mani.	ibid. b	CAP.XXV. De yyauhtli montanâ.	ibid.
CAP.CIV. De arumâ.	ibid.	CAP.XXVI. De cuamiahuatl, seu spicâ arboris.	
CAP.CV. De guchone.	331,a	347,a	
CAP.CVI. De bosuco.	ibid.	CAP.XXVII. De chilli Iudic Orientalis.	ibid.
CAP.CVII. De guamis.	ibid.b	CAP.XXVIII. De ijs quos vocant doriones Indi Orientales.	ibid.b
CAP.CVIII. De anonibus.	ibid.	CAP.XXIX. De holquahuitl, seu arbore holli.	
CAP.CIX. De guanabanis.	ibid.	348,a	
CAP.CX. De inebriante arbore.	ibid.	CAP.XXX. De hoauhquilitl, seu olere seminis in cristam compositi.	ibid.b
CAP.CXI. De nocius arboribus.	332,a	CAP.XXXI. De nanacatl, seu fungorum genere.	ibid.
CAP.CXII. De cohobbâ.	ibid.	CAP.XXXII. De ytzcuinpatli, seu canis interfectore.	349,a
CAP.CXIII. De magnis arboribus.	ibid.b	CAP.XXXIII. De totoneâ xoxocoyollin, seu xoxocoyollin calido.	ibid.b
CAP.CXIV. De oleribus magnis.	333,a	CAP.XXXIV. De tlatlahucapatli secundâ.	ibid.
CAP.CXV. De ogeghâ.	ibid.b	CAP.XXXV. De apitzalpatli tzontolotli.	350,a
CAP.CXVI. De varijs generibus palmarû.	ibid.	CAP.XXXVI. De axixpatli ocymoide, seu medicamento euocante urinam, ocymi folijs constante.	ibid.
CAP.CXVII. De tractu sterili herbarum, seu semitâ S. Thome.	334,b	CAP.XXXVII. De axixpatli coztic, seu pallidâ.	ibid.b

LIBRI XV.

CAP.I. De matzatli, seu pineâ Indicâ.	335,a	CAP.XLVIII. De achiotl, seu medicinâ tingendo aptâ.	ibid.
CAP.II. De mellis Indici generibus.	ibid.	CAP.XLIX. De acaxaxant, seu plantâ palustri & lentâ, quæ statim comprimentibus cedit digitis.	ibid.b
CAP.III. De nahuiyteputz, seu quatuor dorsis.	ibid.	CAP.L. De acaxilotic, seu maizij culmo, aut arundine.	ibid.
CAP.IV. De nanahuapatli, seu morbi Gallici medicinâ.	ibid.b	CAP.LI. De chicomatatl, seu sextuplici arundine.	354,a
CAP.V. De ololiuhqui, seu plantâ orbicularium foliorum.	337,a	CAP.LII. De yztachicomacatl, seu chicomacatl albâ.	ibid.b
CAP.VI. De phehuame, seu medicinâ ad partum accommodatâ.	ibid.	CAP.LIII. De acuitzthuari racuâ, seu herbâ aduersâ venenis.	ibid.
CAP.VII. De pinahuihuitztl, seu herbâ verecundâ.	ibid.b	CAP.LIV. De ayaquicueramo, seu ligno picto.	355,a
CAP.VIII. De asaro Mechuacanic, seu curitzen.	338,a		
CAP.IX. De pilpoc.	ibid.b		
CAP.X. De quauhtlatlatzin, seu arbore crepitante.	339,a		
CAP.XI. De xihquilitl pitzahoac, seu de annir tenuifoliâ, vel de olere herbaceo.	ibid.b		
CAP.XII. De iacuache, seu radice michuacani expurgante.	340,a		
CAP.XIII. De tlatlancuyâ, seu pipere longo.	ibid.b		
CAP.XIV. De tetlatiâ, seu arbore venti.	ibid.		
CAP.XV. De texaxapotlâ, seu Indicâ ptarmicâ.	341,a		
CAP.XVI. De tlalquequezal, seu pennâ terræ.	ibid.b		
CAP.XVII. De tamarindo.	342,a		
CAP.XVIII. De iubâ plantâ insularum Philippicarum.	ibid.		
CAP.XIX. De tanglat.	343,a		
CAP.XX. De tzahuengueni, seu filipendulâ Michacuacanicâ.	ibid.		
CAP.XXI. De capolim, seu ceraso dulci Indico.	ibid.b		
CAP. XXII. De cacaoaquahuitl, seu arbore cacai.	344,b		
CAP.XXIII. De chichimecapatli, seu Chichimecæ gentis medicinâ.	346,a		
CAP.XXIV. De chichioal memeya, seu plantâ			

INDEX CAPITVM

CAP. LV. De atlatzon pillin , seu de aquosâ herbâ appensâ capillo.	ibid.	CAP. XC. De camotli, seu batatâ.	ibid.
CAP. LVI. De quaquauhtzontic , seu trunco secto.	ibid. b	CAP. XCI. De quauhchamotl, seu iucâ.	368, a
CAP. LVII. De tletlemaczin , seu palâ manus igneâ.	ibid.	CAP. XCII. De chihic camotic, seu amarâ batatâ.	ibid.
CAP. LVIII. De atzoyatl , seu herbâ grauis odoris.	356, a	CAP. XCIII. De cacamotic tlanoquiloni , seu batatâ purgatinâ.	ibid.
CAP. LIX. De azpan, seu signo siue vexillo.	ibid.	CAP. XCIV. De charapu, seu arbore crepitante.	ibid. b
CAP. LX. De ayecocimatl, seu herbâ simili cimatl.	ibid. b	CAP. XCV. De tecopalquahuatl.	ibid.
CAP. LXI. De chiantzotzollî, seu plantâ in humore intumescente.	ibid.	CAP. XCVI. De hoitziloxiulâ nethinâ, seu arbore resinâ manante.	369, a
CAP. LXII. De acuilotl, seu plantâ volubili prope aquas proueniente.	357, a	CAP. XCVII. De hoitziloxitl , seu de arbore balsami Indici.	ibid.
CAP. LXIII. Demohuitli , seu herbâ purpureâ.	ibid. b	CAP. XCVIII. De tzinacancuitlatl quahuil, seu arbore ferente gummi simile stercori vespertilionum.	370, a
CAP. LXIV. De axoquenietl, seu picietl ardeâ.	ibid.	CAP. XCIX. De cocozihuitl, seu acri herbâ.	ibid.
CAP. LXV. De pctum seu picietl vel ietl herbâ.	358, a	CAP. C. De cōcoztamal , seu luteo tamali.	ibid. b
CAP. LXVI. De tlalyetl, seu yetl humili.	359, b	CAP. CI. De cempoalxochuitl , seu foliorum viginti floribus.	371, a
CAP. LXVII. De tlalyetl alterâ.	ibid.	CAP. CII. De caryophyllo.	ibid. b
CAP. LXVIII. De quapocyetl , seu tabaco ligneo.	ibid.	LIBRI XVI.	
CAP. LXIX. De amaquahuatl , seu arbore papyri.	360, a	CAP. I. De coccis mineralibus.	373, a
CAP. LXX. De amacoztic , seu papyro luteâ.	ibid.	CAP. II. De smaragdis.	ibid.
CAP. LXXI. De amatzquitl , seu vnedone papyraceâ.	ibid. b	CAP. III. De margaritis.	ibid.
CAP. LXXII. De ytzamatl , seu papyro nouaculâri.	ibid.	CAP. IV. De ytzâlî lapide.	ibid. b
CAP. LXXIII. De quauhtlapotl , seu anonâ.	361, a	CAP. V. De toltecayzeli , seu lapide nouaculâri.	374, a
CAP. LXXIV. De cochiztzapotl , seu tzapotl somnifero.	ibid.	CAP. VI. De yztehuilotl.	ibid.
CAP. LXXV. De molle.	ibid. b	CAP. VII. De plumâ fœtidâ.	ibid.
CAP. LXXVI. De xoihocotzoquantl, seu arbore liquidambaris Indici.	362, a	CAP. VIII. De lapide lactis.	ibid.
CAP. LXXVII. De tzacutli, seu glutine.	ibid.	CAP. IX. De tlapathehuilotl.	ibid.
CAP. LXXVIII. De coatzontecoxochitl.	ibid. b	CAP. X. De oculo eluri.	ibid.
CAP. LXXIX. De chilpatli, seu medicinâ chilli.	363, a	CAP. XI. De iaspidibus viridibus.	ibid.
CAP. LXXX. De chilli.	ibid.	CAP. XII. De fuccinis.	ibid. b
CAP. LXXXI. De amamatztlâ expurgante, seu rhabarbaro vocato Monachorum.	364, b	CAP. XIII. De lapide sanguinis.	ibid.
CAP. LXXXII. De aucoas, seu zingibere mafculo.	365, a	CAP. XIV. De cornerinis.	375, a
CAP. LXXXIII. De abacâ.	ibid. b	CAP. XV. De lapidibus qui vices ferri supplēt.	ibid.
CAP. LXXXIV. De amudio.	366, a	CAP. XVI. De sapphiris.	ibid.
CAP. LXXXV. De betre.	ibid.	CAP. XVII. De auro.	ibid.
CAP. LXXXVI. De folio Indo, quod malabathrum quoque vocant.	ibid. b	CAP. XVIII. De electro.	ibid.
CAP. LXXXVII. De buyo buyo.	ibid.	CAP. XIX. De zuruchec, seu metallo plumbeo.	ibid.
CAP. LXXXVIII. De piperis longi plantâ, alijsq; eius generibus.	ibid.	CAP. XX. De lapidibus admirationis.	ibid. b
CAP. LXXXIX. De arbore ferente benini.	367, b	CAP. XXI. De lapide aqueo.	ibid.
		CAP. XXII. De lapide speculari.	ibid.
		CAP. XXIII. De stercore Luna.	376, a
		CAP. XXIV. De lapide gossipij.	ibid.
		CAP. XXV. De tlaxexillo , seu gummi luteo.	ibid.
		CAP. XXVI. De tapacpatli , seu hepatis medicinâ.	ibid.
		CAP. XXVII. De terrâ aridâ, seu alumine.	ibid. b
		CAP. XXVIII. De caseo limeso.	ibid.
		CAP. XXIX. De sale & nitro.	377, a
		CAP.	

HISTORIÆ NATVRÆ MAXIME PEREGRINÆ.

CAP. XXX. De nitro.	ibid.	CAP. VII. De lapidibus alijs mirè figuratis.	
CAP. XXXI. De salinâ de Arayâ.	ibid. b		390, b
CAP. XXXII. De sale palmarum.	378, a	CAP. VIII. De campanâ Vilille.	391, a
CAP. XXXIII. De chapopotli.	ibid.	CAP. IX. De sepulchro S. Iacobi Apostoli.	ibid.
CAP. XXXIV. De arenâ candenti.	ibid.	CAP. X. De sepulchro Ferdinandi Gonzales	
CAP. XXXV. De terrâ albâ.	ibid. b	Comitis Castella.	ibid. b
CAP. XXXVI. De pigmentis raris.	ibid.	CAP. XI. De sepulchro Castillarum.	ibid.
CAP. XXXVII. De terrâ fœtidâ.	379, a	CAP. XII. De campanis quæ ultrò pulsantur.	
CAP. XXXVIII. De ahuachtetl.	ibid.		ibid.
CAP. XXXIX. De Alcececa lapide.	ibid.	CAP. XIII. De imagine pueri Iesu crescentis.	
CAP. XL. De extetl.	ibid.		392, a
CAP. XLI. De tzocui omiſtl lapide.	ibid. b	CAP. XIV. De Christo fideiuffore.	ibid. b
CAP. XLII. De ambiâ bituminis genere.	ibid.	CAP. XV. De Eucharistiâ multiformi.	ibid.
CAP. XLIII. De teco palli saxeo.	ibid.	CAP. XVI. De miraculosis imaginibus.	ibid.
CAP. XLIV. Vnde Rex Salomon tantam auri		CAP. XVII. De Cruce Carabacense.	393, a
vim coegerit.	ibid.	CAP. XVIII. De alijs celestibus pignoribus.	
CAP. XLV. De Maranonibus fluuijs.	380, a		ibid.
CAP. XLVI. De Orinoco fluuio.	ibid. b	CAP. XIX. De sanctâ Liberatâ.	ibid.
CAP. XLVII. De Paranaque.	ibid.	CAP. XX. De mensâ smaragdinâ.	ibid. b
CAP. XLVIII. De desaguadero.	ibid.	CAP. XXI. De monte cannarum.	ibid.
CAP. XLIX. De aquâ marinâ.	ibid.	CAP. XXII. De portu Mongia.	394, b
CAP. L. De mari sanguineo.	ibid.	CAP. XXIII. De navi saxeâ.	ibid.
CAP. LI. De fluuijs auriferis.	ibid.	CAP. XXIV. De medullis Gallacia.	ibid.
CAP. LII. De fonte piceæ aquæ.	381, a	CAP. XXV. De antro Gallacia.	395, a
CAP. LIII. De fontibus dulci-salsis.	ibid.	CAP. XXVI. De lacu Carecedone.	ibid.
CAP. LIV. De fonte Boiuca.	ibid.	CAP. XXVII. De S. Petro de Rocas, seu Ru-	
CAP. LV. De aquis Chiribicensibus.	ibid.	pium.	ibid.
CAP. LVI. De gurginibus lacteis.	ibid. b	CAP. XXVIII. De môte Laroco, seu Codis.	ibid.
CAP. LVII. De mari nigro.	ibid.	CAP. XXIX. De fonte Louzara.	ibid.
CAP. LVIII. De mari fernido.	ibid.	CAP. XXX. De fonte Viana.	ibid.
CAP. LIX. De fluuio salso.	382, a	CAP. XXXI. De monte furado, seu perforato.	
CAP. LX. De fonte liquoris ambiæ.	ibid.		ibid. b
CAP. LXI. De piscinis Yguey.	ibid.	CAP. XXXII. De saxo excipiente corpus S. Ia-	
CAP. LXII. De lacu salso.	ibid. b	cobi Apostoli.	ibid.
CAP. LXIII. De riuuulis Amapaia.	ibid.	CAP. XXXIII. De Lamis de Guâ, & origine	
CAP. LXIV. De incremento Nili.	383, a	Tamagi fluuij.	ibid.
CAP. LXV. De terremotibus.	ibid. b	CAP. XXXIV. De crucibus herba.	ibid.
CAP. LXVI. De ventis vehemētissimis.	384, a	CAP. XXXV. De fontibus sacris Hispaniæ.	ibid.
CAP. LXVII. De incendijs.	ibid.	CAP. XXXVI. De tauro sancti Marci.	397, a
CAP. LXVIII. De diluuijs.	385, a	CAP. XXXVII. De palatio & arcâ Toletanâ.	
CAP. LXIX. De niue admiranda quadâ.	ibid.		398, a
CAP. LXX. De fonte lacteo.	ibid. b	CAP. XXXVIII. De luminibus Olianis.	ibid. b

D E

MIRIS ET MIRACVLOSIS

NATVRIS

IN EVROPA

LIBRI PRIMI

CAP. I. De auibus S. Dominici de la Cal-		CAP. XLVII. De Tago fluuio.	404, a
cada.	387, a	CAP. XLVIII. De Salone.	ibid. b
CAP. II. De lapideo homine Daroca.	388, b	CAP. XLIX. De Bati.	405, a
CAP. III. De coruis S. Vincentij & Ceivvini.		CAP. L. De Durio.	ibid. b
ibid.		CAP. LI. De Ibero fluuio.	406, a
CAP. IV. De auibus Rauenna.	389, a	CAP. LII. De fonte Villa-nouæ.	ibid.
CAP. V. De gallinâ S. Ignatij.	ibid.	CAP. LIII. De fonte Boëtio.	ibid. b
CAP. VI. De lapidibus Claugij.	ibid.		CAP.

INDEX CAPITVM

CAP. LIV. De fonte Antiquera.	ibid.	CAP. XVII. De campanis & baculis Sancto- rum.	429, a
CAP. LV. De peninsulâ.	ibid.	CAP. XVIII. De baculo Iesu.	ibid.
CAP. LVI. De balneis Alhamæ.	407, a	CAP. XIX. De campanâ fugitiuâ.	ibid.
CAP. LVII. De aquis calidis.	408, a	CAP. XX. De cornu S. Patritij.	ibid. b
CAP. LVIII. De balneis Ledesmæ.	ibid. b	CAP. XXI. De baculo S. Cyrici.	ibid.
CAP. LIX. De balneis Beiara.	ibid.	CAP. XXII. De campanâ baiulâ.	430, a
CAP. LX. De Tamaricis fontibus.	409, a	CAP. XXIII. De lapide in insulâ Monâ.	ibid.
CAP. LXI. De puteo Hispalensi.	ibid.	CAP. XXIV. De collibus admirandis.	ibid. b
CAP. LXII. De monte Stellâ.	ibid.	CAP. XXV. De Ecclesiâ S. Tefredauci.	ibid.
CAP. LXIII. De fonte Carinensi.	ibid.	CAP. XXVI. De fontibus admirandis.	ibid.
CAP. LXIV. De monte ferreo.	ibid. b	CAP. XXVII. De fonte Momonia.	432, a
CAP. LXV. De temperamento ferri.	ibid.	CAP. XXVIII. De lacu & monte Pilati.	ibid. b
CAP. LXVI. De equabus Olyssiponensibus.	410, a	CAP. XXIX. De alijs fontibus prodigijs.	433, b
CAP. LXVII. De speculo fabuloso.	ibid. b	CAP. XXX. De fontibus alijs superstitiosis.	435, a
CAP. LXVIII. De lâpade ultrò accensâ.	411, a	CAP. XXXI. De aquis oleosis.	ibid.
CAP. LXIX. De statuâ B. Virginis Foyensis, seu Fidei, & lapillis miraculo celebribus in eo agro repertis.	ibid.	CAP. XXXII. De aquis sanguineis.	ibid. b
CAP. LXX. De fonte Brasiliensi miraculosa.	412, b	CAP. XXXIII. De fontibus ad Sanctorum merita exortis.	ibid.
CAP. LXXI. De imagine B. Virginis Maria Canariensi.	413, b	CAP. XXXIV. De Iustiniâno Imperatore, & alijs proprietatibus hominum.	437, a
CAP. LXXII. De Sanctis Vrgauonensibus nu- perrimè repertis.	ibid.	CAP. XXXV. De monstrosâ muliere.	438, a
CAP. LXXIII. De sacris hostijs Complutensi- bus.	418, a	CAP. XXXVI. De agilitate pedum.	ibid.
CAP. LXXIV. De saxo Complutensi.	ibid. b	CAP. XXXVII. De igne S. Brigida.	ibid.
CAP. LXXV. De statuâ Christi Xaueriësi.	ibid.	CAP. XXXVIII. De falcone casto.	ibid. b
CAP. LXXVI. De imaginibus desudantibus & miraculosis S. Ignatij.	ibid.	CAP. XXXIX. De libro miraculoso.	439, a
CAP. LXXVII. De Crucifixo Manresâ.	419, a	CAP. XL. De ligno reuifescente.	ibid. b
CAP. LXXVIII. De miraculoso oleo Damasci.	ibid.	CAP. XLI. De lapide molari.	ibid.
CAP. LXXIX. De balsamis Aegypti.	421, b	CAP. XLII. De lupo loquente.	440, b
CAP. LXXX. De oleo in lac mutato.	422, b	CAP. XLIII. De Rege mutato in vulpem.	442, a
CAP. LXXXI. De alijs oleis miraculosis.	423, a	CAP. XLIV. De pulcibus à S. Nannano de- portatis.	ibid.
CAP. LXXXII. De oleo Regum Angliæ.	424, a	CAP. XLV. De mirabili virtute receptiâ.	ibid.
CAP. LXXXIII. De caudatis hominibus.	ibid. b	CAP. XLVI. De fimi exterminio.	443, a
		CAP. XLVII. De senè reflorescente.	ibid.
		CAP. XLVIII. De immutatione oris.	ibid. b
		CAP. XLIX. De vestigijs petra impressis.	444, a
		CAP. L. De lapidibus maledictis.	ibid.
		CAP. LI. De legumine sine semine nato.	ibid. b
		CAP. LII. De arbore rosariorum.	445, a
		CAP. LIII. De piscibus S. Mauritij.	ibid.
		CAP. LIV. De S. Rosaliâ.	ibid.
		CAP. LV. De sceleto mirabiliter contexto.	ibid.
		CAP. LVI. De Cruce sanguineâ.	ibid. b
		CAP. LVII. De aquâ ignis alimento, & ali- quibus miraculis S. Francisci Xauerij.	446, a
		CAP. LVIII. De arbore subito arefcente.	447, b
		CAP. LIX. De statuâ Iesu lacrymante.	ibid.
		CAP. LX. De statuâ sancti Antonij de Paduâ, ambulante per aquas.	448, a
		CAP. LXI. De vaccis S. Columba.	ibid. b
		CAP.	

LIBRI II.

CAP. I. De insulis admirandis.	425, a
CAP. II. De insulâ Sanctâ.	ibid. b
CAP. III. De insulâ Aren.	426, a
CAP. IV. De gallis gallinaceis.	ibid.
CAP. V. De lacu Lagena, & anatibus S. Cole- manni.	ibid. b
CAP. VI. De Fernigenensi terrâ.	ibid.
CAP. VII. De lacubus miris.	427, a
CAP. VIII. De cæmeterio Vltonia.	ibid.
CAP. IX. De salicibus pomiferis.	ibid.
CAP. X. De lapide vinifero.	ibid. b
CAP. XI. De auibus Vltonia.	428, a
CAP. XII. De asylo ferarum.	ibid.
CAP. XIII. De fluuio pisculentissimo.	ibid.
CAP. XIV. De pascuis Brigida.	ibid. b
CAP. XV. De molendino S. Lucherini.	ibid.
CAP. XVI. De molendino S. Phechini.	ibid.

HISTORIÆ NATVRÆ MAXIME PEREGRINÆ.

CAP. LXII. De terrâ Hiberniæ exitiali serpentibus.	449,a	CAP. XXV. De domo ubi concepta B. Virgo.	ibid. b
CAP. LXIII. De sepulchro S. Remigij.	450, b	CAP. XXVI. De domo D. Thomæ Apostoli.	ibid.
CAP. LXIV. De Melitâ insulâ, & lapillis S. Pauli.	ibid.	CAP. XXVII. De fonte Capharnaum.	ibid.
CAP. LXV. De fonte S. Columbæ.	451, a	CAP. XXVIII. De lapide vestigia Christi exprimente.	468, b
CAP. LXVI. De mirâ arboris imitatione.	ibid.	CAP. XXIX. De fructibus Maris mortuæ.	ibid.
CAP. LXVII. De arboribus sterilescentibus.	ibid. b	CAP. XXX. De lapide limido.	469, a
CAP. LXVIII. De urso mirificè masueto.	452, a	CAP. XXXI. De admirandâ specie hominis à naturâ expressâ.	ibid.
CAP. LXIX. De mirabili conseruatione vitæ.	453, a	CAP. XXXII. De saxo sancti Stephani.	ibid.
CAP. LXX. De puellis canis.	ibid. b	CAP. XXXIII. De saxo Cedron.	ibid. b
CAP. LXXI. De lapide sponte contrito.	454, a	CAP. XXXIV. De saxo Elia.	ibid.
CAP. LXXII. De coruo se lacerante.	ibid. b	CAP. XXXV. De terebintho Virginis.	ibid.
CAP. LXXIII. De incorruptis panibus.	455, a	CAP. XXXVI. De templo Bethleem.	ibid.
CAP. LXXIV. De incorruptione aquæ Baptismalis.	ibid. b	CAP. XXXVII. De Ecclesiâ Angelorum.	470, b

DE

MIRIS ET MIRACVLOSIS
NATVRIS
IN TERRA HEBRÆIS PROMISSA
LIBRI

CAP. I. De ortu Iordanis.	457, a	CAP. XXXVIII. De saxo quod dicitur Lac virginis.	ibid.
CAP. II. De Iordane fluuio.	458, a	CAP. XXXIX. De fonte signato.	471, a
CAP. III. De arundinetis Iudææ.	459, a	CAP. XL. De Horto concluso.	ibid.
CAP. IV. De Panio antro.	ibid.	CAP. XLI. De Statuâ salis.	ibid. b
CAP. V. De aquis Meron.	ibid. b	CAP. XLII. De fonte Samariæ.	472, a
CAP. VI. De mari Galilææ.	460, a	CAP. XLIII. De fontibus Lasa.	ibid.
CAP. VII. De Mari mortuo.	ibid.	CAP. XLIV. De fonte B. Virginis.	ibid.
CAP. VIII. De linguâ Maris mortui.	461, b	CAP. XLV. De fonte Aethiopsis.	ibid.
CAP. IX. De puteis bituminis.	ibid.	CAP. XLVI. De Torrente Philisthym.	ibid. b
CAP. X. De fonte Elisei.	ibid.	CAP. XLVII. De Torrente Arnon.	ibid.
CAP. XI. De floribus Ierichuntinis.	462, b	CAP. XLVIII. De fonte Siloë.	ibid.
CAP. XII. De Engaddi & fonticulo Iesu.	463, a	CAP. XLIX. De vineis Engaddi, & prodigijs Natiuitatis Christi.	473, a
CAP. XIII. De fonte hortorum.	ibid. b	CAP. L. De botro terræ promissæ.	ibid. b
CAP. XIV. De puteo aquarum viuentium.	464, b	CAP. LI. De uuis sine acinis.	ibid.
CAP. XV. De Adoni fluuio.	ibid.	CAP. LII. De Valle & herbâ Baaras.	ibid.
CAP. XVI. De herbâ miraculosâ iuxta statuam Christi Domini in ciuitate Paneade.	465, a	CAP. LIII. De rutâ Macheri.	474, a
CAP. XVII. De agro Damasceno.	ibid. b	CAP. LIV. De lacu Gadaræ.	ibid. b
CAP. XVIII. De agris desertis Gazaræ.	466, a	CAP. LV. De palude Casaræ.	ibid.
CAP. XIX. De aue venaticâ.	ibid.	CAP. LVI. De aquis Maserephot.	475, b
CAP. XX. De origine vitri, & fluuio Belo.	ibid.	CAP. LVII. De balneis Amathæ.	ibid.
CAP. XXI. De saltu Domini.	ibid. b	CAP. LVIII. De Eleutherio fluuio.	ibid.
CAP. XXII. De Emmaus, & fonte eius.	ibid.	CAP. LIX. De terrâ Aceldamâ.	ibid.
CAP. XXIII. De ciceribus lapideis.	467, a	CAP. LX. De lapidibus sepulchri Rachel.	476, a
CAP. XXIV. De Sardinellæ mirabili proprietate.	ibid.	CAP. LXI. De quercu annosâ, seu Sichem.	ibid.
		CAP. LXII. De Conualle Mambre, & terebintho eius.	ibid. b
		CAP. LXIII. De lapidibus scissis montis Caluarie.	477, a
		CAP. LXIV. De ictibus flagellantium continuis.	ibid. b
		CAP. LXV. De columnis lacrymantibus.	478, a
		CAP. LXVI. De Aroër sive Ariel terræ motu.	ibid.
		CAP. LXVII. De speluncâ Adam.	ibid.

CAP.

INDEX CAPITVM HIST. NAT. MAX. PEREG.

CAP. LXVIII. De igne prodeunte ex sepulchro David.	ibid. b	CAP. XCIII. De purpurâ.	ibid.
CAP. LXIX. De antro Oliueti.	ibid.	CAP. XCIV. De palmâ.	488, a
CAP. LXX. De speluncis munitissimis.	479, a	CAP. XCV. De balsamo.	ibid. b
CAP. LXXI. De cauernâ Adomin.	ibid. b	CAP. XCVI. De puteo beata Virginis.	ibid.
CAP. LXXII. De speluncâ duplici.	ibid.	CAP. XCVII. De mulis Palaestinis & Syrijs.	489, a
CAP. LXXIII. De Trachonitide.	480, a	CAP. XCVIII. De charogryllis seu herinaceis.	ibid.
CAP. LXXIV. De Maqrâ.	481, a	CAP. XCIX. De pomis paradisi.	490, a
CAP. LXXV. De monte Hebal & Garizim.	ibid.	CAP. C. De locustis Palaestinis.	ibid. b
CAP. LXXVI. De Libano monte.	ibid. b	CAP. CI. De melle siluestri & siliquis.	491, a
CAP. LXXVII. De monte Hermon.	482, a	CAP. CII. De spinis Ierosolymitanis & Coronâ Christi.	ibid. b
CAP. LXXVIII. De montibus Gelboë.	483, a	CAP. CIII. De arboribus Ierosolymitanis, & ligno Crucis Christi.	494, b
CAP. LXXIX. De monte Thabor.	ibid.	CAP. CIV. De Vrim & Thummim lapidibus.	496, a
CAP. LXXX. De monte Eroge.	ibid. b	CAP. CV. De Euphrate & Tigride fluuijs.	497, a
CAP. LXXXI. De monte Oliueti.	484, a	CAP. CVI. De Mesopotamiâ & paradiso.	498, b
CAP. LXXXII. De saxo inconsumptibili.	ibid. b	CAP. CVII. De monte Sinai.	499, b
CAP. LXXXIII. De aquis Tiberiensibus.	ibid.	CAP. CVIII. De monte Oreb.	500, a
CAP. LXXXIV. De Carmelo, speluncâ Elia, & loco igne caelesti tacto.	ibid.	CAP. CIX. De lapidibus montis Oreb.	ibid. b
CAP. LXXXV. De montanis Ierosolymitanis.	485, a	CAP. CX. De Mari rubro.	ibid.
CAP. LXXXVI. De Tyrio serpente.	ibid. b	CAP. CXI. De imagine Christi in Beryto.	501, b
CAP. LXXXVII. De Piscinâ probaticâ.	ibid.	CAP. CXII. De arbore hospitali B. Virginis.	502, b
CAP. LXXXIX. De gigantibus Ham.	486, a		
CAP. XC. De gigantibus Raphaim.	ibid.		
CAP. XCI. De mari sabuloso.	ibid. b		
CAP. XCII. De cancro cursore.	487, a		

INDEX RERVM MEMORABILIVM.

A.

BACA , platani genus Indicum.		
365, b		
ventrem emollit.	366, a	
oris halitum emendat.	ibid.	
Abbatissa quaedam Moniatum		
vetula, subito, menstruis floribus		
reuocatis, & toto corpore mutato, iuuucula facta		
fuit.	136, b	
Abderrahamans Maurorum Rex felicitate nimia		
inolefcit.	389, b	
à Ramiro Hispania Rege centum virgines loco		
tributi poscit.	ibid.	
eius Legati indignè repelluntur.	ibid.	
in aciem contra Ramirum procedit.	ibid.	
à Ramiro vincitur & fugatur ope S. Iacobi.		
390, b		
Abdias Propheta ubi sepultus.	474, a	
Abibeiba Regulus in arbore habitat.	332, b	
ab Hispanis ibi obsidetur.	ibid.	
eisdem se tradit.	333, a	
Abieres loca frigida amant.	105, b	
rectissima & electissima in monte Libano crescunt.		
482, a		
Abraham Patriarcha ubi habitauerit.	476, b	
tres ibi Angelos hospitio excepit, & unum adora-		
uit.	ibid.	
in eo Trinitatis mysterium indicauit.	ibid. 477, a	
ubi sepultus.	479, b	
Abortum cohibet aqua, in qua rusa radices herba		
apancholoe aliquamdiu macuerint, transfusa per		
colum, & potata.	351, a	
Absinthium loca humida amat.	105, b	
Abstergendi vim habent testacea & ossa sepiarum.		
3, b		
Abstinentie symbolum qua animalia sint.	6, b	
Acacius Movôpaxu Casarea olim Episcopus.		
475, a		
Acaltecepon, serpens Indicus.	275, b	
est ex genere lacertarum.	276, a	
morsus eius lethifer non est.	ibid.	
lumborum eius caro Venerem excitat.	ibid.	
crusta verò scorpionum ictibus aduersatur.	ibid.	
Acamotl, species herba camotli.	367, b	
Acacana, quale piscis genus.	254, a	
Acaracha radix Indica.	329, b	
Acatlyacapan, locus in templo maximo Mexica-		
no.	146, a	
Acaxaxan herba Indica.	353, b	
febres sedat.	ibid.	
dysenterias curat.	ibid.	
deliquium animi soluit.	ibid.	
cordi languenti opitulatur.	ibid.	
Acaxilotic herba Indica.	353, b	
febres interpolatas sedat.	354, a	
lumbricos ventris necat.	ibid.	
bilem egregiè purgat.	ibid.	
mensum nimias fluxiones cohibet.	ibid.	
tumoribus præter naturam prodest.	ibid.	
tabescentes impinguat.	ibid.	
desipientibus confert.	ibid.	
Accipitres crocodilis aduersantur.	123, b	
cum chamaleonte pugnant.	124, a	
muribus aduersantur.	ibid.	
asalo item sunt contrarij.	ibid.	
Aceldama quid fuerit.	475, b	
emptus a Iudæis pro triginta argenteis, quibus eis		
Iudas Christum vendiderat.	476, a	
Helena Imperatrix eius medium muro includi		
& testudine operiri curauit.	ibid.	
eius terra defunctorum corpora spatio vigintiqua-		
tuor horarum in cinerem redigit.	ibid.	
inde ablata terra, Romam ab eadem Imperatrice		
denecta fuit.	ibid.	
Acel nahuacatl acolmitzli minister idolorum in		
maximo Mexicano templo, & eius munus.		
149, b		
Acetabula in herbis differunt à cirris.	129, b	
Acete in Canarâ appellatur elephas.	193, b	
Achas vox Syriaca quid significet.	489, a	
Achans quale animal.	190, b	
Achiort arbor Indica.	353, a	
maximi aestimatur ab Indis, & prope domos illo-		
rum feritur.	ibid.	
februm calores temperat.	ibid.	
dysentericis auxiliatur.	ibid.	
tumores præter naturam dissipat.	ibid.	
iulapys commodissime miscetur.	ibid.	
dentium dolores à causâ calidâ ortos leuat.		
ibid. b		
uriam euocat.	ibid.	
croci apud nonnullos vicem subit.	ibid.	
pigmentum ex eâ conficitur, quomodo, & ad quid		
illud utile.	ibid.	
Achkarus qualis piscis.	246, b	
Acithoe in vespertilionem versa dicitur in fabulis.		
52, b		
Acitli, genus anatis, qualis auis.	207, a	
in eius corde gemmam reperiri, fabula est.	ibi-	
dem b.		
Acoatl serpens Indicus.	272, b	
Acolchichi auis describitur.	225, a, b	
Acolin, auis Mexicana formæ coturnicis.	214, b	
Acototloquichitl, auis qua continuè canit.	210, a	
palato tamen quàm auribus est gratior.	ibid.	
Acedôpapi qua nationes.	490, b	
Acteon venatione delectatur.	9, a	
Acuichehuariraqua herba Indica.	354, b	
succus eius vel stillatitius liquor sedat februm		
ardores.	ibid.	
cor roborat.	ibid.	
venenatis potionibus promptissime medetur.	ibid.	
scorpionum ictibus tutissimum est remedium.	ibid.	
renum ardorem extinguit.	ibid.	
faucium tumores deprimit.	ibid.	
pectoris dolores sedat.	ibid.	
urina acrimoniam obtrundit.	ibid.	
appetitum excitat.	ibid.	
Acuilotl, herba Mexicana.	357, a	
folia eius sumpta pugilli mensurâ ex vino, status		
discutiunt.	ibid.	

INDEX RERVM

- in sa admoiaque, contracta membra laxant.* ibid.
tumores praeci naturam supprimunt. ibid.
Aculei animalis hoiz elaquat in dolari capitis le-
uando faciunt. 154,b
eorumdem puluis dysenteriae prodest. ibid.
Aculei in herbis quid sint. 130,a
Aculei infixi extrahuntur cauda animalis elaquat-
in rusa & imposita. 157,a
item, si pollin, insectum paruum Indicum, primum
& impositum fuerit. 290,b
Acroyatic, herba Indica similis abietis. 351,a
radix eius in farinam redacta, sumptaque e
frigido quodam liquore, febres soluit. ibi-
dem b.
Acroyatic secunda, parua herba. 351,b
radix eius confusa mediocriter, & e liquore ali-
quo congruenti, inani ventriculo, sex obolorum
pondere sumpta, humores omnes, praecipue pi-
cuitam & bilim, per superna & inferna cura
noxam vacuat. ibid.
hydropicis, cachecticis, asthmaticis magnopere con-
fert. ibid.
eadem rusa, & resoluta ex lotio humano, & instil-
lata, oculorum morbis medetur, & argemata
discunt. ibid.
Adamus protoplastes a Deo in ea Philosophia,
que in consideratione animata substantia consistit,
edoctus fuit. 2,a
in agro Damasceno creatus esse asseritur.
 465,b
ubi dicitur fleuisse filium suum Abel a Caino
interfectum. 478,a
ubi sepultus. 479,b
Adama ciuitas in excidio Sodomitico conflagramit.
 460,b
Adamantes quare scalpi vel frangi non possint. 61,a
ignis naturam non recipiunt. ibid.
ideo combustioni non sunt obnoxij. ibid.
quomodo aquilarum ministerio in regno Murfil
colliguntur. 234,b. 235,a
Adamantis herba leonibus aduersatur. 122,a
Adeps proprie est animalium non ruminantium.
 117,a
Adim main, peregrinum animal in Libya.
 185,a,b
Adipes vim habent emolliendi. 3,b
Admiranda Peruanorum superant admiranda E-
gyptiorum & Romanorum. 140,a
Admiratio non debet obstare veritati in effectibus na-
turae. 10,b
Adomi, locus sanguinarius, homicidij & latrocinij
infamis. 479,b
ibi in latrones inciderat viator ille Euangelicus,
quem curauit Samaritanus. ibid.
Adona fluuius aurifer. 381,a
Adonis adolescens, Bibliorum & Cypriorum Regis
filius. 464,b
propter formam a Venere adamatus fuit.
 ibid.
ab apro interemptus est. ibid.
Adonis fluuius ex Libano monte oritur. 464,b
 482,a
unde nomen habet. 464,b
Christianis appellatus est Canis. ibid.
Adrachne arbor in montanis Ierosolymitanis sponte
prouenit. 485,a
Adulterina natura an a Deo in prima rerum produ-
ctione condita. 88,a
- Admetochils minister idolorum in maximo templo*
Mexicano, & quod eius munus. 148,b
Aegidius Abbas, solitarie viuens, ceruam sibi lac pre-
bente uictuauit. 203,a
eidem cerua, a canibus acta, per fugium praebuit.
 ibid.
a venatore vulneratus. ibid.
ueniam vulneratori libens impendit. ibid.
Agilopes sanantur iusis & impositis folijs arboris
romati. 319,b
item eorum succo cum ceruisa, rosaceo & lithar-
gyro applicato. ibid.
item eodem cum fimo gallinarum cortalium subacta,
& in linteo apposito. ibid.
Agitbalus ex Timandra factus dicitur in fabulis.
 52,b
Egyptij elementa non solum dixerunt esse animata,
sed & per sexus ea distinxerunt. 18,b
credunt, orygem canicula stella exortum praescire.
 125,a
causam incrementi Nili ignorantes, eidem velut
Numini sacrificia obtulerunt. 383,a
Alianus quanti animalium contemplationem fecerit.
 9,a
Alurus oculis suis diei vel incrementum vel decre-
mentum imitatur. 2,b
Anez lacustri insecti genus. 258,a
est simile cicadis terrestribus. ibid.
Equinoctium a cynocephalo manifestatur. 3,a
quomodo ab Ingis Indis dignorum fuerit. 139,b
Aer qua uentus est, ab Origene & Aegyptijs dice-
batur mas, qua nebulosus & uers, femina. 18,b
quos incolae habeat. 58,b
nihil generat, sed est sterilis. 60,b
humor tamen eius est secundus. ibid.
Asacus in mergum mutatus dicitur in fabulis.
 52,b
Asitas cicada cantu indicatur. 3,a
Ethiopes draconum carnem comedunt. 397,a
locustis etiam vescuntur. 490,b
Ethiopia quas bestias progeneret. 91,a
Occidentalis habet homines bene quidem forma-
tos, sed qui uno cum pede tantam habeant vi-
biam, ut pedis umbra a Solis meridiani astu se
tueantur. 133,b
illi homines sunt magni gemmarij. ibid.
Septentrionalis qua monstra humana alai:
 133,b
Ethiopia quadam est qua Terra sancta sit vicina.
 499,a
Ethiopia fons ubi situs. 472,a
Etitis lapidis usus ab aquila monstratus fuit.
 7,b
Affectiones muliebres sanat calamus aromaticus.
 314,b
Affectiones quasuis frigidas mirabili praestantia
sanat oleum e semine planta magaan expressum.
 343,a
Affectus omnes a Stoicis dicebantur esse animalia.
 17,b
non sunt in animalibus. 46,a
Affectus cordis a nimio ardore sedat herba atschin-
pinca. 353,a
Africa quas bestias generet. 91,b
Agabus Propheta ubi se zona Pauli Apostoli ligauerit.
 475,a
Ager Damascenus propter fertilitatem creditur
fuisse paradisi. 465,b
 terra

M E M O R A B I L I V M.

terra eius, qua rufa est, aliqui ad superfusionem abutiuntur.	ibid.	morbo articulari ex frigida causa otto mirabili ce- leritate medetur.	ibid.
Ages, radices Indicae.	329, a	fiatus discutit.	ibid.
earum plurima sunt species.	ibid. b	tumores ex puritate ortos dissipat.	ibid.
Agilitas pedum quibusdam est incredibilis.		neruos, qui ab humoribus crassis discedunt, laxat.	ibid. b
438, a			
Aglaiphon egregiam equi siacuam fecit.	9, a	Abortivus piscis Indicus e lustratum genere.	
Agnano insula fontem habet, cuius aqua epota senes rejuvenescunt.	381, a	253, b	
Agnorum esum Galenus fugiendum suadet, & qua- re.	116, a	Ahuachiel lapis candens & translucidus.	379, a
Agnus Dei, e cruce militis Hispani dependens, cum, quo minus ab hereticis Hollandis potuerit bombar- dis ledi vel occidi, praeservat.	453, a	pulvis eius ex aqua sumptus febribus ardentibus medetur.	ibid.
alius in extremiscentis Tiberim consecutus, eiusdem imperium sedat.	ibid. b	Ahucaelli novus orbis venenaculi serpens.	269, b
Agnus mansuetudinis symbolum.	7, a	Amocheli, carapactum Indiarum animal.	
Agnus ex planta boraginis natus, an sit animal.	34, a, b	159, a	
Agriculturam qui Peruanos decucunt.	138, a	una nocte leuce spatium excavat.	ibid.
Agri deserti quare sic dicuntur.	466, a	eius descriptio.	ibid.
Agrigentinus lacus oleum seipernatans habet.	433, a	quomodo formicas capiat.	ibid.
Agrippa rex monicem Paniam regis opibus & armis accutavit.	459, a	quo asin in fuga se evadit.	ibid.
Agua sen serpens maximè leshifer.	273, b	crassa eius trita, & drachma unius pondere in ro- sumpta, cascato sudore magnopere confert ad curandum morbum Gallicum.	ibid.
antidotum eius pangagua sen.	ibid.	quor eius species.	ibid.
Ahemero, piscium genus in provincia Mediolanensi, auro vesce creditur.	67, a	cum viperis societatem alit.	ibid. b
Ahoachtocatl, araneorum genus, magnitudine oui col- lumbini,	291, b	officulum cauda eius in tenuissimum pulverem reductum, indeque confecta pinula magnitu- dine capitis acicula, & auris induta, eius dolo- rem sedat, & unguum, etiam cum aliqua sur- ditate committum, curat.	168, a
Ahoapali herbula Indica.	352, a	certum quo asin capiat.	ibid. b
radix eius alnum sistit.	ibid.	conchulis eius utuntur Indi in maleficiis, praecipue ad indagandos & puniendos fures.	ibid.
uriam euocat.	ibid.	Aicuxom, genus piscium in Brasilia.	217, b
fiatus discutit.	ibid.	Aidebel, Hebraicum nomen fluvij Tigris.	
ventriculum & cerebrum firmat.	ibid.	497, b	
Ahoaton herba Indica, sine quercus patria.	352, a	Aioochelus quomodo formicas venatur.	11, b
radix eius, trium unciarum mensura cocta et tri- bus libris aqua fontana ad utriusque, & in deco- cti propinatum vice potus, praeterea corroborat.		quomodo se ab iniuria cavent.	ibid.
ibid.		Ale in herbis quid sit.	129, b
dysenterias compefcit.	ibid.	Alayocli, species cacurbitarum Indiarum.	
laxata renum ossa consolidat.	ibid.	309, a	
lassitudini medetur.	ibid.	Albator qualis piscis.	259, a
Ahoavali, ova muscarum palustrinum axaxayacul appellatarum.	257, b	Alba spina. vide, Spina alba.	
ex his placentia comestibiles fiunt.	ibid.	Albanfegi, frutex e quo Arabes dicunt concexam fuisse Coronam Corymbi.	492, a
Ahochoest arbor Indica, unde sic dicitur.	305, b	Albertus piscium, celos uno habere generandi ani- malcula.	51, a
abscessum est species.	ibid.	Albertus Pius Archidux Belgarum Princeps sta- nam B. Virginis Foyensis inuicis.	411, b
quatuor eius sunt differentia.	ibid.	Albicoris piscis capens, sursum tractus, & in pasen- tibus aperiens, vulnere vimis, quem paulo ante absorpserat, remanentem emisit.	157, b
cortex eius usus sanat ambusta.	306, a	Albengines illis in discutimus: fureali herbe cacochimael cortice nudati.	370, b
desquamata item & exsiccata cutem.	ibid.	Alcatraz quale avis genus.	223, b
cum lithargyro & polline iburis ulcera curat.	ibid.	mirè pisces venatur.	ibid.
ibid.		Alces cornua ramosa habet:	110, b
cicatricem obducit.	ibid.	eaque solida.	ibid.
ustus cum acramento furorio, serpencia ulcera co- hibet.	ibid.	& lata.	111, a
secundas suffumit urabis.	ibid.	propter superius labrum scissum ex opisthonomis est.	112, a
ventrem adstringit.	ibid.	cursum velocissimo valet.	119, b
uriam euocat.	ibid.	propter crassitudinem superioris labri est opistho- noma.	121, b
folia rufa & illita, crurum scabiti & tumoribus medentur.	ibid.	comitiali morbo infestatur.	122, a
inflammationes eorum molliunt.	ibid.	simplex est & solida.	124, b
& vulnera ab eis abarcent.	ibid.	quo stragemate in venatores & canes se perse- quentes trahit.	ibid.
densum dolores sedant, si ex aceto cum ijs colluan- tur.	ibid.	Alcececa lapis, non dicitur quid sit oppido Alcececa allatus sit.	379, a
hepaticis conferunt.	ibid.		
resina arboris dolores ex frigore ortos sanat.	ibid.		

INDEX RERVM

- eius ramenta a quo pondere sumpta, mirà breuitate insaniensibus medentur. ibid.
- Alco, species canum Indicorum, qui sunt parvuli, & ab Indis humero aut gremio portantur. 173, b
- Alcyones nidulantes, temporis presagia suggerunt. 3, a
conjugalis amoris sunt symbolum. 7, a
ex Ceyce & coninge facti dicuntur in fabulis. 52, b
- Alcyonius peregrinus, planta spongiosa. 293, b
- Alexander Magnus Aristoteli auctor fuit conscribendi libri de Historiâ animalium. 2, a
domum admirationis ex lapidibus beth extruxisse dicitur ab Arabibus. 375, b
- Alexander Rex oppidum & castellum Macharum construxit. 474, a
- Alhama qualis ciuitas. 407, b
varia ibi therme, & quâ illa ex causâ. ibid.
- Alium pugna Iulij Caesaris necem presignificauit. 3, b
- Alka, auis insularum Furrarum. 236, b
- Allium mustela est aduersum. 122, a
- Alo, genus psittacorum. 225, b
- Alopecia curatur cinere hippocampi cremati. 4, a
item fimo caprarum siluestrium, si cum aceto & oxymelle teratur. 127, b
item stercore catti cum sinapi & aceto. ibid.
- Alpacamasca, id est terra animata, dicebatur Peruanis corpus humanum. 138, b
- Alpes Egypti homines habent, præter faciem, brachia & pedes humanos, camelis omnino similes. 133, b
ij sunt pisces strenui, aduersus uxores ferocissimi. ibid.
Regem suum summè venerantur. ibid.
- Alpes Libya qua monstra pariant. 134, b
- Alphet bestia ex leone & leopardo generatur. 91, a
- Alphonsus XI. Hispania Rex templo & cœnobio Castri Iulij & Talabrica multa dona elargitur. 399, b
insignem victoriam contra Pœnos obtinet. ibid.
- Alphonsus Sanchez de Huelua primus nouum orbem detexit. 73, b
- Atlatonochili, species tunarum Indicarum. 311, b
- Aluum expurgat fermentum ex maizio confectum. 324, a
laxat arbuscula yobualxochili. 312, b
item cortex arboris tolatia, duarum drachmarum pondere redactus in puluerem, & sumptus. 341, a
item herba chilli. 363, b
item facies succi herba amamaztli. 364, b
item succus foliorum arboris maguey. 300, b
item iuse radices Indica herba nahuiteputz. 336, a
sistit vstus cortex arboris aboëhoët. 306, a
item poma arboris tuna, si cum granulis cibi loco sumantur. 311, b
item herba ilaquequetzal. 341, b
item herba yyauhtli succus. 347, a
item aqua, in quâ iuse radices herba apanchola a aliquamdiu maduerint, transfusa per colum & potata. 351, a
item radix herba aboâpatli. 352, a
item pigmentum quod ex arbore achiotl conficitur. 353, b
- Alui dolores sistunt tres quatuorve gutta balsami ex arbore houtzilotl eliciti, ante cibum linctâ. 369, b
- Amacoztic arbor magna Indica. 360, a
- ius decocti. radicem linguam febrientium humectat. ibid. b
- pectoris doloribus confert. ibid.
- pituitam & bilem supra infraque purgat. ibid.
- lac eius medetur ulceribus labiorum. ibid.
- Amacpalli, spongia marina genus in Indiâ. 292, b
- Amaloz que auis describitur. 222, b
- Amamaxtla, herba Indica. 350, b
urinam egregiè euocat. ibid.
trita & sumpta bilem purgat. ibid.
calculum frangit, & fractum expellit. ibid.
- Amamaztla, herba Indica rhabarbaro similis. 364, b
succus eius expressus corpus expurgat. ibid.
facies eiusdem succi aluum laxant. ibid.
bilem sufficienter expurgat. ibid.
radix eius quando colligenda, & quomodo. ibid.
- Amapaia regio palustris. 382, b
rinuli ibi venenatis serpentibus scærent. ibid.
- Amaquahuitl arbor magna Indica. 360, a
ex eâ conficitur papyrus. ibid.
- Amatha villa vbi sita. 475, b
balnea ibi commoðissima ad valetudinem. ibid.
- Amatlanitza festum Mexicanorum. 143, b
- Amatzquitl herba Indica. 360, b
ius decocti corticis eius febricitantibus prodest. ibid.
- Amazonas esse, aliquibus pro fabulâ fuit. 135, b
ad Canibales generationis causâ migrant. ibid.
- Ambia bituminis genus in Peru. 379, b
morbis illud antiquis, & à frigore ortis, medetur. ibid.
dolores quoscumque sedat. ibid.
flatus discutit. ibid.
tumores præter naturam dissipat. ibid.
- Ambili à fructu sic appellata arbor in Indiâ. 342, a
bilem concoquit & expurgat. ibid.
pituitam incidit & expurgat. ibid.
calorem nimium sedat. ibid.
folia iusa erysipelatis utilissimè imponuntur. ibid. b
fit ex eâ confectio ad eadem utilis. ibid.
- Ambiza, piscis Indicus, propter pinguedinem dictus porcus aquatilis. 260, b
tam est magnus, ut 500. libras appendat. ibid.
quomodo capiat. ibid.
captus ad aulam Regiam deferri debet. ibid.
- Ambra non est semen balanarum. 262, a
- Ambrosius tres saltem calos agnouit. 25, a
- Ambusta sanantur cortice vsto arboris aboëhoët. 306, a
item folijs herba tonalxihuitl. 352, b
- Amerina in arborem vsque accrescit, & fructicis naturam exiit. 128, a
- Amethysti quandoque è coccis terrestribus exstantur. 373, a
- Amiantus ab igne ladi non potest. 61, a
- Amicitia symbolum, aues cassia. 7, a
- Amitoïl quale piscis genus. 254, b
- Ammaus vicus non longè à ciuitate Tiberiade. 484, b
ibi aqua sunt sanandis humanorum corporum vitijs maximè idonea. ibid.
- Ammaus castellum, ciuitas ex toparchiis ordine sexta. 466, b
apud hanc fugauit Indas Machabeus exercitum Antiochi. ibid.
quan-

M E M O R A B I L I V M.

<i>quantum Ierosolymis distet.</i>	ibid.	<i>Angeli non sunt animalia.</i>	18,b
<i>est patria Cleopha discipuli Domini.</i>	ibid.	<i>Angelorum templum in loco ubi Angeli pastoribus nuntiarunt Christum natum.</i>	470,b
<i>nobilis facta ex miraculo ibi à Christo servatore patrato.</i>	ibid.	<i>Turcis illud est in maximâ veneratione.</i>	ibid.
<i>habuit temporibus Christianorum Episcopum.</i>	467,a	<i>Angli quare dicantur caudari.</i>	424,b
<i>Ammon ciuitas, quam torrens Iaboc alluit.</i>	486,a	<i>Angli fera cornua rugosa habent.</i>	110,b
<i>ad eam Vrius Hethaus à Dauide Rege occisus est.</i>	ibid.	<i>Anglia Reges inaugurantur oleo quod B. Virgo dedit S. Thome Cantuariens.</i>	424,a
<i>Philadelphia hodie vocatur.</i>	ibid. b	<i>Angues nigri Romanorum cladem à Lusitanis inferendam presignarunt.</i>	3,b
<i>Christianorum tempore habuit Episcopum Metropolitanum.</i>	ibid.	<i>Angues plerumque sine coitu sponte ex limo generantur.</i>	96,a
<i>Amobuntli, herba Indica.</i>	316,b	<i>Nilotici vulpi aduersantur.</i>	124,a
<i>Amorem conciliat herba pina huiusmodi.</i>	337,b	<i>Anguilla ex algâ in aquis sponte procreantur.</i>	32,b
<i>Amoris conjugalis symbolum, alcyon.</i>	7,a	<i>ex mortuis hominum cadaveribus nascuntur.</i>	96,b
<i>Amphilochia, vel</i>		<i>etiam quandoque è limo oriuntur.</i>	99,a
<i>Amphilochopolis ciuitas à quo condita.</i>	408,a	<i>in amne Zenu in arenâ procul ab aquis reperiuntur.</i>	249,a
<i>prope eam fons calidissimus.</i>	ibid.	<i>Anima immortalitas Peruanis nota.</i>	138,b
<i>Amphisbœna quales serpentes.</i>	273,a	<i>Animal quid sit.</i>	17,b
<i>Ampulla cum oleo S. Martini in medio incendio integra euadit.</i>	423,b	<i>Animal quoddam apud Iapones gignitur, quod cum senserit, in mare se precipitat.</i>	180,a
<i>Amudium, herba Indica.</i>	366,a	<i>ibi in piscem mutatur.</i>	ibid. b
<i>radix & semineius obstructions splenis aperiunt.</i>	ibid.	<i>Animalia caelestium motuum in se indicia habent.</i>	2,b
<i>humores infractos discutiant.</i>	ibid.	<i>ex ijs captantur presagia.</i>	3,a
<i>semen in sum, & ex vino sumptum, ventris dolorem è frigore ortum placat.</i>	ibid.	<i>ex ijs quanta utilitas.</i>	ibid. b
<i>ius decocta herba succurrit iliicis nephriticisque.</i>	ibid.	<i>etiam in aëre quedam nata sunt.</i>	4,a
<i>ventriculum roborat herba ipsa.</i>	ibid.	<i>in iisdem meteora generantur.</i>	ibid.
<i>Amygdale amara si à vulpe edantur, nec illa superbiberit, eam occidunt.</i>	122,a	<i>& caelestes imagines in eis inueniuntur.</i>	ibid. b
<i>An apud Malabares appellatur elephas.</i>	193,b	<i>eorum consideratio praestat contemplationi caeli & astrorum.</i>	5,a
<i>Ana an primus adulterinae generationis auctor.</i>	88,b	<i>planta & mineralia in eis generantur.</i>	ibid. b
<i>Anas fluminis praecipuus in Hispaniâ.</i>	403,b	<i>Politica & Ethica ex usdem desumi potest.</i>	6,b
<i>unde oriatur.</i>	ibid.	<i>variarum virtutum sunt symbola.</i>	ibid.
<i>modò apparet, modò in varios meatus subterraneos se condit.</i>	404,a	<i>cur Deus eorum contemplationem homini proposuerit.</i>	7,b
<i>Anates sese expurgantes, temporis presagia suggerunt.</i>	3,a	<i>eorum discipulus in multis est homo.</i>	ibid.
<i>ex caduere earum busfones nascuntur.</i>	97,a	<i>ab iisdem quoque diuersarum artium exempla desumuntur.</i>	8,a
<i>caro earum humida est, & ventrem efficaciter procurat.</i>	116,b	<i>eorum contemplationem quanti fecerint Aristoteles, Elianus & Oppianus.</i>	9,a
<i>illarum esu quidam barbari abstinent, rati se torporem auis contracluros, & hostes effugere non valituros.</i>	241,a	<i>ex illorum naturâ quid de Deo demonstretur.</i>	11,a
<i>Anates cornicines demonibus sunt terrori, ut Turcae credunt.</i>	215,b	<i>quanta illorum industria.</i>	ibid. b
<i>Anaxagoras magnam sibi gratiam factam fuisse dixit, quod Solem videret.</i>	5,b	<i>mira illorum structura.</i>	12,b
<i>occidi maluit quam dicere celos esse animatos.</i>	19,a	<i>mira Dei circa ea prouidentia.</i>	13,b
<i>mentem animalibus tribuebat.</i>	38,b	<i>ex illorum proprietatibus Deus S. Iobis maiestatem suam indicat.</i>	15,a
<i>Ancoa, species herbae chilli.</i>	347,a	<i>quanta eorum varietas.</i>	17,a
<i>Andaguaila Pilatum adorant, & verum eum Deum reputant.</i>	141,a	<i>quot ijs sensus insint.</i>	29,a
<i>per duas eis columnas diabolus responsa dabat, suos cultores Christianis esse castiores & pudiciores.</i>	ibid.	<i>inter ea & stirpes an sit gradus aliquis medius.</i>	ibid. b
<i>eorum pestilentissimum Oratorium à Patribus Societatis aditur.</i>	ibid.	<i>quanta inter ea & stirpes communio.</i>	31,a
<i>ab iisdem plurimi eorum conuertuntur.</i>	ibid. b	<i>qua praestent sensibus.</i>	36,b
<i>Andros insula à veteribus Graecis magnâ diligentia exculta.</i>	485,a	<i>quo fundamento antiqui ijs mentem assignarunt.</i>	38,a
<i>Angania insula, in qua sunt homines canino capite, dentibus & oculis deformes.</i>	133,a	<i>ex calliditate.</i>	39,a
<i>Angelus ad preces S. Brigide scriptori cuidam librum dictauit.</i>	439,a	<i>ex sermone & sermonis intellectu.</i>	ibid.
		<i>ex ludo & iocis.</i>	40,b
		<i>ex furore.</i>	41,a
		<i>ex virtutibus.</i>	ibid.
		<i>ex vitijs.</i>	42,b
		<i>ex discretionem.</i>	ibid.
		<i>ex varijs actionibus.</i>	43,a
		<i>mentem tamen ijs inesse omnino negatur.</i>	ibid. b
		<i>disciplina eis non inest.</i>	45,b
		<i>affectibus carent, impetus habent.</i>	46,a
		<i>risus & fletus ijs non corripunt.</i>	ibid. b
		<i>aliqua ex illis memoriam habent.</i>	47,b 48,a

INDEX RERVM

<i>libertas aut indifferentia illis non inest.</i>	48,b	<i>rum aperitur.</i>	ibid. & seqq.
<i>quomodo presentiant.</i>	49,a	<i>Anna, matrona quadam Christiana, lingua usu omnino caret.</i>	446,b
<i>instantus eorum quid sit.</i>	ibid.	<i>à S. Francisco Xaeruo curatur.</i>	ibid.
<i>non est iudicium, sed eius quidam histrio.</i>	ibid.	<i>Anna Netken monialis ab hæreticis expulsa. aquam benedictam per quadraginta annos incorruptam seruaui.</i>	455,b
<i>nullum, præter hominem, est cum intellectu.</i>	ibid. b	<i>Anona, arbor magna in Indijs.</i>	361,a
<i>an aliquorum causa sit celum.</i>	50,a	<i>germina eius venenis resistunt.</i>	ibid.
<i>de eorum origine Genium opinionones.</i>	51,b	<i>nuclei pomorum curant diarrhœas.</i>	ibid.
<i>quadam in igne generantur, non ex eo.</i>	61,a	<i>Anones, fructus Indicus.</i>	331,b
<i>an aliqua ignem in se habeant.</i>	63,a	<i>Anseres auditu præstant.</i>	37,a
<i>nonnulla quoque miscentur & viuunt in niue.</i>	64,a	<i>caro eorum humida, ventrem procurat.</i>	116,b
<i>quomodo è terrâ primùm exorta.</i>	ibid.	<i>furem murè produunt.</i>	243,b
<i>in quâ magnitudine creata sint.</i>	ibid. b	<i>Anser arboreus in Scotiâ ex arboribus generatur.</i>	33,a
<i>an inuito creata multa ex vnoquoque genere.</i>	65,a	<i>Anserinus pes, herba, suisibus venenosa.</i>	122,a
<i>an nonnulla illorum singulis tantummodò creata sint.</i>	67,b	<i>Anteca vallis salinas habet.</i>	401,a
<i>an eorum ingenia mutata fuerint & diuersa facta, quàm Deus illa creauit.</i>	68,a	<i>Anthus avis equorum hinnitum imitatur.</i>	125,b
<i>homini primùm fuerunt innoxia, post peccatum verò noxia.</i>	ibid.	<i>Anuichristus ascensionis Christi futurus est amulator.</i>	484,a,b
<i>santis viris vsque hodie sunt innoxia.</i>	ibid.	<i>in monte Oliueti demonum ope eleuandus est quasi incalum ascensurus.</i>	ibid. b
<i>anea, que modo sunt rapacia, iracunda, exitiua & carniora, à Deo in inuito sint creata eodem ingenio.</i>	ibid. b	<i>sed spiritu oris Domini lesu occidetur.</i>	ibid.
<i>quare sibi mutuo noceant.</i>	ibid.	<i>Antigone in ciconiam versa dicitur in fabulis.</i>	52,b
<i>cur nonnulla ex ijs venenata & noxia creata fuerint.</i>	69,a. & seq.	<i>Antiquera vrbs vallem sibi vicinam habet, ubi copiosissimum sal generatur.</i>	401,a
<i>eorum complexio & vitalis non est mutata, veluti mutata est hominis.</i>	70,b	<i>prope eam etiam est fons, qui calculos potus dissoluit.</i>	406,b
<i>nec cornu figura est mutata.</i>	ibid.	<i>S. Antonij de Paduâ statua per aquas ambulat.</i>	448,a
<i>ea que sunt in nouo orbe, quomodo illuc transuecta.</i>	72 a,b. & seqq.	<i>Antonius Cranfius leni subucula contactu flammæ iaculabatur.</i>	4,a
<i>an aliqua e terrâ reproducta fuerint.</i>	74,b	<i>S. Antonius eremita Centaurum in deserto vidit.</i>	76,b
<i>an perfecta speciei sponte nasci possint.</i>	86,b	<i>item Satyrum.</i>	78,a
<i>an ea que sponte nascuntur produxerit Deus in primâ rerum creatione.</i>	87,a	<i>Antonius Imp. montes qui dicebantur Climax incidit vsit, & angustam viam inter eos aperuit.</i>	464,b
<i>an ea que sunt in Americâ & remotissimis insulis, post primam productionem enata fuerint.</i>	91,b	<i>Antonius neophyta oculorum, manuum pedumque officio carens.</i>	446,b
<i>an que in Americâ reperiuntur, à principio mundi illic fuerint formata.</i>	ibid.	<i>noctu à S. Francisco Xaeruo curatur.</i>	ibid.
<i>in quibus regionibus generentur.</i>	ibid.	<i>Antrum quoddam in Gallaciâ inaccessibile.</i>	395,a
<i>alia nonnumquam ex alijs viuis nascuntur.</i>	96,a	<i>Antrum Oliueti, Christi oratione, sanguineo sudore, Angeli presentia celebre.</i>	478,b. 479,a
<i>item ex alijs mortuis.</i>	ibid. b	<i>Antrum Panium, est spelunca montis Panij.</i>	459,a
<i>quandoque etiam ex plantis nonnulla oriuntur.</i>	97,b	<i>grauem odorem exhalat.</i>	ibid.
<i>in mineralibus etiam reperiuntur.</i>	99,a	<i>in illud à gentilibus proijci quotannis solita vitima aliqua in honorem alicuius demonis.</i>	ibid.
<i>ex alijs varijs rebus etiam generantur.</i>	ibid.	<i>S. Asterij precibus præstigia diabolice ibi exerceri solita cessant.</i>	ibid. b
<i>imò & ex elementis nascuntur.</i>	ibid.	<i>Annus fluuius præcipuus Hispania.</i>	403,b
<i>singula voces proprias habent ad coitum.</i>	120,b	<i>unde oriatur.</i>	ibid.
<i>cur ægrotent.</i>	122,b	<i>modò apparet, modò in varios meatus subterraneos se condit.</i>	404,a
<i>creata sunt ad notitiam Dei, ad eruditionem nostram, & ad usum.</i>	126,b	<i>Apachycoatl, serpens Indicus.</i>	284,b
<i>varia ex ijs medicamenta.</i>	127,a,b	<i>Apancholoa, herba Indica lymphis insiliens.</i>	351,a
<i>quamuis ferocissima, sæpè tamen hominibus obsequia præstiterunt.</i>	202,a & seqq.	<i>oris vstionem & vlcera curat.</i>	ibid.
<i>Anna Comissa Megensis ita à psittaco quodam diligebatur, ut quocumque iret, ille eam sequeretur.</i>	227,a	<i>aqua, in quâ iusa radices aliquamdiu maduerint, transfusa per colium & potata, fluxum alui curat.</i>	ibid.
<i>nemo vestem eius attingere audebat, quin ab illo psittaco morderetur.</i>	ibid.	<i>præcipuè puerorum & grauidarum.</i>	ibid.
<i>Anna de Cordubâ puella duodennis cum educatoribus suis Vrgauonem ad inuisendos Martyres, qui ibi coluntur, proficiscitur.</i>	414,b	<i>aborsum cohibet.</i>	ibid.
<i>particulam Reliquiarum eorundem Martyrum accipit.</i>	ibid.	<i>Apanme, sic dicti captiui qui à Mexicanis mactabantur in honorem suorum deorum.</i>	144,b
<i>varia patitur, quibus veritas earum Reliquiarum aper ferocissimus, à S. Brigidâ ita mansuetus red-</i>		<i>Aperequa vrtice Indica genus.</i>	316,a
		<i>ditus,</i>	

MEMORABILIVM.

<i>ditus, ut ouiculas ad pastum educeret & reduceret.</i>	203, b	<i>Apopolzin. vide, Axixilacotl.</i>	
<i>alius à venatoribus actus ad Deicolum Abbatem confugit.</i>	202, a	<i>Apossumen Indicum animal, ubi præcipue reperitur:</i>	
<i>alius item ad Marianum monachum.</i>	ibid.	15, b	
<i>alius ad Basoli Rhemensis Abbatis cellam.</i>	ibid.	<i>quale sit animal.</i>	ibid.
<i>Apes, fidelitatis erga Principes symbolum.</i>	7, a	<i>catulos in lucam editos, dum paruuli sunt, cauitate quadam ventris includit & seruat.</i>	157, a
<i>item politica disciplina.</i>	ibid.	<i>arbores celerrime scandit.</i>	ibid.
<i>item Monarchia.</i>	ibid.	<i>à venatoribus quæsitum, ut effugiat, mortuum se simulat.</i>	ibid.
<i>ex bobus generantur.</i>	32, b	<i>canda eius ad urinae meatus aperiendos mirè prodest.</i>	ibid.
<i>an ratione prædita.</i>	39, a	<i>calculum item eicit.</i>	ibid.
<i>ex tauri cadauere nascuntur.</i>	97, a	<i>Venerem excitat.</i>	ibid.
<i>varijs modis renouiscant.</i>	ibid.	<i>lac generat.</i>	ibid.
<i>item ex floribus cerinthi, arundinis, olea, exoriuntur.</i>	ibid. b	<i>fractis & colicis medetur.</i>	ibid.
<i>per poros totius corporis respirant.</i>	123, b	<i>aculeos infixos extrahit.</i>	ibid.
<i>licet minima, tamen Dei magnitudinem commendant.</i>	286, a	<i>ventrem emollit.</i>	ibid.
<i>sunt animalcula maximè industria.</i>	ibid.	<i>parturientibus item prodest.</i>	ibid.
<i>in nouo orbe varium earum genus.</i>	ibid.	<i>& insipientibus.</i>	ibid.
<i>in Ceybâ nidulantur in canis arboribus.</i>	ibid. b	<i>Apostoli ad nouum orbem penetrarunt.</i>	73, b
<i>in prouinciâ Vere-pacis sunt quadam quæ aculeo carent.</i>	287, a	<i>Apothecarij clysteris vsu ab aue ibi didicerunt.</i>	7, b
<i>Apes Platonica eloquentiam Aristoclis pueri indicabant.</i>	3, b	<i>Appetitus excitatur esu carandas.</i>	314, b
<i>Apharzesirengua, herba Indica.</i>	338, a	<i>item tragorigano Quauhnahuacensi.</i>	316, a
<i>puluis eius radice, ex aquâ, vino, buglossôve aut melissoboti succo sumptus sex obolorum pondere, iliacos dolores sanat.</i>	ibid.	<i>item herbâ acnichehuarraqûâ.</i>	354, b
<i>ventriculum calefacit.</i>	ibid.	<i>item herbâ chilli.</i>	363, b
<i>concoctionem iuuat.</i>	ibid.	<i>Apri vnius dens ex insulâ Madagascar appendit quatuordecim libras.</i>	239, a
<i>viscerum temperiem frigidam tollit.</i>	ibid.	<i>Apri hederæ esu morbos suos curant.</i>	8, a
<i>obstructiones aperit.</i>	ibid.	<i>in Africâ non generantur.</i>	92, a
<i>menses & urinam prouocat.</i>	ibid.	<i>quando coëant.</i>	93, b
<i>utero confert.</i>	ibid.	<i>dentes exertos habent.</i>	112, a
<i>venenatis potionibus aduersatur.</i>	ibid.	<i>aliquando reperti sunt posteriùs solipedes, anteriùs bisulci.</i>	113, b
<i>flatus dissipat.</i>	ibid.	<i>felle carent.</i>	118, a
<i>vires restaurat.</i>	ibid.	<i>igneæ sunt natura.</i>	120, a
<i>ius decocti eius idem omnino præstat.</i>	ibid.	<i>perpeiuò sunt feri.</i>	125, b
<i>radix eius addita çaçauaca, aquis ponderibus drachma vnius, humores crassos & lentos vacuat.</i>	ibid. b	<i>Apue bestia ex aliarum aquarum cadaueribus nonnumquam generantur.</i>	97, a
<i>Aphazzi punctumeti. vide, Apharzesirengua.</i>		<i>Apue pisces e limo quandoque nascuntur.</i>	99, a
<i>Aphronitrum mediam quamdam nutri & spuma nutri naturam habet.</i>	377, a	<i>Apulia ingenti terramotu concussa.</i>	383, b
<i>Apices in floribus plantarum quid sint.</i>	129, b	<i>Apurimac fluminis per quinquaginta leucas diffunditur, ubi in mare influit.</i>	380, a
<i>Apitzalpatli qualis herba.</i>	322, b	<i>rupes in illum collapse per triduum eius cursum stiterunt.</i>	ibid.
<i>Apitzalpatli, seu batata purgatiua.</i>	368, a	<i>circumcurrit periodum 2000. leucarum.</i>	ibid.
<i>radices eius duarum unciarum mensurâ à cubitum eunte sumptæ, aluum mirâ lenitate & securitate expurgant.</i>	ibid. b	<i>mare influens, dulce illud reddit ambuu centum leucarum.</i>	ibid.
<i>bilim è venis extrahunt.</i>	ibid.	<i>confunditur cum flumio Maranone.</i>	ibid.
<i>Apitzalpathi tzontolotli, herba Indica.</i>	350, a	<i>dum mare influit, bis mille insulas includit.</i>	ibid. b
<i>eius radix in farinam redacta, genus frigus & dolores pellit.</i>	ibid.	<i>eius fragor ad quatuor leucas auditur.</i>	ibid.
<i>ius eius decoctæ firmat dentes.</i>	ibid.	<i>Aqua ab Origene & Egyptijs vario respectu mas vel femina dicebatur.</i>	18, b
<i>gingiuas adstringit.</i>	ibid.	<i>quod genus cause in animum pisciumque productione primâ præstiterit.</i>	60, b
<i>dysentericis opiulatur.</i>	ibid.	<i>sola pisces producit.</i>	51, a
<i>uteri & renum laxitati medetur.</i>	ibid.	<i>etiam aues.</i>	ibid.
<i>Apobaterion, quis locus sic ab Armenis vocetur.</i>	497, b	<i>Thaleri est valentissimum clementum.</i>	380, a
<i>Apocoyalli lapis, succini nostri species.</i>	374, b	<i>Aqua hapusmalis non solùm per annum, sed diuiniùs, incorrupta seruari potest.</i>	455, b
<i>Apocymum canibus in cibo datum eos necat.</i>	122, a	<i>Aqua Australis Lumpadi imposita, olei instar ardet.</i>	446, a, b
<i>Apollonius Tyanæus brutorum loquelam calluisse dicitur à Porphyrio.</i>	39, a	<i>quadraginta annis à moniali quadam incorrupta seruata fuit.</i>	455, b
<i>Apollonius, Ionathæ insidias struens, fugatur, & ubi id acciderit.</i>	472, b	<i>de eâ re testimonium S. Ioannis Chrysofomi.</i>	456, b
		<i>Aqua pluuiæ in folijs arboris maguey recepta, varios morbos pellit.</i>	300, a
		<i>Aqua salsa maris antidotus est efficax contra tela venenata.</i>	380, b
			Xx 4
			Aqua

INDEX RERVM

- Aqua intercutanea. vide, Hydropifis.*
- Aqua, in qua iuse radices herbe apancholoa aliquamdiu maduerint, transfusa per colum, & potata, fluxum alui curat.* 351, a
- præcipue puerorum & grauidarum.* ibid.
- aborum cohibet.* ibid.
- Aqua, in qua herba cohuitli trita aliquamdiu maducru, si, quoties expedierit, hauriatur, scabiem curat.* 357, b
- lanas etiam purpureo colore inficit.* ibid.
- Aqua que supra calos sunt, non violentè ibi detinentur.* 26, a
- Aqua Maserephot quid sint.* 475, b
- Aqua Meron quales.* 459, b
- Aqua aqua, bufo Indicus maximus.* 277, a
- Aqua que iz pallin quales serpentes.* 271, a
- mutæ sunt & innoxij.* ibid. b
- nullum omnino strepitum cient.* ibid.
- decem imò viginti dies sine cibo perdurant.* ibid.
- eorum caro est delicatissima.* 272, a
- eà tamen qui vescuntur, si aliquando luc Venerci laborarint, recidiuam patiuntur.* ibid.
- Aquatica pauca pulmonem habent.* ibid.
- Aquetzoallin, serpens Indicus similis crocodilo.* 270, a
- in eius ventriculo reperti lapilli lithiasi conferunt.* ibid.
- integrum hominem cum vestibis deuorat.* ibid.
- in aquis facile capitur.* ibid.
- ona ponit ad 28. anserinorum magnitudine.* ibid. a, b
- glandule in faucibus eius reperta moschum redolent.* ibid. b
- eaque febribus medentur.* ibid.
- genitalium eius adcps verum moschum refert.* ibid.
- ventriculus eius ablutus, Sole exsiccatus, contusus & sumptus, lapides vesicæ & renum frangit.* ibid.
- quâ ratione interimatur.* ibid.
- Aquila, temperantia sunt symbolum.* 6, b
- antiqui lapidis vsum monstrauerunt.* 7, b
- visu præstant.* 37, a, b
- alba reperiuntur in regno Murfili.* 234, b
- earum ministerio Indi illi adamantes inuestigant.* 235, a
- Aquila cristata, egregia avis, digna qua à Regijs aucupibus alatur.* 217, a, b
- Aquila maxima inuenta in Mexico, qua vnâ vice veruicem deuorabat.* 238, b
- Aquila virga, vilis aquilarum genus in India.* 217, b
- Ar. vide, Arœr.*
- Araba, sic dictum Mare mortuum.* 460, a
- Arabes Alexandrum Domum admirationis ex lapidibus berbextruxisse fabulantur.* 375, b
- arundinibus Iordanis ad variâ ministeria vtuntur.* 459, a
- ijs in scriptiombus loco pennarum auium uti solent.* ibid.
- Arachne in araneam versa dicitur in fabulis.* ibid.
- Aranea ex Arachne facta dicitur in fabulis.* ibid.
- textoriam & venatoriam artes exercet.* 8, b
- Araneas veneno carentes habet Hibernia.* 449, a
- Araneus aquatilis, Indiarum insectum innoxium.* 291, a
- Araneus aureus, item Indiarum insectum.* ibid.
- eius ictus agit in insaniam.* ibid.
- Araneus spinosus, uidem Indiarum insectum.* ibid. b
- Aranei è plantis etiam nascuntur.* 32, b
- cibus sunt stellionum.* 121, a
- Aranei Indici nonnulli columbini oui magnitudinem habent.* 291, b
- apud Caribes exaquant dimidium malum citreum.* ibid.
- in nonnullorum telis etiam passer capitur.* ibid.
- Arat, genus psittacorum in Brasiliâ.* 227, a
- in magnâ apud eosdem est æstimatione.* ibid. b
- Aravers papilionis Indici genus.* 288, b
- calceos arrodunt, et inutiles fiunt.* ibid.
- gallinas & alia cibaria ad ossa exciunt.* ibid.
- Arbitrium à libertate differit.* 48, b
- Arbor quid sit.* 128, a
- Arbor aurca reperitur in Hispaniolâ.* 294, a
- Arbor metrosidera, in Ianâ maiore nascitur.* 306, b
- ex eâ qui fructum gerit, ferro ladi non posse diciuntur.* ibid.
- Arbor nulli, qualis sit.* 295, a
- iecore, renibus, urinâ affectos lenat.* ibid.
- lac & resina eius vulnera claudit.* ibid.
- decoctum soliorum eius scabiosos sanat.* ibid.
- festuca ex ramis eius idonea sunt expurgandis dentibus.* ibid.
- Arbor quadam ad preces Ethiopum, Catholicorum adhuc, exarescebat, & iterum frondescebat.* 447, b
- ijs factis schismaticis omnino exaruit.* ibid.
- Arbor quadam poma ferens amara, benedictione S. Patritij fert poma dulcia.* 451, a
- Arbor de rai, arbor India Orientalis.* 313, a
- eius sub umbrâ ostingenti vel mille viri regis possunt.* ibid. b
- Arbor, rosarijs B. Virginis conficiendis apta, nuper in Hiberniâ germinauit.* 445, a
- Arbor tristis, qualis arbor.* 302, a
- varia apud varios nomina habet.* ibid.
- noctis floret & suauissimè olet, Sole orto flores amittit, & tota marcida apparet.* ibid.
- flores cor reficiunt.* ibid. b
- frustrâ eam multi in Hispaniam transferre voluerunt.* ibid.
- de eâ Indorum fabula.* ibid.
- Arbores ex auro & argento ad vinum efficta erant in horto ad aulam Ingarum Regum Peruanorum.* 140, a
- Arbores Libani, quantum in auras consurgunt vertice, tantum radicem in ima demergunt, & idè nullâ tempestate deiciuntur.* 482, a
- Arbores locuta sunt, cum Tarquinius pellereur.* 45, a
- Arbores pulcherrima sub Engaddi ad Mare mortuum poma ferunt, sed cineribus intus plena.* 468, b. 469, a
- Arbores variæ Sanctorum maledictionibus sterilescunt.* 451, b. 452, a
- Arca in palatio Toletano reperitur, & quid in eâ.* 398, a
- alia alibi à Dario plena venenifero suffitu, quo magna hominum multitudo deleta fuit.* ibid. b
- Arcadici canes ex cane & tigride generantur.* 91, a
- Archelaus Rex historia & natura animalium consideranda studiofissimus fuit.* 2, a
- Archelaus Toparcha, Herodis filius, aquas fontis Elisei deduxit per riuos ptures ad irrigationem campi,*

M E M O R A B I L I V M.

<i>campi, pratorum, palmarum, cannarum mellis, & hortorum Iericho.</i>	462, a	<i>item torrentis cuiusdam.</i>	ibid.
<i>Ardea dum est tristis, temporis presagia suggerit.</i>	3, a	<i>qui in Iordanem se exonerat.</i>	458, b
<i>Areclona lacus, ubi hydra fuisse dicitur.</i>	244, b	<i>Arnon Moab. vide, Aroër.</i>	
<i>Aren insula in Scotia, in qua cadavera hominum non humantur, nec putrescunt, sed sub dio exposita, incorrupta manent.</i>	426, a	<i>Aroër, urbs antiqua & potens.</i>	478, a
<i>in eâ nec glires nec mures nascuntur.</i>	ibid.	<i>olim infessa à gente veterimâ Omnium.</i>	ibid.
<i>Arenâ baptizatur quidam Iudeus.</i>	487, a	<i>postea à Moabitibus.</i>	ibid.
<i>Arenas pellit herba cocozamal.</i>	370, b	<i>exinde à Sehon rege Amorrhæorum.</i>	ibid.
<i>Argemata descutiuntur pulvere corticis arboris capolin.</i>	344, a	<i>denique à filijs Gad Israelitis.</i>	ibid.
<i>item gummi ex arbore holli defluente.</i>	348, a	<i>eius muri in infantia S. Hieronymi nocte terramotu conciderunt.</i>	ibid.
<i>item radice herba acxoyanis secunda, tusâ, & resolutâ ex lotio humano, & instillatâ.</i>	351, b	<i>hodie Petra dicitur, estque metropolis Arabia secundæ.</i>	ibid.
<i>item furculis herba cacocxihiuit cortice nudatis.</i>	370, b	<i>habuit sub se Episcopus duodecim.</i>	ibid.
<i>item pulvere lapidis tolsecayzli crystallo admixto.</i>	374, a	<i>Arosch Gentium, ciuitas, à Iordane flumio alluitur.</i>	458, a
<i>Argenteus mons, unde Batis fluvius prodit.</i>	405, a	<i>Aries diuersa ab animalibus peti possunt.</i>	8, a
<i>Argentum cinere basilisci illitum, auram esse apparet.</i>	103, b	<i>Articularis morbus curatur esu carnis vel stercore animalis yz quiepotl.</i>	163, a
<i>Argentum viuum notum quidem fuit Indis barbaris, nullius tamen usus.</i>	375, a	<i>item mirabili celeritate resinâ arboris ahoëhoëtl.</i>	306, a
<i>Argus canis solus Vlysses reducem, domesticis omnibus ignotum, agnouit.</i>	41, b	<i>item sarsaparrillâ.</i>	321, a
<i>Arias Montanus Itinerarium Beniamini Tudelensis Hispani Iudei in Latinum transtulit.</i>	89, b	<i>item velut per miraculam, ad motis herba cocolmecatli folijs.</i>	321, b
<i>Ariel. vide, Aroër.</i>		<i>item iure decocti corticis arboris teclatia.</i>	341, a
<i>Aries quâ occasione inter sidera relatum.</i>	2, b	<i>item herbâ cuamiaboatl.</i>	347, a
<i>Arietes trimuli ad coitum apti.</i>	93, b	<i>item semine herba quimichipatl.</i>	349, a
<i>in Africâ statim cornigeri generantur.</i>	111, a	<i>mirâ item celeritate per folia herba atzoyatl.</i>	356, a
<i>in Tartariâ non minores sunt asinis.</i>	119, b	<i>item cortice herba yctl.</i>	359, a
<i>ad utrumque æquinoctium cubandi rationem mutant.</i>	123, b	<i>item folijs herba chilpatli.</i>	363, a
<i>apud Mexicanos quatuor habent cornua.</i>	183, b	<i>Articulorum uniuersi corporis dolores tollit, & motum impeditum restituit succus foliorum maguey ferui expressus, & bibuus decem unciarum mensurâ.</i>	301, b
<i>in Hispaniâ tales olim.</i>	ibid.	<i>Artubus motu ob neruorum conuulsione priuatis medentur contusa maguey montani folia, & intra corpus sumpta.</i>	301, b
<i>alijs maximam habent caudam.</i>	ibid.	<i>Arundines generantur vermes & mures in Nouâ Hispaniâ.</i>	32, b
<i>rupes editissimas scandunt ij qui sunt in nouo Mexico.</i>	ibid.	<i>Arundinum varia genera ad Iordanem nascuntur.</i>	459, a
<i>Aripac, locus in templo maximo Mexicano.</i>	145, a	<i>eis Arabes ad varia utuntur.</i>	ibid.
<i>Aristoclus pueri eloquentia per apes Platonicas indicabatur.</i>	3, b	<i>alioque genere, elegiâ nuncupato, Turca, Graci, Armeni, Arabes, Perse, Iudei, Egyptij, loco anium pennarum in scribendo utuntur.</i>	ibid.
<i>Aristocratia symbolum formicæ.</i>	7, a	<i>Arupini insula femine omnes claudicant.</i>	136, a
<i>Aristoteles librum de Historiâ animalium iussu & expensis Alexandri Magni conscripsit.</i>	2, a	<i>Asa font hamar, nunc Engaddi.</i>	463, a
<i>quanti animalium contemplationem fecerit.</i>	9, a	<i>Asbestus ab igne ledi non potest.</i>	61, a
<i>calum & uniuersum animatum esse negauit.</i>	19, a	<i>Ascalaphus in bubonem versus esse dicitur in fabulis.</i>	52, b
<i>in rebus naturalibus, moralibus & dialecticis, summum eius fuit acumen, in his qua diuina sunt, hebetior fuit.</i>	23, a	<i>Ascensionis Christi memoria viguit in Indiâ Occidentali ante postremum Christianorum aduentum.</i>	74, a
<i>à barbaris Arabibus vocatur Arcatotalis.</i>	375, b	<i>Asine quando coëant.</i>	93, a
<i>Aritmetica simijs nota.</i>	8, a	<i>raro coëunt.</i>	ibid.
<i>Ingis Indis etiam nota fuit.</i>	139, b	<i>quamdiu uterum ferant.</i>	94, a
<i>Armadillo. vide, Aiatochtili.</i>		<i>parturientes tenebras quarunt.</i>	ibid. b
<i>Armelini apud Septentrionales generantur.</i>	92, a	<i>à trimatu parere incipiunt.</i>	95, a
<i>Armeni arundinibus Iordanis ad varia ministeria utuntur.</i>	459, a	<i>binas mammas habent.</i>	113, a
<i>ijs in scribendo loco pennarum anium uti solent.</i>	ibid.	<i>earum lac est etiam crassum.</i>	117, a
<i>montem Libani incolunt.</i>	482, a	<i>& efficacissimum.</i>	ibid.
<i>Arne in monedulam versa esse dicitur in fabulis.</i>	52, b	<i>plus ceteris nutrit, ventrem purgat, vires multum auget.</i>	ibid.
<i>Arnon, ciuitatis nomen.</i>	472, b	<i>maribus sunt viuaciores.</i>	123, a
<i>item rupis cuiusdam.</i>	ibid.	<i>Asinus bestia est natura timidior.</i>	112, a
		<i>ex eius cadauere fuci & scarabæ nascuntur.</i>	97, a
		<i>est solipes.</i>	113, b
		<i>ungulas habet.</i>	ibid.
			cauda

INDEX RERVM

- cauda eius corpus longitudine ferè equat. 114, a
 color murinus ei vulgaris. 115, a
 eius caro succi pessimi. 116, a
 sanguis ei crassissimus. 117, a
 cor habet proportione maximum. ibid. b
 eius stercus est optimum. 119, a
 tardum incessum habet & pigrum. ibid.
 Reatini contrà tam veloci cursu valent, vt volare videantur. ibid.
 calido & sicco est temperamento. 120, a
 famis admodum est patiens. 121, b
 an à potu abstineat, & qui. ibid.
 pestis ei est exitialis. 122, a
 rhododaphne ei est venenum. ibid.
 cicuta herba ab eo depasta in Tusciâ, soporem gravissimum ei inducit vt mortuus videatur. ibid.
 ad trigesimum annum vivit. 123, a
 infestum habet coruum. 124, a
 etiam colotam inimicam habet. ibid.
 simplex & stolidus est. ibid. b
 pontes non transit, si per raritatem eorum transeant fluuij. 125, a
 ignem formidat. 125, b
 eius caro à nonnullis comeditur. 126, b
 portandis oneribus est commodus. 127, a
 arat etiam, ubi leuis est terra. ibid.
 Asphalites arbor in montanis Ierosolymitanis sponte provenit. 485, a
 Astaroth, Sidoniorum idolo, è regione templi Ierosolymitani, in monte Oliveti, Salomon sanum erexit. 484, a
 Aster piscis, qualis. 4, b
 S. Asterius martyr præstigias diabolicas in antro Panio exerceri solitas precibus suis cessare facit. 459, a
 Asthmatis medentur lacerta Indica taletec. 276, b
 item medicamen quoddam egregium, quod conficitur ex herbâ mexicâ quilibet. 317, a
 item radix herba acxoyatic secunda. 351, b
 item folia herba tonalxihuitl, intra corpus sumpta. 352, b
 Asthma veluti per miraculum curatur folijs siccatis herba yeel. 358, b
 Astra quæ potissimum præstent beneficia. 3, b
 an mediam inter plantas & animalia perfectionem obtineant. 35, b
 Astrologia orygi Egyptiorum fera nota. 8, b
 Ingis etiam Indis nota. 139, a, b
 Astypalala serpentes non fert. 92, b
 Atatapalacatl herba Mexicana, unde sic dicta. 307, a
 inflammationes atque erysipelata arceat, & si adsint, curat. ibid.
 infantium febres sedat. ibid.
 pudicitiam servat. ibid.
 Atehuapatli herba Indica. 349, b
 iussa, & infusa è liquore aliquo congruo, expurgat intestina. ibid.
 oculis inflammatis confert. ibid.
 urinam elicit. ibid.
 humores omnes per inferna detrabit. ibid.
 Atepocapalli herba Indica. 307, b
 ventriculum & renes frigidâ distemperie laborantes restitunt & confirmant eius radices. ibid.
 sterilitati ab eadem causa orta medentur. ibid.
 Atetepitz, scarabaus lacustris in Mexico. 258, a
 ab incolis in cibum adhibetur. ibid.
 Atexcalquehuitl, arbor lapidea, quæ saxeos stipites germinat. 393, b
 Atextli, potionis genus ex arboris cacaoatl confecta semine. 345, b
 Ati, in Guzerrate & Decan appellatur elephas. 193, b
 Atiopus tehoatz in xochipilli, minister idolorum in templo maximo Mexicano, & eius munus. 149, a
 Atlaconli, festum Mexicensesum. 144, b
 Atlatona, dea Mexicensesum. 145, b
 Atlazonpillin, frutex Mexicanus. 355, a
 alui fluxum, certo quodam modo sumptus, sistit. ibid.
 urina ardori & retentioni medetur. ibid.
 oculorum inflammationes sanat. ibid.
 Atlauhco, locus in templo maximo Mexicano. 145, a
 Atleaoali festum Mexicanorum. 144, b
 Atlichipinca herba parvula Indica. 353, a
 cordis affectibus à nimio ardore sedat. ibid.
 Atlixehqui tehoat obucheli, minister idolorum in templo Mexicano maximo, & eius munus. 149, a
 Atoc, vulpes Indica, quale animal. 162, a
 vulpe nostrate duplo est maius. ibid.
 sues, ceruos & homines occidit. ibid.
 iniuriam sibi factam sedulo ulciscitur. ibid.
 beneficis come est & gratum. ibid.
 dolor dentium, si pene illius expurgentur, curatur. ibid.
 Atocatl, arancorum genus in Indiâ. 291, a
 Atochiel herba, quâ cervi Occidentis, à venatoribus vexati, vires desessas restaurant, & nonnam pernicitatem accipiunt. 184, b
 Atochiel tertia. 316, a
 ad hanc confugiunt cervi, quando se lesos sentiunt. ibid.
 Atolli, pulvis apud Mexicanos, & quomodo ab eis parentur. 323, b
 Atolocal sunt rana caudata in Indiâ. 258, b
 Indi eis vescuntur. ibid.
 mercimonium ex ipsis. ibid.
 Atoxina, locustarum palustrium species. 258, a
 à Mexicanis in cibum adhibetur. ibid.
 Atoyaxocot qualis herba. 318, a
 Ataligatus, parvulus serpens. 274, a
 veneno caret. ibid.
 hominem tamen alio modo enecat. ibid.
 Attalus Rex historie & natura animalium considerande studiosissimus fuit. 2, a
 Attilunicus, fluuius aurifer in Indiâ Occidentali. 381, a
 Atun, molestissimum pulicis genus. 289, a
 in pedibus hominum lendes innumeros producit. ibid.
 Atuitz naoc calmecac, locus templi maximi Mexicani, & quis eius vsus. 143, b
 Atzoyatl, herba odoris gravis in Indijs. 356, a
 folia eius applicata tumores discutiunt. ibid.
 articulorum dolores mirâ celeritate mitigant. ibid.
 ventris dolorem tollunt. ibid.
 crurium tumores abigunt. ibid.
 urinam & sudores euocant. ibid.
 pectori apposita, lactis abundantiam faciunt. ibid.
 morbo Gallico medentur. ibid.
 Aucham, vide, Apoffumen.
 Aucupij facium genus. 243, a
 Audire pisces, probatur. 36, b
 Aues

M E M O R A B I L I V M .

<i>Aues in aquis etiam nascuntur.</i>	51,a	<i>Auis torquata qualis sit.</i>	ibid.b
<i>etiam ex frondibus.</i>	ibid.	<i>Auis tritona, sic dicta, quod uno spiritu tot efformet</i>	
<i>in aëre habitant.</i>	59,a	<i>tonos, quasi à tribus gutturibus procederent.</i>	219,a
<i>ex aquâ educta fuerunt.</i>	ibid.	<i>lusciniâ suauitate cantus superat.</i>	ibid.
<i>quomodo ex aquâ educta.</i>	60,a	<i>Auis venatica, qualis.</i>	466,a
<i>quod genus causa in auum pisciumque productione primâ praestiterint.</i>	ibid. b	<i>Auis venti describitur.</i>	222,a,b
<i>earum plures sunt in volando admodum pertinaces.</i>	72,a	<i>Auis verminosa à putredine sic dicta.</i>	213,b
<i>earum stercus post asinorum optimum.</i>	119,a	<i>Auis viuuiora, ita dicta quod viuus saltem piscibus vescatur.</i>	214,b
<i>crassiores reddunt urinam.</i>	ibid.	<i>Auis quadam peregrina ad S. Iuonem aduolauit, & acceptâ benedictione iterum auolauit.</i>	203,a
<i>earum voces nonnulli homines ad viuum expriment.</i>	437,b	<i>Aulon, sic vocata tempore S. Hieronymi Campesustria Iordanis.</i>	458,b
<i>Aues Chagrina quomodo à simiis se tueantur.</i>	238,a,b	<i>Aura auis è cornino est genere.</i>	224,b
<i>Aues non-consistentes, Mexicanus foetus.</i>	215,b	<i>sedis cibus vescitur.</i>	ibid.
<i>Augustus Imp. coruum sibi de victoriâ Actiacâ gratulantem viginti millibus nummum emit.</i>	39,b	<i>vbi nidificet nescitur.</i>	ibid.
<i>Auicula, cuius esus ab egrotante P. Petro Canisio appetebatur, vltro aduolat.</i>	14,a,b	<i>penna eius exusta cinis vetat pilos nasci.</i>	ibid.
<i>aliâ in conchâ nata Francisco Gallie Regi allata fuit.</i>	51,a	<i>caro eius comesta, morbum Gallicum curat.</i>	ibid.
<i>Auicula Blasium Episcopum, in solitudine persecutionem declinantem, pauperunt.</i>	203,a	<i>stercus eius prodest melancholicis.</i>	ibid.
<i>Auis aurita qualis auis.</i>	221,a	<i>cor eius sole exsiccatum, admodum odorum est.</i>	ibid.
<i>Auis barbata vnde sic dicta.</i>	214,b	<i>in aliquibus locis occidere eam non licet.</i>	ibid.
<i>Auis calua vnde sic dicta.</i>	221,b	<i>Aurea Chersonesus auri ferax insula.</i>	380,a
<i>è fulicarum genere videtur.</i>	222,a	<i>inde Salomon aurum suum habuit.</i>	ibid.
<i>Auis cornuta, auis miri opificij eius descriptio.</i>	214,a	<i>Aures in omni iumentorum genere pra se ferunt indicia animi.</i>	111,b
<i>Auis euocatrix niuis, sic dicta, quod antequam ningat, clamitet, postea sileat.</i>	233,b	<i>Aures quidam homines mouent, vel singulas, vel ambas.</i>	437,a
<i>eius forma describitur.</i>	ibid.	<i>Aureus densinnatus puero Silesio.</i>	6,b
<i>Auis florida describitur.</i>	221,b	<i>Aurium dolor, & tinnitus etiam cum aliquâ surditate coniunctus, curatur officulo cauda aiatocheli animalis, in puluerem redacto, confecta que inde pilulâ magnitudine capitis acicula.</i>	160,a
<i>Auis latirostra, anatis fera in Indiâ genus.</i>	217,a	<i>item succo foliorum arboris tomatis eis instillato.</i>	319,b
<i>Auis longa, vnde sic dicta.</i>	231,a	<i>si proveniat ex causâ frigidâ, mitigatur urinâ bubali, si contrita misceatur myrrhâ aut oleo.</i>	127,b
<i>est pernicissimum volatilis.</i>	ibid. b	<i>Aurum ignis naturam recipit, ideoque liquefieri aut molliri potest.</i>	61,a
<i>Auis minima Perüensis, qua vix grana viginti quatuor appendere deprehensa fuit.</i>	239,b	<i>inuenitur in Indiâ etiam in terra superficie.</i>	375,a
<i>forte est eadem cum Ganambuch.</i>	240,a	<i>item in riuis & fluuijs.</i>	ibid.
<i>Auis montana, auis admodum domestica.</i>	231,a	<i>Cerabatis populis Numen esse credebatur.</i>	ibid.
<i>hominem impense amat.</i>	ibid.	<i>ibid.</i>	
<i>erga quem etiam admodum est comis.</i>	ibid.	<i>qui & illud non nisi expiati quarunt, abstinentes à coitu, cibo, potu, &c.</i>	ibid.
<i>Auis niuea humanum sermonem imitatur.</i>	233,b	<i>eius grana octo pondoinuenta sunt in Hispaniâ.</i>	ibid.
<i>homines transeuntes quandoque irridet, quandoque insectatur.</i>	ibid.	<i>Aurho in erodium versus dicitur in fabulis.</i>	52,b
<i>Auis paradisiaca vnde sic dicta.</i>	210,a,b	<i>Axaxayacail, musca palustres in Mexicanâ prouinciâ.</i>	257,a
<i>an verè pedibus careat disputatur.</i>	211, b.	<i>ex ijs tritis & commixtis fiunt globuli comestibiles.</i>	ibid.
<i>212,a,b</i>		<i>earum etiam oua capiuntur.</i>	ibid. b
<i>est auis exiguissima.</i>	212,b	<i>& inde placenta efformantur.</i>	ibid.
<i>eius descriptio.</i>	ibid.	<i>Axixitacoil herba Indica.</i>	350,b
<i>Indi eâ desiccata crista loco vtuntur.</i>	ibid.	<i>radices eius iusa, & applicata trium drachmarum pondere, urinam mirè euocant.</i>	ibid.
<i>quibus in locis precipue nascatur.</i>	213,a	<i>epora, eius extergunt meatus.</i>	ibid.
<i>Auis pennipulchra qualis sit.</i>	229,b. 230,a	<i>colicis subueniunt.</i>	ibid.
<i>vbi precipue reperitur.</i>	230,a	<i>faciei maculas emundant.</i>	ibid.
<i>occidere eam non licet, bene tamen deplumare.</i>	ibid.	<i>scabiem capitum puerorum & vniuersi corporis curant.</i>	ibid.
<i>ibid.</i>		<i>febres euocato sudore tollunt.</i>	ibid.
<i>est pradij loco, & ad heredes transit.</i>	ibid.	<i>status discutunt.</i>	ibid.
<i>quomodo capiatur.</i>	ibid.	<i>umores prater naturam dissipant.</i>	351,a
<i>Auis polyglotta, mirâ cantus suauitate omnes alias superans.</i>	234,a,b	<i>Axicalli, species cucurbitarum Indicarum.</i>	310,a
<i>Auis pulchra, anatis species.</i>	222,a		
<i>à varijs coloribus ita vocata.</i>	ibid.		
<i>Auis rauca, balcyonum species.</i>	220,a		
<i>Auis ridibunda vnde sic dicta.</i>	214,a		
<i>eius descriptio.</i>	ibid.		
<i>Auis sicca, Mexicano lacui accola.</i>	222,a		

INDEX RERVM

- Axin*, pinguedo quadam vermiculorum Indico-
rum. 289,a,b. vide, *Axocuellin*.
- Axis* bestia in Indiâ generatur. 92,a
- Axi:patlicoz* sic. vide, *Amamaxtla*.
- Axochiaul*, herba Indica. 352,b
folia eius ex aquâ resoluta, epotaque pugilli men-
surâ, aut corpori illita, febrem extinguunt. *ibid.*
lassitudinem edentur. *ibid.*
doloribus è morbo Gallico subueniunt. *ibid.*
tumores præter naturam, qui crura caputve ob-
malum habitum in se derin. curant. *ibid.*
asthmatis sumpta, strumis apposita, diarrhæis,
ustionibus, vlcibus internis & externis me-
dentur. *ibid.*
renum ardorem mitigant. *ibid.*
corpora fulmine tacta fouent. *ibid.*
- Axocuellin*, genus quoddam vermium. 289,a,b
coquuntur ab Indis, & pinguedo quadam ab ijs
elicitur. *ibid.*
dolores cuiuscumque partis corporis, quam in se-
derin, sedant. *ibid.*
nervos tenfos laxant & emolliunt. *ibid.*
tumores discutunt aut maturant. *ibid.*
erysipelatis conferunt. *ibid.*
vlcibus & conuulsis opem ferunt. *ibid.*
enterocelis suppetias adferunt. *ibid.*
- Axolomchin*, piscis Mexicani genus. 256,a
- Axolotl* qualis piscis. 249,b
quomodo ad cibum præparetur. *ibid.*
- Axoquenyetl*, frutex Indicus. 357,b
- Axungia* provenit ex animalibus non cornigeris.
117,a
- Ayaquicueramo*, arbor Mexicana. 355,a
in aquis mergitur. *ibid.*
oleum inde stillans ad omnia remediõrum genera,
quibus styrax congruit, est accommodum. *ibid.*
- Ayecocimail* herba apud Indos è phaeolorum genere.
356,b
succus eius oculorum inflammationem curat. *ibid.*
radix vel cruda, vel ius decocti eius ventriculũ
& intestina supra infraque purgat. *ibid.*
- Ayocomollatolli* pulvis genus apud Mexicanos, &
quomodo ab eis paratur. 324,a
- Ayotli* herba Indica, cucurbitarum genus. 308,b
multa eius reperiuntur differentia. *ibid.*
intestina purgat & conseruat. 310,a
- Azacoyoitl*, vulpes Indica. 162,b
- Azpan* herba Mexicana. 356,a
faciem corrugatam extergit. *ibid.*
lepras, lichenes, & varos sanat. *ibid.*
impetigines curat. *ibid.*
- B.
- B**abylonica seruitus per mulam parientem præ-
indicata. 3,a
- Bacharia* regio, in qua gryphes. 89,a
- Bachira*, animalia vulpibus similia. 163,a
- Baculus Iesu*, ita dictus, quo S. Patritius venenatas
bestias ex Hiberniâ eiecit. 429,a. 450,a
eum *Nigellus* inuasor quidam furto abstulit.
450,a
- Baculus S. Cyrici* strumas curat. 429,b
- Baculi* quidam Sanctorum nonnullorum in Hiberniâ
& Scotiâ religiosissimè habiti. 429,a
- Batis Hispaniæ* nobilissimum flumen. 405,a
inde pronuncia, quam perlust, appellata. *ibid.*
vnde oriatur. *ibid.*
- duas insulas efficit. *ibid.*
vulgò vocatur *Guadalquivir*. *ibid.*
varia eius cyma. *ibid.*
- Babem*. vide, *Zuzim*.
- Babnan* fluvius ab origine sua salsus fluit. 382,a
- Bainoa* regio salinis montanis abundat. 378,a
- Baldunus III.* Ierosolymorum Rex *Coradinum* Re-
gem prælio superat. 479,a
- Balena* catulos suos recentes & teneros, aliquâ ex
causâ confternatos, ore excipiunt & condunt.
157,b
ori eius lagana avis insidiatur, qua & cor eius, si ab
ea deuorata fuerit, corrodit. 158,a
- Balena* contra se inuicem pugnares. 261,b
earum semen non est ambra. 262,2
eas piscandi modi varij. *ibid.* a,b. 263,a,b
- Balnea Alhama* describuntur. 407,b
- Balnea Beirara*. 408,b
- Balnea Ledesme*. *ibid.*
aqua illorum valdè est salubris. *ibid.*
- Balsametum* confitum in eo loco *Egypti*, ubi olim
Christus Dominus latuit. 421,b
perijt; cuius culpâ, nescitur. *ibid.*
ex Iudaâ à *Cleopatrá* Regina in *Egyptum* trans-
latum fuit. 463,a
ibi irrigatur à paruo fonte, in quo dicitur *B. Virgo*
sape lauasse puerulum *Iesum*. *ibid.*
ubi illud balsametum in *Egypto* situm sit. *ibid.*
que eius messis. *ibid.*
- Balsamum* quomodo ex arbore Mexicana hõitzlo-
chit eliciatur. 369,b
eius balsami tres quatuorve gutta ante cibum lin-
Ete, ventriculũ à frigidâ causâ imbecillum
corroborant. *ibid.*
urinam & renum vesicæque excrementa euocant.
ibid.
obstructiones aperient. *ibid.*
respirationis difficultati medentur. *ibid.*
alios dolores sedant. *ibid.*
balsamum ipsum in pessulos efformatum, & vulua
obditum, secundas & fœtus emortuos trahit.
ibid.
partum accelerat. *ibid.*
sterilitatem à frigidis humidisque ortam humori-
bus auertit. *ibid.*
dolores ab iisdem causis ortos sedat. *ibid.*
flatu & tumores præter naturam discutit. *ibid.*
cerebrum corroborat. *ibid.*
paralyfi auxiliatur. *ibid.*
colicis iliacisque, & articulorum doloribus est ad-
modum utile. *ibid.*
vulnera recentia conglutinat. *ibid.*
in Arabiâ Felice magnâ copiâ provenit. 422,b
quod in Iudaâ nascitur, omnium est præstantissi-
mum. 488,b
quomodo eliciatur. *ibid.*
- Balthasar Barrerius* è Soc. Iesu varia in Indiâ mon-
stra vidit. 134,b
- Banda*, Moluccarum insula Emen avis peregrine
ferax. 218,a
- Baptismalis aqua*. vide, *Aqua baptismalis*.
- Baptismus* cuidam collatus arenâ loco aqua.
487,a
- Baratria*, monstrum humanum in S. Crucis insulâ
in Indiâ. 134,a
- Barbascus* paruula India herba. 328,b
piscis per eam capiuntur. *ibid.*
- Bardato*, cataphractum Indiarum animal. 159,a
vnâ

MEMORABILIVM.

<i>vnâ nocte leuca spatium excavaui.</i>	ibid.	<i>quidam elephantem dixerunt.</i>	245, a
<i>eius descriptio.</i>	ibid.	<i>Beirara opidum balnea habet salubria.</i>	408, b
<i>quomodo formicas capiat.</i>	ibid.	<i>Bellua, quam fugauit Paulus Leonensis Praesul, terra aborsus fuit.</i>	74, b
<i>quo astru in fugâ se tueatur.</i>	ibid.	<i>Belus fluuus exiguus & profundus in eo vitrum primò repertum.</i>	466, a ibid.
<i>crusta eius trita, & drachma vnus pondere intro sumpta, euocato sudore magnopere confert ad curandum morbum Gallicum.</i>	ibid.	<i>Benedictus à Goes Tranancoridem cum classe appellit.</i>	447, b
<i>quot eius species.</i>	ibid.	<i>templum B. Virginis ingreditur.</i>	ibid.
<i>cum viperis societatem habet.</i>	ibid. b	<i>vna prioris delicta reuoluens lacrymatur.</i>	448, a
<i>ossiculum cauda in tenuissimum puluerem redactum, indeque confectâ pilulâ magnitudine capitis acicula, & auri induta, eius dolorem sedat, & tinnitum etiam cum aliquâ surditate conuulsum curat.</i>	160, a	<i>imaginem Iesuli in sinu matris sua consistentis lacrymari videt.</i>	ibid.
<i>ceruum quo astru capiat.</i>	ibid. b	<i>confitetur, & Societatem ingreditur.</i>	ibid.
<i>conchulis eius utuntur Indi in maleficijs, præcipuè ad explorandos & puniendos fures.</i>	ibid.	<i>summa eius fuit humilitas.</i>	ibid.
<i>Bares, simiorum genus, domestica munia & ministeria obiens.</i>	179, b. 180, a	<i>Benedictus, cognomine Luna, Papa in schismate electus, ad Peninsulam, munitissimam in Regno Valentia arcem, profugit.</i>	407, a
<i>Barliathes, genus auis, in aquis generantur.</i>	51, a	<i>ut Pontificatum abdicaret, persuaderi non potuit.</i>	ibid. b
<i>Barnfiard, auis insularum Farrarum.</i>	237, a	<i>Bengala insula, in qua vir fuit trecentos triginta quinque annos aetatis habens.</i>	136, a
<i>Basilides 365. celos statuebat.</i>	25, a	<i>Beniamin Tudelensis Hispanus Itinerarium scripsit.</i>	89, b
<i>Basiliscus ex decrepiti galli ouo nasci dicitur.</i>	101, a	<i>Benuei, fructus arboris cuiusdam Indicae.</i>	367, b
<i>ex varijs Auctoribus id narratur.</i>	102, a, b	<i>Bernardinus Castellus, herbarista diligentissimus.</i>	364, b
<i>is generandi modus improbat.</i>	ibid. b	<i>S. Bernardus panem benedicit, qui febrem arceat.</i>	455, a
<i>est hieroglyphicum maledici.</i>	103, a	<i>alios item, qui ad multa tempora incorrupti seruantur.</i>	ibid.
<i>mira de eius lethifero veneno.</i>	ibid.	<i>Bernardus de Morlans, ex Ordine Prædicatorum, pueros ex charitate in primis rudimentis instituit.</i>	392, a
<i>galli cantu dicitur exanimari.</i>	ibid.	<i>piè moritur.</i>	ibid.
<i>contra eum natura mustelam prouidit.</i>	ibid.	<i>Bernardus quidam Sacerdos, temerè cornu S. Patritij inflans, grauer punitur.</i>	429, b
<i>dicitur esse surdus, sed non satis aptâ ratione.</i>	ibid.	<i>Berneca aues velut poma in arboribus nascuntur.</i>	5, b
<i>cinis eius araneorum texturas impedit.</i>	ibid.	<i>Berytus ciuitas à quo condita.</i>	501, b
<i>idem cinis argento illitus, illud aurum apparere facit.</i>	ibid. b	<i>olim Geris, mox Iulia Felix appellata.</i>	ibid.
<i>fabulosum est, quòd si primus hominem videat, eumdem interimat; prior verò visus interimitur.</i>	ibid.	<i>est Romanorum colonia.</i>	ibid.
<i>ei mustelarum virus est exitio.</i>	123, b	<i>Christianorum tempore Episcopum habebat.</i>	ibid.
<i>Basiliscus siluester an verè sit basiliscus.</i>	102, b	<i>hodie Barutus dicitur.</i>	502, a
<i>Basilus tres saltem celos agnouit.</i>	25, a	<i>Befucus, palmes quidam Indicus.</i>	331, a
<i>Basolus Rhemensis Abbas apro, à canibus acto, & ad se confugienti, perfugium præbuit.</i>	202, b	<i>Beta in amplio rem magnitudinem accrescit, ut naturam planta exuat.</i>	128, a
<i>Bassanus Laudensis Episcopus cerua venatores fugienti apud se perfugium præbuit.</i>	202, b	<i>Beth lapides Lybici dicuntur conspectores suos mutos reddere, velut lupus.</i>	375, b
<i>Batanea prouincia ab Octauiano Augusto Zenodoro Trachonitidis Principi adimitur, eò quòd latrocinia propter lucrum foueret.</i>	480, b	<i>Betre planta Indica.</i>	366, a
<i>eam Herodi maiori assignat.</i>	ibid.	<i>gingiuas & ventriculùm roborat.</i>	ibid.
<i>Batata, herba Indica.</i>	367, b	<i>Bez ar lapis, secundus ab Orientali, nascitur in viscere vicine animalis Peruanæ.</i>	185, a
<i>varia eius sunt differentie varijs etiam nominibus distincta.</i>	ibid.	<i>de eiusdem generatione narratio Francisci Hernandi.</i>	ibid. & seq.
<i>Batata amara, siue chichic camotic.</i>	368, a	<i>reperitur etiam in teuhlalmacam.</i>	ibid.
<i>radix eius tusa, & ex aquâ epota, dysenterias sistit.</i>	ibid.	<i>item in macatlchichiluc, aut tem...</i>	ibid. b
<i>ibid.</i>		<i>in omnibus penè cervis & capris reperitur.</i>	ibid.
<i>Batata purgatiua, siue cacamotic tlanquiloni.</i>	ibid.	<i>etiam in tauris vaccisque.</i>	ibid.
<i>radices eius duarum unciarum mensurâ à cubitum eunte sumpta, alium mirâ lenitate & securitate expurgant.</i>	ibid. b	<i>non tamen ubique paris est virtutis, & quare.</i>	ibid.
<i>bilimè venis extrahunt.</i>	ibid.	<i>qua eius vis & efficacia.</i>	186, a
<i>Battata, radices quaedam quæ ab Indis è terrâ effoduntur.</i>	326, b	<i>varios habet colores variasque formas.</i>	ibid.
<i>Baurach Arabibus dicitur nitrum.</i>	377, a	<i>viliam pretio venditur in Nouâ Hispaniâ.</i>	ibid.
<i>Behaus rarum planta in Indîâ genus.</i>	328, a	<i>impostores Medici cum imitantur & adulterant.</i>	ibid.
<i>folia tanta sunt, ut non rarò pro tecto vel scaphis inferuiant.</i>	ibid.	<i>ex simijs etiam per nonnullos conficitur.</i>	ibid. b
<i>Behemoth an fuerit hydra.</i>	244, b	<i>virtute & mole maior repertus est in tarugis.</i>	187, a
		<i>Bilbilis Hispania fluuius idem cum Salone.</i>	404, b
		<i>Bilis expurgatur tribus nucleis arboris quauhilalzin.</i>	339, a

INDEX RERVM

- item arbore tamarindus. 342,a
 item herbâ amamaxila. 350,b
 item herbâ amamazili. 364,b
 item herbâ acaxilotic. 354,a
 per superna & inferna cura noxam vacuatur ra-
 dice herbâ acxoyatic secunda. 351,b
 item iure decocti radicum herbâ tepeamatl. 360,b
 per inferna, radice herbâ iacuache. 340,a
 Bilis atra per poros enacuatur per olcaczan her-
 bam. 322,a
 item cortice stiptum herbâ buyo buyo, in farinam
 redacto, & in corpus sumptio. 367,a
 S. Birgitta ad tertium vsque aetatis annum muta fuit.
 44,b
 à Christo sciscitata fuit cur animalia etiam irra-
 tionalia egrotent, & quid Dominus responderit.
 122,b
 Bisontes apud Septentrionales gignitur. 92, a
 Bithuldis monialis egrotans, oleum lampadis, quæ ei de
 nocte lumen præbebat, in lac mutari videt. 422,b
 Bum serpens terrificus. 275,a
 boues & apros rapit, eosque quandoque integros
 deuorat. ibid.
 Bitis animal si à muliere aspiciatur, ex templo eam
 egrotare facit. 120,a
 Bitumen quod ex Mari mortuo oritur ad quid utile
 sit. 460,b
 Blanta avis ex arbore gignitur, eiusque rei historia:
 97,a
 Blasorum in Hispaniâ familia unde id cognominis
 sortita. 103, b
 Blasius Episcopus in solitudine persecutionem decli-
 nans, ab auribus nascitur. 203,a
 Blasius Magerus sublatum dentibus armatum ho-
 minem saltando circumtulit. 37,b
 Boa terra filius à S. Hilarione incensus fuit.
 74, b
 Boëtius, pagus prope ciuitatem Burgensem in Hispa-
 niâ. 406,b
 ibi fons oritur, cuius aquâ loti quicumque sangui-
 nis fluxum patientes sanantur. ibid.
 Boiuca insula fontem habet, cuius aquâ epotâ senes
 reuuenescunt. 381,a
 Boiuningo, venenatissima bestia, sui præsentiam suo
 tintinnabulo prodit. 13,b
 Bombyces nascuntur ex mori folijs. 32,b. 97,a
 Bonami, pygmaus sic dictus, in aulâ Madritanâ fuit.
 85, b
 Bonasus quomodo fugiens se tueatur. 11,b
 cornua habet obliquè antrorsum adunca. 111,a
 eius caro dulcis & suavis est. 116,a
 Bonita qualis piscis. 259,a
 Bonitas summa, unum ex diuinitatis lineamentis.
 15,a
 Bonosus M. Vrgauonensis. 413,b
 Reliquia eius eximio miraculo inueniuntur.
 414,a, b. & seqq.
 Borachera, arbor India inebrians. 331,b
 Boragua, flumens aurifer in India Occidentali.
 380, b.
 Boramez planta, seu agnifera, an ad Zoophyta spe-
 tet. 34,a. 66, b
 Borfyctes gemma arborum ac stirpium imagines bel-
 lissimè in se delineatas habet. 34,b
 Bos aliquando ex aethere decidit, ecnephiâ correptus.
 4,a
 Bos quidam ignarum rusticum fidem edocuit, dicens
 articulatâ voce, Credo in Deum Patrem. 45,a
 Boves odorantes, temporis præsentia suggerunt. 3,a
 ceruicem valdè torosam habent. 112,b
 sunt bisulci. 113,b
 cauda eorum corpus longitudine ferè aquat. 114,a
 cauda eorum imâ parte setosa. ibid.
 eorum pili sunt decidui. 114,b
 cor neruosum habent. 117,b
 liquidum simum egerunt. 119,a
 tardum incessum habent. ibid. b
 apud Indos nonnulli vix maximos hircos magnitu-
 dine superare videntur. ibid.
 & alij camelorum altitudine. ibid.
 temperamento sunt calido & humido. 120,a
 imò frigido & sicco sunt temperamento. ibid.
 vocem grauem edunt. 120,b
 nonnulli in porum instar sunt carniori. 121,a
 turdorum simus eis in pabulo datur. ibid.
 Indici & Garamantici sunt opistonomi. ibid. b
 elephantiasis vexantur. 122,a
 & febri. ibid.
 pestis eis est exitialis. ibid.
 salina herbâ eis est venenum. ibid.
 simum gallina inter pabula sumpti eos necat. ibid.
 helleboro nigro necantur. ibid.
 quindecim aut ad summum viginti annis viuunt.
 123 a
 simplices sunt & stolidi. 124,b
 saltationes tamen didicisse constat. ibid.
 tempestatum sunt præcij. 125,a
 impendentem pestem, terræ motum, & frugum fer-
 tilitatem præsentunt. ibid.
 veste rubeâ efferantur. ibid. b
 perpetuo sunt mansueti. ibid.
 qui feri sunt, mansuescere facillè possunt. ibid.
 eorum caro in hominum alimentum cedit. 126,b
 eorum lactè & caseo Scythæ vescuntur. ibid.
 Boves in regno Adæ sunt camelis æquales. 245,b
 Boves in Prouinciâ Aden piscibus vescuntur. 66,b
 Boves Ethiopici, Erythraei & Phrygij cornua mobi-
 lia habent. 111,a
 Boves Indici cornu antrorsum aduncum habent. ibid.
 idque quatuor pedes latum. ibid.
 Boves opistonomi apud Garamantes generantur. 92,a
 121,b
 Boves Scythici propter maximum stigus cornubus
 carent. 110,b
 Boves Susia numerandi scientiam tenuisse creduntur.
 124 b
 Boves unicornes & solipedes in Indiâ nascuntur. 92,a
 Bouina exsa, corde carentia, Iulij Casaris parricidium
 præsignabant. 3,b
 Brachmanes animalibus mentem tribuebant. 38,b
 Brabe, piscis Mexicani genus. 266,a
 S. Brendanus omnibus feris & aëribus asylum impe-
 trauit in Ulioniâ. 428,a
 Brigantium Gallæcia oppidum. 410,a
 pharus ibi memorandi operis. ibid.
 quâ ratione de illâ pharo dicatur esse speculû. ibid.
 S. Brigida precibus suis efficit, ut scriptor quidam
 librum quemdam mirabilem, quem Angelus dicta-
 bat, scriberet. 439,a
 ab amicis ad accipiendum maritum arctata, Do-
 minum rogat ut deformitas suo corpori accede-
 ret. ibid. b
 oculus eius alter excidit. ibid.
 super eius caput Machillas Episcopus columnam
 igneam videt. ibid.
 ab eo velamen sacrum accipit. ibid.
 eius

M E M O R A B I L I V M.

eius ad inuocationem molaris lapidis innoxie à sum- mo monte deuoluitur. ibid.440,a	Cacahoapatlachili, potionis genus ex arboris cacaoat semine confecta. 346,a
arbores quamdam sterilefcere facit. 451,b	Cacaloteil lapis, eius natura, ut si igne calefactus fue- rit, tonitru edat & diffiliat. 178,a
Bruchi ex hominum mortuorum cadaueribus nascun- tur. 96,b	Cacaltzin, herba Indica. 350,a
Bruta ex sententiâ Porphyrii inter se fermocinantur. 39,a	eius radix in farinam redacta, genuum frigus & dolores pellit. ibid.
eorum loquelam qui calluerint. ibid.	ius eius decocta firmat dentes. ibid.
Bubalus apud Septemtrionales gignitur. 92,a	gingiuas adstringit. ibid.
habet oornua arcuata instar luna arefcantis, mu- cronibus introrsum uersis. 111,a	dysentericis opiulatur. ibid.
pilos nitidissimos habet. 115,a	uteri & renum laxitati medetur. ibid.
Bubo ex Afcapho factus dicitur in fabulis. 52,b	Cacamiztli, animal Indicum, leoni affimile. 169,b
Bubo oculaurus qualis anis. 221,a	Cacamoticlanoquiloni, seu batata purgatiua. 368,a
Bubula caro cuius conditionis. 116,a	radices eius duarum unciarum mensurâ à cubi- tum eunte sumpta, aluum mirâ lenitate & se- curitate expurgant. ibid.b
Bubulum lac non nutrit, & quare. 117,a	bilim è uenis extrahunt. ibid.
Buccina pisces è limo quandoque nascuntur. 99,a	Cacanochtli, species tunarum Indicarum. 311,b
item per fauaginem. 100,a	Cacatochtli, species cuniculorum in Nouâ Hispaniâ. 161,a
Busones ex anatis cadauere nascuntur. 97,a	Cacatoil, coruus candidus in Indiâ. 214,b
etiam in solidissimorum lapidum meditullio inue- niuntur. 99,a	Cacaxhocil, florum genus. 371,b
Indici maximi sunt. 277,a	Cacaxocot qualis herba. 318,a
in Guatimalâ arbores ascendunt, & uelut uiti boatum edunt. 287,a	Cachexia curatur tragorigano Quauhnahuacensi. 316,a
Buprestis causticam vim habet. 4,a	ius radicibus herbe Indica nahuiteputz. 336,b
Burdo sterilis est. 94,a	herbâ cuamihaatl. 347,a
Bustera, canis sic appellata, pariens licet, ab insectio- ne cerni non destitit. 175,a	radice herbe acxoyatic secunda. 351,b
Butionis caro humida est, & ventrem procurat. 116,b	ab intemperie frigidâ orta curatur folijs planta cempoalxochuul contusis, & ex aquâ uel uino po- tis. 371,a
Butyrum concoquendi vim habet. 3,b	Cacus Arcadia monstrum exitiale flammâ eructat. 63,a
Buyo buyo, planta Indica. 366,b	Cadocus Alani Anglia Regis filius S. VVenefidam, quod libidini eius consentire nollet, martyrio afficit. 436,b
cortex stiptum eius redactus in farinam, & in cor- pus sumptus atram bilem expurgat. 367,a	Celestes imagines in animalibus reperiuntur. 4,b
venenatas plagas curat. ibid.	Calum qualem naturam habeat, Philosophi & Ma- thematici disceptant. 9,b
paralyticis medetur. ibid.	an sit causa aliquorum animalium. 50,a
flatus disciuit. ibid.	illud habere vim generandi animalcula, putauit Albertus. 51,a
radices eius propinantur aduersus venenatas potio- nes. ibid.	eius aura quandoque diuersitatem in plantarum generatione producere solet. 105,a
ventriculi affectionibus frigidis subueniunt. ibid.	Calum empyreum primum omnium in mundi ortu creatum. 55,a
ijs qui ob maleficia coire nequeunt opem præstant. ibid.	Calinon sunt animalia. 19,a, 22,b
fructus ipsius herbe folia cerebrum & ventriculum roborant. 366,b	à priscis putati sunt animati, quod eos Deos esse crederent. 19,b
concoctionem iuuant. ibid.	Hebraei eos deos esse putauerunt, quod animatos crederent. ibid.
dentes firman. ibid.	in ijs non sunt duo motus. 21,a
dolorem eorumdem sedant. ibid.	non sunt onerosi, nec grauitant super se inuicem. ibid.b
pituitam eos erodere solitam arcent. ibid.	Intelligentijs ad eorum motum non est opus. 22,a
carnem exhaustam circa eorumdem radices instau- rant. ibid.	an sint solidi. 23,b
oris halitum emendant. ibid.	non sunt plures quàm tres. 24,b
	an sint corruptibiles. 25,a
	Cæsarea Palaestina ciuitas maritima. 474,b
	fuit urbs munitissima & opulentissima. ibid.
	ab Herode, defectiorem metuente, munita fuit. ibid.
	Sebaste ab eodem uocata, & quare. ibid.
	prope eam fons est, ubi Herodes ab Angelo percuf- sus interijt. 475,a
	ibi Cornelius Centurio baptizatus fuit. ibid.
	tempore Christianorum fuit Archiepiscopus. ibid.

C.

Cabim spinosum animal in Iauâ nascitur. 155,b

oscilli eius extremitatem qui secum gestat, quam-
uis multum vulneratus, cruorem non emittit.
ibid.

Naodabegua Malacensis id experimento com-
probauit. ibid.

Cabuya, radix Indica ad conficiendos funes apta. 329,b

Cacabi, panis genus ex yucâ herbâ confectum. 368,a

Cacaoaquahuil arbor Indica. 344,b

Mexicanis prius pro nummo seruebat. 345,a

eisdem materiem præbet gratissima potionis. ibid.

quatuor eius arboris sunt differentia. ibid.b

quomodo inde varia parentur potiones. ibid.

INDEX RERVM

<i>ibi Marinus martyrism subiit.</i>	ibid.	<i>pedatim incedunt ut homines.</i>	119, b
<i>à Balduino Rege Turcis erepta fuit.</i>	ibid.	<i>cursum tamen velocissimo valent.</i>	ibid.
<i>Casarea Philippi ciuitas, cuius incolae fuit mulier illa, quam Christus à sanguinis fluxu fimbria vestis suae tactu sanauit.</i>	465, a	<i>calido & sicco sunt temperamento.</i>	120, a
<i>ibi statua aenea Christi ab eadem muliere status curata.</i>	ibid.	<i>ruminant.</i>	121, b
<i>ad eius statuae basim enascebatur herba Medicis ignota, quae omnes morbos sanabat.</i>	ibid.	<i>aquam turbidam suauius bibunt.</i>	ibid.
<i>Caiacoa, regio prouincia Carizimu, in qua sunt admirabiles fontes.</i>	381, a	<i>quatrinduo sitim tolerant.</i>	ibid.
<i>Calamus aromaticus in India feritur.</i>	314, b	<i>ad quinquaginta imò & ad centum annos vsque viuunt.</i>	123, a
<i>eius vsus aduersus affectiones muliebres.</i>	ibid.	<i>naturali odio aduersantur equis.</i>	ibid. b
<i>& contra neruorum dolores.</i>	ibid.	<i>rabie infestantur.</i>	126, a
<i>Calculus frangitur succo foliorum arboris magney.</i>	300, b	<i>eorum carnibus nonnulli vescuntur.</i>	ibid.
<i>item herbâ phuame.</i>	337, b	<i>in insula Madagascar non alia quam illorum carne vescabantur.</i>	ibid.
<i>item per lapidem Bezar.</i>	186, a	<i>ex eorum pilis vestes camelotae conficiuntur.</i>	127, a
<i>Calculus frangit & fractum expellit herba amaxtla.</i>	350, b	<i>portandis oneribus sunt commodi.</i>	ibid.
<i>Calculos extrahit cauda animalis itaque in tusa, & unius drachma mensura cum aqua bis terve sumpta, ipso agro eo die à cibo abstimente.</i>	157, a	<i>in militia vsu habent.</i>	ibid.
<i>Cale animal in Ethiopia gignitur.</i>	91, b	<i>equum vsu primò abhorrent, postea vsu & consuetudine metum deponunt.</i>	191, b
<i>Callitrix animal in Ethiopia gignitur.</i>	ibid.	<i>Camolli, herba Indica.</i>	367, b
<i>nec alibi generari potest.</i>	ibid.	<i>variae eius sunt differentiae; varijs etiam nominibus distincta.</i>	ibid.
<i>Calor à febre ortus tollitur radicibus arboris tuna.</i>	311, b	<i>Campana Villollana, quam miraculorum appellant.</i>	391, a
<i>Calor naturalis vigoratur nechillatolli, quod est pulvis genus apud Mexicanos.</i>	324, a	<i>ea sponte pulsatur, ingruente aliqua aduersitate rei Christianae.</i>	ibid.
<i>et laqueus instauratur herbâ itaque quae al.</i>	241, b	<i>alia in Iaponia ultrò sonans tumultus praesignificat.</i>	ibid.
<i>nimus sedatur arbore tamarindo.</i>	342, a	<i>alia in Monasterio Camorensi PP. Predicatorum triduo ante alicuius Religiosi obitum sponte sonat.</i>	ibid. b
<i>renum & vrina temperatur gummi arboris tuna.</i>	311, b	<i>alia fuit in Conuentu S. Dominici Cordubensi, quae dum ultrò sonabat, alicuius obitum indicabat.</i>	ibid.
<i>Calpuli, locus in templo maximo Mexicano.</i>	146, a	<i>alia in caenobio Salernitano Dominicanorum similiter ultroneo pulsus mortem alicuius Fratris praedicebat.</i>	392, a
<i>Calyces sunt pars decidua plantarum.</i>	128, b	<i>alia in Germania in Bodkensi monasterio spontaneo sonitu alicuius Monialis obitum praesagebat.</i>	ibid.
<i>quid sint.</i>	129, b	<i>alia quadam in Hibernia, nisi vesperi ligetur, & adiretur, noctu fugit.</i>	429, a
<i>Camelo-pardalus in Ethiopia generatur.</i>	91, b	<i>Campana nonnulla in Hibernia & Scotia religiosissime habita.</i>	429, a
<i>cornua habet in dorsum adunca.</i>	111, a	<i>Campestris Iordanis quas olim ciuitates complexa fuerint.</i>	458, b
<i>Camelus ab Indis inter sidera relatus fuit.</i>	2, b	<i>Canauhcoatl, serpens vastus, sed stupidus.</i>	274, b
<i>Cameli in Prouincia Aden piscibus vescuntur.</i>	66, b	<i>tantus est, ut octodecim simul viri in eo sederint.</i>	ibid.
<i>in Baetrianâ & Arabia plerumque nascuntur.</i>	92, a	<i>ceruis insidiatur.</i>	ibid.
<i>Baetriae ex apris simul pascentibus concipiunt.</i>	91, a	<i>tota vis eius est in spiritu, quo ceruos attrahit.</i>	ibid.
<i>sunt admodum libidinosi.</i>	94, a	<i>viscachas ex antris suis extrahit anhelitu.</i>	ibid.
<i>quamdiu uterum ferant.</i>	ibid.	<i>Cancer, symbolum iram comprimentis.</i>	6, b
<i>singulos pariunt.</i>	ibid. b	<i>Cancer S. Xauerio effigiem Crucifixi, quam in mare ad illud sedandum miserat, restituit.</i>	14, b
<i>à trimatu parere incipiunt.</i>	95, a	<i>Cancris Orientales, contra quam nostri, sub nouilunium vegetissimi & carnosissimi sunt.</i>	250, b
<i>quando pariunt.</i>	ibid.	<i>tam sunt magni, ut contra eos vallis se defendere quis debeat.</i>	265, b
<i>mammâs habent inter feminas.</i>	112, b	<i>Candores aues tanta molis sunt, ut visulum deuorent.</i>	238, b
<i>easque binas.</i>	113, a	<i>Canicula piscis pauidos filios in ventrem suscipit, & rursum deinde edit.</i>	157, b
<i>tergum gibbosum habent.</i>	ibid.	<i>Canicula ortus fugâ parra auis indicatur.</i>	3, a
<i>genitalia auersa habent.</i>	ibid.	<i>certo item animalium in Africa cubant.</i>	ibid.
<i>crura habent longa.</i>	ibid.	<i>Canide, genus psittacorum in Brasilia.</i>	227, a
<i>& genitalia adeo neruosa, ut neruus ex eo confici possit, quo arcus intendatur.</i>	ibid.	<i>Canis fluuius, idem qui & Adonis.</i>	464, b
<i>in singulis cruribus singula genua habent.</i>	ibid. b	<i>Canis quadam miro astri oleum ex lecytho elicit.</i>	8, b
<i>vestigio pedis imò carnosus sunt.</i>	ibid.	<i>Canis</i>	
<i>talius similes bubulis, sed minores.</i>	114, a		
<i>pilos densos habent.</i>	ibid. b		
<i>eosque duriores.</i>	ibid.		
<i>pullo sunt colore.</i>	115, a		
<i>eorum caro dulcis & suavis est.</i>	116, a		
<i>sed succi pessimi cum senuerint.</i>	ibid.		
<i>eorum lac est tenuissimum.</i>	117, a		
<i>& dulcissimum post humanum.</i>	ibid.		
<i>felle carent.</i>	118, a		

MEMORABILIVM.

<i>Canis amissum cuiusdam Breuiarium ad leucas aliquot refert.</i>	14,b	<i>clementia eis tribuitur.</i>	ibid.
<i>Canis quidam Peguensium in Indiâ progenitor esse dicitur.</i>	76,b	<i>eorum in dominos fidei multa sunt exempla.</i>	ibid.
<i>Canis quidam in Sausâ India urbe adorabatur.</i>	138 b	<i>ad venationem sunt commodi.</i>	127,a
<i>Canes, magnanimitatis & gratitudinis symbolum.</i>	7,a	<i>varij sunt generis, venatici, vilitatici, pastorales.</i>	ibid.
<i>superfluos humores graminis esu euacuant.</i>	8,a	<i>in nouo orbe variant.</i>	173,b
<i>olfacta præstant.</i>	37 a	<i>aliqui dicuntur xoloitzcuintli, qui omni prorsus pilo carent.</i>	ibid.
<i>an, quod intelligant humanas voces, ratione sint præditi.</i>	39,a	<i>alij vocantur itzcuinoporzotli, qui similes sunt Melitensibus.</i>	ibid.
<i>deijs varia ex Empirico.</i>	41,a	<i>alij appellantur techichi, tristes aspectu, & educies.</i>	ibid.
<i>Arcadici & Hircani ex cane & tigride generantur.</i>	91,a	<i>alij qui Indis non tantum sunt alimentum, sed & gula.</i>	ibid.
<i>concupiunt quandoque ex lupis.</i>	ibid.	<i>nuriebantur hi ad cibum, quemadmodum cuniculi in Hispaniâ, & castrati citò pinguescunt.</i>	ibid.
<i>auerso modo coeunt.</i>	93,a	<i>alij nominantur alco, qui sunt paruuli, & ab Indis humero aut gremio portantur.</i>	ibid.
<i>cum lupis, vulpibus & tigribus coeunt.</i>	ibid.	<i>aly denique qui plane sunt muti.</i>	174,a
<i>non nisi post annum admittendi.</i>	ibid.b	<i>ex Hispaniâ translati in Hispaniolam, numero & magnitudine ætati sunt.</i>	ibid.
<i>quando coeant.</i>	ibid.	<i>in siluis vagantur, & pro lupis sunt.</i>	ibid.
<i>sunt admodum libidinosi.</i>	ibid.	<i>eos occidentibus præmium constitutum.</i>	ibid.
<i>quamdiu ferant uterum.</i>	94,a	<i>à Lusitanis plagiarijs adhibentur ad venationem Indorum.</i>	ibid.
<i>frequentius monstra pariunt.</i>	ibid.b	<i>utuntur ijs quoque Hispani pro carnificibus.</i>	ibid.
<i>multos simul foetus edunt.</i>	ibid.	<i>eorum operâ etiam utebantur idem Hispani contra nudos Indos.</i>	ibid.
<i>duodecimo anno parere desinunt.</i>	95,a	<i>ijs ad excubias vsi sunt Milites Rhodienses, qui & odore Turcas a Christianis dignoscebant.</i>	ibid.b
<i>rostrati sunt.</i>	112,a	<i>in Regno Thebeth ad asini molem excrescunt.</i>	ibid.b
<i>dentes pectinatim coeuntes habent.</i>	ibid.	<i>apud Tartaros bini iugum subeunt, & trahas vehunt more bouum.</i>	ibid.
<i>eosque mutabiles.</i>	ibid.b	<i>in Albaniâ crescunt ad formam amplissimam, adeo ut terrificis latratibus ultra leonum regitus insonent.</i>	175,a
<i>in Americâ sunt aliqui qui collum non habent.</i>	ibid.	<i>quidam, ceruum insequens, peperit, nec tamen interea à ceruo, quin caperet destitit.</i>	ibid.
<i>inueniuntur ibi etiam gibbosi.</i>	113,a	<i>alius qui Concha pepererat, unâ nocte catulos suos transtulit in Villaregum nouem inde leucas distans.</i>	ibid.
<i>nonnulli corpus longum habent.</i>	ibid.	<i>alius duabus horis percurrit leucas amplius triginta.</i>	ibid.b
<i>crura habent longa.</i>	ibid.	<i>in Indiâ peculiarem hostem habent animal yze-cuucani vocatum.</i>	ibid.
<i>genitalia item ossca.</i>	ibid.	<i>mira de quodam cuiusdam artificis Vlyssiponenfis.</i>	200,b. & seqq.
<i>ungues ijs recti.</i>	ibid.b	<i>procul odorantur serpentem armatum, & statim fugam captant.</i>	270,a
<i>caudam gerunt conuolutam & intortam.</i>	114,a	<i>Canes marini in Indijs abundant.</i>	247,b
<i>eorum pili sunt decidui.</i>	ibid.b	<i>Cannarum mons altissimus in Cataloniâ.</i>	393,b
<i>eorum pinguedo axungia dicitur.</i>	117,a	<i>in eius summitate est lacus profundissimus.</i>	ibid.
<i>eorum lac est crassus.</i>	ibid.	<i>in eum si lapis coniciatur, statim tempestas exoritur.</i>	ibid.
<i>infantibus admodum sanum.</i>	ibid.b	<i>est ibi fluvius aurum vehens.</i>	ibid.
<i>cerebrum eorum ad luna vel incrementum vel decrementum augetur vel minuitur.</i>	ibid.	<i>magnum ibi accidit miraculum.</i>	ibid.
<i>ventriculum arctum habent.</i>	118,b	<i>Cantabria Prouincia ferri & aris feracissima.</i>	409,b
<i>lienemque longum.</i>	ibid.	<i>in eâ mons totus ferreus.</i>	ibid.
<i>simum siccum egerunt.</i>	119,a	<i>Cantharides cansticam vim habent.</i>	4 a
<i>in Albaniâ & Indiâ sunt inusitata magnitudinis.</i>	ibid.	<i>Cantharoletbron, locus in Chalcide Thracia, ubi omnes canthari moriuntur.</i>	92 b
<i>ibid.</i>	ibid.	<i>Caocanus lacus, ubi hydra fuisse dicitur.</i>	244,b
<i>curfu velocissimo valent.</i>	ibid.b	<i>Caoch quale animal.</i>	200,b
<i>frigido & sicco sunt temperamento.</i>	120,a		
<i>hyana umbra contactu obmutescere dicuntur.</i>	ibid.		
<i>ibid.</i>	ibid.		
<i>temperamento sunt calido & sicco.</i>	ibid.		
<i>diuerso tamen respectu, diuersi.</i>	ibid.		
<i>vocem acutam habent.</i>	ibid.b		
<i>in Indiâ Occidentali & Africâ muti inueniuntur.</i>	ibid.		
<i>ibid.</i>	ibid.		
<i>rhododaphnes folia & flores eis sunt venenum.</i>	122,a		
<i>apocymum in cibo datum eos necat.</i>	ibid.		
<i>chamaleon albus herba eos occidit.</i>	ibid.		
<i>quindecim aut ad summum viginti annis viuunt.</i>	123,a		
<i>Laconici denos, femina duodenos tantum.</i>	ibid.		
<i>ad omnia sunt dociles.</i>	124,b		
<i>impendentem peste n, terramotum & frugum fertilitatem præsentunt.</i>	125,a		
<i>perpetuò sunt mansueti.</i>	ibid.		
<i>rabie infestantur.</i>	126,a		

I N D E X R E R V M

<i>Capa animal Indicum peculiaris generis.</i>	187,a	<i>fertilitatem presentunt.</i>	125,a
<i>eius descriptio.</i>	ibid.	<i>naturâ sunt timida.</i>	ibid.b
<i>ab eo phlebotomia vsus.</i>	ibid.	<i>earum caro in alimentum hominis cedit.</i>	126,b
<i>Capac mayu, fluvius Indiae Occidentalis. vide, Apurimac.</i>		<i>earum lac commodum est ad conficiendum caseum.</i>	ibid.
<i>Capharnaum ciuitas à Iordane fluvio ambiatur.</i>	458,a	<i>Capra Abyssinae quales sint.</i>	187,b
<i>Caphura arbor Indiae Occidentalis.</i>	314,a	<i>ex nonnullarum vellere siue pilo pannus ille conficitur, quem cynnatum siue undulatum vocant.</i>	ibid.
<i>etiam in Orientali India nascitur.</i>	ibid.	<i>Caspia cornua non habent.</i>	110,b
<i>Capillamenta in herbis quid sint.</i>	129,b	<i>Thlyrica ungulas solidas habent.</i>	113,b
<i>Capilli ne crescant, impedit lac primi partus canis.</i>	127,b	<i>Libycae sunt vutulinae quandoque mole, & arserinae specie.</i>	183,a,b
<i>nutriuntur panibus illis, qui ex radicibus iustis arboris magney sunt.</i>	300,a	<i>Capreolus cornua spiris contorta habet.</i>	110,b
<i>eos nigrae ius decocti foliorum mecaxochil herba.</i>	320,a	<i>eaque ramosa.</i>	ibid.
<i>Capitula sunt pars decidua plantarum.</i>	128,b	<i>atque solida.</i>	ibid.
<i>Capolim arbor Indica.</i>	343,b	<i>insuper & decidua.</i>	111,a
<i>ius decocti corticis eius dysenterias curat.</i>	ibid.	<i>visu porro pollet acutissimo.</i>	ibid.b
<i>puluis corticis argemata discutit.</i>	344,a	<i>dentes exertos habet.</i>	112,a
<i>visum clarificat.</i>	ibid.	<i>Capri in insula Amboino pullos lactant.</i>	188,a
<i>inflammationes mitigat.</i>	ibid.	<i>item in insula Lemno.</i>	ibid.
<i>Cappa quale animal.</i>	188,b	<i>Caprificus parit culices.</i>	32,b
<i>Capra moschifera. vide, Gazella.</i>		<i>quandoque fit ficus.</i>	103,b
<i>Capra quaedam sunt inambulavit.</i>	8,b	<i>Capreus roboratur arbore nopalnochezeli.</i>	312,b
<i>Capra in Aegypto, certo cubatu Sirij vel Caniculae exortum indicant.</i>	3,a	<i>item herba texaxapota.</i>	341,a
<i>Capra in Mimante nata sex mensibus non bibunt.</i>	92,a	<i>item folijs siccatis herba yetil.</i>	358,b
<i>Capra quando coeant.</i>	93,a	<i>eius dolores sanantur, si caninis dentibus serpentis teuhilacocauhqui colunt & cervix pungatur.</i>	269,a
<i>sunt valde libidinosae.</i>	94,a	<i>item si abluantur panibus illis qui ex radicibus iustis arboris magney sunt.</i>	300,a
<i>terno & quaterno coitu implentur.</i>	ibid.	<i>item iustis & impositis folijs arboris tomatl.</i>	319,b
<i>quamdiu uterum ferant.</i>	ibid.	<i>item si puluis fructus herba mecaxochil inspersus fuerit.</i>	320,a
<i>monstra frequentius pariunt.</i>	ibid. b	<i>item velut per miraculum, si admoueantur herba cocolmecatl folia.</i>	321,b
<i>Aegyptiae quinos fetus parere dicuntur.</i>	ibid.	<i>item si applicentur iustae radices Indicae herbae nahuicpuz.</i>	336,a
<i>femelle cornibus carent.</i>	110,b	<i>item herba phehuame.</i>	337,b
<i>cornua habent in dorsum adunca.</i>	111,a	<i>item herba texaxapota admota naribus, & vapore eius inspirato.</i>	341,a
<i>visum acutissimum.</i>	ibid. b	<i>item puluere arboris holli.</i>	348,a
<i>audaciam acerrimum.</i>	ibid.	<i>item succo herbae quaquaubi Zontic.</i>	355,b
<i>earum morsus est exitialis arbori.</i>	112,b	<i>si est frigida causa ortu fuerint, arbore xochiococtzoquaxcel.</i>	362,a
<i>mammis habent inter femina.</i>	ibid.	<i>item si ramenta lapidis zocni naribus indantur.</i>	379,b
<i>earumque binas.</i>	113,a	<i>item vapore gummi tccopalli.</i>	ibid.
<i>gracilia habent crura.</i>	ibid.	<i>plagas ei insuctas sanant folia virentia herbae yetil, manibus oleo perunctis emollita, &c.</i>	359,a
<i>sunt bisulca.</i>	ibid. b	<i>tumores praeter naturam illud insidentes ob malum habitum, curant folia herbae tonalxihuit.</i>	352,b
<i>ignitos & splendentes habent oculos.</i>	115,b	<i>Capitum puerorum ingentem dolorem & calorem exinguunt folia herbae xuhquilitpizaboac contusa & admota, vel ex aqua resoluta & illita.</i>	339,b
<i>noctu vident.</i>	ibid.	<i>Caracoles, fabulosum apud Indos hominum genus, unde orti.</i>	54,a,b
<i>earum caro succi est pessimi.</i>	116,a	<i>Carambolas fructus arboris ignota.</i>	314,b
<i>lenior est, & ventrem procurat.</i>	ibid.	<i>febris quotidiana aduersatur.</i>	ibid.
<i>earum lac non admodum pingue crassumve est.</i>	117,a	<i>oculorum lippitudines sanat.</i>	ibid.
<i>rocens leue est, & ventrem procurat.</i>	ibid.	<i>Carandis arbuscula parua Indiae.</i>	ibid.
<i>earum cerebrum humidissimum est.</i>	ibid. b	<i>appetitum excuat.</i>	ibid.
<i>felle carent.</i>	118,a	<i>Carbasus ab igne ladi non potest.</i>	61,a
<i>in India ad maximorum asinorum magnitudinem accedunt.</i>	119,a	<i>Carçaparrilla. vide, Sarsaparrilla.</i>	
<i>prope lacum Caspium ad magnitudinem maximorum equorum.</i>	ibid. b	<i>Cardamomum: qualis herba.</i>	314,a
<i>in Libyca montibus ad bovm magnitudinem.</i>	ibid.	<i>oris halitum commendat, si mandatur.</i>	ibid.
<i>venenis pinguescunt.</i>	121,a	<i>pituitam è capite trahit.</i>	ibid.
<i>comitiali morbo infestantur.</i>	122,a		Car-
<i>numquam sana sunt, semper febris obnoxia.</i>	ibid.		
<i>rhododaphnes folia & flores eis sunt venenum.</i>	ibid.		
<i>ibid.</i>	ibid.		
<i>item salina.</i>	ibid.		
<i>si conyzam ederint, moriuntur.</i>	ibid.		
<i>in vico quodam Indiae pisces pro cibo eis obijciuntur.</i>	ibid.		
<i>ad octo et summum annos viuunt.</i>	123,a		
<i>in Aethiopia ad duodecim.</i>	ibid.		
<i>impendentem pestem, terramotum & frugum</i>			

INDEX RERVM

<i>Cempoa</i> xochuilit planta à multitudine foliorum sic appellata.	371, a	<i>Cerebrum</i> animantium ad luna vel incrementum vel decrementum minuitur vel augetur.	117, b
foliorum succus bibitus, aut folia ipsa confusa, & ex aqua aut vino pota, ventriculum frigidum contemperant.	ibid.	<i>Cerebrum</i> corroboratur radice herba ahoapatli.	352, a
menses, urinam, sudorem eliciunt:	ibid.	item folijs fructus herba buyo buyo.	366, b
flatus discutunt.	ibid.	item suffitu arboris tecopalquahuil.	369, a
venere[m] excitant.	ibid.	item balsamo arboris hoitzlochul.	369, b
cachexiam ab intemperie frigidâ curant:	ibid.	<i>Cerceticus</i> tyrannus, homo flagitiosus, & Christianorum persecutor.	442, a
obstructiones aperiunt.	ibid.	à S. Patritio per epistolam ad saniora monetur.	ibid. b
convulsa laxant.	ibid.	ab eodem in vulpem transformatur.	ibid.
hydropem laxant:	ibid.	<i>Cereus</i> spinosus, arbor Indica.	30, a
ventrem procurant.	ibid.	<i>Cergon.</i> vide, Chiurca.	
febris medentur.	ibid.	<i>Cerne</i> insula duplo maiorem cornuum progignit quam Europa.	214, b
<i>Cenafil</i> Arabibus dicitur dens elephanti.	193, b	<i>Cerva</i> venatores fugiens, apud Bassanum Laudensem Episcopum perfugium habuit.	202, b
<i>Cencontlatollus</i> avis incundiùs canu quam luscina.	8, a. 234, a, b	alia apud S. Egidium Abbatem.	20, a
<i>Cendebeus</i> ubi à Machabais casus fuerit.	472, b	<i>Cerva</i> cornibus caret.	110, b
<i>Cenoiz</i> qui avis Indica, qua antiquam ninguam clamat, & postea silet.	233, b	<i>Cervi</i> dictamo sagittas sibi infixas euellunt.	8, a
<i>Centauri</i> an olim fuerint.	76, b	in Africâ non nascuntur.	92, b
aliquis visus est in deserto S. Antonio.	ibid.	sunt admodum libidinosi.	94, a
alius quis in Thebaliâ natus dicitur.	ibid.	non concipiunt ante Arcturi sidus.	ibid.
alius nem in Saunâ Arabia ciuitate inuenitur.	77, a	quamdiu uterum ferant.	ibid.
qui mortuus conditus Romanis missus fuit.	ibid.	singulos pariunt.	ibid. b
<i>Centzon</i> todochis in teupan, locus in templo maximo Mexicano.	144, b	pariunt iuxta vias, & quare.	ibid.
<i>Centzonitzn</i> naboac idola & dij apud Mexicanos.	143, b	cornua ramosa habent.	110, b
<i>Ceo</i> in avis humanum sermonem imitatur.	233, b	eaque solida.	ibid.
hominem transientes quandoque irridet, quandoque insectatur.	ibid.	atque etiam decidua:	111, a
<i>Ceos</i> insula inculta & sterilis, Gracorum diligentia facta est fertilissima.	485, a	bina simplicia & recta, unde fabulones dicuntur.	ibid.
<i>Cepha</i> Maurus, primus inuentor balnearum Leadesiae.	408, b	ijs tantum sunt aures scissa aut velut diuisa.	ibid. b
<i>Cephalus</i> , abstinentia symbolum.	6, b	rostrum habent.	112, a
<i>Cepus</i> animal in Ethiopia generatur.	91, b	dentes habent utrimque quatuor, & alios insuper duos molares.	ibid. b
<i>Cercella</i> , anates in lacu Lageno.	426, b	ceruicem valde torosam.	ibid.
mira earum indoles.	ibid.	mammam gerunt inter femina.	ibid.
<i>Cercopes</i> in simias mutati dicuntur in fabulis.	52, b	eaque quaterna vbera habentes.	113, a
<i>Cercopithecus</i> in India sunt frequentissimi.	177, b	gracilia eis sunt crura.	ibid.
forma, figura & magnitudine differunt.	ibid.	sunt bisulci.	ibid. b
sunt meticulosi.	ibid.	caudâ caret.	114, a
omni astu sunt industrij.	ibid.	& exiguum quod habent, venenatum esse dicitur.	ibid. b
quomodo fluuios transmutant.	ibid.	pilo molles habent.	ibid.
vno vulnerato, reliqui opem ferunt.	178, a	aliquando albus inuentus est.	115, a
quomodo capiantur.	ibid.	& nunc in Indijs Occidentalibus tales reperiuntur.	ibid.
quomodo se aduersus hostes arment.	ibid.	atque etiam in Tartaria.	ibid. b
ex illorum foris humanorum actuum imitatione orta fabula de Cynocephalus & Pygmaeis.	ibid. b	eorum caro succi pessimi.	ibid. a
familiaritatem contrahunt cum barbaris.	ibid.	seca est, & ventrem stringit.	ibid. b
pro argento cum illis ludunt, ad tabernas eunt, & symbolum solunt.	ibid.	cor habent proportionem maximum.	117, b
Hauane quidam miro astu pecunias acquirebat ut tabernas adire posset.	ibid.	siccato saucientur, eorum ossa nullum sonum edunt.	ibid.
alius pro vino missus, non prius pretium dabat, quam suam lagenam accepisset: qui & mulieres fucatas odio habebat.	ibid.	eorum medulla est laudatissima.	ibid.
alius tantu erat roboris, ut aprum occideret.	179, a	felle caret.	118, a
alius quis alio astu mortem euadit.	ibid.	cursu velocissimo valent.	119, b
eorum ossa tusa & hausta, dolores ex Gallico morbo sedant, euocato sudore.	ibid.	calido & sicco sunt temperamento.	120, a
varia illorum formae describuntur.	ibid.	quamdiu viuunt.	123, a
Vide & in Simia.		serpentibus aduersantur.	124, a
		cum chameleonte bellum gerunt.	ibid.
		penna rubra aspectu terrenur.	125, b
		natura sunt umidi.	ibid.
		mansuescere facile possunt.	ibid.
		femella dextrum cornu effodere dicuntur, quod ad multa utile est.	126, a
		eorum caro in hominum alimentum cedit.	ibid. b

MEMORABILIVM:

<i>in Scythia cicuratis eis veluti equis insident.</i>		<i>malignè astutus est.</i>	ibid:b
127,a		<i>naturâ est timidus.</i>	125,b
<i>eis Mithridates Ponticus custodiam sui credebat.</i>		<i>perpetuò est ferus.</i>	ibid.
ibid.		<i>Channa pisces sine coitu pariunt.</i>	95,b
<i>in Nonâ Hispaniâ non unum eorum est genus.</i>		<i>Chantico, dea Mexicensium.</i>	144,a
184,a		<i>Chaos, è quo mundus formatus, quale fuerit.</i>	55,b
<i>Macame ab Indiis dicuntur ceruorum reges. ibid.</i>		<i>quâ facie subsiderit.</i>	56,b
<i>quidam, minores, si vulnerentur, admodum ferociant.</i>	ibid.	<i>Chapopotli unde ad Noua Hispania littora veniat.</i>	378,a
<i>in Duarhe, Xapidâ, & alijs prouincijs armenta eorum reperiebantur, ut apud nos boum. ibid.</i>	ibid.	<i>vili venditur pretio.</i>	ibid.
<i>Septemtrionales eos curribus & trabis iniungunt.</i>	ibid.b	<i>mulieres Mexicana eo utuntur ad extergendos & dealbandos dentes.</i>	ibid.
<i>in Occidente alicubi, si lasi sint, herbâ atochiel se curant.</i>	ibid.	<i>Charapu, arboris genus in Indiâ.</i>	368,b
<i>in Virginiâ longiores caudas habent.</i>	ibid.	<i>pulvere eius in flumen insperso, pisces torpescunt ut facile capi possint.</i>	ibid.
<i>in Nono Mexico habent caudas pilosas & prolixas.</i>	ibid.	<i>fructus eius vicem smegmatis prabet lauandis vestibus.</i>	ibid.
<i>in Mogor loco canum ad capiendos alios ceruos adhibentur.</i>	ibid.	<i>Charitas in Cuianorum superstitionibus adumbrata.</i>	141,a
<i>quando se lethaliter transfixos sentiunt, atochiel tertia esu vires restaurant.</i>	316,a	<i>Charra insignior Mesopotamia ciuitas.</i>	499,a
<i>Ceruus quidam à Ptolomæo Philadelpho educatus, Græcè loquens intelligebat.</i>	39,a	<i>in Hebræo Haran appellatur.</i>	ibid.
<i>Ceruix in herbis quid sit.</i>	130,a	<i>Chasca dicitur Venus ab Ingis Indiis.</i>	139,b
<i>Cerus quâ occasione inter sidera relatus.</i>	2,b	<i>Chermon mons. vide, Hermon.</i>	
<i>Ceyx cum conige in alcyones mutati dicuntur in fabulis.</i>	52,b	<i>Chersonesus aurea auri ferax insula.</i>	380,a
<i>Chagangarigua arbor Indica.</i>	353,a	<i>inde Salomon aurum suum habuit.</i>	ibid.
<i>maximi æstimatur ab Indiis, & prope domus illorum feritur.</i>	ibid.	<i>Cheter Elion à Cabalisticis celi anima esse statuitur.</i>	19,a
<i>februm calores temperat.</i>	ibid.	<i>Chianatisli, potionis genus apud Mexicanos, & quomodo apud illos parretur.</i>	324,a,b
<i>dysentericis auxiliatur.</i>	ibid.	<i>Chiantlorzolatolli, aliud potionis genus apud eosdem Mexicanos.</i>	ibid.b
<i>tumores præter naturam dissipat.</i>	ibid.	<i>Chiantzotzolli, herba genus in Indiâ.</i>	356,b
<i>insulaps commodissimè miscetur.</i>	ibid.	<i>semen eius sumi solet matutino tempore, & postremo vespere, aduersus febres & dysenterias.</i>	ibid.
<i>dentium dolores à causâ calidâ ortos leuat.</i>	ibid.b	<i>ex eo & alijs permixtis fiunt pergrata quadam genera bellariorum & potionum.</i>	357,a
<i>urinam euocat.</i>	ibid.	<i>Chicha, vinum ex maiçio factum.</i>	326,b
<i>croci apud nonnullos vicem subit.</i>	ibid.	<i>eâ inebriantur barbari.</i>	ibid.
<i>pigmentum ex eâ conficitur, quomodo, & ad quid illud utile.</i>	ibid.	<i>quomodo parretur.</i>	ibid.
<i>Chalcintli ycue atatonal quacuilli, minister idolorum in templo maximo Mexicano, & eius munus.</i>	149,b	<i>renum, icoris dolori, calculi & vrina retentioni prodest.</i>	ibid.
<i>Chalcides lacertorum genus in Cypro, Syriâ & Lybiâ generantur.</i>	92,a	<i>Chic camotic herba Indica.</i>	368,a
<i>ter in anno pariunt.</i>	94,b	<i>radix eius rufa dysenterias sistit.</i>	ibid.
<i>Chaldæi primi litterarum repertores, cuius arboris folijs pro chartâ vsi fuerint.</i>	327,a	<i>Chichimecapalli Indica herbula.</i>	346,a
<i>Chamaleon est ouiparus.</i>	94,b	<i>eius radix è liquore conuenienti sumpta scrupuli vnus pondere, humores omnes per superna & inferna euacuat, sed maiori ex parte per inferna.</i>	ibid.
<i>oculos habet profundos & cauos.</i>	111,b	<i>status discutit.</i>	ibid.b
<i>quos & circumagitatatos esse tradunt.</i>	ibid.	<i>colicis doloribus optimè auxiliatur.</i>	ibid.
<i>semper ore hiat.</i>	112,a	<i>inde conficitur nobile quoddam pharmacum.</i>	ibid.
<i>ei dentium & gingiuarum loco os continuum supra infraque labra ambiens serratum.</i>	ibid.	<i>Chichioal memeya, herba Indica.</i>	346,b
<i>mutat colorem subinde, redditque semper eum quem proximè attingit, præter rubrum & candidum.</i>	115,b	<i>cortex eius purgat eos qui quartanâ vel tertianâ laborant tam feliciter, ut egri statim quandoque à purgatione curentur.</i>	ibid.
<i>carnem non habet nisi in capite & maxillis.</i>	116,a	<i>Chicomatal, herba Indica.</i>	354,a
<i>nullibi nisi in oculis, corde & quibusdam venulis sanguinem habet.</i>	117,a	<i>aqua stillatitia florum eius inflammationibus oris narium & oculorum auxiliatur.</i>	ibid.
<i>prægrandem pulmonem habet.</i>	118,a	<i>folia curant dysenterias.</i>	ibid.
<i>caret liene conspicuo.</i>	ibid.b	<i>sanguinis vomitiones tollunt.</i>	ibid.
<i>tardum & pigrum incessum habet.</i>	119,b	<i>Chicomecat, dea Mexicensium.</i>	144,b
<i>non alio quam aëris alimento viuit.</i>	121,a	<i>Chiconquiauit pochelan minister idolorum in templo maximo Mexicano, & quod ei munus.</i>	149,a
<i>secundum alios vescitur rore & muscis.</i>	ibid.	<i>Chicuatli auis Indica, nocturæ similis.</i>	234,b
<i>totâ penè hieme dormit.</i>	123,b	<i>Chicumecat yteupan, locus in templo maximo Mexicano.</i>	144,a
<i>serpentibus, ceruis & accipitribus aduersatur.</i>	124,a		Chil-

INDEX R E R V M

Chilcotzili, chilli herba species.	364,a	à venatoribus quasitum, ut effugiat, mortuum se simulat.	ibid.
Chillico, locus quidam in maximo templo Mexicano.	144,b	cauda eius ad urinæ meatus aperiendos mirè prodest.	ibid.
Chilli herba Indica:	347,a	calculus item eiecit.	ibid.
eà in acetarijs utuntur Indi.	ibid. b	venerem excitat.	ibid.
est gingiber nostrum.	ibid.	lac generat.	ibid.
Chilli planta Mexicana.	363,a	fractis & colicis medetur.	ibid.
quotidiano apud Indos seruit vsui.	ibid.	aculeos infixos extrahit.	ibid.
venerem stimulat.	ibid. b	ventrem emollit.	ibid.
aluum emollit.	ibid.	parturientibus nem prodest.	ibid.
urinam & menses euocat.	ibid.	& tussientibus.	ibid.
ventriculum ex frigore imbecillum corroborat.	ibid.	Chocollat, porionis genus ex arboris cacaoat semino confecta.	346,a
ibid.	ibid.	id admodum utile est hecticâ febre consumptis, tabidis atque extenuatis.	ibid.
concoctionem iuuat.	ibid.	Chærogyllus, cuius Moyses meminit inter immunda animalia, quale animal sit.	489,b
appetitum mirè excitat.	ibid.	Christiani peregrini cur in Jordane fluuio se & vestimenta sua abluant.	458,b
pituitosos humores purgat.	ibid.	Christophorus Gama rex Maurum regem in Ethiopia vicit.	385,b
hecticis est opportunum remedium.	ibid.	à Rege illo captus, & Regis consanguineum cum septem alijs Magnatibus, in prælio vulneratis, sanos reddere iussus, illos propinato veneno interemit.	ibid.
immodicè sumpta, variorum morborum est causa.	ibid.	fortissima eius constantia.	ibid. 386,a
Chilpatli herba Indica.	363,a	diris cruciatibus interficitur.	386,a
folia eius mirâ velocitate & efficaciâ corpus ab humoribus expurgant.	ibid.	ubi crus unum & maxilla eius sepulta fuit, fons lacteus profluit.	ibid. b
quartanis medentur.	ibid.	miraculis claret.	ibid.
dentium dolores sedant.	ibid.	Christus à puellâ quadam in fideiussorem postulat, inuene quodam ei fidem maritaleis pollicente.	392,b
lichenes palmarum curant.	ibid.	inuene fidem negante, ipsius crucifixi effigies testimonium dicit.	ibid.
scabiem sanant.	ibid.	Chrysorrhœas fluius ex monte Libano oritur.	482,a
ulceribus putridis & cancerosis opem ferunt.	ibid.	Chrysostomus tres saltem calos agnouit.	24,b. 25,a
lac eius verrucas exedit.	ibid.	Chuchau, arbor fetida ad spectum.	300,a
tumores præter naturam rumpit.	ibid.	foliorum eius succus amarum emaculat vestes.	ibid.
folia dysentericæ medentur.	ibid.	vulnera infecta cancre & nimis inflammata sanant.	ibid.
articulorum item doloribus.	ibid.	vermiculos in plagis extinguit.	ibid.
Chiltepin, chilli herba species.	363,b	succo eodem, decocto cum radicibus, qui lauatur, lassitudinem non sentit.	ibid.
Chimaltitzatl, species lapidis diaphani.	375,b	aqua pluuia in folijs eius recepta, multos morbos pellit.	ibid.
in tenuissimas laminas diuidebatur.	ibid.	ex radicibus eius tuis panes fiunt, quorum in abluendo capite vsus, cuius dolores sedant.	ibid.
veteres eas fenestris imponebant loco vitris.	ibid.	maculas oris abstergunt.	ibid.
China, idola quadam Indorum in insulis Philippicis.	290,a	capillos nutriunt.	ibid.
pyramidis artificiosa formam referunt.	ibid.	folia eadem triplex lini genus ad varios vsus præstant.	ibid.
formica alba ijs sunt inclusa.	ibid.	innumeri panes sunt vsus huius planta.	ibid.
has chinas admodum formidant barbari.	ibid.	foliorum item succus menses ciet.	ibid. b
mancipium quando apud barbaros emitur, huic pyramidi antè admouetur.	ibid.	aluum lenit.	ibid.
serui minas ibi sibi dictas valdè exhorrescunt.	ibid.	urinam euocat.	ibid.
ibid.	ibid.	renes & vesicam emundat.	ibid.
Chipoacyzitic, herba Indica.	354,b	calculos frangit.	ibid.
succus eius vel stillatitius liquor sedat febrium ardores.	ibid.	urina meatus extergit.	ibid.
cor roborat.	ibid.	eadem folia vulnera recentia mirè conglutinant.	ibid.
venenatis potionibus promptissimè medetur.	ibid.	assa, & loco affecto imposta, paralysim curant.	ibid.
scorpionum ictibus intissimum est remedium.	ibid.	si succus calens bibatur, dolores quoscumque sistit, etiam eos qui sunt à Venere alne.	ibid.
ibid.	ibid.	Chucia, vide, Chirca.	
renum ardorem extinguit.	ibid.		
fancium tumores deprimit.	ibid.		
pectoris dolores sedat.	ibid.		
urina acrimoniam obtundit.	ibid.		
appetitum excurat.	ibid.		
Chiragra, vide, Articulorum dolores.			
Chiriguani, prouincia Charcas incole, piscatores dexterrum.	263,b		
Chirurgi phlebotomia scientiam & vsum hippopotamo debent.	7,b		
Chirurgica scientia in bestijs etiam reperitur.	8,a		
Chirquinchus, vide, Cassacain.			
Chirca Indica fera ubi præcipuè reperitur.	156,b		
quale sit animal.	ibid.		
catulos in lucem editos, dum paruuli sunt, cauitate quadam ventris includit & seruat.	157,a		
arbores celerrimè scandit.	ibid.		

M E M O R A B I L I V M.

<i>Ciasalis quale animal.</i>	180,b	<i>Clades Romanorum à Lusitanis inferenda per angues nigros significata.</i>	3,b
<i>Cicada astatem indicat.</i>	3,a	<i>Clangor matutinus fulica presagia temporis suggerit.</i>	ibid.
<i>Cicada femina muta esse dicitur.</i>	120,b	<i>Classis Hispanica per monstruosum alitem in Indijs prænuntiata fuit.</i>	ibid. 51,a
<i>‡ quare.</i>	ibid.	<i>Clauigium, campus in Hispaniâ, ubi visuntur monumenta victoria ope S. Iacobi obtenta.</i>	389,a
<i>Cicada manibus S. Francisci insidens cantauit.</i>	203,b	<i>excise ibi rupes effigiem S. Iacobi naturâ artifice ostendunt.</i>	ibid.
<i>Cicarrices vulneribus obducuntur vsto cortice arboris aboëhoëtl.</i>	306,a	<i>Clemens Romanus tres solùm celos agnouit.</i>	25,a
<i>Ciceres lapidei non procul à Bethlehem reperiuntur, ‡ quâ ratione ibi oriantur.</i>	467,a	<i>Clementia tribuitur elephantis, leonibus, ‡ canibus.</i>	126,a
<i>Ciconia, symbolum pietatis erga parentes senes. 6,b vulneri per pugnam accepto canilam apponunt.</i>	8,a	<i>eius symbolum, Rex apum.</i>	7,a
<i>parentes suos atate grandes nutritant.</i>	126,a	<i>Cleopatra Regina balsameta Iudæa in Ægyptum transtulit.</i>	463,a
<i>Cicuta herba in Tusciâ asinis soporem inducit.</i>	122,a	<i>Cleophas discipulus Domini ex castro Emaus oriens fuit.</i>	466,b
<i>Cihoapatli hemionitica, herba Mexicana.</i>	325,b	<i>Clibanum electum, gummi arborum thuriferarum montis Libani.</i>	482,a
<i>decocti eius us parturientibus exhibetur, ut facilius eniantur.</i>	ibid.	<i>Climax, asperi ‡ prærupti montes.</i>	464, b
<i>folia trita, ‡ pugilli mensurâ à liquore congruo exhibita, placant ventris tumorem.</i>	326,a	<i>eos Antonius Imp. incidi iussit.</i>	ibid.
<i>hydropem curant.</i>	ibid.	<i>Clysteris usus per ibim anem monstratus fuit.</i>	7,b
<i>urinam ‡ menses euocant.</i>	ibid.	<i>Cnipes ex ulmi folijs producuntur.</i>	32,b
<i>Cihopilti, dea Mexicanorum.</i>	145,a	<i>Coacalco, locus maximi templi Mexicani, ‡ cui vsui deserviret.</i>	143,a
<i>Cinconi, avis minima è Mexico allata.</i>	240,b	<i>Coatlan, locus in maximo templo Mexicano sic dictus.</i>	145,b
<i>Cingulum sacerdotale, quod B. Virgo deuoto Sacerdoti dedit, Torrofa asseruatur.</i>	393,a	<i>Coatzontecomatl, herba Indica.</i>	355,b
<i>Cinis exusta penna avis aure pilos nasci vetat.</i>	224,b	<i>succus radicis eius medetur oculis inflammatione laborantibus.</i>	ibid.
<i>vulneribus etiam medetur.</i>	ibid.	<i>capitis dolores antiquos sanat.</i>	ibid.
<i>Cinis erinaceorum vim abstergendi habet.</i>	3,b	<i>febres mitigat.</i>	ibid.
<i>Cinis plumarum avis Indicæ boatz in intra corpus sumptus, morbum Gallicum curat.</i>	220,b	<i>urina ardorem temperat.</i>	ibid.
<i>Cinnamomum versus Orientem ‡ Meridiem plantari vult.</i>	105,b	<i>ventris dolores sedat.</i>	ibid.
<i>Cinteupan, locus in templo maximo Mexicano, ‡ quis eius vsus.</i>	144,b	<i>Coatzontecoxochitl herba Indica.</i>	362,b
<i>Cioacoatl idolum Mexicanorum.</i>	143,a	<i>inde placentula fiebant temperando ventriculi calori.</i>	ibid.
<i>Cioapatl herba humilis Indica.</i>	359,b	<i>Coca herba auro, argento ‡ gemmis antefertur à Barbaris.</i>	304,b
<i>succus eius bibitus tussi confert.</i>	ibid.	<i>summâ diligentiam ab iisdem plantatur ‡ colitur.</i>	ibid.
<i>puerperis mirum in modum opitulatur.</i>	ibid.	<i>eius solo odore ‡ succo, licet ieiuni, labores suos obeunt.</i>	ibid.
<i>Cioa quacuilli iztaccioatl, minister idolorum in maximo templo Mexicano, ‡ quæ illi essent cura.</i>	149,a	<i>eius puluis stabilit ossa confracta.</i>	ibid.
<i>Cioquacuilli, ministra idolorum in maximo templo Mexicano, ‡ quod illius munus.</i>	148,b	<i>vulnera tumentia componit.</i>	ibid.
<i>Cioatlamacazqui animal peregrinum.</i>	175,a	<i>frigiditates pellit.</i>	ibid.
<i>cicuratum, est blandissimum.</i>	176,a	<i>putrefacta mundat.</i>	ibid.
<i>interdum tamen feritatem ostendit.</i>	ibid.	<i>magna Indorum circa eam est superstitio.</i>	ibid.
<i>est furacissimum animal.</i>	ibid. b	<i>nonnullis in locis sola virgines illam possunt colligere.</i>	ibid.
<i>Circicula caro humida est, ‡ ventrem procurat.</i>	116,b	<i>folia ore gestata, ‡ hinc atque inde conuoluta, sitim extinguunt.</i>	305,a
<i>Cirri in herbis differunt ab acetabulis.</i>	129,b	<i>nutriunt corpus.</i>	ibid.
<i>Cirtius fluuius, aliàs Batis.</i>	405,a	<i>famem sedant ubi cibi copia non adest.</i>	ibid.
<i>Citli, lepus apud Nonos Hispanos.</i>	161,b	<i>lassitudinem in itineribus extinguunt.</i>	ibid.
<i>Citrea Indicæ, arbores sat procera ‡ alta.</i>	327,b	<i>catapotijs inde factis vtuntur Indi ad somnum conciliandum.</i>	ibid.
<i>si capsis, ex eius ligno factis, condantur vestes, seruantur à tineis.</i>	ibid.	<i>ad ebrietatem inducendam.</i>	ibid.
<i>panis in eiusmodi capsis seruatus, felle fit amarior.</i>	ibid.	<i>ad laborum ‡ curarum oblivionem.</i>	ibid.
<i>ibid.</i>		<i>ea etiam Indis est pro nummo.</i>	ibid.
<i>naues inde constructæ à vermibus non corroduntur.</i>	ibid.	<i>Cocatrix. vide, Crocodilus Indicus.</i>	
<i>Cinatentl, dea Mexicanorum.</i>	145,a	<i>Cocci terrestres in Occidentali Indiâ generantur.</i>	373,a
<i>Cinetta aures rotundas habent.</i>	111,b	<i>quomodo è terrâ erumpant.</i>	ibid.
<i>rostrum habent.</i>	112,a	<i>amethystos, topazios, ‡ alios lapides eructat.</i>	ibid.
<i>ignitos ‡ splendentes habent oculos.</i>	115,b		
<i>nocturno vident.</i>	ibid.	<i>Coccus arbor Indica, qualis.</i>	296,a
<i>facile mansuescieri possunt.</i>	125,b		apud

INDEX RERVM

apud varios varia nomina sortitur.	297, a	urinarios meatus obstructos aperit.	ibid.
ex ea naues fabricantur.	ibid.	carnem ibidem superexcrescentem reprimit.	ibid.
ex ramis eius Malabares adium teicta & nauium tabulata faciunt.	ibid.	Cæmeterium quoddam est in Vltionâ Hiberniæ prouinciâ, quò nulla femina intrare potest.	427, a
in duo genera distinguitur.	ibid.	Cænginus. vide, Keivvinius.	
nux eius quando decerpatur.	ibid. b	Cohobba, herba India inebrians.	332, a
nux illa quò recentior, eò eius liquor suauior.	ibid.	ita inebriat, ut sensum omnem tollat.	ibid.
duplex ex nucibus exprimitur olei genus.	ibid.	Cohyne, arbor Americana.	310, a
oleum illud prodest ad neruorum contractiones dissoluendas.	ibid.	eius è fructu barbari pocula faciunt.	ibid. b
nux illa duplici cortice tegitur, & quis utriusque vsus.	298, a	atque etiam eo ad superstitionem abutuntur.	ibid.
Cochitzi, apoll arbor magna in Indiâ.	361, a	Cola, fructus cuiusdam palme Indiciæ famem & appetitum excitat.	334, a
folia eius iusa, & apposita nutricum papillis, medentur diarrhœis infantulorum.	ibid.	stomachum humoribus purgat.	ibid.
eius ossa usta, & in farinam redacta, opitulantur ulceribus putridis.	ibid.	Colapus in Syriâ nascitur.	92, a
poma eius ingesta somnum conciliant.	ibid.	Colcucultic, species coturnicum Indicarum in Nouâ Hispaniâ.	233, a
Cocho, genus psittacorum.	225, b	Colicis medetur cauda animalis itaquetz in iusa, & vnius drachma mensurâ cum aquâ bis ter ve sumpta.	157, a
Cocochiatl, herba Indica.	337, b	item ius decocti herbe tlatatochitl.	316, b
dicitur amorem conciliare.	ibid.	item mecaxochitl herba.	320, a
succus radicis eius medetur tertianis febris.	ibid.	item herba cocolmecatl ex vino intra corpus sumpta.	321, b
oculorum inflammationibus conducit.	ibid.	item radices herbe tzahuengueni.	343, b
somnum inducit.	ibid.	item herbula chichimecapali.	346, b
cortex illius fluxibus ventris prodest.	ibid.	item gummi ex arbore holli defluens.	348, a
Cococxihuitl herba, in arboris magnitudinem excresecens.	370, a	item radices herbe axixilacotl.	350, b
furculi tortice nudati albugines & argemata illitu discutiant.	ibid. b	item balsamum arboris hontzlochitl.	369, b
succus flatu absumit.	ibid.	item lapis yelibayotcam, brachio appensus.	374, b
lichenas curat.	ibid.	Collis quidam exiguus, & non altus in insulâ Monâ, è cuius vno latere quamuis quis maxime clamauerit, ab alterâ non audietur.	439, b
dolorcs à frigidâ causâ ortos curat.	ibid.	Collum nigerrimi equi susque deque fricatum scintillat.	4, b
folia medentur veteribus plagis.	ibid.	Colnochtli, species tunarum Indicarum.	311, a
iusa & applicata verrucas corrodunt.	ibid.	Color vitiatu restituitur tragorigano Quauhnahuacensi.	316, a
præcipue præputij & pudendorum.	ibid.	Color qualis herba.	315, b
Cocolin, excrementum quoddam factens paludis Mexicana.	258, b	S. Columba benedictione suâ rustici cuiusdam vaccas numero auget.	448, b
ab Indis nihilominus comeditur.	ibid.	fontem, demonum illusionem noxium, benedictione sanat.	451, a
Cocolmecatl qualis herba.	321, a	arborem quamdam, amara poma ferentem, benedictione suâ dulcia proferre facit.	ibid.
oculos sanguinolentos breui pristino restituit nitore, apposito tantum folio.	ibid.	puerum item deformem benedictione suâ in formosum mutat.	ibid. b
ulceribus oris medetur.	ibid.	Columba, continentia coniugalis symbolum.	7, a
ulcera à Gallicâ lue sanat.	ibid.	superfluos humores gustatâ helxine expurgant.	8, a
pulsis radicum carnem superexcrescentem absumit, & decentem restituit.	ibid.	è manu Iudoci Regis Britannia filij, Dei insignis famuli, escam acceperunt.	203, a
vires auget & firmat, exhaustasque sarcit.	ibid.	tot sunt in Lucaiâ insulâ, ut ex proximis regionibus eò traiciatur ad earum capturam.	294, b
moribundis mirè prodest.	ibid. b	Columbanus Abbas vrsos in siluis sibi obsequentes habuit.	201, a
dentium, capitis, articulorum dolores admota eius folia quasi per miraculum leniunt.	ibid.	Columna quatuor in monte Caluarie perpetuò aquam stillantes, quasi lugentes mortem Domini.	478, a
Venerem mirè excitant.	ibid.	Colymbus, genus anatis, qualis anis.	207, a
herba ipsa capiti imposita somnum conciliat.	ibid.	in eius corde gemmam reperiri, fabula est.	ibid. b
intra corpus sumpta ex vino colica medetur.	ibid.	Coma in herbis quid sint.	129, b
flatu discutit.	ibid.	Cometa, teste Senecâ, supra lunam gignuntur & mouentur.	23, b
venenis aduersatur.	ibid.	non sunt animalia.	26, b
concoctionem promouet.	ibid.	Conceptio D. Virginis sine peccato originali, miraculo adstruitur.	411, a
febres tollit.	ibid.	Conceptio procuratur per lapidem Bezar.	186, a
gingiuas firmat.	ibid.	item herbâ tlatlantcapali.	350, a
Cocotzin, anis Indica.	231, b		
undenomen habeat.	ibid.		
caro eius mulieri zelotypa, ignorante ipsâ vesenda data, morbo eius medetur.	ibid.		
Cocozamal, frutex Indicus.	370, b		
urinam mirè euocat.	ibid.		
arenas & pituitosa excrementa pellit.	ibid.		

M E M O R A B I L I V M.

<i>Concha Veneria Panucensis aures habet.</i>	250, a, b	<i>Core filius Esau primus Trachonitidem regionem non inhabitavit.</i>	480, a
<i>Concharum in Australi mari Nova Hispania varia sunt species.</i>	256, a	<i>Coriani Indi quo pacto eos qui scelera patrarunt, condemnauerant.</i>	137, b
<i>Conchulus aiatochili animalis vtuntur Indi in maleficijs, precipue ad explorandos & puniendos fures.</i>	160, b	<i>quale Regum illorum scutum esset.</i>	138, a
<i>Conchyliia quomodo nascantur.</i>	266, a	<i>Cormacus adolescens, Ende Hibernie Principis filius, à patre suo S. Patritio instituendus traditur.</i>	444, b
<i>quomodo è mari extrahantur.</i>	ibid b	<i>Cornix ex Coronide facta dicitur in fabulis.</i>	52, b
<i>Concoctionem promouet herba cocolmecatl.</i>	321, a	<i>quamdiu viuat.</i>	123, a
<i>item puluis radices herbe curitzen.</i>	338, a	<i>Cornu S. Patritij à nemine impune sonari potest.</i>	429, b
<i>item virentia folia herba yetl manibus oleo peruntis emollita, &c.</i>	359, a	<i>Cornua temolin derasa, & in aqua sumpta, Venerem murisicè excitant.</i>	290, b
<i>item oleum quod ex arbore xochioteotzoquauetl stillat.</i>	362, a	<i>Corona Christi, qua in passione coronatus fuit, è quo spinarum genere compacta fuerit.</i>	491, b. & seqq.
<i>item herba chilli.</i>	363, b	<i>eius memoria in India Occidentali viguit ante postremum Christianorum aduentum.</i>	74, a
<i>item folia fructus herba buyo buyo.</i>	366, b	<i>Coronicus ager talpas non fert.</i>	92, b
<i>Concoquendi vim habent a sypus & butyrum.</i>	3, b	<i>Coronis in cornicem mutata dicitur in fabulis.</i>	52, b
<i>Condores Indiarum aues, forte sunt qui nobis dicuntur gryphes.</i>	90, a	<i>Corozain ciuitas à Iordane fluuio allambitur.</i>	458, a
<i>Confessio Sacramentalis nota erat in India Occidentali ante postremum Christianorum aduentum.</i>	74, a	<i>Corpora caelestia an mediam inter plantas & animalia perfectionem obtineant.</i>	35, b
<i>Congiani Indie populi quale idolum coluerint.</i>	138, b	<i>Corpora fulmine tacta fouent folia herbe tonalxihuitl.</i>	352, b
<i>quam sint stupidi.</i>	168, a	<i>Corpus Peruanis dicebatur alpacamasca.</i>	138, b
<i>quomodo domos suas edificent.</i>	333, b	<i>resurreclurum abijs credebatur.</i>	ibid.
<i>Coniugalis amoris symbolum, alyon.</i>	7 a	<i>Corpus S. Catharine ab Angelis Alexandria in montem Sinai delatum fuit.</i>	500, a
<i>continentia, columba.</i>	ibid.	<i>Corpus humanum serpentes gignit.</i>	278, a, b. & seqq.
<i>Consideratio animata substantia post Theologiam omnium scientiarum est prestantissima.</i>	1, b	<i>extergitur & impinguatur frixis, expressoque succo comestis folijs arbuscule yohualxochtili.</i>	312, b
<i>à Regibus & sacris Doctoribus fuit excolta.</i>	ibid.	<i>extergitur fermento quod ex mauzio conficitur.</i>	324, a
<i>à Deo est Adamo tradita.</i>	2, a	<i>Cortex est perpetua pars plantarum.</i>	128, b
<i>eius ignoratio, generis nostri fuit ruina.</i>	ibid.	<i>quid dicatur in arboribus & fruticibus.</i>	129, a
<i>qui Reges eam precipue excoluerint.</i>	ibid.	<i>Cortex vstus arboris ahoëboëil ambusta sanat.</i>	300, a
<i>in omnibus scientijs est necessaria.</i>	ibid. b	<i>desquamata item & exesam cuticm.</i>	ibid.
<i>Constantia symbolum, coz cacoanthlus auis.</i>	7, a	<i>cum lithargyro & polline thuris ulcera curat.</i>	ibid.
<i>Constantinus Prorex Lusitanus simia cuiusdam dentem, à barbaris Indis superstiosè & idololatricè cultum, publicè comburit.</i>	180, a	<i>cicatricem obducit.</i>	ibid.
<i>Continentia coniugalis symbolum, columba.</i>	7, a	<i>iusus cum atramento sutorio, serpentina ulcera cohibet.</i>	ibid.
<i>Conuallis Mambre, locus ubi olim habitauit Abraham.</i>	476, b	<i>secundas suffitus trahit.</i>	ibid.
<i>terebinthus ibi, sub qua Abraham Angelos hospitio excepit.</i>	ibid.	<i>ventrem adstringit.</i>	ibid.
<i>ibi ab Helenâ maximum ornatissimumque templum constructum.</i>	ibid.	<i>urinam euocat.</i>	ibid.
<i>frequentissima olim ad eum locum omnium nationum peregrinatio.</i>	ibid.	<i>Cortex herbe pinahzihiuztli ventris fluxionibus prodest.</i>	337, b
<i>Conuulsa laxantur folijs planta cempoalxochuuitl contusa, & ex vino vel aqua pota.</i>	371, a	<i>Cortex arboris tetlatia duarum drachmarum pondere redactus in puluerem, & sumptus, aluum laxat.</i>	341, a
<i>curantur radicibus herbe tzahuengueni.</i>	343, b.	<i>ius decocti eius articulorum dolores soluit.</i>	ibid.
<i>vide, Paralyfis.</i>		<i>scabiem curat.</i>	ibid.
<i>Conyza herba capras occidit.</i>	122, a	<i>diarrhoeas sanat.</i>	ibid.
<i>Cooapan, locus templi maximi Mexicani.</i>	144, b	<i>Cortex herbe yetl moderatè, & quantum nucis putamen capiat, sumptus, morbo Gallico egregie auxiliatur.</i>	359, a
<i>Copeia arbor picem gignit, velut pinus.</i>	327, a	<i>venenatis sagittarum ictibus mirè obsistit.</i>	ibid.
<i>eius folijs Chaldaei, primi litterarum repertores, loco charte vsi sunt.</i>	ibid.	<i>articulares dolores sistit.</i>	ibid.
<i>utraque folij facies litteras suscipit, vt charta.</i>	ibid.	<i>tumores quoscumque discutit.</i>	ibid.
<i>minimè corrumpitur, nec, etiamsi madefiat, littera ex eo delentur.</i>	ibid.	<i>status pellit.</i>	ibid.
<i>Cor reficitur floribus arboris tristis.</i>	302, b	<i>Cortex stipitii herbe buyo buyo redactus in farinam, & in corpus sumptus, atram bilem expurgat.</i>	367, a
<i>roboratur arbore nopalnocheztili.</i>	312, b	<i>venenatas plagas curat.</i>	ibid.
<i>herbâ texaxapolla.</i>	341, a	<i>paralyticis medetur.</i>	ibid.
<i>herbâ acuiquehuariraqua.</i>	354, b	<i>status discutit.</i>	ibid.
<i>suffitus arboris tecopalquahuitl.</i>	369, a	<i>Cornu qualis fructus.</i>	314, b
<i>cuius affectus à nimio ardore sedat herba atlichipinca.</i>	353, a	<i>dysenterie prodest.</i>	ibid.
<i>ei languenti opitulatur herba acaxaxan.</i>	353, b	<i>Corui machinas & ingenia excogitauerunt.</i>	8, b
<i>Coradinus Rex à Balduino III. Ierosolymorum Rege superatur.</i>	479, a		

INDEX R E R V M

- astate non bibunt.* 121, b. 126, a
infesti sunt tauro & asino. 124, a
Corui, qui ad corpus S. martyris Vincentij velut ad
cadaver aduolutabant, statim mortui. 388, b
alij eidem corpori velut custodes adstiterunt. ibid.
corpore eodem translato, alij per mare supra nauem
volitarunt. ibid.
alij in templo Vlyssipone ad altare excubant. ibid.
alij in festiuitate S. Keiuvini omni requie & cibo
abstinent. ibid.
alij in festiuitate S. Apollinaris circa Rauennam
singulis annis velut ex conducto conueniunt.
 389, a
Corui candidi alicubi in Indiâ reperiuntur. 214, b
duplo maiores progignit Cerne insula quàm Eu-
ropa. ibid.
Coruimarini, ne piscationem suâ rapacitate impedi-
rent à P. Iosepho Anchietâ inssi, obediunt. 204, a
Rex Sinarum multos ex illis alit pro piscationibus.
 224, a
quomodo pisces capiant. ibid.
Coruipeta, qualis auis. 208, a
Coruina Gallicie oppidum. 410, a
pharus ibi memorandi operis. ibid.
quâ ratione de illâ pharo dicatur esse speculû. ibid.
Coruus quidam Augusto Imp. de victoriâ Aethiâ
gratulans, ab eodem viginti nummum millibus
emitur. 39, b
alius quidam, quod lac effudisset, à S. Keiuvino
maledicitur. 454, b
Cosces ex lignis exoriuntur. 32, b
Costus arbor Indica. 315, a
Cotia qualia animalcula apud Brasilienses. 161, b
Coturnicis cantus tempora distinguit. 2, b
an ex aëre gignantur. 60, b
ex corrupto aere nascuntur. 99, b
venenis pinguescunt. 121, a
Coturnices Indica in Nouâ Hispaniâ variarum sunt
specierum. 232, b. & seq.
Coturnix aquatica Mexicana describitur. 214, b
Coyayahoal, vermis Indicus. 291, a
pulis eius dolores dentium sanat. ibid.
Coyamei, aper Indicus, similis est nostro apro. 170, a
foramen in dorso habet per quod respirat. ibid. b
quomodo capiatur. ibid.
ugridi planè aduersatur. 171, a
si cicuretur, est placidus. ibid.
Coyba Indi mendacium capitale habebant. 138, a
Coyolcozque, species coturnicum Indicarum in Nouâ
Hispaniâ. 233, a
Coyopollin quale animalculum. 158, a, b
Cozcacoauibus auis constantia symbolum. 7, a
est regina auium quæ apud Mexicanos dicuntur
auræ. 224, b
magnitudine aquilis par est. ibid.
omnes corporis illius partes describuntur. ibid.
ventis obstitit. 225, a
Cozti qualis herba. 321, a
Coztitecpalli, lapides lutei, sunt cornerini nostri.
 375, a
cordis affectionibus sanandis magnopere inseruiunt.
 ibid.
eam facultatem didicerunt Mexicani ab Hispan-
is. ibid.
Coztioxocot qualis herba. 318, a
Crabrones ex caduere equi nascuntur. 97, a
Cranon Thesalia urbs duos tantum coruos admittit.
 92, b
Creta insula nullum lethale animal tolerare dicitur.
 ibid.
Crocodilus in Egypto nascitur. ibid. a
quot diebus uterum ferat. 94, b
est ouiparus. ibid.
visus ei in aquâ hebes, extra acutissimus. 111, b
lingua ei immobilis. 112, a
quia tota adheret. ibid.
deutes exertos habet. ibid.
eosque peccatum coeuntes. ibid.
& validissimos. ibid. b
testes in lumbis annexos habet. 113, a
tardum & pigrum incessum habet. 119, b
vocem non edit. 120, b
potomagezon herba ei est contraria. 122, a
crocum timet, unde aliqui inde eum dictum vo-
lunt. ibid.
totâ panè heme dormit. 123, b
dies in terrâ, noctes in aquâ degit. ibid.
infestum habet ichneumonem. ibid.
uem delphinos in Nilo, accipures, &c. ibid.
malignè astutus est. 124, b
futuram Nilii inundationem presertit. 125, a
multi simul congregantur. ibid. b
fugacissimum est animal, sed audacissimum timido.
 ibid.
perpetuè est ferus. ibid.
illi cauda pro manu est, quia illâ arripit prædam,
belluas & homines. 158, b
S. Heleno obtemperat. 202, a
Crocodilus Indicus immanis est bestia. 270, a
in eius ventriculo reperti lapilli lithiasi conferunt.
 ibid.
integrum hominem cum vestibus deuorat. ibid.
in aquis facile capitur. ibid.
oua ponit ad 28. anserinorum magnitudine. ibi-
 dem a, b
glandula in faucibus eius reperta moschum redo-
lent. ibid. b
eaque febris medentur. ibid.
genitalium eius adeps verum moschum refert. ibid.
ventriculus eius ablutus, Sole exsiccatus, contu-
sus & sumptus, lapides renum & vesicæ frangit.
 ibid.
quâ ratione interimatur. ibid.
Crocus Indicus qualis arbor. 315, a
Crocota bestia ex leonâ Ethiopicâ & hyanâ gene-
ratur. 91, a
Crucifixionis Christi memoria in Indiâ Occidentali
viguit ante postremum Christianorum aduentum.
 74, a
S. Crucis ligni obiectu Patres Societatis horrendam
tempestatem, diaboli astu excitatam, sedant. 141, a, b
Crurium edomata tolluntur iure decocti herba tla-
tlancuya. 340, b
Crurum scabiei, tumoribus, inflammationibus &
vulneribus medentur folia arboris ahoëhoët iusa
& illita. 306, a
eorum tumores discutuntur, si ius decocti herbe
mexicquilul illinatur. 317, a
tumores item præter naturam ea insidentes ob ma-
lum habitum, curant folia herbe tonalxihuitl.
 352, b
Crux Christi è quo ligni genere compacta fuerit.
 494, b. & seqq.
Crux aurea in Ouetensi templo Alphonso Casto ap-
paret. 392, b
à Rege religiosissimè aseruat. ibid.
 CRUX

M E M O R A B I L I V M.

<i>Cruce Carabacensis è celo lapsa.</i>	393, a	<i>in notrâ Hispaniâ nouem illorum sunt species.</i>	161, a
<i>infernales potestates mirè fugat.</i>	ibid.	<i>in Hispaniolâ quatuor.</i>	ibid.
<i>oppidum Carabacî à tempestatibus defendit.</i>	ibid.	<i>çura quomodo conficiatur.</i>	297, a
<i>Cruce lignea in templo Colcheta à barbaris incenso præseruatur miraculosè ab incendio.</i>	446, a	<i>Curcas planta, cuius fructus comestus choleram morbum excitat.</i>	315, a
<i>Cruce marmorea apud Indos Occidentales ante postremum Christianorum aduentum in ueneratione habita.</i>	74, a	<i>Curcuma qualis arbor.</i>	315, a
<i>Cruce sanguinem sudans, excitata contra Christianos persecutionis prognosticum.</i>	445, b	<i>Curies, species cuniculorum in Hispaniolâ.</i>	161, b
<i>Crypta lactea qualis locus.</i>	470, b	<i>Curiositas, humana, inutiliter occupata, uitâ perdit.</i>	1, a
<i>eius antri saxum duritiæ cretam non superat, & facillime abradi potest.</i>	ibid.	<i>Curuzen, herba Indica.</i>	338, a
<i>puerperis lac non habentiùs prodesse dicitur.</i>	ibid.	<i>pulsus eius radice, ex aquâ, uino, buglus & uerau mellissoboti succo sumptus sex obolorum pondere, iliacos dolores sanat.</i>	ibid.
<i>CrySTALLINI lapides inuenti in corporibus humanis.</i>	6, b	<i>ventriculum calefacit.</i>	ibid.
<i>Cuamiaboatl, herba Indica.</i>	347, a	<i>concoctionem iuuat.</i>	ibid.
<i>si sumatur ex aquâ duarum drachmarum mensurâ, omnes humores vacuat, pituitam præcipuè.</i>	ibid.	<i>viscerum temperiem frigidam tollit.</i>	ibid.
<i>cacheclis medetur.</i>	ibid.	<i>obstructiones aperit.</i>	ibid.
<i>hydropem sanat.</i>	ibid.	<i>menstrua & urinam prouocat.</i>	ibid.
<i>morbum Gallicum curat.</i>	ibid.	<i>utero confert.</i>	ibid.
<i>articulorum dolores tollit.</i>	ibid.	<i>venenatis potionibus aduersatur.</i>	ibid.
<i>Cubeba, fructus arboris India Orientalis.</i>	314, a	<i>flatus discutit.</i>	ibid.
<i>tusa, & è uino pota, uentriculum calefaciunt.</i>	ibid.	<i>vires restaurat.</i>	ibid.
<i>venerem excitant.</i>	ibid.	<i>ius decocti eius idem omnino præstat.</i>	ibid.
<i>flatus discutunt.</i>	ibid.	<i>radix eius addita çaçanacæ, æquis ponderibus drachma unius, humores crassos & lentos vacuat.</i>	ibid. b
<i>utero conferunt.</i>	ibid.	<i>Curru qui extelluerint.</i>	37, b
<i>Cuchipiltl, uermis Indicus.</i>	292, b	<i>Cui, serpens Indicus.</i>	276, b
<i>in puluerem redactus, & ex uino potus, uenerem stimulat.</i>	ibid.	<i>Cutis desquamata & exescuratur usto cortice arboris ahoëhoëtl.</i>	306, a
<i>Cuchuchu radix India incunda.</i>	328, a	<i>Cuzco ciuitas à quibus fundata.</i>	138, a
<i>Cucuijalatl in Hispaniolâ vermes.</i>	287, b	<i>maximus ibi uirginitatis cultus.</i>	ibid. b
<i>quatuor partes ueluti speculares habent.</i>	ibid.	<i>multa ibi uirgines in Solis templo clausa custodiuntur.</i>	ibid.
<i>culices, incolis infestissimos, capiunt.</i>	ibid.	<i>que ibi pœna in delinquentes uirgines statuta.</i>	ibid.
<i>uicatoribus nocturnis pro lumine inferniunt.</i>	288, 3	<i>ibid.</i>	
<i>ad eorum lumina piscari, scribere, legere licet.</i>	ibid.	<i>puellam qui comprimit, quâ pœnâ ibi puniatur.</i>	ibid.
<i>Cuecalmahoatl genus apum, cum noxiis & uenenatis aculeo.</i>	336, a	<i>Cyanus Monastices symbolum.</i>	7, a
<i>Cuiani superstitionibus suis Pudorem & Charitatem adumbrant.</i>	141, a	<i>Cygnus ex Neptuni sobole factus esse dicitur in fabulis.</i>	52, b
<i>quibus ritibus demonas colant.</i>	ibid.	<i>Cygnus cucullatus, qualis auis.</i>	232, a
<i>Cucniltic tecpatl, smaragdi obscurioris genus.</i>	374, b	<i>Cyne in herbis quid sint.</i>	130, a
<i>Cuulamaztli animal Indicum, leoni assumile.</i>	169, b	<i>Cynocephali homines an umquam fuerint.</i>	82, a
<i>Cuulaxcoyotl, vulpes Indica.</i>	162, b	<i>illorum historias uarij narrant.</i>	ibid. & seqq.
<i>Culices è caprisco generantur.</i>	32, b	<i>Cynocephali, latratu & persufione lorij horas determinant.</i>	2, b
<i>vicum quemdam nimium infestantes, per S. Mannanum pelluntur.</i>	442, b	<i>lunâ decresciente, eis visus decrescit.</i>	3, a
<i>Culmi in herbis quid sint.</i>	129, a	<i>musicam discunt, tibias nem inflare, & citharam pulsare.</i>	8, a
<i>Cultri apud Indos olim ex ytztlil lapide conficiebantur.</i>	373, b	<i>rostrati sunt.</i>	112, a
<i>Cumanenses Indi quo pacto Medicis uterentur.</i>	137, b	<i>Indicum sermonem intelligunt.</i>	124, b
<i>Cumcoatl, serpens noui orbis, in tenebris nocturnus splendens.</i>	278, a	<i>Luna eclipsim præsentunt.</i>	125, a
<i>Cuniculi apud Hispanos & Baleares nascuntur.</i>	92, a	<i>Solis & Lune coniunctiones agnoscunt, & tunc mirè afficiuntur.</i>	ibid.
<i>sunt admodum libidinosi.</i>	94, a	<i>Cyprini quinquies aut sexies in anno pariunt.</i>	94, b
<i>genitalia auersa habent.</i>	113, a	<i>quandoque è limo oriuntur.</i>	99, a
<i>eorum caro dulcis & suauis est.</i>	116, a	<i>Cyrenis Egypti Rex moriens Senatam populumque Romanum hercedem reliquit.</i>	31, b
<i>sunt odorati.</i>	120, a		
<i>rummant.</i>	121, b		
<i>& noctu pascuntur.</i>	ibid.		
<i>à potu menses aliquot abstinent.</i>	ibid.		
<i>naturâ sunt timidores.</i>	125, b		
<i>semiferi sunt, idest mediæ naturæ inter fera & mansueta.</i>	ibid.		
<i>eorum caro in alimentum hominis cedit.</i>	126, b		
<i>eorum pelles in uestimentorû usum ueniunt.</i>	127, a		

D.

D <i>Abub, animal Libycum, lupo simile.</i>	181, a
<i>pedes & manus habet homini similes.</i>	ibid.
<i>caduera mortuorum exhumat & denorat.</i>	ibid.
<i>mirè est stoliditatis.</i>	ibid.
<i>Musica capitur.</i>	ibid.
<i>ligari se patitur.</i>	ibid.
<i>Dagamm prouincia vastata fuit uento uehementissimo.</i>	584, a

INDEX RERVM

- Demon* sapè Indis locutus fuit specie tigridis. 166, b
à Piachibus melodijs aduocatur. 138, b
- Dama* cornua rugosa habent. 110, b
eaque antrorsum adunca. 111, a
sanguis eis dilutior. 117, a
naturâ sunt timide. 125, b
- Damasceni* agri terra rufa à Sarracenis carè venditur. 465, b
eam qui gesset, immunem ab omni incommodo esse dicunt. ibid.
eâ porro ad varias superstitiones abutuntur. ibid.
- Damascus* ciuitas ab Hus filio Aram, Noëi nepote, adificata. 480, a
- Danorum* Reges vrsus progenitorem habent. 76, b
- Danta* animal Indicum est peculiaris generis. 187, a
eius descriptio. ibid.
ab eo phlebotomia vsus homines sunt edocti. ibid.
- Danes* quale animal, eiusque descriptio. 168, b
pellis eius utilissima. • ibid.
ferocissimum est animal. ibid.
- Danubius* fluius Germaniæ aurifer. 381, a
- Darius* Rex sepulchrum Beli aperiri iubet, & quid ibi repererit. 398, b
- Daroca* Hispania ciuitas. 388, b
varijs miraculis ibi factis illustris est. ibid.
- Dauid* ex quo torrente lapides sibi elegerit. 472, b
eius sepulchrû maximis diuitijs exornatum. 478, b
ignis inde egressus spoliatores occidit. ibid.
est inaccessibile. ibid.
- Decoctum* foliorum arboris nulli scabiosos curat. 295, a
- Defluxiones* ex capite, mundi minoris sunt pluuie. 4, a
vnde oriantur ex sententiâ Auicenna. ibid.
- Decolus* Abbas apro à venatoribus acto per fugium præbuit. 202, b
- Deliquium* animi soluit herba acaxaxan. 353, b
- Delphinus* quâ occasione inter sidera relatus. 2, b
lasciuens, præsagia temporis suggerit. 3, a
cur post tempestatem in mari ludat. 49, a
ex Tyrrhenis nautis factus dicitur in fabulis. 52, b
catulos suos recentes & teneros, aliquâ ex causâ consternatos, ore excipit & condit. 157, b
- Delphini* Nilotici crocodilis aduersantur. 123, b
- Delubrum* Solis in Aulâ Ingarum undique auri tabulatione operum micabat. 140, a
- Democrata* symbolum formica. 7, a
- Democritus* Musicam philomela aui acceptam ferri debere asseruit. 8, a
- Demostratus* quid de pisce lunâ dixerit. 5, a
piscatione delectabatur. 9, a
- Dendrachates* gemma arborum ac stirpium imagines in se bellissime delineatas habet. 34, b
- Dens* alicuius sumia à Rege Zeilan promagnâ re sacra àseruabatur. 180, a
ille in prædam cedit Constantino Proregi Lusitana. ibid.
à Rege Pegu oblati magnis thesauris repetitur. ibid.
à Prorege publicè comburitur. ibid.
- Dens* vnus apri ex insulâ Madagascar appendit quatuordecim libras. 239, a
- Dens* aureus innatus fuit puero Silesio. 6, b
- Dentes* dealbantur herbâ chapopotli. 378, a
commode purgantur & exterguntur barbibus luporum marinarum. 247, a
item festucus ex ramis nulli arboris. 295, a
item arbore nopalnochezli. 312, b
item herba chapopotli. 378, a
- carnem* exhaustam circa eorumdem radices instaurant folia fructus herbe buyo buyo. 366, b
eos corroborat gummi quod ex olcacatzan alierâ stillat, ore laium & mansum. 321, b
item herba tlalankcapalli. 349, b
item ius decocti spicaru herba quimichipotli. ibid.
item ius decoctæ herbe cacaltzin. 350, a
item nucleus, fructus, gummi & vinum arboris molle. 362, a
item folia fructus herba buyo buyo. 366, b
item tlalxocoel seu alumen Indicum. 376, b
eorum dolor curatur, si pene animalis atoc expurgentur. 162, a
item, si marinarum luporum dentibus calentibus contingantur. 247, a
item pulvere vermiculi coyayaboal. 291, a
item folijs arboris abochœitl ius & illitis. 306, a
item herbâ pelonchilli. 317, b
item succo foliorum herbe mecaxochitl subasse illius. 320, a
item admotis herbe cocolmecatl folijs. 322, b
à causâ calidâ orti, arbore achiotl. 353, a
item concalesactis folijs herbe yectl, &c. 359, a
item folijs herbe chilpatli. 363, a
item folijs fructus herbe buyo buyo. 366, b
item vermiculis, gummi tecopalli innaescentibus, si ius, ex oleo amygdalorum dulcium maxillis illinantur. 379, b
pituitam eos erodere solitam arcent folia fructus herbe buyo buyo. 366, b
- Dentes* maxillares apud Tetzcocanas & Tollucenses reperti quinque uncias lati, decem longi. 37, b
- Dentium* tria sunt genera, serrati, continui, & exerti. 112, a
- Desipientes* ad mentem reducuntur, capitibus eorum impositâ herbâ acaxilotic. 354, a
- Deus*, primus eius Philosophia, que in consideratione animata substantia consistit, Doctor & magister. 2, a
quod sit, ex animalibus demonstratur. 11, a
eius mira circa animalia prouidentia. 13, b
item circa homines per animalia. 14, a
S. Iob maiestatem suam ex animalium proprietatibus indicat. 15, a
eisi rebus insit, tamen ea non animat diuinitate sua. 18, b
quod vnus sit, & trinus, à Lambis Tiberensium Sacerdotibus agnoscitur. 140, b
- Diabolus* iactat, suos cultores castiores & pudiciores esse Christianis. 141, a
- Dietetica* medicina scientia à lupis & leonibus obseruatur. 8, a
- Diarrhœa* sanatur iure decocti corticis arboris tetlatia. 341, a
item herbâ tlaquequetzal. ibid. b
item gummi ex arbore holli defluente. 348, a
item folijs herbe tonalxihuil. 352, b
infantium, curantur folijs arboris cochuztza-potli ius, & papillis nutricum applicatis. 361, a
item nucleis pomorum arboris anona. ibid.
- Diastroma* curatur succo expresso ex semiaffi magney lutei folijs. 301, a
- Dibon* fons in Iordancem influit. 458, b
- Diceros* aui iustitiæ symbolum. 6, b
- Dictamnus* à cernis vulneratis comeditur ad sagittas euellendas. 8, a
Distyles

MEMORABILIVM.

- Diityes bestia in Africâ generatur.* 91, b
Didacus de Lepe Regis Hispania nomen inscriptu arbori, quam sedecim viri extensis brachijs completi non poterant. 333, a
Dies incrementum vel decrementum imitatur alurus oculis suis. 2, b
Dierum festorum religiositas magno miraculo circa Fontem hortorum, de quo in Canticis, docetur. 464, a
Diogenes mentem animalibus tribuebat. 38, b
Disceptatio circa Pascha miraculo dirimitur. 396, a
Disciplina brutis non uest. 45, b
Diuinitatis tria lineamenta, summa potentia, summa sapientia, summa bonitas, & quid quodque indicet. 15, a
Dolores articulorum vniuersi corporis tollit, & motum impeditum restituit succus foliorum maguey serui expressus, & bibitus decem unciarum mensurâ. 301, b. vide, *Articulorum dolores.*
Dolores capitis sedantur, si abluantur panibus illis qui ex radicibus iusi arboris maguey fiunt. 300, a
Dolores ex frigore orti sanantur resinâ arboris ahoëhoët. 306, a
mirè alleuantur herbâ mexixquilul. 317, a
sedantur herbâ ololuhqui. 337, a
item virentibus folijs herbe yetl manibus oleo perunctis emollitis &c. 359, a
item balsamo arboris hoitzilochitl. 369, b
item succo herbe cacoxihuul. 370, b
Dolores è frigore vel lue Indicâ orti tolluntur folijs herbe tlatlancuya. 340, b
Dolores cuiusuis particula humani corporis curantur lancinatione ossis ex aue hoëtzin. 220, b
item si admou fuerint axocuilin. 289, b
item si succus foliorum arboris maguey calens bibatur. 300, b
Doloribus renum utilis est herba mimosa. 303, a
Dolosi per rhamnum adumbrantur. 494, a
Dopo serpens admodum lechifer. 274, a
alexiterium eius pangagua sen. ibid.
Dorcales cornua decidua & renascentia habent. 111, a
eaque lata. ibid.
Doriones, arbor magna in Indiâ. 347, b
Dracobipes in regno Congi reperitur. 282, a
à Gentilibus pro deo habetur. ibid.
Dracones ab elephante timentur. 124, a
carnem eorum comedunt Æthiopes. 397, a
eorum ex lumbis planta nascuntur. 5, b
Dragonera qualis insula. 402, b
Duarbe, nomi orbis prouincia, in qua ceruorum armenta, ut apud nos boum, visuntur. 184, a
Duraba, fluuius aurifer in Indiâ Occidentali. 380, b
Durius, maximus Hispania fluuius. 405, b
olim ob auriferas arenas celebris. 406, a
hodie propter accolarum inertiam admodum raro aurum in eo reperitur. ibid.
Duroa herba passim in campestribus Indiarum prouenu. 303, b
eius flos quouis liquore vel cibo sumptus, hominem sensibus omnino priuat. ibid.
ea Indiâ & Lusitana femina vtuntur ad demerandos maritos. ibid.
Duuenaldus Rex Limiricensis in Hiberniâ monstruosam mulierem habebat. 438, a
Dysenteria curatur puluere aculeorum animalis hozlaquatzin drachmâ viuis pondere sumpto. 154, b
item corticibus radicibus exsiccatarum fructibus cornu 314, b
item fructu arboris cuiusdam in Bengalâ & alijs Indiâ mediterraneis locis proueniens. 325, a
item vino ex palmis Indicis confecto. 334, a
item iure decocti corticis capolin arboris. ibid.
item gummi ex arbore holti defluens. 348, a
item iure decocti corticis arboris holti. ibid.
item herbâ tlatlancapatl. 349, b
item herbâ cacalzin. 350, a
item radice herbe ahoatan. 352, a
item arbore achiotl. 353, a
item herbâ acaxaxan. ibid. b
item folijs herbe chicomatatl. 354, a
item semine herbe chianizozzoll, sumptum m. u. uno tempore, & postremo vespere. 356, b
item herbâ mohuitl. 357, b
item radice arboris tzacutli. 362, b
item folijs herbe chilpatl. 363, a
item radice iusâ herbe chichicamotic. 368, a
item ramentis lapidis eztecl sumptis. 379, a

E.

E Bal. vide, *Hebal.*
Ebrietas inducitur vsu catapotiorum è cocâ herbâ factis. 305, a
Ebusus insula, maiori Balearum subdita. 402, b
in eâ ciuitas eiusdem nominis. ibid. 403, a
interfluente tantum freto ab Ophiurâ separatur. 402, b
carci animalibus noxijs aut venenatis. ibid.
vites, lanam, palmas profert. ibid.
olim etiam saccharum in eâ prouenit. ibid.
vrbs, qua in eâ, firma olim fuit & valida. 403, a
à Dianio quantum distet. ibid.
hodie insula illa Zurza appellatur. ibid.
fale totam Hispaniam pascit. ibid.
Ecatotl qualis serpens. 274, a
Ecclesia in maiori insulâ lacus Momonij, quam nullum feminei sexus animal intrare potest. 425, a
Echinus affixus temporis præsagia suggerit. 3, a
ad annum vsque sine cibo durare potest. 121, b
maximè à lupo timetur. 123, b
quâ astutiâ predam venetur. 124, b
Echinus in herbis quid sit. 130, a
Edessa ciuitas Mesopotamie insignior. 499, a
hodie Rase dicitur. ibid.
ibi regnauit Abagarus, ad quem Christus epistolam misit. ibid.
Eglo bestia triceps Babylonem desertâ incolens. 244, b
Euulator quale animal. 188, b
Elaxcalatoll, sorbutionis genus apud Mexicanos, & quomodo paretur. 324, b
Electrum purum in Occidente inuentum fuit. 375, a
Elementa non sunt animalia. 18, b
duo saltem cur à Moyse in historiâ creationis mundi relata. 56, a
Elephantes, religionis symbolum. 6, b
item studiositatis. 7, a
item castitatis. ibid.
item penitentia. ibid.
& obseruantia. ibid.
Chirurgicen callent. 8, a
litteras pingunt, linguas frequenter intelligunt, aliquando etiam loquuntur, naturâ, non industriâ humanâ. ibid.
per funes inambulant. ibid. b. 10, a

INDEX RERVM

an ratione sint pradii.	39,a,b.& seqq.	cum fugiunt aut pugnant, fessos in medium agmen recipiunt.	ibid.
apud Malabares sermone inter se communicant.	ibid.b	fluuios transeuntes quo stratagemate utantur.	129,a
eos ratione pradios esse, probant quidam ex calliditate.	ibid.a	quo stem ut fossas transiliant.	ibid.
ex sermone & sermonis intellectu.	ibid.	candida veste efferantur.	ibid.b
ex ludo & iocis.	40,b	ignem formidant.	ibid.
ex furore.	41,a	natura sunt timidi.	ibid.
ex virtutibus.	ibid.	mansuescieri facile possunt.	ibid.
ex vitijs.	42,b	parentes suos etate grandes nutriunt.	126,a
ex discretione.	ibid.	infantia, liberalitas & clementia eis tribuuntur.	ibid.
ex varijs actionibus.	43,a	homines amant.	ibid.
in Asia & Africa generantur.	92,a	eos mulierum forma captos esse constat.	ibid.
auerfo modo coeunt.	93,a	cadavera sui generis sepeliunt.	ibid.
femina in coitu sedet.	ibid.	varia hominum munia obeunt.	ibid.
occulte coeunt.	ibid.	ex tanta eorum mole nihil est esculentum prater promuscidem, labra, cornuum medullam, & renes.	ibid.b
tam mas quam femina quoto atatis anno coire incipiunt.	ibid.b	apud Indos sunt minores apti ad arandum.	127,a
raro quoque coeunt.	ibid.	in militia usum habent.	ibid.
quando coeant.	ibid.	in nouo orbe nulli sunt.	191,a
quando pariunt.	95,a	Zeilan insula nobiliores alit.	ibid.b. 192,a
quamdiu uterum ferant.	94,a	si aliunde quidam aduehantur, ij hos non nisi cum reuerentia quadam & honoris delatione accedunt.	191,b
singulos pariunt.	ibid.b	Zeilani, si se ad seruitia Principum in extranea regna mitti suspicentur, nauim ingredi nolunt.	ibid.
dum parturiunt, aquas intrant, & quare.	ibid.	si iureiurando eos patria restituendos quis affirmauerit, tunc primum obediunt.	ibid.
illorum dentes multi inter cornua numerantur.	110,b	armatos milites libentius quam alias sarcinas portant.	ibid.
capita magna habent.	111,b	itinerando fessi proboscidi velut baculo innituntur.	ibid.
oculos tamen minores quam pro tanto corpore.	ibid.	subus quiete & imparide adsuescunt.	ibid. 193,b
& aures item minores.	112,a	propter metum murium consoluta proboscide dormiunt.	191,b
proboscidem habent.	ibid.	in Libya & India albi inueniuntur.	ibid. 193,b
& linguam perexiguam.	ibid.	albi a Peguanis velut sacrosancti adorantur.	191,b
dentes externos habent.	ibid.	falces suis promuscidibus alligatas gubernant in omne latus, magna hostium suorum clade.	ibid.
eosque validissimos.	ibid.b	quidam albus in Pegu fuit eodem quo Rex honore cultus.	ibid.
numero vero, prater eos qui eminent, quatuor.	ibid.	femellam conspicati, a nemine se regi patiuntur.	ibid.
statim cum nati sunt eos habent.	ibid.	eum, qui eos Veneri operam dantes conspexit, omni modo interficere contendunt.	ibid.
mammam inter armos habent.	ibid.	mira de eorum ingenijs ex Garzia Ortâ.	192,a
testes in lumbis annexos habent.	113,a	& seqq.	
genitalia auersa habent.	ibid.	post Zeilanos prastantissimi sunt Siani.	193,a
crura priora posterioribus sunt longiora.	ibid.	Rex Pegu quomodo illos venetur.	ibid.
genitale eis admodum paruum.	ibid.b	ossa eorum in medicina nullum usum habent.	ibid.b
multifidi sunt, & pedes digiti utrimque quinque discretos habent.	ibid.	quomodo apud varias nationes appellantur.	ibid.
pilos duriores habent.	114,b	dentes eorum in commercijs valde aestimantur.	ibid.
in India sunt nigri & murini coloris, in Ethiopia albi.	115,b	de iisdem narratio Edoardi Lopez.	194,a
duplex cor qui habeant, inuenti sunt.	117,b	de iisdem narratio Cadamusti.	195,b
eis cor quadruplo maius est bubulo.	118,a	item alia Ioannis Hugonis.	196,b
eis iecur esse sine felle quidam putant.	ibid.	eorum usus maximus in bellis.	199,a
quatuor ventres habent.	ibid.b	quomodo capiantur.	ibid.b. & seqq.
Indicimatores sunt Afris.	119,a	fidelitas cuiusdam erga Regem suum.	200,a,b
poplites intus fleunt contra quam alia animalia.	ibid.b	Eletherius fluius testudinibus abundat.	475,b
frigido & sicco sunt temperamento.	120,a	ex monte Libano oritur.	482,a
vino sumpto, ad pugnam animosiores redduntur.	121,b	Elias fluium Iordanem siccis pedibus transit.	458,b
promuscide loco manus utuntur.	ibid.		
aquam turbulentam suauis bibunt.	ibid.		
secundum quosdam ducentis, secundum quosdam trecentis annis viuunt.	123,a		
erecto corpore somnum capiunt.	ibid.b		
hircum, porcum, mures & dracones timent.	124,a		
ad omnia sunt dociles.	ibid.b		
genibus summissis, aliquando Regibus supplices fuerunt.	ibid.		
quo stratagemate in fossis & foueis capti se expediunt.	ibid.		

M E M O R A B I L I V M.

<i>S. Eligius Nonsomenfis Episcopus arborem ex arefcente facit.</i>	452, a	<i>Enses apud Indos olim ex yzeli lapide conficiebantur.</i>	373, b
<i>Eliseus fluvium Jordanem siccis pedibus transiit.</i>	458, b	<i>Enterocela sanat ut radicibus arboris iunae.</i>	317, b
<i>Elizabethechili, species cuniculorum in Nova Hispania.</i>	161, a	<i>utem applicamine axocullin.</i>	239, b
<i>Eloquentia Aristoclis pueri per apes Platonicas indicata.</i>	3, b	<i>Epocaqua cuiuscumque minister idolorum in templo maximo Mexicano, & eius munus.</i>	149, a
<i>Elocochul herba Indica.</i>	354, a	<i>Epilepsia in corpore humano, est fulgur in messorio.</i>	4, b
<i>febres interpolatas sedat.</i>	ibid.	<i>curatur, si bibatur stercus camelis cum medu-</i>	127, b
<i>lumbricos ventris necat.</i>	ibid.	<i>nis.</i>	127, b
<i>bilem egregie purgat.</i>	ibid.	<i>utem per lapidem Bezar.</i>	126, a
<i>mensium nimias fluxiones cohibet.</i>	ibid.	<i>item sibi vermes tunc usi, & ex aqua resoluti,</i>	292, a
<i>tumoribus praeter naturam prodest.</i>	ibid.	<i>intra corpus sumantur.</i>	292, a
<i>tabescentes impinguat.</i>	ibid.	<i>item suffra foliorum herbe ila Lancija</i>	340, b
<i>desipientibus confert.</i>	ibid.	<i>Epiphanius Valentinianorum errorem, secula esse</i>	18, a
<i>Emblons, piscium genus in provincia Lugdunensi,</i>	67, a	<i>Episcopus parisi Tolosanus venenatis animalibus caret.</i>	451, a
<i>autro vesci creduntur.</i>	67, a	<i>Epocaqua cuiuscumque minister in templo</i>	148, b
<i>Emen, avis Indica in insula Banda, quae est una ex</i>	218, a	<i>maximo Mexicano.</i>	148, b
<i>Moluccis.</i>	218, a	<i>Equaleporum pariens, fugam Xerxis praemonstravit.</i>	3, b
<i>eam describit Clusius.</i>	ibid.	<i>Equa quaedam peperit mulam gravidam alia mali.</i>	86, b
<i>etiam in Taprobanda reperitur.</i>	219, b	<i>Equae praeter ceteris sunt libidinose.</i>	94, a
<i>Emolliendi vim habent adipis & medulle.</i>	3, b	<i>ab asino cuius implentur quam ab equo.</i>	ibid.
<i>Emmaus, vide Annan.</i>		<i>quamvis uterum ferant.</i>	94, a
<i>Empalanga quale animal.</i>	168, b	<i>singulos pariunt.</i>	ibid. b
<i>facile escurari potest.</i>	ibid.	<i>in regno Var deformes & nullius usus fetus</i>	ibid.
<i>Empedocles plantas animalia esse, & intellectum predi-</i>	18, b	<i>edunt.</i>	ibid.
<i>ta esse asseruit.</i>	18, b	<i>frances pariunt.</i>	95, a
<i>Empyreum calum primum omnium in mundi eris</i>	55, a	<i>Equae Vlyssiponensis soli è vento concipere dicuntur.</i>	410, a
<i>creatum.</i>	55, a	<i>in Graecia quoque tales esse affirmantur.</i>	ibid.
<i>Encastum atramenti genus ex purpura confici so-</i>	487, b	<i>Equus olim quidam ex castro & equi generatus fuit.</i>	91, a
<i>litum.</i>	487, b	<i>alius Francisco Galliarum Regis fuit, ex ceruo &</i>	ibid.
<i>eo soli Imperatores in scribendo utebantur.</i>	ibid.	<i>equa natus.</i>	ibid.
<i>quomodo pararetur.</i>	488, a	<i>Equus Tiberii Caesaris, cum in pugna furor e calebat,</i>	75, b
<i>Encubertado, cataphractum Indiarum animal.</i>	159, a	<i>ignes videbatur spirare.</i>	75, b
<i>una nocte leuca spatium excavat.</i>	ibid.	<i>Equi an, quid intelligant hancanas vocis, sine ratio-</i>	39, a
<i>eius descriptio.</i>	ibid.	<i>ne praedit.</i>	39, a
<i>quomodo formicas capiat.</i>	ibid.	<i>soli illis, post hominem, lacrymari datum est.</i>	47, a
<i>quo astu in fuga se cavetur.</i>	ibid.	<i>lacrymari tamen descendit sine improptie.</i>	ibid.
<i>crusta eius irrua, & drachme unius pondere in tro-</i>	ibid.	<i>dem a, b</i>	
<i>sumpta, evocato sudore, magnopere confert ad</i>	ibid.	<i>in regno Var coctis caribus cum riza aluntur.</i>	65, b
<i>curandum morbum Gallicum.</i>	ibid.	<i>in Provincia Adera piscibus reserantur.</i>	ibid.
<i>quo: eius species.</i>	ibid. a, b	<i>quando coeant.</i>	92, b
<i>cum viperis societatem habet.</i>	ibid. b	<i>ex eorum cadavere crabrones & vespa ma-</i>	97, a
<i>officium eade in tenuissimum pulverem reda-</i>	ibid.	<i>cur.</i>	97, a
<i>ctum, indeque confecta pulchra magnitudine ca-</i>	ibid.	<i>in palpebris inferioribus catenis pice.</i>	111, b
<i>pitius acicula, & usque in insula, dolorem eius sedat,</i>	ibid.	<i>dentes habent numero quatuoraginta.</i>	112, b
<i>& tinnitum etiam cum aliqua sordiditate con-</i>	160, a	<i>manibus hinc.</i>	113, a
<i>sumtum curat.</i>	160, a	<i>crura utem longa.</i>	ibid.
<i>certum quo asin capiat.</i>	ibid. b	<i>sunt solipedes.</i>	ibid.
<i>conchalis eius utuntur fndi in maleficijs, precipue</i>	ibid.	<i>ungulas habent.</i>	ibid. b
<i>ad explorandos & puniendos fures.</i>	ibid.	<i>caudam gerunt scotosam.</i>	144, a
<i>Enda Hibernis predicationi S. Patricij se opponit.</i>	444, a	<i>& longitudine fere corpus equantem.</i>	ibid.
<i>paenitet, & veniam impetrat.</i>	ibid. b	<i>eorum pili sunt decidui.</i>	ibid. b
<i>Engaudi, locus frequens palmis & balsamis.</i>	463, a	<i>illis filis, praeter hominem, oculorum color varius.</i>	115, b
<i>ubi situs.</i>	ibid.	<i>nam eadem.</i>	ibid.
<i>utem eius, de quibus in Canticis, sunt balsamici.</i>	ibid.	<i>eorum caro facti possunt.</i>	116, a
<i>ibid.</i>	ibid.	<i>seum non habent, sed purgamentum.</i>	117, a
<i>balsamici illa inde à Cleopatra sunt in Aegyptum</i>	ibid.	<i>lac eorum est tinnitum.</i>	ibid.
<i>translata.</i>	ibid.	<i>eis in nocere sol non est, sed in alia.</i>	118, a
<i>nonnulli saltem ramusculi ibi supersunt.</i>	ibid.	<i>fel venenosum habent.</i>	ibid.
<i>fuit una ex precipuis Indiae orbibus.</i>	ibid. b		
<i>Enlanda, arbor Indiae Orientalis.</i>	313, b		
<i>Euococi: Indiae hominum genus, quibus adeo prolata</i>	132, b		
<i>aures sunt, ut ad terram dependant, & sex homi-</i>			
<i>nes sub una corda possint.</i>			

INDEX RERVM

talē viguit ante postremum Christianorum aduen- tum.	74,a	dolorem eorumdem sedant.	ibid.
Flamma quid sit.	62,a	puuitam eos erodere solitam arcent.	ibid.
humorem in se habet.	ibid.	carnem exhaustam circa eorumdem radices in- staurant.	ibid.
Flatus discutuntur resinâ arboris abœhoët.:	306,a	oris halitum emendant.	ibid.
item iubebis.	314,a	Folia herba cacoxihuul medentur veteribus plagu- 370, b	
item tragorigano Quauhnahuacensi.	316,a	tusa & applicata verrucas corrodunt.	ibid.
item iure decocti herba tlalatochiet.	316,b	precipue præputij & pudendorum.	ibid.
item herbâ cocolmeca:il.	321,a	Folia plantæ cempoalxochuul confusa, & ex aquâ aut vino pota, ventriculū frigidum contempe- rant.	371,a
item olcaca:zan herbâ.	322,a	menses, urinam, sudorem eliciunt.	ibid.
necnon herbâ ololinhuqui.	337,a	flatus discutunt.	ibid.
prope etiam herbâ phehuame.	ibid. b	Venerem excitant.	ibid.
item puluere radices herba curitz en:	338,a	cachexiam ab intemperie frigidâ curant:	ibid.
item folijs herba tlalancuya.	340, b	obstructiones aperunt.	ibid.
porrò herbâ tlaquequetzal.	341, b	conuulsa laxant.	ibid.
& herbulâ chichimecapatli.	346, b	hydropem leuant.	ibid.
succo etiam herba yyaubili.	347,a	ventrem procurant.	ibid.
& radicibus herba axixilacotl:	350, b	febris medentur.	ibid.
& radice herba ahoapatli.	352,a	Folia herba chilpatli mirâ velocitate & efficaciâ cor- pus ab humoribus expurgant.	363,a
item folijs herba acuilotl, pugilli mensurâ ex vino sumptâ.	357,a	quartanis medentur.	ibid.
& cortice herba yetl.	359,a	dentium dolores sedant.	ibid.
quin & nucleo, fructu, gummi & vino arboris molle.	362,a	lichenes palmarum curant:	ibid.
& oleo quod ex arbore xochiocotzoquanell stillat. ibid.		scabiem sanant.	ibid.
malabathro item.	366, b	ulceribus putridis & cancerosis opem ferunt. ibid.	
necnon cortice stipitum herba buyo buyo, in fari- nam redactò, & in corpus sumptò.	367,a	dynteria opitulatur.	ibid.
balsamo quoque arboris hoitzilochiul.	369, b	atque articulorum doloribus.	ibid.
succo in super herba cacoxihuul.	370, b	Folia arboris cochuztzapoil tusa, & nunicum pa- pillis apposita, medentur diarrhœis infantulorum. 361, a	
denique folijs planta cempoalxochuul confusis, & ex aquâ aut vino potis.	371,a	Folia arboris hoitzilochitlanethina tusa & illita fe- bres arcent.	369,a
& ambiâ.	379, b	Folia herba tlalancuya imposita, medentur ulcери- bus.	340, b
Florentius quidam Eremicola, vir simplex & oratio- ni deditus.	452, a	dolores è frigore ortos, vel lue Judicâ, leniunt. ibid.	
ursum ad se venientem pecudes in pascuis custo- dire iubet.	ibid.	faucium tumores discutunt.	ibid.
eiusdem ursi occisores maledicit, qui & elephantiâsi corripuntur.	ibid. b	sudores euocant.	ibid.
valde proinde dolet.	ibid.	flatus discutunt.	ibid.
Flores sunt pars decidua plantarum.	128, b	neruorum resolutionem sanant.	ibid.
quid sint.	129, a	epilepticis suffitu iuuant.	ibid.
suas partes habent.	ibid.	Folia herba tonalxihuul ex aquâ resoluta, epotaque pugilli mensurâ, aut corpori illita, febres extin- guunt.	352, b
Flos Ierichuntinus nocte Saluatoris natalitiâ paula- tim hiat, atque inde se recludit, quamuis siccus & aridus, in testimonium virginei partus.	452, b	lassitudini medentur.	ibid.
aliter inquit de eo Belonius.	ibid.	doloribus è morbo Gallico subueniunt.	ibid.
Fœtus mortuus extrahit mecaxochitl herba.	320, a	tumores præter naturam, qui crura caput ve in- scderunt ob malum habitum, curant.	ibid.
balsamum quoque arboris hoitzilochiul in pessulos efformatum, & vulua obditum.	369, b	asthmatis sumpta, strumis apposita, diarrhœis, vstionibus, ulceribus internis & externis me- dentur.	ibid.
Folia quid proprie sint.	129, a	renum ardorem mitigant.	ibid.
Folia herba acuilotl pugilli mensurâ sumpta ex vino, flatus discutunt.	357, a	corpora fulmine tacta fouent.	ibid.
tusa & admota, contracta membra laxant. ibid.		Folia herba totouilizpatli tusa, resoluta, & ex aquâ sumpta, febres extinguunt.	352, b
tumores præter naturam supprimunt.	ibid.	Folia herba tzahuengueni tusa & admota, medentur scabiei.	343, b
Folia arboris abœhoët tusa & illita, crurum scabiei & tumoribus medentur.	306, a	redacta verò in puluerem, medentur ulceribus. ibid.	
inflammationes eorum emolliunt.	ibid.	Folia herba yetl siccari permissa, &c. pituita expui- tionem mirè euocant.	358, b
& vulnera ab eis abarcent.	ibid.	asthmatis velut per miraculum auxiliantur.	ibid.
dentium dolores sedant, si ex aceto cum ijs colluan- tur.	ibid.	uteri affectionibus mirè conferunt, & præcipue suffocationibus.	ibid.
hepaticis conferunt.	ibid.		syn-
Folia fructus herba buyo buyo cerebrum & ventri- culum roborant.	366, b		
concoctionem iuuant.	ibid.		
dentes firman.	ibid.		

M E M O R A B I L I V M.

<i>syncopen fugant.</i>	ibid.	<i>que in eo miracula contigerint.</i>	ibid.
<i>caput roborant.</i>	ibid.	<i>à Sarracenis & Turcis in pretio habetur.</i>	473 a
<i>somnum inducunt.</i>	ibid.	<i>ad eum Helena mirifica construxit opera.</i>	ibid.
<i>ventriculo vires addunt.</i>	ibid.	<i>Fons Villa-nouanus mirabilis.</i>	406, b
<i>grauedinem curant.</i>	ibid.	<i>Fons quidam in Brasiliâ mirabiliter erumpit.</i>	413, a
<i>eadem viuentia manibus oleo perunctis emollita, &c.</i>	ibid.	<i>varios morbos pota eius aqua sanat.</i>	ibid.
<i>coctionem iuuant.</i>	359, a	<i>eius custodiam habent PP. Societatis Iesu.</i>	ibid.
<i>apposita, tumores lienis discutunt.</i>	ibid.	<i>alius in Aegypto, in quo ablutus fuit Christus</i>	
<i>dolores à frigore ortos sedant.</i>	ibid.	<i>cum ibi lateret.</i>	421, b
<i>vulnera cancerosa exiergunt.</i>	ibid.	<i>alius in Momoniâ, cuius aquis qui abluitur, statim</i>	
<i>carnem creant, & cicatrice obducunt.</i>	ibid.	<i>canus efficitur.</i>	430, b
<i>plagas capiti insuictas sanant.</i>	ibid.	<i>alius in Vtoniâ, quo ablutus quis amplius non</i>	
<i>concoctata, &c. dentium dolores sedant.</i>	ibid.	<i>cauescit.</i>	ibid.
<i>eorumdem puluis inspiratus, tractusque naribus,</i>		<i>alius in Conactiâ, qui, licet remotus à mari, maris</i>	
<i>verbera & cuiusvis generis supplicia sentiri</i>		<i>astum imitatur.</i>	ibid.
<i>vetat.</i>	ibid.	<i>alius in Valliâ, qui & ipse mare emulatur.</i>	
<i>animum auget.</i>	ibid.	ibid.	
<i>& ad tolerandos labores vim suppeditat.</i>	ibid.	<i>alius in Vtoniâ, in quo ligna posita post septem-</i>	
<i>Folia arbuscula yohualxochtili fixa, expressoque</i>		<i>num lapidescunt.</i>	ibid. 431, a
<i>succo comesta, corpus extergunt & impingunt.</i>		<i>alius in Noruegiâ, in quo non tantum ligna, sed</i>	
312, b		<i>& lina, lineaque laneaque tela post unum an-</i>	
<i>syncopen, pectori imposta, ex timoribus profectam</i>		<i>num lapidescunt.</i>	431, a
<i>tollunt.</i>	ibid.	<i>alius in Cappadociâ, in quo quidquid infra aquam</i>	
<i>Folia arboris yzamatl ulceribus prosunt.</i>	360, b	<i>fuert, vno die lapidescit.</i>	ibid.
<i>Folliculi in herbis quid sint.</i>	130, a	<i>alius in Conactiâ hominibus salubris, bestijs pesti-</i>	
<i>Fons Aethiopsis unde sic dictus, & ubi situs.</i>		<i>lens.</i>	ibid.
472, a		<i>alius in Galliâ viris utilis, feminis inutilis.</i>	ibid. b
<i>Fons Boëtius adeo salutaris, ut aquâ eius loti qui-</i>		<i>alij duo in Sicilia, quorum alter steriles secundas,</i>	
<i>cumque sanguinis fluxum patientes sanentur.</i>		<i>alter secundas steriles reddit.</i>	ibid.
406, b		<i>alij multi in Britannîâ malorum prognostici.</i>	ibid.
<i>Fons Capharnaum ubi oriatur.</i>	467, b	<i>alius in Galliâ itidem prognosticus.</i>	ibid.
<i>in tres rinos diuiditur.</i>	ibid.	<i>alius in Sueniâ, qui sole oriente scatuit, occidente</i>	
<i>ab eo regio quam alluit dicitur Capharnaum.</i>		<i>siccatur.</i>	ibid.
<i>ibid.</i>		<i>alius in Pietâuiâ, qui hieme nullis, æstate plurimis</i>	
<i>mons ille è quo oritur, dicitur mons Christi, &</i>		<i>aquis scatet.</i>	ibid.
<i>quare.</i>	ibid.	<i>alius mirandus à Plinio descriptus.</i>	ibid.
<i>in eo duodecim sunt electi Apostoli.</i>	468, a	<i>alius in Hungariâ, hominibus & animalibus</i>	
<i>varia ibi conciones à Christo habita.</i>	ibid.	<i>exitiosus.</i>	432, a
<i>Fons Catinensis in Hispaniâ, qui quidquid ei admo-</i>		<i>alius in Armoricâ Britannîâ, mirè pluuias exci-</i>	
<i>uetur absorbet.</i>	409, a	<i>tans.</i>	ibid.
<i>Fons Elisei ubi scatuiat.</i>	461, b	<i>alius in Sicilia, qui ad rubrum colorem intume-</i>	
<i>eius aquas deduxit Archelaus Herodis F. ad irri-</i>		<i>scebat.</i>	ibid.
<i>gandos campos, &c. Ierichuntinos.</i>	467, a	<i>alius in Momoniâ, qui tactus vel visus ab homine,</i>	
<i>olim quoslibet fructus, & partus etiam hominum</i>		<i>pluiijs furit.</i>	ibid.
<i>extinxit eius aqua.</i>	ibid.	<i>alius in Cyrenaicâ, qui humanis manibus tactus,</i>	
<i>eius item aqua admodum est sapida.</i>	ibid.	<i>intumescit, fluctus tactat, & velut mare sanat.</i>	
<i>Fons hortorum, de quo in Canticis Salomonis, qualis,</i>		ibid. b	
<i>& ubi oriatur.</i>	463, b	<i>alius in Halesinâ regione, qui, dum siletur, silet; si</i>	
<i>vocatur etiam Sabbaticus, & quare.</i>	ibid.	<i>tibia sonent, exultat & intumescit.</i>	433, b
<i>Titus Imp. miraculum circa eum patrari solitum</i>		<i>alius apud Garamantas, de die frigidissimus, noctis</i>	
<i>explorauit.</i>	ibid.	<i>feruentissimus.</i>	ibid.
<i>appellatus est etiam Sambation.</i>	464, a	<i>alius qui fures & periuros prodir.</i>	434, a
<i>& Gozam.</i>	ibid.	<i>alius item qui periuros produ & punit.</i>	ibid.
<i>ex monte Libano oritur.</i>	482, a	<i>alius, qui pellucidus manebat, virgine eum intran-</i>	
<i>Fons Iesu in Aegypto ubi situs.</i>	463, b	<i>te; pollutâ verò, turbabatur.</i>	435, a
<i>eo irrigantur balsamea.</i>	ibid.	<i>alius qui pudicitiam indicabat.</i>	ibid.
<i>alius in valle Josaphat, ubi B. Virgo pannicu-</i>		<i>alius apud Carthaginenses, in quo oleum superna-</i>	
<i>los Iesu abluisse dicitur.</i>	472, a	<i>tat.</i>	435, b
<i>eius aqua febricitantibus medetur.</i>	ibid.	<i>alius demonum illusionem noxius, à S. Columbâ sa-</i>	
<i>Fons lacteus in Aethiopiâ Christiani militis innocen-</i>		<i>natur.</i>	451, a
<i>tiam significauit.</i>	385, b	<i>Fontes admirabiles in prouinciâ Caizimu.</i>	381, a
<i>Fons Louzara maris instar æstum patitur.</i>	395, a	<i>alius item in Boineâ inselâ, cuius aquâ lotus de-</i>	
<i>alius quidam prope Vianam confert agrotantibus</i>		<i>creptus senex virile robur adeptus est.</i>	ibid.
<i>elicendo sudori.</i>	ibid.	<i>Fontes ad Sanctorum merita exorti. Vnus Madriti,</i>	
<i>Fons Samaria quater in anno coloribus variatur.</i>		<i>precibus S. Isidori agricola.</i>	435, b
472, a		<i>aque eius febricitantibus conducunt.</i>	ibid.
<i>Fons signatus, in Sacris celebratus, ubi fuerit.</i>	471, a	<i>alius ad preces S. Inonis.</i>	ibid.
<i>Fons Siloe ubi scatuiat.</i>	472, b	<i>alius ad preces S. Augustini.</i>	436, a
			alius

INDEX RERVM

- alius ad merita S. VVenefreda.* ibid.
alius ad preces S. Clementis. 437, a
Fontes ex auro & argento facti in hortis ad aulam
Ingarum Regum Peruanorum. 140, a
Fontes Lasa quales fuerint. 472, a
Fontes sacri in Hispaniâ olim fuerunt, qui ad Bapti-
smata Paschalia exundarunt. 395, b. 396, a
Fontes Tamarici in Cantabriâ, & mira de ijs ex Plu-
nio. 409, a
Formicæ Phrygia opulentiam Mida significabant. 3, b
Formicæ plenilunna aut interlunna dignoscunt. ibid. a
frugalitatis æconomica sunt symbolum. 7, a
item aristocratia. ibid.
quanta illarum industria. 11, b
quomodo eas aiotochilus venetur. ibid.
agrotis vrsis sunt pro remedio. 122, a
in Philippicis insulis duo earum genera reperiun-
tur. 289, b
circa montem Leana alba inueniuntur. 290, a
earum sterces pilos nasci vetat. 224, b
Formicarum mater, serpens in formicarum cuniculis
degens. 272, a
pulcherrimus omnium serpentium, & innoxius.
ibid. b
tusus appositusque tumores præter naturam exor-
ios discutit. 273, a
Fortitudo à Stoicis dicebatur esse animal. 17, b
eius symbolum leo. 6, b
Foyensis ager in ditione Dionantensi provincia Leo-
dientis, & de statuâ B. Virginis eo in loco historia.
411, a, b
Fractis medetur cauda animalis itaquat intusa, &
vnus drachma mensurâ cum aquâ bis terte sum-
pta. 157, a
Franciscus Assisensis auiculas sibi ad nutum obse-
quentes habuit. 203, b
mambus eius cicada insedit. ibid.
Franciscus Diazius ad fontem B. Virginis in Brasi-
liâ ab igne sacro curatur. 413, a
Franciscus Gallia Rex concham cum auiculâ in eâ
nataam dono accepit. 51, a
equum item ex ceruo & equâ generatum. 91, a
Franciscus Hernandez Philippi II. Hispaniarum Re-
gis primarius Medicus. 10, a
eiusdem Regis iussu missus fuit in Americam, ut
noni orbis miracula coram videret & descri-
beret. ibid.
Franciscus Perezius è Soc. Iesu, corpus suum inter
pauperum cadavera sepeliri iubet. 445, a
Reliquia eius pretiosissimi thesauri instar aseruan-
tur. ibid.
Negapatani ciues eius meritis ab exactioibus
iniquis liberantur. ibid. b
sceletum eius miro modo connexum est repertum. ibid.
S. Franciscus Xauerus imaginem Crucifixi, quam
in mare ad illud sedandum miserat, cancri mini-
sterio recipit. 14, b
Antonium quemdam neophytum, oculorum, ma-
nnum pedumque visu destitutum curat. 446, b
item mairona cuidam loquelam restituit. 447, a
alia item matrona ab eo curatur. ibid.
ad eius inuocationem incendium sistitur. ibid.
imagines eius Lusitanis in hostem euntibus sunt
loco armorum. ibid. b
Frenes morbus, quiequos intra duas horas occidit.
122, a
Frigus pellit puluis herba oliuohqui resina mixtus.
337, a
ibid. ibid.
Fructus arboris molle ventrem superiorem corroborat,
& inferiorem calefacit. 361, b
urinam elicit. 362, a
vulnera recentia & inueterata consolidat. ibid.
sanguinis fluxum sistit. ibid.
hemorrhoidas curat. ibid.
oculorum nubes dissipat. ibid.
flatus dissipat. ibid.
membra corroborat. ibid.
gingiuas & dentes confirmat. ibid.
oris ulcersibus medetur. ibid.
Fructus sunt pars decidua plantarum. 128, b
Frugalitatis æconomica symbolum formica. 7, a
Frutex quid sit. 128, a
Frutices ex auro & argento ad vinum efficti erant
in horto ad aulam Ingarum Regum Peruanorum.
140, a
Fuci ex asini cadavere oriuntur. 97, a
Fuga Xerxis per leporem ab equâ natam præmon-
strata fuit. 3, b
Fulgurationes quomodo in corpore humano reperiun-
tur. 4, a
Fulca matutino suo clangore temporis præsagia sug-
gerit. 3, a
eius caro humida est, & ventrem procurat. 116, b
Fulmen à quibusdam adoratur. 141, b
Fungi arborum sine radicibus viuunt. 128, b
Fungus lapideus in Nouâ Hispaniâ reperitur.
293, b
Fures quomodo apud Indos explorentur. 160, b

G.

- G** *Acirnia arbor Indica.* 295, a
ex fructu eius exprimitur sapa, purgando
guttur & raucitati conducens. ibid.
ex ramis eius desiccatis elicitur ignis velut ex silice
percusso. ibid.
Gaicanus piscis, quo ad alios pisces capiendos Indi
utuntur. 250, a
quomodo piscationem suam obeat. ibid. b. & seq.
Galgal vox Hebraea calum significat. 58, a
Gallicus morbus vide, Morbus Gallicus.
Gallina sciagraphiam callent. 8, b
earum caro minus sicca est, & nutriti competenter.
116, b
Gallina & gallus iugulati & assi, ad comprobandum
iuuenis cuiusdam innocenciam reuiscunt. 387, b.
& seq.
singulis septennijs progenies illorum renouatur.
388, a
Gallina quadam Manresa aquis submersa, à S. Igna-
tio Loyolâ vitæ restituitur. 389, a
ea numquam postea alijs Gallinis iuncta, sola in-
cessit. ibid.
Gallinaga avis è coruino est genere. 224, b
foedus cibus vescitur. ibid.
ubi nidificet nescitur. ibid.
penna eius exusta cinis vetat pilos nasci. ibid.
caro eius comesta morbum Gallicum curat. ibid.
sterces eius prodest melancholicis. ibid.
cor eius sole exsiccatum, admodum est odorum.
ibid.
in aliquibus locis occidere eam non licet. ibid.
Gallina Mozambicana nigras carnes habent. 214, a
Galli cantu suo tempora distinguunt. 2, b
caro eorum minus sicca est, & competenter nutriti.
116, b

MEMORABILIVM.

leonibus sunt maximo terrori.	124, a	quercio D. Virgini Guadalupia dono mittitur, quod	
hominis cranium extimescunt.	ibid.	in obsidione Goensi periculum euasisset.	399, b
in pluribus Indiarum plagis sub dimidiam noctem		Gluten, quod ex arbore tzacutli conficitur, condu-	
tacent.	214, b	cit pictoribus, ut pigmenta tenacius hereant.	
Ganges India Orientalis fluvius aurifer.	381, a		362, b
per pontes ex niue structos transmeat.	385, b	Goënsis piscis mira forma.	246, a
Garagay qualis auis.	225, a	Goisugel, auis insularum Farrarum.	237, a
Garizim qualis mons.	481, a	Gonambuch, auis minima Brasiliiana, qua scarabeo	
& que in eo contigerint.	ibid.	maior non est.	240, a
ibi templum adinstar Ierosolymitani edificatur.	ibid.	cantus suauitate luscinia non cedit.	ibid.
ibi statuitur idolum Iouis Hospitalis.	ibid.	inuenitur etiam in Peru.	ibid.
Gaspar Quichisique, fortissimus & constantissimus		Gorrorica locus ita appellatur, ubi lapides reperiuntur	
Christi athletes.	151, a	cornucium figuram habentes.	390, b
Gaulus in insula venenatis bestijs caret.	450, b	Goyot, species herba abaca.	365, b
Gazelle in India nascuntur.	92, a	Graculi superfluos humores degustatis lauri folijs ex-	
cornua habent modicè adunca.	111, a	purgant.	8, a
collum item longum & procerum.	112, b	Græci auum pennis in scribendo non vtuntur, sed	
erura earum posteriora prioribus sunt longiora.	113, a	arundine quadam.	459, a
	114, a	Grassa quale animal.	191, a
cauda earum corpus longitudine ferè aequat.		Grana farris è naso mulieris cuiusdam orta.	
			31, b
pilos nitidissimos habent.	115, a	Granadilla in Peruanis montibus sponte nascitur.	
eosque rufos ad pallidum vergentes.	ibid.		299, a
nigram supra oculos lineam habent.	ibid. b	nomen id accepit ab Hispanis, & quare.	ibid.
in Sinarum regno aut circa inueniuntur.	184, a	in floribus eius folijs passionis Christi figura deline-	
moschi materiam suppeditant.	ibid.	ta conspiciuntur.	ibid. b
siluas incolunt.	ibid.	Gratitudinis symbolum canes.	7, a
quomodo necentur.	ibid.	Græuedo sanatur herbâ texaxapostâ, admotâ naribus,	
è pelle earum sacculi purantur.	ibid.	& vapore eius inspirato.	341, a
Gebal. vide, Garizim.		item siccatis folijs herba yeil.	358, b
Gelboë mons qualis.	483, a	Græudarum alui fluxum sistit aqua, in qua iuse ra-	
Gemma quomodo in Borealiibus regionibus colligan-		dices herba apanchoola aliquamdiu maduerint,	
tur.	235, a	transfusa per colum & potata.	351, a
Genethe aures rotundas habent.	111, b	Gregorius Magnus Supplicationes contra pestem in-	
sunt semisera, hoc est, media natura inter fera &		dixit.	399, a
mansuetâ.	125, b	iconem D. Virginis in Supplicatione circumfert.	
Gengibib Turcarum, Arabum & Persarum, est		ibid.	
gingiber nostrum.	347, a	eandem D. Leandro Hispalensis donat.	ibid.
Genicula in herbis quid sint.	129, b	Gris silentio suo præsagia temporis suggerit.	3, a
Genipat arbor in Americâ magni aestimatur.	307, a	ex Pygmæâ facta dicitur in fabulis.	52, b
succo eius barbari, profecturi ad bellum, aut ad		Grylli quomodo in ciuitatem S. Thomæ in India Oc-	
inuicendos amicos, aut ad solemnitatem aliquam,		cidentaliter venerint.	288, b
totum corpus madefaciunt.	ibid.	Gryphes an verè extiterint.	89, a
Gentiles quid de animalium origine statuerint.	51, b	Guada Mauris aquam significat.	399, b
		Guadalete Betice fluminolus, dictus etiam Lethe.	403, b
Genuum frigus & dolores pellit herba cacalzin.	350, a	Guadalquivir fluvius, alias Batis.	405, a
		Guadiana fluvius. vide, Anas.	
Geographia Salomoni fuit cognita.	73, a	Guanabane, fructus Indicus.	331, b
etiam Inges Indis nota fuit.	139, b	Guariagua regio prouincia Carizima, in qua sunt ad-	
Geometria hirundinibus nota.	8, b	mirabiles fontes.	381, a
Gerfera ciuitas, ubi Saluator eos qui à damonio ve-		Guart, qualis arbor.	302, a
xabantur, sanitati restituit.	474, a	varia apud varios nomina habet.	ibid.
Getulus aures rotundas habet.	111, b	noctu floret & suauissimè olet, Sole orto flores amit-	
Giausi albed, sic Ancenna vocat coccum arborem.	297, a	tit, & tota marcida apparet.	ibid.
		flores eius cor reficiunt.	ibid. b
Gigantes fuerunt circa Palæstinam & in Peruanâ		frustrâ eam multi in Hispaniam transferre sine	
regione.	84, a	conati.	ibid.
Gigantes à Joanne Aluaro Maldonato in India in-		de eâ Indorum fabula.	ibid.
uenti sunt canino panè vultu.	132, b	Guayaza radix Indica, è qua panes conficiuntur.	
Ginginas firmat herba cocolmecatl.	321, b		330, a
eas item herba cacalzin.	350, a	Guayba qualis fructus.	328, a
eas item herba tlacauhcapatl.	ibid.	Guaycuri, gens barbara, in diem viuunt, & nihil	
item nucleus, fructus, gummi & vinum arboris		possidere volunt.	141, b
molle.	362, a	etiam venenata comedunt.	ibid.
Glires quando coëant.	93, b	nudi incedunt, ut securius viuunt.	ibid.
dentes exertos habent.	112, a	in cute sibi pingui vestes Hispanicas.	142, a
Globus ferreus tormenti bellici ab Alphonso Albu-		unicâ uxore sunt contenti.	ibid.
		verberibus ad militiam se exercent.	ibid.

I N D E X R E R V M

<i>etiam pueruli trium vel duorum annorum pungi & exuentari petunt.</i>	ibid.	<i>Hector Boëtius vidit aues in conchâ nasci.</i>	51, a
<i>viri sunt ignauissimi.</i>	ibid.	<i>Hedera quomodo è cerui vini cornibus nasci potuerit.</i>	31, a
<i>femina vero maximè industria.</i>	ibid.	<i>quandoque in arboris magnitudinem accrescit, & fruticis naturam exiit.</i>	128, a
<i>Deum nullum agnoscunt.</i>	ibid.	<i>Helena insigne in Bethlehem templum construxit.</i>	469, b
<i>nec daemones ullos.</i>	ibid.	<i>Helenus onagros & crocodilos sibi obsequentes habuit.</i>	202, a
<i>animam post mortem vagari credunt.</i>	ibid.	<i>Heliodromus auis, cum Sole Orientem & Occidentem petit.</i>	2, b
<i>Guazuzingis escas suas sine sale condiebant.</i>	378, a	<i>Helleborus niger equis, bobus & suibus est exitialis.</i>	122, a
<i>Guchon planta pestilens India.</i>	331, a	<i>Helocapolum, species arboris Indica capolum.</i>	344, a
<i>Guitguit, qualis auis.</i>	208, a	<i>Helsingegaa, aues insularum Farrarum.</i>	237, b
<i>Gul arbor unde nata. 52, b. vide, Guart.</i>		<i>Hemicranias sanat puluis arboris hollî naribus inspersus.</i>	348, a
<i>Gummex hollî arbore Indicâ defluens urinam euocat.</i>	348, a	<i>item ramenta lapidis ex iccl.</i>	379, a
<i>æterum emundat.</i>	ibid.	<i>Hepaticus conferunt folia arboris ahoëhoëll insa & illuta.</i>	306, a
<i>sterilitatem fugat, admodum vulua.</i>	ibid.	<i>Herba quid sit.</i>	128, a
<i>diarrhœis dysenterisq̃ medetur.</i>	ibid.	<i>Herba mimosa, qualis planta.</i>	303, a
<i>menstrua elicit.</i>	ibid.	<i>cur hoc nomen sic appelletur.</i>	ibid.
<i>corpori agilitatem inducit.</i>	ibid.	<i>singulis noctibus Sole occidente senescit & siccat, oriente verò vigorem denuo recipit.</i>	ibid.
<i>ossa emollit, & corpus flexibile reddit.</i>	ibid.	<i>folia eius vulgò comeduntur contra tussim.</i>	ibid.
<i>Venerem excitat.</i>	ibid.	<i>item ad pectus purgandum.</i>	ibid.
<i>colicis confert.</i>	ibid.	<i>& ad vocem clariorem reddendam.</i>	ibid.
<i>argemata discutit.</i>	ibid.	<i>renum doloribus est utilis.</i>	ibid.
<i>Gummex arbore molle stillans ventrem superiorem corroboret, & inferiorem calefacit.</i>	361, b	<i>vulnera recentia glutunt.</i>	ibid.
<i>urinam elicit.</i>	362, a	<i>Herba balanatum tergoribus quandoque innaescuntur.</i>	32, a
<i>vulnura recentia & inueterata consolidat.</i>	ibid.	<i>Herbula, qua crucem præ se fert, enascitur in omnibus edificijs qua Petrus Gonsalez de Mendozâ Carâ. ut. S. Crucis in Hispaniâ edificauit.</i>	395, b
<i>sanguinis fluxum cohibet.</i>	ibid.	<i>Hemerobius, æmulus Solis.</i>	2, b
<i>hemorrhoidas curat.</i>	ibid.	<i>Hereb vox Hebræa calum significat.</i>	58, a
<i>oculorum nubes dissipat.</i>	ibid.	<i>Hereditas quomodo apud Cuziquum Cumanos in heredes deuolueretur.</i>	137, b
<i>status dispellit.</i>	ibid.	<i>quomodo apud Peruanos.</i>	ibid.
<i>membra corroboret.</i>	ibid.	<i>Hermaphrodite inter nonnullos barbaros frequentes sunt.</i>	136, a
<i>gingiuas & dentes confirmat.</i>	ibid.	<i>Indis sunt exosi.</i>	ibid.
<i>oris ulceribus medetur.</i>	ibid.	<i>Hermogenes absque vi diuinâ omnia è terrâ ebullisse statuit.</i>	52, a
<i>pituitosos humores purgat.</i>	ibid.	<i>Hërmon mons varijs nominibus appellatur.</i>	482, b
<i>Gummex arboris tuna renum & urina calorem temperat.</i>	311, b	<i>ubi situs.</i>	ibid.
<i>Guttur morbidum curatur, si caput serpentis teuhla-coauhqui collo alligetur.</i>	269, a	<i>leones, pardi & leopardi in eo habitauerunt.</i>	ibid.
<i>Gutturis inflammationes curantur succo foliorum arboris tomatl.</i>	319, b	<i>habuit varias speluncas.</i>	ibid.
		<i>ab Israëlitis occupatus, dimidia tribui Manasses assignatus fuit.</i>	483, a
H.		<i>Hermotimus Clazomennus corpore suo, ut putabatur, egressus vagabatur, & qua in remotissimis regionibus vidisset referebat.</i>	437, b
H æmorrhoidas curat nucleus, fructus, gummi & vinum arboris molle.	362, a	<i>Herodes Ascalonita sepulchrum Danidis spoliauerunt, diuinitus prohibetur.</i>	478, b
<i>item herba tlatlanhcapatlî.</i>	349, b	<i>Herophilus hominem animalium discipulum esse dixit.</i>	7, b
<i>Hereticus quidam piscinam sacram violans, mirabiliter diuinitus punitur.</i>	396, a	<i>Heuilath terra qua sit.</i>	499, a
<i>Haffhert, auis insularum Farrarum.</i>	237, a	<i>Hiaci, poma Indica pomis Maris mortui similia.</i>	326, b
<i>Halitus oris bonus redditur, si cardamomum frequentius mansuetur. 314, a. vide, Oris halitus.</i>		<i>Hibernia varijs benedictiones à S. Patritio accepit.</i>	449, a
<i>Ham, locus in quo olim habitauerunt Zazim siue gigantes.</i>	486, a	<i>eiusdem beneficio venenatis & noxijs vermicibus caret.</i>	ibid.
<i>Hamcuero, species cucurbitarum Indicarum.</i>	310, a	<i>nec rana ibi inueniuntur.</i>	ibid. b
<i>Hannon olim non minores nauigationes instituit quàm Lusitani.</i>	73, a	<i>venenata animalia, aliunde in eam asportata, illicò intereunt.</i>	ibid.
<i>Hapaztochili, species cuniculorum in Nouâ Hispaniâ.</i>	161, a		
<i>Haranciuuitas Mesopotamia, aliàs Charra.</i>	499, a		
<i>Hariphim vox Hebræa, calum significat.</i>	58, a		
<i>Hâvus, serpens Indicus è lacertarum numero.</i>	276, b		
<i>gallinas venatur & astu capit.</i>	ibid.		
<i>Heatototl qualis auis.</i>	222, a		
<i>Hebal qualis mons.</i>	481, a		
<i>& qua in eo contigerint.</i>	ibid.		
<i>Hebrus Thracia fluminis olim aurifer.</i>	381, a		
<i>Hecticus opportunum est remedium herba chilli.</i>	363, b		

M E M O R A B I L I V M.

- corrigia vera de corijs animalium quae ibi nascuntur, contra bufonum & serpentium morsus efficax sunt remedium.* ibid.
imò panè omnia quae eius insula sunt, contra venena valent. 450, a
Hicotea, genus testudinum in Indiâ, ubi maximè reperiantur. 249, a
si crebrò comedantur, morbum Gallicum pariunt. ibid.
Hiems in regno Congiano incipit, dum Europaei vere gaudent. 383, a
Hieron Rex historiae & naturae animalium consideranda studiosissimus fuit. 2, a
S. Hieronymus leoni spinam è pede extraxit. 202, b
eundem leonem sibi perpetuum famulum experius est. ibid.
Hieronymus Perez Iesuita succidi fecit in Indiâ arborem, centum viginti pedes in ambitu habentem. 333, a
Higuara, genus psittacorum in Hispaniolâ. 226, a
S. Hilarion Boam terrae filium incendit. 74, b
S. Hildegardis gryphonem inter volucra refert. 89, a
Hippocampus crematus, alopecias curat. 4, a
Hippocentaurus in Sannâ Arabiae ciuitate inuentus. 77, a
Hippolytus venatione delectabatur. 9, a
Hippopotamus phlebotomiae usum monstrauit. 7, b
Hircani canes ex cane & tigrisde generantur. 91, a
Hirci ante annum ad coitum sunt apti, nec ultra sexennium coeunt. 93, b
cornua habent in dorsum adunca. 111, a
pilos habent durissimos. 114, b
eorum caro succi pessimi. 116, a
eorum adeps minùs calidus aut siccus est quam leonum. 117, a
sunt odorati. 120, a
ad sextum vsque annum viuunt. 123, a
ab elephante uidentur. 124, a
Hirundines Geometriam callent. 8, b
item Architecturam. ibid.
ex Progne facta dicuntur in fabulis. 52, b
Hispanicum operâ usi sunt contra nudos Indos. 174, a
Hispania ab Ibero fluuio Iberia dicta. 406, a
Hispanica classis per monstruosum alitem in Indijs praenuntiata fuit. 3, a 51, a
Hispanus quidam miles, Agnum Dei à collo gestans, ab hereticis occidi non potest. 453, a
Histrices in Africâ & Indiâ generantur. 92, a
quamdiu uterum ferant. 94, b
crura habent breuia. 113, a
pilos habent durissimos. 114, b
dentes externos habent. 242, a
in Malacâ fel eorum mirum gignit lapidem. 186, b
Hoactli qualis auis. 222, a
Hoacton auis ex ardearum genere. 225, a
Hoactzin, qualis sit auis. 220, b
malis ominis habetur ab Indijs. ibid.
eius usus in medicinâ multus. ibid.
Hoauhaualli, sorbitonis genus apud Mexicanos. 325, a
Hoauhquilitl herba Mexicana. 348, b
semen eius cum aquâ muliâ epotum sanat morbum Regium. ibid.
morbillos curat. ibid.
folia trusa extergunt ulcera. ibid.
carnem generant, super excrecentem verò exedunt. ibid.

- Hædi solius caro est innoxia Galeno.* 116, a
hieme tamen improbatur Rasi. ibid.
Hocitexca, cimicis Indicae genus. 290, a
Hædorum adeps minùs calidus aut siccus est quam caprarum. 117, a
Hoelipatli qualis herba. 322, b
Hoierus Medicus è Noruegiâ ad Petrum Pavum in Hollandiam misit mergum Arcticum. 216, a
Houllalotl, qualis auis. 231, a
est perniciosissimi volatùs. ibid. b
Houizlochtli, arbor Mexicana, unde nomen adepra. 369, a
balsamum quomodo ex eâ eliciatur. ibid. b
eius balsami tres quatuorve guttae ante cibum lenite, ventriculum à frigida causâ imbecillum corroborant. ibid.
urinam & renum vesicaeque excrementa euocant. ibid.
obstructiones aperiunt. ibid.
respirationis difficultati medentur. ibid.
alui dolores sedant. ibid.
idem balsamum in pessulos efformatum, & vultu obditum, secundas & fetus emortuos trahit. ibid.
partum accelerat. ibid.
sterilitatem à frigidis humidisque ortam humoribus auerit. ibid.
dolores ab iisdem causis ortos sedat. ibid.
flatus & tumores praeter naturam discutit. ibid.
cerebrum corroborat. ibid.
paralyti auxiliatur. ibid.
colicis iliacisque, & articularum doloribus est admodum utile. ibid.
vulnera recentia conglutinat. ibid.
oleum quod ex semine arboris exprimitur, eadem omnino praestat, minùs tamen, benignius & mollius. ibid.
Houizilopochili idolum, cui consecrata erat prima pars templi maximi Mexicani. 142, b
dicebatur etiam Ihuicatl xoxouhqui. ibid.
Houiziloxulanethuna arbor mediocris Indica. 369, a
folia eius trusa & illita febres arcunt. ibid.
ius decoctorum corticum urinam & sudorem euocat. ibid.
obstructa aperit. ibid.
quartanam curat. ibid.
menses trahit. ibid.
tumores praeter naturam discutit. ibid.
ventriculum roborat. ibid.
vapor decocti illius scorpionum ictibus medetur. ibid.
Houizitil papalotl, papilionum genus in Indiâ. 292, a
Houizitilteitl lapis Indicus. 374, a
Houizitiltoio resurrectionis typus est. 206, a
variae eius sunt species. ibid.
Houiznahoac tencalli, locus in maximo templo Mexicano. 143, b
Houizilaquatzin quale animal. 154, a
eius aculei dolori capitis leuando faciunt. ibid.
dem b. ibid.
differit ab histrice. ibid.
Houiztocatl, araneorum genus in Indiâ. 291, b
Hollandi leones marinos comederunt. 169, a
Holli arbor Indica. 348, a
corticis eius decocti ius medetur dysentericis. ibid.
gummi inde defluens urinam euocat. ibid.

INDEX RERVM

<i>uterum emundat.</i>	ibid.	<i>succus radice eius medetur oculis inflammatione laborantibus.</i>	ibid.
<i>sterilitatem fugat, ad notum vulue.</i>	ibid.	<i>capitis dolores antiquos sanat.</i>	ibid.
<i>menstrua elicit.</i>	ibid.	<i>febres mitigat.</i>	ibid.
<i>diarrhœis dysenterijsque medetur.</i>	ibid.	<i>urina ardorem temperat.</i>	ibid.
<i>corpori agilitatem inducit.</i>	ibid.	<i>ventris dolores sedat.</i>	ibid.
<i>ossa emollit, & corpus flexibile reddit.</i>	ibid.	<i>Hueitalchapaoatz liberba Indica.</i>	352,b
<i>venerem excitat.</i>	ibid.	<i>folia eius ex aquâ resoluta, epotaque pugilli mensurâ, aut corpori illita, febrem sanant.</i>	ibid.
<i>colicis confert.</i>	ibid.	<i>lassitudini medentur.</i>	ibid.
<i>argemata discutit.</i>	ibid.	<i>doloribus è morbo Gallico subueniunt.</i>	ibid.
<i>pulsus eius naribus inspersus hemitraneas sedat.</i>	ibid.	<i>tumores præter naturam, qui crura caputve ob malum habitum insederint, curant.</i>	ibid.
<i>ibid.</i>	ibid.	<i>asthmâ sumpta, strumis apposta, diarrhœis, vstionibus, ulceribus internis & externis medentur.</i>	ibid.
<i>capitis dolores sistit.</i>	ibid.	<i>renum ardorem mitigant.</i>	ibid.
<i>pituitam euocat.</i>	ibid.	<i>corpora fulmine tacta fouent.</i>	ibid.
<i>sternutamentum ciet.</i>	ibid.	<i>Huichoquachaqua, herba Indica.</i>	354,b
<i>Holoruria è limo quandoque nascuntur.</i>	99,a	<i>succus eius vel stillatius liquor sedat febrim ardores.</i>	ibid.
<i>Holquahuil. vide, Holli.</i>		<i>cor roborat.</i>	ibid.
<i>Homo in multis est discipulus animalium, ex sententiâ Herophili.</i>	7,b	<i>venenatis potionibus promptissimè medetur.</i>	ibid.
<i>quàm præstans creatura.</i>	14,a	<i>ibid.</i>	
<i>malè definitur animal rationale mortale.</i>	23,a	<i>scorpionum ictibus tutissimum est remedium.</i>	ibid.
<i>solus inter animalia præstantiores habet sensus.</i>	38,a	<i>ibid.</i>	
<i>solus principiorum notitiâ pollet, quibus artes scientiæque struuntur.</i>	45,b	<i>renum ardorem extinguit.</i>	ibid.
<i>foli ipsi concessa prudentia, diligetia, cogitatio.</i>	46,b	<i>fancium tumores deprimunt.</i>	ibid.
<i>solus lacrymat.</i>	47,a	<i>pectoris dolores sedat.</i>	ibid.
<i>præter eum, nullum animal habet intellectum, & quare.</i>	49,b	<i>urine acrimoniam obtundit.</i>	ibid.
<i>quomodo in nouum orbem translatus fuerit.</i>	72,b	<i>appetitum excitat.</i>	ibid.
<i>an possit sponte ab humo nasci.</i>	75,a	<i>Huiznahoac calpuli, locus in templo maximo Mexicano.</i>	146,a
<i>an aliunde quam à femineâ vuluâ prodire possit.</i>	76,a	<i>Huiztipalancapatl qualis herba.</i>	321,a
<i>an ex semine non humano oriri possit.</i>	ibid. b	<i>Humana curiositas, inutiliter occupata, vitam perdit.</i>	1,a
<i>an vniquam aliqui cynocephali fuerint.</i>	82,a	<i>Humanum corpus serpentes gignit.</i>	278, a, b.
<i>monstruosi vnde proueniant.</i>	134,b	<i>& seqq.</i>	
<i>an in bestias transformari possint.</i>	441,b, 442,a	<i>Humbles, piscium genus in prouinciâ Lugdunensi, auro vesci creduntur.</i>	67,a
<i>Hominum 76000. olim vnius diei sacrificio mactata apud Mexicanos.</i>	147,a	<i>Humores frigidi & crassi per secessum & urinam paulatim euacuantur tribus quatuorve folijs magney lutei, additis siliquastris ternis.</i>	301,a
<i>Honopuestam regio India, cuius incolæ sub aquis dormire dicuntur.</i>	132,b	<i>infracti discutuntur semine & radice herba amydy.</i>	366,a
<i>Hora tam nocturna quàm diurna per cynocephali latratum & lotij perfusionem determinantur.</i>	2,b	<i>lenti & crassi extenuantur & pelluntur tragorigano Quahuahuacensi.</i>	316,a
<i>Hortus conclusus Salomoni celebratus ubi fuerit.</i>	471, a	<i>item herbâ mecaxochitl.</i>	320,a
<i>est locus à naturâ amœnissimus.</i>	ibid.	<i>item herbâ phehuame.</i>	337,b
<i>Hortus sacer totus aureus & argenteus in aulâ Ingarum Regum Peruanorum.</i>	140,a	<i>item radice herba curitzen additâ çaçanacæ, equis ponderibus drachma vnius.</i>	338,a
<i>Hostia consecrata, à Sacerdote, hoste aduentante, panniculo candido inuoluta, & sub lapide reposita, in carnem versa.</i>	388,b	<i>Humores cura noxam expurgat tusum Motinensis herba semen, & ex aquâ drachma vnius pondere potatum.</i>	316,b
<i>Hostia consecrata à quodam Mauro surripiuntur.</i>	418,a	<i>item tres nuclei arboris quauhilatlatzin.</i>	339,a
<i>ab adolescente Hispano, sceleris socio, PP. Societatis restituntur.</i>	ibid.	<i>per inferna, radix herba iacuache.</i>	340,a
<i>propter veneni suspicionem in loco vdo, sed decenti reponuntur, vt species putrescant.</i>	ibid.	<i>per vomitum, epotus succus herba tlaquequezal.</i>	341,b
<i>aliquo tempore post integerrima reperiuntur.</i>	ibid. b	<i>per superna & inferna, sed maiori ex parte per inferna, radix herbula chichimecapatlis liquor aliquo congruenti sumpta scrupuli vnius pondere.</i>	346,a
<i>apponuntur non consecrata, sed ea putrescunt, non iste.</i>	ibid.	<i>herba cuamiaboatl, si ex aquâ duarum drachmarum mensurâ sumatur.</i>	347,a
<i>tandem miraculum declaratur, & ipse Hostie dignè coluntur.</i>	ibid.	<i>per superna & inferna citra noxam radix herba acxoyatic secunda.</i>	351,b
<i>Huamachucn India locus, ubi iaspis lapis pro Deo colebatur.</i>	138,b	<i>arbor xochiocotz equauetl.</i>	362,a
<i>Huanacu animal Indicum cuius sit nature.</i>	187, a		folia
<i>Huarahuao, chilli herba species.</i>	363,b		
<i>eius iterum tria sunt genera.</i>	ibid.		
<i>Huehuelicaton, herba Indica.</i>	355,b		

MEMORABILIVM.

folia herba chilpatli.	363,a	Iaralnare, sic Serapio & Rhafis vocant coccum arbor-	
Hus filius Aram primus Trachonitidem regionem		rem.	297,a
inhabitaui.	480,a	Iardu, struthionum in India genus, cuius quam stru-	
terram Hus condidit.	ibid.	thiones Africani.	217,b
Damascum edificauit.	ibid.	vix ab uno cane capi potest.	ibid.
Huyana Capuc catenam auream fecit longam 700.		mas cuius incubat.	ibid.
pedibus, cuius crassities carpum exaquabat.	140,a	mirus eius astus ad alendos pullos.	ibid.
Hyacinthus ubi reperitur, & quomodo colligatur.		Iaruma arbor Ind.ca.	330,b
235,a		Iaspis lapis in Huamachucu India loco Deus crede-	
Hyana pardalim maximè odio habet.	124,a	batur.	138,b
malignè astuta est.	ibid b	Jazer flumen in Iordanem influit.	458,b
vocem humanam imitatur.	ibid.	Ibis avis chysteris usum monstrauit.	7, b
perpetuò est fera.	125,b	Ibix in summis Helueticorum montibus nascitur.	
Hydra quadam habitauit circa lacus Areclonam &		92,a	
Caocauum.	244,b	cornua robusta habet.	110,b
Hydrographia Salomoni fuit cognita.	73,a	eaque rugosa.	ibid.
Hydropisum curat urina cameli.	127,b	& in dorsum adunca.	111,a
item puluis picis Martij.	223,b	gracilia habet crura.	113,a
folia ciboapatli hemionistica trita.	326,a	oculos habet ignitos & splendentes.	115, b
succus radicis & germinum herba elatancuya epo-		nostru videt.	ibid.
ius vel infusus.	340,b	salit magis quam currat.	119,b
herba texaxapolla.	341,a	sed velocissime pergit.	ibid.
radices herba izabueagueni.	343,b	frigoris admodum est patiens.	120,a
herba cuamiaboatl.	347,a	facile mansuescieri potest.	125,b
radix herba acxoyatic secunda.	351,b	Ichcaron, vermis Indicus.	291,a
folia plantae cempoalxochuitl confusa, & ex vino		puluis eius dolores dentium sanat.	ibid.
vel aqua pota.	371,a	Ichneumon quomodo se contra icetus & morsus aspri-	
Hyosciamus potus sues necat.	122,a	dum munit.	43,a
Hypanes flumius folliculos defert, è quibus volucres		in Aegypto nascitur.	92, a
quadrupes exeunt.	33,b	caput oblongum habet.	111, b
Hyphear sine radicibus viuit.	128,b	auriculas rotundas.	ibid.
		eius morsus est venenatus.	112, b
		caudam habet conuolutam & intortam.	114,a
		& fere longius adne corpus aquantem.	ibid.
		pilos habet durissimos.	ibid. b
		serpentibus libenter vescitur.	121,a
		aliqui promiscue est omnivorus.	ibid.
		aves & gallinas venatur.	ibid.
		ad sex annos vsque vivit.	123,a
		crocodilo est infestus.	ibid. b
		cum aspide gerit inimicitias.	ibid.
		maligne astutus est.	124,b
		à vento admodum sibi timet.	125,b
		facile mansuescieri potest.	ibid.
		Ictericis sanantur fimo caprarum filicestrium cum	
		vino bibito.	127,b
		Idolum quod à Congianis India populis adorabatur,	
		quale fuerit.	138,b. 139,a
		Iecore affecti curantur nulli arbore.	295,a
		Iecur vehementer conualecens curatur radicibus ar-	
		boris tunc.	311,b
		Ieiunium sexte Ferie notum erat in India Occiden-	
		tali ante postremam Christianorum aduentum. 74,a	
		Iericho ciuitas olim in campestribus Iordanis sita.	
		458,b	
		Iesef, animal Libycum, lupo simile.	181,a
		pedes & manus habet homini similes.	ibid.
		cadavera mortuorum exhumat & denorat.	ibid.
		miræ est soliditatis.	ibid.
		Musica capitur.	ibid.
		ligari se patitur.	ibid.
		Ignis ab Origene & Aegyptijs vario respectu mas vel	
		femina dicebatur.	18,b
		an aliqua videntia admittat.	61,a
		in eo nonnulla animalia generantur, non ex eo.	
		ibid. b. & seq.	
		Ignis S. Brigide dicitur esse inextinguibilis.	458,a
		à Montibus continue fouetur & nutritur.	ibid.

I.

Iabin Rex ubi à Iosue victus sit.	459,b
Iaches Carbeius Cypri Rex balsami arbuta, ex	
Aegypto in Cyprium transfert, sed irritò effectù.	
421, b	
Iaches, flumius aurifer in India Occidentali.	
381,a	
S. Iacobus Apostolus Ramiro Regi Hispanie apparet,	
& de victorià contra Mauros obtinendâ certum	
eum reddit.	390,a
ad eius sepulchram audiuntur strepitus & bellica	
instrumenta, quando rei Christiane aliqua ad-	
uersitas ingruit.	391,a
cum corpus eius in Hispaniam transferretur, &	
Yria Flauia in saxo collocaretur, saxum illud	
sponte in se sepulchri formam effigiuu.	395,b
S. Iacobus Nisibita puellas quasdam propter impu-	
dentiam canescere facit.	453,b
lapidem solo insu, ut iniquam Indiciis cuiusdam	
sententiam redargueret, conuertit.	454,a
Jacmachè herba Indica.	340,a
humores radix per inferna omnes purgat.	ibid.
pituitam precipuè.	ibid.
febris medetur.	ibid.
succus eius instillatus oculis prodest.	ibid.
ex iure decocti eius syrupus paratur, qui trium	
unciarum pondere pituitam bilémve mirâ faci-	
litate purgat.	ibid.
urinam euacuat.	ibid.
Jambolus insula quales & quàm miros habeat incolas.	
135,a	
S. Januarius Neapolitanam ciuitatem à ruina in-	
cendij Vesunij montis praeseruauit.	385,a
sanguis eius tunc inuentus fuit colligefactus &	
feruens.	ibid.

INDEX RERVM

non oris flammam, sed folle tantum & ventilabro ex- sufflare eum licet.	ibid. b	ibi prope amnem defoditur.	ibid.
Ignis sacer à virginibus sacris in Cuzco ciuitate In- dia reclusis afferuabatur.	138, b	iterum religiosissime effoditur.	ibid.
Ignis sacer, morbus, curatur illitis folijs & fructu ar- boris mizquiel.	ibid.	alia in Canariâ, qua à nemine nisi ab incolis por- tari permittit.	413, b
Igniti serpentes, quos Deus in Israëlitas immisit, qui fuerint.	277, b. 278, a. & seqq.	alia D. Virginis de Sardenai prope ciuitatem Damasci, oleum exsudare deprehensa est.	419, a
Iguana quales serpentes.	271, a	multiobinde Saraceni ad Catholicam fidem con- uersi sunt.	ibid.
mites sunt & innoxij.	ibid. b	oleo illo Damasci Soldanus à cecitate liberatus est.	ibid. b
nullum omnino strepitum cient.	ibid.	à monacho quodam Constantinopolitano Ierofoly- mis Damascum allata, & cuidam Sanctimoniali data fuit.	421, a
decem imò viginti dies sine cibo perdurant.	ibid.	ab eadem in Oratorio collocatur.	ibid.
eorum caro est delicatissima.	272, a	à nemine, præterquam illâ Sanctimoniali, tangi potest.	ibid.
ea tamen qui vescuntur, si aliquando lue Venereâ laborarint, reciduum patiuntur.	ibid.	cæpit mamillas carnis emittere, & mirabiliter car- ne vestiri.	ibid.
Iguanama regio prouincia Caizimu, in qua sunt ad- mirabiles fontes.	382, a	Imago D. Antony Paduani super aquas inambulat.	448, a, b
Ildbrimel, auis insularum Farrarum.	237, a	Imago S. Ignatij Loyola Antiquera in Hispaniâ su- dauit.	418, b
S. Ildefonsus Episcopatum Toletanum à venenatis animalibus purgauit.	451, a	item alia eiusdem Muniebrega in Aragonia regno.	ibid.
Ihuicatilán, locus in templo maximo Mexicano, & quis eius usus.	144, b	ea dicitur Angelorum manu efformata.	419, a
Ihuicatlaxoxouhqui idolum, cui consecrata erat pri- ma pars templi maximi Mexicani.	142, b	Imago S. Stephani in saxo impressa est, ubi lapidatus fuit.	469, a
vocabatur etiam Hoitzilopochtli.	ibid.	Immortalitas anima Peruanis nota.	138, b
Iliaci dolores sanantur mecaxochitl herbâ.	320, a	Immunitio hominum in resurrectione accidentalis erit.	36, a
pulvere radicis herba curitzen, sumpto ex aquâ, vino, buglossôve aut melissoboti succo, sex obo- lorum pondere.	338, a	Impetigo curatur lacte arboris tetlatia, si prudenter adhibeatur.	341, a
radice herba tzahuengueni.	343, b	item herbâ texaxapota.	341, a
balsamo arboris hoitzilochitl.	369, b	item arbore xochiocotzoquauetl.	362, a
lapide ytlibayotcam, si brachio appensus fuerit.	374, b	Improbi per rhamnum adumbrantur.	494, a
Illamatón, animal peregrinum.	175, a	Inacuiltotec, Deus Mexicensium.	145, b
curatum, est blandissimum.	176, a	Incendium triste Madritum deformat.	384, b
interdum tamen feritatem ostendit.	ibid.	Inchiostrum quid.	488, a
est furacissimum animal.	ibid. b	Indi camelum inter sidera retulerunt.	2, b
Ilpemaxila, vulpes Indica.	162, b	ex eorum metempsychosi, qua fabula inde orta.	54, a
Imagines caelestes in animalibus inueniuntur.	4, b	quomodo fures explorent.	160, b
Imago Christi crucifixi sanguine sudauit.	385, a	quomodo de belli euentis, annonâ & incolumitate Zemem consulant.	332, a
alia pueri Iesu, à puerulis ut. secum comederet inuitata, annuit.	392, a	Industria variorum animalium quanta.	11, b
singulis annis in maiorem quantitatem excrescit.	ibid.	Infans in vlnis maternis, tacentibus adultioribus, ad P. Ignatij Martini hortatum dixit Aue Maria.	45, a
alia Christi crucifixi seruatur in castello Xau- ericensi.	418, b	Infantes in utero excluduntur lacte primi partus ca- nis.	127, b
ea, quoties S. Franciscus Xauerius in aliquo labore versabatur, sudabat.	ibid.	Inflammationes crurum emolliunt folia arboris aboç- hoçil tusa & illita.	306, a
Xauerio mortuo, eo anno singulis sextis Ferijs san- guine sudabat.	ibid.	Inflammationes quolibet arcentur, & si adsint, curan- tur herbâ atatapalacatl.	307, a
alia eiusdem Christi crucifixi Manresa marmo- rea, ante quam S. Ignatius Loyola orare sole- bat, in eiusdem Sancti festo visa est sudasse.	419, a	mitigantur puluere corticis arboris capolin.	344, a
alia lacrymatur.	448, a	curantur herbâ quapocyetl.	360, a
Imago B. Virginis cruentis lacrymis defleuit.	385, a	Inga Reges apud Peruanos interdixerunt humanas hostias.	138, a
alia Deipara imago Hispali muro aquis superato adherens, intacta & sicca inuenta.	ibid.	anime immortalitatem nouerunt.	ibid. b
alia eiusdem Deipara Salmantica inter rapidos fluctus sicca deprehensa est.	ibid.	Astrologia scientiâ pollent.	139, a, b
alia eiusdem Deipara colitur Auila, qua ex saxo sponte suâ figurata fuit.	390, b	quomodo in ea errent.	ibid.
alia Crucifixi prope Madritum, quam natura lapidi impressit.	ibid.	in eorum aulâ delnbrum Solis undique auri tabu- latione opertum micabat.	140, a
alia D. Virginis à D. Gregorio Magno donatur Leandro Hispalensi Archiepiscopo.	399, a	Ingomarus Veromandunorum Comes oleo è thecâ Re- liquiariâ S. Eligij emanante ditinucle sua pradia & incolas à peste seruat.	423, b
Pænis Hispaniam vastantibus, Toletum deseritur.	ibid.		deci-

MEMORABILIVM.

- decimam bonorum suorum partem B. Eligio donat. ibid.
- Innocentis vite symbolum, mus Armenius. 6, b
- Insania curatur, si bini vermes terna iusi, & ex aquâ resoluti, intra corpus sumantur. 292, a
- Insanientibus mirâ celeritate medentur ramenta lapidis Alcececa. 379, a
- Insecta a verso modo coeunt. 95, a
- Infectionis arborum tria sunt genera, quartum genus addit Columella. ibid.
- Institutus animalium quid sit. 49, a
- diversitas eius in diversis vnde. ibid. b
- Insula minor lacus Momonij, in quâ nemo mori potest, sed ut moriatur inde euehi debet, inde vocata Insula viuentium. 425, a, b
- Insula sancta, in quâ mulieres non pariunt, bene tamen concipiunt. 425, b
- Intelligentia ad calorum motum non requiruntur. 22, a
- Interlunia à formicis dignoscuntur. 3, a
- Internodium in herbis quid sit. 129, b
- Intestina expurgantur usâ & infusâ herbâ atehua-patli è liquore aliquo congruo. 349, b
- per superna & inferna purgantur radice herba apococimatl. 356, b
- Inuolucra sunt pars decidua plantarum. 128, b
- aliâs vascula dicuntur, & quid propriè sint. 130, a
- In Ziguani regio, cuius incolae caudati sunt. 135, a
- Ioannes Alvarez Maldouatus in Indiâ inuenit gigantes canino vultu. 132, b
- idem ultra montanas Andes pygmaeos reperit, cubitum non excedentes. ibid.
- Ioannes Baptista Praecursor ad se venientes in Iordane fluuio baptizabat. 458, b
- in eodem fluuio etiam Christum baptizauit. ibid.
- in castro Machero ab Herode detentus fuit captiuus. 474, a
- quodnam genus locustarum fuerit, quo vesci in deserto solebat. 490, b
- mel illud siluestre, quod in cibum adhibebat, quid fuerit. 491, a
- Ioannes Baptista Cifatus, celos non esse solidos, experimento didicit & docuit. 24, a
- Ioannes Na, Bengale incolae, centum quadraginta annos habebat. 136, a
- Jonas Propheta à quali foris pisce deuoratus. 265, b
- Iopici calmecac, item
- Iopico, item
- Iopico vero izompantli, loca in templo maximo Mexicano. 145, a
- Iordanis fluuius vnde oriatur. 457, a. & seq. 458, a. 482, a
- quas ciuitates & prouincias alluat. 458, a
- qua circa eum mira contigerint. ibid. b
- Iosephus Anchieta contra solis aestum anicularum ministerio defenditur. 14, b
- viperam, venenatissimum in Brasiliâ animal, innoxie in sinu condit, & manu demulcet. 203, b
- inde occasionem capiat, multa de diuinâ potentia sermocinandi. ibid.
- viperam benedictione donatam placide dimittit. ibid.
- aliam pede calcans, ut se feriret hortatur. 204, a
- pantheras arborum ramis & pomis pascit. ibid.
- easdem socias suas vocat. ibid.
- ausibus rapacibus, ne piscationem Fratrum impedirent, efficaciter imperat. ibid.
- pantheris duabus, ut innoxie se inspiciendas à Socijs permittant, imperat. ibid. b
- in medio mari, eo ei cedente, orat. ibid.
- simijs item, ut funus vnius illarum curarent mandant, illaque obediunt. 205, a
- aves, umbrâ in aëre facta, ab aestu se protegere facit. ibid. b
- alia quoque aves ei obediunt. ibid.
- sacrum pro Francisco Diazio celebrat, & ille ab igne sacro curatur. 413, a
- Franciscum item Fernandum solo iussu à febre liberat. ibid.
- Ira non est in animalibus. 46, a, b
- eam qui in arbitrio suo habet, magnâ dicendus prestare prudentiâ. 6, b
- Irenaeus Valentianorum errorem, sacula esse animalia dicentium, refutauit. 18, a
- Isabella Clara Eugenia Belgij Princeps B. Virginem Foyensem in agro Dionantensi inuisti. 411, a
- Isaias Prophetes an per pilos, Satyros esse vel fuisse agnouerit. 78, a
- quid per Sirenes intellexerit. 79, b
- Isidori locus in libris Originum emendatur. 403, a
- Israëlitae fluuium Iordanem siccis pedibus transierunt. 458, b
- Itabyrium mons, aliâs Thabor, mons pulcherrimus & amoenissimus. 483, a
- ex transfiguratione Christi Domini in eo factâ factus celeberrimus. ibid.
- Itembo Aethiopibus appellatur elephas. 193, b
- Ithaca lepores non gignit. 92, b
- Itinerarium Beniamini Tudelensis Hispani Iudaei ab Ariâ Montano in Latinum conuersum. 89, b
- Itura eadem putatur esse cum Trachonitide. 480, a
- Juzceminiepotzotli, species canum Indicorum, qui similes sunt Meliensesibus. 173, b
- Izcuintecuaniquale animal. 188, b
- Iuana serpens, temperantia symbolum. 6, b
- Iuba Rex historia & natura animalium considerande studiosissimus fuit. 2, a
- Iuba planta, à lenitate sic vocata. 342, b
- radix eius trita, ac per se sumpta, aut cum pipoc, venenatis resistit potionibus. ibid.
- ius decocti corticis, florum ac seminis inseruit balneis. 343, a
- oleum è semine eius exprimitur, mirabilis praestantia aduersus frigiditas quasuis affectiones. ibid.
- ius decocti corticis aut radice extergit & siccat carnem superexcrecentem palpebris. ibid.
- & oculorum ex atrâ bili suscitatos tumores conficit. ibid.
- Iuca fructus vel radix quadam Indica, è quâ panis conficitur. 328, b
- quomodo seratur. 329, a
- Incaia insula miram arborem profert. 294, b
- tot in eâ columbae, ut ex proximis regionibus eò traiciatur ad earum capturam. ibid.
- Incubia planta Indica. 328, b
- Judaea à Moabitis de regione determinatur Iordane fluuio. 458, a
- Judicium non est in animalibus, sed eius quidam histrio. 49, a
- Judocus Regis Britannia filius, insignis Dei famulus, porrectâ manu columbas pascit. 203, a
- Iuli sunt pars decidua plantarum. 128, b
- quid propriè sint. 129, b

INDEX RERVM

- Iulianus Imp. Apostata aeneam Christi statnam, à muliere illa, quæ actu fimbria vestis Christi à sanguinis fluxu curata fuerat, erectam, deiecit.* 465, b
- Iulius Africanus pro instauratione exusta ciuitatis Emaus legationem obiit apud Aurelium Antoninum Imp.* 467, a
- Iulius Caesar interficiendus praesignabatur per exta bovinæ corde carentia.* 3, b
item per pugnam alutum. ibid.
- Iunna, fluvius aurifer in Indiâ Occidentali.* 381, a
- Iuo Presbyter ani peregrina ad se adnolanti benedictionem dedit.* 203, a
- Ius decocti herba tiatlancuya eadomata crurium tollit.* 340, b
pituitosos tumores supprimit. ibid.
menses euocat. ibid.
- Ius decocti spicarum herba quimichipotli dentes firmat.* 349, b
decocti foliorum herba yetl pulices interimit. 357, a
decoctorum corticum herba hoitXiloxitlanethina urinam & sudorem euocat. 369, a
obstructa aperit. ibid.
quartanam curat. ibid.
menses trahit. ibid.
tumores præter naturam discutit. ibid.
ventriculum roborat. ibid.
eiusdem iuris vapor scorpionum iectibus medetur. ibid.
- Iusurandum Peruenibus inusitatum.* 138, b
- Iustinianus Imp. à Prasinis vocatus fuit asinus, quod aures suas mouere posset.* 437, a
- Iustitia a Stoicis dicebatur esse animal.* 17, b
eius symbolum, diceret asus. 6, b
tribuitur elephantis leombusque. 126, a
- S. Iustus Episcopus imprecatione suâ prouinciam Fernigenan in Hiberniâ à muribus maioribus immunem fecit.* 426, b
- Ixcocauhquitzonmolco teuhoa, minister idolorum in templo maximo Mexicano, & eius munus.* 149, a
- Ixtilco teuhoa minister idolorum in templo maximo Mexicano, & quod eius munus.* 149, a
- Izquiatoilli, sorbutionis genus apud Mexicanos, & quomodo paratur.* 325, a
- Izquilan teuhotz, in minister idolorum in maximo templo Mexicano, & quod ei munus.* 149, a
- K.
- S.** *Keivvinius benedictione suâ salices poma ferre facit.* 427, a, b
merula manni eius insidens, ibi onæ sua posuit. ibid. b
ideo pingitur hic Sanctus cum merulâ in manibus. ibid.
filiocuiusdam reguli egrotanti lac ceruinum procurat. 454, b
coruum, quod lac illud effudisset, maledicit. ibid.
- Kiczoth Mosconitica avis.* 223, b
- Kildaria Lagena prouincia locus, ab incolatu S. Brigida illustris.* 438, a
ignis ibi S. Brigida continuè fouetur. ibid.
falco quidam solitarius ibi semper turri insidet. ibid.
liber ibi asseruatur, Euangeliorum admirabilis. 439, a
- Kokob, serpens Indicus.* 285, a
- L.
- L** *Abiorum ulceribus medetur lac herba tepea-matl.* 360, b
nulli arboris vulnera claudit. 295, a
arboris tetlatia exulcerat membra qua attigerit. 342, a
lepram, ophiaism, impetiginem, si prudenter adhibeatur, exsiccat. ibid.
ulcera insanabilia curat. ibid.
herba chilpatli verrucas exedit. 363, a
tumores præter naturam rumpit. ibid.
- Lac puerperarum & nutricum auget yz cabocitli, bambricorum in Indiâ genus.* 256, b
item pigmentum quod ex arbore achiotl conficitur. 353, b
item folia herba atzoyatl pectori applicita. 356, a
uem lapis tlacuiloltecpatl. 374, a
- Lac virginis. vide, Cryptalactea.*
- Lacca unde paratur.* 370, a
- Lacerta Indica, serpentis genus, varia earum sunt genera.* 275, a
ibid.
- Lacerti humano modo se complexi coeunt, quando coeant.* 93, a
ibid.
palpebras utrimque habent. 111, b
linguam bifidam habent. 112, a
aquatici sunt nigri. 116, a
isque utrimque sunt puncta alba in lateribus. ibid.
nonnulli tamen etiam sunt virides. ibid.
exiguum & siccum pulmonem habent. 118, a
in Calecut India regione inueniunt quoddam genus magnitudine aprorum. 119, a
in Gallia quibusdam partibus catulorum canis magnitudine reperiri dicuntur. ibid.
aquatici, si irâ incitati sunt, rectis pedibus insistant, ibid. b
priora genua post curuantur, posteriora antrorsum. ibid.
aquatici tardum & pigrum incessum habent. ibid.
diflecti partibus suis iterum coeunt. 120, a
sunt omnium. 121, a
totâ panè hieme dormiunt. 123, b
serpentes hostes habent. 124, a
ipsi ruberis & cochleis aduersantur. ibid.
aquatici multi simul congregantur. 125, b
virides homini sunt benecoli. 126, a
eisque vescebantur Afri. ibid. b
- Lacus Carecedot mare fluctibus emulatur.* 395, a
- Lacus Gadara qualis locus.* 474, b
- Lacus Pilati in Heluetiâ, qualis.* 432, b
- Lacus quidam viginti miliaria in ambitu habens terrarum exsiccat.* 383, b
alius quidam est in Hiberniâ, cuius limo vel arena infixus baculus ligneus, in ferrum mutatur. 427, a
alius, cuius aqua unâ diei parte dulcis, alterâ amara & venenata est. ibid.
- Lagana avis ori balena insidiatur, & ab eâ denorata, cor eius erodit.* 158, a
- Lagenius lacus habet anates mira indolis.* 426, b
- Laetania vel Catalonia salinis abundat.* 378, a
- Lamba, sunt Sacerdotes Tibetensium in Regno Cathaya.* 140, b
partim ij communem vitam agunt, ut Religiosi, partim priuatam, ut Clerici saeculares. 140, b
partim

M E M O R A B I L I Ū M.

paupertatem colunt.	ibid.	Laridum est in animalibus non cornigeris.	117, a
ex eleemosynis viuunt.	ibid.	Larix teredines producit.	32, b
celibes permanent.	ibid.	Lasa qualis ciuitas.	472, a
orationi admodum dediti.	ibid.	ibi fontes saluberrimi:	ibid.
vitam agunt modestissimam.	ibid.	eò sanitaris causâ profectus fuit Herodes.	ibid.
lectiōe & oratione peccata remitti putant.	ibid.	Laser versus Orientem & Meridiem plantari zult.	105, b
ieiunio vacant.	ibid.	Lassitudo non sentitur ab eo, qui lauatur succo foliorum arboris magney, decocto cum radicibus.	300, a
silentium obseruant.	ibid.	Lassitudinem in itinerando tollunt comesta folia herbae coca.	305, a
templa & supellectilem sacram habent undequaque mundissima.	ibid.	Lassitudini cuiuscumque medetur radix herbae aboatan.	352, a
bis saltem in anno templa sua aperiunt.	ibid.	idem folia herbae tonalxihuitl.	352, b
femineam effigiem colunt, quam dicunt esse matrem Dei.	ibid.	Latera in herbis quid sint.	129, b
Deum trinum & unum faciunt.	ibid.	Lauallana, ex araneorum genere vermiculus.	291, a
secundam Trinitatis personam appellant librum magnum.	ibid.	eius victus agni in insaniam.	ibid.
superstioso ritu ciuitates expurgant.	ibid.	Lauareis, piscium genus in pronincia Lugdunensi, auro vesci creduntur.	67, a
funera proborum auius ceteris, malorum tantibus obijciunt.	141, a	Lazaricus quidam, viri voracis dicti, mira & stupenda prorsus voracitas.	37, b
Lambri regnum, in quo caudati sunt homines.	135, b	Leona quamdiu uerum ferat.	94, a
Lamia perpetuo est fera.	125, b	plures simul fetus edit. ibid. b. vide & in Leones.	
Lampades argenteae triginta, Principum uirorum donaria, ad D. Virginem Guadalupiam uisuntur.	399, b	Leander Hispalensis Episcopus iconem D. Virginis à D. Gregorio Magno accepit.	399, a
Lampas quadam uirò accenditur, in testimonium immaculate Conceptionis B. Virginis.	411, a	Leges politicae barbarorum quorundam.	137, a
Lana purpureo colore inficiuntur, si intingantur in aqua, in qua herba mohuili trita aliquamdiu maduerit.	357, b	Legumen meritis S. Columbani sponte nascitur.	444, b
Lanificium qui Peruanos docuerint.	138, a	Legumina, ne incoctibilia fiant, quomodo ferenda.	104, a
Lanigerum pecus quo tempore coeat.	93, a	Lemmer, pestilens bestiola, unde nascatur.	60, b
Lapilli quidam effoduntur in agro Foyensi regionis Dionantiensis, qui colorum uarietate ac uenustate naturam excedere uidentur.	412, a	de eo mira ex Olao.	99, b
ex illorum tactu plurimi grauissimis lenati sine doloribus.	ibid.	Leo qua occasione inter sidera relatus.	2, b
potiones item, quibus iniectus aliquis eiusmodi lapillus, multis salui fuerunt.	ibid.	fortitudinis est symbolum.	6, b
qua ratione tanta uis eis in se.	ibid, b	Leo quidam spinam pedi infixam habens, ad S. Hieronymum, ut ab eo uinaretur, confugit.	202, b
Lapilli, cæsi ex specu insulae Melensis, in quo S. Paulus habitauit, uenenis obsunt.	450, b	adiutus, eius se famulum praebuit.	ibid.
Lapilluli in capite humano aliquando inuenti.	4, a	Leogerus Hibernus per S. Patricium ad fidem Christi conuertitur,	444, b
Lapis quidam apud Caristum nascitur, qui pectitur, necur, textur: unde manilia egregie contexta sunt; quæ ubi sordescunt, in ignem proiecta, purgantur.	61, b	eidem quindecim villas donauit.	ibid.
alius in quo pueri Iustus & Pastor securi cæsi sunt, oleum stillat.	423, b	Leones discernunt superbos ab humilibus.	42, b
alius quidam quotidie tantum uini producit, quantum ad Missas celebrandas sufficit.	427, b	capus habent robustissimum.	111, b
alius quidam, humani femoris formam habens, a loco suo absporiatus, noctu uirò ad eundem reuertitur.	430, a	frontem toruam.	ibid.
alius quidam à S. Iacobo Nisibitâ, et iniqua Iudicis cuiusdam sententia redargueretur, solo iussu conteritur.	454, a	supercilium prae grande.	ibid.
Lapis siue calculus frangitur succo foliorum arboris magney.	300, b	oculos non nihil cauos.	ibid.
Lapides renum & vesicae frangit uentriculus Crocodili Indici abluus, Sole exsiccatus, conuulsus & sumptus. 270, b. vide, Calculus.		femella aures rotundas habent.	111, b
Lapides loci Osneach in Hiberniâ à S. Patricio maledicuntur, & qui occasione.	444, b	lingua eis imbricata asperuatis.	112, a
inepti sunt ad quodcumque opus.	ibid.	dentes habent pectinatum coeuntes.	ibid.
Lapides crystallini in humanis corporibus inuenti sunt.	6, b	& mutabiles.	ibid. b
		eorum morsus uenenatus est.	ibid.
		collum angustum habent.	ibid.
		& moderate crassam ceruicem.	ibid.
		eamque ex uno osse constantem.	ibid.
		femella mammae in ventre gerit.	113, a
		caesque binas.	ibid.
		corpus longum habent.	ibid.
		auersa genitalia habent.	ibid.
		tortuosum quiddam pro talo habent.	114, a
		micrones unguium in digitorum uaginas condunt.	ibid.
		cauda eorum imâ parte est setosa.	ibid.
		fului sunt coloris.	115, a
		in Tartariâ sunt & nigri & rubei.	ibid. b
		in Regno etiam Coilam inuenti sunt nigri.	ibid.
		oculos habent ignitos & splendentes.	ibid.
		noctis uident.	ibid.

INDEX RERVM

<i>eorum adeps calidior est quam ullius quadrupedis.</i>		<i>sunt admodum libidinosi.</i>	94, a
117, a		<i>incerti sunt sexus.</i>	ibid.
<i>durissima omnium animalium ossa habent.</i>	117, b	<i>multos simul fetus pariunt.</i>	ibid.
<i>parum medulla habent.</i>	ibid.	<i>oculorum cilia non habent.</i>	111, b
<i>eorum felli venenosa vis tribuitur.</i>	118, a	<i>oculi eorum crebro hebetantur.</i>	ibid.
<i>ventriculum arctum habent.</i>	ibid. b	<i>auditu pollent acutissimo.</i>	ibid.
<i>fimum siccum egerunt.</i>	119, a	<i>naturâ sunt timidiores.</i>	112, a. 125, b
<i>eumque foetidum.</i>	ibid.	<i>collum angustum habent.</i>	112, b
<i>urina est graueolens.</i>	ibid.	<i>auersa genitalia habent.</i>	113, a
<i>pedatim incedunt ut homines.</i>	119, b	<i>crura uem longa.</i>	ibid.
<i>cursum tamen velocissimo valent.</i>	ibid.	<i>& quidem posteriora prioribus sunt longiora.</i>	
<i>calido & sicco sunt temperamento.</i>	120, a	ibid.	
<i>vocem grauem edunt.</i>	ibid. b	<i>imo pedum vestigio sunt pilosi.</i>	ibid. b
<i>famis admodum sunt patientes.</i>	121, b	<i>caudâ carent.</i>	114, a
<i>vescuntur alternis diebus.</i>	ibid.	<i>sunt villosissimi.</i>	ibid. b
<i>raro bibunt.</i>	ibid.	<i>pilique sunt molles.</i>	ibid.
<i>quando egrotant, simia eis est pro remedio.</i>	122, a	<i>& raro nitidi.</i>	115, a
<i>febri tentantur.</i>	ibid.	<i>noctu vident.</i>	ibid. b
<i>diu viuunt.</i>	123, a	<i>alij charopis alij glaucis sunt oculis.</i>	ibid.
<i>aperitis oculis dormiunt.</i>	ibid. b	<i>eorum caro melioris succi est quam bubula &</i>	
<i>alij eos insomnes esse dicunt.</i>	ibid.	<i>ouilla.</i>	116, a
<i>lupis maximè aduersantur.</i>	ibid.	<i>ventrem stringit, siccatur, urinam mouet.</i>	ibid. b
<i>dissidium eis cum scorpione.</i>	124, a	<i>sanguis eis diluitor.</i>	117, a
<i>item cum leontophono, muribus, thoë, & monoce-</i>		<i>eorum lac est crassum.</i>	ibid.
<i>rote.</i>	ibid.	<i>cor habent proportionem maximum.</i>	ibid. b
<i>galli eis maximo sunt terrori.</i>	ibid.	<i>geminum iecur habent.</i>	118, a
<i>cùm à venatoribus quaruntur, vestigia sua caudâ</i>		<i>ventrem simplicem habent.</i>	ibid.
<i>obducunt.</i>	124, b	<i>eis solis ex ijs quæ unum ventrem habent est coa-</i>	
<i>eos mappa proritat.</i>	125, b	<i>gulum.</i>	119, a
<i>ignem formidant.</i>	ibid.	<i>salunt magis quam currant.</i>	ibid. b
<i>eos item rotarum orbem circumacti terrent.</i>	ibid.	<i>velocissime tamen pergunt.</i>	ibid.
<i>sunt soliuagi.</i>	ibid.	<i>uarij secundum varios Auctores sunt tempera-</i>	
<i>non nisi pulli mansuescunt.</i>	ibid.	<i>menti.</i>	120, a
<i>parentes suos ætate grandes nutriunt.</i>	126, a	<i>herbâ aluntur.</i>	121, a
<i>iustitia, liberalitas & clementia eis tribuuntur.</i>		<i>non comedunt carnes.</i>	ibid.
ibid.		<i>ruminant.</i>	ibid. b
<i>eorum carnibus vescuntur Ariophagi Æthiopia</i>		<i>& noctu pascuntur.</i>	ibid.
<i>populi.</i>	ibid. b	<i>aperitis oculis dormiunt.</i>	123, b
<i>in Tartariâ adhibentur ad venandos ursos, onagros,</i>		<i>omnium animalium sunt prada.</i>	ibid.
<i>& boues feros.</i>	127, a	<i>tempestatum sunt præscij.</i>	125, a
<i>apud Indos noui orbis est quadam eorum species</i>		<i>sunt semiferi, hoc est media natura inter fera &</i>	
<i>valde ignaua.</i>	169, a	<i>mansueta.</i>	ibid.
<i>quorum caro est esculenta.</i>	ibid.	<i>facile mansuescieri possunt.</i>	ibid.
<i>gratitudinis eorum insigne exemplum.</i>	170, a	<i>citli à barbaris Noua Hispania vocantur.</i>	161, b
<i>Leonides piscatione delectabatur.</i>	9, a	<i>Lepores Bisaltini duplex iecur habent.</i>	92, a
<i>Leopardiæ pardo & leonâ generantur.</i>	91, a	<i>Lepra curatur lotio canino, addito nitro.</i>	127, b
<i>Lepades pisces è limo quandoque nascuntur.</i>	99, a	<i>item confricatâ & illitâ cantharide Indicâ.</i>	290, b
<i>Lepocopithecus Indicum animal, ubi præcipuè repe-</i>		<i>item puluere tlaxquipillin vermiculi inperfo-</i>	
<i>riatur.</i>	156, b	290, b	
<i>quale sit animal.</i>	ibid.	<i>item puluere arbuscula yohualxocheli.</i>	312, b
<i>catulos in lucem editos, dum paruuli sunt, cauitate</i>		<i>item lacte arboris teclatæ, si prudenter adhibeatur.</i>	
<i>quadam ventris includit & seruat.</i>	157, a	341, a	
<i>arbores celerrimè scandit.</i>	ibid.	<i>item herbâ azpan.</i>	356, a
<i>à venatoribus quasitum, ut effugiat, mortuum se</i>		<i>Lethe, Lusitania fluius. vide, Limia.</i>	
<i>simulat.</i>	ibid.	<i>Libanus mons, quam magnus.</i>	481, b
<i>cauda eius ad urinae meatus apericendos mirè pro-</i>		<i>vocatur mons montium, & quare.</i>	ibid.
<i>dest.</i>	ibid.	<i>unde nomen habuerit.</i>	ibid.
<i>calculum item eijcit.</i>	ibid.	<i>semper niubus riget.</i>	ibid.
<i>venereu excitat.</i>	ibid.	<i>quæ ex eo flumina scaturiant.</i>	482, a
<i>lac generat.</i>	ibid.	<i>cedri in eo frequentiores.</i>	ibid.
<i>fractis & colicis medetur.</i>	ibid.	<i>item & aliæ variæ arbores.</i>	ibid.
<i>aculeos infixos extrahit.</i>	ibid.	<i>à variis nationibus incolitur.</i>	ibid.
<i>ventrem emollit.</i>	ibid.	<i>Libella oculos habet in lateribus.</i>	111, b
<i>parturientibus item prodest.</i>	ibid.	<i>Liber est pars coruicis interior qua ligno adheret.</i>	
<i>& ruffientibus.</i>	ibid.	129, a	
<i>Lepus ab equâ natus fugam Xerxis præmonstrauit.</i>		<i>Liber Euangeliorum admirabilis in Kildariâ Mona-</i>	
3, b		<i>sterio asseruatur, ab Angelo dictatur.</i>	439, a
<i>Lepores in Ithacâ non generantur.</i>	92, b	<i>Liber magnus vocatur secunda Trinitatis perso-</i>	
		na	

MEMORABILIVM.

- na à Lambis Tibetensium Sacerdotibus. 140,b
 Liberalitas tribuitur elephantis & leonibus. 126,a
 S. Liberata, Regis Portugallia filia, pro castitate ob-
 tinenda precata, barbam accepit, & martirium
 suscipuit. 393,a
 citharædi cuiusdam, ad patrocinium eius confu-
 gientis, innocenciam declaravit simulacrum eius
 ocrea unius argentea excussione. ibid.b
 Libertas ab arburio differt. 48,b
 Lichenes curantur herbâ azpan. 356,a
 succo herba cacoxibul. 370,b
 Lichenes palmarum sanant folia herba chilpatli.
 363,a
 Lienis tumores discutiunt virentia folia herba yetl
 manibus oleo perunctis emollita, &c. 359,a
 Ligna silua cuiusdam Cornubiana aquis non inna-
 rant. 431,a
 alia item silua cuiusdam prope Parisios lapidum
 more subsidunt. ibid.
 alia item ficus cuiusdam Aegyptij primò subsi-
 dunt, postea emergunt & aquis innarant. ibid.
 Lignum, e quo Crux Christi compacta fuit, quale
 fuerit. 494,b. & seqq.
 Limaces è plantis etiam nascuntur. 32,b
 Limia, Lusitania fluuius. 403,b
 unde obliuioni nomen ei inditum. ibid.
 auri grumulos vndis suis commixtos defert.
 ibid.
 Lingua Maris mortui qua dicatur. 461,b
 Lincum quo theca, in qua Reliquia S. Eligij asser-
 uabantur, cooperiebatur, copiosum oleum exsudat.
 423,a
 Lubiasiferunt lapilli in ventriculo crocodili In-
 dici reperti. 270,a
 item ventriculus eiusdem bestia ablatus, Sole exsic-
 catus, contusus & sumptus. ibid.b
 vinum ex palmis Indicis confectum. 1334,a
 Locero avis Indica, que antequam ningat, clamat, &
 postea silet. 233,b
 Locusta ex muli cadauere nascuntur. 97,a
 Locusta, quibus S. Ioannes Baptista in deserto vesce-
 batur, quale genus fuerint. 490,b
 inter volucra munda à Moysè recensentur. ibid.
 Iudais, Aegyptijs, Libijs & Parthis inter ciba-
 ria fuerunt. ibid.
 quomodo eas vesci soliti sint. ibid.
 quale alimentum sint. ibid.
 Ethiopes quomodo eas colligant. 491,a
 Loligo volitans temporis presagia suggerit. 3,a
 Lomv via, avis insularum Farrarum. 236,b
 Lucia, uxor Gasparis Quichisuca, fortissima & con-
 stantissima Christi athleta. 151,a
 Lucilius Bassus munitissimam arcem Macharum
 dolo expugnauit. 474,a
 Lucius Danista, cuius Eberdsorfanus in Austria,
 duos psittacos Brasilianos Mosconorum Duci dono
 dedit. 227,a
 Lumates, hiruindinis Indica species. 290,b
 humani corporis meatus etiam fædos subit, &
 sanguine exsucto se satiat. ibid.
 Lumorum dolor sedatur, si pinguedine serpentis
 teubtlaconhqui perungantur. 269,a
 Lumbrici è limo oriuntur. 99,a
 Lumbrici ventris necantur herbâ acaxilotic. 354,a
 Luna piscis, qualis. 5,a
 Luna per partes à se dissidet. 36,b
 eius decrementum imitatur cynocephalus visus sui
 decremento. 3,a
 ab Ingis dicitur Quilla. 139,b
 eius maculas vulpem esse ab ipsâ Lunâ comple-
 xam fabulantur. ibid.
 eam canibus dixere esse amicam. ibid.
 Lunda, avis insularum Farrarum. 236,b
 Lupi, diueticos scientia non ignari. 8,a
 apud Canopium, ad lacum Maoridem, à piscatori-
 bus accipiunt stipendia & alimenta ut piscatio-
 nis instrumenta custodiant. 43,a
 in Cretâ numquam nascuntur. 92,a
 auerso modo coeunt. 93,a
 toto anno non nisi dies duodecim coeunt. ibid.b
 quamdiu uterum ferant. 94,a
 pariunt ut canes. ibid.b
 multos simul pariunt. ibid.
 quando pariunt. 95,a
 dentes pectinatim coeunt habent. 112,a
 ceruicem habent rigidam & ex uno osse constan-
 tem. ibid.b
 crura habent longa. 113,a
 genitalia item ossea. ibid.
 caudam villosam habent. 114,a
 eamque longitudine corpori propè parem. ibid.
 pilos densos habent. ibid.b
 cano sunt colore. 115,a
 ignitos & splendentes habent oculos. ibid.b
 noctu vident. ibid.
 eorum cerebrum ad luna vel incrementum vel de-
 crementum augetur vel minuitur. 117,b
 eorum iecur equina ungula simile est. ibid.
 Italici, si hominem priores viderint, eum vocem
 amittere faciunt. 120,a
 latrant & ululant. ibid.b
 in fame terram edunt. 121,a
 noctu pascuntur. ibid.b
 squilla contactu torpent. 122,a
 diu viuunt. 123,a
 naturali odio aduersantur equis. ibid.b
 eorum vestigia calcata equis, torporem eis infe-
 runt. ibid.
 echinum metuunt. ibid.
 eis leo maximè aduersatur. ibid.
 vulpibus ipsi hostes sunt. 124,a
 item ouibus & tarandis. ibid.
 malignè astuti sunt. ibid.b
 contra armenta dimicaturi, quâ astutiâ utantur.
 ibid.
 ignem formidant. 125,b
 tympani sonitu fugantur. ibid.
 lapidum item collisionem timent. ibid.
 non nisi pulli mansuescieri possunt. ibid.
 rabie infestantur. 126,a
 eorum caro ab Insubribus aliquando comeditur.
 ibid.b
 eorum pelles in vestimentorum usum veniunt.
 127,a
 in Bambâ oleo palmarum delectantur. 168,b
 in Nouâ Hispaniâ nostris, præter caput, sunt si-
 miles. 180,b
 Lupi marini in Indijs abundant. 247,a
 formidabiles sunt ululatu. ibid.
 barba eorum seruiunt dentibus purgandis. ibid.
 dentes eorum dentium dolorem sistunt. ibid.
 vultures marinos sibi inimicos habent. ibid.b
 eorum pelles, etiam ad crumenam vel cingula apta-
 ta, pelagus sapiunt. ibid.
 Lupus ex Lycaone factus dicitur in fabulis. 52,b
 Lupus quidam cuidam Presbytero loquitur. 440,b
 ex

INDEX, RERVM

- ex homine se transformatum asserit. ibid.
- Eucharistiam sibi dari petijt. 441, a
- Luscina avis Musica prima doctrix. 8, a
- à cenconlatollo cantus suauitate vincitur. ibid.
- ex Philomelâ facta dicitur in fabulis. 52, b
- in Hispaniolâ toto anno concinit. 214, b
- Lusitani Romanis cladem insulerunt per nigros angues præsignificatam. 3, b
- in quadam insulâ reppererunt homines, duo in latere dextro brachia, duas manus, aures asininas, faciem humanam, dextrum crurum equinum, sinistrum humanum habentes. 133, a
- Lusitani plagiarij canes adhibent feroces ad venationem Indorum, ut eos vendant. 174, a
- Lutra dentes exertos habet. 112, a
- pilos nitidissimos habet. 115, a
- colore accedit nonnihil ad castaneum. ibid.
- frigido & sicco est temperamento. 120, a
- est odorata. ibid.
- malignè astuta est. 124, b
- mansueseri facile potest. 125, b
- eius caro in alimentum hominis cedit. 126, b
- eius pellis in vestimentorum usum venit. 127, a
- cicuratur aliquando, ut pisces in retia compellat. ibid.
- Lux prima in mundi ortu creata qualis fuerit. 57, a, b
- Lybia quas bestias progeneret. 91, b. 92, a
- Lycæon in lupum mutatum dicitur in fabulis. 52, b
- Lycij in ranas verbi dicantur in fabulis. ibid.
- Lycus fluuius ex monte Labano oritur. 482, a
- Lynx paruum habet cor. 111, b
- oculos prominentes. ibid.
- visum acutissimum. ibid.
- genitalia auersa habet. 113, a
- ignitos & splendentes habet oculos. 115, b
- nocturno videt. ibid.
- cursu velocissimo valet. 119, b
- malignè astutus est. 124, b
- cicuratur quidem, sed non omnino. 125, b
- eius pellis in vestimentorum usum venit. 127, a
- ad venandum est industrius. ibid.
- M.
- M**Aara Sidoniorum Christianorum olim municipium inexpugnabile. 481, a
- proditur Saracenis a prædicatorijs. ibid.
- Macacoat, serpens ceruinum caput habens. 273, a
- senescenti ei cornua nascuntur. ibid.
- eaque ad Venerem excitandam prosunt. ibid.
- Macalchichiltic Indicum animal, in cuius visceribus lapis Bezar generatur. 185, a
- Macame, ceruorum genus in Nouâ Hispaniâ. 184, a
- ab Indis vocantur ceruorum Reges. ibid.
- Macamiztli, animal Indicum leoni assimile. 169, b
- Macaxocotl qualis herba. 318, a
- fructus eius aluum emollit. ibid.
- Machabai ubi Cendebeum vicerint. 472, b
- Macharus castrum munitissimum. 474, a
- ab Alexandro Rege primum adificatum. ibid.
- ab Herode postea instauratum. ibid.
- ibi S. Ioannes Baptista captiuus detentus fuit. ibid.
- à Lucilio Baso expugnatur. ibid.
- Machillus Episcopus, S. Patritij discipulus, columnam igneam super caput S. Brigide videt. 439, b
- eam sacro velo induit. ibid.
- Macuibocotl, florum genus. 371, b
- Macuilcalli, &
- Macuilquiabuitl, partes maximi templi Mexicani, ubi exploratores hostium occidebantur. 142, b
- Macuilcipactli yjeupan, locus templi maximi Mexicani, & quis eius vsus. 144, a
- Macuil malinalyteupan, locus in maximo templo Mexicano. 145, a
- Macula oris absterguntur pambus illis, qui ex radicibus tusis arboris maguey fiunt. 300, a
- Madagascar insula auera maximam, rucha dictam, gignit. 239, a
- à Magno Cham Tartarorum exploratur. ibid.
- Madrium tristi incendio deformatur. 384, b
- Magaan planta à leuitate sic vocata. 342, b
- radix eius trita, ac per se sumpta, aut cum pilipoc, venenatis restitit potionibus. ibid.
- eius decocti corticis, florum ac seminis, inferuit balneis. 343, a
- oleum e semine eius exprimitur mirabilis præstantia aduersus frigidas quasuis affectiones. ibid.
- eius decocti corticis aut radicis extergit & siccat omnem carnem superexcrescentem palpebris. ibid.
- & oculorum ex atrâ bili suscitatos tumores conficit. ibid.
- Magey comestibilis, cuius folia asæ comeduntur. 301, a
- Magnanimitatis symbolum, canes. 7, a
- Magnes est heterogenea virtutis. 131, b
- Magnus Cham Tartarorum insulam Madagascar explorari curat. 239, a
- adeum inde relata est penna maxime avis rucha, nonaginta palmorum longitudinem, & calami duorum palmorum crassitiam habens. ibid.
- Maguey, arbor sæda ad spectum. 300, a
- foliorum eius succus amarus emaculat vestes. ibid.
- vulnera infecta canere & nimis inflammata sanant. ibid.
- vermiculos in plagis extinguit. ibid.
- succo eodem, decocto cum radicibus, qui lauantur, lassitudinem non sentit. ibid.
- aqua pluvia in folijs eius recepta, multos morbos pellit. ibid.
- ex radicibus eius tusis panes fiunt, quorum abluendo capite vsus, cuius dolores sedant. ibid.
- maculas oris abstergunt. ibid.
- capillos nutriunt. ibid.
- folia eadem triplex lini genus ad varios vsus præstant. ibid.
- innumeri panes sunt vsus huius planta. ibid.
- foliorum item succus menses ciet. ibid.
- aluum lenit. ibid.
- urinam euocat. ibid.
- renes & vesicam emundat. ibid.
- lapides frangit. ibid.
- urina meatus extergit. ibid.
- eadem folia vulnera recentia mirè conglutinans. ibid.
- assa, & loco affecto imposita, conuulsionem curant. ibid.
- si succus calens bibatur, dolores omnes sistit, etiam eos qui sunt à Venere à lue. ibid.
- Maguey luteus, qualis arbor. 301, a
- tria quatuorve eius folia, additis siliquastris ternis, frigidos ac crassos humores per secessum & urinam paulatim educunt. ibid.
- pre-

M E M O R A B I L I V M.

propinari ab Indis solet enixis mulieribus aliquot diebus à partu ut robur acquirant.	ibid.	dua eius sunt species.	ibid.
succus expressus ex semiassi folijs diastromati conferre dicitur.	ibid.	folia eius ulceribus opitulatur.	ibid.
Magney magnus.	301, a	Manati, monstrum marinum.	247, a
vigorem addit mulieribus imbecillibus, aut ijs qui syncope sunt afflicti.	ibid.	eius descriptio.	ibid.
Magney montanus.	301, b	quomodo capiatur.	ibid. & seq.
contusa eius folia, aut intra corpus sumpta, aut illura, curant eos quorum artus motu sunt privati ob nervorum consulsionem.	ibid.	pinguedo eius numquam fit rancida.	248, b
Magney prunorum.	301, a	homini est sociabilis.	ibid.
fructus eius commansus, & ore gestatus, medetur oris ulcusculis ex calore ortis.	ibid. b	Mandragora mala vrsis sunt venena.	122, a
Magney serui.	ibid.	Mangle arbor Indiae Occidentalis.	313, a
succus foliorum eius expressus, & bibitus decem unciarum mensurâ, uniuersi corporis dolores articulorum tollit, & motum impeditum restituit.	ibid.	par ei arbor Goa in India Orientali.	ibid.
Maia, qualis auis.	208, a	cuius sub umbrâ octingenti vel mille viri regi possunt.	ibid. b
Maizium, frumentum Indicum.	322, b	Mani radix Indica.	330, a
tam valentibus quàm male valentibus, si decenter eo utatur quis, admodum est salubre.	ibid.	Mansiglio Lusitanus aures suas mouere poterat.	437, a
tulu est facile.	ibid.	Mansuetudo quid sit.	1, a
uberrimè in quouis solo prouenit.	ibid.	eius symbola, ouis, agnus, imò leo.	ibid.
siccitatibus & alijs terra iniurijs non est obnoxium.	ibid.	Mania Indiae populi smaragdum, qui struthionis ouum aequabat, adorauerunt.	373, a
multas habet differentias.	323, a	eum, Hispanis aduenientibus, occulcarunt.	ibid.
seritur Martio, metitur Nouembri.	ibid.	Mantilia egregiè contexta ex lapide quodam excocti sunt, qua ubi sordescunt, in ignem coniecta emundantur.	61, b
temperata natura est.	ibid.	Manucodiata, auis sic dicta, unde nomen sortina.	210, a, b
concoctu facile.	ibid.	à Lusitanis vocatur passaro de fol.	ibid. b
nullus eo commodior apud Mexicanos victus.	ibid.	an verè pedibus careat disputatur.	211, b. 212, a, b
ibid.	ibid.	est auis exiguissima.	212, a
corpora quantum satis est nutrit.	ibid.	eius descriptio.	ibid.
nullum infert grauitatis sensum.	ibid.	India eâ desiccata à crista loco utuntur.	ibid.
ventrem & pectus mollit.	ibid.	quibus in locis precipuè nascatur.	213, a
urinam euocat.	ibid. b	Mapach, animal peregrinum.	175, a
pultes quomodo ex eo parentur.	ibid. & seqq.	cicuratam, est blandissimum.	176, a
panes quomodo ex eo pinsantur.	325, a	interdum tamen feritatem ostendit.	ibid.
ex eo etiam conficitur xocoatl, siue aqua acida urine ardori extinguendo.	ibid. b	est furacissimum animal.	ibid. b
Mala mandragora vrsis sunt venena.	122, a	Maraka, fructus arboris Americanae cohynae.	310, a
Malabathrum, herba Indica.	366, b	ex eo barbari pocula faciunt.	ibid. b
urinam ciet.	ibid.	eoque ad superstitionem abutuntur.	ibid.
oris halitum emendat.	ibid.	Marannone fluius viginti leucarum rictu mare ingreditur.	380, a
tineas à vestibus arceat.	ibid.	confunditur cum flumio Apurimac.	ibid.
flatus discutit.	ibid.	Marcus Capax Peruanos à feritate & barbarie auertere cepit.	138, a
Malacensis lapis mirae virtutis in felle histricis generatur.	186, b	Mare, terra & aetheris amulum est.	244, a
maximo in pretio habetur.	ibid.	P. Iosepho Anchieta in eius littore oranti cedit.	204, b
Maledicus per basiliscum serpentem adumbratus.	103, a	Mare Galilaea vnde sic dictum.	460, a
Maleficiatis ut coire nequeant, opem ferunt radices herbae buyo buyo.	367, a	alijs etiam nominibus appellatum fuit.	ibid.
Malua quandoque in arborem excrecit.	128, a	hodie Tabaria mare dicitur.	ibid.
Mama Oello Huaco, uxor Marci Capax, cum marito suo Peruanos à feritate auertere ceperunt.	138, a	qua ciuitates iuxta illud sita.	ibid.
Mambre, locus ubi olim habitauit Abraham.	476, b	nobilitatum Christi & Apostolorum in nouo Testamento in eo praesentia.	ibid.
ibi terebinthus, sub qua Abraham Angelos hospitio excepit.	ibid.	Mare mortuum quibus alijs nominibus appellatum sit.	460, a, b
ibi ab Helenâ maximum ornatissimumque templum constructum.	ibid.	olim fuit locus amœnissimus.	ibid. b
frequentissima olim ad eum locum omnium nationum peregrinatio.	ibid.	igne caelesti deletus fuit.	ibid.
Maney fructus quidam Indicus.	330, a	variae eius conditiones.	ibid.
Mamma cur date animalibus.	112, b	Mare rubrum variè varijs appellatur.	500, b
ijs carent ouipara.	ibid.	qua in eo olim mirabilia contigerint.	ibid.
Mana, arbor Indica vasta magnitudinis.	360, b	& seqq.	
		nonnulla alia de eo curiosa.	501, a
		Marganas, genus psittacorum in Brasiliâ.	227, b
		Margarua aliquando reperta est magnitudinem nucis habens.	265, b
		vendita ea fuit 1200. aureis.	ibid.
		Margarita crustis inuoluuntur.	373, a
		perente splendore earum nativo & pondere, si exterior cortex auferatur, interior recenter splendet.	ibid.

INDEX RERVM

- oryza* leniter confracta & sale pristinum fulgorem recuperans. ibid.
- Maria de Brimcu, Ducissa Arschotana*, psittacum mira magnitudinis habuit. 227, a
- Maria Hungaria Regina cornu habuit quod dicebatur esse unguis gryphis.* 89, b
- Marianus monachus aprum à canibus actum, & ad se confugientem, tutatus est.* 202, b
- Mariconmorion qualis India bellua.* 78, b
- Marinorum in Gallia familia ex Tritone monstro marino orta dicitur.* 76, b
- Mariana Casarea Palaestina martyrium subiit.* 475, a
- Marinus Dalmata vrsus, qui eius asellum interemerat, eiusdem vicem subire iussit & coegit.* 202, a, b
- Maronite montem Libanum inhabitant.* 482, b
- ex ijs Herodes suo exercitu octingentos adiunxit.* ibid.
- anno Christi 1182. eorum 40000. abiurato errore, Catholicam fidem amplexi sunt.* ibid.
- Martinetes pescador, qualis avis.* 222, a
- Martinus Enrricus, Noua Hispania Prorex, succo pomorum arboris tunc à multis morbis bilem coloremque atinentibus est penè liberatus.* 311, b
- Maserephet quales aquae.* 475, b
- Mastom mons, mons pulcherrimus & amoenissimus.* 483, a
- ex transfiguratione Christi Domini in eo facta factus celeberrimus.* ibid.
- Matanea, locus extra Cairum, ubi Christus in Aegypto latuit.* 421, b
- balsameta ibi olim, modò deperdita.* ibid.
- Mateilla herba Indica.* 328, b
- pramansa, impostaque oculis unà vel altera nocte, omnes oculorum morbos vincit.* ibid.
- caliginem eorum absumit.* ibid.
- oculum suae sedi reponit.* ibid.
- visum vsque ad miraculum restituit.* ibid.
- Mater fornicarum, serpens in fornicarum cuniculis degens.* 272, a
- pulcherrimus omnium serpentium, & innoxius.* ibid. b
- tusus appositusque tumores praeter naturam exortos discutit.* 273, a
- Mathematica scientia opus habent cognitione historia animalium.* 2, b
- Mathematicorum circa cali naturam pugna.* 9, b
- Matrix est pars perpetua plantarum.* 128, b
- quid sit.* 129, a
- Matrona Damascena sex ab urbe miliaribus in loco Sardenai Oratorium D. Virginis construit.* 420, a
- peregrinos & pauperes ibi hospitio gratuito excipit.* ibid.
- à Monacho quodam Constantinopolitano, Ierosolyma proficiscente, imaginem B. Virginis inde sibi afferrè petiit, ut eam in eo Oratorio collocaret.* ibid.
- eandem ab eo allatam accipit.* 421, a
- & in locum honestiorem & sacratiorem collocat.* ibid.
- sola ipsa eam imaginem attingere potest.* ibid.
- oleum ab eâ stillans vasculo excipit.* ibid.
- Matzatl, pinca Indica.* 335, a
- exhibetur pomum eius febrientibus refrigerij gratia.* ibid.
- Maxentius Abbas aniculas agrestes micis panis & granis tritici panit.* 203, a
- Maximianus Martyr Vrganonensis.* 413, b
- Reliquia eius eximio miraculo inueniuntur.* 414, a, b. & seqq.
- Maximus Aquilanus leni subucula sua contractus flammis iaculabatur.* 4, b
- Maxtle, animal peregrinum.* 175, a
- cicuratum est blandissimum.* 176, a
- interdum tamen feritatem ostendit.* ibid.
- est furacissimum animal.* ibid. b
- Meatus urinae exterguntur succo foliorum arboris magney.* 300, b
- obstruisti aperiuntur herbâ cocoz tamal.* 370, b
- Mecacaoatl, species arboris cacaoatl quabuul.* 345, b
- Mecapatli, nobile medicamentum, varias habet in Noua Hispania differentias.* 320, a
- ventriculi calorem roborat.* ibid. b
- renum & urinae meatus expurgat.* ibid.
- urinam ciet.* ibid.
- articulorum & Gallica luis doloribus medetur.* 321, a
- sudores euocat.* ibid.
- ulcera obscena curat.* ibid.
- morbos inueteratos & incurabiles sanat.* ibid.
- tumores praeter naturam ortos dispellit.* ibid.
- quâ ratione agris propinetur.* ibid.
- Mecaxochitl arbuscula Indica, genus volubilis.* 320, a
- ventriculum calefacit.* ibid.
- oris halitum emendat:* ibid.
- humores lentos & crassos attenuat.* ibid.
- venenis aduersatur.* ibid.
- siliacis & colicis conducit:* ibid.
- urinam euocat.* ibid.
- renum & vesicae morbos coërcet.* ibid.
- foetus mortuos trahit.* ibid.
- februm rigoribus medetur.* ibid.
- foliorum decoctio in capillos nigrat.* ibid.
- fructus eius prius inpersus capitis dolores tollit.* ibid.
- succus subasa illitus dentium dolorem auferit.* ibid.
- Mecatlan, locus quidam in maximo templo Mexicano, & quis eius vsus.* 144, b
- Mecatlan. vide, Holli.*
- Medicamenta varia ex animalibus.* 127, a, b
- Medicina scientia ex animalibus primò profuxit.* 7, b
- Medulla est pars perpetua plantarum.* 128, b
- quid sit.* 129, a
- Medulla vim habent emolliendi.* 3, b
- apud Gallacios quid sint.* 394, b
- Mellis genera varia sunt in Noua Hispania.* 335, a
- Melampus Thiresias brutorum loquelam calluisse dicitur à Porphyrio.* 39, a
- Melancholia curatur herbâ nanahuapatli, redactâ in farinam, & inpersâ.* 336, b
- stercore auis aure drachma unius pondere potato.* 224, b
- Melcuilatl, lapis Noua Hispania.* 376, a
- in tenues scindi potest laminas.* ibid.
- in medijs ignibus non comburitur.* ibid.
- Melita insula S. Pauli Apostoli meruis à serpentibus est immunis.* 450, b
- olim ibi venenata fuerunt.* ibid.
- Membra contracta laxantur folijs herba acuilol puggilli mensurâ è vino sumptis.* 357, a
- corroborantur nucleo, fructu, gummi & vino arboris molle.* 362, a
- Memeya Tepecuacuilensis qualis herba.* 317, b
- Memoria quibus animalibus insit.* 47, b
- Mendacium apud Indos Coybas capitale habebatur.* 138, a
- Mens à priscis Philosophis tribuebatur animalibus.* 38, a, b
- omnino tamen ijs deneganda.* 43, b
- Mens*

MEMORABILIVM.

<i>Mens è morbo mota, restituitur per suffitum plumarum avis Indica hoatzin.</i>	220, b	<i>dolores à causâ frigidâ exortos mirè fallent.</i>	317, a
<i>Menses cientur succo foliorum arboris maguey.</i>	300, b	<i>crurium tumores discutit, si ius decocti eius illinatur.</i>	ibid.
<i>iure decocti tragorigani Quahnabuacensis.</i>	316, a	<i>impetigines sanat, calce permixtâ.</i>	ibid.
<i>folijs ciboapalli hemonitica trita.</i>	326, a	<i>asthmaticis inde egregium medicamentum paratur.</i>	ibid.
<i>herbâ phebuame.</i>	337, b	<i>renum calori medetur, butyro vaccino salis experimenti commista, & applicata.</i>	ibid.
<i>pulvere radices herba curitzen.</i>	338, a	<i>urina ardorem sedat.</i>	ibid.
<i>iure decocti herba atlancuya.</i>	340, b	<i>Mexocotl arbor Indica prunas ferens.</i>	301, a
<i>herbâ texaxapoua.</i>	341, a	<i>fructus eius commansus, & ore gestatus, medetur oris ulcusculis ex calore ortis.</i>	ibid. b
<i>item herbâ tlaquequetzal.</i>	ibid. b	<i>Micatlacotl, &</i>	
<i>succo herba yyaheli.</i>	347, a	<i>Micaxihuirl quales herba.</i>	359, b
<i>gummi ex arbore hoki defluente.</i>	348, a	<i>Michaël Ayatumus Indus Pictus, ex insulis Philippinis, puer septennis baptizatur.</i>	151, b
<i>herbâ chilli.</i>	363, b	<i>novies quotidie recitat corollam B. Mariae.</i>	ibid.
<i>iure decoctorum corticum herba hoitziloxitlanethina.</i>	369, a	<i>Patronorum suorum Iosephi & Michaelis festa quorū celebraverit.</i>	ibid.
<i>folijs planta cempoalxochuirl confusis, & ex aquâ aut vino potis.</i>	371, a	<i>in oculorum & aurium custodiâ exactissimus.</i>	ibid.
<i>lentè fluentes euocantur tuis radicibus herba Indica nahuiteputz.</i>	336, b	<i>summa eius humilitas.</i>	ibid.
<i>nimij sistuntur succo foliorum arboris comatl in vellere subdito.</i>	319, b	<i>eius fortitudo & constantia.</i>	152, a
<i>herbâ acuxilotic.</i>	354, a	<i>frustrâ ad matrimonium sollicitatur.</i>	ibid.
<i>herbâ mohuitli.</i>	357, b	<i>tristi casu moritur.</i>	ibid. b
<i>Mercautores quidam magicis insufurationibus ad tempus mansuetos faciunt dracones, quos & Ethiopibus vendunt.</i>	397, a	<i>mortem suam praeosciisse videtur.</i>	ibid.
<i>Mergus fugitiuus temporis praesagia suggerit.</i>	3, a	<i>funus eius admodum lugetur.</i>	ibid.
<i>ex Aesaco sine Bulide dicitur factus in fabulis.</i>	52, b	<i>Michalalactianis describitur.</i>	222, b
<i>Mergus Americanus, qualis avis.</i>	216, a	<i>Michipillin quid sit.</i>	257, b
<i>Meron lacus, quem Iordanis finibus perfluit.</i>	458, a	<i>statis anni temporibus capitur.</i>	ibid.
<i>hodie Maron vocatur.</i>	459, b	<i>inde cibus non ingratus conficitur.</i>	258, a
<i>tempore resolutionis nimium à monte Libano valdè dilatur.</i>	ibid.	<i>Michuacahatolli, potionis genus apud Mexicanos.</i>	324, b
<i>astino tempore exacescit.</i>	ibid.	<i>Michoanoanzatolli sorbitionis genus apud Mexicanos.</i>	325, a
<i>prope eum Iabin Rex Asor & alij 24. Chananaeorum reguli à Iosue fugati & victi sunt.</i>	ibid.	<i>Mide opulentia per formicas Phrygia significata.</i>	3, b
<i>Merula avis S. Kei uini manibus insidet, & ova sua ibi ponit.</i>	427, b	<i>Midah à Cabalistic cali anima esse statuitur.</i>	19, a
<i>Merula superfluos humores degustatis lauri folijs expurgant.</i>	8, a	<i>Migua, molestissimum pulicis genus.</i>	289, a
<i>Mesopotamia, prima fuit hominum habitatio.</i>	64, b	<i>in pedibus hominum tendes innumeros producunt.</i>	ibid.
<i>qualis regio.</i>	498, b	<i>Miles quidam Hispanus, Agnum Dei à collo gestans, ab haereticis occidi non potest.</i>	453, a
<i>qua eius insigniores vrbes.</i>	499, a	<i>Militaris disciplina symbolum grues.</i>	7, a
<i>in eius finibus creditur fuisse paradysus.</i>	ibid.	<i>Milites Rhodienses ita instruxerunt canes, ut cum noctu vagarentur, Christianos à Turcis odore internoscerent.</i>	174, b
<i>Merempsychofisis Indorum, & fabula inde orta.</i>	54, a	<i>Milochilli, chilli herba species.</i>	364, a
<i>Meil. vide, Maguey.</i>		<i>Milos insula inculta & sterilis; Gracorum diligentia facta est fertilissima.</i>	485, a
<i>Metocheli, species cuniculorum in Nouâ Hispaniâ.</i>	161, a	<i>Milvus vulpi aduersatur.</i>	124, a
<i>Metrodorus piscatione delectabatur.</i>	9, a	<i>Mineralia in animalibus generantur.</i>	5, b
<i>Mexcalmetl, arbor valdè spinosa.</i>	301, a	<i>an plantarum more serui queant.</i>	109, a, b
<i>folia eius asâ eduntur.</i>	ibid.	<i>an partibus heterogeneis constant.</i>	131, b
<i>Mexicani Principibus & Regibus suis sunt fidissimi.</i>	138, a	<i>Mintha palmites visi in Indiâ duas vlnas in longitudine habentes.</i>	333, b
<i>pauperes, qui nullum tributum pendere poterant, ex pediculis soluebant.</i>	ibid.	<i>Misericordia symbolum, ossifraga.</i>	7, a
<i>Mexicani noui quos ritus supersticiosos haberent.</i>	150, b	<i>Mistecaquateil, piscis Mexicani genus.</i>	256, a
<i>Mexicanum maximum templum cum suis partibus describitur.</i>	142, a. & seqq.	<i>Mixcoa tepan, locus in templo maximo Mexicano.</i>	144, b
<i>Mexico calmecat, monasterium idololatrarum Mexicanorum.</i>	143, a	<i>Mixcoapanz ompantli, locne templi maximi Mexicani, & quid in eo fieret.</i>	142, b
<i>Mexicoul tehuoatzin, Sacerdos idolorum apud Mexicanos, similis Patriarcha.</i>	148, a	<i>Mizquitl, arbor Nouâ Hispaniâ.</i>	318, b
<i>qua eius cura incumbere.</i>	ibid.	<i>est verissima antiquorum acacia.</i>	ibid.
<i>quo vestitus uteretur.</i>	ibid.	<i>Miztli animal in Indiâ leoni admodum simile.</i>	169, b
<i>Mexiquilitl, herba Mexicana.</i>	316, b	<i>Moabitis regio à Iudaâ determinatur Iordane fluvio.</i>	458, a
		<i>Mobile primum non potest rapere inferiores orbes.</i>	21, b

INDEX R E R V M

<i>Mocaria arbor gossypifera.</i>	295, a	<i>& caudam setosam.</i>	114, a
<i>Mogor in venationibus ceruorum canum loco utitur</i>		<i>curfu velocissimo valet.</i>	119, b
<i>ceruis & pantheris.</i>	184, b	<i>ei vox obscena & dira.</i>	120, b
<i>Mohias, species cuniculorum in Hispaniolâ.</i>	161, b	<i>leoni admodum aduersatur.</i>	124, a
<i>Mohautli, pigmoniam ex folijs herbæ xihquilitlpit-</i>		<i>perpetuò est ferus.</i>	125, b
<i>zaboac confectum.</i>	339, b	<i>raro & difficulter mansuefieri potest.</i>	ibid.
<i>âuro id capillos colore tingit.</i>	ibid.	<i>ita dicitur venerari puellas, ut ijs visis mansuescat,</i>	
<i>quomodo conficiatur.</i>	ibid.	<i>alioquin ferus & indomitus.</i>	126, a
<i>Mohuitli, seu herba purpurea.</i>	357, b	<i>Monocolobrer. vide, Ophiusa.</i>	
<i>dysenterias cohibet.</i>	ibid.	<i>Monopoli Asia monstra, quæ capite carent, faciem</i>	
<i>nimium mensium fluxum sistit.</i>	ibid.	<i>verò in pectore habent.</i>	134, b
<i>si aqua, in quâ aliquamdiu trita maduerit, quones</i>		<i>Monoxilus mucronatus, serpens Indicus.</i>	275, b
<i>expediat, hauriatur, scabiem curat.</i>	ibid.	<i>est ex lacertarum genere.</i>	276, a
<i>& lanas purpureo colore inficit.</i>	ibid.	<i>morsus eius leihifer non est.</i>	ibid.
<i>Molaris lapis ad inuocationem S. Brigide innoxie à</i>		<i>lumborum eius caro Venerem excitat.</i>	ibid.
<i>summo monte deuoluitur.</i>	439, b. 440, a	<i>crusta verò scorpionum ictibus aduersatur.</i>	ibid.
<i>miraculosè pagani cuiusdam grana molere detre-</i>		<i>Mons omnino ferreus extat in Cantabriâ.</i>	409, b
<i>etat.</i>	440, a	<i>Mons ingens medius crepuit,</i>	383, b
<i>incendium iterum miraculosè euadit.</i>	ibid.	<i>Mons Pilati in Heluetiâ, qualis.</i>	432, b
<i>Molendinum S. Lucherini, diebus Dominicis nihil,</i>		<i>Mons Serratius qualis locus.</i>	400, a
<i>de furto verò aut rapinâ numquam molit.</i>	428, b	<i>est locus longè amœnissimus.</i>	ibid.
<i>aliud S. Phechini mirabile.</i>	ibid.	<i>cœnobium ibi adificatum est, & quâ occasione.</i>	
<i>Molle arbor procera & pulchra.</i>	361, b	<i>ibid.</i>	
<i>nucleus ventrem superiorem corroborat, & infe-</i>		<i>Monstrosi homines unde pronent.</i>	134, b
<i>riorem calefacit.</i>	ibid.	<i>Montana regni Tibet circa scaturiginem fluij Gan-</i>	
<i>urinam elicit.</i>	362, a	<i>gis perpetuâ niue rigent.</i>	385, a
<i>vulnera recentia & inueterata consolidat.</i>	ibid.	<i>ea nix viatores excacat splendore.</i>	ibid.
<i>sanguinis fluxum retinet.</i>	ibid.	<i>Morbi inueterati & incurabiles sanantur sarsapar-</i>	
<i>hemorrhoidas curat.</i>	ibid.	<i>rillâ.</i>	321, a
<i>oculorum nubes dissipat.</i>	ibid.	<i>iure decocti radicis contusa oleocatzan herba.</i>	
<i>status discutit.</i>	ibid.		321, b
<i>membra corroborat.</i>	ibid.	<i>Morbilli curantur semine herba hoauhquilitl.</i>	348, b
<i>eadem omnia, & luculentius præstat fructus.</i>	ibid.	<i>Moriè folijs bombyces generantur.</i>	32, b
<i>gingiuas & dentes confirmat.</i>	ibid.	<i>Moribundis mirè prodest herba cocolmecat.</i>	321, b
<i>oris ulceribus medetur.</i>	ibid.	<i>Morbus Gallicus causatur, si quis assidue hicoteis si-</i>	
<i>gummi ex eâ stillans eadem omnia præstat.</i>		<i>ue testudinibus Indicis vescatur.</i>	249, a
<i>ibid.</i>		<i>Morbus Gallicus curatur crustâ aiatochili tritâ &</i>	
<i>insuper pituitosos humores purgat.</i>	ibid.	<i>drachma vnius pondere intro sumptâ.</i>	159, a
<i>vinum inde paratur ad ea omnia utile.</i>	ibid.	<i>item esu carnis vel stercoris animalis yz queipol.</i>	
<i>Momoi qualis auis.</i>	209, b		163, a
<i>Monarchia symbolum apes.</i>	7, a	<i>item ossibus cercopithecorum tuis & haustis, euoca-</i>	
<i>Monachus quidam Carmolita, quoties capitium ad</i>		<i>to sudore.</i>	179, a
<i>occipui reducebat, scintillas vibrabat.</i>	4, a	<i>item cinere plumarum auis Indica hoeltz. in mira</i>	
<i>alius quidam Constantinopolitanus, Ierosolymam</i>		<i>corpus sumptio.</i>	220, b
<i>proficiscens, à matronâ quadam Damascenâ</i>		<i>item esu carnis auis auræ.</i>	224, b
<i>hospitio excipitur.</i>	420, a	<i>item esu carnis auis coz cacaoauhli.</i>	225, a
<i>ut sibi imaginem B. Virginis inde afferret, ab eâ</i>		<i>item serpente rapayaxin ad ignem siccato, in la-</i>	
<i>rogatur.</i>	ibid.	<i>morem redactò, sumptioque ex vino vel aquâ.</i>	
<i>ab Angelo, ne imaginem emere obliuisceretur,</i>			276, a
<i>monetur.</i>	ibid. b	<i>item sarsaparillâ.</i>	321, a
<i>eiusdem empta imaginis beneficio à leone & la-</i>		<i>iure decoctæ radicis contusa olcatzan herba.</i>	
<i>tronibus liberatur.</i>	ibid.	<i>ibid. b</i>	
<i>imaginem sibi seruare volens, diuinitus impe-</i>		<i>funditus exstirpatur & curatur herbâ nanahua-</i>	
<i>ditur.</i>	ibid.	<i>paili usâ ex aquâ resolutâ, & pugilli vnius</i>	
<i>Monachi quatuor, qui vrsu S. Florentij occiderant,</i>		<i>mensurâ è liquore aliquo congruo sumptâ.</i>	
<i>eiusdem Sancti maledictione ex morbo elephantiasi</i>			336, b
<i>perierunt.</i>	452, b	<i>item herbâ ololinhqui.</i>	337, a
<i>Monastices symbolum, cyanus.</i>	7, a	<i>iure decocti herba phehuama eadem curâ quâ chi-</i>	
<i>Monedula ex Arne facta dicitur in fabulis.</i>	52, b	<i>na aut sarsaparilla parati.</i>	337, a
<i>Mongie portus, vbi crescentes marini fluctus ad saxa,</i>		<i>item herbâ cuamiahocht.</i>	347, a
<i>crucis & ballistas sculptas in saxis efformant.</i>	394, b	<i>item folijs herba atzoyatl.</i>	356, a
<i>in eodem portu est nauis tota lapidea, quam tamen</i>		<i>corrice herba yerl, moderatè, & quantum nucis</i>	
<i>puer vno digitulo motabit.</i>	ibid.	<i>putamen capiat, sumptio.</i>	359, a
<i>Monoceros in Indiâ generatur.</i>	92, a	<i>dolores ex eo prouenientes leniuntur, si succus</i>	
<i>cornu habet spiris contortum.</i>	110, b	<i>foliorum arboris magney calens bibatur.</i>	
<i>linguam spinosam.</i>	112, a		300, b
<i>crura item breuia.</i>	113, a	<i>tolluntur folijs herba elatlancuya.</i>	340, b
		<i>& folijs herba tonalxihuitl.</i>	352, b
			puftu-

MEMORABILIVM.

<i>pustulis ab eo ortis subueniunt radices iusa herba</i>		<i>quomodo eius partes distributa fuerint.</i>	57, b
<i>Indica nabuit eputz.</i>	336, a	<i>Muri Babylonicum olim locuti sunt.</i>	45, a
<i>eius ulcera curat herba cocolmecatl.</i>	321, a	<i>Mures domorum ruinas praesagiunt, atque ante migrant.</i>	8, b. 125, a
<i>Mors piscis genus.</i>	257, a	<i>ex arundinibus nati feruntur in Noua Hispania.</i>	32, b
<i>eius dentes Indi colligunt, & Moscovitis atque Tartaris diuendunt.</i>	ibid.	<i>quotannis pluunt in Aquilonari calo.</i>	60, b
<i>ex ismanubria gladiatorum & cultrorum sunt.</i>	ibid.	<i>quomodo coeant.</i>	93, b
<i>Mortem ferre, quam inferre, est fortius.</i>	6, b	<i>salis gustatu pragnantes fieri putantur.</i>	94, a
<i>Mortis triduanæ Christi memoria in India Occidentali viguit ante postremum Christianorum aduentum.</i>	74, a	<i>plurimos simul fetus pariunt.</i>	ibid. b
<i>Moschum Chinesum optimum.</i>	184, a	<i>imò semel centum viginti.</i>	ibid.
<i>à bestia quadam, quæ vulpis magnitudinem habet, & filuas incolit, prouenire solet.</i>	ibid.	<i>nascuntur item ex mortuo hominis cadauere.</i>	96, b
<i>Motexuma, Indiae ciuitas, ubi avis monstrosa Hispanica classis aduentum prænuntiavit.</i>	3, a. 51, a	<i>etiam è limo.</i>	99, a
<i>Motinsensis herba, herba Indica.</i>	316, b	<i>exteros dentes habent.</i>	112, a
<i>iusum eius semen, & ex aqua drachma unius ponderis potum, humores omnes citra noxam ullam expurgat.</i>	ibid.	<i>calido & humido sunt temperamento.</i>	120, a
<i>Mozambicana gallina nigrae carnes habent.</i>	214, a	<i>ad Chalbas aurum vorare dicuntur.</i>	121, a
<i>Motus duo in caelis non sunt.</i>	21, a	<i>in Cypro, Paro, Gyro ferrum erodere.</i>	ibid.
<i>Moyse cur in historia creationis mundi duorum tantum elementorum mentionem fecerit.</i>	56, a	<i>prioribus pedibus pro manu utuntur.</i>	ibid. b
<i>nulla eius verba in creationis historia describenda mysterio carent.</i>	50, b	<i>an bibant, non sat constat.</i>	ibid.
<i>Mucul malinal, deus Mexicanorum.</i>	145, a	<i>helleboro nigro necantur.</i>	122, a
<i>Mugiles pisces quandoque è limo oriuntur.</i>	99, a	<i>diu viuunt.</i>	123, a
<i>Mula pariens, praedictum fuit Babylonica seruituti.</i>	3, a	<i>serpentibus aduersantur.</i>	124, a
<i>Mula non concipiunt.</i>	94, a	<i>eorum hostes sunt feles, &c.</i>	ibid.
<i>maribus sunt viuaciores.</i>	123, a	<i>leoni aduersantur.</i>	ibid.
<i>procul odorantur serpentem armatum, & nullis stimulis ut procedant adigi possunt.</i>	270, a	<i>ab elephante timentur.</i>	ibid. b
<i>in Palaestina celebriores fuerunt, & à solis Regibus aut viris illustribus equitatae.</i>	489, a	<i>malignè astuti sunt.</i>	ibid. b
<i>apud Hebraeos dicuntur reces.</i>	ibid.	<i>mutuas caudas mordicus tenentes in aquas lapsos extrahunt.</i>	125, a
<i>Mularis piscis unde sic appellatus.</i>	265, a, b	<i>natura sunt timidi.</i>	ibid. b
<i>Muli natura sunt timidiores.</i>	112, a	<i>ante Hispanorum aduentum non erant in nouo orbe, modò verò reperiuntur.</i>	190, a
<i>crura habent longa.</i>	113, a	<i>in insula Aren non nascuntur, sed aliunde illas moriuntur.</i>	426, a
<i>sunt solipedes.</i>	ibid. b	<i>Mures maiores, siue rati, ex S. Iusti imprecatione in prouincia Fernigenan non nascuntur.</i>	426, b
<i>ungulas habent.</i>	ibid.	<i>Murphi Regnum ultra Malabar, liberum, & nem nisi tributarium.</i>	234, b
<i>ex candido colore in cinerem canescunt.</i>	115, a	<i>inueniuntur ibi adamantes, & quomodo colligantur.</i>	ibid.
<i>aquam turbidam suauius bibunt.</i>	121, b	<i>in montibus eius sunt aquile albae.</i>	ibid.
<i>raro febricitant.</i>	122, a	<i>Mus Alpinus in summis Heluetiorum montibus nascitur.</i>	92, a
<i>pestis eis est exitialis.</i>	ibid.	<i>quæ astutià in pabulando utatur.</i>	124, a
<i>rhododaphnes folia & flores eis sunt venenum.</i>	ibid.	<i>tempestates designat.</i>	125, a
<i>ibid.</i>		<i>pluuia instante somnum petit; serenitate, ludit.</i>	ibid.
<i>ad octogesimum annum viuunt.</i>	123, a	<i>facile cicuratur.</i>	ibid. b
<i>portandis oneribus sunt commodi.</i>	127, a	<i>eius caro in alimentum hominis cedit.</i>	126, b
<i>Muliebres affectiones curantur calamo aromatico.</i>	314, b	<i>Mus Armenius vita innocentis symbolum.</i>	6, b
<i>Mulier monstrosa in Hibernia.</i>	438, a	<i>Musa arbor in Guinea sponte prouenit.</i>	296, a
<i>Mulieres in Libya deserti sunt, promissas ad genua mamillas habentes.</i>	134, a	<i>sata semel, tellurem quam inumbrat ad reliquos prouentus inutilem reddit.</i>	ibid.
<i>pluribus describuntur.</i>	ibid.	<i>Musa arbor in Palaestina, & fructus etiam.</i>	490, a
<i>Mulieribus imbecillibus vigorem addit maguey magnus.</i>	301, a	<i>an eius folia primum antiquis pro charia inseruierint.</i>	ibid.
<i>Mulli arbor, qualis sit.</i>	295, a	<i>fuisse putatur ea in qua Adam protoplastes peccauit.</i>	ibid. b
<i>iecore, renibus, urinâ affectos leuat.</i>	ibid.	<i>Musca quomodo coeant.</i>	95, a, b
<i>lax & resina eius vulnera claudit.</i>	ibid.	<i>ex mortuis hominum cadaueribus nascuntur.</i>	96, b
<i>decoctum foliorum eius scabiosos sanat.</i>	ibid.	<i>mortua, si cinere condantur, reniuescunt.</i>	97, a
<i>festuca ex ramis eius idonea sunt expurgandis dentibus.</i>	ibid.	<i>Musca palustres in Mexicanâ prouincia magnâ copia reperiuntur.</i>	257, a
<i>Mundus non est animal.</i>	18, a	<i>ex ijs tritis & commixtis fiunt globuli comestibiles.</i>	ibid.
<i>qui animal eum esse dixerint.</i>	ibid.	<i>ibid.</i>	
<i>quomodo sit creatus.</i>	54, b	<i>earum etiam oua capiuntur.</i>	ibid. b
<i>quænam eius materia fuerit.</i>	55, b	<i>& inde placenta effinguntur.</i>	ibid.
		<i>Musica, Democriti auctore, à philomela aue primum desumpta.</i>	8, a

INDEX R E R V M

- Musmones apud Hispanos & Baleares nascuntur.*
92, a
cornua habent in anfractum conuoluta. 111, a
cursum velocissimo valent. 119, b
- Mustela cum serpente pugnatura, rutam edunt.*
43, a
ore parere dicuntur. 95, a
à naturâ data contra basiliscum. 103, a
genitalia habent ossa. ibid.
caudam habent villosam. 114, a
in terris frigidis hieme pilos nitidissimos habent,
& tunc armelini vocari propriè possunt. 115, a
domestica plerumque in dorso & lateribus sunt ru-
sile. ibid.
earum simus est odoratus. 119, a
calido & sicco sunt temperamento. 120, a
vocem acutam habent. ibid. b
eis allium est aduersum. 122, a
totâ penè hieme dormiunt. 123, b
earum virus basiliscis est exitio
serpentibus aduersantur. 124, a
cornici & suibus hostes sunt. ibid.
item muribus. ibid.
malignè astute sunt. 124, b
visa est aliqua Limagum flunium continuitatis sal-
ribus transisse, & non esse submersa. 125, a
domum ruituram sentientes, paulo antè migrant.
125, a
naturâ sunt timide. ibid. b
semiferae sunt, hoc est media natura inter fera &
mansuetâ. ibid.
earum pelles in vestimentorum usum veniunt.
127, a
foetus suos emittunt, & rursus in periculis intra
se recipiunt. 157, b
Libyca quales sint. 172, a
Myroegregiam bucula statuam fecit. 9, a
Myrrha versus Orientem & Meridiem plantari
vult. 105, b
Myrtus, ni sapius purgetur, in fruticem abit. 128, a
- N.
- N***Aaman Syrus ab Eliseo Prophetâ in Iordane*
lauare iussus fuit, ut à leprâ liberaretur.
458, b
Naguales Indica aues aut fera, sub quarum capite
Indi cum demone foedus pacifcebantur. 242, b
Nahuiteputz herba Indica. 336, a
radices eius pustulis è morbo Gallico ortis inperse
subueniunt. ibid.
aluum leniunt. ibid.
urinam cient. ibid.
sudorem euocant. ibid.
capitis dolorem tollunt. ibid.
oculorum inflammationes discutunt. ibid.
ventriculorum frigidum calefaciunt. ibid.
viscerum obstructions reserant. ibid. b
mensiles lentè fluentes euocant. ibid.
cachexiam sanant. ibid.
ius decocti puerperis propinatur. ibid.
folia eius ad mota tumores prater naturam aut con-
coquunt aut dissipant. ibid.
Naibas, fluminis aurifer in Indiâ Occidentali.
380, b
Nana, fructus Americanus. 310, a
Nanacaul, fungorum genus in Nouâ Hispaniâ.
348, b
Nanahuapalli, herba Indica. 336, b
- redacta in farinam, & insperfa, putridis vlceri-*
bis medetur. ibid.
melancholicos curat. ibid.
ensa ex aquâ resoluta, pugilli vnus mensurâ sum-
pta è liquore congruo, quoties expediat, luenz
Gallicam funditus extirpat, & omnia corporis
ulcuscula exsiccat. ibid.
S. Nannanus vicum quemdam à culicibus numijs
liberat. 442, b
Naodabeguea Malacensis, contra Lusitanos pugnans,
quamuis multis vulneribus confossus, beneficio ossi-
culi Cabini animalis, quod secum gestabat, san-
guinem non emisit. 155, b
Napatecutli yteupan, locus in templo maximo Me-
xicano. 145, b
Narium inflammationes curantur aquâ stillantiâ
florum herba chicomatal. 354, a
Naso sanguinem stillanti inspergitur puluis lapidis
ezeil. 374, b
Natiuitas Christi in virgâ Aaronis florente praefi-
gurata fuit. 473, a
Natura ad contemplandum operâ sua sollicitat. 1, a
est prima Dei scriptura. 15, b
eam quia multi Philosophi sine suo significato con-
siderarunt, ignorarunt, & varios errores erra-
uerunt. ibid.
est simulacrum siue enigma diuinitatis. 28, a
Naturalibus è rebus quomodo philosophandum sit
de diuinis. 14, b
Naues è citreâ Indicâ constructæ à vermibus non
corroduntur. 327, b
Naui tota lapidea est in portu Mongia, quam tamen
puer vno digitulo mouet. 394, b
Nante Tyrrheni in delphinos mutati dicuntur in fa-
bulis. 52, b
Naxos insula inculta & sterilis, Gracorum diligen-
tiâ facta est fertilissima. 485, a
Nea, Lemnorum insula, per dices non alunt. 92, b
Neapolis ciuitas à Vesunij montis incendio praeser-
uata fuit precibus S. Ianuarij. 384, a
Nechilatolli, pulvis genus apud Mexicanos, & quo-
modo ab eis paratur. 324, a
calorem naturalem vigorat. ibid.
venerem excitat. ibid.
Necozli, qualis arbor. 301, a
irria quatuorve eius folia, additis siliquastris ter-
nis, frigentes ac crassos humores per secessum &
urinam paulatim euacuant. ibid.
propinari solet ab Indis enixis mulieribus aliquot
diebus à partu, ut robur acquirant. ibid.
succus expressus ex semiaffi folijs diastromati con-
ferre dicitur. ibid.
Nehel-escol, locus vbi exploratores Iosue botrum mi-
rae magnitudinis absciderunt. 473, b
Nereides an vquam existerint. 79, a
an eadem sint cum Sirenibus. ibid. b
Ners auis maxima Africana. 239, a
Nerui tensi laxantur vel emolliuntur per applicatio-
nem axocullin. 289, b
qui ab humoribus crassis dissentit sunt, laxantur re-
sinâ arboris aboëhoët. 306, b
Nernorum resolutio. vide, Paralysis.
Netlatiloian, locus in templo maximo Mexicano, &
cui esset vsui. 144, b
Netonatiuh caualo, ieiunium Mexicanorum. 143, a
Netotiloian, locus in templo maximo Mexicano.
144, b
Netzahualxochitl, herba Indica. 352, b
folia eius ex aquâ resoluta, epotaque pugilli men-
surâ,

INDEX RERVM

- item succus radicis herba pinahuhuitli. 337, b
 item herba atehuapali. 349, b
 item herba clatlahcapali. 349, b
 item aqua stillatitia florum herba chicomatli. 354, a
 item herba atlatz onpillin. 355, a
 item succus herba ayecocimatli. 356, b
 item succus herba quaquauhzonitli. 355, b
 eorum lippitudo curatur carambolis. 314, b
 eorum morbos vincit pramanfa, & oculis unâ vel alterâ nocte imposita herba mateillu. 328, b
 item semen herba ololuhqui tritum, & illitum fronti & capiti cum lacte & chilli. 337, a
 item succus herba iacuache instillatus. 340, a
 item succus herba yyaubili, eis vel illitus, vel admotus capiti. 347, a
 item radix herba acxoyatic secunda, rufa, & resoluta ex lotio humano, & instillata. 351, b
 illorum nubes dissipat nucleum, fructus gummi & vinum arboris molle. 362, a
 sanguinolenti brevis pristino restituntur nitore, apposto folio herba cocolmecatl. 321, a
 ex atra bile suscitatis tumoribus confert planta magaan. 343, a
 Ocumatli maximam charitatem in sui generis animalia exerceat. 8, a
 Odorari pisces, probatur. 37, a
 Oeconomica frugalitatis symbolum formica. 7, a
 Oesypus concoquendi vim habet. 3, b
 Ogegha mirum in Congo arborum genus. 333, b
 Olcacatlan herba Indica. 321, a
 oculos sanguinolentos brevis pristino nitore restituit, apposto sanium folio. ibid.
 ulceribus oris medetur. ibid.
 ulcera à Gallicâ lue sanat. ibid.
 pulvis radicum carnem superexcrecentem absument, & decem restituit. ibid.
 vires auget & firmat, exhaustasque sarcit. ibid.
 moribundis mirè prodest. ibid. b
 dentium, capitis, articularum dolores admodum eius folia quasi per miraculum leniunt. ibid.
 Venerem mirè excitant. ibid.
 herba ipsa capiti imposita somnum facilem conciliat. ibid.
 intra corpus ex vino sumpta, colica medetur. ibid.
 flatus discutit. ibid.
 venenis aduersatur. ibid.
 concoctionem promouet. ibid.
 febres tollit. ibid.
 gingiuas firmat. ibid.
 Olcacatlan altera. 321, b
 gummi quod ex eâ stillat utuntur indigene ad corroborandos dentes, idem ore ferentes & mandentes. ibid.
 ius decocta radicis dontusa infunditur aduersus inueteratos morbos. ibid.
 ius idem epotatur aduersus Gallicam luen. ibid.
 idem ius ventriculorum debilem corroborat. 322, a
 flatus discutit. ibid.
 bilis atra & pituita acerbitates per poros vacuas. ibid.
 Olea mutatur nonnumquam in oleastrum, rarè vero oleaster in oleam. 103, b
 cum floret, quandoque penuriâ flatus arguine infestatur apud Tarentum. 105, b
 Olera erucas produciunt. 32, b
 Oleum palmarum quale sit. 169, a
 Oleum quoddam à Philippicenis insularis ex nitellus alexipharmacis conficitur. 338, b
 qua ad illud conficiendum assumantur. ibid.
 aliud quod ex arbore xochiocoizocuancti stillat, flatus discutit. 362, a
 tumores præter naturam dissipat. ibid.
 concoctionem procurat. ibid.
 ventriculorum corroborat. ibid.
 uteri affectionibus confert. ibid.
 aliud exsudat è saxo super quo SS. Martyres Iustus & Pastor securi percussi sunt. 418, b.
 423, b
 aliud quod ex imagine B. Virginis de Sardenai exsudauit, Soldanum Damascenum à cecitate sanat. 419, a, b
 ea huius olei portio, quam miles quidam in lagenulâ seruabat, in carnem mutata fuit. 420, a
 caro illa, cultellis tentata, sanguinem emittit. ibid.
 aliud lampadis, coram Bitihilde puellâ in extremis positâ appensa, in lac mutatur. 422, b. 423, a
 aliud copiosè exsudat ex linteo, quo theca, in quâ Reliquia S. Eligij asseruabantur, cooperiebatur. 423, a
 illud morbum quemdam, Gallias deuastantem, curat. ibid. b
 aliud ex Reliquijs S. Valpurgæ stillat. 423, b
 à ducentis annis seruatum, æquè recens est atque quod recenter stillat. ibid.
 aliud, quo inungebantur olim Reges Angliæ, à B. Virgine datum est S. Thome Cantuariensi. 424, a
 aliud quod ex semine arboris Mexicanae haitziloचित exprimitur, eadem omnino præstat quæ balsamum ex eadem arbore elicatum, mirus tamen, benignius & mollius. 369, b. vide, Balsamum quomodo ex arbore Mexicana, &c.
 aliud S. Martini in magno incendio non absumitur. 423, b
 Oliana oppidum ubi situm. 398, b
 prope eam domus quedam est, ad quam singulis mensis Martij diebus Veneris tria lumina veniunt. 398, b
 Oliueti mons unde nomen habeat. 484, a
 ex eo omnes plateæ ciuitatis Ierosolymitana conspici possunt. ibid.
 in eo apparent adhuc Christi in calum ascendentis vestigia. ibid.
 in eo Christus ad iudicium venturus esse creditur. ibid. b
 Oloatolli sorbitionis genus apud Mexicanos, & quomodo paratur. 324, b
 Ololuhqui, herba Indica. 337, a
 luen Gallicam curat. ibid.
 dolores è frigore ortos sedat. ibid.
 flatus discutit. ibid.
 tumores præter naturam abigit. ibid.
 pulvis resina mixtus pellit frigus. ibid.
 ossibus luxatis aut fractis auxiliatur. ibid.
 semen tritum, illitumque capiti & fronti cum lacte & chilli, oculorum morbis medetur. ibid.
 intra sumptum, Venerem excitat. ibid.
 Olympiodorus Platanicus elementa animata esse dixit. 18, b
 Olyssiponensis populus ceræum magnum ex cerâ albâ D. Virgini, sive à dirissimâ peste liberantisci, obtrulit. 399, a
 Omacame, dij Mexicensium. 143, b
 Oms-

MEMORABILIVM.

Ometochili deus apud Mexicanos.	143, a	item pulvere herba ololuhqui resina mixto.	337, a
Onagri praeipui in Phrygiâ & Lycaoniâ nascuntur.	92, a	Ossifraga, symbolum misericordiae.	7, a
S. Heleno obtemperauerunt.	202, a	Ostracoderma è limo quandoque sunt.	99, a
Onocentaurâ à Pythagorâ describitur.	77, a	Ostrea admodum magna in Mari Indico capiuntur.	267, b
Ophiasis curatur lacte arboris teilatiae, si prudenter adhibeatur.	341, a	Otus serpens maximè lethifer.	274, a
Ophir insula Christophoro Columbo & alijs est Hispaniola.	72, b. 73, a	reperitur in insulâ Cubi.	ibid.
alijs Regnum Peruenſe.	73, a	Quis, mansuetudinis symbolum.	7, a
dicitur est ab Ophir filio Iectan, nepote Heber.	ibid.	Oues in Proninciâ Aden piscibus vescuntur.	66, b
à Phœnicibus & Carthaginensibus reperta.	ibid.	in Ponto absinthio pasta pinguescunt.	92, a
Ophiusa insula deserta, propter venenata & noxia animalia.	402, b	terno & quaterno coitu implentur.	94, a
hodie vocatur Monocolobrer.	ibid.	quamdiu uterum ferant.	ibid.
Opiniones Gentium de origine animalium.	51, b	frequentius monstra pariunt.	ibid. b
Oppianus quanti animalium contemplationem fecerit.	9, a	plures simul fetus pariunt.	ibid.
Oppilationes colatorij aperiuntur urinâ cameli.	127, b	plerumque decimo anno parere cessant.	95, a
Opulentia Midae per formicas Phrygiae significata.	3, b	oculos habent parulos.	111, b
Oquichili, seu flos masculus.	371, a	mammâs habent inter femina.	112, b
Orbes inferiores à primo mobili rapi non possunt.	21, b	caesque binas.	113, a
Orbis piscis capite caret.	110, b	ungulas habent.	ibid. b
Oreb mons qualis sit.	500, a, b	pili earum admodum tenaces sunt.	114, b
Orellana fluvius per quinquaginta leucas diffunditur, ubi in mare influit. 380, a. vide, Aprimac.		& valdè dens.	ibid.
Origenes elementa non solum dixit esse animata, sed & per sexus ea distinxit.	18, b	nihilominus molles.	ibid.
Orinocus fluvius Indiae Occidentalis.	380, b	earum caro succi pessimi.	115, a
Oris halius bonus redditur, si cardamomum frequentius mansitetur.	314, a	& difficilis concoctus.	ibid.
eum item emendat mecaxochitl herba.	320, a	earum lac est crassum.	117, a
& herba abaca.	366, a	sed admodum utile.	ibid.
item folia fructus herba buyo buyo.	ibid. b	in quibusdam regionibus felle carent.	118, a
item herba malabathrum.	ibid.	in regionibus frigidis hieme fellent carent, ineunte vere eo implentur.	ibid.
eius inflammationes curantur aquâ stillatitiâ florum herba chicomatatl.	354, a	earum renes aquabiles sunt.	119, a
eius macula absterguntur panibus illis, qui ex radicibus iusis arboris maguey sunt.	300, a	in India ad maximorum asinorum magnitudinem accedunt.	ibid.
eius ulceribus medetur herba cocolmecatl.	321, a	vox eis mollis & remissa.	120, b
item herba tlatlahcapatl.	350, a	apud Garamantes carne & lacte aluntur.	121, a
item nucleus, fructus, gummi & vinum arboris molle.	362, a	aquas in Angliâ eis exitiales esse, scribit Cardanus.	ibid. b
item herba apancholoa.	351, a	russis eas crebro vexat.	122, a
Orpheus terram & alia elementa rationalia esse statuit.	19, a	comitiali morbo infestantur.	ibid.
Oryx fera Aegypti Astrologiam callet.	8, b	numquam sana sunt, semper febre obnoxia.	ibid.
in Africa generatur.	91, b	ex igne sacro moriuntur.	ibid.
cornu robustum habet.	110, b	ad decem vel duodecim annos viuunt.	123, a
idque bifidum.	111, a	lupum infestissimum hostem habent.	124, a
reperitur tamen etiam quadricornis.	ibid.	etiam mortua mortuum eum expauescunt.	ibid.
cornua ei sunt longissima.	ibid.	simplices sunt & stolidae.	ibid. b
linguam spinosam habet.	112, a	naturâ sunt timidae.	125, b
geminum dorsum, id est prapinguc habet.	113, a	perpetuo sunt mansueta.	ibid.
pilos in contrarium ad caput versos habet.	114, b	earum caro in alimentum hominis cedit.	126, b
colore est lacteo, praeter os.	115, a	lac earum commodum est ad conficiendum caseum.	ibid.
Ossa Fernandi Gonzali, Comititis Castelle, concussionem suâ & strepitu victoriam ab infidelibus obtinendam praesignificanti.	391, b	ibid.	
Ossa ex aue hoactz in lincinatione sedant dolorem cuiusvis particulae humani corporis.	220, b	earum pelles in vestimentorum usum veniunt.	127, a
Ossa cercopithecorum iusa & hausta, dolores è morbo Gallico sedant, euocato sudore.	179, a	Quimagna, qualis avis.	207, b
Ossa sepium abstergendi vim habent.	3, b	Quina fuerunt illa tunica, quibus à Deo post peccatum induti fuerunt primi parentes.	65, b
Ossa constricta stabiliuntur herbâ cocâ.	304, b	Oztoa, exoticum genus vulpium in India.	162, b
		ut venatores effugiat, mortuam se simulat.	ibid.

P.

P achatamae à Peruanis uniuersi factor credebantur.	138, a
eius nomen pra reuerentiâ eloqui non audebant Peruanis.	ibid.
ad id compulsi, terram & aërem osculabantur, & ferè id tremuli faciebant.	ibid.
Pactli, species cuniculorum in Nouâ Hispaniâ.	161, a
Pactolus fluvius in Lydiâ aurifer.	381, a
Padus	

INDEX RERVM

- Padus fluvius Italia aurifer.* ibid.
- Paninsula, locus minutissimus in regno Valentia ita dictus.* 406, b. 407, a
- eo confugerat Benedictus Luna in schismate.* 407, a
- Papagus bestia in India generatur.* 92, a
- Papsda fluvius exiguus, sed profundus.* 406, a
- in eo vitram primo repertum.* ibid.
- Pagurus, symbolum prudentie.* 6, b
- Palancapalli, vide; Xuhquilitlitzaboac.*
- Palurus quandoque in arboris magnitudinem accrescit, & fructus naturam exuit.* 128, a
- Palmarum oleum quale sit.* 169, a
- Palmarum varie earum sunt in regno Congi species.* 333, b
- ea indigenis oleum, vinum, acetum, fructus & panem subministrant.* ibid.
- oleum butyro simile est, paulo tamen viridius.* ibid.
- quomodo oleum illud eliciatur.* ibid.
- vinum quomodo exprimitur.* ibid.
- id vinum aduersus lithiasim & dysuriam est remedium.* 334, a
- ex illis Caribes sal eliciunt.* 378, a
- Palpebris superexcrecentem carnem extergit & exsiccatur decocti corticis aut radice herba maguan.* 343, a
- Palumbes superfluos humores degustatis folijs lauri expurgant.* 7, b
- Pamacua, arbor Indica.* 353, a
- maximi aestimatur ab Indis, & prope domos illorum feritur.* ibid.
- febrim calores temperat.* ibid.
- dysentericis auxiliatur.* ibid.
- tumores praeter naturam dispellit.* ibid.
- iulapijs commodissime miscetur.* ibid.
- dentium dolores à causâ calidâ ortos leuat.* ibid. b
- urinam euocat.* ibid.
- croci apud nonnullos vicem subit.* ibid.
- pigmentum ex eâ conficitur, quomodo, & ad quid illud utile.* ibid.
- Paneas ciuitas, vide, Caesarea Philippi.*
- Panes, simiarum genus sunt cornigeri.* 110, b
- Panis in capsis ex cutrea Indica factis si seruetur, fit felle amarior.* 327, b
- Panis à S. Bernardo benedictus febrem arcet.* 455, a
- alij ab eodem benedicti ad multa tempora incorrupti seruantur.* ibid.
- Panium antrum qualis locus.* 459, a
- Panormus ciuitas S. Rosalia meritis à graui peste liberatur.* 445, a
- Panqueiz aliz ili festum Mexicanorum.* 143, b
- Panthera in Asia & Africa generantur.* 92, a
- auriculas rotundas habent.* 111, b
- dentes pectinatim coeuntes habent.* 112, a
- quâ astutiâ pradam venentur.* 124, b
- à quibusdam earum caro comeditur.* 126, b
- ijs Magnus Mogor canum loco utitur in venationibus.* 184, b
- innoxie cum P. Iosepho Anchista versantur.* 204, a
- aliae duae eius iusu inspicere se permittunt.* ibid. b
- Papaztac, nomen capiuo inditum, qui quotannis in templo maximo Mexicano iugulabatur.* 144, b
- Papilioes volatu suo ver indicant.* 3, a
- e rore generantur.* 99, b
- Papiones in India generantur.* 92, a
- Pappi sunt pars decidua plantarum.* 128, b
- quid proprie sint.* 130, a
- Papuarum natio nigerrima.* 133, a
- inter eos etiam quidam candidi nascuntur.* ibid.
- Solis presentia occiduntur, quamuis illum non videant.* ibid.
- Papyrus in Mexico conficitur ex arbore amaquehuatl, & quomodo.* 360, a
- apud Sinas est omnium tenuior & tersior.* ibid.
- Paradisica auis unde sic dicta.* 210, a, b
- an verè pedibus careat disputatur.* 221, b
- 212, a, b*
- est auis exiguissima.* 212, b
- eius descriptio.* ibid.
- Indi eâ desiccata crista loco utuntur.* ibid.
- quibus in locis praecipue nascatur.* 213, a
- Paradisum in patria sua fuisse, credunt Zeilani.* 294, a
- ubi alioqui fuisse credatur.* 499, a, b
- Paralysis in corpore humano est fulmen in metcoris.* 4, b
- unde dicatur sideratio.* ibid.
- curatur, si bini vermes tunc rufi, & ex aqua resoluti, intra corpus sumantur.* 292, a
- item si folia arboris maguey assa, & loco affecto imposta fuerint.* 300, b
- item folijs herba tlulancuya.* 340, b
- cortice stipitum herba buyo buyo, in farinam redacto, & in corpus sumptio.* 367, a
- item balsamo arboris hoitzilochitl.* 369, b
- Paranaque fluvius India Occidentalis.* 380, b
- salicem, quam humefactu, in petram conuertit.* ibid.
- subito nonnumquam excrefcit.* ibid.
- dum mare illabitur, patet triginta leucas.* ibid.
- Pardalis quomodo animalia veniunt.* 43, a
- Pardus linguam habet imbricata asperitatis.* 112, a
- Parentes liberos suos maledicere non debent, & eius rei insigne exemplum.* 393, b. 394, a
- Pariens mula, prauidicium fuit seruitutis Babylonica.* 3, a
- Parix sicca est natura, & ventrem stringit.* 116, b
- Parmeno quidam animalium voces pecorumque grunnitus scitissime imitabatur.* 437, b
- Paros insula inculta & sterilis, Graecorum diligentia facta est ferulissima.* 485, a
- Parotides discutuntur folijs arboris tomatl cum sale illitis.* 319, b
- Parra auis fugâ suâ Sirij ortum indicat.* 3, a
- Parricidium Iulij Caesaris, per bouina exta corde carentia praesignabatur.* ibid. b
- Parturientes iuuantur vsta, & in cineres redactâ, atque in corpus sumptâ caudâ animalis quimichpatlan.* 173, a
- item per lapidem Bezar.* 286, a
- Partus promouetur & facilius redditur iure decocti choapatli hemionitica parturientibus exhibitio.* 325, b
- herbâ item phebuame.* 337, b
- herbâ itaquequetzal.* 341, b
- item balsamo arboris hoitzilochitl in pessulos efformato, & vulua obdito.* 369, b
- Parus ex Timandra facta dicitur in fabulis.* 52, b
- Passer aquaticus, auis que continue canit.* 219, a
- palato tamen quam auribus iucundior.* ibid.
- Passer longirostris, qualis auis.* 208, a, b
- Passir quidam, crure fracto ancipem fugiens, à S. Severo Abbate sanatur.* 203, a
- Passer stultus, qualis auis.* 207, b
- Passer-*

MEMORABILIVM.

- Passeres ad Remigium Rhemensem Archiepiscopum aduolare soliti.* 203, a
 & de manu eius certatim cibum sumere. ibid.
- Passeres insule Corui ad multa utiles.* 127, a
Passeres fabri, quales aues. 230, b
- Passionis Christi memoria in Indiâ Occidentali viguit ante postremum Christianorum aduentum.* 74, a
- Passus canis, quid sit.* 465, a
- S. Patritius Cereticum tyrannum & Christianorum persecutorem in vulpem mutat.* 442, b
 locum quemdam consecrauit, in quem quotquot armenta per fugij causâ intrauerint, numquam ita implent, quin plura adhuc intrare possint. ibid.
- nutricem suam à durâ seruitute liberat.* 443, a
 à quodam Rio prohibetur verbum Dei predicare. ibid.
- eundem, quia senex valde erat, inuenti pristina restituit, sub conditione ut in Christum credat.* ibid. b
- Eugenium item quemdam, predicationi eius obstentem, conuertit & baptizat.* ibid.
- eundem, oris deformitate laborantem, formosissimum efficit.* 444, a
 & staturâ pusillum ad iustam proceritatem perducit. ibid.
- virginum ab eo consecratarum vestigia saxo imprimuntur.* ibid.
- lapidibus loci V sneach maledicit, & quâ occasione.* ibid. b
- Paulus nomen inter antiqua Peruenisum Regum nomina reperitur.* 73, a
- Paulus Leonensis Praesul immanem belluam fugauit.* 74, b
- Paulus Ricium nostris temporibus calos animatos esse statuit.* 19, b
- Pauo qualis sit auis.* 90, a
- Pauis auis Indica.* 233, b
- Pectines pisces è limo quandoque nascuntur.* 99, a
- Pectus mollitur maizio.* 323, a
 purgatur esu foliorum herba mimosa. 303, a
 eius dolores sedat herba acucichehuariraqua. 354, b
 item ius decocti radicum herba tepeamatl. 360, b
 item radices herba tzabuengueni. 343, b
- Pecuri, bestiola Indica.* 173, b
- Pedes à frigore & scissuris inde oriri solitis tueruntur aquâ inspersum.* 377, a
- Pediculi generantur in vestibus laneis, textis ex velle-re ouium à lupo occisurum.* 99, a
 necantur semine herba quimichi patli. 349, a
- Pequenses in Indiâ canem generis sui progenitorem habere dicuntur.* 76, b
 elephantos albos velut sacrosanctos adorant. 191, b
- Peierans quidam in lapidem vertitur.* 388, b
- Pelicani quâ ratione ostrea ex conchis occlusis eliciant.* 43, b
- Pelonchili, herba Peruiana, nasturtij genus.* 317, a
 flores eius acetarijs adduntur saporis gratiâ. ibid. b
 ventriculo ex frigida causâ imbecilli, aut flatu dolenti subuenit. ibid.
 russi auxiliatur. ibid.
 cum alumine trita dolores dentium sanat. ibid.
 ulcera curat inflammata. ibid.
- Pelonmexiquilul. vide, Pelonchili.*
- Penecays, locus apud Malabares.* 136, a
 viri & mulieres sibi altero crure adeo tumescente nascuntur, ut ideo à reliquis Indis pro maledictis habeantur. ibid.
- Penna ex aui maximâ ruch è Madagascar ad Magnum Cham allata fuit, habens longuudinem nonaginta palmorum, & calami duorum palmorum crassitatem.* 239, a
- Pepones visiti in Indiâ ultra centum libras pendentes.* 333, b
- Peraa à Samariâ diuiditur Iordane flumio.* 458, a
- Perdices quomodo venatores eludant.* 12, a
 ex Talo puero facte dicuntur in fabulis. 52, b
 in Lemnorum insulis non nascuntur. 92, b
 si illic inferantur, moriuntur. ibid.
 à vento concipiunt. 96, a
 earum caro siccior est, & urinam mouet. 116, b
 eis testudo aduersatur. 124, a
 in insulâ S. Helene exequant gallinas. 238, a
- Peregrini Christiani cur in Iordane flumio se & vestimenta sua abluant.* 458, b
- Perillo ligero India bestia.* 164, a
 eius descriptio. ibid. & seqq.
- Peripaterici negabant reperiri posse, an prius aues quàm ora creata sint.* 51, b
- Peruiritum an à fontibus nonnullis naturali eorum virtute prodatur.* 433, b. 434, a
- Perse auium pennis in scribendo non utuntur, sed arundine quadam.* 459, a
- Perfica arbores in Rhodo florent tantum.* 105, b
- Pertropteri aues, quae mures & sorices prope Gazam interimunt.* 466, a
- Peruiani quam politiam olim obseruauerint.* 157, a, b
 quomodo apud eos hereditates deuoluerentur. ibid.
 apud eos largiebantur Reges ditissimi subditis omnibus vestimenta & necessaria vita. 138, a
 Regibus suis sunt fidelissimi. ibid.
 à feritate & barbarie eos auertere ceperunt Marcus Capac & vxor. ibid.
 Regem panem ut Numen reueriebantur. ibid.
 Solem colebant. ibid.
 Pachatamac credebant uniuersi factorem. ibid.
 Tangatanga Deum putabant unum in tribus, & tres in vno. ibid.
 anime immortalitatem nouerunt. ibid. b
 corpus resurrectorum credebant. ibid.
 reliquos eorum ritus vide consequenter.
- Pestis totam Europam miserè depascitur.* 369, a
 contra eam Gregorius Magnus supplicationem indixit. ibid.
 sedatur. ibid.
- Petra. vide, Aroër.*
- Petrus Canisius egrotans auicula esum appetens, eamdem vitro aduolantem accipit.* 14, a, b
- Petrus puer tredecennis fortissimus & constantissimus Christi athletes.* 151, a
- Petrus Sarmiento in Magellanicâ homines inuenit qui pro voce ululatum haberent.* 132, b
- Peua Bengalannum animalculum, tigrillum proditor.* 189, b
- Phacao qualis herba.* 322, a
- Phalangia quomodo coeant.* 95, a, b
- Pharmacouria medicina scientia etiam in bestijs est.* 7, b
- Pharus apud ciuitatem Brigantium in Gallaciâ quâ ratione dicatur speculum.* 410, b
- Phasiana pediculis infestantur.* 91, b
 sicca sunt natura, & ventrem stringunt. 116, b
- Phehuame, herba Indica.* 337, a
 ius decoctis eius, eadem curâ quâ china aut salu-parilla parati, morbum Gallicum curat. ibid.
 russi & asthmatis medetur. ibid. b
 flatibus

INDEX RERVM

<i>status discutit.</i>	ibid.	<i>Pilosi apud Isaiam qui sunt.</i>	78,a,b
<i>calculus comminuit.</i>	ibid.	<i>Pinabuhuzili, herba Indica.</i>	337,b
<i>renum & vesica affectionibus ex frigore ortis succurrit.</i>	ibid.	<i>dicitur amorem conciliare.</i>	ibid.
<i>dolores capitis tollit.</i>	ibid.	<i>succus radicis eius medetur tertianis febribus.</i>	ibid.
<i>colorem vitiatum emendat.</i>	ibid.	<i>oculorum inflammationibus conducit.</i>	ibid.
<i>mensis trahit.</i>	ibid.	<i>somnum inducit.</i>	ibid.
<i>partum accelerat.</i>	ibid.	<i>coriex illius fluxibus ventris prodest.</i>	ibid.
<i>obstructiones reserat.</i>	ibid.	<i>Pinguedo plerorumque animantium sensu caret.</i>	117,a
<i>humores crassos ac lentos euacuat.</i>	ibid.	<i>Pinguins, aues ab Hollandis in insulis freti Magellanici reperta.</i>	206,b
<i>Phiala, sine</i>		<i>earum descriptio.</i>	207,a
<i>Phiala, fons è quo Iordanis ducit originem.</i>	457,a	<i>Pinus loca frigida amat.</i>	105,b
<i>Philadelphia, olim dicta Rabba, ciuitas in qua habitauerunt gigantes Zamzommim.</i>	486,a	<i>Pipitzaboac, parua herba Indica.</i>	351,b
<i>à quo hoc nomen habeat.</i>	ibid.b	<i>radix eius conusa mediocriter, & è liquore aliquo congruenti, ventriculo inani, sex obolorum pondere sumpta, humores omnes, precipue pituitam & bilem, per superna & inferna citra noxam vacuat.</i>	ibid.
<i>fuit sedes Metropolitana.</i>	ibid.	<i>hydropicis, cachecticis & asthmaticis magnopere confert.</i>	ibid.
<i>Philippus Marnixius Sanct-Aldegondius mire loquaculum psittacum habuit.</i>	227,a	<i>eadem trusa, & ex lotio humano resoluta, & instillata, oculorum morbis medetur, & argemata discutit.</i>	ibid.
<i>Philomela auis, Musica prima doctrix.</i>	8,a	<i>Pirata Rupellenses Promontorium candidum Africa expilant.</i>	448,a
<i>Philomster Rex historia & natura animalium considerande studiosissimus fuit.</i>	2,a	<i>spoliatis & incensis templis, exustiisque Sanctorum imaginibus, solam D. Antonij Paduani imaginem ad ludibria seruant.</i>	ibid.b
<i>Philosophia Regia & sacra, consideratio & speculatio animata substantia est.</i>	1,b.2,a	<i>eamdem plurimis conuitijs proscindunt.</i>	ibid.
<i>Philosophorum circa calinaturam pugna.</i>	9,b	<i>partum naufragio pereunt, partum à Lusitanis capiuntur.</i>	ibid.
<i>Phlebotomia vsus ab hippopotamo monstratus fuit.</i>	7,b	<i>Piscatione qui delectati fuerint.</i>	9,a
<i>item à dantâ Indico animali.</i>	183,a	<i>Piscationum aliquot genera.</i>	260,b. 261,a,b. 262,a,b. 263,a,b
<i>Phoca catulos suos recentes & teneros, aliqua ex causa consternatos, ore excipiunt & conuertunt.</i>	157,b	<i>Piscatores apud Canopium, ad lacum Maotidem lupis dant alimenta, ut piscationis instrumenta custodiant.</i>	43,a
<i>Phoenices Nouumorbem reppererunt.</i>	73,a	<i>Piscatus Apostolorum in mari Galilæe quid significet.</i>	460,a
<i>Phoenix an sit in rerum natura, Doctores dubitant.</i>	9,b	<i>Pisciculi in aethere creati sunt aliquando.</i>	4,a
<i>an singularis sit.</i>	67,b	<i>Piscina probatica unde sic dicta.</i>	485,b
<i>Piaches, Medici apud Cymanos.</i>	137,b	<i>in eâ lauabantur hostie offerenda.</i>	ibid.
<i>quâ conditione agros curare tenerentur.</i>	ibid.	<i>Angelus quotannis eius aquas mouebat, unde aliquis egrotus sanabatur.</i>	ibid.
<i>melodijs demonem aduocant.</i>	138,b	<i>Piscina habetur in Lusitaniâ qua Feniâ v. Hebdomada sancta mirum odorem de se spargit.</i>	396,a
<i>Pica ex familiâ Enippeij facta dicuntur in fabulis.</i>	52,b	<i>& Sabbato sancto aquis exundat.</i>	ibid.
<i>Picutiili parua auis Indica, palato & stomacho acceptabilis.</i>	234,a	<i>Piscis auratus quale piscis genus.</i>	255,b
<i>Picus imbrifatus describitur.</i>	223,a	<i>Piscis mularis unde sic appellatus.</i>	265,a,b
<i>Picus Martius in Nouâ Hispaniâ.</i>	223,b	<i>Pisces quâ occasione inter sidera relati.</i>	2,b
<i>eius puluis salutaris est hydropicis.</i>	ibid.	<i>Pisces aliquando sine humore constitunt, ut Andrea Ouiedi esui inferuient.</i>	14,a
<i>Picus salutaris, qualis auis.</i>	223,a	<i>audiunt & odorantur.</i>	36,b
<i>Pietatis erga parentes senes symbolum merops, astur, & ciconia.</i>	6,b	<i>ex solâ aquâ generantur.</i>	51,a
<i>Pigmentum ex arbore achiot conficitur, & quomodo.</i>	353,b	<i>quod genus causa in eorum animique productione primâ aqua praestiterint.</i>	60,b
<i>scabiei & ulceribus medetur.</i>	ibid.	<i>in primâ creatione non bina tantum cuiusque speciei, sed innumeri creati fuerunt.</i>	67,a
<i>ventriculum corroborat.</i>	ibid.	<i>nonnulli auro vescuntur.</i>	ibid.
<i>fluxum alui cohibet.</i>	ibid.	<i>in terrâ Babylonicâ fluiijs egredientes pabulari in sicco dicuntur.</i>	92,a
<i>lac auget.</i>	ibid.	<i>in Anconitano littore in solidissimis lapidibus reperi sunt.</i>	99,a
<i>Pigmentum ex folijs herba xihqmilitipitza hoac, ad nigrandos capillos quomodo conficiatur.</i>	339,b	<i>effodiuntur etiam è terrâ.</i>	ibid.
<i>Pigritia India bestia.</i>	164,a	<i>stomacho carent.</i>	118,a
<i>eius descriptio.</i>	ibid.& seqq.		
<i>Pilatus ab Andaguailis adoratur, & verus Deus esse reputatur.</i>	141,a		
<i>Pili vetantur nasci cinere exusta penna auis aure.</i>	224,b		
<i>item stercore formicarum, & sanguine vespertilionum.</i>	ibid.		
<i>Pilipoc arbor Indica, bigenor est, mas, & femella.</i>	338,b		
<i>radices venenatis morsibus ac potionibus resistunt.</i>	ibid.		
<i>reliqua antidota imperfectiora perficit.</i>	ibid.		
<i>leniter vacuat, sesquidrachma mensurâ.</i>	ibid.		

M E M O R A B I L I V M.

<i>in Hispaniâ reperiuntur qui non oua sed vina animalia pariant.</i>	401, a	<i>Pochtlan teuhoa jica tecutli, minister idolorum in templo maximo Mexicano, & quae ei cura.</i>	149, a
<i>in eodem Regno varijs in locis effodiuntur. ibid. b</i>		<i>Pogo Aton, profundus in valle Comitlan puteus, in quo sunt plurimae volucres.</i>	241, a
<i>tat precise in stagno Monasterij S. Maurij, quot Monachi in Conuentu.</i>	445, a	<i>Podagra curatur fimo caprarum siluestrium mixto axungia.</i>	127, b
<i>Monacho aliquo egrotante, piscis infirmus aquis supernatai; morituro, moritur.</i>	ibid.	<i>mitigatur carne vicuna. 185, a. vide; Articulorum dolores:</i>	
<i>Pituitam expurgant tres nuclei arboris Quauhilatzin.</i>	339, a	<i>Poenitentia symbolum, elephas.</i>	7, a
<i>arbor tamarindus.</i>	342, a	<i>Politica ex animalibus desumi potest.</i>	6, b
<i>herba cuamihoail, si ex aquâ duarum drachmarum mensurâ sumatur.</i>	347, a	<i>Politica disciplina symbolum, apes.</i>	7, a
<i>puluis arboris hollis.</i>	348, a	<i>Politica barbarorum quorundam leges.</i>	137, a
<i>herba tlatlanhcapatl.</i>	350, a	<i>Pollin, insectum parvulum apud Indos.</i>	290, b
<i>folia siccata herba yetl.</i>	358, b	<i>tritum & impostum, aculeos & sagittas oculis extrahit.</i>	ibid.
<i>fructus, nucleus, gummi & vini arboris molle.</i>	362, a	<i>Polpoch, serpens Indicus.</i>	285, a
<i>arbor tecopalquahuil.</i>	369, a	<i>Polymestor Milesius cursu leporem cõsecutus est.</i>	37, b
<i>per superna & inferna citra noxam vacuat radix herba acxoyatic secunda.</i>	351, b	<i>Polypus piscis ad oleam adnata.</i>	37, a
<i>ius decocti radicum herba tepeamatl.</i>	360, b	<i>Poma innascuntur salicibus ex benedictione S. Keruvini.</i>	427, a, b
<i>per infernâ purgat radix herba iacuache.</i>	340, a	<i>Pompilius Polonia Rex à mûribus cum coniuge & filijs denoratur.</i>	96, b
<i>item syropus ex iure decocti eius paratus. ibid.</i>		<i>Porcellina caro parum nutrit, sed plus ventrem procurat.</i>	115, a
<i>per poros evacuatur per olcacaizan herbam.</i>	322, a	<i>Porcina caro valdè nutrit, sed minis ventrem procurat.</i>	116, a
<i>Pituitosa excrementa pellit herba cocozamal.</i>	370, b	<i>Porphyrius bruta inter se sermocinari putavit.</i>	39, a
<i>Pituitosos humores purgat herba chilli.</i>	363, b	<i>Potentia summa, unum ex diuinitatis lineamentis.</i>	15, a
<i>Pityocampa causticam vim habet.</i>	3, b	<i>Potomageon herba crocodilis aduersaria.</i>	ibid.
<i>Puyusa Hispaniarum insula describuntur.</i>	402, b	<i>Potionibus venenatis obsistunt radices herba buyo buyo.</i>	367, a
<i>Pius V. Pontifex Max. varios Agnos Dei benedixit, eorumdemque vis & efficacia.</i>	453, a, b	<i>Potosi oppidum, quamuis in colle positum, diluio aquarum penè fuit obrutum.</i>	385, a
<i>Plagas venenatas curat cortex stiptum herba buyo buyo in farinam redactus, & in corpus sumptus.</i>	367, a	<i>Pouelus Calvinista miracula ad fontem S. VVenefreda virginis facta suggillat.</i>	436, a
<i>Plagus veteribus medentur folia herba caoxihuil.</i>	370, b	<i>refutatur.</i>	ibid. & seq.
<i>puluis lapidis quetzalxaquyac.</i>	374, a	<i>Poxcauhcamotl, species herba camotli.</i>	367, b
<i>Planetae non sunt animalia.</i>	26, b	<i>Poyauhela pars maximi templi Mexicani, & quid in eo fieret.</i>	142, b
<i>Planta in animalibus generantur.</i>	6, b	<i>Præputij verrucas corrodunt folia herba cacoxihuil.</i>	370, b
<i>non sunt animalia.</i>	18, b	<i>Præfagia ex animalibus capiuntur.</i>	3, a
<i>quomodo generentur.</i>	103, b	<i>Præfimi Iustinianum Imp. asinum vocabant, eò quod aures suas mouere posset.</i>	437, a
<i>qua cause sint quod generentur dissimiles & diuerse.</i>	104, a, b	<i>Prata S. Brigide semper herbosa, quamuis omnes bestie quotidie ea ad solum vsque depascantur.</i>	428, b
<i>quomodo diuerse generentur ratione suis ipsius.</i>	ibid. b	<i>Presbyter quidam ad imaginem B. Virginis de Sardenai temerè accedens, & contingens, diuinitus morte plectitur.</i>	421, a
<i>quomodo ratione cali.</i>	105, a	<i>Primum mobile non potest rapere inferiores orbis.</i>	21, b
<i>quomodo ratione foli.</i>	ibid. & seqq.	<i>Principis solliciti ac solertis typus Suliac Scythia animal.</i>	43, a
<i>quomodo ratione cultura.</i>	107, a	<i>Producat quid in historiâ creationis significet.</i>	50, b
<i>quot earum sint genera.</i>	127, b. 128, a	<i>Progne in hirundinem versa dicitur in fabulis.</i>	52, b
<i>quas partes habeant.</i>	128, b. & seqq.	<i>Protogeusta Indica animalia gustu excellunt.</i>	37, a
<i>Platanus Indica semel tantùm fructum fert, & cum interit.</i>	295, a, b	<i>Prudentie symbolum pagurus.</i>	6, b
<i>pulpa eius recenti butyro mollitie ac sapore est persimilis.</i>	ibid. b	<i>Prurigines curantur lotio canino, addito nitro.</i>	127, b
<i>Aegyptium vulgus nugatur, hanc esse arborem cuius pomo peccauerunt primi parentes.</i>	ibid.	<i>Psittacus quidam edoctus ista Litaniarum verba, Sancte Thoma, ora pro nobis, mirè à miluo liberatur.</i>	39, b
<i>Plato mentem animalibus tribuebat.</i>	38, b	<i>Psittaci in Asiâ, Africâ & Americâ reperiuntur.</i>	225, b
<i>Platonica apes eloquentiam Aristoclis pueri indicarunt.</i>	3, b	<i>varia eorum genera describuntur ab Hernando.</i>	ibid.
<i>Plasyceros cornu solidum habet.</i>	110, b		
<i>& deciduum.</i>	111, a		
<i>aque latum.</i>	ibid.		
<i>femina pilos nitidissimos habent.</i>	115, a		
<i>naturâ est timidus.</i>	125, b		
<i>Pleuritici inuuantur ramentis lapidis izocui.</i>	379, b		
<i>Plenslunia à formicis dignoscuntur.</i>	3, a		
<i>Plumia cum grandine quomodo in corpore humano reperiatur.</i>	4, a		
<i>quomodo ab animalibus presentiat.</i>	49, a		
<i>Pocchilli, chillis herba specios.</i>	364, a		

INDEX RERVM

- vinum* genus vocatur toz nene, quod reliquis ad humanum sermonem addiscendum est aptius. *ibid.*
alterum vocatur coche, loquaculum etiam. *ibid.*
tertium quilitoron, quod etiam humanas voces imitatur. *ibid.*
in Hispaniâ innumeri sunt virides, yque vel maiores, vel minores, vel minimi. 226, a
Aldrouandus quatuordecim eorum species esse ait. *ibid.*
est aliud genus, dictum guacamayan, qui cum pueris ludit. 229, a
alius quidam in Potosi Indos occurrentes patriâ suâ nomine in clamabat. *ibid.*
alius Hispali Medicum quemdam ineptum insectabat. *ibid.*
alius tabernarium vinarium illudabat. *ibid.*
plurimi sunt simplicissimo ingenio. *ibid.*
Pterophaenicus Indicus describitur. 225, a, b
Ptolemaus Secundus ceruum quemdam ad Græcum sermonem assuescebat. 124, b
Ptolemaus Geographus erravit in reddendâ causâ incrementi Nili. 383, a
Puchilan, locus templi maximi Mexicani. 144, b
Pudendorum ulceribus medetur herba elaquequetzal. 341, b
eorum verrucas corroduunt folia herba cacocxihuit. 370, b
eorum vetustis plagis medetur puluis lapidis quetzalxaquyac. 374, a
Pudicitiam seruat herba atatapalacatl. 307, a
Pudor in Cuianorum superstitionibus adumbratus. 141, a
Puella quædam Christum fideiuforem accipit à iuvene, ei fidem maritalem promittente. 392, b
illo negante fidem, crucifixi effigies ei testimonium perhibet. *ibid.*
Puella nobiles quomodo alicubi virginitatem sponso probarent. 138, a
Puella quædam à S. Iacobo Nisibitâ propter impudentiam canescere ante tempus coguntur. 453, b
Puero Silesio innatus dens aureus. 6, b
Puerpera quædam, infantem eniti non valens, potato paxillo terra è loco ubi S. Iacobi Apostoli steterat imago, sine labore enititur. 446, a
Puerperis lac auget yzcahoitli lumbricorum in Indiâ genus. 256, b
item cretacea terra, abrasa à saxo crypta lactea, & in aquâ, vel vino, vel lacte epota. 470, b
eis, ut robur acquirant, aliquot diebus à partu propinari ab Indis solet maguey luteus. 301, a
item ius decocti herba nabuiteputz. 336, b
eas corroborat radix herba ahoatan trium unciarum mensurâ cocta è tribus libris aquæ fontane ad tertias, & ius decocti propinatum vice porus. 352, a
mirum in modum eis prodest herba elalyetl. 359, b
inuantur ramentis lapidis izocni. 379, b
Pugiones apud Indos olim ex yzctli lapide conficiebantur. 373, b
Pugna alitum Iulij Casaris necem præsignificauit. 3, b
Puli à fructu sic appellata arbor in Indiâ. 342, a
bilem concoquit & expurgat. *ibid.*
pituitam incidit & expurgat. *ibid.*
calorem nimium sedat. *ibid.*
folia rufa erysipelatis utilissimè imponuntur. *ibid.*
fit ex eâ confectio ad eadem utilis. *ibid.*
Pulices interimit ius decocti foliorum herba yetl. 359, a
Pulli gallinacei caro minus sicca est, & compecenter nutrit. 116, b
Puluis tumuli S. Valtrici gires sine ratos interimit. 426, b
Puluis holli arboris naribus inspersus hemibraneas sanat. 348, a
capitis dolores sistit. *ibid.*
pituitam euocat. *ibid.*
sternutamentum ciet. *ibid.*
Puluis arbuscula yohualxocheli ulceribus insanabilibus medetur. 312, b
fsabiam & lepram tollit. *ibid.*
Puluis radice herba curuzen, ex aquâ, vino, buglosove aut melisoboti succo sumptus sex obolarum pondere, iliacos dolores sanat. 338, a
ventriculum calefacit. *ibid.*
concoctionem iuuat. *ibid.*
viscerum temperiem frigidam tollit. *ibid.*
obstructiones aperit. *ibid.*
menstrua & urinam prouocat. *ibid.*
utero confert. *ibid.*
venenatis potionibus aduersatur. *ibid.*
flatus discit. *ibid.*
vires instaurat. *ibid.*
Puluis herba ololuhqui resina mixtus frigus pellit. 337, a
offibus luxatis aut fractis auxiliatur. *ibid.*
Puluis foliorum herba yetl inspiratus, naribusque tractus, verbera & cuiusvis generis supplicia sentire vetat. 359, a
animum auget. *ibid.*
ad tolerandos labores vim suppeditat. *ibid.*
Puluis lapidis abuachetl ex aquâ sumptus, febres ardentis curat. 379, a
Puluis lapidis ezteit inspergitur naribus sanguine stillantibus. 374, b
Puluis lapidis quetzalxaquyac medetur vetustis plagis. *ibid.*
præcipue pudendorum. *ibid.*
Puluis lapidis toltecayzeli admixtus crystallo argemata discit. 374, a
visum acuit. *ibid.*
carnem superexcrecentem absumit. *ibid.*
Puluis pavementi circa sepulchrum S. Remigij serpentes fugat. 450, b
Puluis pici Martij hydropisim curat. 223, b
Purpura è limo quandoque nascitur. 99, a
verno tempore per fauaginem generatur. 100, a
primum inter colores locum obtinet. 487, a
eâ olim Regum, Magistratum & Senatorum vestes tingebantur. *ibid.*
quid proprie sit. *ibid.*
pro soli ratione colorem variat. *ibid.*
plura eius sunt genera. *ibid.*
quomodo in Italiâ genuina à nothâ discernatur. *ibid.*
ex eâ atramenti genus, encaustum appellatum, conficiebatur. *ibid.*
eo soli Imperatores in scribendo utebantur. *ibid.*
quomodo illud encaustum pararetur. 488, a
Pus promouendi vim habet vitulinus adeps. 3, b
Pusta, pisciculi minimi genus. 249, b
cum miltomame permixta & admota, erysipelata curat. *ibid.*
Pisces

M E M O R A B I L I V M.

<i>Putei bituminis ubi fuerint.</i>	461, b	<i>in arboris magnitudinem excrescit.</i>	370 a
<i>Puteus aquarum vinentium, de quo in Canticis, quid fuerit.</i>	464, b	<i>furculi cortice nudati albugines & argemata illius discutunt.</i>	ibid. b
<i>Puteus B. Virginis quis, & ubi.</i>	488, b	<i>succus flatus absumit.</i>	ibid.
<i>Puteus quidam fuit Hispani, qui maris aestu crescente minuebatur, decedente augebatur.</i>	409, a	<i>lichenas curat.</i>	ibid.
<i>Putorius est semiferus, hoc est media naturæ inter fera & mansueta.</i>	125, b	<i>dolores à frigidâ causâ ortos sanat.</i>	ibid.
<i>mansuescieri potest.</i>	ibid.	<i>folia medentur veteribus plagis.</i>	ibid.
<i>Putrefacta mundantur puluere herba coca.</i>	304, b	<i>tusa & applicata verrucas corrodunt.</i>	ibid.
<i>Pygmaea in gruem versa dicitur in sabulis.</i>	52, b	<i>præcipuè præputij & pudendorum.</i>	ibid.
<i>Pygmaei an umquam extiterint.</i>	83, b. & seqq.	<i>Quauhhyautli, herba Indica.</i>	340, b
<i>eorum historias varij narrant.</i>	ibid.	<i>folia eius imposita medentur vlceribus.</i>	ibid.
<i>cum gruibus pugnant.</i>	85, a	<i>dolores è frigore vel lue Indicâ ortos leniunt.</i>	ibid.
<i>an Ezechielii Propheta innotuerint.</i>	ibid. b	<i>ibid.</i>	ibid.
<i>à Ioanne Aluare Maldonato ultra montanas Andes reperti sunt cubitum non excedentes.</i>	132, b	<i>facium tumores discutunt.</i>	ibid.
<i>aliud illorum genus, quatuor doctantes non excedens, in Orientis quadam insulâ statuit Argensola.</i>	133, a	<i>sudores euocant.</i>	ibid.
<i>Pyragmus stirps ab igne ladi non potest.</i>	61, a	<i>flatus discutunt.</i>	ibid.
<i>Pyrausta bestiola ab igne immunes sunt.</i>	61, b	<i>nervorum resolutionem sanant.</i>	ibid.
<i>in igne viuunt, extra ignem pereunt.</i>	99 b	<i>epilepticos suffitu iuuant.</i>	ibid.
<i>Pythahaya qualis herba.</i>	326, a	<i>radicis & germinum succus epotus aut infusus, euacuat aquam intercutaneam.</i>	ibid.
		<i>ius decocti eius crurium edomata tollit.</i>	ibid.
		<i>puuitosos tumores supprimit.</i>	ibid.
		<i>menses euocat.</i>	ibid.
		<i>Quauhpecoli Nona Hispanie animal.</i>	176, b
		<i>mitescit facile.</i>	ibid.
		<i>est voracissimum.</i>	ibid.
		<i>placidum est & blandum.</i>	ibid.
		<i>Quaubtenzo, sine mustela siluestris, animal Indicum.</i>	171, b
		<i>pellis eius vestibus parandis commoda.</i>	ibid.
		<i>Quaubtlacoyametl. vide, Quauhcoyametl.</i>	
		<i>Quaubtlamacame, cernorum genus in Nouâ Hispaniâ.</i>	184, a
		<i>Quaubtlatlatzin, arbor Indica.</i>	339, a
		<i>tres eius nuclei humores omnes per superna & inferna, præcipuè pituitam & bilum euacuant.</i>	ibid.
		<i>Quauhtochli, species cuniculorum in Nouâ Hispaniâ.</i>	161, a
		<i>Quaubtzapotl, arbor magna in Indijs.</i>	361, a
		<i>germina eius venenis obfistunt.</i>	ibid.
		<i>nuclei pomorum curant diarrhœas.</i>	ibid.
		<i>Quauhzonocolim, species coturnicum Indicarum in Nouâ Hispaniâ.</i>	233, a
		<i>Quauhxiccalco, paruulum Mexicanorum templum, & cui esset vsui.</i>	143, a, b
		<i>Quauhxicoili pseudomelissa genus apud Mexicanos.</i>	336, a
		<i>Quauhxilco pars templi maximi Mexicani, & quid ibi fieret.</i>	143, a
		<i>Quauhhyac arbor magna Indica.</i>	322, b
		<i>succus eius naribus instillatus sternutamentum excitat.</i>	ibid.
		<i>caput purgat.</i>	ibid.
		<i>Quaxolotl chantico, dea Mexicensium.</i>	144, a
		<i>Quechholi, festum Mexicanorum.</i>	144, a
		<i>Quecholli, mensis apud Mexicanos.</i>	143, a
		<i>Quecollitlami, festum Mexicanorum.</i>	144, b
		<i>Quemi, species cuniculorum in Hispaniâ.</i>	161, b
		<i>Quercus B. Virginis Foyensis unde habeat vim sanandi varios languores.</i>	412, b
		<i>Quetzal appocconalli, succini nostri species.</i>	374, b
		<i>Quetzal yztli, smaragdi dilutioris genus.</i>	374, b
		<i>ubi præcipuè reperitur.</i>	230, a
		<i>occidere eam non licet, benè tamen deplumare.</i>	ibid.
		<i>est prædij loco, & ad heredes transit.</i>	ibid.
		<i>quomodo capiatur.</i>	ibid.
		<i>Quetzal tototl qualis auis.</i>	229, b. 230, a
			Quet-

INDEX RERVM

<i>Quetzalxauyaa</i> , genus smaragdi.	374, a	<i>Radix herba ayecocimatl</i> vel cruda vel ius decocti eius, ventriculorum & intestina per superna & inferna vacuat.	356, b
puluis eius medetur vetustis plagis.	ibid.	<i>Radix herba curitzen</i> in puluerem redacta, ex aqua, vino, buglossore aut melissoboti succo sumpta sex obolorum pondere, iliacos dolores sanat.	338, a
praecipue pudendorum.	ibid.	addita çaçanata equis ponderibus drachma vini, humores crassos & lentos vacuat.	ibid. b
<i>Quetzalcochiton</i> serpens fndicus è lacertiarum genere.	276, b	<i>Radices alba</i> , Peruenfis fructus, viro modo corpus humanum expurgant.	326 b
eius puluis si sumatur in aqua drachma vini pondere, sudorem euocat.	ibid.	<i>Radices herba atepocapatli</i> ventriculorum & renes frigida distemperie laborantes restitunt & confirmant.	307, b
<i>Quichisique</i> Gaspar fortissimus & constantissimus Christi athletes.	151, a	sterilitati ab eadem causa orta medentur.	ibid.
<i>Quilla</i> dicitur Luna ab Ingis Indis.	159, b	<i>Radices herba axixilacotl</i> tusa, & applicata trium drachmarum pondere, urinam mire euocant.	350, b
<i>Quilitoton</i> , genus psittacorum.	225, b	epota, eius extergunt meatus.	ibid.
<i>Quimichpatli</i> herba fndica.	349, a	colicis subueniunt.	ibid.
semen eius extinguit vermes ulceribus quorumuis animalium ingeneratos.	ibid.	faciei maculas euadunt.	ibid.
carnem superexcrecentem absumit.	ibid.	scabiem capiti puerorum & vniuersi corporis curant.	ibid.
articulorum dolores mire sedat.	ibid.	febres euocato sudore tollunt.	ibid.
aqua mixtura, sanat ulcera oris.	ibid.	flatu discutit.	ibid.
pediculos necat.	ibid.	tumores prater naturam dissipant.	ibid.
dentes firmat ius decocti spicarum eius.	ibid. b	<i>Radices herba buyo buyo</i> propinantur aduersus venenatas potiones.	367, a
<i>Quimichpatlan</i> , animal Indicum, species sciurorum.	173, a	ventriculi affectionibus frigidis subueniunt.	ibid.
<i>Quilalbochoatl</i> araneorum genus magnitudine oui columbini.	291, b	is qui ob maleficia coire nequeunt opem praestant.	ibid.
R.			
R <i>Abba</i> civitas, in qua olim habitauerunt Zamozomum gigantes.	486, a	<i>Radices herba tzahuengueni</i> tusa atque ex aqua posita urinam & menses euocant.	343, b
dicitur est postea Philadelphia.	ibid.	convulsiones curant.	ibid.
<i>Rabihorcado</i> qualis avis.	221, a	pectori conferunt.	ibid.
<i>Rachelis</i> sepulchrum ubi sit.	476, a	obstructiones aperiant.	ibid.
lapilli ibi inueniuntur, qui partum mulieribus maturare dicuntur.	ibid.	celiacis opitulantur.	ibid.
<i>Radix</i> est perpetua pars plantarum.	128, b	hydropisim curant.	ibid.
<i>Radix arboris pilipoc</i> venenatis morsibus ac potionibus resistit.	338, b	colicam sanant.	ibid.
leniter vacuat, sesquidrachma mensura.	ibid.	iliacis prosunt.	ibid.
reliqua venenata iudicia imperfectiora perficit.	ibid.	<i>Ramenta lapidis Alcececa</i> mira breuitate insanientibus medentur.	379, a
<i>Radix arboris tunc</i> auxiliatur enterocelis.	311, b	<i>Ramenta lapidis ezitel</i> sumpta dysentericos curant.	379, a
erysipelatis medetur.	ibid.	ventris dolori medentur.	ibid.
calorem a febre ortum tollit.	ibid.	naribus inspersa, sanguinem sistunt.	ibid.
iecinori vehementer concalescenti est remedio.	ibid.	hemicraniam sanant.	ibid.
ulceribus mire subuenit.	312, a	<i>Ramenta lapidis tzoeni</i> puerperas iuuant.	379, b
<i>Radix herba ahoapatli</i> alium sistit.	352, a	item pleniticos.	ibid.
urinam euocat.	ibid.	& febricitantes.	ibid.
flatu discutit.	ibid.	eadem induta in nares, capitis dolorem sedant.	ibid.
ventriculorum & cerebrum firmat.	ibid.	<i>Rami</i> sunt perpetua pars plantarum.	128, b
<i>Radix herba ahoaton</i> trium unciarum mensura contra è tribus libris aquae fontana ad tertias, & ius decocti propinaturn vice potus, puerperas corroborat.	352, a	quid dicantur in arboribus.	ibid.
dysenterias compefcit.	ibid.	<i>Ramirus</i> Rex Hispania per legatos ab Abderrahamano Mauro missos, centum vt virgines tributi loco pendat sollicitatur.	389, b
laxata renum ossa consolidat.	ibid.	legatos iniqua petentes repellit.	ibid.
lassitudini medetur.	ibid.	bellum contra Maurum parat.	ibid.
<i>Radix amudy</i> herba splenis obstructiones aperit.	366, a	& eiusdem ditones inuadit.	ibid.
<i>Radix herba acxoyatic</i> in farinam redacta, sumptaque è frigido quodam liquore, febres soluit.	351, b	superatur a Mauro.	ibid.
<i>Radix acxoyatic</i> secunde, confusa mediocriter, & è liquore aliquo congruenti, in auri ventriculo, sex obolorum pondere sumpta, humores omnes, praecipue pituitam & bilim, per superna & inferna citra noxam vacuat.	351, b	es noctu S. Iacobus apparet, & de victoria certum esse iubet.	390, a
hydroicis, cachecticis, asthmaticis magnopere confert.	ibid.	egregia oratione suos alloquitur, & animos eis addit.	ibid.
eadem tusa, & resoluta ex lotio humano, & instillata, oculorum morbis medetur, & argemata discutit.	ibid.	collatis armis Maurum vincit & fugat.	ibid. b
		Compostellano templo Hispaniam voti ream facit.	ibid.
		<i>Rana</i> vociferantes, temporis praesagia suggerunt.	3, a

M E M O R A B I L I V M.

<i>in aethere aliquando orti sunt.</i>	4, a	<i>Requies quales pisces sint.</i>	260, a
<i>ex colonis Lycijs facti dicuntur in fabulis.</i>	52, b	<i>sunt pisces admodum noxij, nec edules.</i>	ibid.
<i>magna ex parte noctu coeunt.</i>	93, a	<i>Resina arboris abochoet dolores ex frigore ortos sanat.</i>	
<i>quales foetus edant.</i>	94, b	306, a	
<i>plerumque sponte ex limo generantur.</i>	96, a	<i>morbo articulari ex frigida causa orto mirabili</i>	
<i>etiam e limo oriuntur.</i>	99, a	<i>celeritate medetur.</i>	ibid.
<i>& ex aqua.</i>	ibid. b	<i>status discutit.</i>	ibid.
<i>lingua prima eis coheret, intima absoluta a gutture, qua vocem emittunt.</i>	112, a	<i>tumores ex pituita ortos dissipat.</i>	ibid.
<i>crura earum posteriora prioribus sunt longiora.</i>		<i>neruos, qui ab humoribus crassis distenti sunt, laxat.</i>	ibid. b
113, a		<i>Resina nulli arboris vulnera claudit.</i>	295, a
<i>tam anteriores quam posteriores pedes membranis connexos habent.</i>	ibid. b	<i>Respirationis difficultati medentur tres quatuorve guttae balsami ex arbore hozzilochit eliciti, ante cibum lineta.</i>	369, b. vide Asthma.
<i>aureus orbis earum oculos circuit.</i>	115, b	<i>Restitutus Presbyter, qui quando ei placebat, admirantur quasi lamentationes cuiuslibet hominis voces, ita se auferebat a sensibus, ut morituro simillimus iaceret, & non solum vellicantes & pungentes non sentiret, sed & ignem sine sensu pareretur.</i>	437, b
<i>nullibi nisi in oculis sanguinem habent.</i>	117, a	<i>Resurrectionis typpus hozzitiltototlus Indiae avis.</i>	12, a, b
<i>geminum iecur habent.</i>	118, a	<i>Resurrectionis Christi memoria viguit in India Occidentali ante postremum Christianorum aduentum.</i>	74, a
<i>aquatica sunt innoxia, & femina mare est maior.</i>	119, b	<i>Reversus, piscis genus, quo ad alios pisces capiendos Indi utuntur.</i>	250, a
<i>faliunt magis quam currant.</i>	ibid.	<i>quomodo piscationem suam obeat.</i>	ibid. b.
<i>in Cyrena plane muta esse dicuntur.</i>	120, b	& seq.	
<i>atque item Seriphia.</i>	ibid.	<i>Rhabarbarum monachorum.</i>	364, b
<i>ex accidenti tantum mutas esse quis inquit.</i>	ibid.	<i>Rhamnus spina, figura superbiorum & dolosorum.</i>	494, a
<i>terrestres herba pascuntur.</i>	121, a	<i>Rhenus fluvius Germaniae aurifer.</i>	381, a
<i>mortuam talpam deuorant.</i>	ibid.	<i>Rhinoceros bestia auerso modo coeunt.</i>	93, a
<i>totam partem huius dormiunt.</i>	123, b	<i>idque occulte.</i>	ibid.
<i>aquatica & terrestres pluuiam denuntiant.</i>	125, a	<i>cornu solidum habent.</i>	110, a
<i>aquaticarum caro in hominis alimentum cedit.</i>	126, b	<i>idque breuissimum.</i>	111, b
<i>Raphaem gigantes a filiis Lot interfecti.</i>	486, a	<i>Rhinoceros avis perniciosissimi volatus.</i>	230, b
<i>Rauenna ciuitas Italiae unde dicta.</i>	389, a	<i>est avis crudelis & immansueta.</i>	231, a
<i>Rebus & naturalibus quomodo philosophandum sit de diuinis.</i>	14, b	<i>cornu eius eandem vim habet quam cornu quadrupedis.</i>	ibid.
<i>Refforis vigilantis typus Suliac Scythiae animal.</i>	43, a	<i>Rhodienses Milites ita instruxerunt canes, ut cum noctu vagarentur, Christianos a Turcis odore internoscerent.</i>	174, b
<i>Regia & sacra Philosophia, est consideratio & speculatio animata substantiae.</i>	1, b. 2, a	<i>Rhododaphnes folia & flores mulis, asinis, capris & canibus sunt venenum.</i>	122, a
<i>Religionis symbolum elephas.</i>	6, b	<i>Rio grande fluvius ubi situs.</i>	263, b
<i>Remigius Rhemensis Archiepiscopus passerem manu sua panit.</i>	203, a	<i>Rius quidam, homo malitiosus & senex, S. Patrum, quo minus verbum Dei predicare possit, prohibet.</i>	443, a
<i>puluis pauimenti circa sepulchrum eius serpentes fugat.</i>	450, b	<i>ei prior inuentus flos a S. Patritio restituitur, sub conditione ut in Christum credat.</i>	ibid. b
<i>Remora piscis non est fabulosa.</i>	245, b	<i>Robur loca frigida amat.</i>	105, b
<i>Renes emundantur succo foliorum arboris magney.</i>	300, b	<i>Rodericus Hispaniae Rex arcam in palatio Toletano stantem aperit, & quid in ea inuenit.</i>	398, a
<i>ex frigida distemperie laborantes restituntur & confirmantur radicibus herbae atepocapatli.</i>	307, b	<i>Romani olim forte nouum orbem reppererunt.</i>	73, a
<i>item herba phebuanne.</i>	337, b	<i>eorum clades a Lusitanis inferenda per angues nigras significata.</i>	3, b
<i>eorum calor temperatur gummi arboris tuna.</i>	311, b	<i>Romerreo piscis genus in Oceano Septentrionali.</i>	251, b
<i>curatur herba mexicquulul, butyro vaccino salis experti commista, & applicata.</i>	317, a	<i>tribronis excrementis vescitur.</i>	252, a, b
<i>item fermento quod ex maizio conficitur.</i>	321, a	<i>quomodo se, ne ab eo deuoretur, custodiat.</i>	ibid. a
<i>item folijs herbae tonalxihuul.</i>	352, b	<i>Rosa Ierichutina nocte Saluatoris natalitiam paulatim hiat, atque inde se recludit, quamuis sicca & arida, in testimonium virginis partus.</i>	462, b
<i>herba acucibehuariraqua.</i>	354, b	<i>aliter de ea iudicat Belonius.</i>	ibid.
<i>item lapide tlapatheuilol.</i>	374, a	<i>S. Rosalia e Normanniae Regum prosapia orta.</i>	445, a
<i>eorum doloribus vitilis est herba mimosa.</i>	303, a		
<i>& calamus aromaticus.</i>	314, b		
<i>eorum excrementa euocant tres quatuorve guttae balsami ex arbore hozzilochit eliciti, ante cibum lineta.</i>	369, b		
<i>luxata eorum ossa consolidat radix herbae aboarian.</i>	352, a		
<i>& herba cacalizin.</i>	350, a		
<i>eorum meatus expurgat sarsaparrilla.</i>	320, b		
<i>eorum morbos sanat mecaxochit herba.</i>	ibid. a		
<i>Reptilia ex auro & argento ad vinum efficta erant in horto ad aulam Ingarum Regum Peruanorum.</i>	140, a		

INDEX RERVM

- aulam spernit, & in montis cuiusdam specu degit.*
 ibid.
eius corpus inuenitur, & Panormum defertur.
 ibid.
Rosomaka Lithuanicum & Mosconiticum animal,
 voracissimum & inutile. 188, a
Rubekiones pisces sine coitu pariant. 95, b
Rubeta lactiflua quale piscis genus. 256, a
Ruchanis maxima in Madagascar, aquila similis.
 239, a
*tanti est roboris, ut elephantem tollat, & in sublime
 attollat.* ibid.
*alarum eius expansarum ab unâ extremitate ad
 aliam spatium est 16. passuum.* ibid.
penna eius octo passus sunt longa. ibid.
*Rucque aues Indicae forte sunt quae nobis dicuntur
 gryphes.* 90, a
elephantum capit & sustollit. ibid.
Rugas ex facie abstergit herba azpari. 356, a
*Rupellani piratae Promontorium candidum Africa
 expilant.* 448, a
*spoliatis & incensis templis, exustiisque Sanctorum
 imaginibus, solam S. Antonij Paduani imaginem
 ad ludibrium seruant.* ibid. b
eandem plurimis conatibus proscindunt. ibid.
*partim naufragio pereunt, partim à Lusitanis ca-
 piuntur.* ibid.
Rupicapracornua rugosa habent. 110, b
eaque in dorsum adunca. 111, a
 & breuissima. ibid.
collum longum & procerum habent. 112, b
vigram supra oculos lineam habent. 115, b
saluui magis quam currant. 119, b
sed velocissime pergunt. ibid.
natura sunt timide. 125, b
parentes suos acate grandes nutriant. 126, a
carum caro in alimentum hominis cedit. ibid. b
carum pelles in vestimentorum usum veniunt.
 127, a
Rusticus quidam ignarus per bouem in fide edocetur.
 45, a
Ruta contra venena valet. 43, a, b
Ruta Machari eximia. 474, a
- S.
- S**aecula esse animalia, Valentiniani docuerunt.
 18, a
Saccharum olim in Ebuso insulâ magnâ copiâ prouē-
 nit. 402, b
Sacra & Regia Philosophia, est consideratio & specu-
 lato animatae substantia. 1, b, 2, a
Sagitta extrahuntur, si pollin, insectum paruulum
 Indicum, tritum & impositum fuerit. 290, b
Sainus, aper Indicus, per dorsum respirare dicitur.
 31, a. 170, b
similis est nostro apro. 170, a
quomodo capiatur, ibid.
tigridi plane aduersatur. 171, a
si cicuretur, est placidus. ibid.
Sal Indicum, est saccharum antiquorum. 377, a
omnia eius genera in Nonâ Hispaniâ reperiuntur.
 ibid.
*in Hispaniâ non modo coquitur, sed etiam è terrâ
 effoditur.* 401, a
Saladinus Turca speluncam munitissimam, Chri-
 stianorum propugnaculum, prodicione capit. 479, a
Salamandra an sit ignea natura. 92, b
- quale sit animal.* ibid. & seq.
nec masculinum nec femininum genus habet. 94, a
est unipara. ibid. b
ex aquâ generatur: 99, b
crura habet breuia. 113, a
nigri & flauis est coloris. 115, a
tardum & pigrum incessum habet. 119, a
frigido & humido est temperamento. 120, a
frigoris admodum est patiens. ibid.
melle libenter vescitur. 121, a
à subius in cibum expetitur. ibid.
Salem ciuitas olim in campestribus Iordanis sita.
 458, b
Salices ex benedictione S. Keirvini poma ferunt.
 427, a, b
Salina capris & ouibus est venenum. 122, a
Salina de Arayâ sale maximopere abundat. 377, b
Salix, quam fluius Paranaque humefecerit, in pe-
 tram conuertitur. 380, b
Salo clarus admodum inter Hispaniae amnes fluius.
 404, b
aquae eius ferrum durum reddit. ibid.
forte idem est cum Bilbili. ibid.
Salomon Rex forte historia & natura animalium
 consideranda studiosus fuit. 2, a
calluit Geographiam & Hydrographiam. 73, a
unde tantam auri copiam habuerit. 379, b. 380, a
Salpa piscis ad portum è longinquo adnata. 37, a
Saltatio Satyrica quid. 78, b
Saltus Domini, qualis locus. 466, b
Samachonitis lacus, quem Iordanis fluius efficit.
 458, a
Samaria à Perea diuiditur Iordane fluius. ibid.
S. Samson terribilem serpentem coram Childeberso
 Rege fugauit. 74, b
Sanctimonialis Damascena sex ab urbe milliariibus
 in loco Sardenai Oratorium D. Virginis construit.
 420, a
peregrinos & pauperes ibi gratuito hospitio excipit.
 ibid.
*à monacho quodam Constantinopolitano, Ierosoly-
 mam proficiscente, imaginem B. Virginis inde
 sibi afferrî petit, ut eam in suo Oratorio repo-
 neret.* ibid.
eandem à monacho allatam accipit. 421, a
in locum honestiorem & sacriatiorem collocat. ibid.
sola ipsa eam attingere potest. ibid.
oleum ab eâ stillans vasculo excipit. ibid.
Sanctus aliquis si alicui maledixerit, an liceat, im-
 plorata ope alterius Sancti, maledictionis iaculum
 declinare. 454, a
Sanguis quot modis in demonum cultu intra atque
 extra templa effunderetur. 146, b
Sanguinis fluxus sistitur si mo caprarum siluestrium,
 si imponatur cum aceto. 127, b
item nucleo, fructu, gummi & vino arboris melle.
 362, a
Sanguis narium sistitur, in spersis ramenti lapidis
 ezteit. 379, a
Sanguis vespertilionum pilos nasci vetat. 224, b
Sanior mons, &
Sanir mons. vide, Hermon.
Sapientia summa, unum ex diuinitatis lineamentis.
 15, a
Sapphiri putamen inuentum est anserino oño gran-
 dius. 375, a
Sardinella vicus, qui à solis Christianis inhabitari se
 permittit, 467, a
 Sarrion

M E M O R A B I L I V M.

<i>Sarion mons. vide, Hermon.</i>		<i>Scinci in Agypto & Oriente generantur.</i>	92, a
<i>Sarsaparilla, nobile medicamentum, varias habet in</i>		<i>Sciurus quando coeat.</i>	93, b
<i>Novâ Hispaniâ differentias.</i>	320, a	<i>auriculas rotundas habet.</i>	111, b
<i>ventriculi calorem roborat.</i>	ibid. b	<i>exertos dentes habet.</i>	112, a
<i>renum & urinae meatus expurgat.</i>	ibid.	<i>genitalia habet ossea.</i>	113, a
<i>urinam ciet.</i>	ibid.	<i>caudam habet villosam.</i>	114, a
<i>articulorum & Gallica luis doloribus medetur.</i>		<i>eamque longitudine corpori ferè parem.</i>	ibid.
321, a		<i>& supra dorsum reflexam.</i>	ibid.
<i>sudores euocat.</i>	ibid.	<i>plerumque est rufi coloris.</i>	115, a
<i>ulcera obscena curat.</i>	ibid.	<i>in Franconiâ potiùs est niger.</i>	ibid. b
<i>morbos inueteratos & insanabiles sanat.</i>	ibid.	<i>eius caro dulcis & suavis est.</i>	116, a
<i>tumores præter naturam ortos dispellit.</i>	ibid.	<i>fructibus arborum vinit.</i>	121, a
<i>quâ ratione agrotis propinetur.</i>	ibid.	<i>prioribus pedibus pro manu utitur.</i>	ibid.
<i>Sasapim. vide, Seruoy.</i>		<i>tota panè hieme dormit.</i>	123, b
<i>Satyri an omnino sint commentitij.</i>	77, b	<i>fluumum traiciens quo stratagemate utatur.</i>	125, a
<i>aliquis visus est à S. Antonio.</i>	78, a	<i>tempestatum est præsciis.</i>	ibid.
<i>Euphemocares etiam aliquos reperit.</i>	ibid.	<i>est semiferus, hoc est media natura inter fera &</i>	
<i>an eos Isaias Propheta fuisse agnouerit.</i>	ibid.	<i>mansueta.</i>	125, b
<i>olim Sicinista dicebantur.</i>	79, a	<i>facile mansuescitur potest.</i>	ibid.
<i>sunt cornigeri.</i>	110, b	<i>eius caro in alimentum hominis cedit.</i>	126, b
<i>caudas habent.</i>	114, a	<i>pelles in vestimentorum usum veniunt.</i>	127, a
<i>cur su velocissimo valent.</i>	119, b	<i>in Indiâ varia eius sunt species.</i>	172, b
<i>Sausa India urbs, ubi canes adorantur.</i>	138, b	1. <i>tillocotequillin, quæ pomis vescitur, eaquæ pro</i>	
<i>Saxei viri diuersâ formâ gestuque diuerso reperiuntur</i>	140, a	<i>in futuro recondit.</i>	173, a
<i>in Thiabhuacu.</i>		<i>facile cicuratur.</i>	ibid.
<i>Saxum quoddam locutum est.</i>	45, a	2. <i>quapachtli, priore diplomaior.</i>	ibid.
<i>Saxum, super quo SS. Martyres Iustus & Pastor</i>		3. <i>rechallorl, caudam habens ferè depilem.</i>	ibid.
<i>securi percussi sunt, oleum exsudat.</i>	418, b, 423, b	<i>non cicuratur.</i>	ibid.
<i>Saxum quoddam Cedronis refert vestigia manuum</i>		<i>passeres voce imitatur.</i>	ibid.
<i>& pedum Christi.</i>	469, b	4. <i>tlalmototli dictus.</i>	ibid.
<i>Scabies curatur decocto foliorum nulli arboris.</i>		5. <i>quimichpatlan, reliquis minor.</i>	ibid.
295, a		<i>eius cauda vsta & redacta in puluerem, atque</i>	
<i>pulvere arbuscula yohualxochtili.</i>	312, b	<i>in corpus sumpta, parientes inuat.</i>	ibid.
<i>herbâ texaxapotla.</i>	341, a	6. <i>ztaetechalorl.</i>	ibid. b
<i>iure decocti corticis arboris tetlatia.</i>	ibid.	<i>Scorpius quâ occasione inter sidera relatus.</i>	2, b
<i>tusis & admotis folijs herba izahuengueni.</i>	343, b	<i>Scorpius ex cancri mortui & in sicco sepulti cadaue-</i>	
<i>radicibus herbe axixlacotl.</i>	350, b	<i>re oritur.</i>	97, a
<i>pigmento ex arbore achiorl confecto.</i>	353, b	<i>item ex ocymo.</i>	ibid. b
<i>herbâ tletlemaczin.</i>	355, b	<i>diffidium ei cum leone.</i>	124, a
<i>aquâ in quâ herba mohuitli trita aliquamdiu ma-</i>		<i>stellionem hostiliter odit.</i>	ibid.
<i>duerit, si ea, quoties expedierit, hauriatur.</i>	357, b	<i>eius ictibus aduersatur crusta serpentis acaliete-</i>	
<i>folijs herba chilpatli.</i>	363, a	<i>por.</i>	276, a
<i>Scabiei crurum medentur folia arboris ahoëhoët tu-</i>		<i>eisdem tutissimum est remedium herba acuiche-</i>	
<i>sa & illita.</i>	306, a	<i>huariragua.</i>	354, b
<i>Scabies puerorum capitibus innasci solita curatur</i>		<i>item vapor iuris decoctorum corticum herba</i>	
<i>herbâ ilaquequetzal tusâ, & emplastri modo im-</i>		<i>hoitziloxitlanethine.</i>	369, a
<i>positâ.</i>	341, b	<i>in Guatimalâ maximi sunt.</i>	287, a
<i>Scalabiscum Hispania oppidum, varijs miraculis ce-</i>		<i>Scrophula soluuntur fortiter stercore cameli.</i>	127, b
<i>lebre.</i>	392, a, b	<i>tolluntur item fimo bubali in cataplasmatibus po-</i>	
<i>Scapi in herbis quid sint.</i>	129, a	<i>sito.</i>	ibid.
<i>Scarabei quomodo coeant.</i>	95, a	<i>Scythopolis ciuitas olim in campestribus Iordanis sita.</i>	
<i>ex asini cadauere oriuntur.</i>	97, a	458, b	
<i>Scarabæ piscis linozostim odoratur.</i>	37, a	<i>Sebaste ciuitas, eadem quæ Cesareia Palaestine.</i>	
<i>Sceletum Francisci Perezijè Soc. Iesu miro modo</i>		474, b	
<i>connexum est repertum.</i>	445, b	<i>Sechakim vox Hebraea, calum significat.</i>	58, a
<i>Schaubhut qualis piscis.</i>	247, a	<i>Secunda Trinitatis persona à Lambis Tibetensium</i>	
<i>Scholastici quâ ratione liberè disputent an cali sint</i>		<i>Sacerdotibus Liber magnis vocatur.</i>	140, b
<i>animati.</i>	19, a, b	<i>Secunda trahuntur suffitu vsti corticis arboris ahoë-</i>	
<i>Sciagraphia gallinae nota.</i>	8, b	<i>hoët.</i>	306, a
<i>Sciatica passio curatur fimo bubali.</i>	127, b	<i>item herbâ ilaquequetzal.</i>	341, b
<i>Sciendi cupiditas, est maxima cupiditatum, imò auar-</i>		<i>item balsamo arboris hoitzilochitl in pessulos</i>	
<i>ritia maior.</i>	1, a	<i>efformato, & vulua obdito.</i>	369, b
<i>eadem est cum appetitu felicitatis.</i>	ibid.	<i>Seccanauc qualis piscis.</i>	256, b
<i>eam ut ad opera naturæ contemplanda conuertam-</i>		<i>Segmenta quercus B. Virginis Foyensis vnde ha-</i>	
<i>mus, ipsa natura sollicitat.</i>	ibid.	<i>beant vim sanandi varios morbos.</i>	412, b
<i>ad inutilia eam nos detorquemus.</i>	ibid.	<i>Semen amudij herba splenis obstructions aperit.</i>	
<i>& sic ab ignorantia nil differt.</i>	ibid.	366, a	
<i>ignorantia eius quæ remedia.</i>	ibid.	<i>humores infraetos discutit.</i>	ibid.

INDEX R E R V M

- rusum, & è vino sumptum, ventris dolorem è frigore ortum placat.* ibid.
Semen herbae chianiz otz olli, sumptum matutino tempore & postremo vespere, febres & dysenterias curat. 356, b
Semen herbae ololihqui tritum, & illitum fronti & capiti cum lacte & chulli, oculorum morbis medetur. 337, a
intrò sumptum venerem excitat. ibid.
Semina sunt pars decidua plantarum. 128, b
Seneca Cometas supra Lunam gigni & moveri asserit. 23, b
Senex quidam Indus lotione & pitione fontis cuiusdam insipientem primam recepit. 136, b
Senir mons. vide, Hermon.
Sensus sunt dos & fons gloria animalium. 28, a
& nil mentem adit nisi per ipsos. ibid.
quot animalibus insunt. 29, a
dati sunt ad prauidentiu iniurias, & ad tuendum corpus. ibid.
duo illorum sunt officia, vnz n necessitatis, alterum voluptatis. 38, a
Seonasseau, cernorum genus in America, & quatenus y a nostris differant. 184, b
Sepiarum ossa vum abstergerendi habent. 3, b
Sepulchrum Davidis maximis diuitijs exornatum. 478, b
ignis inde egressus spoliatores occidit. ibid.
est inaccessible. ibid.
Sepulchrum Rachel ubi sit. 476, a
lapilli ibi inueniuntur, qui partum mulieribus maturare dicuntur. ibid.
Serenitas quomodo ab animalibus praesentiat. 49, a
Serpens armatus ubi repertus. 270, a
Serpens oculipetris, sic dictus quòd oculos inuolet. 277, b
Serpens rarus, coluber minimus Indicus. ibid.
Serpens terribilis, à S. Samsonè coram Childeberto Rege fugatus, terra abortus fuit. 74, b
alius occisus à Theodato Gezone. ibid.
Serpens quidam repertus in Chiappà, in cuius utero inueni triginta & vnus fatus. 269, b
Serpens, per quem diabolus decepit Esam, qualis fuerit. 71, a, b
Serpentes tactu excellunt. 37, a
an venenum soluz post hominis peccatum acceperint. 69, a
in Astypalea non inueniuntur. 92, b
ex mortuis hominum cadaueribus nascuntur. 96, b
etiam in solidissimorum lapidum medicullis inueniuntur. 99, a
ex alijs etiam rebus fiunt. ibid.
quandoque è limooriuntur. ibid.
eis testudo aduersatur. 124, a
ipsi quibus animalibus. ibid.
chamaleon eis inimicus. ibid.
ab Indis Occidentalibus comeduntur. 126, b
in humanis corporibus nascuntur. 278, a, & seqq.
alati in insulâ Florida sunt reperti. 282, a
in insulâ Bambâ sunt maxime & horrenda magnitudinis. 282, a, b
quidum cibo sunt repleti & satiati, in somnum incidunt, ut facillime occidi possint. ibid. b
eorumque carnes in delicijs habentur. ibid.
à S. Patruio ex Hiberniâ baculo expelluntur. 449, b
eos fugat puluis pavimenti circa sepulchrum S. Remigij. 450, b
in Melitensi insulâ nulli reperiuntur ex meritis S. Pauli Apostoli. ibid.
olim ibi fuerunt. ibid.
in Gauilo insulâ nullatenus viuere possunt. ibid.
Serpentes ignei, de quibus Moyses, an verè ignem spirauerint. 63, b
quales fuerint. 277, b, 278, a, & seqq.
Seruius Babylonica per mulam parensem praedicata. 3, a
Seruoy Indicum animal ubi praecipue reperitur. 156, b
quale sit animal. ibid.
catulos in lucem editos, dum paruuli sunt, caritate quadam ventris includit & seruat. 157, a
arbores celerrime scandit. ibid.
à venatoribus quaesitum, ut effugiat, morsum se simulat. ibid.
cauda eius ad vrinae meatus aperiendos mirè prodest. ibid.
calculum item eijcit. ibid.
venerem excitat. ibid.
lac generat. ibid.
fractis & colicis medetur. ibid.
inculeos infixos extrahit. ibid.
ventrem emollit. ibid.
parturientibus item prodest. ibid.
& ruffentibus. ibid.
Seuerus Abbas passerem, fracto crure aucupem fugientem, sanauit. 203, a
Seuum proprie ab animalibus ruminantibus prouenit. 117, a
Seyferach aues Tartaria, speculatorum loco incois deseruunt. 235, b
Sidera à solo Deo facta, quamuis ex materia. 50, b
Sideratio qualis morbus. 4, b
Sigismundus Imp. frustra Benedicito Luna, ut Pontificatum abdicaret, per suadere conatur. 407, b
Silefio puero innatus dens aureus. 6, b
Silique sunt pars decidua plantarum. 128, b
quid proprie sint. 130, a
Siloè fons ubi scaturiat. 472, b
que in eo miracula contigerint. ibid.
à Saracenis & Turcis in pretio habetur. 473, a
ad eum Helena mirifica construxit opera. ibid.
Simia arithmeticam callent. 8, a
in Peru cum incolis pro argento colludant. ibid. b
sartoriam ad emulationem sciunt. 8, a, 11, a
ex Cecropibus facti esse dicuntur in fabulis. 52, b
in Africa & India generantur. 92, a
humano modo se complexi coeunt. 93, a
sunt admodum libidinosi. 94, a
cilia in utrisque palpebris habent. 111, b
oculos profundos & cauos. ibid.
eosque exiguos. ibid.
simas item nares. 112, a
earum morsus est venenatus. ibid. b
collum longum & procerum habent. ibid.
mammæ item in pectore. ibid.
easque binas. 113, a
ungues ipsi sunt imbricati. 113, b
pilos densos habent. 114, b
earum caro est succi pessimi. 116, a
stant, sedent, incedunt ut homines. 119, b
frigido sunt temperamento. 120, a
fructibus arborum viuunt. 121, a
pediculis delectantur. ibid.
inebriatæ capiuntur. ibid. a
agrotileon sunt pro remedio. 122, b

MEMORABILIVM.

<i>eis cercopithecus aduersatur.</i>	124, a	<i>cum, Hispanis aduentantibus, occultarunt.</i>	ibid.
<i>ipse testudini vel limaci.</i>	ibid.	<i>Snack animal Moscontum velocissimo cursu valet.</i>	119, b
<i>ad omnia sunt dociles.</i>	124, b	<i>in Tartariâ reperitur.</i>	191, a
<i>malignè astuta sunt.</i>	ibid. b	<i>quomodo ibi capiatur.</i>	ibid.
<i>sunt ferisera, hoc est mediæ naturæ inter fera & mansueta.</i>	125, b	<i>in Scythiâ capreolorum greges præit velut dux.</i>	ibid.
<i>facile mansuescunt.</i>	ibid.	<i>est instar exploratoris: visisq; aduersarijs, signum dat suis, ut fugiant.</i>	ibid.
<i>earum carnibus vescuntur Afri.</i>	126, b	<i>Sodomita omnes per totam terram in nocte Natiuitatis Christi repente inflammati perierunt.</i>	473, b
<i>in Guineâ sunt, quæ instar famuli in pilâ tundunt quæcumque imponuntur.</i>	179, b	<i>Sol in summâ claritate inæqualitates habet.</i>	36, b
<i>item quæ aquam à fluuijs in hydrijs capite domum ferant.</i>	ibid.	<i>an primo die creatus fuerit.</i>	57, a
<i>ex ijs per nonnullos conficitur lapis Bezar.</i>	186, b	<i>à Perianis colebatur.</i>	138, a
<i>à P. Iosepho Anchietâ funus vnus ex illis curare iussa obediunt.</i>	205, a	<i>victimæ ei agnus, eiusq; cor holocaustum.</i>	ibid. b
<i>iuxta fluuium Chagren omnes ramos & frondes, animam captandarum causâ, excutiunt.</i>	238, a, b	<i>ab Ingis dicitur Tnu.</i>	139, b
<i>ijs similia sunt quædam animalia in fluuijs Chiappa.</i>	258, b	<i>eius ortus & occasus quomodo ab iisdem obseruatus.</i>	ibid.
<i>Simius quidam è feminâ aliquot genuit liberos.</i>	76, b	<i>eum quotidie mergi, & velut urinatorem aliâ ex parte emergere dicunt Periani.</i>	ibid.
<i>Simon Xerzayemon, fortissimus & constantissimus Christi athletes.</i>	151, a	<i>eius delubrum in aulâ Ingarum undique auri tabulatione opertum micabat.</i>	140, a
<i>Simulacra Ægypti in nocte natiuitatis Christi corruerunt.</i>	473, b	<i>quomodo cultus apud Mexicanos.</i>	149, b
<i>Sina forte an nouum orbem reppererunt.</i>	73, a	<i>Soldanus Damascenus oleo, quod ex imagine D. Virginis de Sardenai exsudauit, à cecitate liberauit.</i>	419, a, b
<i>habent omnium tenuiorem & tersiorem papyrum.</i>	360, a	<i>Soli natura diuersa quandoque diuersitatem in plantarum generatione producere solet.</i>	105, a, b
<i>eorum regnum ingenti terremoto concussum.</i>	383, b	<i>Solstitia quomodo ab Ingis Indis dignota fuerint.</i>	139, b
<i>Sinai mons sanctus, qualis sit.</i>	499, b	<i>Somnus conciliatur per lapidem Bezar.</i>	186, a
<i>quæ ibi mirabilia contigerint.</i>	500, a	<i>usu catapotiorum è cocâ herbâ factis.</i>	305, a
<i>illuc corpus S. Catharinæ Alexandriâ fuit portatum ab Angelis.</i>	ibid.	<i>herbâ cocolmecatl.</i>	321, b
<i>hodie dicitur Tur.</i>	ibid.	<i>succo radicis herbæ pinahuihuiztli.</i>	337, b
<i>Singadi, qualis arbor.</i>	302, a	<i>folijs siccatâ herbâ yetl.</i>	350, b
<i>varia apud varios nomina habet.</i>	ibid.	<i>potis arboris cochiztapotl.</i>	361, a
<i>noctu floret & suauissimè olet, Sole orto flores amittit, & tota marcida apparet.</i>	ibid.	<i>arbore xochiocotz aquauetl.</i>	362, a
<i>flores eius cor reficiunt.</i>	ibid. b	<i>Sophala regnum auri ferax.</i>	380, a
<i>frustrâ eam multi in Hispaniam transferre conati sunt.</i>	ibid.	<i>inde forte Salomon aurum suum habuit.</i>	ibid.
<i>de eâ Indorum fabula.</i>	ibid.	<i>Sorex in iuencâ pinguefactâ, & in suis erosâ cure nidum fecisse, & peperisse dicitur.</i>	94, b
<i>Sinus in herbis quid sint.</i>	129, b	<i>Speculares lapides. vide, Chimaltizatl.</i>	
<i>Sipantipe, verus cornutus apud Michoacanenses Indos.</i>	290, a	<i>Speculatio animata substantiæ post Theologiam omnium scientiarum est præstantissima.</i>	1, b
<i>Sirenes an extent.</i>	79, b	<i>à Regibus & sacris Doctoribus fuit exculta.</i>	ibid.
<i>quid per Sirenes Isaias Propheta intellexerit.</i>	ibid.	<i>à Deo est Adamo tradita.</i>	2, a
<i>quid sint Mythologis.</i>	80, b	<i>eius ignoratio, generis nostri fuit ruina.</i>	ibid.
<i>alites sunt, non pisces.</i>	ibid.	<i>qui Reges eam præcipuè excoluerunt.</i>	ibid.
<i>ideò errant pictores eas piscium formâ pingentes.</i>	81, a	<i>Specus est in vrbe Thebanâ Ægyptiâ, in quo trigesimo quoquo mense nullus ventus est, cum reliquis diebus ventus perfleret.</i>	119, b
<i>Sirij ortus fugâ paræ anis indicatur.</i>	3, a	<i>Spelunca Adams, ubi mortem filij Abelis luxit.</i>	478, a
<i>certo item animalium in Africâ cubat.</i>	ibid.	<i>Spelunca munitissima in regione Suetæ.</i>	479, a
<i>Sirion mons. vide, Hermon.</i>		<i>Christianorum olim propugnaculum.</i>	ibid.
<i>Sisymbrium, nisi culturâ coercetur, in menthum degenerat.</i>	104, a	<i>à Saladino proditione capitur.</i>	ibid.
<i>Sitis exstinguitur, si folia herbæ cocæ quis ore gestauerit, & hinc atque inde conuoluerit.</i>	305, a	<i>à Christianis recuperatur.</i>	ibid.
<i>succo è folijs & potis arboris tuna expresso.</i>	311, b	<i>Splenis obstructiones aperit semen & radix herbæ amudij.</i>	366, a
<i>item yollatollî, pulvis genere apud Mexicanos.</i>	324, a	<i>Spongia an sentiant.</i>	29, b. & seqq.
<i>Skua, avis in insulis Farris.</i>	237, b	<i>Sphinges in Æthiopiâ generantur.</i>	91, b
<i>eius descriptio.</i>	ibid.	<i>Spiritus sancti aduentus memoria viguit in Indiâ Occidentali ante postremum Christianorum aduentum.</i>	74, a
<i>alia eius descriptio ex Clusio.</i>	ibid.	<i>Squilla contactus lupum torpere facit.</i>	122, a
<i>Smaragdi crescunt & maturescunt.</i>	373, a	<i>Stagnum quoddam in monasterio S. Mauritij in Galliciâ tot alii pisces quot Monachi ibi degunt.</i>	445, a
<i>vnus aliquem, qui ouum struthionis æquabat, adorarunt Mantæ Indorum populi.</i>	ibid.		

INDEX R E R V M

<i>Monacho aliquo egrotante , supernatat piscis.</i>		<i>vix ab uno cane capi potest.</i>	ibid.
ibid.		<i>mas ouis incubat.</i>	ibid.
<i>morituro, premoritur.</i>	ibid.	<i>mirus eius astus ad alendos pullos.</i>	ibid.
<i>Stamina in floribus plantarum quid sint.</i>	129,b	<i>Studiofatis symbolum elephas.</i>	7,a
<i>Statua aenea à muliere illâ , quæ tactu fimbria vestis Christi à sanguinis fluxu curata fuit, erecta.</i>		<i>Su belluæ rapax apud Patagonas.</i>	189,a
465,a		<i>eius pellibus se gigantes eius regionis iucentur a frigore.</i>	ibid.
<i>adeius statua basim enascebatnr herba Medicis ignota, quæ omnes morbos sanabat.</i>	ibid.	<i>catulos suos impensè amat.</i>	ibid.
<i>statua ea Christum Saluatorem visidè expressit.</i>		<i>Substantia sentiens est media inter res creatas.</i>	28,b
ibid.		<i>Substantia animata consideratio post Theologiam, omnium scientiarum est præstantissima.</i>	1,b
<i>Iulianus Apostata eam deiecit.</i>	ibid b	<i>à Regibus & sacris Doctoribus fuit excolta.</i>	ibid.
<i>ab Ethnicis contumeliosè raptata fuit.</i>	ibid.	<i>à Deo est Adamo tradita.</i>	2,a
<i>eius caput à Christianis fuit seruatum & in honore habitum.</i>	ibid.	<i>eius ignoratio, generis nostri fuit ruina.</i>	ibid.
<i>Statua salis, ex uxore Lot conuersâ facta , ubi sita fuerit.</i>	471,b	<i>qui Reges eam præcipuè excoluerint.</i>	ibid.
<i>Stelis sine radicibus viuunt.</i>	128,b	<i>in omnibus scientijs est necessaria.</i>	ibid.b
<i>Stella, mons altissimus in Lusitaniâ, in cuius cacumine nauium fragmenta reperiuntur.</i>	409,a	<i>Succus foliorum arboris magney amarus emaculat vestes.</i>	300,a
<i>Stella an mediam inter plantas & animalia perfectionem obtineant.</i>	35,b	<i>vulnera infecta cancro & nimis inflammata sanant.</i>	ibid.
<i>verè & propriè sub extremi iudicij diem de calo cadent.</i>	36,b	<i>vermiculos in plagis extinguit.</i>	ibid.
<i>Stelliones in Italiâ & Thraciâ proueniunt.</i>	92,a	<i>eius decocto cum radicibus qui lauatur, lassitudinem non sentit.</i>	ibid.
<i>sunt lucentibus guttis distincti.</i>	115,a	<i>menses ciet.</i>	ibid.b
<i>sanguine carent.</i>	117,a	<i>aluum lenit.</i>	ibid.
<i>melle libenter vescuntur.</i>	121,a	<i>urinam euocat.</i>	ibid.
<i>item araneis & rore.</i>	ibid.	<i>renes & vesicam emundat.</i>	ibid.
<i>à scorpio maxime odio habentur.</i>	124,a	<i>calculos frangit.</i>	ibid.
<i>malignè astuti sunt.</i>	ibid.b	<i>urina meatu extergit.</i>	ibid.
<i>Stercus auræ auis, drachma unius pondere potatum, prodest melancholicis.</i>	224,b	<i>calens bibitus, dolores omnes sistit, etiam eos qui sunt à lue Venereâ.</i>	ibid.
<i>Stercus formicarum pilos nasci vetat.</i>	ibid.	<i>Succus foliorum & pomorum arboris tuna expressu, febres ardentes, item pituitosas & pestilentes sedat.</i>	311,b
<i>Sterilitatem fugat gummi ex arbore holli defluens, si vulua admoveatur.</i>	348,a	<i>sitim explet.</i>	ibid.
<i>herba tlatlanhcapalli.</i>	350,a	<i>viscera arenia humefacit.</i>	ibid.
<i>ex frigidâ distemperie si orta fuerit, curatur radicibus herba atepocapalli.</i>	307,b	<i>Succus foliorum herba cempoalxochuitl bibitus, ventriculum frigidum contemperat.</i>	371,a
<i>& balsamo arboris hoitz ilochitl.</i>	369,b	<i>menses, urinam, sudorem elicit.</i>	ibid.
<i>Sterlochi monstra Arabia, cum tribus oculis, magnis ore & naso.</i>	133,a	<i>flatu discutit.</i>	ibid.
<i>mares binas habent mammas ut eas tegere vix possint.</i>	ibid.	<i>Venerem excitat.</i>	ibid.
<i>sunt voraces.</i>	ibid.	<i>cachexiam ab intemperie frigidâ curat.</i>	ibid.
<i>cum vicinis bella gerunt.</i>	ibid.	<i>obstructiones aperit.</i>	ibid.
<i>Rex eorum est tributarius Magno Chamo.</i>	ibid.	<i>conuulsa laxat.</i>	ibid.
<i>Sternutamentum ciet puluis arboris holli.</i>	348,a	<i>hydropem leuat.</i>	ibid.
<i>Stirpes quantam habeant cum animalibus communicationem.</i>	31,a	<i>ventrem procurat.</i>	ibid.
<i>Stoici iustitiam, fortitudinem, virtutes, vitia, & affectus omnes, animalia esse dixerunt.</i>	17,b	<i>febris medetur.</i>	ibid.
<i>Stolones in herbis & plantis quid dicantur.</i>	128,b	<i>Succus herba ayecocimatl oculorum inflammationi medetur.</i>	356,b
<i>Stomachus ab humoribus expurgatur fructus cuiusdam palme Indica, cola dicto.</i>	334,a	<i>Succus herba cacoxihuitl flatu absumit.</i>	370,b
<i>Stormfinck, auis insularum Farrarum.</i>	237,a	<i>lichenas curat.</i>	ibid.
<i>Strabo quidam tantâ fuit visus perspicacitate, ut ultra 135000. passuum clarissimè viderit exeuntem è Carthagine classem.</i>	37,b	<i>dolores à frigidâ causâ ortos sanat.</i>	ibid.
<i>Strepsiceros in Cretâ nascitur.</i>	92,a	<i>Succus herba yyauheli medetur oculorum morbis, ex vel illutus vel ad motu capiti.</i>	347,a
<i>cornua rugosa habet.</i>	110,b	<i>urinam & menses euocat.</i>	ibid.
<i>eaque erecta.</i>	111,a	<i>flatu absumit.</i>	ibid.
<i>Strumos curant folia herba tonalxihuitl eisdem apposita.</i>	352,b	<i>ventriculum, & viscera omnia ob frigus languescientia confirmat.</i>	ibid.
<i>item baculus S. Cyrici.</i>	429,b	<i>aluum cohibet.</i>	ibid.
<i>Struthio comestus ventrem procurat.</i>	116,b	<i>Succus radice herba pinahihuitl medetur tertianis febribus.</i>	337,b
<i>Struthio Occidentis vilior est quàm Africanus.</i>		<i>oculorum inflammationibus conducit.</i>	ibid.
217,b		<i>somnum conciliat.</i>	ibid.
		<i>Succus radice herba quaquaubtz ontis medetur oculis inflammatione laborantibus.</i>	355,b
		<i>capitis dolores antiquos sanat.</i>	ibid.
		<i>febres mitigat.</i>	ibid.
		<i>urina ardorem temperat.</i>	ibid.
			ven-

INDEX RERVM

<i>asthmae medetur, & quomodo.</i>	ibid.	<i>mille simul in siluis conficiuntur.</i>	125 b
<i>Talpa in Indiâ sunt oculati, qui dicuntur tucan.</i>		<i>facile mansuefieri potest.</i>	ibid.
29, a		<i>eius caro in alimentum hominis cedit.</i>	126 b
<i>in Coronico agro moriuntur.</i>	92, b	<i>ad itinera conficienda domatur.</i>	127, a
<i>auribus carent.</i>	111, b	<i>Tarantaquam. vide, Holli.</i>	
<i>rostrum habent.</i>	112, a	<i>Taric Mauroram dux mensam totam sinaragdinam</i>	
<i>eorum pelles in vestimentorum usu veniunt.</i>	127, a	<i>inuenit in ciuitate quadam.</i>	393, b
<i>Talus puer in perdicem versus dicitur in fabulis.</i>	52, b	<i>Tartessus fluvius, aliàs Batis.</i>	405, b
<i>Tamacoli quale piscis genus.</i>	256, a	<i>Tartari fortean novum orbem reppererunt.</i>	73, a
<i>Tamacolin, seu rubeta Indica.</i>	277, a	<i>Taruga, Indicum animal, vicinum vicuna.</i>	187, a
<i>varie eius species.</i>	ibid.	<i>in eo reperitur Bezar virtute & mole maior.</i>	ibid.
<i>edules sunt, & grati nutrimenti.</i>	ibid.	<i>Tascaltecani escas suas sine sale condiebant.</i>	378, a
<i>Tamalayotli, species cucurbitarum Indicarum.</i>	309, a	<i>Tatanucha India hominum genus, quibus adeo pro-</i>	
<i>Tamamacame, ceruorum genus in Nouâ Hispaniâ.</i>	184, a	<i>lixæ aures sunt, ut ad terram dependeant, & sex</i>	
<i>Tamalapatra, herba Indica</i>	366, b	<i>homines sub vnâ conditi possint.</i>	132, b
<i>urinam ciet.</i>	ibid.	<i>Taton, cataphractum Indiarum animal.</i>	159, a
<i>oris halitum emendat,</i>	ibid.	<i>vnâ nocte leuice spatium excauat.</i>	ibid.
<i>uncas à vestibulis arceat.</i>	ibid.	<i>eius descriptio.</i>	ibid.
<i>flatus discutit.</i>	ibid.	<i>quomodo formicas capiat.</i>	ibid.
<i>Tamales, placenta genus, quod ex ouis muscatum pa-</i>		<i>quo astu in fugâ se tucatur.</i>	ibid.
<i>lustrum in Mexico conficitur.</i>	257, b	<i>crustæ eius trita, & drachma vnus pondere in tri-</i>	
<i>Tamaraka, fructus arboris Americana cohynæ.</i>	310, a	<i>sumpta, euocato sudore magnopere confert ad</i>	
<i>ex eo barbari pocula faciunt.</i>	ibid. b	<i>curandam morbum Gallicum.</i>	ibid.
<i>coque ad superstitionem abutuntur.</i>	ibid.	<i>quot eius species.</i>	ibid.
<i>Tamarici fontes in Cantabriâ, & mira de ijs ex Plin-</i>		<i>cum viperis societatem alit.</i>	ibid. b
<i>io.</i>	409, a	<i>officulum caudæ eius in tenuissimum puluerem re-</i>	
<i>Tamarindus à fructu sic appellata arbor in Indiâ.</i>	342, a	<i>ductum, indeque confectâ pilulâ magnitudine</i>	
<i>bilem concoquit & expurgat.</i>	ibid.	<i>capitis acicula, & auri Indiâ, eius dolore se-</i>	
<i>pituitam incidit & expurgat.</i>	ibid.	<i>dat, & tinnitum, etiam cum aliquâ surditate</i>	
<i>calorem nimium sedat.</i>	ibid.	<i>coniunctum curat.</i>	160, a
<i>folia rufa erysipelatis utilissimè imponuntur.</i>	ibid. b	<i>ceruum quò astu capiat.</i>	ibid. b
<i>fit ex eâ confectio ad eadem utilis.</i>	ibid.	<i>conchulis eius utuntur Indi in maleficijs, præcipuè</i>	
<i>Tamendoa quale animal.</i>	190, b	<i>ad indagandos & puniendos fures.</i>	ibid.
<i>Tangatanga apud Peruanos Deus credebatur vnus</i>		<i>Tatus, &</i>	
<i>in tribus, & tres in vno.</i>	138, a, b	<i>Tatusia. vide, Taton. immediatè præcedens.</i>	
<i>Tanglat herba Indica.</i>	343, a	<i>Taurus Ethiopicus pilos contrario modo ad caput</i>	
<i>simul cocta cum piscibus, eorum vitium quò minus</i>		<i>versos habet.</i>	114, b
<i>elixari quandoque possunt, emendat.</i>	ibid.	<i>velocissimo cursu valet.</i>	119, b
<i>infusa vino, addit gratiam & odorem.</i>	ibid.	<i>Taurus S. Marci in Hispaniâ an miraculo an ma-</i>	
<i>seruis condimentis & intinctibus.</i>	ibid.	<i>giâ mitescat.</i>	397, a
<i>Tapachporcauhqui, genus conche in Australi India-</i>		<i>Tauri quo tempore coeant.</i>	93, a
<i>rum mari.</i>	256, a	<i>ex eorum cadauere apes nascuntur.</i>	97, a
<i>Tapacpatli, minerale atrii coloris.</i>	376, a	<i>cornua robusta habent.</i>	110, b
<i>tritum ac resolutum ex aquâ, tussim antiquam at-</i>		<i>caput item robustissimum.</i>	111, b
<i>que difficilem sanat.</i>	ibid.	<i>frontem item toruam,</i>	ibid.
<i>Tapayaxin, serpens Indicus, lacertarum species.</i>	276, a	<i>& latam.</i>	ibid.
<i>ab hominibus tangi amat.</i>	ibid.	<i>sanguis eis inter reliqua animalia crassissimus.</i>	117, a
<i>siccatus ad ignem, redactus in lauorem, sumptus-</i>		<i>isque celerrimè coit.</i>	ibid.
<i>que ex vino vel aquâ, morbo Gallico & dolori-</i>		<i>qui calidus in poru sumptus, venenum est.</i>	ibid.
<i>bis eiusdem maxime opere medetur.</i>	ibid.	<i>cor neruossimum habent.</i>	ibid. b
<i>Taphua fons in Iordanem influit.</i>	458, b	<i>Ethiopicis, & omnes fere, cursu velocissimo valent.</i>	119, b
<i>Tapirousu, animal Indici, peculiaris generis.</i>	187, a	<i>infestum habent eorum.</i>	124, a
<i>eius descriptio.</i>	ibid.	<i>eis Mithridates Ponticus custodiam sui committe-</i>	
<i>ab eo phlebotomia usum habent homines.</i>	ibid.	<i>bat.</i>	127, a
<i>Taprobana insula avis peregrina Emeu ferax.</i>	218, a	<i>regio Quiuira genus monstruosum quoddam alit.</i>	
<i>Tarandus apud Septemtrionales generatur.</i>	92, a	181, a	
<i>cornua lata habet.</i>	111, a	<i>in insulâ Madagascar etiam sunt gibbosi.</i>	ibid.
<i>colorem secundum anni tempus & locorum varie-</i>		<i>similes sunt nostris, sed formâ dissimiles.</i>	ibid.
<i>tatem commutat.</i>	115, b	<i>caro suauior nostris.</i>	ibid. b
<i>eius caro dulcis & suavis est.</i>	116, a	<i>non mugunt, sed grunniunt.</i>	ibid.
<i>velocissimo cursu valet.</i>	119, b	<i>urmatim pascuntur.</i>	ibid.
<i>lupum infestissimum hostem habet.</i>	124, a	<i>annuatim se veseri lanâ exuunt, & novam in-</i>	
		<i>duunt.</i>	ibid.
		<i>Taxus loca frigida amat.</i>	195, b
		<i>ures rotundas habet.</i>	111, b
		<i>rostrum habet.</i>	112, a
			CRUA

MEMORABILIVM.

- crura habet breuia.* 113, a
caudam villosam habet. 114, a
cano est colore. 115, a
fructibus arborum vivit. 122, a
rotâ penè hieme dormit. 123, b
parentes suos etate grandes nutrit. 126, a
eius caro in alimentum hominis cedit. ibid. b
Teancalco, locus templi maximi Mexicani, & cui
deserviret usus. 143, b
Tecamateuhua minister idolorum in maximo templo
Mexicano, & quod eius munus. 148, b
Teccizcalli pars maximi templi Mexicani, & quid
in eâ fieret. 142, b
Techallol, animal Indicum, species sciurorum. 173, a
Techichi, species canû Indicorum, tristes ad speciem, &
edules. 373, b
Techielli, locus in templo maximo Mexicano. 146, a
Tecizcalco, item locus in templo maximo Mexicano,
& quis eius usus. 143, b
Tecocabitl genus terra pallentis, quo pictores luteum
colorem imitantur. 378, b
mulieres faciem eâ fucant. ibid.
viri, ad pugnandum, eâ se inficiebant, rati sic se
hosti futuros terrori. ibid.
Tecoletl qualis avis. 221, a
Tecopalli, gummi saxeam in Indiâ. 379, b
vapore suo arcet capitis dolores. ibid.
in foraminibus eius innascuntur vermes, qui tussis ex
oleo amygdalorum dulcium maxillis illinuntur,
& sic dentium dolores sedant. ibid.
Tecopalquahuil arbor Indica. 368, b
ab eâ fluit gummi quod thuri antiquorum omnino
est simile. ibid.
ventriculorum, cor, cerebrum, & uterum corroborat
arbor sufficit. 369, a
pituitam absorbit. ibid.
vulvum proidentem in suam locum restituit.
 ibid.
Tecuitlal, esca similis caseo in Indiâ. 376, b
scaturit ex lacu Mexicano. ibid.
Tecuixtli genus terra, cuius fumo Indi decorare so-
lent denigratas trabes. 378, b
Tedna, locus in Hiberniâ, ubi virginum à S. Patri-
o consecratarum vestigia saxo impressa fuerunt.
 444, a
Temacatl, locus in templo maximo Mexicano.
 145, b
Temacuicahuilia, serpens Indicus fortissimus.
 283, a
Temamacame Indicum animal, in cuius visceribus
lapis bezar generatur. 185, a
Tembul planta Indica. 366, a
gingivas & ventriculum roborat. ibid.
Temytli, bombycis Indica genus. 290, a
Temocotl, vide, Tlatlancuaya.
Temolin, genus scarabei Indici. 290, b
in aquâ sumpta eius derafa cornua, venerem mi-
rificè excitant. ibid.
Temperantia symbolam qua sint animalia. 6, b
Templum Angelorum, exstructum in loco ubi An-
geli pastoribus natiuitatem Christi annuntiarunt.
 470, b
Templum Bethleemiticum ab Helenâ Constantini
Magni matre constructum. 469, b
eius ichnographica descriptio. ibid.
frustrâ inde Egypti Sultanus tabulas quasdam
marmoreas pro suo palatio exornando auferre
molitur. ibid.
Turca & Saraceni id venerantur. 470, a
in eo est locus ubi Magi Christum Dominum ado-
rauerunt. ibid.
item locus in quo B. Virgo Christum peperit. ibid.
Templum Pacis in nocte natiuitatis Christi subito
corruit. 473, b
Templum maximum Mexicanum cum suis paribus
describitur. 142, a. & seqq.
Tempora galli & coturnicis cantu distinguuntur. 2, b
Tenamazanapaloo in seclum Indicum unde sic ap-
pellatum. 291, a
cornua habet longa & tenuia. ibid.
est animalculum innoxium. ibid.
Tentzon totoil, avis barbata. 214, b
Teocuilin, genus cantharidis parue Indica. 290, b
confricata & lepra illita, et medetur. ibid.
unde nomen habeat. ibid.
Teomatl herba Indica, cuius succum haustum si
euomat agrotus, est signum mortis; si non euomat,
vitam promittit. 308, a, b
Tepantehuatzin, administrator Patriarcha Mexica-
norum. 148, a
Tepatzinco teuhua minister idolorum in templo ma-
ximo Mexicano, & eius munus. 149, a
Tepe mexcallin arbor Indica. 301, b
contusa eius folia, aut intra corpus sumpta, aut
illita, curant eos quorum artus motu sunt pri-
uati ob nervorum conuulsionem. ibid.
Tepeamatl arbor magna Indica. 360, a
ius decocti radicem eius linguam febrientium hu-
medat. ibid. b
pectoris doloribus confert. ibid.
pituitam & bilem infra supraque purgat. ibid.
lac eius medetur ulceribus labiorum. ibid.
Tepeilhuitl festum Mexicanum. 145, b
Tepeilhuitl festum Mexicanorum. 144, b
Tepemaxtlaton, sine felis siluestris, animal Indicum,
 171, b
Tepeototl, avis admodum domestica. 231, a
hominem impensè amat. ibid.
erga quem est etiam admodum comis. ibid.
Tepeytzenintli, animal in Indiâ, canino capite, ceruos
aggreffens. 174, a
Teputztecatl nomen captiui, qui quotannis in templo
maximo Mexicano iugulabatur. 144, b
Teque, serpens Indicus, qui cantorum instar canit.
 277, a
ex eo paratur toxicum ad inficiendas sagittas.
 ibid.
Tequixquilitl Indis dicitur nigrum. 377, a
Terchpaoatzli, herba Indica. 352, b
folia eius ex aquâ resoluta, epotaque pugilli men-
surâ, aut corpori illita, febrem extinguunt.
 ibid.
lassitudini medentur. ibid.
doloribus è morbo Gallico subueniunt. ibid.
tumores præter naturam; qui crura capite
ob malum habitum insederint, curant.
 ibid.
asthmatis sumpta, strumis apposita, diarrhœis,
ustionibus, ulceribus internis & externis me-
dentur. ibid.
renum ardorem mitigant. ibid.
corpora fulmine tacta fouens. ibid.
Terebinthus fert folliculos, è quibus emittuntur que-
dam animalia ceu culices. 32, b
Terebinthus prope Bethlehem in honore habetur, &
quare. 469, b
 D d d Tere-

INDEX R E R V M

<i>Terebinthus</i> , sub qua Abraham Patriarcha Angelos hospitio excepit, etiamnum hodie ostenditur.	476, b	<i>pens</i> , & unde sic dicitur.	268, a, b
<i>Teredines</i> à larice progenerantur.	32, b. 97, a	quomodo venenum euacuetur.	269, a
<i>Terrain</i> bestiolarum productione eius aliquod habet.	50, b	dentes eius canini in medicinâ usum habent.	ibid.
<i>Terram</i> in creatione mundi supra aquas eminuisse, recens & falsa opinio.	56, b	eius pinguedine lumbi, ad sedandum eorum dolorem inunguntur.	ibid.
an aliqua animalia reproduxerit.	74, b	carnes eius ab Indis comeduntur.	ibid.
<i>Terra</i> ab Origene & Aegyptijs vario respectu vel mas vel femina dicebatur.	18, b	quomodo feritas illius mitescat.	ibid.
ab Orpheo infarsa fuit Plutone & Proserpinâ uisificantibus.	19, a	caput eius alligatum collo, gutturi morbido ferâ suppetias.	ibid.
Oceano innatare ab Ingis Indis putatur.	138, b	febrientibus medetur.	ibid.
<i>Terra</i> agri Damasceni, ubi Adam conditus esse dicitur, à Saracenis carè venditur.	465, b	<i>Tenhilamacame</i> animal Indicum, in cuius visceribus lapis bezar inuenitur.	185, a
eam qui gestet, ab omni incommodo immunis esse creditur.	ibid.	<i>Tenhsleci</i> festum Mexicanorum.	143, b
eâ multi ad superstitiones abutuntur.	ibid.	<i>Tenhxochitl</i> herba Indica.	354, a
<i>Terra</i> agri Haceldama defunctorum corpora viginquaginta horarum spatio consumit.	476, a	febres interpolatas sedat.	ibid.
<i>Terra</i> Hus à quo denominata.	480, a	lumbricos ventris necat.	ibid.
<i>Terra</i> loci ubi S. Iacobi Apostoli imago steterat, in aquâ pota, puerpera partum, infantem eniti non valentis, accelerat.	446, a	bilem egregiè purgat.	ibid.
<i>Terramotus</i> ingens concussit regnum Sinarum.	383, b	mensium nimias fluxiones cohibet.	ibid.
item Apuliam.	ibid.	tumoribus præter naturam prodest.	ibid.
<i>Tertianam</i> purgatione feliciter & non raro statim curat cortex herba chichioal memeya.	346, b	rabescences impingnat.	ibid.
<i>Tertullianus</i> Valentinianorum errorem, sacula esse animalia dicentium, refutauit.	18, a	desipientibus confert.	ibid.
<i>Testacea</i> abstergendi vim habent.	3, b	<i>Teuizten</i> , minister idolorum in templo maximo Mexicano, & quod eius manus.	148, b
<i>Testudo</i> una marina Indica capta, octoginta hominibus pro prandio sufficit.	260, a	<i>Texaxapota</i> , herba Indica.	341, a
<i>Teter</i> aubqui, qualis auis.	236, a	olet mala medica vel citrea.	ibid.
<i>Teticatl</i> , genus lapidis albi, quo pictores utuntur ad colorem album efficiendum.	378, b	admota naribus, & vapore eius inspirato, grauedinâ & capitis dolori medetur.	ibid.
<i>Teitlacman</i> calmecat, locus in templo maximo Mexicano, & quis eius vsus.	144, a	tusa, illutaque ante quartana febris accessionem, eam curat.	ibid.
<i>Teitlanman</i> , locus in templo maximo Mexicano.	ibid.	utero confert.	ibid.
<i>Teitlatia</i> , arbor Indica magna & procera.	140, b	menseseuocat.	ibid.
iumenta si ad eam sese conficiunt atque scalpant, eis pili desuunt.	ibid.	urinam ciet.	ibid.
homines & bestia sub illius umbrâ somnum capiunt.	ibid.	obstructiones aperit.	ibid.
plantes alopeciam incurrunt.	ibid.	sudorem elicit.	ibid.
eius lac exulcerat membra qua attigerit.	341, a	ventriculum cor & caput roborat.	ibid.
lepram, ophthalmiam, impetiginem, si prudenter adhibeatur, exsiccat.	ibid.	hydropisim curat.	ibid. b
ulcera insanabilia curat.	ibid.	impetiginem sanat.	ibid.
corticis eius decoctum soluit dolores articularum.	ibid.	scabiem detergit.	ibid.
scabiem curat.	ibid.	<i>Texcalamatl</i> arbor magna Indica.	360, a
diarrhoeas sanat.	ibid.	eius decocti eius radicum linguam febrientium humectat.	ibid. b
duarum drachmarum pondere redactus in puluerem, & sumptus aluum laxat.	ibid.	pectoris doloribus confert.	ibid.
<i>Teitlatoca</i> genus vespe in Indijs.	289, b	pituitam & bilem infra supraque purgat.	ibid.
<i>Teitulli</i> , genus terra, qua pictores ad colorem atrum efficiendum utuntur.	378, b	lac eius medetur ulceribus labiorum.	ibid.
<i>Tetrao</i> qualis auis sit.	235, a, b	<i>Texminani</i> , serpens Indicus, hominum oculos inuadens.	277, b
<i>Teizauhcoatl</i> , coluber minimus Indicus.	277, b	<i>Texochilli</i> , chili herba species.	364, a
alius eiusdem nominis.	282, a	<i>Texoctl</i> qualis arbor.	318, b
<i>Teizcaizoncail</i> minister idolorum in maximo templo Mexicano, & quod eius munus.	148, b	germina eius tusa, & ex aquâ sumpta, exanthematis medentur.	ibid.
<i>Tenhoatiz</i> in minister idolorum in maximo templo Mexicano, eiusque munus.	149, b	<i>Texotli</i> , est genus terra, quo pictores utuntur ad cyanenum colorem efficiendum.	378, b
<i>Teutlachco</i> , locus in templo maximo Mexicano.	144, b	<i>Texoxocoyollin</i> herba Indica.	349, b
<i>Tenhilacocanbqui</i> , seu domina serpentum, qualis serpens, & unde sic dicitur.	268, a, b	tusa, & infusa è liquore aliquo congruo, expurgat intestina.	ibid.
quomodo venenum euacuetur.	269, a	oculis inflammatis confert.	ibid.
dentes eius canini in medicinâ usum habent.	ibid.	urinam elicit.	ibid.
eius pinguedine lumbi, ad sedandum eorum dolorem inunguntur.	ibid.	humores omnes per inferna detrahit.	ibid.
carnes eius ab Indis comeduntur.	ibid.	<i>Textoria</i> ars araneis notâ.	8, b
quomodo feritas illius mitescat.	ibid.	<i>Teyhuini</i> , genus fungorum in Nouâ Hispaniâ non quidem lethiferum, amentiam tamen inducens.	348, b. 349, a
caput eius alligatum collo, gutturi morbido ferâ suppetias.	ibid.	<i>Texcaapan</i> , fons in templo maximo Mexicano, & cui esset vsus.	144, a
febrientibus medetur.	ibid.	<i>Texcacalco</i> , locus in templo maximo Mexicano, & cui deservires vsus.	143, b
<i>Tenhilamacame</i> animal Indicum, in cuius visceribus lapis bezar inuenitur.	185, a	<i>Texcaco</i> acilacochcalco, locus in templo maximo Mexicano.	146, a
<i>Tenhsleci</i> festum Mexicanorum.	143, b		Tex-
<i>Tenhxochitl</i> herba Indica.	354, a		
febres interpolatas sedat.	ibid.		
lumbricos ventris necat.	ibid.		
bilem egregiè purgat.	ibid.		
mensium nimias fluxiones cohibet.	ibid.		
tumoribus præter naturam prodest.	ibid.		
rabescences impingnat.	ibid.		
desipientibus confert.	ibid.		
<i>Teuizten</i> , minister idolorum in templo maximo Mexicano, & quod eius manus.	148, b		
<i>Texaxapota</i> , herba Indica.	341, a		
olet mala medica vel citrea.	ibid.		
admota naribus, & vapore eius inspirato, grauedinâ & capitis dolori medetur.	ibid.		
tusa, illutaque ante quartana febris accessionem, eam curat.	ibid.		
utero confert.	ibid.		
menseseuocat.	ibid.		
urinam ciet.	ibid.		
obstructiones aperit.	ibid.		
sudorem elicit.	ibid.		
ventriculum cor & caput roborat.	ibid.		
hydropisim curat.	ibid. b		
impetiginem sanat.	ibid.		
scabiem detergit.	ibid.		
<i>Texcalamatl</i> arbor magna Indica.	360, a		
eius decocti eius radicum linguam febrientium humectat.	ibid. b		
pectoris doloribus confert.	ibid.		
pituitam & bilem infra supraque purgat.	ibid.		
lac eius medetur ulceribus labiorum.	ibid.		
<i>Texminani</i> , serpens Indicus, hominum oculos inuadens.	277, b		
<i>Texochilli</i> , chili herba species.	364, a		
<i>Texoctl</i> qualis arbor.	318, b		
germina eius tusa, & ex aquâ sumpta, exanthematis medentur.	ibid.		
<i>Texotli</i> , est genus terra, quo pictores utuntur ad cyanenum colorem efficiendum.	378, b		
<i>Texoxocoyollin</i> herba Indica.	349, b		
tusa, & infusa è liquore aliquo congruo, expurgat intestina.	ibid.		
oculis inflammatis confert.	ibid.		
urinam elicit.	ibid.		
humores omnes per inferna detrahit.	ibid.		
<i>Textoria</i> ars araneis notâ.	8, b		
<i>Teyhuini</i> , genus fungorum in Nouâ Hispaniâ non quidem lethiferum, amentiam tamen inducens.	348, b. 349, a		
<i>Texcaapan</i> , fons in templo maximo Mexicano, & cui esset vsus.	144, a		
<i>Texcacalco</i> , locus in templo maximo Mexicano, & cui deservires vsus.	143, b		
<i>Texcaco</i> acilacochcalco, locus in templo maximo Mexicano.	146, a		
	Tex-		

M E M O R A B I L I V M.

- Tezcatlacho*, locus in templo maximo Mexicano. 144, a
- Thabor mons*, mons pulcherrimus. 483, a
ex transfiguratione Christi Domini in eo facta factus celeberrimus. ibid.
- Thales brutorum loquelam calluisse dicitur à Porphyrio.* 39, a
- Theca*, in quâ Reliquia S. Eligijerant, oleum emittit. 423, a
- Thecoatl*, ignitus noui orbis serpens. 277, b
- Themolo*, piscium genus in prouinciâ Mediolanensi, auro vesci creditur. 67, a
- Theodatus Gezo* apud Rhodios immanem colubrum occidit. 74, b
- Theodegislus* Rex hareticus miraculo de veritate miraculi circa piscinam sacram campi Osen edocetur. 396, b
- Theodoretus* tres saltem calos agnouit. 24, b. 25, a
- Theophrastus* Philosophi nomen negauit ei qui calos animatos esse negarent. 19, a
- Theotecnus Casarea Palaestina* Episcopus, Marinum martyrem in constantiâ firmat. 475, a
- Theraphim* quid fuerint. 496, b
- Thiahunaca*, prouincia Collai, in quâ incredibilia piscorum adificia. 140, a
in eadem prouinciâ porrò alia sunt admiranda. ibid.
- Thoës bestia* ex lupo, pardali & pantherâ oriuntur. 91, a
per tempora immutantur, & colorem diuersum estate & hiemetrahunt. 115, b
cursu velocissimo valent. 119, b
leoni admodum aduersantur. 124, a
hominem d. ligunt, nec offendunt. 126, a
- S. Thomas Apostolus* in noui orbem penetrauit. 73, b
ab incolis Zome appellatur. ibid.
memoria eius viget in Indiâ Occidentali. 334, b
monstratur eius semita, in quâ non oritur herba. ibid.
Braftienses tradunt eum apud se predicasse. ibid.
in Paranâ ostenditur locus ubi sederit. ibid.
in eius domo nullus infidelium potest degere. 467, b
- D. Thomas Aquinas*, calos animatos esse statuere vel negare, ad fidem non pertinere putauit. 19, b
- S. Thomas Cantuariensis à B. Virgine* accepit oleum, quo Reges Angliæ olim inaugurabantur. 424, a
- Thummim & vrim* quid fuerint. 496, a
quomodo Deus per illos lapides responsa dederit. ibid.
- Thus* versus Orientem Meridieque plantari vult. 105, b
- Tiberias ciuitas* in campestribus Jordanis sita fuit. 458, b
- Tiberis exundans*, iniectiōe Agni Dei benedicti compefcitur. 453, b
- Tiberis Imp.* tam perspicax fuit noctis quàm interdiu. 37, b
- Tibetenses* in Cathayæ Regno, si duos habeant filios, alterum Lambam efficiunt. 140, b
- Tiburo* quale piscis genus. 252, a
- Ticinus fluiuius aurifer.* 381, a
- Tigris celeberrimus amnis* Syriae. 497, a
è terrestri paradiso promanare dicitur. ibid.
vnde non nen habeat. ibid. b
- Syriam* statis temporibus inuadat. 498, a
- Tigris Bengalæ animal nocentissimum.* 13, b
eius aduentum aliud animal larratus prodit. ibid.
in Indiâ & Hircaniâ etiam nascitur. 92, a
occaltè coit. ibid.
auerfo modo coit. 93, a
plures simul factus parit. 94, b
aures rotundas habet. 111, b
collum angustum habet. 112, b
genitalia auersa habet. 113, a
eius caro nihilo est deterior bubulâ. 116, a
in Indiâ crescit equi magnitudine. 119, a
velocissimo cursu valet. ibid. b
si tympanorum sono obstrepatur, insanire, seseque discerpere dicitur. 125, b
non nisi pullus mansuescit. ibid.
eius clumbus Indi vescuntur. 126, b
in nouo orbe mole, furore, & specie differt. 166, b
vulgaris ibi nostris est maior. ibid.
Hispanos ab Indis internoscit, quia illis parci hos inuadit, ibid.
auide Indos queritat, etiam in domibus & castis. ibid.
leonibus est multò ferocior. ibid.
quomodo feritas eius vincatur. ibid.
nulla alia fera magis timetur Indis Occidentibus. ibid.
post introductam iam Euangelium feritas illa mitior facta est. ibid.
quomodo capiatur. ibid.
in Bengalâ est ferocissima. ibid.
laforem suum ad triginta milliaria in littore maris persequitur. ibid.
carnis humana est auidissima. ibid.
nocti naues insilit, ut nautas opprimat. ibid.
eius rabie Bengalani maxime metuent. 167, a
in Brasiliâ magnâ eius vis. ibid.
dum famet, incredibili velocitate pollet. ibid.
pasta, adeo est ignaua, ut à gregarijs canibus in fugam agatur. ibid.
in Hispaniâ Nouâ ex arboribus crocodilos speculatur, & inde eos inuadit. ibid.
in Bambâ sunt plurima. ibid. b
qua dum fament, pecudes ex ipsis domorum vestibulis auferunt. ibid.
varijs ea modis capiuntur. ibid.
eius feruati opposuit natura animalculum penna. 189, b
- Tilia* loca frigida amat. 105, b
- Tillapa* fons in templo maximo Mexicano, & quid in eo fieret. 143, a
- Tilocan*, locus in templo maximo Mexicano. 145, b
- Tingamaran*, sic apud Malabares vocatur coccus arbor. 297, a
- Tinnitus aurium*, etiam cum aliquâ surditate conueniens, curatur officulo tauda aiatochili animalis, in puluerem redacto, confectâ que inde pilulâ magnitudine capitis acicula. 160, a
- Tipha & semen*, si pista serantur, tertio anno mutantur in triticum. 104, a
- Tipula* ex aquâ generantur. 99, b
- Tiuitl mensis* nomen apud Mexicanos. 143, a
- Tituli festum* Mexicanorum. 145, a
- Ticus* nomen inter antiqua Peruensum Regum nomina reperitur. 73, a
- Titus Imp.* miraculum circa Fontem hortorum singulis diebus Sabbatis patrari solitum explorauit. 463, b
- Tlacameil arbor* Indica. 301, a

INDEX RERVM

- vigorem addit mulieribus imbecillibus, aut ijs qui
syncope sunt tentati. ibid.
- Tlacaxipekoalitzli festum Mexicanorum. 145, a
- Tlacaxolotl qualis bestia. 163, b
quomodo capiat. ibid.
- Tlachpahuaztic, parua herba Indica. 151, b
radix eius confusa mediocriter, & è liquore aliquo
congruenti, inani ventriculo, sex obolorum pon-
dere sumpta, hèmores omnes, precipuè pitui-
tam & bilèm, per superna & inferna citra no-
xam vacuat. ibid.
hydropicis, cacheeticis & asthmaticis magnopere
confert. ibid.
eadem tusa, & resoluta ex lotio humano, & instilla-
ta, oculorum morbis medetur, & argemata dis-
cutit. ibid.
- Tlacochoalco, locus in templo maximo Mexicano.
145, b
- Tlacolicalco acatlyacapan, locus in maximo templo
Mexicano, & quis eius usus. 143, b
- Tlacocacalic qualis herba. 322, b
- Tlacobosli, pigmentum ex folijs herba xiuhquilit-
pitzahoac confectum. 339, b
atro id capillos colore tingit. ibid.
quomodo conficiatur. ibid.
- Tlacolquacuilli idolorum in maximo Mexicano tem-
plo minister, & ipsius munus. 149, a
- Tlacoquahuili, vilis aquilarum in Indiã genus.
217, b
- Tlacoxihuil herba, in arboris magnitudinem excre-
scens. 370, a
furculi cortice nudati albugines & argemata illitu
discunt. ibid. b
succus flatu absument. ibid.
lichenas curat. ibid.
dolores à frigidã causã ortos sanat. ibid.
folia medentur veteribus plagis. ibid.
tusa & applicata verrucas corrodunt. ibid.
precipuè preputij & pudendorum. ibid.
- Tlabuul, genus pallentis terra, quæ torrefacta, sta-
tim rubrum inducit colorem, pictoribus utilis.
378, b
- Tlacuilolquahuil, arbor Mexicana. 355, a
in aquis mergitur. ibid.
oleum inde stillans ad omnia remediorum genera,
quibus styrax congruit, est accommodum. ibid.
- Tlacuiloltecpatl lapis Indicus. 374, a
lac auget. ibid.
- Tlalan ilacaniullapalli, herba Indica. 340, a
humores radix eius per inferna omnes purgat.
ibid.
pituitam precipuè. ibid.
febris medetur. ibid.
succus eius instillatus oculis prodest. ibid.
exiure decocti eius syrupus paratur, qui trium
unciarum pondere pituitam bilèmve mirã fa-
cilitate purgat. ibid.
urinam euacuat. ibid.
- Tlalcacahoatl, species arboris cacaoatl quahuil. 345, b
- Tlalcapolsin herba Indica, siue quercus parua. 352, a
radix eius, triam unciarum mensurã cocta è tri-
bus libris aqua fontana ad tertias, & ius deco-
cti propinatum vice potus, puerperas corroborat.
ibid.
dysenterias compefcit. ibid.
laxata renum ossa consolidat. ibid.
lassitudini medetur. ibid.
- Tlalcoyotl quale animal. 189, a, b
- Tlaluicamacame, ceruorum genus in Nouã Hispa-
niã. 184, a
- Tlaloci dij imbrim apud Mexicanos, quibus prima
pars maximi templi Mexicani consecrata erat.
142, b
- Tlalocum Deus Mexicensium. 146, a
- Tlalmatotli, animal Indicũ, species sciurorum. 173, a
- Tlalmitzli, animal Indicum, leoni assimile. 169, b
- Tlalnancame, genus fungorum lethiferum in Nouã
Hispaniã. 348, b. 349, a
- Tlalnenlili paruorum apum genus, aculeo carens.
336, a
- Tlaloc idolum, cui prima pars templi maximi Mexi-
cani consecrata erat. 142, b
- Tlalocantlenamacac idolorum maximus apud Me-
xicanos Sacerdos. 142, b
- Tlaltocol. vide, Tlachpahuaztic.
- Tlalxico, locus in templo maximo Mexicano, & quid
ibi fieret. 143, a
- Tlalxocotl, seu alumen Indicum. 376, b
dentes adstringit. ibid.
siccat & extergit ulcera. ibid.
carnem excrecentem exedit abroditque. ibid.
- Tlalyac seu terra fetida, unde Indi quoddam arra-
menti genus conficiunt. 379, a
- Tlaljetl herba humilis Indica. 359, b
succus eius bibitus tussi confert. ibid.
puerperis mirum in modum opitulatur. ibid.
- Tlamacatzinco locus in maximo templo Mexicano,
& quis eius usus. 144, a
- Tlamacazque, pueri, quod munus in templo maximo
Mexicano obirent. 150, a
- Tlamacaz yapapari, herba Indica. 347, a
si sumatur ex aquæ duarũ drachmarum mensurã,
omnes humores vacuat, pituitam precipuè ibid.
cacheeticis medetur. ibid.
hydropem sanat. ibid.
morbum Gallicum curat. ibid.
articulorum dolores tollit. ibid.
- Tlamazinco calmecac, locus in templo maximo Me-
xicano. 144, a
- Tlanexillo, genus gummi lutei. 376, a
asperitati pectoris & tussi est utilissimum. ibid.
- Tlaolli, frumentum Indicum. 322, b
tam valentibus quàm malè valentibus, si decenter
coctatur quis, admodum est salubre. ibid.
cultu est facile. ibid.
vberime in quouis solo prouenit. ibid.
siccitatibus & alijs terra iniurijs non est obnoxia.
ibid.
multas habet differentias. 323, a
seritur Martio, metitur Nouembri. ibid.
temperata natura est. ibid.
concoctus facile. ibid.
nullus eo apud Mexicanos commodior est victus.
ibid.
corpora quantum satis est nutrit. ibid.
nullum infert grauitatis sensum. ibid.
ventrem & pectus mollit. ibid.
urinam euocat. ibid. b
pultes quomodo ex eo parentur. ibid. & seqq.
panes quomodo ex eo pinsantur. 325, a
ex eo etiam conficitur xocoatl, siue aqua acida vri-
na ardori extinguendo. ibid. b
- Tlapalnochli, species tunarum Indicarum. 311, b
- Tlapaltecacayatli, florum genus. 371, a
- Tlapaltehuilotl lapis Indicus. 374, a
renum & urina ardori prodest. ibid.
- Tla

MEMORABILIVM.

<i>Tlapitzcatzin</i> , minister idolorum in templo maximo Mexicano, & quod eius munus.	148, b	<i>Tlatonilatolli</i> , potionis genus apud Mexicanos.	324, b
<i>Tlaquacum</i> : vide, <i>Tlaquatzin</i> .		venerem excitat.	ibid.
<i>Tlaquatzin</i> Indica fera ubi præcipuè reperitur.		urinam euocat.	ibid.
156, b		<i>Tlaubquechul</i> anis gulosa, viuis saltem piscibus ve-	
quale sit animal.	ibid.	scitur.	214, b
catulos in lucem editos, cæuitate quadam ventris,		<i>Tlaxquipillin</i> , vermis quidam Indicus.	290, b
dum paruuli sunt, includi & seruari.	157, a	pulis eius inspersus medetur lepra.	ibid.
arbores celerrimè scandit.	ibid.	<i>Tlayapato</i> . vide, <i>Tlatlaubcapatli</i> .	
à venatoribus questum, ut effugiat, mortuum se		<i>Tlayexl</i> altera qualis herba.	359, b
simulat.	ibid.	<i>Tleoa</i> ignitus Noui orbis serpens.	277, b
cauda eius ad urine meatus aperiendos mirè pro-		contra eius morsum quod antidotum.	ibid.
dest.	ibid.	<i>Tlotic</i> apocconalli, succini nostri species.	374, b
calculum item eiicit.	ibid.	<i>Tlelemaczin</i> herba Indica.	355, b
venerem excitat.	ibid.	ulceribus à Gallicâ lue maximo est auxilio.	ibid.
lac generat.	ibid.	scabiei medetur.	ibid.
fractis & colicis medetur.	ibid.	<i>Tleuhquecholtotol</i> anis describitur.	223, a
aculeos infixos extrahit.	ibid.	<i>Tlilanitenamacac</i> , Sacerdos idolorum apud Mexica-	
ventrem emollit.	ibid.	nos, qui captiuum quemdam in honorem Dei cuius-	
parturientibus utem prodest.	ibid.	dam tartari occidere solebat.	143, a
& ruffientibus.	ibid.	<i>Tlilayonic</i> , smaragdi dilutionis genus.	374, b
<i>Tlaquequetzal</i> , herba Indica, unde nomen accepit.		<i>Tlillan calmecac</i> , locus in maximo templo Mexicano,	
341, b		& quid ibi fieret.	143, a
succus eius epotus urinam ciet.	ibid.	<i>Tlilocorequillin</i> , animal Indicum, species Sciurorum:	
menses euocat.	ibid.	173, a	
ventriculum à causâ frigidâ debilem, seu extra		<i>Tlilticayotli</i> , species cucurbitarum Indicarum.	
admoueat, seu in puluerem redactam potes, cor-		310, a	
roborat & firmat.	ibid.	<i>Tobaçtli</i> qualis anis.	222, a
flatus discutit.	ibid.	<i>Tocanthoçtli</i> , species caniculorum in Nouâ Hispaniâ.	161, a
diarrhœam sistit.	ibid.	<i>Tochnacatzli</i> herba Indica.	353, b
puendorum ulceribus medetur.	ibid.	febres sedat.	ibid.
obstructiones uteri aperit.	ibid.	dysenterias curat.	ibid.
calorem elanguescentem instaurat.	ibid.	deliquium animi soluit.	ibid.
tusa, & emplastri modo imposita, scabiem puero-		cordis languori opitulatur.	ibid.
rum in capitis innasci solitam curat.	ibid.	<i>Tolcomotli</i> , halcyonum species.	220, a, b
suffusus eius strangulationi uteri medetur.	ibid.	<i>Toletanus</i> Episcopatus venenatis animalibus caret.	
parium accelerat.	ibid.	451, a	
secundas pellit.	ibid.	<i>Tolocapolim</i> , species arboris Indica capolim.	344, a
alui fluxum sistit.	ibid.	<i>Tologdato</i> , species herba abaca.	365, b
ruffim curat.	ibid.	<i>Toltecatl</i> , nomen captiuo inditum, qui quotannis in	
humores omnes per vomitum expurgat epotus eius		templo maximo Mexicano iugulabatur.	144, b
succus.	ibid.	<i>Toltecatzeli</i> lapis, species lapidis ytzeli.	374, a
<i>Talteconimichin</i> quale piscis genus.	254, b	eius puluis admixtus crystallo argemata discutit.	
<i>Tlatlancuya</i> , arbuscula vel herba Indica.	340, b	ibid.	
folia eius imposita medentur ulceribus.	ibid.	visum acuit.	ibid.
dolores è frigore vel lue Indicâ ortos leniunt.	ibid.	carnem superexcrecentem absument.	ibid.
fancium tumores discutunt.	ibid.	<i>Tomatl</i> , fructus arboris Indica.	319, a
sudores euocant.	ibid.	eius folia & fructus ignibus sacris conuenientissimè	
flatus discutunt.	ibid.	illuminantur.	ibid. b
neruorum resolutionem sanant.	ibid.	folia tusa & imposita sanant agilopia.	ibid.
epilepticos suffusu iuuant.	ibid.	& capitis dolores.	ibid.
radicis & germinum succus epotus aut infusus,		ventriculo astuanti auxiliantur.	ibid.
euacuat aquam intercutaneam.	ibid.	cum sale illita parolidas discutunt.	ibid.
ius decocti crurum edomata tollit:	ibid.	succus valet aduersus gutturis inflammationes.	
pituitosos tumores suppressit.	ibid.	ibid.	
menses euocat.	ibid.	item contra ulcera serpentia.	ibid.
<i>Tlatlaubcapatli</i> herba Indica.	349, b	cum cerussâ, rosaceo & lithargyro ad agilopas pro-	
dysenterijs medetur.	ibid.	dest.	ibid.
oculorû fluxibus & inflammationibus prodest.	ibid.	cum gallinarum cortalium fimo subactus, & in	
hamorrhoidibus confert.	ibid.	luteo appositus, eisdem agilopis presentaneo est	
febres refrigerat.	ibid.	remedio.	ibid.
dentes firmat.	ibid.	adustioni infantium, quam syrrihasin vocant, me-	
gingiuas comprimit ac roborat.	350, a	detur.	ibid.
pituitam trahit.	ibid.	instillatus auribus, earum dolores sedat.	ibid.
tumores præter naturam maturat & rumpit.		in vellere subditus, nimios menses sistit.	ibid.
ibid.		<i>Tominejos</i> auicula minima in Peru, quæ crabrones vel	
conceptionem procurat.	ibid.	cicada esse putantur. 240, a. vide, <i>Anis minima</i>	
oris ulceribus medetur.	ibid.	Peruensis; & Conambuch.	

INDEX RERVM

- Tonacaxochitl.* vide. *Tonalxochitl.*
Tonalxochitl. vide, *Terchpaoaztli.*
Tonalchilli, chilli herbe species. 364, a
Tonalxihuitl, herba Indica. 352, b
folia eius ex aquâ resoluta, epotaque pugilli mensurâ, aut corpori illita, febrem extinguunt. ibid.
lassitudini medentur. ibid.
doloribus è morbo Gallico subueniunt. ibid.
tumores præter naturam, qui crura caputve obmalum habitum insederint, curant. ibid.
asthmatis sumpta, strumis apposita, diarrhæis, vltionibus, vlcerebus internis & externis medentur. ibid.
renum ardorem mitigant. ibid.
corpora fulmine tacta fouent. ibid.
Tonalxihuitl qualis herba. 359, b
Tonalxochitl herba Indica. 352, a
pugilli mensurâ ex aquâ hordaceâ vel cichoriÿ epota, febres extinguunt. ibid. b
adnota confert erysipelatis. ibid.
Topazij quandoque è coccis terrestribus eruclantur. 373, a
Toroa regnum auri ferax. 380, a
inde fortè Salomon aurum suum habuit. ibid.
Torrens Arnon. vide, *Arnon.*
Torrens Philisthim unde scaturiat. 472, b
ex eo David lapides elegit, quibus gigantem profstrauit. ibid.
ad eum fusus est à Machabæis Cendebeus. ibid.
Toteclamacaz, quo idolorum maximus apud Mexicanos Sacerdos. 142, b
Totolinyochio. vide, *Tlacoixihuitl.*
Totonea xoxocoyollin herba Indica. 349, b
tusa, & infusa è liquore aliquo, expurgat intestina. ibid.
oculis inflammatis confert. ibid.
urinam elicit. ibid.
humores omnes per inferna extrahit. ibid.
Totoniliz patli herba, seu februm medicina. 352, b
folia eius tusa, resoluta, & ex aquâ sumpta, febres extinguunt. ibid.
Totonuilatl, chilli herba species. 363, b
Touis, genus psittacorum in Brasiliâ. 227, b
Toupan, deus Americanorum. 310, b
Toznene, genus psittacorum. 225, b
Tozpalatl, locus in templo maximo Mexicano. 145, b
Trachon vel Trachonus mons. vide, *Hermon.*
Trachonitis qualis regio. 480, a
eadem putatur esse cum Ituræâ. ibid.
quis eam primus inhabitauerit. ibid.
unde nomen sortita sit. ibid.
latrocinijs infesta fuit. ibid.
Ostianus Augustus eam Zenodoro ademit. ibid. b
Herodi eâ conditione assignatur ut latrocinia coërceret. ibid.
ab Herode deficit, sed ab eo donatur. ibid.
Tragelaphus in Colchide & apud Septentrionales prouenit. 92, a
Tragoriganum Quahnahuacense, herba Indica. 316, a
ius decocti eius menstrua efficaciter euocat. ibid.
cachecticis & hydropicis medetur. ibid.
obstructiones aperit. ibid.
colorem vitiatum restituit. ibid.
flauis discutit. ibid.
sudorem euocat. ibid.
humores lentos & crassos extenuat. ibid.
appetitum excitat. ibid.
Trinitatis memoria in Indiâ Occidentali ante postremum Christianorum aduentum in veneratione habita. 74, a
eiusdem secunda persona à Lambis Tibetanis Sacerdotibus Liber magnus vocatur. 140, b
Triticum sæpè in lolium abiit. 104, a
Triton, marinum monstrum, Marinorum familie in Gallaciâ progenitor esse dicitur. 76, b
Tritones an umquam fuerint. 81, a
uariè describuntur. ibid. & seq.
in Occidentali Indiâ Oceano reperti sunt. 244, a
Trochili crocodilorum dentes purgant, & inde aluntur. 43, a
Tropillotauus è coruino est genere. 224, b
scædis cibus vescitur. ibid.
ubi nascitur reseruit. ibid.
penna eius exusta cinis vetat pilos nasci. ibid.
caro eius comesta morbum Gallicum sanat. ibid.
stercus eius prodest melancholicis. ibid.
cor eius Sole exsiccatum mirè odorum est. ibid.
in quibusdam locis occidere eam non licet. ibid.
Trugillus Srachalog ex urso patre, urso verò auo genitus. 76, b
Truncus in arboribus, fruticibus & plantis quid dicatur. 128, b
Tuguriolum extra Cairum visitur, in quo B. Virgo Christum infantulum lactauit. 422, a
ibi & fenestella, in quâ eundem reposuit. ibid.
Mauri ibi candelas accendunt. ibid.
Tuilatepolli, species cuniculorum in Nouâ Hispaniâ. 161, a
Tullantehoa minister idolorum in maximo templo Mexicano, & quod eius munus. 149, b
Tulnahoac, locus in templo Mexicensium maximo. 145, b
Tumores mitigantur, discutiuntur, maturantur aut rumpuntur butyro ex vermibus montanis insula Chiappa expresso. 288, b
item per applicationem axocmillin. 289, b
arbusculâ yohualxochtli appositâ. 312, b
item folijs herba arzoyatl. 356, a
item cortice herba yetl. 359, a
crurum curantur folijs arboris ahöhoëtl tuis & illitis. 306, a
item si ius decocti herba mexixquilitl illinatur. 317, a
ex pituitâ orti dissipantur resinâ arboris ahöhoëtl. 306, a
item iure decocti herba tlatlancuya. 340, b
præter naturam qui accidunt, sedantur, dispelluntur, concoquuntur, maturantur, rumpuntur, aut supprimuntur, si pinguedine serpentis teuhilacoauhqui perungantur. 269, a
item tuso appositoque serpente tzicatlinam. 273, a
item sarsaparrillâ. 321, a
item admodis folijs Indica herbe nahuirepatz. 336, b
item herbâ clolinhqui. 337, a
item herbâ tlatlanhcapatli. 350, a
radicibus quoque herbe axixtlacotl. 352, a
si crura caputve insederint ob malum habitum, curantur folijs herbe tonalxihuitl. 351, b
dispelluntur item arbore achiotl. 353, a
item herbâ acaxilotic. 354, a
& folijs herbe acuilol pugilli mensurâ è vino sumptis. 357, a
item

M E M O R A B I L I V M.

item olio quod ex arbore xochiococtloquauctl stillat.	362,a	redacta verò in pulverem, medentur ulceribus.	ibid.
lacte etiam herba chilpatli.	363,a	radices iusa atque ex aquâ pota urinam & menses enocant.	ibid.
necon iure decoctorum corticum herba hoziloxilanehina.	369,a	convulsiones curant.	ibid.
in super balsamo arboris hozilochitl.	369,b	pectori conferunt.	ibid.
denique ambiâ bitumine Indico.	379,b	obstructiones aperiunt.	ibid.
vulnerum tolluntur fimo bubali impoſito.	127,b	cœliacis opitulantur.	ibid.
Tuna, herba Indica.	311,a	hydropisim curant.	ibid.
varia eius sunt differentia, & unde petenda.	ibid.	colicam sanant.	ibid.
foliorum pomorumque eius succus expressus febres ardentes magnopere extinguit.	ibid.b	iliacis profunt.	ibid.
sitim explet.	ibid.	Tzaponochili, species tunarum Indicarum.	311,b
viscera arentia humefacit.	ibid.	Tzaputlaleoatzin minister idolorum in templo maximo Mexicano, & quod eius munus.	148,b
poma eius cum granulis loco cibi sumpta, aluum sistunt.	ibid.	Tzicatlmam serpens in formicarum cuniculis degens.	272,a
gummi eius renum & urina calorem temperat.	ibid.	pulcherrimus omnium serpentium, & innoxius.	ibid.b
succus aut aqua stillatitia mirabilis est aduersus biliosas & pestilentes febres.	ibid.	tusus appositusq; tumores præter naturam exortos discutit.	273,a
radices eius auxiliantur enterocelis.	ibid.	Tztlacayotli, species cucurbitarum Indicarum.	308,a
erysipelatis medentur.	ibid.	Tzinquauhyo, chili herba species.	364,a
calorem à febre ortum tollunt.	ibid.	Tzinacancuitatl, gummi quoddam arboris cuiusdam Indicæ.	370,a
secinori vehementer corcalescenti sunt remedio.	ibid.	ex eo massa quadam paratur, signandis litteris apta.	ibid.
ulceribus mirè subueniunt.	312,a	Tzinchoillin, vermis Indicus.	291,a
Tuna Indica, vermes innoxij.	292,a	pulvis eius dolores dentium sanat.	ibid.
insaniam curant.	ibid.	Tzinhuiztli, serpens Indicus.	284,b
paralyticis item & epilepticis profunt.	ibid.	Tzinuzian, qualis avis.	230,a
Tunica pellicea, quibus indutus fuit Adam, quorumnam animalium fuerint.	65,b	estque pulcherrima, non ta nen cantat.	ibid.b
Turichoithzemo, genus herba Indica.	349,b	Tzocuisomil lapis quidam Indicus.	379,b
Tuputa avis sic dicta à cantu.	113,b	puerpera ramenti eius inuaniunt.	ibid.
Turca quium pennis in scribendo non utuntur, sed arundine quadam.	459,a	item pleuriticis.	ibid.
Turdi caro sicca est, & urinam mouet.	116,b	& febricitantes.	ibid.
Turtur Indica, qualis avis.	231,b	eadem coniecta in nares, capitis dolorem sedat.	ibid.
unde nomen habeat.	ibid.	Tzomolco, &	
caro eius mulieri Zelotypa, ignorante ipsâ, uescenda data, morbo eius medetur.	ibid.	Tzomolco calmecac, loca in templo maximo Mexicano.	145,a b
Turtures superfluos humores gustatâ helixine expurgant.	8,a	Tzompantli quid essent apud Mexicanos.	142, b.
earum caro siccior est, & urinam mouet.	116,b	143,b. 144,a	
Tussis curatur esu foliorum herba mimosa.	303,a	Tzompiluzpatli. vide, Texaxapotla.	
item herbâ pelonchili.	317,b	Tzon yztac Indica animal raro in hominum conspectum prodiens.	166,a
& herbâ tlaquequetzal.	341,b	de eo Indorum fabula.	ibid.
pulvere in super herba yyaubhili ex potione cacaoatl bibito.	347,a	Tzonayotli, species cucurbitarum Indicarum.	310,a
& bibito succo herba tlalyetl.	359,b	Tzone, genus pouonis ex arboris cacaoatl semine confecta.	346,a
tlanexillo item, quod est genus gummi lutei.	376,a	Tzonitolotlic qualis herba.	322,b
Tussis antiqua curatur iure decocti herba phehuame.	337,b	Tzatzitzon yyaubhiqui avis Mexicana.	215,b
tapacpatli minerali, trito ac resoluto ex aquâ.	376,a		
Typerum qualis arbor.	315,a		
Typho quomodo in corpore humano reperiatur.	4,a	Vacca bimula rectè concipiunt.	93,b
Tyrrhens nauca in delphinos mutatis dicuntur in fabulis.	52,b	raro cœunt.	ibid.
Tyrus serpens, naturâ cæcus.	485,b	quoadmâ uterum ferant.	94,a
inde tyriacum conficitur.	ibid.	singulas pariunt.	ibid.b
Tzacutli, seu gluten, arbusculum Indicum.	362,b	decimo anno plerumque parere cessant.	95,a
ex radice eius gluten præparatur, quo utuntur pictores ut pigmenta tenaciùs hæreant.	ibid.	in Zeilan sunt qua cornu unicum in mediâ fronte habent.	111,a
ea ipsa prodest dysentericis.	ibid.	mammæ inter femina gerunt.	112,b
Tzahuenguenu herba Indica qualis.	343,a	eaque binas, & quaternas papillas habentes.	113,a
folia eius tusa & admota, medentur scabiei.	ibid.b	in Americâ sunt gibbosa.	ibid.
		earum lac est crassum.	117,a
		& commodum ad conficiendum caseum.	126,b

V.

INDEX R E R V M

<i>regio Quiuira genus monstruosum quoddam alit.</i>		<i>capiti cum lacte & chilli illitum.</i>	337,a
182,a		<i>gummi ex arbore holli defluens.</i>	348,a
<i>in insulâ Madagascari etiam sunt gibbosa. ibid.</i>		<i>folia planta cempoalxochuitl contusa, & ex aquâ</i>	
<i>ea similes nostris sunt, sed formâ dissimiles. ibid.</i>		<i>vel vino pota.</i>	371,a
<i>caro tamen suauior nostris. ibid. b</i>		<i>Venter superior corroboratur & inferior calefit per</i>	
<i>non mugiunt, sed velut porci grunniunt. ibid.</i>		<i>nucleum, fructum, gummi, & vinum arboris molle.</i>	
<i>turmatim pascuntur. ibid.</i>		361, b. & seq.	
<i>annuatim se veteri lanâ exuunt, & non amin-</i>		<i>eius dolorem tollit ius decocti herba tlalarochietl.</i>	
<i>duunt. ibid.</i>		316, b	
<i>ad Nilum aliqua sunt expiles. ibid.</i>		<i>item succus radices herba quaquauhizontic.</i>	
<i>triduo quatridduo ve à potu abstinent. 183,a</i>		355, b	
<i>earum duo sunt genera. ibid.</i>		<i>item folia herba etzoyatl.</i>	356,a
<i>frigore gaudent. ibid.</i>		<i>è frigore ortum placat semen herba amudyru-</i>	
<i>scabie mira contagionis laborant. ibid.</i>		<i>sum & è vino sumptum.</i>	366,a
<i>Valentiniani sacula constituerunt esse animalia.</i>		<i>& ramenta lapidis eztecl.</i>	379,a
18, a		<i>eius fluxionibus prodest cortex herba piuahuhur-</i>	
<i>ab Irenæo, Tertulliano, Epiphano refutati. ibid.</i>		<i>zili.</i>	337, b
<i>Valles Tariatrorum qualia monstra producant.</i>		<i>eum emollit & procurat cauda animalis tlaquat-</i>	
133, b		<i>zin tusa & imposita.</i>	157,a
<i>Valuulæ sunt pars decidua plantarum. 128, b</i>		<i>item maximum.</i>	323,a
<i>quid proprie sint. 130, a</i>		<i>& herba abaca.</i>	366,a
<i>Vari curantur hecabâ azpan. 356, a</i>		<i>item folia planta cempoalxochuitl contusa, &</i>	
<i>Varioli curantur semine herba hoauhquilit. 348, b</i>		<i>ex aquâ vel vino pota.</i>	371, a
<i>Vasques Nûnes canibus vsus est pro carnificibus.</i>		<i>eius tumor placatur folijs ciboapatli hemionuica</i>	
174, a		<i>tritis.</i>	326, a
<i>Veitzompantli, locus quidam in templo maximo Me-</i>		<i>Ventriculus astuans curatur tuis & impositis folijs</i>	
<i>xicano. 144, b</i>		<i>arboris tomatl.</i>	310, b
<i>Velocitate qui excelluerint. 37, b</i>		<i>roboratur arbore nopalnocheztili.</i>	312, b
<i>Venatione qui delectati fuerint. 9, a</i>		<i>item sarsaparrillâ.</i>	320, b
<i>Venatoria ars araneis nota. 8, b</i>		<i>item olcacaizan herbâ.</i>	322, a
<i>Venefica Perûana quæ se videns, in rupibus se ab-</i>		<i>item herbâ texaxapotla.</i>	341, a
<i>condebat. 141, b</i>		<i>herbâ tlaquequetzal.</i>	ibid. b
<i>fulminis se filiam esse dicebat. ibid.</i>		<i>radice herba ahoapatli.</i>	352, a
<i>tempestatem ingentem excitat. ibid.</i>		<i>item pigmento etiam ex arbore achiotl confe-</i>	
<i>marisupium è ventre suo, ex ipsius carne & cute</i>		<i>cto.</i>	353, b
<i>factum, dependens habebat, è quo ipsam alloque-</i>		<i>& siccais folijs herba yeil.</i>	358, b
<i>batur demon. ibid.</i>		<i>porro oleo quod ex arbore xochiocotzoquanuil</i>	
<i>serpentem etiam alebat, per quem diabolus ei lo-</i>		<i>stillat.</i>	362, a
<i>quebatur. ibid.</i>		<i>& folijs fructus herba buyo buyo.</i>	366, b
<i>Venenatis potionibus aduersatur puluis radices her-</i>		<i>item arboris tecopalquahuil suffitu.</i>	369, a
<i>ba curitzen. 338, a</i>		<i>tandem iure decoctorum corticum herba houzi-</i>	
<i>item radix herba pilipoc. ibid. b</i>		<i>loxitlanethina.</i>	369, a
<i>item radix herba maguan, trita & per se sumpta,</i>		<i>eius affectionibus frigidis subueniunt radices herba</i>	
<i>aut cum pilipoc. 342, b</i>		<i>buyo buyo.</i>	367, a
<i>& herba acucicbehuariragua. 354, b</i>		<i>si ex frigidâ distemperie labores, restituitur, con-</i>	
<i>Venenis & venenatis restituitur per lapidem bezar.</i>		<i>firmatur & calefit radicibus herba atepoca-</i>	
186, a		<i>patli.</i>	307, b
<i>per mecaxochitl herbam. 320, a</i>		<i>item cubebis.</i>	314, a
<i>per herbam item cocolmecatl. 321, a</i>		<i>item herbâ pelonchili.</i>	317, b
<i>& per germina arboris anona. 361, a</i>		<i>& mecaxochitl herbâ.</i>	320, a
<i>Venenis pinguescunt capra & coturnices. 121, a</i>		<i>radicibus quoque tusa Indice herba nahuic-</i>	
<i>Venrem excitat cauda animalis tlaquatzin tusa,</i>		<i>putz.</i>	336, a
<i>& vnius drachma mensurâ cum aquâ bis ter ve</i>		<i>& radicibus herba curitzen.</i>	338, a
<i>sumpta. 157, a</i>		<i>item succo herba yyaubili.</i>	347, a
<i>item lapis bezar. 186, a</i>		<i>item herbâ chilli.</i>	363, b
<i>cornua senescenti serpenti macacoatl adnascencia.</i>		<i>tribus in super quatuorve guttis balsami ex ar-</i>	
273, a		<i>bore hoitzilochitl eliciti, ante cibû linctis. 369, b</i>	
<i>item caro lumborum serpentis acaltetepon. 276, a</i>		<i>item succo foliorum planta cempoalxochuitl bi-</i>	
<i>cornua temolin derasa, & in aquâ sumpta. 290, b</i>		<i>bito, vel ipsis folijs contusis, & ex aquâ aut</i>	
<i>vermis cuchipilutl in cinerem redactus, & ex vino</i>		<i>vino potis.</i>	371, a
<i>potus. 292, b</i>		<i>per superna & inferna purgatur radice herbe</i>	
<i>cubebe. 314, a</i>		<i>ayecocimatl.</i>	356, b
<i>herba cocolmecatl folia. 321, b</i>		<i>Veniriloqua Perûana. vide, Venefica Perûana.</i>	
<i>nechillatolli, quod est pulvis genus apud Mexica-</i>		<i>Ventus vehementissimus prouinciam Dagamim va-</i>	
<i>nos. 324, a</i>		<i>stauit. 384, a</i>	
<i>item tlatomilatolli, itidem potionis genus apud eos-</i>		<i>Venus ab Ingis dicitur Chasca. 139, b</i>	
<i>dem. ibid. b</i>		<i>Ver papilionum volatu indicatur. 3, a</i>	
<i>semen herba ololinhuqui tritum, & fronti atque</i>		<i>Veredi apud Latinos sūt equi cursu velocissimi. 489, a</i>	
		<i>ijs</i>	

MEMORABILIVM.

<i>ijs utebantur Principum tabellarij.</i>	ibid.	<i>gela & niue recreatur.</i>	ibid.
<i>unde nomen habeant.</i>	ibid.	<i>quomodo capiatur.</i>	ibid.
<i>Vermes ex arundinibus nati in Nouâ Hispaniâ.</i>		<i>lana eius instar sericidelicata.</i>	185,a
32, b		<i>caro eius Indis edulis.</i>	ibid.
<i>Vermes, in corpore enati, grauiter Nigritas India-</i>		<i>in viscere suo gignit lapidem bezar, secundum ab</i>	
<i>rum populos infestant.</i>	280,a.& seqq.	<i>Orientali.</i>	ibid.
<i>Vermes ulceribus quorumuis animalium ingenerati</i>		<i>Uitilla ciuitas Hispania ad Iberi ripam sita.</i>	391,a
<i>extinguuntur semine herba quimichipatlî.</i>		<i>campana ibi est, quæ sponte pulsatur, quando rei</i>	
349,a		<i>Christiane aliqua aduersitas ingruit.</i>	ibid.
<i>Vermes montani in arboribus Chiappa nascentes.</i>		<i>Villa-nona, Lusitaniæ oppidulum.</i>	406,a
288, b		<i>fons ibi mirabilis.</i>	ibid. b
<i>butyrum ex ijs expressum tumores mitigat.</i>	ibid.	<i>S. Vincentius martyr in Hispaniâ.</i>	388, b
<i>alij in eadem insulâ Vermes reperiuntur.</i>	ibid.	<i>corui qui ad eius corpus descenderant, tanquam ad</i>	
<i>Vermiculi in plagis extinguuntur succo foliorum</i>		<i>cadauer, statim emortui fuerunt.</i>	ibid.
<i>arboris maguey.</i>	300,a	<i>eidem iam corpori corui velut custodes assistunt.</i>	
<i>Vero topantlacaqui, Deus Mexicanorum.</i>	145,a	ibid.	
<i>Verres dentes exertos habet.</i>	112,a	<i>corpore eiusdem translato, corui per mare supra</i>	
<i>Verruca destruntur stercore cameli.</i>	127, b	<i>nauium volitarunt.</i>	ibid.
<i>Verrucas, præcipuè præputij & pudendorum, corro-</i>		<i>in templo eius Vlissipone corui ad altare excubant.</i>	
<i>dunt folia herba cacoxihuitl tusa & applicata.</i>		ibid.	
370, b		<i>Vinea Engaddi, de quibus in Canticis Salomonis, fue-</i>	
<i>Verticilla quomodo coëant.</i>	95, a, b	<i>runt balsameta.</i>	463, a
<i>Verticillum in herbis quid sit.</i>	130, a, b	<i>ea inde sunt à Cleopatrà translata in Ægyptum.</i>	
<i>Veruices quatuor cornibus insignes reperiuntur.</i>		ibid.	
111, a		<i>cùm Christus nasceretur, floruerunt.</i>	473, a
<i>in Prouinciâ Aden loco aurium parua cornua</i>		<i>Vinum quomodo ex herbâ ancoas conficiatur.</i>	365, a, b
<i>habent.</i>	ibid.	<i>Vinum ex arbore molle ab Indis parari solitum, ven-</i>	
<i>Veruicum genus in Arabiâ felici ad orbem Reane</i>		<i>tretem superiorem corroborat, inferiorem calefacit.</i>	
<i>inuenitur, cuius cada pondo est librarum qua-</i>		361, b	
<i>dragintaquatuor.</i>	114, b	<i>urinam elicit.</i>	362, b
<i>Vesica emundatur succo foliorum arboris maguey.</i>		<i>vulnera recentia & inueterata consolidat.</i>	ibid.
300, b		<i>sanguinis fluxum cohibet.</i>	ibid.
<i>eius morbos sanat mecaxochijl herba.</i>	320, a	<i>hæmorrhoidas curat.</i>	ibid.
<i>eius affectionibus ex frigore ortis succurrit herba</i>		<i>oculorum nubes dissipat.</i>	ibid.
<i>phehuame.</i>	337, b	<i>status dispellit.</i>	ibid.
<i>excrementa illius euocant tres quatuorve gutte</i>		<i>membra corroborat.</i>	ibid.
<i>balsami ex arbore hoizilochijl eliciti, ante ci-</i>		<i>gingiuas & dentes firmat.</i>	ibid.
<i>bum linctæ.</i>	369, b	<i>oris ulceribus medetur.</i>	ibid.
<i>Vespa ex equicadauere nascuntur.</i>	97, a	<i>pituitosos humores purgat.</i>	ibid.
<i>Vespasianus Imp. ad Mare mortuum accessit, ut an-</i>		<i>Vipera, venenatissima in Brasiliâ bestia, à P. Iosepho</i>	
<i>qua de eo narrarentur vera esent exploraret.</i>		<i>Anchiêtâ blandâ manu se demulceri patitur.</i>	
460, b		203, b	
<i>Vespertilio ex Acuihoë factus dicitur in fabulis.</i>		<i>alia item, ab eo pede calcata, & se vindicare iussa,</i>	
52, b		<i>non audent neque potest.</i>	204, a
<i>Vespertiones Indiarum Occidentalium varij ab</i>		<i>Vipera an venenum solam post hominis peccatum</i>	
<i>Hollandiâ reperti.</i>	241, a, b	<i>acceperit.</i>	69, a
<i>si quem momorderint semel, eundem è centenis</i>		<i>est viuipara.</i>	94, b
<i>alijs iterum mordenti.</i>	242, a	<i>ei testudo aduersatur.</i>	124, a
<i>aduersus eundem morsum quid remedij.</i>	ibid.	<i>muribus ipsa hostis est.</i>	ibid.
<i>in Cretâ nostris sunt maiores.</i>	ibid.	<i>ab Indis Occidentalibus comeditur.</i>	126, b
<i>non tamèn ita magni quàm Occidentales.</i>	ibid. b	<i>Chiappa varia eius genera profert.</i>	269, b
<i>in Oriente gallinarum magnitudinem equant.</i>		<i>in Bambâ sunt venenatissima.</i>	282, b
ibid.		<i>Vires augentur, restaurantur & firmantur per lapi-</i>	
<i>infesti y sunt fructibus.</i>	ibid.	<i>dem bezar.</i>	186, a
<i>in Hispaniâ sunt copiosissimi.</i>	ibid.	<i>item puluere raditis herba curitzenz.</i>	338, a
<i>Vespertilionum sanguis pilos nasci vetat.</i>	224, b	<i>& per herbam cocolmecatl.</i>	321, a
<i>Vestes à tincis seruantur, si capsis ex cureâ Indicâ</i>		<i>Virga Aaronis florens, natiuitatis Christi eximia</i>	
<i>factis includantur.</i>	327, b	<i>fuit figura.</i>	473, a
<i>item malabathro.</i>	366, b	<i>Virgines, Solis religioni dicata, clausæ afferuantur in</i>	
<i>emaculantur succo foliorum arboris maguey.</i>		<i>Cozco India ciuitate.</i>	138, b
300, a		<i>si qua lasciuisset, viua humabatur.</i>	ibid.
<i>Vesuuus mons arsit.</i>	385, a	<i>numquam domo prodibant.</i>	ibid.
<i>olm etiam sapius.</i>	ibid.	<i>nec virum vident, nec à viro videntur.</i>	ibid.
<i>cineres eius in Africam vsque, Ægyptum, Syriam</i>		<i>ignem sacrum seruabant.</i>	ibid.
<i>& Constantinopolim delati.</i>	ibid.	<i>Virginia insula plures hermaphroditos habet.</i>	
<i>Vicuna, perniciosissimum in Peru animal.</i>	184, b	136, a	
<i>montanis rupibusque gaudet.</i>	ibid.	<i>Virginum à S. Patricio consecratarum vestigia saxo</i>	
<i>frigu & deserta amat.</i>	ibid.	<i>impressa fuerunt.</i>	444, a
			B. Vir

INDEX RERVM

- B. Virgo* nota erat in Indiâ Occidentali ante postremam Christianorum aduentum. 74, a
 eius immaculata sine peccato originali conceptio miraculo comprobatur. 411, a
 ubi Christum infantulam in Aegypto lactauerit. 422, a
S. Thoma Cantuariensi vnguentum suppeditauit, quo Reges Anglia inungi solent. 424, a
Viri in regione Siranagar nent, & femina agriculturam exercent. 385, b
Virio auis ipso solstitij die prodit. 3, a
Virtutes à Stoicis dicebantur esse animalia. 17, b
Viscacha, cuniculorum genus. 161, a
Viscera arenia humectantur succo è folijs & pomis arboris tuna expresso. 311, b
 eorum obstructions reserant tusa radices Indica herba nabuteputz. 336, b
 eorum temperiem frigidam tollit puluis radicis herba caritzen. 338, a
 ob frigus si elanguescant, confirmantur succo herba yyauhli. 347, a
Viscum sine radicibus vivit & augetur. 128, b
Visum ad miraculum vsque restituit herba mateillu. 328, b
Visus clarificatur & acuitur puluere corticis arboris capolin. 344, a
 item puluere lapidis toltecayzli crystallo admixto. 374, a
Vita innocentis symbolum, mus Armenius. 6, b
Vites prope Danubium emerferunt, quae claviculos & folia ex puro auro candicantia tulerunt. 294, b
Vitia à Stoicis dicebantur esse animalia. 17, b
Virum in fluuio Belo reperit fuit. 466, a
Vitulina caro bubula praestat. 116, a
 cuius conditionis sit. ibid.
Vuulinus adeps promouendi pui vim habet. 3, b
Vuzilinguatec dea Mexicanorum. 145, a
Vuzilinguatec yteupan, locus in maximo templo Mexicano. ibid. a
Vuznaboac tehuoatzin administrat Patriarcha Mexicanum. 148, a
Vuztepecalco locus in templo maximo Mexicano, & quis eius vsus. 143, b
Vuerra quamdiu uterum ferat. 94, b
 multos simul fetus edit. ibid.
 facile mansuescitur potest. 125, b
 magna eius gratia est in venatione cuniculorum. 227, a
Viya bitumen aut gluten quoddam Indicum. 328, b
Vlcera curantur per applicationem axocullin. 289, b
 item vsto cortice arboris aboëhoët cum lithargyro & polline thuris. 306, a
 radicibus item arboris tuna. 311, b
 & impositis folijs herba tlatlancuya. 340, b
 nec non folijs herba tZahuengueni in puluerem redactis. 343, b
 pigmento etiam ex arbore achiotl confecto. 353, b
 folijs quoque arboris yzamatl. 360, b
 antiqua sanantur puluere herba xiuhquiltipuzahoac. 339, b
 inflammata curantur herbâ pelonchili. 317, b
 insanabilia sanantur arbusculâ yohualxochitli. 312, b
 & lacte arboris teclatia, si prudenter adhibeatur. 341, a
 interna & externa curantur folijs herba tonalxiuhli. 352, b
 obscena sanantur sarsaparillâ. 321, a
 putrida curantur herba nanahuapatli, redactâ in farinam, & inspersâ. 336, b
 ossibus item arboris cochizetzapotl vstis, & in farinam redactis. 361, a
 & folijs herba chilpatli. 363, a
 serpentina cohibentur vsto cortice arboris aboëhoët, iuso cum atramento sutorio. 306, a
 & succo foliorum arboris tomatl. 319, b
 exterguntur & siccantur semine herba hoauhquiltl. 348, b
 tlalxocotl seu alumine Indico. 376, b
 resoluuntur stercore cameli. 127, b
Vlceribus à Gallicâ tue maximo auxilio est herba iletemaczin. 355, b
Vlceribus labiorum medetur lac herba tepeamatl. 360, b
Vlcuscula oris ex calore orta curantur fructum maguey prunorum commanso, & ore gestato. 301, b
Vlfo celebris Danus, ex vrsu proano genitus. 76, b
Vlmus teste Philostrato locuta est. 45, a
Vlula in Cretâ non reperiuntur. 92, b
Vmacatl, deus Mexicanum. 143, b
Vmbella sunt pars decidua plantarum: 128, b
 quid proprie sint. 130, a
Vmbra hyana super canem cadens, obmutescere cum facit. 120, a
Vmetochizân, praefectus cantorum in templo maximo Mexicano. 148, b
Vncia saeuissimum animal, si quem, dum libidine prurit, sanciauerit, sanciatu à muribus permingitur, & moritur. 120, a
 perpetuo est fera. 125, b
Vngen mons editissimus apud Iapones, qui subito ardet. 384, a
 erupit in aliquas dissectus voragine. ibid.
 in eum iussit tyrannus Iaponicus precipitari sedecim Christianos. ibid.
Vngues in floribus plantarum quid sint. 129, b
Vniones quomodo nascantur. 266, a
 quomodo è mari extrahantur. ibid.
Volucres Indicae, à P. Iosepho, umbrâ factâ, ab astu Solis eum defendere iussa obediunt. 205, a, b
Vomitiones sanguinis comprimuntur folijs herba chicomatl. 354, a
Voracitatis exemplar Rossomuka Lithuanicum & Mosconiticum animal. 188, a
Vota qualia conciperentur apud Mexicanos. 150, a
Vox clarior redditur esu foliorum herba mimosa. 303, a
Vranoscopus semper sursum aspicit. 111, b
Vrbs palmarum. vide, Engaddi.
Vrgauonensium Martyrum Reliquia eximio miraculo reperiuntur. 413, b. & seqq.
Vrim & thummim quid fuerint. 496, a
 quomodo per illos lapides Deus responsa dederit. ibid.
Vrina acrimoniam obtundit herba acuichehuariragua. 354, b
 calor temperatur gummi arboris tuna. 311, b
 herbâ item mexixquiltl. 317, a
 & herbâ atlatzompullin. 355, a
 succo item radicis herba quaquauhizontic. 355, b
 & lapide tlalpaltehuilotl. 374, a
 destillatio eius curatur per lapidem bezar. 186, a
 eius meatus exterguntur succo foliorum arboris maguey. 300, b
 item

MEMORABILIVM.

item <i>sarsaparilla</i> .	320, b	<i>albos & amphibios gignit Myfia.</i>	115, a
<i>epotis quoque radicibus herba axixtlacotl.</i>	350, b	<i>plerumque sunt colore nigro.</i>	ibid.
<i>reiectioni eius medetur herba atlaszonpillin.</i>		<i>eorum caro succi pessimi.</i>	ibid.
355, a		<i>laridum & axungia dicitur eorum pinguedo.</i>	
<i>Urinam ciet & euocat puluis aculeorum animalis</i>		117, a	
<i>hoitzelaquatzin drachma unius pondere sumptus.</i>		<i>carent medullâ.</i>	ibid. b
154, b		<i>ventriculum amplum habent.</i>	118, b
<i>item cauda animalis itaquatzin tusa, & unius</i>		<i>non raro erecto corpore incedunt.</i>	119 b
<i>drachma mensurâ cum aquâ bis terve sumpta,</i>		<i>arbore auersi derepunt, ut homines.</i>	ibid.
<i>ipso agro eo die à cibo abstinente.</i>	157, a	<i>priora genua antrosum flectunt, posteriora post.</i>	
<i>item succus foliorum arboris magney.</i>	300, b	ibid.	
<i>item vstus cortex arboris ahoëboetl.</i>	306, a	<i>frigido & humido sunt temperamento.</i>	120, a
<i>& ius decocti herba italatochietl.</i>	316, b	<i>frigoris admodum sunt patientes.</i>	ibid.
<i>mecaxochiel item herba.</i>	320, a	<i>herbarum pastu non viuunt, nisi medicina graua.</i>	
<i>sarsaparilla etiam.</i>	ibid. b	121, a	
<i>maizium quoque siue frumentum Indicum.</i>	323, b	<i>melle libenter vefcuntur.</i>	ibid.
<i>item fermentum quod ex eo conficitur.</i>	324, a	<i>alioquin sunt omninori.</i>	ibid.
<i>necnon itatomilatolli potionis genus ex maizio</i>		<i>prioribus pedibus pro manibus utuntur.</i>	ibid. b
<i>apud Mexicanos.</i>	ibid. b	<i>bibendo aquam morsu vorant.</i>	ibid.
<i>item cichoapatli hemionitica folia trita.</i>	326, a	<i>mandragora mala eis sunt venena.</i>	122, a
<i>item tusa radices Indica herba nahuiteputl.</i>	336, a	<i>quando agrotant, formicarum esu sanantur.</i>	ibid.
<i>puluis insuper radicis herba curitzen.</i>	338, a	<i>naturali odio aduersantur equis.</i>	123, b
<i>radix etiam herba iacuache.</i>	340, a	<i>mares hibernis mensibus somno sepulti latent qua-</i>	
<i>item herba texaxapota.</i>	341, a	<i>draginta diebus, femina quatuor mensibus.</i>	
<i>item herba itaquequetzal.</i>	ibid. b	ibid.	
<i>item radices herba itahuengueni tusa & ex aquâ</i>		<i>illo veterno pinguescunt.</i>	ibid.
<i>pota.</i>	343, b	<i>maligne astuti sunt.</i>	124, b
<i>succus etiam herba yyauheli.</i>	347, a	<i>eos mappâ proritat.</i>	125, b
<i>& gummi ex arbore holli defluens.</i>	348, a	<i>tympani sonitu fugantur.</i>	ibid.
<i>herba item atehuapatl.</i>	349, b	<i>sunt soliuagi.</i>	ibid.
<i>porrò radices herba axixtlacotl, tusa & applicata</i>		<i>non nisi pulli mansuescunt.</i>	ibid.
<i>trium drachmarum pondere.</i>	350, b	<i>cadauera sui generis sepeliunt.</i>	126, a
<i>item herba anamaxtla.</i>	ibid.	<i>in Prouinciâ Vera-pacis inueniuntur maximi, &</i>	
<i>& arbor achiol.</i>	353, a	<i>lanigeri.</i>	171, b
<i>& folia herba atzoatl.</i>	356, a	<i>suntque meticulosi, & homines fugiunt.</i>	ibid.
<i>etiam nucleus, fructus, gummi, & vinum arboris</i>		<i>S. Columbano Abbati obtemperauerunt.</i>	202, a
<i>molle.</i>	362, a	<i>quidam, qui S. Marini asinum interemerat, eius-</i>	
<i>insuper herba chilli.</i>	363, b	<i>dem vicem à Sancto subire iussus, obtemperauit.</i>	
<i>& herba malabathrum.</i>	366, b	ibid.	
<i>ius quoque decoctorum corticum herba hoitzstoxi-</i>		<i>Vrsus quidam Danorum Regum progenitor esse fer-</i>	
<i>lanethina.</i>	369, a	<i>tur.</i>	76, b
<i>necnon tres quatuorve gutta balsami ex arbore</i>		<i>ex eo natus filius nomine Vrsus.</i>	ibid.
<i>hoitzilochietl eliciti, ante cibum linctâ.</i>	369, b	<i>Vrsus quidam ad Florentium eremicolam veniens,</i>	
<i>herba etiam cocozamal.</i>	370, b	<i>pecudes custodire iubetur.</i>	452, a
<i>& folia planta cempoalxochuist contusa, & ex</i>		<i>ab inuidis quibusdam occiditur.</i>	ibid. b
<i>aquâ aut vino pota.</i>	371, a	<i>graniter occisores eius puniuntur.</i>	ibid.
<i>Urinarios meatus obstructos aperit herba cocozamal.</i>		<i>Vrtica pisces ex limo quandoque fiunt.</i>	99, a
370, b		<i>Vrus apud Septentrionales gignitur.</i>	92, a
<i>Urinatrix, genus anatis, qualis anis.</i>	107, a	<i>Vrusia auicula dicitur ex muscâ procreari.</i>	240, b
<i>in eius corde gemmam reperiri, fabula est.</i>		<i>unde nomen adepta.</i>	ibid.
ibid. b		<i>Vsneach locus in Hiberniâ, cuius lapidibus S. Patri-</i>	
<i>Vrsi mandragora & formicarum esu morbos suos</i>		<i>tius maledixit, & quâ occasione.</i>	444, b
<i>curant.</i>	8, a	<i>Vienbura Monasterium S. Valtrici meritis à muri-</i>	
<i>quando coëant.</i>	93, b	<i>bis maioribus vel ratis immune est.</i>	427, a
<i>sunt admodum libidinosi.</i>	94, a	<i>Vterus corroboratur suffitu arboris tecopalquahuist.</i>	
<i>quamdiu uterum ferant.</i>	ibid. b	369, a	
<i>qualem fetum edant.</i>	ibid.	<i>emundatur gummi ex arbore holli defluente.</i>	
<i>quando pariant.</i>	95, a	348, a	
<i>caput habent inualidissimum.</i>	111, b	<i>ei conferunt culeba.</i>	314, a
<i>oculieorum crebro hebetantur.</i>	ibid.	<i>item puluis radicis herba curitzen.</i>	338, a
<i>aures illorum sunt rotunde.</i>	ibid.	<i>item herba texaxapota.</i>	341, a
<i>rostrum habent.</i>	112, a	<i>eius affectionibus, & præcipue suffocationibus mi-</i>	
<i>dentes peccinatim coëuntes habent.</i>	ibid. b	<i>rè conferunt siccata folia herbe yetl.</i>	358, b
<i>collum angustum habent.</i>	ibid.	<i>item oleam quod ex arbore xochiococtozquauetl</i>	
<i>genitalia eorum simul ut expirauerunt, cornescere</i>		<i>stillat.</i>	362, a
<i>dicuntur.</i>	113, b	<i>laxitati eius medetur herba cacaltzin.</i>	350, a
<i>genua & cubita eis contraria.</i>	ibid.	<i>obstructiones eius aperit herba itaquequetzal.</i>	
<i>pilos densos habent.</i>	114, b	341, b	

INDEX RERVM

- strangulationi illius medetur herba tlaquequetzal.
 ibid.
- Vtia*, species cuniculorum in Hispaniolâ. 161, b
- Vulnera* curantur cinere exusta penna avis aure.
 224, b
- item si pluma avis coz. cacaoabili admoueantur.
 225, a
- lacte uem & resinâ nulli arboris. 295, a
- arbore noxalnochezili, si tundatur, & in modum
 emplâstri admoueatur. 312, b
- infecta cancro, & nimis inflammata, sanantur
 succo foliorum arboris maguey. 300, a
- exterguntur virentibus folijs herba yeal manibus
 oleo perunctis emollitis, &c. 359, a
- recentia mirè conglutinantur per folia arboris
 maguey. 300, b
- herbâ uem mimosâ. 303, a
- balsamo arboris hoitzilochitl. 369, b
- curantur nucleo, fructu, gummi & uino arboris
 molle. 362, a
- tumores eorum tolluntur fimo babali imposito.
 127, b
- pulvere etiam herba cocâ. 304, b
- crurum abarcentur folijs arboris ahoëhoëil iufis
 & illitis. 306, a
- Vulpes Indica*. vide, *Atoc*.
- Vulpes* quadam, anatem S. Colemanni rapiens, suffo-
 catur. 426, b
- Vulpes* hamû deglutientes quomodo se expediât. 43, b
- in Cretâ numquam nascuntur. 92, a
- auditum habent acerrimum. 111, b
- genitalia habent offea. 113, a
- caudam villosam habent. 114, a
- eamque longitudine corpori propè parem. ibid.
- pilos densos habent. ibid. b
- raro candida inueniuntur. 115, a
- plerumque sunt coloris rufi. ibid.
- in Sueciâ candida sunt. ibid. b
- calido & sicco sunt temperamento. 120, a
- sunt odorata. ibid.
- ganniant, & blandè immurmurant. ibid. b
- latrando & utulando canes imitantur. ibid.
- sunt omniuora. 121, a
- aves & gallinas venantur. ibid.
- noctu pascuntur. ibid. b
- morbis earum alopecia. 122, a
- si ederint amygdalas amaras, nec superbiberint,
 moriuntur. ibid.
- sat diu viuunt. 123, a
- muribus aduersantur. 124, a
- eis Nili angues, miluus, lupusque aduersantur.
 ibid.
- quâ astutiâ bestias & pisces capiant. ibid.
- malignè astuta sunt. ibid. b
- canem insectantem caudâ hac & illac per ipsius ri-
 etum ductâ elidunt. ibid. b
- obseruatum est, eas, frigore concreta flumina trans-
 euntes, aure ad glaciem apposita, coniectasse
 crassitudinem glaciei. 125, a
- earum caro à nonnullis comeditur. 126, b
- Vultur aquaticus*, auis insularum Hispaniola &
D. Ioannis. 236, a
- eius descriptio. ibid.
- Vultures* triennio uterum ferre dicuntur. 94, b
- sine coitu masculi secundi fiunt. 95, b
- quomodo concipiant. ibid.
- Vuluam* procidentem in suum locum restituit suffitus
 arboris tecopalquahuitl. 369, a

W.

- W* Algh-vogel qualis auis. 232, a
- VV*enefrida virgo propter castitatem martyrio
 affecta. 436, b
- a Cambdeno Calvinistâ Anglocalumnijs impetrat.
 ibid.
- S. VV*ilgefortis, Regis Portugallie filia, pro castitate
 obtinendâ precata, barbam accepit, & martyrium
 sustinuit. 343, a. vide, *S. Liberata*.
- VV*ilhelmus Cambdenus Calvinista *S. VV*enefredam
 virginem calumniatur. 436, b

X.

- X* Agna arbor Indica. 327, b
- eius philyrâ loco charta utuntur quidam. ibid.
- Xamocohuyca* India regio, cuius incolæ, quia membris
 excrementorum purgationi destinatis carent, solis
 fructuum, florum & herbarum odoribus viuunt.
 132, b
- Xapida*, nouiorbis prouincia, in quâ ceruorum armen-
 ta, ut apud nos boum, visuntur. 184, a
- Xauhxaub* panis genus ex yucâ herbâ confectum.
 368, a
- Xauxa* India ciuitas. vide, *Sausa*.
- Xaxauis*, genus psittacorum in Hispaniolâ. 226, a
- Xayba* pisces è cancrorum Indicorum genere. 249, a
- in Hispaniolâ reperiuntur. ibid. b
- Xeuzayemon* Simon fortissimus & constantissimus
 Christi athletes. 151, a
- Xerxes* fugandus pramonstratur per leporem ab equâ
 nauum. 3 b
- sepulchrum Beli aperit, & quid ibi repererit. 398, b
- trucidatur. ibid.
- Xicalietl* genus pigmenti, illini solitum, ut alijs de super
 apposis colores tenaciùs adhæreant. 378, b
- Xicotli* vesparum genus. 336, a
- Xilomaniçeli*, festum Mexicanorum. 144, b
- Xinçaburus* Ludouicus Christianus Iapon, iubetur
 abnegare Christum, aut in stagnum montis Vngen
 precipitari. 384, a
- ultrò in lacum desiluit. ibid.
- Xippe* Iepico reuhoa, minister idolorum in templo ma-
 ximo Mexicano, & eius munus. 149, a
- Xiomacapolim*, species arboris Indica capolim. 344, a
- Xuhquilitlitz*, ahoac herba Indica. 339, b
- pulis eius antiqua ulcera sanat. ibid.
- folia confusa & admota, vel ex aquâ resoluta &
 illita, dolorem & calorem ingentem puerorum
 caput extingunt. ibid.
- Xuhrecutli*, deus ignis apud Mexicanos. 145, a
- Xlepapantotl* qualis auis. 222, a
- Xochicacahoatl*, species arboris cacaoatl quahuitl.
 345, b
- Xochicalco*, locus in templo maximo Mexicano sic di-
 ctus. 145, b
- Xochicamol*, species herba camotli. 367, b
- Xochicoortz* oquauetl arbor procera India.
 362, a
- formum inducit. ibid.
- capitis dolorem è causâ frigidâ lenat. ibid.
- humores discutit. ibid.
- impetiginibus medetur. ibid.
- oleum quod inde stillat flatu discutit. ibid.
- prater naturam tumores dissipat. ibid.
- concoctionem procurat. ibid.
- ventriculum corroborat. ibid.
- uteri affectionibus confert. ibid.

A P P R O B A T I O.

DE commissione Domini D. Ioannis de Velasco & Acevedo in hac Philippicâ Curiâ Vicarij generalis, & in Ecclesiâ Ronceuallensi Prioris electi, &c. Librum hunc de Historiâ naturali à perdocto Patre Ioanne Eusebio Nierembergîo è Societate IESV compositum, attentione quâ potui perlegi: plenum magnorum mirabilium, Conditori naturæ possibilem, inueni: in eoquæ nihil contra fidei veritatem reperi; quin multa admiratione digna notavi, (sit fides apud Auctores.) Possunt ergo typis mandari, & Auctor iustè laureari, vt arcanorum naturæ diligens inuestigator. Sic sentio, in hoc Cœnobio Matritensi Ordinis B. Mariæ de Mercede, die decimâ octauâ mensis Februarij, anni Domini millesimi sexcentissimi trigessimi secundi.

Fr. Ioannes de Campo Redondo y Rio.

SVMMA PRIVILEGII REGII.

PHILIPPVS IV. Hispaniarum & Indiarum Rex Catholicus, ac Potentissimus Belgarum & Burgundionum Princeps, Diplomate suo sanxit, nequis *Ioannis Eusebij Nierembergij è Societate IESV Historiam Naturæ* præter Balthasaris Moreti voluntatem vlllo modo intra nouennium imprimat, aut alibi terrarum impressam in Inferioris Germaniæ ditiones importet, venalémve habeat. Qui secùs faxit, confiscatione Librorum & aliâ graui pœnâ mulctabitur, vti latiùs patet in litteris datis Bruxellæ XXIII. Augusti M. DC. XXXIII.

Signat.

Steenhuysen.

SVMMA PRIVILEGII CAESAREI.

FERDINANDI II. Diuinâ fauente clementiâ electi Romanorum Imperatoris semper Augusti Diplomate cautum est, nequis intra Romani Imperij & Regnorum ac Dominiorum suorum hereditariorum fines, Societatis IESV Patrum Opera citra consensum eorundem Patrum & Auctorum desuper obtentum imprimere, recudere, vel alibi recusa inferre aut vendere præsumat. Qui secùs faxit, præter Librorum omnium confiscationem, viginti marcharum auri puri poenâ mulctabitur, vtilatiùs patet ex Diplomate dato Viennæ die IV. Augusti, M. DC. XXVI.

Signat.

FERDINANDVS.

Petrus Henricus à Stralendorff.

Ad mandatum Sac. Cæs. Maiestatis proprium.

Hermannus à Questenbergh.

FACVLTA S R. P. PROVINCIALIS SOC. IESV IN PROVINCIA FLANDRO-BELGICA.

EGO infra scriptus Societatis IESV per Flândro-Belgicam Prouincialis, pro potestate mihi factâ ab admodum Reuerendo Patre Mutio Vitellesco Societatis nostræ Præposito Generali, concedo Balthasari Moreto, vt iuxta Priuilegium Cæsareum Societati nostræ concessum, P. Ioannis Eusebij Nierembergij Historiam Naturæ cudere ac recudere solus possit. In cuius rei fidem has manu propriâ subscriptas, & officij mei sigillo munitas, dedi Antuerpiæ III. Aprilis, M. DC. XXXV.

Fredricus Tassis.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA
BALTHASARIS MORETI.
M. DC. XXXV.

